

Україна ДИПЛОМАТИЧНА



DIPLOMATIC UKRAINE

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Випуск чотирнадцятий

SCIENTIFIC YEARBOOK

Issue fourteen

Упорядники

Леонід Губерський,
Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич,
Микола Кулінич

Compilers

Leonid Huberskyi,
Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych,
Mykola Kulynych

Київ Kyiv

2013

8

ББК 66.49(4УКР)я5+63.3(4УКР)Оя5

УКРАЇНА ДИПЛОМАТИЧНА НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК

Видається з листопада 2000 року
ВИПУСК ЧОТИРНАДЦЯТИЙ

Засновники

Міністерство закордонних справ України
Дипломатична академія України при Міністерстві
закордонних справ України
Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв
Історичний клуб «Планета»

*Видання рекомендоване до друку Вченою радою Дипломатичної академії
України при Міністерстві закордонних справ України.
Протокол № 2 від 8 листопада 2013 року*

Видавець

Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв

Головний редактор

Анатолій Денисенко, кандидат історичних наук

Заступники головного редактора

Володимир Денисенко, доктор історичних наук
Василь Туркевич, заслужений діяч мистецтв України
Леонід Шкляр, доктор політичних наук

Відповідальний секретар

Інна Хоменська,
аспірантка Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова

ISBN 966-7522-07-5

UKRAINA DYPLOMATYCHNA (Diplomatic Ukraine)

SCIENTIFIC YEARBOOK

Issued since November 2000

THE FOURTEENTH ISSUE

Founders

Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

Diplomatic Academy Ukraine under the Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine

Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions
Historical Club *Planeta*

*The issue is recommended for publishing by the Scientific Council
of the Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs
of Ukraine, Protocol № 2, November 8, 2013*

Publisher

Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions

Chief Editor

Anatolii Denysenko, PhD in Historical sciences

Deputy Chief Editors

Volodymyr Denysenko, PhD in Historical sciences

Vasyl' Turkevych, Honored Art Worker of Ukraine

Leonid Shklyar, PhD in Political sciences

Executive Editor

Inna Khomens'ka,

post-graduate student of the Institute of Ukrainian Philology
of the Dragomanov National Pedagogical University

ISBN 966-7522-07-5

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Леонід Кожара, Міністр закордонних справ України

Леонід Губерський, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік НАН України, доктор філософських наук

Борис Гуменюк, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Кіпр, доктор історичних наук

Володимир Хандогій, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії

Микола Кулінич, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України, Надзвичайний і Повноважний Посол України, кандидат історичних наук

Павло Кривонос, генеральний директор Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв», почесний професор Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», видавець

Володимир Яловий, заступник керівника Апарату Верховної Ради України, кандидат наук з державного управління

Віктор Андрущенко, ректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук

Петро Таланчук, президент Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна», академік Національної академії педагогічних наук України

Анатолій Денисенко, головний редактор, голова Історичного клубу «Планета», заслужений журналіст України, кандидат історичних наук

Дмитро Табачник, міністр освіти і науки України, доктор історичних наук, професор

Мирослав Романюк, директор Львівської національної бібліотеки ім. В. Стефаніка, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук

Микола Железняк, в.о. директора Інституту енциклопедичних досліджень НАН України, кандидат філологічних наук

Олексій Кийков, заступник директора Дирекції «Дипсервіс» ДП «ГДІП», здобувач НПУ ім. М.П. Драгоманова

Василь Кремень, президент Національної академії педагогічних наук України, академік НАН України, доктор філософських наук

Віктор Бондаренко, директор Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України, академік Національної академії педагогічних наук України, доктор філософських наук, професор

Олексій Онищенко, академік-секретар Національної академії наук України, академік НАН України, доктор філософських наук

Володимир Попик, генеральний директор Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, кандидат історичних наук

Сергій Пирожков, Надзвичайний і Повноважний Посол України в Республіці Молдова, академік НАН України, доктор економічних наук

Володимир Головченко, професор, викладач Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Микола Держалюк, провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук

Анатолій Чайковський, директор Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії Міністерства освіти і науки України, доктор історичних наук

Олександр Савенко, генеральний директор Київської державної регіональної телерадіокомпанії, заслужений журналіст України

Ірина Войцехівська, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Степан Віднянський, завідувач відділу Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук

Володимир Бех, перший проректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, доктор філософських наук

Сергій Брага, головний редактор газети «Урядовий кур'єр», заслужений журналіст України

Володимир Сергійчук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук

Валерій Солдатенко, директор Українського інституту національної пам'яті, член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук

Леонід Шкляр, заступник головного редактора, доктор політичних наук, професор

Ігор Алексєєнко, генеральний директор Науково-виробничого підприємства «Видавництво «Наукова думка», заслужений працівник культури України, кандидат біологічних наук

Ірина Матяш, начальник відділу Вищої ради юстиції, доктор історичних наук

Інна Хоменська, аспірантка Інституту української філології НПУ ім. М.П. Драгоманова, відповідальний секретар

Василь Юричко, генеральний директор Всесвітньої служби «Українське телебачення і радіомовлення», кандидат історичних наук

Андрій Кудряченко, директор Інституту європейських досліджень НАН України, доктор історичних наук

Ростислав Сосса, директор Державного науково-виробничого підприємства «Картографія», доктор географічних наук

Григорій Перепелиця, директор Інституту зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України, доктор політичних наук

Василь Туркевич, заступник головного редактора, заслужений діяч мистецтв України

Олександр Децик, генеральний директор «Укрінформу»

Петро Чуприна, генеральний директор Національної опери України, академік Національної академії мистецтв України

Віктор Воронін, Надзвичайний і Повноважний Посланник України 2-го класу, перший заступник голови Державної архівної служби України, кандидат історичних наук

Михайло Сорока, голова Київської організації Національної спілки журналістів України, заступник генерального директора «Укрінформу»

Ярослав Яцків, директор Головної астрономічної обсерваторії України, академік НАН України

Володимир Лавриненко, проректор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, професор

Віктор Даниленко, член-кореспондент НАН України, завідувач відділу Інституту історії України НАН України, доктор історичних наук

Євген Перебийніс, директор Департаменту інформаційної політики МЗС України, Надзвичайний і Повноважний Посланник 1-го класу

Ольга Таукач, головний редактор журналу «Зовнішні справи»

Андрій Кравець, керівник Державного управління справами Президента України

Олег Наливайко, голова Національної спілки журналістів України

Ігор Жалоба, завідувач кафедри дипломатичної і консульської служби Дипломатичної академії України при МЗС України, доктор історичних наук

Валерій Копійка, директор Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор політичних наук, професор

Костянтин Балабанов, ректор Маріупольського державного університету, Почесний консул Республіки Кіпр в Маріуполі, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, доктор політичних наук

Володимир Денисенко, заступник головного редактора, доктор історичних наук

Віктор Пасак, заступник директора Державного підприємства «Національне газетно-журнальне видавництво «Культура», заслужений журналіст України, президент Асоціації дружини «Україна–Куба»

Вячеслав Ціватий, перший проректор Дипломатичної академії України при МЗС України, кандидат історичних наук

Наталія Татаренко, проректор Дипломатичної академії України при МЗС України, кандидат економічних наук, професор

Людмила Чекаленко, професор Дипломатичної академії України при МЗС України, доктор політичних наук

Сергій Здіорук, завідувач відділу гуманітарної політики Національного інституту стратегічних досліджень, доцент, заслужений діяч науки і техніки України, кандидат філософських наук

Сергій Шергін, завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції Дипломатичної академії України при МЗС України, доктор політичних наук, професор

Ігор Турянський, Надзвичайний і Повноважний Посол України

Юрій Богасевський, Надзвичайний і Повноважний Посол України

EDITORIAL BOARD

Leonid Kozhara, Minister of Foreign Affairs of Ukraine

Leonid Hubers'kyi, Rector of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Member of the NAS of Ukraine, PhD in Philosophy

Borys Humenyuk, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Cyprus Republic

Volodymyr Khandogii, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland

Mykola Kulnych, Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine MFA of Ukraine, PhD in Historical sciences

Pavlo Kryvonos, Director General of the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions, Honorary professor of the Open International University of Human Development «Ukraina», Publisher

Volodymyr Yalovyi, Deputy Head of the VR Staff of Ukraine, PhD of state management sciences

Viktor Andruschenko, Rector of the M. Dragomanov National Pedagogical University, corresponding member of the NAS of Ukraine, Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, PhD in Philosophy

Petro Talanchuk, President of the Open International University of Human Development «Ukraina», Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Anatolii Denysenko, Chief Editor, Chairman of the Historical Club Planeta, honored journalist of Ukraine, PhD in Historical sciences

Dmytro Tabachnyk, Minister of Education and Science of Ukraine, PhD in Historical sciences, Professor

Myroslav Romanyuk, Director of the V. Stefanyk National Library of Lviv, corresponding member of the NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Mykola Zhelezniak, acting Director of the Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine, PhD in Philological sciences

Oleksii Kyikov, Deputy Director of the Directorate «Dypservis» GDIP, Researcher of the M. Dragomanov National Pedagogical University

Vasyl' Kremen', President of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Member of the NAS of Ukraine, PhD in Philosophy

Viktor Bondarenko, Director of the department of the appraisal staff of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, PhD in Philosophy, Professor

Oleksii Onyschenko, Academician-Secretary of the National Academy of Sciences of Ukraine, PhD in Philosophy

Volodymyr Popyk, General Director of the V.I. Vernadskyi National Library of Ukraine, PhD in Historical sciences

Serhii Pyrozhek, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to Moldova, Member of the NAS of Ukraine, PhD in Economical sciences

Volodymyr Golovchenko, Professor, lecturer of the Institute of International Relations of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, PhD in Historical sciences

Mykola Derzhalyuk, Senior Researcher of the Institute of History of NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Anatolii Tchaikovs'kyi, Director of the National Research Institute of Ukrainian and world history under the Ministry of Education and Science of Ukraine, PhD in Historical sciences

Oleksandr Savenko, Director General of the Kyiv State TV and Radio Company, honored journalist of Ukraine

Iryna Voitsehivs'ka, Professor of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, PhD in Historical sciences

Stepan Vidnyans'kyi, Head of the Department of the Institute of History of NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Volodymyr Bekh, the First Deputy Rector of the M. Dragomanov National Pedagogical University, PhD in Philosophy

Serhii Braga, Chief Editor of the Uryadovi Kurier Paper, honored journalist of Ukraine

Volodymyr Serhiichuk, Professor of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, PhD in Historical sciences

Valerii Soldatenko, Head of the Institute of the National Memory, corresponding member of the NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Leonid Schklyar, Deputy Chief Editor, PhD in Political sciences, Professor

Ihor Alekseenko, Director General of the Publisher's «Naukova Dumka» of the NAS of Ukraine, honoured worker of art of Ukraine, PhD (biology)

Iryna Matyash, Head of the Supreme Council of Justice, PhD in Historical sciences

Inna Khomens'ka, Executive Editor, post-graduate student of the Institute of Ukrainian Philology of the M. Dragomanov National Pedagogical University

Vasyl' Yurychko, Director General of the International service «Ukrainian television and broadcasting», PhD in Historical sciences

Andrii Kudryachenko, Director of the Institute of European Studies of the NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Rostyslav Sossa, Director of the State Scientific-Production Enterprise Kartografiya, PhD in Geographical sciences

Grygorii Perepelytsya, Director of the Foreign Policy Institute of the Diplomatic Academy at the MFA of Ukraine, PhD in Political sciences

Vasyl' Turkevych, Deputy Chief Editor, Honored Art Worker of Ukraine

Oleksandr Detsyk, Director General of Ukrinform

Petro Chupryna, Director General of the National Opera of Ukraine, corresponding member of the Academy of Arts of Ukraine

Viktor Voronin, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine 2 grade, the first deputy chairman of the State Archival Service of Ukraine, PhD in Historical sciences

Mykhailo Soroka, Head of the Kyiv Organization of the National Union of the Journalists of Ukraine, Deputy Director General of Ukrinform

Yaroslav Yatskiv, Director of the Main Astronomical Observatory of Ukraine, academician of NAS of Ukraine

Volodymyr Lavrynenko, Deputy Rector of the M. Dragomanov National Pedagogical University, Professor

Viktor Danylenko, corresponding member of the NAS of Ukraine, Head of the Department at the Institute of History of the NAS of Ukraine, PhD in Historical sciences

Yevhen Perebyinis, Director Information Policy Department MFA of Ukraine, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary 1st class

Olga Taukach, Chief Editor of the *Zovnishni Spravy*

Andrii Kravets', head of the State Administration of President of Ukraine

Oleh Nalyvaiko, chairman of the National Union of Journalists of Ukraine

Ihor Zhaloba, head of the diplomatic and consular service department of the Diplomatic Academy of the MFA of Ukraine

Valerii Kopiika, Director of the Institute of International Relations of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, PhD in Political science, Professor

Kostyantyn Balabanov, Rector of the Mariupol State University, Honored Consul of the Republic of Cyprus in Mariupol, corresponding member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, PhD in Political sciences

Volodymyr Denysenko, Deputy Chief Editor, PhD in Historical sciences

Viktor Pasak, Deputy Director of the State Enterprise National Paper *Journal Publishers Kultura*, honored journalist of Ukraine, President of the Association of Friendship «Ukraine–Cuba»

Vyacheslav Tsivatyi, the first deputy rector of the Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine, PhD in Historical sciences

Natalia Tatarenko, Deputy rector of the Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine, PhD in Economical sciences

Lyudmyla Chekalenko, Professor of the Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine, doctor of Political sciences

Serhii Zdioruk, Head of humanitarian policy department of the National Institute for Strategic Studies, Associate Professor, Honored Worker of Science of Ukraine, PhD Philosophy

Serhii Shergin, Head of Regional Systems and European Integration department of the Diplomatic Academy of Ukraine, MFA of Ukraine, PhD Political sciences, Professor

Ihor Turians'kyi, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine

Yurii Bohaevs'kyi, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine



Президент України Віктор Янукович, президент Європейської Ради Герман ван Ромпей та президент Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу (зліва направо) під час зустрічі у межах саміту Україна–ЄС, Брюссель, Бельгія, 25 лютого 2013 року. Фото Андрія Мосієнка
The President of Ukraine Viktor Yanukovich, the European Council President Herman Van Rompuy and European Commission President Jose Manuel Barroso (left to right) at the meeting in the EU–Ukraine Summit, Brussels, Belgium, February 25, 2013. Photo by Andrii Mosienko

Президент України Віктор Янукович виступає на засіданні 68-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, Нью-Йорк, США, 24 вересня 2013 року. Фото Андрія Мосієнка
The President of Ukraine Viktor Yanukovich is speaking during at a meeting of the 68th session of the UN General Assembly, New York, USA, September 24, 2013. Photo by Andrii Mosienko



Президент України Віктор Янукович (ліворуч) на початку зустрічі з Генеральним секретарем ОБСЄ Ламберто Дзанняером, Київ, 11 червня 2013 року. Фото Андрія Мосієнка
The President of Ukraine Viktor Yanukovych (left) at the beginning of the meeting with the OSCE Secretary General Lamberto Zannier, Kyiv, June 11, 2013. Photo by Andrii Mosienko



Надзвичайний і Повноважний Посол Сполучених Штатів Америки в Україні Джеффри Паятт (ліворуч) і Президент України Віктор Янукович під час церемонії передачі Вірчих грамот, Крим, 15 серпня 2013 року. Фото Андрія Мосієнка

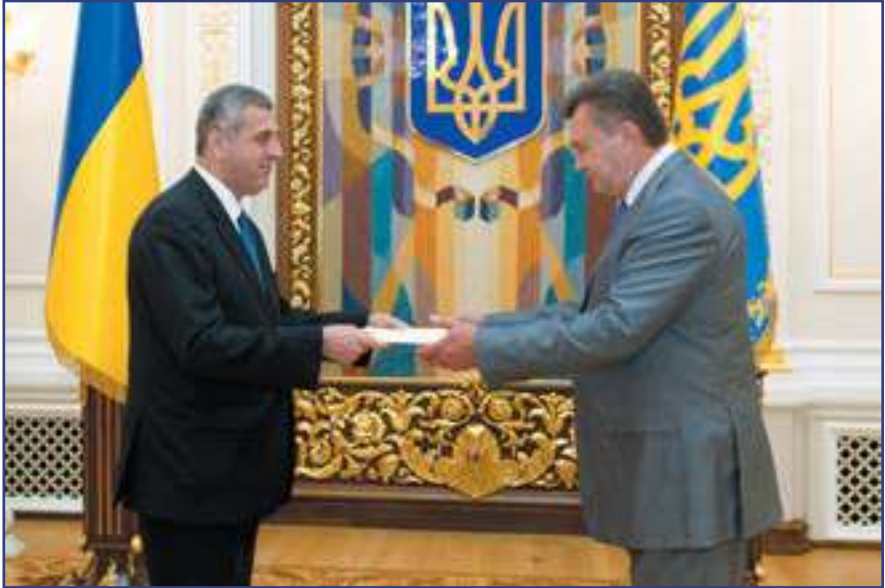
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the United States of America to Ukraine Jeffrey Payatt (left) and the President of Ukraine Viktor Yanukovych during a ceremony of credentials delivery, Crimea, August 15, 2013. Photo by Andrii Mosienko



Посол Королівства Марокко Міна Тунсі вручає Вірчу грамоту Президентові України Віктору Януковичу, Київ, 5 липня 2013 року. Фото Михайла Марківа
Ambassador of the Kingdom of Morocco Mina Tounsi is delivering her credentials to the President of Ukraine Viktor Yanukovich, Kyiv, July 5, 2013. Photo by Mykhailo Markiv



Посол Королівства Нідерланди Кейс Ян Рене Кломпенхаувер (ліворуч) вручає Вірчу грамоту Президентові України Віктору Януковичу, Київ, 5 липня 2013 року. Фото Михайла Марківа
Ambassador of the Netherlands Kees Jan Renee Klompenhauer (left) is delivering his credentials to the President of Ukraine Viktor Yanukovich, Kyiv, July 5, 2013. Photo by Mykhailo Markiv



Посол Грузії Міхеїл Уклеба (ліворуч) вручає Вірчу грамоту Президентві України Віктору Януковичу, Київ, 5 липня 2013 року. Фото Михайла Марківа
Ambassador of Georgia Mikheil Ukleba (left) is delivering his credentials to the President of Ukraine Viktor Yanukovich, Kyiv, July 5, 2013. Photo by Mykhailo Markiv



Посол Республіки Сербія Раде Булатович (ліворуч) вручає Вірчу грамоту Президентві України Віктору Януковичу, Київ, 5 липня 2013 року. Фото Михайла Марківа
Ambassador of the Republic of Serbia Rade Bulatovic (left) is delivering his credentials to the President of Ukraine Viktor Yanukovich, Kyiv, July 5, 2013. Photo by Mykhailo Markiv

УКРАЇНСЬКЕ ГОЛОВУВАННЯ В ОБСЄ: ПРАЦЮЮЧИ В ІНТЕРЕСАХ ВСЬОГО РЕГІОНУ ВІД ВАНКУВЕРА ДО ВЛАДИВОСТОКА



Організація з безпеки та співробітництва в Європі за багатьма параметрами є унікальним прикладом багатосторонньої дипломатії. У зв'язку з цим для будь-якої держави, якій довірено виконання функцій головування, рік на чолі ОБСЄ, перетворюється на постійну перевірку лідерського потенціалу, дипломатичної майстерності та вміння знаходити компромісні рішення у трьох вимірах безпеки — військово-політичному, економіко-довкільному та людському.

Разом з тим, головування відкриває додаткові можливості, оскільки дозволяє бути не лише активним учасником, а й лідером з просування спільних підходів до вирішення критично важливих питань безпеки на євроатлантичному та євразійському просторі.

ОБСЄ: від Гельсінкі до Києва

Підвалини нинішнього співробітництва у форматі ОБСЄ, як відомо, заклав підписаний у 1975 році Гельсінський Заключний акт. Незважаючи на те, що через два роки ми відзначатимемо 40-ву річницю його підписання, важливість цього документа не обмежується лише вагомим історичним значенням.

Завдяки Гельсінкі лідерам європейських та північноамериканських держав, розділеним ідеологічно та економічно, вдалося визначити як спільні інтереси — забезпечення миру, стабільності та безпеки, так і спільну ціль — формування простору, на якому означені інтереси будуть реалізовуватися. Поступово

утвердилося розуміння, що цінності, як і загрози на просторі від Ванкувера до Владивостока, можуть бути спільними.

ОБСЄ виявилася ефективною платформою для безпекового діалогу насамперед завдяки своїй географічній, політичній та тематичній усеосяжності. Нині це простір, до якого належать 57 держав-учасниць на трьох континентах, а також 11 держав-партнерів.

Вражаючи географічні масштаби — не єдина особливість, яка робить ОБСЄ унікальною серед усього комплексу регіональних організацій, що діють відповідно до Розділу VIII Статуту ООН. Надзвичайно важливою рисою ОБСЄ є те, що вона розглядає безпеку в нерозривному зв'язку трьох вимірів — військово-політичного, економіко-довкільного та людського. Принцип консенсусу забезпечує рівноправну участь держав-учасниць у процесі прийняття рішень в рамках ОБСЄ.

У ході останнього саміту ОБСЄ, який відбувся в Астані у 2010 році, лідери держав та урядів заявили про свою відданість ідеї побудови вільного, демократичного, спільного та неподільного Євроатлантичного та Євразійського безпекового співтовариства на просторі від Ванкувера до Владивостока, заснованого на узгоджених принципах, спільних цінностях та цілях. Практичне втілення цієї надзвичайно амбітної цілі є справжнім викликом для ОБСЄ, але водночас і визнанням особливого статусу Організації у контексті збереження безпеки на континенті.

Доводиться констатувати, що шлях до безпекового співтовариства пролягає у непростих умовах. На різних рівнях діалогу в рамках ОБСЄ, включно з форматом Ради Міністрів, відверто йдеться про **кризу довіри** та **брак політичної волі**, які знижують ефективність співробітництва в рамках Організації.

За останні роки поряд з «історією успіху» ОБСЄ з'явився не менш об'ємний «каталог проблем». Залишається заблокованим режим контролю над звичайними озброєннями в Європі. Тривалі конфлікти на просторі ОБСЄ досі очікують політичного врегулювання і залишаються серйозною загрозою безпеці всього регіону. Потребує покращення виконання усіма державами-учасницями зобов'язань, взятих на себе в рамках ОБСЄ.

Держави-учасниці ОБСЄ визнають необхідність зміни поточної ситуації, водночас бачення конкретних кроків суттєво відрізняється. Успіх виконання цього завдання залежить у цьому випадку і від політичної атмосфери за межами Організації, і

від стану двосторонніх відносин між окремими державами-учасницями, і від рівня довіри між ними.

Баланс інтересів 57 держав-учасниць ОБСЄ є нині надзвичайно крихким. Важливими завданнями лишаються подолання залишків конфронтаційного мислення та відмова від трактування правила консенсусу як «права вето», яке може бути невідповідно використано для блокування роботи Організації.

Саме у цьому контексті Українське головування розпочало роботу з конструктивного залучення держав-учасниць до обговорення та вирішення проблемних питань порядку денного ОБСЄ шляхом заохочення до неформального та відвертого діалогу у рамках ініційованого процесу «Гельсінкі +40». Україна у співпраці зі Швейцарією та Сербією як наступними державами, що головуватимуть в ОБСЄ докладає зусиль до відновлення духу співробітництва, який дозволив у 1975 році прийняти історичний Гельсінський Заключний акт.

В рамках створеної нами неформальної Робочої групи з питань «Гельсінкі +40» були проведені змістовні обговорення питань підвищення ефективності ОБСЄ, проблематики контролю над звичайними озброєннями у Європі, посилення стратегічної спрямованості економіко-довкільної діяльності ОБСЄ, а також питання належного виконання зобов'язань, прийнятих державами-учасницями в рамках ОБСЄ, зокрема у сфері людського виміру.

Важливо, щоб у наступні роки процес зберіг позитивну динаміку та привабливість для держав-учасниць.

Врегулювання тривалих конфліктів: від дискусій до практичних кроків

Врегулювання тривалих конфліктів у Придністров'ї, Нагірному Карабасі та в Грузії залишається важливим завданням і викликом для Організації. Навіть у «замороженому» стані ці конфлікти становлять суттєву загрозу регіональній безпеці, стримують розвиток країн, що є їхніми сторонами. До місць проживання досі не можуть повернутися тисячі біженців.

Працюючи у напрямі врегулювання цих конфліктів, Українське головування активно використовувало інструменти посередницької дипломатії, сприяючи розвитку діалогу між сторонами конфлікту та досягненню компромісних рішень.

Особливе значення для Києва має врегулювання придністровського конфлікту. З початку цього року Українське голо-

вування в ОБСЄ сприяло проведенню кількох раундів переговорів з придністровського врегулювання. Вже зараз ми готуємось до організації та прийняття наступної зустрічі у Києві. Попри складну атмосферу переговорів та суттєві розбіжності у позиціях сторін, нам вдалося досягти конкретних результатів у сфері безпеки населення регіону, питаннях свободи пересування, екологічній сфері.

Крім того, було відновлено діалог між керівництвом у Кишиневі та Тирасполі — у поточному році відбулися вже дві зустрічі прем'єр-міністра Молдови Юрія Лянке і лідера Придністровського регіону Республіки Молдова Євгенія Шевчука. На наше переконання, саме прямі переговори політичних лідерів здатні створити умови для реального діалогу та сприяти їх переходу до політичних питань всеохоплювального врегулювання.

За посередництва Українського головування спільно з ООН та ЄС проходять Женевські міжнародні дискусії, які були започатковані після військового конфлікту в Грузії у 2008 році. В рамках цього формату відбуваються зустрічі грузинських, південно-осетинських та абхазьких представників за участі США та РФ.

У питанні нагірнокарабаського врегулювання співголови Мінської групи ОБСЄ (США, РФ і Франція) активно контактують з азербайджанською та вірменською сторонами з метою пошуку оптимальних варіантів, які забезпечать прогрес у політичному врегулюванні конфлікту. У рамках моїх візитів до Азербайджану і Вірменії у червні та липні 2013 року це питання також широко обговорювалося з Президентом Алієвим і Саргсяном.

Українське головування — спільне бачення, спільні цілі, спільні дії для ОБСЄ

У підзаголовку концептуального документа з переліком пріоритетів Українського головування було розміщено девіз «Спільне бачення, спільні цілі, спільні дії». Таким чином Україна від самого початку чітко задекларувала свої наміри виступати на чолі ОБСЄ у ролі «чесного брокера», діючи виключно в інтересах Організації та усіх держав-учасниць.

Я радий, що думка моїх колег з інших держав-учасниць ОБСЄ підтверджує успішність втілення Українським головуванням цього завдання. Нам вдалося знайти оптимальний

баланс як між трьома вимірами діяльності ОБСЄ, так і між інтересами різних держав-учасниць.

Багатостороння співпраця в питанні **режиму контролю над звичайними озброєннями** залишається одним з пріоритетів України як позаблокової держави. Саме тому ми започаткували та активно просували відповідний діалог, зосереджуючи увагу на зближенні позицій сторін у підходах щодо вироблення елементів оновленого режиму контролю над звичайними озброєннями в Європі. Проведена Україною низка обговорень в рамках ОБСЄ значно активізувала відповідну роботу. Зокрема, недавно була оприлюднена інформація щодо ініціативи Данії, Німеччини та Польщі у галузі контролю над звичайними озброєннями. Як відзначають автори цієї ініціативи, у своїх діях вони спиралися значною мірою на підсумки діалогу, ініційованого Українським головуванням в ОБСЄ у цьому напрямі.

У сфері економіки та довкілля пріоритетом Українського головування було визначено питання **енергетичної та екологічної безпеки**. В рамках запропонованої нами тематики 21-го Економіко-довкільного форуму ОБСЄ держави-учасниці змогли обговорити важливі для них питання зменшення негативного впливу діяльності у сфері енергетики на довкілля.

Також слід згадати про реалізацію ініціативи Президентів України та Туркменістану щодо проведення Міжнародної конференції високого рівня «Енергетична безпека та стійкий розвиток — перспективи ОБСЄ». Захід, що відбувся у жовтні 2013 року в Ашгабаті, дозволив провести змістовне обговорення питань зміцнення регіонального співробітництва у сфері енергетики, безпеки енергетичних транспортних шляхів, проблематиці енергозбереження і енергоефективності, а також належного управління енергетичного сектору.

Від часу свого заснування ОБСЄ розробила значну кількість політичних зобов'язань, спрямованих на посилення захисту прав людини та основоположних свобод, розвиток демократії та забезпечення верховенства права, які отримали назву **людського виміру безпеки ОБСЄ**. Важко собі уявити існування посправжньому безпечної спільноти, якщо їй бракуватиме належного гарантування та ефективного захисту прав людини.

У цьому вимірі зусилля Українського головування були спрямовані насамперед на викорінення такого явища, як торгівля людьми, забезпечення свободи ЗМІ, зміцнення толерантності

та недискримінації шляхом освіти молоді з проблематики прав людини. Ми також приділили належну увагу питанням свободи пересування на просторі ОБСЄ, демократичним виборам і спостереженню за виборами, свободі віросповідання, захисту прав рома та сінті.

Розуміючи складність ситуації та значні розбіжності у позиціях держав-учасниць, Українське головування ставило на меті знаходження таких тем та їхніх елементів, які об'єднали б усі країни. Завдяки такому комплексному підходу за нашого сприяння в нинішньому році в рамках ОБСЄ було проведено низку міжнародних заходів у Києві, Відні, Варшаві та Тирані за участі як представників урядів держав-учасниць ОБСЄ, так і громадянського суспільства.

Одним із найважливіших досягнень України у рамках головування в Організації стало посилення міжнародного співробітництва у **боротьбі з торгівлею людьми** з метою протидії усім формам цього злочину. Активна позиція та рішучі кроки Головування дозволили визначити ті аспекти, де зусилля держав-учасниць мають бути відкориговані та вдосконалені. Особливу увагу було приділено боротьбі з торгівлею людьми у цілях сексуальної експлуатації, примусової праці, а також питанням захисту жертв торгівлі людьми.

Тематика дотримання основоположних прав людини, взаємоповаги та толерантності стала практичною платформою для проведення Українським головуванням першого в історії ОБСЄ Дитячо-молодіжного **саміту ОБСЄ** в МДЦ «Артек» у Криму. Захід, у якому взяли участь понад 500 дівчат та юнаків з держав-учасниць Організації та її партнерів зі співробітництва, став дієвим внеском у залучення молоді до міжкультурного та міжрелігійного діалогу.

Кульмінацією діяльності ОБСЄ впродовж року, а також найважливішим заходом кожного головування є проведення Міністерського засідання ОБСЄ. Без жодного сумніву, результати ювілейного, 20-го засідання у Києві 5–6 грудня 2013 р. слугуватимуть важливим дороговказом для подальшого розвитку Організації та виступатимуть вагомим практичним внеском у побудову вільного, демократичного та неподільного простору безпеки від Ванкувера до Владивостока.

Анотація. Розглядається робота ОБСЄ як унікальний приклад багатосторонньої дипломатії. Головування в ОБСЄ відкриває додаткові можливості, оскільки дозволяє бути не лише активним учасником, а й лідером з просування спільних підходів до вирішення критично важливих питань безпеки на євроатлантичному та євразійському просторі.

Ключові слова: ОБСЄ, Україна, безпековий діалог, співтовариство, саміт, держави-учасниці, врегулювання конфліктів.

Аннотація. Рассматривается работа ОБСЕ как уникальный пример многосторонней дипломатии. Председательство в ОБСЕ открывает дополнительные возможности, поскольку позволяет быть не только активным участником, но и лидером по продвижению совместных подходов к решению критически важных вопросов безопасности на евроатлантическом и евразийском пространстве.

Ключевые слова: ОБСЕ, Украина, безпечовый диалог, сообщество, саммит, государства-участники, урегулирования конфликтов.

Summary. The work of the OSCE as a unique example of multilateral diplomacy is analyzed. Chairmanship of the OSCE opens additional possibilities because it allows not only to be an active participant, but also the leader in promoting joint approaches to address critical security issues in the Euro-Atlantic and Eurasian space.

Key words: OSCE, Ukraine, without pitch dialogue, community, Summit, the States Parties, conflict resolution.



Керівник робочої групи із забезпечення головування України в ОБСЄ, директор Політичного департаменту МЗС України В'ячеслав Яцюк, прем'єр-міністр України Микола Азаров, міністр закордонних справ України Леонід Кожара (справа наліво) на 20-й зустрічі Ради міністрів ОБСЄ.

Фото Олега Маркевича

Vyacheslav Yatsyuk, Head of the Working Group on Providing Ukraine's Chairmanship at the OSCE, Director of the Policy Department of MFA Ukraine; Mykola Azarov, Prime Minister of Ukraine; Leonid Kozhara, Foreign Minister of Ukraine. Photo by Oleh Markevych



Учасники 20-ї зустрічі Ради міністрів ОБСЄ, Київ, 5 грудня 2013 року. Фото Олега Маркевича
Members of the 20th meeting of the OSCE Ministers, Kyiv, December 5, 2013. Photo by Oleh Markevych

Leonid KOZHARA,

Minister for Foreign Affairs of Ukraine

**UKRAINIAN OSCE CHAIRMANSHIP:
WORKING FOR THE BENEFIT OF THE ENTIRE REGION FROM
VANCOUVER TO VLADIVOSTOK**

Organization for Security and Cooperation in Europe is a unique example of a multilateral diplomacy. Therefore, for any State, that is entrusted to carry out the functions of the Chairmanship, the year as an OSCE Chair is a year of a constant test of a State's leadership potential, diplomatic skills and ability to find compromise solutions in three dimensions of security – military-political, economic-environment and human.

However, the Chairmanship provides states with additional possibilities as it allows to be not only an active participant, but also to play a role of the leader in promoting common approaches to solving very important security issues in the Euro-Atlantic and Eurasian space.

OSCE: from Helsinki to Kyiv

The foundation of cooperation in the OSCE region is founded on the Helsinki Final Act signed in 1975. In two years we will celebrate the 40th anniversary of its signing, highlighting the importance of this document which is not limited only by its significant historical values.

By the means of the Helsinki Final Act leaders of the European and North American countries, divided both ideologically and economically, managed to define not only common interests – ensuring peace, stability and security but also common goals – formation of space, where the mentioned interests would prevail. Gradually the understanding that both values and threats in the space from Vancouver to Vladivostok can be common has prevailed.

Over these almost 40 years OSCE has transformed itself into an effective platform for security dialogue, primarily because of its

geographical, political and thematic comprehensiveness. Today the OSCE area encompasses 57 participating States on three continents and 11 Partners for Cooperation.

OSCE geopolitical scale is not the sole feature making the Organization a unique regional association in comparison with other regional organizations that function in accordance with the Chapter VIII of the United Nations Charter. OSCE's comprehensiveness is reflected in its three-fold approach to security, with military-political, economic-environmental and humanitarian dimensions comprising the core of the Organization's activity. The principle of consensus, engrained in the Organization, ensures equal participation of all participating States in the decision-making process within the OSCE.

During the recent OSCE summit in 2010 held in Astana, the leaders of States and Governments expressed their commitment to building a free, democratic, common and indivisible Euro-Atlantic and Eurasian security community rooted in agreed principles, common values and purposes. Practical implementation of this extremely ambitious goal is a real challenge for the OSCE and at the same time is the acknowledgement of the Organization's special status in the security field of the continent.

Of course, the road to global security is not an easy one. At different levels of the dialogue within the OSCE, including the format of the Council of Ministers, it is acknowledged that such issues as the **crisis of confidence** and the **lack of political will** undermine effectiveness of the existing cooperation within the Organization.

In recent years, along with «the OSCE success stories», a similarly populous «register of problems» has emerged. The regime of conventional arms control in Europe remains blocked. Protracted conflicts in the OSCE area are still awaiting for their political settlement thus remaining a serious threats to regional security and stability. All participating States have to improve their implementation of obligations that they undertook within the OSCE.

The OSCE participating States are conscious of the need to change the status quo; however, they offer substantially different approaches to addressing the issue. Overall, the final success of the Organization's endeavors in this area depends both on the political environment outside the Organization, and on the state of bilateral relations between individual participating States, as well as the level of trust between them.

The balance of interests of the 57 OSCE States is now extremely fragile. It is vitally important to overcome the remnants of confrontational thinking and reject the idea of interpreting the consensus rule as holding a «veto right», unreasonable invoking of which can lead to an impasse in the Organization's work.

Within the framework of the «Helsinki» +40 process the Ukrainian Chairmanship encouraged constructive involvement of participating States in the informal and open dialogue on how to address and resolve existing challenges in the OSCE work. Ukraine in cooperation with Switzerland and Serbia as the next OSCE Chairs strives to restore the spirit of cooperation that ensured adoption of the Helsinki Final Act in 1975.

The informal «Helsinki+40» Working group that was created on our initiative in the beginning of 2013 has already held substantial discussions on such pressing issues as improving the OSCE efficiency, conventional arms control in Europe, strengthening the OSCE economic and environmental dimensions, as well as proper implementation of commitments in the human dimension. It is important to preserve this positive dynamics of active discussions by participating States in the years ahead.

The settlement of protracted conflicts: from discussions to practical steps

The settlement of protracted conflicts in Transdnistria, Nagorno-Karabakh and Georgia remains an important task and challenge for the Organization. Even while they remain «frozen», these conflicts pose a significant threat to regional security and impede the development of involved states. Thousands of refugees still cannot return to their homes.

The Ukrainian OSCE Chairmanship actively supports mediation and dialogue facilitation between the parties to conflicts to achieve progress in moving closer to their eventual peaceful settlement.

Resolution of the Transdnistrian conflict is of special importance for Kyiv. From the outset of its OSCE Chairmanship, Ukraine made every effort to ensure holding of several rounds of negotiations on the Transdnistrian settlement. Despite complexity of negotiations and significant differences between the parties, we have managed to achieve tangible results in regional security issues, freedom of movement and environmental sphere.

Furthermore, the dialogue between Chisinau and Tiraspol leadership has been renewed. The Prime Minister of Moldova Yuri

Leancă and the leader of the Transdnistrian region of Moldova Yevgeny Shevchuk have already met twice this year. We believe that personal meetings and open discussions of political leaders of the two sides facilitate further progress of the negotiations and their transition to a qualitatively new level.

We also support the framework of the Geneva International Discussions that were initiated after the military conflict in Georgia in 2008. Throughout the year the Ukrainian Chairmanship together with the UN and the EU provided all the necessary assistance in organizing and holding regular meetings of Georgian, South Ossetian and Abkhaz representatives.

The OSCE Minsk Group Co-Chairs (US, Russia and France) closely work with the Azerbaijani and Armenian sides to identify feasible ways of ensuring progress towards a political settlement of the Nagorno-Karabakh conflict. During my visits to Azerbaijan and Armenia in June–July 2013 this issue was discussed at length with the leaders of these two countries.

Ukrainian OSCE Chairmanship — shared vision, common goals, joint actions for the OSCE

We began our Chairmanship under the motto «common vision, common goals, common action». Thus we clearly declared our intentions to remain impartial in carrying out our duties and act in the spirit of good faith in the interests of the Organization and all its participating States.

I am pleased that my colleagues from other OSCE participating States confirm the Ukrainian Chairmanship has been successful in this regard. We have managed to find balance both among the three OSCE dimensions, and the interests of various participating States.

Multilateral cooperation in **the regime of conventional arms control** remains topical for Ukraine as a non-aligned state. We have initiated a dialogue focused on the convergence of the parties in the approaches for working-out of the elements revised regime of conventional arms control in Europe. A number of discussions conducted by Ukraine within the OSCE framework have significantly increased activities in this sphere. Information on the initiatives of Denmark, Germany and Poland in the area of conventional arms control has been recently released. According to the authors of this initiative they heavily relied on the outcome of the dialogue initiated by the Ukrainian OSCE chairmanship in this area in their actions.

The issue of energy and environmental security has been outlined as another Ukrainian OSCE priority. During the 21st OSCE Economic-Environmental Forum which took place in Kyiv this April OSCE participating States had an opportunity to discuss important issues on mitigating negative impact of activities in the field of energy and environment.

In this regard I'd like to underscore the implementation of the joint initiative of the President of Ukraine V.Yanukovych and President of Turkmenistan G.Berdymukhammedov to hold a high-level international conference «Energy Security and Sustainability – the OSCE Perspectives» which took place in Ashgabat this October. It provided participants with open discussions on issues of strengthening regional cooperation in the fields of energy, security of energy transportation routes, energy conservation and energy efficiency problems, and proper management of the energy sector.

Since its foundation OSCE has adopted a significant number of political commitments to strengthen the protection of human rights and fundamental freedoms, democracy and the rule of law, which became known as **the OSCE human dimension**. It is difficult to imagine the existence of a truly safe community with no adequate guarantees and effective protection of human rights.

Efforts of the Ukrainian OSCE Chairmanship in this regard are primarily focused at eliminating such phenomenon as human trafficking. We have also outlined issues of the freedom of media, strengthening of tolerance and non-discrimination through educating young people the issues of human rights. We have also paid proper attention to the issue of freedom of movement in the OSCE, democratic elections and election observation, freedom of religion, protection of Roma and Sinti.

Understanding the complexity of the situation in this dimension and significant differences in the positions of participating States, Ukrainian OSCE Chairmanship tends to stress upon issues that would unite all relevant states. Due to this vision and integrated approach, a wide range of international events took place in Kiev, Vienna, Warsaw and Tirana with the participation of representatives of the governments of the OSCE States and civil society.

One of the most important achievements of Ukraine in the framework of its Chairmanship was the strengthening of the international cooperation in **combating human trafficking**. Our stance and adherence to the importance of global actions in this sphere al-

lowed identifying the areas where the efforts of participating States should be improved. Particular attention has been paid to combating human trafficking for purposes of sexual exploitation, forced labor, and the protection of victims of trafficking.

The idea of respect for fundamental human rights, mutual respect and tolerance resulted into holding by the Ukrainian Chairmanship of the first in the OSCE history Child and Youth **OSCE summit** in ICC «Artek» in the Crimea. More than 500 girls and boys from participating States and partners for cooperation took part in the event, which became an effective contribution to the youth involvement in the intercultural and interreligious dialogue.

The culmination of the OSCE activities during each year, as well as the most important event of each Chairmanship, is the OSCE Ministerial Council meeting. Without any doubt, the results of the 20th anniversary meeting in Kiev on December 5–6, 2013 will be an important guideline for further developments of the Organization and will be a significant practical contribution for creating a free, democratic and indivisible security space from Vancouver to Vladivostok.

Валентин ВЕЛИЧКО,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Білорусь в Україні*

ЗДОБУТКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПІВПРАЦІ МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ТА УКРАЇНОЮ



Білорусь і Україну пов'язують століття спільної історії. Наші держави завжди буде об'єднувати не тільки спільний кордон протяжністю більше 1 тис. км і велика річка Дніпро, а й спільні історичні цінності, на яких виховувалося не одне покоління наших громадян, близька слов'янська духовність. Ми маємо надзвичайну кількість родинних зв'язків по обидва боки кордону. Навіть важко визначити хто є хто: у багатьох білорусів українські прізвища і навпаки.

Є всі підстави говорити не просто про контакти, а про систему всебічних взаємин, що вже склались, і які, маю надію, будуть надалі розширюватися і зміцнюватися. Очевидно, так і буде, бо на всіх рівнях — від урядів до підприємств чи окремих людей — ми бачимо інтерес до взаємовигідної співпраці, до об'єднання зусиль для подолання складнощів, створення умов для економічного розвитку і побудови гідного рівня життя наших громадян.

Орієнтири розвитку білорусько-української взаємодії на сучасному етапі визначені Президентом Республіки Білорусь О.Г. Лукашенко під час і за підсумками офіційного візиту в Україну.

Білорусь зацікавлена в активному розвитку взаємовідносин з Україною у всіх сферах. Про це Президент Білорусі О.Г. Лукашенко

заявив 18 червня 2013 року в Києві на переговорах з Президентом України В.Ф. Януковичем.

Глави держав обговорили широкий спектр питань двосторонньої взаємодії насамперед у торговельно-економічній галузі. Переговори пройшли у вузькому та розширеному колах.

Президент Білорусі звернув увагу на високий рівень взаємної торгівлі, що за підсумками 2012 року становив \$8 млрд. Глава білоруської держави відзначив, що країни пройшли серйозний шлях від простої торгівлі до створення на базі кооперації спільних підприємств і білоруська сторона сповнена рішучості створювати більшу кількість таких підприємств з локалізацією на Україні.

Білорусь готова взяти участь у програмах відновлення сільськогосподарську техніку, а й створювати спільні підприємства, щоб модернізація у цій сфері відбувалась на основі сучасних технологій.

О.Г. Лукашенко звернув також увагу на широкі можливості співпраці Білорусі та України у сфері дорожніх, залізничних і морських перевезень, більш вигідного використання транзитних можливостей двох країн.

Під час переговорів президенти обговорили питання транспортування нафти, співпраці у сфері АПК, використання можливостей сільгоспмашинобудування, а також військово-технічного, міжрегіонального, прикордонного співробітництва, взаємодії в рамках Митного союзу, Єдиного економічного простору та ін.

«А що стосується мене особисто, Україна не чужа мені країна, і я все буду робити як глава держави, щоб підтримувати дуже тісні, дружні, максимально вигідні для України відносини», — сказав Президент Республіки Білорусь О.Г. Лукашенко.

У присутності Президентів сторонами підписано Протокол про обмін грамотами про ратифікацію Договору між Республікою Білорусь і Україною про державний кордон від 12 травня 1997 року, а також низку документів, спрямованих на розширення двосторонньої взаємодії, зокрема у сферах охорони навколишнього середовища і природокористування, захисту прав споживачів та порядок обміну інформацією про ситуацію на державних кордонах.

У ході офіційного візиту Президента Білорусі в Україну також відбулася його зустріч з Головою Верховної Ради України В.В. Рибакком. На ній було заявлено про необхідність підвищувати інтенсивність відносин на рівні парламентів.

О.Г. Лукашенко зазначив, що йому добре знайома робота парламентаріїв. Глава білоруської держави вважає, що в парламенті кожен повинен висловлювати свій погляд зору для прийняття найкращих для країни рішень. В.В. Рибак висловив переконання, що розвиток білорусько-української співпраці та наповнення його практичним змістом нерозривно пов'язаний з ефективною співпрацею законодавчих гілок влади двох держав. Він звернув увагу на важливість візиту Президента Білорусі в Україну. На його думку, це послужить активізації відносин між двома країнами у різних сферах.

Голова Верховної Ради також звернув увагу на співпрацю в рамках СНД. За його словами, участь України у Співдружності Незалежних Держав помітно активізувалася, було наголошено на важливості білоруського досвіду головування в цьому об'єднанні.

Таким чином, відносини між Республікою Білорусь і Україною не підпорядковані певній політичній кон'юктурі, а ґрунтуються на взаємних інтересах держав, загальній ментальності, історії та культурі братніх народів. Саме в цьому і полягає запорука перспектив розвитку плідної співпраці й у майбутньому.

Між країнами укладено понад 180 двосторонніх міжнародних договорів та підписано міжнародно-правових документів. Основоположні — Договір про дружбу, добросусідство і співробітництво, Угода про вільну торгівлю. Вони відкривають широкі можливості для розвитку політичних, економічних та інших зв'язків на міждержавному рівні.

Послідовно проведена Мінськом і Києвом дружня політика дозволила сформувати добросусідську атмосферу, вийти на вагомі результати в різних сферах, визначити перспективні проекти на майбутнє.

Взаємовигідний характер мають зв'язки сторін на міжнародній арені. Білорусь і Україна працюють разом в Організації Об'єднаних Націй над обговоренням чорнобильської тематики на порядку денному. Конструктивним видається партнерство Мінська і Києва з питання просування до виборних органів Організації. У липні 2012 року в м. Києві відбулись консультації між міністерствами наших країн, присвячені проблематиці співпраці Білорусі й України на цьому найбільшому міжнародному майданчику.

Активні контакти Білорусі й України по лінії Організації з безпеки і співробітництва в Європі, Центрально-Європейської

ініціативи. Білорусь розраховує на конструктивну взаємодію з українським головуванням ОБСЄ в 2013 році.

Сторони підтримують предметний діалог про можливі форми подальшого розвитку інтеграційної взаємодії в рамках Співдружності Незалежних Держав, інших об'єднань на пострадянському просторі. Приєднання України до зони вільної торгівлі СНД як повноправного члена відкриває додаткові можливості для інтенсифікації взаємної торгівлі між двома країнами. Послідовно реалізується двосторонній План співробітництва зовнішньополітичних відомств на 2012–2013 рр.

Економічний потенціал України і Білорусі багато в чому доповнює один одного. У цьому зв'язку головною рисою білорусько-української економічної співпраці протягом тривалого часу залишається динамічний розвиток двосторонньої торгівлі.

За останнє десятиліття товарообіг між нашими країнами збільшився майже в 10 разів, зокрема й за останню п'ятирічку — більше ніж удвічі. Незважаючи на досить високий базис 2011 року, ця тенденція тривала і в 2012 році.

За обсягом товарообігу та експорту Україна посіла третє місце в загальному зовнішньоторговельному обігу та експорті Білорусі після Росії та Нідерландів. Республіка Білорусь була четвертим основним торговим партнером України після Росії, Китаю та Німеччини, випередивши такі країни, як Польща, Туреччина, Італія, США, Казахстан, Індія.

Таке досягнення є підтвердженням того, що двостороння співпраця давно перейшла від «чистої» торгівлі на якісно новий рівень стратегічного партнерства.

Координаційну роль у розвитку взаємної зовнішньоекономічної співпраці відіграє Міжурядова білорусько-українська змішана комісія з питань торговельно-економічного співробітництва, яку очолюють перші віце-прем'єри: Володимир Семашко з білоруської сторони і Сергій Арбузов з української. Чергове двадцять друге засідання комісії відбулося 22 травня 2013 р. в Києві, де було також підписано міжурядову угоду про міжрегіональну та прикордонну взаємодію.

Домовленостями на вищому рівні визначено стратегічні напрями двосторонньої співпраці на середньострокову перспективу: в енергетичній галузі; спільна робота у сфері виробничої та науково-технічної кооперації; ефективне використання транзитного по-

тенціалу держав; поглиблення військово-технічного співробітництва. Згадані напрями ми розглядаємо як пріоритетні.

Білоруська сторона зацікавлена в подальшому розвитку партнерства в галузі енергетики, зокрема й у постачанні електроенергії. У 2012 році Білорусь збільшила обсяги закупівель української електроенергії практично в 1,6 разу. У 2013 році цю тенденцію збережено.

Транзитні можливості України активно використовуються при постачанні білоруських нафтопродуктів у країни далекого зарубіжжя.

Співпраця в галузі кооперації вже дозволила нашим країнам вийти на більш глибоку форму співпраці — спільний випуск продукції. В Україні продовжують діяти складальні виробництва тракторів МТЗ (м. Ніжин та м. Миколаїв).

Успішно функціонує спільне виробництво ліфтів РУП «Могилевліфтмаш» (м. Вишгород, Київська область), а також техніки «Лідаагропромаш» (м. Дніпропетровськ).

У Білорусі триває робота складальних виробництв за участю українських інвесторів, зокрема — пасажирських вагонів (м. Гомель), доїльного обладнання на базі СТОВ «ЕКОМІЛК» (Брестська область), вертолітної техніки на ВАТ «Оршанський авіаремонтний завод» спільно з ПАТ «Мотор Січ» (м. Запоріжжя), електродів на ТОВ «Світлогорський завод зварювальних електродів».

Перспективним напрямом співпраці є розширення спільного випуску сільськогосподарської техніки. Вже зараз ведуться переговори з відновлення такого проекту з ВАТ «Гомсельмаш».

Розроблено нову модель зерновозів на базі шасі ВАТ «МАЗ». Вже виготовлено 500 одиниць техніки, за укладеним контрактом планується постачання до 1000 одиниць. У разі зацікавленості української сторони ми готові постачати до 2–3 тис. одиниць техніки.

Загалом в Україні функціонує розвинута мережа білоруських підприємств, що здійснюють дилерські та дистриб'юторські функції, і їхня кількість постійно збільшується.

Свій внесок у розвиток та активізацію двосторонньої ділової співпраці вносять торгово-промислові палати двох країн, а також їхні регіональні відділення.

Динамічно розвивається співробітництво в науковій та інноваційній сферах. У 2011 році створено білорусько-український центр науково-технічного та інноваційного співробітництва.

Національними академіями наук Білорусі та України реалізуються 8 проектів у рамках Виконавчої програми українсько-білоруського науково-технічного співробітництва на 2011–2013 роки.

З урахуванням запуску першого білоруського супутника активізовано взаємодію Білорусі та України у космічній галузі. Національна академія наук Білорусі та Державне космічне агентство України виконують комплекс заходів для створення спільної системи прийому космічної інформації з білоруського космічного апарату і українського супутника.

Реально втілюється у життя Міжурядова угода про співробітництво в галузі дослідження і використання космічного простору в мирних цілях. Затверджено напрями перспективного співробітництва підприємств і організацій Республіки Білорусь і України у космічній сфері.

Між нашими країнами є також напрацювання у фармацевтичній галузі, залізничному транспорті. Власне, здається, немає таких напрямів виробництва, в яких наші країни не мали б взаємних інтересів чи спільних проектів.

У зміцненні двостороннього діалогу, в реалізації спільних планів і проектів велику роль відіграють побратимські зв'язки між регіонами та містами Білорусі та України. Угоди про партнерські відносини діють між 40 містами Білорусі та України.

Сьогодні наша країна здійснює товарообмін з усіма областями України, а також Автономною Республікою Крим. На регулярній основі проводяться зустрічі керівництва прикордонних областей Білорусі та України за участю представників ділових кіл. Остання така зустріч відбулася в м. Гомелі в листопаді 2012 р.

Делегації регіонів Білорусі та України на взаємній основі беруть участь в економічних та інвестиційних форумах, які традиційно проводяться на регіональному рівні.

Зміцнюючи побратимські зв'язки, ми формуємо надійну основу для успішного та взаємовигідного зближення наших народів. Маю честь відзначити, що ми тісно співпрацюємо в найрізноманітніших сферах: соціальній, економічній, науково-технічній, гуманітарній. Високо цінуємо налагоджений з нашими українськими колегами обмін досвідом організації роботи місцевого самоврядування, взаємодії влади і бізнесу. Завданням на перспективу вбачаємо в активному просуванні важливих спільних проектів у всіх сферах діяльності.

Досить активно розвиваються білорусько-українські відносини у сфері освіти. У жовтні 2012 року підписано Угоду про співробітництво в галузі вищої та післядипломної освіти. Напрацьовано прямі контакти між вищими і середніми навчальними закладами Білорусі та України. Між вишами двох країн є 264 прямих договори про співробітництво в галузі освіти. Взаємодія здійснюється не лише на рівні вищих навчальних закладів, а й на рівні факультетів, кафедр, лабораторій. У рамках укладених договорів проводяться спільні наукові дослідження, конференції, здійснюється обмін делегаціями, магістрантами та студентами для здобуття освіти у вишах-партнерах.

Позитивними прикладами розвитку співпраці в галузі вищої освіти є створення в 2004 році Міжнародної наукової асоціації «Інститут славістики» на базі Гомельського та Чернігівського держуніверситетів для проведення фундаментальних і прикладних досліджень білорусько-українського прикордоння в історичному та актуальних аспектах, а також діяльність Прикордонного білорусько-російсько-українського консорціуму.

Основу двосторонніх білорусько-українських зв'язків в галузі культури становлять Міжурядова угода про співробітництво в галузі охорони історико-культурної спадщини та Програма співробітництва між міністерствами культури на 2010–2013 роки.

Відповідно до Програми здійснюється двосторонній обмін музичними та самодіяльними колективами, розвиваються прямі контакти між будинками народної творчості, театральними спілками та колективами, музеями, бібліотеками, налагоджено співпрацю у галузі кінематографії. У квітні 2013 року в Харківському академічному театрі опери та балету відбулися Дні білоруської культури, які викликали великий суспільний інтерес.

Пріоритетним спільним проектом є Міжнародний фестиваль мистецтв «Слов'янський базар у Вітебську». У заходах фестивалю беруть участь відомі майстри мистецтв і художні колективи України, сюди ж запрошують офіційних осіб.

Представники України є традиційними учасниками низки фестивалів, що проводяться на території Білорусі (Мінський міжнародний кінофестиваль «Лістапад», Міжнародний фестиваль хореографічного мистецтва «Сожській хоровод», Міжнародний фестиваль мистецтв «Білоруська музична осінь» та ін.). Білоруські творчі колективи та виконавці також беруть участь у заходах на території України.



Зустріч Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Білорусь в Україні Величка В.В. та Уповноваженого у справах релігій і національностей Республіки Білорусь Гуляка Л.П. з активом білоруської діаспори в Україні

Meeting of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Belarus to Ukraine Velychko V.V. and the Authorized Representative for Religious Issues of the Republic of Belarus Mr. Gulyako L.P. with representatives of the Belarus diaspora in Ukraine

Налагоджено ефективну співпрацю, здійснюється книгообмін і формуються загальні інформаційні ресурси в галузі бібліотечної справи між Національною бібліотекою Республіки Білорусь та Національною бібліотекою НАН України ім. В.І. Вернадського, Національною парламентською бібліотекою.

Посольство Республіки Білорусь в Україні особливу увагу приділяє взаємодії зі співвітчизниками. Білоруси є другою за чисельністю національною меншиною в Україні. За даними останнього перепису 2001 року, в Україні проживало 275 тисяч білорусів. Основною організацією, що об'єднує білорусів, є Всеукраїнський союз білорусів (ВСБ). У складі організації найбільш активно діють регіональні структури у Донецьку, Харкові, Одесі, Львові, Києві, Дніпропетровську.

Для задоволення культурних, інформаційних та освітніх потреб білоруської діаспори держорганами Білорусі та Посольством реалізується комплекс заходів.

Регулярно надається допомога організаціям білоруської діаспори щодо забезпечення їх навчальною та художньою літературою, для самодіяльних колективів ми надаємо національні білоруські костюми й інструменти. Організуємо поїздки представників діаспори на етнічну батьківщину. Творчі колективи білоруських земляцтв беруть участь в культурних заходах у Республіці Білорусь і в Україні, відзначають національні свята і зберігають традиції білоруського народу.

Зокрема, 19 квітня ц.р. в Донецьку напередодні Всесвітнього дня книги з ініціативи громадського об'єднання білорусів «Неман» відбулася презентація книжки поетеси білоруського походження З. Цикунової «Струни душі моєї». У заході взяла участь дружина Президента України Л.О. Янукович.

У галузі освіти успішно функціонує Центр білоруської мови і культури, створений у 2009 році на базі Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Цього року Центру присвоєно ім'я відомого білоруського письменника Володимира Короткевича.

Здійснюється набір студентів до Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за спеціальністю «Білоруська мова та література, українська мова та література, англійська мова».

Таким чином, ми доклали чимало зусиль для того, щоб за роки незалежності не просто зберегти, а зміцнити й розширити білорусько-українські контакти на всіх рівнях. І сьогодні ми можемо з упевненістю констатувати успіх нашої спільної роботи. Переконали, що подальша реалізація задуманих проектів сприятиме зростанню добробуту мільйонів наших громадян, забезпечить їм гідний рівень життя.

Valentyn VELYCHKO,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the
Republic of Belarus to Ukraine*

RESULTS AND PROSPECTS IN DEVELOPMENT OF COLLABORATION BETWEEN THE REPUBLIC OF BELARUS AND UKRAINE

Belarus and Ukraine have centuries of common history. Our countries will always be connected not only by a common border stretching over one thousand kilometers and the large Dnieper's river, but also by common historical values, which brought up generations of our citizens, and by close Slavic spirituality. We have an extraordinary number of native relations on both sides of the border. It is difficult to determine who is who: many Belarusians have Ukrainian family names and vice versa.

There is every reason to talk not only about contacts, but also about a system of all-round relations that are formed and that, I hope, will continue to grow and strengthen. Obviously, so be it, because at all levels — from governments to companies or individuals we see the interest in mutual cooperation, in joining forces to overcome the difficulties, to promote economic development and to build decent living standard for our citizens.

The President of the Republic of Belarus O. Lukashenko outlined landmarks of the Belarusian–Ukrainian cooperation at this stage during his official visit to Ukraine and following the results of the visit.

The President of the Republic of Belarus O. Lukashenko said on June 18, 2013 in Kyiv during the talks with the President of Ukraine V. Yanukovich that Belarus is interested in actively developing cooperation with Ukraine in all areas.

The state leaders discussed a wide range of issues of bilateral cooperation, especially in trade and economic sphere. The talks were held in a narrow and expanded format.

The President of Belarus drew attention to a high level of bilateral trade in 2012 amounting to \$8 billion. The leader of the



Покладання квітів на День Перемоги
Flower-laying ceremony on the Victory Day



Зустріч у Посольстві Республіки Білорусь в Україні з ветеранами
з нагоди святкування Дня Перемоги
Meeting at the Embassy of the Republic of Belarus in Ukraine with veterans on occasion
of the Victory Day celebration

Belarusian state said that the countries developed their trade cooperation from simple trade transactions to creation of joint ventures and the Belarusian side is determined to create a greater number of companies located in Ukraine.

Belarus is ready to participate in the agriculture rehabilitation programs in Ukraine not only by supplying agricultural machinery, but also by creating joint venture to upgrade this area on the basis of modern technology.

O. Lukashenko also drew attention to the opportunities of cooperation between Belarus and Ukraine in the field of road, railway and maritime transport for more profitable use of transit capacities of the two countries.

During the negotiations, the Presidents discussed transportation of oil, agricultural cooperation, the use of agricultural machinery, as well as military, interregional, cross-border cooperation, cooperation in the framework of the Customs Union, the Common Economic Space and others.

«As for me personally, Ukraine is a country close to me and as a leader of the state I am determined to put every effort to maintain close and friendly relations with Ukraine most advantages for this country», — said the President of the Republic of Belarus O. Lukashenko.

In the presence of the Presidents the parties signed a protocol on the exchange of ratification instruments for the Agreement between the Republic of Belarus and Ukraine on the State Border of May 12, 1997, and a series of documents aimed at expanding bilateral cooperation, particularly in the areas of environment and natural resources, consumer protection and a procedure for communication about the situation at state borders.

During the official visit of the President of Belarus in Ukraine a meeting with the Speaker of the Verkhovna Rada of Ukraine V. Rybak was held. It was announced during this meeting on the need to increase the intensity of relations between the parliaments.

O. Lukashenko said that he was familiar with the work of parliamentarians. The leader of the Belarusian state believes that every MP should express his views to make the best decisions for the country.

V. Rybak was convinced that development of the Belarusian-Ukrainian cooperation and its practical implementation are inseparably linked with the effective interaction of legislative branches of powers in both states. He drew attention to the importance of the

visit of the President of Belarus in Ukraine. According to him, this will boost relations between the two countries in various spheres.

The Speaker of the Verkhovna Rada also drew attention to cooperation within the CIS. According to him, participation of Ukraine in the Commonwealth of Independent States has become more intensive and it was emphasized on the importance of the experience of the Belarusian presidency in this association.

Thus, the relations between Belarus and Ukraine are not subject to a specific political situation, but based on mutual interests of the states, their common mentality, history and culture of the fraternal peoples. This is a real basis for development of fruitful cooperation in the future.

The two countries signed more than 180 bilateral agreements and international instruments. The Treaty of Friendship, Good Neighborliness and Cooperation as well as the Free Trade Agreement are fundamental ones. They offer wide opportunities for development of political, economic and other relations at the international level.

Friendly policy consistently pursued by Minsk and Kyiv has allowed developing neighborly cooperation, achieving good results in various fields and identifying promising projects for the future.

Cooperation of the two states on the international arena is mutually advantageous.

Belarus and Ukraine are working together at the United Nations on the Chernobyl issues. Minsk and Kyiv are in constructive partnership with regard to promotion to the UN elected bodies. In July 2012 in Kyiv consultations were held between the MFOs of both countries on the topics of Belarus and Ukraine cooperation at this major international platform.

Belarus and Ukraine are actively cooperating in the Organization for Security and Cooperation in Europe and the Central European Initiative. Belarus counts on constructive cooperation with the Ukrainian chairmanship in the OSCE in 2013.

The two states maintain meaningful dialogue on possible ways of further development of integration cooperation within the Commonwealth of Independent States and other associations of the former Soviet Union. Ukraine's accession to the CIS free trade area as a full member opens up additional opportunities for intensification of bilateral trade between the two countries. The bilateral cooperation plan of MFOs for 2012–2013 is consistently implemented.

The economic potential of Ukraine and Belarus is in many ways complementary. In this regard, the dynamic development of bilater-

al trade for a long time remains the main feature of the Belarusian-Ukrainian economic cooperation.

Over the last decade, the trade turnover between our countries has increased almost 10 times including more than twice in the last five year. Despite the relatively high basis in 2011, this trend continued in 2012.

In terms of trade and export Ukraine occupies the third place in the overall foreign trade and export of Belarus after Russia and the Netherlands. Belarus, in turn, was the fourth major trading partner after Russia, Ukraine, China and Germany, ahead of countries such as Poland, Turkey, Italy, USA, Kazakhstan and India.

This achievement is the evidence that bilateral cooperation has long shifted from «pure» trade to a new level of strategic partnership.

The Intergovernmental Belarusian-Ukrainian Joint Commission on Trade and Economic Cooperation headed from the Belarusian side by the First Deputy Prime Minister Volodymyr Semashko and from the Ukrainian side by First Deputy Prime Minister Sergiy Arbuzov plays a coordinating role in the development of foreign mutual cooperation. The next twenty second meeting of the Commission was held on May 22, 2013 in Kyiv, where an intergovernmental agreement on interregional and cross-border cooperation was signed.

Top level arrangements underlay strategic directions of the bilateral cooperation in the medium term, namely cooperation in the energy sector, joint work together in the field of industrial, scientific and technical cooperation and effective use of transit capacities, deepening of the military-technical cooperation. These direction are our priorities.

Belarus is interested in further development of partnership in the energy sector, including the electricity supply. In 2012 Belarus increased purchases of the Ukrainian electricity almost 1.6 times. In 2013, this tendency has been preserved.

Transit opportunity of Ukraine are widely used in supply of the Belarusian oil products to foreign countries.

Cooperation between our countries allowed creating joint production facilities. The assembly plants of MTZ tractors are operating in Ukraine (in Nizhyn and Mykolaiv).

The joint production of elevators «Mohylevliftmash» (Vyshgorod, Kyiv region) and the agricultural machinery plant «Lidaagroprommash» (Dnepropetrovsk) are successfully working.

Assembly plants with the Ukrainian investments continue to operate in Belarus, in particular assembling of passenger rail-cars (Gomel), milking equipment at the JV EKOMILK (Brest Region),

helicopter engineering at the JSC «Orsha Aircraft Repair Plant» together with JSC «Motor Sich» (Zaporizhzhia), electrodes at the Svetlogorsk factory of welding electrodes.

Expansion of joint production of the agricultural machinery is a promising area of cooperation. Negotiations on restoration of such project at the JSC «Gomselmash» are in progress.

A new model of grain carriers using the chassis of JSC «MAZ» is developed. Already 500 pieces of equipment are produced, up to 1,000 pieces of equipment are contracted for supply. If the Ukrainian side is interested, we are ready to increase supply up to 2–3 thousand of pieces of equipment.

In total, Ukraine has a developed commodity distribution network of Belorussian enterprises performing dealer and distribution functions, and their number is constantly increasing.

The chambers of commerce of the two countries with their regional branches also contribute to the development of bilateral cooperation and business facilitation.

Cooperation in research and innovation is also developing dynamically. In 2011 the Belorussian-Ukrainian Center of scientific and technological innovations and cooperation was established.

The National Academies of Sciences of Belarus and Ukraine implement eight projects under the Executive Program of the Ukrainian-Belorussian Scientific and Technical Cooperation for 2011–2013.

The launch of the first Belorussian satellite intensified cooperation between Belarus and Ukraine in the space sector. The National Academy of Sciences of Belarus and the State Space Agency of Ukraine carry out a set of measures to create a common system of space data reception from the Belorussian spacecraft and the Ukrainian satellite.

The Intergovernmental Agreement on cooperation in exploration and use of outer space for peaceful purposes is under practical implementation. Perspective directions of cooperation of enterprises and organizations of the Republic of Belarus and Ukraine in the space sector are approved.

Our countries also cooperate in the pharmaceutical industry, railway transport. Actually, it seems there are no areas in which our country would not have mutual interests or common projects.

Twinning links between regions and cities of Belarus and Ukraine play an important role in strengthening bilateral cooperation for implementation of joint plans and projects. There are effective partnership agreements between 40 cities of Belarus and Ukraine.

Today Belarus exchanges commodities with all regions of Ukraine and Crimea. Leaders of the border regions of Belarus and Ukraine meet regularly with the participation of business representatives. The last meeting was held in Gomel in November 2012.

Delegations from the regions of Belarus and Ukraine regularly participate in economic and investment forums traditionally held at the regional level.

By strengthening twinning relations we form a solid foundation for a successful and mutually beneficial rapprochement of our peoples. I have the honor to note that we closely work in various fields, namely social, economic, scientific, humanitarian. We highly appreciate exchange of experience with our Ukrainian colleagues in the sphere of local self-government and business interaction. We see active promotion of major joint projects in all areas as the task for the future.

The Belarusian-Ukrainian cooperation in the field of education develops quite rapidly. In October 2012 the Agreement on cooperation in the field of higher and postgraduate education was approved. Direct contacts between the higher and secondary educational institutions in Belarus and Ukraine are established. There are 264 direct agreements on cooperation in the field of education between universities of the two countries. Relations are established not only at the level of universities, but also at the level of faculties, departments and laboratories. Agreements are concluded about joint research, conferences and the exchange of delegations of undergraduates and students for education in the partner universities.

The International Scientific Association «Institute of Slavic Studies» created in 2004 at the Chernigiv and Gomel State Universities to conduct basic and applied research of the Belarusian-Ukrainian border area in the historical and current context and the activities of the Belarusian–Russian–Ukrainian border consortium are positive examples of cooperation in the sphere of higher education.

The bilateral Belarusian–Ukrainian cooperation in the field of culture is based on the intergovernmental agreement on cooperation in the field of cultural heritage and the program of cooperation between the Ministries of Culture for 2010–2013.

The program provides for bilateral exchange of music and amateur teams, development of direct contacts between the houses of folk art, theater unions and art collectives, museums and libraries. Cooperation in the field of cinematography is developing. In April

2013 Days of Belarusian culture were held at the Kharkov Academic Opera and Ballet Theater, which caused great public interest.

The International Art Festival «Slavonic Bazaar in Vitebsk» is the priority joint project. The festival events unite the well-known masters of arts and art collectives of Ukraine. Officials are invited to attend these events.

Representatives of Ukraine are traditional members of a number of festivals held in Belarus (the Minsk International Film Festival «Listapad», the International Festival of Choreographic Art «Sozhskiy Khorovod», the International Festival of Arts «Belarusian Musical Autumn» and others). Belarusian ensembles and performers also participate in cultural activities in Ukraine.

An effective cooperation in the sphere of book exchange and formation of the shared information resources in the field of librarianship between the National Library of the Republic of Belarus, the Vernadsky National Library of Ukraine and the National Parliamentary Library was established.

The Embassy of the Republic of Belarus in Ukraine pays special attention to interaction with the compatriots. Belarus is the second largest national minority in Ukraine. According to the last census in 2001 there are 275,000 Belarusians living in Ukraine. The main organization uniting Belarusians is the All-Ukrainian Union of Belarusians. The regional offices of this organization are most active in Donetsk, Kharkov, Odesa, Lviv, Kyiv and Dnepropetrovsk.

The Embassy of Belarus and the state authorities implement a range of measures to meet the cultural, informational and educational needs of the Belarusian diaspora.

Assistance is regularly provided to the Belarusian diaspora organizations to meet their demand in academic literature and the belles-lettres. We provide amateur teams with the national Belarusian costumes and instruments, organize trips of the Diaspora representatives to their ethnic homeland. Creative teams of the Belarusian national communities participate in cultural activities in the Republic of Belarus and Ukraine, celebrate national holidays and traditions of the Belarusian people.

For example, on 19 April in Donetsk on the eve of World Book Day the Belarusian Public Association «Neman» initiated a presentation of the book «Strings of my Soul» by the poetess of Belarusian origin Z. Tsykunova. The event was attended by the wife of the President of Ukraine L. Yanukovych.



Парадний вхід до Посольства Республіки Білорусь в Україні
Front entrance to the Embassy of the Republic of Belarus in Ukraine

The Center of Belarusian language and culture created in 2009 by the Institute of Philology of the Kyiv National Taras Shevchenko University successfully functions under the framework of cooperation with compatriots in the sphere of education. This year the Center was named after the famous Belarusian writer Volodymyr Korotkevych.

The Institute of Philology of the Kyiv National Taras Shevchenko University actively admits students to the faculty «Belarusian language and literature, Ukrainian language and literature and English language».

Therefore, we put every effort for not only saving, but also strengthening and expanding the Belarusian-Ukrainian contacts at all levels since the independence. Today we can recognize the success of our joint work. I am confident that further implementation of the anticipated projects will improve welfare of millions of our citizens and provide them with a decent living standards.

МІСТ, ЯКИЙ ОБ'ЄДНУЄ НАРОДИ, КУЛЬТУРИ І ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ ТА УКРАЇНИ

Одним із головних завдань Посольства Республіки Болгарія в Україні є подальший розвиток, поглиблення співпраці між двома державами в гуманітарній сфері, популяризація болгарської культури і мистецтва в Україні і розширення болгарсько-українських контактів.

Посольство регулярно організовує в Україні фотовиставки і кінофестивалі, бере участь у культурних акціях, організованих як українською стороною, так і по лінії ЄС, відзначає болгарські свята, активно підтримує різні ініціативи та заходи болгарської громади в Україні і Українського товариства дружби між двома країнами.

З нагоди національного свята Республіки Болгарія, яке відзначається 3 березня, Посольство організовує заходи із вшанування пам'яті болгарських, російських та українських солдат, які загинули у російсько-турецькій визвольній війні 1877–1878 рр. Від імені Посольства Республіки Болгарія в Україні 2 березня 2013 року було покладено квіти до пам'ятника загиблим за звільнення Болгарії болгарським, російським та українським солдатам у Печерському районі м. Києва. Було відслужено молебень за загиблими, а Міністерство оборони України забезпечило почесну варту і військовий духовий оркестр. На церемонії вшанування пам'яті були присутні представники Посольства Російської Федерації в Україні, Російського центру науки і культури та Товариства дружби «Україна–Болгарія», викладачі болгарської мови Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, журналісти, представники болгарської діаспори в Україні. Того ж дня співробітники Посольства на Лук'янівському кладовищі поклали квіти на могили офіцерів російської армії, які загинули у російсько-турецькій війні.

3 березня 2013 року було покладено квіти до пам'ятника генералу Миколі Степановичу Леонову у Києво-Печерській лаврі,

який був учасником російсько-турецької війни 1877–1878 років. На спогад про генерала Леонова було відслужено панахиду. У той же день відбулось покладання квітів і до пам'ятника найвідомішому фракійському борцю за звільнення Болгарії капітану Петку Воеводи, розташованому у центральній частині Києва.

5 березня 2013 року в Посольстві відбулося прийняття, на якому були присутні представники української влади, академічного, культурного та бізнес-середовища, члени дипломатичного корпусу та болгарських компаній в Україні.

Великим святом болгарського національного календаря, яке відзначається всіма болгарами 24 травня, є День болгарської освіти, культури та слов'янської писемності. Посольство і цього року організувало традиційне прийняття. У ньому з нагоди свята взяли участь представники української влади, діячі української науки, культури й освіти, які пов'язані своєю роботою з Болгарією, та представники болгарської діаспори в Україні. Працівники посольства поклали квіти до пам'ятника Святим Кирилу і Мефодію, княгині Ользі та Андрію Первозванному на Михайлівській площі у Києві.

З нагоди Дня болгарської освіти, культури та слов'янської писемності Посольство оголосило конкурс есе на тему «Внесок святих братів Кирила і Мефодія в історію слов'янських народів та європейську культуру», у якому взяли участь учні Болградської гімназії ім. Г.С.Раковського в місті Болград і Українсько-болгарського багатопрофільного ліцею в місті Приморську, а також студенти-болгаристи з восьми вишів України, в яких вивчають болгарську мову та літературу. Нагороди вручено в травні. Переможець як відзнаку отримав тижневий відпочинок у Болгарії. Переможці, які поїли друге і третє місяця, отримали відповідно ноутбуки і цифрові фотоапарати. Посольство проводило конкурс з метою сприяння подальшій активізації відносин і зв'язків з українськими школами та університетами, в яких вивчається болгарська мова і література. Це сприяє поглибленню болгарсько-українських відносин у сфері культури, науки та освіти. Тема есе була гарним приводом заохотити учнів та студентів-болгаристів ще глибше зазирнути у нашу спільну історію, культуру, писемність та слов'янські корені — в усе те, що об'єднує і пов'язує болгарський та український народи. Також це була чудова нагода показати свої знання з болгарської мови.

Посольство прагне залучити до співпраці студентів-болгаристів. На запрошення Посла Красіміра Мінчева викладачі та студенти зі спеціальності «Болгарська філологія» Київського національного

університету ім. Тараса Шевченка та Київського славістичного університету взяли участь у відзначенні національного свята Болгарії. Студенти виконали популярні болгарські пісні, народні танці, читали поезію.

У найближчому майбутньому планується урочисте відкриття Центру болгарської мови, літератури і культури в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, про що з керівництвом університету підписано угоду. Своєю діяльністю центр сприятиме поглибленню інтересу до вивчення болгарської мови студентами-філологами України.

Цього року Посольство бере участь в урочистостях у Києві, присвячених Дню Європи. Туристичні компанії на болгарському стенді представили історичні та культурні пам'ятки Болгарії та її туристичні можливості.

Традиційно у Києві проходить Фестиваль болгарського кіно, останній з яких, шостий, відбувся 11–17 жовтня 2012 року в кінотеатрі «Жовтень». Він був організований спільно з Міжнародним кінофестивалем «Молодість». У рамках Фестивалю українські громадяни мали можливість ознайомитися з одними із найсучасніших зразків болгарської кінопродукції. Було представлено шість художніх фільмів, більшість з яких отримали нагороди престижних міжнародних кінофестивалів.

Посольство взяло участь у першому Українському туристичному кінофестивалі, який проходив у вересні 2012 року в Києві. Організаторам кінофестивалю було представлено 16 рекламних кліпів, що розкривають туристичні можливості нашої країни. Болгарія була удостоєна першої премії у номінації «Активний туризм і спорт» за кліп «Екстремальні види спорту».

Посольство також взяло участь у III Міжнародному міні-кінофестивалі «Європейський експрес», який проходив з 5 до 7 жовтня 2012 року в Києві. У рамках кінофестивалю демонструвався фільм «Малки розговори».

Восени 2013 року Посольство планує представити в Києві художній фільм, присвячений 70-річчю порятунку болгарських євреїв під час Другої світової війни. Передбачається, що фільм демонструватиметься в одному з кінозалів Національної спілки кінематографістів України і на показ будуть запрошені представники української влади, дипломатичного корпусу, а також болгарської і єврейської громад Києва, наукових кіл та ЗМІ. Метою заходу є ознайомлення української громадськості з важ-



З нагоди Національного свята Республіки Болгарія — 3 березня, Надзвичайний і Повноважний Посол Красімір Мінчев виступає з промовою біля пам'ятника загиблим за Звільнення Болгарії болгарським, російським і українським солдатам у Печерському районі м. Києва, 3 березня 2013 р.

The Ambassador Krasimir Minchev is speaking on the occasion of the national holiday of Bulgaria on March 3 at the monument to the Bulgarian, Russian and Ukrainian soldiers fallen for the liberation of Bulgaria in the Pechersk district of Kyiv, March 3, 2013

ливим внеском болгарського народу у порятунок болгарських євреїв під час Другої світової війни.

Посольство регулярно організовує фотовиставки та виставки картин сучасних болгарських художників. У грудні 2012 року в приміщенні Національної парламентської бібліотеки України демонструвалася фотовиставка «Традиції» болгарського фотографа-документаліста Олександра Михайлова, яка включала 30 широкоформатних сюжетів, присвячених традиційним болгарським звичаям. У ній експресивно представлені деякі з найбільш екзотичних болгарських обрядів, включно з моментами із життя різних етнічних і релігійних груп, які разом проживають у мирі та гармонії в Болгарії. Представлені на фотографіях обрядові практики зустрічаються лише на території Болгарії. Виставка «Традиції» дала



Представники болгарської громади біля пам'ятника Капітану Петко Воеводі у центрі Києва, який був урочисто відкритий 8 вересня 2011 р.
Representatives of the Bulgarian community at the monument to Captain Petko Voyevoda in the center of Kyiv, which was opened on September 8, 2011



Зустріч Посла Красіміра Мінчева з ректором Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, академіком Леонідом Губерським, 27 листопада 2012 р.
The Ambassador Krasimir Minchev is meeting the Rector of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Member of the Academy of Sciences Leonid Gubers'kyi, November 27, 2012

можливість українським громадянам доторкнутися до самотності та різноманітності болгарських народних звичаїв і обрядів, віднайти спільні риси наших культур, традицій. Виставку «Традиції» було представлено також у приміщенні Посольства.

13 грудня 2012 року Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Болгарія в Україні пан Красімір Мінчев відкрив виставку болгарського художника Івана Стоянова у галереї графічного мистецтва, яка розташована в центральній частині Києва. Виставку організовано спільно з Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут».

З 15 до 31 березня 2013 року в приміщенні Національної парламентської бібліотеки експонувалися картини болгарського художника Йордана Мажлекова. Виставку, присвячену 135-річчю звільнення Болгарії від османського ярма, відкрив Посол Красімір Мінчев у присутності першого заступника міністра культури України пана Тимофія Кохана.

Посольство бере активну участь у різних культурних заходах, організованих болгарською громадою в Україні. Наприклад, у вересні 2012 року болгарська діаспора в Запорізькій області відзначала 150-річчя переселення болгар з Бессарабії до Таврії. Для участі в урочистостях з Болгарії прибула делегація на чолі з віце-президентом Республіки Болгарія пані Маргаритою Поповою. У ході візиту віце-президент Республіки Болгарія відкрила в Запорізькій області меморіальні дошки і провела зустрічі з представниками болгарської діаспори в регіоні.

Іншою визначною подією 2012 року стало відзначення 100-річчя археологічної знахідки гробниці та скарбу засновника Старої Великої Болгарії хана Кубрата в селі Мала Перещепина Полтавської області. Для участі в святкуванні прибула болгарська парламентська делегація на чолі із заступником Голови Народних Зборів Павелом Шоповим.

20 жовтня 2012 року Посол Красімір Мінчев узяв участь в урочистому відкритті в м. Болграді пам'ятника болгарським ополченням, які брали участь у російсько-турецькій визвольній для Болгарії війні 1877–1878 рр. Пам'ятник встановлено за ініціативи та підтримки Асоціації болгар в Україні на кошти, зібрані болгарською діаспорою. Урочисте відкриття пам'ятника відбулося перед багатотисячною громадою, з військовими почесними та церковним ритуалом освячення.



Віце-президент Республіки Болгарія пані Маргарита Попова з представниками болгарської громади в Запорізькій області
The Vice-President of the Republic of Bulgaria Ms Margarita Popova with representatives of the Bulgarian community in Zaporizhzhya oblast

Поряд з активною болгарсько-українською взаємодією в галузі освіти та культури Посольство приділяє значну увагу розвитку регіональних відносин між двома країнами. Нині підписано угоди про побратимство між 30 болгарськими та українськими містами, а також 8 угод про співпрацю між областями обох країн. Посольство сприяє створенню і розвитку тісних міжрегіональних зв'язків, оскільки від цього залежить успішна реалізація спільних проєктів, зміцнення торгово-економічної співпраці, активізація контактів між людьми, розвиток відносин у сфері освіти, науки, культури, туризму і в галузі місцевого самоврядування.

Останні два роки Посольство активно розбудовує відносини між болгарськими та українськими містами та областями. Як приклад Софія та Київ, Бургас і Запоріжжя, Велико Тирново і Полтава, Слівен і Тернопіль, Шумен і Херсон та ін.

Широкий культурний і освітній обмін є дуже важливою складовою двосторонніх відносин між Республікою Болгарія та Україною, а також яскравим підтвердженням традиційної дружби і глибокої взаємної поваги обох народів.

*Press-center of the Embassy
of the Republic of Bulgaria in Ukraine*

**COOPERATION IN THE FIELD OF CULTURE
AND EDUCATION BETWEEN THE REPUBLIC
OF BULGARIA AND UKRAINE**

One of the main tasks of the Embassy of the Republic of Bulgaria in Kyiv is to contribute for the further development and broadening of the cooperation between Bulgaria and Ukraine in the humanitarian sphere by promotion of the Bulgarian culture and art in Ukraine and expansion of the Bulgarian-Ukrainian contacts in this direction.

The Bulgarian Embassy in Ukraine regularly organizes various cultural events such as photo exhibitions and film festivals, participates in cultural activities organized by the Ukrainian side as well as by the EU, celebrates Bulgarian holidays and actively supports various initiatives and activities of the Bulgarian community in Ukraine and the Ukrainian Society for Friendship between the two countries.

On the occasion of the National holiday of the Republic of Bulgaria, which is celebrated on March 3, the Embassy organizes events to commemorate the Bulgarian, Russian and Ukrainian soldiers, who died in the Russian-Turkish Liberation War of 1877–1878. This year was also no exception. On behalf of the Embassy of Bulgaria in Ukraine flowers were laid at the Monument to the Bulgarian, Russian and Ukrainian soldiers in the Pechersk raion of Kyiv on March 2, 2013. A service was held in memory of those who died in the Russian-Turkish War. The Ministry of Defense of Ukraine provided a guard of honor and a military brass band. The ceremony was attended by the representatives of the Russian Embassy in Ukraine, the Russian Center for Science and Culture and the Society for Friendship «Ukraine-Bulgaria», Bulgarian language teachers from the Taras Shevchenko National University of Kyiv, journalists and the representatives of the Bulgarian Diaspora in Ukraine. On the same day the Embassy staff visited

the Lukyanovsky cemetery and laid flowers on the graves of the Russian army officers, who died in the Russian-Turkish War.

On March 3, 2013 flowers were laid at the monument to the General Nikolai Leonov in the Kyiv-Pechersk Lavra. He participated in the Russian-Turkish war of 1877–1878. A requiem was performed in memory of General Leonov. On the same day in the central part of Kyiv flowers were laid at the monument to Captain Petko Voyvoda, the famous Thracian fighter for the liberation of Bulgaria.

On March 5, 2013 the Embassy hosted a reception, which was attended by the representatives of the Ukrainian government, academic, cultural and business circles, members of the diplomatic corps.

Another great holiday in the Bulgarian national calendar is the Day of Bulgarian education and culture and Slavic script celebrated by all Bulgarians on May 24. On this occasion the Embassy organized a traditional reception on this occasion attended by the representatives of the Ukrainian government, Ukrainian scientists, cultural figures and representatives of the educational sphere, whose work is related to Bulgaria, as well as the representatives of the Bulgarian Diaspora in Ukraine. On the same day, the Embassy employees laid flowers at the monument to Saints Cyril and Methodius, Princess Olga and Apostle St. Andrew at St. Michael's Square in Kyiv.

On the occasion of the Day of the Bulgarian education and culture and Slavic script the Embassy announced an essay contest on the following subject: «The Contribution of Saints Cyril and Methodius for the history of the Slavic people and the European culture». Students from the Georgi Rakovsky gymnasium in Bolgrad, the Ukrainian-Bulgarian Lyceum in Prymorsk and students from the Bulgarian faculties in eight universities in Ukraine took part in the contest. Awards were presented in May and the first place winner was provided with one week holiday in Bulgaria. The second and third place winners received laptop and digital camera, correspondingly. By organizing this contest, the Embassy wanted to contribute for the further intensification of the relations and contacts with the schools and the universities in Ukraine, where the Bulgarian language and literature are taught. This also strengthened the Bulgarian–Ukrainian relations in the sphere of culture, science and education. The subject of the essay was a good reason to encourage the students to explore our common history, culture, script and our Slavic roots — everything which unites and connects the Bulgarian



Болгарська парламентська делегація на чолі із заступником голови Народних Зборів Павлом Шоповим на урочистому святкуванні 100-річчя археологічного відкриття скарбу основоположника Старої Великої Болгарії Хана Кубрата в селі Мала Перещепина, Полтавська область, серпень 2012 р.
The Bulgarian parliamentary delegation headed by the Deputy Chairman of the National Assembly Mr. Pavlo Shopov at the solemn celebration of the 100th anniversary of discovery of the archaeological treasures belonging to the founder of Old Great Bulgaria Khan Kubrat in the village of Mala Pereshchepino, Poltava region, August 2012



Болгарська делегація на чолі з Віце-президентом Республіки Болгарія пані Маргаритою Поповою під час візиту до Запорізької області для участі у святкуванні 150-річчя переселення болгар з Бессарабії до Таврії, вересень 2012 р.
Bulgarian delegation headed by the Vice-President of the Republic of Bulgaria Margarita Popova during a visit to Zaporozhye oblast to participate in celebration of the 150th anniversary of migration of Bulgarians from Bessarabia to Tavriya, September 2012



Урочисте відзначання Дня слов'янської писемності біля пам'ятника Св. Кирилу і Мефодію, княгині Ользі та Андрію Первозванному на Михайлівській площі у Києві, організоване Київським славистичним університетом, 24 травня 2012 р.

The grand celebration of the Day of Slavic Writing at the monument of St. Cyril and Methodius, Princess Olga and St. Andrew at St. Michael's Square in Kyiv organized by Kyiv Slavonic University, May 24, 2012

and Ukrainian people. It was also a great opportunity for the students to demonstrate their knowledge of Bulgarian language.

The Embassy seeks to attract and engage students who study Bulgarian language and literature to celebrate various Bulgarian holidays together with them. For example, on December 10, 2012 the Student's Day was celebrated at the Embassy. At the invitation of the Ambassador Krasimir Minchev teachers and students specializing in Bulgarian philology at the Taras Shevchenko National University of Kyiv and at the Kyiv Slavonic University participated in the festivity on this occasion at the Embassy. The students performed popular Bulgarian songs and folk dances, recited poetry. The Ambassador awarded them with the certificates of appreciation.

In the nearest future there will be a grand opening of a Center for Bulgarian language, literature and culture at the Taras Shevchenko National University of Kyiv, according to an agreement with the

University. The Center will help the future students to increase their interest in learning Bulgarian language.

This year the Embassy participated in the celebrations of the Day of Europe in Kyiv. On the Bulgarian stand travel companies presented the historical and cultural attractions and sightseeing of Bulgaria as well as its tourism potential.

The organization of the Festival of the Bulgarian cinema in Kyiv has become a tradition. The 4th Bulgarian Film Festival was held from October 11 to October 17, 2012 at the Filmhouse «Zhovten'». It was organized with the assistance of the International Film Festival «Molodist». During the Festival the Ukrainian citizens had the opportunity to watch 6 of the newest Bulgarian films. Most of them were awarded at prestigious International film festivals.

The Embassy also took part in the first Ukrainian tourism festival, which was held from September 28 to September 29, 2012 in Kyiv. The organizers of the festival presented 16 advertising clips showing the tourism potential of our country. Bulgaria won the first prize in the category «Active Tourism and Sports» for the promotional clip «Extreme Sports».

The Embassy also participated in the third International mini film festival «*European Express*», which was held from October 5 to October 7, 2012 in Kyiv. The Bulgarian film «Small talk» was shown at the festival.

This autumn the Embassy is planning to introduce in Kyiv a feature film dedicated to the 70th anniversary of the rescue of the Bulgarian Jews during the World War II. The film will be shown in one of the cinema halls of the National Union of Cinematographers of Ukraine. The Embassy plans to invite the representatives of the Ukrainian authorities, the diplomatic corps, scientific circles, and mass media as well as the representatives of the Bulgarian and Jewish community in Kyiv. Its goal is to familiarize the Ukrainian public with the important contribution of the Bulgarian people for the salvation of the Bulgarian Jews during the World War II.

The Embassy regularly organizes photo exhibitions and exhibitions of contemporary Bulgarian artists. For example, the photo exhibition «*Traditions*» of the Bulgarian documentary photographer Oleksander Mikhailov was held at the National Parliamentary Library of Ukraine from December 5 to December 14, 2012. The exhibition consisted of 30 large-format photographs dedicated to the traditional Bulgarian customs. They present expressively some of the most exotic Bulgarian

rituals, including moments from the life of different ethnic and religious groups living together in peace and harmony in Bulgaria. The most interesting is that the photos show ritual practices found nowhere in the world but in Bulgaria. The exhibition «*Traditions*» gave the Ukrainian citizens the possibility to get acquainted with the originality and diversity of the Bulgarian folk customs and traditions and to explore our cultural similarities. Later that month the exhibition «*Traditions*» was presented at the Embassy.

On December 13, 2012 the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Bulgaria to Ukraine Krasimir Minchev opened an exhibition of the Bulgarian artist Ivan Stoyanov at the Graphic Arts Gallery located in the central part of Kyiv. The exhibition was organized in cooperation with the National Technical University of Ukraine «*Kyiv Polytechnic Institute*».

Paintings of the Bulgarian artist Jordan Mazhlyekov were exhibited at the National Parliamentary Library from March 15 to March 31, 2013. The exhibition was dedicated to the 135th anniversary of the liberation of Bulgaria from the Ottoman yoke. Ambassador Krasimir Minchev opened the exhibition in the presence of the First Deputy Minister of Culture of Ukraine Timofei Kohan.

The Embassy actively participates in various cultural events organized by the Bulgarian community in Ukraine. For example, in September 2012 the Bulgarian Diaspora in Zaporizhia region celebrated the 150th anniversary of the migration of Bulgarians from Bessarabia to Tavria. The Bulgarian delegation headed by the Vice-President of the Republic of Bulgaria Margarita Popova arrived in Ukraine to participate in the celebrations. During her visit the Vice-President of the Republic of Bulgaria opened memorial plaques in Zaporizhzhia oblast and met with the representatives of the Bulgarian Diaspora.

Another significant event in 2012 was the 100 anniversary celebration of the archaeological discovery of the tomb and the treasures of Khan Kubrat, the founder of Old Great Bulgaria in the village of Mala Pereshchepino in Poltava oblast. The Bulgarian parliamentary delegation headed by the Deputy Speaker of the National Assembly Pavlo Shopov came to Ukraine to participate in the celebrations.

Ambassador Krasimir Minchev participated on October 20, 2012 in Bolgrad in the opening of the monument to the Bulgarian volunteers, who took part in the Russian-Turkish war of 1877–1878 that brought about Bulgaria's liberation. The monument was

erected on the initiative and the support of the Association of the Bulgarians in Ukraine and with the funds raised by the Bulgarian Diaspora. The monument was opened in the presence of thousands of people, with military honors and church solemnities.

Along with the active cooperation in the sphere of education and culture the Embassy pays considerable attention to the development of regional relations between the two countries. There are twinning agreements signed between the 30 Bulgarian and Ukrainian cities, as well as 8 cooperative agreements between regions of both countries. The Embassy promotes the establishment and the development of closer regional ties between Bulgaria and Ukraine as a ground for successful implementation of joint projects, strengthening of trade and economic cooperation, intensification of the contacts between people, development of the relations in the sphere of education, science, culture and tourism as well as the contacts between the local authorities.

During the last two years the Embassy contributed for the restoration and the expansion of the relations between the Bulgarian and Ukrainian cities and oblasts. It is worth mentioning the agreements between Sofia and Kyiv, Zaporizhzhia and Burgas, Veliko Tarnovo and Poltava, Ternopil and Sliven, Shumen and Kherson and others.

The wide cultural and educational exchange is a very important part of the bilateral relations between Bulgaria and Ukraine. This is a vivid manifestation of the traditional friendship and the deep mutual respect between the Bulgarian and the Ukrainian people.

Шорш Халід САІД,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Ірак в Україні

ТРИ РОКИ В ОБІЙМАХ УКРАЇНИ



Кілька днів тому я відзначив третю річницю своєї дипломатичної місії в Україні на посаді Надзвичайного і Повноважного Посла Республіки Ірак в Україні. Мені дуже приємно констатувати той факт, що протягом цього проміжку часу двосторонні відносини між Іраком та Україною активно розвивалися у різних сферах, зокрема політичній, дипломатичній, торгово-економічній, військово-технічній та культурній.

При цьому варто відзначити вагомую роль у зміцненні іраксько-української співпраці численних двосторонніх візитів на різних рівнях, серед яких велике значення мав офіційний візит до Іраку в останній декаді листопада 2012 року міністра закордонних справ України Й.В. пана Костянтина Грищенка. Ще одним значним кроком на шляху до активізації та розширення дружніх зв'язків між двома країнами було проведення у листопаді 2012 року в Багдаді Четвертого засідання Іраксько-Української спільної комісії, результатом роботи якої стала Дорожня карта основних напрямів двосторонньої співпраці.

Не менш знаковою подією в новітній історії іраксько-української дружби став візит міністра торгівлі Республіки Ірак доктора Хайрулли Хасана Бабекера до України у липні 2013 року, в рамках якого було проведено низку зустрічей на високому рів-

ні, конструктивні переговори з представниками бізнесових кіл України, а також організовано відвідування найпотужніших українських промислових підприємств, зокрема з виробництва металопродукції, будівельних матеріалів, продуктів харчування, які справили неабияке враження як масштабами й технічним рівнем виробництва, так і високоякісною продукцією, що відповідає міжнародним стандартам.

Під час цього візиту було офіційно оголошено про зняття заборони на ввезення до Іраку окремих видів українських продовольчих товарів, що діяла тривалий час через низку технічних неузгодженостей, чим було загальмовано зростання двостороннього товарообігу, а разом з ним і розвиток ділових зв'язків між нашими країнами. Успішне розв'язання цієї проблеми є результатом спільних зусиль і водночас беззаперечним свідченням двосторонньої зацікавленості у поглибленні плідної співпраці. Тому ще раз хотілося б підкреслити, що іракський ринок відкритий для конкурентоздатної української продукції.

При цьому варто зазначити, що для мене як голови дипломатичної місії Іраку в Україні поряд з торговельно-економічною співпрацею пріоритетним напрямом розвитку двосторонніх відносин є зміцнення культурних зв'язків між нашими народами, особливо з урахуванням величезного потенціалу обох країн у цій сфері.

Вагомим поштовхом до активізації обміну культурним досвідом між Іраком і Україною було підписання двосторонньої Угоди про культурне співробітництво, першим результатом успішної реалізації якої став спільний концерт Національного симфонічного оркестру Республіки Ірак та українського симфонічного оркестру «Київ-Класик» під керівництвом талановитих диригентів Мухаммада Аміна Еззата і Германа Макаренка наприкінці листопада 2012 року з нагоди 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Республікою Ірак та Україною, а також X ювілейний фестиваль «Бедерхан», що проходив 27–28 серпня 2013 року в Києві під гаслом «Культура між любов'ю та життям» за підтримки Посольства Республіки Ірак в Україні.

Програма останнього була надзвичайно насиченою і складалася з демонстрації документальних стрічок, презентації художньої та книжкової виставок, наукового семінару, а також святкового концерту за участю курдських і українських артистів. Зокрема, театральна вистава «Кришталева душа Батьківщини»,

підготовлена Дирекцією культурних центрів та художніх колективів Сулейманії, зворушила глядачів своєю проникливістю і трагізмом. Особливої уваги заслуговує виступ ансамблю солістів Національного академічного оркестру народних інструментів України (художній керівник і головний диригент — народний артист України, лауреат Національної премії ім. Тараса Шевченка, професор Віктор Гуцал), який подарував присутнім незабутні враження і яскраві емоції, викликавши шалене захоплення у публіки віртуозним виконанням перлин українського фольклору.

Тож хотілося б висловити щирі сподівання на подальше залучення іракських і українських творчих колективів до реалізації спільних проєктів та з огляду на потужний творчий потенціал представників української мистецької школи, запросити митців з України брати активну участь у міжнародних культурних заходах, що проходять на території Іраку.

Це запрошення тим більш актуальне, що Багдад було обрано культурною столицею арабського світу 2013 року. І цей вибір — не випадковість, адже протягом багатьох століть Багдад гідно несе свою славу науково-культурного осередку з безліччю театрів, музеїв, пам'яток архітектури, з численними навчальними закладами та бібліотеками. Більше тисячі років тому тут розквітнув і досяг своєї величі Багдадський халіфат, а власне місто, засноване 30 липня 762 року, стало могутньою столицею регіону, визначним культурним і політичним центром арабського світу, що простягався від сучасного Марокко до Індії. І в той час, коли Старий Світ переживав темні століття смуту й занепаду, в Багдаді буяло цвітом культурне життя, будувалися навчальні заклади, серед яких один з найдавніших університетів не лише арабського, а й усього світу — Університет Аль-Мустансірія, який і сьогодні посідає важливе місце в культурно-освітньому житті Іраку.

Сучасний Багдад — одне з найбільших міст Близького Сходу з населенням понад 6 млн осіб. Розташований практично в самому центрі країни, на березі річки Тигр, як і сотні років тому, він приголомшує своєю самобутністю, неповторним переплетенням історії і сучасності, незабутньою атмосферою величавої давнини і багатівікової мудрості.

У цьому контексті не зайвим буде згадати про ще одне іракське місто — Ербіль — столицю Іракського Курдистану, яке, в свою чергу, було оголошено туристичною столицею арабського



Місто Ербіль
The City of Erbil

світу 2014 року на знак визнання його історичного значення та культурного потенціалу.

Ця північна перлина Іраку справді варта особливої уваги, оскільки є одним з найдавніших міст світу, визначаючи вік якого, вчені вагаються між 4 і 4,5 тисячами років. Про давню історію Ербіля нагадує пагорб Цитаделі, що є залишками колишніх поселень. Однак історичні пам'ятки — не єдина окраса цього неповторного міста, приголомшливі природні ландшафти — ще одна родзинка для поціновувачів краси й шукачів пригод. Тож ласкаво просимо до Іраку гостей з України!

Та яким би патріотом своєї країни ти не був, залишитися байдужим до самобутньої краси української землі неможливо. Тут кожен обов'язково знайде щось на свій смак. Особисто мене полонив багатогранний світ українського фольклору: дивовижні традиції, обряди, запальні народні танці, проникливі пісні, що вражають різнобарв'ям мелодій: часом тужливих, часом грайливих, часом трагічних, а часом вельми веселих і радісних... А чого варта лише одна українська вишиванка! Все в культурі українського народу манить своєю щирістю, глибиною і неповторним колоритом.



Посольство Республіки Ірак в Україні відзначає 25-ту річницю трагедії в місті Халабджа
The Embassy of Iraq in Ukraine is commemorating 25 years since tragedy in the town Halabdzha

За час мого перебування в Україні я мав задоволення побувати на багатьох заходах, відвідати різноманітні театральні вистави й музичні концерти, наприклад ті, які проходили на сцені Національної опери України й численних київських театрів. Особливо мене зворушило відвідування Національного музею «Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні», адже в історії нашої країни теж була трагічна сторінка геноциду за національною ознакою. Мова йдеться про жахливі події 1988 року, коли проти мирного населення міста Халабджа, що на півночі Іраку, режимом Саддама Хусейна було застосовано хімічну зброю. Згодом ця хімічна атака була визнана актом геноциду курдського народу. Тому я не лише розумію біль українців, але й сам переживаю подібні почуття.

Незабутні враження справили на мене і відвідини Національного музею народної архітектури та побуту України в Пирогові, Національного художнього музею України, Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника та, звісно, Мистецького Арсеналу, що завжди дивує своїми масштабними культурними проектами. Цей неоціненний досвід дав змогу пере-свідчитися, що українці — висококультурна й духовно розвинена

нація, котра прагне до знань, нових вражень та ідей, із загостреним почуттям прекрасного навіть у буденних речах.

Окремо хотілося б також зупинитися на чудових спогадах про дивовижні мандрівки Україною. Я вже встиг побувати і в центрі, й на півдні, і на сході країни, наступного року планую відвідати Львів. Серед багатьох українських міст, які пощастило побачити, найбільше згадуються Харків, Одеса, Донецьк. Але особливий слід у моєму серці залишило, хоч як дивно, не місто, і навіть не містечко, а звичайне, щоправда на перший погляд, село Петриківка на Дніпропетровщині, яке ми разом з іншими дипломатами відвідали в рамках ознайомчої поїздки у вересні 2012 року.

Візит до Центру народного мистецтва «Петриківка», де на власні очі можна побачити, як створюються шедеври унікального й відомого на весь світ петриківського декоративного розпису, відкрив мені нову грань невичерпної української культури. Окрім фантастичних візерунків, що зачаровують з першого погляду, надзвичайно позитивні враження залишили дружня, невимушена атмосфера, високий рівень організації і насичена програма поїздки.

Ще один такий яскравий спогад пов'язаний з подорожжю до Канева, зокрема відвідинами Шевченківського національного заповідника — знаного у всьому світі духовного й культурно-освітнього осередку Центральної України, покликаного берегти і популяризувати надбання української історико-культурної спадщини.

Тому, користуючись нагодою, щиро дякую всім організаторам цих прекрасних мандрівок найцікавішими куточками України, які дають змогу нам, представникам іноземних держав, ближче ознайомитися з перлинами української культури, глибше пізнавати власне країну та її народ і зміцнювати дружні відносини між дипломатами різних країн.

Тож, узагальнюючи враження від моєї трирічної місії та підсумовуючи результати двосторонньої співпраці між Іраком та Україною за цей період, можу без зайвих вагань сказати, що в наших країн є багато спільного і також багато нового й невідомого, яке ще належить їм відкрити одна в одній. Ірак і Україна мають величезний потенціал взаємодії як у торговельно-економічній, військово-технічній, культурній сферах, так і в контексті обміну політичним та дипломатичним досвідом, що, безперечно, є запорукою подальшого розвитку і поглиблення плідної співпраці між ними на благо наших дружніх народів.



Надзвичайний і Повноважний Посол Іраку вітає жінок з 8 березня
The Ambassador of Iraq is congratulating women with the 8th of March



Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Ірак в Україні бере участь
у III іраксько-українському бізнес-форумі
The Ambassador of Iraq to Ukraine is participating in the 3rd Iraq-Ukrainian business forum



Церемонія передачі Іраку українського літака АН-32
The ceremony of transfer of the Ukrainian airplane AN-32 to Iraq



Посольство Республіки Ірак в Україні відзначає 20-ту річницю встановлення дипломатичних відносин між Іраком та Україною
The Embassy of Iraq in Ukraine is celebrating 20 years since establishment of diplomatic relations between Iraq and Ukraine

Shorsh Khalid SAID,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Iraq to Ukraine*

TREE YEARS IN UKRAINE'S EMBRACE

A few days ago it was my third anniversary of stay in Ukraine as Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Iraq. I can say that during this time bilateral relations between Iraq and Ukraine have been developing quite intensively, both in the political plane and in the diplomatic, trade, economic, military-technical and cultural spheres. This result has been achieved thanks to the careful work and numerous bilateral visits at the state and community levels. In particular, the visit of Minister of Foreign Affairs of Ukraine to Iraq in late 2012 was a good impetus for the development of these relations, as well as the Fourth Meeting of the joint Iraqi-Ukrainian intergovernmental commission in Baghdad in November 2012, the result of which was the Road map of the main directions of cooperation. Also very significant became the visit of the Minister of Trade of the Republic of Iraq this summer, in the framework of which meetings were held both at the highest state level and among the business circles of Ukraine. Iraqi delegation visited the most powerful metallurgical enterprises, food factories, plants for the production of building materials and was impressed by the level of production as well as high quality of the products and their compliance with all international standards. During the visit, it was also declared about the cancellation of the ban on the import to Iraq a range of the Ukrainian products, which operated for a long time due to a number of technical disagreements, impending the increase in turnover and negatively affecting the fruitful cooperation. Now the problem is solved. Ukrainian high-quality products are competitive and desirable on the Iraqi market.

At the same time, for me, as for the Iraqi Ambassador to Ukraine, the priority is also cultural cooperation, as the potential of our countries in this area is enormous. This is especially important

after signing of the Agreement on Cultural Cooperation between the Republic of Iraq and Ukraine. A wonderful start of such cooperation was the joint concert of the National Symphony Orchestra of the Republic of Iraq and the «Kyiv Classic» Orchestra under the direction of Maestros Muhammad Amin Ezzat and Herman Georgiyovych Makarenko devoted to the celebration of the 20th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Iraq and Ukraine in late November 2012. As well as the X International Festival «BEDERHAN» under the slogan «Culture between love and life» held in August with the support of the Embassy. The performance of Iraqi and Ukrainian artists on the same stage made an unforgettable impression. In particular, the theatre performance «Crystal Soul of the Fatherland», staged by the Directorate of cultural centres and art groups of Sulaymaniyah, touched the audience with its acuteness and tragedy. Vivid emotions and delight of the audience aroused folk performance of the Ensemble of soloists of the National Academic



Пам'ятник, встановлений в Багдаді: циліндрична шумерська печатка, яку підтримують руки, символізує непохитність іракського народу і його глибоку історію
The new monument erected in Baghdad, which is a cylindrical Sumerian seal, supported by Iraqi hands, which symbolizes steadfastness of the Iraqi people and their eventful history

Orchestra of Folk Instruments of Ukraine (Artistic Director and Principal Conductor – People’s Artist of Ukraine, laureate of the Shevchenko National Prize, Professor Victor Gutsal). So, I hope for further involvement in joint projects and invite Ukrainian artists possessing huge potential of outstanding Ukrainian art school to participate in international festivals in Iraq.

Now, this is especially relevant, because this year Baghdad was elected the Arab cultural capital encouraging the hosting of cultural events and festivals. It is not a mere coincidence that the choice fell on Baghdad – for many centuries Baghdad maintains its reputation of the cultural capital with plenty of theatres, museums and architectural monuments, numerous educational institutions and libraries. Over a thousand years ago Baghdad Caliphate bloomed here and Baghdad, founded on the 30th of July 762, became a prosperous centre of the Arab world, cultural and political capital of the region that stretched from modern Morocco to India. And meanwhile the «Old World» was experiencing the Dark Ages of chaos, cultural life was flourishing in Baghdad – there were built schools, including one of the oldest universities of the world, University of Al-Mustansiriya famous for its literary and jurisprudential studies. Today Baghdad is one of the largest cities in the Middle East, inhabited by more than 6 million people. Located almost in the centre of the country, on the banks of the Tigris, as hundreds of years ago, Baghdad amazes with its grandeur, unique charm and unforgettable atmosphere of antiquity and wisdom.

In addition, another Iraqi city of Erbil (the capital of Iraqi Kurdistan) was announced the tourist capital of the Arab world in 2014. This Northern pearl of Iraq actually deserves attention because it is one of the oldest cities in the world. Determining its age, scientists are fluctuating between four to four and a half thousand years. The reminding of its age is the Citadel Hill, which is the remains of former settlements. But not only historical monuments adorn this ancient city, stunning natural landscapes are another highlight for connoisseurs of beauty and adventure seekers. So welcome to the guests from Ukraine!

At the same time Ukraine also has something special to show and impress a foreigner. Personally, I am captivated by the Ukrainian folklore: folk dancing and music, soulful, sometimes sad, sometimes playful or humorous songs, folk costumes and traditions. All this seems to me very close and strikes with its sincerity, variety, and



Північний Ірак
The Northern Iraq

distinct flavour. During my mission here I had the pleasure to visit many events, to attend theatrical performances, including numerous solo recitals and performances at the National Opera, performances in many theatres of Kyiv. I was especially touched by visiting the National Museum «Memorial in Commemoration of Famines' Victims in Ukraine» because in our country's history there also was such a tragic page of genocide based on ethnicity. I am talking about the tragic events of 1988 in Halabja in Northern Iraq, where the regime of Saddam Hussein had used chemical weapons against the civilians, which was recognized as an act of genocide against the Kurdish people. So I do not only understand the pain of the Ukrainians, but also experience the same feelings, visiting the Museum of Holodomor. Numerous visits to the National Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine in Pyrohiv, the National Art Museum, the State Museum of Taras Shevchenko in Kaniv, National Kyiv-Pechersk Historical and Cultural Preserve and, of course,

«Mystetsikiyi Arsenal» with its ambitious cultural projects made a big impression on me. This invaluable experience gave the opportunity to make conclusion that the Ukrainians are a highly cultured, civilized nation, thirsty for knowledge, new experiences and ideas with a keen sense of beauty, even in ordinary things.

I would also like to mention about my unforgettable travel experience in Ukraine. I have been to the Central Ukraine, in the South and East, next year I am planning to visit Lviv, Kharkiv, Odesa, Donetsk impress among the many other cities. But special attention and special place in my memory deserves, oddly enough, not a city, not even a town, but the ordinary village of Petrykivka in Dnipropetrovsk region. Actually this village is not quite ordinary. Known throughout the world Petrikivsky painting style fascinated me as well. In September last year, I accepted an invitation to join the other diplomats in the exploratory trip to Dnipropetrovsk region and the village of Petrykivka, where we visited the Petrykivka Folk Art Centre. The high level of organization, friendly and pleasant atmosphere, rich program of the trip left a very positive impression and opened a new line of inexhaustible Ukrainian culture. Another example of such a positive experience of the «discovery» of Ukraine for me was a trip to Kaniv and visiting Shevchenko National Park and the city itself. Actually I think that such trips organized for the diplomatic corps by the Ukrainian competent authorities are extremely important, helpful and pleasant, as they give the possibility to get acquainted with the pearls of Ukrainian culture and get a more complete picture of the country and its people, as well as to develop and strengthen friendly, informal relations between diplomats.

So summing up my impressions of the country and cooperation between Iraq and Ukraine for these three years, I can say that we have as much in common as much new to discover in each other. Our countries have a huge potential, both in trade and economic, military, cultural spheres, and in the context of the exchange of experience in diplomatic and political relations. So I sincerely hope to deepen further fruitful cooperation between us for the benefit of our countries.

Усама Тауфік Юсеф БАДР,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Арабської Республіки Єгипет в Україні*

УКРАЇНСЬКО-ЄГИПЕТСЬКИЙ ДИПЛОМАТИЧНИЙ ПРОСТІР



Для мене є великою честю бути першим Надзвичайним і Повноважним Послом Арабської Республіки Єгипет в Україні та мати можливість виступити у цьому престижному виданні. Я із задоволенням готовий розповісти про себе, своє особисте життя та мої вподобання. Також маю приємну нагоду написати коротко й про історію відносин між Єгиптом та Україною, їхній розвиток та перспективи.

Дозвольте мені розпочати зі стислої розповіді про своє особисте життя та кар'єру. Я народився 1956 року у місті Александрія, другому за величиною

єгипетському місті, збудованому Александром Македонським 331 року до н.е. Александрія десятиліттями була осередком освіти і культури, саме там проживали світочі мудрості та науки, які поширювали свої здобутки по всьому світу. Це місто, де народилася і жила у період античності жінка-філософ Гіпатія, а також великий учений Архімед. Александрія увійшла в історію розвитку людства як місто, що має велику кількість пам'яток. Тут була антична бібліотека Александрії, яка налічувала понад 700 000 томів, Александрійський (Фороський) маяк, який є одним із Семи чудес світу. Наразі є багато відомих пам'яток, таких як Колона Помпея, Цитадель Каїт-бей і нова Александрійська бібліотека «Bibliotheca Alexandrina», зведена на тому ж місці, що й колишня, та багато інших визначних місць.

Освіту я отримав в Александрійському університеті, де у 1980 році здобув рівень бакалавра з економіки та управління

бізнесом, згодом я розпочав роботу в дипломатичному корпусі Єгипту, тож переїхав до Каїру, столиці Арабської Республіки, місто постало 969 року в епоху Фатимідів, які правили Єгиптом упродовж двох століть. 1985 року я отримав диплом з міжнародних відносин Вільного університету Берліна.

Розпочав я дипломатичну кар'єру в Посольстві Арабської Республіки Єгипет у Північно-Західній Нігерії (частина Федеративної Республіки Нігерія), у серці Африки, і маю відзначити, що робота в цій країні дала мені величезний досвід, який став у пригоді, коли я вперше обіймав посаду Надзвичайного і Повноважного Посла Єгипту в Беніні у 2005 році, особливо у світлі того, що Єгипет надає великого значення африканському напрямку від часів фараонів і донині, беручи до уваги те, що Єгипет — арабська країна, але знаходиться в Африці, що завжди сприяло та сприятиме зміцненню зв'язків між арабським і африканським світами.

Згодом після моєї служби в Нігерії я переїхав на роботу в Єгипетське консульство, розташоване у прекрасному бразильському місті Ріо-де-Жанейро. Я отримав надзвичайне задоволення, працюючи там, особливо тому, що був оточений увагою веселих та привітних бразильців.

Роки по тому я отримав акредитацію у Посольстві Арабської Республіки Єгипет в м. Доха (Катар), згодом працював у консульстві моєї країни в Парижі. На обох згаданих посадах я набув вагомий досвід, вивчив і виніс для себе багато, оскільки бачив на власні очі як відбувається розбудова сучасної держави, як країна досягає прогресу, підтримує свою індивідуальність, зберігає свою історію та культуру.

Щодо мого особистого життя, то я одружений з пані Вафою Бадр і ми маємо двох доньок. Старшу доньку звати Ноха, їй 22 роки, молодшу — Ніхал, їй 20 років.

Хочу розповісти також про своє хобі. У вільний час мені подобається займатися тенісом, окрім того, граю на різних музичних інструментах. Також обожаю подорожувати по світу, бо вважаю, що спілкування з людьми різних національностей, пізнання їхніх звичаїв та традицій — це надзвичайне задоволення. Я вже відвідав більшість держав світу і після майже року перебування в Україні можу сказати, що Україна — одна з найкрасивіших країн. Вона має надзвичайно багату природу, гостинних та щедрих людей.

Єгипетсько-українські відносини мають тривалу історію. Чимало мандрівників з України відвідували Єгипет, напри-



Усама Тауфік Юсеф Бадр з дружиною та экс-президент США Джордж Буш
Osama Tawfik Yousef Badr with his spouse and Ex-President of the USA Mr. George H.W. Bush

клад, на початку ХХ століття видатна українська поетеса Леся Українка проходила медичне лікування в Єгипті і під враженням написала одну зі своїх поем про нашу країну. У 60–70-х роках Єгипет мав хороші відносини з колишнім Радянським Союзом, українські професійні, освічені люди зробили вагомий внесок у розвиток економіки Єгипту.

Єгипетсько-українські відносини характеризуються високою продуктивністю протягом останніх років, оскільки Арабська Республіка Єгипет встановила дипломатичні зв'язки з Україною у 1992 році і Міжурядова комісія двох держав регулярно вживає заходів для піднесення відносин та взаємодії між нашими країнами на перспективний рівень.

Говорячи про систему зв'язків між Єгиптом та Україною, треба враховувати той факт, що вони різнобічні та комплексні. Хотів би зосередити увагу на культурних зв'язках, тому що, на моє особисте переконання, культурна взаємодія — це один із найкращих способів розбудови міцних зв'язків між людьми і це справді широке поле для взаємин між двома країнами. Наприклад, відповідно до прохання державних університетів України спільно з Міністерством вищої освіти та наукових досліджень Арабської Республіки Єгипет 27 травня 2008 року було відкрито Єгипетський культурний центр



Усама Тауфік Юсеф Бадр з родиною
Osama Tawfik Yousef Badr with his family

у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, що слугує просвітницьким, культурним і освітнім центром для студентів відділу арабських мов Інституту філології цього навчального закладу.

Крім того, надзвичайно багато представників творчої еліти обох країн беруть участь у мистецьких фестивалях, які проводяться як в Україні, так і в Єгипті. Наприклад, протягом 10–20 жовтня 2009 року театральний колектив зі Львова брав участь у 21-му Каїрському міжнародному фестивалі експериментального театру, єгипетська мистецька трупа «Мазахер» брала участь у музичному фестивалі, який відбувався в Україні у першій половині травня 2010 року.

Врешті, хочу висловити мою щирю подяку і повагу Генеральній дирекції з обслуговування іноземних представництв (ГДП) і редакційній колегії престижного наукового щорічника «Україна дипломатична» за їхнє запрошення взяти участь у виданні, сподіваюсь, що, обіймаючи в Україні посаду Надзвичайного і Повноважного Посла Арабської Республіки Єгипет, зможу зробити свій внесок у зміцнення відносин між народами Єгипту та України і поглибити співпрацю між урядами наших держав.

Osama Tawfik Yousef BADR,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Arab Republic of Egypt to Ukraine*

UKRAINIAN-EGYPT DIPLOMATIC DOMAIN

It is a pleasure for me to have this opportunity to be the first ambassador of the Arab Republic of Egypt to the republic of Ukraine who writes in this prestigious periodical, and as it is my pleasure to write about myself and my personal life and interests, I am also happy to write briefly about the historic relations between Egypt and Ukraine and their development and perspectives.

In the beginning, allow me to start by talking briefly about my personal life and career. I was born in the year 1956 in the city of Alexandria, the second largest Egyptian city, built by Alexander the Great in 331 BC. For decades Alexandria has been a beacon of science and civilization, as it shed the light of wisdom and science for many years all over the world, a city where the philosopher of ancient Greek Hypatia has lived, and the great scholar Archimedes as well, a city which is famous through history for a variety of attractions such as the ancient Library of Alexandria, which had more than 700,000 volumes, and the Lighthouse of Alexandria, which was considered one of the Seven Wonders of the world. And currently there are many famous sights such as Pompey's Pillar, Citadel of Qaitbay, and the new Library of Alexandria Bibliotheca Alexandrina, which was held in the same location as the old one, and many other sights as well.

I received education at the University of Alexandria, as I got the bachelor degree of Economics and Business Administration in 1980, later on I joined the Egyptian diplomatic corps thus I moved to live in Cairo, the capital of the Arab republic of Egypt, a city that was built in 969 during the epoch of Fatimids, who ruled Egypt for two centuries. In 1985 and I got a diploma in the international relations from the Free University of Berlin.

At the beginning of my Diplomatic career, I was posted to the Embassy of Arab Republic of Egypt in the State of Niger, in the



Приєм за участі Президента Арабської Республіки Єгипет Й.В. Мухамеда Мурсі
The reception with the President of the AR Egypt H.E. Mohamed Morsi

heart of Africa, and I have to admit that I benefited a lot from the so much experiences I got from the work there, that helped me much in my first posting as an ambassador of Egypt to Benin in 2005, especially in light of the great importance Egypt attaches to Africa since the era of the Pharaohs and all subsequent ages, and taking into consideration that Egypt is an Arab country and located in Africa, therefore it has been and will remain the link between the Arab world and the African continent.

Later after my posting to Niger, I moved to Latin America to work at the Egyptian consulate in the charming Brazilian city Rio De Janeiro, and I have greatly enjoyed working there, especially that my work was among cheerful and hospitable people like the people of Brazil.

Afterwards, I worked in the Embassy of the Arab Republic of Egypt in Doha – Qatar – and then our consulate in Paris, and I have learned and benefited a lot from both experiences, especially that

in Qatar I witnessed how a country can build a modern state and achieve progress while preserving its history and originality.

Regarding my personal life, I am married to Wafaa Badr, and we have two daughters, the eldest, Noha, is 22 years old, and the youngest, Nihal, is 20 years old.

As for my hobbies, I love playing tennis and different musical instruments, and I love so much travelling all over the world, as I consider interacting with different peoples and getting to know their habits and traditions to be an outstanding joy. I travelled to most of the countries in the world, and frankly speaking, after almost one year of my stay in Ukraine, I can say that Ukraine is one of the most beautiful countries in the world in terms of the beauty of nature and hospitality and generosity of its people.

The Egyptian-Ukrainian relations has been distinguished over long periods of history, as many Ukrainian travelers visited Egypt, for example early in the twentieth century, the outstanding Ukrainian poetess «Lessya Ukrainka» was receiving medical treatment in Egypt, and she wrote about her experience in Egypt in one of her poems. Also during the sixties and seventies, Egypt had very good relations with the former Soviet Union, and Ukrainian engineers made significant contributions to the development of the Egyptian economy.

Egypt and Ukraine have maintained cordial relations since Ukraine's independence as the Arab Republic of Egypt established diplomatic relations with Ukraine in 1992, and there is an Inter-Governmental Commission that is held regularly and aims to enhance cooperation the two countries to a very promising level.

Cooperation between Egypt and Ukraine takes many forms and it's diversified among different fields but I would like to focus on the cultural sphere, because of my own conviction that the cultural cooperation is the easiest and best way of building up strong ties between the peoples, and because it is really a distinguished field of cooperation between the two countries. For example, at a request from the largest public universities in Ukraine; the University of «Taras Shevchenko», and in collaboration with the Ministry of Higher Education of Egypt, a center for the Egyptian culture was opened in the university on the 27th of May 2008, to serve as an enlightenment, cultural and educational center for the students of the Arabic language Department in the university.



Місто Александрія
Alexandria city

Besides, numerous art troupes of both countries are keen on participating in the cultural festivals held in the two countries, for example the Ukrainian troupe «Leviv Tiatre» participated in the twenty-first session of the Cairo International Festival for Experimental Theatre, during the period from the 10th to the 20th of October 2009, and the Egyptian art troupe «Mazaher» participated in the music festival in Ukraine during the first half of May 2010.

Finally, I want to extend my sincere thanks and appreciation to the Directorate-General for rendering services to diplomatic missions (GDIP) and to the editorial board of this prestigious periodical for inviting me to write in it, hoping that during my tenure in Ukraine as an Ambassador of the Arab Republic of Egypt I can strengthen relations between the two peoples of Egypt and Ukraine and consolidate cooperation between the governments of the two countries.

Алішер АБДУЛІЄВ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Узбекистан в Україні*

ПРАГНЕМО БУДУВАТИ ГРУНТОВНІ ВІДНОСИНИ!



Сьогодні Узбекистан є однією з держав, які найбільш динамічно розвиваються у світі, країна має високий економічний потенціал, який постійно зростає.

У доповіді «Глобальний індекс інновацій» за 2012 рік міжнародної бізнес-школи «Інссад» (Франція), підготовленої спільно з Всесвітньою організацією з інтелектуальної власності (ВОІВ), було здійснено комплексний аналіз інноваційного розвитку 141 країни світу. Одним з основних компонентів аналізу є рівень розвитку людського капіталу, з якого Узбекистан посів 35-те місце в

цьому списку. А за рівнем розвитку системи освіти Узбекистан посідає загальне друге місце серед 141 держави світу.

Найважливішим джерелом високих темпів зростання економіки країни минулого року був значний обсяг інвестицій в основний капітал, який становив 22,9% ВВП. Було залучено вітчизняні та іноземні інвестиції в еквіваленті 11,7 млрд дол., що порівняно з попереднім роком більше на 14%.

З моменту здобуття незалежності в Республіці Узбекистан особливу увагу приділяли створенню сприятливого інвестиційного клімату та динамічному зростанню інвестицій як най-

важливіших умов і джерел реалізації заходів з модернізації та оновлення країни.

Тільки у 2012 році урядом прийнято майже 10 законодавчих та нормативних актів щодо створення сприятливого інвестиційного клімату та вдосконалення ділового середовища. Всього в республіці в названому напрямі прийнято майже 50 документів.

Так, відповідно до Закону «Про додаткові заходи щодо стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій», прийнятого у квітні 2012 року Указом Президента, для інвесторів і експортерів передбачені додаткові істотні податкові пільги.

Прийнято Укази Президента Республіки Узбекистан щодо кардинального скорочення статистичної, фінансової, податкової звітності, ліцензованих видів діяльності та дозвільних процедур, а також поліпшення ділового середовища і надання більшої свободи підприємництву.

Варто відзначити, що в Узбекистані є безпрецедентними умови для розвитку різнопланового виробництва на території вільної індустріально-економічної зони «Навої», Спеціальної індустріальної зони «Ангрен», нещодавно створеної Спеціальної індустріальної зони «Джизак», де передбачено значні інвестиційні пільги та преференції.

Заходи, що вживаються для поліпшення інвестиційного клімату, змогли значно збільшити обсяг прямих іноземних інвестицій, що зріс більше як на 20%.

Щодо залучення іноземних інвестицій, то основну увагу уряд країни приділяє реалізації прийнятої Програми модернізації економіки до 2015 року, яка передбачає здійснення більше 500 інвестиційних проектів загальною вартістю понад 50 млрд дол. в таких галузях, як нафтогазова, хімічна, нафтохімічна, гірничодобувна, машинобудівна, електротехнічна, фармацевтична, легка промисловість, електроенергетика та інші напрями виробничої інфраструктури.

Сучасний Узбекистан — це провідна індустріальна держава в Центральній Азії, що забезпечує стабільність і економічний розвиток усього регіону.

З перших днів незалежності в Узбекистані проводиться послідовна трансформація економіки, зокрема зусилля уряду спрямовано на створення дієвих і ефективних інституційних основ ринкової економіки, системне реформування та лібералі-

зацію економіки, подальшу модернізацію галузей промисловості, розвиток торговельно-економічних зв'язків з різними країнами світу.

За минулі роки в Узбекистані здійснено масштабні структурні інституційні перетворення, в результаті яких республіка перша серед країн СНД вступила у фазу економічного зростання і вже до 2000 року відновила дореформений рівень валового внутрішнього продукту. Завдяки послідовній реалізації узбецької моделі реформ за останні 12 років масштаби економіки Узбекистану були подвоєні. Досягнуто сталої макроекономічної стабільності, збалансованості внутрішнього і зовнішнього секторів, що знайшло відображення в таких напрямках, як збалансованість державного бюджету, який з 2005 року виконується із профіцитом, стійкість зовнішніх позицій, що характеризуються стабільним позитивним сальдо торговельного та платіжного балансу і послідовним зростанням золотовалютних резервів.

Треба сказати, що впровадження структурних реформ створює умови для забезпечення стабільних високих темпів економічного зростання Узбекистану — більше 8% на рік протягом останніх семи років. Починаючи з 2000 року, частка промисловості в економіці країни зросла з 17% до 26% в 2012 році. Середній рівень інвестицій в економіку щорічно становить не менше 20% ВВП, частка малого та приватного бізнесу у ВВП вже перевищила 50%. Грошові прибутки населення зростають на 22–24% щороку, стимулюючи внутрішній попит на різні види товарів і послуг.

За підсумками 2012 року ВВП країни зріс на 8,2%, збільшення промислового виробництва становило 7,7%, продукції сільського господарства — 7%, роздрібного товарообігу — 13,9%. Інші макроекономічні показники мають також позитивний характер. Щодо банківської системи Узбекистану, то вона має високі показники капіталізації, надійності та стабільності. Рівень достатності капіталу становить 24%, що в 3 рази перевищує Базельські стандарти.

За роки незалежного розвитку в економіку нашої країни було залучено майже \$120 млрд інвестицій, з них більше 50% — прями іноземні інвестиції. У 2012 році загальний обсяг залучених іноземних інвестицій перевищив \$6 млрд, з яких на частку прямих іноземних інвестицій припадає близько 80%.

Узбекистан входить до п'ятірки країн світу, які останнім часом демонструють високі темпи економічного зростання. Разом

з тим наша держава характеризується макроекономічною стабільністю, що підтверджується сприятливим інфляційним фоном — 7–8% на рік. З одного боку, це контрольована інфляція, з іншого — вона не пригнічує, а стимулює економічне зростання й інтереси виробників.

Узбекистан має три позитивних сальдо: державного бюджету, зовнішньоторговельного і платіжного балансів. Зовнішня заборгованість Узбекистану коливається за останні роки від 11% до 16%. За міжнародними показниками — це одна з найнижчих зовнішніх заборгованостей серед країн світу. Приклад Узбекистану унікальний тим, що внутрішній борг республіки сьогодні дорівнює 0%, бюджет розвивається на абсолютно здоровій основі, що і є запорукою хорошої грошово-кредитної та бюджетно-податкової політики.

В Узбекистані реалізується середньострокова програма пріоритетів розвитку промисловості, яка включає в себе більше 500 великих інвестиційних проектів на загальну суму майже \$50 млрд. Основу цієї програми складають проекти, спрямовані на виробництво продукції з високою доданою вартістю, що мають значний рівень інноваційної складової, пов'язані зі структурними перетвореннями промисловості та виробництвом готової продукції.

Передбачається, що до 2015 року частка галузей, що виробляють кінцеву готову продукцію в структурі промисловості зросте з 41% до 49%, а частка експорту продукції в загальному обсязі промислового виробництва — з 42,3% до 63%. Таким чином, всі структурні перетворення в економіці пов'язані з високотехнологічним виробництвом і з експортоорієнтованістю узбецької економіки.

У цьому зв'язку особливої ваги набуває розвиток саме автотранспортної інфраструктури. Нині в Узбекистані будують і реконструюють понад 2300 км автомобільних доріг, що входять до складу національної автомагістралі, половина з яких — це високотехнологічні дороги з цементно-бетонним покриттям. Крім цього, в Узбекистані здійснюється широкомасштабна програма будівництва, реконструкції та капітального ремонту доріг внутрішнього користування, зокрема й сільських доріг, що дозволяє розвивати економіку не тільки у великих містах та обласних центрах, але і в цілому по всій території Узбекистану.

Сьогодні в Узбекистані відновлюють більше 1000 км залізничних шляхів і будують більше 80 км нових. У рамках нової

програми вже заплановано електрифікувати майже 300 км залізничних доріг. Закуплено високошвидкісні пасажирські поїзди «Talgo-250» і відкрито високошвидкісний рух пасажирських потягів на ділянці залізничної лінії Ташкент–Самарканд.

Уряд Узбекистану прийняв рішення про будівництво нової залізниці орієнтовною вартістю майже \$2 млрд, яка зв'яже центр Узбекистану з його східними областями. Крім того, вона поряд з проєктованою сьогодні залізницею, яка зв'яже республіки Середньої Азії з одного боку з Китаєм, а з іншого — з Європою, дозволить забезпечити серйозний транзитний потенціал Узбекистану.

Сьогодні відбудовано практично всі вітчизняні аеропорти, повністю оновлено авіапарк. Нині Узбекистан використовує тільки сучасні повітряні судна.

Варто відзначити, що всі економічні зміни були б неможливі без активної підтримки держави. У першу чергу, це пов'язано зі створенням сприятливих податкових умов. Так, з 1993 року податкове навантаження було знижено вдвічі, з 45 до 22% ВВП.

Згідно з дослідженням британської консалтингової компанії «Марієсгой», Узбекистан став єдиною країною Центральної Азії, яка увійшла в ТОП-20 найперспективніших держав світу для розвитку бізнесу в 2013 році. Узбекистан посів 11-те місце серед 26 країн, які найбільш швидко розвиваються — за даними дослідження банку HSBC «Світ у 2050 році». Окрім того, згідно з дослідженням Всесвітньої ради з туризму та подорожей Узбекистан увійшов до п'ятірки країн, які характеризуються швидким розвитком галузі туризму станом на 2013 рік.

До того ж вартим уваги є проєкт будівництва Устюртського ДХК, визнаний унікальним і одним з найкращих проєктів 2012 року в нафтогазохімічній промисловості, найбільшим нафтогазохімічним проєктом на пострадянському просторі та інвестиційним проєктом в Центральній Азії — дослідження агентства бізнес-інформації «Томсон Рейтер».

В Узбекистані також реалізуються великі проєкти, зокрема в галузі автомобілебудування. Одним з таких проєктів є завод з виробництва двигунів, створений спільно з «GM», а також великі підприємства, що виготовляють великовантажні автомобілі спільно з німецькою компанією «MAN».

Позиції, досягнуті Республікою Узбекистан, відкривають нові можливості для поглиблення всебічної та плідної співпраці з



Президент України Віктор Янукович та Надзвичайний і Повноважний Посол Узбекистану в Україні Алішер Абдуалієв
President of Ukraine Viktor Yanukovich and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Uzbekistan to Ukraine Alisher Abdullayev

дружньою Україною, яка має величезний промисловий потенціал, розвине сільське господарство, потужну виробничу і соціальну інфраструктуру. Все це є привабливою основою для серйозного і взаємовигідного розширення узбецько-українського діалогу в різних сферах.

Україна — це держава, з якою ми хочемо мати довгострокові і ґрунтовні відносини, прагнемо, щоб наші домовленості та хороші наміри завжди реалізовувалися.

Узбекистан розглядає Україну як важливого партнера не тільки у Співдружності незалежних держав, а й у світі.

Наші країни мають схожі чи близькі позиції з багатьох актуальних питань міжнародної

та регіональної політики, плідно взаємодіють у рамках різних міжнародних структур.

Відповідно до геополітичного та економічного потенціалу, а також стратегічного розташування в провідних регіонах Євразії, Узбекистан і Україна відіграють важливу роль у визначенні тенденцій і процесів на просторах СНД. З урахуванням цього в Ташкенті і Києві завжди існувало розуміння необхідності надання системного характеру узбецько-українській взаємодії.

Це, зокрема, набуває особливої актуальності на тлі форсованого просування на пострадянському просторі різних інтеграційних процесів. Ми усвідомлюємо, що з подальшим розвитком гло-

балізації великого, а іноді й вирішального значення набувають інтеграційні процеси, що знімають прикордонні та митні бар'єри на шляху торговельно-економічних, інвестиційних зв'язків держав, особливо якщо врахувати виклики, загрози і наслідки світової фінансово-економічної кризи, яка все ще триває.

Усвідомлюючи, що сучасні інтеграційні процеси — це веління часу, ми у той же час не повинні забувати про деякі питання, пов'язані з ними. Особливо, коли йдеться про формування різних міждержавних об'єднань, не виключається, що вони вийдуть за межі економічних інтересів і матимуть політичне забарвлення та зміст, що, в свою чергу, може негативно вплинути на вже встановлені зв'язки і співпрацю членів об'єднання з іншими зовнішніми партнерами, розвиток інтеграційних процесів з третіми країнами.

У цьому контексті сьогодні надзвичайно важливого значення набуває розбудова відносин між нашими країнами з урахуванням корінних, життєво важливих інтересів обох держав у швидкоплинному світі, щоб належним чином забезпечити сприятливі умови для динамічного політичного та сталого соціально-економічного розвитку.

Разом з тим, спроби штучно обмежити країни в рамках Митного Союзу, встановивши високі імпорتنі мита на технології та обладнання, не сприяють розбудові стратегічно довгострокових відносин з тими, з ким це не вигідно робити Україні та Узбекистану.

Узбецько-українські зв'язки мають солідну договірно-правову базу, що складається з 149 двосторонніх документів, з яких 40 — торгово-економічного характеру. Це свідчить про прагнення сторін тісно і плідно взаємодіяти в торговельно-економічній сфері, активно сприяти входженню бізнес-кіл двох країн на ринки один одного.

За 2012 рік двосторонній товарообіг становив 1068,0 млн доларів США. Товарообіг позначається позитивною динамікою, адже він значно зріс порівняно з 2011 роком, хоча наявний рівень торговельно-економічної взаємодії не відповідає потенціалу Узбекистану та України. Є реальна можливість, а головне — політична воля в обох наших державах для розширення номенклатури двосторонньої торгівлі та збільшення обсягів взаємного товарообігу в найближчі роки до 2–3 млрд доларів США. Наочною демонстрацією реалізації потенціалу могло б стати вирішення

українською стороною питань, пов'язаних з постачанням автомобільної продукції Узбекистану на ринки України.

Хотів би із задоволенням констатувати, що наші торгово-економічні відносини набули якісно нового рівня, а саме — сьогодні на українському ринку широко представлена продукція з високою доданою вартістю. Зокрема, українські автолюбители добре знають автомобілі, вироблені на базі абсолютно нової для нашої країни галузі — автопрому, який з'явився після набуття Узбекистаном незалежності.

Нині в Узбекистані функціонує 48 підприємств з часткою українського капіталу, зокрема 5 підприємств зі стовідсотковим представництвом бізнесу України. У свою чергу 31 спільне підприємство за участю узбецького капіталу функціонує в Україні. Основними сферами їхньої діяльності є виробництво товарів народного споживання, постачання на український ринок широкої номенклатури експортної продукції, надання послуг і т.д.

Щодо інтересів українських ділових кіл в Узбекистані, то вони здебільшого зосереджені в сфері торгівлі, деревопереробної, харчової та хімічної промисловості, будівництві та сфері послуг.

Упевнений, що існує величезний потенціал для подальшого розширення двосторонньої торгівлі та збільшення галузей та сфер для взаємних інвестицій. Думаю, що ми зробимо все від нас залежне, щоб торговельно-економічні зв'язки між нашими країнами розвивалися й надалі.

Дієвим механізмом державної підтримки розвитку двосторонніх зв'язків є створена в березні 1997 року і очолювана прем'єр-міністрами двох країн Міжурядова комісія з всебічного співробітництва. Необхідно ретельно опрацювати питання проведення чергового 8-го засідання МПК в Ташкенті.

Так, актуальною є двостороння взаємодія у сфері транспортних комунікацій. Ми зацікавлені у використанні транспортної інфраструктури України для експорту-імпорту узбецьких вантажів за умови надання українською стороною прийнятних тарифних преференцій.

Узбекистан готовий до розгляду спільних проектів, розширення інвестиційної складової у таких галузях, як сільгоспмашинобудування, переробка сільгосппродукції, створення тваринницьких господарств, фармакологія та інших.

Розвиток культурно-гуманітарної взаємодії між Узбекистаном і Україною відповідає рівною мірою інтересам двох країн.

Вагомим чинником культурної взаємодії є наявність української та узбецької діаспор в Узбекистані та Україні. Одним з важливих аспектів є те, що понад 100 тис. етнічних українців, які проживають у нашій країні, 40 тис. узбекистанців, які проживають і працюють на території України, роблять гідний внесок у справу зближення культур узбецького й українського народів. Представники двох країн регулярно беруть участь у фестивалях і виставках, конференціях, симпозіумах і семінарах, що проводяться в Узбекистані та Україні.

У м. Ташкенті нині діють республіканський український культурний центр «Славутич» і міський український культурний центр «Батьківщина».

У грудні 2002 року в столиці Узбекистану було відкрито пам'ятник великому синові України поетові Тарасу Шевченку.

В Україні функціонує Київське узбецьке культурно-економічне товариство «Дустлик», яке утворено в січні 2002 року, а також Київське обласне товариство узбецької культури.

Сьогодні на завершальній стадії перебуває реалізація прийнятого в ході 7-го засідання Міжурядової комісії з всебічного співробітництва рішення із встановлення в столиці України пам'ятника узбецькому поетові, мислителю і державному діячеві Алішеру Навої. Це, безумовно, стане ще одним символом непорушної дружби наших країн і народів, сприятиме виходу двосторонніх узбецько-українських відносин на більш високий і якісно новий рівень.

Alisher ABDUALIEV,
*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Uzbekistan to Ukraine*

WE ARE STRIVING TO DEVELOP SUBSTANTIAL RELATIONS!

Today, Uzbekistan is one of the fastest growing countries in the world, has a high economic potential and is constantly expanding it.

The report «Global Innovation Index» for 2012 International Business School «Inssad» (France), prepared jointly with the World Intellectual Property Organization (WIPO), a comprehensive analysis of the development of an innovative 141 countries around the world. One of the key components of the analysis is the level of human capital development, in which Uzbekistan was ranked in the list 35th place. And as for the development of the education system of Uzbekistan took second place overall among 141 countries of the world.

The most important source of sustained high rates of growth of the economy in the past year has been the growing volume of investment in fixed assets, which amounted to 22.9 percent of GDP. Was attracted domestic and foreign investment in the equivalent of \$11.7 billion, or growth of the previous year by 14 percent.

Since gaining independence in Uzbekistan focused on the creation of a favorable investment climate and the dynamic growth of investment as the most important conditions and sources of measures to modernize and upgrade the country.

Only in 2012 the government took about 10 laws and regulations to create a favorable investment climate and the business environment. Total in the country in this direction taken about 50 documents.

Thus, in accordance with the decision taken in April 2012 by the Presidential Decree «On additional measures to stimulate foreign direct investment», for investors and exporters are additional significant tax benefits.



Алишер Абдуалиев з дружиною
Alisher Abdullayev with his spouse

Decree of President of the Republic of Uzbekistan to radically reduce the statistical, financial, tax reporting, licensing activities and licensing procedures, and further radical improvement of the business environment and providing greater freedom of entrepreneurship.

Unprecedented conditions are provided for the development of production in Uzbekistan in the free industrial economic zone «Navoi» special industrial zone «Angren», the newly created special industrial zone «Jizzak» which provides for significant investment incentives and preferences.

Measures taken to improve the investment climate, could significantly increase the amount of foreign direct investment. Annual growth of the volume of foreign investment is more than 20%.

On the issue of attracting foreign investment given the central link of the adopted Modernization Program economy until 2015, providing for the implementation of more than 500 investment projects worth over 50 billion dollars, in industries such as oil and gas, chemical, petrochemical, mining, engineering, electrical, pharma-

ceutical and light industries, power generation and other areas of industrial infrastructure.

Modern Uzbekistan — is the leading industrial state in Central Asia, providing stability and economic development of the region.

From the first days of independence, carried out consistent transformation of the economy, including the government's efforts are directed primarily at creating an effective and efficient institutional framework of a market economy, systemic reform and liberalization of the economy, further modernization of industries, the development of trade and economic relations with other countries world.

Over the past few years in Uzbekistan carried out large-scale structural institutional reforms, which resulted in the first republic in the CIS has entered a phase of economic growth and by 2000 restored the pre-reform level of gross domestic product. Thanks to the consistent implementation of the Uzbek model of reforms over the past 12 years, the economy of Uzbekistan have been doubled. Reached a stable macro-economic stability, a balance of internal and external sectors, as reflected in areas such as balancing the state budget, which in 2005 executed with a surplus, the sustainability of external positions, characterized by stable positive balance of trade and balance of payments and the progressive rise in foreign exchange reserves.

It must be said that the ongoing structural reforms create conditions for sustained high rates of economic growth in Uzbekistan — more than 8% a year for the past seven years. Since 2000, the share of industry in the economy of the country has increased from 17% to 26% in 2012. The average level of investment in the economy each year is at least 20% of the GDP, the share of small and private businesses in the GDP has exceeded 50%. Population incomes grow by 22–24% per year, stimulating domestic demand for various types of goods and services.

For 2012, GDP grew by 8.2%, the growth of industrial production was 7.7%, agriculture — 7%, retail trade — 13.9%. Other macroeconomic indicators are also positive. With regard to the banking system of Uzbekistan, it has high capital ratios, safety and sustainability. Level capital adequacy ratio of 24%, which is 3 times higher than the Basel standards.

During the years of independent development in our country's economy was attracted investments of more than \$120 billion, of which more than 50% — foreign direct investment. In 2012 the total volume of foreign investments amounted to more than

\$6 billion, of which the share of foreign direct investment accounted for about 80%.

Uzbekistan is one of the top five countries in the world, who for the past 5 years show a high rate of economic growth.

Along with the rapid economic growth of Uzbekistan is characterized by macroeconomic stability. There is a favorable inflation background – 7–8% per year. On the one hand it is controlled inflation, on the other – it does not depress and stimulate economic growth, and the interests of producers.

Uzbekistan has three positive balance: the state budget, foreign trade and balance of payments. The external debt of Uzbekistan in recent years, ranging from 11% to 16%. For all the international standards, this is one of the lowest external debts of the world. The example of Uzbekistan is unique in that the internal debt of the republic today is 0%. That is, the budget is developed on a sound basis, and that is the key to good monetary and fiscal policy. Uzbekistan – an export-oriented country.

Uzbekistan implements medium-term program of development priorities industry, which includes more than 500 major investment projects totaling nearly \$50 billion on this program are projects aimed at the production of products with high added value, with a high level of innovation component associated with structural changes industry and the production of finished products.

It is assumed that by 2015, the share of industries producing finished products to the final structure of the industry will grow from 41% to 49%, while the share of exports in total industrial production – from 42.3% to 63%. Thus, all the structural changes in the economy are associated with high-tech industries and eksportirovannostyu Uzbek economy.

In this regard, it is of paramount development of road infrastructure. Thus, the construction and reconstruction of sections of more than 2,300 km of roads, part of the Uzbek national highway, half of them – is an upscale road with cement concrete pavement.

In addition, Uzbekistan is a large-scale program for the construction, reconstruction and repair of roads internal use, including rural roads, allowing you to develop the economy, not only in major cities and regional centers, but also in the whole entire territory of Uzbekistan.

Today Uzbekistan rehabilitated more than 1,000 km of railways are being built and more than 80 km of new railway lines. The

new program is already planned electrification of about 300 km of rail roads. Purchased high-speed passenger trains «Talgo-250» and open high-speed passenger trains on the railway line Tashkent–Samarkand.

The Uzbek government has approved the construction of a new railway with an estimated cost of about \$2 billion, which will connect the center of Uzbekistan with its eastern regions. In addition, it is today, along with a projected railway linking the republics of Central Asia on the one hand and China and on the other – with Europe, will provide significant transit potential of Uzbekistan.

It is now also reconstructed almost all domestic airports, fully upgraded its fleet. Today, Uzbekistan uses only modern aircraft.

«I must say that all the changes taking place in the economy of our country would not be possible without the active support of the state. This is primarily due to the creation of favorable tax incentives and conditions. Thus, since 1993 the tax burden was reduced 2-fold, from 45 to 22% of GDP».

According to research by the British consulting company «Maplecroft» Uzbekistan became the only country in Central Asia, which entered the top 20 of the most promising countries in the world for business in 2013.

Uzbekistan ranked 11th among the 26 fastest growing countries in the world – a study of the bank HSBC «The World in 2050».

The Republic of Uzbekistan among the five countries with the most rapidly growing tourism industry for 2013 – a study of the World Council of Tourism and Travel.

In addition, the construction of Ustyurt complex is recognized as unique and the best project in 2012 in the petrochemical industry, the largest gas and petrochemical project in the former Soviet Union and the largest investment project in Central Asia – the study of the agency business information, «Thomson Reuters».

It was also noted that in our country is implementing major projects, including the automotive industry. One such project is the engine factory established jointly with «GM», as well as large enterprises, producing heavy trucks in conjunction with the German company «MAN».

Achieved by the Republic of Uzbekistan borders open up new opportunities for deepening the comprehensive and fruitful cooperation with the friendly Ukraine, which has a huge industrial potential, developed agriculture, industrial and social infrastructure. All

of this is an attractive basis for a serious and mutually beneficial expansion of Uzbek-Ukrainian dialogue in all areas.

Ukraine — is a state with which we want to have a long-term and solid relationship and want to keep our agreement and good intentions are always implemented.

Uzbekistan sees Ukraine as an important partner, not only in the Commonwealth of Independent States, but also in the world.

Our countries have similar and close positions on many issues of international and regional policy fruitfully cooperate in the framework of various international organizations.

Due to its geopolitical and economic potential and strategic location in the key regions of Eurasia, Ukraine and Uzbekistan play an important role in determining the trends and processes in the CIS. With this in mind, in Tashkent and Kiev has always existed understanding the need to make systemic Uzbek-Ukrainian dialogue.

This, in particular, is of particular relevance to the background of accelerated promotion to the post-Soviet space the various integration processes. We are fully aware of the fact that with the further development of globalization huge, largely, is crucial integration processes that remove the border and customs barriers to trade, economic and investment relations of states, especially given the challenges, threats and consequences of the still ongoing the global financial and economic crisis.

Realizing that the current processes of integration — it's need of the hour, we at the same time do not forget about some of the issues associated with these processes. Especially when it comes to the formation of various inter-state associations, it is possible that they will go beyond economic interests and gain political color and content, which in turn may adversely affect the already established contacts and cooperation with other members of the association with external partners, the development of integration processes with third countries.

In this context, today utterly important to build relationships between the two countries with the indigenous, the vital interests of the two countries in a rapidly changing world, to properly provide favorable conditions for the independent political and sustainable socio-economic development.

At the same time, the artificial attempts to limit the country within the framework of the Customs Union, thereby setting a high import duties on equipment and technologies, can not force Ukraine



Алішер Абдуалієв зі співробітниками Посольства
Alisher Abdualiev with the Embassy's employees

and Uzbekistan to build a long-term strategic relationships with those with whom it is not profitable to do to our country.

Uzbek-Ukrainian relations have a solid legal base consisting of 149 bilateral agreements, of which 40 — trade and economic issues. This demonstrates the desire of the parties to work closely and productively engage in trade and economic cooperation, actively promote the entry of business circles of the two countries in each other's markets.

During 2012 two-way trade totaled U.S. \$1,068.0 million Although there has been significant growth in comparison with 2011, the current level of trade and economic co-operation does not meet the potential of Uzbekistan and Ukraine. There is a real possibility, and most importantly — the political will of both countries to expand our range of bilateral trade and increase the volume of bilateral trade in the coming years to 2–3 billion. A clear demonstration of the potential solutions could be the Ukrainian side issues associated with the supply of automotive products to the markets of Uzbekistan, Ukraine.

I am pleased to say that over time, our trade and economic relations have acquired a qualitatively new structure — namely, on the Ukrainian market today is widely features products with high added value. In particular, the Ukrainian motorists are well aware of cars produced on the basis of a whole new industry for our

country — the automotive industry, which came after Uzbekistan gained independence.

The Uzbek side is set up to resolve the matter in a friendly spirit, avoiding conflict within the framework of the existing bilateral agreements.

Currently on our site are 48 enterprises with the participation of the Ukrainian capital, including five companies with 100% representation of business in Ukraine.

31 joint venture with the Uzbek capital operating in Ukraine. The main fields of activity is the production of consumer goods to supply crude to the Ukrainian market a wide range of export products, services, etc.

As for the interests of the Ukrainian business community in Uzbekistan, they are mainly concentrated in the area of trade, wood, food and chemical industry, construction and services.

I am sure that there is a huge potential for further expansion of bilateral trade and increase the areas for mutual investment. I think that we will do everything we can to trade and economic ties between our two countries have been developing on the rise in the future. An effective mechanism of state support for the development of bilateral relations is established in March 1997 and headed by the Prime Ministers of the two countries' Intergovernmental Panel on full cooperation. We must carefully consider the issue of the next 8th meeting of the IPC in Tashkent.

Thus, the current is bilateral cooperation in the field of transport communications. We are interested in the use of transport infrastructure of Ukraine to export and import Uzbek goods provided by the Ukrainian side of acceptable tariff preferences.

Uzbekistan is ready to consider joint projects, the expansion of the investment component in industries such as agricultural machinery, agro-processing, the creation of livestock, pharmaceuticals and others. The development of cultural cooperation between Uzbekistan and Ukraine equally in the interests of the two countries. A significant factor is the presence of cultural cooperation Ukrainian and Uzbek diaspora, respectively, Uzbekistan and Ukraine.

One important aspect of this interaction is the fact that more than 100 thousand ethnic Ukrainians living in our country, 40 million Uzbeks who live and work in the territory of Ukraine, making a worthy contribution to the rapprochement of cultures Uzbek and Ukrainian peoples. Representatives of the two countries regularly



participate in festivals and exhibitions, conferences, symposia and seminars held in Uzbekistan and Ukraine.

In Tashkent, there are now Republican Ukrainian Cultural Center «Slavutich» and urban Ukrainian Cultural Center «Fatherland».

In December 2002, the capital of Uzbekistan, the opening of the monument to the great son of Ukrainian poet Taras Shevchenko.

In Ukraine, Kiev operates Uzbek cultural and economic society «Dustlik», which was founded in January 2002 and the Kyiv Regional Society of Uzbek culture.

Today, at the final stage is the implementation adopted at the 7th meeting of the Intergovernmental Commission on comprehensive cooperation solutions for erecting a monument to the Ukrainian capital, the Uzbek poet, thinker and statesman Alisher Navoi. It will certainly become another symbol of unbreakable friendship between our countries and peoples, will serve as the removal of the Uzbek-Ukrainian bilateral relations to a higher and qualitatively new level.



Інтер'єр та екстер'єр Посольства Узбекистану в Україні
The interior and exterior of the Embassy of Uzbekistan to Ukraine





**Всесвітня служба «Українське
телебачення і радіомовлення»
«Ukrainian Television
and Radio World Service» Company**

Інтерв'ю із зарубіжними дипломатами Interview with foreign diplomats

Антоніо Фернандо Круз де МЕЛЛО,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Федеративної Республіки Бразилія в Україні*



— Маємо за честь поспілкуватися з Надзвичайним і Повноважним Послом Бразилії в Україні сеньйором Антоніо Фернандо Крузом де Мелло. Вітаємо, пане Посол.

— Вітаю.

— Дипломатичні відносини між нашими країнами були офіційно встановлені у лютому 1992 року. Розкажіть про

розвиток взаємин Бразилії та України.

— Я вважаю, що відносини між двома нашими країнами — це насамперед відносини між нашими народами. Зараз ці відносини знаходяться на хорошому рівні, ми робимо всі необхідні кроки аби й надалі зміцнювати і розвивати наші взаємини. Сьогодні ми досягнули високого рівня взаєморозуміння, маємо багато спільних проєктів, зокрема у космічній сфері. Йдеться про співпрацю Державного космічного агентства України з космічним агентством Бразилії. Проєкт полягає у побудові на нашій території космодрому, також очікуємо на перший запуск української ракети Циклон-4 із бразильського космодрому Алькантара. Цей проєкт є певним проривом у відносинах України і Бразилії, адже завдяки йому між нашими країнами тепер існує стратегіч-

не партнерство. Маю зазначити, що коли я отримав своє призначення як Посол в Україну, я мав честь підготувати візит тодішнього Президента Луїза Інасіу Лула да Сілви до вашої країни. Цей візит зміцнив прагнення наших країн успішно взаємодіяти на різних рівнях та у різноманітних сферах. Сьогодні ми досягаємо певного компромісу, такого міжнародного взаєморозуміння, яке сприяє розвитку співпраці у різноманітних галузях і напрямках. Це і сфера технологій, і освіта, згадана космічна, фармацевтична галузі, а також торгово-економічні зв'язки. Я вважаю, що попереду ми маємо надзвичайні, справді дуже великі перспективи.

— *Ви задали про візит вашого Президента сеньйора Лули у 2009 році, а у 2011-му український Президент Віктор Янукович також відвідав Бразилію. Як би Ви оцінили політичний діалог між нашими країнами та якими є плани щодо візитів на високому рівні у 2013 році?*

— Саме так, цей візит був результатом розвитку відносин наших країн. Я б сказав, що якщо візит Президента Лули визначив орієнтир напрямку їх розвитку, то візит Віктора Януковича можна розцінювати як новий крок уперед до поглиблення наших відносин. Наразі ми очікуємо на візит в Україну нашого нинішнього Президента пані Ділми Руссеф. Цей візит, так би мовити, буде вінцем наших відносин та знаменуватиме той факт, що ми маємо багато чого цікавого попереду. Хочу сказати, що наші країни є хорошими партнерами один для одного. Позитивом є ще й встановлення безвізового режиму між нашими країнами. Таким чином Бразилія стала найбільшою країною світу, яка встановила із Україною безвізовий режим. І це надало можливість вашим громадянам вільно відвідувати Бразилію, треба лише приїхати до аеропорту і придбати квиток.

— *Уже другий рік ми маємо таку можливість.*

— Так, з минулого року. 1 січня 2012 року Угода про безвізовий режим між нашими країнами набула чинності. І це чудово. Адже знаєте, це значно спрощує багато речей: контакти між народами, бізнес-візити, туристичні відносини. Своєю чергою бразильські підприємці можуть відвідати вашу країну без будь-яких незручностей. Так само і бразильські туристи можуть тепер легко відвідати вашу країну.

— *Чи багато українських бізнесменів відвідують Бразилію?*

— Чимало. Знаєте, зараз ми не маємо статистики цих візитів, адже через відсутність віз ніхто уже не веде таку калькуляцію. Адже це вільні подорожі, їх ніхто не контролює, не реєструє. Будь-хто з українців може поїхати та відвідати нашу країну і навпаки. Ви можете перебувати в Бразилії протягом 90 днів, а по закінченні цього терміну можете поновити строк перебування ще на 90 додаткових днів, тобто близько півроку. Також, окрім бізнес-подорожей, збільшилась кількість українців, які бажають поїхати у Бразилію працювати. Останні роки ми маємо попит на інженерів, спеціалістів з енергетики та палива. Багато українців також працюють на бразильських шахтах. Тож наші відносини є дуже динамічними.

— *Ми маємо довгострокові відносини, адже вони фактично розпочались ще в кінці ХІХ століття, коли перші хвилі еміграції з України привели моїх співвітчизників до Бразилії. А як Ви оцінюєте внесок українців в економіку Бразилії?*

— Дуже добре. Я маю кілька друзів із середовища української діаспори. Українці в Бразилії чудово себе почувують та, маю сказати, багато із них стали досить заможними. Вони є і в Парламенті, багато хто активно зайнятий у бізнесі, вони є власниками магазинів або займаються фермерством, постачають пшеницю, соєві боби, м'ясо тощо. Тож вони дуже успішні у своїй діяльності. У штаті Парана у Бразилії є місця особливої концентрації української діаспори і це дуже багаті, розвинені регіони.

— *А як присутність українців вплинула на ознайомлення бразильців із українською культурою?*

— Розумієте, Бразилія полікультурна країна. Тут поєднується безліч культур різних народів, це особливе місце, де різноманітні культури світу змішуються немов у блендері, створюючи певний культурний мікс. У нас немає власне євреїв або арабів, чистокровних українців і навіть бразильців. Уся загальна маса різних народностей і є бразильці. Національність бразилець — це певний зріз різних культурних віянь, кольорів шкіри тощо. Хто такі бразильці? Важко визначити. Дехто, наприклад, вважає, що я схожий зовні на італійця, але ж я бразилець. Зараз я розповім Вам одну історію про бразильську культуру. Кілька років тому ми відзначали річницю японської діаспори у Бразилії і з цієї нагоди було підготовлено спеціальний фільм, присвячений цій темі. У стрічці оповідається історія

однієї японської сім'ї, яка поїхала до Бразилії. Головний зміст цієї стрічки такий — мати, яка овдовіла, говорить своїй дочці: «Що ж, тепер, коли твій батько помер, повернімось до Японії, там ми маємо рідних, друзів» (вимовляє вона ці слова японською). А донька відповідає їй португальською: «Мамо, навіщо повертатись, що ми там робитимемо? Це такі різні країни, різні світогляди, усе різне. Мені там немає чого робити. Я із радістю відвідаю рідних, проте моя домівка тепер тут. Саме тут я живу, місцева культура та спосіб життя тепер мої». І це важливо розуміти: Бразилія має частинку Японії або Китаю, частинку України чи Америки, краплинку кожної культури.

— *Це дім для багатьох народів.*

— Саме так. Я б сказав, що багато Послів хочуть піти на пенсію у Бразилії. Принаймні я чув дещо із цього приводу.

— *Ваша Високоповажносте, економістам та пересічним громадянам відомий вислів «бразильське економічне диво», які фактори, на Вашу думку, вплинули на такий швидкий розвиток Вашої країни?*

— Скажу Вам відверто, я не вірю в чудеса, я вірю в результати, які дає наполеглива праця. Працювати і працювати, саме це, на мою думку, найважливіше. Звичайно, я вірю в талант, але ще більше вірю в зусилля, яких необхідно докласти для його реалізації. Я вважаю, що якщо ви маєте справжню мету і присвячуєте усе своє життя її досягненню, то відповідно готові тяжко працювати для цього. Саме тоді ви досягнете успіху. Це може потребувати певного часу, але врешті-решт ви отримаєте бажаний результат.

— *Я знаю, що Пеле, всесвітньо відомий бразильський футболіст, сказав якось, що успіх приходить, коли любиш свою справу та готовий попрацювати.*

— Це правда. Я зустрічався із Пеле кілька разів. Ця особистість відіграла важливу роль у моєму житті, адже він, не побоююся цього слова, врятував мені життя. Хочете почути цю історію?

— *Звичайно.*

— Перебуваючи в одній країні, я їхав у метро. Уже був пізній вечір і до мене підійшли кілька хлопців. Вони мали розбишацький вигляд, і один із них приставив мені ножа до горла. Вони погрожували вбивством. Я спитав: «навіщо вам мене вбивати?» А говорив я навмисно із сильним акцентом, щоб показати, що я іноземець. Тоді вони здивувались і спитали звідки я.

Я відповів: «З Бразилії». «А, країна Пеле», — закричали вони. Саме так — погодився я. І вони відпустили мене, сказавши: «ми не хочемо тебе вбивати, пробач за те, що було, ми не хотіли завдати тобі шкоди, ти можеш зійти на наступній зупинці, бери собі таксі та прямою додому, тут небезпечно, ти маєш такий само вигляд, як місцеві люди». Зустрівшись із Пеле, я розповів йому цю історію. Він спитав: «чи можу я включити її у свої мемуари?». І я, звичайно, не відмовив йому.

— *Пеле справді врятував Вам життя.*

— Так. Святий Пеле.

— *До речі, про Пеле та футбол. Ваша країна п'ять разів ставала чемпіоном світу з футболу і у 2014-му Бразилія прийматиме 20-й чемпіонат світу з футболу. Розкажіть, як ваша країна готується до цього футбольного свята.*

— Що ж, я сподіваюсь, що привид 1950 року омине Бразилію цього разу. Ви ж розумієте, про що я? Адже у 1950 році Бразилія проводила світовий чемпіонат і, дійшовши до фіналу, програла Уругваю із рахунком 1:2. Тож я сподіваюсь, що наступного року фантом 1950-го не відвідає нас знову. Але ж я оптиміст, я знаю, що Бразилія має чудову команду та надзвичайних гравців. Я б сказав, що завдяки своїм гравцям Бразилію можна назвати «королевою футболу». Іноді з бразильцями важко через креативність, іноді її забагато, адже часом ця риса заважає в таких колективних іграх, як футбол. Коли геніїв забагато — результат не завжди добрий. Але я вважаю, що в нашої команди є всі шанси виграти цей чемпіонат світу. Маємо хороших футболістів, зараз 87 бразильців грають у різних командах світу і вони роблять значний внесок у розвиток світового футболу. Зокрема, візьмімо іспанські футбольні команди, де грають бразильці. Ви знаєте, що зараз Іспанія має вражаючі футбольні результати і, на мою думку, певна роль у цьому належить саме бразильським гравцям. Протягом останніх 30 років наші футболісти тренували гравців в Іспанії, грали за Іспанію і зараз Ви бачите, яких незвичайних футболістів має ця країна. Як я вже сказав, якщо ти наполегливо працюєш та присвячуєш себе обраній справі — матимеш успіх.

— *Бажаю успіхів збірній Бразилії на цьому очікуваному чемпіонаті. Я сподіваюсь, що мої співвітчизники також відведуть вашу країну аби долучитись до цього знаменного спортивного дійства.*

— Так, і я сподіваюсь.

— *Нещодавно Ви відвідали Харківську область і зазначили, що цей регіон є цікавим для подальшої співпраці. Які саме сфери є найбільш перспективними та які інші регіони України цікавлять бразильців?*

— Зараз за розвитком технологій Бразилія знаходиться на рівні вище середнього. Існують певні сфери, у яких ми маємо визначних професіоналів. Це сфери авіонавтики, будівництва, де Бразилія має хороші результати та є однією із провідних у світі. А щодо видобутку нафти із шельфів моря — наша країна є лідером. І таких сфер існує багато. Але я вважаю, що для наших двох країн найбільш цікавим є розвиток співпраці у сфері освіти. Ви маєте чудові університети, сильний професорсько-викладацький склад і Бразилія також має хороші виші. Тож чому б нам не поєднати наші можливості. Це важливий сегмент діяльності, за яким я бачу велике майбутнє для наших країн. У Харкові я відвідав Політехнічний інститут, Авіаційний інститут. До речі, я був у вищих навчальних закладах у всій Україні, намагаючись активізувати та зміцнити співпрацю між нашими державами у сфері освіти.

— *Окрім Харкова, які ще це були міста?*

— Дніпропетровськ, Одеса, Київ, Львів, Луганськ та багато інших.

— *Бачу, Ви багато подорожуєте, а яке Ваше загальне враження про Україну?*

— Мені тут дуже добре, я справді почав любити вашу країну. Одним із доказів мого ставлення до України є те, що я особисто боровся за встановлення безвізового режиму. Тому що я не міг зрозуміти, чому ваші співгромадяни мають перешкоди на шляху до Бразилії. От французи, англійці, скажімо, могли вільно пересуватись, а українці — ні. І я не міг це зрозуміти, бо не бачив різниці між вашими громадянами та французами, англійцями або бразильцями. Для мене українці — чудова нація, прекрасний народ і ви маєте велике майбутнє попереду. Отже, вперед!

— *А чи мають українці та бразильці спільні риси характеру?*

— О, дуже багато. Ми також любимо співати, і ще ви, як і ми, оптимісти, наші народи позитивно дивляться на все, що від-

бувається. Так, можемо жалітись на певні обставини, але ми усе ж таки віримо, що зрештою переможемо.

— *Як щодо взаємодії в галузі культури?*

— Так, я маю цікавий проект. Чи знаєте ви, що саме зараз я працюю над тим, щоб привезти до Києва бразильський карнавал?

— *Розкажіть про це, будь ласка.*

— Я намагаюся зв'язатись із представниками вашої влади аби привезти з Ріо-де-Жанейро справжніх виконавців бразильської самби, які б влаштували тут карнавал.

— *Тут, у Києві? Звучить казково.*

— О, так, це абсолютно фантастично. Уявіть собі: із Бразилії до вас приїде ціла школа самби із усіма необхідними атрибутами та платформою для виступів. Уявіть ці кольори, яскраві барви, світло, пісні. Уявіть собі, що під час параду лунатимуть пісні, присвячені Україні та Бразилії, які співатимуть українською та португальською мовами. Уявіть цих танцюристів, танцювальні пари. Людина, яка триматиме прапор — буде українцем, а також українець очолить цей неймовірний парад. І усе це у ритмі самби. Ви лише уявіть, а наступного року Ваші співвітчизники матимуть можливість поїхати до Бразилії аби взяти участь у карнавалі там. Це буде просто казково, це буде велика подія.

— *Ми чекаємо на неї.*

— Але ми маємо вірити у цей задум — ось що важливо у житті. Вірте у свій проект, прямуйте вперед до ваших цілей. Я працював над цією ідеєю більше двох років.

— *Це надзвичайна ідея. Бажаю Вам успіху в її втіленні. Це буде визначна подія для всіх киян та гостей міста.*

— І мені це було б дуже приємно.

— *Дякую, пане Посол.*

*Розмову вела Анна Костюченко,
ведуча програми «Україна дипломатична»*

Antonio Fernando Cruz de MELLO,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Federative Republic of Brazil to Ukraine*

— *We are pleased to talk to the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Brazil to Ukraine Mr. Antonio Fernando Cruz de Mello. We are glad to see you, Mr. Ambassador.*

— Nice to see you too.

— *Diplomatic relations between our countries were formally established in February 1992. Will you tell us, please, about the development of relations between Brazil and Ukraine.*

— I believe that relations between our two countries are primarily the relations between our peoples. Now relations between Ukraine and Brazil are at a good level and we put every effort to further strengthen and develop them. At present we have reached a high level of understanding and currently we have many joint projects, particularly in the aerospace sector. This is a collaboration of the State Space Agency of Ukraine and the Space Agency of Brazil. The project provides for construction of the spaceport. We are also looking forward to the launch of the first Ukrainian rocket Cyclone-4 from the Brazilian spaceport Alkantra. This project is a definite breakthrough in the relations between Ukraine and Brazil, because thanks to this project the two countries are strategic partners now. I would like to mention that when I received my appointment as the Ambassador to Ukraine, I had the privilege to get involved in preparation of the visit of our President Lula to your country. This visit strengthened the commitment of both countries to successfully cooperate at various levels and in various areas. Today we are achieving a certain compromise and international understanding that promote cooperation in various directions and areas. These are technology and education, space and pharmaceutical industry, trade and economic relations. I believe that we have extraordinary, really very good prospects ahead.

— *You mentioned the visit of the President Lula da Silva in 2009, and in 2011 the Ukrainian President Viktor Yanukovich visited Brazil. How would you estimate the political dialogue between our countries and what about the high level visits in 2013?*

– That’s right, this visit resulted from the development of relations between our countries. I would say that if the visit of President Lula showed orientation in their development, then the visit of Viktor Yanukovych can be considered as a new step forward in deepening these relations. We’re looking forward to the visit of our current President Ms. Dilma Rusef. This visit, so to speak, will crown our relations and indicate that we have a lot of interesting things yet to come. I would like to say that our countries are good partners for each other. It is positive that a visa-free regime between the two countries is established. So Brazil became the largest country in the world that has established a visa-free regime with Ukraine. This provided an opportunity for the Ukrainians to freely visit Brazil. All you need to do is to go to the airport and buy a ticket.

– *This is the second year that we have such opportunity.*

– That’s right. Last year on January 1, 2012 the agreement on visa-free regime between the two countries became effective. This is great, because it simplifies many things: contacts between people, business visits, tourism relations. In their turn Brazilian businessmen may visit your country without any inconvenience. Similarly, Brazilian tourists can now easily visit your country.

– *How many Ukrainian businessmen visit Brazil?*

– Quite many. You know, now we do not have any statistics of visits because of visa-free regime. These are free travels without any control or registration. Any Ukrainian citizen can go and visit our country and vice versa. You can stay in Brazil for 90 days, after this period you can extend your stay for another 90 days, which is six months in total. In addition to business travels the number of Ukrainians, who wish to go and work in Brazil increases. In recent years, we have a demand for engineers, specialists in energy and fuel. Many Ukrainians are also working on the Brazilian mines. So our relations are very dynamic.

– *We have a long-term relationship, because they actually began in the late 19th century with the first wave of Ukrainian immigration to Brazil. What is your opinion about the contribution of Ukrainians into the economy to Brazil?*

– This is a sizable contribution. I have a few friends among the Ukrainian diaspora. Ukrainians feel nice in Brazil and I must say, many of them have become quite wealthy. They are in the Parliament, many are actively engaged in business, they run shops or engage in farming, supply wheat, soybeans, meat and others. So

they are very successful in their work. In the state of Paraná in Brazil there is a place of special concentration of the Ukrainian diaspora and this is very rich and developed region.

— *Does the presence of the Ukrainians help Brazilians to learn the Ukrainian culture?*

— The thing is that Brazil is multicultural country. It combines many cultures of different peoples. This is a special place, where different cultures of the world is mixed like in a blender, creating a cultural variety. We do not have pure Jews or pure Arabs, pure Ukrainians and even pure Brazilians. The whole range of different nationalities form Brazilians. Brazilian nationality is a snapshot of various cultural trends, skin colors and so on. Who are the Brazilians? It is difficult to determine. For example, some people consider that I look like Italian, but I'm Brazilian. Now I'll tell you a story about the Brazilian culture. Several years ago we celebrated the anniversary of the Japanese diaspora in Brazil and on this occasion a special film on this subject was made. The film was about a Japanese family that came to Brazil. The main dialogue of this film was, when a widowed mother said to her daughter, — Well, now that your father is dead, let's go back to Japan, where we have family and friends (she pronounces these words in Japanese). A daughter answered in Portuguese, — Mommy, why come back, what will we do there? These are different countries, different outlooks, all is different. I have nothing to do there. I am happy to visit my relatives, but now my home is here. This is where I live, I adopted the local culture and the way of life — they are mine now. This is important to understand that Brazil contains a part of Japan or China, Ukraine or America — a drop of each culture.

— *This is home for many peoples.*

— That's right. I would say that many Ambassadors want to retire in Brazil. At least I heard something about it.

— *Your Excellency, economists and ordinary citizens heard about the «Brazilian economic miracle». What factors do you think have an influence on the rapid development of your country?*

Speaking frankly, I don't believe in miracles, I believe in the results of hard work. Work and again work is, in my opinion, the most important thing. Of course, I believe in talent, but I believe more in the efforts to be put to its implementation. I believe that if you have a real purpose and devote your whole life to achieve it, you are willing and ready to work hard for it. This is the condition

of your success. This may take some time, but eventually you will get the desired result.

— *I know that Pele, the world famous Brazilian football player, once said that success comes, when you love your job and are ready to work.*

— It's true. I met Pele several times. This person has played an important role in my life, because he once saved my life. Do you want to hear the story?

— *Of course!*

— Once in some country I traveled in a subway. It was late evening and I was approached by a couple of guys. They look like hooligans and one of them put a knife to my throat. They threatened to kill me and I asked them, why they want to do it. I spoke with a strong accent deliberately to show that I was a foreigner. They were surprised and asked from where I was. I said that from Brazil. They exclaimed that this was the country of Pele and they let me go saying that they did not mean any harm and that I should get off at the next stop and take a taxi because it is dangerous here. «You look just like local people», — they said. When I met Pele, I told him this story and he asked my permission to include this story into his memoirs. I certainly agreed.

— *Pele really saved your life.*

— Yes. Holy Pele.

— *Speaking of Pele and football, your country was the world football champion five times and in 2014 Brazil will host the 20th World Cup. Tell us how your country is preparing for this football festival.*

— Well, I hope that 1950 phantom will pass Brazil this time. You know what I mean? Indeed, in 1950, Brazil held the world championship, but lost the final match to Uruguay with 1–2 score. So I hope that next year the phantom of 1950 will not come back. I am an optimist, I know that Brazil has a great team and extraordinary players. I would say that Brazil can be called «the queen of football» thanks to its players. Sometimes it is difficult with Brazilians because of their creativity, which is sometimes too much. This feature is not always helpful in such collective games as football. When there are too many geniuses, the result is not always good. But I think that our team has a chance to win this World Cup. We have good players, now 87 Brazilians play in different teams in the world and they make a significant contribution to the development of the world football. In particular, take a Spanish

football team with Brazilians playing there. You know that Spain has an impressive football results and, in my opinion, the Brazilian players contributed to this as well. Over the past 30 years our players coached players in Spain, played for Spain and now you see, what skillful players this extraordinary country has. As I said earlier, if you work hard and dedicate yourself to the chosen career, you will be a success.

— *Good luck to the Brazil team in the forthcoming championship. I hope Ukrainians will also visit your country to witness this famous sporting event.*

— Yes, I hope so.

— *You recently visited Kharkiv oblast and remarked that this region is interesting for further cooperation. Which areas are the most promising for cooperation and what other regions of Ukraine are interesting for Brazilians?*

— Now Brazil is above average for technology development. There are certain areas, where we have outstanding professionals, particularly aeronautics, construction, where Brazil has considerable achievements and is one of the world leaders. As for oil production from the shelf sea, Brazil is the confident leader. There are many other promising areas, but I believe that development of cooperation in the field of education between our countries is the most interesting. You have great universities, skillful faculty staff and Brazil also has good universities. So why don't we combine our capabilities. This is an important activity, for which I see a great future for our countries. In Kharkiv I visited the Polytechnic Institute and the Aviation Institute. By the way, I've been in universities all over Ukraine trying to speed up and enhance cooperation in the educational sphere between the two countries.

— *What other cities except Kharkiv did you visit?*

— Dnipropetrovsk, Odesa, Kyiv, Lviv, Luhansk and many others.

— *I see you travel a lot, and what is your general impression about Ukraine?*

— I like it here and I really started to love your country. One of the proofs of my attitude is that I was personally involved in the visa-free regime arrangements. It is because I don't understand, why your citizens have barriers for traveling to Brazil. French and British, for example, can travel freely and why Ukrainians cannot do this? I could not understand it because I see not difference between your citizens and French, British or Brazilians. For me

Ukrainians are a great nation and you have a great future ahead. Come on!

– *Do Ukrainians and Brazilians have much in common?*

– Yes, very much. Like you we love to sing, we are optimists and we take a positive look at life. Of course, we may complain on some circumstances, but we believe that eventually we will succeed.

– *What about cultural cooperation?*

– Yes, I have an interesting project. You know, I am currently working to organize the Brazilian Carnival in Kyiv.

– *Tell us about it, please.*

– I am trying to make arrangements with the representatives of your government to bring Brazilian samba dancers from Rio de Janeiro and organize the carnival.

– *Here in Kyiv? It sounds fabulous.*

– Oh, yes, it's absolutely fantastic. Imagine: the whole school of samba with all necessary attributes and platform for performances is coming from Brazil to your country. Imagine these bright colors, much light and marvelous songs. Imagine that during the parade you will hear songs devoted to Ukraine and Brazil in Ukrainian and Portuguese. Imagine these dancers, dancing couples. The man, who will carry the flag will be Ukrainian and Ukrainian will lead this incredible parade. All this will be in the rhythm of samba. You just imagine this. In the next year your citizens will have the opportunity to travel to Brazil to take part in the carnival there. This is just fabulous, it is going to be a great event.

– *We are looking forward to it!*

– But we have to believe in this idea – this is very important in life. Believe in your project, work persistently and you will achieve your goal. I worked on this idea for more than two years.

– *This is an exceptional idea. I wish you success in its implementation. This will be an important event for all Kyiv residents and guests of the city.*

– I would be happy with this.

– *Thank you, Mr. Ambassador.*

*Interviewed by **Anna Kostyuchenko**,
link lady of the «Diplomatic Ukraine» program*

Раджів Кумар ЧАНДЕР,

Надзвичайний і Повноважний Посол Індії в Україні



— Вітаю, пане Посол!

— І я Вас вітаю.

— *Наші країни встановили дипломатичні відносини у січні 1992 року. Розкажіть про розвиток взаємин між нашими країнами протягом цих років.*

— Ви торкнулися важливого питання, адже ми відсвяткували уже 20-ту річницю встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами. Я вважаю, що ці наші зв'язки завжди мали дружній характер. Згадуючи приїзд вашого Президента у грудні 2012 року, також хочеться відзначити приємну і теплу атмосферу візиту. Ми визнали Україну невдовзі після проголошення її незалежності. Цей факт одразу був підкріплений взаємними візитами на високому рівні лідерів двох держав. Після цього ми спрямували свої зусилля на забезпечення нормативно-правової бази для поглиблення та розвитку нашої співпраці. Сьогодні між нашими двома країнами підписано понад 25 договорів, які формують основу для спільної роботи. Відносини між нашими країнами охоплюють дуже різні сфери. Звичайно, це співпраця у сфері торгівлі та комерційних зв'язків, що є цілком зрозумілим. Також важливе місце посідає співпраця у сфері науки та технологій, ядерної безпеки, космічній галузі, де наші країни співпрацюють через відповідні агентства, взаємодія у культурній сфері. Відносини між нашими країнами можна назвати багатосторонніми. Під час візиту вашого Президента до Індії лідерами обох країн було вирішено, що на нас очікує комплексне партнерство, тож такими є наші відносини після 20 років їх встановлення.

— Щодо візиту українського Президента, де він зустрівся із прем'єр-міністром Індії паном Сінкхом, в ході якого створено і підписано низку двосторонніх документів, зокрема про співпрацю у сфері ядерної безпеки, що Ви вважаєте основними результатами візиту Віктора Януковича до Індії.

— Головним результатом я б назвав наголошення на комплексності та ґрунтовності відносин, які існують між двома країнами. А також це надало нової динаміки нашій взаємодії. Цей візит прискорив рух уперед такими темпами, яких раніше не було. Я щойно згадував значну нормативно-правову базу, яка регулює відносини між нашими країнами. Механізмами поглиблення взаємодії є, наприклад, засідання Міжурядової комісії, зустрічі представників влади, які вже відбулись у сфері науки і технологій, фармацевтики, туризму. Ми сподіваємось, що на цьому етапі за підтримки глав наших держав ці зустрічі триватимуть і надалі, а з перебігом часу ці зв'язки лише поглиблюватимуться.

— Під час грудневого візиту 2012 року Віктора Януковича до Індії в Делі відбувся індійсько-український бізнес-форум. Які основні сектори української економіки викликають інтерес в індійських бізнесменів?

— Підприємницькі й торговельні зв'язки є дуже важливою частиною відносин країн узагалі та між Україною й Індією зокрема. Мені приємно зазначити, що в останні роки обсяг товарообігу між нашими державами зріс більше ніж удвічі, із 1 млрд 300 млн дол., які ми мали три роки тому, до 3 млрд у минулому році. Представники Федерації індійських торгових палат та Спілки індійських промисловців відвідали зустріч, організовану Президентом України, де зібрались глави делегацій, включно з провідними українськими бізнесменами. Зібрання мало плідні результати. Це й обмін думками індійських бізнесменів-лідерів та представників української делегації не лише в Делі, а й у Байгналлу. Ці обидва міста відвідав і ваш Президент, там відбулась активна взаємодія бізнес-спільнот і ми сподіваємось, що результатом цього стане зростання ділової активності між двома країнами.

— За оцінками експертів сьогодні 35% від балансу торгівлі між Україною та Індією припадає на аграрний сектор, які перспективи збільшення цих цифр?

— Власне ми сподіваємось на збільшення обсягів торгівлі у багатьох секторах, зокрема й у сільському господарстві. Аграрна

сфера є традиційною для співпраці між нашими країнами. Ваша країна наділена чудовими родючими ґрунтами і ми сподіваємось на співпрацю у комерційному фермерстві. Для Індії, кількість населення якої постійно зростає, продуктова безпека є дуже важливою, ми імпортуємо багато сільськогосподарських продуктів з України. Так, ми споживаємо 25% обсягів українського експорту олії, а ви є одним з провідних у світі постачальників цього продукту. Існує низка українських продуктів, важливих для Індії, і ми сподіваємось також на співпрацю в галузі переробки продуктів харчування. Адже споживається далеко не усе, що виробляється, тож сфера переробки, на мою думку, є перспективною для співпраці. Існують тісні зв'язки між двома провідними сільгоспрегіонами наших країн – Чернігівською областю та регіоном Панжабі. Згадані регіони мають намір незабаром підписати договір про співпрацю, який включатиме багато сфер, однак важливе місце у ньому посяде саме аграрний сектор. Тож сподіваємось, що найближчим часом цей договір буде підписано, що поліпшить результативність нашої співпраці, зокрема й у сільському господарстві.

— *Ця співпраця включатиме не лише відносини експорту-імпорту, а й створення спільних підприємств, чи не так?*

— Так, є така тенденція. Я радий зазначити, що деякі спільні компанії уже сформовано. Індія має велику потребу у сфері інфраструктури, у наступні 5–6 років плануємо залучити трильйон доларів з метою інфраструктурного розвитку. Вже існують українські компанії, які працюють в Індії. Так, Київметробуд нещодавно завершив будівництво станції метро у Нью-Делі. На півночі Індії втілюється важливий проект із розбудови залізниці, який вимагає побудови тунелів крізь гори, і в цьому проекті також беруть участь українські спеціалісти. Водночас індійська компанія прокладає лінії передач із міста Рівне до Києва згідно з контрактом, підписаним два роки тому. То ж ви бачите, що економічна співпраця між нашими країнами зростає. Торік також ми проводили зустріч Міжурядової комісії, яка включала перемовини з низки питань, таких як співпраця у сфері торгівлі, аграрному секторі, сфері науки й технологій, туризму. І з цією метою наш міністр закордонних справ відвідав Київ. Ми сподіваємось, що наступна зустріч цієї комісії відбудеться у Нью-Делі під керівництвом лідерів наших країн. Але цьому передуватимуть кілька попередніх зустрічей, які підготують фундамент для візиту на рівні міністрів.

— Рада це чути. Фармацевтична промисловість добре розвинена в Індії, і Україна засвідчила свою зацікавленість у створенні спільних українсько-індійських фармацевтичних компаній. Які перспективи співпраці в цій галузі?

— Я б сказав, що перспективи яскраві. Індійські медикаменти користуються великим попитом в Україні. Маю зазначити, що Індія є провідним світовим фармацевтиком і входить до трійки найбільших виробників ліків. Торік обсяг фармацевтичної продукції був оцінений у близько 10 млрд доларів. Крім того, багато індійських фармацевтичних компаній виходять на глобальні ринки і входять до десятки провідних виробників світу. За останні 10 років Індія була серед двох головних постачальників ліків в Україну. Ми також маємо Асоціації індійських фармацевтів, які включають близько 30 учасників. Вони існують й у Києві, проводять досить активну діяльність та співпрацюють з українським Міністерством охорони здоров'я, щоб переконатись у доступності індійських ліків споживачам. Індійська фармацевтична промисловість зацікавлена в отриманні роз'яснень від української влади щодо останніх змін у законодавстві. З цього приводу ми організували зустріч, у якій брали участь члени Асоціацій, Посольства і представники української влади. Ми сподіваємось, що українські представники сфери охорони здоров'я відвідають Індію, де зустрінуться із представниками нашого уряду і матимуть змогу поговорити про технічну співпрацю. Тож ця сфера є перспективною.

— У лютому 2013 року Ви відвідали Харків, де були присутні на відкритті українсько-індійського навчального центру в Харківському національному університеті. Поділіться своїми враженнями.

— Під час цього візиту я мав теплу зустріч із представниками місцевої влади. Це був мій перший, але досить вагомий візит. Близько 4 тисяч індійських студентів навчаються в Україні і з них майже 750 у Харкові, 100 з них вивчають медицину, а решта навчаються у Харківському авіаційному університеті. Тож кожний індійський посол має відвідати Харків. Відкриття академічного центру визначає важливість співпраці наших країн у сфері освіти. Ми запропонували Харківському університетові налагодити та поглиблювати наукову співпрацю. Ми, до речі, маємо угоду, погоджену відповідними представниками влади у сфері науки, яка включає співробітництво у десяти різних напрямках. У Харкові я запропонував розглянути до-

даткові можливості для взаємодії, що було б дуже цікаво для подальшого розвитку. Сфера науки і технологій є важливою як для науковців, так і для бізнесменів, або ж студентів чи аспірантів. І таким чином вони можуть знайти перспективні напрями співпраці. Наприклад, представники Індійського національного університету технологій у Байгналуду, де зосереджена значна наукова база, прибули в Україну минулого року і за кілька місяців спромоглися підписати меморандум про взаєморозуміння із Київським політехнічним інститутом. Вони визначили напрями співпраці та розпочали активну діяльність. Тож важливою є можливість для підприємців, туристів або науковців відвідувати нашу країну. Це буде корисно із двох причин, по-перше, сприятиме визначенню перспективних сфер для співпраці, адже це може робити не лише уряд, а по-друге, сприяє кращому розумінню того, де знаходяться сучасна Індія і сучасна Україна.

— *Це перший індійсько-український академічний центр?*

— Так, це перший такого типу центр. Але мене дуже тішить, що у зв'язку зі зростанням темпів співпраці, які ми спостерігаємо між Індією та Україною в останні два роки, ми відкрили Центр індології при Інституті міжнародних відносин. Це означає, що кожні два-три місяці тут перебуватиме професор з Індії, який викладатиме курс індійської зовнішньої політики. Ця ідея була дуже добре прийнята, так, до нас завітав відомий професор зовнішньополітичних відносин із Університету імені Джава Харлава Неру, що знаходиться у Нью-Делі. Цей курс відвідують студенти різних років навчання, і можу сказати, інтерес до курсу зовнішньої політики Індії великий. Тепер вочевидь, що є попит і на професорів з економіки, які пояснять, що відбувається в сучасній індійській економіці, яка має певні успіхи, і ми сподіваємось, що такий професор приїде до нас протягом наступних кількох місяців. Ми також плануємо, аби він відвідав Харків та поспілкувався із студентами. Цей обмін є дуже важливим та допоможе поінформувати суспільство про країну та її положення у світі, адже ми дві сучасні, дружні держави.

— *Це видається непоганою перспективою.*

— Так, звичайно, це дуже оптимістична перспектива.

— *Прем'єр-міністр Індії пан Сінх заявив, що Індія підтримує лібералізацію візового режиму з Україною. Які перспективи скасування віз для українців? Як Ви оцінили б динаміку взаємних туристичних та ділових візитів?*

— Я хочу зазначити, що інтерес до взаємних візитів значний. За останні 4 роки ми спостерігали зростання поїздок українців до Індії. Кількість їх, можливо, не велика, так, у 2009 році їх було 9000, торік їхня кількість сягнула 23 000 і це без урахування того, що обидві країни все ще знаходяться під впливом економічної світової кризи. Бізнес-віз було видано майже тисячу, зростає кількість українців, що приїждять до Індії з метою працевлаштування. Ми видали 500 таких віз у минулому році, тож, споглядаючи такий попит, зрозуміло, що лідери наших країн торкнулись цього питання. У спільній заяві, яка була зроблена у грудні 2012 року, було зазначено, що треба зосередитись на спрощенні режиму взаємних подорожей до наших країн насамперед бізнесменів, які визначають можливості подальшого розвитку. І завданням уряду є створення для цього сприятливого середовища для зростання товарообігу. Згідно з вказівками лідерів наших країн ми будемо обговорювати умови, які полегшать туристичні візити, поїздки студентів та підприємців. Під час візиту міністра закордонних справ України у листопаді 2011 року ми підписали угоду щодо спрощення візового режиму для власників дипломатичних паспортів. Ми сподіваємось розширити ці можливості і для власників спеціальних паспортів, а потім спростити процедуру для звичайних громадян, які бажають відвідати Індію. Проте наразі отримати візу не так важко. Посольство Індії в Україні у більшості випадків видає візу для всіх, хто бажає відвідати країну, протягом 24 годин.

— *То ж ця процедура нескладна?*

— Так, процедура нескладна. І ми сподіваємось, що ця практика пошириться і на індійських громадян, це було б значним прогресом у наших взаєминах.

— *А чи існує інтерес в індійців щодо відвідин України та які місця, на Вашу думку, могли б бути найбільш цікавими для них?*

— Торік під час проведення Євро-2012 ми отримали значну кількість запитів щодо українських віз. Я пам'ятаю як група індійських туристів прилетіла чартерним рейсом, аби побачити чудові матчі на ваших прекрасних стадіонах. Київ — місце, яке слід відвідати, також ви маєте гарні краєвиди, річки, Чорне море, узбережжя, гори, відкриті простори, де люди можуть насолоджуватись природою. Україна може багато чого запропонувати. Погляньте на чудову архітектуру, Свята Софія відзначила тисячну річницю заснування, тож ви маєте багаті історичні тра-

диції, пам'ятки, це все буде цікавим для індійців. Якщо вони матимуть візу, то неодмінно захочуть відвідати Україну.

— *Індійська культура здійснила значний вплив на увесь світ, ваша музика, фільми, танці дуже популярні серед українців. Поділіться найближчими планами Посольства щодо обміну культурними здобутками із українцями, які перспективи співпраці у сфері культури?*

— Це одна із найбільш природних сфер співпраці, адже як Ви правильно зазначили, в Україні існує глибокий інтерес до нашої культури. Наприклад, ми нещодавно згадували Харків, в Університеті імені Каразіна існує Центр країн Азії, заснований 100 років тому, то ж він має свою історію. Я говорив про українських туристів, які відвідують Індію, більшість із них керуються саме інтересом до індійської культури. Із свого боку Посольство також робить певний внесок у цю співпрацю і з нагоди 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між нашими країнами ми влаштували дві цікаві акції на Хрещатику. По-перше, це був захід, відкритий для киян і гостей міста, де виступали 250 українців, які є учасниками 30 індійських культурних колективів із усієї України — Києва, Полтави, Харкова, Севастополя і Одеси. Ми маємо три напрями танців: класичний, народний та у стилі Болівуду, ми також залучаємо танцювальні колективи з Індії, а тим українцям, які хочуть навчитися наших танців, пропонуємо стипендію в Індії. Щороку вони відвідують нашу країну, багато із них повертається після кількох років навчання, аби заснувати власну школу в Україні. Це реальна практика. До вашого відома, під час візиту Президента України наші лідери погодили, що 2013 року в Індії пройдуть Дні культури України, а 2014 рік буде роком індійської культури в Україні. Тож наразі ми плануємо низку заходів, які представимо українській публіці наступного року. Я знаю, що в Індії тривають перемовини щодо подорожі 50 українських митців, які проїдуть Індією, показуючи українську культуру. Я впевнений, це викличе великий інтерес в індійців, тож на нас чекають захопливі заходи для пошанувачів як індійської, так і української культури.

— *Українці також дуже шанують Рабіндраната Тагора як митця і як поета. І я знаю, що з нагоди річниці його дня народження в Україні пройшла низка заходів, які викликали значний інтерес в українській публіці.*

— Так, 150-ту річницю його народження відзначали торік у всьому світі. Уряд Індії приділив особливу увагу відзначенню цього дня. Ця подія мала значний резонанс, як Ви знаєте, він був лауреатом Нобелівської премії і його діяльність виходила далеко за межі Індії. Деякі його вірші оцінені в Україні значно більше, ніж в іншому світі. Я відвідав виставку, яка була організована на честь Тагора в Києві, на якій був присутній міністр туризму Індії. Маю погодитись, що українська публіка схвально сприйняла цю подію.

— *Пане Посол, Ви в Україні з 2011 року. Чи вдалось за цей час відвідати інші українські міста та яке маєте загальне враження про Україну?*

— Це країна красивих, талановитих людей. Ваша земля має чудову природу і багаті природні запаси. Ви маєте Чорноморське узбережжя, гори, родючі землі, ваші університети відомі в Індії та інших частинах світу, тож мої враження дуже приємні. Я вже згадував любов до індійської культури, яку я тут спостерігаю, та про тисячі індійських студентів, які отримують освіту в Україні. Ми маємо потужну індійську бізнес-спільноту, яка є дуже активною, також маю відзначити внесок українського суспільства та знову згадати про ті 30 танцювальних колективів, які поширюють нашу культуру. Також маємо українські школи і університети, де викладають хінді. Тож тут ми відчуваємо себе як удома, нам приємно перебувати у цій країні. Українці дуже відкриті люди і вражають своїм прагненням пізнати інші культури, вони зберігають власні культурні традиції та цінують культуру інших народів — це викликає захоплення та є рисою, притаманною і моему народові. Мені та моїй сім'ї перебувати тут дуже приємно, Київ красиве місто. Також я відвідав Крим, Луганськ і Харків.

— *Пане Посол, було дуже приємно спілкуватись з Вами. Бажаємо успіху Вам і Вашій високоповажній місії.*

— Дякую, та бажаю усім здоров'я і щастя.

*Розмову вела Анна Костюченко,
ведуча програми «Україна дипломатична»*

Rajiv Kumar CHANDER,

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of India to Ukraine

— *Hello, Mr. Ambassador! I am glad to see you.*

— Thank you, I am glad to see you too.

— *Our countries established diplomatic relations in January 1992. Will you tell us about the development of relations between the two countries over the years.*

— You have touched an important issue, as we have already celebrated the 20th anniversary of establishment of the diplomatic relations between our countries. I believe that our relations have always been of a friendly nature. Remembering visit of the President of Ukraine to India in December 2012, I would like to mention its nice and warm atmosphere. We recognized Ukraine soon after the declaration of its independence. This fact was immediately supported by mutual visits of high-level leaders of the two countries. Then we focused our efforts on creation of the legal framework for deepening and development of our cooperation. Today, the two countries have more than 25 signed agreements that form the basis for collaboration. Relations between the two countries cover a variety of areas. Certainly, this is cooperation in the sphere of trade and commerce, which is quite understandable. Also important elements of mutual cooperation include science and technology, nuclear safety and space area, where our countries work through the relevant agencies as well as cooperation in the cultural sphere. Relations between the two countries are multilateral. During the visit of the President of Ukraine to India, the leaders of both countries decided to maintain a comprehensive partnership, so this is the nature of our relations after 20 years after their establishment.

— *Talking about the visit of the Ukrainian President to India and his meeting with the Prime Minister of India Mr. Sinkhom, when a number of bilateral agreements were formulated and signed, including cooperation in the sphere of nuclear safety, which are the main results of Yanukovich's visit to India, in your opinion?*

— The main result, to my opinion, is that the relations between the two countries focus on comprehensiveness and substantiation.

The visit gave a new momentum to our collaboration, facilitating all the processes to develop in a speeding up tempo as never before. I have mentioned a comprehensive regulatory framework that governs the relations between our countries. Mechanisms for deepening our cooperation, include, inter alia, sessions of the Intergovernmental Committee, meetings of the governmental officials concerning cooperation in science and technology, pharmaceuticals and tourism. We hope that at this stage these meetings will continue with support of the leaders of our states and will only deepen over time.

— *The Indian-Ukrainian business forum was held in December 2013 during the visit of Viktor Yanukovich to India. Which sectors of the Ukrainian economy are interesting for the Indian businessmen?*

— Business and trade relations are a very important part of the relationship in general and between Ukraine and India, in particular. I am pleased to mention that in recent years the trade turnover between our countries more than doubled from 1 billion 300 million dollars three years ago up to 3 billion dollars last year. Representatives of the Federation of Indian Chambers of Commerce and the Union of Indian industrialists attended a meeting organized by the President of Ukraine, which brought together the heads of delegations, including the leading Ukrainian businessmen. This gathering produced fruitful results. This was an exchange of views between the Indian business leaders and representatives of the Ukrainian delegation not only in Delhi but in Bayhnalulu. The President of Ukraine visited these two cities, where there was an active dialogue between business communities and we hope that this dialogue will lead to growing business activities between the two countries.

— *According to the experts, currently 35% of the trade balance between Ukraine and India falls on agrarian sector. What are the prospects of increasing these figures?*

— Actually, we hope to increase the volume of trade in many sectors, including agriculture. Agricultural sector is traditional for cooperation between our countries. Your country is blessed with fertile soils and we hope to cooperate in the sphere of commercial farming. For India with its growing population the problem of food security is very important, so we import many agricultural products from Ukraine. We consume 25% of Ukrainian exports of plant oil as you are one of the world's leading suppliers of this product.

There is a number of Ukrainian products important for India and we also hope to cooperate in the food processing sector. Not all the produced products are consumed, therefore the processing sector, in my opinion, is promising to cooperate. There exist close ties between the two leading agricultural regions of our countries — the Chernigiv region in Ukraine and Panzhabi region in India. These regions are planning to sign a cooperation agreement, which will include many areas of cooperation, agrarian being the major. Hopefully, this agreement will soon be signed that will improve the effectiveness of our cooperation in various spheres including agriculture.

— *This cooperation includes not only exports and imports operations, but also joint ventures, does not it?*

— Yes, there is such a tendency. I am pleased to inform you that some companies have already created joint ventures. India has a great need in development of the infrastructure sector, so in the next 5–6 years we plan to attract trillion dollars for the infrastructure growth. The Ukrainian companies are already operating in India. For example, Kyivmetrobud recently completed construction of the metro station in New Delhi. An important project on building railroads is implemented in the northern India. This project provides construction of tunnels through the mountains, and the Ukrainian specialists are also involved in this work. At the same time the Indian company is laying the transmission lines from Rivne to Kyiv in accordance with the contract signed two years ago. So as you see, the economic cooperation between the two countries is growing. Last year we held a meeting of the Intergovernmental Committee, where a number of issues were discussed, such as cooperation in the spheres of trade, agriculture, science and technology and tourism. The Foreign Minister of India visited Kyiv for this purpose. We hope that the next meeting of the Commission will be held in New Delhi under the guidance of the leaders of our countries. This event will be preceded by several preliminary meetings to prepare the foundation for a visit at the governmental level.

— *I am glad to hear this. Pharmaceutical industry is well developed in India and Ukraine expressed its interest in creation of joint ventures in this sphere. What are the prospects for cooperation in the pharmaceutical sphere?*

— I would say that the prospects are bright. Indian medicines are in great demand in Ukraine. It is a fact that India is a leading

pharmaceutical producer and is one of the three largest global manufacturers of medicines. Last year the volume of pharmaceutical products was estimated at about 10 billion dollars. In addition, many Indian pharmaceutical companies enter global markets and are among the ten leading manufacturers in the world. Over the past 10 years India has been one of the two main suppliers of medications to Ukraine. We also have the Indian Pharmacists Association, which includes about 30 members. They work in Kyiv and actively cooperate with the Ukrainian Ministry of Health to ensure that Ukrainian consumers have access to Indian medicines. The Indian pharmaceutical industry is interested in obtaining clarification from the Ukrainian authorities regarding recent changes in legislation. On this occasion we arranged a meeting, which was attended by the members of the Association, the Embassy and representatives of the Ukrainian authorities. We hope that the representatives of the Ukrainian health sector will visit India, where they will meet with representatives of our government and discuss the technical cooperation. So this area is promising.

— *In February 2013 you visited Kharkiv and participated in the opening of the Ukrainian-Indian Educational Center in the Kharkiv National University. Please, share your opinion about this event.*

— During this visit, I was warmly welcomed by the local authorities. It was my first, but very important visit. About 4 thousand Indian students study in Ukraine with almost 750 in Kharkiv. One hundred students study medicine and the rest are in the Kharkiv Aviation University. So every Indian Ambassador should visit Kharkiv. Opening of the Academic Center indicates the importance of cooperation between our countries in the field of education. We proposed the Kharkiv University to establish and strengthen scientific cooperation. By the way, we have an arrangement agreed by the relevant authorities in the field of science, which includes cooperation in ten different directions. In Kharkiv I proposed to consider additional opportunities for cooperation that would be very interesting for further development. Science and technology are equally important for scientists, businessmen, students and graduate students, so they can find promising areas of cooperation. For example, representatives of the Indian National University of Technology in Bayhnalulu with its powerful research base, arrived in Ukraine last year and during several months managed to sign a

memorandum of understanding with the Kyiv Polytechnic Institute. They identified areas of cooperation and started active work. It is a good opportunity for entrepreneurs, scientists and tourists to visit our country that will be useful for two reasons: first, this will facilitate identifying promising areas for cooperation, because this task may be implemented not only the government, and second, it contributes to a better understanding of the modern India and modern Ukraine.

— *Is this the first Indian-Ukrainian Academic Center?*

— Yes, this is the first center of this kind and I am very happy that due to growing cooperation that we observe between India and Ukraine in the last two years, we have opened a Center for the Indian Studies at the Institute of International Relations. This means that every two or three months a professor from India will come to teach the course of Indian foreign policy. This idea was very welcomed, so a well-known professor of foreign relations from the University of Java Harlava Nehru in New Delhi came to teach this course. Students of different years of study attend this course and I may say that the interest in the foreign policy of India is great. Now it is obvious that there is demand for professors of economics to explain, what is happening in the contemporary Indian economy, which has some achievements. So, we hope that such professor will come to us over the next few months. We also plan his visit to Kharkiv for communication with the students. This exchange is very important and will help to inform the public about the country and its position in the world, because we are two modern, friendly countries.

— *It sounds quite promising.*

— Sure, this is very optimistic perspective.

— *The Prime Minister of India, Mr. Singh, said that India supports the liberalization of the visa regime with Ukraine. What are the prospects for abolition of visas for Ukrainians? How would you estimate the dynamics of mutual tourist and business visits?*

— I would like to mention that the interest in mutual visits is significant. Over the past 4 years we have seen the growth of Ukrainian visits to India. Their number may not be large, as in 2009 there were 9,000 visits, last year their number reached 23,000 irrespective of the fact that both countries are still under the influence of the global economic crisis. The number of the issued business visas was about a thousand, the number of Ukrainians, who

come to India for work is growing. We issued 500 such visas last year, so in view of growing demand, it is clear that the leaders of our countries discussed this issue. In a joint statement made in December 2012, it was stated that we should focus on simplifying the regime of traveling to our country, especially for businessmen, who identify the opportunities for further development. The task of the government is to create favorable environment for increasing the trade turnover. According to the agenda specified by the leaders of our countries, we will discuss the conditions that facilitate the tourist visits, trips of students and entrepreneurs. During the visit of the former Minister of Foreign Affairs of Ukraine in November 2011 we signed an agreement on visa regime for holders of diplomatic passports. We hope to expand these opportunities for holders of special passports, and to simplify the procedure for ordinary citizens who want to visit India. At the moment it is not difficult to receive a visa. For the Embassy of India in Ukraine the issuance of a visa to anyone, who wants to visit the country is a matter of 24 hours in most cases.

– *So, the procedure is not complicated, is it?*

– Yes, the procedure is simple and we hope that this will apply to the Indian citizens as well. This will be a considerable progress in our relations.

– *Are the Indians interested in visiting Ukraine and what places, in your opinion, would be most interesting for them?*

– Last year, during the Euro 2012 we received many requests for Ukrainian visas. I remember a group of Indian tourists, who arrived by the charter flight to watch football matches in your beautiful stadiums. Kyiv is a place that should be visited. You have beautiful landscapes, rivers, the Black Sea coast, mountains and open spaces, where people can enjoy nature. Ukraine has a lot to offer. Look at the wonderful architecture, the Saint Sophia celebrated the thousandth anniversary since its foundation. You have rich historical traditions and sights, interesting for Indians. If they have a visa, they will certainly want to visit Ukraine.

– *Indian culture has made a significant impact on the world. Your music, movies, dancing are very popular in Ukraine. What are the nearest Embassy plans to exchange cultural achievements with the Ukrainians? What are the prospects of cooperation in the field of culture?*

— This is one of the most natural areas of cooperation. You are right, there is a profound interest in Ukraine in our culture. We have talked about the Kharkiv University, where there is the Karazin Asia Center founded 100 years ago with its eventful history. I mentioned the Ukrainian tourists, who visit India to learn more about Indian culture. The Embassy also contributes to this cooperation and on the occasion of the 20th anniversary of establishment of the diplomatic relations between our countries we conducted two interesting performances in Khreschatyk in Kyiv. These performances gathered many citizens and guests of the city, where 250 Ukrainians, members of 30 Indian cultural troupes from all over Ukraine — Kyiv, Poltava, Kharkiv, Sevastopol and Odesa, danced for the public. We have three trends of dancing: classical, folk and Bollywood style. We also invite dancers from India, while the Ukrainians willing to learn Indian dances are offered a scholarship in India. Every year they visit our country, many of them return after several years of dancing classes in order to establish their own dancing school in Ukraine. It's a real practice. For your information, during the visit of the President of Ukraine to India, our leaders agreed that 2013 would be the year of the Ukrainian culture in India and 2014 will be the year of the Indian culture in Ukraine. So now we are planning a number of activities to present to the Ukrainian public next year. I know that the negotiations on a trip of 50 Ukrainian artists to India for presenting the Ukrainian culture are in progress. I'm sure it will excite interest in the Indians. So we are looking forward for exciting events for connoisseurs of both Indian and Ukrainian culture.

— *Ukrainians are fond of Rabindranath Tagore as an artist and as a poet. I know that a number of events devoted to the anniversary of his birthday were held in Ukraine that caused considerable interest from the Ukrainian public*

— That is right. The 150th anniversary of his birth was celebrated around the world last year. The Indian government paid special attention to celebration of this event. As you know, Rabindranath Tagore was awarded the Nobel Prize and his activities went far beyond India. Some of his poems were appreciated in Ukraine much more than in the rest of the world. I visited the exhibition, which was organized in honor of Tagore in Kyiv, which was attended by the Minister of Tourism of India. I agree that the Ukrainian public is positive about this event.

— *Mr. Ambassador, you are in Ukraine since 2011. Did you have a chance to visit other Ukrainian cities and what is your general impression of Ukraine?*

— Ukraine is a country of beautiful and talented people. Your land has a wonderful nature and rich natural reserves. Your Black Sea coast, mountains, fertile lands, your universities are known in India and other parts of the world, so my impressions are very nice. I mentioned the love to Indian culture, which I observe here and thousands of Indian students, who receive education in Ukraine. We have a strong Indian business community that is very active, and I acknowledge the contributions of the Ukrainian society and again mention those 30 dance groups that promote our culture. There are schools and universities, where Hindu is taught. So here we feel at home, we are pleased to be in this country. Ukrainians are very open people and display their interest to know other cultures. Preserving their own cultural traditions they appreciate the culture of other nations and this is a feature common for both our nations. My family and me are happy to stay here in the beautiful City of Kyiv. I also visited Crimea, Luhansk and Kharkiv.

— *Mr. Ambassador, it was very nice to talk to you. Good luck to you and your honorable mission.*

— Thank you and I wish you health and happiness.

*Interviewed by **Anna Kostyuchenko**,
link lady of the «Diplomatic Ukraine» program*

Фабріціо РОМАНО,

Надзвичайний і Повноважний Посол Італії в Україні



— Той, хто не цінує життя — на нього не заслуговує, саме так вважав великий митець та філософ Леонардо да Вінчі. Проте ці слова аж ніяк не стосуються його співвітчизників. Смак до життя, ось що характеризує італійців. І він проявляється в усьому — величі та красі міст, насолоді їжею та вином, прагненні до свободи та, звичайно, у захопленні різними видами мистецтва. Адже внесок, який зробили італійці у розвиток кіно, живопису, скульптури та музики, важко переоцінити.

Наш співрозмовник — Надзвичайний і Повноважний Посол Італії в Україні Фабріціо Романо. Пане Посол, експерти оцінюють товарообіг між нашими країнами за 2012 рік приблизно у 6 млрд дол., які основні продукти експорту та імпорту між нашими країнами?

— Італія імпортує з України головним чином металургійну продукцію, можна сказати, 33–34% імпорту — це напівфабрикати із заліза і сталі, продукти сільського господарства, трохи менше — камені типу мармуру та шкіра. Основу нашого експорту в Україну становлять меблі, нещодавно ми відкрили дві виставки («Інтер'єр-меблі» зокрема). Також вагомою часткою експорту є промислове обладнання, одяг, взуття, побутова техніка, сантехніка та меншою мірою — хімічна, фармацевтична продукція та пластмаса.

— У лютому 2012 року наші країни підписали Угоду про розвиток взаємовідносин у сфері судноплавства. Як це вплинуло на обсяги та розвиток торгівлі між нашими країнами?

— Угода про судноплавство та морський торговий транспорт між Італією та Україною є важливим інструментом для розвит-

ку торгових відносин між нашими країнами. Цей документ заміняє Угоду, підписану ще в радянські часи, між Італією та Радянським Союзом та регулює наші відносини з Україною у цьому плані відповідно до сучасних викликів. Такі зв'язки мають велике значення для розвитку галузі морського судноплавства, і завдяки своїм портам на Чорномор'ї Україна є для нас дуже важливим партнером у цьому напрямі.

— *Пане Посол, банківська сфера є однією з найбільш важливих секторів італійської економіки, а як італійські банкіри почувають себе в Україні?*

— Як ви знаєте, в Україні працюють зі значними інвестиціями головні банки Італії «Унікредит», який представлений банком «Укрсоцбанк», та «Інтезасампауло» — банком «Правекс Банк». Я думаю, було б нечесно стверджувати, що все добре і в цих банків не виникає проблем в Україні. Але, незважаючи на складнощі, які завжди існують, італійські представники обох банків вважають, що Україна володіє потенціалом, що при обережному і спрямованому на зміцнення бізнесу підході можна знайти можливість для зростання. Тому вони мають намір залишатися в країні і працювати разом з українськими партнерами.

— *Пане Посол, офіційно Італія є домівкою для понад 200 тисяч українців. Яким є внесок українців у розвиток італійської економіки та яким є ставлення до наших співвітчизників в Італії?*

— Цілком вірно. В Італії живе дуже велика громада українців (офіційно майже 200 тисяч українців, думаю, що насправді ця кількість більша). Українська спільнота в Італії відіграє важливу роль для нашої економіки. Мова йде про еміграцію, яка виникла здебільшого через соціально-економічні причини, серед яких відсутній політичний фактор, але, вважаю, що українська громада почала відігравати і політичну роль, тому що італійці поважають українців. Еміграція це, напевно, не те слово, — є присутність українців в Італії після розпаду Радянського Союзу. Через 20 років мені справді легко стверджувати, що ваша громада серед тих, хто інтегрував найкращим чином як із соціального, так і з культурного погляду. Можна сказати, українці зарекомендували себе як представники одного із найбільш продуктивних, миролюбивих та трудолюбивих народів. Італійці дуже задоволені присутністю українців. Звичайно, все розпочалося 20 років тому, коли з України емігрували здебільшого жінки на сезонні роботи, сьогодні ж Італія стає престижним напрямом для тих представників українського суспільства, які володіють здебільшого професійною та культурною кваліфікацією.

— *І ставлення італійців до українців є позитивним?*

— *Дуже позитивним.*

— *Пане Посол, Італія є таким бажаним місцем для багатьох туристів і хочеться вірити, що українці не є виключенням. Як Ви оцінюєте динаміку туристичних та бізнес-візитів українців до Італії?*

— Так, ми говорили про українців, які працюють в Італії, але нашу країну відвідує велика кількість туристів. Туризм — це одна з найприбутковіших сфер в Італії, це ж як промисловість для нас, індустрія. Тому можна уявити, наскільки стратегічно важливим є для нас залучення туристичних потоків до нашої країни. Я б сказав, що з економічного погляду — це наша першочергова мета. Весь колектив Посольства докладає чималих зусиль для якісної та оперативної видачі віз. Ми видаємо близько 60 тисяч віз щороку, 70% з яких — туристичні. Ми робимо все можливе для спрощення цієї процедури. Звичайно, є дуже багато законодавчих нюансів, закон є закон, проте ми робимо все, щоб українському туристу було якомога легше отримати візу. Нині мені вдалося розширити візовий відділ, хоча це було дуже важко, як ви знаєте, проблеми з ресурсами зараз в усіх. Багато громадян України визнали, що за останні місяці розгляд документів помітно пришвидшився. Маю сказати, що й кількість туристів збільшилась приблизно на 20%, що є позитивною тенденцією. Я скористаюсь нагодою поінформувати, що раніше всі, хто бажав поїхати до Італії, мали прибути до Києва. Зараз ми відкрили нові пункти у великих містах України, куди можна передати пакет документів для отримання візи.

— *Дуже приємно це чути. Як відомо, геніальний український письменник Микола Гоголь жив деякий час у Римі, саме там він створив такі свої шедеври, як роман «Рим» та всесвітньо відомі «Мертві душі». Я знаю, що у березні в Римі збираються відкрити салон-музей, присвячений Гоголю. Розкажіть про цю подію, будь ласка.*

— Так. Дякую за це запитання. Я вважаю, що культурна співпраця між Італією та Україною це справді один із пріоритетів нашого двостороннього партнерства. Я завжди зауважую, що Італія — перша країна в світі у сфері культури, це супердержава в цьому плані. Тому я дуже пишаюсь, що один із найвідоміших письменників України та й в історії літератури Микола Гоголь жив у Римі. Я думаю, що українцям буде приємно дізнатись, що зараз італійська Вікіпедія визначає Гоголя як «uno scrittore e drammaturgo Ukraina de linguorusso» — російськомовний український письменник і драматург. Якщо дозволите,

я б додав, що він ще й трішки італієць. У мене тут цитата із Гоголя, якщо Ви не заперечуєте, те що він писав про Італію: «Якби ви знали, — пише Гоголь, — з якою радістю я покинув би ... і полетів би в мою душеньку, мою красуню Італію, вона моя. Ніхто в світі її не відніме у мене. Я народився тут. Ось моя думка: хто був в Італії, той скаже «прощавай!» іншим землям, хто був на небі, той не захоче на землю, словом, Європа в порівнянні з Італією, все одно, що день похмурий і день сонячний, вся Європа для того, щоб дивитись, а Італія — для того, щоб жити». Ось таке писав Гоголь. Він, звісно, один із найвизначніших письменників, які народились в Україні, але, мабуть, ще не всі італійці знають, що Україна це земля, де народився не тільки Гоголь. Я знаю, що в Україні народився відомий письменник Джозеф Конрад, і звісно ж, Тарас Шевченко, якщо ми говоримо про минуле століття. Італійці мають знати, що в Україні народився відомий письменник Едуард Лімонов, який в Італії зараз дуже відомий, а французький письменник Каррер д'Анкосс написав дуже гарну біографію Лімонова. Ця книга стала бестселером в Італії, тому я думаю, що у нашій країні перевидадуть його твори, а Лімонов народився, до речі, в Харкові. Вибачте, що я так довго веду мову про письменників.

— *Це дуже приємно, що так поважаєте і знаєте українських письменників. Пане Посол, як Ви зазначили, внесок Італії в розвиток культури світу важко переоцінити, а яким чином Посольство збирається у найближчому майбутньому поділитися з українцями останніми здобутками італійської культури?*

— Якщо говорити про культуру, не тільки літературу, маю зазначити, що наша співпраця останнім часом значно активізувалась. Це тому, що мені вдалося призначити нового директора Інституту культури, він вже працював в Україні, професор Франко Баллоні. Його тут знають і поважають, він великий організатор, тому нещодавно ми організували в Оперному театрі гала-концерт солістів Академії театру Ла Скала, це було наприкінці лютого. Можу помилятись, але, гадаю, що це вперше в Україні. В концерті брала участь суперзірка італійської опери і, можна сказати, світової опери сопрано Лучана Серра, вона дуже відома як співачка бельканто. Це те, що ми вже зробили. У квітні 2013 року ми провели концерт «Гала Верді» в Національній філармонії, це певний старт святкування в Україні 200-річчя від дня народження великого композитора Джузеппе Верді, продовження — травень, виконання реквієму Верді, який присвячено також 100-річчю Національної музичної академії імені Петра Чайковського. Закінчили святкування Верді-ювілею в жовтні грандіозним фестивалем «Аве Верді» також на сцені

Національної опери імені Шевченка. Ми намагаємось бути якомога активнішими не тільки в столиці України. В цьому році заплановано концерти класичної італійської музики в Одесі, у Львові, в Чернівцях, Донецьку та інших містах.

— *Я знаю, що Посольство активізує роботу зі знайомства українського глядача з італійським кінематографом.*

— Так, ми беремо участь в усіх фестивалях, на яких представляємо як наших класиків, так і нові фільми, хоча я знаю, що українці з дитинства люблять нашу класику. Ми говорили про літературу, музику, кіно, а є ще живопис. Італія країна великих художників і ми хочемо провести у Києві художню виставку із колекції флорентійської галереї Уффіци, яка вперше представить вашій публіці шедеври різних майстрів живопису. Також є видавничі проекти разом з Міністерством культури, з вашими компетентними закладами, які займаються літературою. Зараз працюю над виданням книги про діяльність італійців в Україні, прекрасні пригоди італійських артистів, художників, письменників у вашій країні. Не тільки українці жили в Італії, але й італійці жили в Україні.

— *Це буде дуже цікаво. Сподіваюсь, що українці відвідають усі культурні заходи, ініційовані Посольством Італії. Пане Посол, Ви в Україні уже більше року. Які враження склались за цей час про Україну?*

— До приїзду в Україну у Міністерстві закордонних справ Італії я обіймав доволі важливу посаду і мені дали можливість обрати, куди поїхати закордон у статусі Надзвичайного і Повноважного Посла моєї держави. І я вибрав Україну, вибрав Київ, бо думав і думаю, що для дипломата тут є всі найцікавіші моменти для нашої професії: відносини з Євросоюзом, відносини з Росією, енергетичні питання. Окрім того, це країна, де дуже люблять Італію та італійську культуру, що також вплинуло на мій вибір. Але з професійного погляду, думаю, що це одна із найцікавіших країн для італійського дипломата.

— *Пане Посол, дякую за нашу розмову і бажаю Вам усього найкращого та успіхів у Вашій високоповажній діяльності.*

— Дякую.

*Розмову вела Анна Костюченко,
ведуча програми «Україна дипломатична»*

Fabrizio ROMANO,

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Italy to Ukraine

— *«One, who does not appreciate life, does not deserve it», — was once said by the great artist and philosopher Leonardo da Vinci. However, these words do not apply to his countrymen. Taste for life, that's what characterizes the Italians. It manifests in everything — in the greatness and beauty of the cities, enjoyment of food and wine, love for freedom and, of course, devotion to different kinds of art. Indeed, it is difficult to overestimate contribution made by the Italians to development of cinema, painting, sculpture and music.*

We are pleased to talk to the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Italy to Ukraine Mr. Fabrizio Romano. We are glad to see you, Mr. Ambassador.

— Nice to see you too.

— *Mr. Ambassador, experts estimate the turnover between our countries in 2012 at about \$6 billion. Which are the main products of exports and imports between the two countries?*

— That's right. Italy imports from Ukraine mainly steel products. We may say that 33–34% of imports fall on semi-finished iron and steel, agricultural products, smaller portion falls on natural stones and leather. Furniture is the basis of our exports to Ukraine. Recently as you know, we opened two exhibitions (one of them is «Interior Furniture»). Also, a significant share of export includes industrial equipment, clothes, shoes, white goods, bathroom fixtures, and to a lesser extent chemicals, pharmaceuticals and plastics.

— *In February 2012 our countries signed an agreement on development of relations in the field of navigation. How does it affect the scope and development of trade between our countries?*

— Agreement on navigation and commercial maritime shipping between Italy and Ukraine is an important tool for the development of trade relations between our countries. This document replaces the agreement signed in the Soviet times between Italy and the Soviet Union and governs our relationship with Ukraine in this respect according to modern challenges. Such links are important

for the development of maritime navigation and thanks to its ports on the Black Sea Ukraine is a very important partner for us.

— *Mr. Ambassador, the banking sector is one of the most important sectors of the Italian economy. What about Italian bankers in Ukraine?*

— As you know, the main banks of Italy with large investments are operating in Ukraine, namely the Italian Unicredit Bank, represented by Ukrspotsbank and Intezasampaulo Bank represented by Praveks Bank. I think it would not be fair to say that all is well and these banks have no problems in Ukraine, but in spite of the difficulties that are always present, the Italian representatives of both banks believe that Ukraine has the potential and with cautious and proactive business approach one can find opportunities for growth. So they are going to stay in the country and work with the Ukrainian partners.

— *Mr. Ambassador, officially Italy is home to more than 200,000 Ukrainians. What is the contribution of Ukrainians to development of the Italian economy and what is the attitude of Italians to our countrymen in Italy?*

— It is true. In Italy, as you know, there is a very large Ukrainian community (officially around 200,000 Ukrainians, but I think that this number is actually higher). The Ukrainian community plays an important role in the Italian economy. It goes about immigration that mainly has socio-economic reasons, not political, but I believe that the Ukrainian community began to play a political role, as the Italians respected the Ukrainians. Emigration is probably not the right word to call the Ukrainian presence in Italy after the fall of the Soviet Union. After 20 years, I may really say that the Ukrainian community consists of people, who are best integrated into the country from a social and cultural point of view. We can say that the Ukrainians distinguished themselves as representatives of one of the most productive, piece-loving and hardworking nations. Italians are very pleased with the presence of Ukrainians. This all started 20 years ago, when mostly women emigrated to Italy for seasonal work. Today Italy is a prestigious destination for those members of the Ukrainian society, which have largely professional and cultural skills.

— *Do Italians treat Ukrainians positively?*

— Very positively.

— *Mr. Ambassador, Italy is such a desirable destination for many tourists and I want to believe that Ukrainians are no exception. How do you assess the dynamics of tourist and business visits of the Ukrainians to Italy?*

— Yes, we talked about the Ukrainians working in Italy, but our country is visited by a large number of tourists. Tourism is one of the most profitable economic spheres in Italy. It has an industrial scale. So you can imagine how strategically important it is for us to attract tourist flows to the country. I would say that from the economic point of view this is our primary goal. The entire staff of the Embassy is making great efforts for quality and timely issuance of visas. We issue about 60,000 visas annually, 70% of which are travel visas. We do our best to simplify this procedure. Surely, there are many legal nuances and the law is the law, but we do our best for the Ukrainian tourists to get a visa as easier as possible. As of now I managed to extend the visa office, though it was very difficult — resource problems are everywhere, as you know. Many citizens of Ukraine acknowledged that in recent months the visa documents are processed much faster. I must say that the number of tourists increased by 20%, which is a good thing. I will use this opportunity to inform all, who want to travel to Italy — people from other Ukrainian cities have to come to Kyiv in order to get visas. Now we have opened new offices in the major cities of Ukraine, to where you can send documents to obtain a visa.

— *It is nice to hear that. As you know, a brilliant Ukrainian writer Mykola Gogol lived for some time in Rome. It was there that he created his masterpieces, such as the novel «Rome» and the world famous novel «Dead Souls». I know that in March in Rome Italians are going to open a salon-museum dedicated to Gogol. Tell us about this event, please.*

— Yes. Thank you for your question. I believe that cultural cooperation between Italy and Ukraine is truly one of the priorities of our bilateral partnership. I always say that Italy is the first country in the world in the sphere of culture, it is a super power in this regard. So I'm very proud that one of most famous Ukrainian and world writers Mykola Gogol lived in Rome. I think that the Ukrainians will be pleased to know that now the Italian Wikipedia defines as Gogol «uno scrittore e drammaturgo Ukraina de linguor-usso» — «the Ukrainian Russian-language writer and playwright». If I may, I would add that he was also a little Italian. If you do

not mind, I will quote from Gogol, what he wrote about Italy, «If you knew with what joy I have left ... and gone to my darling, my beautiful Italy, it is mine. No one in the world will take it away from me. I was born here. Here's my thought: who happened to be in Italy, he would say «goodbye» to other lands, who was in heaven, he would not want to be bask to the earth. Briefly speaking, Europe as compared to Italy, is like clouded sky as compared to the sunny day. The whole of Europe for traveling and only Italy is for living». This is what Gogol wrote about Italy. He is certainly one of the greatest writers, who were born in Ukraine, but apparently not all Italians know that Ukraine is the land, where not only Gogol was born. I know that the famous writer Joseph Conrad was born in Ukraine, and of course, Taras Shevchenko, if we talk about the past century. Italians should know that famous writer Eduard Limonov was born in Ukraine. He is very famous in Italy now. The French writer Carrer d'Ankoss wrote a very good biography of Limonov. This book became a bestseller in Italy, so I think that Limonov's works will be republished in Italy. By the way, Limonov was born in Kharkiv. Sorry I've been talking so much about the writers.

— *It is very nice that you know and respect the Ukrainian writers. Mr. Ambassador, as you indicated, contribution of Italy to the development of the world culture is hard to overestimate. How the Embassy is going in the near future to share with Ukrainians the latest achievements of the Italian culture?*

— If we talk about culture, not only about literature, I note that our cooperation in the cultural sphere has intensified in recent years. This is because I was able to appoint a new director of the Institute of Culture Professor Franco Balloni, who worked in Ukraine. He is known and respected here, he is a great organizer, so recently we organized at the Opera House the gala concert of the soloists of the La Scala Theater Academy. It was in the end of February. I could be wrong, but I think this is for the first time in Ukraine. Superstar of the Italian and world opera soprano Luciana Serra participated in the concert. She is very well known as bel canto singer. This is what we have done. In April 2013 we held a concert «Verdi Gala» at the National Philharmonic Hall. It was the beginning of celebration of the 200th anniversary of the great composer Giuseppe Verdi in Ukraine. The celebration continued in May by performance of Verdi's Requiem dedicated to the 100th anniversary of the Peter Tchaikovsky National Music Academy. We

plan to finish the Verdi anniversary celebration in October by a grand festival «Ave Verdi», that will be held at the Shevchenko National Opera House. We try to be active not only in the capital of Ukraine. This year the concerts of classical music are scheduled in Odesa, Lviv, Chernivtsi, Donetsk and other cities.

— *I know that the Embassy is working to familiarize the Ukrainian audience with Italian cinema.*

— Yes, we participate in all film festivals representing both our classics and new films, although I know that Ukrainians love our classical movies from childhood. We talked about literature, music and cinema, but there is also painting. Italy is the country of great artists and we are planning to organized in Kyiv an art exhibition from the collection of the Uffizi Gallery of Florence displaying for your audience the masterpieces of various painters for the first time. There are also publishing projects with the Ministry of Culture and with your other competent institutions involved in publication activities. Currently we are working on publishing a book on the activities of Italians in Ukraine, about wonderful adventures of Italian artists, painters, writers in your country. Not only Ukrainians lived in Italy, but also the Italians lived in Ukraine.

— *It will be very interesting. I hope that Ukrainians will visit all cultural activities initiated by your Embassy. Mr. Ambassador, you are in Ukraine for over a year. What impressions do you have about Ukraine after this period of your stay in our country?*

— Before coming to Ukraine I held a rather important position in the Ministry of Foreign Affairs of Italy, and I was given the opportunity to choose, where to go abroad as an Ambassador. I chose Ukraine, Kyiv, because I thought and think that this place is the most interesting for our profession: relations with the EU, relations with Russia, energy issues. In addition, this is a country, where people love Italy and Italian culture and this also decided my choice. From a professional point of view, I think this is one of the most interesting countries for the Italian diplomat.

— *Mr. Ambassador, thank you for this interview and I wish you all the best and success in your highly respected activity.*

— Thank you.

*Interviewed by **Anna Kostyuchenko**,
link lady of the «Diplomatic Ukraine» program*

Ацо СПАСЕНОСКИ,

Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Македонія в Україні



— *Маємо честь вести розмову з Надзвичайним і Повноважним Послом Македонії в Україні Ацо Спасеноскі, який радо погодився відповісти на наші запитання. Наші країни мають цікаву й тривалу історію взаємин, поділіться найцікавішими моментами спільного поступу наших держав.*

— Хочу наголосити, що історичні зв'язки між двома країнами мають давню традицію. Вони сягають ще часів переселення слов'янських народів. Після приходу святого Петра, який приніс християнство до Македонії, сформувався перший християнський єпископат в окрузі, згодом, як відомо, з'являється християнство на території Київської Русі. Зв'язки між нашими давніми державами поглибилися після приїзду на територію нинішньої України великих слов'янських і македонських просвітителів Кирила та Мефодія, які поширили на Русі писемність. Після захоплення турками Балкан до України прийшли македонські повстанці, які сформували на берегах Дніпра кілька македонських сіл. У 1740 році було створено відомий македонський полк, який за часів цариці Єлизавети був її охороною. Під час Жовтневої революції багато українців тікають з України й оселяються на території Македонії, їхні нащадки і родини досі живуть у нашій країні. Під час турецького загарбання Балкан значна кількість македонських просвітителів-учених вимушені були залишити країну. Вони оселилися у

таких містах, як Київ, Одеса та інші. Там вони творили, вчилися, жили, вели просвітницьку діяльність. Відносини між нашими державами сьогодні поглиблюються. Під час зустрічі президентів України і Македонії було наголошено, що зв'язки між нашими країнами знаходяться на рівні стратегічного партнерства.

— *Пане Посол, економічна співпраця завжди є основою будь-яких відносин, і створення вільних економічних зон також дуже сприяє зміцненню економічних зв'язків. Тож яка перспектива економічної взаємодії між Україною та Македонією?*

— Зв'язки, які існують на політичному рівні, мають впливати на економічну галузь, цьому сприяє Договір про вільну торгівлю, який підписано між Україною та Республікою Македонія. Завдяки цьому виробники з України або Македонії можуть продавати свою продукцію в наших країнах без необхідності сплачувати мито. Економічну співпрацю можна характеризувати як позитивну, але сподіваємось на її подальше покращення. За оцінками 2012 року товарообіг між нашими країнами склав лише 300 млн євро, проте торговельний потенціал між Україною і Македонією значний, відповідно і товарообіг має бути ще більшим. Саме тому за минулі три роки ми організували 10 бізнес-форумів, на яких були присутні представники македонських і українських бізнесових кіл. Такі форуми дають змогу знайти партнерів і розширити економічну взаємодію між нашими країнами. Десять македонських міст уже знайшли своїх побратимів в Україні, що теж позитивно впливає на взаємодію у різних сферах. Хочу зазначити, що Македонія є дуже цікавою в економічному плані країною для України. Ми підписали Угоди про вільну торгівлю з країнами Балканського регіону, Туреччиною, з країнами Європейського Союзу, тому ринок, який вміщує Македонія, не обмежується кількома тисячами — мільйонами людей. По-друге, у Македонії невисокі податки — 10%. Якщо сформовано вільну зону, якщо інвестор вкладає в неї кошти і працює там — він на 10 років повністю звільняється від сплати будь-яких податків. Тобто майбутній інвестор має змогу вкласти кошти і побудувати певний об'єкт. Для цього він може привезти сировину з України, переробити її в Македонії, продати на глобальному ринку, який налічує, як я вже казав, понад 300 млн осіб. Найбільш цікавою галуззю є металообробна. Також варто звернути ува-

гу на машинобудівну галузь, бо існує можливість взяти за основу виріб, зроблений на території України, доробити його в Македонії, яка створить вигідні умови для його реалізації. Таким чином деякі підприємці вкладають свої кошти саме у згадану галузь, реалізуючи свою продукцію без мита в інших країнах, з якими Македонія має Угоду про вільну торгівлю. Також щодо економіки зазначу про імпорт з Македонії в Україну. Найперше це стосується сільськогосподарських товарів, бо в Македонії всі овочі і фрукти дозрівають на місяць раніше, ніж в Україні. Також мають вагу виробництва фармацевтичної, хімічної галузей, текстильної індустрії. Можливості та перспективи значні і про це треба говорити. Чим більше виробників з України і Македонії дізнаються про них, тим швидше вони зрозуміють, що ми не конкуренти, а партнери і можемо один одному допомогти. Згідно з даними видання журналу «Євробізнес» Македонія зараз знаходиться на 30-му місці за умовами ведення бізнесу в країні, а відповідно до рейтингу, який визначає рівень корупції, — Македонія на 260-му місці. Тож наша країна може викликати жвавий інтерес серед представників бізнесових кіл.

— *За оцінками експертів Македонія є однією з країн, яка найменше постраждала внаслідок фінансової кризи. Прокоментуйте, будь ласка.*

— Македонія завчасно передбачила наслідки фінансової кризи і саме тому на законодавчому рівні було прийнято й ухвалено кілька пакетів заходів, які їх мінімізували. План антикризових дій уряд Македонії розробляв разом з представниками бізнесових кіл і також разом з торговельно-промисловою палатою Македонії. До уваги було взято усі побажання або зауваження представників цих організацій. У першу чергу це стосується податкової політики країни, зокрема усі об'єкти господарювання в Македонії були звільнені від податку на прибуток. Щодо повернення податку на додану вартість, то у Македонії його віддають завчасно і у жодному випадку не після 30-денного терміну. Також уряд розробив можливість надання бізнесменам кредитів, кредитних ліній з відсотковими ставками не більше 5 відсотків річних. Саме ці заходи створили можливість забезпечити в Македонії певне зростання валового прибутку. Його темпи звичайно були невеликі, на рівні 2–3%, але це було все ж таки зрос-

тання. І також Македонія є однією з країн, яка має найменшу заборгованість щодо інших країн у Європі. Також рівень інвестицій Македонії відповідно до кількості населення країни дуже високий, а за минулі роки у вільну економічну зону вкладали свої гроші багато відомих світових брендів і компаній, таких як: «Джонсон Контрал», «Сахара Кру», «Кемет Електронікс» тощо.

— *Пане Посол, наші країни мають безвізовий режим із 2012 року і Україна скасувала візовий режим для македонців. Які перспективи це створює для розвитку туризму між нашими країнами?*

— Взимку 2010 року, щойно я прибув як Посол в Україну, було звільнено громадян України від необхідності мати візи для в'їзду до Македонії, завдяки цьому кількість туристів з України до нашої держави щороку збільшувалась на 20–30 відсотків, а це дуже велика цифра. Представники бізнесу також приїждять з України до Македонії, імпорт з Македонії до України за цей час збільшився до 100 млн євро. На моє превелике задоволення, цього року і Україна скасувала візи для громадян Македонії. Я сподіваюся, що це практикуватиметься і надалі. Македонія цінує візити як українських туристів, так і представників бізнесових кіл.

— *Пане Посол, а які місця є найбільш цікавими для відвідування у Македонії?*

— Порівняно з Україною Македонія є малою країною, але хочу вас запевнити, що наша земля є багатою на історичні, культурні та інші пам'ятки. У Македонії народився відомий імператор Юстиніан, завдяки якому взагалі з'явилося поняття юстиції і права. Також у Македонії народилася Матір Тереза. На території Македонії є 46 відомих замків, багато місць археологічних розкопок, понад 1300 церков і монастирів. І взимку і влітку Македонія є привабливою для туристів. Ми маємо надзвичайно красиві озера і 10 національних заповідників. Їжа і напої не дорожчі, ніж в Україні, дуже смачні. Коли приїдете до Македонії, то будете відчувати себе, ніби удома. Там живуть слов'яни, і завдяки цьому українцям у нас дуже комфортно. Як слов'ян нас об'єднують такі риси: якщо на душі тобі важко або якусь маєш тугу, то можеш її розділити зі своїми приятелями; якщо тобі весело, можеш і випити, і закусити, і заспівати пісню. Це риси, притаманні нашим народам, що відрізняють нас від інших.

— *Пане Посол, між Скуп'є та Києвом існує гарний досвід культурного взаємообміну, яка перспектива розвитку культурних зв'язків між нашими країнами?*

— Підтвердженням культурної співпраці між нашими країнами є торішня реалізація Днів культури України в Македонії. Культурна спадщина була представлена і ансамблем танцю, і театральною виставою, і художньою виставкою. А цього року в Україні проходили Дні культури Македонії. Також у рамках цього було організовано приїзд танцювального ансамблю і відбулось театральне дійство, проведено виставку. Свідченням тісних культурних зв'язків є те, що у Македонії довгі роки існує українсько-македонське Товариство імені Лесі Українки. А минулого року і в Україні було сформовано Товариство імені Кирила і Мефодія. У столиці Македонії Скуп'є біля будинку парламенту Македонії встановлено бюст Тараса Шевченка, а на новій будівлі Міністерства закордонних справ Македонії встановлено пам'ятник Ярославу Мудрому. Щороку представники Академій наук Македонії та України зустрічаються, дискутують з питань історичних зв'язків між нашими країнами, потім, як наслідок дебатів, виходять друком спеціалізовані видання. Також чимало фольклорних ансамблів беруть участь у фестивалях, які проходять як у Македонії, так і в Україні — це і дитячі колективи, і професійні артисти. Культура — це таке безкрає поле, на якому можна взаємодіяти і поглиблювати й надалі такі зв'язки між нашими країнами.

— *Пане Посол, у листопаді 2012 року Ви відвідали один благодійний захід, який був спрямований на допомогу молодим українцям. Поділіться, будь ласка, Вашими враженнями від цього заходу.*

— Усі ми кажемо про те, що не можна забувати про гуманізм і ми як люди завжди маємо щось робити у цьому напрямку. Я як Посол, і Посольство взагалі, інші представники Македонії завжди можуть та хочуть надавати допомогу тим, хто її потребує. Таким чином ми збирали кошти і допомагали дитячій клініці «Охматдит» у радіологічному відділенні для дітей. Ми збирали кошти для дітей-сиріт, які не мають батьків і живуть у дитячому будинку в місті Ірпінь Київської області. Ми й надалі плануємо займатися цим питанням.

— *Пане Посол, Ви в Україні з 2010 року, які враження склались за цей час про нашу країну?*

— Коли вперше приїхав до вашої країни, мені було небагато відомо про неї. Знав, що це велика країна, що вона дружня, що дуже приємно тут перебувати. Ми знали історію вашої країни, знали її географію, а коли приїхав сюди, то впевнився, що ваша країна ще й прекрасна. Я почуваю себе тут наче вдома. Хочу розказати і про те, як сприймають Україну мої діти. Мої діти, дві доньки, кажуть, що завжди будуть її згадувати, і хочуть приїжджати сюди знову. Я з ними згоден, і усім своїм друзям і приятелям кажу, що обов'язково треба приїхати до України аби впевнитись, яка благодатна ця земля.

Дозвольте мені привітати українців і побажати їм процвітання і здоров'я. Запрошуємо громадян України до Македонії, щоб вони мали змогу ближче познайомитись зі своїм слов'янським братом на Балканах і побачити нашу прекрасну країну.

*Розмову вела **Анна Костюченко**,
ведуча програми «Україна дипломатична»*

Atso SPASENOSKI,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Macedonia to Ukraine*

– *We are pleased to talk to Atso Spasenoski, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Macedonia to Ukraine, who willingly agreed to reply our questions. Welcome, Mr. Ambassador.*

– How do you do.

– *Our countries have long and interesting records of relationships; please tell us the most interesting moments of our countries' common progress.*

– I would like to emphasize that the historical ties between the two countries have a long tradition. They go back to the migration period of Slavic nations. After St. Peter's advent, which brought Christianity to Macedonia, the first Christian episcopate was formed in the province, then, as we know, the Christianity appeared in the Kievan Rus. Relations between our ancient countries deepened after arrival at the territory of contemporary Ukraine of Cyril and Methodius, the great Slavic and Macedonian educators, who disseminated written language in the Rus. After the Turks captured the Balkans, Macedonian rebels came to Ukraine and founded several Macedonian villages on the Dnieper banks. In 1470 the famous Macedonian Regiment was created which was the Queen Elizabeth's royal guard. During the October Revolution many Ukrainians left Ukraine and settled in Macedonia, their descendants and families are still living in our country. During the Ottoman invasion to the Balkans a great number of Macedonian educators-scientists were forced to leave the country. They settled in the cities such as Kyiv, Odesa and the others. There they worked, studied, lived and carried out educational activities. Today the relations between the two countries are deepening. During the meeting the Presidents of Ukraine and Macedonia emphasized that the relations between our countries were at the level of strategic partnership.

– *Mr. Ambassador, the economic cooperation is a key to any relations and creation of free economic zones also contributes to*

strengthening economic ties. Well, what is the prospect of economic cooperation between Ukraine and Macedonia?

— The relations existing at the political level should impact the economic sector. The free trade agreement signed between Ukraine and the Republic of Macedonia assists to it. As a result, producers from Ukraine and Macedonia can sell their duty-free products in our countries. The economic cooperation is positive, though we hope for its further improvement. Per the 2012 assessment, trade turnover between the two countries amounted to 300 million Euros. However, the trade potential between Ukraine and Macedonia is significant and respectively, the turnover should be even greater. That is why for the past three years we have arranged and held 10 business fora attended by the Macedonian and Ukrainian business representatives. These fora make possible to find partners and expand economic cooperation between our countries. Ten Macedonian cities have already found their counterparts in Ukraine; this being also a positive impact on cooperation in various fields. I would like to emphasize that Macedonia is a very interesting country for Ukraine in the economic terms. We have signed a Free Trade Agreement with the Balkans countries, Turkey, the EU and therefore the Macedonian market does not number several thousand people, but millions of them. Second, Macedonia has rather low taxes — 10%. If a free zone is formed, if the investor invests money into it and works here — he is a 10-year fully exempt from paying any taxes. That is, a future investor is able to invest and build a certain facility. To do this, he can bring raw materials from Ukraine, process them in Macedonia and sell at the global market, which numbers, as I have already mentioned, over 300 million people. Metalworking industry is the most interesting field. Machine-building is also worth attention, because it is possible to take a Ukrainian-made product as a basis, finish it in Macedonia, which will create favorable conditions for its sale. Thus, some businesses invest in the said industry, selling their products duty free in the other countries with which Macedonia has a Free Trade Agreement. As to the economy, I'll mention imports from Macedonia to Ukraine. First of all, agricultural products, since all vegetables and fruits ripen a month earlier in Macedonia than in Ukraine. Products of pharmaceutical, chemical and textile industry are also important. Thus, the possibilities and prospects are significant and we must speak about it. The more producers from Ukraine and Macedonia learn about them, the sooner they will understand

that we are not competitors but partners capable to assist each other. According to the «Eurobusiness» journal, Macedonia ranks № 30 in terms of doing business in the country. Per the corruption level Macedonia ranks № 260. Therefore, our country is capable to awake a keen interest among the business community.

— *According to the experts' assessment, Macedonia is a country least affected by the financial crisis. Comment, please.*

— Macedonia predicted the financial crisis consequences in advance and that is why several packages of measures to minimize them were adopted and approved at the legislative level. Macedonian Government has developed anti-crisis measures together with the representatives of business community and the Chamber of Commerce and Industry of Macedonia. Every proposal or comment of the representatives from these organizations was taken into account. In particular, this applies to the country tax policy — all business entities in Macedonia are income tax exempt. As to the VAT recovery, in Macedonia it is repaid in time and in no case after the 30-day's period. The government has developed an option to issue loans and open credit lines to businesses with the interest rates not exceeding 5 per cent per annum. These measures provided certain gross profit growth in Macedonia. Naturally the growth rate was not high — 2–3%, but it was still growing. Macedonia is also one of the countries with the lowest debts to the other countries in Europe. The investment ratio of Macedonia to the population number is very high; over the past years many well-known world brands and companies including «Johnson Contral», — Sahara Crew, «Kemet Electronics» etc. invested into free economic zone.

— *Mr. Ambassador, our countries have a visa free regime since 2012 and Ukraine has cancelled the visa regime for Macedonians. What are the prospects for the tourism development between our countries?*

— In winter 2010 immediately after my arrival to Ukraine as the Ambassador the Ukrainian citizens were exempted from having a visa to enter Macedonia. As a result, the number of tourists from Ukraine grew annually by 20–30 percent, and this is a very large figure. Business representatives also come from Ukraine to Macedonia; within this period import from Macedonia to Ukraine increased to 100 million Euros. To my great pleasure this year Ukraine has canceled visas for citizens of Macedonia. I hope this

will continue further. Macedonia appreciates visits of Ukrainian tourist as well as the representatives of business circles.

— *Mr. Ambassador, what are the most interesting places to visit in Macedonia?*

— If compared to Ukraine, Macedonia is a small country, but I want to assure you that our land is rich in historical, cultural and other monuments. The famous Emperor Justinian was born in Macedonia; he introduced the notion of justice and law. Mother Teresa was also born in Macedonia. Macedonian territory is dense in castles (46 famous castles), archaeological excavations, over 1,300 churches and monasteries. Macedonia is attractive to tourists in winter and in summer. We have very beautiful lakes and 10 national parks. Food and drinks are delicious and not more expensive than in Ukraine. When you come to Macedonia you will feel yourself at home. The Slavs live here and thus the Ukrainians are very comfortable in our country. As the Slavs we have common features: if you are sick at heart or grieve, you may share it with your friends; if you are merry, you may drink and eat and sing songs. These features inherent in our people and distinguish us from the rest.

— *Mr. Ambassador, Skopje and Kyiv have good experience of cultural exchange, what is the prospect for the development of cultural relations between our countries?*

— Cultural cooperation between our countries is confirmed by the Days of Ukrainian Culture held last year in Macedonia. The cultural heritage was represented by the dance ensemble, a theater performance and the exhibition. This year the Days of Macedonian Culture were held in Ukraine. As part of this event a dance ensemble came to Ukraine, a theater performance was arranged and an exhibition was held. For many years the Ukrainian-Macedonian Association named after Lesya Ukrainka exists in Macedonia and gives proof to close cultural ties. Last year the Cyril and Methodius Society was formed in Ukraine. The bust monument to Taras Shevchenko is fixed up in Skopje, the capital of Macedonia, near the house of parliament. The monument to Yaroslav the Wise is erected in the new building of the Ministry of Foreign Affairs of Macedonia. Every year representatives of the Academies of Sciences of Macedonia and Ukraine meet and discuss the historical ties between the two countries. As a result of the discussion specialized publications are issued. Numerous folklore groups take part in the festivals held in Macedonia and Ukraine, including children's en-

sembles and adult performers. Culture is a boundless field for interaction and further strengthening these ties between our countries.

— *Mr. Ambassador, in November 2012 you attended a charity event aimed at assisting young Ukrainians. What are your impressions of this event?*

— We all speak about humanity and we as people always have to do something in this area. I as the Ambassador and the Embassy in general, other representatives of Macedonia are always able and eager to assist those who need help. So, we've raised funds and helped the children's clinic «Okhmatdyt» in the radiology department for children. We have raised funds for the orphans who have no parents and live in the orphanage in Irpin' town, Kyiv region. We plan to further pursue this matter.

— *Mr. Ambassador, you are in Ukraine since 2010, what are your impressions of our country during this period?*

— When I first arrived in your country I knew little about it. I knew it was a great country, very friendly; it was very nice to be here. We knew the history of your country, its geography, but when I got here, I made sure that your country is beautiful. I feel myself here like at home. I want to tell how my kids perceive Ukraine. My children, two daughters, say they will always remember it and wish to come here again. I agree with them and tell all my friends and acquaintances that they should definitely come to Ukraine to get sure that this land is of milk and honey.

Let me congratulate your readers and wish them prosperity and health. We welcome all Ukrainians to Macedonia to enable them to get closer familiarized with their Slavic brother in the Balkans and see our beautiful country.

*Interviewed by **Anna Kostyuchenko**,
link lady of the «Diplomatic Ukraine» program*

Іван ПОЧУХ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Республіки Чехія в Україні*



— *Дипломатичним відношенням України та Республіки Чехія уже більше 20 років. Розкажіть про основні етапи їх розвитку.*

— Чеська Республіка як незалежна держава почала своє існування 20 років тому у січні 1993-го в результаті розпаду Чехословаччини. І з цього погляду здається, що взаємини наших країн розпочались не так давно. Але дозвольте наголосити одразу на початку нашої розмови, що історія та доля взаємин між нашими країнами та народами неодноразово перетиналась у процесі загального

історичного поступу людства. Саме тому хочу підкреслити, що відносини між нашими країнами насправді мають значно глибші корені, а не лише останні 20 років. І з цього приводу дозвольте навести кілька прикладів із історії. Не буде перебільшенням якщо я скажу, що визволення Волинської губернії під час Першої світової війни можна вважати основою становлення незалежної Чехословаччини. Це не дуже відомий історичний факт, але тоді на Волині проживало майже 50 тисяч чехів, які й сформували Чехословацький легіон. І саме їхні зусилля стали важливим внеском у становлення незалежної Республіки чехів та словаків на руїнах Австро-Угорської імперії. Також багато українців перебувало у вигнанні на території Чехії у 20-х роках ХХ століття. Це люди, які залишили країну у період з 1919 до 1921 року. Тож згадані факти свідчать, що відносини та зв'язки між нашими країнами мають давню і насичену історію. Також хочу зазначити, що наразі відносини Україна–Чехія є невід'ємними від відносин нашої країни із Євросоюзом. Чеська

Республіка підтримує Україну на шляху євроінтеграції, просування відносин із ЄС на новий рівень. Ми сподіваємось, що Україна матиме успіх на цьому шляху. Однак існують і певні умови, які міністр закордонних справ ЄС встановив для України у грудні 2012 року та які було дещо уточнено паном Фюле під час його візиту в Україну. Звичайно, Україна має виконати ці умови і у цьому разі ми будемо на шляху до успішної західноєвропейської співпраці та підписання зазначеного документа.

— *Чеська Республіка стала членом ЄС у 2004 році, тож ви маєте великий досвід як країна-член Євросоюзу. Які етапи здобуття цього досвіду могли б бути корисними Україні?*

— Хотів би звернути увагу на те, що нашому членству в ЄС передували довгий та складний шлях трансформації країни, її реформації. Адже власне приєднання до Євросоюзу — це комбінація певних процесів. Ви не можете просто так приєднатись до Союзу європейських держав. Саме тому я хочу відзначити, що Україна нині ще далека від членства в ЄС, однак вона близька до процесу підписання угоди про асоціацію з ЄС. Тож якщо брати наш випадок, підписання угоди про асоціацію може стати інструментом модернізації та трансформації України. І це може стати у перспективі базисом для втілення прагнень до членства в ЄС, тобто членство буде сформовано на основі змін, зроблених під час процесу задоволення вимог для асоціації з ЄС.

— *Якщо ми відступимо від теми Україна–ЄС та повернемося до відносин Україна–Чехія, як би Ви оцінили політичний діалог між нашими країнами, які плани візитів на високому рівні у найближчій перспективі?*

— Я маю сказати, що наші відносини не досить активно розвивались протягом останніх кількох років. Ми б хотіли, щоб наш політичний діалог був більш інтенсивним та активним і ми маємо певні плани щодо цього. Однак оскільки ми не до кінця узгодили ці кроки з українською стороною, з мого боку буде безвідповідально говорити про те, які офіційні візити відбудуться у цьому році. Але ми працюємо над цим питанням.

— *Рада це чути. Щодо співпраці наших країн я знаю, що представники чеського бізнесу у 2012 році мали зустріч із головою Ради міністрів Криму паном Могильовим із метою обговорення спільних інвестиційних проєктів. Тож які сфери насамперед цікавлять чеських підприємців?*

— Так, я радий, що Ви згадали про співпрацю з Автономною Республікою Крим. Я вважаю, ми заклали надійну основу для розвитку економічної співпраці. Оскільки Чехія значно мен-

ша за розмірами, ніж Україна, часом нам зручніше розвивати бізнес-відносини та розробляти спільні проекти на рівні області. У 2011-му ми проводили чесько-український бізнес-форум, у якому взяла участь велика делегація за участю заступника міністра закордонних справ Чеської Республіки Томаша Дуба. Результатом проведеного форуму стало підписання Угоди між Карловими Варами та Кримом, термін дії якої подовжено у травні 2013 року. На основі цієї Угоди певні напрями співпраці, зокрема в сфері економіки, буде розширено. Поглибиться, наприклад, взаємодія у таких галузях: відновлювальні джерела енергії, водне господарство, сільське господарство та агробізнес, інфраструктурні та екологічні проекти. Ми уже маємо певні результати. Наприклад, компанія «Богдан» співпрацює з однією чеською компанією щодо постачання тролейбусів на кримський ринок, особливо щодо сполучення таких віддалених маршрутів як Сімферополь–Ялта.

— Скажіть, будь ласка, чому саме Крим здається найбільш перспективним для регіональної співпраці?

— Я б не сказав, що цей регіон більш перспективний, ніж інші, але цей форум збігся у часі з початком моєї каденції в Україні і я зрозумів, що співпраця з місцевою адміністрацією буде дуже корисною для розвитку концепції міжрегіональної взаємодії. У той же час я брав участь у бізнес-зустрічах і в інших областях, наприклад, у Полтавській у березні 2012-го, у Львівській, наприклад, того ж року, а у цьому році, у великих зустрічах підприємців у Дніпропетровську, Одесі, Миколаєві та Херсоні.

— *Ваша високоповажносте, між нашими країнами також іде активна робота у сфері науки та технологій, розкажіть докладніше про цей напрям співпраці.*

— Так, справді, ми маємо формальну угоду про співпрацю у сфері освіти, науки і технологій. Також під час візиту прем'єр-міністра Миколи Азарова до Праги у грудні 2011-го було підписано меморандум про співпрацю, який доповнює цю угоду. Однак до 2012 року співпраця у сфері науки та технологій не була достатньо активною. Утім на основі цих документів ми здійснювали професійні обміни студентів та спеціалістів. Однак щодо взаємодії у цій сфері ми виявили певні, неприпустимі, як на мене, порушення з українського боку, які призвели навіть до того, що міністр освіти Чехії мав написати листа із вказівкою на деякі зобов'язання, яких не дотримується українська сторона. І це дуже прикро, адже не так багато країн, із якими ми про-

водимо подібні обміни студентами та викладачами, а підписана угода створює значно більші можливості для навчання українців у Чеській Республіці або університетах країн Вишеградської групи. Для цього власне потрібно лише зареєструватись на сайті Міжнародного Вишеградського фонду та знайти там можливість для навчання в одній із країн в університетах держав Вишеградської групи. Наскільки я пам'ятаю, майже 350 українців уже скористались цією можливістю.

— *350 за який період?*

— Здається із 2008 чи 2009 року існує ця програма. Це ще одна можливість, окрім стипендії на обмін, про який ми говорили, яку українська сторона використовує недостатньо мірою. А зараз усе більше українців хочуть навчатись у чеських університетах, де вони можуть здобувати освіту на комерційній основі. Хочу зазначити, що ця ситуація зазнала негативного впливу через моменти нелегальної міграції, адже не всі студенти зацікавлені в навчанні як такому, а більше у тому, щоб потрапити до Чехії та влаштуватись там на роботу. Тож зараз це є певною проблемною сферою.

— *Чи існують університети, які є активнішими щодо співпраці у сфері науки та технологій?*

— Знаєте, проблема у тому, що ми не маємо другої сторони, з якою ведемо перемовини або проводимо певну діяльність. Усі процеси обміну проходять через державну агенцію, яку створили для просування співпраці у сфері науки. Однак зараз ми шукаємо інші можливості та зацікавлені сторони, які будуть взаємодіяти із державною агенцією з нашого боку. Ви, мабуть, знаєте, що нанотехнології є дуже розвиненими у Чехії, у цій сфері ми вважаємось однією з провідних країн світу.

— *А як держава підтримує розвиток нанотехнологій?*

— Підтримка існує, але я не знаю цього механізму, я не настільки залучений у ці процеси. Однак я можу сказати, що при Міністерстві закордонних справ Чехії існує спеціальна посада, є відділ із одним дипломатом, який покликаний розвивати співпрацю у сфері науки і технологій.

— *Пане Посол, якщо ми торкнулись теми міграції, згідно зі статистикою майже 200 тисяч українців офіційно проживають у Чехії. Які враження українці справляють на чеську спільноту та наскільки вони інтегрувались у Вашу країну?*

— До мого прибуття в Україну я і не уявляв скільки сил та енергії може забрати процес підготовки віз, питання міграції. Якщо ми розділимо міграцію та візову політику, хоча, звичайно,

ці питання пов'язані між собою, то хочу сказати, що був дуже здивований побачити як часто візова політика Чехії або іншої країни шенгенської зони стає об'єктом маніпуляцій та спекуляцій.

— *Чи не могли б уточнити?*

— Думаю, що це якраз хороша можливість для того, щоб уточнити та з'ясувати деякі моменти цього питання. Зокрема, хочу зазначити, що наша візова політика є невіддільною від політики усіх країн шенгену, так званого шенгенського кодексу. Це така візова Біблія, правилам якої ми усі маємо слідувати. У цьому випадку немає можливості проявити гнучкість та застосовувати ті або інші правила у кожній ситуації. Але загалом я завжди намагаюсь підтримувати та сприяти людським контактам. Я б хотів, щоб якомога більше українців відвідали Чехію, однак ми прослідковуємо певну кількість негативу щодо видачі віз. Тому намагалися стабілізувати нашу візову політику таким чином, щоб кожен знав, що потрібно зробити для отримання візи до Чехії. Дехто каже, що наша візова політика дуже сувора. Але дозвольте навести приклад, як мало було зроблено відмов у 2012 році. Я маю дані, згідно з якими загальна кількість відмов по всій Україні, враховуючи консульські відділи у Донецьку та Львові, склала усього трохи більше 2%. Це означає, що лише два українці із сотень не отримали візу. Це загальні дані щодо короткострокових та мультівіз. Я вважаю цей рівень відмови справді незначним. І дозвольте доповнити мою позицію іншими даними. Щодо туристичних віз, виданих у Києві: торік 23 090 українців подали свої заяви для отримання візи з них 22 998 їх усе ж отримали. Тож лише 92 людини не отримали віз із певних об'єктивних причин.

— *А які причини цих відмов?*

— Найчастіше людина не здатна пояснити привід та мету свого візиту до Чехії або нездатна надати нашому консульському відділу необхідні документи, наприклад, медичну страховку або фінансові документи, які підтверджують її платоспроможність. Але якщо візьмете до уваги, що із 23 090 лише 92 особи не отримали візи, ніхто не скаже, що ми робимо щось таке, що відвертає бажання українців подорожувати до Чехії. І скажу Вам, чим більше українців відвідує мою країну, тим більше вони дізнаються про зміни, які відбулись у Чехії, та мають нагоду зрозуміти, яка робота ще попереду чекає на Україну у тому напрямі, який визначено як стратегічний, а саме приєднання до Євросоюзу. У тому, що стосується мультівіз, ми також їх видаємо у значній кількості.

— *Але більше для бізнес-цілей, чи не так?*

— Для бізнес-візитів також, але і для тих людей, які мають позитивну візову історію, які перебували у країнах шенгену без будь-яких проблем та мають наміри відвідати Чехію на постійній основі, для таких людей ми не маємо причин для відмови їм у візі принаймні на рік. Але ми не вільні у цьому питанні до певної міри, адже у візовому кодексі шенгенських країн не зазначено так: будь-хто може отримати візу. Ми не можемо недотримуватись цього кодексу, тому відповідно не виходимо за межі дозволеної нам гнучкості. Що ще я хочу сказати українцям, адже знаю, якою вразливою є ця тема для них. Я хотів би домогтись безвізового режиму. Із цього питання ЄС власне присвятив цілий план дій для візової лібералізації, який було погоджено між Європейською комісією та Україною, а для цього український уряд має задовольнити вимоги за чотирма пунктами, без чого неможливим буде подальше просування цього проекту. Я б хотів назвати ці пункти: по-перше, безпечна система опрацювання та підготовки документів, а саме — біометричні паспорти; безпечна міграція, яка включає угоду про реадмісію, яку уже було підписано; також Україна має підписати виконавчий протокол; а ще це питання громадського кодексу та безпеки, зовнішні відносини та засадничі права. Тож, як тільки ці пункти буде виконано, ми зможемо перейти до наступного кроку із візової лібералізації. Із боку ЄС важко сказати, коли це станеться, адже м'яч, так би мовити, на вашій стороні поля. Питання має розглянути український уряд, як тільки він буде готовий задовольнити поставлені перед країною вимоги.

— *Якщо не помиляюсь, були перемовини з питання безвізового режиму для власників спеціальних паспортів?*

— Так, це частина доповненої угоди про спрощення візового режиму. Власники службових паспортів із біометричними даними не будуть зобов'язані звертатись по візу, але тільки за наявності біометричних документів.

— *І все ж, повертаючись до українців, які вже живуть у Чехії, яким є ставлення до них, чи є вони активними членами чеського суспільства?*

— На жаль, я жив за межами Чехії довгий час, тому не маю власного практичного досвіду з цього приводу, але я можу з упевненістю сказати, що українська громада є однією з найбільших у Чехії та формується як з легальних мігрантів із дозволом на роботу, так і часом нелегальних. Загалом вони становлять майже півмільйона і більшість із них прямує до Праги, де є кращі можливості для працевлаштування. Я переймаюсь за нелегальних мігрантів, адже чеським урядом було розробле-

но певні правила та інструменти, щоб українці могли прийти на законній основі та знайти нове життя та можливості для роботи цілком законним шляхом. Це, наприклад, механізм так званих зелених та синіх карток. І тому я не можу зрозуміти, чому нелегальні мігранти йдуть до всіляких агентств, які обіцяють багато, але в результаті ці люди не можуть отримати належний робочий контракт, а іноді їх позбавляють паспорта. Тому кожному українцю, який збирається на роботу до Чехії, я раджу звернутись насамперед до консульства та запитати про сині і зелені картки. Їх наявність надає можливість отримати одразу і візу, і дозвіл на роботу у комплексі. Тож ви про це знаєте і ви будете кваліфіковані за належною роботою у Чехії, а також ваша присутність буде заздалегідь погоджена із відповідними чеськими установами, і ви зможете знайти роботу у нашій країні без особливих складнощів.

— *Культурний обмін є доброю традицією дружніх країн. Якщо я не помиляюсь, у 2012 році у Львові відбулись Дні чеської культури. Розкажіть про цю подію та про інші приклади культурного обміну.*

— Так, із радістю. Я вважаю, ми можемо багато чого запропонувати українській публіці та представити різні аспекти чеської культури. Саме із цією метою ми заснували в Україні спеціальну культурну установу, яка називається Чеський центр. Він відокремлений від Посольства, але його робота невіддільна від нашої. Власне головний офіс Чеського центру у Празі є інструментом Міністерства закордонних справ із просування нашої культури у світі. Тож цей центр є дуже діяльним, бо ж і людина, яка його очолює, дуже беручка і динамічна, незважаючи на усі складнощі здійснює активну діяльність. На жаль, представники центру не завжди мають підтримку від української сторони, але 2013 рік було все ж оголошено Роком чеської літератури. Дозвольте мені розповісти про 2–3 проекти, які ми організуємо цього року. По-перше, це змагання із перекладу чеською мовою для молодих українців до 35 років, також це переклад і презентація книги нашого письменника Ярослава Рудиша, яка називається «Кінець панку у Чехії», а ще є цікавий проект із просування чеської літератури, у якому ваші письменники будуть читати твори наших. Так, Оксана Забужко презентуватиме Іллю Гурника, а Тарас Прохасько читатиме Яна Балабана. І ще одне. Ми намагаємося презентувати чеську культуру в Україні, водночас ми відчуваємо брак українських культурних презентацій у Чехії, тому, узгодивши цю діяльність із Чеським головним центром, організували проект із представлення українського сучасного мисте-

цтва у Чехії разом із Центром Щербенка. Це буде виставка молодих українських художників, які уже мають певні здобутки та винагороди, зокрема організації МУХи, молоді українські художники. 10 українців представлять свої роботи у галереї при Чеському центрі у Празі в кінці травня. Тож ми експонуємо українську культуру до Чехії, а не тільки привозимо нашу до вас.

— *Чеська культура справді має значний вплив на українців. Ми усі знаємо Ярослава Гашека, читали Карела Чапека та знаємо чудові твори композиторів Дворжака та Сметани, які були високо оцінені в Україні.*

— І це чудово! Якраз 22 березня 2013 року Національна філармонія організувала чеський вечір, де наш оркестр виконав твори Дворжака, Сметани, Янечека, і я мав честь відкривати цей концерт.

— *Ви в Україні з 2011 року, які Ваші загальні враження від перебування у нашій державі?*

— Як часто кажуть, Україна — це країна великих і надзвичайних можливостей, але незрозуміло як відкрити ці можливості, щоб цей потенціал працював на благо людей. Тільки повторювати це твердження недостатньо. Я вже сказав, що ближчі відносини та співпраця із ЄС можуть бути ключем, який відкриє цей потенціал. Але я люблю цю країну, її людей, тут я зустрів багато цікавих і сильних особистостей. І знаю про складний історичний шлях, про ті події, через які пройшла ваша країна. І без сильних особистостей подолати цей шлях та усі історичні складнощі було б просто неможливо. Тож, тримаю пальці схрещеними за вашу країну і сподіваюсь, у цьому році усе буде добре і ми встановимо новий щабель відносин із ЄС через підписання Угоди про асоціацію, що стане початком реалізації того потенціалу, який має Україна.

— *Так, сподіваємось. Дякую за розмову.*

— Дякую, що запросили.

*Розмову вела Анна Костюченко,
ведуча програми «Україна дипломатична»*

Ivan POČUCH,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Czech Republic to Ukraine*

– *Today our guest is Ivan Počuch, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Czech Republic to Ukraine. How do you do, Mr. Ambassador!*

– How do you do!

– *Diplomatic relations between Ukraine and the Czech Republic have been lasting over 20 years. Tell us about the main stages of their development.*

– The Czech Republic as an independent state came into existence 20 years ago in January 1993 as a result of Czechoslovakia dissolution. From this point of view it seems that the relations between our countries began not so long ago. Just at the beginning of our conversation let me emphasize that the history and the fate of relations between our countries and people have been repeatedly intersected in the general historical development of mankind. That's why I want to emphasize that the relations between our countries actually have much deeper roots, not just the last 20 years. To this end, let me cite several examples from the history. It is no exaggeration to say that independence of the Volyn' region in Ukraine during the First World War may be considered the basis to form independent Czechoslovakia. This historical fact is not well known, but then almost 50,000 Czechs inhabited the Volyn' region and they formed the Czechoslovak legion. Their efforts were an important contribution to the establishment of the independent Republic of Czechs and Slovaks on the ruins of the Austro-Hungarian Empire. Many Ukrainians were also in exile at the Czechia territory in the 20-ies of the XX-th century. These were the people who left the country during the period from 1919 to 1921. Therefore, the mentioned facts prove that the relations and ties between our countries have a long and rich history. I also wish to mention that at present the Ukraine-Czechia relations are inseparable from the relations between our country and the EU. The Czech Republic supports Ukraine towards European integration, bringing the relations

with the EU to a new level. We hope that Ukraine will be a success along this way. However, there are certain conditions established by the EU foreign minister for Ukraine in December 2012 and somewhat clarified by Mr. St. Füle during his visit to Ukraine. Naturally, Ukraine must fulfill these conditions and in this case we'll be on the way to successful Western-European cooperation and signing the said document.

— *The Czech Republic acceded to the EU in 2004, so you have great experience as an EU member-country. Which stages of gaining this experience might be useful to Ukraine?*

— I'd like to draw attention to the fact that a long and difficult path of the country transformation and reformation preceded our EU membership. Actually, joining the EU is a combination of certain processes. It's impossible to join the European Union for no reason at all. That's why I want to note that Ukraine today is far from the EU membership, but it is close to the process of signing the association agreement with the EU. So, in our case, signing the association agreement may become a tool to upgrade and transform Ukraine. This may be in the future a basis to implement aspirations for the EU membership, i.e. the membership will be formed based on the changes pursued during meeting the requirements for the EU association.

— *If we depart from the EU-Ukraine subject and return to the Ukraine-Czech Republic relations, how would you rate the political dialogue between our countries, what are the future plans for the high level visits?*

— I must say that our relations have not been developed rather actively over the past few years. We would like our political dialogue be more intensive and active and we have certain plans for it. However, since we have not fully agreed upon the above steps with the Ukrainian party it will be irresponsible for me to say about the official visits to take place this year. However, we are working on this issue.

— *Glad to hear it. Regarding cooperation between our countries, I know that Czech business representatives met with the head of the Crimea Mr. Mohyliov in 2012 to discuss joint investment projects. Which areas are of primary interest for Czech entrepreneurs?*

— Well, I'm glad you mentioned cooperation with the ARC. I believe we have laid a solid foundation for the development of

economic cooperation. Since the Czech Republic is much smaller in size than Ukraine, sometimes we prefer to develop business relations and joint projects at the regional level. In 2011 we held a Czech-Ukrainian business forum attended by the large delegation with participation of Tomas Duba, Deputy Foreign Minister of the Czech Republic. The forum resulted in signing the Agreement between Karlovy Vary and the Crimea, its validity will be extended in May 2013. Based on this Agreement, certain areas of cooperation will be expanded, particularly in the economy. For instance, cooperation will be deepened in the following areas: renewable energy, water management, agriculture and agribusiness, infrastructure and environmental projects. We have already certain results. For example, – Bohdan company cooperates with a Czech company to supply trolleybuses to the Crimean market, particularly with regard to the far away traffic routes such as Simferopol–Yalta.

– *Please, tell me, why does the Crimea seem the most promising for the regional cooperation?*

– I would not say that this region is more promising than the others, but this forum coincided in time with the beginning of my tenure in Ukraine. I realized that cooperation with the local authorities would be very useful for the inter-regional cooperation development concept. At the same time I took part in business meetings in other regions, such as Poltava in March 2012, Lviv the same year, and this year we expect big business meetings in Dnipropetrovsk, Odesa, Mykolaiv and Kherson.

– *Your Excellency, our countries also actively work in the field of science and technology, tell us in details about this direction of cooperation.*

– Yes, indeed, we have a formal agreement on cooperation in education, science and technology. During the visit of Prime Minister Mykola Azarov to Prague in December 2011 a memorandum on cooperation was signed to complement this agreement. However, till 2012, cooperation in science and technology was underactive. Though, based on these documents we conducted professional exchanges of students and experts. Nevertheless, as to cooperation in this area, we found certain unacceptable, in my view, violations by the Ukrainian side, which resulted in the letter by the Minister of Education of the Czech Republic where he referred to certain obligations not observed by the Ukrainian side. It's a great pity, because not many countries have such exchanges

of students and teachers, and the signed agreement opens bigger opportunities for the Ukrainians who study in the Czech Republic or at the Visegrad Group universities. To do it, you actually need just to register at the website of the International Visegrad Fund and find there the opportunity to study in one of the universities of the Visegrad Group countries. As far as I remember, about 350 Ukrainians have already made use of this opportunity.

— *350 persons, within which period?*

— It seems this program exists since 2008 or 2009. This is another opportunity in addition to the exchange of scholarships, which we spoke about and which the Ukrainian side used insufficiently. At present more and more Ukrainians wish to study in the Czech universities to get education on a commercial basis. I would like to note that this situation is negatively affected due to the illegal migration, because not all the students are interested in studying as such, but rather in getting to the Czech Republic and settling down there for work. Therefore at present it is a certain problematic area.

— *Are there any universities more actively striving for cooperation in science and technology?*

— You know, the problem is that we do not have any other party to negotiate or carry out certain activities. All the exchange processes take place through the public agency created to promote scientific cooperation. Now we are looking for the other opportunities and stakeholders to interact with the state agency from our side. For example, you probably know that nanotechnologies are very developed in the Czech Republic, we are recognized among the world leading countries in this field.

— *How does the state support the development of nanotechnologies?*

— The support does exist, but I do not know its mechanism, I'm not as much involved in these processes. However, I can say that the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic has a special position, a department of one diplomat to develop cooperation in science and technology.

— *Mr. Ambassador, we touched the subject of migration; according to the statistics, about 200,000 Ukrainians reside officially in the Czech Republic. What impression do the Ukrainians make on the Czech people and to what extent have they integrated into the Czech community?*

— Before my arrival in Ukraine I did not realize how much efforts and energy the process of preparing visas/migration issues could take. If we separate migration and visa policy, although, of course, these issues are related, I would like to say that I was quite surprised to see how often the visa policy of the Czech Republic or the other Schengen zone country became the subject for manipulation and speculation.

— *Could you clarify?*

— I think it is a good opportunity to refine and clarify certain points of this issue. In particular, I would like to note that our visa policy is inseparable from the policy of all Schengen countries, the so-called Schengen Code. It's such a visa Bible the rules thereof we all have to abide. In this case, there is no way to be flexible and apply certain rules in every situation. In general, I always try to support and promote human contacts. I wish as many Ukrainians as possible visit the Czech Republic; however, we trace a certain amount of negativity regarding the visa issuance. Therefore we tried to stabilize our visa policy for everyone to know what to do to obtain a visa to the Czech Republic. Someone says our visa policy is very strict. Let me give an example on the number of visa refusals in 2012. I have the information that the total number of refusals in Ukraine including consular offices in Donetsk and Lviv was just over 2%. This means that only two of the hundreds of Ukrainians did not get a visa. This is general information about short-term visas and multi-visas. I believe this level of refusal is really small. And let me add more information to support my position. Regarding the tourist visas issued in Kyiv: last year 23,090 Ukrainians applied for visas, 22,998 of them received visas. So, only 92 persons have not received visas for certain objective reasons.

— *And what are the reasons for these refusals?*

— Most often people cannot explain the reason and the purpose for their visit to the Czech Republic or are unable to submit to our consular department the required documents such as medical insurance or financial documents proving their solvency. But if you take into account that only 92 persons out of 23,090 did not get a visa, no one will say that we are doing something wrong to distract the Ukrainians' desire to travel to the Czech Republic. The more Ukrainians visit my country, the better they know about the changes that took place in the Czech Republic. They will have the opportunity to understand what work is waiting for Ukraine in the

direction designated as strategic, i.e. the EU entry. As to the multi-visas, we also issue them in considerable amount.

– *But more for business purposes, is not it?*

– For business visits as well, but also for those people who have a positive visa history, visited the Schengen countries without any problems and intend to visit the Czech Republic on a permanent basis. We have no reason to refuse a visa for such people at least for a year. However, we are not free in this issue to some extent, because the Schengen Visa Code does not contain the following: anyone can obtain a visa. We must abide this Code; therefore we do not go beyond the permitted flexibility. What else I would like to tell the Ukrainians, because I know how sensitive this issue is for them. I would like to gain a visa-free regime. Actually, the EU developed an action plan on this issue for visa liberalization, which was agreed upon between the European Commission and Ukraine. To this end, the Ukrainian government has to satisfy the requirements under four items indispensable for further advancement of this project. I would like to name these items: first, safe system to process and prepare the documents – namely, biometric passports; safe migration, including the readmission agreement which has been signed; Ukraine has to sign the executive protocol; and the last – the issue of civil code and security, foreign relations and fundamental rights. As soon as these items are executed, we can proceed to the next step of the visa liberalization. It is difficult to say from the EU side when this will happen, because the ball, so to speak, is on your side of the field. The Ukrainian government should consider the issue as soon as it is ready to meet the requirements laid down to the country.

– *If I am not mistaken, there were negotiations on visa-free regime for holders of special passports?*

– Yes, it's a part of the additional agreement on visa facilitation. Holders of official passports with biometric data will not be required to apply for a visa, but only in case they have biometric documents.

– *And yet, coming back to the Ukrainians, who already reside in the Czech Republic, what is the attitude towards them, are they active members of the Czech society?*

– Unfortunately, I have lived outside the Czech Republic for a long time, therefore I have no personal experience in this matter. Nevertheless, I can tell for sure that the Ukrainian community is one of the largest in the Czech Republic and is formed of both

legal migrants having a work permit and sometimes illegal ones. All in all, they are about half a million, and most of them go to Prague where there are better employment opportunities. I feel concern about illegal migrants because the Czech government has developed certain rules and tools for the Ukrainians to come on legal basis and find a new life and employment opportunities by the legitimate means. This is, for example, the mechanism of the so-called green and blue cards. And therefore I cannot understand why illegal migrants go to various agencies that promise a lot, but in the end these people cannot get a proper employment contract and sometimes their passports are withdrawn. Therefore, I advise every Ukrainian going to work in the Czech Republic to apply first to the consulate and ask about the blue and green cards. Their availability makes possible to simultaneously obtain a visa and a work permit. You know about it and you will be qualified for the proper work in the Czech Republic; your presence will be agreed upon in advance with the relevant Czech agencies and you will be able to relatively easy find a job in our country.

— *Cultural exchange is a good tradition of friendly countries. If I am not mistaken, the Days of Czech culture took place in Lviv in 2012. Tell us about this event and other examples of cultural exchange.*

— Well, with pleasure. I think we have a lot to offer Ukrainian public and present various aspects of the Czech culture. To this end, we have established in Ukraine a special cultural institution known as the Czech Center. It is separated from the Embassy, but its operation is inseparable from ours. Actually, the headquarters of the Czech Center in Prague is a tool of the Ministry of Foreign Affairs to promote our culture in the world. This Center is very active, since the man in head of it is quick-minded and dynamic, despite all the difficulties he is engaged in vigorous activity. Unfortunately, the Center representatives are not always supported by the Ukrainian side, yet, 2013 was declared the Year of the Czech literature. Let me tell you about 2–3 projects to be arranged this year. First, the competition for young Ukrainians up to 35 years to translate from into the Czech language, another translation and book presentation entitled — The End of Punk in Czechia by our writer Jaroslav Rudysh. One more interesting project to promote Czech literature in which your writers will read the works of ours. For instance, Oxana Zabuzhko will present Elijah Hurnyk, while Taras Prokhasko will

read Yan Balaban. One more point. We try to present Czech culture in Ukraine and at the same time we feel the lack of Ukrainian cultural presentations in the Czech Republic. Having coordinated these efforts with the Czech headquarters we arranged the project jointly with Shcherbenko Center to introduce modern Ukrainian art in the Czech Republic. This will be an exhibition of young Ukrainian painters who have already certain achievements and awards, including the Young Ukrainian Painters organization. 10 Ukrainians will present their paintings in the gallery at the Czech Centre in Prague in late May. So, we exhibit Ukrainian culture in the Czech Republic rather than bring ours to you.

— *The Czech culture makes significant impact on Ukrainians. We all know Jaroslav Hasek, read Karel Capek and know the great works of composers Dvorak and Smetana highly appreciated in Ukraine.*

— Very good. Just on March 22, 2013 the National Philharmonia arranged the Czech evening where our orchestra performed the works by Dvorak, Smetana and Janacek; I had the honor to open the concert.

— *You are in Ukraine since 2011, what are your general impressions of your stay in our country?*

— As people often say, Ukraine is a country of great and extraordinary opportunities, but it is not clear how to open these opportunities, for its potential to work for the benefit of the people. It is not enough to just repeat this statement. I have already said that closer relations and cooperation with the EU can be the key to unlock this potential. But I love this country, its people; here I met a lot of interesting and forceful personalities. I know about the difficult historical path, about the events that happened in your country. It would be simply impossible to overcome this path and all the historical difficulties without forceful personalities. So I keep my fingers crossed for your country and I hope this year everything will be fine and we will establish a new level of relations with the EU through signing the Association Agreement. It will be the start to unlock the Ukraine's potential.

— *Well, we do hope for it. Thank you for the interview.*

— Thank you for invitation.

*Interviewed by **Anna Kostyuchenko**,
link lady of the «Diplomatic Ukraine» program*

Реувен ДІН ЕЛЬ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Держави Ізраїль в Україні*

«Сьогодні динаміка розвитку українсько-ізраїльських відносин позитивна і стабільна, взаєморозуміння і дружні відносини — це найважливіше».

Про економічні досягнення в інвестиційній сфері, розвиток високих технологій і передових галузей промисловості, про створення зони вільної торгівлі між Україною та Ізраїлем, реалії сучасного політичного життя Ізраїлю, про стан та перспективи двосторонньої співпраці, тенденції українсько-ізраїльських відносин, про динаміку їхнього розвитку та перспективи говорили з Надзвичайним і Повноважним Послом Ізраїлю в Україні Реувен Дін Елем.

— *Пане Реувен Дін Ель, скажіть, будь ласка, на якому рівні були українсько-ізраїльські відносини, коли Ви прибули в Україну як Надзвичайний і Повноважний Посол Ізраїлю?*

— Ми якраз святкували двадцятиріччя встановлення дипломатичних відносин між Україною та Ізраїлем... Відносини між нашими державами розвивалися у дружньому і взаємовигідному напрямі з часу проголошення незалежності України. Були й обміни візитами на найвищому рівні, було загалом оформлено потужну законодавчу базу з міждержавних договорів із розвитку економічної та гуманітарної співпраці. З офіційним візитом Державу Ізраїль відвідав Президент України Віктор Янукович: відкрилися нові перспективи співпраці в галузі медицини, сільського господарства, науково-технічній сфері. Україна виступила з ініціативою про Зону вільної торгівлі між нашими країнами. Також нині перспективним вважається потенціал взаємодії у сфері туризму (набув чинності Договір про двосторонній безвізовий режим і за кілька місяців його дії туристичний потік між нашими країнами збільшився практично вдвічі). Мені як Послу залишалося тільки працювати для реалізації усіх запланованих завдань. Маю відзначити, коли я прибув до України, економічний клімат для бізнесу був досить оптимістичним, якщо не враховувати політичну ситуацію у вашій країні та світову фінансо-



ву кризу. Насправді потрібно було докласти максимум зусиль, щоб в умовах наявної економічної реальності хоча б повернути товарообіг між нашими країнами на «докризовий» рівень.

Економічна взаємодія, звичайно, завжди важлива для розвитку відносин між країнами, але взаєморозуміння і дружні відносини (це ті терміни, які так часто вживають дипломати) важать набагато більше. Своє основне завдання я пов'язував саме з позицією України щодо Ізраїлю. Нам була особливо потрібна дружня підтримка України під час вересневого обговорення в Організації Об'єднаних Націй питання про одностороннє проголошення палестинцями незалежності. Ми сподівалися, що Україна залишиться послідовною у своїй позиції щодо неможливості врегулювання конфлікту шляхом односторонніх дій. Ось такі завдання стояли перед нашим дипломатичним відомством.

— *В якому стані перебувають зараз українсько-ізраїльські відносини? Яка динаміка їх розвитку за останні кілька років?*

— Динаміка розвитку позитивна і стабільна. А в попередні роки ізраїльсько-українські відносини розвивалися надзвичайно інтенсивно. Навіть якщо оцінювати рівень двосторонніх відносин, як це роблять зазвичай, за кількістю та рівнем візитів, то Президент України відвідав Ізраїль останнім часом дві-

чі. Президент Ізраїлю Шимон Перес також перебував в Україні з візитом і прем'єр-міністр України Микола Азаров відвідав Ізраїль. Обмінялися візитами міністри закордонних справ: Костянтин Грищенко двічі відвідував Ізраїль, глава нашого МЗС Авігдор Ліберман тричі був з візитом в Україні, приїжджала до Києва і міністр абсорбції Софа Ландвер.

Це все сприяє поглибленню і розвитку нашої співпраці: так з'явилися Договір про розвиток економічного співробітництва в галузі медицини, спільна Декларація двох міністрів з надзвичайних ситуацій, на стадії ратифікації Договір про соціальне забезпечення, у стадії завершення переговори про Зону вільної торгівлі. Під час свого останнього візиту до Ізраїлю Президент України Віктор Янукович назвав відносини між нашими країнами «особливими». Я вважаю цю оцінку, яка не передбачена дипломатичним протоколом, найвищою.

— *Пане Посол, хотілося б також порушити питання про торговельно-економічні відносини між нашими країнами. Чи зростає обсяг товарообігу?*

— У 2010 році товарообіг між Україною та Ізраїлем становив \$651,7 млн, з цієї суми експорт — \$531,6 млн, імпорт — \$120,1 млн. Сьогодні товарообіг між нашими країнами (включно з інвестиціями і торгівлею) зріс до \$ 1млрд. 30% цієї суми становить ізраїльський експорт в Україну і 70% — український в Ізраїль.

— *На Вашу думку, сьогоднішня договірно-правова база забезпечує юридичну основу для розвитку співпраці між Україною та Ізраїлем у торговельно-економічній сфері?*

— Основа для розвитку співпраці юридично оформлена. У 2010 році Україна та Ізраїль зробили ще один крок у цьому напрямі — було підписано угоду про співпрацю та взаємний захист інвестицій. Ще не достатньо юридично забезпеченим залишається власне бізнес, який здійснює цю співпрацю. Ми сподіваємося на підписання фінансового протоколу, який забезпечить страхові гарантії для бізнесу в спільних українсько-ізраїльських проектах.

Щодо сучасних торговельно-економічних відносин, то сьогодні їх структура і динаміка є такою: Ізраїль закуповує в Україні сировину, наприклад, зернові (пшениця, кормова кукурудза і т.д.), метали та продукцію хімічної промисловості; Ізраїль постачає в Україну більш широкий спектр товарів, але

здебільшого технології. На жаль, як зауважив свого часу міністр закордонних справ Костянтин Грищенко, сьогодні менше 13% українських підприємств використовують інноваційні технології.

— *Пане Посол, чи є спільна Міжурядова комісія між Україною та Ізраїлем? На Вашу думку, чи буде ефективною така співпраця і чи доцільно створити ділову раду між нашими країнами?*

— Міжурядова комісія з торговельно-економічної взаємодії між Україною та Ізраїлем існує. З української сторони сьогодні її очолює віце-прем'єр Костянтин Грищенко. Чергове засідання Міжурядової комісії відбудеться в листопаді 2013 року, планується обговорити підписання Угоди про зону вільної торгівлі та фінансового протоколу.

— *Чи розвивається співпраця між Україною та Ізраїлем у сфері високих технологій (ноу-хау, хай-тек) і передових галузей промисловості (космічна сфера, технологічні парки софт-компаній, ізраїльські проекти виробництва «під ключ» тощо)?*

— Специфіка нашого експорту полягає у тому, що ми здебільшого продаємо не кінцевий продукт, а саме технології. Тому, звичайно, і співпраця розвивається в цьому напрямі. А щодо проектів «під ключ», то є приклади і такої взаємодії. У Харківській області зараз працює група ізраїльських фахівців з молочного виробництва, реалізують масштабний проект зі створення комплексу, який передбачає не лише будівництво молокозаводу, а й створення комплексів і ферм у галузі сільського господарства, обробку полів. Це наш спільний проект з керівництвом Харківської області.

— *Пане Посол, як розвивається інвестиційна сфера між Україною та Ізраїлем? Чи влаштовує ізраїльських бізнесменів інвестиційний клімат в Україні, що заважає їм прийти на наш ринок з широкомасштабними інвестиціями?*

— Наймасштабніший інвестиційний ізраїльський проект реалізовано у Вінниці, де наша держава фінансувала будівництво та забезпечення новітнім обладнанням муніципального діагностичного центру. Реалізація цього проекту потребувала кількох мільйонів доларів. Наша держава має намір супроводжувати цей проект і надалі, постійно навчаючи лікарів і фахівців цього комплексу для підтримки високого рівня їхньої професійної кваліфікації. Але якщо Україна зацікавлена в інвестиціях, то

для цього потрібно створити відповідний інвестиційний клімат. Ми працюємо над цим питанням з українською стороною.

Під час візиту прем'єр-міністра України Миколи Азарова до Ізраїлю влітку 2011 року було озвучено тему кредитної лінії. Після тривалих дебатів у нашому уряді її врешті було затверджено. Ми говоримо про кредит, за допомогою якого можна реалізувати проекти національного значення та вкладати вагомі інвестиції в Україну. Кредитна лінія передбачає підписання між державами Фінансового протоколу, що обумовлює правила використання цієї лінії (відсоткові виплати, процедура повернення) і гарантії з боку обох держав. Передбачається також створення спеціальної міждержавної комісії, яка буде затверджувати проекти та видачу кредитів. Але наразі, на жаль, в Україні немає можливості реалізувати цей проект.

— *Пане Посол, скажіть, будь ласка, які регіони України вважаються найбільш привабливими з погляду інвестування? Які сфери є пріоритетними для Ізраїлю?*

— Під час візиту Президента Віктора Януковича до Ізраїлю було визначено як пріоритетні для співпраці такі сфери: високі технології, медицини, сільського господарства, енергоефективності та енергозбереження, телекомунікацій та радіозв'язку. Це дуже широкий спектр взаємодії, тому практично будь-який регіон України привабливий для бізнесу з цього погляду. Наприклад, Крим, південь і схід України може використовувати ізраїльські технології з очищення питної води і наші проекти вирощування сільськогосподарської продукції в умовах посушливого клімату. Захід України, Закарпаття — дуже привабливі для туристичного бізнесу. Релігійний туризм ізраїльтян в Україну буде існувати, звичайно, за будь-яких умов, але для збільшення кількості туристів є необхідним комплексний розвиток туристичних регіонів, включно з інфраструктурою, медичним обслуговуванням, готелями.

У Криму за нашими технологіями будуються теплиці, впроваджується крапельна система поливу польових культур і виноградників. Харків зацікавлений у розвитку скотарських ферм і корівників, тваринницьких комплексів за нашими технологіями. У Запоріжжі ізраїльтяни спільно з китайськими підприємцями розробляють проект у сфері вітряної енергетики.

— *На Ваш погляд, чи є можливим встановлення фінансового протоколу на державному рівні між нашими країнами у найближчий час?*

— Я займаюся цим питанням вже два роки. Фінансовий протокол досі не підписано: ми не можемо домовитися з українським урядом про отримання гарантій. І доки Україна не матиме можливості надати державні гарантії (такі, як надали Китаю), з «мертвої точки» справа не зрушиться. Ізраїль не може взяти гарантії, наприклад, у звичайного українського банку — діалог повинен відбуватися на міждержавному рівні. Український уряд, наприклад, може взяти у державному банку певну суму і запропонувати її Ізраїлеві як гарантії. Така ситуація, до речі, не сприяє ізраїльським інвестиціям в Україну.

— *Чи ведуться сьогодні переговори між Україною та Ізраїлем щодо створення Зони вільної торгівлі?*

— Переговори ведуться, вони перебувають на стадії завершення. Мені здається, що підписання документа відбудеться під час візиту прем'єр-міністра Ізраїлю в Україну цього року.

— *На Ваш погляд, чи є в Україні шанс зміцнити свої позиції на ізраїльському ринку щодо постачання промислової продукції з цементної та хімічної сфер?*

— Договір про Зону вільної торгівлі посприяє експорту українських виробів та сировини до Ізраїлю.

— *Як Ви вважаєте, лібералізація візового режиму і усунення штучно створених бюрократичних перешкод сприяли суттєвому прогресу у відносинах між нашими країнами?*

— Безумовно, контакти поглиблюються, міцніють. Щодня в Україні перебуває близько 45 тис. ізраїльтян — це не тільки ті, хто приїхав відвідати родичів або туристичні об'єкти, а й представники ізраїльського бізнесу, що реалізують тут спільні українсько-ізраїльські проекти.

— *Нині Ізраїль — це музей просто неба, що приваблює туристів з усього світу, а Україна сьогодні тільки виходить на шлях туризму. Чи буде зміцнюватися українсько-ізраїльська співпраця у галузі туризму? І який досвід у цій сфері може запропонувати Ізраїль для України найближчим часом?*

— Кілька років тому в Україні при Посольстві Ізраїлю з'явилося представництво Міністерства туризму Ізраїлю. Воно дуже активно працює, організовує регулярні тури, спільні семі-

нари. Ізраїль бере участь в українських виставках та туристичних салонах. Ми відкриті для співпраці.

— *Чи безпечно перебувати сьогодні туристу в Ізраїлі і які заходи вживають для безпеки всіх туристів і гостей, які прибувають до Вашої країни?*

— Ізраїль опікується безпекою туристів так само, як і безпекою своїх громадян. У нас надзвичайно високі вимоги до цього питання.

— *Пане Посол, яка нині демографічна ситуація в Ізраїлі? Які тенденції імміграційно-еміграційних процесів в Ізраїлі?*

— Звичайно, зараз у нас не така ситуація, як у 1990-х роках, коли в маленький Ізраїль приїхали 1,2–1,3 млн репатріантів з СРСР і більшість з них були з України. Але можу сказати, що вже третій рік поспіль кількість репатріантів збільшується. До Ізраїлю емігрують люди із Західної Європи, США і особливо з Південної Америки. Зросла кількість репатріантів із країн Східної Європи. Щодо міграції ізраїльтян по світу — то цей процес полягає у тому, що ізраїльтяни можуть жити і працювати в будь-якій країні, але потім знову повертаються до Ізраїлю.

— *Україна визнає права на існування обох держав — Ізраїлю та Палестини. У цьому контексті, з Вашої точки зору, українська територія може стати «новим» майданчиком для міжнародних посередників у питанні врегулювання палестино-ізраїльського конфлікту?*

— Ізраїлю не бракує посередників. Ізраїль потребує партнера у переговорах. Під час укладання угод в Осло Ізраїль вже намагався з партнерських позицій вести переговори з Організацією Визволення Палестини. Сьогодні, як наслідок, ми маємо порушення спільних домовленостей з боку палестинської договірної сторони. У нас немає партнера у переговорах — немає того, хто б з палестинського боку дотримувався домовленостей.

— *Якою, на Ваш погляд, у найближчому майбутньому буде ситуація в Близькосхідному регіоні, враховуючи позицію США?*

— Жодна з країн-сусідів Ізраїлю (Єгипет, Сирія, Йорданія або Ліван) не уникла конфліктів. На південному кордоні в Єгипті, з яким в Ізраїлю мирний договір з березня 1979 року, відбулася зміна влади. На північному кордоні в Ізраїлю відкритий конфлікт з Сирією. І це не результат недавніх подій, між нашими країнами просто не існує мирного договору. Юридично

на півночі у нас взагалі немає кордону, а є «блакитна лінія» між Ліваном та Ізраїлем і «буферна зона» з Сирією. Той, хто вважає, що політична нестабільність у всіх прикордонних країнах вигідна для Ізраїлю — помиляється.

Нічого неможливого в цьому світі немає. Можливо все. І як не існує вічних політичних режимів, так і немає нерозв'язних конфліктів. Для Ізраїлю питання не в тому, яким способом можна вирішити той чи інший конфлікт, справжня проблема полягає в тому, яку ціну ми за це заплатимо. 65-річчя Держави Ізраїль ми відсвяткували 16 квітня 2013 року і це для нас здобуток.

— *Велике спасибі за інтерв'ю.*

Розмову вів
Сергій Нагорний,
експерт у галузі європейської безпеки
Європейського геополітичного форуму «EGF»
(Київ–Брюссель);

інтерв'ю підготував
Денис Нагорний,
журналіст

Reuven DIN EL,

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the State of Israel to Ukraine

«Today the Ukrainian-Israeli relations are developing positively and stably. Mutual understanding and friendly relations are the most important».

Conversation with the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the State of Israel to Ukraine Reuven Din El centers on economic achievements in the investment sector, development of high technologies and advanced industries, establishment of a free trade area between Ukraine and Israel, realities of modern political life of Israel, the state and prospects of bilateral cooperation and tendencies of the Ukrainian-Israeli relations as well as on dynamics of their development and prospects.

— *Mr. Reuven Din El, please, tell us what was the state of the Ukrainian-Israeli relations, when you came to Ukraine as the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Israel?*

— We were celebrating the 20th anniversary of the establishment of diplomatic relations between Ukraine and Israel... The relations between the two countries have been developing in a friendly and mutually beneficial manner since the declaration of independence of Ukraine. There were exchanges of top level visits and a strong legal framework of international agreements was created for development of economic and humanitarian cooperation. The President of Ukraine Viktor Yanukovich was on official visit to the State of Israel. The new areas for cooperation in medicine, agriculture, science and technology were opened. Ukraine initiated creation of the FTA between the two countries. Cooperation in the sphere of tourism is considered promising (the bilateral agreement on visa-free regime came into force and during several months the flow of tourists between the two countries increased almost twice). As the Ambassador I only need to work for implementation of all planned tasks. I'd like to mention that when I arrived in Ukraine, the economic climate for business was fairly optimistic, except for the political situation in your country and the world financial crisis. In fact, it was necessary to make every effort to at least return the

goods turnover between the two countries to the «pre-crisis» levels under existing economic conditions.

Economic cooperation is always important for the development of relations between the countries, but mutual understanding and friendly relations (these are the terms so often used by the diplomats) are much more significant. I associated my main task with the position of Ukraine towards Israel. We especially needed friendly support from Ukraine during the September discussion of the issue of unilateral declaration of independence by the Palestinians at the United Nations. We hope that Ukraine will remain consistent in its position on the impossibility of resolving the conflict through a unilateral action. These are the tasks facing the diplomatic authorities of our state.

— *What is the state of Israeli-Ukrainian relations at present? What are the developments in the last several years?*

— The developments are positive and stable. In previous years, the Israeli-Ukrainian relations developed really intensively. Even if you assess the level of bilateral relations by the number and top level visits, as is usually done, the President of Ukraine visited Israel twice in recent years. The President of Israel Shimon Peres also visited Ukraine as well as the Prime Minister of Ukraine Mykola Azarov visited Israel. Foreign ministers of our states also exchanged visits: Foreign Minister of Ukraine Konstyantyn Gryshchenko visited Israel twice and Foreign Ministry of Israel Avigdor Lieberman visited Ukraine three times. Minister of Absorption Sofa Landwehr also visited Kyiv.

All this facilitates strengthening and development of our cooperation: specifically the Agreement on economic cooperation in the field of medicine was concluded, the Joint Declaration of two Ministers of Emergency Situations was developed, the Agreement on Social Security is at the stage of ratification, the negotiations on free trade area are at the stage of completion. During his recent visit to Israel the President of Ukraine Viktor Yanukovych called the relations between our countries «special». I think this assessment not specified by the diplomatic protocol, is the highest one.

— *Mr. Ambassador, I would like also to raise the issue on the trade and economic relations between our countries. Does the volume of trade increase?*

— In 2010 the trade turnover between Ukraine and Israel totaled \$651.7 millions, export volumes being \$531.6 millions,

import – \$120.1 millions. Today the trade turnover between the two countries (including investment and trade) grew up to \$1 billion. Israeli export to Ukraine accounts for 30% of this amount, and the Ukrainian export to Israel – 70%.

– *What do you think, does the current legal framework provide the legal basis for cooperation between Ukraine and Israel in the trade and economic sphere?*

– The cooperation development framework is legally provided. In 2010, Ukraine and Israel made another step in this direction – an agreement on cooperation and mutual protection of investments was signed. The business that provides this cooperation is not yet legally supported as needed. We are looking forward to signing the financial protocol, which will provide insurance guarantees to businesses in the joint Ukrainian-Israeli projects.

As for current trade and economic relations, their structure and dynamics are as follows: Israel buys in Ukraine the raw material such as cereals (wheat, feed corn, etc.), metals and chemicals; Israel supplies to Ukraine a wide range of goods, but mostly the technologies. Unfortunately, as the Foreign Minister of Ukraine Konstantyn Gryshchenko once remarked, today less than 13% of the Ukrainian enterprises use innovative technologies.

– *Mr. Ambassador, is there a joint intergovernmental commission between Ukraine and Israel? Are you of the opinion that such cooperation would be effective, and would it be advisable to create a business council between our countries?*

– The Intergovernmental Commission on trade and economic cooperation exists between Ukraine and Israel. From the Ukrainian side it is headed by Deputy Prime Minister Konstantyn Gryshchenko. The next meeting of the Intergovernmental Commission will be held in November 2013. It is planned to discuss the signing of the free trade zone agreement and the financial protocol.

– *Does cooperation in the field of high technology (know-how, high-tech) and advanced industries (space, technology parks, software companies, Israeli «turnkey» production projects, etc.) develop between Ukraine and Israel?*

– The specifics of our export is that we mostly sell not the final products, but technologies. Therefore, cooperation in this direction is developing. As for the «turnkey» projects, there are examples of such cooperation. A team of Israeli experts is working now in the Kharkiv oblast on creation of the dairy production

facility. This is a large-scale project aimed at construction of a complex including not only the dairy facility, but also integrated farming and processing enterprise. It is our joint project with the Kharkiv oblast Administration.

– *Mr. Ambassador, what about developments in the investment sphere between Ukraine and Israel? Are your businessmen satisfied with business investment climate in Ukraine? What are the constraints that prevent businessmen to enter the market with large-scale investments?*

– The largest Israel investment project was implemented in Vinnitsa, where our government funded construction of a municipal diagnostic center and supply of the advanced equipment for it. Implementation of this project cost several million dollars. Our country is going to support this project in the future by training health workers and other specialists of the diagnostic center to maintain a high level of professional qualification. If Ukraine is interested in investments, an appropriate investment climate should be created. We are working on this issue with the Ukrainian side.

During the visit of Prime Minister of Ukraine Mykola Azarov to Israel in summer of 2011 the line of credit was discussed. It was approved after long debates in our government. We are talking about a loan, which may help to implement projects of the national significance and make sizable investments in Ukraine. The credit line provides for the signing of the Financial Protocol between the states, which set procedures for money disbursement (interest payments, the payback mechanisms) and guarantees from both countries. It is also planned to create a special inter-governmental commission to approve projects and to allocate funds. Unfortunately, it is not yet possible to implement this project in Ukraine.

– *Mr. Ambassador, please tell us, which regions of Ukraine are the most attractive in view of investments? What spheres are priority for Israel?*

– During the visit of the President Viktor Yanukovich to Israel the following areas for cooperation were identified as priorities: high technology, medicine, agriculture, energy efficiency and conservation, tele- and radio communications. This is a very wide range of cooperation opportunities, so practically any region of Ukraine is attractive to businesses in this respect. For example, Crimea, the southern and eastern regions of Ukraine may use Israeli technologies of drinking water purification and our farming

technologies in arid climate conditions. The Western Ukraine and Zakarpatiya are very attractive for tourism. Religious tourism of Israelis to Ukraine will exist under any conditions, but in order to increase the number of tourists it is necessary to support integrated development of the tourist regions including infrastructure, health care services and hotels.

In Crimea we use our technologies to build greenhouses and to install the drip watering system for crops and vineyards. Kharkiv is interested in development of livestock farms and facilities using our technologies. In Zaporizhia the Israelites together with Chinese entrepreneurs develop a wind energy project.

— *In your opinion, is it possible to establish a state-level financial protocol between the two countries in the near future?*

— I have been addressing this issue for two years. The financial protocol has not yet been signed. We can not agree with the Ukrainian government on the guarantees. Until Ukraine provides the government guarantees (similar to those provided to China), this issue will not develop further. Israel can not take the guarantee from an ordinary Ukrainian bank, because the dialogue should take place at the international level. The Ukrainian government, for example, can take a certain amount of money in the state bank and provide it to Israel as a guarantee. By the way, this situation does not facilitate the Israeli investments in Ukraine.

— *Are negotiations on creating a free trade area between Ukraine and Israel being in progress?*

— The negotiations are in progress, at their final stage. I think that the document will be signed during the visit of the Prime Minister of Israel to Ukraine this year.

— *In your opinion, does Ukraine have any chance to strengthen its position in the Israeli market for supply of industrial products from cement and chemical industries?*

— The agreement on free trade will promote the export of Ukrainian goods and raw materials to Israel.

— *Do you think that visa liberalization regime and the removal of artificial bureaucratic barriers have contributed to significant progress in relations between the two countries?*

— Definitely, contacts deepen and strengthen. Every day about 45 thousands Israelis stay in Ukraine — not only those, who came to visit relatives or tourist attractions, but also representatives of Israeli businesses that implement joint Ukrainian-Israeli projects.

— *Now Israel is an open-air museum, attracting tourists from all over the world, while Ukraine is only developing the tourism sector. Will the Ukrainian-Israeli cooperation in the tourism area be strengthening? What experience in this area can Israel offer to Ukraine in the near future?*

— A few years ago an office of the Ministry of Tourism of Israel was established at the Embassy of Israel in Ukraine. It is very active and organizes regular tours and joint seminars. Israel participates in the Ukrainian exhibitions and tourist salons. We are open for cooperation.

— *Is it safe for tourists in Israel today and what measures are taken for security of all travelers and visitors coming to your country?*

— Israel cares about the safety of tourists as well as about the safety of its own citizens. We have extremely high demands in this area.

— *Mr. Ambassador, what is the demographic situation in Israel? What are the immigration-emigration situation in Israel?*

— Certainly, current situation is not like in the 1990s, when little Israel received 1.2–1.3 million immigrants from the Soviet Union and most of them were from Ukraine. However, I can say that during three passed years the number of returnees is increasing. People emigrate to Israel from the Western Europe, the U.S. and especially from the South America. The number of returnees from the Eastern Europe grows. As to migration of the Israelites in the world, the Israelis can live and work in any country, but then they return to Israel.

— *Ukraine recognizes the rights of two states — Israel and Palestine. In this context, from your point of view, can the Ukrainian territory become a «new» platform for international mediators in the settlement of the Palestinian-Israeli conflict?*

— Israel does not need mediators, it needs a partner in the negotiations. During conclusion of the Oslo agreements Israel more than once tried to negotiate with the PLO as a partner. As a result, we have a breach of joint arrangements by the Palestinian party. We do not have a partner in negotiations and there is no one, who would observe the arrangements from the Palestinian side.

— *What is your forecast of the situation in the Middle East region in the nearest future, including the USA position?*

— None of the countries neighboring Israel (Egypt, Syria, Jordan and Lebanon) avoided conflicts. On the southern border

of Egypt, with which Israel had a peace treaty since March 1979, there was a change of government. On the northern border of Israel there is an open conflict with Syria. This is not the result of recent developments – simply there is not peace treaty between these countries.

Legally, there is no border with Syria in the north, but there is a «blue line» between Lebanon and Israel and the «buffer zone» with Syria. Anyone, who believes that political instability in all border countries is advantageous to Israel, is wrong.

Nothing is impossible in our world. Everything is possible. As there is no eternal political regimes, there is no irrepressible conflicts. For Israel, the point is not in the way of solving a conflict, but in the price we pay for it. We celebrated the 65th Anniversary of Israel on April 16, 2013 and this is our achievement.

– *Thank you for the interview.*

Interviewed by
Serhii Nagorny,
Expert on EGF European Security (Kyiv–Brussels);

interview is prepared by
Denys Nagorny,
journalist

Акбар Гасемі АЛІ-АБАДІ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Ісламської Республіки Іран в Україні*

В ексклюзивному інтерв'ю Його Високоповажність пан Акбар Гасемі Алі-Абаді, Надзвичайний і Повноважний Посол Ісламської Республіки Іран в Україні, розповів про можливість переведення політичного капіталу на економічні досягнення і вигоди в інвестиційній сфері, високих технологіях, енергетиці, передових галузях промисловості, науці та ЗМІ між Україною та Ісламською Республікою Іран спеціально для XIV наукового збірника «Україна дипломатична».

Економіка

— *Пан Акбар Гасемі Алі-Абаді, як Ви оцінюєте сучасний стан співробітництва України з Ісламською Республікою Іран (ІРІ) в економічній сфері? Які напрямки найбільш перспективні?*

— Економічне співробітництво між двома країнами має значний потенціал і можливості для розвитку. Наразі наші країни співпрацюють у таких галузях, як промисловість, машинобудування, авіабудівна галузь, енергетика, будівництво електростанцій, інженерно-технічні послуги, інвестиції, транспорт і комунікації, торгівля, вишівська сфера, культура і засоби масової інформації. За нашою оцінкою, хоча за минулі три роки обсяги співробітництва на основі дружніх зв'язків між нашими країнами зросли у два з половиною рази, все ж для того, аби вони відповідали потенціалу та ідеалам двох народів — іранського та українського, компетентні представники української сторони ще не створили умов і передумов, необхідних для реалізації цих цілей.

— *Як розвивається українсько-іранське співробітництво в інших сферах? Назвіть, будь ласка, спільні проекти українсько-іранського співробітництва?*

— Взаємозв'язки між двома країнами у науковій сфері розвиваються належним чином у рамках співробітництва між вищими та на рівні студентських обмінів, і Ісламська Республіка Іран, завдяки реалізації вітчизняного потенціалу, за останні два десяти-

ліття зробила величезний крок у сфері технологій, що може бути корисним досвідом для України на новому етапі її розвитку.

— *Яка динаміка їх розвитку за останні кілька років? Чи зростає обсяг товарообігу між Україною і ІРІ?*

— Процес розвитку взаємин між двома країнами протягом попередніх років ішов по висхідній лінії завдяки обміну делегаціями у сферах економіки, торгівлі, промисловості, делегаціями регіонів двох країн. Є документовані матеріали, що свідчать про збільшення у два з половиною рази обсягу товарообігу між двома країнами — до 1 млрд 230 млн дол., і обмін делегаціями в різних напрямках свідчить про це, однак ці масштаби поки не досягли ідеального, належного рівня.

— *Чи триває спільне виробництво ІрАн-140 (Ан-140) та інших проектів як в Україні, так в ІРІ?*

— Проект спільного виробництва літака «ІрАн-140» був започаткований на основі сформованих структур і дружніх зв'язків понад 17 років тому, і між нашими країнами розвивається співробітництво у цьому напрямку завдяки існуючим в обох країнах можливостям для створення ринку і налагодження виробництва середньомагістральних літаків, на які існує попит як у регіональному, так і світовому масштабах. Спільні українсько-іранські підприємства можуть отримати частку світового ринку продажу пасажирських літаків за умови належної їх якості, безпеки та комфорту. Цю продукцію характеризують нові технології та мінімальні витрати пального, що важливо в ринкових умовах, оскільки їхні критерії і показники вимагають певного рівня послуг, які повинні надаватися краще та відповідної вартості. У зв'язку з цим необхідно вдосконалювати авіаційну промисловість обох країн, яка, без сумніву, має гарний потенціал для процвітання, і ці сектори у двох країнах можуть взаємно доповнювати один одного. Нині іранське підприємство ХЕСА є безпосереднім виробником літаків «ІрАн-140», і на цей час випущено 12 літаків «ІрАн-140».

— *На Вашу думку, які найбільші проекти здійснюють іранські компанії в Україні, які сфери економіки України входять до пріоритетних інвестиційних інтересів ІРІ? Чи влаштовує Ваших бізнесменів ситуація в цій сфері і що заважає їм прийти в Україну з широкомасштабними інвестиціями?*

— Більше 30 іранських компаній співпрацюють з українськими в галузях енергетики, транспорту та комунікацій, індустріальній, зокрема авіаційній промисловості, у сферах житло-

вого будівництва, сільського господарства, медицини, інженерно-технічних послуг і реекспорту. В Ісламській Республіці Іран діє система «єдиного вікна» для інвесторів, а міцна законодавча база забезпечує захист іноземних інвестицій, тож ситуація з інвестиціями в Ісламській Республіці Іран характеризується їх зростанням.

— *Як Ви оцінюєте роботу спільної міжурядової комісії (СМК) між Україною та Іраном? Яка тема наступного засідання СМК може бути основною?*

— За останні півтора року Посольство Ісламської Республіки Іран провело різного роду консультації і доклало значні зусилля з метою обговорення питань підготовки засідання Міжурядової ірансько-української спільної комісії з економічного співробітництва, яке не проводилося вже 9 років. Високопоставлені керівники України в ході візиту до Ісламської Республіки Іран заявили, що П'яте засідання Спільної ірансько-української міжурядової комісії з економічного та торговельного співробітництва буде проведено в Тегерані у вересні або жовтні поточного року. Однак організації в Україні, відповідальні за проведення засідання Спільної комісії, учергове представили інші терміни його проведення, що свідчить про коливання та зміну думок, і такого роду процеси не сприяють розширенню взаємовідносин між двома країнами.

Енергетика

— *Чи можливо розширити співпрацю між Україною і ІРІ в нафтогазовій галузі (зокрема з реалізації проектів використання транзитних можливостей України для надходження іранського газу до європейських країн)?*

— В енергетичній сфері, зокрема в нафтогазовій галузі, існують значні можливості та потужності для поглиблення співпраці, і ці сфери повинні вивчати експерти у відповідних напрямках у процесі ознайомлення з потенціалом та великими проектами, які здійснюються в Ісламській Республіці Іран.

— *Чи можлива співпраця України і ІРІ у формуванні енергетичної безпеки?*

— Ісламська Республіка Іран у справі виконання енергетичних проектів на міжнародному рівні завжди здійснювала позитивні підходи та конструктивну співпрацю і готова надавати сприяння процесам розвитку, забезпечення безпеки та миру в

усьому світі, особливо у вразливому регіоні Середньої Азії та Кавказу, і з відповідальністю ставиться до питань виконання такого роду проектів, питань співробітництва та колективної участі в цих проектах.

— Чи можливо забезпечити організацію переговорів з Іраном і Євросоюзом щодо розробки ТЕО нафтогазового коридору «Іран—Україна—ЄС»?

— Що необхідно для успішної організації переговорів між Іраном, Україною та ЄС у цьому контексті? Ісламська Республіка Іран як чотирнадцятий член транспортного коридору ТРАСЕКА, справді є «коридором», що зв'язує Схід і Захід, країни Перської затоки, Кавказу, Середньої Азії та Європи, здійснює активний підхід щодо діяльності цього коридору — заступник міністра транспорту та житлового будівництва Ісламської Республіки Іран два роки тому брав участь у засіданнях, що проходили в Києві, а потім у Кишиневі, також взяв активну участь у засіданні, що проходило нещодавно в Таджикистані. Крім того, спільний ірансько-український комітет зі співпраці в транспортній сфері постійно вивчає результати діяльності двох країн у галузі транспорту і транзиту.

— На Ваш погляд, газопровід «Набукко» може бути приєднаний до Євро-Азійського нафтотранспортного коридору (ЄАНТК) і чи можлива синергія між нашими країнами в цих проектах?

— Ми дотримуємося такої стратегії, що всі проекти газопроводів повинні містити в собі реалістичне бачення та забезпечувати інтереси всіх володарів енергоресурсів і запасів газу, повинні виконуватися з метою забезпечення миру і безпеки, всебічного розвитку регіону, а ігнорування низкою держав тих країн, які грають провідну роль у цьому напрямку, не може сприяти просуванню проектів.

Політика

— Пан Акбар Гасемі Алі-Абаді, сьогодні Ісламська Республіка Іран (ІРІ) — один з головних політичних гравців Близького, Середнього Сходу та Великого Чорноморського регіонів, де її економіка — одна з провідних, а військові сили налічують понад 1 мільйон військовослужбовців. Чи має Україна і ІРІ передумови для розвитку стратегічних партнерських відносин у майбутньому?

— Збройні сили Ісламської Республіки Іран завжди були і є гарантом миру та безпеки в регіоні, і міцні зв'язки оборонного і військового секторів ІРІ з усіма країнами регіону були виразником тієї реальності, що військова і оборонна співпраця Ісламської Республіки Іран з усіма дружніми країнами, зокрема й з Україною, є процесом розумним і раціональним, що ґрунтується на взаємоповазі та спільних інтересах.

— *Чи планується другий з часів незалежності візит перших осіб ІРІ в Україну?*

— Необхідні механізми і передумови для організації зустрічей між керівниками Ісламської Республіки Іран і Україною існували завжди. Під час недавнього візиту до Тегерана високопоставленої делегації України в політичній, економічній і парламентській сферах під керівництвом Й.В. пана К. Грищенка з метою участі в церемонії інавгурації Й.В. пана д-ра Х. Рухані і зустрічі з Президентом Ісламської Республіки Іран, йому було заявлено про намір Української сторони щодо розширення взаємин і, зокрема, проведення П'ятого засідання Міжурядової ірансько-української спільної комісії у вересні–жовтні цього року. Ми провели консультації з підготовки візиту високопоставленої делегації України в політичній, економічній і парламентській сферах. На щастя, на порядку денному консультацій представників керівництва двох країн також стоїть питання підготовки необхідних механізмів для здійснення візитів керівників наших країн. Візит генерального прокурора Ісламської Республіки Іран в Україну, що відбувся торік, а також візит віце-спікера Верховної Ради України до Ісламської Республіки Іран на чолі парламентської делегації створили передумови для здійснення такого роду візитів. На порядку денному стоїть обмін візитами керівників трьох гілок влади двох країн.

— *Вже 46 років одним із пріоритетів зовнішньої політики ІРІ є розвиток програми «мирного атома» (згідно з конституцією ІРІ в руках духовного лідера А. Хаменеї знаходяться головні питання зовнішньої і внутрішньої політики). Що потрібно зробити ІРІ і світовій спільноті для успішного взаєморозуміння щодо шляхів урегулювання та остаточного вирішення питання щодо припинення роботи зі збагачення урану і ядерної зброї?*

— Ісламська Республіка Іран виконує свої обов'язки як член МАГАТЕ та країна, що підписала Договір про нерозповсюджен-

ня ядерної зброї (NPT), здійснює взаємодію і конструктивну співпрацю щодо проведення всіх інспекцій та, зі свого боку, вимагає забезпечення своїх прав у сфері мирної діяльності в атомній галузі для використання продуктів цієї діяльності в медичній та сільськогосподарській галузях. Доктрина Ісламської Республіки Іран полягає у протидії будь-якого роду застосуванню ядерної зброї, що суперечить релігійним, юридичним та правовим положенням і цінностям. Шлях вирішення питання мирної ядерної програми Ісламської Республіки Іран — це простий, нескладний шлях і він може бути подоланий під час майбутніх переговорів, де всі будуть переможцями, де не буде переможених.

— *Як Ви вважаєте, чому іранська дипломатія досягає успіхів на міжнародній арені? У чому полягає секрет іранської дипломатії на зовнішньоекономічних ринках Азії?*

— Зовнішня політика Ісламської Республіки Іран відносно Азії полягає у розвитку взаємин на основі активних підходів, взаємоповаги і взаємних інтересів. З урахуванням місця і ролі, яку відіграє Азія у світовій економіці і, особливо, постійного зростання частки азійських країн і держав у виробництві та забезпеченні потреб людства, значення Азії в процесі світових взаємозв'язків зростає щодень, і взаємини Ісламської Республіки Іран з країнами Азії виходять з правильного сприйняття цими країнами потенціалу Ісламської Республіки Іран в різних сферах на геополітичній арені, питань встановлення миру і безпеки, енергозабезпечення, транзиту та торгівлі.

— *За ініціативою президента ІРІ Сайеда Мохаммада Хатамі 2001 рік за рішенням 53-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН було оголошено Роком діалогу цивілізацій і 9 листопада 2001-го Форум «Діалог цивілізацій» став практичним утіленням резолюції «Глобальний порядок денний для діалогу між цивілізаціями». На Ваш погляд, українська територія може стати майданчиком для проведення Форуму «Діалог цивілізацій» і посередницьких зусиль, спрямованих на нормалізацію відносин між США, ЄС і ІРІ?*

— Україна, яка головує в ОБСЄ, і Ісламська Республіка Іран, яка очолює Рух Неприєднання, можуть, завдяки консультаціям і своїй дипломатії на регіональному та міжнародному рівнях, зіграти більш вагомую роль у вирішенні гострих конфліктів і розвитку діалогу між релігіями та цивілізаціями.

— Як на Ваш погляд у найближчому майбутньому складатиметься ситуація в Близькосхідному регіоні, враховуючи позицію США, чи можливо мирне вирішення палестинсько-ізраїльського та сирійського конфліктів?

— Щодо перспективи палестинсько-ізраїльського конфлікту, слід сказати, що його коріння сягає хронічної хвороби окупації територій і порушення основоположних прав народу Палестини, і це очевидно, що до реального вилікування цієї хвороби цю кризу неможливо буде вирішити. Кризу в Сирії, що характеризується тривалими внутрішніми конфліктами та виснаженням сил сторін, втягнутих у нього, можна розв'язати завдяки повазі зовнішніх сил та іноземних держав до волі народу та пошуку шляхів вирішення цієї кризи.

— У 2013 р. закінчився другий термін перебування при владі іранського президента Махмуда Ахмадінежада. Охарактеризуйте діяльність успішно новообраного глави виконавчої гілки влади Ірану Хасана Роухані як щодо зовнішньополітичних відносин, так і ситуації всередині країни?

— Після вступу Й.В. д-ра Х. Рухані на посаду Президента Ісламської Республіки Іран завдяки підтримці більшості іранського народу розпочався новий період у внутрішній і зовнішній політиці, що характеризується прагненням до справедливості й підходами, що поєднуються з мудрістю і сподіваннями на забезпечення атмосфери, необхідної для подальшого розвитку взаємозв'язків між Ісламською Республікою Іран та іншими країнами, і перспектива створення такої атмосфери характеризуватиметься позитивними результатами процесу розвитку взаємовідносин Ісламської Республіки Іран з усім іншим світом.

**Розмову вів
Сергій Нагорний,**

*експерт у галузі європейської безпеки Європейського
геополітичного форуму «EGF» (Київ–Брюссель);*

**інтерв'ю підготував
Денис Нагорний,
журналіст**

Akbar Ghasemi Ali Abadi,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Islamic Republic of Iran to Ukraine*

His High Excellency Mr. Akbar Ghasemi Ali Abadi, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Islamic Republic of Iran to Ukraine, spoke in an exclusive interview about the possibility to transfer political capital into economic achievements and benefits in the investment sector, high technologies, energy, advanced industries, science and media between Ukraine and the Islamic Republic of Iran. The interview was specially prepared for the XIV-th collection of scientific papers «Diplomatic Ukraine».

Economy

— *Mr. Akbar Ghasemi Ali Abadi, how do you assess the current state of Ukraine's cooperation with the Islamic Republic of Iran (IRI) in the economic area? Which areas are the most promising?*

— Economic cooperation between the two countries has great potential and opportunities for development. At present our countries cooperate in such areas as industry, machine-building, aircraft industry, energy, power plant construction, engineering and technical services, investments, transport and communications, trade, higher education, culture and media. Per our assessment, although in the past three years the volume of cooperation based on friendly relations between the two countries increased by two and a half times, to meet the capacity and ideals of the two nations — Iranian and Ukrainian, the competent representatives of the Ukrainian party have not yet created the conditions and prerequisites to implement these goals.

— *How is the Ukrainian-Iranian cooperation developed in other areas? Please name joint projects of Ukrainian-Iranian cooperation.*

— Relations between the two countries in the scientific area are developing properly in the context of cooperation between the universities and at the level of student exchanges. Within the past two decades thanks to implementation of national capacity the Islamic Republic of Iran has made a huge step in the area of technologies,

which may be a useful experience to Ukraine at the new stage of its development.

— *What is the dynamics of their development over the past few years? Is the sales volume between Ukraine and the IRI growing?*

— Development of relations between the two countries over the previous years was ascending thanks to the exchange of delegations in the fields of economy, trade, industry, regional delegations of both countries. We have documented materials witnessing two and a half times increase in the sales volume between the two countries — up to 1 billion 230 million USD. Exchange of delegations in various fields speaks for it. However, these scales have not yet reached a perfect and proper level.

— *Is joint production of IrAn-140 (AN-140) underway as well as the other projects in Ukraine and in the IRI?*

— The joint project to manufacture IrAn-140 aircraft was launched on the basis of created facilities and friendly ties over 17 years ago. Cooperation between the two countries is expanding in this field thanks to the existing opportunities in both countries for market creation and establishing production of medium-range aircrafts, which are in demand both in the regional and the global scales. Joint Ukrainian-Iranian enterprises may gain a global market share of passenger aircraft sales subject to their due quality, safety and comfort. This product is featured by new technologies and minimum fuel consumption important in market conditions, because their criteria and performance indicators require a certain level of better services and appropriate value. To this end, it is necessary to improve aviation industry in both countries, which obviously has a good potential for prosperity, and these sectors in both countries may mutually complement each other. Today the Iranian HESA company is a direct manufacturer of IrAn-140 aircraft and ad interim 12 such aircrafts have been manufactured.

— *What are in your opinion the major projects carried out by Iranian companies in Ukraine? Which Ukrainian sectors of economy are the priorities of the IRI investment interests? Does the situation in this area suit your businesspersons and what obstacles prevent them from coming to Ukraine with large-scale investments?*

— Over 30 Iranian companies cooperate with Ukrainian ones in the fields of energy, transport and communications, industrial area, including aviation, in housing construction, agriculture, medicine, engineering and technical services and re-export. The

Islamic Republic of Iran has «one-stop shop» system for investors, while strong legal framework ensures foreign investment protection. Therefore the investment situation in the Islamic Republic of Iran is characterized by its growth.

– *How do you assess the work of the Joint Intergovernmental Commission (JIC) between Ukraine and Iran? What will be the major topic of the next JIC meeting?*

– Over the past year and a half the Embassy of the Islamic Republic of Iran held various consultations and made significant efforts to discuss issues on preparation of the Intergovernmental Ukrainian-Iranian Joint Commission meeting on economic cooperation, which had not been held for 9 years. During the visit to the Islamic Republic of Iran the Ukrainian senior government officials stated that the fifth meeting of the Joint Iranian-Ukrainian Intergovernmental Commission on Economic and Trade Cooperation would be held in Tehran in September or October this year. However, the agencies in Ukraine in charge of the Joint Commission meeting presented once again the other terms for the meeting holding. This indicates hesitation and change of opinion because such kind of processes does not contribute to extending cooperation between the two countries.

Energy

– *Is it possible to boost cooperation between Ukraine and the IRI in the oil and gas industry (including implementation of projects to use Ukraine's transit capacities for Iranian gas supply to European countries)?*

– Significant opportunities and capacities to enhance cooperation exist in the energy sector, particularly, oil and gas industry. Experts in the respective fields should study these areas while examining the potential and large projects carried out in the Islamic Republic of Iran.

– *Is cooperation between Ukraine and the IRI possible to create energy security?*

– While implementing energy projects at the international level the Islamic Republic of Iran has always undertaken positive approaches and constructive cooperation and is ready to support the development processes, guarantee security and peace in the world, especially in the vulnerable region of Central Asia and the

Caucasus. Our country takes full responsibility for implementation of such projects and collective participation in them.

— *Is it possible to ensure negotiations between Iran and the European Union on the feasibility study of the oil and gas corridor Iran—Ukraine—the EU?*

— What is necessary for successful arranging the talks between Iran, Ukraine and the EU in this context? The Islamic Republic of Iran as the fourteenth member of the TRACECA transport corridor is indeed a «corridor» linking East and West, the Persian Gulf, the Caucasus, Central Asia and European countries. Our country provides an active approach to this corridor operation. Two years ago Deputy Minister of transport and housing construction of the Islamic Republic of Iran took part in Kyiv meetings and then in Chisinau, he also actively participated in the meeting held recently in Tajikistan. In addition, the joint Iranian-Ukrainian Committee for cooperation in the transport sector is constantly studying performance of the two countries in the field of transport and transit.

— *In your opinion, can Nabucco pipeline be attached to the Euro-Asian Oil Transportation Corridor (EAOTC)? Is a synergy between the two countries possible in these projects?*

— We hold to the strategy that all pipeline projects should include a realistic vision and ensure the interests of all the holders of energy and gas reserves. These projects should be performed to guarantee peace and security, all-round development of the region, while ignoring the countries that play a key role in this area by some states may not support advancing the projects.

Politics

— *Mr. Akbar Ghasemi Ali Abadi, today the Islamic Republic of Iran (IRI) is one of the main political actors in the Near East, Middle East and Greater Black Sea regions. Its economy is one of the leading and military forces number over 1 million servicemen. Have Ukraine and the IRI prerequisites for the development of strategic partnerships in the future?*

— Armed Forces of the Islamic Republic of Iran have always been and are the guarantor of peace and security in the region. Strong ties in the IRI defense and military sectors with all countries in the region have been the mouthpiece of the reality that military and defense cooperation between the Islamic Republic of Iran

and all friendly countries including Ukraine is a reasonable and rational process based on mutual respect and common interests.

– *Is the second visit of the IRI first persons planned to Ukraine since Ukraine's independence?*

– The required framework and conditions to arrange the meetings between the leaders of the Islamic Republic of Iran and Ukraine have always existed. During the recent visit to Tehran of Ukraine's top officials in political, economic and parliamentary spheres headed by Mr. K. Hryshchenko to participate in the inauguration ceremony of His High Excellency Dr. H. Rouhani and meet with the President of the Islamic Republic of Iran it was announced about the Ukrainian party intention to expand the relations and hold the fifth session of the Intergovernmental Ukrainian-Iranian Joint Commission in September-October this year. We held consultations to prepare the visit of Ukraine's high-ranking delegation in political, economic and parliamentary areas. Fortunately, the consultation agenda of the leaders' representatives of the two countries contains also an issue to prepare the required framework for the visits of the leaders of our countries. The visit of the Attorney General of the Islamic Republic of Iran to Ukraine last year and the visit of Deputy Speaker of the Verkhovna Rada of Ukraine who headed the parliamentary delegation to the Islamic Republic of Iran created preconditions to realize such visits. Exchange of the visits by the leaders of the three branches of government is on the agenda.

– *For 46 years one of the priorities of the IRI foreign policy is the development of the «peaceful atom» program (according to the IRI constitution the spiritual leader A. Khomeini is in charge of the main issues of foreign and domestic policy). What should do the IRI and the international community for successful mutual understanding the ways to settle and finally decide on termination of uranium enrichment and nuclear weapons?*

– The Islamic Republic of Iran fulfills their obligations as the IAEA member and the signatory party to the Treaty on Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). The IRI effects interaction and constructive cooperation in carrying out all the inspections. For its part, the IRI requires ensuring their rights in nuclear industry peaceful activities to use the products of this activity in the medical and agricultural fields. The IRI doctrine is to resist any kind of nuclear weapon application that is contrary to religious, judicial and legal provisions and values. The way to address the issue

of the IRI peaceful nuclear program is simple and uncomplicated and may be overcome in future negotiations where everybody will be the winner and nobody will be the loser.

— *How do you think, why is Iranian diplomacy successful at the international arena? What is the secret of Iranian diplomacy in Asia foreign markets?*

— Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran with respect to Asia is to develop relations based on the proactive approach, mutual respect and mutual interests. Given the location and the role played by Asia in the world economy and especially constant growth of the share of Asian countries and states in production and meeting human demands, the value of Asia in global interconnections increases every day. The IRI relations with Asian countries are based on correct perception by these countries of the IRI potential in various fields on the geopolitical arena, establishing peace and security, energy safety, transit and trade.

— *On the initiative of the President of the IRI Sayyed Mohammad Khatami and by the decision of the 53rd session of the UN General Assembly the year 2001 was declared Year of Dialogue of Civilizations. On November 9, 2001 the Forum «Dialogue of Civilizations» became practical implementation of the resolution «Global Agenda for Dialogue among Civilizations». In your opinion, may the Ukrainian territory become the venue for the «Dialogue of Civilizations» Forum and the mediation efforts aimed at normalizing relations between the USA, the EU and the IRI?*

— Ukraine that holds the presidency of the OSCE and the Islamic Republic of Iran that leads the Non-Aligned Movement may play a greater role in resolving acute conflicts and promoting dialogue among religions and civilizations through consultation and their diplomacy at the regional and international levels.

— *What do you think about the situation in the Middle East region in the nearest future, given the U.S. position? Is peaceful solution of the Palestinian-Israeli and Syrian conflicts possible?*

— As for the prospects of the Palestinian-Israeli conflict, it should be said that its roots reach a chronic disease of territory occupation and violation of fundamental rights of the Palestinian people. It is obvious that without real cure of this disease the crisis is impossible to resolve. The Syria crisis characterized by long-lasting internal conflicts and exhaustion of the parties' forces may be resolved through respect of the people's will by the external

forces and foreign countries and through the search for solutions to this crisis.

— *In 2013 the second term in office of Iranian President Mahmoud Ahmadinejad was over. Please describe the activity of the newly elected head of the Iranian executive branch Dr. Hassan Rouhani in respect of foreign relations and the situation inside the country.*

— After inauguration of His High Excellency Dr. H. Rouhani as President of the Islamic Republic of Iran and through the support of the majority of Iranian people a new period in the internal and foreign policy began. It is featured by the desire for justice and the approaches combined with wisdom and hopes to secure the adequate environment for further development of interrelations between the Islamic Republic of Iran and other countries. The prospect to create this environment is marked by the positive results in mutual relation development between the Islamic Republic of Iran and the rest of the world.

Interviewed by
Serhii Nagornyj,
expert in European security,
European Geopolitical Forum (EGF),
Kyiv–Brussels;

interview is prepared by
Denys Nagornyj,
journalist

Улукбек ЧИНАЛІЄВ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Киргизької Республіки в Україні*

ГОРИ, ЯК ОБЛИЧЧЯ ВІЧНОСТІ

Долучитися до екстремального туризму мені допоміг випадок у період моєї роботи керівником дипломатичної місії Киргизстану в Ташкенті. Тоді між нашими країнами було встановлено візовий режим і в Посольство часто зверталися альпіністи з Узбекистану. Мені випала нагода познайомитися та поспілкуватися з шанувальниками цього виду спорту. Поступово я почав цікавитись гірськими вершинами Республіки. Хоча, скажу відверто, бажання пізнати свій край, інтерес до красивих місць у мене проявився ще в юності: зі своїми однокашниками обійшов реліктові горіхові ліси півдня Республіки Кара-Алми і Арсланбоба. Однак гірські вершини, стан льодовиків мені був невідомий.

Саме 2002 рік у Киргизстані було оголошено Міжнародним роком гір. У зв'язку з цим у нас у країні проходив Бішкекський гірський саміт, на якому затвердили основоположний документ зі сталого розвитку гірського туризму.

Під враженням від цього форуму та за наполяганням керівника Федерації альпінізму Узбекистану Анатолія Шабанова в чергову трудову відпустку я вперше поїхав у базовий табір «Цибулева поляна», згодом він був передислокований і знаходиться зараз у місцевості Ачик-Таш. Для мене все було новим: спорядження, спеціальна підготовка, майбутні специфічні фізичні навантаження — все це доводилося пізнавати під час моєї експедиції. Базовий табір знаходився на висоті 3800 метрів. Тут проходили гірську первинну адаптацію альпіністи з багатьох країн перед сходженням на пік Леніна, висота якого становить 7134 метри.

Саме там згодом я познайомився з одним із найперспективніших альпіністів нашої країни Олександром Губаєвим, який,

на жаль, не повернувся після сходження у 2004 році на вершину К-2 (8611 метрів над рівнем моря). Він зміг на неї піднятися, але сніжний буревій не дозволив йому повернутися до базового табору. Друга за висотою вершина світу є найвищою точкою Центральної частини хребта Каракорум і розташована на кордоні Пакистану–Китаю–Індії. К-2 є одиночним масивом з крутими скельно-льодовиковими схилами і потужним сніговим покривом.

Олександр Губаєв був чудовою людиною та професіоналом своєї справи. За іронією долі саме він давав мені настанови про те, що хороший альпініст — це живий альпініст. Після багатьох років я згадую, якими необдуманими та квапливими були мої дії з продовження мого маршруту і переходу в наступний табір, який знаходився на висоті 4200 метрів, де я розмістився на ночівлю. Панорама відкривалася чудова: пік Леніна, сніжна безмовність, величаві льодовики, незламна, могутня велич природи. Дивовижна суворість і разом з тим — краса.

Атмосфера в середовищі альпіністів особлива — розповіді та поради бувалих, захват і сподівання початківців, романтика виявляється у всій своїй красі. Однак альпінізм, як і інші сфери людської діяльності, — це важка повсякденна праця, подолання перешкод, адаптація організму до специфічних гірських умов.

Відчуття були новими, згодом вони в тій чи іншій формі повторювалися протягом десяти років під час перебування в базових таборах піків Леніна, Корженєвської в Таджикистані, Південний Енильчек, біля підніжжя вершин Перемоги і надзвичайної краси Хан-Тенгри. Але прагнення зійти на ці вершини, як кажуть альпіністи, ще попереду. Хотів би повернутися до розповіді про перші відчуття при сходженні до чергового табору, який знаходився на висоті 5300 метрів. Мій напарник залишився в таборі за станом свого здоров'я і продовжити шлях мені довелося без досвідченого наставника. Саме на цьому підйомі сталася наймасштабніша трагедія за кількістю загиблих в історії альпінізму. У п'ятницю 13 липня 1990 року тисячі тонн снігу і льоду за лічені секунди перемололи 43 людини. Лавина йшла півторакілометровим фронтом і стерла з лиця землі альпіністську стоянку, розташовану на висоті 5300 метрів. Загинули, зокрема, й 23 спортсмени збірної Ленінграда, які проходили відбіркове випробування перед сходженням у Гімалаях.

Я зараз розумію, наскільки авантюрою була моя задумка. Затяжний підйом, який називають «тягуном», нескінченний

ланцюжок любителів гострих відчуттів, високе ультрафіолетове опромінення, незахищена шкіра, яка швидко вкривається опіками третього ступеня: на обличчі, губах, руках незабаром з'являються бульбашки, засоби від засмаги та мазі не рятують. Здається, кінця-краю цьому підйому не буде, гостре відчуття постійної спраги, активне потовиділення і організм знову вимагає компенсувати відсутність вологи. До цього додається налипання снігу, підйом стає нестерпно важким.

На висоті понад чотири тисячі метрів починає проявлятися гірська хвороба, що виникає в результаті кисневого голодування та пов'язана з порушенням функцій окремих органів і систем, в першу чергу клітин вищих відділів центральної нервової системи. Загальний стан організму через брак кисню починає вимагати повернення у звичні умови. Нудота, втрата сну, відсутність апетиту, їжа, навіть делікатеси, не сприймаються, з'являється головний біль. Боротьба з ним можлива тільки за умови постійного руху, з метою максимального кровопостачання головного мозку. Відносна стабілізація фізіологічних показників починається приблизно після 3-тижневого перебування в горах.

Постійний рух — це знову фізичні навантаження тоді, коли хочеться лягти і не рухатися. Перебування людини в екстремальних умовах виробляє певний регламент поведінки, про це я дізнався набагато пізніше, коли мої високодосвідчені наставники Андрій Федоров, Дмитро Греков, Рустам Раджапов сходили на Еверест без кисневих масок, супроводжували мене при сходженні на семитисячники. Ці люди чудові, мужні, надзвичайні, вони заслуговують на найвищу оцінку їх людських якостей, що проявлялися в найекстремальніших випадках, а таких було чимало. Один з них мені особливо запам'ятався, коли ми з А. Федоровим у 2008 році йшли на вершину Хан-Тенгри і потрапили у сніговий буревій, не дійшовши до вершини 200 метрів. Ми змушені були повернутися вниз і зупинитися на ночівлю в проміжному таборі. Необхідність зійти з маршруту, коли до вершини рукою подати, вимагає від альпініста не меншої мужності, ніж, власне, сходження. Поразка під час сходження часто збагачує досвід альпініста більше, ніж вдале сходження. Конфронтація між альпіністом і навколишніми горами загартовує волю, силу духу, витривалість. Гори — це виняткова сфера для пізнання життя.

Ураганний вітер не вщухав і наступного дня. Найнебезпечнішим місцем маршруту був прохід під прямовисною вершиною Василя

Чапаєва. Кілька років тому саме в цьому місці загинули альпіністи з Чехії та Росії. Знаючи про таку загрозу, гірські сходжувачі при піднятті до цієї межі влаштовують ночівлю і близько третьої години ранку збираються в дорогу, щоб пройти небезпечну ділянку до сходу сонця, бо згодом починається період тавнення снігів і сходження лавин.

У нашому випадку, зважаючи на погані погодні умови, ми пішли на свідомий ризик і почали проходити в позаурочний час ділянку, на якій зійшла лавина. На наше щастя, вона накрила нас розсипчастим снігом, забила дихальні органи — відчуття не для слабкодухих. Це сталося 29 липня 2008 року. Сніг вище пояса, попереду Андрій, за ним я і незнайомий нам китайський альпініст. Згодом, без моєї участі, в 2011 році він супроводжував групу сходжувачів на пік Перемоги і тільки своїми мужніми діями врятував кілька людей від неминучої загибелі, відморозивши при цьому пальці рук і ніг. Завдяки казахстанським лікарям їх вдалося зберегти. Якимось по телефону я питав його, наскільки складним був пережитий випадок порівняно з тим, що стався в 2008 році. Він відповів, що набагато трагічнішим і важчим.

Часто повертаючись до свого першого досвіду і знайомства із захмарними вершинами, виніс урок — більше я сюди не ходок. Але життя розпорядилося інакше, третя спроба зійти на пік Леніна в 2008 році виявилася успішною. Тоді я не знав, що тягун, про який було сказано раніше, — це тільки «квіточки», перехід до табору, розташованому на піку Роздільний на висоті 6200 метрів за складністю і трудомісткістю перевищує попередні. Але і це ще не все, подальше сходження, ближче до вершини забирає, здавалося б, усі сили. Погода сприяла, активного сонця немає, вітер помірний, ми з Рустамом ідемо в хорошому темпі, за його оцінкою, і на вершину треба зайти не пізніше 16:00, інакше засвітла не встигнемо повернутися, а якщо нагряне негода, то можна і зовсім не повернутися. Бувалі альпіністи поводяться з горою, як із живою істотою: вони просять гору не сердитися. Є три варіанти поведінки гори: вона не приймає гостей, таких випадків у моїй практиці було три, гора приймає і відпускає та гора приймає і не відпускає.

Рустам блискуче відпрацював тактику сходження з урахуванням мого фізичного і морального стану, вікового цензу (мені тоді було 62 роки), і ми своєчасно досягли мети. Відчуття важко передати, емоції зашкалюють, неможливо повірити, що ти



Сходження на пік Леніна
Mountaineering to Lenin Peak

стоїш на вершині, але вершини насправді немає, є плоскогір'я, туман, тому гори, які навколо, роздивитися важко, а іноді — неможливо. Звичайно, це незабутньо, щемні хвилини. Безпосереднє сходження — це діалог між людиною і силами природи. Тиша висоти пробуджує в людині загострене сприйняття навколишнього світу, змушує її думати, аналізувати, порівнювати. Сфотографувалися на згадку з державним прапором Республіки. Дихається важко, рух, як у сповільненій зйомці, час повертатися назад. Той, хто бував у горах, знає, спуск — не менше небезпечний і складний, ніж підйом. Так воно і було, повернення виявилось тортурами, основна складність полягала у відсутності води, зневодненні організму, втраті фізичних сил. Але, тим не менш, ми поверталися з почуттям досягнутої мети, з доказом, у першу чергу собі, що складнощі подолано наполегливими послідовними діями.

Всупереч поширеній думці, альпініст не піднімається вгору тільки на силі своїх рук, він піднімається ногами. Тому правильно говорити не лізти на гору, а сходити на неї. Але, крім відчуття фізичної рівноваги, є ще одна дуже важлива обставина — відчуття рівноваги моральної. Мої вчителі — гіди, про яких я говорив вище, прищепили мені любов до гір, наставляли мене: «Перш за

все, треба підніматися вгору головою, а вже потім ногами. Завжди порівнюй те, що ти хотів би зробити, з тим, що ти зможеш. Альпінізм — це насамперед питання інтелекту та самоконтролю».

Після кількох днів перебування в умовах близьких до екстремальних мрієш про відпочинок, помитися в лазні з гарячою водою, колеги по хобі обов'язково подбають про це. У горах починаєш цінувати прості речі, яких на рівнині просто не помічаєш.

Люди, далекі від цього захоплення, часто ставлять запитання: що ви маєте путнього з таких пристрастей, що ви хочете цим довести? Навіщо це вам треба? У когось в підтексті питань ховаються різні тональності: іронія, відкрите нерозуміння.

Вище йшлося про ту надзвичайну атмосферу спілкування з людьми, природою — це словами складно передати, це на рівні почуттів — душу переповнюють враження від наших гір, стоїш перед ними, як перед обличчям вічності, ця краса дивовижна своєю суворістю, одним словом, це треба бачити. Будь-яке захоплення виробляє в людині необхідні якості: наполегливість, цілеспрямованість, завзятість, почуття взаємодопомоги — такі необхідні в нашому повсякденному житті.

Хочу звернутися до юнацтва, якому властивий максималізм, бажання пізнати нове, незвичайне. Юність — це час відкриттів. Одні відкривають для себе море, інші пустелю, треті — ще щось, а я відкрив для себе світ гір. Захоплення наповнюють життя змістом.

Мені пригадуються зустрічі з дивовижними молодими людьми. Одним з таких був Слава Шейко. Ми зустрілися вперше на підході до вершини Хан-Тенгри, коли він виконував роль портера і ніс чималий вантаж альпіністів з Іспанії. Згодом у 2011 році я зустрів його у першому таборі під піком Леніна, тоді ми в більш спокійній обстановці поспілкувалися. Він родом з Аксуйського району, батьки за радянських часів молодими фахівцями прибули в колгосп, де, втім, батько працює і нині, мама на пенсії. Більше 300 днів у році Слава знаходиться в горах, взимку здебільшого працює інструктором, рятувальником на лижній базі Каракола, а влітку портером в альпіністських таборах.

У 2011 році ми з ним піднімалися до передштурмового табору, я залишився на ночівлю, завдання було пройти період адаптації, а він попрямував на вершину. Незабаром почало сутеніти, а він не повертався, нас запитували про нього з базового табору, а ми не могли нічого відповісти. Нас охопило неабияке зане-

покоєння. Під час чергового сеансу зв'язку нам повідомили, що Слава благополучно прибув до табору.

Після повернення я поцікавився, як сталося, що він оминув нас і опинився в першому таборі, адже іншого шляху немає. Виявилось, що є, завжди маючи при собі лижі, черевики, на які кріпляться кішки, а під час спуску вони знімаються, можна його знайти. Він пройшов шлях до вершини всього за чотири години від передштурмового табору, а з вершини, застосовуючи особливу техніку і віртуозне володіння лижами, майже по стрімких скелях спустився до місця призначення лише за півгодини. Другий приклад, який хочу навести, неможливо пояснити. В той же сезон він ніс вантаж клієнта до 5300 метрів вагою 56 кг. Якщо поставити за мету потрапити до Книги рекордів Гіннеса, то Слава перший серед моїх знайомих, хто може в ній опинитися. Надзвичайні фізичні можливості та скромні людські якості, які не проявляються зовні: худорлявий, невисокий, привітне засмагле і обвітрене обличчя, вік трохи більше 30 років.

Якщо розглядати гірський ландшафт нашої країни з погляду розвитку туристичних можливостей, пригодницького туризму, екотуризму, то варто продовжити діалог, розпочатий у жовтні–листопаді 2002 року в рамках Бішкекського гірського саміту. Вже минуло понад 10 років, а документальна база, прийнята на Саміті, не має конкретного наповнення, немає наполегливої роботи щодо її практичної реалізації, зокрема й у галузі туризму. Між тим, такі гірські країни, як Непал, Пакистан, Китай і багато інших досягли прогресу в просуванні свого туристичного продукту. Ми могли б перейняти накопичений досвід, укласти двосторонні договірні зобов'язання і прийняти ґрунтовно підготовлену концепцію розвитку галузі, внести корективи в урядову структуру управління та координації цього важливого напрямку, тим самим досягти помітних зрушень у розвитку країни.

В нашій країні є унікальна природнокліматична особливість, що дозволяє проходити адаптаційний період експедиціям, метою яких є сходження на восьмитисячники.

Цього року в нашому Посольстві про це йшла мова з головою Федерації альпіністів, Героєм України Валентином Симоненком, пристрасним шанувальником Киргизстану. Після нашої зустрічі більше 20 альпіністів з Одеської області в липні цього року прибули у Киргизстан з наміром зійти на пік Леніна. У нашій бесіді В. Симоненко висловив думку про проходжен-

ня підготовчого тренінгу в наших горах збірної України, метою якої є експедиція на Еверест.

Мені особливо хочеться відзначити багату і різноманітну природу Киргизстану: величні снігові хребти, квітучі сади і виноградники, ялицеві гаї, чудові арчевники, ліси з високостовбурових блакитних тянь-шанських ялин, водоспади, ягоди обліпихи і барбарису. На півдні країни розташовані реліктові горіхово-плодові ліси Арсланбоба. Багатий ландшафт Сусамірської долини: вічнозелені насадження, табуни коней, що пахнуть кумисом, гірські озера з промисловою рибою, пасовища овець рідкісної породи. На киргизькій землі більше двох тисяч захмарних озер. Озеро Исик-Куль в перекладі з киргизької мови означає «тепле озеро». Воно ніколи не замерзає і купальний сезон триває іноді аж до листопада, температура води в літній час досягає 24°C, взимку до 4°C. Исик-Куль з прекрасними піщаними пляжами, кришталево чистою водою, з мінеральними джерелами, поєднанням гірського та морського кліматів є прекрасною курортною зоною з грязевим і термомінеральним лікуванням. За красою озеро та навколишні його хребти не вичерпують усіх визначних місць Киргизстану.

Крім природних цінностей, Киргизстан багатий на історико-архітектурні пам'ятки, розташовані на Великому шовковому шляху (ВШШ). Археологічний музей «Сулайман-Тоо», башта Бурана, Узгенський архітектурний комплекс, мавзолей Шах-Фазіль, караван-сарай Таш-Рабат, наскельні малюнки урочища Саймали-Таш, гумбез Манаса та інші пам'ятки нікого не залишать байдужими.

У киргизів є давня історія, нерозривно пов'язана з ВШШ. У II ст. до н.е. після подорожі китайського ченця Чжан Цзяна, що пройшов нелегким шляхом через безводні пустелі та гірські хребти Тенір-Тоо і Паміру, Алайське нагір'я, відвідав Ферганську долину Согд, Північний Афганістан і Парфію й описав трансконтинентальну торгову магістраль. Територія Киргизстану стала тим містком, який поєднав Схід із Заходом.

Територією Республіки проходили три гілки стародавнього караванного шляху — паміро-алайський, південний і північний, що пролягали через високогірні перевали Тенір-Тоо і Паміру.

Територія Киргизстану здавна входила в зону розвинутої центральноазійської цивілізації та була основною базою для зупинки на трасах міжнародних торгових сполучень. Завдяки ВШШ відбувалося взаємобагачення культур країн Сходу та



Заходу, що помітно у звичаях та обрядах киргизького народу. Наприклад, Ош — стародавній історичний і культурний центр, — був перевалочною базою та місцем зупинки караванів, які йшли трасою ВШШ. Великий воїн і полководець, засновник імперії Великих Моголів Бабур, що залишив після себе безцінну історичну хроніку «Бабур-Наме», зупинявся в Оші. На священній горі Сулайман-Тоо і понині стоїть його «худжра» — будиночок для роздумів, звідки, як він писав, «відкривається прекрасний вид на Ферганську долину».

Враховуючи гірський характер Республіки, важливим компонентом туристичної пропозиції є гірський, гірськолижний туризм, спелеологія, рафтинг і трекінг, що не вимагає великих капіталовкладень і має значний попит серед іноземців. Основою для розвитку згаданих видів туризму має стати спеціальна територія з обмеженим доступом для відвідування — зона, де будуть розташовані опорні точки для розвитку екстремальних видів туризму.

Ulukbek CHINALIEV,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Kyrgyz Republic to Ukraine*

MOUNTAINS AS A FACE OF ETERNITY

My experience in extreme tourism started, when I worked as the head of the Kyrgyzstan Diplomatic Mission in Tashkent. Then visa regime was established between our states and mountain climbers from Uzbekistan often applied to the Embassy for visas. I received an opportunity to know and communicate with fans of this sport. Gradually I began collecting information about mountain peaks of the Republic. Frankly speaking, since my school years I was interested in picturesque places of my native land. Together with my schoolmates we organized outings in the relic nut forests in the north of the Republic in Kara-Almi and Arslanbob. As to the mountain peaks and glaciers, I did not know much about them then.

The year 2002 was announced the international year of mountains in Kyrgyzstan. That year the Mountain Summit was held in Bishkek, where the basic document on sustainable mountain development was adopted.

Impressed by this forum and on the insistence of Anatoly Shabanov, the head of the Mountaineering Federation of Uzbekistan, on my next vacation I went to the base camp «Onion Meadow». Later the camp was relocated and now it is in the Achyk Tash area. For me everything was new: equipment, special training, future specific exercises — all of which I learned during my expedition. The base camp was at an altitude of 3800 m. There mountain climbers from many countries were initially trained and adapted before climbing to the peak of Lenin, whose height is 7134 m.

It was there that I met Aleksander Gubayev, one of the most promising climbers in our country, who unfortunately never came back after climbing in 2004 to the summit K-2 (8611 meters above

sea level). He managed to climb it, but the snow storm did not allow him to return to the base camp. The second world highest peak is the highest point of the Central Karakoram ridge and is located on the border of Pakistan–China–India. K-2 is a single mass with steep rocky glacial slopes and thick snow cover.

Aleksander Gubayev was a great person and a professional climber. Ironically, he instructed me that a good climber is alive climber. After many years, I remember my ill-considered and hasty actions to continue my route and pass to the next camp, which was located at an altitude of 4200 meters, where I stayed overnight. The opened panorama was magnificent: the Lenin Peak, snowy silence and majestic glaciers, indestructible and powerful majesty of nature, amazing inclemency and at the same time the beauty.

The atmosphere among climbers is special — stories and advice of the experienced, enthusiasm and hope of novices, here is romance in all its glory. However, climbing, as well as other spheres of human activity is a hard daily work, overcoming obstacles, adaptation to specific mountaineous conditions.

Perceptions were every time new, then during ten years they were repeated in one way or another while staying at different camps at the Lenin Peak, Korzhenev Peak in South Enylchek in Tajikistan, at the foot of the Victory Peak and in the magnificent Khan Tengri. As climbers say, your highest summit is always ahead of you. In this respect I would like to return to the story of my first perceptions, when climbing to the next camp located at an altitude of 5300 meters. My partner had to stay at the camp as he got sick, so I continued my way up without an experienced climber. It was this climbing area, where the largest tragedy in the history of mountaineering occurred. On Friday, July 13, 1990 thousands of tons of snow and ice in seconds killed 43 people. The width of the avalanche was 1,5 km and it wiped out the hut located at an altitude of 5300 meters and killed 23 members of the Leningrad mountaineering team performing tests before climbing in the Himalayas.

Now I realize how adventurous was my idea. Long-term climbing, endless chain of thrill-seekers, high ultraviolet radiation, unprotected skin that quickly covers with third-degree burns. The face, lips, hands are soon covered with blisters from sunburn and no oils and ointments help. Ascent seemed endless, sharp thirst,

sweating and body again requires to replenish the lost moisture. Sticking snow is additional factor making the ascent unbearable.

At an altitude of four thousand meters a person begins to feel the altitude sickness resulting from hypoxia and associated with dysfunction of individual organs and systems, especially cells of the higher central nervous system. Common symptoms of altitude sickness include severe headache, sleep problems, nausea, lack of appetite, lethargy and body ache. The general condition of the body due to the lack of oxygen begins to demand the return to the usual conditions. Only constant motion may alleviate the symptoms, because it enhances the blood flow to the brain. The relative stabilization of physiological parameters starts afterabout 3 weeks of stay in the mountains.

Constant motion requires physical load in the situation, when the body needs to lie down and stand still. Staying in the extremal conditions requires special rules of conduct, of which I learned from my highly experienced trainers Andrei Fedorov, Dmitry Grekov and Rustam Radzhapov later, when they climbed Everest without oxygen masks and accompanied me in the ascent to the 7000 m peaks. These people are wonderful, brave and remarkable, they deserve the highest respect for their human qualities manifested in the most extreme cases, and there were many. One I especially remember, when me and A. Fedorov in 2008 went to the top of Khan-Tengri and were caught by the snow storm, when only 200 meters were left to the top. We were forced to back down and stop for the night in the hut. Necessity to get off the route, when the top is at hand, requires from the climber the same courage as for ascent. Climbing failure often enriches the experience more than the successful ascent. The confrontation between the climber and the surrounding mountains tempers will, strength and endurance. Mountains are a unique area for exploring life.

Storm wind did not stop the whole next day. The Vasyl' Chapaev mountain wall was the most dangerous place of the ascent. Several years ago some climbers from the Czech Republic and Russian died here. Aware of this threat, the climbers arrange overnight before final ascent and about three o'clock a.m. they start to ascent before sunrise, because later the melting of snow may cause avalanches.

In our case because of poor weather conditions we took conscious risk and began ascending in the wrong time to the area with avalanching. It was snowing heavily and our noses were stuck with snow — a very unpleasant feeling. It happened on July 29, 2008.



We were waist-deep in snow — Andrew in the front, then me and a Chinese climber, whom I did not know, was the last. Later in 2011 he accompanied a group of climbers to the Victory Summit and only thanks to his courage he rescued several people from death. His palms and toes were frost-beaten and only due to high professionalism of Kazakh doctors they were saved. Once I asked him over the telephone to compare the situations of 2008 and 2011 years and he said that the latest was much more complicated and tragic.

Often remembering my first experience and exploration of the snow-covered peaks I learned a lesson to never come back again, but life decided otherwise. My third attempt to climb the peak of Lenin in 2008 proved successful. At that time I did not know that the previously mentioned long climb was only child's play. March to the camp located at the Rozdelny Peak at an altitude of 6200 meters was much more complicated and time-consuming than the previous climbs. Moreover, the closer is the peak, the more complicated is every step that seemingly takes all power. Weather was favorable — light snow, moderate wind. Rustam and me climbed at a good pace as he thought, and we planned to be on the top no later than 4 p.m., otherwise we would not come back to the camp before nightfall, and if the storm started, we could never come back.

Seasoned climbers treat a mountain as a living being. They ask it not to get angry and the mountain may choose one of the three patterns — it does not welcome the climbers (I experienced three such cases), it welcomes the climbers and releases them, and it welcomes the climbers but does not let them go.

Rustam brilliantly developed the climbing tactics considering my physical status, moral condition and my age (I was 62 years old then) and we successfully reached the goal. It is difficult to express the feelings — emotions go wild. It is hard to believe that you're standing on top of the mountain, but actually there is a plateau, fog is around and you cannot see well the mountains around. These are, in fact memorable and solemn minutes. Climb is a dialogue between a human and the forces of nature. Silence on the top sharpens the senses and you start thinking, analyzing and comparing. We made a picture of ourselves with the national flag of the Republic on the top. It is hard to breathe and your movements are like in a slow motion picture. It was time to go back. Those who experienced the climb know that descent is no less dangerous and difficult than the ascent. So it was — the return was a torture. The main difficulty was the lack of water, dehydration, loss of physical strength. Nevertheless, we returned with a sense of the achieved purpose, with confidence that we overcame the difficulties thanks to our persistent and skillful actions.

Contrary to the popular belief, the climber does not climb only using the strength of his hands, he lifted with his feet. Beyond the physical balance there is another very important factor — the moral balance. My teachers, the guides, whom I mentioned above, inspired me with love for the mountains and instructed me, «First of all, you climb using your head, and then your feet. Always compare what you plan to do with what you can. Climbing is primarily a matter of intelligence and self-control».

After a few days in the extreme conditions you dream of the rest, wash in the bath with hot water and your colleagues climbers always take care of it. In the mountains you begin to appreciate the simple things that you do not notice in your every day life.

People without any experience in climbing often ask the questions about the sense of this sport and about what we all want to prove to others. «Why do you need it?», — they ask trying to hide a range of feelings from irony to misunderstanding.

I mentioned above about the extraordinary atmosphere of communicating with people and with nature — it is difficult to express in words — it is at the level of senses. You are standing in front of the mountains and they are as the face of eternity with their eternal beauty and severity. It is the sight to behold! This sport develops very good human qualities, such as patience, tenacity, perseverance, teamspirit that are so needed in our daily lives.

I want to address to the youth with its perfectionism, desire to explore everything new and unusual. Youth is a time of discovery. Some people are discovering the sea, others — the desert, and some as me discover the world of mountains. Devotion makes your life meaningful.

I recall a meeting with a wonderful young man Slava Sheiko. We met for the first time on the ascent to the summit Khan Tengri, when he served as a porter and carried a considerable cargo of climbers from Spain. Later in 2011 I met him in the first camp under the Lenin peak. Then we talked in a more relaxed atmosphere. He was from Aksuisk region. His parents in the Soviet period came to the collective farm as young professionals. His father still works and his mother is a pensioner. Over 300 days a year Slava is in the mountains — in winter he works as an instructor and a rescuer at the Karakol ski camp and in summer — as a porter in the climbing camps.

In 2011, we climbed to the bivouac, where I stayed for the night. The task was to adapt before the final climb. Slava climbed to the top. Soon it began to get dark, but he did not return. We were asked about him from the base camp and we could not say anything. We got worried. During the next communication session with the base camp we were told that Slava safely arrived to the camp.

When he returned I asked him how he managed to get to the base camp passing us by. There seemed to be no other way. It turned out that there is always a way if you have skis, boots with climbing iron that may be removed on the way back. He worked his way from the bivouac to the top in just four hours and he needed only half an hour to get to the base camp from the top by using a special technique and skillful skiing on the steep slopes. The second situation was simply unexplainable. In the same season he carried the 56 kg cargo of the customer to the altitude of 5300 meters. He may well be the Guinness Book of Records person among my friends, if there is such a goal. This is the person of extraordinary physical abilities and wonderful human qualities: friendly and modest, thin, short, tanned and weather-beaten face, slightly more than 30 years of age.

Talking about the mountainous landscape of our country in terms of tourism, adventure tourism and eco-tourism opportunities, it is necessary to continue the dialogue started in October and November 2002 in the Bishkek Mountain Summit. It was more than 10 years ago, but the basic documents adopted at the Summit have not yet been practically implemented including in the field of tourism. Meanwhile, mountainous countries such as Nepal, Pakistan, China and many others have made progress in advancing their tourism products. We could learn from this experience, conclude bilateral agreements and design the tourism development concept, make necessary adjustments to the government structure and coordination of this important direction, thus achieving significant progress in development of the country.

Our country has a unique climatic and natural conditions that allows the expeditions on routes on 8,000-meter peaks to stay for the adaptation period.

This year we have discussed this issue at our Embassy with the head of the Mountaineering Federation of Ukraine, Hero of Ukraine Valentyn Symonenko, an avid fan of Kyrgyzstan. After our meeting, more than 20 climbers from Odessa region will arrive in Kyrgyzstan in July, They are intended to ascend the Peak of Lenin. In our conversation V. Symonenko suggested that the Ukrainian team of climbers planning to ascent the Everest should be trained in our mountains.

Especially I would like to mention the rich and diverse nature of Kyrgyzstan – the majestic snow-capped mountain ranges, blooming gardens and vineyards, fir forests, woods of tall blue Tien Shan firs, waterfalls, sea-buckthorn berries and barberry. In the south there are relict walnut-fruit forests of Arslanbob. The landscape of the Susamyrsky Valley is rich with evergreen plants, Koumiss-smelling herds of horses, mountain lakes with commercial fish, grazing sheep of rare breed. There are more than two thousand incredible lakes in the Kyrgyz land, including Ysyk-Kul Lake, which means «warm lake». It never freezes, and sometimes swimming season lasts until November. The water temperature in summer reaches +24°C and in winter to +4°C. Ysyk-Kul with its beautiful sandy beaches, crystal clear water, with mineral springs and a combination of mountain and sea climate is a resort area with mud and spa treatment. Beauty of the lake and the surrounding mountain produce unforgettable impression about Kyrgyzstan nature.

In addition to the natural values Kyrgyzstan is rich in historical and architectural monuments, located on the Great Silk Road area. Archaeological Museum Sulaiman-Too, the Buran Tower, the Uzgen architectural complex, the Mausoleum of Shah-Fazil, caravanserais Tash Rabat, rock paintings of Saymaly Tash site, humbez Manas and other attractions will leave no one untouched.

Kyrgyz people have a long history inseparably connected with the Great Silk Road. In the second century BC, a Chinese monk Chang Jiang traveled a hard way through the waterless desert and mountain ranges of Tenir-Too and Pamir, Alai Plateau, visited Sogdiana Fergana Valley, the northern Afghanistan and Parthia and left a description of the way that became the transcontinental trade line with caravans of silk. Kyrgyzstan became a bridge uniting the East and the West.

Three lines of the ancient caravan route pass the territory of the Republic — Pamir-Alai, south and north running through the highlands of Tenir-Too and the Pamirs.

The territory of Kyrgyzstan since the ancient times was the part of the developed Central Asia civilization and was the main stop area on the routes of the international trade connections. The Great Silk Road contributed to mutual enrichment of cultures of the East and the West, which is manifested in the customs and rituals of the Kyrgyz people. For example, Osh, an ancient and historic cultural center, was a crossing point and place for rest of the caravans passing the Road. Great warrior and military leader, the founder of the Great Mughal Empire Babur, who left behind a priceless historical chronicle Babur-Nama, stayed in Osh. In the sacred Sulaiman-Too mountain there is still his House for Reflections, from which, as he wrote «opens a beautiful view of the Fergana Valley».

Considering the mountainous nature of the Republic, an important component of the tourism package is mountaineering, mountain skiing, caving, rafting and trekking, which does not require large investments and has significant demand among foreigners. A special area with limited access to visitors, an area with anchor points for the development of adventure tourism, will be the basis for the development of the mentioned types of tourism.

Д-р Мохаммед Касем АЛЬ-АСААД,
Надзвичайний і Повноважний Посол Палестини в Україні

ДЕРЖАВА ПАЛЕСТИНА

Палестина — земля небесних релігій і колиска людської цивілізації. У Палестині все свідчить про довгу та складну історію цієї землі, яка починається ще з доісторичних часів.

Палестина має велике значення для послідовників трьох релігій: іудаїзму, християнства та ісламу. Про важливість цієї землі свідчить і те, що на території Палестини протягом історичного поступу людства вирішувались конфлікти, які виникали на релігійному ґрунті. Ця свята земля принесла всьому світу божественну милість і благодать через народження Ісуса Христа.

Палестина посідає особливе місце ще й тому, що тут Ісус Христос розпочав і закінчив свою людську проповідницьку діяльність, несучи свій хрест, на якому Він був розп'ятий. На цій землі Він був похований і на цій землі Він воскрес.

У Палестині знаходиться найдавніше місто у світі — Єрихон. Протягом своєї історії на його терені існувало більше 20 цивілізацій.

Палестина — благословенна земля для мусульман і християн, вона багато разів згадана в Корані.

Державу Палестину й Україну історично пов'язують дружні відносини. Держава Палестина завжди ставилася до України як до свого стратегічного партнера, а українці підтримували палестинський народ у його прагненні до незалежності. Одним із свідчень такої підтримки стало урочисте відкриття 15 жовтня 2001 року Посольства Палестини в Україні. Це відправна точка для нової епохи міжнародних, політичних і економічних взаємин.

15 жовтня 2001 року було відкрито Посольство Палестини в Україні та акредитовано Його Високоповажність Пана Валіда Закуто як Надзвичайного і Повноважного Посла Палестини в Україні. Посольство Палестини в Україні займається дипломатичною діяльністю, налагодженням політичних, економічних, суспільних і соціальних зв'язків. За цей час нам вдалося досяг-

ти великих успіхів у двосторонніх відносинах як на державному рівні, так і на рівні взаємодії з громадськими організаціями та партіями, офіційними структурами України, релігійними організаціями. На Посольство покладена місія із вирішення консульських питань, що виникають у громадян Держави Палестина. Головним завданням Посольства є зміцнення українсько-палестинських дипломатичних, політичних відносин. Представники Посольства регулярно проводять зустрічі з лідерами всіх політичних сил як парламентських, так і позапарламентських. Були проведені зустрічі з усіма релігійними конфесіями України. Тільки за останній час нам вдалося організувати кілька візитів до Держави Палестина. Нашу державу відвідав, зокрема, заступник міністра закордонних справ України Євген Микитенко та інші українські високопосадовці. Посольство Палестини піклується про захист прав, свобод і законних інтересів палестинського земляцтва в Україні, до якого входить близько 3 тис. осіб. Здебільшого це студенти технічних і медичних вишів. Я жодного разу не чув від них скарг щодо недотримання їхніх прав та свобод чи випадків арабофобії.

Потенціал для зростання рівня українсько-палестинської співпраці величезний. Багато років взаємодія між нашими країнами розвивалася у різних напрямках, однією з найуспішніших була і залишається співпраця в галузі освіти і, варто відзначити, що у ВНЗ України було підготовлено величезну кількість професійних кадрів для Палестини. Наша держава офіційно контактує більш як з 50-ма українськими вишами Києва, Харкова, Одеси та багатьох інших міст.

Випускники українських вищих навчальних закладів обіймають високі посади в Державі Палестина. У нашій країні є союз випускників українських навчальних закладів, який активно співпрацює з вишами України. Зараз в Україні навчається 2000 палестинських студентів, що свідчить про високий рівень викладання у вашій країні. Палестинські лікарі, інженери, які отримали освіту в Україні, вважаються фахівцями високого рівня. Україна приваблює наших студентів ще й тим, що у вашій державі на відміну від деяких інших країн практично немає ознак расизму.

Співпраця між нашими країнами не обмежується тільки сферою освіти, нині великий прогрес у взаємовідносинах відчутний у галузі туристичного бізнесу. Міністерство туризму і старожитностей Палестини щороку бере участь у виставці «Україна:



Панорама Віфлеєму
Bethlehem Overlook

Міжнародний туристичний салон». Держава Палестина дуже приваблива для туризму, а палестинці доброзичливий і гостинний народ. Держава Палестина багато в чому унікальна, адже тут можна доторкнутися до справжньої історії. Власне назви міст говорять самі за себе — Єрусалим, Віфлеєм, Єрихон та ін. Крім того, тут ви можете скуштувати автентичну східну кухню. У зв'язку із запровадженням безвізового режиму лише торік Державу Палестина відвідало понад 130 тисяч українців, і ми сподіваємося на ще більшу кількість туристів з України.

Палестина, як і Україна, аграрна країна і це ще один напрям взаємодії між нашими державами, ми сподіваємося на глибоку співпрацю у цій галузі. Завдяки клімату (наша держава розташована в районі Середземномор'я і має характерний помірний морський клімат) жителі Палестини мають можливість збирати кілька врожаїв на рік. Наприклад, всесвітньо відоме наше оливкове виробництво, врожаї з цитрусових плантацій, овочівництво, квітникарство. Україна нас приваблює тими галузями, які тут розвинені сильніше, ніж у нас, зокрема машинобудуванням, металургією, виробництвом органічних і неорганічних добрив.

Україна вважається привабливою країною для палестинців з погляду ведення бізнесу. До речі, значна кількість наших біз-

несменів уже працюють в Україні. Обсяг товарообігу між нашими країнами зростає щороку і це, незважаючи на те, що існують об'єктивні перепони у веденні бізнесу з боку третіх держав. Ми так само сподіваємося на українські інвестиції в палестинську економіку. Нам необхідно підтримати починання бізнесменів прийняттям рішень на високому рівні, щоб розширити можливості для представників бізнесу.

Я приступив до виконання обов'язків глави дипломатичної місії Палестини в Україні 2010 року і 3 роки відкривав для себе вашу країну. Мені дуже приємно жити і працювати тут. З кожним днем я пізнаю для себе щось нове: культура України, історія, природа, кухня і, звичайно ж, мене вразив народ — відкритий, добросердий і гостинний. За цей час я відвідав багато міст, не тільки великих, і всюди мене гостинно приймали. Я відчуваю добре ставлення українців до Держави Палестина та переживання і співчуття щодо палестинського питання у світі. У мене з'явилося багато знайомих і друзів в Україні.

Я задоволений розвитком відносин між Палестиною та Україною протягом останніх трьох років. У 2010 році приїжджала міністр туризму Палестини в Україну і провела низку зустрічей, зокрема з міністром культури України. Ми хочемо розвивати відносини в галузі науки і навчання. Ми прагнемо, щоб кількість студентів, які приїжджають здобувати освіту в Україні, щороку зростала. Є плани візиту в Україну міністра освіти для налагодження більш тісної співпраці. Ми маємо намір сформувати велику бізнес-делегацію для офіційного візиту в Україну. Сектор Газа після руйнувань, завданих війною, потребує відновлення, будівництва нових приміщень, і я сподіваюся, що українські фірми братимуть участь у цьому будівництві. Тому ми зацікавлені у подальшому розвитку відносин з Україною, сповнюємося надій, що вони поглиблюватимуться за рахунок візитів високопоставлених чиновників з обох сторін. Також маю бажання побачити нашого Президента в Україні.

Ми зацікавлені у розвитку співпраці в сільському господарстві, будівництві, в різних галузях економіки і сподіваємося, що з кожним роком ми лише зміцнюватимемо дружбу між Україною і Державою Палестина та ділові зв'язки, які тільки зміцнять економіку наших двох дружніх країн.

Dr. Mohammed Kasem AL-ASAAD,

Extraordinary and Plenipotentiary

Ambassador of Palestine to Ukraine

THE STATE OF PALESTINE

Palestine is the land of heavenly religions and the cradle of human civilization. Everything in Palestine gives witness to a long and complicated history of this land, which goes back to prehistoric times.

Palestine is of great significance for the adepts of three religions: Judaism, Christianity and Islam. The importance of this land testifies to the fact that during the historical development of mankind the Palestinian territories were the place to resolve religious conflicts. This holy land brought the divine mercy and grace to the world through the birth of Jesus Christ.

Palestine occupies a special place because here Jesus Christ commenced and finished his field service, carrying his cross, to which he was nailed. He was buried and upraised in this land.

Jericho, the oldest city in the world, is in Palestine. Throughout its history over 20 civilizations existed at the Palestinian territory.

Palestine is the blessed land for Muslims and Christians; it is repeatedly mentioned in the Koran.

The State of Palestine and Ukraine are historically bound by friendly relations. The State of Palestine always treated Ukraine as its strategic partner, and the Ukrainians supported the Palestinian people in their striving for independence. One of the evidences of such support was the opening ceremony of the Embassy of Palestine in Ukraine on October 15, 2001. It was the benchmark to launch a new era of international, political and economic relations.

On October 15, 2001 the Embassy of Palestine was open in Ukraine and His Highness Mr. Walid A.A. Zaqout was accredited as Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of Palestine to Ukraine. The Embassy of Palestine in Ukraine is engaged in diplomatic activities, establishing political, economic, public and social

relations. Within this period we managed to achieve great success in bilateral relations at the national level and at the level of interaction with social agencies and political parties, official entities of Ukraine and religious organizations. The mission of the Embassy is to resolve consular issues arising with the citizens of Palestine. The main objective of the Embassy is to strengthen Ukrainian-Palestinian diplomatic and political relations. The Embassy representatives regularly meet with the leaders of all political forces, both parliamentary and extra-parliamentary. Meetings were held with all religious confessions in Ukraine. Recently we managed to arrange and hold several visits to the State of Palestine. Yevhen Mykytenko, Deputy Foreign Minister of Ukraine, and the other Ukrainian top officials visited our state. The Embassy of Palestine protects the rights, freedoms and legitimate interests of the Palestinian community in Ukraine, which includes about 3 thousand persons. Most of them are students of technical and medical universities. I've never heard any complaints from them on non-compliance with their rights and freedoms or cases of Arab phobia.

The potential for growth of Ukrainian-Palestinian cooperation is tremendous. For many years cooperation between our two countries was developed in different directions; one of the most successful was and remains cooperation in education. It should be noted that Ukrainian universities trained a great number of professional cadres for Palestine. Our country has official contacts with over 50 Ukrainian higher educational institutions in Kyiv, Kharkiv, Odesa and many other cities.

Graduates from Ukrainian universities hold high positions in the State of Palestine. The union of graduates from Ukrainian universities was formed in our country and actively cooperates with the universities in Ukraine. At present more than 2,000 Palestinian students study in Ukraine; this gives evidence of the excellence in teaching in your country. Palestinian doctors and engineers trained in Ukraine are considered highly proficient experts. Ukraine also attracts our students by the fact that, unlike some other countries, your country has practically no signs of racism.

Cooperation between our countries is not limited by the educational area. At present great cooperation progress is felt in the field of tourism. The Ministry of Tourism and Antiquities of Palestine takes part in the annual exhibition «Ukraine: International Tourist Salon». The State of Palestine is very attractive for tourism and the Palestinians are friendly



Куточок Держави Палестина
Corner of the State of Palestine

and welcoming people. In a sense, the State of Palestine is unique to a large extent, because here you can touch the real history. Actually, the city names speak for themselves — Jerusalem, Bethlehem, Jericho and the others. In addition, here you may enjoy authentic oriental cuisine. In connection with the introduction of a visa-free regime, over 130,000 Ukrainians visited the State of Palestine last year and we hope for the growing number of Ukrainian tourists.

Similar to Ukraine, Palestine is an agrarian country; this being another direction for cooperation between our countries. We believe in deep collaboration in this field. Thanks to its climate (our state is located in the Mediterranean region and has a distinctive mild maritime climate), the Palestinian residents can harvest several times per year. For example, our olive production, harvest of citrus plantations, horticulture and floriculture are well-known in the world. Ukraine is interesting for us in those aspects that are more advanced than ours, including machine-building, metallurgy, production of organic and inorganic fertilizers.

Ukraine is considered an attractive country for the Palestinians in terms of doing business. By the way, many of our business persons have been already operating in Ukraine. The trade volume be-

tween our countries is increasing every year in spite of the existing objective obstacles to doing business from the third countries. We also hope for Ukrainian investments in the Palestinian economy. To expand business opportunities, we need to support the undertakings of business entities by decision-making at the high level.

I took up duties at the Embassy of Palestine in Ukraine in 2010 and within 3 years I've managed to discover your country for myself. It is a great pleasure to live and work here. Every day I learn something new for myself: Ukraine's culture, history, nature, cuisine and, of course, I was struck by your people – open-hearted, good-nature and hospitable. During this time I have visited many cities, not only large, and everywhere I received cordial hospitality. I feel good attitude of the Ukrainians to the State of Palestine and emotions and compassion to the Palestinian issue in the world. I got a lot of friends and acquaintances in Ukraine.

I am pleased with the development of the relations between Palestine and Ukraine over the past three years. In 2010 the Palestinian Minister of Tourism visited Ukraine and held a series of meetings, including with the Minister of Culture of Ukraine. We wish to develop relationships in science and education. We strive to make the number of students who come to receive education in Ukraine increased annually. There are plans for the Minister of Education to visit Ukraine and establish closer cooperation. We intend to form a large business delegation for an official visit to Ukraine. After the devastation caused by war, the Gaza Strip needs restoration, construction of new facilities and I hope that Ukrainian companies will participate in this construction. Therefore, we are interested in the further development of relations with Ukraine, we hope for their deepening through the visits of senior officials from both sides. I also have a desire to see our President visiting Ukraine.

We are interested to develop cooperation in agriculture, construction, different sectors of the economy and hope that each year we'll foster good friendship between Ukraine and the State of Palestine as well as business contacts to strengthen the economy of our two friendly countries.

Д-р Мохамед Саїд АКІЛЬ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Сирійської Арабської Республіки в Україні*

УКРАЇНА – МОЯ ДОЛЯ



Перш ніж говорити про свої інтереси, захоплення, хобі, про те, як проводжу свій вільний час в Україні, хотілося б розповісти про цікаву, на мій погляд, передісторію. Закінчивши підготовчий факультет у Московському автодорожньому інституті (МАДІ) в 1972 році, деканат по роботі з іноземними студентами цього інституту повідомив мені, що Міністерство вищої освіти СРСР розподілило мене на подальше навчання в Україні, в Харківський політехнічний інститут (ХПІ). Звиклий до способу життя в столиці Радянського Союзу і маючи вже чимало друзів, мені хотілося залишитися в Москві.

Мої намагання умовити декана по роботі з іноземними студентами залишити мене в Москві не дали бажаного результату, і я вирішив звернутися до Міністерства вищої освіти СРСР. В результаті бесіди з відповідальним чиновником, який займається розподілом іноземних студентів по різних вишах СРСР, з'ясувалося, що моїм початковим розподілом від Міністерства я був направлений до Московського енергетичного інституту (МЕІ), але, за словами цього чиновника, до Міністерства надійшло повідомлення з МАДІ, що я виявив бажання переїхати на навчання до Харкова, і тому вони перерозподілили мене в ХПІ. Ця інформація була для мене справжньою несподіванкою,

оскільки цього взагалі не було, і я сказав, що, напевно, сталася якась помилка і мене переплутали з кимось. Відповідальний за розподіл сказав, що вони будуть з'ясовувати обставини, що склалися. Головне, помилку було виправлено, і мене залишили в Москві. У 1978 році я закінчив МЕІ. Після того, як я попрацював два роки за спеціальністю у себе на Батьківщині, я знову поїхав у СРСР продовжувати навчання.

За період проживання в Союзі, мені пощастило поїздити по різних республіках і містах. Багато разів я бував в Одесі, Харкові та Криму. У мене залишилися прекрасні спогади про Україну та український народ, я зустрів багато цікавих людей, які стали мені друзями.

У 1984 році я захистив кандидатську дисертацію і отримав звання кандидат технічних наук. За довгі роки навчання в МЕІ у мене з'явилося багато друзів як серед студентів, так і серед викладачів, очільників кафедри та іноземного деканату, особливо в період 1980–1984 рр. Крім наукової діяльності, я займався громадською роботою — був головою земляцтва арабських країн у цьому інституті.

З 1984 до 1989 року ректорат МЕІ щороку запрошував мене на курси з підвищення кваліфікації.

З 1990 року у зв'язку з різними науковими і посадовими справами мені не вдавалося більше бувати у цих краях, хоча я завжди пам'ятав про Росію й Україну. Минуло майже 22 роки, за цей час я відвідав чимало країн світу від США до Австралії, але чомусь усі ці поїздки обходили стороною мої улюблені краї. Я навіть став думати, що мені не судилося більше відвідати ті місця, де я прожив найцікавіший період свого життя — студентський. Але, напевно, тоді доля готувала мені справжній сюрприз.

На початку 2010 року нашим керівництвом було висунуто пропозицію про призначення мене на посаду Посла в певну країну. Питання запропонованого призначення обговорювалося зі мною. Про Україну в той час і мови не було. Для мене, звичайно, заслужити таку довіру було великою радістю. Наприкінці 2010 року наш Президент Башар Асад відвідав Україну з офіційним візитом. В результаті візиту було підписано низку угод, що стосуються різних сфер державної діяльності обох країн. У ході однієї із зустрічей між Президентом Сирії Башаром Асадом і Президентом України Віктором Януковичем, виходячи із тривалих, міцних і дружніх відносин між Сирією та Україною, за

словами присутніх, було порушено питання про необхідність підвищення ступеня дипломатичної присутності Сирійської держави в Україні, оскільки на той час Сирію в Україні представляв лише Тимчасовий повірений. Щодо цього питання Президент Башар Асад пообіцяв в недалекому майбутньому призначити Посла і 23 січня 2011 року було видано Указ про моє призначення Послом Сирії в Україні. Для мене, звичайно, це було здійсненням моєї мрії.

Я розпочав виконувати свої обов'язки 25 лютого 2011 року. 6 квітня мені пощастило зустрітися вперше з паном Президентом України і вручити Його Високоповажності свої Вірчі Грамоти. Ось яка у мене склалася доля.

Приїхавши до Києва вперше 25 лютого 2011, мене зустріла сувора зима. Шкала термометра показувала -18°C . До таких погодних умов мені, звичайно, не звикати, тому що довгий час я жив у Москві, де температура іноді сягала -35°C , але саме місто Київ по дорозі з аеропорту Бориспіль в мою резиденцію того дня здалося мені сірим. Та я не мав жодного сумніву, що скоро побачу справжній Київ, про красу якого так багато розповідають. І справді, незважаючи на зимовий час, я поступово став знайомитися з визначними пам'ятками цього прекрасного міста, з його монументами, садами, ошатними будівлями і вулицями... А з настанням весни я побачив Київ у всій своїй чарівній красі.

За два з гаком роки перебування в Україні мені пощастило відвідати різні міста і області цієї красивої країни. Перша моя подорож була до Одеси у рамках організованої Міністерством закордонних справ України за сприяння ГДІП поїздки у червні 2011 року. У ній брали участь багато Послів та представників дипломатичних місій різних країн, акредитованих в Україні. Поїздка включала туристичні екскурсії визначними пам'ятками цього прекрасного приморського міста. Були й офіційні зустрічі з керівництвом міста, й відвідини деяких підприємств, урочисті вечори, показ балетної вистави, і, звичайно, тур на пароплаві по Чорному морю. Хоча Одесу я добре знав з часів студентського життя, але тоді вона мені здалася ще гарнішою.

Місто Чернігів, яке є історичним центром Лівобережної України і одним з найбільших міст Київської Русі, також було одним з пунктів, де я зупинявся. На території міста протікають три річки — Десна, Стрижень і Білоус. Мальовнича природа, велика кількість старовинних церков і монастирів, інших пам'яток культури.



Візит до Харкова
Visit to Kharkiv

Гарні враження у мене залишилися від Канева, де пощастило бувати не раз. Місто розташоване на березі Дніпра, який може подарувати приємний відпочинок з прогулянками на катері. Природа екзотична, особливо в Шевченківському національному заповіднику.

В Україні існує досить велика сирійська діаспора, понад 5 тис. осіб. Крім того, в різних містах України навчається більше 2,5 тисячі сирійських студентів, тому деякі з моїх візитів до Одеси, Харкова, Дніпропетровська і Запоріжжя мали діловий характер.

У Києві зі мною живе моя сім'я — дружина Сусанна і два сини Маджид і Амер. Дружина за фахом стоматолог. У Сирії вона працює викладачем в Університеті Алеппо, але задля збереження родини їй довелося піти у тривалу відпустку. Син Маджид навчається на фармацевтичному факультеті в Національному медичному університеті ім. О. Богомольця, а молодший Амер цього року закінчує підготовчий курс і готується продовжувати навчання на медичному факультеті в цьому ж університеті.



На презентації виставки Ірану в Українському домі
At the Iran exhibition in the Ukrainian House

У вихідні (суботу і неділю) часто всією родиною гуляємо Хрещатиком або відвідуємо виставки, які організовуються в різних місцях Києва. Іноді їздимо з друзями на природу в околиці міста Києва.

Культурний відпочинок є основним у нашому сімейному житті. У Києві ми багато разів відвідували оперні та балетні спектаклі. Наша родина тісно пов'язана з музикою. У дитинстві я грав на скрипці й гітарі, щоправда, давно втратив навички гри на цих інструментах, але для мене музика — це плавання у всесвіті. Мої сини пішли моїми слідами і навчилися грати на піаніно. Виходячи з наших музичних захоплень, ми за наявності вільного часу відвідуємо різні творчі вечори, особливо класичної музики. Нещодавно побували у Будинку органної музики, де можна не тільки насолоджуватися чудовими творами камерної органної музики, а й милуватися архітектурою самого Миколаївського костелу, в якому влаштовують такі приємні заходи.

Важливе місце в моєму житті посідає спорт, найбільше люблю баскетбол. У дитинстві я грав в одній міській команді, а в студентські роки часто брав участь в інститутських змаганнях. Нині я не маю ні місця, ні з ким займатися баскетболом, тому вранці обмежуюся звичайною ранковою зарядкою. По вихідних зі своїми синами граю в настільний теніс, який теж є одним із улюблених видів спорту для мене. А от шахам теж відведено особливе місце у моєму житті. Це найпрекрасніший вид розумового спорту, якому я люблю приділяти увагу у вільний час, якого, на жаль, я нині маю менше, ніж хотілося б. Але за можливості граємо з синами, які чекають з нетерпінням, коли я як суперник зроблю їм виклик.

ГДІП за сприяння МЗС України часто організовує різні культурні та туристичні заходи, які роблять нас — представників дипломатичного корпусу — однією родиною. Виходячи з цього, у мене особисто і в моєї сім'ї з'явилося дуже багато друзів не лише серед представників дипломатичних місій та нашої діаспори, а й серед українців.

Про Україну і український народ, який вирізняється багатьма цінними якостями: гостинністю, добротою, щедрістю, великодушністю і чуйністю можна говорити дуже багато. І взагалі, тут я не відчуваю себе іноземцем, оскільки бачу дуже багато спільних рис та якостей, які поєднують наші народи.

Насамкінець хочу побажати Україні й українському народу подальшого розквіту, успіхів у досягненні поставлених цілей. Міністерству закордонних справ України хочу висловити свою вдячність за виважену дипломатичну політику, яка відображає зовнішню політику країни, а ГДІП необхідно віддати належне визнання за проведену роботу щодо полегшення діяльності дипломатичного корпусу, акредитованого в Україні.

З щирою повагою.

Dr. Mohamed Said AKIL,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Syrian Arab Republic to Ukraine*

UKRAINE IS MY DESTINY

Before talking about my interests, hobbies and the way I spend my free time in Ukraine I would like to tell you an interesting story. After finishing a pre-university courses of the Moscow Automobile Road Institute in 1972 I was informed by the dean of the faculty responsible for foreign students that the Ministry of the Higher Education of the USSR decided to send me to Ukraine to study at the Kharkiv Polytechnic Institute. By that time I got accustomed to the style of life in the capital of the Soviet Union and acquired many friends, so I wanted to stay in Moscow. All my attempts to persuade the dean of the faculty to leave me in Moscow were futile and I decided to address directly to the Ministry of Education. After conversation with the Ministry official responsible for distribution of the students to higher educational institutions I found out that my first distribution destination was the Moscow Energy Institute, but according to him they received information from the pre-university courses about my wish to go to Kharkiv, so they acted accordingly. This information was an absolute surprise to me and I said that it was a mistake and I was confused with someone else. The mistake was corrected and in 1978 I graduated from the Moscow Energy Institute. Then for two years I worked in Syria as an engineer and then again went to the USSR to continue my education.

During my stay in the Soviet Union, I was fortunate to travel around the various republics and cities of the big country. Many times I visited Odesa, Kharkiv and Crimea. I still have great memories of Ukraine and the Ukrainian people. I met many interesting people, who became my friends.

In 1984 I defended the thesis and received the PhD title in Engineering. After years of training at the Moscow Energy



На виставці тюльпанів
At the exhibition of tulips

Institute I acquired many friends among students and among teachers, heads of the departments and dean's office of the faculty for foreign students, especially during 1980–1984. In addition to research activities, I was involved in social work as the head of the Arab Brotherhood of the Institute.

From 1984 to 1989 I every year attended the upgrading course upon invitation of the Moscow Energy Institute Administration.

Since 1990 because of various scientific assignments and official positions I did not have a chance to travel to this part of the world, though I always remembered about Russia and Ukraine. Almost 22 years passed and I visited a lot of countries from the USA to Australia, but for some reason my travels did not bring me to my beloved land. I even began to think that I would never return to the land of my studentship, the most interesting period of my life. However, my fate prepared a real surprise to me.

In early 2010, our administration decided to appoint me to the position of ambassador to some country. The proposed appointment

was discussed with me. At that time Ukraine was not mentioned. For me it would be a great joy to win such confidence. At the end of 2010 our President Bashar al-Assad was in Ukraine on an official visit. This visit resulted in conclusion of several treaties in various areas of government activity in both countries. According to those present at one of the meetings, the President of Syria Bashar al-Assad and the President of Ukraine Viktor Yanukovich talked about the need to increase the diplomatic presence of the Syrian state in Ukraine based on the long, strong and friendly relations between Syria and Ukraine, because at the time Syria was represented only by the charge d'affaires. The President Bashar al-Assad promised to appoint the Ambassador in the near future. On January 23, 2011 the President of Syria Bashar al-Assad issued a decree on my appointment to the position of the Ambassador of Syria to Ukraine in Kyiv. For me, of course, it was realization of my dream.

Kyiv met me with a harsh winter, when I came here on February 25, 2011. Thermometer showed -18°C. I did not need to accommodate



З дружиною в резиденції
With his wife in the residence

to such weather, because I lived in Moscow for a long time, where the temperature sometimes reached -35°C , but on the way from the Boryspil airport to my residence in Kyiv that day the city seemed to be gray. However, I did not have a shadow of doubt that soon I will see a real Kyiv with its celebrated beauty. Indeed, despite the winter time, I gradually became acquainted with the sights of this beautiful city, with its monuments, gardens, ornate buildings and streets... And when spring came, I saw Kyiv in all its charming beauty.

I started to perform my duties on February 25, 2011. On April 6, I met the President Ukraine for the first time and presented my credentials. This was my destiny.

For more than two years of stay in Ukraine I was lucky enough to visit different cities and regions of this beautiful country. My first trip was to Odesa. It was organized by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine with support of GDIP in June 2011. There were many ambassadors and members of the diplomatic missions of various countries accredited in Ukraine. The trip included guided tours to the sights of this beautiful seaside town. There were formal meetings with the city administration, visits to enterprises, gala concerts, ballet performances and, of course, the Black Sea cruise. I knew Odesa since college life, but then it seemed to me even more beautiful.

City of Chernigiv, the historical center of the left-bank Ukraine and one of the largest cities of Kievan Rus was also one of the sites, where I stayed. This is the city of three rivers — Desna, Strizhen and Belous. It is well known for its picturesque nature, plenty of old churches and monasteries and other attractions.

I received very good impressions from Kanev, where I was luck to stay. The city is situated on the bank of the Dnieper river, which can offer you a nice boat trip. Nature is very rich there, especially in the Shevchenko National Reserve.

There is a very large Syrian Diaspora in Ukraine with more than 5 million people. In addition, more than 2,500 Syrian students study in different cities of Ukraine, therefore some of my visits to Odessa, Kharkiv, Dnipropetrovsk and Zaporizhzhya were connected with this fact.

My family — wife Susanna and two sons Majid and Amer lives with me in Kyiv. My wife is a dentist. In Syria she teaches at the University of Aleppo, but in order to be with the family she had to



Відкриття виставки торгівлі Сирії в Києві
Opening of the trade exhibition of Syria in Kyiv

take a long-term leave. My elder son Majid studies at the pharmacy faculty of the Bogomolets National Medical University. My younger son Amer finished pre-university courses this year and is preparing to continue his education at the National Medical University in September 2013.

On weekends (Saturday and Sunday) we often go out for a walk in Kreschatik, visit exhibitions organized in different places of Kyiv. Sometimes we go for outing with our friends in the outskirts of Kyiv

Cultural leisure is essential for my family life. During our stay in Kyiv we many times visited the Opera House to listen to opera and watch ballet performances. Our family is closely connected with music. As a child, I played the violin and guitar, however, I long lost my skills to play these instruments, but for me the music is a swimming in the universe. My sons followed my way and learnt to play the piano. Based on our musical passions, if we have free time, we visit various recitals, especially classical music. Recently were were lucky to visit the House of Organ Music, where we not only enjoyed the magnificent beauty of chamber organ music, but

also admired the architecture of the St Nicholas Church, which organizes such pleasurable activities.

Active recreation and sport are important for me. Basketball is my favorite. As a child I played in one of the city teams, as a student I often participated in the Institute sport events. Now I have neither place, nor team to play basketball, so I limit my sport activities by morning fitness exercises. On weekends I play table tennis with my sons. This is also one of the favorite sports for me. Chess occupies a special place in my life. It is the most wonderful intellectual exercise that I love to do in my free time. Unfortunately, I do not have much time to do this often, but when I have time I play with my sons, who also love this sport and look forward to play with me.

GDIP with support from the MFA of Ukraine often organizes various diplomatic, cultural and tourist activities uniting all representatives of the diplomatic corps into one family. So, I and my family acquired a lot of friends not only among members of diplomatic missions and the diaspora, but also among Ukrainians.

One can say a lot about Ukraine and the Ukrainian people with their nice qualities, such as hospitality, kindness, generosity and sympathy. I do not feel like a foreigner in Ukraine, because our nations have so much in common.

Finally, I wish Ukraine and the Ukrainian people further prosperity and success in achieving their goals. I would like to express my profound gratitude to the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for a middle-of-the-road diplomatic policy, which reflects the foreign policy of the country and to GDIP for the work done to facilitate the activities of the diplomatic corps accredited in Ukraine.

Yours sincerely.

Ар'я МАККОНЕН,

*Надзвичайний і Повноважний Посол
Фінляндської Республіки в Україні*

ВМІННЯ ПОЄДНУВАТИ РОБОТУ З ВІДПОЧИНКОМ



Ось уже два роки як я в Україні. 2013 рік був багатий на зустрічі, подорожі в різні регіони, двосторонні візити, семінари та конференції. Нещодавно мене запитали про виклики, з якими я стикаюся як Посол Фінляндії в Україні, і одним з переліку складнощів, які я називала, був брак часу, що летить так швидко — 24 години на день для мене — дуже мало.

Я витратила левову частку часу разом з представниками фінського бізнесу на зустрічі у багатьох містах України у пошуках нових можливостей, на візити до місцевих чиновників, представників бізнесових кіл України. Наразі відвідала Донецьк, Запоріжжя, Одесу, в Криму — Сімферополь, Севастополь, Інкерман і Ялту; Львів, Ужгород, Мукачеве, Харків, Хмельницький, Вінницю, Полтаву... У деяких із згаданих міст я побувала навіть двічі. Але й досі є багато місць, у які я планую поїхати з робочим візитом.

Подорожі дають надзвичайну можливість побачити і вивчити багато нового: жодна книга чи навіть інтернет не зможуть їх замінити. Варто згадати про надзвичайно пізнавальну подорож до Полтави, ми відвідали Музей історії Полтавської битви з дуже відомим фінським істориком, доктором політичних та суспільних наук, професором Пеккою Вісурі, який прочитав лекцію про паралелі



Посол Ар'я Макконен з чоловіком Тімо Хелленбергом та Катериною Садовою
Ambassador Arja Makkonen with her spouse Timo Hellenberg and Kateryna Sadova

у історії фінського та українського народів. Власне музей та факти про фінсько-українські зв'язки у минулому справді вразили. У часи Полтавської битви Фінляндія була частиною Шведського королівства.

Я особисто також помітила наслідок таких історичних паралелей між нашими країнами під час перебування в Одесі. Я була приємно здивована, побачивши фото фінського генерала Маннергейма в готелі «Лондонська», у якому він зазвичай зупинявся у 1915 році під час лікування.

Незабутньою була подорож до Львова. Туди я поїхала зі своїм чоловіком та нашим домашнім улюбленцем. Ми стали свідками захопливого дійства, пов'язаного зі встановленням Різдвяного дідуха. Мер Львова Андрій Садовий подарував нам сувенірного дідуха — символа свята. Намагаючись поєднати приємне і справи, ми пройшли інтенсивні курси української мови за тиждень, а це близько 30 годин. І звичайно, я б хотіла нагадати читачам, що готель «Леополіс» — це інвестиція фінської родини Хартваллів.

Що мені також сподобалось під час подорожей Україною — це зустрічі зі студентами і бесіди з ними на різні теми: Фінляндія і ЄС, фінсько-українські відносини, ЄС—Україна та Угода про асоціацію. Було приємно почути їхні думки і погляди з цих питань.

Протягом осені 2012 року відбулися важливі візити в Україну, зокрема державного секретаря МЗС Фінляндії Пертті Торстїлі; генерального директора департаменту Росії, Східної Європи і Центральної Азії пані Терхі Хакали, яка презентувала концепцію «Team Finland». Члени товариства УКК (названого на честь президента Фінляндії Урхо Кекконена) відвідали столицю України; серед них — колишні спікери Парламенту та голова Комітету майбутнього.

Моя взаємодія із представниками фінського бізнесу стала ще інтенсивнішою, окрім того, що ми відвідуємо з бізнес-делегаціями різні регіони, і я допомагаю їм у вирішенні певних питань, я також відвідала деякі компанії неподалік Києва.

Для мене було справжнім задоволенням брати участь в офіційному відкритті сучасної лакофарбової фабрики «Eskago», що знаходиться в Одесі та функціонує за рахунок інвесторів зі Швеції та Фінляндії.

«Фінсько-українські паралелі у військовій історії від Полтавської битви до Другої світової війни» — це тема серії лекцій, з якими виступив відомий фінський військовий історик, доктор Пекка Вісурі. Спочатку це може прозвучати несподівано для деяких людей, але ґрунтовний погляд на історичні зв'язки підтверджує, що Україна і Фінляндія мають багато спільного: вони обидві знаходяться на кордоні між заходом і сходом, багато війн, які відбувалися на кордоні, безпосередньо зачіпали обидві наші країни.

З обох сторін (фінської і української) гинули люди у битві під Полтавою, потім у Зимовій війні (радянсько-фінська війна 1939–1940 рр.), те ж було у 1944-му. Дивізію з Київського військового округу було скеровано на Раатську дорогу на фінському фронті.

Доктор Вісурі провів семінари в Музеї історії Полтавської битви 12 березня, а 14 березня — у Вінницькому педагогічному університеті. Багато студентів історичного факультету, науковців і журналістів виявили значний інтерес до події. Найчастіше ставили запитання щодо відносин між гетьманом Павлом Скоропадським і маршалом Карлом Гюставом Маннергеймом, бо вони обоє здобували освіту в петербурзькому Пажеському корпусі; про те, як Фінляндія здобула незалежність у 1917 році,



Зі співробітниками Музею Полтавської битви та з професором Пеккою Вісурі
At Poltava Battle Museum with Professor Pekko Visuri and museum staff

коли Україні, на жаль, цього не вдалось; чий вплив на історію Фінляндії був сильнішим — Швеції чи Росії...

Вибір Музею історії Полтавської битви як місця для лекції був не випадковим, бо поміж шведських сил, які боролися у Полтавській битві 1709 року, був і фінський загін, оскільки на той час Фінляндія входила до Шведського Королівства, як я зазначала. Пан Вісурі відвідав Полтаву і Музей історії Полтавської битви вперше. Музей справив на нас надзвичайне враження своєю експозицією, матеріалами, кваліфікованими гідями — усе дало прекрасну можливість зануритись у події 1709 року. Також було цікаво дізнатися, що генерал Маннергейм відвідав Полтаву під час відзначення 200-річчя битви.

У Вінниці пан Вісурі, який наразі пише книгу про Другу світову війну, мав можливість побачити ставку Гітлера. Цей візит однозначно надихне його у майбутніх наукових дослідженнях.

Ще одна тема, про яку говорив пан Вісурі під час дискусії у київській книгарні «Є» 11 березня, — політика безпеки, оскільки він також є спеціалістом з питань безпеки і стратегічних питань. Тема дискусії — «Між Заходом і Сходом: політика національної безпеки Фінляндії». Деякі українські експерти з питань безпеки відвідали захід з метою перейняти фінський досвід з розвитку стратегії наці-



Різдвяне інтерв'ю для телеканалу «Інтер»
Christmas interview for Inter Channel

ональної безпеки. Пан Вісурі відзначив, що основоположним для безпеки будь-якої країни є її внутрішня стабільність — як економічна, так і політична.

Посольство Фінляндії продовжує підтримувати акції із захисту бездомних собак. Разом із моїм чоловіком доктором Тімо Хелленбергом (президент «Хелленберг Інтернешнл») ми намагаємося відвідувати і допомагати притулкам для тварин, жертвуємо їжу, речі та іграшки. Тімо став ініціатором «візитів волонтерів». Разом зі своїми друзями-дипломатами вони часом щось ремонтують у притулках тощо.

У свій вільний час Тімо щороку організовує сафари на снігоходах під назвою «Баренцеві змагання: гонки на снігоходах до Баренцева моря і назад». Подолання такої дистанції вимагає від чоловіків сили й мужності, проте вони мають можливість насолодитися суворою красою дикої природи.

Фінляндія отримала багато уваги від мас-медіа цього року. Взимку були популярними телепередачі, що показували фінське «сноухау» про наші дороги, які добре переносять зимові перепади температури. Також я давала інтерв'ю деяким журналам, наприклад,

«Бізнес», «Автобізнестур», «Свій», «Смачна подорож», телеканалам «Рада» та «УРТ». Теми, які порушувалися: фінсько-українські відносини і перспективи, провідні фактори історії успіху Фінляндії, гендерна рівність, Фінляндія і ЄС — дуже актуальні питання у світі прагнень України щодо підписання Угоди про асоціацію.

Також мене запрошували до участі у деяких кухарських програмах. Значну популярність та насолоду я отримала під час співпраці з каналом «Інтер» і ще більшу — від участі у програмі «Майстер-Шеф». Це було дуже цікаво для мене і для співробітників посольства.

Відкриття благодійної виставки «Світ очима фінських та українських дітей» проводилось у Шоколадному будинку. Ця яскрава подія дала можливість талановитим дітям реалізувати себе у мистецькій сфері — малюванні та музичних жанрах. Висновок один: якщо ви хочете добробуту в країні — вкладайте в дітей, бо освіта — найкраща інвестиція. Минулої осені ми організували в Києві семінар, на якому експерти з освітньої сфери поділилися своїми досягненнями та напрацюванням з українськими колегами щодо організації системної роботи у цьому напрямі. Такі семінари дуже корисні. Я рада, що українські студенти знайшли свої шляхи здобуття освіти через програми обміну студентами «Erasmus Mundus» і СІМО. Сподіваюсь, що кількість таких студентів буде збільшуватись!

Мені приємно відзначити інтерес українців, що постійно зростає, до фінської кінопродукції. Показ фінського фільму «Синдром панка» на Міжнародному фестивалі документального кіно «Docudays» співпав з потужним снігопадом у Києві 23 березня — такий снігопад був востаннє 100 років тому. Незважаючи на це, я все ж проторувала свій шлях до Будинку кіно!

Ми також радо допомагали в організації концертів фінського органіста пана Томаса Пюрхонена у Києві, Чернівцях та Хмельницькому. Представники іншого музичного жанру рок-гурт «Poets of the Fall» відвідали Київ вдруге, а хлопці з гурту «Rasmus» планують свій концерт восени.

Ми, фіни, любимо кататися на лижах. З радістю брала участь у першому дипломатичному змаганні з лижних перегонів, що проводилися взимку у Києві. Готуюся до участі наступного року!

На цьому наші заняття спортом не обмежуються. У Посольстві ми щороку маємо день відпочинку, який присвячуємо фізичній активності — цього року ми грали в гольф.

Загалом моє життя в Україні бурхливе та сповнене викликів, разом з тим, воно різноманітне, цікаве та змістовне. Кількох сторінок замало, щоб описати його.



Молоді таланти Скандинавської гімназії міста Києва
Young talents of Kyiv Scandinavian Gymnasium



Посол Ар'я Макконен під час зустрічі зі студентами в Одеському національному університеті
Ambassador Arja Makkonen meeting students at Odesa State University



Скандинавсько-балтійський ланч в резиденції з Олександром Клименком
Nordic-Baltic lunch at the residence with Oleksandr Klymenko



З пані Терхі Хаккалою — генеральним директором Департаменту Росії,
Східної Європи та Центральної Азії
With Ms. Terhi Hakkala, Director General Department for Russia, Eastern Europe and Central Asia



Візит до компанії з виготовлення спецодягу «Lindström»
A visit to Lindström company — workwear producer



З головою правління компанії «Nokian Tyres» паном Урйо Крюковим
With Mr. Yrjö Krukoff, CEO of Nokian Tyres



Посол Ар'я Макконен на шляху до кінотеатру, де 23 березня демонстрували фінський фільм «Синдром Панка» у рамках міжнародного кінофестивалю Docudays. Цей день закарбується у пам'яті завдяки сильному снігопаду, що востаннє мав місце 100 років тому!
Ambassador Arja Makkonen on her way to presentation of the Finnish film «The Punk Syndrom» at the International documentary film festival Docudays on March, 23.
Everybody will remember that day due to heavy snow fall in Kiev on March, 23 – the same kind of snow fall happened 100 years ago!

Arja MAKKONEN,

*Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Finland to Ukraine*

ABILITY TO COMBINE WORK AND LEISURE

Already two years in Ukraine! This year was rich in meetings, travels in the regions, visits, seminars and conferences. I have been recently asked about my challenges as an Ambassador and one of the challenges I listed was – lack of time, as it flies so quickly – 24 hours per day is not enough!

I spent lion's share of time visiting quite a many cities in Ukraine with a business delegation looking for new opportunities, meeting with local officials, business circle representatives. Thus so far I have visited at least Donetsk, Zaporizhzhja, Odesa, in Crimea – Simferopol, Sevastopol, Inkerman and Yalta, Lviv, Uzhgorod and Mukachevo, Kharkiv, Khmelnytsky, Vinnytsya, Poltava... some of them already twice. But still many places I would like to see.

Trips give a brilliant possibility to see and learn so many things – no book or even internet can compete! It is worth mentioning a very educational trip made to Poltava. We visited the Poltava Battle Museum together with a well-known Finnish historian, Doctor of Political and Social Sciences, Professor Pekka Visuri, who gave a lecture on parallels in Finnish and Ukrainian history. The museum itself and facts speaking of Finnish-Ukrainian ties in the past were really impressive! At the time of Poltava Battle Finland was a part of Swedish Kingdom.

I personally have also noticed the trace of such a historical parallel between our countries while staying in Odessa. I was pleasantly surprised to see a photo of a Finnish General Mannerheim in «Londonska» hotel, where he used to stay in 1915 for some medical treatment.

Unforgettable was the trip to Lviv! Together with my spouse and our dog we became witnesses of the exciting festivities, connected with the installation of the Christmas Didukh! Mayor of Lviv Andriy Sadovy presented us with the small Didukh – genuine symbol of the holiday! We also tried to combine pleasure with



Посол Ар'я Макконен з мером Львова паном Андрієм Садовим після церемонії встановлення різдвяного дідуха
Ambassador Arja Makkonen with Lviv City Mayor Mr. Andrii Sadovyi after Didukh installation ceremony

business there taking intensive Ukrainian language classes during the whole week — around 30 hours! And of course, I would like to remind the readers that the hotel «Leopolis» is a Finnish investment of the Hartwall family from Finland.

What I also liked while travelling around Ukraine was meeting with students and talking to them on different subjects: Finland in the EU, Finnish-Ukrainian relations, EU–Ukraine Association Agreement, and it was nice hearing their opinions and views.

Since autumn 2012 we have had some important visits, in particular, by State Secretary Mr. Pertti Torstila, Director General Department for Russia, Eastern Europe and Central Asia Ms. Terhi Hakala presenting the Team Finland concept. Members of UKK society (named after former President of Finland Urho Kekkonen) visited the capital with former Speakers of Parliament, Head of the Committee for Future among them. My cooperation with Finnish business representatives became even more intensive, except for travelling with Finnish



Громадська організація «УКК» на зустрічі у Верховній Раді
UKK society at the meeting in Verkhovna Rada

business delegation to different regions and assisting them in solving some issues, I have also visited some companies near Kyiv.

For me it was a real pleasure to participate in the opening ceremony of a modern paint factory Eskaro, located in Odessa region and supported by investors from Sweden and Finland.

«Finnish – Ukrainian parallels in military history from Poltava to the Second World War» was the theme of series of lectures given by a well-known Finnish war historian, doctor Pekka Visuri. It can sound surprising for some people at first, but a thorough look into the history reveals that Finland and Ukraine have much in common: they are both located at the border between West and East and many of the wars fought on this borderline touched both of them. Both Finns and Ukrainians died in the battle of Poltava and later on in the Winter War the same thing happened when the 44. Division from Kyiv Military district was sent to Raate road on the Finnish front.

Dr. Visuri held the same seminar also in the Museum of Poltava Battle on March 12 and in Vinnitsa Teachers' Training University on March 14. Many students of historical faculty, scientists and journalists showed vivid interest in the event. Among most frequently asked questions were the following: relations of Hetman Pavlo Skoropadsky and Marshal Karl Gustav Mannerheim, who both studied in Nicolas Cavalry School in St. Petersburg; Finland managing

to win its independence in 1917 unlike Ukraine; whose impact was stronger on the history of Finland — that of Sweden or Russia...

The choice of Poltava Battle Museum as the place for the lecture was not occasional, as among Swedish forces fighting in the Battle of Poltava in 1709 there were also Finnish troops, since Finland was part of Swedish Kingdom at that time. Mr. Visuri visited Poltava and Battle of Poltava Museum for the first time. The museum left a very lasting impression with its exposition, materials, skilled guide — everything gave a perfect opportunity to penetrate into the events of 1709. It was also curious to know that General Mannerheim had also visited Poltava during the 200th anniversary of the battle.

In Vinnytsya Mr. Visuri had a chance to visit Hitler's headquarters, currently he is writing a book about Second World War, the visit will definitely inspire Mr. Visuri on his further scientific activity.

There was also another topic Mr. Visuri touched upon while the discussion held in Knygarnya E (Kyiv) on March 11 — security policy, as he is also specialized in security policy and strategy issues. The topic of the discussion was — «Between West and





Пані Посол подарувала книги з фінської національної кухні суддям проекту «Майстер-Шеф»
Presenting Finnish cuisine books to the judges of Master Chef

East: National Security Policy of Finland». Some Ukrainian experts on security issues visited the event in order to study Finnish experience in development of its security policy strategy. Mr. Visuri marked out that the basis for good security policy choices of any country is its internal stability, both economical and political.

Embassy of Finland continues its stray dog support mission. Together with my spouse Dr. Timo Hellenberg (CEO of Hellenberg International) we try to visit and help the animal shelters, donating some food, things, toys. Timo is the initiator of «volunteers' trips», together with his diplomat friends they do there some repair work, etc.

When having free time Timo organizes annually a challenging snowmobiling safari «Barents Challenge: Snowmobile safari to Barents Sea and back», overcoming long distances, challenging man's strength and endurance, witnessing the severe beauty of wild nature.

Finland has gained a lot of attention from mass media this year. In winter, TV stories showing Finnish «snowhow» were popular — Finnish roads are well taken care of in winter conditions. I also gave interviews to some magazines, like «Business», «Autobusiness tour» «Svoy», «Smachna Podorozh», TV channels

Rada and UTR. The topics covered were: Finnish-Ukrainian relations and perspectives, key factors of Finnish success story, gender equality, Finland and the EU – very popular subjects in light of Ukraine's aspirations to sign Association Agreement.

I was invited to participate in some «cooking» programs. Lots of publicity and joy was received due to collaboration with Inter channel and even more «highlight» after participation in «Master Chef» programme. It was real fun for me and for the embassy staff as well!

Opening of the charity exhibition «The World through the eyes of Finnish and Ukrainian children» held in the Chocolate House, Kyiv was a very colorful event, showing versatile talents of the kids in art field – paintings and musical performances!

They say: if you want the country to prosper, invest in its children, as education is the best investment ever! We organized a seminar in Kyiv last autumn, where Finnish education experts shared their insight to Ukrainian colleagues about what has made our system work so well. These seminars are very useful. I am also happy that some Ukrainian students have found their ways to study in Finland via Erasmus Mundus and CIMO programmes. Looking forward to their number grow!

I am pleased to notice the increasing interest towards Finnish film making industry in Ukraine. Presentation of the Finnish film «The Punk Syndrom» at the International documentary film festival Docudays coincided with the heavy snow fall in Kyiv on March, 23 – the same kind of snow fall happened 100 years ago! Nevertheless I struggled my way to the Cinema House!

We were also glad to help in organizing the concerts of the Finnish organist Mr. Tuomas Pyrhönen in Kyiv, performing also in Chernivtsi and Khmelnytsky. Representatives of another music genre – rock band Poets of the Fall visited Kyiv for the second time, while Rasmus guys are planning their next concert in autumn.

We Finns like to ski! With pleasure I participated in the First Diplomatic Cup in Nordic Skiing, held this winter in Kyiv. Prepare to participate next year!

And it is not where sport ended... At the embassy we are annually having recreation day, which we devote to physical activity – this year we played golf!

In general my life is very hectic and challenging in Ukraine, but so diverse and rewarding – several pages are not enough to describe it!

Анна ЛІТВІН,

*дружина Надзвичайного і Повноважного Посла
Республіки Польща в Україні Генріка Літвіна*

КІНОЛОГІЯ

Кінологія — це не лише наука, а й індустрія та бізнес. Кінологія — це великі кошти та... політика.

Кілька років тому, коли я — власниця різномастих дворняг, зібраних на вулиці, вирішила купити породистого собаку, відбулось моє повернення до кінології. Я цікавилися цією наукою з дитинства, однак виявилось, що нині ця сфера змінилась: з'явилися нові породи собак, форми розведення, зразки для старих порід та нова мода. І я прийняла рішення надолужити втрачені знання.

Я купила собаку, на мою думку, ідеальну — не великий і не малий, чорний з підпалинами, дуже «собачий» на вигляд з довгими висячими вухами. До того ж він мав чудову перевагу — це був польський гончак, отже, рідна польська собака. Як дружина Посла Польщі я хотіла, щоб у мене був собака польської породи, бо це також промоція моєї країни за кордоном, а вибір серед польських порід незначний. Зараз у нас є п'ять польських порід: підгалянська вівчарка — гірська мисливська собака із довгою білою шерстю, такий пес не вмистився б у машині, так само як польський харт, який хоча й менший, але з ним слід бігати щодня кілька кілометрів, польський огар також досить великий, а чудовий «ропу» — тобто польська низинна вівчарка, без відповідного догляду за довгою шерстю нагадує більше клубок, ніж пса. Тому польський гончак здавався ідеальним, але я дуже помилялася!

Куплена мною собака вже через кілька днів виявила неприборкуване бажання бігати, гратися та нестримний апетит. Слухняна та мила вдома — у парку вона перетворювалася на грабіжника. Вона обожнювала солодощі, й коли зрозуміла, що вона їх може отримати здебільшого від дітей, радісно кидалася на кожного малюка, щоб хоча б облизати його личко! Мені було досить важко пояснити переляканим матерям, що моя собака має виключно дружні наміри.



Ми жили тоді в Білорусі у Мінську в такому собі гуртожитку для дипломатів, тобто у звичайному багатоквартирному будинку, із гарним розміщенням біля парку й річки Свіслоч.

Ми встановили такий порядок наших прогулянок: під будинком я відпускала собаку з повідка, потім надійно її ховала, щоб ніхто мене з нею не асоціював. Через кілька хвилин вільної прогулянки моєї собаки я чула кішку з другого боку будинку, я знала, що там був мій песик. Потім я спокійно проходила повз кількох наїжачених котів, що сиділи на деревах — це був чіткий знак, що «зону котів» моя собака вже минула.

Через кілька кроків я чула жіночі крики з дитячого майданчика («зона дітей»), я підходила і бачила картину: пісочниця була повна малих космонавтів у зимових комбінезонах, що впади та незграбно намагалися підвестися, але вже без льодяників та цукерок. Я робила вигляд, що це мене зовсім не стосується та йшла спокійно далі, тим більше, що від річки вже було чути гельготіння та обурене крякання переляканих качок («зона качок»), тому в мене не залишалось сумнівів, що мій собака там. Коли я підходила, то він вже спокійно плавав серед брил льоду, доїдаючи рештки зловленого хліба.

Коли ми поверталися з прогулянки — собака був нагодований та викупаний — яка економія часу та засобів!

На жаль, все приховане стає явним. Невдовзі всі знали, що шалений пес, який бігає парком, належить польському Послу. І коли

одного разу на мене накинувся молодий чоловік, вимагаючи візи, як компенсації за моральні збитки, бо його кіт півдня просидів на дереві, я вирішила змінити... парк! На щастя Мінськ — гарне місто з багатьма парками, зеленими скверами, і я могла щодня змінювати місце прогулянок, таким чином я «замітала сліди», бо все ж було досить незручно, що маю таку норовливу собаку.

Так було до одного дня... Минув якраз рік, відколи ми купили цю рябку, і я помітила, що в парку вона йде при моїй нозі! Я не вірила власним очам — може вона захворіла? Наступного дня ситуація повторилася, вона байдуже пройшла повз двох лебедів, що плавали близько берега, та без ентузіазму дозволила малій дівчинці пригостити їй шматочком печива, навіть не облизуючи її обличчя! Я була дуже занепокоєна. Я змирилася з фактом, що моя собака навіжена та смиренно дивилася в майбутнє, думала, що так буде й усі наступні кільканадцять років. Тим часом вона виросла, почала реагувати на команди та перестала чіплятися до чужих дітлахів. У мене було таке враження, що її підмінили.

Від інших власників собак я дізналася, що саме так буває з цією породою. Собаки довго дозрівають, а коли вже дозріють, стають емоційно стабільні та спокійні. Саме такого собаку ми маємо зараз... та інколи мені шкода, що він вже не такий солодкий шалений пес, як колись.

Історія породи польських гончаків

Історія цієї породи дуже цікава, оскільки вона виникла помилково, точніше не власне порода, а її назва. Отже, до війни, у часи «панської Польщі» у маєтках тримали огарів. Кожен поляк зі школи знає речення «Огари пішли у ліс», з нього починається повість «Попіл». Собаки, які очевидно походять від французьких собак Святого Губерта, тобто Бладгаундів, що потрапили до нас у XVIII столітті, у Польщі схрестили з місцевими собаками та вивели породу огарів. Це були мисливські собаки типу гончаків. Цих собак ніколи не тримали у псарнях, а лише в будинках. У Польщі не полювали з великою зграєю собак, як в Англії або Франції. Деякі багаті власники земель намагалися впровадити таку моду, але вона не прижилася. Польське полювання — це полювання індивідуальне або у компанії кількох друзів, сусідів, де кожен із своїм собакою. Тому в Польщі не було традиційних «псарень», тобто приміщень лише для собак, вони завжди жили з людьми. Огари «працювали» на полюванні, і спали на канапі в будинку, бігли біля коня, також сліdkували

за подвір'ям як звичайні дворняги, а харчувалися при дворі під столом пана. Це були домашні улюбленці.

Для мисливства вони були всебічні, апортували з води, заганяли зайця, а також чудово вловлювали «на фарбі», тобто йшли слідом підстреленої звірини. Крім того, мали гарний вигляд, лежачи на ганку шляхетського будинку.

На початку ХХ ст. у період між війнами поширилася мода на огарів. Вони були майже в кожному польському маєтку та шляхетському дворі. Визначили два види огарів — більший, довгоногий був на території нинішньої Білорусі та України, тобто на пологих відкритих просторах, та менший вид, середньої будови, який був поширеніший на території центральної Польщі.

Після Другої світової війни, коли Польська кінологічна федерація відновила свою діяльність, виявилось, що в усій Польщі немає жодного чистокровного огара. Зміни у суспільстві призвели до того, що не стало дворян та шляхетських дворів, відповідно зникли і огари.

У 50-ті роки двоє кінологів вирішили відновити цю породу. Один займався розведенням більшого виду огара, другий сконцентрувався на меншому.

Це були свого роду змагання, що тривали більше 50 років! Реінтродукція породи — це процес складний і тривалий. Потрібно не просто вивести собаку певного виду, а й документально довести у Кінологічному союзі, що кілька поколінь тварини відповідає певним вимогам та «тримає» зразок породи.

Першим змагання завершив вивідник більшого огара. Після реєстрації у Польській кінологічній федерації Міжнародна кінологічна федерація (FCI) зареєструвала породу як «польський огар» та... помилилася!

У черзі на реєстрацію, маючи вже так звану вступну книжку, чекав огар меншого виду, слід було до назви «польський огар» додати прикметник типу «великий», як в інших порід (наприклад, шнауцери — гігантський, середній, малий або карликовий). Це дало б змогу назвати другого огара просто середнім. Однак цього не сталося, і коли дійшло до реєстрації другого виду огара, для нього не було назви.

Відповідно до ситуації вирішили просто змінити назву: з польського огара з'явився польський гончак (Polish Hunting Dog). Урочисте прийняття породи до FCI відбулося у 2006 році на Міжнародній виставці породистих собак у Познані.

Для Польщі таке вирішення проблеми — найкраще, таким чином ми отримали додаткову польську породу. Більшість європейських країн змагаються між собою за породи собак. Породи за національною назвою вважаються національним надбанням та охороняються законом. Наприклад, югославські гончі зараз старанно поділені — є боснійські, балканські, посавські, істарські гончі — кожна країна або регіон хоче мати свою породу. Хоча... інколи буває і навпаки.

Кінологія і політика

Одного дня, коли я виставила нашу собаку на виставці у Вільнюсі, до мене підійшов один пан і сказав, що приїхав на цю виставку з Білорусі, щоб зустрітися зі мною. Пан Віталій вирішив вивести та відокремити білоруського гончака. Він сказав, що має у своєму розпорядженні архівні документи, які свідчать про існування такої породи ще до Першої світової війни. Він займається розведенням собак вже понад двадцять років та переконаний, що у нього вже є чистокровні представники порід. Однак уряд Білорусі тоді не мав жодного зацікавлення у його планах. Він не міг пробитися, а коли намагався, йому вкладали палки в колеса. Він запитав, чи я йому допоможу. Я відповіла:

«Шановний Пане, все, що має у своїй назві прикметник „білоруський” я завжди буду підтримувати. Ви можете на мене розраховувати».

Ми домовилися, що зустрінемося на виставці «Охота и Рыбалка» у Мінську, куди я привезу своїх собак.

Я була вражена, коли побачила його собак. Це були прекрасні представники цього виду тварин. Їхні морди були добрі, чіткі, покірні, із легко меланхолічним поглядом. Я намагалась якомога професійніше оцінити кісткову структуру, розташування лопаток. Придивлялась до хребців та зубів. Я навіть забула про те, що мене туди офіційно запросили органи місцевої влади, представники яких стоять поряд та нудьгують. А навколо мене та песиків, звісно, фотографують журналісти.

Наступного дня наші фото з білоруськими гончими були опубліковані. Я намагалась, скільки могла, лобіювати їх, та коли я виїжджала з Білорусі у 2011 році, тодішній Кінологічний союз займався вже визначенням та реєстрацією остаточного зразка цієї породи. Не всім це подобалося, але білоруське патріотичне середовище було дуже задоволене.

Кінологія та гроші

Здається, ніхто ніколи не досліджував, наскільки це великий бізнес та які доходи генерує.

Не враховуючи безпосередній прибуток кінологів, розведення собак створює довкола й інші галузі — виробництво ліків, кондиціонерів, спеціальних кормів та косметики для собак. Також надання послуг: собачі салони краси, тренери, торговельні представники, люди, що працюють на виставці — усе це генерує прибуток для держави.

Власники породистих собак змагаються на виставках, що інколи набуває гротескних форм. Інколи трапляються приклади шахрайства, але його легко викрити, точніше, власне й собаки частіш за всі розкривають шахрайства. Гіршою є ситуація у розведенні порід. Тут вже людська винахідливість буває загрозливою.

Наприклад, у Польщі протягом кількох останніх років відбулось кілька випадків, коли амстафи серйозно покусали дітей (американські стаффордширські тер'єри, яких часто називають пітбулями). Ця порода увійшла у моду кілька років тому. Це загалом дружні та спокійні собаки, тим більше, що МКФ давно домагається, щоб у виставках брали участь виключно собаки, позбавлені агресії. Агресивних особин переважно дискваліфікують та намагаються не допускати їхнє розведення. Однак з'явилося нелегальне виведення амстафів, бо на цьому можна було заробити. Був попит, була й пропозиція. Кожен другий закомплексований лисий молодик на БМВ хотів до всього мати ще й пітбуля на задньому сидінні. Дешевші, «породисті без родоводу» цуценята знаходили покупців. І лише коли вони вже переставали бути цуценятами, виявлялося, що вони агресивні й неврівноважені.

Зараз досить популярними є йорки. Ці солодкі малечі, звичайно, нікого не вкусять, але вже для алергіків, що реагують на собачу шерсть, повинна бути важлива гарантія, що в їхньої собаки ідеальна шерсть без підшерстя, та через рік він не почне у вас «линяти», викликаючи в господаря напади алергії.

Якщо ви маєте чітко визначені вимоги, то я рекомендую купувати собаку з родоводом, якщо маєте гарне бажання завести друга, то краще візьміть цуценя з вулиці. Давайте не будемо себе обманювати, бо в кожній породі є свої недоліки, тому виробництво «породистих собак без родоводу» збільшує ризик прояву цих недоліків, а взявши собаку з вулиці ви зробите добру справу і отримаєте навзаєм відданого друга.

Anna LITWIN,

*wife of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Poland to Ukraine Henryk Litwin*

CYNOLOGY

Cynology is not only science, but also industry and business. Cynology is enormous money... and politics.

Several years ago, when I owned several stray dogs collected in the streets I decided to buy a pedigree dog and get back to cynology. I have been interested in this science since childhood, but it appears that this area has been changed since that time: new dog breeds, breeding forms, models for old dog breeds and new fashion came into life. So I decided to make up for the lost knowledge.

I bought an ideal dog, in my opinion — not big and not small, black and tan, a very «dog-like» in appearance, with long drooping ears. Besides, he had a great advantage — it was the Polish Grayhound, a native Polish dog. As the wife of the Ambassador of Poland I wanted to have a Polish dog breed, because it also promotes my country abroad. However, the choice among Polish breeds is small. There are five Polish breeds: Owczarek Podhalanski, a mountain — hunting dog with long white coat, the dog that would not have enough room in the car as well as Polish Hound, which is smaller, but needs daily running for several kilometers. Ogar Polski is too big, while nice Polski Owczarek Nizinny, looks more like a ball of wool than like a dog without appropriate care for his coat. Therefore, the Polish Grayhound seemed perfect, but I was wrong!

In a few days my dog manifested a powerful desire to run and play and uncontrollable appetite. Obedient and nice at home — in the park she was transformed into a robber. She loved sweets, and when she realized that she could get them mostly from children, she joyfully rushed into each child to at least lick his face! I found it quite difficult to explain to the frightened mothers that my dog had an exceptionally friendly intentions.



We lived then in Belarus in Minsk in some sort of hostel for diplomats, that was an ordinary apartment building with good accommodations near park and river Svisloch.

We established a procedure for our walks: near the building I released the dog from leash that was immediately hidden for no one to associate me with her. After a few minutes of her free walking I heard a cat on the other side of the house and I knew that there was my dog. Then I calmly walked past several bristling cats, sitting on the trees — it was a clear sign that my dog passed the «zone of cats».

After a few steps I heard women yelling from the children's playground («children zone») and approaching I saw the following scene: sandbox was full of small astronauts in winter overalls that fell and were awkwardly trying to stand up, but without their candies and sweets. I pretended as if I had nothing to do with this and walked quietly on hearing from the river indignant and frightened ducks quacking («zone of ducks»), so I had no doubt that my dog was there. When I approached, she was quietly swimming among boulders of ice eating up remains of the fished bread.

When we returned from the walk the dog was fed and bathed — what a great saving of time and means!

Unfortunately, all the hidden becomes evident. Soon everyone knew that the rabid dog running around the park was owned by the Polish Ambassador. So, when one day I was pounced by a young man, who was claiming Polish visa as a compensation for non-pecuniary damages because his cat sat on a tree the whole day, I decided to change the... park! Fortunately Minsk is a beautiful city with many parks, green gardens, so I could change our walking destinations for «cleaning up traces», because it was pretty embarrassing that I had such a wayward dog.

That was until one day... one year passed since we bought this dog and I noticed that she walked in the park to my heel! I did not believe my eyes — may be she is sick? The next day the situation repeated — she indifferently passed two swans swimming near the river bank and with no enthusiasm allowed a girl to treat her with a small piece of cookie without even licking her face! I was very concerned. I was resigned to the fact that my dog was a crazy creature and I humbly looked to the future thinking that this would last for the years. Meanwhile, she grew up and began to respond to commands and no longer teased children. I had the impression that she was replaced.

From other dog owners I learned that this is the case with this breed. Dogs develop for a long time but once they are mature, they become emotionally stable and calm. This is the dog we have now... and sometimes I wish she were a sweetly crazy dog as before.

History of Polish Hounds

The history of this breed is very interesting, because it appeared by mistake — not the breed, but its name. Before the war in the period of «Polish gentry» the estate owners held Polish Ogars. Every Pole knows from school a sentence «Ogars went to the forest», because this is the beginning of the story «Ashes». These dogs apparently originated from the French St. Hubert dogs, Bloodhounds that appeared in Poland in the 18th century and were crossed with local dogs producing Ogars. They were a type of hound hunting dogs. These dogs were never kept in kennels, but only at homes. In Poland unlike in England or France, hunting with a great pack of dogs was not popular. Some wealthy land owners tried to implement such a fashion, but it did not strike roots. Polish hunting is an individual activity or in company of several friends or neighbors, each having his own dog. Therefore, in Poland there was no tradi-

tional «kennels», premises exclusively for dogs. Dogs always lived with people. Polish Ogars worked on hunting and slept on a couch at home. They run near a horse, watched the yard as ordinary mutts and ate under the table of the lord. They were pets.

They were universal for hunting – fetching from water, ricking and racking. Also they had a nice appearance lying on the porch of the noble house.

In the early 20th century between two wars Ogars became very popular. They were held in almost every Polish gentry estate and yard. There were two types of Ogars – a larger one with long legs was in the territory of Belarus and Ukraine, that is on the flat open spaces, while smaller breeds were more common in the central Poland.

After World War II, when the Polish Cynology Federation resumed its activity, it appeared that there was no pedigree Ogar in the whole Poland. Changes in society have led to vanishing nobility and gentry households, so Ogars disappeared accordingly.

In the 50's, two dog handlers decided to restore this breed. One was engaged in breeding larger type of Orag, the other one focused on smaller ones.

It was the kind of competition that lasted over 50 years! Reintroduction of a breed is a complicated and lengthy process. It is necessary not only to develop a certain dog breed, but also to prove by documents at the Cynology Union that for several generations the breed meets specified requirements and «maintains» the breed standards.

Dog handler dealing with the bigger Ogar type was the first in this race. After registration in the Polish Cynology Federation the Fédération Cynologique Internationale (FCI) registered the breed as the Polish Ogar and was... wrong!

Smaller Ogar with the so-called accession book was in queue for registration. It was only needed to add an adjective «big» as in other breeds (e.g. Schnauzers are distinguished as giant, medium, small or dwarf). This would allow calling the second Ogar just medium. However, this did not happen, and when it came to the registration of the second type of Polish Ogar there was no name for him.

Accordingly, it was decided to replace the name – Polish Ogar was transformed into Polish Greyhound. Official reception of the breed by the FCI breed was held in 2006 at the International Exhibition of pedigree dogs in Poznan.

Such a solution was the best for Polans as we received a new Polish breed. Most European states are competing with each other for dog breeds. Breeds with national titles are considered a national legacy and protected by law. For example, the Yugoslav hounds are carefully divided into Bosnian, Balkan, Posavski and Istarsky hounds — each country or region wants to have their own breed. Although... sometimes the situation is oposite.

Cynology and Politics

One day, when I set our dog to show in Vilnius, I was approached by a gentleman, who said that he came to this exhibition from Belarus to meet with me. Mr. Vitalii decided to develop a special Belarusian hound. He said that he had archival documents showing that such breeds had existed before the First World War. He has been breeding dogs for over twenty years and is convinced that he already has pedigree dog breeds. However, the Belarusian government then was not interest in his plans. He could not get through, and when he tried to push the issue, he was impeded from doing this. He asked if I could help him. I replied:

«I will support everything that has adjective „Belorussian” in its name. You can count on me».

We agreed to meet at the exhibition «Hunting and Fishing» in Minsk, where he would bring his dogs.

I was amazed, when I saw his dogs. They were great representatives of their breed. Their forfaces are good, clear-cut, dutiful, with somewhat melancholic look. I tried to assess professionally their bone structure, location of blades. I carefully viewed their vertebrae and teeth. I even forgot that I was officially invited there by the local authorities, whose representatives were patiently waiting beside, while journalists were making pictures of me and the dogs.

The next day our pictures with Belarusian hounds were published. I put every effort to lobby them, and when I was leaving Belarus in 2011, the then Kennel Union was engaged in identification and registration of the final sample of this breed. Not everyone liked it, but the Belarusian patriotic circles were very pleased.

Cynology and Money

It seems no one has ever explored how big this business is and what profits it generates.

Apart from immediate profit of dog handlers, dog breeding creates other industries, such as production of drugs, conditioners, special food and cosmetics for dogs. There are also services: canine beauty salons, trainers, sales reps, people, who work in the exhibition — all this generates revenue for the state.

The owners of pedigree dogs compete in shows and sometimes this competition becomes grotesque. Sometimes there are examples of fraud, but it is easy to expose and dogs themselves more frequently reveal the fraud. The situation is worse in developing new breeds. Here human resourcefulness may be threatening.

For example, in Poland in the past few years there were several cases where Amstaffs seriously bit children (American Staffordshire Terriers, often called pitbulls). This breed came into fashion a few years ago. These are generally friendly and calm dogs, in so much as FCI long sought only dogs deprived of aggression to participate in exhibitions. Aggressive individuals are usually disqualified and their breeding prevented. However, there was illegal Amstaff breeding, because this was very profitable. Demand breeds supply. Screwed-up bald young guys in BMW wanted to have a pit bull in the back seat. Cheaper puppies without pedigree history found buyers and only when they matured, it turned out that they were aggressive and unbalanced.

Yorkie dogs are quite popular now. These doggy sweets will not bite, but for allergy sufferers reacting to dog hair there should be an important guarantee that their dogs have perfect coat without undercoat, and that in a year the dog will not start to shed hair causing allergy attacks in their owners.

If you have clearly specified requirements, I recommend to buy a dog with a pedigree history. If you want to have a good friend, it is best to take a puppy from the street. Don't let us deceive ourselves, because each breed has its defects, therefore dog breeding without pedigree history increases the risk of such defects manifestation, while taking a dog from the street you do a good deed and receive in return a devoted friend.





*Державне
підприємство
«ГЕНЕРАЛЬНА
ДИРЕКЦІЯ
з обслуговування
іноземних
представництв»*

State enterprise
«DIRECTORATE-GENERAL
for Rendering Services to
Diplomatic Missions»

НОВІ ОБРІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГДІП



У квітні 2013 року комунальне підприємство «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв», яке перейшло в підпорядкування Державного управління справами, було реорганізоване у державне підприємство, що суттєво підвищило його статус і розширило діяльність у сфері надання послуг та забезпечення належними умовами перебування в Україні дипломатичних представництв зарубіжних країн та міжнародних організацій.

Було враховано той факт, що дипломатична присутність іноземних держав поза столицею значно зростає. Генеральні консульства, міжнародні представництва сьогодні є в багатьох містах України, наприклад, у регіональних центрах — Львові, Одесі, Ужгороді, Сімферополі та ін., що обумовлює охоплення ГДІПом забезпечення належних умов і їхньої діяльності. Мені як генеральному директору Державного підприємства «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» випало побувати на запрошення президента «Корейської фундації» пана Ю Хюнк-сеок та Надзвичайного і Повноважного Посла України в Республіці Корея пана Мармазова В.Є. з робочим візитом у Республіці Корея, де відбулася низка важливих ділових зустрічей з послом України в Кореї, Головою Корейської національної дипломатичної академії доктором Лі Бюунг-сук, президентом університету Юнгам доктором Сеок Кюн та президентом «Корейської фундації» паном Ю Хьун-сеок. Діяльність ГДІПу викликала зацікавленість наших південноко-



Учасники програми «Корейська фундація» (Korea Foundation), Сеул, Республіка Корея
Participants of the «Korean Foundation» Program, Seoul, the Republic of Korea

рейських колег, керівництва дипломатичного корпусу, політиків. У зустрічі брали участь також дипломати інших країн, які мають представництво в Україні. Програма нашого візиту включала також відвідини багатofункціонального адміністративного міста Седжонг (міста майбутнього), де невдовзі мають розташуватися органи центральної влади Республіки Корея, відвідини Школи державної політики та управління Корейського інституту розвитку, а також університету Юнгнам, де відбулася презентація політичної ініціативи «Рух Семаул» (рух «Нове село»).

В рамках відзначення Дня незалежності України ГДП, за підтримки громадської організації «Столичні ініціативи», відбулася презентація нашого нового статусу державного підприємства, яка передбачала ознайомлення представників дипломатичного корпусу та міжнародних організацій, в водночас і українську громадськість, з подальшими планами і напрямками нашої роботи. Ми запросили до мальовничої приватної садиби акредитованих в Україні Надзвичайних і Повноважних послів, дипломатів міжнародних організацій, представників державних установ, депутатів Верховної Ради України та Київради, громадських організацій, діячів науки, культури і мистецтва, представників мас-медіа. Численні гості отримали змогу не тільки ознайомитися з планами подальшої роботи ГДП, а й поспілкуватися між собою. Для них



Павло Кривонос презентує учасникам програми «Корейська фундація» випуск щорічника «Україна дипломатична»
Pavlo Kryvonos presented to the participants of the program «Korean Foundation» the issue of the yearbook «Diplomatic Ukraine»

було підготовлено цікаву культурно-мистецьку програму, яка дозволила ще раз відчутися тепло української гостинності. Під час заходу презентували програму Всеукраїнського фестивалю «Парад вишиванок – 2013», який відбувся у Києві у День незалежності і представлено його символ «Диво-Птах», розписаний майстрами із Дрогобича за ескізами юної дрогобичанки Софійки Бойко, з якою ми познайомили наших гостей. Талановита юна художниця опинилася в центрі уваги численного загалу гостей. Народний витвір вразив не тільки своєю виразною національною символічністю, а й розмірами — 3,3 x 4 м. Майже всі гості, зокрема і дипломати, залюбки фотографувалися біля прекрасного витвору, який немов увібрав у себе всі барви і вияви душі українців, для яких птах завжди був символом вічного зближення людини з природою. А потім зробили спільне фото на згадку про цю подію біля «Диво-Птаха».

Дипломати і гості презентаційного заходу ГДІПу мали змогу глибше познайомитися з духовним життям українського народу. Щонайперше, почути цікаві розповіді про сакральну історію українських вишиванок і приховані коди змісту їхніх візерунків, взяти участь у майстер-класах з виготовленням українських

народних ляльок-мотанок, а жінки-дипломати та дружини по-слів виявили велику зацікавленість у тому, щоб і собі навчитися майстерності вишивки. Можливо, ці перші спроби пробудять у декого з них бажання по-справжньому опанувати одне із найдавніших видів народної творчості. Не випадково Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Індія в Україні пан Раджив Кумар Чандер так охарактеризував нашу презентаційну подію: «Захід, організований Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв, є ідеальним для того, щоб відсвяткувати Незалежність України. Нещодавно Індія також відзначила своє свято Незалежності. І сьогодні ми побачили чудове поєднання культур, відкрили для себе багатогранність духовного життя народу, його культурні надбання, якими була захоплена моя родина і я особисто. Моя дружина і донька мали змогу зробити дві ляльки-мотанки, їх дуже зацікавило це заняття і вони побачили справжню глибинність українських традицій...».

Гості отримали можливість ознайомитися з приватною садибою, особлива цінність якої — ошатний ландшафтний сад з чудовою колекцією рослин та паркових скульптур, альтанкою в екологічному стилі, озером, де зібрано дванадцять видів неповторно красивих японських коропів кої. Тому природним стало бажання збагатити це справжнє диво і власним внеском. На відзначення Дня Незалежності України дипломати висадили на відведеному господарями приватної садиби майданчику кілька дерев та алею гортензій.

Для гостей ми організували низку спортивних розваг — велопрогулянки, заїзди на квадроциклі, катання на катамаранах, змагання з бадмінтону та ін. Під час заходу представники Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв, громадської організації «Столичні ініціативи», дипломатичного корпусу мали приємність привітати ректора Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України Миколу Кулініча з ювілеєм, вручивши йому картину із зображенням мальовничого куточка Києва, де розташований вищий заклад з підготовки дипломатичного корпусу.

Але що ж за свято без щедрого українського частування. Гості отримали змогу посмакувати славетними українськими варениками, а Посольство Республіки Узбекистан презентувало гостям свою національну страву — запашний плов.

На прощання багато наших гостей не тільки подякували за гостинність, але й висловили впевненість у тому, що ГДІП і надалі залишатиметься важливою та потрібною ланкою поглиблення культурних, ділових та інших відносин із зарубіжними країнами.

Анотація. Йдеться про реорганізацію ГДІП у державне підприємство, що суттєво підвищило його статус і розширило діяльність у сфері надання послуг та забезпечення належними умовами перебування в Україні дипломатичних представництв зарубіжних країн та міжнародних організацій.

Ключові слова: дипломатичні представництва, ГДІП.

Аннотация. Идет речь о реорганизации ГДИП в государственное предприятие, что существенно повысило его статус и расширило деятельность в сфере предоставления услуг и обеспечения надлежащими условиями пребывания в Украине дипломатических представительств зарубежных стран и международных организаций.

Ключевые слова: дипломатические представительства, ГДИП.

Summary. It is about the reorganization GDIP into state-owned enterprise, which significantly increased its status and expanded the business of providing services, also it's ensuring appropriate conditions of staying diplomatic missions of foreign countries and international organizations to Ukraine.

Key words: Diplomatic missions, GDIP.

Pavlo KRYVONOS,

*Director General
of the State Enterprise «GDIP»*

NEW HORIZONS AND PERSPECTIVES FOR GDIP

In April 2013 the municipal enterprise «General Directorate for Servicing Foreign Missions» (GDIP), which passed under the authority of the State Administration of Affairs was reorganized into the state-owned enterprise, which significantly increased its status and expanded activities in providing services and ensuring appropriate conditions of stay for the diplomatic missions of foreign countries and international organizations in Ukraine. It was considered that the diplomatic presence of foreign states outside the capital significantly increased. Consulates General and international agencies are functioning now in many cities of Ukraine, for example, in regional centers, such as Lviv, Odessa, Uzhgorod, Simferopol and others, which called for GDIP to provide there appropriate conditions for their activities. As the Director-General of the State Enterprise «Directorate General for Servicing Foreign Missions» at the invitation of the President of the «Korean Foundation» Mr. Yu Hyunk-Seok and the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Republic of Korea Mr. Marmazov V.Ye. I made a working visit to the Republic of Korea, where a number of important business meetings were held with the Ambassador of Ukraine to Korea, the Chairman of the Korea National Diplomatic Academy Dr. Lee Byuong-Souq, the President of the Yunhnam University Dr. Yu Kyung Seok and the President of the «Korean Foundation» Mr. Yu Hyunk-Seok. GDIP activities attracted interest of our South Korean counterparts, Diplomatic Corps Administration and politicians. The meeting was also attended by diplomats from other countries that have representation in Ukraine. The program of the stay also included our visit to the multifunctional administrative city of Sedzhong (the city of future), which will soon become the residence of the central government of the Republic



of Korea. We also visited the School of Public Policy, the Korea Development Institute Administration and the Yunhnam University, where the political initiative «Movement Semaul» («New village» movement) was presented.

During the celebration of the Independence Day of Ukraine GDIP with the support of the NGO «Capital Initiative» made presentation of its new status, which provided familiarization of representatives of the diplomatic corps and international organizations as well as Ukrainian community with the future plans and directions of the work. We invited Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary accredited in Ukraine, the international organizations, diplomats, government agencies, members of the Parliament and the Kyiv City Council, NGOs, members of the Academy of Sciences, art and culture figures, mass media representatives to a beautiful private manor. Numerous guests received an opportunity not only to learn the plans for GDIP further work, but also to communicate with each other. An interesting cultural program was prepared for them allowing to once again feel the warmth of Ukrainian hospitality. A program of the National Festival «Parade of Embroideries – 2013» held in Kyiv on the Independence Day



«Місто майбутнього» – Седжонг
City of the Future» – Sedzhong



Генеральний директор ДП «ГДІП» Павло Кривonos з Послом України в Республіці Корея Й.В. паном Мармазовим В.Є. та президентом «Корейської фундації» паном Ю Хьун-сеок під час прийняття GDIP Director General Pavlo Kryvonos with the Ambassador of Ukraine to the Republic of Korea Marmazov V.Ye and the President of the «Korean Foundation» Mr. Yu Hyunk-Seok

was presented during the event as well as its symbol — Wonder Bird ornamented by the masters from Drohobych according to the sketch made by a small citizen of Drohobych, Sofia Boyko, whom we introduced to our guests. A talented young artist appeared in the center of attention of numerous guests. Popular work of art impressed not only by its distinct national symbolism, but also by its size of 3.3 x 4 m. Almost all the guests, including diplomats, were willing to get photographed near this beautiful creation that seemed to absorb all colors and expressions of Ukrainian soul, for which the bird has always been a symbol of eternal convergence of man and nature. Finally, a picture of all guests was taken near the Wonder Bird as a memento of the event.

Diplomats and guests of the presentation had an opportunity to learn more about spiritual life of the Ukrainian people. First they heard interesting stories about the sacred history of the Ukrainian embroidery codes and hidden content in their patterns. Then they took part in the master class on making Ukrainian folk skeined dolls and wives of diplomats and ambassadors showed great interest in acquiring embroidery skills. Perhaps these first attempts will awaken in some of them a desire to truly master one of the oldest forms of folk art. It is no coincidence that the Ambassador of India to Ukraine Mr. Rajiv Kumar Chander characterized our presentation as follows: «The event, organized by the General Directorate for Servicing Foreign Missions is perfect to celebrate the independence of Ukraine. Not long ago India also celebrated its Independence Day. So today we saw a kind of mix of cultures, discovered the versatility of the spiritual life of the people and their cultural achievements that captivated me and my family. My wife and daughter made two skeined dolls. They were fond of it and saw the depth of the genuine Ukrainian traditions...».

The Guests had the opportunity to stay at a wonderful private estate with a spectacular landscaped garden with a lovely collection of plants and sculptures, ecological summerhouses and a lake with a collection of unique Japanese lotuses. So it was only natural to enrich this wonderful landscape with own contribution. The diplomats planted on the area allocated by the hosts of the estate a row of trees and an alley of hydrangeas in celebration of the Independence Day of Ukraine.

We organized sports entertainment for the guests — cycling, quad biking, catamarans, badminton and others. Representatives



Зустріч з колегами у м. Седжонг
Meeting with colleagues in Sedzhonh

of the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions, NGO «Capital Initiative», the diplomatic corps were pleased to congratulate the Rector of the Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine Mykola Kulynych with jubilee and to donate him a painting of picturesque view of Kyiv, where the Diplomatic Academy is located.

There is no holiday without delicious Ukrainian food. The guests enjoyed famous Ukrainian vareniks and the Embassy of the Republic of Uzbekistan treated the guests with the national dish – spicy pilaw.

At parting, many of our guests not only thanked for our hospitality, but also expressed confidence that GDIP will remain an important and necessary element of deepening cultural, business and other relations with foreign countries.



Павло Кривонос, Ігор Добруцький та представники дипломатичного корпусу вручають картину ректору Дипломатичної академії України при МЗС України Миколі Куліничу з нагоди ювілею
Mr. Pavlo Kryvonos, Mr. Ihor Dobrutskyi and representatives of diplomatic corps present a painting to the Rector of Diplomatic Academy, MFA of Ukraine, Mr. Mykola Kulynych on the occasion of his jubilee



Надзвичайний і Повноважний Посол Пакистану в Україні Ваджахат Алі Муфті скуштував українську національну страву — вареники
 Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Republic of Pakistan to Ukraine H.E. Wajahat Ali Muftee enjoys Ukrainian national dish «varenyky»



Ліворуч — заступник директора дирекції «Дипсервіс» Олексій Кийков, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Узбекистан в Україні Алішер Абдуалієв та співробітник Посольства Узбекистану в Україні Олінмжан Норбаєв

Left: Deputy Director of Directorate «Dipservice» Mr. Oleksii Kyikov, Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of the Republic of Uzbekistan to Ukraine H.E. Alisher Abdualiev and Olinmzhan Norbaiev, Embassy of the Republic of Uzbekistan to Ukraine







Сергій Шутенко, директор Департаменту персоналу
МЗС України з дружиною
Serhii Shutenko, Director-General of the Directorate
General for Personnel, MFA of Ukraine





Красімір Мінчев, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Болгарія в Україні

Болгарія та Україна завжди були близькими і сьогодні наша дружба міцнішає. Усе більше проявляється інтерес до інвестицій в українську економіку з боку болгарських підприємств. Приємно, що українці відкривають для себе Болгарію, повертаючись звідти не лише засмаглими, а й переповненими гарними враженнями.

Україну я встиг полюбити за 5 років навчання тут, згодом 4 роки працював військовим аташе. До речі, у вас проживає багато моїх співвітчизників, і я дуже вдячний вашій державі за те, що болгарі мають можливість, з одного боку, бути повноцінними громадянами України та працювати на її благо, а з іншого — спілкуватися рідною мовою, не забувати своїх звичаїв. Скажімо, у Болградському районі на Одещині я був вражений умовами та можливостями для вільного проживання, розвитку для представників іншого етносу, більше того — дають змогу приносити користь Українській державі. Кожна зустріч, яку організовує ГДІП, спонукає до таких роздумів. Я високо ціную зусилля Гендирекції і особисто її керівника Павла Кривоноса, спрямовані на

те, щоб послі різних країн відчували себе бажаними на українській землі. Це, безумовно, сприяє кращій роботі й активнішому розвитку відносин між державами.

*H.E. Krasimir Minchev, Ambassador
Extraordinary and Plenipotentiary
of the Republic of Bulgaria to Ukraine*

Бulgaria and Ukraine have always been closely related. And today our friendship is strengthening in all aspects. Bulgarian entrepreneurs are becoming more interested in investing into Ukrainian economy. It is pleasing that Ukrainians discover Bulgaria and return from it not only suntanned but also overwhelmed with good experiences.

I fell in love with Ukraine during my 5-year curriculum here and later on another 4 years as military attaché. By the way, there are many of my fellow countrymen residing in Ukraine and I appreciate your country for giving an opportunity to Bulgarians to be the citizens of Ukraine and work for its good, on the one hand, and speak their own language and preserve own customs and traditions, on the other hand. Say, in Bolgrad district in Odesa oblast I was amazed with the conditions and possibilities that do not constrain people of other ethnicities and moreover, they give a chance to contribute to Ukraine. Every event organized by the GDIP makes us think this way. I highly appreciate the Directorate General and its Director General Mr. Pavlo Kryvonos for the efforts aimed at making Ambassadors from different countries feel that they are welcome on the Ukrainian land. This undoubtedly facilitates better work and more active development of relations between the countries.



*Корнел Іонеску,
Надзвичайний і Повноважний Посол
Румунії в Україні*

Такі зустрічі вирізняються своєю невимушеністю. І те, що організатори піклуються, щоб вони були якомога регулярнішими, щоб ми спілкувалися між собою в такій атмосфері свята, заслуговує подяки. Тим більше, що на подібних заходах присутні працівники МЗС, Дипакадемії та інших українських установ. Ми маємо можливість розширювати коло знайомств, обговорювати певні питання. Як на мене, це поєднання приємного з корисним. «Десять із плюсом» ГДП за десятибальною шкалою і єдине побажання: «Так тримати!».

Бажаю Україні удачі, наполегливості та послідовності на шляху до Євросоюзу. Маю надію, що після вільнюського саміту ми продовжимо цей діалог.

*H.E. Kornel Ionescu,
Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary of Romania
to Ukraine*

Such events differ with its ease. And the fact that organizers apply maximum efforts to hold them more regularly so that we communicate with each other in the atmosphere of festivity, deserves appreciation. All the more, such events are usually attended by representatives from the MFA, Diplomatic Academy and other Ukrainian institutions. We have an opportunity to expand our circle of acquaintances and discuss certain matters. I believe that it is a combination of wants and needs at one place. «Ten+» to GDIP at the scale of ten and the only wish «Keep it up».

I wish success, perseverance and consistency to Ukraine on its way to the European Union. I hope that after Vilnius summit we will continue this dialog.





*Андрій Олефіров, заступник
Міністра закордонних справ
України — керівник апарату*

Країна відзначає День Незалежності — День свого народження. Тут я народився. Надзвичайно люблю свою країну і маю честь їй служити. Як кожна людина, у ці дні пригадую лише щось хороше і вболіваю за майбутнє своєї Вітчизни. Щодо наших європрагнень, упевнений на сто відсотків — вони здійсняться. Ми над цим працюємо і віддаємо цьому своє життя. Сьогоднішня зустріч дуже важлива з позицій підтримання традицій дипломатії, яка виявляється в неформальному спілкуванні. Розмови тут ведуться не лише про відпочинок, а й про роботу. І такі відносини завжди надзвичайно корисні та довірчі.

*Andrii Olefirov, Deputy Minister of
Foreign Affairs of Ukraine,
Chief of staff*

The country is celebrating Independence Day, a day of its birth. I was born here. I love my country and have the honor to serve it. Like any other person I recall only something good and think of my homeland's future. As far as our European aspirations are concerned, I am firmly confident that they will come true. We work on that and give our lives for that. Today's event is very important in terms of preservation of diplomatic traditions, that is informal get togethers. People talk not only about the leisure but about work as well. Such relations are always extremely useful and trusted.

*Сергій Шутенко, директор
Департаменту персоналу МЗС
України*

Є така класична фраза: «Дипломатія на 80 відсотків складається з персональних контактів і лише на 20 — з контенту», тобто того, що обговорюватиметься. Розбудова персональних контактів найкраще відбувається саме на таких заходах. Теплі та дружні відносини потім стають у пригоді й нам як працівникам Міністерства закордонних справ України, і дипломатам посольств, які в цих заходах беруть участь. Тому я відзначив би неоціненний внесок Павла Кривоноса у справу розбудови неофіційної дипломатії. Вона приносить вагомі результати в офіційних зустрічах і відповідних документах, що згодом готуються та підписуються.

*Serhii Shutenko, Director-General
of Directorate General for Personnel of
the MFA of Ukraine*

There is a classical saying — «80% of diplomacy consists of personal contacts and the rest 20 — from the content», — which means what is going to be discussed. Building up personal contacts is best during such events. Warm and friendly relations later become handy for us, being employees of the Ministry of Foreign Affairs as well as Embassy's officials that attend such events. That is why I would like to highlight a substantial personal contribution of Mr. Pavlo Kryvonos in the development of informal diplomacy. It brings serious results during official meetings and in relevant documents that are prepared and signed later on.

Дипломатичний корпус України

Diplomatic corps of Ukraine



Надзвичайні і Повноважні Посли України в іноземних державах

*Ambassadors
Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine in foreign countries*

**Дані подаються станом
на 20 жовтня 2013 року. Можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій
будуть подані у наступному випуску щорічника**

**При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України**

**Data current as of October 20, 2013.
Possible changes in composition of the heads
of diplomatic missions
will be provided in the next issues of the edition**

***Data of the Department of the State Protocol of the Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine were used for preparation
for this year-book materials***

Австрійська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Костенко (1992–1994);
Микола Макаревич (1994–1999);
Володимир Огризко (1999–2005);
Володимир Єльченко (2005–2008);
Євген Чорнобрівко (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 31 травня 2010 року

**Андрій
Березний**



The Republic of Austria

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Kostenko (1992–1994);
Mykola Makarevych (1994–1999);
Volodymyr Ohryzko (1999–2005);
Volodymyr Yelchenko (2005–2008);
Yevhen Chornobryvko
(2008–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since May 31, 2010

**Andrii
Bereznyi**

Азербайджанська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Борис Алексенко (1997–2004);
Анатолій Юрченко (2004–2005);
Ігор Кизима (Тимчасовий Повірений у
справах) (2005–2005);
Степан Волковецький (2005–2008);
Борис Клімчук (2008–
2010); Мирослав Блащук
(Тимчасовий Повірений у
справах) (2010–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 24 лютого 2011 року

**Олександр
Міщенко**



The Republic of Azerbaijan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Borys Aleksenko (1997–2004);
Anatolii Yurchenko (2004–2005);
Ihor Kyzyma (Chargé d'Affaires) (2005–2005);
Stepan Volkoves'kyi (2005–2008);
Borys Klimchuk (2008–2010);
Myroslav Blashchuk (Chargé
d'Affaires) (2010–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since February 24, 2011

**Oleksandr
Mischenko**

**Алжирська Народна
Демократична
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Михайло Дашкевич (1999–2004);
Сергій Боровик (2004–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 15 серпня 2009 року

**Валерій
Кірдода**



**Algerian People's
Democratic
Republic**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1999–2004);
Serhii Borovyk (2004–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 15, 2009

**Valerii
Kirdoda**

**Аргентинська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1993–1994);
Віктор Пащук (1994–2001);
Олександр Майданник (2001–2004);
Олександр Никоненко (2004–2008);
Олександр Тараненко (2008–2013)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол**
з 25 вересня 2013 року

**Юрій
Дюдін**



**The Argentine
Republic**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1993–1994);
Victor Pashchuk (1994–2001);
Oleksandr Maidannyk (2001–2004);
Oleksandr Nykonenko (2004–2008);
Oleksandr Taranenko (2008–2013)

**Ambassador
Extraordinary
and Plenipotentiary**
since September 25, 2013

**Yurii
Dyudin**

Королівство Бельгія

Надзвичайні і Повноважні

Посли:

Володимир Василенко (1992–1995);

Борис Тарасюк (1995–1998);

Костянтин Грищенко (1998–2000);

Володимир Хандогій (2000–2006);

Ярослав Коваль (2006–2008);

Євген Бершеда (2008–2010)

The Kingdom of Belgium

Ambassadors Extraordinary and

Plenipotentiary:

Volodymyr Vasylenko (1992–1995);

Borys Tarasyuk (1995–1998);

Kostiantyn Gryshchenko (1998–2000);

Volodymyr Khandohii (2000–2006);

Yaroslav Koval' (2006–2008);

Yevhen Bersheda (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 29 червня 2010 року



**Ігор
Долгов**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 29, 2010

**Ihor
Dolhov**

Республіка Білорусь

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Володимир Желіба (1992–1998);

Анатолій Дронь (1998–2003);

Петро Шаповал (2003–2005);

Валентин Наливайченко (2005–2006);

Ігор Ліховий (2006–2010);

Роман Безсмертний (2010–2011);

Віктор Тихонов (2011–2013)

The Republic of Belarus

Ambassadors Extraordinary and

Plenipotentiary:

Volodymyr Zheliba (1992–1998);

Anatolii Dron' (1998–2003);

Petro Shapoval (2003–2005);

Valentyn Nalyvaichenko (2005–2006);

Ihor Likhovyi (2006–2010);

Roman Bezsmertnyi (2010–2011);

Victor Tikhonov (2011–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 3 березня 2013 року



**Михайло
Єжель**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 3, 2013

**Mykhailo
Ezhel'**

Республіка Болгарія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Воробйов (1993–1998);
В'ячеслав Похвальський (1998–2004);
Юрій Рилач (2004–2006);
Віктор Кальник (2007–2011)

The Republic of Bulgaria

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Vorobiov (1993–1998);
Vyacheslav Pohval'skyi (1998–2004);
Yurii Rylach (2004–2006);
Victor Kal'nyk (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 4 березня 2011 року

**Микола
Балтажи**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 4, 2011

**Mykola
Baltazhy**

Федеративна Республіка Бразилія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Никоненко (1996–2000);
Юрій Богаєвський (2001–2006);
Володимир Лакомов (2007–2010);
Ігор Грушко (2010–2012)

The Federative Republic of Brazil

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Nykonenko (1996–2000);
Yurii Bohaev's'kyi (2001–2006);
Volodymyr Lakomov (2007–2010);
Ihor Grushko (2010–2012)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол**
з 24 березня 2012 року

**Ростислав
Троненко**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 24, 2012

**Rostyslav
Tronenko**

Святий Престол
(Ватикан)

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ніна Ковальська (1998–2003);
Григорій Хоружий (2004–2006)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 11 грудня 2006 року

**Тетяна
Іжевська**



The Holly See
(Vatican)

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Nina Koval'ska (1998–2003);
Grihorii Khoruzhyi (2004–2006)

**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary**
since December 11, 2006

**Tetyana
Izhevs'ka**

Сполучене
Королівство Велико
Британі та Північно
Ірланді

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Сергій Комісаренко (1992–1997);
Володимир Василенко (1997–2002);
Ігор Мітюков (2002–2005);
Ігор Харченко (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 30 липня 2010 року

**Володимир
Хандогій**



The United
Kingdom
of Great Britain
and Northern Ireland

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Serhii Komisarenko (1992–1997);
Volodymyr Vasylenko (1997–2002);
Ihor Mityukov (2002–2005);
Ihor Kharchenko (2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 30, 2010

**Volodymyr
Khandohii**

Соціалістична Республіка В'єтнам

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1999–2003);
Павло Султанський (2003–2008);
Іван Довганич (2008–2010)

Socialist Republic of Vietnam

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1999–2003);
Pavlo Sultans'kyi (2003–2008);
Ivan Dovhanych (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 11 червня 2010 року**

**Олексій
Шовкопляс**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since June 11, 2010**

**Oleksii
Shovkoplyas**

Республіка Вірменія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Божко (1996–2001);
Володимир Тягло (2002–2005);
Олександр Божко (2005–2009)

The Republic of Armenia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Bozhko (1996–2001);
Volodymyr Tyaglo (2002–2005);
Oleksandr Bozhko (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 22 липня 2010 року**

**Іван
Кухта**



**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
since July 22, 2010**

**Ivan
Kukhta**

Грецька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Борис Корнеєнко (1993–1997);
Юрій Сергєєв (1997–2000);
Віктор Кальник (2001–2005);
Валерій Цибух (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 9 червня 2010 року

**Володимир
Шкуров**



The Hellenic Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Borys Korneyenko (1993–1997);
Yurii Sergeyev (1997–2000);
Victor Kal'nyk (2001–2005);
Valerii Tsybukh (2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 9, 2010

**Volodymyr
Shkurov**

Грузія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Анатолій Касьяненко (1993–1997);
Степан Волковецький (1998–2003);
Микола Спис (2003–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 10 червня 2009 року

**Василь
Цибенко**



Georgia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Anatolii Kasyanenko (1993–1997);
Stepan Volkovets'kyi (1998–2003);
Mykola Spys (2003–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 10, 2009

**Vasyl'
Tsybenko**

Королівство
Данія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1995);
Олексій Рибак (1995–1997);
Ігор Подолєв (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Наталія Зарудна (2004–2008);
Олена Полуніна (Тимчасовий Повірений у
справах) (2008–2009);
Павло Рябікін (2009–2010)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол**
з 22 липня 2010 року

**Михайло
Скуратовський**



The Kingdom of
Denmark

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1995);
Oleksii Rybak (1995–1997);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Natalia Zarudna (2004–2008);
Olena Polunina (Chargé d'Affaires)
(2008–2009);
Pavlo Ryabikin (2009–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 22, 2010

**Mykhailo
Skuratov's'kyi**

Естонська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Олененко (1993–1999);
Микола Макаревич (1999–2006);
Павло Кір'яков (2006–2010)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол**
з 27 жовтня 2010 року

**Віктор
Крижанівський**



The Republic of Estonia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Olenenko (1993–1999);
Mykola Makarevych (1999–2006);
Pavlo Kir'iakov (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since October 27, 2010

**Viktor
Kryzhaniv's'kyi**

**Федеративна
Демократична
Республіка Ефіопія**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олексій Рибак (2000–2004);
Владислав Дем'яненко
(2005–2009)

**Тимчасовий Повірений
у справах
з вересня 2010 року**

**Олександр
Буравченков**



**The Federal
Democratic Republic
of Ethiopia**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (2000–2004);
Vladyslav Demianenko
(2005–2009)

**Chargé d'Affaires
since September 2010**

**Oleksandr
Buravchenkov**

**Арабська Республіка
Єгипет**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Віктор Нагайчук (1993–1997);
Сергій Камишев (1997–1998);
Іван Кулеба (1998–2000);
Андрій Веселовський (2001–2005);
Валерій Григораш (Тимчасовий Повірений у
справах) (2010–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 19 жовтня 2011 року**

**Євген
Кириленко**



**The Arab Republic of
Egypt**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Victor Nagaichuk (1993–1997);
Serhii Kamyshev (1997–1998);
Ivan Kuleba (1998–2000);
Andrii Veselovs'kyi (2001–2005);
Valerii Hryhorash (Chargé d'Affaires)
(2010–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since October 19, 2011**

**Yevhen
Kyrylenko**

Держава
Ізраїль

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Щербак (1992–1994);
Олександр Майданник (1996–1998);
Дмитро Марков (1998–2002);
Олександр Сліпченко (2002–2004);
Ігор Тимофєєв (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 29 червня 2010 року

**Геннадій
Надоленко**



The State of Israel

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Shcherbak (1992–1994);
Oleksandr Maidannyk (1996–1998);
Dmytro Markov (1998–2002);
Oleksandr Slipchenko (2002–2004);
Ihor Tymofeyev (2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 29, 2010

**Hennadii
Nadolenko**

Республіка Індія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Георгій Ходоровський (1992–1998);
Валентин Адомайтіс (1998–2000);
Олег Семенець (2001–2006);
Ігор Поліха (2007–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 16 липня 2010 року

**Олександр
Шевченко**



The Republic of India

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Georgii Khodorovs'kyi (1992–1998);
Valentyn Adomaitis (1998–2000);
Oleh Semenets' (2001–2006);
Ihor Polikha (2007–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 16, 2010

**Oleksandr
Shevchenko**

**Республіка
Індонезія**

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Ігор Литвин (1997–1999)
Тимчасовий Повірений у справах:
Олександр Сіренко (2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 29 лютого 2012 року**

**Володимир
Пахіль**



**The Republic of
Indonesia**

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1997–1999)
Chargé d'Affaires:
Oleksandr Sirenko (2011–2012)
**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since February 29, 2012**

**Volodymyr
Pakhil'**

**Ісламська
Республіка Ірак**

Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 28 грудня 2012 року

**Анатолій
Маринець**



**The Islamic Republic
of Iraq**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since December 28, 2012**

**Anatolii
Marynets'**

**Ісламська Республіка
Іран**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Іван Майдан (1993–1996);
Володимир Бутяга (1997–2000);
Костянтин Морозов (2000–2002);
Вадим Примаченко (2002–2004);
Володимир Бутяга (2004–2007);
Ігор Логінов (2007–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 8 вересня 2010 року**

**Олександр
Самарський**



**The Islamic Republic
of Iran**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ivan Maidan (1993–1996);
Volodymyr Butiaha (1997–2000);
Kostyantyn Morozov (2000–2002);
Vadym Prymachenko (2002–2004);
Volodymyr Butyaga (2004–2007);
Ihor Loginov (2007–2010)
**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
since September 8, 2010**

**Oleksandr
Samars'kyi**

Ірландія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Євген Перелигін (2004–2008);
Борис Базилевський (2008–2010)

Ireland

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yevhen Perelyhin (2004–2008);
Borys Bazylevs'kyi (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 25 серпня 2010 року**

**Сергій
Рева**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since August 25, 2010**

**Serhii
Reva**

Королівство Іспанія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Гнедих (Тимчасовий
Повірений у справах, 1995–1997);
Олександр Тараненко (1997–2004);
Олег Власенко (Тимчасовий Повірений у
справах, 2004–2006);
Анатолій Щерба (2006–2012)

The Kingdom of Spain

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Gnyedykh
(Chargé d'Affaires, 1995–1997);
Oleksandr Taranenko (1997–2004);
Oleh Vlasenko (Chargé d'Affaires, 2004–
2006);
Anatolii Scherba (2006–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 5 липня 2012 року**

**Сергій
Погорельцев**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July 5, 2012**

**Serhii
Pogorel'tsev**

Італійська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Анатолій Орел (1992–1997);
Володимир Євтух (1997–1999);
Борис Гудима (1999–2004);
Анатолій Орел (2004–2005);
Георгій Чернявський (2005–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 28 грудня 2012 року

**Євген
Перелигін**



The Italian Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Anatolii Orel (1992–1997);
Volodymyr Yevtukh (1997–1999);
Borys Hudyma (1999–2004);
Anatolii Orel (2004–2005);
Georgii Cherniavskiy (2005–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since December 28, 2012

**Yevhen
Perelygin**

Хашимітське Королівство Йорданія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1997–2001);
Віктор Нагайчук (2003–2008);
Юрій Малько (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 15 червня 2010 року

**Сергій
Пасько**



The Hashemite Kingdom of Jordan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (1997–2001);
Viktor Nahaichuk (2003–2008);
Yurii Mal'ko (2008–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 15, 2010

**Serhii
Pas'ko**

Республіка Казахстан

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Віктор Богатир (1993–1999);
Євген Карташов (2000–2001);
Василь Цибенко (2001–2005);
Микола Селівон (2006–2010);
Олег Дьомін(2010–2013)

**Тимчасовий Повірений
у справах**
з вересня 2013 року

**Юрій
Лазебник**



The Republic of Kazakhstan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Viktor Bohatyр (1993–1999);
Yevhen Kartashov (2000–2001);
Vasyl Tshybenko (2001–2005);
Mykola Selivon (2006–2010);
Oleh Diomin (2010–2013)

Chargé d’Affaires
since September 2013

**Yurii
Lazebnyk**

Канада

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Левко Лук’яненко (1992–1993);
Віктор Батюк (1993–1996);
Володимир Фуркало (1996–1998);
Юрій Щербак (1999–2003);
Микола Маймескул (2004–2006);
Ігор Осташ (2006–2011);
Михайло Хоменко (2011)
Тимчасовий Повірений у справах:
Марко Шевченко (2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
*з 8 листопада
2012 року*

**Вадим
Пристайко**



Canada

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Levko Lukyanenko (1992–1993);
Viktor Batiyuk (1993–1996);
Volodymyr Furkalo (1996–1998);
Yurii Scherbak (1999–2003);
Mykola Maimeskul (2004–2006);
Ihor Ostash (2006–2011);
Mykhailo Khomenko (2011)
Chargé d’Affaires:
Marko Shevchenko (2011–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 8, 2012

**Vadym
Prystaiko**

Держава Катар

Надзвичайний

і Повноважний Посол

з 28 грудня 2012 року

**Євген
Микитенко**



The State of Qatar

Ambassador

Extraordinary and

Plenipotentiary

since December 28, 2012

**Yevhen
Mykytenko**

Республіка Кенія

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Андрій Веселовський (2002–2003);

Володимир Забігайло (2003–2005);

Владислав Дем'яненко (2006–2009);

Тимчасовий Повірений у справах:

Олег Белокос (2009–2010)

Надзвичайний

і Повноважний Посол

з 25 січня 2010 року

**Володимир
Бутяга**



The Republic Kenya

Ambassadors Extraordinary and

Plenipotentiary:

Andrii Veselovskyi (2002–2003);

Volodymyr Zabihailo (2003–2005);

Vladyslav Demianenko

(2006–2009);

Chargé d'Affaires: Oleh Belokolos

(2009–2010)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

since January 25, 2010

**Volodymyr
Butyaha**

Китайська Народна Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Анатолій Плюшко (1993–1998);

Ігор Литвин (1999–2001);

Михайло Резник (2001–2004);

Сергій Камишев (2004–2009);

Юрій Костенко (2009–2012)

Тимчасовий Повірений у справах:

Василь Гамянін (2012–2013)

Надзвичайний

і Повноважний Посол

з 18 липня 2013 року

**Олег
Дьомін**



The People's Republic of China

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:

Anatolii Plushko (1993–1998);

Ihor Lytvyn (1999–2001);

Mykhailo Rezyk (2001–2004);

Sergii Kamyshchev (2004–2009);

Yurii Kostenko (2009–2012)

Chargé d'Affaires:

Vasyl' Gamianin (2012–2013)

Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary

since July 18, 2013

**Oleh
Diomin**

Киргизька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Віктор Богатир (1995–1999);
Петро Шаповал (2001–2003);
Олександр Балдинюк
(Тимчасовий Повірений у справах)
(2003–2004); Олександр
Божко (2004–2005);
Володимир Тягло (2005–
2008)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 28 січня 2008 року

**Володимир
Соловей**



The Kyrgyz Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Victor Bogatyr (1995–1999);
Petro Shapoval (2001–2003);
Oleksandr Baldynyuk (Charge d'Affairs)
(2003–2004);
Oleksandr Bozhko (2004–
2005); Volodymyr Tyaglo
(2005–2008)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 28, 2008

**Volodymyr
Solovei**

Республіка Кіпр

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Борис Гуменюк (2003–2007);
Олександр Дем'янюк (2007–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 21 лютого 2012 року

**Борис
Гуменюк**



The Republic of Cyprus

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Borys Humenyuk (2003–2007);
Oleksandr Dem'ianyuk (2007–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since February 21, 2012

**Borys
Humenyuk**

Республіка Корея

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Михайло Резник (1997–2001);
Володимир Фуркало (2001–2005);
Юрій Мушка (2006–2008);
Володимир Белашов (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з 1 вересня 2011 року

**Василь
Мармазов**



The Republic of Korea

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Mykhailo Reznik (1997–2001);
Volodymyr Furkalo (2001–2005);
Yurii Mushka (2006–2008);
Volodymyr Byelashov (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**

since September 1, 2011

**Vasyl
Marmazov**

Республіка Куба

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Тараненко (1995–1997);
Євген Свиначук (1997–2000);
Віктор Пашук (2001–2005);
Олександр Гнедих (2005–2008);
Тетяна Саєнко (2009–2013)

**Тимчасовий Повірений
у справах**
з 2013 року

**Володимир
Козлов**



The Republic of Cuba

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Taranenko (1995–1997);
Yevhen Svnarchuk (1997–2000);
Viktor Paschuk (2001–2005);
Oleksandr Hnyedykh (2005–2008);
Tetyana Saenko (2009–2013)

Chargé d'Affaires
since 2013

**Volodymyr
Kozlov**

Держава Кувейт

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Анатолій Бурмаков (2003–2005)

The State of Kuwait

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Anatolii Burmakov (2003–2005)

Надзвичайний і
Повноважний Посол
з 2 серпня 2010 року

**Володимир
Толкач**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since August 2, 2010**

**Volodymyr
Tolkach**

Латвійська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Віктор Гладуш (1992–1993);
Володимир Чорний (Тимчасовий
Повірений у справах) (1993–1997);
Віктор Михайловський (1997–2004);
Мирон Янків (2004–2005);
Рауль Чілачава (2005–2010)

The Republic of Latvia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Victor Hladush (1992–1993);
Volodymyr Chornyi (Chargé d'Affaires)
(1993–1997);
Victor Mykhailovskyi (1997–2004);
Myron Yankiv (2004–2005);
Raul' Chilachava (2005–2010)

Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 11 березня 2011 року

**Анатолій
Олійник**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since March 11, 2011**

**Anatolii
Oliinyk**

Литовська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ростислав Білодід (1992–1999);
Валентин Зайчук (2000–2001);
Микола Деркач (2001–2004);
Борис Климчук (2004–2007);
Ігор Прокопчук (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 8 квітня 2011 року

**Валерій
Жовтенко**



The Lithuanian Republic

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Rostyslav Bilodid (1992–1999);
Valentyn Zaichuk (2000–2001);
Mykola Derkach (2001–2004);
Borys Klymchuk (2004–2007);
Ihor Prokopchuk (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since April 8, 2011

**Valerii
Zhovtenko**

Ліванська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Сергій Камишев (1998–2001);
Валерій Рилач (2002–2006);
Борис Захарчук (2006–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 3 червня 2009 року

**Володимир
Коваль**



The Republic of Lebanon

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Serhii Kamyshev (1998–2001);
Valerii Rylach (2002–2006);
Borys Zakharchuk (2006–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 3, 2009

**Volodymyr
Koval'**

Лівія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олексій Рибак (1999–2006);
Геннадій Латій (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 16 липня 2010 року

**Микола
Нагорний**



Libyan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksii Rybak (1999–2006);
Hennadii Latii (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 16, 2010

**Mykola
Nagorny**

Республіка Македонія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
В'ячеслав Похвальський (1999–2001);
Павло Кір'яков (2001–2003);
Олексій Шовкопляс (2004–2005);
Віталій Москаленко (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 3 червня 2009 року

**Юрій
Гончарук**



The Republic of Macedonia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Viacheslav Pohval'skyi (1999–2001);
Pavlo Kiriakov (2001–2003);
Oleksii Shovkopljas (2004–2005);
Vitalii Moskalenko (2005–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 3, 2009

**Yurii
Honcharuk**

Малайзія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Шевченко (2004–2009);
Ігор Лоссовський (2009–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 25 серпня 2010 року

**Ігор
Гуменний**



Malaysia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Shevchenko (2004–2009);
Ihor Lossovs'kyi (2009–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 25, 2010

**Ihor
Humennyi**

Королівство Марокко

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Малько (2000–2004);
Борис Гудима (2004–2007);
Віталій Йохна (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 24 лютого 2011 року

**Ярослав
Коваль**



The Kingdom of the Morocco

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Mal'ko (2000–2004);
Borys Gudyma (2004–2007);
Vitalii Yokhna (2007–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since February 24, 2011

**Yaroslav
Koval'**

Мексиканські Сполучені Штати

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Щербак (1997–1998);
Олександр Тараненко (2004–2007);
Олексій Бранашко (2007–2012)

The Mexican United States

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Shcherbak (1997–1998);
Oleksandr Taranenko (2004–2007);
Oleksii Branashko (2007–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 25 січня 2012 року

**Руслан
Спирін**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 25, 2012

**Ruslan
Spirin**

Республіка Молдова

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Іван Гнатишин (1996–2000);
Петро Чалий (2000–2006)
Віталій Бойко (1993–1994); Євген
Левицький (Тимчасовий Повірений у
справах) (1994–1996);

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 3 березня 2007 року

**Сергій
Пирожков**



The Republic of Moldova

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Vitalii Boyko (1993–1994);
Yevhen Levyts'kyi (Chargé d'Affaires)
(1994–1996);
Ivan Gnatyshyn (1996–2000);
Petro Chalyy (2000–2006)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 3, 2007

**Serhii
PyrozHKov**

**Федеративна
Республіка Нігерія**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Бутяга (2001–2005);
Віктор Семененко (Тимчасовий Повірений
у справах) (2003–2004);
Олег Скоропад (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 10 серпня 2009 року**

**Валерій
Васильєв**



**The Federative
Republic of Nigeria**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Butyaha (2001–2005);
Victor Semenenko (Charge d'Affairs)
(2003–2004);
Oleh Skoropad (2005–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
August 10, 2009 року**

**Valerii
Vasyliev**

**Королівство
Нідерланди**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Василенко (1992–1995);
Борис Тарасюк (1995–1998);
Костянтин Грищенко (1998–2000);
Володимир Хандогій
(2000–2002); Дмитро
Марков (2002–2008); Василь
Корзаченко (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 4 березня 2011 року**

**Олександр
Горін**



**The Kingdom of the
Netherlands**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Vasylenko (1992–1995);
Borys Tarasyuk (1995–1998);
Kostyantyn Gryschenko
(1998–2000); Volodymyr
Khandohii (2000–2002);
Dmytro Markov (2002–2008);
Vasyl Korzachenko (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since March 4, 2011**

**Oleksandr
Gorin**

**Федеративна
Республіка Німеччина**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Іван Пісковий (1992–1994);
Юрій Костенко (1994–1997);
Анатолій Пономаренко (1997–2004);
Сергій Фареник (2004–2005);
Ігор Долгов (2005–2008);
Наталія Зарудна (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 22 червня 2012 року

**Павло
Клімкін**



**The Federative Republic
of Germany**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ivan Piskovyi (1992–1994);
Yurii Kostenko (1994–1997);
Anatolii Ponomarenko (1997–2004);
Serhii Farenik (2004–2005);
Ihor Dolhov (2005–2008);
Natalia Zarudna (2008–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 22, 2012

**Pavlo
Klimkin**

Королівство Норвегія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1997);
Ігор Подольєв (1998–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Ігор Сагач (2004–2008);
Олександр Цвєтков (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 29 лютого 2012 року

**Юрій
Онiщенко**



The Kingdom of Norway

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Kostyantyn Masyk (1992–1997);
Igor Podoliev (1998–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Ihor Sagach (2004–2008);
Oleksandr Tsvyetkov (2008–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since February 29, 2012

**Yurii
Onishchenko**

Об'єднані Арабські Емірати

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Євген Микитенко (2004–2007);
Сергій Пасько (2007–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 11 жовтня 2010 року

**Юрій
Полурез**



The United Arab Emirates

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Yevhen Mykytenko (2004–2007);
Sergii Pas'ko (2007–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since October 11, 2010

**Yurii
Polurez**

Ісламська Республіка Пакистан

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Пономаренко (2002–2004);
Ігор Поліха (2004–2007);
Ігор Пасько (2007–2011);
Олег Шевченко (2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 25 січня 2012 року

**Володимир
Лакомов**



The Islamic Republic of Pakistan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodydyr Ponomarenko (2002–2004);
Ihor Polikha (2004–2007);
Ihor Pas'ko (2007–2011);
Oleg Shevchenko (2011–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 25, 2012

**Volodymyr
Lakomov**

Республіка Перу

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Ігор Грушко (2003–2006) Тимчасовий
Повірений у справах: Віктор
Харамінський (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 29 січня 2013 року

**Олександр
Михальчук**



The Republic of Peru

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary:
Ihor Hrushko (2003–2006)
Chargé d'Affaires:
Victor Haramins'kyi (2009–2013)

**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary**
since January 29, 2013

**Oleksandr
Mykhal'chuk**

Південно-Африканська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Леонід Гур'янов (1995–1999);
Ігор Турянський (2000–2004);
Михайло Скуратовський (2004–2008)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 17 березня 2008 року

**Валерій
Гребенюк**



Republic of South Africa

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Leonid Gurianov (1995–1999);
Igor Turyans'kyi (2000–2004);
Mykhailo Skuratovs'kyi
(2004–2008)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 17, 2008

**Valerii
Grebenyuk**

Республіка Польща

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Геннадій Удовенко (1992–1994);
Теодозій Старак (Тимчасовий Повірений
у справах) (1994–1995);
Петро Сардачук (1995–1998);
Дмитро Павличко (1999–2002);
Олександр Никоненко (2002–2003);
Ігор Харченко (2003–2006);
Олександр Моцик (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 26 липня 2010 року

**Маркіян
Мальський**



The Republic of Poland

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Gennadii Udovenko (1992–1994);
Teodozii Starak (Chargé d'Affaires)
(1994–1995);
Petro Sardachuk (1995–1998);
Dmytro Pavlychko (1999–2002);
Oleksandr Nykonenko
(2002–2003);
Ihor Kharchenko (2003–2006);
Oleksandr Motsyk (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 26, 2010

**Markiyannya
Mal'skiy**

**Португальська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Анатолій Зленко (1997–2000);
Костянтин Тимошенко (2001–2005);
Ростислав Троненко (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 6 липня 2010 року**

**Олександр
Никоненко**



**The Portuguese
Republic**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Kostyantyn Tymoshenko (2001–2005);
Rostyslav Tronenko
(2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July 6, 2010**

**Oleksandr
Nykonenko**

**Російська
Федерація**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Крижанівський
(1992–1994);
Володимир Федоров (1995–1999);
Микола Білоблосцький (1999–2005);
Олег Дьомін (2006–2008);
Костянтин Грищенко (2008–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 2 липня 2010 року**

**Володимир
Єльченко**



**The Russian
Federation**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Kryzhaniv's'kyi (1992–1994);
Volodymyr Fedorov (1995–1999);
Mykola Biloblots'kyi (1999–2005);
Oleh Diomin (2006–2008);
Kostiantyn Gryschenko
(2008–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July 2, 2010**

**Volodymyr
Yel'chenko**

Румунія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Леонтій Сандуляк (1992–1995);
Олександр Чалий (1995–1998);
Ігор Харченко (1998–2000);
Антон Бутейко (2000–2003);
Теофіл Бауер (2004–2005);
Юрій Малько (2005–2008);
Маркіан Кулик (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний посол**
з 13 квітня 2012 року

**Теофіл
Бауер**



Romania

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Leontii Sandulyak (1992–1995);
Oleksandr Chalyi (1995–1998);
Ihor Kharchenko (1998–2000);
Anton Buteiko (2000–2003);
Teofil Bauer (2004–2005);
Yurii Mal'ko (2005–2008);
Markian Kulyk (2008–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since April 13, 2012

**Teofil
Bauer**

Королівство Саудівська Аравія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1996–1999);
Леонід Гур'янов (2002–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 4 червня 2009 року

**Петро
Колос**



The Kingdom of Saudi Arabia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary: Yevhen Mykytenko
(1996–1999);
Leonid Gurianov (2002–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 4, 2009

**Petro
Kolos**

Республіка Сенегал

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Андрій Заяць(2008–2013)

The Republic of Senegal

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Andrii Zaiats'(2008–2013)

**Тимчасовий Повірений
у справах
з 2013 року**

**Ігор
Корольов**



**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary
since 2013**

**Ihor
Koroliov**

Республіка Сербія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Фуркало (1998–2001);
Анатолій Шостак (2001–2003);
Руслан Демченко (2003–2005);
Анатолій Олійник (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 15 липня 2009 року**

**Віктор
Недопас**



The Republic of Serbia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Furkalo (1998–2001);
Anatolii Shostak (2001–2003);
Ruslan Demchenko (2003–2005);
Anatolii Oliinyk (2005–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July 15, 2009**

**Victor
Nedopas**

Сирійська Арабська Республіка

Тимчасовий Повірений у справах:
Сергій Камишев (1998–1999)
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Євген Микитенко (1999–2001); Володимир
Коваль (2002–2008); Олег Семенець
(2008–2011)

**Тимчасовий Повірений
у справах**
з серпня 2012 року

**Євген
Жупеєв**



The Syrian Arab Republic

Chargé d’Affaires: Serhii Kamyshev
(1998–1999) Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary: Yevhen Mykytenko
(1999–2001);
Volodymyr Koval’ (2002–
2008);
Oleg Semenets’ (2008–2011)

Chargé d’Affaires
since August 2012

**Yevhen
Zhubeyev**

Республіка Сінгапур

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Горін (2003–2006);
Віктор Маштабей (2006–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 30 липня 2010 року

**Павло
Султанський**



The Republic of Singapore

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Horin (2003–2006);
Victor Mashtabei (2006–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 30, 2010

**Pavlo
Sultanskyi**

Словацька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Роман Лубківський (1992–1993);
Петро Сардачук (1993–1994);
Дмитро Павличко (1995–1998);
Юрій Рилач (1998–2004);
Сергій Устич (2004–2005);
Інна Огнівець (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
*з 16 вересня
2010 року*

**Олег
Гаваші**



The Republic of Slovakia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Roman Lubkivs'kyi (1992–1993);
Petro Sardachuk (1993–1994);
Dmytro Pavlychko (1995–1998);
Yurii Rylach (1998–2004);
Serhii Ustych (2004–2005);
Inna Ognivets' (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
*since September 16,
2010*

**Oleh
Gavashi**

Республіка Словенія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Іван Гнатишин (2004–2006);
Вадим Примаченко (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з 30 липня 2011 року

**Микола
Кириченко**



The Republic of Slovenia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ivan Hnatyshyn (2004–2006);
Vadym Prymachenko
(2007–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 30, 2011

**Mykola
Kyrychenko**

Сполучені Штати Америку

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олег Білорус (1992–1994);
Юрій Щербак (1994–1998);
Антон Бутейко (1998–1999);
Костянтин Грищенко (2000–2003);
Михайло Резнік (2003–2006);
Олег Шамшур (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 11 червня 2010 року

**Олександр
Мощик**



The United States of America

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleh Bilorus(1992–1994);
Yurii Shcherbak (1994–1998);
Anton Buteiko (1998–1999);
Kostyantyn Gryshchenko (2000–2003);
Mykhailo Reznik (2003–2006);
Oleh Shamshur (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 11, 2010

**Oleksandr
Motsyk**

Республіка Таджикистан

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Сметанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010);
Юрій Савченко (2010–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з 30 серпня 2012 року

**Віктор
Нікітюк**



The Republic of Tadjikistan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Smyetanin (1993–1999);
Anatolii Kasyanenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhval'skyi
(2006–2010);
Yurii Savchenko (2010–
2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 30, 2012

**Victor
Nikityuk**

Королівство Та ланд

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ігор Литвин (1998–1999);
Ростислав Білодід (2000–2002);
Ігор Гуменний (2004–2008)

The Kingdom of Thailand

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Ihor Lytvyn (1998–1999);
Rostyslav Bilodid (2000–2002);
Ihor Gumennyi (2004–2008)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 3 червня 2008 року**



**Маркіян
Чучук**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since June 3, 2008**

**Markiyano
Chuchuk**

Туніська Республіка

Тимчасовий Повірений у справах:
Олександр Шульга (1996–1997)
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олег Дяченко (1997–2000);
Олексій Рибак (2002–2004);
Валерій Рилач(2007–2013)

The Republic of Tunis

Chargé d’Affaires:
Oleksandr Shulga (1996–1997)
Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleh Diachenko (1997–2000);
Oleksiy Rybak (2002–2004);
Valerii Rylach(2007–2013)

**Тимчасовий Повірений
у справах
з вересня 2013 року**



**Олександр
Рябцев**

**Chargé d’Affaires
since September 2013**

**Oleksandr
Riabtsev**

Республіка Туреччина

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ігор Турянський (1992–1997);
Олексій Шовкопляс (Тимчасовий
Повірений у справах) (1997);
Олександр Моцик (1997–2001);
Ігор Долгов (2002–2004);
Олександр Міщенко (2005–2008)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з 29 липня 2008 року

**Сергій
Корсунський**



The Republic of Turkey

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Igor Turyans'kyi (1992–1997);
Oleksii Shovkoplyas (Chargé d'Affaires)
(1997);
Oleksandr Motsyk (1997–2001);
Ihor Dolhov (2002–2004);
Oleksandr Mishchenko
(2005–2008)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since July 29, 2008***

**Serhii
Korsuns'kyi**

Туркменістан

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Вадим Чупрун (1995–2004);
Віктор Майко (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з 2 липня 2010 року

**Валентин
Шевальов**



The Republic of Turkmenistan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Vadym Chuprun (1995–
2004);
Victor Maiko (2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since July 2, 2010***

**Valentyn
Shevaliov**

Угорська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Орест Климпуш (1997–2003);
Юрій Мушка (2003–2006);
Дмитро Ткач (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 11 червня 2010 року**

**Юрій
Мушка**



The Republic of Hungary

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Orest Klympush (1997–2003);
Yurii Mushka (2003–2006);
Dmytro Tkach (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since June 11, 2010**

**Yurii
Mushka**

Республіка Узбекистан

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Володимир Сметанін (1993–1999);
Анатолій Касьяненко (2000–2005);
В'ячеслав Похвальський (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 22 грудня 2010 року**

**Юрій
Савченко**



The Republic of Uzbekistan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Volodymyr Smetanin (1993–1999);
Anatolii Kas'yanenko (2000–2005);
Viacheslav Pokhval'skyi
(2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since December 22, 2010**

**Yurii
Savchenko**

Республіка Фінляндія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Сліпченко (1992);
Костянтин Масик (1992–1997);
Ігор Подолєв (1997–2001);
Петро Сардачук (2001–2003);
Олександр Майданник (2003–2007)
Андрій Дешиця(2007–2013)

**Тимчасовий Повірений
у справах
з 2013 року**

**Олексій
Селін**



The Republic of Finland

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Slipchenko (1992);
Kostiantyn Masyk (1992–1997);
Ihor Podoliev (1997–2001);
Petro Sardachuk (2001–2003);
Oleksandr Maidannyk (2003–2007)
Andrii Deshchytsa(2007–2013)

**Chargé d'Affaires
since 2013**

**Oleksii
Selin**

Французька Республіка

Тимчасовий Повірений у справах:
Олександр Сліпченко (1992)
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юрій Кочубей (1992–1997);
Анатолій Зленко (1997–2000);
Віталій Йохна (Тимчасовий Повірений у
справах) (2000–2003);
Юрій Сергєєв (2003–2007);
Костянтин Тимошенко
(2007–2010)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол
з 31 травня 2010 року**

**Олександр
Купчишин**



The Republic of France

Chargé d'Affaires:
Oleksandr Slipchenko (1992)
Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Yurii Kochubei (1992–1997);
Anatolii Zlenko (1997–2000);
Vitalii Yohna (Charge
d'Affairs) (2000–2003);
Yurii Serheyev (2003–2007);
Kostyantyn Tymoshenko
(2007–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since May 31, 2010**

**Oleksandr
Kupchyshyn**

Республіка Хорватія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Анатолій Шостак (1995–2001);
Андрій Олефіров (Тимчасовий Повірений
у справах) (2001); Віктор Кірик (2001–
2006); Маркіян Лубківський
(2007–2009); Борис Зайчук
(2009–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 1 вересня 2010 року**

**Олександр
Левченко**



The Republic of Croatia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Anatolii Shostak (1995–2001);
Andrii Olefirov (Charge d'Affairs) (2001);
Victor Kiryk (2001–2006);
Markiyian Lubkivs'kyi (2007–
2009);
Borys Zaichuk (2009–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since September 1, 2010**

**Oleksandr
Levchenko**

Чеська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Роман Лубківський (1992–1995);
Андрій Озадовський (1995–1999);
Сергій Устич (1999–2004);
Іван Кулеба (2004–2009);
Іван Грицак (2009–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 1 листопада 2012 року**

**Борис
Зайчук**



The Czech Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Roman Lubkivs'kyi (1992–1995);
Andrii Ozadovs'kyi (1995–1999);
Serhii Ustych (1999–2004);
Ivan Kuleba (2004–2009);
Ivan Grytsak (2009–2012)

**Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 1, 2012**

**Borys
Zaichuk**

Чорногорія

Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 1 грудня 2008 року

**Оксана
Слюсаренко**



The Republic of Montenegro

Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since December 1, 2008

**Oksana
Slyusarenko**

Швейцарська Конфедерація

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Олександр Сліпченко (1993–1997);
Ніна Ковальська (1998–2000);
Євген Бершеда (2000–2003);
Сюзанна Станік (2003–2004);
Остап Юхимович (2004–2008)

Надзвичайний
і Повноважний Посол
з 28 лютого 2008 року

**Ігор
Дір**



The Swiss Confederation

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oleksandr Slipchenko (1993–1997);
Nina Koval'ska (1998–2000);
Evhen Bersheda (2000–2003);
Susanna Stanik (2003–2004);
Ostap Yuhymovych
(2004–2008)

Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since February 28, 2008

**Igor
Dir**

Королівство Швеція

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Костянтин Масик (1992–1994);
Ігор Подолєв (1997–1999);
Олександр Сліпченко (1999–2002);
Леонід Кожара (2003–2004);
Анатолій Пономаренко (2007–2008);
Євген Перебийніс (2008–2011)

The Kingdom of Sweden

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Kostiantyn Masyk (1992–1994);
Ihor Podoliev (1997–1999);
Oleksandr Slipchenko (1999–2002);
Leonid Kozhara (2003–2004);
Anatolii Ponomarenko (2007–2008);
Yevhen Perebyinis (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
*з 11 листопада
2011 року*

**Валерій
Степанов**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 11, 2011

**Valerii
Stepanov**

Японія

Надзвичайні і Повноважні
Посли:
Михайло Дашкевич (1995–1999);
Юрій Костенко (2001–2006);
Володимир Макуха (2006–2006);
Микола Кулінич (2006–2013)

Japan

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Mykhailo Dashkevych (1995–1999);
Yurii Kostenko (2001–2006);
Volodymyr Makuha (2006–2006);
Mykola Kulynych (2006–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з 29 січня 2013 року

**Ігор
Харченко**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 29, 2013

**Ihor
Kharchenko**

Надзвичайні і Повноважні Посли іноземних держав в Україні

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of the foreign countries in Ukraine

**Дані подаються станом
на 7 жовтня 2013 року. Можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій
будуть подані у наступному випуску щорічника**

***При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України***

**Data current as of October 7, 2013.
Possible changes in composition of the heads
of diplomatic missions
will be given in the next issues of this year-book**

***Data of the Department of the State Protocol of the Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine were used for preparation
of the year-book materials***

**Австрійська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Георг Гергардт Вайсс (1992–1997);
Клаус Фаб'ян (1997–2001);
Міхаель Місс (2001–2006);
Йозеф-Маркус Вукетіч (2006–2010)

**The Republic
of Austria**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Georg Gerhard Weiss (1992–1997);
Klaus Fabian (1997–2001);
Michael Miess (2001–2006);
Josef-Markus Wuketich (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з серпня 2010 року**

**Вольф Дітріх
Хайм**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since August 2010**

**Wolf Dietrich
Heim**

**Азербайджанська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Назім Гусейн-огли Ібрагімов (1977–2001);
Талят Мусейб оглу Алієв (2001–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з серпня 2010 року**

**Ейнулла Ядулла
оглу Мадатлі**



**The Republic of
Azerbaijan**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Nazim Hussein-ogly Ibragimov
(1977–2001);
Talyat Museib oglu Aliev (2001–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since August 2010**

**Einulla Yadulla
oglu Madatli**

**Алжирська Народна
Демократична
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Бельрамуль Камерзерман (1992–1997);
Шеріф Шихі (1997–2005);
Мокадем Бафдаль (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з січня 2009 року**

**Мохаммед
Башир Маззуз**



**The People's
Democratic Republic
of Algeria**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Belmarul Kamerzerman (1992–1997);
Sherif Shykhi (1997–2005);
Mokamed Bafdal (2005–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since January 2009**

**Mokhammed
Bashyr Mazzuz**

**Аргентинська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Луїс Бакеріса (1993–1999);
Мігель Анхель Кунео (2000–2007)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з вересня 2007 року**

**Ліла Ролдан
Васкес де
Муан**



**The Argentine
Republic**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Loise Bakerisa (1993–1999);
Migel Anchel Kuneo (2000–2007)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since September 2007**

**Lila Roldan
Vazquez de
Moine**

**Ісламська Республіка
Афганістан**

Тимчасові Повірені:

Мухамад Амман (1995–2000);
Саєд Махмуд Фарані (2000–2005);
Мохаммад Асеф Делавар (2005–2011);
Фазіль Фазлуррахман (2011–2013)

**The Islamic Republic of
Afghanistan**

Chargé d'Affaires:

Mohamed Amman (1995–2000);
Saed Mahmud Farani (2000–2005);
Mohamed Asef Delavar (2005–2011);
Fazil Fazlurrahman(2011–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2013 року



**Ambassador
Extraordinary
and Plenipotentiary**
since September, 2013

**Мохаммад Акбар
Мохаммаді**

**Mohammad Akbar
Mohammadi**

Королівство Бельгія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Інгеборг Крістоферсен (1992–1995);
Вільфред Нартюс (1995–1998);
П'єр Жан Марі Антуан Вазен (1998–2000);
П'єр Дебюісон (2000–2003);
П'єр Коло (2003–2006);
Марк Вінк (2006–2011)

The Kingdom of Belgium

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ingeborg Christofersen (1992–1995);
Wilfred Nartois (1995–1998);
Pierre Jean Marie Antoine Vazen
(1998–2000);
Pierre Debiouison (2000–2003);
Pierre Kolo (2003–2006);
Mark Vink (2006–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з червня 2011



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 2011

**Яна
Зікмундова**

**Yana
Zikmundova**

Республіка Білорусь

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Віталій Курашик (1993–2001)

The Republic of Belarus

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Vitalii Kurashik (1993–2001)

**Надзвичайний і Повноважний
Посол**

з липня 2001 року

**Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 2001

**Валентин
Величко**



**Valentyn
Velychko**

Республіка Болгарія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Петар Крістев Марков (1992–1998);
Александр Димитров (1998–2002);
Ангел Ганев (2002–2007);
Дімітар Владіміров (2007–2012)

The Republic of Bulgaria

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Petar Kristev Markov (1992–1998);
Aleksandr Dimitrov (1998–2002);
Angel Ganev (2002–2007);
Dimitar Vladimirov (2007–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з липня 2012 року

**Красімір
Мінчев**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 2012

**Krasimir
Minchev**

**Федеративна
Республіка Бразилія**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Асдрубал Пінто де Уліссеа (1995–1998);
Маріо Августо Сантос (1998–2001);
Елдер Мартінс де Мораес (2001–2003);
Ренато Луїз Родрігес Маркес (2003–2009)

**The Federative Republic
of Brazil**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Asdrúbal Pinto de Ulissea (1995–1998);
Mario Augusto Santos (1998–2001);
Elder Martins de Moraes (2001–2003);
Renato Luiz Rodrigues Marques (2003–
2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з вересня 2009 року**

**Антоніо
Фернандо Круз
де Мелло**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since September 2009**

**Antonio
Fernando Cruz
de Mello**

**Святий Престол
(Ватикан)**

Апостольські Нунції:
Антоніо Франко (1992–1999);
Микола Етерович (1999–2004);
Іван Юркович (2004–2011);
Вечеслав Тумір (2011)

**Апостольський
Нунцій
з листопада 2011
року**

**Томас Едвард
Галліксон**



The Holly See (Vatikan)

Apostolic nuncios:
Antonio Franco (1992–1999);
Nicola Eterovich (1999–2004);
Ivan Yurkovych (2004–2011);
Vecheslav Tumir (2011)

**Apostolic Nuncio
since November 2011**

**Thomas Edward
Gullickson**

**Сполучене Королівство
Велико Британі
і Північно Ірланді**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Саймон Ніколас Пітер Хіманс (1992–1995);
Рой Стівен Рів (1995–1999);
Роберт Роланд Гедлі Сміт (1999–2002);
Роберт Едвард Брінклі (2002–2006);
Роберт Лі Тернер (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з грудня 2012 року**

**Саймон
Сміт**



**The United Kingdom of
Great Britain
and Northern Ireland**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Simon Nicholas Pieter Himmans (1992–
1995); Roy Stieven Rieve (1995–1999);
Robert Roland Headly Smith (1999–2002);
Robert Edward Brinckly (2002–2006);
Robert Lee Turner (2008–
2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since December 2012**

**Simon
Smith**

**Соціалістична
Республіка В'єтнам**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Чіонг Тунг (1993–1997);
Доан Дік (1997–2002);
Ву Зіонг Хуан (2002–2006);
Нгуен Ван Тхань (2007–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з травня 2010 року**

**Хо Дак Мінь
Нгуєт**



**The Socialist
Republic of Vietnam**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Chong Tung (1993–1997);
Doan Dik (1997–2002);
Vu Zoing Huan (2002–2006);
Nguen Van Than (2007–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since May 2010**

**Ho Dak Minh
Nguyet**

Республіка Вірменія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Грач Сілванян (1996–2003);
Армен Авакович Хачатрян (2003–2010)

The Republic of Armenia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Grach Silvanyan (1996–2003);
Armen Avakovich Khachatryan (2003–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з травня 2010 року**

**Андранік
Єнокович
Манукян**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since May 2010**

**Andranik
Yenokovich
Manukyan**

Грецька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Васілеос Патсікакіс (1993–1998);
Дімітріс Контумас (1998–2002);
Панайотіс Гумас (2002–2005);
Харалампос Дімітріу (2005–2010);
Георгіос Георгунтзос (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з липня 2013 року**

**Вассіліс
Пападопулос**



The Hellenic Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Vasileos Patsikakis (1993–1998);
Dimitris Kontumas (1998–2002);
Panayotis Gumas (2002–2005);
Haralampos Dimitriou (2005–2010);
Georgios Georguntzos (2009–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July, 2013**

**Vassilis
Papadopoulos**

Грузія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Валерій Чечелашвілі (1994–1999);
Малхаз Чачава (1999–2000);
Грігол Катамадзе (2000–2007);
Мераб Антадзе (2007–2009);
Грігол Катамадзе (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з липня 2013 року

**Міхеїл
Уклеба**



Georgia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Valerii Chechelashvili (1994–1999);
Malkhaz Chachava (1999–2000);
Grigol Katamadze (2000–2007);
Merab Antadze (2007–2009);
Grigol Katamadze (2009–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 2013

**Mikheil
Ukleba**

Королівство Данія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Крістіан Фабер Род (1992–1997);
Йорн Крогбек (1997–2001);
Мартін Кофод (2001–2002);
Крістіан Фабер-Род (2002–2005);
Уффе Андерссон Балслев (2005–2009);
Мікаель Борг-Хансен (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2013 року

**Мерете
Юль**



The Kingdom of Denmark

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Christian Faber Rod (1992–1997);
Jorn Krogbek (1997–2001);
Martin Kofod (2001–2002);
Christian Faber Rod (2002–2005);
Uffe Andersson Balslev (2005–2009);
Michael Borg-Hansen (2009–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2013

**Merete
Juhl**

Естонська Республіка

Тимчасові Повірені у справах:
Андрій Біров (1993–1995);
Рейн Ойдеківі (1995–1996)
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Тііт Мацулевич (1996–1999);
Тііт Набер (1999–2002);
Пауль Леттенс (2002–2006);
Яан Хейн (2006–2011);
Лаурі Лепік (2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2012 року

**Сулєв
Канніке**



The Republic of Estonia

Chargé d'Affaires
Andrii Birov (1993–1995);
Rain Oidekivi (1995–1996);
Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Tit Matsulevich (1996–1999);
Tiit Naber (1999–2002);
Paul Lettence (2002–2006);
Yaan Hein (2006–2011);
Lauri Lepik (2011–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2012

**Sulev
Kannike**

Арабська Республіка Єгипет

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Гусейн Камаль-Елдін Шалаш (1993–1997);
Омар Ель-Фарук Хассан Мохамед (1997–
2001); Мона Алі Хашаба (2001–2005);
Юсеф Мустафа Зада (2005–2008);
Ясір Мохамед Атеф Абдель Кадер
(2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2012 року

**Усама Тауфік
Юсеф Бадр**



The Arab Republic of Egypt

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Gusein Camal-Eldin Shalash (1993–1997);
Omar El-FaruKh Khassan Mohamed
(1997–2001);
Mona Ali Hashaba (2001–2005);
Yusef Mustafa Zada (2005–2008);
Yasir Atef Abdel Kader (2008–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2012

**Osama Tawfiq
Yousef Badr**

Держава Ізраїль

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Цві Маген (1993–1998);
Тимчасові Повірені у справах:
Зеєв Бен-Аріє (1998–1999);
Анна Азарі (1999–2003);
Наомі Бен-Амі (2003–2007);
Зіна Калай-Клайтман (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Реуєн
Дін Ель**



The State of Israel

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Zvi Magen (1993–1998); Chargé d'Affaires:
Zeev Ben-Arie (1998–1999);
Anna Azari (1999–2003);
Naomi Ben-Ami (2003–2007);
Zina Kalai-Klaitman (2007-2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Reuven
Din El**

Республіка Індія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Судхір Тукарам Деваре (1992–1995);
Раджендра Кумар Раї (1995–1997);
Вільдя Бушан Соні (1997–2002);
Шаххолен Кіпген (2002–2005);
Деабрата Саха (2005–2010);
Джйоті Сваруп Панде (2010–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Раджів Кумар
Чандер**



The Republic of India

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Sudhir Tukaram Devare (1992–1995);
Rajendra Kumar Rai (1995–1997);
Vidya Bhushan Soni (1997–2002);
Shekholen Kipgen (2002–2005);
Debabrata Saha (2005–2010);
Jyoti Swarup Pande (2010–
2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Rajiv Kumar
Chander**

Республіка
Індонезія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Роні Хендраван Курніаді (1994–1997);
Где Арса Каджар (1997–2001);
Ремі Рамаулі Сіахаан (2001–2005);
Альбертус Емануель Александр
(2005–2009);
Нінінг Сунінгсіх Рохадіат
(2009–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з грудня 2012 року

**Нінік Кун
Нар'яті**



The Republic of
Indonesia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ronnie Hendravan Kurniadi (1994–1997);
Hde Arsa Kadzhar (1997–2001);
Remy Ramauli Siahaan (2001–2005);
Albertus Emanuel Alexander (2005–2009);
Nining Suningsih Rochadiat
(2009–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since December 2012 року

**Ninik Kun
Nar'yati**

Республіка
Ірак

Тимчасовий Повірений у справах Гішам
Абдель Разак Ібрагім (2001–2002);
Надзвичайний і Повноважний Посол
д-р Музгір Номан Аль-Дурі (2002–2003); через
військові події в Іраку Посольство Республіки
Ірак в Україні тимчасово припинило роботу в
2003 році й відновило свою діяльність
з 2006 році;

Тимчасові Повірені у спра-
вах: Алаа Ад-Дін Хусейн Алі
(2006–2007);
д-р Хусейн Аббас Хусейн
(2007); Халід Джасім Мохаммад
Аль-Шамарі (2007–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з серпня 2010 року

Шорш Халід Саїд



The Republic
of Iraq

Chargé d'Affaires:
Gisham Abdel Razak Ibrahim (2001–2002);
Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary: Dr. Muzgir Al-Duri (2002–2003);
the Embassy of the Republic of Iraq suspended
its work in Ukraine in 2003 because of the war
event in Iraq and resumed its work in 2006. Chargé
d'Affaires: Alaa Ad-Din Hussein Ali
(2006–2007);
Dr. Hussein Abass Hussein (2007);
Halid Jasim Mohammed
Al-Shamari (2007–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 2010

Shorsh Khalid Said

Ісламська Республіка
Іран

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Бехзад Мазахері (1992–1998);
Ахмад Садег-Бонаб (1999–2003);
Бахман Тахеріян-Мобаракє (2003–2005);
Сайєд Муса Каземі (2006–2009)

The Islamic Republic of
Iran

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Behzad Mazakheri (1992–1998); Akhmad
Sadeg-Bonab (1999–2003);
Bakhman Takheriyan Mobarake (2003–2005);
Saed Musa Kazemi (2006–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з травня 2010 року



**Акбар Гасемі
Алі-Абаді**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since May 2010

**Akbar Gasemi
Ali Abadi**

Королівство
Іспанія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Едуардо Хунко Бонет (1992–1997);
Фернандо Хосе Бейосо Фернандес
(1997–2001);
Луїс Гомес де Аранда Війєн (2001–2005);
Луїс Хав'єр Хіль Каталіна
(2005–2009)

The Kingdom of
Spain

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Eduardo Junko Bonet (1992–1997);
Fernando Jose Bejoso Fernandes
(1997–2001);
Luis Homes de Aranda Vien
(2001–2005);
D. Luis Javier Gil Catalina
(2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2009 року



**Хосе Родріґес
Мояно**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2009

**Jose Rodriguez
Moyano**

Італійська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли: Вітторіо Клаудіо Сурдо (1992–1996); Джан Лука Бертінетто (1996–2000); Іоланда Брунетті Гетц (2000–2004); Фабліо Фаббрі (2004–2008); П'єтро Джованні Доннічі (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважений
Посол**
з березня 2012 року

**Фабріціо
Романо**



The Republic of Italy

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary: Vittorio Claudio Surdo (1992–1996); Jan Luca Bartinetto (1996–2000); Iolanda Brunetti Getz (2000–2004); Fabio Fabbri (2004–2008); Pietro Giovanni Donnici (2008–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 2012

**Fabrizio
Romano**

Республіка Казахстан

Надзвичайні і Повноважні Посли: Олексій Клочков (1994–1997); Наджамеден Іскалієв (1997–1999); Равіль Чердабаєв (1999–2004); Амангельди Жумабаєв (2004–2011); Тимчасовий Повірений у справах Аділь Тлєсов (2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з липня 2012

**Заутбек
Турісбеков**



The Republic of Kazakhstan

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary: Oleksii Klochkov (1994–1997); Nadzhameden Iskaliev (1997–1999); Ravil Cherdabaev (1999–2004); Amangeldi Zhumbabayev (2004–2011); Chargé d'Affaires Adil Tlesov (2011–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since June 2012

**Zautbek
Turisbekov**

Канада

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Франсуа Антуан Матіс (1992–1996);
Крістофер Вестдал (1996–1998);
Дерек Фрейзер (1998–2001);
Ендрю Норвал Робінсон (2001–2005);
Абайна Данн (2005–2008);
Ж. Даніель Карон (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з листопада 2011 року

Трой Лулашник



Canada

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
François Antoine Matis (1992–1996);
Christopher Westdal (1996–1998);
Derek Frazer (1998–2001);
Andrew Norval Robinson (2001–2005);
Abaina Dann (2005–2008);
G. Daniel Caron (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 2011

Troy Lulashnyk

Держава Катар

Надзвичайний
і Повноважений Посол
з вересня 2013 року

**Джасім Бен
Рашид Мубарак
Аль Халіфа**



The State of Qatar

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2013

**Jassim Ban
Rashid Mubarak
Al Khalifa**

Киргизька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Улукбек Чіналієв (1993–1998);
Жумагул Сааданбеков (1998–2001); Есенгул
Омуралієв (2001–2006);
Єркін Мамкулєв (2006–2011);
Аширов Борубек Чийбілович
(2011–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2012 року

Улукбек Чиналієв



The Kyrgyz Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ulukbek Chinaliyev (1993–1998);
Zhumahul Saadanbekov (1998–2001);
Esenhul Omuraliyev (2001–2006);
Yerkin Mamkulov (2006–2011);
Ashyrov Borubek Chyybylovich
(2011–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2012

Ulukbek Chinaliev

Китайська Народна Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Чжан Чжень (1992–1995);
Пань Чжаньлін (1995–1998);
Чжоу Сяопей (1998–2000);
Лі Гобан (2000–2003);
Яо Пейшен (2003–2005);
Гао Юйшен (2005–2007);
Чжоу Лі (2007–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з серпня 2010 року

Чжан Сіюнь



The People's Republic of China

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:

Chjan Chjen (1992–1995);
Pan Chjanlin (1995–1998);
Chjou Siao Pei (1998–2000);
Li Goban (2000–2003);
Yao Peishen (2003–2005);
Gao Yushen (2005–2007);
Chjou Li (2007–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 2010

Chzhan Siyun

Республіка Кіпр

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Евагорас Вріонідес (2011–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з вересня 2013 року

**Вассос
Чамберлен**



The Republic of Cyprus

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Evagoras Vryonides (2011–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2013

**Vassos
Chamberlain**

Республіка Корея

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Ан Хьон Вон (1993–1995);
Лі Хан Чун (1995–1998);
Канг Гин-Тек (1998–2000);
Джанг Шин (2000–2003);
Лі Сонг-Джу (2003–2006);
Хо Сун Чьол (2006–2008);
Пак Ро Бьок (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з квітня 2011 року

Кім Ин Цжун



The Republic of Korea

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:

An Hon Wong (1993–1995);
Li Han Chun (1995–1998);
Kang Hyn-Tek (1998–2000);
Jang Shin (2000–2003);
Li Sung-Joo (2003–2006);
Ho Sun Chol (2006–2008);
Pak Ro Biok (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since April 2011

Kim Eun-Joong

Республіка Куба

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Діохенс Ернандес Асторга (1992–1994);
Серхіо Лопес Бріель (1994–1999);
Хосе Діонісіо Пераса Чапо (1999–2004);
Хуліо Гармендія Пенья (2004–2008);
Фелікс Леон Карбальо (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з грудня 2012 року

**Ернесто Антоніо
Сенті Даріас**



The Republic of Cuba

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:

Diochens Ernandes Astorgal (1992–1994);
Serhio Lopez Briel (1994–1999);
Jose Dionysius Perasa Chapo (1999–2004);
Julio Peña Harmendiya (2004–2008);
Felix Leon Carballo (2008–2012)

**Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary**
since December 2012

**Ernesto Antonio
Senti Darias**

Держава Кувейт

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ахмед Абдулла Аль-Мубаракі (1995–1997);
Халет Мутлак Заед Аль-Дуейлах (1998–2001);
Хафіз Мохамед Аль Аджмі (2001–2006);
Хамуд Юсіф Аль-Роудан (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2010 року**

**Юсеф Хусейн
Аль-Габанді**



The State of Kuwait

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ahmed Abdullah Al-Mubarak (1995–1997);
Halet al-Mutlaq Zaed Dueylah
(1998–2001);
Hafiz Mohammed Al Ajmi (2001–2006);
Hamud al-Yusif Roudan (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2010**

**Yousef Hussein
Al-Gabandi**

Латвійська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Петеріс Сімсонс (1994–1997);
Петеріс Вайварс (1997–2001);
Андріс Вілцанс (2001–2007);
Атіс С'янітс (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Д-р Аргіта
Даудзе**



The Republic of Latvia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Peteris Simsons (1994–1997);
Peteris Vaivars (1997–2001);
Andris Vilzans (2001–2007);
Atis Sianits (2007–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Dr. Argita
Daudze**

**Литовська
Республіка**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ромуальдас Рамошка (1993–1996);
Вітаутас Пятрас Плечкайтис (1996–2001);
Вікторас Баубліс (2001–2005);
Альгірдас Кумжа (2006–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з січня 2010 року

**Пятрас
Вайтекунас**



**The Republic of
Lithuania**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Romualdas Ramoshka (1993–1996);
Vitautas Piatras Plechkaitis (1996–2001);
Viktoras Baublis (2001–2005);
Algirdis Kumzha (2006–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 2010

**Petras
Vaitiekunas**

Республіка Ліван

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Юсеф Садака (2005–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2013 року

**Клод Халіль
Аль Хажал**

The Republic of Lebanon

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Youssef Sadaka (2005–2013)

**Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September 2013

**Claude Khalil
Al Hajal**

Лівія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Аль-Седдіг Мохаммед Аль-Шібані-Аль-Гвері (2002–2008);
Фейсал Атія М. Альшаарі (2008–2012);
Салех Кадум (2012–2013)

Тимчасовий Повірений у справах
з 2013 року

**Алхаді
I.A. Асбає**



Libya

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Al-Seddig Mohammed Al-Shibani-Al-Gveri
(2002–2008);
Feisal Atiya M. Alshaari (2008–2012);
Saleh Kadoum (2012–2013)

Chargé d’Affaires
since 2013

**Alhadi I.A.
Asbaie**

Республіка Македонія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Владо Блажевскі (1997–2003);
Мартін Гулескі (2003–2008);
Ілія Ісайловскі (2008–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з січня 2010 року

**Ато
Спасеноскі**



The Republic of Macedonia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Vlado Blazhevski (1997–2003);
Martin Guleski (2003–2008);
Iliya Isailovski (2008–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 2010

**Atso
Spasenoski**

Малайзія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Амінахтун Бінті Хаджі А. Карім
(2005–2008);
Дато Абдула Сані Омар
(2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з квітня 2011 року

Чуа Теонг Бан



Malaysia

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Aminakhtun Binti Hadji A. Karim
(2005–2008);
Dato Abdula Sani Omar
(2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since April 2011

Chuah Teong Ban

Суверенний Військовий Орден Госпітальєрів Святого Іоанна Єрусалимського, Родосу і Мальти

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з листопада 2008 року

**Пауль Фрідріх
фон Фурхерр**



The Sovereign Military Hospitaller Order of Saint John of Jerusalem of Rhodes and of Malta

**Ambassador
Extraordinary
and Plenipotentiary**
since November 2008

**Paul Friedrich
von Fuhrherr**

Королівство Марокко

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Мохамед Азгар (2000–2004)
Абдельжаліль Саубрі (2004–
2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з липня 2013 року

Міна Тунсі



The Kingdom of Morocco

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Mohamed Azhar (2000–2004)
Abdeljalil Saubri (2004–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since July 2013

Mina Tunsi

Мексиканські Сполучені Штати

Тимчасовий Повірений у справах:

Сесар Окаранса Кастаньєда (2005–2009)

The United States of Mexico

Chargé d'Affaires:

César Okaransa Kastanyeda (2005–2009)

Надзвичайний і Повноважний Посол з вересня 2009 року

Беренісе Рендон Талавера



Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary since September 2009

Berenice Rendon Talavera

Республіка Молдова

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Іон Боршевич (1993–1994);

Іон Руссу (1994–1998);

Олексій Андрієвські (1999–2002);

Ніколас Черномаз (2003–2005);

Міхаїл Лаур (2005–2006);

Серджіу Статі (2006–2008);

Тимчасові Повірені у справах:

Еуджен Карас (2008);

Ніколає Гуменний (2008–2009);

Ніколає Мійня (2009–2010)

Надзвичайний і Повноважний Посол з серпня 2010 року

Іон Стевіле



The Republic of Moldova

Ambassadors Extraordinary and

Plenipotentiary:

Ion Gavril Borshevich (1993–1994);

Ion Nikolas Russu (1994–1998);

Oleksiy Andrievski (1999–2002); Nikolas

Chernomaz (2003–2005);

Mikhail Laur (2005–2006);

Sergio Statti (2006–2008)

Chargé d'Affaires:

Eudjen Karas (2008);

Nikolae Humennyi (2008–2009);

Nikolae Miinya (2009–2010)

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary since August 2010

Ion Stevile

**Федеративна
Республіка Нігерія**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Альфред Джон Нанна (2000–2004);
Аджуру Ігнатіус Хекайре (2004–2008);
Ібрагім Пада Касай (2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з вересня 2012 року**

**Франк
Нгозі Ісох**



**The Federative Republic
of Nigeria**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Alfred John Nanna (2000–2004);
Adzhuru Ignatius Hekaire (2004–2008);
Ibrahim Pada Kasai (2008–
2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since September 2012**

**Frank
Ngozi Isoh**

**Королівство
Нідерланди**

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Роберт Герман Серрі (1992–1996);
Тимчасові Повірені у справах:
Адріан Кван'єр (1996–1997);
Онно Хаттінга Ван'т Сант (1997–2001);
Монік Патрісія Антуанетта Франк (2001–2004);
Віллем Барон Бентінк Ван Схоонгейтен
(2004–2005); Рон Келлер (2005–2009);
Пітер Ян Волтерс (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з липня 2013 року**

**Кейс Ян Рене
Кломпенхаувер**



**The Kingdom of the
Netherlands**

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Robert Herman Serri (1992–1996);
Chargé d'Affaires:
Andrian Quancier (1996–1997);
Onno Hattinga Van't Sant (1997–2001);
Monique Patricia Antoinette Frank (2001–2004);
Willem Baron Bentink van Skhoongeiten
(2004–2005);
Ron Keller (2005–2009);
Pieter Jan Wolthers (2009–
2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since July 2013**

**Kees J.R.
Klompenhouwer**

**Федеративна
Республіка Німеччина**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Генніке Граф фон Бассевітц (1992–1993);
Александр Арно (1993–1996);
Ебергард Гайкен (1996–2000);
Дітмар Гергард Штюдеманн (2000–2006);
Рейнгард Шеферс (2006–2008);
Ганс-Юрген Гаймзьот
(2008–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з вересня 2012 року**

**Крістоф
Вайль**



**The Federative Republic
of Germany**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Gennicke Graf von Basseviz (1992–1993);
Alexander Arno (1993–1996);
Ebergard Haiken (1996–2000);
Dietmar Herhard Studenmann
(2000–2006); Reinhard
Schäfers (2006–2008);
Hans-Jurgen Heimsoeth
(2008–2012)
**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since September 2012**

**Christof
Weil**

**Королівство
Норвегія**

Надзвичайні і Повноважні Посли: Ойвінд
Нордслеттен (1992–1997); Андерс
Хельсет (1997–2000);
Йостейн Бернхардсен (2001–2006);
Олав Берстад (2006–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Йон Елведаль
Фредріксен**



**The Kingdom of
Norway**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Oivind Nordsletten (1992–1997);
Anders Helset (1997–2000);
Jostein Bernhardsen (2001–
2006);
Olaf Berstad (2006–2011)
**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Jon Elvedal
Fredriksen**

**Ісламська Республіка
Пакистан**

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Тарік Фарук Мірза (1997–2000);
Шамун Алам Хан (2000–2004);
Таджул Хак (2004–2007);
Газанфар Алі Хан (2007–2010);
Ахмед Наваз Салім Мела (2007–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2013 року

**Ваджахат Алі
Муфті**



**The Islamic Republic of
Pakistan**

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Tarik Faruk Mirza (1997–2000);
Shamun Alam Khan (2000–2004);
Tadzhuul Khak (2004–2007);
Gazanfar Ali Rhan (2007–2010);
Akhmed Navaz Salim Mela
(2007–2013)
**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since September, 2013

**Wajahat Ali
Muftee**

Палестина

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Валід Закут (2001–2005);
Халід Арікат (2006–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з листопада 2010 року

**Мохаммед
Касем Аль-Асаад**



Palestine
Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Valid Zakut (2001–2005);
Khalid Arikat (2006–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 2010

**Mohammed
Kasem
Al-Assad**

Південно-Африканська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Діон Ван Скуер (1993–1995);
Тимчасові Повірені у справах:
Ілія дю Буїссон (1995–1996);
Пітер ван Рензбург Хуесен (1996–1998);
Девід де Вільє дю Буїссон (1998–1999);
Деларей ван Тондер (1999–2004);
Ашраф Сентсо (2004–2008);
Андріс Фентер (2008–2012); Чупу Стенлі Матабата (2012–2013)

Тимчасовий Повірений у справах

з 2013 року

The Republic of South Africa

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Dion Van Skuyer (1993–1995);
Chargé d'Affaires:
Ilia du Buisson (1995–1996);
Peter Fan Renzburg Huesen (1996–1998);
David de Villa du Buisson (1998–1999);
Delarey Van Tonder (1999–2004);
Ashraf Sentso (2004–2008);
Andris Fenter (2008–2012);
Chupu Stanley Matabata (2012–2013)
Chargé d'Affaires

since 2013

Тандо Даламба

Tando Dalamba

Республіка Польща

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Єжи Козакевич (1993–1996);
Єжи Бар (1996–2001);
Марек Зюлковські (2001–2005);
Яцек Ключковські (2005–2011)

The Republic of Poland

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Ezhi Kozakevich (1993–1996);
Ezhi Bar (1996–2001);
Marek Zulkovski (2001–2005);
Yatzek Kluchkovski (2005–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з червня 2011 року



**Генрік
Літвін**

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since June 2011***

**Henryk
Litwin**

Португальська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Мануел Корте-Реал (1993–1998);
Антоніу ді Фарія і Майя (1999–2001);
Педру Мануел Сарменту ді
Вашконселуш-і-Каштру (2001–2004);
Жузе Мануел Пессанья
Віегас (2004–2008)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з січня 2009 року

**Маріо Жезуш
душ Сантуш**



**Mario Jesus dos
Santos**

The Portuguese Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Manual Korte-Real (1993–1998);
Antonis de Faria-i-Maya (1999–2001);
Pedru Manuel Sarmentu di Vashkonselush-
i-Kashtru (2001–2004);
Juse Manuel Pessanha
Viegas (2004–2008)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since January 2009

Російська Федерація

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Леонід Смоляков (1992–1996);
Юрій Дубінін (1996–1999);
Іван Абоїмов (1999–2001);
Віктор Черномирдін (2001–
2009)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з березня 2010 року

**Михаїл
Зурабов**



**Mikhail
Zurabov**

The Russian Federation

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Leonid Smolyakov (1992–1996);
Yurii Dubinin (1996–1999);
Ivan Aboimov (1999–2001);
Viktor Chernomyrdin (2001–
2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 2010

Румунія

Тимчасовий Повірений у справах:
Леонтін Пастор (1992–1993);
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Іон Бістреану (1993–1998);
Міхай Дінуку (1998–1999);
Тимчасові Повірені у справах:
Корнел Іонеску (1999–2000);
Александру Корня (2000–2005);
Траян-Лауренцю Христя (2005–2010)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з листопада 2010 року

**Корнел
Іонеску**



Romania

Chargé d'Affaires: Leontin Pastor (1992–1993);
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Ion Bistreanu (1993–1998);
Michai Dinuku (1998–1999);
Chargé d'Affaires:
Kornel Ionescu (1999–2000);
Aleksandr Kornea (2000–2005);
Trayan-Lauretsyu Christya (2005–2010)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since November 2010***

**Cornel
Ionescu**

Королівство Саудівська Аравія

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з серпня 2010 року

**Джудія
Алхазал**



The Kingdom of the Saudi Arabia

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since August 2010***

**Jedai
Al-Hathal**

Республіка Сербія

Надзвичайний і Повноважний Посол:
Горан Алексич (2005–2009);
Душан Лазич (2009–2013)

The Republic of Serbia

Ambassador Extraordinary and
Plenipotentiary:
Goran Aleksich (2005–2009);
Dusan Lazic (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з липня 2013 року

**Раде
Булатович**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since July 2013***

**Rade
Bulatović**

Сирійська Арабська Республіка

Тимчасові Повірені у справах:
Сулейман Абудіяб (2004–2009);
Гайсам Машфедж (2009–2011)

The Syrian Arab Republic

Chargé d'Affaires:
Suleiman Abudiab (2004–2009);
Gaisam Mashfedzh (2009–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з квітня 2011 року

**Мохамед Саїд
Акіль**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since April 2011***

**Mohamed Said
Akil**

Словацька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Роберт Гаренчар (1993–1995);

Йозеф Мігаш (1995–1996);

Тимчасові Повірені у справах:

Ольга Мігалікова (1996–1999);

Василь Гривна (1999–2005);

Урбан Руснак (2005–2009)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

з червня 2009 року

**Павол
Гамжік**



The Slovak Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:

Robert Garenchar (1993–1995);

Iosef Migash (1995–1996);

Chargé d'Affaires:

Olga Migalikova (1996–1999);

Vasyl Grivna (1999–2005);

Urban Rusnak (2005–2009)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
*since June 2009***

**Pavol
Hamžik**

Республіка Словенія

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Прімож Шеліго (2004–
2008);

Боріс Голє (2008–2010)

**Тимчасовий
Повірений у справах
*з вересня 2010 року***

**Наташа
Прах**



The Republic of Slovenia

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:

Promozh Sheligo (2004–
2008);

Boris Gole (2008–2010)

**Chargé d'Affaires
*since September 2010***

**Nataša
Prah**

Сполучені Штати Америку

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Роман Попадюк (1992–1993);
Уільм Грін Міллер (1993–1998);
Стівен Карл Пайфер (1998–2000);
Карлос Паскуаль (2000–2003);
Джон Гербст (2003–2006);
Вільям Б. Тейлор Дж. (2006–2009);
Джон Френсіс Теффт
(2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з серпня 2013 року

**Джефрі Р.
Пайетт**



The United States of America

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Roman Popadiuk (1992–1993);
William Green Miller (1993–1998);
Steven Carl Pifer (1998–2000);
Carlos Pascual (2000–2003);
John Herbst (2003–2006);
William B. Taylor J. (2006–2009);
John F. Tefft (2009–2013)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since August 2013

**Geoffrey R.
Pyatt**

Республіка Таджикістан

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з квітня 2011 року

**Шухрат
Музафарович
Султонов**



The Republic of Tajikistan

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since April 2011

**Shukhrat
Muzafarovych
Sultonov**

Республіка Туреччина

The Republic of Turkey

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Аджар Гермен (1992–1997);
Альп Караосманоглу (1997–2001);
Алі Більге Джанкорель (2001–2005);
Ердоган Шеріф Ішджан (2005–2009);
Ахмет Бюлент Меріч
(2009–2012)

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Adjar Germen (1992–1997);
Alp Karaosmaniglu (1997–2001);
Ali Bilge Dzhankorel (2001–2005);
Erdogan Sherif Ishdjan (2005–2009);
Akhmet Byulent Merich
(2009–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**
з березня 2012 року

**Мехмет
Самсар**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since March 2012

**Mehmet
Samsar**

Туркменістан

Turkmenistan

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Недірмамед Аловов (1995–1999);
Аман-Гельди Байрамов
(1999–2005)

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Nedirmamed Alovov (1995–
1999);
Aman Geldi Bairamov (1999–
2005)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з травня 2010 року

**Нурберди
Аманмурадович
Аманмурадов**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since May 2010

**Nurberdy
Amanmuradovych
Amanmuradov**

Угорська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:

Андраш Палді (1992);
Іштван Варга (1992–1995);
Лоранд Тот (1995–1997);
Янош Кішфалві (1997–2001);
Ференц Контра (2001–2003);
Янош Тот (2003–2007);
Андраш Баршонь
(2007–2010); Тимчасовий
Повірений у справах:
Міклош Шандор Мороз
(2010–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний
Посол**

*з листопада 2010
року*

Міхаль Баєр

Республіка Узбекистан

Тимчасовий Повірений у справах:
Алішер Агзамходжаєв (1993–1998);
Надзвичайні і Повноважні Посли:
Шамансур Шахалілов (1999–2003);
Равшанбек Алімов (2003–2006);
Хайдаров Ілхом Уткурович
(2006–2009);
Батир Пулатович Юсупов
(2009–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з грудня 2012 року

**Алішер
Абдуалієв**



The Hungarian Republic

Ambassadors Extraordinary and

Plenipotentiary:

Andrash Paldi (1992);
Ishtvan Varga (1992–1995);
Lorand Tot (1995–1997);
Janos Kishfalvi (1997–2001);
Ferenz Contra (2001–2003);
Janos Tot (2003–2007);
Androsh Barshon (2007–
2010);

Chargé d'Affaires:
Miklosh Shandor Moraz
(2010–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 2010

Michael Bayer

The Republic of Uzbekistan

Chargé d'Affaires: Alisher Ahzamhodzhayev
(1993–1998);

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Shamansur Shahalilov (1999–2003);
Ravshanbek Alimov (2003–2006);
Haidarov Ilhom Utkurovych
(2006–2009);

Chargé d'Affaires:
Batyr Pulatovych Yusupov
(2009–2012)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since December 2012

**Alisher
Abdualiev**



Фінляндська Республіка The Republic of Finland

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Ерік Ульфстедт (1993–1996);
Мартті Ісоаро (1996–2000);
Тімо Юхані Репо (2000–2003);
Лаура Рейніля (2003–2007);
Крістер Міккелссон (2007–2011)

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Eric Ulfstedt (1993–1996); Marti Osoaro
(1996–2000);
Timo Yuhani Repo (2000–2003); Laura
Reinilya (2003–2007);
Christer Michelsson (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Ар'я
Макконен**



**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Arja
Makkonen**

Французька Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Юг Перне (1992–1993);
Мішель-Ів Песік (1993–1995);
Домінік Жан-Ноель Шасар (1995–1997);
Паскаль Фієскі (1997–2001);
Філіп де Сюремен (2002–2005);
Жан-Поль Везіан (2005–2008);
Жак Фор (2008–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол
з листопада 2011 року**

**Ален
Ремі**



The French Republic

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Hugues Pernet (1992–1993);
Michel Peissik (1993–1995);
Dominique Chassard (1995–1997);
Pascal Fieschi (1997–2001);
Philippe de Suremain (2002–2005);
Jean-Paul Veziant (2005–
2008);
Jacques Faure (2008–2011)
**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary
since November 2011**

**Alain
Remy**

Республіка Хорватія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Онесін Цвітан (1992–1995);
Джуро Відмарович (1995–1999);
Мар'ян Комбол (1999–2002);
Маріо Миколіч (2002–2006);
Желько Кірінчич (2007–2012)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з грудня 2012 року

**Томіслав
Відошевіч**



The Republic of Croatia

Ambassadors Extraordinary
and Plenipotentiary:
Onesin Cvitan (1992–1995);
Juro Vidmarovic (1995–1999);
Marian Kombol (1999–2002);
Mario Mikiloc (2002–2006);
Zelko Cirinic (2007–2012)
**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary**
since December 2012

**Tomislav
Vidošević**

Чеська Республіка

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Павел Маша (1993–1997);
Йозеф Врабець (1997–2002);
Карел Штіндл (2002–2007);
Ярослав Башта (2007–2010);
Тимчасовий Повірений у справах:
Вітезслав Півонька (2010–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з листопада 2011 року

Іван Почух



The Czech Republic

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Pavel Masha (1993–1997);
Josef Wrabec (1997–2002);
Carel Stindl (2002–2007);
Yaroslav Bashta (2007–2010)
Chargé d'Affaires:
Vitezslav Pivonka (2010–2011)

**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary**
since November 2011

Ivan Počuch

Швейцарська Конфедерація

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Армен Каммер (1993–1996);
Сільвія Паулі (1996–1999);
Жан-Франсуа Каммер (2000–2005); Крістіан
Феслер (2005–2007);
Георг Цублер (2007–2011)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з листопада 2011 року

**Крістіан
Шьоненбергер**



The Swiss Confederation

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary:
Armen Kammer (1993–1996);
Sylvia Pauli (1996–1999);
Jean-Francois Kammer (2000–2005);
Christian Fesler (2005–2007);
Georg Zubler (2007–2011)

**Ambassador Extraordinary
and Plenipotentiary**
since November 2011

**Christian
Schoenenberger**

Королівство Швеція

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Мартін Халлквіст (1992–1996);
Йоран Сігурд Якобссон (1996–2000);
Свен Улоф Оке Петерсон (2000–2004);
Йон-Крістер Оландер (2004–2009);
Стефан Гуллгрєн (2009–2013)

**Надзвичайний
і Повноважний Посол**
з вересня 2013 року

**Андреас фон
Бекерат**



The Kingdom of Sweden

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Martin Halkquist (1992–1996);
Joran Sigurd Jacobson (1996–2000);
Sven Ulof Oke Peterson (2000–2004);
Jon-Krister Olander (2004–2009);
Stefan Gullgren (2009–2013)

**Ambassador
Extraordinary
and Plenipotentiary**
since September 2013

**Andreas von
Beckerath**

Японія

Надзвичайні і Повноважні Посли:
Сьодзі Суєдзава (1993–1996);
Юдзі Курокава (1996–1999);
Хітоші Хонда (1999–2002);
Кішіро Амає (2002–2008);
Тадаші Ідзава (2008–2011)

**Надзвичайний і
Повноважний Посол**
з листопада 2011 року

**Тоїчі
Саката**



Japan

Ambassadors Extraordinary and
Plenipotentiary:
Siodzi Suadzava (1993–1996);
Judzi Korokava (1996–1999);
Chitochi Honta (1999–2002);
Kichiro Amae (2002–2008);
Tadashi Idzava (2008–2011)

**Ambassador
Extraordinary and
Plenipotentiary**
since November 2011

**Toichi
Sakata**

**ПОСЛИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ
ЗА СУМІСНИЦТВОМ**
(у порядку протокольного старшинства
за датами вручення Вірчих грамот Президентів України)
Станом на 11.11.2013

Ім'я та прізвище Посла	Країна	Дата вручення ВГ	Резиденція
Елуа Максим Дуву	Мадагаскар	26.04.04	Москва
Теклай Мінассіе Асгедом	Еритрея	21.10.04	Москва
Паоло Еспозіто	Сан-Марино	23.03.06	Сан-Марино
Удаянга Віратунга	Шрі-Ланка	30.11.06	Москва
Кім Ен Дже	Корейська Народно- Демократична Республіка	30.11.06	Москва
Флорент Челіку	Албанія	03.03.08	Варшава
Бреїм Кулібалі	Малі	21.11.08	Москва
Сімон Тензінг Де Круз	Сінгапур	02.04.09	Сінгапур
пані Марта Чаваррі-Дупуй	Перу	01.12.09	Варшава
Сайфул Хок	Бангладеш	14.01.10	Москва
Омар Сайф Гобаш	Об'єднані Арабські Емірати	26.05.10	Москва
пані Елін Флігенрінг	Ісландія	26.05.10	Гельсінкі
Орасіо Ногес Субісаррета	Парагвай	29.11.10	Відень
Сіді Мохамед Ульд Талеб Амар	Мавританія	29.11.10	Москва
Годвін Монтанаро	Мальта	14.06.11	Варшава

Хуан Едуардо Егигурен Гусман	Чилі	14.06.11	Москва
Сет Корантенг	Гана	14.06.11	Москва
Пауль Кібівотт Кургат	Кенія	14.06.11	Москва
пані Марія Луїса Рамос Урсагасте	Болівія	14.06.11	Москва
Джон Сар Френсіс Ямбау	Сьєрра-Леоне	14.06.11	Москва
Луїс Альберто Моліна Куадра	Республіка Нікарагуа	16.11.11	Москва
Ндалікуталах-Че Томас Камагі	Республіка Намібія	16.11.11	Москва
Мозез Ебук	Республіка Уганда	15.03.12	Москва
Касахун Дендер Мелесе	Федеративна Демократична Республіка Ефіопія	15.03.12	Москва
Мохамед Кейта	Гвінейська Республіка	15.03.12	Москва
Патрісіо Альберто Чавес Савала	Республіка Еквадор	15.03.12	Москва
Боніфасе Гува Чідьяусіку	Зімбабве	02.07.12	Москва
пані Елісон Келлі	Ірландія	02.07.12	Прага
Тхенг Боупх	Лаос	02.07.12	Москва
Жоакім Аугусто де Лемуш	Ангола	02.07.12	Москва
Алі Гуталі	Туніс	06.12.12	Москва
Ітті Дітбанжонг	Таїланд	06.12.12	Москва
Фредерік Шумба Хапунда	Замбія	06.12.12	Москва
Абді Ібрагім Абсієх	Джибуті	06.12.12	Москва
Алеjandro Москера	Філіппіни	06.12.12	Москва
Філіберто Нтугуму Нгема	Екваторіальна Гвінея	05.07.13	Москва

Маріо Сараїва Нгвенья	Мозамбік	05.07.13	Москва
Хеміш Невілл Френсіс Купер	Нова Зеландія	05.07.13	Москва
Бернар Тано-Бучуе	Кот-д'Івуар	05.07.13	Москва
Секо Інтчассо	Гвінея-Бісау	05.07.13	Москва
пані Марі Оділе Банкоунгоу/Баліма	Буркіна-Фасо	05.07.13	Берлін
Желько Янетович	Боснія і Герцеговина	05.07.13	Будапешт
пані Мішель Праншер-Томассіні	Люксембург	05.07.13	Прага
Абу Суфіан Хаджі Алі	Бруней Даруссалам	05.07.13	Женева
Аймард Ірам Хіменес Гранд	Панама	05.07.13	Греція
У Тін Ю	М'янма	05.07.13	Москва
Любомир Мішуровіч	Чорногорія	05.07.13	Подгориця
Герберт Естуардо Менесес Коронадо	Гватемала	05.07.13	Москва
Анісет Габріель Кочофа	Бенін	05.07.13	Москва
Раві Мохан Сапкота Копіла	Непал	13.09.13	Москва
Адія Ганбаатар	Монголія	13.09.13	Варшава
Еме Кловіс Гійон	Республіка Конго	13.09.13	Москва
пані Джейн Маргарет Данн	Австралія	13.09.13	Варшава

**AMBASSADOR OF FOREIGN STATES WITH CONCURRENT
ACCREDITATION**
(in protocolar order by the dates of presentation of credentials to the
President of Ukraine)
As of November 11, 2013

Full name of the Ambassador	Country	Data of presentation of credentials	Residence
Éloy Alphonse Maxim Duvu	The Republic of Madagascar	26.04.04	Moscow
Teklay Minassiyé Ashedom	The State of Eritrea	21.10.04	Moscow
Paolo Esposito	The Republic of San-Marino	23.03.06	San-Marino
Udayanha Viratunha	Democratic Socialist Republic of Sri Lanka	30.11.06	Moscow
Kim Yong Jae	The Korean People's Democratic Republic	30.11.06	Moscow
Florent Celik	The Republic of Albania	03.03.08	Warsaw
Brahima Coulibaly	The Republic of Mali	21.11.08	Moscow
Simon De Cruz	The Republic of Singapore	02.04.09	Singapore
Martha Chavarri-Dupui	The Republic of Peru	01.12.09	Warsaw
Sayful Hawk	The People's Republic of Bangladesh	14.01.10	Moscow

Omar Saif Hobash	The United Arab Emirates	26.05.10	Moscow
Elin Fleegenring	The Republic of Iceland	26.05.10	Helsinki
Horacio Alberto Nogués Zubizarreta	The Republic of Paraguay	29.11.10	Wien
Sidi Mohamed Ould Taleb Amar	The Islamic Republic of Mauritania	29.11.10	Moscow
Godwin Montanaro	Malta	14.06.11	Warsaw
Juan Eduardo Eguiguren Guzmán	The Republic of Chile	14.06.11	Moscow
Set Koranteng	The Republic of Ghana	14.06.11	Moscow
Paul Kibivott Kurgat	Kenya	14.06.11	Moscow
Maria Luisa Ramos Ursagaste	The Republic of Bolivia	14.06.11	Moscow
John Sahr Francis Yambasu	The Republic of Sierra Leone	14.06.11	Moscow
Luis Alberto Molina Quadra	The Republic of Nicaragua	16.11.11	Moscow
Ndalikutalah Thomas Kamati	The Republic of Namibia	16.11.11	Moscow
Moses Ebuk	The Republic of Uganda	15.03.12	Moscow
Kasahun Dender Melese	The Federative Democratic Republic of Ethiopia	15.03.12	Moscow
Mohamed Keita	The Republic of Guinea	15.03.12	Moscow
Patrisio Alberto Chaves Savala	The Republic of Ecuador	15.03.12	Moscow
Banifase Guva Chidiausku	The Republic of Zimbabwe	02.07.12	Moscow

Allison Keeley	The Republic of Ireland	02.07.12	Prague
Theong Boupuh	The Lao People's Democratic Republic	02.07.12	Moscow
Zhoakim Augusto de Lemush	Angola	02.07.12	Moscow
Ali Hutali	The Republic of Tunisia	06.12.12	Moscow
Itti Ditbanzhonh	Kingdom of Thailand	06.12.12	Moscow
Frederick Shumba Hapunda	The Republic of Zambia	06.12.12	Moscow
Abdi Ibrahim Absiyeh	Djibouti	06.12.12	Moscow
Alejandro Mosquera	The Republic of Philippines	06.12.12	Moscow
Filiberto Ntutumu Nguema	The Republic of Equatorial Guinea	05.07.13	Moscow
Mario Sarayva Quenya	The Republic of Mozambique	05.07.13	Moscow
Hamish Neville Francis Cooper	New Zealand	05.07.13	Moscow
Bernard Tano-Buchuie	Cote d'Ivoire	05.07.13	Moscow
Shoko Ynkasso	Guinea-Bissau	05.07.13	Moscow
Marie Odile Bankounhou / Balima	Burkina Faso	05.07.13	Berlin
Zeljko Yanetovy	Bosnia and Herzegovina	05.07.13	Budapest
Michelle Pransher-Tomassini	Duchy of Luxembourg	05.07.13	Prague
Abu Sufian Haji Ali	Brunei Darussalam	05.07.13	Geneva

Aymard Iram Jimenez	The Republic of Panama	05.07.13	Greece
U Tin	The Union of Myanmar	05.07.13	Moscow
Lubomir Mishurovich	The Republic of Montenegro	05.07.13	Podgorica
Herbert Estuardo Meneses Coronado	The Republic of Guatemala	05.07.13	Moscow
Aniset Gabriel Kochofa	The Republic of Benin	05.07.13	Moscow
Ravi Mohan Sapkota Kopila	Nepal	13.09.13	Moscow
Adiya Hanbaatar	Mongolia	13.09.13	Warsaw
Aimee Clovis Guyon	The Republic of Congo	13.09.13	Moscow
Jane Margaret Dunne	Australia	13.09.13	Warsaw

Представники України при міжнародних організаціях

***Representatives of Ukraine
to international organizations***

**Відомості подаються станом
на 27 жовтня 2013 року. Можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій
будуть подані у наступному випуску щорічника**

***При підготовці щорічника використано інформацію
УДП МЗС України***

**Data current as of October 27, 2013.
Possible changes in composition of the heads
of diplomatic missions
will be given in the next issues of this year-book**

***Data of the Department of the State Protocol of the Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine were used for preparation
of the year-book materials***

Глава Місії України
при НАТО

з липня 2010 року

Ігор Долгов



Head of Ukraine's
Mission to NATO

since July 2010

Ihor Dolgov

Представник
України при
Європейському
Союзі

з 24 червня 2010 року

**Костянтин
Єлисеєв**



Representative of
Ukraine to the European
Union

since June 24, 2010

**Kostyantyn
Yeliseev**

Постійний
представник
України
при ЮНЕСКО

з липня 2010 року

**Олександр
Купчишин**



Permanent
Representative of
Ukraine to UNESCO

since July 2010

**Oleksandr
Kupchyshyn**

Постійний представник України при Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві (Швейцарія)



з 11 жовтня 2013

Юрій Клименко

Permanent Representative of Ukraine to the UN Office and other international organizations at Geneva (Switzerland)

since October 11, 2013

Yurii Klymenko

Постійний представник України при міжнародних організаціях у Відні (Австрія)



з 24 червня 2010 року

Ігор Прокопчук

Permanent Representative of Ukraine to international Organizations at Vienna (Austria)

since June 24, 2010

Ihor Prokopchuk

Постійний
представник
України
при ООН

з 18 квітня 2007 року

Юрій Сергєєв



Permanent
Representative of
Ukraine
to the United
Nations

since 18 April, 2007

Yurii Sergeev

Постійний
повноважний
представник
України
при координа-
ційних інститу-
тах СНД

з 28 грудня 2010

Іван Бунечко



Permanent
Authorized
Representative
of Ukraine to the
CIS Coordinating
Institutes

since December 28, 2010

Ivan Bunechko

Постійний
представник
України
при Раді Європи

з 8 лютого 2010 року

**Микола
Точицький**



Permanent
Representative of
Ukraine to the
Council of
Europe

since February 8, 2010

**Mykola
Tochitsky**

Представники міжнародних організацій в Україні

*Representatives
of international organizations
in Ukraine*

**Дані подаються станом
на 7 жовтня 2013 року. Можливі зміни
у складі керівників дипломатичних місій
будуть подані у наступному випуску щорічника**

***При підготовці щорічника використано матеріали
УДП МЗС України***

**Data current as of October 7, 2013.
Possible changes in composition of the heads
of diplomatic missions
will be given in the next issues of this year-book**

***Data of the Department of the State Protocol of the Ministry
of Foreign Affairs of Ukraine were used for preparation
of the year-book materials***

Представництво
Європейського
Союзу

Посол, Голова
Представництва

**Ян
Томбінські**



Delegation of the
European Union in
Ukraine

*Ambassador, Head
of the EU delegation*

**Jan
Tombinski**

Організація за
демократію та еконо-
мічний розвиток —
ГУАМ

Посол, Генеральний
секретар ГУАМ

**Валері
Чечелашвілі**



Organization
for Democracy and
Economic Development –
GUAM

*GUAM Secretary General,
Ambassador*

**Valery
Chechelashvili**

Організація
Об'єднаних
Націй

Координатор
системи ООН,
Представник
Програми розвитку
ООН в Україні

**Алессандра
Тісо**



United
Nations

*UN Resident
Coordinator, UNDP
Resident Representative*

**Alessandra
Tisot**

Управління Верховного
Комісара ООН у спра-
вах біженців (УВКБ
ООН), Регіональне
представництво
в Білорусі, Молдові
та Україні

Регіональний
представник

**Олдріх
Андрисек**



United Nations
High Commissioner
for Refugees for Belarus,
Moldova
and Ukraine
(UNHCR UN)

Regional
Representative

**Oldrich
Andrysek**

Фонд народона-
селення ООН в
Україні

Представник Фонду

**Нузхат
Есан**



United Nations
Population Fund

UNFPA
Representative

**Nuzhat
Ehsan**

Дитячий фонд ООН
(ЮНІСЕФ)

Голова Представництва
ЮНІСЕФ в Україні

**Юкіє
Мокуо**



United Nations Children's
Fund (UNICEF)

UNICEF Representative
in Ukraine

**Yukie
Mokuo**

Міжнародна
організація
з міграції
(МОМ)

Голова
Представництва

**Манфред
Профазі**



Mission of the
International
Organization
for Migration
(IOM)

Chief of Mission

**Manfred
Profazi**

Міжнародний
валютний
фонд (МВФ)

Постійний
представник МВФ

**Жером
Ваше**



International
Monetary Fund
(IMF)

Resident
Representative IMF

**Jerome
Vacher**

Світовий банк (СБ)

Директор Світового
банку в Україні,
Білорусі та Молдові

**Чімяо
Фан**



World Bank

World Bank's
Director for Ukraine,
Belarus and Moldova

**Qimiao
Fan**

Міжнародна фінансо-
ва корпорація
(МФК)

Голова
Представництва МФК
в Україні та Білорусі

**Руфат
Алімарданов**



International
Finance
Corporation

IFC Country
Manager for Ukraine
and Belarus

**Rufat
Alimardanov**

Організація з безпеки
та співробітництва
в Європі
(ОБСЄ)

Координатор
проектів ОБСЄ
в Україні

**Мадіна
Джхарбусинова**



Organization
for Security and
Co-operation in
Europe

OSCE Project
Coordinator in Ukraine

**Madina
Dzharbusinova**

Рада
Європи

Представник
Генерального секре-
таря Ради Європи з
координації програм
співробітництва,
голова офісу

**Владімір
Рістовскі**



Council
of Europe
Representative
of the Secretary General
of the Council of Europe,
Head of the office

**Vladimir
Ristovski**

NATO

*Директор офісу
зв'язку НАТО*

**Марчін
Кожіел**



NATO

*Director, NATO
Liaison Office*

**Marcin
Koziel**

**Центр інформації та доку-
ментації
НАТО**

Директор

**Наталія
Немилівська**



**NATO
Information and
Documentation
Centre (NIDC)**

Director

**Natalia
Nemyliwska**

**Європейський
банк рекон-
струкції та
розвитку**

*Директор ЄБРР
в Україні*

**Шевкі
Аджунер**



**European
Bank for
Reconstruction
and
Development**

*EBRD director
for Ukraine*

**Sevki
Acuner**

Міжнародна федерація
товариств Червоного
Хреста та Червоного
Півмісяця в
Україні

Представник
в Україні

**Златко
Ковач**



International
Federation
of Red Cross and
Red Crescent
Societies

Country
Representative
for Ukraine

**Zlatko
Kovac**

Всесвітня організація
охорони здоров'я
(ВООЗ)

Представник ВООЗ в Україні,
Голова Бюро ВООЗ в Україні

Доріт Нітзан Калускі

Європейський інвестиційний банк

Директор в
Україні

Лілія Чернявська

World Health
Organization (WHO)

Head of Ukraine Country Office

Dorit Nitzan Kaluski

European Investment
Bank

Head of EIB representation to
Ukraine

Cherniavska Liliia

УДК 930.22(480):323.272(477)

Володимир ГОЛОВЧЕНКО,

*доктор політичних наук,
професор Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ГЕРМАН ГУММЕРУС І УКРА НА: РЕВОЛЮЦІЯ 1917–1920 РР. ОЧИМА ФІНЛЯНДСЬКОГО ДИПЛОМАТА



Серед мемуарної літератури з дипломатичної історії України за доби революції 1917–1920 років вирізняються спогади посла Фінляндії в Києві під час Гетьманату Павла Скоропадського й Директорії УНР — Германа Грегоріуса Гуммеруса (1877–1948 рр.). Вони вперше побачили світ шведською й фінською мовами в Гельсінкі в 1931 році, а через шість з половиною десятиліть були перекладені українською й опубліковані завдяки зусиллям науковців історичного факультету Київського національного

університету імені Тараса Шевченка¹.

Незважаючи на неминучий суб'єктивізм, мемуарні джерела мають виїняткову фактографічну цінність, логічно доповнюючи урядові й узагалі офіційні документи та пояснюючи внутрішні глибинні мотиви тих чи інших зовнішньополітичних акцій. Автор спогадів, звичайно, не претендував на всебічний аналіз політичних процесів у Наддніпрянщині в згаданий складний і драматичний період, тому в мемуарах Г. Гуммеруса не варто шукати послідовного й вичерпного викладу перебігу тих історичних подій, свідком або учасником яких він був. Цілком зрозуміло й те, що в своїх спогадах посол розглядає події в Україні крізь призму національних інтересів Фінляндії, пере-

дусім у контексті налагодження співпраці між двома країнами щодо протидії імперським намірам більшовицької Росії і розвитку взаємовигідних торговельних відносин. Але, безперечно, зацікавлений і прискіпливий погляд фінляндського дипломата на українську дійсність, його інтерпретація подій, фактів, політичні портрети громадських, державних діячів, оцінки перспектив вітчизняного національно-визвольного руху заслуговують на увагу.

Слід зазначити, що історія фінляндського й українського національних державотворчих процесів першої чверті ХХ століття в головних етапах і поворотних пунктах, «дійових особах та виконавцях» часом схожа до дрібних деталей, але з цілком протилежними результатами. Зокрема, в роки Першої світової війни частина радикально налаштованої української (Союз визволення України) та фінської («активісти») інтелігенції робила ставку на Центральні держави, й передусім Німеччину, у справі здобуття самостійності. Легіон Українських Січових стрільців австрійської армії та фінський «егерський батальйон» німецької навіть чисельно були майже однакові — близько 2 тисяч.

Формування новітньої фінляндської національної державності почалося з руху за скасування загальноросійського законодавства та поновлення автономних прав «Великого князівства Фінляндського», задекларованих у 1809 році під час приєднання країни до Російської імперії внаслідок переможної війни зі Швецією. Звертання до історико-правової аргументації в обстоюванні гасел національно-територіальної автономії чи навіть незалежності України (наприклад, до умов Переяславсько-Московського договору 1654 р.) також було властиве для вітчизняних ідеологів і діячів національно-визвольних змагань 1917–1920 рр. (М. Грушевський, В. Липинський, М. Міхновський та ін.).

Абсолютна більшість в обраному 1916 року Сеймі Фінляндії належала соціал-демократам², в Українській Центральній Раді — ідейно близьким до них УСДРП і УПСР. Сейм ухвалив «Закон про верховну владу», тобто суверенні права Фінляндії, через день після того, як Центральна Рада оприлюднила свій II Універсал про досягнення компромісу з Тимчасовим урядом щодо автономії України. Центральна Рада задекларувала «організацію найвищої крайової влади на Україні» 1 (14) листопада 1917 року, а фінляндський Сейм проголосив себе носієм

верховної влади в Гельсінкі наступного дня. Між прийняттям Декларації незалежності Фінляндії та офіційною датою вже IV Універсалу Центральної Ради пройшло рівно півтора місяця.

Фактичне визнання Францією УНР і Фінляндії відбулося, з огляду на небезпеку їхнього потрапляння «в обійми Німеччини», день у день — відповідно 21 і 22 грудня (ст. ст.) 1917 р. Член української делегації на Брестських переговорах М. Любинський підписав заклик до німецького народу з проханням надати військову допомогу проти більшовиків 30 січня (12 лютого) 1918 року без погодження з керівництвом Центральної Ради, до якого належав. Через два дні у Берліні представники «білого» Сенату (уряду) Фінляндії — Е. Ельт і Р. Еріх під власну відповідальність, без належних повноважень, передали німецькому командуванню клопотання про відрядження до Фінляндії військ «для порятунку вітчизни від загрози поразки».

Майбутні регент Фінляндії (12 грудня 1918 — 27 липня 1919 р.) генерал-лейтенант К. Маннергейм і гетьман України (також генерал-лейтенант царської армії) П. Скоропадський у 1890-ті роки навіть були однополчанами, а влітку 1917 року командували корпусами на сусідніх Румунському й Південно-Західному фронтах. Цей перелік можна й далі продовжувати та конкретизувати, але в тогочасній історії обох народів була надзвичайно важлива відмінність: у громадянській війні на території Фінляндії перемогли «білі», а в Україні — «червоні». Тому Фінляндія, попри війни з СРСР 1939–1940 і 1941–1944 рр., зберегла своє незалежне існування й нині є однією із найрозвиненіших учасниць Європейського Союзу, а Україна на сім десятиліть втратила свою незалежність і сьогодні має не найліпші шанси долучитися до об'єднаної Європи.

Але в період Української революції 1917–1920 рр. об'єктивна спільність зовнішньополітичних і національно-державних інтересів Фінляндії та України неминуче зумовлювала їхнє взаємне визнання та зближення на міжнародній арені. Українсько-фінські контакти на рівні визвольних рухів були започатковані ще навесні 1916 року у Стокгольмі під час створення за сприяння німецького МЗС «Союзу поневолених Росією народів». Саме тоді представник Делегації за визволення Фінляндії — доцент з римської історії Гельсінського університету й «активіст» Г. Гуммерус познайомився із членами місцевого інформаційно-пропагандистського осередку «Спілки визволення України» (СВУ).

Через півтора десятиліття Г. Гуммерус згадував: «Лише тоді я усвідомив етнографічні та історичні підстави прагнення українців до незалежності і зрозумів, яке це має значення для Фінляндії. Українські прибічники незалежності були нашими очевидними та природними союзниками. Якби ця велика та багата країна стала незалежною, це б послабило сили Росії і, таким чином, сприяло б звільненню Фінляндії та збереженню її свободи. Але у той час тільки небагато хто насмівувався мріяти про незалежну Україну»³.

Влітку-восени 1917 року фінські патріоти у Стокгольмі увійшли в тісні відносини й надавали комунікаційні послуги місцевому Українському інформаційному бюро, очолюваному членами СВУ М. Залізнякам і П. Бандрівським. Але спроба фінських діячів зв'язатися тоді з Центральною Радою в Києві виявилася безуспішною. І все ж наприкінці листопада 1917 року Г. Гуммерус таємно привіз до Гельсінкі підготовлений М. Залізнякам меморандум про державний устрій України й переговорив у справі налагодження зі щойно проголошеною УНР дипломатичних відносин з главою фінського Сенату П.Е. Свінхувудом та відповідальним за зовнішню політику К. Енкелем⁴.

На підставі меморандуму М. Залізняка Сенат доручив професорові слов'янської філології Гельсінського університету Й.Ю. Міккола виробити проект акту про визнання Фінляндією УНР⁵. А в перший день наступного 1918 року Сенат Фінляндії прийняв рішення відрядити до Києва делегацію у складі Й. Міккола та доктора філософії Я.Л. Каліма, яка мала повідомити українському уряду про проголошення Фінляндією незалежності. На заваді візиту тоді постали громадянські війни у Фінляндії і УНР, але Г. Гуммерус встиг написати популярну брошуру «Росія та Україна», що була видана в Гельсінкі.

Гостра боротьба за владу й абсолютна політична невизначеність в Україні в останній період існування Центральної Ради не сприяли налагодженню українсько-фінляндського міждержавного діалогу. Тому гетьманський переворот 29 квітня 1918 року загалом був прихильно сприйнятий промонархічним «білим» керівництвом Фінляндії. Г. Гуммерус, тоді вже радник дипломатичної місії у Стокгольмі, зазначив, що після підписання Брестського мирного договору між Центральними державами й УНР та окупації останньої австрійсько-німецькими військами

«невдовзі сталось обопільне розчарування. Німеччина отримала тільки незначну частину харчових продуктів, тому що селяни відмовлялись продавати їх за сумнівні паперові гроші і вимагали замість них промислові товари, яких у Німеччини не було. Хоча німецька влада не мала права втручатись у внутрішні справи України, — наголошував дипломат, — вона дедалі критичніше ставилася до соціалістичної Центральної Ради. Слід визнати, що німці не зовсім розуміли український національний рух. Але як би там не було, у квітні 1918 року за їхньою допомогою відбулася революція, яка сприяла буржуазним перетворенням в Україні»⁶.

Під час відвідин Гельсінкі у травні 1918 року Г. Гуммерус доклав чимало зусиль, щоб переконати новопризначеного міністра закордонних справ О. Стенрота у доцільності швидкого офіційного визнання Української Держави. Дипломат доводив своєму начальникові, що уряд Фінляндії «не має ніяких підстав для сумнівів, оскільки Німеччина вже визнала Україну», а дружні відносини з останньою принесли б Гельсінкі «очевидну користь». «Адже Радянська Росія загрожувала обом країнам, чим примушувала їх спертися на Німеччину, — продовжував Г. Гуммерус. — Крім того, відкриття дипломатичного й консульського представництв сприяло б розвитку торгівлі з цією багатю країною. У колишніх “малоросійських губерніях” були найкращі покупці нашої паперової продукції, а за папір ми могли дістати харчові продукти. Транспортне сполучення можна було легко влаштувати через окуповані Німеччиною території Латвії та Білорусі»⁷. О. Стенрот не заперечував Г. Гуммерусу і в принципі погодився з ним.

Паралельно 17 травня дипломат звернувся до німецького консула в Гельсінкі з проханням переконати офіційний Берлін у доцільності відкриття посольства Фінляндії в Києві. МЗС Німеччини схвально поставилося до цієї ідеї, а український посол у Берліні барон Ф. Штейнгель, з яким Г. Гуммерус бачився 2 липня, пообіцяв поінформувати П. Скоропадського⁸. Щоб виключити будь-яку небажану несподіванку з боку Німеччини, фінляндський дипломат навіть підключив до справи керівника «Союзу поневолених Росією народів» — прибалтійського німця барона фон Роппа, який порушив клопотання про заснування посольства Фінляндії в Україні перед начальником шта-

бу головнокомандувача Східним фронтом — генерал-майором М. Гофманом.

Останньою ж краплею, що переконала офіційне Гельсінкі в необхідності встановлення дипломатичних відносин з Києвом, стала позиція бізнесових кіл. Саме з такою пропозицією до О. Стенрота звернулося керівництво «Товариства фінських паперових заводів», що прагнуло поновити експорт паперу в Україну. Дві найвпливовіші особи Товариства — генерал-майор і майбутній міністр оборони К.Р. Валден та полковник Й. Серлакіус мали намір особисто поїхати в Україну, де могли виконувати обов'язки консулів (перший згодом став фінляндським консулом у Києві, другий — в Одесі), але передусім був потрібен професійний дипломатичний представник.

Тому 26 липня 1918 року за поданням О. Стенрота Сенат Фінляндії ухвалив рішення про призначення доктора філософії, кавалера ордена Хреста Свободи Г. Гуммеруса повіреним у справах (Charge d'affaires) при уряді Української Держави у Києві. 30 липня фінляндський міністр повідомив про це свого українського колегу Д. Дорошенка⁹, а 9 серпня в Сенаті відбулися призначення фінських консулів.

Таким чином, призначенням повіреного у справах і консулів до Києва та Одеси фінський Сенат по суті пішов на юридичне визнання Української Держави, попередньо письмово не зазначивши фактичне. На цю обставину П. Скоропадський звернув увагу Г. Гуммеруса під час прийому 26 серпня 1918 року, коли зазначив, що надані дипломату повноваження «свідчать про визнання незалежності України і що, посилаючи дипломатичного представника і двох консулів для охорони інтересів Фінляндії в Україні, сенатор Стенрот пішов навпростець», не витрачаючи часу на формальності. Гетьман висловив слушний здогад, що «це можна пояснити бажанням... керівництва “Товариства фінських паперових заводів”»¹⁰.

Хоча гетьман і «справив дуже добре враження своєю простою гідністю та люб'язною поведінкою», від гострого ока Г. Гуммеруса не сховався той прикрий факт, що «Україна Скоропадського була васальною державою і щодо цього не можна було сперечатись. Безумовно, вона мала власне Міністерство закордонних справ, але про незалежну зовнішню політику не могло бути й мови. Але це намагались усіма способами приховувати, суворо дотримуючись форм міжнародної дипломатії.

Посли Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини та Болгарії відповідно до всіх правил вручили свої грамоти його високості Гетьману... Ця поверхова незалежність тішила міністрів Скоропадського. Дати ж Гетьману незалежність німці не могли і не хотіли»¹¹.

Усе ж початок функціонування посольства й консульств Фінляндії в Українській Державі пришвидшив відповідні кроки Києва. 10 вересня 1918 року Рада Міністрів Української Держави ухвалила «Законопроект про заснування дипломатичного представництва в Фінляндії й асигнування 44 833 карбованців 28 копійок на його утримання». Згідно з ним, в Гельсінкі з 15 вересня створювалося посольство II розряду, а зазначена сума розраховувалася до 31 грудня 1918 року¹². У «Поясненні до законопроект» наголошувалося, що «інтереси Української Держави вимагають заснування в дружніх нам державах дипломатичних представництв, особливо тоді, коли ці держави висилають своїх представників до України».

8 жовтня 1918 року гетьман П. Скоропадський затвердив згаданий законопроект і призначив в.о. тимчасового повіреного в справах Української Держави 44-річного директора Загального департаменту МЗС К. Лоського¹³. Він, безперечно, був кращим кандидатом на роль дипломатичного представника Української Держави в Гельсінкі. Уродженець імперської столиці, К. Лоський отримав вищу історичну та юридичну освіту у Варшаві та Петербурзі, в квітні 1917 року був призначений Центральною Радою заступником тернопільського губерньського комісара, потім очолював біжинецький департамент Генерального секретарства внутрішніх справ, був комісаром Холмщини, представляв український уряд при штабі Київської військової округи. З початку грудня 1917 року К. Лоський керував канцелярією секретарства міжнародних справ і Загальним департаментом МЗС, за політичними переконаннями був прихильником ліберальної демократії та входив до Головного комітету Української партії соціалістів-федералістів.

К. Лоський прибув до столиці Фінляндії 15 жовтня 1918 року, через шість днів його прийняв О. Стенрот, який «висказав своє глибоке задоволення» щодо зав'язання постійних українсько-фінляндських зносин, «вважаючи на однаковість інтересів наших держав до самостійності»¹⁴. Наступного дня К. Лоський вручив свої вірчі грамоти регенту Фінляндії П.Е. Свінхувуду

та голові Сенату Ю.К. Паасіківі. Вони висловили велике задоволення, що «Україна так скоро надіслала свого представника», і нагадали К. Лоському, що «фінський народ дуже цікавився українським рухом ще задовго до революції»¹⁵.

Після запевнень у спільності стратегічних інтересів України та Фінляндії П. Свінхувуд і Ю. Паасіківі звернули увагу українського в.о. тимчасового повіреного на взаємовигідність налагодження повномасштабної торгівлі між двома країнами, окремо наголосивши на бажанні отримати з України хліб і цукор. К. Лоський дипломатично пояснив, що Київ у першу чергу повинен «задовольнити хлібом Германію згідно із заключеною умовою», а «питання про товарообмін може бути вирішене лише в залежності від питання про транспорт, яке в нинішні часи залежить значною мірою від Німеччини».

Справді, вже перші спроби налагодження товарообміну між Україною і Фінляндією мали істотні перешкоди з боку німецької окупаційної влади. Як згадував Г. Туммерус, він разом із консулами К. Валденом (майбутнім головою «Товариства фінських паперових заводів») та Й. Серлакіусом «розпочали роботу з візитів до українських міністрів: торгівлі — Гутника, фінансів — Ржепецького, продовольства — Гербеля. Відвідали також необхідні установи. Нам також порадили побувати у німецьких закладах — “Kriegswirtschaftsstelle”, який очолював таємний радник Відфелдт, та у “Presseabteilung”. Там ми дізналися про те, що хоча зерна в країні було багато, але український уряд не міг отримати його у необхідній кількості, оскільки селяни, як я вже казав, не хотіли віддавати свої запаси. На думку міністра Гербеля, причиною того, що зерно не надходило у торгівлю, була державна монополія. Він стояв за вільну торгівлю зерном, але німці були проти цього. Вони конфіскували його у селян у великій кількості. Як би там не було, — робив невтішний висновок посол, — але ми не могли отримати зерно, олію та насіння льону, оскільки українці не могли, а німці не хотіли нам нічого давати. Дістати можна було лише трохи солоду. Крім того, були великі запаси готового для продажу цукру. Німці дали нам ліцензію на вивіз 250 тисяч пудів (4 тис. т) цього товару... В обмін на цукор ми могли пропонувати папір, якого тоді не вистачало в Україні, а також, можливо, і сільськогосподарські знаряддя»¹⁶.

Після тривалих, але конструктивних переговорів 30 вересня 1918 року Г. Гуммерус і заступник міністра торгу й промисловості С. Бородаєвський підписали домовленість щодо продажу Україні до кінця року «Товариством фінських паперових заводів» 1 мільйона пудів паперу, в обмін на що представник фінського міністерства торгівлі міг придбати 250 тис. пудів цукрового піску за ціною 100 крб. за пуд. Причому перші 4 партії цукру мали бути відправлені до Фінляндії відразу після того, як фінляндське посольство отримає відомості, що відповідні партії паперу по 62,5 тис. пудів уже навантажені для відправки в Україну. Загальна сума «паперової угоди» сягнула 30 млн фінських марок, третину суми українська сторона мала сплатити наперед.

Не дивно, що Г. Гуммерус зазначив, що «в тих умовах, якщо виходити з принципу взаємовигідності, результат переговорів був найкращим з можливих». Але в Берліні укладення українсько-фінляндської торговельної угоди, нібито без попередження німецької влади, було сприйняте як «недружня діяльність» щодо Німеччини. Кайзерівський уряд застеріг дозвіл на перевезення товарів до України через окуповану німецькими військами Ригу поставками з Фінляндії до Німеччини певної кількості вершкового масла¹⁷.

Сенат Фінляндії тривалий час не погоджувався з такими умовами, «паперова угода» опинилася на грані зриву. Тому Г. Гуммерус 2 листопада 1918 року звернувся до українського МЗС із проханням «вжити заходів перед Німецьким Урядом, щоби були усунені перепони для провозу цукру через окуповані землі»¹⁸. Коли ж, нарешті, проблему вдалося владнати, транспортування товарів виявилось неможливим, оскільки за умовами Комп'єнського перемир'я з Антантою німецькі війська почали виводитися з окупованих територій. Перша партія фінського паперу для України вартістю майже 4,5 млн марок залишилася у Ризі й була в січні 1919 року пограбована більшовиками¹⁹.

Що ж до українсько-фінляндських переговорів про укладення торговельного договору (Гельсінкі для участі в них призначив уже згаданого консула Фінляндії в Києві К.Р. Валдена й директора Цукроцентраля К. Гельстена), то Г. Гуммерус, з огляду на поширення антигетьманського повстання під проводом Директорії, 5 грудня 1918 року запропонував МЗС Української Держави перенести їх до нейтральної держави, зо-

крема в Копенгаген. Тут варто зазначити, що посол Фінляндії відверто симпатизував легальній національно-демократичній опозиції режиму П. Скоропадського і вітав входження до Ради Міністрів Української Держави в жовтні 1918 року шести соціалістів-федералістів, членів Українського Національного Союзу.

«Я також усе сильніше пересвідчувався, — згадував Г. Гуммерус, — що національний рух не був штучним результатом агітації, а справжнім народним рухом, який глибоко вкоренився насамперед серед найкращої частини селянства. 31 серпня я був присутній на з'їзді депутатів Кооперативної спілки України, на якому були представлені в основному селяни. Кооперативний рух на селі останнім часом розвивався дуже швидко. Стверджували, мабуть, з деяким перебільшенням, що він тоді охоплював 12 мільйонів чоловік. На з'їзді високо здійсмалися хвилі патріотичного ентузіазму. Виступали в основному українською мовою, рідко — російською. Братерський привіт, — з гордістю зазначив Г. Гуммерус, — який я передав від імені кооперативного руху Фінляндії, був прийнятий бурхливими оплесками та вигуками: “Хай живе Фінляндія!”. Що б міг зробити цей розумний та працьовитий народ, якби його залишили у спокої та забезпечили серйозним державним порядком під енергійним керівництвом! Серед присутніх на з'їзді було, мабуть, багато тих українських куркулів, які зараз відчайдушно борються проти руйнівної політики колективізації Сталіна»²⁰.

Особиста ж присутність як спостерігача на українсько-російських мирних переговорах остаточно переконала Г. Гуммеруса у непевності міжнародного становища Гетьманату в разі виведення з України німецько-австрійських військ. У численних рапортах до Гельсінкі посол наполегливо наголошував на зовнішній небезпеці з боку Москви, що неминуче спіткала б Українську Державу після квапливої евакуації корпусів Центральних держав. Г. Гуммерус пояснював, що такий розвиток подій на Сході завдасть чималої шкоди й Фінляндії, оскільки порушаться її торговельні комунікації через Прибалтику і Білорусь.

Під впливом цих повідомлень міністр закордонних справ Фінляндії О. Стенрот наприкінці жовтня 1918 року телеграмою попросив свого посла в Берліні «впливати на німців, щоб вони не виводили свої війська з окраїнних держав»²¹. Тоді ж з аналогічною пропозицією німецьку столицю відвідав міністр закордонних справ Української Держави Д. Дорошенко, яко-

му вдалося домогтися згоди на залишення окупаційних військ у Наддніпрянщині до сформування національної армії. Проте Листопадова революція в Німеччині унеможливила реалізацію цього задуму.

У цілому ж перший хоча, на жаль, і надто короткий, досвід українсько-фінляндського спілкування на міждержавному рівні можна оцінити як досить вдалий. Спільність торговельно-економічних проблем, що постали перед Києвом і Гельсінкі в умовах незалежнення від метрополії (налагодження взаємовигідної виробничої кооперації, пошук ринків збуту готової продукції і джерел постачання сировини та ін.), нагальна потреба розширення кола міжнародного визнання щойно посталих держав, наростання протягом літа-осені 1918 року загрози великодержавного реваншу з боку «червоної» і «білої» Росії об'єктивно зумовлювали зближення України та Фінляндії.

А подібність основних характеристик політичних режимів Гетьманату й післяреволюційної «білої» Фінляндії, цілковита відсутність конфліктних прецедентів у минулому відразу ж виводили міждержавні відносини на рівень, як зараз прийнято говорити, «дружніх», «братерських» чи навіть «стратегічних».

Щоправда, на момент закінчення Першої світової війни Фінляндія опинилася у вкрай складному міжнародному і внутрішньому становищі, не набагато кращому від ситуації в Україні й навколо неї. Ще 9 жовтня 1918 року так званий «урізаний» парламент (від участі в його роботі було усунено 89 депутатів — соціал-демократів, 45% усієї чисельності) обрав королем країни шурина німецького кайзера — принца Фрідріха-Карла Гессенського, німецькі війська залишалися в Гельсінкі²². Антибільшовицькі ж російські сили категорично не визнавали самостійності Фінляндії, «подарованої» Леніним.

Фінляндське суспільство ще остаточно не пододало наслідків громадянської війни, а створена політемігрантами-«червоними» в Москві наприкінці серпня 1918 року компартія взяла курс на організацію збройного повстання. Але, на відміну від України, у Фінляндії в той переломний момент окреслилася незворотна тенденція до формування життєздатного політичного центру, спроможного відстояти державну незалежність і успішно вивести країну зі скрутних випробувань.

Не останню роль у стабілізації внутрішньополітичної ситуації та зміцненні міжнародно-правового статусу Фінляндії ві-

діграв колишній командувач армії фінських «білих» — генерал-лейтенант К. Маннергейм. У листопаді-грудні 1918 року він провів переговори (спершу як приватна особа, потім — за дорученням уряду) з представниками країн Антанти у Парижі й Лондоні, пообіцявши відмову від пронимецької орієнтації та зближення з Францією та Великою Британією. К. Маннергейму повірили, хоча Велика Британія обумовила визнання незалежності Фінляндії проведенням у країні парламентських виборів, а створена Антантою спеціальна комісія уважно стежила за виходом Гельсінкі зі сфери геополітичного впливу Німеччини.

12 грудня 1918 року пронимецький уряд П.Е. Свінхувуда пішов у відставку, того ж дня К. Маннергейма було обрано новим регентом Фінляндії, а король Фрідріх-Карл Гессенський невдовзі заявив про своє відречення від престолу, німецькі війська залишили Гельсінкі. К. Маннергейм віддав розпорядження провести парламентські вибори на початку березня 1919 року. Найбільшу кількість голосів на них (40%) отримали помірковані соціал-демократи, які хоча й відмовились увійти до коаліційного уряду, проте підтримали кабінет центристської меншості — республіканських Національної прогресивної партії та Аграрного союзу.

Щоб продемонструвати країнам Антанти свій антибільшовизм і пришвидшити дипломатичне визнання ними своєї країни, фінляндські громадсько-політичні організації (зокрема й соціал-демократи) надали істотну військову допомогу естонським національним силам у їхній боротьбі з Червоною армією. Тому вже 6 травня 1919 року Велика Британія визнала незалежність Фінляндії, наступного дня це зробили США, а Париж поновив із Гельсінкі дипломатичні відносини. 21 червня 1919 року Фінляндія була проголошена республікою, а 17 липня К. Маннергейм затвердив нову форму правління.

Навіть головнокомандувач білогвардійськими військами Північно-Західної Росії генерал М. Юденич, прагнучи схилити К. Маннергейма до захоплення Петрограда, пообіцяв визнати самостійність Фінляндії, провести референдум у Східній Карелії та надати Інгерманландії культурно-національну автономію. Але досвідчені фінляндські політики-ветерани, які надто чітко усвідомлювали смертельну загрозу з боку відродженої «єдиної й неділимої», та невизначена позиція офіційних Парижа

й Лондона, що не поспішали гарантувати військову допомогу Гельсінкі, утримали К. Маннергейма від необачного кроку²³.

Отже, незалежна і впевнена у собі Фінляндія, визнана країнами Антанти, з потужним національно-демократичним потенціалом, була бажаним партнером для відновленої Директорією Української Народної Республіки. Але дипломатію й урядові кола Фінляндії спершу бентежили ліворадикальні гасла антигетьманського повстання. Навіть Г. Гуммерус, який був близько знайомий із членами Українського Національного Союзу, сумнівався у реальності здійснення соціалістичної Декларації Директорії від 26 грудня та проголошеної нею політики нейтралітету. У рапорті до свого МЗС від 28 грудня він вважав за доцільне дотримуватись обережної і вичікувальної тактики щодо нового уряду УНР²⁴.

Але вже менш ніж через два тижні Г. Гуммерусу здавалося, що Директорія зможе успішно протистояти більшовицькій небезпеці й зберегти свою владу принаймні в Києві, оскільки вона користується моральною й матеріальною підтримкою селянства після проголошення аграрної реформи. «Селян старалися задовольнити аграрною реформою, — стверджував посол у своїх спогадах, — яка була набагато радикальнішою, ніж реформа Скоропадського. Великі маєтки підлягали конфіскації без компенсації їхнім власникам. Вся земля була оголошена державною і мала бути поділена між “трудовим народом” максимум по 15 десятин на господарство. Виняток робився для маєтків, де вирощувались фрукти, цукровий буряк і таке інше, вони не підлягали конфіскації. Промисловість ставилася під контроль держави або робітників. Були одержавлені деякі галузі промисловості, наприклад, вугільна. Дуже небезпечною поступкою уряду став дозвіл на організацію робітничих рад, хоча і було заявлено, що в разі спроби захопити владу їх буде розпущено»²⁵.

Звітуючи до Гельсінкі 25 січня 1919 року, фінський посол зазначав, що за короткий час перебування при владі Директорії національна самосвідомість українського народу помітно збудилася. Тому Росія мусить рахуватися з фактом його існування. «На цьому я базую свою впевненість у тому, що українська держава, чи то у федерації з Росією, чи без неї, має постати з нинішньої плутанини», — пророче стверджував Г. Гуммерус.

Однак уже через три дні й самому Г. Гуммерусу й решті дипломатичного корпусу, акредитованому в Києві, довелося ви-

їхати до Вінниці з огляду на більшовицький наступ. Невдовзі, залишивши за повіреного у справах Фінляндії при уряді УНР в.о. секретаря посольства полковника Г. Йогансона, Г. Гуммерус із родиною вирушив через Берлін до Гельсінкі й більше в Україну не повернувся. Г. Йогансон тоді ж перебрався до окупованої антантівським десантом Одеси. Але й там фінляндські дипломати не затрималися, через декілька тижнів вони змушені були повернутися на батьківщину — до Одеси наближались більшовицькі війська.

Українському ж дипломатичному представництву в Гельсінкі випала набагато довша й продуктивніша доля (аж до початку травня 1921 р.), чималою мірою завдяки наполегливим зусиллям Г. Гуммеруса, який неодноразово звертав увагу урядових кіл на принципову важливість для Фінляндії підтримання дружніх відносин з УНР. Невдовзі після повернення на батьківщину він оприлюднив своє переконання в тому, що національно-визвольний рух охопив в Україні широкі верстви населення, передусім селянство, тому коли Директорія зможе вистояти в антибільшовицькій боротьбі протягом кількох місяців, УНР матиме шанс зберегти свою державну незалежність²⁶.

Тоді ж в інтерв'ю газеті «Нова Фінляндія», організованій Національної коаліційної партії, Г. Гуммерус наголосив, що УНР і Фінляндія стоять по один бік фронту, аби відбити наступ більшовиків та захистити свою незалежність. Він відзначив, що «в Україні дуже позитивно ставляться до Фінляндії... Адже Україна перебуває зараз у такому ж становищі, в якому ми були рік тому. Українська інтелігенція та селянство так само виборюють зараз свою свободу, як і ми рік тому». У таємному листі до МЗС від 27 лютого 1919 року Г. Гуммерус ще раз доводив доцільність налагодження тісного співробітництва між Фінляндією та окраїнними державами, передусім з УНР.

А 11 квітня того ж року в нотатках до МЗС він зазначив: «Не дивлячись на те, що зараз у Києві при владі більшовицький радянський уряд, який за допомогою великоросійського війська та місцевих більшовиків підкорив своїй владі більшу частину країни, нам не слід нехтувати українським національним рухом. А як тільки дозволять умови, фінляндське посольство варто буде поновити в столиці України, щоб налагодити політичну співпрацю між двома країнами заради захисту спільних інтересів та укладення торговельного договору»²⁷.

Особисто ж Г. Гуммерус якийсь час продовжував дипломатичну кар'єру. Зокрема, в 1920–1925 рр. був послом у ранзі міністра в Римі, де зустрічався з членами Дипломатичної місії УНР в Італії. В 1930 р. Г. Гуммерус від імені ветеранів-«активістів», які наполягали на поверненні Радянським Союзом Східної Карелії, уклав з представниками екзильного уряду УНР у Парижі та національних організацій Кавказу й Центральної Азії договір про співробітництво в боротьбі проти СРСР. А під час «Зимової війни» 1939–1940 рр. між Фінляндією та СРСР колишній посол і професор кафедри загальної історії Гельсінського університету зустрічався з полоненими українцями-червоноярмійцями, які, про що пізніше згадував Г. Гуммерус, висловлювали бажання перейти на службу до фінської армії.

Свої ж спогади про дипломатичну місію до Києва в 1918–1919 рр. Г. Гуммерус закінчив на оптимістичній ноті: «Ми, фіни, будемо радіти за успіхи визвольних прагнень українського народу, які так сильно відповідають інтересам нашої країни. Коли одного разу настане час свободи для України і створеному чужими руками червоному харківському уряду доведеться поступитися місцем національному уряду, створеному вільною волею народу у стародавній столиці на Дніпрі, тоді з'ясується, що прагнення минулих років до налагодження дружнього взаєморозуміння між Фінляндією та країною Богдана Хмельницького, Мазепи і Шевченка не були марними. Тоді фінське посольство у Києві буде відновлено і можна буде сподіватися на більший успіх його роботи»²⁸.

¹ Гуммерус Г. Україна в переломні часи. Шість місяців на чолі посольства у Києві / пер. з фін., коментарі та передмова Й. Ремі, В. Пилипенка. — К.: Таксон, 1997. — 200 с.

² Юсілла Осмо та ін. Від Великого Князівства до сучасної держави: Політ. історія Фінляндії від 1809 р.: пер. з фін. / О. Юсілла, С. Гентіля, Ю. Неваківі. — К.: Унісерв, 2002. — С. 102–103.

³ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 38–39.

⁴ Там само. — С. 45.

⁵ Листування з департаментом чужоземних зносин про дипломатичні відносини з Фінляндією (персональний склад українського посольства, доповіді посла про політичне положення в країні та ін.). — Центральний державний архів вищих органів влади та управління України в Києві (далі — ЦДАВО України). — Ф. 3696. — Оп. 1. — Спр. 35. — Арк. 59.

⁶ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 44–45.

⁷ Там само. — С. 47.

⁸ Листування по дипломатичним зносинам з Фінляндією (про призначення представників, укладення торговельної угоди і встановлення товарообміну та ін.). — ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 1. — Спр. 140. — Арк. 1.

⁹ Там само. — Арк. 2.

¹⁰ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 72.

¹¹ Там само. — С. 71–72.

- ¹² ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 1. — Спр. 140. — Арк. 6.
¹³ Державний Вістник. — 1918, 24 жовтня.
¹⁴ ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 1. — Спр. 140. — Арк. 26.
¹⁵ ЦДАВО України. — Ф. 3696. — Оп. 1. — Спр. 35. — Арк. 41.
¹⁶ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 82–83.
¹⁷ Там само. — С. 84–86.
¹⁸ ЦДАВО України. — Ф. 3766. — Оп. 1. — Спр. 140. — Арк. 47 зв.
¹⁹ Штати Посольства Української Держави (УНР) при уряді Фінляндії. Листування з МЗС УНР про фінансові справи Посольства. — ЦДАВО України. — Ф. 3512. — Оп. 2. — Спр. 7. — Арк. 124.
²⁰ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 74.
²¹ Там само. — С. 111.
²² Юсілла Осмо та ін. Зазнач. праця. — С. 137.
²³ Там само. — С. 141–144.
²⁴ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 20–21.
²⁵ Там само. — С. 163.
²⁶ Огляди закордонної преси. — ЦДАВО України. — Ф. 3696. — Оп. 3. — Спр. 16. — Арк. 4.
²⁷ Гуммерус Г. Зазнач. праця. — С. 26–27.
²⁸ Там само. — С. 192.

Анотація. У статті висвітлено спогади посла Фінляндії в Києві під час Гетьманату П. Скоропадського й Директорії УНР — Германа Грегориуса Гуммеруса. В своїх спогадах він розглядає події в Україні крізь призму національних інтересів Фінляндії, передусім у контексті налагодження співпраці між двома країнами щодо протидії імперським намірам більшовицької Росії і розвитку взаємовигідних торговельних відносин.

Ключові слова: спогади, революція, міжнародна арена, уряд, влада, гетьман, дипломат, дипломатичні відносини.

Анотація. В статье отражены воспоминания посла Финляндии в Киеве во время Гетманата П. Скоропадского и Директории УНР — Германа Грегориуса Гуммеруса. В своих воспоминаниях он рассматривает события в Украине сквозь призму национальных интересов Финляндии, прежде всего в контексте налаживания сотрудничества между двумя странами относительно противодействия имперским намерениям большевистской России и развития взаимовыгодных торговых отношений.

Ключевые слова: воспоминания, революция, международная арена, правительство, власть, гетман, дипломат, дипломатические отношения.

Summary. The article deals with memories of Finnish Ambassador in Kyiv during the Hetmanate of Skoropadskiy and UNR Directory — Herman Hrehoriusa Hummerusa. In his memoirs, the Ambassador examines developments in Ukraine through the prism of Finland's national interests, especially in the context of cooperation between the two countries against of the imperial intentions of Bilshovyk Russia and the development of mutually beneficial trade relations.

Key words: memories, revolution, internationally, government authorities, Hetman, diplomat, diplomatic relations.

Volodymyr GOLOVCHENKO,

PhD in Political Studies,

*Professor of the Institute of International Relations
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*

**HERMAN GUMMERUS AND UKRAINE:
REVOLUTION OF 1917–1920
AS VIEWED BY FINNISH DIPLOMAT**

Among the memoirs of the diplomatic history of Ukraine during the period of the Revolution in 1917–1920 the memories of the Finnish ambassador Herman Gummerus (1877–1948), who served in Kiev during the P. Skoropadsky Hetmanate and the UPR Directory, are outstanding. For the first time they were published in Swedish and Finnish in Helsinki in 1931 and in six and a half decades they were translated into Ukrainian and published thanks to the efforts of the research workers of the historical faculty of the Taras Shevchenko National University in Kyiv¹.

Despite inevitable subjectivism, the memoirs are exclusively valuable from the factual viewpoint logically complimenting government and other official documents and explaining internal deep motives of various foreign policy activities. The author of the memoirs, certainly, never pretended to give a comprehensive analysis of the political processes in the Naddnipyrianshyna area in the mentioned difficult and dramatic period, so there is no sense to look for a consistent and comprehensive presentation of the course of historical events, which he witnessed or was involved in. It is quite clear that in his memoirs the Ambassador considers the developments in Ukraine in terms of the national interests of Finland, especially in the context of cooperation between the two countries against the imperial intentions of the Bolshevik Russia and for the development of mutually beneficial trade relations. Nonetheless, the Finnish diplomat's interest and careful view of the Ukrainian reality, his interpretation of the events and facts, political portraits of the public

and government figures, assessments of the prospects for the domestic national liberation movement deserve close attention.

It should be noted that the history of Finnish and Ukrainian national state-building processes of the first quarter of the 20th century are very much alike down to the smallest details in the main stages and turning points as well as in the involved actors, but with completely opposite results. In particular, during the First World War, part of the radical Ukrainian (the Union for Liberation of Ukraine) and Finnish («activists») intellectuals placed stake on the Central Powers, especially Germany, for gaining independence. Legion of the Ukrainian Sich Riflemen of the Austrian army and Finnish «Chasseurs Battalion» of the German army were almost identical even in the number — about 2 thousand people.

Formation of the modern Finnish national state began with the movement for the abolition of the entire Russian legislation and restoration of the autonomous rights of the Grand Duchy of Finland, declared in 1809 during the country's accession to the Russian Empire as a result of a victorious war with Sweden. Ukrainian ideologues and leaders of the national liberation movement in 1917–1920 (M. Hrushevsky, W. Lipinski, M. Mikhnovsky et al.) also referred to the historical and legal arguments in advancing the slogans of the national-territorial autonomy or even independence of Ukraine (for example, in relation to the terms and conditions of the Pereyaslav-Moscow Treaty of 1654).

The absolute majority in the Finland Sejm elected in 1916 belonged to the Finland social democrats², while in the Ukrainian Central Rada — to the ideologically close USDRP and UPSR parties. Sejm approved the Law on the supreme power, i.e. the sovereign rights of Finland in one day after the Central Rada published its Universal II about achieving compromise with the Provisional Government on the autonomy of Ukraine. The Central Rada declared «establishment of the supreme regional power in Ukraine» on 1 (14) November 1917, while the Finnish Sejm proclaimed itself as the supreme power body in Helsinki on the next day. Exactly six weeks passed between the adoption of the Declaration of Independence of Finland and the official date of the 4th Universal of the Central Rada.

The actual recognition of Finland and the UPR by France occurred in view of the danger of their falling «into the arms of Germany» with a difference in one day — respectively on 21st and

22nd of December (old style) 1917. A member of the Ukrainian delegation at the Brest negotiations M. Lyubynsky signed an appeal to the German people asking for military assistance against the Bolsheviks on January 30 (February 12) in 1918 without permission of the Central Rada, to which he belonged. In two days in Berlin, representatives of the «white» Senate (the government) of Finland E. Elt and R. Erich under their own responsibility, without proper authority submitted to the German command a petition on sending augmentation to the Finland troops «to save the fatherland from the threat of defeat».

Future Regent of Finland (December 12, 1918 – July 27, 1919) Lt. Gen. Karl Mannerheim and Hetman of Ukraine (also Lt. Gen. of the imperial army) P. Skoropadsky in 1890 were even fellow soldiers, and in summer 1917 they commanded the corps on neighboring Romanian and South-Western Fronts. One may continue this list in a detail, but at that time in the history of both nations there was an extremely important difference: the Civil War in Finland was won by «white» forces, and in Ukraine – by «red». Therefore, Finland, despite the war with the USSR (1939–1940 and 1941–1944) retained its independent existence and is currently one of the most developed members of the European Union, while Ukraine lost its independence for seven decades and today it is not in the best position to access the united Europe.

However, during the Ukrainian revolution 1917–1920 the objective similarity of the foreign policy and national interests of Finland and Ukraine inevitably conditioned their mutual recognition and convergence on the international scene. The Ukrainian-Finnish contacts were initiated during the liberation movements in spring 1916 in Stockholm, when the Union of Russia Enslaved Peoples was founded with the assistance of the German Foreign Ministry. At that time an associate professor of the Roman history at the University of Helsinki and «activist» H. Gummerus met with members of the local information and propagation center of the Union for Liberation of Ukraine (ULU).

A half decade later H. Gummerus recalled: «Only then I realized ethnographic and historical reasons for aspirations of Ukrainians for independence and realized how important it was for Finland. Ukrainian independence supporters were our obvious and natural allies. If this great and rich country became independent, it would weaken the forces of Russia and thus contributed to the

liberation of Finland and the preservation of its freedom. But only a few dared to dream of an independent Ukraine»³.

In the summer and autumn of 1917 the Finnish patriots in Stockholm came into close relations with the local Ukrainian Information Bureau headed by the ULU members M. Zaliznyak and P. Bandrivsky and provided communication services to it. But the then attempt of the Finnish officials to contact the Central Rada in Kyiv was unsuccessful. Yet at the end of November 1917 H. Gummerus secretly brought to Helsinki a Memorandum on the state system of Ukraine prepared by M. Zaliznyak, and spoke about establishing diplomatic relations with the recently proclaimed UPR with the head of the Finnish Senate Pehr Evind Svinhufvud and K. Enkel responsible for foreign policy⁴.

Based on the Memorandum by M. Zaliznjak Senate commissioned Y. Mikkola, professor of the Slavic Studies at the University of Helsinki, to develop a draft law on the recognition of the UPR by Finland⁵. On the first day of 1918 the Senate of Finland decided to send a delegation to Kyiv consisting of J. Mikkola and Ph.D. Ya. Kalim in order to inform the Ukrainian government about declaration of the independence in Finland. The civil war in Finland and the UPR prevented the visit, but H. Gummerus managed to write a popular brochure *Russia and Ukraine*, which was published in Helsinki.

Bitter fight for power as well as absolute political uncertainty in Ukraine in the last period of the Central Rada did not contribute to the establishment of the Ukrainian-Finnish international dialogue. Therefore, the Hetman coup on April 29, 1918 was generally favorably received by the pro-monarchic «white» leadership of Finland. H. Gummerus, the then advisor of the diplomatic mission in Stockholm, said after the signing of the Brest peace treaty between the central states and the UPR and the occupation of the latter by the Austro-German troops that «soon afterwards there was mutual disappointment. Germany received only a small portion of food, because farmers refused to sell it for dubious paper money and instead demanded manufactured goods, which Germany did not have. Although the German authorities had no right to interfere in the internal affairs of Ukraine», the diplomat emphasized, «its attitude toward socialist Central Rada was increasingly critical. It is noteworthy that the Germans did not quite understand the Ukrainian national movement, but in any case in April 1918

their help contributed to the revolution, which promoted bourgeois transformations in Ukraine»⁶.

During his visit to Helsinki in May 1918 H. Gummerus stepped up efforts to convince the newly appointed Foreign Minister O. Stenrot on the feasibility of rapid official recognition of the Ukrainian state. The diplomat proved his superior that the Finnish government «has no reason to doubt, since Germany has recognized Ukraine», and friendly relations with the latter would bring Helsinki obvious benefits». «The Soviet Russia threatened both countries forcing them to rely on Germany», continued H. Gummerus. «In addition, the opening of diplomatic and consular missions would facilitate trade with this rich country. In the former «Little Russian provinces» there were the best buyers for our paper products, that may be exchanged for food. Transport communication could be easily arranged through the territory of Latvia and Belarus occupied by Germany»⁷. A. Stenrot did not object and basically agreed with H. Gummerus.

At the same time on 17 May the diplomat appealed to the German Consul in Helsinki asking to convince the official Berlin in feasibility of opening the Embassy of Finland in Kyiv. The German Foreign Ministry accepted the idea favorably and the Ukrainian Ambassador in Berlin, Baron F. Steinheil, whom H. Gummerus visited on July 2, promised to inform Mr. Skoropadsky⁸. In order to avoid any unwanted surprise from Germany, the Finnish diplomat even involved the head of the Union of Russia Oppressed Peoples the Baltic German Baron von Roppe, who filed a motion on establishing the Embassy of Finland to Ukraine before the Chief of Staff, Eastern Front Headquarters general-major M. Hoffmann.

Position of business circles became the last straw that persuaded the official Helsinki in the necessity of establishing the diplomatic relations with Kyiv. The leaders of the Association of Finnish Paper Mills, which sought to renew the export market in Ukraine, requested O. Stenrot about it. Two of the most influential persons of the Association the General Major and the future defense minister K.R. Valden and Colonel J. Serlakius intended to go to Ukraine personally in order to perform the duties of consuls (the former became the first Finnish Consul in Kyiv, the latter — in Odessa), but first a professional diplomatic representative was needed.

Therefore, on July 26, 1918 at the suggestion of A. Stenrot the Finland Senate decided to appoint H. Gummerus, PhD, Chevalier

of the Cross of Liberty to the position of the *chargé d'affaires* at the government of the Ukrainian State in Kiev. On July 30 the Finnish minister reported this to his Ukrainian colleague D. Doroshenko⁹ and on August 9 the Senate appointed the Finnish consuls.

Thus, the Finnish Senate by appointment of *chargé d'affaires* and consuls to Kyiv and Odessa in fact officially recognized the Ukrainian State without notifying it in writing in advance. P. Skoropadsky drew Gummerus attention to this fact during the reception on August 26, 1918 noting that the authority granted to the diplomat «proves recognition of the independent Ukrainian state and by sending the diplomatic representative and two consuls for protection of the Finland interests in Ukraine the senator Stenrot acted straightforward» without wasting time on formalities. Hetman smartly guessed that «this may be explained by the desire... of the leaders of the Association of the Finnish Paper Mills»¹⁰.

Although Hetman «made a very good impression by his simple dignity and amiable behavior» H. Gummerus could not overlook the sad fact that: «Ukraine under Skoropadsky was a vassal state and this fact was not disputable. The country had its own Ministry of Foreign Affairs, but the independent foreign policy was beyond any practical domain. However, this fact was hidden by all possible means strictly following forms of the international diplomacy. Ambassadors of Germany, Austria-Hungary, Turkey and Bulgaria, according to all the rules presented their credentials to his Highness Hetman ... This superficial independence comforted the Skoropadsky ministries, but Germans were not intended to provide independence to Ukraine»¹¹.

Still beginning of the Finland Embassy and Consulate functioning in the Ukrainian state facilitated appropriate steps of the official Kyiv. On September 10, 1918 the Council of Ministers of Ukraine approved Draft Law On Establishing the Diplomatic Mission in Finland and Allocation of 44 833 krb 28 kop for Its Functioning. According to this legal act the Embassy of the 2nd grade was created in Helsinki and the mentioned amount of money was allocated until December 31, 1918¹². In was emphasized in the notes to the draft Law that: «...the interests of the Ukrainian state require creation of the diplomatic missions in the friendly states, especially if these states send their representatives to Ukraine».

On October 8, 1918 Hetman Skoropadsky approved the mentioned draft law and appointed K. Lossky, 44-year old Director of the MFA General Department as an acting Charge d'Affaires of the Ukrainian State¹³. No doubt he was the best candidate for the role of a diplomatic representative of the Ukrainian State in Helsinki. Born in the imperial capital, K. Lossky received the best historical and legal education in Warsaw and St. Petersburg and in April 1917 was appointed by the Central Council of Ternopil as a deputy provincial commissioner, then he headed the refugee department of the General Secretariat of the Interior, was the Commissioner of the Chelm Land, he represented the Ukrainian government at the military headquarters in Kyiv. Since December 1917 K. Lossky headed the Clerical Office of the Secretariat of International Affairs and the General Department of Foreign Affairs. By his political beliefs he was a supporter of the liberal democracy and a member of the Main Committee of the Ukrainian Party of Socialist-Federalists.

K. Lossky arrived to the capital of Finland on October 15, 1918 and in six days was received by O. Stenrot who «expressed his deep satisfaction» with establishment of the permanent Ukrainian-Finnish relations «in view of similar interests of our states towards independence»¹⁴. In the next day K. Lossky presented his credentials to the regent of Finland Pehr Evind Svinhufvud and the speaker of the Senate Yu. K. Paasikivi. They expressed their full satisfaction that «Ukraine sent its representative so soon» and reminded K. Lossky that «the Finnish people were interested in the Ukrainian liberation movement long before the revolution»¹⁵.

After assurances in similar strategic interests of Ukraine and Finland Pehr Evind Svinhufvud and J. Paasikivi drew attention of the Ukrainian Ambassador to the mutual benefits in establishing a full-scale trade between the two countries, specifically emphasizing the intention to export from Ukraine grain and sugar. K. Lossky diplomatically explained that Kyiv in the first place should «meet the demand of Germany in grain and sugar in accordance with the concluded agreement» while «the issue of commodity exchange can be solved only depending on the issue of transport, which largely depends on Germany».

Really, already the first attempts to arrange the commodity exchange between Ukraine and Finland faced considerable barriers from the German occupation authorities. As H. Gummerus recollected, he together with conculs K. Valden (future head of the

Association of the Finnish Paper Mill) and J. Serlakius «began their work by visiting Ukrainian ministers – the Trade Minister Mr. Gutnyk, the Finance Minister Mr. Rzhepetsky and the Food Minister Mr. Gerbel. We also visited the relevant authorities. Additionally, we were suggested to pay visits to the German entities Kriegswirtschaftsstelle headed by the privy councilor Widfeldt and Presseabteilung. There we learnt that though the grain was in abundance in the country, the authorities could not receive it in the required amounts, because farmers are unwilling to part with their stocks. According to the minister Gerbel, the reason was in the state monopoly for grain trade. He himself advocated free trade of grain, but Germans were against it. They expropriated grain from the farmers in great quantities. This way or the other, but we failed to receive grain, plant oil and flax seeds. We only managed to get some malt. Additionally, there were great stocks of sugar for sale. The Germans gave a license for exporting 4 thou tons of sugar... In exchange for sugar we could offer paper that Ukraine needed and probably agricultural tools»¹⁶.

After long but constructive talks on September 30, 1918 H. Gummerus and deputy Minister of Trade and Industry S. Borodayevsky signed an arrangement on sale of one million poods of paper by the end of the year from the Association of the Finnish Paper Mills. In exchange the representative of the Finnish Ministry of Trade could purchase 250 thou poods of sugar for 100 krb per one pood. In this case the first 4 lots of sugar should be sent to Finland right after the Finland Embassy received information that the corresponding lots of paper, 62,5 thou poods each, are loaded for delivery to Ukraine. The total value of the «paper agreement» was 30 million Finnish marks and the Ukrainian party was expected to pay one third of it in advance.

Not surprisingly, H. Gummerus noted that «in those circumstances, assuming the principle of mutual benefits, the result of the negotiations proved the best possible» However, official Berlin viewed the Ukrainian-Finnish trade agreement as «unfriendly activities» since it was concluded without warning the German government. Kaiser's government gave permit for transportation of commodities to Ukraine through the occupied Riga with a special clause according to which the Finnish government had to supply to Germany a certain amount of butter¹⁷.

Senate did not agree with the terms of the «paper agreement» for a long time and the deal was on the verge of collapse. Therefore, on November 2, 1918 H. Gummerus addressed to the Ukrainian Foreign Ministry asking «to take measures in relation to the German government in order to have removed obstacles for transportation of sugar through the occupied territories»¹⁸. When finally the problem was solved, transportation of goods proved impossible because according to the conditions of the Compiègne armistice with the Entente the German troops began to be withdrawn from the occupied territories. The first lot of the Finnish paper for Ukraine worth of about 4.5 million marks remained in Riga and in January 1919 was confiscated by bolsheviks¹⁹.

As for the Ukrainian-Finnish negotiations on concluding the trade agreement (Helsinki appointed for this purpose the mentioned Consul of Finland in Kyiv K.R. Valden and the Director of the entity Tsukrotsentral K. Gellsten) H. Gummerus on December 5, 1918 in view of the anti-Hetman uprising excited by the Directorate proposed MFA of the Ukrainian State to transfer the negotiations to a neutral state, particularly to Copenhagen. It should be noted that the Ambassador of Finland openly sympathized with the legal national democratic opposition to Skoropadsky regime and welcomed accession of six Socialist-Federalists, members of the Ukrainian National Union, to the Council of Ministers of the Ukrainian State in October 1918.

«More and more I became convinced», H. Gummerus remembered, «that the national spirit was not artificial result of propaganda, but it was real people's movement deeply rooted in the best part of the peasantry. On August 31 I was present at the Congress of the deputies of the Cooperative Union of Ukraine, where mostly peasants participated. The rural cooperative movement developed very fast. It was estimated, may be with some exaggeration, that it embraced almost 12 million people. Waves of the patriotic enthusiasm heaved high during the Congress. People spoke mostly Ukrainian, Russian was spoken rarely. The fraternal greetings that I conveyed to the participants of the Congress», indicated Gummerus proudly, «were welcomed with a storm of applause and cheers «Long live Finland!». What this industrious and smart people could do, if left in peace under sound state system and energetic leadership! Among participants of the Congress there were may be

those Ukrainain kulaks that are now desperately opposing the destructive collectivization policy pursued by Stalin»²⁰.

Personal presence of H. Gummerus as an observer at the Ukrainian-Russian peace talks finally persuaded him in unstable international position of Hetmanate in case of withdrawal of the German-Austrian troops from Ukraine. In his numerous the reports to Helsinki the Ambassador strongly emphasized the external threat from Moscow, which the Ukrainian state would inevitably suffer after the hasty evacuation of the military corps of the Central Powers. H. Gummerus explained that this development in the East would cause considerable damage to Finland, as its trade communications through the Baltic States and Belarus would be destroyed.

Under the influence of these messages the Finnish Foreign Minister Aleksander Stenrot in the late October 1918 asked the ambassador in Berlin by a telegram «to influence the Germans so that they did not withdraw their troops from the peripheral states»²¹. At the same time the Minister of Foreign Affairs of the Ukrainian State D. Doroshenko visited the German capital with similar proposal. He managed to obtain consent to retain the occupation troops in the Naddniproshchyna until formation of the national army. However, the November Revolution in Germany prevented implementation of this plan.

In general, the first, unfortunately too short, experience of the Ukrainian-Finnish dialogue at the international level can be assessed as very successful. The common trade and economic issues facing Kyiv and Helsinki in gaining independence from the metropolis (mutually beneficial industrial cooperation, searching markets for finished products and sources of supply of raw materials, etc.), an urgent need for expansion of the international recognition of the newly emerged states, growing threat of great revenge of the «red» and «white» Russia during the summer and autumn of 1918 became objective factors facilitation rapprochement between Ukraine and Finland.

A similarity of the basic characteristics of political regimes of Hetmanate and post-war «white» Finland, the total lack of conflicting precedents in the past immediately brought the international relations between the two countries, as is said today, at the friendly, fraternal or even strategic level..

However, by the end of the 1st World War Finland was in a very difficult international and domestic situation, not so much better than the situation within and around Ukraine. On October 9, 1918 the so-called «abridged» Parliament (89 deputies social democrats or 45% of the composition were removed from its work) elected the German Kaiser brother-in-law Prince Frederick Charles of Hesse as the king. The German troops remained in Helsinki²². Russian ant-bolshevik forces were also totally against independence of Finland, «donated» by Lenin.

The Finland society did not yet overcome the effects of the civil war entirely, while the Communist Party established by the «red» political immigrants in Moscow at the end of August 1918 chose to organize an armed uprising. But, unlike Ukraine, Finland, at this crucial moment, developed an irreversible tendency to form a viable political center capable to defend the national independence and successfully led the country out of a deadlock.

The former commander of the Finnish «white» army Lt. Gen. Karl Mannerheim played an important role in stabilizing political situation and strengthening the international legal status of Finland. In November and December 1918, he held negotiations (first as a private person, then — on behalf of the government) with the representatives of the Entente in Paris and London, promising to refuse from pro-German orientation and for rapprochement with France and Great Britain. K. Mannerheim was persuasive, although Great Britain agreed to recognize the independence of Finland after holding the parliamentary elections in the country, while special commission formed by the Entente closely observed release of Helsinki from the sphere of geopolitical influence of Germany.

On December 12, 1918 the pro-German Government led by Pehr Evind Svinhufvud resigned and the same day K. Mannerheim was elected as the new regent of Finland, while King Frederick Carl Hessian soon announced his abdication from the throne and the German troops left Helsinki. K. Mannerheim ordered to hold parliamentary elections in early March 1919. The largest number of votes (40%) was given to moderate social democrats, who refused to hold the coalition office, but supported the centrist minority Cabinet — Republican National Progressive Party and the Agrarian Union.

In order to demonstrate to the Entente countries their anti-bolshevism and to accelerate diplomatic recognition of their country the Finnish socio-political organizations (including the Social Democrats) provided substantial military aid to the Estonian national forces in their fight against the Red Army. Therefore, on May 6, 1919 the Great Britain recognized the independence of Finland, the next day the USA did the same while Paris also restored its diplomatic relations with Helsinki. On June 21, 1919 Finland was declared a republic, and on July 17 K. Mannerheim approved a new form of government.

Even General M. Yudenich, Commander-in Chief of the White Guard troops of the Northwest Russia trying to persuade Karl Mannerheim to capture Petrograd, promised to recognize the independence of Finland, to hold a referendum in East Karelia and provide Ingermanlandia cultural and national autonomy. But experienced Finnish politicians veterans were too well aware of the deadly threat of revived «single and indivisible» and the uncertain position of the official Paris and London, which were slow to guarantee military assistance to Helsinki kept K. Mannerheim from this unconsidered step.²³

Thus, independent and confident Finland recognized by the Entente countries, with a strong national democratic potential was a welcomed partner for the renewed Directory of the Ukrainian People's Republic. But diplomatic and government circles of Finland were concerned with left-radical anti-Hetman slogans of the uprising. Even H. Gummerus, who was acquainted with the members of the Ukrainian National Union, doubted the reality of the socialist Declaration of the Directory of December 26 and the proclaimed policy of neutrality. In his report to the Finnish MFA of December 28, he thought it appropriate to follow cautious and expectant tactics with a new UPR government ²⁴.

But in less than two weeks H. Gummerus seemed that Directory managed to successfully resist the Bolshevik danger and preserve its power at least in Kyiv, since it has moral and material support of the peasantry after proclamation of the agrarian reform. «They tried to meet the needs of the peasants by the agrarian reform», — stated the Ambassador in his memoirs, «which was much more radical than the Skoropadsky reform. Large estates were subject to confiscation without compensation to their owners. All land was declared state-owned and was to be divided between

the «working people» up to 15 acres per a household. An exception was made for estates, where fruits, sugar beets and other crops were produced. They were not subject to confiscation. Industry was placed under state or workers control. Some industries were nationalized, such as coal mining. The government made a very dangerous concession by authorizing organization of workers' councils, although it was stated that if they you try to seize power, they will be dissolved»²⁵.

Reporting to Helsinki on January 25, 1919, the Finnish ambassador stated that for a short time of the Directory staying in the office the national consciousness of the Ukrainian people visibly excited. Therefore, Russia must reckon with the fact of its existence. «I am a strong believer that the Ukrainian state, whether in the federation with Russia, or without, has to get out of the current confusion», prophetically claimed H. Gummerus.

However, already after three days H. Gummerus and the rest of the diplomatic corps accredited in Kyiv had to move to Vinnitsa because of the Bolshevik offensive. Soon after assigning the acting Secretary of the Embassy Colonel G. Johannsen as the Charge d'Affaires of Finland to the UPR government Gummerus with his family went through Berlin to Helsinki and never returned in Ukraine again. G. Johannsen at this time moved to Odessa occupied by the Entente landing troops. However, the Finnish diplomats did not stay there long, after a few weeks they were forced to return home because Bolshevik troops were approaching Odessa.

The Ukrainian diplomatic mission in Helsinki had a much longer and more productive history (until the beginning of May 1921), in large measure thanks to the persistent efforts of H. Gummerus, who repeatedly drew attention of the government circles to the fundamental importance for Finland to maintain friendly relations with UPR. Soon after his return he openly expressed his conviction that the national liberation movement embraced wider population in Ukraine, especially the peasantry, so when the Directory could withstand the anti-Bolshevik struggle during several months, the UPR would have a chance to save its state independence²⁶.

The same time in an interview to the newspaper New Finland, the organ of the National Coalition Party, H. Gummerus emphasized that the UPR and Finland were on one side of the front to repel the Bolsheviks and protect their independence. He noted that «Ukraine is very positive about Finland [...] After all, Ukraine is now in the same

position in which we were a year ago. Ukrainian intellectuals and peasants are fighting for their freedom now, as we did a year ago». In his secret letter to the Foreign Ministry on February 27, 1919 H. Gummerus again proved the feasibility of establishing close cooperation between Finland and peripheral states, primarily with the UPR.

On April 11 of the same year in his notes to the Foreign Ministry, Gummerus stated, «Despite the fact that now power in Kyiv belongs to the Bolshevik Soviet government, which succeeded by using the Great Russian troops and the local Bolsheviks in occupying most of the country, we should not neglect the Ukrainian national movement. As soon as conditions permit, the Finnish Embassy should be restored in the capital of Ukraine to establish political cooperation between the two countries to defend common interests and to sign trade agreement»²⁷.

H. Gummerus himself for some time continued his diplomatic career, particularly in 1920–1925, he was ambassador to the rank of a minister in Rome, where he met with the members of the UPR Diplomatic Mission in Italy. In 1930 H. Gummerus on behalf of the veterans «activists» who insisted on the return of the Eastern Karelia by the Soviet Union, concluded in Paris an agreement on cooperation against the USSR with representatives of the UPR government in exile and the national organizations of the Caucasus and Central Asia. During the «Winter War» of 1939–1940 between Finland and the Soviet Union the former ambassador and professor of general history of the University of Helsinki met with captives from the Ukrainian Red Army, who, as Gummerus recollected, were determined to join the Finnish army.

In his memories on his diplomatic mission to Kyiv in 1918–1919 H. Gummerus ended on an optimistic note, «We, Finns, will be happy for the successes of the liberation aspirations of the Ukrainian people, which meet the interests of our country so much. Once, when the time comes for the freedom of Ukraine and the red Kharkiv government created by hostile will yields to the national government created by the free will of the people in the ancient capital city on the Dnieper, then it turns out that the intentions of the past years to establish friendly relations between Finland and the country of Bohdan Khmelnytsky, Mazepa and Shevchenko were not in vain. Then the Finnish Embassy in Kyiv will be restored and you can expect greater success of its work»²⁸.

**ВИДАТНИЙ КЕРМАНИЧ ЄВРОПЕЙСЬКО ДЕРЖАВИ
ВОЛОДИМИР ЩЕРБИЦЬКИЙ І ПИТАННЯ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНО ДІЯЛЬНОСТІ**

Видатний політичний і державний діяч Володимир Васильович Щербицький, якому в лютому 2013 року виповнилося б 95 років, більше чверті віку обіймав найвищі керівні посади в Українській радянській державі: в 1961–1963 і 1965–1972 роках — голова Ради Міністрів УРСР, а в 1972–1989 роках — перший секретар Центрального Комітету Компартії України. Понад 26 років входив до складу Політбюро ЦК КПРС, у 1974–1988 роках був членом Президії Верховної Ради СРСР. Мудрий, далекоглядний політик, талановитий організатор, патріот-державник, інтернаціоналіст із загостреним політичним чуттям і потужною інтуїцією, чуйний керівник, скромна людина — таким він увійшов в історію.

За час, коли Володимир Щербицький був керманічем радянської України, майже вчетверо зріс її економічний потенціал. Обсяги промислового виробництва збільшились приблизно в п'ять разів, а в галузях, які багато в чому характеризують технічний і технологічний рівень вітчизняної індустрії, таких як електроенергетика — в шість, в машино-, приладобудуванні, металообробці — майже в 12 разів. Продуктивність суспільної праці та реальна заробітна плата зросли більше ніж у 2,5 разу. З багатьох показників розвитку промислового і сільськогосподарського виробництва республіка була на першому чи другому місцях на континенті. Народ України повноправно пишався видатними досягненнями вітчизняних вчених, розвитком самобутньої культури і мистецтва. Чисельність населення України збільшилась з 43,1 млн в 1961-му до 52 млн в 1990-му році, тобто майже на 9 млн осіб.

Радянська Україна — одна з найрозвиненіших республік Союзу РСР входила до першої десятки передових країн Європи. А Володимир Васильович Щербицький був визнаним лідером цієї високорозвинутої держави континенту, знаним у світі державним діячем.

Як член високих державних і партійних органів Союзу РСР В.В. Щербицький займав принципову позицію з усіх питань, що стосувалися інтересів Радянської держави, її складової частини — Української РСР, зміцнення обороноздатності і міжнародних позицій нашої країни.

На фоні того становища, в якому опинилася Україна за 20 з лишком років після проголошення незалежності, те, чого досягла наша республіка за часів В.В. Щербицького — вражає, є свідченням того, який величезний потенціал закладений в українському суспільстві, нашому народі. На жаль, багато чого з досягнутого завдяки самовідданій праці попередніх поколінь під керівництвом Комуністичної партії в ті роки, зокрема унікальний досвід господарювання, успішного вирішення економічних, наукових, соціальних проблем, організації роботи з кадрами, виховання майбутнього покоління, втрачено.

В.В. Щербицький приділяв значну увагу вихованню кадрів в дусі високої відповідальності, творчого, ініціативного ставлення до дорученої справи, непримиренності до недоліків, проявів недисциплінованості і зловживань. Керманич з величезним життєвим і політичним досвідом, він раніше від багатьох у керівництві КПРС усвідомив як необхідність глибоких змін у радянському суспільстві на новому етапі його розвитку, зміцнення в ньому демократичних засад, перебудови системи економічних відносин, повороту економіки до вирішення соціальних проблем, які загострювалися, оновлення радянської федерації, так і фальш горбачовсько-яковлевської так званої «перебудови», яка завершилася антисоціалістичним переворотом, розвалом і знищенням великої радянської союзної держави.

Політикани звинувачували Володимира Васильовича та очолюване ним керівництво Радянської України у тому, що в республіці нібито «гальмувалися перебудовчі процеси», а власне Україна була «заповідником застою». Ці твердження не відповідають дійсності. Звичайно, негативні процеси, які набирали сили в усіх сферах радянського суспільства, не могли не позначитися на житті України. До того ж і в Україні активізувалися деструктивні націонал-радикальні сили, які на першому етапі

під гаслами так званого «Руху за перебудову» виступали нібито за очищення соціалістичної практики від негативних явищ, але вже незабаром, скориставшись діями руйнівників соціалізму в Росії, республіках Прибалтики, відкрито виступили за вихід України з Радянського Союзу і реставрацію капіталізму.

І в тих умовах Центральний комітет Компартії України, уряд радянської України тримали ситуацію в республіці в руках. З урахуванням думок і настанов Щербицького було розроблено розгорнуті програми здійснення радикальних перетворень на соціалістичній основі в економіці, соціальній, гуманітарній та інших сферах, діяльності партійних і державних органів. У горбачовського керівництва КПРС українські ініціативи інтересу не викликали, а через антисоціалістичний переворот і заборону Компартії України здійснити заплановане не вдалося. Який наслідок це мало для країни, для нашого народу, — тепер відомо всім.

Пізнати до кінця усе, що сталося, Володимиру Васильовичу не довелося — він пішов з життя у лютому 1990 року — менш ніж за півроку після виходу на пенсію і за півтора року до подій серпня 1991 року. Але по його доброму імені ще за життя і після смерті цинічно потопталися різного роду переродженці і перевертні. Лише в цьому році вдалося відкрити меморіальну дошку на будинку в Києві, в якому він жив. Як це не дивно, але в столиці немає пам'ятника цьому видатному державному і політичному діячеві, названої його ім'ям вулиці чи площі.

Як член вищих керівних органів Радянської держави і керівник Української радянської республіки, В.В. Щербицький був особисто причетний до ухвалення багатьох рішень з питань міжнародної і оборонної політики СРСР. Кожного разу, коли приймали такі рішення, він приділяв пильну увагу тому, щоб у них враховувалися інтереси України, інших союзних республік.

Великого значення Володимир Васильович надавав добору кадрів для роботи в державних органах і установах, які займалися питаннями зовнішньої політики, якнайповнішому використанню можливостей республіканського Міністерства закордонних справ, наших представництв при міжнародних організаціях (Організація Об'єднаних Націй, ЮНЕСКО, Міжнародна організація праці та ін.) для просування інтересів України, популяризації її досягнень в господарському і соціально-культурному розвитку, роботі з українською діаспорою, зокрема в

Сполучених Штатах Америки і в Канаді. Як глава уряду, він уважно розглядав хід підготовки до участі Радянської України у Всесвітній виставці 1967 року в Торонто (Канада) — склад делегації, визначення колективу митців, зміст нашої експозиції.

Окремо варто сказати про численні зустрічі члена Політбюро ЦК КПРС і Президії Верховної Ради СРСР, Голови Ради Міністрів УРСР, а потім Першого секретаря ЦК Компартії України В.В. Щербицького з державними і політичними діячами інших держав, зарубіжними делегаціями. Тоді була практика, за якою програмами перебування іноземних делегацій, які відвідували Радянський Союз, у багатьох випадках передбачалося відвідання України для ознайомлення з її досягненнями. Володимир Васильович зустрічався, зокрема, з президентом США Річардом Ніксоном (він був у Києві разом з Л.І. Брежнєвим), президентом Французької Республіки Жискарром д'Естеном, президентом Індії Індірою Ганді, прем'єр-міністром Канади П'єром Трюдо, президентом Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії Йосипом Броз Тіто (він теж був разом з Л.І. Брежнєвим), прем'єр-міністром Революційного Уряду Республіки Куба, першим секретарем ЦК Компартії Куби Фіделем Кастро, генеральним секретарем ЦК Трудової партії Кореї, президентом Корейської Народно-демократичної Республіки Кім Ір Сеном, президентом Болгарії Тодором Живковим, першим секретарем ЦК Компартії Словаччини Йозефом Ленартом, першим секретарем ЦК Соціалістичної єдиної партії Німеччини Егоном Кренцом, президентом Сирії Хафезом Асадом, президентом Афганістану Бабраком Кармалем та багатьма іншими.

В.В. Щербицький неодноразово бував за кордоном — як у складі союзних делегацій, очолюваних Генеральним секретарем ЦК КПРС, головою Президії Верховної Ради СРСР Л.І. Брежнєвим (Республіка Куба, Угорщина), так і на чолі делегацій (Чехословацька Соціалістична Республіка, Болгарія, Алжирська Народно-демократична Республіка та інші держави).

Варто особливо відзначити перебування Володимира Васильовича в Сполучених Штатах Америки: у 1967 році — на чолі делегації Української РСР на сесії Генеральної Асамблеї ООН, де він виступав як керівник нашої держави, в 1985 році — з офіційним візитом, під час якого відбулася його зустріч і відвертий обмін думками з Рональдом Рейганом. Документи, що відображають перебіг візиту, яскраво свідчать,

з якою гідністю, компетентністю В.В. Щербицький представляв Радянську країну на переговорах. Про те, яке враження справила зустріч на американського президента, свідчить його теплий лист Володимирі Васильовичу.

У зв'язку зі смертю наступного після Л. Брежнєва генерального секретаря ЦК КПРС, голови Президії Верховної Ради СРСР К.У. Черненко візит довелося перервати, програму, якою передбачалося, зокрема, відвідання українською делегацією штату Каліфорнія, скоротити. Прибути на Пленум ЦК КПРС, на якому вирішувалося питання про призначення нового генерального секретаря ЦК КПРС, Володимир Васильович не встиг. Це дало привід для різних тлумачень, оскільки об'єктивно у складі тодішнього Політбюро ЦК КПРС саме він був найбільш підготовлений для того, щоб обійняти посаду лідера КПРС і Радянської держави. На мою думку, участь В.В. Щербицького у Пленумі навряд чи змінила б ухвалене ним рішення, тим паче, що сам Володимир Васильович, наскільки мені відомо, не мав таких амбіцій. Хоча я переконаний: прихід до керівництва союзною державою саме цієї людини привів би до позитивного розвитку нашої країни.

Можу лише сказати: в пам'яті вдячних співвітчизників назавжди збережеться світлий образ і величні звершення вірного сина нашого народу Володимира Васильовича Щербицького.

Анотація. У статті йдеться про видатного політичного й державного діяча Володимира Щербицького, який займав принципову позицію з усіх питань, що стосувалися інтересів Радянської держави, її складової частини — Української РСР.

Ключові слова: політичний діяч, державний діяч, лідер, держава, міжнародна політика, Радянська держава.

Анотація. В статье речь идет о выдающемся политическом и государственном деятеле Владимире Щербицком, который занимал принципиальную позицию по всем вопросам, касающимся интересов Советского государства, ее составной части — Украинской ССР.

Ключевые слова: политический деятель, государственный деятель, лидер, государство, международная политика, Советское государство.

Summary. The article tells about Volodymyr Shcherbytsky, a prominent political and public figure, who took a principled stand on all matters concerning the interests of the Soviet state and its component part the Ukrainian SSR.

Key words: politician, statesman, leader, government, international politics, the Soviet state.

Получено через сопосольство в Вашингтоне
Перевод с английского

Томас Дауни, 2-й округ, Нью-Йорк
Конгресс США
Палата представителей
28 марта 1985 года

Г-ну Владимиру ЩЕРБИЦКОМУ
через Анатолия Добрынина
Посольство Союза Советских
Социалистических Республик,
г. Вашингтон

Уважаемый г-н Щербицкий,

Прежде всего разрешите мне выразить Вам и Вашим соотечественникам глубокие соболезнования в связи с недавней кончиной выдающегося руководителя, президента Константина Черненко.

Хотя программа Вашего недавнего визита не позволила Вам принять мое приглашение на встречу с избирателями моего округа, я знаю, что Вам были известны наши планы в этом отношении. К сожалению, обстоятельства не позволили нам провести эту встречу.

Мои избиратели разделяли чувства разочарования в связи с отменой встречи и просили направить Вам приглашение посетить Лонг-Айленд в будущем. Я надеюсь, в Ваше следующее посещение США в недалеком будущем Вы рассмотрите возможность включить в Вашу программу такую встречу.

Я очень рад, что имел возможность встречаться с Вами в Вашингтоне. Я сожалею, что трагическое событие сократило время Вашего пребывания и надеюсь, что назначение вашего нового руководителя Михаила Горбачева принесет мир и процветание вашей стране и всему миру.

Я с нетерпением буду ждать вестей от Вас и выражаю надежду, что Вы сможете посетить мой избирательный округ Лонг-Айленд.

С уважением,
Томас Дауни,
Член конгресса

Перевел (В. Аверьянов)

04.05.1985

Received through the USSR Embassy in Washington

Thomas Downy,
2nd District, New York
Congress of the USA
House of Representatives
28 March, 1985

To: Vladimir SHCHERBITSKY
via Anatoly Dobrynin
Embassy of the Union of Soviet
Socialist Republics
Washington

Dear Mr. Shcherbitsky,

First of all, allow me to express to you and your compatriots my deep condolences on the recent passing of an outstanding leader, the President Konstantin Chernenko.

Although the program of your recent visit did not allow you to accept my invitation to meet with voters in my district, I know that you knew about our plans in this regard. Unfortunately, the circumstances did not allow us to hold this meeting.

My constituents shared a sense of frustration over cancellation of the meeting and asked me to send you an invitation to visit Long Island in the future. I hope in your next visit to the United States in the near future you will consider to include this meeting in your program.

I am very pleased to have the opportunity to meet with you in Washington. I regret that the tragic event has reduced the duration of your stay, and I hope that the appointment of your new leader Mikhail Gorbachev will bring peace and prosperity to your country and the world.

I am looking forward to hear from you and hope that you will visit my constituency in the Long Island.

Kind regards
Thomas Downy, Congressman

Translated by V. Averianov

04.05.1985

Перевод с английского

БЕЛЫЙ ДОМ
Вашингтон

5 апреля 1965 года

Достопочтенному
Владимиру Васильевичу ЦЕРБИЦКОМУ,
Первому секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии Украины,
Киев, Союз Советских Социалистических Республик

Уважаемый г-н Цербицкий,

Я высоко оценил возможность встретиться с Вами и провести откровенный обмен мнениями по вопросам, имеющим важность для советского и американского народов. Я сожалею, что Вашей делегации пришлось сократить свой визит в связи со смертью Председателя Черненко, однако надеюсь, что в будущем у Вас будет возможность познакомиться с Калифорнией и другими частями Соединенных Штатов.

Нэнси и я хотим поблагодарить Вас за красивые подарки, которые Вы нам привезли. Мы искренне признательны за этот Ваш особый жест доброй воли.

С наилучшими пожеланиями Вам и Вашим коллегам,

С уважением,

Рональд Рейган

Перевел: 
(Д. Чиквандзе)

THE WHITE HOUSE

WASHINGTON

April 5, 1985

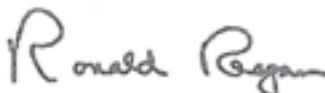
Dear Mr. Shcherbitskiy:

I greatly appreciated the opportunity of meeting you and of having a frank exchange of views on subjects of importance to the Soviet and American peoples. I regret that your delegation had to curtail its visit because of Chairman Chernenko's death, but I hope there will be a future occasion for you to see California and other parts of the United States.

Nancy and I want to thank you for the handsome gifts which you brought for us. We are truly grateful for your special gesture of goodwill.

With our best wishes to you and your colleagues,

Sincerely,

A handwritten signature in dark ink that reads "Ronald Reagan". The signature is written in a cursive style with a large, prominent "R" at the beginning.

The Honorable
Vladimir Vasil'yevich Shcherbitskiy
First Secretary of the Central Committee
of the Communist Party of the Ukraine
Kiev, Union of Soviet Socialist Republics

Georgii KRYUCHKOV,

People's Deputy of Ukraine in the 3rd and 4th Convocations

**VOLODYMYR SHCHERBYTSKYI, AN OUTSTANDING LEADER
OF THE EUROPEAN STATE AND THE FOREIGN POLICY
ACTIVITIES**

Volodymyr Shcherbytskyi, a prominent politician and statesman, who in February 2013 would have turned 95 years, held top power positions in the Ukrainian Soviet Republic for more than a quarter-century. In 1961–1963 and 1965–1972 he was the Chairman of the Council of Ministers of the Ukr.SSR, in 1972–1989 he occupied the position of the First Secretary of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine. For more than 26 years he was a member of the CPSU Politburo, in 1974–1988 he was a member of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR. Wise and far-sighted politician, a talented organizer, patriot, statesman, internationalist with keen political instincts and powerful insight, helpful leader and modest man – with these features Shcherbytskyi went down in history.

During the time, when the V. Shcherbytskyi was at the helm of the Soviet Ukraine, its economic potential increased almost four times. Industrial output grew about five times and in the areas characterizing engineering and technological level of the domestic industry such as electricity it increased six times, mechanical engineering, instrument making, metalworking – almost twelve times. Social labor productivity increased more than 2,5 times, real wages – 2,5 times. The Ukrainian Republic occupied first and second places in the continent by many indicators of industrial and agricultural development. The people of Ukraine were justifiably proud of the outstanding achievements of Ukrainian scientists and of development of unique culture and art. Ukraine's population grew from 43,1 million in 1961 to 52 million in 1990, almost by 9 million people.

The Soviet Ukraine was one of the most developed republics of the USSR and ranked among the top ten leading countries of Europe. Volodymyr Shcherbytskyi was the acknowledged leader of this highly developed country of the continent, a famous statesman in the world.

As a member of supreme state and party bodies of the USSR V. Shcherbytskyi took a principled stand on all matters concerning the interests of the Soviet state and the Ukrainian SSR as its part, strengthening the defense and international position of our country.

In view of the situation, which developed in Ukraine during 20 years of its independence, the achievements of the Republic headed by V. Shcherbytskyi are really impressive testifying to the enormous potential of the Ukrainian society and our nation. Unfortunately, much of what was achieved owing to the dedicated work of the previous generations led by the Communist Party in those years was lost, including the unique experience of management, the successful solution of economic, scientific, social issues, organizing the staff, educating the younger generation.

V. Shcherbytskyi paid great attention to education of cadres in the spirit of high responsibility, creative and proactive implementation of the assigned tasks, the uncompromising attitude to the shortcomings, poor discipline and embezzlements. Leader with the great life and political experience, he earlier than in the leadership of the Communist Party realized the necessity of profound changes in the Soviet society in the new stage of its development, strengthening of democratic principles, restructuring of economic relations, turning the economy to solution of growing social problems, reformation of the Soviet federation and false of the so-called Gorbachev-Yakovlev «perestroika», which ended up by antisocial revolution, collapse and destruction of the great Soviet Union state.

Politicians accused V. Shcherbytskyi and authorities of the Soviet Ukraine led by him in «retarding the restructuring process» and called Ukraine «reserve of stagnation». These allegations are not true. Certainly, the negative processes developing in all spheres of the Soviet society could not but affected the life in Ukraine. Moreover, destructive nationalist-radical forces, «Movement for Perestroika» in the first place, intensified their activities in Ukraine. They were supposed to stand for fighting with negative developments in the socialist society, but soon, taking advantage of activi-

ties of the socialism destroyers in Russia and in the Baltic republics, openly called for Ukraine's withdrawal from the Soviet Union and for the restoration of capitalism.

In those circumstances the Central Committee of the Communist Party of Ukraine, the government of the Soviet Ukraine held a situation in the country in their hands. Comprehensive programs of the radical reformation of the economy on the basis of socialism, improvements in functioning of the state authorities, in the social and humanitarian spheres were developed on the basis of recommendations and advice of V. Shcherbytskyi. However, Gorbachev's leadership of the CPSU was not interested in the Ukrainian initiative, while anti-socialist take-over and ban of the Communist Party of Ukraine prevented from implementation of the planned program. We all witnesses of what finally happened with the country.

V. Shcherbytskyi was not destined to learn the tragedy of what happened — he died in February 1990, in less than six months after retirement and a year and a half before the tragic events of August 1991. His good name was injured during his lifetime and after his death by various turn-coat politicians and shape-shifters. Only this year a plaque was placed on the building in Kyiv, where he lived. It may seem strange, but there is no monument to this outstanding public and political figure in the capital, there is no street or square called after him.

As a member of the senior leadership of the Soviet state and the leader of the Ukrainian Soviet Republic, V. Shcherbytskyi was personally involved in making many decisions on the international and defense policy of the USSR. Whenever such a decision was taken, he paid close attention to taking into account the interests of Ukraine and other republics.

V. Shcherbytskyi attached great importance to staffing of the state authorities involved in foreign policy issues, to the most productive use of the opportunities of the Republican Ministry of Foreign Affairs, our representatives in the international organizations (the United Nations, UNESCO, ILO, etc.), to promotion of the interests of Ukraine, its achievements in economic, social and cultural development, working with the Ukrainian diaspora, particularly in the United States and Canada. As the head of the Government, he supervised preparations for the participation of the Soviet Ukraine in the World Exposition 1967 in Toronto

(Canada) and composition of the delegation, team of artists, the content of our exhibition.

It is worth mentioning numerous meetings of V. Shcherbytskyi as the member of the Politburo and the Presidium of the Supreme Soviet, the Council of Ministers of the USSR and then the First Secretary of the Communist Party of Ukraine with government and political leaders of other countries and with foreign delegations. Then itineraries of the foreign delegations visiting the Soviet Union in many cases included visit to Ukraine to demonstrate its achievements. In particular, V. Shcherbytskyi met with the U.S. President Richard Nixon (he was in Kyiv with L. Brezhnev), the President of France Giscard d'Estaing, the President of India Indira Gandhi, the Prime Minister of Canada Pierre Trudeau, the President Socialist Federal Republic of Yugoslavia Josip Broz Tito (he was also with L. Brezhnev), the Prime Minister of the Revolutionary Government of the Republic of Cuba, the First Secretary of the Communist Party of Cuba Fidel Castro, the General Secretary of the Central Committee of the Workers Party of Korea, the President of the Democratic People's Republic of Korea Kim Il Sung, the President of Bulgaria Todor Zhivkov, the First Secretary of the Communist Party of Slovakia Josef Lenart, the First Secretary of the Central Committee of the Socialist United Party of Germany Egon Krenz, the President of Syria Hafez Assad, the President of Afghanistan Babrak Karmal and many others.

V. Shcherbytskyi visited foreign countries in composition of the Soviet delegation headed by the Secretary General of the CPSU Central Committee, the Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet of the USSR L. Brezhnev (Cuba, Hungary), and as the head of the delegations (the Czechoslovak Socialist Republic, Bulgaria, the Algerian People's Democratic Republic and other countries).

A special place is occupied by V. Shcherbytskyi's visits to the United States: in 1967 he led a delegation of the Ukrainian SSR to the UN General Assembly, where he made a speech as the head of our state. In 1985 he was on official visit in the USA, met with Ronald Reagan and held frank exchange of views with him. Documents reflecting the course of the visit clearly indicate dignity and competence with which V. Shcherbytskyi represented the Soviet Union in the negotiations. Warm letter to V. Shcherbytskyi testifies to the impression made by him on the U.S. President.

In connection with the death of K. Chernenko, the General Secretary, the Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet the visit of the Ukrainian delegation was interrupted and the program, which provided to visit the State of California, was cut. V. Shcherbytskyi failed to arrive to the Plenum, where the new CPSU General Secretary was elected. This caused various interpretations, as objectively V. Shcherbytskyi as a member of the then Soviet Politburo was most of all prepared to take up the post of the Communist Party and the Soviet State leader. In my opinion, participation of V. Shcherbytskyi in the Plenum would have hardly changed the taken decision, especially because V. Shcherbytskyi, to my knowledge, did not have such ambitions. Although I am convinced that if he had become the leader of the Union State, he would not have allowed such tragic development of the events for our people.

I may only say that Volodymyr Shcherbytskyi, a faithful son of Ukraine, will for ever remain in the memory of grateful countrymen for his great achievements.

**«ГОЛОВНА СПРАВА ЖИТТЯ»
(З ЛИСТУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ДИПЛОМАТІВ
ЄВГЕНА ДЕСЛАВА І МИХАЙЛА ЄРЕМІВА)**



Важливі джерела до історії української дипломатії, зокрема доби вивільних змагань 1917–1921 рр., зберігають зарубіжні архіви. Це зумовлено насамперед тим, що значна частина представників дипломатичних представництв УНР та Української держави, виїхавши на місце служби, не змогла повернутися в Україну. Деякі з них залишилися в Європі, інші наперекір труднощам, перепонам, переслідуванням, безгрошів'ю, особистим негараздам, долали океан, щоб опинитися в Північній Америці чи Австралії і там почати нове життя. У багатьох чи не найважливішою

частиною багажу були документи, вивезені з України і накопичені під час дипломатичної служби. З часом вони поповнилися матеріалами, які відтворювали емігрантські будні українських, уже колишніх, дипломатів (почасти — непрості стосунки між земляками, брак коштів на життя), фіксували їх проекти щодо збереження та розбудови української ідеї далеко за межами рідної землі, містили мрії про повернення до батьківських домівок. Приватні збірки перетворювалися на цінні архівні колекції, які потребували упорядкування і належних умов зберігання. А почасті — шляхом часткового продажу — ставали єдиним джерелом отримання засобів для існування.

Унікальний за складом і змістом архів зібрав зокрема український громадський і політичний діяч, журналіст, дипломат Михайло Михайлович Єреміїв (Єремієв). Він був учасником і свідком визначних подій в українській історії, тому як науковець усвідомлював джерельне значення своєї колекції, а як представник Центральної Ради і першої когорти українських дипломатів, прагнув, за його словами, залишити пам'ять про час, коли «купці провідників» «вдалося бігом пропам'ятного 1917 року збудити Україну та збити з інертної, несвідомої та недовірочної маси — одноцільну націю, існування якої воленс ноленс мусила признати Європа»¹.

Михайло Єреміїв походив із козацької старшини. «Наш предок був за часи Мазепи Сотником, що була третя посада після Гетьмана»², — писав він на схилі життя онуці, посилаючись на «Малоросійський гербовник» В.К. Лукомського та В.Л.Модзалевського³. Девіз, відтворений на гербі роду: «Право, істина і честь»⁴, багато в чому визначив життєві позиції його представників. Дід майбутнього дипломата обіймав посаду директора Канцелярії Київського, Волинського і Подільського генерал-губернатора. За родинними переказами, він мав перспективи «стати губернатором», але під час арешту Тараса Шевченка як свідомий українець сховав важливі документи і тим самим врятував Кобзаря від смерті, а сам змушений був залишити посаду. Документальних свідчень про цю подію не збереглося, бо врятовані «важні папери» згоріли 1875 року в маєтку Єремієвих під час пожежі в Юрові на Київщині. Крім Юрова, дід М. Єремієва мав у своєму володінні селища: Красна Слобода, Вужі, Тростянка. Згідно з його листом онуці, Михайло Єреміїв народився в Юрові 7 лютого 1889 року. За метричними даними, його місцем народження є с. Новоселиця Новоград-Волинського повіту, де батько працював суддею⁵. Невдовзі він переїхав з батьками до с. Тростянка, де родина мешкала до 1919 р.⁶ З Тростянкою пов'язана інша родинна легенда про ніби двоюрідну сестру Михайла Єремієва Катерину Десницьку — «волинську Роксолану», дружину тайського фельдмаршала, сина короля Таїланду Рами V Чулалонгкорна (1883–1920), і доньки судді Івана Десницького та Марії Верді (Десницької). Михайло Єреміїв згадував про те, що діти Десницьких (двоє спільних та по четверо від попередніх шлюбів подружжя) після передчасної смерті батька 1888 р. «мали дядька Михайла Єремієва, власни-

ка великих дібр на Київському Поліссі і відбували в його посілости Тростянка всі свої вакації, які в той час тривали майже півроку»⁷. Його допис про «Катю — королеву Сіаму» було опубліковано 1972 року в американському альманасі Українського народного союзу. Однак, як зазначав із сумом автор: «Російські пропагандисти широко використали історію Каті I, хоча вона є зовсім банальною, бо не тільки Романови, але й Габсбурги і Гогенцоллерни мали часто-густо морганатичних жінок, а з українських сінеастів ніхто не подумав скористати з фантастичної історії маленької киянки, яка варта героїнь Тисяча й однієї ночі. Даремне автор цих рядків старався при кожній нагоді їх зацікавити, на це не було найменшого відгуку»⁸.

Освіту Михайло Єремійв здобував у київських навчальних закладах: у Другій та Восьмій (В.І. Петра) гімназіях, Університеті св. Володимира та Політехнічному інституті. Під час навчання в інституті очолював українську студентську громаду і відбув перше «політичне» покарання за переконання — 6 тижнів у Лук'янівській в'язниці за співпрацю в студентському оргкомітеті зі святкування 100-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Юнацька активність стала для нього сходиною до великої політики. Як представника студентських організацій Києва його було обрано на Всеукраїнському національному конгресі 1917 р. членом Української Центральної Ради. М. Єремійв увійшов до складу ЦК УСДРП і репрезентував партію в Малій раді, обіймав посаду секретаря УЦР (6 листопада 1917 р. — 23 березня 1918 р.), редагував «Вісти з Української Центральної Ради». За доби Директорії УНР він долучився до творення української дипломатичної служби: працював секретарем Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Італії (1919–1920 рр.), редагував її друковане видання «La Voce del Ucraina». Після завершення діяльності місії 1921 р. переїхав до Відня, потім — до Праги, викладав в Українській господарській академії в Подєбрадах (1924–1927 рр.), заснував і очолив Український центральний спортивний союз. Від 1928 р. (з деякими перервами) до смерті 16 вересня 1975 року мешкав у Женеві. 1928 р. очолив інформаційне агентство «Ofinog»⁹ і до 1944 р. продовжував видавати його бюлетені¹⁰.

В еміграції взаємини із земляками склалися у Михайла Єремійва непросто: архієпископ Євген Бачинський¹¹ звинувачував його в присвоєнні книжок з його книгозбірні, «націоналісти приговорили його до страчення», серйозну образу мав на нього

Євген Онацький¹²... Михайло Єреміїв болісно переживав такі ситуації, робив помилки й сам, ображався, але при нагоді намагався долучатися до українських проектів, постійно поповнював колекцію документів. Найважливішою частиною свого архіву він вважав листування з українськими і прометеєвськими¹³ діячами (понад 500 листів), колекцію «дипломатичних документів», збірку еміграційних видань, фотоархів. Іноді вчений шукав можливості продати архів. Так, у квітні 1965 р. із питанням продажу архіву він звернувся до Єжена Деслава, який в середині 1950-х років уже купував у нього книги. Про цей факт той розповідав у листі до архієпископа Євгена Бачинського: «... я дуже радий, що купив у нього (М. Єреміїва — *I.M.*) найкращі книжки його бібліотеки і врятував їх від продажу до американських бібліотек і музеїв, де вони будуть страченими для України»¹⁴. Однак майже десятиліття по тому Деслав відповів інакше: «Гадаю що пропозиція американців купівлі за 2 000 доларів походить від не дуже поважних людей. Після шахрайства, яке зчинили “докторанти науковці”, які продали американцям за величезну суму якісь мізерні архіви куплені за ніщо в Європі як “славний архів Драгоманова”, американці й чути не хочуть про українські архіви. Під великим секретом сповіщаю Вам що купують бібліотеки американських університетів: мемуари політичних діячів Східної Європи. Платять негайно, коли беруть, що вигідніше ніж чекати на друк а потім на бенефіс з продажу книжок. Ясно що Ви як секретар Центральної Ради, маєте багато шансів зацікавити американців своїми спогадами. Наколи Ви зберете все Вами написане то гадаю, що буде чималий пакунок. Дещо допомогти може зможуть Вам в справі приміщення культурні аташе посольства США, але головню треба писати англійською мовою до бібліотек (всіх) університетів США. Подумайте над цією справою і виробляйте Ваш план акції. На жаль в справі продажу Вашого архіву нічого не можу Вам порадити. В одному Парижі є якихось шість архівів на продаж за зовсім дрібні суми»¹⁵.

Розуміючи, що історична цінність збірки значно збільшиться за умови її упорядкування, Михайло Єреміїв пробував це робити самотужки з огляду на те, що він знав усіх кореспондентів особисто і міг дати їм «цінні характеристики». Однак обсяги роботи не давали йому підстав для надії на її завершення. Для впорядкування свого архіву він пробував залучати добровільних помічників. Але один (сімнадцятирічний «хлопець-ка-

надієць»), взявши оплату 150 доларів, викрав цінні книжки, старовинні гравюри й усі марки (про що неодноразово писав Михайло Єреміїв Василю Авраменку)¹⁶, іншому не знайшлося місця в домі для роботи. В родині бракувало розуміння важливості архіву. Відтак Михайло Єреміїв вирішив продати архів за 25 000 шв. франків для того, щоб мати кошти на його упорядкування, а решту грошей залишити за заповітом інституції, яка придбає його архів. Разом із архівом він хотів передати такий установі і рукописи своїх невиданих літературних та історичних творів.

На початку 1980-х рр. його унікальна колекція знайшла місце в Національному архіві Канади (тепер — Бібліотека і архіви Канади)¹⁷. Доступ до інформації, що міститься в документах колекції, регулюється особами, котрі передали документи на зберігання. Для користування інформацією, що міститься в них, необхідне отримання спеціального дозволу від представників родини Михайла Єреміїва.

У складі фонду Михайла Єреміїва — особисті та родинні документи (в тому числі й відомості генеалогічного характеру), дипломатичні документи, приватне та офіційне листування, фото, газетні вирізки тощо. Широко представлено в зібранні документи про українську дипломатію доби УНР (Надзвичайні дипломатичні місії УНР в Парижі, Римі, Швейцарії), Товариство Симона Петлюри (листування, інформація про процес над Самуїлом Шварцбардом, нотатки, вирізки з газет), родину Андрія Чехівського та ін. Важливу частину збірки, на цінності якої наголошував її власник, складає листування з українськими громадсько-політичними діячами та дипломатами: Дмитром Андрієвським, Євгеном Бачинським, Олександром Шульгиним, Євгеном Деславом, Дмитром Дорошенком, Світозаром Драгомановим, Никифором Григорієвим, Андрієм Макаренком, Борисом Мартосом, Євгеном Онацьким, В'ячеславом Прокоповичем, Романом Смаль-Стоцьким, Миколою Троцьким, Миколою Васильком, Андрієм Жуком та ін. При цьому збереглися й копії листів М. Єреміїва до різних адресатів та листування сторонніх осіб.

Особливий інтерес з точки зору історії української дипломатії та формування її джерельної бази має листування Михайла Єреміїва з Єженом Деславом (Євгеном Антоновичем Слабченком, 8 грудня 1899 р. — 10 вересня 1966 р.) — режисером і опера-

тором, який мав досвід дипломатичної роботи у буремні 1919–1921 рр. Як вірно зазначив відомий український історик і археограф о. Юрій Мицик, «поки що жоден з листів Деслава з архіву Єремєєва не був уведений до наукового обігу»¹⁸.

Євген Слабченко працював дипломатичним кур'єром у МЗС УНР, брав участь у роботі української делегації на Паризькій мирній конференції. Побувавши наприкінці 1940-х років у Канаді вже як Ежен Деслав і познайомившись з діяльністю створеного 1944 р. Осередку української культури і освіти у Вінніпезі, його архівом, бібліотекою і музеєм, митець зацікавився проблемою збереження архівів і бібліотек у сенсі локалізації колективної пам'яті українців поза межами України та репрезентації української ідеї. Про отримання матеріальної вигоди від такої роботи також ішлося. Ежен Деслав почав збирати українські книжки та документи, широко рекламував свою діяльність у цій сфері й залучав до неї знаних співвітчизників, купував бібліотечно-архівні колекції українських діячів або шукав дарувальників. Активна пошукова робота Ежена Деслава в європейських країнах (Франції, Італії, Швейцарії та ін.) та країнах Північної Америки реалізовувалася в конкретних втілених і невтлених проектах: започаткування 1954 р. «Збірки україніки» («Світової збірки україніки», «Міжнародної бібліотеки українознавства»), створення Українського кіноархіву, Архіву української еміграції (з перспективою перетворення його на Східноєвропейський архів), Українського дипломатичного інституту, підготовці «Українського світового путівника» та «справи життя» — «Дипломатичної історії України». Іноді ці плани здавалися землякам занадто гіперболізованими (Є. Бачинський навіть називав їх «хлестаковщиною»¹⁹). Проте на початку 1960-х рр. збірку україніки йому вдалося розташувати в Ніцці за адресою Avenue Mont-Rabeau, 20. До її складу входили підрозділи (частини): загальний літературний відділ, українська дипломатична бібліотека; архів українських письменників, митців, науковців та чужинців — «співпрацьовників Української Справи», приватні архіви українських діячів, депоновані в збірці. Євген Деслав систематично звертався до українців, «які бажають щоби їх книжки не загинули безслідно на чужині», з проханням надсилати йому свої документи і книги, передавати зібрання та книгозбірні; шукав однодумців. Одним із діячів, у кого шукав невтомний збирач підтримки, був Михайло Єремєїв.

Нижче подано добірку листів з фонду Михайла Єремієва в Бібліотеці і архівах Канади (1999-00401-9, Anniversaries, ND 1924-74, Box 1). Листи Ежена Деслава написані переважно від руки, почасти – надруковані з рукописними приписками (іноді на бланках або картках), Михайла Єремієва – надруковані на друкарській машинці з власноручним підписом автора або стислими рукописними заувагами. Підписи в листах Ежена Деслава і звернення до нього Михайла Єремієва містять поєднання справжнього імені та прізвища-псевдоніма – Євген Деслав. Пропущені фрагменти в деяких листах позначено знаком: [...]. Орфографічні, стилістичні та пунктуаційні особливості тексту збережено. Листи друкуються вперше.

Автор висловлює щире вдячність за допомогу в опрацюванні архіву Михайла Єремієва відомому канадському архівісту п. Мирону Момрику.

№ 1

Євген Деслав – Михайлу Єремієву

Ніцца, 17 лютого 1964 р.

Дорогий Пане Михайло,

На початку січня я вирішив поїхати з дружиною над Ніццу в гори щоби працювати без перерви. Вчора ми вернули, я працюючи спокійно скінчив працю над якою я сижу ось вже кілька років: «Дипломатична історія України». Тепер розпочинаю справу видання. Буду Вас просити повідомити мене чи є в Женеві друкарня що може друкувати українською мовою і на яких умовах. Чи маєте Ви відомости про видавничу українську діяльність яку готують в Цюріху? Одна книжка поезій як Ви певно знаєте вже вийшла, помічена вона Цюріхом.

Болюче мені бачити як Ви розмінюєтесь і видаєте дрібнички, на яких нічого не заробляєте. Пане Михайло, робимо велике видавництво! Ви ж теж маєте великі і цінні твори готові до друку. Ваша Дружина завжди хотіла їх видати.

Що до «легалізації» моєї бібліотеки і архіву то у Франції це неможливо. Я не бачу в цьому жадної користі для мене. Легалізація коштує якихось 200 000 000 старих франків, і «легалізовану» бібліотеку я не зможу нікуди без спеціального дозволу Національної бібліотеки вивезти. Що до субсидій, то це дурниці! [...]

Щиро Вас вітаю, привіт від Дружини Євген Деслав.

Eugen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 2

Євген Деслав — Михайлу Єреміїву

Ніцца, 16 березня 1964

Дорогий Пане Михайло,

Дякую Вам за приємний для мене лист. Я радий що Ви вважаєте мою працю «Дипломатичну Історію України» дуже цінною. Це мене бадьорить, дає мені сприт і бажання уліпшувати і уліпшувати якість цією великої (і не легкої) праці.

Я маю на увазі всю Дипломатичну Історію України. Я скінчив дипломатичну історію від Міжнародного Конгресу в Луцку в січні 1429 року до 1914 року (початку першої світової війни). 35 статей скінчив, 15 статей доповнюю. Моя праця ділиться на дві частини: дипломатичні ноти, трактати, конвенції — перша частина і статті-студії української дипломатичної історії — друга частина. Матерьяли до другого тому маю вже розподілені, велику уваги звичайна надаю я нашій модерній дипломатії (до якої ми обидва належали).

Я хочу Вам пропанувати взяти на себе дирекцію видавництва, гадаю, що найкраще було би мати осідок дипломатичного видавництва в Женеві. Мені здається що найкращим способом зреалізувати видавничу працю була би висока передплата і видання частинами щоби це мало як найбільший розголос. Видавництво як мені радять з Нью Йорка треба назвати Українським Дипломатичним Інститутом, тоді наша праця була би нарівні з Академією і науковим Т-ством. Це мої ідеї, подаю їх Вам на обговорення.

Що до видавничої роботи в Цюріху, то пишу Вам те що мені казали: за цією роботою стоїть Скоропадська²⁰ яка вже певний час мешкає в Швейцарії (разом з усією родиною) в Цюріху, вона субсидує маляра Кураха²¹ та вистави наших малярів в Швейцарії. Звичайно всі ці галічмени мовчать щоби боронь Боже якийсь східняк не скористався цим!

Другою людиною яка могла би бути нам корисною це великий кіно артист американець українського походження Джек Пеленс (Палагнюк)²². Він купив у Льозанні велику віллу і гадаю що тепер в ній мешкає я його особисто не знаю. Гадаю що його адресу дістанете через Америкен Експрес в Льозані або в Женеві.

Кінчаю мого листа завтра у нас починаються страйки.

Щиро Ваш Євген Деслав

Eugen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 3

Євген Деслав – Михайлу Єреміїву

Ніцца, 22 червня 1964 р.

Дорогий Пане Михайло,

Моя дружина й я щиро Вам дякуємо за картку повідомлення Вашого шлюбу і бажаємо Вам усього найкращого. Щастя Вам Боже!

Два тижні тому дістав я телеграму з Нью Йорку від мого великого приятеля Миколи Понеділка²³ який в імені ньюйоркських українців просить мене зробити усе потрібне аби зберегти мою Бібліотеку й обіцяє мені поміч української еміграції в Америці для цього. Я не зрозумів чому мені надіслали цю телеграму. Сьогодні дістав Новий Шлях²⁴ з вирізкою про велике нещастя яке сталося в Бібліотеці Академії Наук в Києві – все згоріло. В наслідок цього моя бібліотека набірає як найбільшої ваги.

Пропаную Вам таке: розпочати разом зі мною негайно акцію за створення великої центральної Української бібліотеки в Женеві з метою охоронити те цінне що маємо закордоном. Можемо рахувати з помічью з Америки. В цій справі Ви маєте компетенцію, і я прошу Вас пишіть мені Вашу думку про це, — але почати треба негайно бо инакше

Оті всі галічмони створять щось нікчемне.

Я цілий час працюю для Дипломатичної Історії України. Тут тепер мешкає нащадок гетьмана Брюховецького²⁵ який передав мені свої дипломатичні матерьяли, дуже цікаві для ДІУ. Я закінчую їх опрацьовання. Не знаю чи Ви знаєте що в 1905 році були видані три томи Костомарова²⁶ (без московської цензури) зовсім інакші ніж його попередні видання. Головно Мазепа і мазепинці... Я мав з цим велику працю бо мусів доповнювати мій матерьял для ДІУ.

За книжочки які Ви маєте буду Вам вдячний.

Я послав мою статтю і 21 фото Космопресс — ось вже 10 день але відповіді шей досі не маю. Не розумію чому вони проволікають цю справу.

Чекаю Ваш плян що до Бібліотеки в Женеві.

Вітаю Вашу дружину й Вас

Євген Деслав.

20 bis avenue Durante Nice France

№ 4

Євген Деслав – Михайлу Єремієву

Ніцца, 23 вересня 1964 р.

Дорогий Пане Михайло,

Радий що разом з цим листом можу Вам надіслати зміст моєї праці: ДИПЛОМАТИЧНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ. Має вона 86 розділів-статей, є це документи, трактати, дипломатичні акти здебільшого не знані для українського суспільства. Є це наслідок 10 років розшуків, перевірення й оброблення, є це головна праця мого життя, – радий що можу її так назвати.

В передмові до ДІУ я назвав її «гарною історією», присвячую її українській молоді яка переконається студіюючи її що Україна завжди вважала себе незалежною. ДІУ має 86 розділів-статей, щоб видати її потрібний Комітет видання і 86 спонсорів з Канади і ЗДА. Я зробив величезне зусилля щоби її написати, хай тепер українське суспільство зробить зусилля, щоби її видати.

Буду Вам вдячний наколи напишите про ДІУ статті до Ваших часописів, я звертаюсь з цим проханням до всіх моїх знайомих Українських Журналістів.

Чи не хотіли би очолити Європейський Комітет Видання ДІУ? Недавно був у мене Павло Лубенець, з яким я разом був у Києві в Студентському Курні, він потім був у Вас в Центральній Раді телефоністом і добре Вас знає. Я казав йому що Ви є великим прихильником Дипломатичної Історії України, Лубенця це дуже врадувало, просив він мене передати Вам його привіт і побажання працювати з нами як це буде можливе.

Тепер про наші справи:

Справа Бібліотеки. Я ж Вам вже писав що Словянська бібліотека мене не цікавить. Що торкається Української Бібліотеки в Женеві, то для такої бібліотеки треб перед усім знайти гроші. Отже коли знайдете гроші будемо говорити про це. У мене знов був представник від УНЕСКО, пропановує мені за мою Збірку Україніки 150 000 шв. франків. Я порядкую теж мій український архив, ним цікавляться в ЗДА.

Справа польських книжечок. В якому стані є ця справа? Я охоче би їх виміняв.

Справа книжечки Радзивила про окупацію Тарнопольщини. Колись ви обіцяли позичити цю книжку але ніколи її мені не прислали. Коли це можливо пошліть її мені на пару тижнів.

Я дістав від французької адміністрації мою пенсію і справа мого перенесення до Швейцарії відпадає. Але тепер мене цікавить мати осідок у Франції коло Женеви: в Аннемасі або в Тононі. Я передбачаю великі події на Україні і хотів би бути ближче до Женеви. Що Ви думаєте про цей мій осідок недалеко від Женеви?

Моя дружина і я вітаємо Вас обох.
Щиро Ваш Євген Деслав.

№ 5

Михайло Єремійв – Євгену Деславу
Женева, 29 вересня 1964 р.

Дорогий Пане Євгене,

Повернувшись до Женеви дістав Вашого листа. Був відсутній 3 тижні, а тепер поспішаю Вам відповісти.

Ви маєте дійсно рацію хвалитися Вашою працею, бо вона виглядає дуже імпозантно і я можу Вас дуже щиро привітати з закінченням. Але, прочитавши зміст, вважаю, як вже писав Вам і раніше, що титул: Дипломатична Історія України — не є цілком відповідним. Є пропуски, як наприклад Ви не згадуєте про декларації українців на революційному австрійському парламенті в Кромезжіж, про промови Карно в Корлежислятів (1868), промови Гаярд Банселя у франц[узькому] Парляменті (1918), про боротьбу Садика-Паши під Севастополем, про акцію турецького княжича (імя пригадаю) на Запоріжжі, а також про Переяславський та Берестейський трактати, які варто представити в правдивому вигляді. Тим часом ці факти прийшли мені до голови, але з певністю є їх значно більше. Отже, коли б Ви обмежилися титулом: Причинки, або матерьяли до дипломатичної історії України, то мали б вільну руку, ще багато дописувати, а також уникли б зайвої критики наших вчених дурників. Майте на увазі, що я Вам нічого не раджу, а тільки звертаю Вашу увагу.

Так само мені здається, що гравюри, про які Ви згадуєте (можу Вам ще дати: Знайомство Кароля XII з Мазепою), чи Палац Кочубея в Ніці, до дипломатії не належать. Що до Пікте де Рошмон²⁷, я маю автентичні, рукописні документи про його акцію на Херсонщині, а також міг би зробити відпис оповідання Гасмана про Полтавський бій, хоча ці документи до дипломатичної історії не належать.

Я дуже добре знаю Лубенця і завше з ним стикаюся коли буваю в Парижі. Дуже симпатична і віддана справі людина, але я не знав, що він був у студентському Курені.

Те що Ви пишете про бібліотеку, приймаю до відому і буду діяти відповідно. Шкода буде, як продасть Юнеско, бо це страшне дрантя і можуть передати до Російського Архіву.

Зараз заходжуся порядкувати мою бібліотеку і, як тільки знайду Радзивіла — вишлю. На жаль маю знову навал праці. До 25 жовтня мушу виготовити поважну розвідку про Ц[ентральну] Раду, загальний нарис Історії України для голандського часопису, розвідку про укр.лісню за кордоном і два ілюстрованих артикули для Космопресу. До того ще на вакаціях уломив собі пальця і не можу писати швидко.

Що до Вашого п'є а тер²⁸ під Женевою, то я маю близьких знайомих в Анемасі і в Сан Жюльєн. Як що вирішите, то зможу Вам допомогти. В цих містах можете мати карт фронтальєр і їздити до Женеві на трамі.

Що до Ваших дублів, то я можу зацікавити тутешні бібліотеки, але трохи згодом.

Тим часом щиро Вас здоровлю з Дружиною і прошу не забувати.

Ваш Мих[айло] Єремієв.

№ 6

Євген Деслав — Михайлу Єреміїву

Ніцца, 7 жовтня 1964 р.

Дорогий Пане Михайло,

Дякую Вам за листа від 29 вересня. Можу Вам сповістити добру для ДІУ вістку: заклались два Комітети Видання, перший в Шікаго і другий в Австралії. Зміст ДІУ вже надрукований в канадійській пресі, що дня дістаю листи з яких незнані мені особи вітають ДІУ. Шікагський Комітет пише: Ми не можемо надивуватись, що Бог дав нам такого автора, тобто Вас і що ми маємо можливість тепер видати таку працю.

Повстає тепер справа де ми будемо видавати, я хотів би щоби це було в Швайцарії. Буду Вас просити розвідайтесь чи та це друкарня про яку Ви мені вже казали має український шрифт і які бере ціни. В Парижі мені зробили обчислення що видання коштувало би 1000 амер[иканських] долярів — 2 000 примірників. Подаю Вам до Вашого відома, що Австралійський Комітет

вважає що необхідно видати ДІУ французькою мовою, отже це звичайно зробимо в Швейцарії. Я вже розпочав велику акцію в українській пресі в Америці, подайте зі свого боку замітки про ДІУ до Канадійського Фармера²⁹.

Ви пишете мені що мусите відгризатись на атаки старих дурнів, я вважаю що не варто на це тратити сили, ці старі «діячі» нарobili вже стільки обвинувачень що ніхто на їхні закиди не звертає уваги і не бере їх поважно, роблять вони це щоби про них балакали і не забували. На все це не варто тратити часу. Щоби не казали і не писали проти Вас, Ваші приятелі не змінять думку про Вас. Цим літом був у мене проїздом на Грецію син Феденка³⁰ з дружиною. Тільки я згадав про Женеву він запитав мене чи я бачу Вас? Не тільки бачу але й мешкаю у п. Єремієва. А знаєте що у нього трапилось з Мазепою³¹? Знаю і не надаю всьому цьому найменшій уваги. А чи знаєте про його контакти з поляками? Знаю, і не вважаю що це можна закидати, Петлюра теж був в контактi. Я посуджую людей по-тому як вони зі мною поводяться, п. Єремієв був завжди зі мною коректним і я не потрібую порад як з ним поводитись! Можна сказати що цим я йому загулив рота. Мій великий приятель з Австралії п. Білинський мені писав: тримайте зв'язок з Єремієвим є це великий патріот! Буду радий наколи ці незлі тихі слова трохи заспокоять Вас!

Ну а тепер про наші справи. Як що маєте промову (текст) Карно³² в Кор Лежіслатів, пошліть будте ласкаві. Також мене цікавлять документи про акцію Пікте де Рошемон на Херсонщині. Всюду я визначаю в передмові і в тексті ті матерьяли які Ви мені позичаєте для ДІУ. Не забудьте про книжечку Радзивила про окупацію Тарнопольщини. А пригадав теж про польські брошурки, чи Ви їх вже продали?

Щиро Вас здоровлю Євген Деслав.

Моя Дружина вітає Вас обох.

Eugen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 7

Євген Деслав — Михайлу Єремієву

Ніцца, 25 січня 1965 р.

Дорогий Пане Михайло,

Труднощі з помешканням, які Ви маєте, ще раз показали мені, як надзвичайно тяжко нам українцям працювати закордоном та ще й на еміграції.

Я хотів би щоби цей мій лист підбадьорив Вас і дав Вам необхідну енергію щоби боротись з усіма перешкодами. Ви певно знаєте українську приказку: на то й лихо щоб з ним битись!

Гадаю що справу з бібліотекою слід поки що відкласти. Одинока справа яка тепер знаходить підтримку серед еміграції в ЗДА і Канаді це видання українських та на українські теми книжок: я маю видавця українця віце директора двох банків на Флориді в ЗДА. Правда він мені поставив умови але такі що я можу їх сприйняти: одною з умов: в першому томі мусить бути розділ про дипломатичну роботу Симона Васильовича Петлюри отже я мушу трохи продовжити зміст першого тому.

Я вже Вам писав що в другому томі Дипломатичної Історії України буде розділ «Симон Петлюра в описах чужоземних спостерігачів — дипломатів і журналістів». Маю вже численні свідчення французькі та італійські. Бракує мені швейцарських, може у Вас є.

З Мадриду мені пишуть мої приятелі іспанці що в архіві Міністерства Закордонних справ Еспанії є листування гр. Тишкевича³³ з королем Альфонсом XIII в українських справах, чи знаєте Ви щось про це? Може маєте спогади Тишкевича? Пошліть мені на кілька днів.

№ 8

Євген Деслав — Михайлу Єреміїву

Спогади колишніх українських дипломатів в «Дипломатичній історії України»³⁴

Українці у вільному світі мало знають українську дипломатичну історію як колишню так і модерну. Про українські дипломатичні місії навіть і знані українські історики пишуть небагато а часто і дуже невідповідно: українські дипломати начебто не знали іноземних мов, не мали до діспозиції для дипломатичної акції відповідної української літератури і взагалі не принесли великої користи для української справи закордоном.

Ця несправедлива критика викликана тим, що ці науковці самі нічого не знали про величезну і надзвичайно корисну роботу, яку зробила для справи незалежності України українська дипломатія 1917–1923 рр.

Готуючи до друку другий том «Д.І.У» Євген Деслав використовує безпосередні свідчення провідних українських дипломатів, їх спогади вже колись опубліковані та ті що ще ніде не друкувались.

Ось що писав 1928 року у Львові Дмитро Левицький³⁵, шеф української дипломатичної місії в Копенгагені, про тогочасні дипломатичні представництва України: «Якби не говорити, то за 1919 рік поширено в Європі знання і тим самим вагу української справи в Європі більше, як за цілі століття перед тим. Природно, що на це зложились сприятливі обставини, що головною причиною зацікавлення Україною була визвольна боротьба проти большевиків, але чимала заслуга дипломатичних місій лежить у тому, що вони зуміли причинитися до активізування того зацікавлення, вміли спопуляризувати українську справу, вміли спонукати між чужинцями навіть дуже впливових людей, які станули в обороні української справи і які досі є нашими національними приятелями та які зможуть може нам ще і в майбутньому віддати неоцінені прислуги...»

Ніцца, 14 вересня 1965 р.

Дорогий Пане Михайло,

Надсилаю Вам цю нотатку, щоби дати Вам охоту написати для ДІУ спогади про Дипломатичну Місію в Італії при Квіріналі.

Буду в Женеві 27 вересня десь по 12 годині і буду Вам телефонувати.

Справа видання Дипломатичної історії України в порядку, мені тепер треба сфотографувати і зробити кліше в Женеві, бо в Канаді це роблять дуже зле а видатки великі. Візму з собою кілька образків і дипломатичних грамот щоби з Вами зробити проби.

Буду з Вами говорити про створення в Женеві офісу Дипломатичної Документації головно для новостворених африканських держав та видання Українського Дипломатичного Вісника (спочатку на мультиплікаторі).

Бажаю Вам добре відпочити, щиро Євген Деслав³⁶.

Eugen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 9

Євген Деслав — Михайлу Єреміїву
20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France
Дорогий пане Михайло,

Дякую Вам за фотографію Тишкевича. Велику приємність зробили Ви мені звісткою, що можете написати для ДІУ історію Місії в Римі та Ваші відвідини інших Місій в Європі з доручення Петлюри. Буду просити Вас зробити з цього матерьялу два розділи, в розділі відвідини підвести підсумок діяльності цих місій, висловити Вашу думку щодо окремих дипломатів, визначити їх якості й їх вади без огляду на які будь їхні реакції, — робимо це для історії, і мусимо зробити це так як воно було. Всі Ваші фота є цікаві, по можливості подайте дати, коли Ви їх зробили.

Мені пропонують з Вінніпегу зробити дві серії дипломатичних українських марок, одна — документів і другу видатних дипломатів, шість осіб для шости марок. Вибір осіб роблю я, — Ви перший кому пишу в цій справі, хочу з Вами порадитись. Що Ви думаєте про таку серію: Д. Дорошенко³⁷, О. Шульгин³⁸, М. Тишкевич, Є. Лукасевич³⁹, М. Єремієв, М. Троцький⁴⁰.

М. Троцький послав мені свій дипломатичний паспорт на якому є його дуже добре фото, — отже я можу репродукувати цілу сторінку дипломатичного паспорту з його фотографією. Вашої фотографії я не маю, і Ви мусити потурбуватись щоби я її мав. І дуже добру, щоб добре вийшла на марці. Подайте мені відповідь поворотною поштою.

Разом з цим листом надсилаю Вам часописі з Києва і Пекіну. Щиро Ваш Євген Деслав⁴¹.

№ 10

Михайло Єремійв — Євгену Деславу
Женева, 25 березня 1966 р.

Дорогий Пане Євгене.

Посилаю Вам відповідь, як Ви просите, з поворотом пошти.

Посилаю іншу картку Тишкевича вже без дефектів, але, думаю, що можна зробити ще ліпше, бо збільшення завелике. Отже, зроблю і надішлю.

Майте на увазі, що Тишкевич був моїм кумом, бо записаний, як хрещений батько мого сина Михайла — тепер священника. Я мав з ним дуже велике листування, бо по смерті Петлюри всі про нього забули і я одинокий потішав його своїми листами. Маю всі його в мойому архіві. Я думаю ще його фото в мойй хаті з моїми та Токаржевськими.

Справа марок для мене неясна. Чи не краще видати картки, або альбом. Напишіть Ваші аргументи.

Посилаю Вам при цьому листу Голів Місій, які я пригадав. Думаю, що для першої серії не варто вставляти Троцького, який був тільки секретарем, а також Дорошенка, який послом не був. На їх місце краще додати Ліпинського і Штейнгеля⁴², які були дуже порядні люди. Цим покажете Вашу безсторонність, що вподобається гетьманцям. Але, зрештою, діло Ваше. Портрети їх у мене мусять бути. Дуже прошу написати мені про фільм, як я Вас просив в попередньому листі.

Щодо історії Моєї Місії, то як Ви хочете: науково історичний огляд, чи літературно-історичний?

Листа Голів Місій та Посольств

1. Німеччина Штейнгель, Порш, Смаль-Стоцький
2. Туреччина Суковкін, Лотоцький, Токаржевський
3. Болгарія Шульгин
4. Румунія Гасенко, Мацієвич
5. Австрія Ліпинський, Сидоренко
6. Венгрія Галаган
7. Польща Ливицький
8. Квірінал Антонович, Єремієв
9. Ватикан Тишкевич
10. Франція Сидоренко, Тишкевич
11. Чехослов. Славінський
12. Англія Марголін
13. Бельгія Яковлів
14. Швайцарія Лукасевич, Василько

№ 11

Євген Деслав — Михайлу Єремієву

УКРАЇНСЬКА АКЦІЯ В МІЖНАРОДНІЙ
ДИПЛОМАТИЧНІЙ СФЕРІ ВІД 1921 РОКУ АЖ ДО
ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДОКЛАДНО ВІДЗНАЧИЛАСЯ В
ЖЕНЕВСЬКОМУ БЮЛЕТЕНІ «ОФІНОР», ДИРЕКТОРОМ
ЯКОГО БУВ ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ДИПЛОМАТ
МИХАЙЛО ЄРЕМІЄВ. ОФІНОР ВИДАВАВСЯ МОВАМИ:
УКРАЇНСЬКОЮ І ФРАНЦУЗЬКОЮ Й МАВ ВЕЛИКЕ
ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ОЗНАЙОМЛЕННЯ ВСЕСВІТУ З
УКРАЇНСЬКИМИ ДИПЛОМАТИЧНО-ПОЛІТИЧНИМИ
СПРАВАМИ.

ДИПЛОМАТИЧНА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Ніцца, 23 листопада [19]65 р.

ДОРОГИЙ ПАНЕ МИХАЙЛО,

Щоби відзначити як належить бути Вашу українську акцію між двома війнами для ВИСТАВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ІСТОРІЇ я зробив невелике панно з заголовків ОФІНОРА за всі роки і додав до панно оцей (нагорі) текст пояснення. Було б добре як би ми могли зробити розділ «ДИПЛОМАТИЧНА АКЦІЯ ОФІНОРА». Подумайте про це.

ВИСТАВУ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ІСТОРІЇ влаштовують на Різдво у Вінніпегу старші пластуни цього міста, наколи б Ви мали якісь дипломатичні фота, позбірайте їх і пошліть мені. Під кожним фотом або документом буде зазначено що це належить Вам.

Моя Дружина і я щиро Вас та Вашу милу дружину вітаємо
Євген Деслав

20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 12

Євген Деслав — Михайлу Єреміїву

20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

Ніцца, 17 січня 1966 р.

Маю листа з Канади, — перший том Дипломатичної історії України має вийти з друкарні в кінці січня теб-то рівночасно з Виставою, присвяченою Дипломатичній Історії.

Я закінчую опрацювання другого тому. На цьому тижні маю робити розділ «Дипломатичні стосунки між Україною й Італією». Для цього розділу я передусім потрібую Ваше добре фото. Я маю одне, але посилаю це Вам, я хотів би мати фото без капелюха. Пошукайте, — Ви певно маєте.

Маю для цього розділу теж головні ноти які вислала Місія до Італійського уряду, я коли перепису ці ноти, можу надіслати Вам один примірник щоби Ви доповнили, тебто додали до нот Ваш текст. Пишіть мені чи це можливо.

По похилій площині Євгена Онацького⁴³ мало чого варта, Онацький описує нудно свої розмови з іншими так само як і він нудними урядовцями Місії, наївність Онацького є безмежна. З книжки виходить що Ви були одинокою особою у Місії яка працювала. Нічого поганого про Вас він не пише, викреслив певно його видавець, щоб не мати комплікацій⁴⁴.

Ціми днями я був у Каннах у мого великого приятеля Середи, він готує Виставу своїх образів у Каннах, є це добрий

маляр. Мені прийшла думка, що в голі вілли Вашої пані можна було би влаштувати дуже добрі вистави різного жанру. Перебалакайте з Вашою Панею в цій справі, — такі вистави можуть бути цікавими і для Вас і для мене.

Отже чекаю Вашого листа в справі італійського розділу ДІУ. Як лише отримаю перший примірник ДІУ, негайно пришлю Вам щоби Ви написали до Вашого часопису в Канаді статтю про мою працю.

Моя дружина і я щиро Вас обох вітаємо⁴⁵.

№ 13

Євген Деслав — Михайлу Єремієву

Ніцца, 31 січня 1966 р.

Дорогий Пане Михайло,

Дістав Вашу картку і негайно в розділі «Повноважні міністри і Шефи Дипломатичних Представництв України» поставив Ваше ім'я як Шефа Української Дипломатичної Місії в Римі.

Я волів би мати Ваше добре фото з епохи Місії в Римі, можливо Ви маєте якесь дипломатичне фото (без «Мухи»⁴⁶), може с Тишкевичем, фота якого я не можу знайти. Якщо у Вас є якісь матерьяли, ноти, статті підписані Вами та щось про Тишкевича, до якого я ставлюсь з найбільшою пошаною, посылайте мені.

Що думаєте Ви й Ваша Дружина про створення на Вашій віллі Виставочної Галереї, чи тяжко було б дістати дозвіл на відкриття, — малярів з Кань та Вансу, і з Парижа я Вам дістану.

Вже відібрав для продажу російські матерьяли, як я Вам вже писав я маю десь коло 80 статей про російське «проникновентіє» в Китай, Манджурію, Тибет, Туркестан, Памір, Якутію. Це унікальна колекція і її треба добре продати. Зараз це добрий момент для такого продажу. Чекаю Ваших добрих фот Євген Деслав.

Перший том Дипломатичної Історії України має вийти з друкарні у Вінніпегу на початку лютого, чи можна було би зробити у Вас представництво по продажу ДІУ на Європу? І на яку адресу?

20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

¹ Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Memoria (2), Box 1, File 6.

² Див. текст листа: «Кохана моя Ганнусенько. Для того, що Ти зацікавилася нашою генеалогією, подаю Тобі деякі відомості про нашу родину. По правді мовити, я не знаю багато, бо всі наші родинні документи згоріли в 1875 році при пожару нашої хати в Юрові, на Київщині. Коли я був малий, то це була доба демократизму і ніхто не цікавився геральдикой. Мій Батько, а твій Прадід Михайло Степанович, казав мені, що герб нашої родини є в Петербурзі в 3-й книжці шляхетних родин, але, що позаяк все згоріло коли він мав тільки 24 роки, він пам'ятає тільки, що там були дві козацькі шаблі. Він також сказав мені, що рід наш походить з Єремівки, чи Веремівки над Дніпром, де був колись замок для оборони Татар.

На початку XIX століття, зайшла якась родинна сварка і частина родини переїхала до Києва. Коли моя сестра Катя поступила в Київ до ліцею, то там були дві дівчини Єремівки — Катя і Таня і мій Батько казав, що це наші родички з Веремівки.

Спочатку київська частина родини жила в бідності, але мій Дід, а Твій Прадід був людиною дуже здібною і зробив велику адміністративну кар'єру. Він був Директор Канцелярії Генерал-Губернатора і мав бути Губернатором, але він був Українець і коли заарештували Шевченка, то він сховав самі важні папери і тим його спас, бо його могли повісити. Ці папери також згоріли в Юрові, але він їх декому показав. Про цю справу якось довідалися і він мусів подати до демісії ще молодим. Він мав маєток Юрів і став купляти іншій, бо тоді це було недорого. В Юрові було 1500 гект., де він сам жив, а до того він мав Красну Слободу — 800 г., Вужи — не знаю скільки і Тростянку, де було 5500 г., все ліс. Він продав Красну Слободу своєму кузену Михайлу Хижнякову, продав також Вужи, а коли він помер, то один сусід Соколовський зробив шахрайство і відібрав його від моєї бабуні Тетяни Михайловни, яка була дочкою Михайла Хижнякова. Бабуня скоро померла, а мій Батько переїхав в Тростянку, де ми жили до самої революції. Мій Батько мав три сестри. Маруся, Ольга і Юльця. Щоб не ділити Тростянки, він їм купив маєток Борщів за 30 кіл. Від Тростянки, де вони жили аж до революції.

В Українському Гербовнику Модзалевського, який є в Бібліотеці Петлюри сказано, що наш предок був за часи Мазепи Сотником, що була третя посада після Гетьмана. Вся Україна була поділена на полки, а полки (департаменти) на сотні і сотник був як Префе. Як що Бог дасть віку, я вам про це напишу подрібніше// Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Jeremijew's Famili, ND 1942-71, Box 1, File 9.

³ Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник с рисунками Егора Нарбута / Издание черниговского дворянства. — СПб.: Типография Сириус, 1914. — 322 с.

⁴ Лукомский В.К., Модзалевский В.Л. Малороссийский гербовник... — С. 51.

⁵ Див.: Державний архів м. Києва. — Ф. 16. — Оп. 1-л. — Спр. 1612. — Арк. 3.

⁶ Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Anniversaries, ND 1924-74, Box 1, File 23.

⁷ http://zustrich.quebec-ukraine.com/lib/katia_the_queen.html

⁸ http://zustrich.quebec-ukraine.com/lib/katia_the_queen.html

⁹ За іншими даними, Інформаційне агентство «Ofinog» створено 1927 р. у Римі (керівник — М.Єреміїв) з ініціативи польської військової розвідки спершу з метою пропаганди діяльності українського уряду в екзилі. 1928 р. офіс агентства перенесено в Париж, а 1936 р. — в Женеву з філіями в Римі, Парижі та Мадриді. Кореспонденти агентства діяли в різних містах світу. Див., зокрема: <http://pl.wikipedia.org/wiki/Ofinog>

- ¹⁰ Див. зокрема: *Осташко Т.С.* Єремів Михайло Михайлович // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е—Й / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; НАН України. Інститут історії України. — К.: В-во «Наукова думка», 2005. — С. 125.
- ¹¹ Бачинський Євген Васильович (1885–1978) — видатний церковний і громадсько-політичний діяч, журналіст, дипломат, архієпископ УАПЦ (С), редактор «Вісника СВУ» («La Revue Ukrainienne»), видавець і редактор церковного журналу «Еклезія». Тимчасовий консул УНР у Швейцарії (1918). Генеральний секретар «Українсько-Швейцарської Торгової Палати» (1919–1922). Засновник «українського Архіву Швейцарії» (1935). Директор допомогового комітету українського «Червоного Хреста» на чужині (1939), засновник Центрального комітету допомоги «Українського Червоного Хреста» в Женеві. 7 травня 1955 р. хіротонізований на єпископа УАПЦ (Соборноправної) для Західньо-Європейської єпархії УАПЦ з осідком у Швейцарії (парафія Ружмон).
- ¹² Онацький Євген Дометійович (1894–1979) — український громадський діяч, журналіст, науковець. Після закінчення Другої світової війни виїхав до Аргентини. В Буенос-Айресі заснував Спілку українських науковців, митців та літераторів, редагував тижневик «Наш клич», альманах «Відродження», щомісячник «Дзвін». Уклав «Українську малу енциклопедію». Від 1953 р. — Голова Української Центральної Репрезентації (українського координаційного центру) в Аргентині, а в 1960–1963 рр. очільник її Головної Ради. Див.: Лист Євгена Бачинського до Євгена Деслава // Листування Євгена Деслава... — С. 262–263.
- ¹³ Прометеївський рух — міжнародний рух в 1920–1930-х рр., основна ідея якого полягала в об'єднанні держав, здатних протидіяти імперським амбіціям СРСР і забезпечити рівновагу сил в Центральній і Східній Європі, національному визволенні поневолених народів. Формувався під егідою Польщі. Серед засновників був уряд УНР в екзилі. Члени: М. Ковальський, В. Прокопович, В. Сальський, Р. Смаль-Стоцький, І. Токаржевський-Карашевич, Л. Чикаленко, М. Шулицький, О. та Р. Шульгини та ін.
- ¹⁴ Див.: Листування Євгена Деслава / упоряд., вступна стаття і коментарі о. Ю. Мицика. — К., 2009. — С. 71. — (Серія «Джерела з історії української еміграції», Т. 4).
- ¹⁵ Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Бібліотека та архіви Канади, Mychailo Jeremijew fonds, 1999-00401-9, Anniversaries, ND 1924-74, Box 1, File 23.
- ¹⁶ Див.: Бібліотека і архів Канади, Vasile Avramenko fonds, R6747-0-8-E (MG31-D87), vol. 18.
- ¹⁷ Mychailo Jeremijew fonds, реєстраційний номер 1999-00401-9 (попередній — MG30-E287), крайні дати документів: 1912–1975 рр.
- ¹⁸ Вступ // Листування Євгена Деслава... — С. 13.
- ¹⁹ Лист Є. Бачинського до Є. Деслава // Листування Євгена Деслава... — С. 248.
- ²⁰ Йдеться про Єлисавету Павлівну Скоропадську (Кужим), доньку гетьмана Павла Скоропадського. Див. про неї зокрема: Гай-Нижник П. Марія та Лізавета Скоропадські: нариси до історії українського Гетьманського руху // Київська старовина. — 2006. — № 2. — С. 159–167.
- ²¹ Ймовірно, йдеться про українського художника-імпресіоніста, уродженця Львівщини Кураха Івана Степановича (1909–1968), який вивчав мистецтво у Варшаві, Римі та Мілані, з 1939 р. викладав у Академії Брера (Мілан). Помер 15 січня 1968 р. в Цюриху.
- ²² Волтер Джек Паланс (Jack Palance, Володимир Палагнюк, 1919 (1920) – 2006) — американський кіноактор українського походження, лауреат премії «Оскар» у номінації «найкращий

- актор другого плану» за роботи в фільмах «Міські піжони» (1991) та «Раптовий страх» (1952), кінопремій «Золотий глобус» і «Еммі». З родини українських емігрантів.
- ²³ Понеділок Микола Васильович (1922–1976) — український письменник-гуморист, перекладач. Випускник Одеського університету. З 1944 р. — у Німеччині (виступав у таборах українських біженців), з 1949 р. — у США.
- ²⁴ «Новий шлях» (англ. *New Pathway*) — український тижневик, орган Українського національного об'єднання (УНО).
- ²⁵ Йдеться про колишнього директора Мароканських залізниць Брюховецького, який мешкав у Перпіньяні, на півдні Франції.
- ²⁶ Див.: *Костомаров Н.И.* Собрание сочинений Н.И. Костомарова. Исторические монографии и исследования. — Кн. 7, т. 17: Последние годы Речи-Посполитой. Ч. 1 / Издание Общества для пособия нуждающимся литераторам и ученым («Литертурного фонда»). — СПб.: Типография М.М. Стасюлевича, 1905. — 720 с.
- ²⁷ Пікте де Рошемон Шарль (*Pictet de Rochemont Charles*, 1755–1824) — швейцарський політичний і військовий діяч, дипломат, аматор сільського господарства. Започаткував розведення вівців-мериносів на Одещині та Херсонщині, де купив 1809 р. землі за сприяння генерал-губернатора Новоросії та Бессарабії (1804–1815) герцога де Рішельє.
- ²⁸ Французький вислів, що в дослівному перекладі означає «мати тимчасове помешкання».
- ²⁹ «Канадійський фермер» — найстаріша українська газета в Канаді, тижневик, заснована 1903 р. у Вінніпезі.
- ³⁰ Феденко Панас Васильович (1893–1981) — політичний діяч, журналіст, історик, публіцист. З 1959 р. працював у Мюнхені в Інституті вивчення СРСР, досліджував еволюцію комуністичного режиму в СРСР.
- ³¹ Мазела Ісаак Прохорович (1884–1952) — український політичний і державний діяч. Із осені 1920 р. в еміграції: працював доцентом Української господарської академії в Подебрадах, професором Українського технічно-господарського інституту. Налезав до організаторів Української Національної Ради, першим головою її виконавчого органу (з червня 1948 р.). Співпрацював з журналом «Соціал-демократ». Автор праць: «Підстави нашого відродження» (Т. I–II, Авґсбург, 1946, 1949), «Україна в огні й бурі революції» (Прага, 1942)».
- ³² Карно Марі Франсуа Саді (*Marie François Sadi Carnot*, 1837–1894) — французький політичний діяч, Президент Франції (1887–1894).
- ³³ Тишкевич Михайло Станіславович (1857–1930) — граф, український громадсько-політичний діяч, дипломат, митець і меценат. Народився на Київщині. Закінчив Академію мистецтв у Петербурзі. Фінансував науково-просвітні організації у Львові та Києві. Під час Першої світової війни жив у Лозанні (Швейцарія). В 1919 р. — Посол УНР у Ватикані, голова української дипломатичної місії на Паризькій мирній конференції, керівник українських делегацій у Сан-Ремо і Спа. Від 1920 р. до кінця життя мешкав у Жиданові біля Познані (Польща).
- ³⁴ Лист починається з цього фрагмента — ймовірно, частини тексту розділу Дипломатичної історії України.
- ³⁵ Левецький Дмитро Павлович (1877–1942) — український громадсько-політичний діяч, правник, дипломат. Брав участь у підписанні попереднього договору про об'єднання УНР і ЗУНР (1 грудня 1918 р.). Голова Надзвичайної дипломатичної місії УНР у Данії (1919–1920), керівник організації «Молода Галичина» (1921–1922). Повернувся до Львова 1923 р., редагував газету «Діло» (1923–1925). Один із засновників Українського національно-демокра-

тичного об'єднання, його перший голова (1925–1935). Упродовж 1936–1939 рр. очолював Український координаційний комітет у Львові. Репресований у вересні 1939 р.

³⁶ Дописано від руки: «В Женеві відвідаю Бібліотеку Об'єднаних Націй, — потребую документацію про Конференцію в Сан-Ремо, Спа і Генуї (по першій світовій війні)».

³⁷ Дорошенко Дмитро Іванович (1882–1951) — український громадсько-політичний діяч, історик, дипломат. З 1920 р. в еміграції, член Союзу хліборобів-державників. Мешкав у Празі, Відні, Берліні. Очолював Українську вільну академію наук у Мюнхені (1945–1951 рр.).

³⁸ Шульгин Олександр Якович (1889–1960) — український громадсько-політичний діяч, історик, дипломат. У 1926–1936, 1939–1940, 1945–1946 рр. був міністром закордонних справ УНР в екзилі. Автор праць: «Політика. Державне будівництво України і міжнародні справи» (1918), «Нариси з новітньої історії Європи» (1925), «Уваги до історії розвитку ранішнього капіталізму» (1928), «Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині» (1934) та ін. Віце-президент Міжнародної вільної академії в Парижі (1952–1960).

³⁹ Лукасевич Євмен (1871–1929) — український громадський діяч, дипломат, журналіст, лікар. Автор україномовного «Анатомічного словника». У 1919 р. очолював Надзвичайну дипломатичну місію УНР у Швейцарії. У 1920-х рр. був міністром закордонних справ Державного центру УНР в екзилі. Жив у Варшаві, займався приватною лікарською практикою.

⁴⁰ Троцький Микола (псевдонім М. Данько) (1883–1971) — громадський діяч, журналіст. В 1930-х роках мешкав у Женеві, був співробітником Українського інформаційного бюро, а з 1931 р. — редактор німецького тижневика «Die Volkerbrücke».

⁴¹ Текст надруковано на друкарській машинці. На першій сторінці дописано від руки: «Про інші справи напишу потім, зараз зайнятий справою марок і дип. спогадів. П. Троцькому я в справі марок ще не писав, — напишу після Вашої відповіді». Підпис — ЕД.

⁴² Липинський В'ячеслав Казимирович (1882–1931) — видатний український історик, громадсько-політичний діяч, дипломат, філософ, публіцист. Упродовж 1926–1928 рр. за дорученням Гетьмана Павла Скоропадського працює дійсним членом Українського наукового інституту в Берліні.

Штейнгель Федір Рудольфович (1870–1946) — український громадсько-політичний і культурний діяч, дипломат. За доби Гетьманату — посол Української Держави в Німеччині. В 1939 р. емігрував до Німеччини.

⁴³ Дописано від руки: «З тексту Вашого фота виходить, що Ви були charge d'affaires, — чи можу я так Вас подати?».

⁴⁴ Йдеться про працю: Онацький Євген. По похилій площині. Записки журналіста і дипломата. — Ч. I. — Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1964. — 152 с.; Ч. II. — Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1969. — 213 с.

⁴⁵ Дописано від руки: «Написав п. Заклинський, — чи не можна було б надіслати мої пакунки залізницею до Ніцци, — всі витрати я повертаю або надішлю наперед. Жадної відповіді!!! Чи маєте Ви фото графа Тишкевича, мені бракує!».

⁴⁶ Йдеться про Антоновича Дмитра Володимировича (псевдоніми: Войнаровський, Муха, Шельменко, Подорожній; 1877–1945) — українського історика мистецтва, громадського і політичного діяча, дипломата. Один із засновників, декан філософського факультету і ректор Українського вільного університету у Відні і Празі (1928–1930, 1937–1938 рр.). Фондатор і директор Музею визвольної боротьби України в Празі. Див., зокрема: Шаповал А. Дипломат

Анотація. У статті подано добірку листів з фонду українського громадського і політичного діяча, журналіста, дипломата Михайла Михайловича Єреміїва (Єремієва).

Ключові слова: дипломатія, архів, збірка, інформація, колекція, еміграція, Михайло Єреміїв (Єремієв), Ежен Деслав (Євген Слабченко).

Аннотация. В статье представлена подборка писем из фонда украинского общественного и политического деятеля, журналиста, дипломата Михаила Михайловича Еремеева (Еремиева).

Ключевые слова: дипломатия, архив, сборник, информация, коллекция, эмиграция, Михаил Еремеев (Еремиев), Ежен Деслав (Евгений Слабченко).

Summary. The article presents a selection of letters from the archives of Ukrainian public and political activist, journalist and diplomat Mykhailo Yeremiiv (Yeremiev).

Key words: diplomacy, archive, collection, information collection, immigration, Mykhailo Yeremiiv (Yeremiev), Eugene Deslav (Yevhen Slabchenko).

1.1.1955
1955.

30 stycznia 1955

WYKAZ PRACOWNIKÓW

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej.

W tym wykazaniu, na że są prace wykonywane, a nie listy wykazywania. W tymże wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania. W tymże wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Low Mac Jan

Nice 25 April 1955

Prof. Mac Maciej

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

Praca wykonywana na terenie i obszarach lasów państwowych w woj. łódzkiej. W tym wykazaniu wykazywane są prace wykonywane w tymże wykazaniu, a nie listy wykazywania.

6th Street, Toronto
Nice

Iryna MATYASH,

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

**MAIN LIFEWORK
(CORRESPONDENCE OF THE UKRAINIAN DIPLOMATS
YEVHEN DESLAV AND MYKHAILO YEREMIIV)**

Foreign archives hold important sources of the history of Ukrainian diplomacy, including the period of liberation movement of 1917–1921. This is primarily because many representatives of diplomatic missions of the UPR and the Ukrainian state, once left for their duty station, were unable to return to Ukraine. Some of them remained in Europe, others in spite of difficulties, obstacles, persecution, poverty, personal hardships, crossed the ocean for North America or Australia to have there a fresh start. The most important part of the baggage for the most of them was composed of the documents taken from Ukraine and accumulated during the diplomatic service. Over time, they were replenished with the materials describing emigration routine of the former Ukrainian diplomats (sometimes intricate relations between countrymen, lack of money for a living), recording their projects for preserving and development of Ukrainian idea beyond their native country and cherishing dreams of returning to the father's land. Private materials developed into valuable archival collections requiring proper management and storage conditions. Sometimes, partly sold, they became the only source of living.

The Ukrainian social and political activist, journalist and diplomat Mykhailo Yeremiiv collected an archive unique in structure and content. He was a participant and witness of the most significant events in the Ukrainian history and as a researcher was aware of the value of this collection, and as a representative of the Central Council and the first cohort of the Ukrainian diplomats, he sought to keep the memories of time, when «a small number of leaders managed during the memorable 1917 to raise Ukraine and to con-

solidate inert and mistrustful people into a single nation, whose existence Europe had to admit *volens nolens*»¹.

Mykhailo Yermiiv came from a noble family. «Our ancestor in the period of Mazepa served as Sotnik, which was the third position after Hetman»², — he wrote to his granddaughter, referring to «Little Russia Armorial» by V.K. Lukomsky and V.L. Modzalevsky³. Motto, reproduced on the family crest: «Justice, Truth and Honor»⁴, largely determined life position of its representatives. Grandfather of the future diplomat served as a director of the Clerical Office of Kyiv, Volhynia and Podolsk Governor-General. According to the family legend, he had the prospects of becoming the governor, but during the arrest of Taras Shevchenko as a conscious Ukrainian he hid important documents saving the poet from death sentence, but losing his position. There is no documentary evidence of the event, because the rescued «important papers» were burnt in 1875 in the Yermeyev's estate in fire in Yurov village of Kyiv region. In addition to Yurov M. Yermiiv's grandfather owned the villages of Krasnaya Sloboda, Vuzhi and Trostyanka. According to his letter to granddaughter, Mykhailo Yermiiv was born in Yurov on February 7, 1889. Other data indicate that he was born in village Novosilky in Zhytomyr region⁵. Soon he moved with his parents to the village Trostyanka, where the family lived until 1919⁶. The Trostyanka estate is connected with another family legend about Mykhailo Yermiiv's cousin Kateryna Desnytska, «Volyn Roxolana», wife of Thai Field Marshal, son of King Chulalongkorn Rama V of Thailand (1883–1920), and daughter of the judge Ivan Desnytsky and Maria Verdi (Desnyts'ka). Mykhailo Yermiiv mentioned that Desnytsky's children (two common children and four from their previous marriages) after the premature death of their father in 1888 «had uncle Mykhailo Yermiiv, the owner of the large oak forest area in Kyiv Polesse, and stayed in his village Trostyanka all their vacations that lasted almost six months»⁷. His sketch «Kateryna — Queen of Siam» was published in 1972 in the American almanac of the Ukrainian National Union. However, he remarked with sadness: «Russian propagandists widely used the Katya's story, although it is quite trivial, because not only the Romanovs, but also the Habsburgs and Hohenzollerns used to have morganatic women. Ukrainian cineasts never thought of taking advantage of this fantastic story about Kyivan girl worth the

characters from the thousand and one nights. Futile the author tried whenever possible to interest them — there was no response»⁸.

Mykhailo Yeremiiv received his education in Kyiv educational institutions: the first men (Aleksander) High School and Polytechnic Institute. While studying at the institute he headed the Ukrainian student community and served first «political» penalty for his ideas — 2 months of detention in Lukyanivska prison because of his cooperation with the student's organizing committee for celebration of the 100th anniversary of Taras Shevchenko's birth. As a representative of the Kyiv student organizations he was elected to the All-Ukrainian National Congress in 1917 as a member of the Ukrainian Central Rada. M. Yeremiiv joined the Central USDRP and represented the party in the Small Council serving as UCR Secretary (November 6, 1917 — March 23, 1918). He edited the paper «News from the Ukrainian Central Rada». During the UNR Directorate period he was involved in creation of the Ukrainian diplomatic service: served as secretary of the Emergency UNR diplomatic mission in Rome (1919–1920), edited its publication «La Voce del Ucraina». At the end of the mission in 1921 he moved to Prague, where he taught at the Ukrainian Economic Academy in Podebrady (1924–1927). He founded and headed the Ukrainian Central Sports Union. In 1927 he founded and headed the news agency «Ofinor» in Rome⁹. From 1928 till his death on September 16, 1975 he lived in Geneva and until 1944 continued to cooperate with the «Ofinor»¹⁰.

Mykhailo Yeremiiv relations with compatriots were not easy: Archbishop Yevhen Bachynsky¹¹ accused Yeremiiv of embezzling books from his library for which «nationalists sentenced him to execution». Yevhen Onatsky also had grudge against Mykhailo Yeremiiv¹². Yeremiiv was very emotional over such situations, made mistakes myself, was offended, but uses every opportunity to join the Ukrainian projects, continuously replenishing his collection of documents. The most important part of the archive, according to Yeremiiv, was correspondence with the Ukrainian and «Prometheus»¹³ activists (over 500 letters), a collection of diplomatic documents, emigration publications and photos. Sometimes the scientist was looking for opportunities to sell the archive. For example, in April 1965 he turned to Yevhen Deslav about the sale of the archive, because in the mid of 1950s Deslav had already

bought the books from his collection. This fact Deslav described in his letter to Archbishop Yevhen Bachynsky: «...I am very pleased that I bought from him (M. Yeremiiv) the best books of his library and saved them from selling to American libraries and museums, where they would be lost for Ukraine»¹⁴. However, almost a decade later Deslav responded differently: «I think that an offer of Americans to purchase the archive for 2000 dollars comes from not very good people. After the fraud by “doctoral scholars”, who sold to the Americans for a huge amount of money some scanty records bought for nothing in Europe and passed it off as “glorious archive by Drahomanov”, the Americans do not want to hear anything about Ukrainian archives. I am informing you in strict confidence that American university libraries are buying the memoirs of the Eastern Europe politicians. They pay at once, which is much better than waiting for printing and then for proceeds from the sale of books. Clearly, you as a secretary of the Central Council, have many chances to interest the Americans with your memories. As soon as you collect everything you wrote, I think, it will be a sizable package. Culture Attaché of the U.S. Embassy may provide you some help in finding premises, but the main thing is to write in English to the libraries (all) of the U.S. universities. Consider this and devise your action plan. Unfortunately, I can not advise you in the case of selling your archives. Only in Paris there are some six archives on sale for very small amounts of money»¹⁵.

Realizing that the historical value of the collection will increase significantly once it is properly organized, Mykhailo Yeremiiv made attempts to do it since he knew all correspondents personally and could give them «valuable characteristics». However, the workload did not give him reason to hope for its completion. To manage the archive, he tried to attract volunteers. However, a 17-year old Canadian charged \$150 for the work, but instead stole valuable books, antique prints and all stamps (Mykhailo Yeremiiv wrote about it to Vasyl Avramenky several times)¹⁶. Other volunteers did not have enough room for work. Mykhailo Yeremiiv decided to sell the archive for 25000 Swiss francs in order to have the means to organize it, while the rest of the money he planned to bequest to the institution that would acquire his archive. Along with the archives, he wanted to convey to this institution all manuscripts of his unpublished literary and historical works.

In the early 1980s, his unique collection found its place in the National Archives of Canada (now the Library and Archives of Canada)¹⁷. Access to the information contained in the documents collection is governed by the persons who deposited the documents for storage. In order to use the information contained in them one should receive a special permission from the family members of Mykhailo Yeremiiv.

Mykhailo Yeremiiv collection contains personal and family documents (including genealogical information), diplomatic documents, private and official correspondence, photos, newspaper clippings and others. The collection widely represents the documents on the Ukrainian diplomacy during the UPR period (the UPR extraordinary diplomatic mission in Paris, Rome, Switzerland), the Simon Petlura Society correspondence about the trial of Samuel Schwartzbard, notes, newspaper clippings), on Andrei Chekhov's family and others. An important part of the collection, whose value was emphasized by the owner, is the correspondence with Ukrainian political figures and diplomats Dmytro Andrievs'kyi, Yevhen Bachyns'kyi, Oleksander Shulgyn, Yevhen Deslav, Dmytro Doroshenko, Svitozar Drahomanov, Nykyfor Grygoriyev, Andrii Makarenko, Borys Martos, Yevhen Onats'kyi, Vyacheslav Prokopovych, Roman Smal'-Stots'ky, Mykola Trots'kyi, Mykola Vasyliok, Andrii Zhuk and others. Copies of the Yeremiiv's letters to different people and other miscellaneous correspondence are also preserved.

Correspondence of Mykhailo Yeremiiv with Yevhen Deslav (Yevhen A. Slabchenko, December 8, 1899 — September 10, 1966), film director and cameraman, who had experience in diplomatic work in 1919–1921 is of particular interest for the history of the Ukrainian diplomacy and formation of its source base. According to the well-known Ukrainian historian and archaeograph expert Yurii Mytsyk, «yet none of the correspondence between Deslav and Yeremiiv from the archives has been introduced into scientific circulation»¹⁸.

Yevhen Slabchenko worked as a diplomatic courier in the UPR MFA, participated in the Ukrainian delegation at the Paris Peace Conference. Yevhen Deslav collected Ukrainian books and documents, widely promoted his activities in this sphere and attracted knowledgeable compatriots to this work. He bought library and ar-

chival collections of Ukrainian leaders or sought donators. Active search work of Yevhen Deslav in the European countries (France, Italy, Switzerland and others) and North America resulted in concrete implemented and potential projects. Sometimes countrymen characterized his plans as too exaggerated (E. Bachyns'kyi even called them swaggering¹⁹). However, in early 1960 he managed to place his collection «Ucrainica» in Nice at the address Avenue Mont-Rabeau²⁰. It was divided into the following sections: general literature, Ukrainian diplomatic library, archive of Ukrainian writers, artists, scientists and foreigners, who contributed to the Ukrainian studies. Private archives of the Ukrainian leaders are also deposited in the collection. Yevhen Deslav called for the Ukrainians, «who want to keep their books in order and to prevent their parish in a foreign country» to send their documents and books for his collection. He was looking for like-minded people. Mykhailo Yeremiiv was one of the activists approached by a tireless collector.

Below is a selection of letters from Mykhailo Yeremiiv's collection at the Library and Archives of Canada (1999-00401-9, ND 1924-74 Box). Letters from Yevhen Deslav are mostly written by hand, sometimes printed with handwritten postscripts (sometimes in forms or cards). Mykhailo Yeremiiv's letters are printed on a typewriter with the handwritten signature of the author or brief handwritten remarks. Signatures in the letters of Yevhen Deslav and addresses by Mykhailo Yeremiiv contain a combination of real first name and alias — Yevhen Deslav. Omitted pieces in some letters are indicated by [...]. Spelling, punctuation and stylistic specifics of the text are preserved. Letters are published for the first time.

The author expresses her sincere gratitude to the known Canadian archivist Mr. Myron Momryk for his help in processing the Mykhailo Yeremiiv's archive.

№ 1

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, February 17, 1964

Dear Mykhailo,

In early January I decided to travel with my wife to Nice area to the mountains in order to work without interruption. Yesterday we get back home, so I quietly finished the work «Diplomatic History of Ukraine» that I have been busy with for several years. Now I am

planning to initiate its publication. Please, let me know if there is a printing facility in Geneva capable to print the Ukrainian language text and what are their terms and conditions. Do you have any information about Ukrainian publishing activities in Zürich? A book of poems, as you probably know, was already published in Zürich.

It is a great pity to see that you squander your gifts on trifles and publish small things earning nothing. Mykhailo, let's found a large publishing house! You also have sizable and valuable works ready for publication. Your wife always wanted to have them published.

As for the legalization of my library and archives in France — it's impossible. I see no benefit to me. Legalization is worth about 200 million old francs, and I will not be able to take out the «legalized» library without special permission from the National Library. As for subsidies, it is nonsense! [...]

Your sincerely and regards from my wife.

Yevhen Deslav

Yevhen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 2

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, March 16, 1964

Dear Mykhailo,

Thank you for your nice letter to me. I am glad that you find my work «Diplomatic History of Ukraine» very valuable. It encourages me and gives me inspirations to improve the quality of this great (and not easy) work more and more.

I mean the whole diplomatic history of Ukraine. I finished the diplomatic history of the International Congress of Lutsk in January 1429 until 1914 (the beginning of World War I). 35 finished sections and another 15 sections I will provide additionally. My work is divided into two parts: the diplomatic notes, essays, conventions (the first part) and Ukrainian studies of the diplomatic history (the second part). I have already distributed materials of the second part. Certainly, I pay much attention to our modern diplomacy (to which we both belonged).

I would like to propose you to assume a position of the Diplomatic Publisher's Director and I think the best it would be to have its office in Geneva. I think that high advance payment

and publication of the parts separately would be the best way to implement publication and to gain broad publicity. Publisher's, as I was advised in New York, should be called «Ukrainian Diplomatic Institute». Then our work would be on a par with the Academy and the Scientific Society. These are my ideas and I share them with you for consideration.

As for the publishing work in Zürich I share with you what I was told. Ms Skoropads'ka²⁰, who (together with the family) has been living in Zürich for some time, manages these activities. She subsidizes painter Kurakh²¹ and exhibitions of other Ukrainian painters in Switzerland. Usually, all these Galych people are keeping mum, so that, God forbid, some easterners will not use it!

Another man who could be useful to us is a great American actor of Ukrainian origin Jack Palance (Palahniuk)²². He bought a large villa in Lausanne and I think he is there now. I do not know him personally, but I will get his address through American Express in Lausanne or Geneva.

I am finishing my letter. Tomorrow we will have strikes.

Sincerely, Yevhen Deslav

Yevhen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau, NICE, France

№ 3

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, June 22, 1964

Dear Mykhailo,

My wife and I sincerely thank you for the post card about your marriage and wish you all the best. Good luck to you!

Two weeks ago I received a telegram from New York from my great friend Mykola Ponedilok²³, who on behalf of the Ukrainians from New York is asking me to do everything possible to preserve my library and promises me help in this matter from the Ukrainian emigration in America. I do not understand, why I received this telegram. Today I've got «Novyi Shlyakh»²⁴, which reports about great disaster in the Library of the Academy of Sciences in Kyiv — all was burned. As a result, my library acquires the greatest value.

I propose you to immediately initiate with me actions on creating a large central Ukrainian library in Geneva in order to protect everything valuable that we have abroad. We can count on assistance from America. You have the competence in this matter and

I ask you to give me your opinion about it — but we must begin immediately otherwise.

All this Halych people will create something useless.

I'm working on the «Diplomatic History of Ukraine» all my time. Here lives a descendant of Hetman Bryuhovetskyi²⁵, who gave me his diplomatic materials that are very interesting for the «Diplomatic History of Ukraine». I am finishing to process them. I do not know whether you know that in 1905 three volumes by Kostomarov²⁶ were published (without Moscow censorship) quite different from their previous edition. The main thing is Mazepa and his circle... I did a great job because I needed to supplement my materials for the DHU.

I very much appreciate the book that you gave me.

I sent my article and 21 photos to Cosmopress, but 10 days passed and there is no response. I do not understand why they linger.

I am waiting for your plan as to the library in Geneva.

Kind regards to you and your wife

Yevhen Deslav.

20 bis avenue Durante Nice France

№ 4

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, September 22, 1964

Dear Mykhailo,

I am glad that with this letter I can send the contents of my work «DIPLOMATIC HISTORY OF UKRAINE». It has 86 chapters. These are documents, treatises and diplomatic acts mostly unknown for the Ukrainian society. This is a result of 10-year search, studies and processing. This is my lifework and I am happy that I may call it so.

In the preface to the DHU I called it «a good story». I dedicate it to the Ukrainian youth, who will realize after studying it that Ukraine always considers itself independent. DHU has 86 sections and we need a Committee and 86 sponsors from Canada and IDA to publish it. I made a great effort in order to write it, let now the Ukrainian society makes efforts to publish it.

I should be grateful if you write about DHU in your periodicals. I address with this request to all my friend, Ukrainian Journalists.

Would you head the European Committee of DHU Publication? Recently I received Pavlo Lubenets', who was with us in Kyiv in the student hostel. Then he worked in the Central Council as a telephonist and knows you well. I told him that you are a big fan of the Diplomatic History of Ukraine. Lubenets was glad to hear that and he asked me to send you his regards and wishes to work with us if it is possible.

Now, about our business:

The Library idea. I wrote to you that Slavic library does not interest me. Concerning the Ukrainian Library in Geneva, for this library we need to find money in the first place. So when we find the money, we will talk about it. Again a UNESCO representative came to me and proposed 150 000 Sw for my Ucrainica collection. I will also put in order my Ukrainian archive interested for IDA.

Polish books. How is it going? I would willingly trade them.

Radziwiłł's book on the Ternopil area occupation. Once you promised to lend me the book, but never sent it to me. If it is possible, please, send it to me for a couple of weeks.

I received my pension from the French administration, so I do not need to resettle to Switzerland. But now I am interested to have my place in France near Geneva, in Annemas or Thonon. I predict major events in Ukraine and would like to be closer to Geneva. What do you think about my place near Geneva?

Regards from my wife and me to both of you.

Sincerely, Yevhen Deslav.

№ 5

Mykhailo Yeremiiv — Yevhen Deslav

Geneva, September 29, 1964

Dear Yevhen,

Upon returning to Geneva I received your letter. I was absent for 3 weeks and now I hasten to reply.

You are really right being proud of your work, because it looks very impressive and I sincerely congratulate you with its completion. However, after reading the contents I consider, as I have written you before, that the title «Diplomatic History of Ukraine» is not entirely appropriate. There are omissions, such as you do not mention the Declaration of the Ukrainians in the revolutionary Austrian Parliament in Kroměříž, Carnot's speech

in Korlyezhyslyativ (1868), Hayard Bansel's speech in the French Parliament (1918), fight of Sadiq Pasha at Sevastopol, the action of the Turkish prince (his name escaped my memory) in Zaporizhia, as well as Pereyaslav and Brest treaties, which should be presented in their true light. These facts just occurred to me, but there are many others. So, if you entitle your book «Comments or Material to the Diplomatic History of Ukraine», you would have a free hand to made additions to the book and to avoid unnecessary criticism of our scientific fools. Please, mind that I do not advise you, but just draw your attention.

Similarly, those prints, which you mention (I may provide you with the one «Karol XII is meeting Mazepa»), or Kochubey Palace in Nice do not belong to diplomacy. As to Pictet de Roshemon²⁷, I have authentic handwritten documents on his action in the Kherson region and could make a copy of the Gasman's story on Poltava battle, although these documents do not belong to the diplomatic history either.

I know Lubenets very well and always see him, when I visit Paris. He is very nice and devoted person, but I did not know, he was in the student hostel.

I consider what you are writing about the library and will act accordingly. It would be great pity to sell to UNESCO, because the collection may be conveyed to the Russian Archives.

Now I began compiling my library and as soon as I find Radziwill, I will send it to you. Unfortunately, I have a lot of work to do. By October 25 I will have to make a substantial study on the Central Council, a sketch on the history of Ukraine for Dutch journal, study of the Ukrainian folk songs abroad and two illustrated articles for Kosmopres. In addition, I broke my finger during vacations and I can not write quickly.

As to your resettlement near²⁸ Geneva, I have close friends in Anemas and San Julien. If you decide, I could help you. In these cities you may have a card frontalier and get to Geneva on the tram.

As for your duplicates, I can interest the local libraries, but a little later.

My kind regards to you and your wife and, please, keep in touch.

Your Mykhailo Yeremiiv.

№ 6

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, October 7, 1964

Dear Mykhailo,

Thank you for your letter of September 29. I can tell you a good news for DHU: two Publication Committees are created — one in Chicago and the other in Australia. DHU contents is published in the Canadian press and every day I receive letters from people I do not know with congratulations on DHU. Chicago Committee wrote: we are so fascinated by having, thanks God, such author as you so that now we can publish this work.

Now the question is where to publish the book. I would like to have it published in Switzerland. I ask you to find out about the printing facility that, as you said, have Ukrainian fonts and about the price. In Paris I received calculations that the publication would cost 1000 American dollars for 2 000 copies. Please, mind that the Australian Committee believes that the DHU should be published in French, so we will, certainly, do in Switzerland. I have already started large promotion campaign in the Ukrainian press in America. Will you submit information about DHU to the Canadian Farmer²⁹.

You write that you have to protect against attacks of old fools and I believe that it is not worth your time and energy. These old «figures» have done so many accusations that no one pays any attention to their criticisms and does not take them seriously. They only do it to attract attention and to stay afloat. Don't waste time on this. No matter what others say, your friends will not change opinion about you. This summer I received Fedenko's son³⁰, who traveled to Greece with his wife. When I remembered Geneva, he asked me whether I see you. Not only see, I said, but also stay with Yeremiiv. Do you know that story with him and Mazepa³¹? I know and do not give the slightest attention to all this. But did you know about his contacts with the Poles? I know and believe that it is not worth attention — Petlyura was also in contact with Poles. I judge people based on how they treat me. Mr. Yeremiiv was always polite with me and I do not need anybody's advice on how to treat him! By this I shut his mouth. My great friend from Australia Mr. Bilynsky wrote to me to keep in touch with Yeremiiv because he

is a great patriot! I would be happy if these kind and quiet little words reassure you!

Now back to our business. If you have the Carnot's speech (text)³², please, sent it to me. Also I am interested in the documents about Pictet de Roshemon action in the Kherson region. Everywhere in the preface and throughout the text I make reference to the materials you provided me for the DHU. Don't forget about the book on Radziwiłł's occupation of Tarnopil region. What about Polish booklet? Have you sold them already?

Regards from my wife and me to both of you.

Sincerely, Yevhen Deslav.

Yevhen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 7

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Nice, January 25, 1965

Dear Mykhailo,

Difficulties with accommodations that you have once again showed me how extremely difficult for Ukrainians to work abroad and in exile.

I would like to encourage you with my letter and inspire you with the energy you need to fight with all the obstacles. You, probably, know the Ukrainian proverb: We encounter obstacles to overcome them!

I think that we should postpone the library thing. The only matter supported by IDA and emigration in Canada is publication of Ukrainian books and books on Ukraine. I am familiar with a Ukrainian publisher, deputy director of two banks in Florida. Though he set requirements to me, which I am ready to meet: one of the requirements is to place in the first volume a section on the diplomatic work of Simon V. Petlyura, so I will have to extend a little the scope of the first volume.

I already wrote to you that in the second volume of the Diplomatic History of Ukraine there will be the section «Simon Petlyura as described by foreign observers, diplomats and journalists». I have collected numerous evidences from France and Italy. I need Swiss materials. Maybe you have them?

My friends Spaniards from Madrid informed me that the archives of the Ministry of Foreign Affairs of Spain have correspon-

dence of Tyszkiewicz³³ with King Alfonso XIII on the Ukrainian affairs. Do you know anything about this? Perhaps you have Tyszkiewicz's memories? Will you send them to me for a few days.

№ 8

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

Memories of former Ukrainian diplomats in «Diplomatic History of Ukraine»³⁴

Ukrainians in the free world know little about the Ukrainian diplomatic history both old and modern. Even knowledgeable Ukrainian historians write very little about the Ukrainian diplomatic missions and often very inappropriately like as if Ukrainian diplomats did not know foreign languages, did not have the required Ukrainian literature for diplomatic action and generally were not useful for Ukraine abroad.

This unfair criticism appeared because the scientists knew nothing about the huge and extremely useful work that was done by the Ukrainian diplomacy in 1917–1923 for the independence of Ukraine.

Preparing the second volume of DHU for publication Yevhen Deslav uses direct evidence of the leading Ukrainian diplomats, their published memories and those that have never been published.

Dmytro Levytskyi³⁵, chief of the Ukrainian diplomatic mission in Copenhagen wrote in Lviv in 1928 about the contemporary diplomatic missions of Ukraine the following: «Whatever they say, Ukrainian affairs and knowledge as well as weight of Ukraine expanded in Europe in 1919 as never before in centuries. Naturally, this happened because of favorable circumstances developed during this period. Liberation struggle against Bolsheviks was the main reason for interest in Ukraine. Diplomatic missions in this respect contributed a lot in propagating the Ukrainian ideas and in sparking the interest to Ukraine even among very influential foreigners that became involved in the Ukrainian affairs and that still remain our good friends ready to provide their invaluable help in the future...»

Nice, September 14, 1965

Dear Mykhailo,

I am sending you this message to encourage to write memories of diplomatic missions in Italy at the Quirinale for the DHU.

I will be in Geneva on September 27 about 12 o'clock a.m. and will call you.

Everything is OK with publication of the «Diplomatic History of Ukraine». Now I need to make a picture for cliché in Geneva, because they are doing this not good in Canada and charge a lot. I will bring with you a few samples and diplomatic credentials to try to do it with you.

I will talk to you about creation of the diplomatic documentation office in Geneva, mainly for new African states and for publication of the Ukrainian Diplomatic Newsletter (first on the multiplier).

I wish you to have a good time on vacations.

Yours sincerely

Yevhen Deslav³⁶.

Yevhen Deslav 20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

Nº 9

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv

20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

Dear Mikhailo,

Thank you for the Tyszkiewicz's picture. I am very pleased that you will write for DHU about missions in Rome and your visit to other missions in Europe on commission of Petlyura. I ask you to organize this material in two sections. In the first section, please, summarize the activities of these missions, express your opinion on certain diplomats, describe their accomplishments and their faults regardless of their reaction. We are doing this for history and it should be the truth. All your pictures are interesting. If possible, please, indicate the dates, when you made them.

I received proposal from Winnipeg to make two series of diplomatic Ukrainian stamps: one with documents and the other with prominent diplomats six people for six stamps. I will chose the persons and you are the first I am writing about it to have your advice. What do you think about the following series: D. Doroshenko³⁷, O. Shulhyn³⁸, M. Tyszkiewicz, E. Lukasevych³⁹, M. Yeremiev, M. Trots'kyi⁴⁰?

M. Trotsky sent me his diplomatic passport with a very good picture — so I can reproduce the whole page from his diplomatic passport with his photo. I do not have your photo and you have to

take care of this. It should be a good photo to have a good reproduction on the stamp. Please, send it to me by returned postage.

Along with this letter I am sending you the periodicals from Kyiv and Beijing.

Sincerely, Yevhen Deslav⁴¹.

№ 10

Mykhailo Yeremiiv — Yevhen Deslav

Geneva, March 25, 1966

Dear Yevhen,

I am sending you the response by returned postage as you asked.

Please, find attached another Tyszkiewicz's photo without defects, and I think it can be made even better, because zoom is too large. I will do it and send it to you.

Mind that he was godfather to my son, Mikhailo, who is now a priest. I kept active correspondence with him because after Petlyura's death Tyszkiewicz was forgotten and I was the only one to encourage him with my letters. I have all of them in my archive. Also I have his photo at my place with my family and Tokarzhevsky.

Idea with the stamps is not clear to me. Isn't it better to issue cards or album. Please, give your arguments.

I am sending you a list of Mission Heads that I remember. I think that it is not appropriate to have Trotsky in the first series as he was only a secretary as well as Doroshenko, who was not an ambassador. Instead, I would propose Lipyns'kyi and Steingel⁴², who were very decent people. Thereby you will show your impartiality that Hetman team would like. However, it is for you to decide. I must have their photos. Please, write me about the film, as I asked you in my previous letter.

As to the history of my mission, would you like to have a scientific-historical or literary-historical overview?

List of Missions and Embassies heads

1. Germany: Steigel, Porsh, Smal-Stotsky
2. Turkey: Sukovkin, Lototsky, Tokarezhevsky
3. Bulgaria: Shulgin
4. Romania: Gasenko, Matsievych
5. Austria: Lipynsky, Sydorenko
6. Hungary: Galagan

7. Poland: Livytsky
8. Kvirinal Antonovych, Yeremiiv
9. Vatican: Tyszkiewicz
10. France: Sydorenko, Tyszkiewicz
11. Czechoslovakia: Slavinsky
12. England: Margolin
13. Belgium: Yakovlev
14. Switzerland: Lukasevych, Vasylo

№ 11

Yevhen Deslav – Mykhailo Yeremiiv

UKRAINIAN ACTIONS IN THE INTERNATIONAL DIPLOMATIC SPHERE FROM 1921 TILL THE SECOND WORLD WAR WAS DESCRIBED IN DETAIL IN THE GENEVA BULLETIN «OFINOR» HEADED BY THE OUTSTANDING UKRAINIAN DIPLOMAT AND POLITICAL FIGURE MYKHAILO YEREMIIV. «OFINOR» WAS ISSUED PERIODICALLY IN FOUR LANGUAGES – UKRAINIAN, FRENCH, ITALIAN AND SPANISH AND NON-PERIODICALLY IN TWO LANGUAGES: CZECH AND GERMAN. «OFINOR» WORKED WITH MORE THAN 500 EUROPEAN AND AMERICAN NEWSPAPERS, WAS REPRINTED IN MORE THAN 20 LANGUAGES. «OFINOR» WAS ISSUED IN FRENCH IN THREE ISSUES – DAILY IN PARIS, THREE TIMES A WEEK IN BELGIUM (BRUXEL) AND SWITZERLAND. «OFINOR» WAS VERY IMPORTANT FOR INFORMING THE WORLD COMMUNITY WITH UKRAINIAN DIPLOMATIC-POLITICAL AFFAIRS.

DIPLOMATIC HISTORY OF UKRAINE

Nice, November 27, 1965

DEAR MIKHAILO,

I have not yet sent the documents on Ofinor – I am expecting their reproduction that I have ordered for exhibition in Winnipeg for Kir Ivan Buchko and he could make corrections in the text as I am sending it to you. Thank you for your remarks. Please, send me other materials for the exhibition and all your exhibits will have your name inscribed. I hope that the exhibition will be successful and will have wide recognition.

Kind regards to you and your wife

Yevhen Deslav
20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France

№ 12

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv
20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France
Nice, January 17, 1966

I have a letter from Canada informing that the first volume of the «Diplomatic History of Ukraine» should be issued in the end of January at the same time as the exhibition devoted to the Diplomatic History.

I am finalizing the second volume. This week I will work on the section «Diplomatic relations between Ukraine and Italy». First of all, I need your good photos. I have one, but return it to you because I would like to have your photo without a hat. Probably you have one.

Also for this section I have notes sent by the Mission to the Italian government. When I rewrite these notes, I will send them to you so that you could add some comments to these notes. Is it possible?

Yevhen Onatsky's⁴³ memoirs are worth little. Onats'kyi describes his very dull conversations with very dull officials like himself. His naivety has no limits. He describes you like a detached person in the Mission. He does not write something improper, I guess his editor deleted it to avoid complications⁴⁴.

These days I was in Cannes with my great friend Sereda. He was working on exhibition of his paintings in Cannes. He is a good painter. I got the idea that the hall of your wife's estate is a good place to arrange exhibitions of different genres. Talk to your wife about it. Such exhibitions may be interesting for me and for you.

So I expect your letter for the Italian section of the DHU. As soon as I get the first sample of the DHU, I will send it to you immediately so that you could write in your periodical in Canada an article about my work.

Kind regards to both of you from me and my wife⁴⁵.

№ 13

Yevhen Deslav — Mykhailo Yeremiiv
Nice, January 31, 1966

Dear Mikhailo,

I got your card and immediately put your name as the Chief of the Ukrainian diplomatic mission in Rome in the section «Chiefs and Ministers Plenipotentiary of Diplomatic Mission of Ukraine in Rome».

I would like to have your good photos from the times of the Mission in Rome. Maybe you have some diplomatic photo (without the «Fly»⁴⁶), may be with Tyszkiewicz, whose photo I can not find. If you have some material, notes and articles signed by you and something about Tyszkiewicz, whom I treat with the greatest respect, send them to me.

What you and your wife think about creation of the exhibition galleries in your villa? Is it difficult to get the permission for opening? — painters from Vence and Cagnes, and I will take care of painters from Paris.

I already selected Russian materials for selling. I wrote to you that I have about 80 articles on the Russian «invasion» of China, Manchuria, Tibet, Turkestan, Pamirs, Yakutia. This is a unique collection and it should be salable. Now it is a good time for such sale. Waiting for your good photos.

The first volume of the «Diplomatic History of Ukraine» should be published in Winnipeg in early February. Is it possible to make representation at your place for selling DHU in Europe? What is the address?

20 bis Avenue Mont-Rabeau NICE France.

УДК 378:930.22«20»

Микола КУЛІНИЧ,

ректор Дипломатичної академії України

при МЗС України,

Надзвичайний і Повноважний Посол

ОСВІТНЯ ПІДГОТОВКА ДИПЛОМАТІВ: СУЧАСНИЙ КОНТЕКСТ



Сьогодні світ формується в умовах нарощування принаймні двох основних тенденцій, які суттєво змінюють наявну структуру міжнародних відносин. Це — подальша глобалізація та інтеграція сучасного світопорядку.

Глобалізаційний процес, який має багато складових — політичну, економічну, науково-технічну, гуманітарну — спричинив справжній цивілізаційний вибух, який спроможний змінити поступ розвитку людства.

Нове міжнародне середовище і відмінні від попередніх умови національного розвитку поставили перед Україною завдання підготовки дипломатичних кадрів, котрі в інтелектуальному, соціокультурному і професійному відношенні відповідали б реаліям сучасного світу.

Серед основних детермінант глобалізації, яка не обминає своїми наслідками жодну країну і дипломатичну службу світу, необхідно назвати такі:

- поєднання внутрішніх і зовнішніх політичних, економічних і культурних чинників та інтересів у єдиний мультиполярний інтеракційний простір, який сьогодні є реальним втіленням міжнародних відносин;
- глобалізація економічного розвитку і, як наслідок, економізація зовнішньополітичної діяльності;

- регіоналізація світового економічного простору з виділенням трьох інтеграційних масивів: Європа, Північна Америка та Східна Азія;

- тенденція до асиметрії у відносинах між країнами глобального «центру» і «світової периферії»;

- збереження й поглиблення розриву на рівні соціально-економічного розвитку багатих та бідних країн;

- загрози, виклики й ризики соціально-економічного, воєнно-політичного та екологічного характеру епохи глобалізації;

- глобалізація тероризму й виникнення так званих «асиметричних загроз»;

- інформаційно-комунікаційна революція і як один з її проявів — бурхливий розвиток інтернету;

- формування в рамках Європейського Союзу єдиного освітнього простору (Болонський процес);

- значне збільшення нових, насамперед недержавних, учасників міжнародних відносин при зміні функцій традиційних міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, ОБСЄ та ін.;

- демократизація міжнародних відносин і більш активна участь у них різних соціально-культурних груп, політичних сил та індивідумів;

- поступове скорочення фінансування дипломатичних представництв і служб, як наслідок глобалізації, та завершення періоду конфронтації;

- перетворення закордонних дипломатичних місій у «сервісні заклади», покликані виконувати функції обслуговування, які займаються практично всіма аспектами національної зовнішньої політики;

- зростання ролі багатосторонньої дипломатії при одночасній «перекваліфікації» двосторонньої дипломатії для виконання нових функцій.

Очевидно, що за таких умов суттєво зростає навантаження на науково-методологічну складову забезпечення як власне зовнішньополітичної діяльності, так і її інструментарія — дипломатії, яка продовжує залишатися конструктивним засобом формування нового світового порядку.

Ускладнення структури світової системи й характеру міжнародно-політичних взаємодій потребує для їхнього аналізу й моделювання не тільки поглибленої спеціалізації, але й більш широких наукових знань, які не завжди можуть дати звичайні

вищі навчальні заклади. Необхідно зазначити, що професія дипломата ніколи не була масовою — вона в усі часи була елітарною, тобто належала до діяльності, яка здійснювалась представниками керівних верств суспільства.

Головним інструментом формування сучасного дипломатичного корпусу України, який максимально відповідав би вищезазначеним вимогам, що стоять перед світовою дипломатією, є Дипломатична академія України.

Дипломатична академія України при Міністерстві закордонних справ відзначила своє 18-річчя. За цей час понад 800 її випускників отримали якісну підготовку й стали гідним поповненням дипломатичних лав МЗС. Академія при цьому здобула заслужений авторитет не лише в межах Української держави, а й за кордоном. Її випускниками є представники Грузії, Туркменістану, Вірменії, Азербайджану, Індонезії, Болгарії та інших держав.

Створення Дипломатичної академії України в 1995 р. — вимога часу, адже розширене Міністерство закордонних справ потребувало молодих кваліфікованих фахівців. Сьогодні академія не може бути осторонь світових політичних процесів. Змінюється життя, зовнішня політика і дипломатія, змінюється плинність міжнародних подій, тому й ми повинні на це адекватно реагувати. Умовно кажучи, якщо вчора події на Балканах були на першому місці, то сьогодні події на Близькому Сході привертають нашу увагу більше. Змінюються світові тенденції, а відповідно — і ми, і наші навчальні програми. Намагаємось оперативно реагувати на виклики та загрози часу, адже дипломатія — це живий організм, сукупність методів, знань, набір дипломатичного інструментарію, який постійно вимагає якісного оновлення. За 18 років вдалося сформувати нову програму, увівши поряд із фундаментальними дисциплінами абсолютно прагматичні предмети, що враховують нинішні потреби держави в конкретних фахівцях регіонального або функціонального профілю.

Сьогодні дипломатія з мистецтва перетворилася на змістовну ефективну роботу, саме дипломати є розгалуженою висококваліфікованою інтелектуальною опорою для керівництва держави. А прийняття доленосних рішень — це, звичайно, прерогатива керівництва, хоча підготовчу роботу все ж таки повинні виконувати дипломати різних рангів. Дипломатія — це віддзеркалення

життя, вона має не тільки враховувати, а й керуватися такими категоріями, як професіоналізм, порядність, патріотизм.

Перспективний навчальний план ДАУ орієнтований на поглиблення спеціалізації в таких галузях, як практична дипломатія, дипломатична та консульська служба, регіонаознавство та країнознавство, європейська інтеграція, зовнішня політика, національна та регіональна безпека, економічна дипломатія тощо.

Стратегічні цілі та завдання сучасного розвитку Дипломатичної академії визначаються функціями, які вона виконує як галузевий навчальний заклад дипломатичної служби країни.

Дипломатична академія здійснює розвиток професійної компетентності працівників дипломатичної служби та інших органів державної влади у сфері зовнішніх зносин.

Основним завданням діяльності цього вищого навчального закладу нині є забезпечення професіоналізації персоналу дипломатичної та державної служб у сфері зовнішніх справ. Історично так сталося, що під час формування органів зовнішніх зносин України до зовнішньополітичної діяльності та міжнародного співробітництва залучалися громадяни України, які в першу чергу володіли іноземними мовами.

Саме з метою надання державним службовцям, які працювали та працюють у сфері зовнішніх зносин України, фахової підготовки відповідним Указом Президента України було створено Дипломатичну академію України.

Основними формами розвитку професійної компетентності державних службовців у сфері зовнішніх зносин є підготовка магістрів за спеціальністю «зовнішня політика» та підвищення кваліфікації у сфері зовнішніх зносин. Щорічно в академії навчаються за спеціальністю «зовнішня політика» майже 150 слухачів і підвищують кваліфікацію понад 600 державних службовців. Але час іде, а з ним змінюються потреби та вимоги до рівня професійної компетентності працівників органів державної влади у сфері зовнішніх зносин, до обсягу знань і кола вмінь сучасного дипломата та державного управлінця.

Нові вимоги до зовнішньополітичної діяльності та державного управління продукуються тими кардинальними змінами, процесами та явищами, що відбуваються в сучасному світі, тим впливом, який глобальні зрушення здійснюють на життєдіяльність будь-якої країни, зокрема й України.

Сучасна зовнішня політика та державне управління країни повинні базуватися на чіткому розумінні сутності глобальних процесів, характеру та змісту їх впливу на політику, дипломатію, економіку та соціальну сферу країни.

Чітка картина того, що і яким чином відбувається як усередині країни, так і на міжнародній арені, дає змогу державним управлінням обрати адекватні, найбільш ефективні інструменти реагування на зовнішні впливи та внутрішні трансформаційні виклики.

Саме тому, на наше переконання, основою сучасної професійної підготовки у сфері зовнішніх зносин має стати набуття компетентності стратегічного мислення, стратегічного планування й управління.

Випускник Дипломатичної академії повинен уміти кваліфіковано оцінити міжнародне становище та його вплив на країну, визначити адекватні зовнішнім загрозам і можливостям цілі та завдання зовнішньої та внутрішньої політики країни і запропонувати відповідні ефективні інструменти. Досягнення цієї мети потребує оновлення існуючої моделі навчання. На часі є перехід від фахової підготовки до проблемної, від набуття знань та навичок за певною професією до набуття знань і вмінь продукувати нові знання для вирішення проблем, що породжуються зовнішнім середовищем.

Активне входження України в міжнародне співтовариство, її участь в інтеграційних процесах і стратегічних партнерствах підштовхує до необхідності забезпечення цілеспрямованого управління цими процесами. Україна вже сьогодні потребує фахівців, здатних стратегічно мислити, готувати концептуальні документи зовнішньої та внутрішньої політики та забезпечувати їх реалізацію.

Випускник Дипломатичної академії повинен на базі аналізу та оцінки міжнародного становища вміти підготувати концептуальний документ політики.

Таке бачення напрямів професійного розвитку працівників органів державної влади у сфері зовнішніх зносин підводить нас до розуміння необхідності кардинального оновлення діяльності Дипломатичної академії, до застосування нового змісту та моделі навчання в ній. До того ж подібні завдання ставляться визначеною Президентом України стратегією модернізації системи державного управління.

Звичайно, впровадження моделі проблемного навчання для набуття компетентності стратегічного мислення, планування та

управління в Дипломатичній академії потребуватиме кардинального перегляду всіх сторін діяльності цього навчального закладу. Однак вирішальним фактором якісної трансформації академії є створення системи фундаментальних та прикладних наукових досліджень дипломатичних систем, глобальних і регіональних трансформацій.

Дипломатична академія повинна стати провідним центром досліджень сучасних міжнародних процесів як для потреб наукового забезпечення оновлення навчального процесу в нашому навчальному закладі, так і науково-аналітичного супроводу діяльності органів державної влади у сфері зовнішніх зносин.

В сучасних умовах основою ефективності будь-яких дій є знання, а єдиний засіб їх здобуття — це наукові дослідження. Без науки та знань неможливі жодні позитивні зрушення. Це аксіома сучасності.

Наше бачення змін може залишитися нереалізованим, якщо не згуртувати довкола Дипломатичної академії, не залучити до її освітньої та наукової діяльності найкращих українських фахівців. Зміцнення кадрового потенціалу — це наступний стратегічний пріоритет розвитку Дипломатичної академії.

Варто зазначити, що держава здійснює належне фінансування нинішнього функціонування Дипломатичної академії. Для якісного оновлення її діяльності плануємо ефективно та цілеспрямовано використати інші джерела фінансування, залучивши до співпраці на контрактній основі з нашим навчальним закладом зацікавлені сторони. У першу чергу йдеться про бізнес. Українські підприємства, особливо експортоорієнтовані, також потребують фахівців зі стратегічним мисленням, які можуть забезпечити поєднання внутрішніх потреб із зовнішніми можливостями. Є значний потенціал партнерства з українським бізнесом у підготовці топ-менеджменту.

Бачення майбутнього для нас чітке, місія нашого вищого навчального закладу зрозуміла, цілі та завдання визначені Міністерством закордонних справ України. Настав час розпочати практичне втілення пріоритетних задумів і планів.

Анотація. У статті йдеться про підготовку Дипломатичною академією України дипломатичних кадрів, котрі в інтелектуальному, соціокультурному і професійному відношенні відповідали б реаліям сучасного світу.

Ключові слова: глобалізація, інтеграція, міжнародне становище, дипломатія, професія, дипломат, Дипломатична академія, освіта, дипломатична служба.

Аннотация. В статье идет речь о подготовке Дипломатической академией Украины дипломатических кадров, которые в интеллектуальном, социокультурном и профессиональном отношении соответствовали бы реалиям современного мира.

Ключевые слова: глобализация, интеграция, международное положение, дипломатия, профессия, дипломат, Дипломатическая академия, образование, дипломатическая служба.

Summary. The article tells about the preparation by the Diplomatic Academy of Ukraine of diplomatic personnel, who would intellectually, socio-culturally and professionally to meet the realities of the modern world.

Key words: globalization, integration, international environment, diplomacy, profession, diplomat, Diplomatic Academy, education, diplomatic service.

Mykola KULINYCH,

*Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine
under the MFA of Ukraine,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary*

EDUCATION OF DIPLOMATS: MODERN CONTEXT

Today the world develops in the conditions of at least two major strengthening trends that significantly change the existing structure of international relations. These are the further globalization and integration of the modern world order.

The process of globalization with its many components — political, economic, scientific, technical and humanitarian caused the real burst of civilization capable to change the progress of the mankind.

New international environment and conditions different from the previous national development objectives set a task for Ukraine to educate diplomatic cadres, which in the intellectual, socio-cultural and professional sphere would meet the realities of the modern world.

The main determinants of globalization affecting all states and diplomatic services without exception are as follows:

- a combination of internal and external political, economic and cultural factors and interests into a single multipolar interactional environment that today is the real area for international relations;
- globalization of economic development and, consequently, economization of foreign policy;
- regionalization of the world economy with separation of three sets of integration: Europe, North America and Eastern Asia;
- tendency to asymmetry in the relations between the global «center» and the «world periphery»;
- maintaining and deepening the gap between rich and poor countries in their social and economic development;
- threats, challenges and socio-economic, military-political and environmental risks of globalization era;
- globalization of terrorism and the emergence of so-called «asymmetric threats»;

- information and communication revolution and as one of its manifestations — the rapid Internet development;
- formation of a unified educational space within the European Union (Bologna process);
- a significant increase of the number of new actors of international relations, NGOs in the first place with changing functions of the traditional international organizations such as the UNO, NATO, OSCE and others;
- democratization of international relations and a more active involvement of various social and cultural groups, political parties and individuals;
- gradual reduction of funding for diplomatic and foreign service as a result of globalization and the end of confrontation;
- Transformation of foreign diplomatic missions into the «service organizations» called for providing services with simultaneous addressing almost all aspects of the national foreign policy;
- growing role of multilateral diplomacy with simultaneous transformation of bilateral diplomacy to perform new functions.

It is obvious that under these conditions a significant burden is laid on the scientific and methodological framework providing both foreign policy activities and diplomacy, which is continuing to be a constructive way of forming a new world order.

More complicated structure of the world system and the nature of international political interactions require for their analysis and modeling not only deep specialization, but also broader scientific knowledge not always provided by the traditional universities. It should be noted that the profession of a diplomat was never mass — it has always been elitist, i.e. belonged to the activities carried out by the ruling elites of the society.

The Diplomatic Academy of Ukraine is the main instrument for formation of the modern diplomatic corps of Ukraine, which would meet the most challenging requirements facing the global diplomacy.

The Diplomatic Academy of Ukraine under the Ministry of Foreign Affairs celebrated its 18-year anniversary. During this time, more than 800 of its graduates received quality education and became decent employees of the MFA diplomatic institutions. The Academy gained well-deserved reputation not only in Ukraine, but also abroad. Its graduates are the representatives of Georgia, Turkmenistan, Armenia, Azerbaijan, Indonesia, Bulgaria and other countries.

Establishment of the Diplomatic Academy of Ukraine in 1995 was dictated by the time, since the expanded Ministry of Foreign Affairs requested qualified young professionals. Today the Academy

can not be outside the orbit of the global political processes. Life, foreign policy and diplomacy are changing as well as the tempo of international events, so we have to respond accordingly. In other words, if the Balkans events were on the top yesterday, today the Middle East events attract our attention more and more. We and our curriculum are changing along with the global trends. We try to respond to the challenges and threats of the time rapidly, because diplomacy is a living organism, a combination of methods, knowledge and a set of diplomatic tools that constantly require quality upgrades. For 18 years we managed to design a new curriculum and to incorporate there along with the fundamental disciplines entirely pragmatic subjects, taking into account the current needs of professionals of specific regional or functional profile.

Today, diplomacy out of the art developed into a meaningful effective work and the diplomats with their network are highly qualified intellectual support for the government leaders. Critical decision-making is the prerogative of the government, although diplomats of various ranks do all preparatory work. Diplomacy is a reflection of life and it must not only consider, but be guided by such categories as professionalism, honesty and patriotism.

Long-term curriculum of the DAU focuses on specialization in such areas as the practical diplomacy, diplomatic and consular service, regional and country studies, European integration, foreign policy, national and regional security, economic diplomacy and more.

Strategic goals and objectives of the current development of the Diplomatic Academy are specified by the functions that it performs as a departmental higher educational institution of the diplomatic service of the country.

The Diplomatic Academy provides development of professional competence of the diplomatic service and other public authorities in the sphere of foreign relations.

The main objective of this higher educational institution is to provide professionalization of personnel of the diplomatic and civil services in the field of foreign relations. Historically citizens of Ukraine with foreign language skills were attracted in foreign policy and international cooperation activities in the time of formation of foreign affairs authorities.

The President of Ukraine issued a Decree on establishment of the Diplomatic Academy of Ukraine in order to provide professional training to government employees, who worked in the field of foreign affairs of Ukraine.

The main forms of professional training of civil servants in foreign relations are as follows: master degree in foreign policy and upgrading in the field of foreign relations. Each year, the Academy enrolls about 150 students in «Foreign Policy» education and more than 600 civil servants upgrade their skills. With time the needs and requirements of the professional competence of public authorities in the sphere of foreign relations change as well as the range of knowledge and skills of a modern diplomat and state official.

New requirements for foreign policy and state governance are dictated by the dramatic changes, processes and phenomena occurring in the world today and by the impact that the global developments have on life of any country, including Ukraine.

Modern foreign policy and governance of the country should be based on a clear understanding of the nature of global processes, the nature and content of their impact on politics, diplomacy, economy and social sector.

A clear picture of what is happening in the country and in the international area allows the policy officials to choose appropriate and the most effective tools to respond to external impacts and internal transformation challenges.

Therefore, we believe that formation of strategic thinking, strategic planning and governance should become the foundation of modern education in the field of foreign affairs.

The Diplomatic Academy graduate should be able to assess the international environment and its impact on the country, to determine goals and objectives of the external or the internal policy of the country corresponding to current external threats and opportunities and to offer adequate and effective tools. Achieving this goal requires a revision of the existing learning model. It is time of transfer from professional training to the problem-solving training, from mastering knowledge and skills in a particular profession to developing capacity to produce new knowledge and to solve problems arising from the external environment.

Active accession of Ukraine to the international community, its participation in the integration processes and strategic partnerships require to focus on purposeful management of these processes. Today Ukraine needs specialists able to think strategically, to prepare concept documents on foreign and domestic policies and to ensure their implementation.

A graduate of the Diplomatic Academy should be able to prepare a conceptual policy document based on the analysis and evaluation of the international environment.

This vision of areas for professional development of public officials in the sphere of foreign relations leads us to understand the need of radical renewal of the Diplomatic Academy, to application of the new content and educational models. Furthermore, these tasks are defined by the President of Ukraine strategy for public administration modernization.

It is clear that introduction of problem-based learning model for acquiring competencies of strategic thinking, planning and management at the Diplomatic Academy will require a fundamental review of all aspects of the higher educational institution. However, the crucial factor of qualitative transformation of the Academy is creation of a system of fundamental and applied research of the diplomatic systems, global and regional transformations.

The Diplomatic Academy should become a leading center of research of modern international processes for the needs of scientific support in revising the educational process at the Academy and for research and analytical support of the state authorities in the sphere of foreign relations.

In modern conditions the effectiveness of any action is based on the knowledge and research is the only way of obtaining it. No positive changes are possible without science and knowledge. It is the axiom of modern times.

Our vision of changes may remain unrealized if we fail to consolidate around the Diplomatic Academy and to attract the best Ukrainian specialists for its educational and scientific activities. Capacity building is the next strategic priority of the Diplomatic Academy.

It is noteworthy that the state provides adequate funding of the Diplomatic Academy functioning at the moment. In order to finance its substantial renewal we plan to efficiently and purposefully use other sources of funding, to cooperate on a contractual basis with other stakeholders. Primarily it is about business. Ukrainian enterprises, especially export-oriented ones, also need specialists in strategic thinking, which can provide a combination of internal needs with external opportunities. There is considerable potential partnership with the Ukrainian businesses in education of the top management.

Vision for the future is clear, the mission of the Academy is understood and the goals and objectives are specified by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It is time to begin practical implementation of priority projects and plans.

НОВА АНТИКРИЗОВА ПОЛІТИКА ЄВРОГРУПИ: РЕСТРУКТУРИЗАЦІЯ КРЕДИТНО-БАНКІВСЬКО СИСТЕМИ РЕСПУБЛІКИ КІПР

Економічний розвиток та фінансове благополуччя Республіки Кіпр, так як і низки інших представників елітного клубу Європейського Союзу — єврозони, надто сильно залежать від позиції керівництва відповідних інституцій Євросоюзу та, особливо, Єврогрупи. В 2013 році наслідки глобальної економічної кризи та результати непрофесійного менеджменту діяльності двох провідних кіпрських комерційних банків «Bank of Cyprus» і «Cyprus Popular Bank» призвели фактично до банкрутства держави та зниження суверенних рейтингів Кіпру і його комерційних банків до рівня, відомого у світі під назвою «сміття». Так, 22 березня 2013 року міжнародна рейтингова агенція «Standard & Poor's» вкотре за останній час понизила суверенний рейтинг Кіпру до рівня «ССС» з негативним прогнозом¹, що означало не лише те, що ця держава вже не в змозі виконувати свої боргові зобов'язання, а й те, що її можливості повністю почали залежати від формування сприятливих зовнішніх економічних умов; водночас інша рейтингова агенція під назвою «Moody's» також понизила до рівня «Саа3» рейтинги трьох зареєстрованих на Кіпрі комерційних банків «Bank of Cyprus», «Cyprus Popular Bank» та «Hellenic Bank», мотивуючи це невизначеністю ситуації на Кіпрі та підвищенням ризику втрати банківських вкладів². Республіка Кіпр опинилася на грані виходу з єврозони, що, звичайно ж, потенційно могло дес-

табілізувати ситуацію в регіоні та досить негативно вплинути на функціонування інших країн-членів.

Проблеми ефективності функціонування єврозони в цілому та економік окремих країн її учасниць останнім часом активно досліджувалися в українській та закордонній науковій літературі. Зокрема, згаданим вище питанням значну увагу приділяли Х. Алессі, Г. Бішоп, Р. Болдуїн, Д. Вітфільд, Ч. Виплож, Ю. ВонХаген, Д. Грос, С. Гурієв, Ю. Гусаров, Т. Джексон, Б. Ейхенгрін, Л. Лавен, К. Лапавіцас, Ф. Ларсен, Дж. Лібман, Дж. Мадрік, Д. Марш, О. Новікова, Д. Оуен, Х. Патоммакі, С. Патрік, Б. Паттерсон, Ж. Пісані-Феррі, Ж. Сапір, О. Тимофеєва, Р. Фельдман та інші, а також вітчизняні дослідники К. Гаркуша, І. Дорошенко, С. Пацківський та А. Чухно. Водночас сучасні проблеми реалізації Єврогрупою та «Трійкою кредиторів» антикризових заходів у країнах-членах Єврогрупи та окремих їх наслідків у державах Південної Європи, в першу чергу Республіці Кіпр, в іноземній та українській історичній науці комплексно не вивчалися.

Саме тому головною метою написання статті стало здійснення аналізу та відстеження на прикладі Кіпру основних принципів сучасної антикризової політики Єврогрупи, дослідження можливого впливу нових підходів Єврогрупи та «Трійки кредиторів» до політики кредитування країн єврозони, економіки яких мають значні дефолтні ризики, та розробки ними якісно нових сценаріїв вірогідного вирішення фінансово-боргових проблем цих держав, що, безумовно, є актуальним і для України, якій необхідно враховувати вищезгаданий досвід у рамках реалізації її євроінтеграційного поступу.

Як відомо, в ніч на 16 березня 2013 року під значним тиском Єврогрупи та «Трійки кредиторів» (ЄЦБ, МВФ та ЄС) офіційна Нікосія погодилася на реалізацію безпрецедентних антикризових заходів з метою укладення кредитної угоди та запобігання можливості настання дефолту кіпрської економіки шляхом надання Кіпру фінансової допомоги в розмірі 10 млрд євро. З метою акумулювання необхідних для оздоровлення кіпрської економіки додаткових 7,5 млрд євро положеннями проекту угоди передбачалася можливість одноразового оподаткування вкладів, які знаходилися на депозитних рахунках у кіпрських комерційних банках, за відсотковою ставкою в 9,9% на депозити розміром понад 100 000 євро та 6,7% розміром до 100 000 євро, збільшення відсотку податку на приріст капіталу, збільшення з 10%

до 12,5% відсоткової ставки корпоративного податку, а також здійснення реструктуризації кіпрських комерційних банків та приватизації державних і напівдержавних підприємств країни.

Для здійснення додаткового впливу з метою остаточного «переконання» керівництва офіційної Нікосії в необхідності та невідворотності виконання згаданих умов Єврогрупи, Європейським центральним банком (ЄЦБ) було прийнято рішення щодо призупинення, починаючи з 19 березня 2013 року, надання ліквідності та здійснення будь-яких кредитно-фінансових операцій з кіпрськими комерційними банками, що потенційно призвело б до банкрутства «Bank of Cyprus» і «Cyprus Popular Bank» та подальшого паралічу кіпрської економіки загалом. Держава, яка була гарантом депозитних вкладів, змушена була б виплачувати вкладникам близько 30 млрд євро — суму, яку сплатити було просто неможливо внаслідок відсутності цих коштів в державному бюджеті країни. Втрата контролю над розвитком ситуації загрожувала колапсом усій банківській системі країни. Тисячі підприємств малого та середнього бізнесу збанкрутіли б унаслідок неможливості виконання ними своїх договірних зобов'язань. Як результат, сфера надання послуг на Кіпрі була б повністю зруйнована, що створило б передумови для виходу країни з євросони та одночасної девальвації нової національної валюти, після її введення, щонайменше на 40%.

Ультиматум Єврогрупи та «Трійки кредиторів» викликав значний спротив пересічних громадян, політичних та бізнесових кіл країни. На їхнє переконання, таке несправедливе рішення Єврогрупи було «політичним» та спрямованим передусім на дискредитацію країни як міжнародного фінансового центру регіону. Особливе невдоволення суспільства викликало невиконання неодноразових обіцянок головних учасників переговорів щодо передумов надання Кіпру фінансової допомоги з кіпрської сторони — новообраного Президента країни Н. Анастасіадіса та міністра фінансів М. Сарріса щодо недопущення за будь-яких умов можливості здійснення відрахувань з депозитних вкладів юридичних та фізичних осіб у комерційних банках країни. Водночас було зрозумілим, що Республіка Кіпр потрапила в патову ситуацію, за якої, як виконання умов Єврогрупи та «Трійки кредиторів», що неминуче призвело б до значного відтоку міжнародного капіталу та зневіри до Кіпру більшості іноземних інвесторів, так і їх невиконання, після чого країна була

б вимушена оголосити про власний дефолт, означало нанесення значної шкоди кіпрській економіці та подальшу дестабілізацію хиткої ситуації в еврозоні в цілому.

Як результат, 19 березня 2013 року Палата представників Республіки Кіпр відхилила внесений на її розгляд новоствореним урядом країни законопроект з вищезгаданими умовами Єврогрупи. На його підтримку не було віддано жодного голосу з усіх 56 народних обранців Кіпру: 19 депутатів провладної партії «Демократичне зібрання» утрималися під час голосування, тоді як 36 представників інших п'яти політичних сил, представлених у парламенті, сказали «оχι» («ні») можливості використання вкладників кіпрських комерційних банків у процесі реалізації антикризової програми Єврогрупи та «Трійки кредиторів»³. Не досягнувши відповідних домовленостей з Єврогрупою, Республіка Кіпр знову опинилася на межі банкрутства.

Ситуація продовжувала ускладнюватися під впливом низки зовнішніх чинників та значним політичним тиском з боку окремих зацікавлених сторін, зокрема Російської Федерації, Німеччини та Греції.

Точний розмір депозитів російських громадян у комерційних банках Республіки Кіпр і досі невідомий, однак, за оцінками експертів Центрального банку Кіпру, він міг становити до 18 млрд євро⁴. За інформацією рейтингової агенції «Moody's», зареєстровані на території Російської Федерації корпорації тримали на депозитних рахунках у кіпрських комерційних банках близько 19 млрд євро, або 7% від загального розміру корпоративних депозитів російських компаній⁵. Додаткові 12 млрд євро станом на вересень 2012 року склали депозити російських комерційних банків у кредитно-фінансових установах Республіки Кіпр. Зокрема, суверенний дефолт Кіпру потенційно міг завдати значної економічної шкоди «ВТБ», Сбербанку, Номос-банку, Альфа-банку та Газпромбанку, які активно кредитували зареєстровані на Кіпрі компанії. Станом на кінець 2012 року розмір такого кредитування становив близько 30–40 млрд доларів США. Окрім приватних депозитних вкладів на рахунках кіпрських комерційних банків знаходилися й депозити окремих російських державних структур. У випадку дефолту Республіки Кіпр усі виплати за цими кредитами могли бути «заморожені» або повністю втраченими. Таким чином, збитки Російської Федерації від можливого запровадження Кіпром одноразово-

го збору на депозити могли скласти близько 3,5 млрд євро. Необхідність їх захисту, разом з образою на відмову офіційної Нікосії від проведення попередніх консультацій з Росією з питань реалізації погодженої «Трійкою кредиторів» стабілізаційної програми, призвела до негайної та вкрай жорсткої реакції з боку Кремля.

Так, зокрема, 18 березня 2013 року Президент Російської Федерації В. Путін заявив про те, що «запровадження додаткового податку на депозити в кіпрських банках, про що минулими вихідними повідомив місцевий уряд, є несправедливим та небезпечним. Я вважаю рішення про додаткові збори з вкладників непрофесійним»⁶. Того ж дня прем'єр-міністр РФ Д. Медведев підкреслив, що «Рішення кіпрської влади щодо запровадження 10-відсоткового податку на депозити нагадує конфіскацію чужих грошей». 20 березня 2013 року він наголосив на тому, що «нині дії ЄС, ЄК разом з урядом Кіпру з урегулювання боргової проблеми, на жаль, нагадують мені дії слона в посудній крамниці. Усі можливі помилки, які можливо б було зробити в цій ситуації, були зроблені, включаючи підрив довіри до фінансових інституцій в цілому і не лише тих, що знаходяться на Кіпрі»⁷. А вже 22 березня 2013 року Д. Медведев зазначив, що «Росія готова підключитися до вирішення нової „кіпрської проблеми” після того, як остаточна спільна позиція буде вироблена державами-членами ЄС та власне Кіпром. Сьогодні головним завданням є пошук взаємоприйнятної рішення, яке має погоджуватися між ЄС та Кіпром. На яких умовах — для нас це не одне й те ж зі зрозумілих причин. Головне, щоб воно було ефективним та допомогло Кіпру вийти із ситуації»⁸. Свою думку стосовно проблеми висловив 18 березня 2013 року й Голова Державної думи Федеральних зборів Російської Федерації С. Нарішкін: «Підходи, до яких, можливо, прийде кіпрська влада, нагадують, звичайно, широку націоналізацію приватної власності, тому що вільні фінанси, які громадяни розмістили на банківських рахунках, вони вважають своїми та, очевидно, мають власні плани, як використовувати ці фінанси. За змістом ці заходи є прикладом того, що держава за рахунок інтересів як своїх громадян, так і громадян іноземних держав вирішує власні завдання в економічній сфері»⁹.

Після відмови 19 березня 2013 року кіпрського парламенту підтримати розроблений урядом Н. Анастасіадіса спільно

з «Трійкою кредиторів» пакет фінансової допомоги Кіпру, міністр фінансів країни М. Сарріс у терміновому порядку відбув до Москви з метою проведення низки перемовин з представниками уряду Російської Федерації, зокрема, з першим віцепрем'єр-міністром країни І. Шуваловим та міністром фінансів А. Сілуановим. Водночас, слід підкреслити і той факт, що він отримав відмову в проведенні зустрічей з Президентом Російської Федерації В. Путіним та прем'єр-міністром Д. Медведевим, навіть після здійснення відповідної телефонної розмови В. Путіна з Президентом Республіки Кіпр Н. Анастасіадісом.

Під час згаданих переговорів сторони обговорили запропоновані М. Саррісом пропозиції офіційної Нікосії щодо можливості:

- створення, за безпосередньої участі Росії, окремої державної компанії з передачею їй активів з розробки газових родовищ у виключній економічній зоні Кіпру;

- придбання російською стороною державних облігацій Кіпру;

- придбання переданих до так званого «Інвестиційного фонду» країни найбільш ліквідних кіпрських активів;

- здійснення реструктуризації наданого Російською Федерацією в 2011 році Кіпру кредиту розміром 2,5 млрд євро.

Питання отримання Республікою Кіпр додаткового кредиту від Росії не розглядалося з огляду на жорстку позицію Єврогрупи з цього приводу, якою було встановлено для Кіпру ліміт розміру зовнішнього боргу країни.

За результатами перемовин, 22 березня 2013 року А. Сілуанов заявив про те, що Росію не зацікавили вищезгадані пропозиції Кіпру¹⁰. Інтересу з боку кредитно-фінансових установ Росії до можливості придбання активів проблемних кіпрських банків, насамперед другого за розмірами «Сургуз Popular Bank», також не було виявлено.

Незважаючи на особисті дружні відносини між Канцлером ФРН А. Меркель та Президентом Республіки Кіпр Н. Анастасіадісом, їх належність до однієї і тієї ж європейської політичної сили — «Європейської народної партії», позицію ФРН стосовно надання «Трійкою кредиторів» фінансової допомоги Кіпру можна охарактеризувати як неочікувано жорстку та безапеляційну, спрямовану передусім на припинення функціонування Кіпру як регіонального міжнародного фінансового центру та примус офіційної Нікосії залучити представників іноземного, в першу

чергу російського, бізнесу, які мали значні депозитні вклади в кіпрських комерційних банках, до стабілізаційної програми рекапіталізації комерційних банків країни.

Вже з перших днів загострення ситуації німецька зовнішня політика щодо Кіпру обумовлювалася переконанням офіційного Берліна в тому, що відповідальність за кризу в кредитно-фінансовому секторі Кіпру загалом та за прийняття рішень щодо оподаткування стабілізаційним збором депозитів вкладників кіпрських комерційних банків у рамках оздоровлення економіки країни повинен нести виключно уряд Республіки Кіпр. Тому ФРН висловила своє розчарування у зв'язку з прийняттям Палатою представників Кіпру рішення не підтримувати положення погодженої 16 березня 2013 року урядом Н. Анастасіадіса з «Трійкою кредиторів» програми допомоги країні.

19 березня 2013 року Канцлер ФРН А. Меркель під час телефонної розмови з Президентом Республіки Кіпр Н. Анастасіадісом наголосила на тому, що Кіпр повинен відмовитися від офіційних переговорів з Російською Федерацією та продовжити роботу виключно з «Трійкою кредиторів» у складі ЄС, МВФ та ЄЦБ¹¹. Того ж дня міністр фінансів ФРН В. Шойбле в контексті домовленостей офіційної Нікосії з Єврогрупою та «Трійкою кредиторів» заявив про те, що «це є рішенням Кіпру. Відповідальність за нього покладається не на німецький уряд і не на будь-яку іншу державу-члена ЄС. Яким чином Кіпр вирішить вказане завдання — виключно в його компетенції. Однак Кіпр повинен забезпечити власну участь в пакеті допомоги розміром у мільярди євро. Чи буде використовуватися при цьому частина заощаджень клієнтів банків — вирішувати уряду в Нікосії»¹². В. Шойбле також підкреслив, що «Кіпр знаходиться в складній ситуації. Ми всі в євросоні готові надати допомогу нашим партнерам, але повинна бути й програма, яка вирішить проблему докорінно, як це було у випадку з Грецією. На Кіпрі мова йде про надзвичайно роздутий та збанкрутілий банківський сектор. З підходом, згідно якого цю проблему можливо вирішити лише за рахунок платників податків у євросоні без участі значних вкладників кіпрських банків, громадяни Європи не погодяться». За словами Канцлера ФРН А. Меркель, Кіпр також повинен був «усвідомити те, що ділова модель, за якою він жив усі ці роки, більше не має права на існування»¹³.

Офіційний Берлін попередив Республіку Кіпр, що доти, доки кіпрський парламент не прийме позитивне рішення щодо підтримки розробленого «Трійкою кредиторів» плану, жодної програми фінансової допомоги не буде. МЗС ФРН наполягало на необхідності здійснення реструктуризації банківського сектору країни, реалізації філій кіпрських банків на території Грецької Республіки, значного зменшення обсягів міжнародних транзакцій та концентрації на кредитуванні місцевих компаній.

22 березня 2013 року міністр фінансів ФРН В. Шойбле у своєму інтерв'ю грецькому виданню «Неа» вкотре підкреслив, що вирішення проблеми з урегулювання боргової кризи на Кіпрі без запровадження податку на великорозмірні депозити є неможливим. З метою дискредитації офіційної Нікосії вік наголосив на тому, що саме під тиском офіційної Нікосії Єврогрупа підтримала пропозицію ЄК щодо оподаткування всіх без винятку депозитних вкладів у кіпрських банках, зокрема й гарантованих, розміром до 100 000 євро¹⁴. Цього ж дня німецькі політичні партії «Християнсько-демократичний союз» та «Християнсько-соціальний союз», які нині входять до правлячої коаліції, публічно висунули офіційній Нікосії три такі додаткові умови оздоровлення кредитно-фінансової системи Кіпру:

- гарантування безпосередньої участі Кіпру в забезпеченні стійкості державного боргу країни в розмірі 6 млрд євро;
- здійснення реструктуризації народного господарства держави;
- здійснення реструктуризації кіпрської економіки з урахуванням необхідності виконання соціальних зобов'язань перед населенням.

На переконання лідерів вищезгаданих партій, передбачені Європейським стабілізаційним механізмом заходи повинні дотримуватися Кіпром неухильно.

Незважаючи на давні історичні традиційно дружні зв'язки з Республікою Кіпр, двосторонні партнерські відносини в економічній сфері, спільні мову, релігію та погляди, позиція Грецької Республіки в рамках урегулювання ситуації на Кіпрі, в першу чергу, концентрувалася не на наданні допомоги своїм кіпрським партнерам, а на реалізації відповідних заходів, спрямованих на протидію та мінімізацію можливого впливу ситуації на Кіпрі та захист власного населення від негативних наслідків кредитно-фінансової кризи на острові.

Зокрема, 20 березня 2013 року міністр фінансів Греції Я. Стурнарас підкреслив, що кіпрські банки не можуть залишатися зачиненими тривалий час, оскільки це призведе до руйнування національної економіки. Якщо рішення не буде прийняте вже через кілька годин, Греція мала б перейти до реалізації власного плану «Б», положення якого спрямовувалися на здійснення додаткового захисту країни від можливого негативного впливу з Кіпру¹⁵. Прем'єр-міністр країни А. Самарас 18 березня 2013 року також заявив лише те, що: «Здатність еллінізму — грецького світу — протистояти труднощам та рухатися вперед неодноразово знаходила своє підтвердження. Підтвердиться вона й наразі. Криза дозволить представникам грецького світу стати більш сильними та об'єднаними»¹⁶.

22 березня 2013 року, з метою ліквідації невизначеності щодо подальшої долі дочірніх структур кредитно-фінансових установ Кіпру в Грецькій Республіці, Нікосія досягла домовленостей з Афінами стосовно продажу грецькому приватному комерційному банку «Piraeus Bank» близько 300 відділень, що функціонують на території Греції філій кіпрських банків «Bank of Cyprus», «Cyprus Popular Bank» та «Hellenic Bank» загальною вартістю всього 524 млн євро, на депозитних рахунках яких знаходилося майже 13 млрд євро. За результатами укладення угоди та з метою захисту депозитних вкладів у вищезгаданих відділеннях цього ж дня уряд Греції прийняв рішення про виділення 600 млн євро для здійснення їх рекапіталізації, чим забезпечив стабільність їх функціонування та зберіг близько 5 тисяч робочих місць у країні. До кінця невіршеним залишалося питання повернення заборгованості відділень кіпрського банку «Cyprus Popular Bank» розміром близько 5 млрд євро його центральному офісу в Республіці Кіпр. Невизначеним було також і майбутнє майна та наданих грецькими філіями кіпрського банку кредитів загальним розміром у понад 20 млрд євро, які були закладені в Центральному банку Кіпру як забезпечення отриманої в ЄЦБ позики.

З урахуванням виникнення проблем із затвердженням досягнутих у Брюсселі домовленостей в Палаті представників Республіки Кіпр, Президент Республіки Кіпр Н. Анастасіадіс та міністр фінансів країни М. Сарріс продовжили погоджувальні консультації з Єврогрупою, «Трійкою кредиторів» та Російською Федерацією з метою опрацювання можливості дея-

кого пом'якшення вищезгаданих умов двосторонньої угоди шляхом, зокрема, повної відміни або ж значного зменшення (до 3%) рівня одноразового податку на депозити в кіпрських комерційних банках розміром до 100 000 євро, а також реструктуризації виплат за наданим Республіці Кіпр у січні 2012 року Російською Федерацією кредитом у розмірі 2,5 млрд євро. Одночасно відповідні комітети Палати представників Республіки Кіпр здійснювали опрацювання так званого «Плану Б» кіпрського уряду — запропонованого пакета з дев'яти антикризових законопроектів, положення яких мали створити належні, вигідні усім зацікавленим сторонам, передумови для отримання Кіпром кредиту розміром 10 млрд євро.

Зважаючи на відсутність прогресу в переговорах, 22 березня 2013 року ЄЦБ повторно висунув Республіці Кіпр ультиматум, якщо до 25 березня того ж року офіційна Нікосія не завершить формування національного антикризового пакета у розмірі 5,8 млрд євро, він повністю припинить постачання країни ліквідністю, що означатиме її банкрутство та потенційну можливість виходу Кіпру з єврони.

Внаслідок довготривалої невизначеності, негативного впливу постійної нестачі готівки та призупинення, починаючи з 17 березня 2013 року, функціонування всіх без винятку кредитно-фінансових установ на Кіпрі, соціально-економічна ситуація в країні почала значно загострюватися. Асоціація власників АЗС Кіпру оголосила про потенційну можливість призупинення роботи всіх АЗС у країні. В продовольчих магазинах значно зменшилися кількість та вибір товарів першої необхідності, зокрема продуктів короткого терміну зберігання. Керівництво Асоціації фармацевтів Кіпру заявило про можливість припинення постачання ліків до аптек острова. Усі без винятку зареєстровані на Кіпрі компанії зазнавали значних збитків унаслідок неможливості здійснення ними будь-яких операцій фінансового характеру та виконання взятих на себе контрактних зобов'язань. В країні значно посилилися антиєвропейські та, зокрема, антинімецькі настрої.

В результаті, опівночі 23 березня 2013 року Палатою представників Кіпру було прийнято три з дев'яти запропонованих урядом законопроекти¹⁷, а саме:

— закон про створення так званого «Інвестиційного фонду солідарності» (одногосна підтримка), положеннями якого пе-

редбачалося акумулювання ліквідних державних та церковних активів, пенсійних та соціальних фондів, доходів від реалізації вуглеводнів з родовищ, що знаходяться на території виключної економічної зони Кіпру, добровільних, отриманих законним шляхом, внесків громадян та компаній, зокрема й іноземних;

— закон про запровадження тимчасових обмежень на міжнародні банківські операції в умовах надзвичайних ситуацій (одногоспа підтримка), головною метою якого мало стати створення відповідних передумов для запобігання неконтрольованому виведенню капіталів та здійснення дієвого державного контролю за банківськими операціями в умовах надзвичайних ситуацій;

— закон щодо заходів з оздоровлення національної банківської системи Кіпру (підтримали 26 членів парламенту — представники політичних партій «Демократичне зібрання» та «Демократична партія», 25 парламентаріїв утрималися — представники Прогресивної партії трудового народу Кіпру та Соціал-демократичної партії, 2 депутати проголосували проти, 3 — не голосували), положення якого надавали уряд країни право здійснювати реструктуризацію проблемних кіпрських комерційних банків шляхом, зокрема, виокремлення їх «нездорових» активів в окрему структуру — так званий «поганий банк», що підлягатиме подальшій ліквідації.

Положення шести інших законопроектів, які внаслідок їх контраверсійності так і не були того дня винесені на розгляд кіпрського парламенту, передбачали можливість надання додаткових прав Центральному банку Кіпру для здійснення посиленого контролю за діяльністю кредитно-фінансових установ країни, розширення повноважень держави у сфері контролю за банківською діяльністю, зокрема на напрямках прискореного виконання відповідних запитів та прийняття рішення про виплату дивідендів, створення та забезпечення належного функціонування Фонду захисту депозитів, створення передумов для діяльності спеціальної служби з нагляду за діяльністю кредитно-фінансових установ, запровадження спеціального податку на діяльність кредитно-фінансових установ країни, а також запровадження спеціального збору на депозити розміром понад 100 000 євро.

Вже 24 березня 2013 року офіційною Нікосією було укладено з Єврогрупою «Меморандум про взаєморозуміння» стосовно отримання стабілізаційної фінансової допомоги в розмірі

10 млрд євро, умови якого залишилися, проте, вкрай не вигідними для Республіки Кіпр¹⁸. Ними зокрема передбачалося:

1. Здійснення Центральним банком Кіпру негайної та повної ліквідації другого за розмірами кіпрського комерційного банку «Cyprus Popular Bank», розподіл його активів та пасивів на «добрі» (депозити розміром до 100 000 євро) та «погані» (все інше, зокрема, акції банку, інші цінні папери, депозити розміром понад 100 000 євро тощо). При цьому, за оцінками Єврогрупи, рівень «поганих» депозитів у «Cyprus Popular Bank» становив близько 4,2 млрд євро. Так звані «добрі» активи повинні були перейти на баланс до іншого комерційного банку — «Bank of Cyprus», тоді як «погані» повинні були ліквідуватися у встановленому національним законодавством порядку.

2. Здійснення рекапіталізації банку «Bank of Cyprus» за рахунок, зокрема, надання йому фінансової допомоги у розмірі 9 млрд євро та застосування одноразового збору на розміщені на його рахунках депозитні вклади розміром понад 100 000 євро за відсотковою ставкою близько 40%. Депозитні вклади розміром до 100 000 євро не повинні були постраждати. При цьому головною метою реалізації стабілізаційної щодо банку «Bank of Cyprus» програми було досягнення 9% співвідношення його капіталу до активів.

3. Надання фінансової допомоги Республіці Кіпр від Єврогрупи розміром у 10 млрд євро не може стати джерелом для рекапіталізації жодного з вищезгаданих кіпрських банків.

4. Застосування положень прийнятого Палатою представників Кіпру антикризового законодавства, зокрема в контексті встановлення з боку Центрального банку Кіпру жорсткого контролю за рухом розміщеного на острові капіталу.

28 березня 2013 року функціонування кіпрських кредитно-фінансових установ було поновлено, однак їхня діяльність відбувалася в рамках затвердженого міністром фінансів Республіки М. Саррісом на підставі відповідного подання Центрального банку та прийнятого Палатою представників Кіпру Закону «Про обмежувальні заходи щодо кредитно-банківських операцій», Декрету від 27 березня 2013 року «Про тимчасове застосування обмежувальних заходів»¹⁹, положення якого встановлювали такі обмеження (заборони) на:

- отримання готівки з терміналів кіпрських комерційних банків розміром понад 300 євро на особу на добу;
- здійснення будь-яких розрахунків банківськими чеками;

— здійснення усіх внутрішніх та міжнародних фінансових операцій розміром до 5000 євро в рамках здійснення торговельно-економічної діяльності без відповідних підтверджувальних документів;

— здійснення усіх внутрішніх та міжнародних фінансових операцій розміром понад 5000 євро в рамках здійснення торговельно-економічної діяльності без відповідного дозволу спеціально створеного комітету Центрального банку;

— фінансування проживання кіпрських студентів за кордоном без відповідних підтверджувальних документів та розміром понад 5000 євро на квартал;

— здійснення виплат понад 5000 євро на особу на місяць з банківських карток будь-яких видів (дебітних, кредитних та інших);

— здійснення усіх інших внутрішньодержавних та міжнародних фінансових операцій без надання підтверджувальних документів та отримання відповідного дозволу спеціально створеного комітету Центрального банку;

— дострокове розірвання контрактів з управління депозитними рахунками в кіпрських банках;

— вивезення за межі Республіки Кіпр банкнот в євро або ж у будь-якій іншій валюті розміром понад 1000 євро або ж в еквіваленті на одну особу на одну подорож.

Крім того, по завершенні терміну депозитного вкладу вся його сума мала депонуватися на новий рахунок у цьому ж банку, де вона повинна була зберігатися терміном щонайменше один місяць, за винятком суми у 5000 євро, або ж 10% від загального розміру вкладу (що більше), яка могла перераховуватися на точний рахунок у кіпрському комерційному банку²⁰.

Запровадження таких «драконівських» заходів одразу ж призвело до значних втрат реальної вартості євровалюти на Кіпрі, яка на той час становила близько 91% від рівня вартості євро в інших країнах євросони, зокрема в Німеччині. З урахуванням більш високого життєвого рівня населення на острові, ніж у тій же Німеччині (зокрема, наприклад, для підтримання протягом місяця гідного життєвого рівня в Нікосії, за інформацією міжнародної бази даних «Numbeo», необхідно 2960 євро, тоді як у Берліні — 2700 євро)²¹, продовження термінів застосування державою заходів з контролю за рухом капіталів призвело до загострення соціально-економічної ситуації в Республіці Кіпр.

Оцінюючи можливі втрати українського бізнесу від наслідків кредитно-фінансової кризи на Кіпрі, слід зазначити передусім, що точний розмір депозитних вкладів у кіпрських комерційних банках походженням з України визначити неможливо. Попри це, за даними Центрального банку Кіпру станом на січень 2013 року на депозитних рахунках кіпрських комерційних банків перебувало близько 68,4 млрд євро, з яких: 42,8 млрд євро належали резидентам Кіпру, тоді як 20,9 млрд євро — нерезидентам та 4,7 млрд євро резидентам єврозони²². Відповідно до положень кіпрського законодавства, «податковим резидентом» Кіпру є юридична особа, управління та контроль за діяльністю якої здійснюється з території країни (більшість членів ради директорів компанії повинні бути податковими резидентами Кіпру та всі важливі рішення компанії повинні прийматися на його території), а також фізична особа, яка легально перебуває на території Республіки Кіпр понад 183 дні на кожний податковий рік. Тому громадянин України у кожному окремому випадку може відноситися кіпрською стороною як до категорії «резидента» Кіпру, так і до категорії «нерезидента». Ситуацію з підрахунком точного розміру збитків ускладнює й суворе дотримання кредитно-фінансовими установами Кіпру банківської таємниці. Водночас, за оцінками окремих іноземних фахівців, розмір пов'язаних з українським капіталом депозитів у комерційних банках Кіпру може складати близько 5 млрд євро. Оцінки ж українських фахівців є на порядок вищими. Зокрема, колишні співробітники Національного банку України Я. Солтис та О. Савченко впевнені в наявності на депозитних рахунках кіпрських комерційних банків від 12 до 25 млрд євро українського капіталу²³.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити основні висновки.

1. Загострення кредитно-фінансової кризи на Кіпрі вже в найближчій перспективі набуде негативного соціально-економічного забарвлення, що може призвести до соціального вибуху та масових заворушень у країні. Банкрутство та припинення функціонування одного з провідних комерційних банків країни — «Cyprus Popular Bank», надзвичайно важке становище іншого — «Bank of Cyprus» неминуче призведе до масових звільнень їхніх працівників, а також виникнення суттєвих проблем у функці-

онуванні національної банківської системи та економіки Кіпру загалом.

2. Продовження жорсткої політики Єврогрупи, збереження позицій «Трійки кредиторів» та окремих країн-членів ЄС стосовно реалізації стабілізаційного пакета фінансової допомоги Кіпру призводитимуть до подальшого зростання антиєвропейських та, зокрема, антинімецьких настроїв на острові. За результатами проведеного в березні 2013 року кіпрським телевізійним каналом «Sigma TV» соціологічного опитування, 91% населення країни виступало проти запровадження податку на депозити, в той час як близько 63% — підтримувало можливість виходу РК з єврозони.

3. З використанням можливостей Єврогрупи та «Трійки кредиторів» офіційний Берлін досягнув поставленої мети — руйнування кредитно-фінансової системи Кіпру та його дискредитації на міжнародній арені як міжнародного фінансового центру, вкотре підтвердивши власне домінування над іншими країнами-членами ЄС.

4. З урахуванням посилення ролі ФРН в діяльності інституцій ЄС, зокрема й на міжнародній арені, Україні слід активізувати роботу саме на німецькому напрямі з метою отримання в цілому позитивного результату в рамках підготовки до укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

5. Грецька Республіка, заходи якої концентрувалися здебільшого на захисті власних інтересів від наслідків кредитно-фінансової кризи на Кіпрі, виявилася нездатною до надання йому дієвої допомоги та здійснення підтримки свого основного партнера в регіоні в протистоянні країни суперечливим та контрпродуктивним вимогам Єврогрупи.

6. Російська Федерація підтвердила свій міжнародний імідж як впливового геополітичного гравця, без урахування позиції якого прийняття більшості важливих рішень, зокрема і в рамках функціонування єврозони, є неможливим. Незважаючи на позицію ЄС та, зокрема, Німеччини й інших країн Єврогрупи, офіційній Москві, з використанням насамперед свого впливу в кіпрському парламенті, вдалося захистити російський бізнес від додаткових фінансових втрат. Водночас у будь-якому випадку слід очікувати певного охолодження кіпрсько-російських відносин, пов'язаних передусім з відмовою Російської Федерації від пропозицій офіційної Нікосії щодо участі в оздоровленні кре-

дитно-фінансової системи Кіпру та кіпрської економіки в цілому, а також подальшим виведенням російського капіталу з острова.

7. Точні втрати українського бізнесу від наслідків кредитно-фінансової кризи на Кіпрі поки що час невідомі. Водночас, за оцінками окремих фахівців, вони можуть сягати 2 млрд євро. Слід також очікувати активізації виведення українських капіталів з Республіки Кіпр, переведення їх до більш стабільних у фінансовому плані країн та юрисдикцій та, відповідно, зменшення в середньостроковій перспективі рівня «інвестування» Кіпром розвитку української економіки.

- ¹ Standard & Poor's. Sovereigns Rating List. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал рейтингової агенції «Standard & Poor's». — Режим доступу: <http://www.standardandpoors.com/ratings/sovereigns/ratings-list/en/us/?sectorName=Governments&subSectorCode=39&subSectorName=Sovereigns>.
- ² Moody's downgrades Cypriot banks' deposit and senior debt ratings to Caa3 from Caa2; on review for downgrade. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал рейтингової агенції «Moody's». — Режим доступу: http://www.moody's.com/research/Moody's-downgrades-Cypriot-banks-deposit-and-senior-debt-ratings-to--PR_269273.
- ³ Cyprus lawmakers reject bank tax; bailout in disarray. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «Reuters». — Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2013/03/19/us-cyprus-parliament-idUSBRE92G03120130319>.
- ⁴ ЦБ Кипра оценил объем российских депозитов в €18 млрд. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал видання «Форбс». — Режим доступу: <http://www.forbes.ru/news/236054-summa-rossiiskih-depozitov-v-bankah-kipra-ravnyaetsya-18-mlrd>.
- ⁵ Russia risks billions of dollars if Cyprus defaults — Moody's. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «Reuters». — Режим доступу: <http://www.reuters.com/article/2013/03/13/russia-cyprus-moody's-idUSL6N0C5C9Q20130313>.
- ⁶ Путин считает несправедливым введение на Кипре налога на вклады. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «РИА-Новости». — Режим доступу: <http://ria.ru/economy/20130318/927769843.html>.
- ⁷ Медведев: Действия ЕС и Кипра по урегулированию долговой проблемы напоминают действия слона в посудной лавке. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «ИТАР-ТАСС». — Режим доступу: <http://www.itar-tass.com/c/1/682011.html>.
- ⁸ Медведев: Россия готова подключиться к решению «кипрской проблемы» после выработки позиции ЕС и самого Кипра. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «ИТАР-ТАСС». — Режим доступу: <http://www.itar-tass.com/c/521/684195.html>.
- ⁹ Нарышкин сравнивает введение налога на депозиты на Кипре с национализацией частных средств. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «ИТАР-ТАСС». — Режим доступу: <http://www.itar-tass.com/c/521/679293.html>.
- ¹⁰ Силуанов: Россия не заинтересовалась предложениями Кипра. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал Російської служби «ВВС». — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/russian/rolling_news/2013/03/130322_rn_cyprus_minister_left_russia.shtml.
- ¹¹ Merkel hat mit Zyperns Präsident Anastasiades telefoniert. — [Електронний ресурс] / Електронний портал видання «Finanzen». — Режим доступу: <http://www.finanzen.net/nachricht/aktien/Merkel-hat-mit-Zyperns-Praesident-Anastasiades-telefoniert-2327141>.
- ¹² Ответственность за обложение налогом депозитов банковских вкладчиков несет исключительно Кипр — глава минфина ФРГ. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний

- портал агенції новин «ИТАР-ТАСС». — Режим доступу: <http://pda.itar-tass.com/c/679995.html>.
- ¹³ А. Меркель заявила, что бизнес-модель Кипра мертва. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «РБК». — Режим доступу: <http://top.rbc.ru/economics/22/03/2013/850373.shtml>.
- ¹⁴ Kypros. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «NEA». — Режим доступу: <http://www.tanea.gr/Search/?area=0&author=&cid=-1&so=1&sa=0&pt=3&words=Kypros>.
- ¹⁵ Fin Min claims: «Greece shielded from Cyprus crisis, has Plan B for Cypriot Banks». — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «Keepertalkinggreece». — Режим доступу: <http://www.keepertalkinggreece.com/2013/03/20/finmin-claims-greece-shielded-from-cyprus-crisis-has-plan-b-for-cypriot-banks/>
- ¹⁶ Samaras Says Greece Stands With Cyprus. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал агенції новин «Greece.greekreporter». — Режим доступу: <http://greece.greekreporter.com/2013/03/18/samaras-says-greece-stands-with-cyprus/>
- ¹⁷ MPs vote on bank restructuring legislation this morning. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал видання «Guardian». — Режим доступу: <http://www.guardian.co.uk/business/2013/mar/22/eurozone-crisis-cyprus-bailout-russia-vote>
- ¹⁸ Eurogroup Statement on Cyprus from the 25 March 2013. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний Портал ЄС. — Режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ecofin/136487.pdf
- ¹⁹ Finance Minister issues decree for restrictive measures. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний Портал «Cyprus News Agency». — Режим доступу: <http://www.cna.org.cy/webnewsEN.asp?a=c6acf68d1866498aaacfb89b55e647e3#sthash.7Sw5c1Mu.dpuf>.
- ²⁰ The Enforcement of Restrictive Measures on Transactions in Case of Emergency First Decree. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал Міністерства фінансів Республіки Кіпр. — Режим доступу: [http://www.mof.gov.cy/mof/mof.nsf/All/C1643C6FB6082E43C2257B3B00743B25/\\$file/Decree%20EN%20227%2003%202013.pdf](http://www.mof.gov.cy/mof/mof.nsf/All/C1643C6FB6082E43C2257B3B00743B25/$file/Decree%20EN%20227%2003%202013.pdf).
- ²¹ Cost of Living in Cyprus. — [Електронний ресурс] / Електронний портал «Numbeo». — Режим доступу: http://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Cyprus.
- ²² Total deposits and market shares for 2012. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал «Центрального банку Кіпру». — Режим доступу: http://www.centralbank.gov.cy/nqcontent.cfm?a_id=11983&tt=article&lang=en.
- ²³ Експерти оцінили український капітал на Кіпрі в десятки мільярдів доларів. — [Електронний ресурс] / Офіційний електронний портал «Центрального банку Кіпру». — Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/financial/1528239-eksperti-ocinili-ukrayinskij-kapital-na-kipri-v-desyati-milyardiv-dolariv>.

Анотація. У статті проаналізовано та відстежено на прикладі Кіпру основні принципи сучасної антикризової політики Єврогрупи. Досліджено можливий вплив нових підходів Єврогрупи та «Трійки кредиторів» до політики кредитування країн еврозони, економіки яких мають значні дефолтні ризики, та розробки ними якісно нових сценаріїв вірогідного вирішення фінансово-боргових проблем цих держав. Безумовно, це є актуальним і для України, якій необхідно враховувати вищезгаданий досвід у рамках реалізації євроінтеграційного поступу.

Ключові слова: криза, антикризова політика, кредитно-банківська система, еврозона, економіка, банк, фінансова допомога, Єврогрупа.

Аннотация. В статье проанализированы и отслежены на примере Кипра основные принципы современной антикризисной политики Еврогруппы. Исследовано возможное влияние новых подходов Еврогруппы и «Тройки кредиторов» к политике кредитования стран еврозоны, экономики которых имеют значительные дефолтные риски, и разработки ими качественно новых сценариев вероятного решения финансово-долговых проблем этих государств. Безусловно, это является актуальным и для Украины, которой необходимо учитывать вышеупомянутый опыт в рамках реализации евроинтеграционного продвижения.

Ключевые слова: кризис, антикризисная политика, кредитно-банковская система, еврозона, экономика, банк, финансовая помощь, Еврогруппа.

Summary. The paper analyzed and tracked by the example of Cyprus basic principles of modern anti-crisis policy. Investigated the possible impact of new approaches Eurogroup and the «Troika creditors» lending policy to eurozone countries, whose economies have significant default risks and their development of new scenarios of the likely settlement of financial and debt problems of these countries. Of course, it is important for Ukraine, which should take into account the above-mentioned experience in the framework of the integration progress.

Key words: crisis, crisis policy, credit and banking system, eurozone, economy, bank, financial assistance, Eurogroup.

Borys HUMENYUK,

*Doctor of Historical Sciences, Professor,
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of Ukraine to the Republic of Cyprus*

NEW BAILOUT POLICY BY EUROGROUP: RESTRUCTURING OF CREDIT AND BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF CYPRUS

Economic development and financial soundness of the Republic of Cyprus as well as many other member-states of the European Union's elite club – the euro area – is too heavily dependent on the managerial position of the EU relevant institutions and the Eurogroup in particular. In 2013 the global economic crisis consequences and the results of unprofessional management of the two leading commercial banks in Cyprus «Bank of Cyprus» and «Cyprus Popular Bank» resulted in actual bankruptcy of the state and downgrading the sovereign ratings of Cyprus and its commercial banks to the level known as «trash» in the world. On March 22, 2013 Standard & Poor's, an international rating agency, has downgraded yet again the Cyprus's sovereign rating to the CCC level with the negative forecast¹. This implies not only the Cyprus's inability to fulfill the debt obligations but that the state capacities began to be fully dependent on formation of favorable external economic conditions. *Moody's*, another credit-rating agency, has also downgraded to *Caa3* the ratings of three commercial Banks registered in Cyprus: «Bank of Cyprus», «Cyprus Popular Bank» and «Hellenic Bank» reasoning that the situation in Cyprus is uncertain and the risk to lose bank deposits increases². The Republic of Cyprus appeared on the verge to leave the euro zone, which could potentially destabilize the situation in the region and have an adverse effect on the other member-states functioning.

Recently the problems of euro zone efficient functioning as a whole and its individual member-states have been actively studied in Ukrainian and foreign scientific literature. In particular, J. Alessi,

G. Bishop, R. Baldwin, J. Whitfield, C. Vyplozh, Yu. VonHagen, D. Gros, S. Guriev, Yu. Gusarov, T. Jackson, B. Eyhengreen, L. Laven, K. Lapavitsas, F. Larsen, J. Liebman, J. Madrik, D. Marsh, O. Novikova, D. Owen, X. Patomaaki, S. Patrick, B. Patterson, J. Pisani-Ferry, J. Sapir, O. Timofeeva, R. Feldman and others, as well as domestic researchers K. Harkusha, I. Doroshenko, S. Patsykyivsky and A. Chukhno paid much attention to the above-mentioned issues. At the same time foreign and Ukrainian historians have not studied comprehensively the current bailout measures to be realized by the Eurogroup and the Troika in the Eurogroup member-states and some of their consequences in the southern European countries, first and foremost in the Republic of Cyprus.

That is why the main objective to write this article is to analyze and track by the Cyprus example the basic principles of the Eurogroup's modern bailout policy, study the possible impact of new approaches by the Eurogroup and the Troika to the lending policy for the euro zone countries, whose economies have significant default risks and the development of new plausible scenarios to address the financial and debt issues in these countries, which certainly are relevant for Ukraine to take into account the above experience within the framework of its European integration progress.

It is well known that in the night of March 16, 2013 under considerable pressure of the Eurogroup and the Troika (the EU, the IMF and the ECB) the official Nicosia agreed to implement unprecedented bailout measures aimed at concluding the credit agreement and preventing the default of Cypriot economy by providing financial assistance to Cyprus in the amount of €10 billion EUR. To accumulate additional €7.5 billion EUR necessary to recover the Cypriot economy, provisions of the draft agreement envisaged the possibility of a single taxation of savings which were on deposit accounts in the Cypriot commercial banks at the interest rate of 9.9 percent for deposits exceeding €100,000 EUR and 6.7 percent for deposits up to €100,000 EUR; the increase of capital gain tax interest; the increase of corporate tax interest rate from 10 to 12.5 percent, as well as restructuring of the Cypriot commercial banks and privatization of the state and quasi-public companies in the country.

Aimed at additional impact to finally 'convince' the official Nicosia management on the necessity and inevitability to fulfill the Eurogroup's above conditions, the European Central Bank (the ECB) adopted a decision to suspend since March 19, 2013 provid-

ing liquidity and effecting any lending and financial transactions with the Cypriot commercial banks that would potentially result in the «Bank of Cyprus» and the «Cyprus Popular Bank» bankruptcy and subsequent paralysis of the Cypriot economy at large. The state as the guarantor of deposits would be forced to pay about €30 billion EUR to depositors — the amount just impossible to pay due to lack of funds in the state budget. Loss of control over the situation threatened a meltdown to the entire banking system of the country. Thousands of small and medium-sized businesses would go bankrupt because of incapability to fulfill their contractual obligations. As a result, the service sector in Cyprus would be completely destroyed. This would create preconditions for Cyprus's exit from the euro zone and simultaneous devaluation at least by 40 percent of the new Cypriot currency after its introduction.

The ultimatum by the Eurogroup and the Troika provoked considerable opposition among ordinary citizens, political and business circles in the country. In their opinion, such unfair decision by the Eurogroup was «political» and aimed primarily at discrediting the country as an international financial center in the region. Failure to fulfill multiple promises by the major negotiators — the newly elected president N. Anastasiades and Finance Minister M. Sarris — on the financial aid specifics to Cyprus to wherever prevent deductions from the deposits of legal entities and individuals in Cypriot commercial banks caused particular social discontent. In the meantime, it was clear that the Republic of Cyprus reached a stalemate where fulfillment of the terms and conditions set forth by the Eurogroup and the Troika would inevitably lead to a significant outflow of the international capital and disappointment in Cyprus by the most foreign investors, while failure to fulfill these terms and conditions would result in the country's default, causing significant damage to the Cypriot economy and further destabilization of the precarious position in the euro area as a whole.

As a result, on March 19, 2013 the House of Representatives of the Republic of Cyprus rejected the bill with the Eurogroup's aforementioned terms and conditions submitted by the newly created government. None of the 56 Cypriot MPs voted for it: 19 MPs from the ruling party «Democratic Assembly» abstained during the vote, while 36 representatives of the other five political parties represented in the Parliament said «οχι» (no) to the possibility to use depositors of the Cypriot commercial banks in the bailout program

by the Eurogroup and the Troika³. Having failed to reach the appropriate arrangements with the Eurogroup, the Republic of Cyprus was again on the verge of bankruptcy.

The situation was further complicated by certain external factors and significant political pressure from some stakeholders, including the Russian Federation, Germany and Greece.

The exact deposit amount by the Russian citizens in the Cypriot commercial banks is still unknown, but according to experts of the Central Bank of Cyprus, it could be up to €18 billion EUR⁴. According to Moody's rating agency, the corporations registered at the Russian territory held around €19 billion EUR on deposit accounts in the Cypriot commercial banks, or 7 percent of the total corporate deposits by the Russian companies⁵. As of September 2012, additional €12 billion EUR were the deposits by the Russian commercial banks in the credit and financial institutions of the Republic of Cyprus. In particular, default of the Cyprus's sovereign could potentially cause major economic damage to the VTB, Sberbank, Nomos-Bank, Alpha Bank and Gazprombank that actively granted credits to the companies registered in Cyprus. At the end of 2012 the size of such lending amounted to \$30–40 billion USD. In addition to private deposits, accounts of Cypriot commercial banks contained deposits of some Russian governmental institutions. In case of the Republic of Cyprus default all payments under these loans could be frozen and completely lost. Thus, the Russian losses from the possible introduction of a single-off deposit taxation by Cyprus could reach about €3.5 billion EUR. The need to protect them, alongside with the offence against the official Nicosia that refused from preliminary consultations with Russia to implement a stabilization program agreed upon by the Troika resulted in immediate and extremely stern response from the Kremlin.

In particular, Russian President Vladimir Putin stated on March 18, 2013 that «Imposing an additional tax on deposits in Cypriot banks, as the local government informed last weekend, was unfair and dangerous. I think the decision on additional levies on depositors is unprofessional»⁶. The same day Prime Minister Dmitry Medvedev pointed out that «Decision of the Cypriot government to introduce a 10 percent tax on deposits is analogous to confiscation of the other people's money». On March 20, 2013 he emphasized that «Ad interim the EU, the EC and the Government of Cyprus's actions in resolving the debt issue unfortunately re-

mind a bull in a china shop. All possible errors to be made in this situation have been made, including the erosion of confidence in financial institutions in general and not just in those located in Cyprus»⁷. On March 22, 2013 Dmitry Medvedev stated that: «Russia is ready to join resolving the new «Cyprus problem» after the EU Member States and Cyprus as such develop the final common position. At present the main objective is to find a mutually acceptable solution to be agreed upon between the EU and Cyprus. Under what terms and conditions — for us it is not the same for obvious reasons. What is the most important — it should be effective and help Cyprus to get out of the situation»⁸. On March 18, 2013 S. Naryshkin, Chairman of the State Duma of the RF Federal Assembly, voiced his opinion on the problem: «Approaches that may be probably reached by the Cypriot authorities actually remind a widespread nationalization of private property, because they (the Cypriot authorities) consider the available capital placed by the citizens at bank accounts their own one and obviously they have their own plans how to use this capital. By its content such measures are an example of the fact that the state is resolving its own problems in the economic area at the expense of both its citizens and citizens of foreign countries»⁹.

After the Cypriot Parliament rejected on March 19, 2013 supporting the financial aid package drafted by the N. Anastasiades's government jointly with the Troika, the Cypriot Finance Minister M. Sarris urgently departed to Moscow to conduct a series of negotiations with the representatives of the Russian Federation Government, in particular, First Deputy Prime Minister I. Shuvalov and Finance Minister A. Siluanov. It should be also mentioned that he was refused to hold meetings with Russian President Vladimir Putin and Prime Minister Dmitry Medvedev, even after the respective telephone conversation between V. Putin and President of the Republic of Cyprus N. Anastasiades took place.

During these negotiations the parties discussed the proposals of the official Nicosia voiced by M. Sarris on the following:

- create a separate public company through direct participation of Russia and transfer to it the assets on the gas fields' development in the Cyprus's exclusive economic zone;
- purchase the Cyprus's government bonds by the Russian party;
- acquire the most liquid Cypriot assets transferred to the so-called «Investment Fund» of the country;

– restructure the loan of €2.5 billion EUR extended by the Russian Federation to Cyprus in 2011.

The issue of receiving additional loan from Russia was not considered in view of the Eurogroup tough stance on this matter that established the limit for the Cyprus's external debt.

As a result of negotiations on March 22, 2013 A. Siluanov claimed that Russia was not interested in the above proposals by Cyprus¹⁰. Russian financial institutions did not also express an interest to the opportunity of acquiring distressed assets of Cypriot banks, especially the second largest «Cyprus Popular Bank».

Despite personal friendly relations between German Chancellor A. Merkel and President of the Republic of Cyprus N. Anastasiades, their membership in the same European political force – the EPP, position of Germany regarding financial assistance to Cyprus by the Troika may be described as surprisingly tough and unconditional, primarily aimed at termination of Cyprus functioning as a regional international financial center and coercion of the official Nicosia to involve representatives of foreign, first and foremost Russian businesses, having significant deposits in Cypriot commercial banks into stabilization program to recapitalize commercial banks of the country.

From the first days of the situation aggravation the German foreign policy towards Cyprus was determined by the official Berlin conviction that the responsibility for the crisis in the Cyprus's credit and finance sector as a whole and for the decision-making on deposit taxation with stabilization levy for investors of Cypriot commercial banks within the economic recovery of the country should be solely born by the government of the Republic of Cyprus. Therefore the Federal Republic of Germany expressed its disappointment at approval by the House of Representatives of Cyprus of the decision not to support the provisions of the aid program agreed upon on March 16, 2013 by the government of N. Anastasiades and the Troika.

On March 19, 2013 German Chancellor A. Merkel during telephone conversation with President of the Republic of Cyprus N. Anastasiades emphasized that Cyprus should abandon official negotiations with the Russian Federation and continue working exclusively with the Troika within the EU, the IMF and the ECB composition¹¹. The same day the FRG Finance Minister W. Schäuble in the context of arrangements between the official Nicosia, the Eurogroup and the Troika stated that «It is the Cyprus's decision.

The responsibility for it is placed neither on the German government nor on any other EU member state. How Cyprus will resolve this problem — is solely the question of its competence. However, Cyprus should secure its own participation in the aid package amounting to billions of euros. Whether part of the bank clients' savings will be used — will be the Nicosia government decision»¹². W. Schäuble also emphasized that «Cyprus is facing the gravity of the situation. We all in the euro zone are ready to assist our partners. However, there must be a program to radically resolve the problem, as it was the case with Greece. In Cyprus they have extremely bloated and bankrupt banking sector. European citizens will not agree to the approach to resolve this problem only at the expense of the euro area taxpayers without significant contributors from the Cypriot banks». According to Chancellor A. Merkel, «Cyprus also must realize that its business model in which it has been living all these years has no longer the right to exist»¹³.

The official Berlin warned the Republic of Cyprus that until the Cyprus Parliament adopted positive decision to support the Troika program, no financial aid program would be provided. The FRG Ministry of Foreign Affairs insisted on the demand to restructure the banking sector of the country, sell Cypriot banks' branches at the territory of the Hellenic Republic, reduce significantly the volumes of international transactions and focus on lending the local companies.

On March 22, 2013 the German Finance Minister W. Schäuble in an interview to the Greek newspaper «Nea» reiterated that solution of the debt crisis in Cyprus was impossible without introducing a levy on large-sized deposits. Aimed at discrediting the official Nicosia, he emphasized that it was the pressure from the official Nicosia that the Eurogroup supported the EC proposal on taxation of any and all deposits in Cypriot banks, including guaranteed ones up to €100,000 EUR¹⁴. The same day the German political parties «Christian-Democratic Union» and «Christian-social Union», which currently make up the ruling coalition, overtly put forward to the official Nicosia the following three additional conditions to revitalize the credit and financial system of Cyprus:

- ensure Cyprus's direct participation to secure sustainability of the public-sector debt amounting to 6 billion euros;
- restructure the national economy;

– restructure the Cypriot economy in view of the need to fulfill social obligations to the citizens.

According to the leaders of the aforementioned parties, Cyprus must strictly observe the measures stipulated by the European stabilization facility.

Despite the long history of traditional friendly relations with the Republic of Cyprus, bilateral partnership in the economic sector, common language, religion and views, position of the Hellenic Republic in the framework of settling the situation in Cyprus was not primarily focused on rendering aid to its Cypriot partners, but on implementing the relative measures to counteract and minimize possible effect of the situation in Cyprus and protect its own population from the negative consequences of the credit and financial crisis in the island.

On March 20, 2013 the Greek Finance Minister Y. Stournaras said that Cypriot banks could not remain closed for long, otherwise this would destroy the Cypriot economy. If the decision is not taken within hours, Greece would have to proceed implementing its own plan B provisions thereof were directed to the country's additional protection against possible adverse effects of Cyprus¹⁵. On March 18, 2013 Greek Prime Minister A. Samaras also stated that: «The capacity of Hellenism to stand firm in hardship and to progress has been proven many times. It will be proven once again. As long as we maintain our faith, we shall emerge from the crisis stronger and more united»¹⁶.

On March 22, 2013 in order to eliminate uncertainty about the future of Cypriot financial institutions' subsidiaries in Greece, the Republic of Cyprus made arrangements with Greece to sell to the Greek private commercial bank «Piraeus Bank» 300 branches of the Cypriot «Bank of Cyprus», «Cyprus Popular Bank» and «Hellenic Bank» subsidiaries operating at the Greek territory. The deal was worth 524 million euros, 13 billion euros were on deposit accounts in these branches. By the result of the transaction and aimed at protecting deposits in the above branches, the Greek government decided the same day to allocate 600 million euros for their recapitalization, thus securing stability of their operation and retaining about 5,000 jobs in the country. The issue of debt repayment of the «Cyprus Popular Bank» branches amounting to about 5 billion euros to its central office in Cyprus remained finally unsettled. The future of the assets and loans issued by the Greek branches of the

Cypriot bank for a total amount exceeding 20 billion euros, which were pledged in the Central Bank of Cyprus as collateral on the ECB loan obtained, was also undecided.

In view of the problems to approve the Brussels arrangements by the House of Representatives of the Republic of Cyprus, President N. Anastasiades and Finance Minister M. Sarris continued conciliations with the Eurogroup, the Troika and the Russian Federation. The goal was to elaborate certain mitigation of the above terms and conditions in the bilateral agreement, including through complete abatement or substantial reduction (up to 3 percent) of a single tax on deposits in Cypriot commercial banks amounting up to 100,000 euros and restructuring payments under €2.5 billion EUR loan issued by the Russian Federation to the Republic of Cyprus in January 2012. At the same time the relevant committees of the House of Representatives of the Republic of Cyprus were elaborating the so-called «Plan B» by the Cypriot government – a package of nine bailout bills, provisions thereof had to create duly and beneficial to all stakeholders prerequisites for €10 billion EUR loan obtaining by Cyprus.

Given the lack of progress in negotiations, on March 22, 2013 the ECB again laid down the ultimatum to Cyprus. In case the official Nicosia fails to form a €5.8 billion EUR national anti-crisis package by March 25, 2013, the ECB will fully terminate supplying liquidity to the country; that means Cyprus's bankruptcy and its potential probable exit from the euro area.

As a result of a long-term uncertainty, negative effect of constant cash shortage and suspension since March 17, 2013 in operation of any and all financial institutions in Cyprus, the socio-economic situation began to aggravate significantly. Association of Cyprus's gas station owners announced potential suspension of all station operation in the country. Food stores significantly reduced the number and assortment of essential commodities, including short-time storage products. Managers of Cypriot Association of Pharmacists announced probable suspension of medicine supply to drugstores. All companies registered in Cyprus suffered great losses due to inability to perform any financial transaction and fulfill their contractual obligations. Anti-European and especially anti-German sentiments grew significantly in the country.

Hence, at midnight on March 23, 2013 the Cyprus's House of Representatives adopted three of the nine bills proposed by the government¹⁷, namely:

- the law on establishing the so-called «Investment Solidarity Fund» (unanimously supported by the Parliament). Its provisions stipulate accumulation of liquid state and church assets, pension and social funds, income from hydrocarbon sales from the fields located in the exclusive economic zone of Cyprus, voluntary contributions obtained lawfully from citizens and companies, including foreign ones;

- the law on imposing temporary restrictions on international banking transactions in emergency situations (unanimously supported). Its main objective is to create the appropriate conditions to prevent uncontrolled disinvestment and exercise effective state control over banking transactions in emergency situation;

- the law on measures to revitalize the national banking system in Cyprus (supported by 26 MPs – representatives of the political parties «Democratic Assembly» and «Democratic Party», 25 MPs abstained – representatives of Cyprus's Progressive Party of Working People and Social Democratic Party, 2 MPs voted against, 3 MPs did not vote). Provisions of this Act vested the government with the right to restructure weak Cypriot commercial banks by way of separating their «unhealthy» assets into a separate entity – the so-called «bad» bank to be subject to further liquidation.

Six other bills were not brought for consideration by the Cypriot Parliament that day due to their controversies. They provided for the possibility to vest the Cyprus's Central Bank with additional rights to effect the tighten control over Cypriot financial institutions; broaden the state powers in the banking supervision area, particularly in accelerated fulfillment of relevant inquiries and decision-making to pay dividends; create and ensure due functioning of the Deposit Protection Fund; create conditions for a special service operation to supervise the Cypriot financial and credit institutions; introduce a special tax on the activities of financial institutions in the country and also introduce a special levy on deposits beyond 100,000 euros.

As early as on March 24, 2013 the official Nicosia concluded Memorandum of Understanding with the Eurogroup to obtain a stabilization financial aid amounting to EUR 10 billion. However,

the terms of MOU remained extremely unfavorable for the Republic of Cyprus¹⁸. In particular, they provided for the following:

1. The Central Bank of Cyprus shall immediately and completely liquidate the Cypriot second largest commercial bank «Cyprus Popular Bank», separate its assets and liabilities into «good»(deposits up to EUR 100,000) and «bad» (all the rest, including bank's shares, other securities, deposits over EUR 100,000 etc.). At that, according to the Eurogroup assessment, «bad» deposits in «Cyprus Popular Bank» amounted to about 4.2 billion euros. The so-called «good» assets are to move to the balance of another Cypriot commercial bank — «Bank of Cyprus», while «bad» assets are to be liquidated per the procedure established by the Cypriot legislation.

2. «Bank of Cyprus» shall be recapitalized at the expense of granting EUR 9 billion financial assistance to it and applying a single levy on deposits of over 100,000 euros at approximately 40 percent interest rate placed into this bank accounts. Deposits up to 100,000 euros shall not be affected. At that, the main objective of stabilization program for «Bank of Cyprus» was to achieve 9 percent of the equity-capital ratio.

3. Financial assistance to the Republic of Cyprus by the Eurogroup amounting to 10 billion euros shall not be the source for recapitalization of any of the aforementioned Cypriot banks.

4. Provisions of bailout legislation adopted by the Cyprus's House of Representatives shall be applied particularly in the context of the Cyprus's Central Bank strict control over the movement of capital placed in Cyprus.

On March 28, 2013 Cypriot financial institutions restarted their functioning. However, they operated within the frames of the Law «On Restrictive Measures in Respect of Credit and Banking Transactions» approved by the Cyprus's Minister of Finance M. Sarris based on the respective submission by the Central Bank of Cyprus and passed by the Cyprus's House of Representatives and the Decree of March 27, 2013 «On Enforcement of Temporary Restrictive Measures»¹⁹. Provisions of the above documents established the following restrictions/bans on:

- withdrawing cash from terminals of Cypriot commercial banks in the amount exceeding 300 euros per person per day;
- effecting any transactions with bank checks;

- effecting all domestic and international financial transactions up to EUR 5,000 within the frames of trade and economic activities without proper supporting documents;
- effecting all domestic and international financial transactions of over EUR 5,000 within the frames of trade and economic activity without the respective authorization from the special committee created at the Central Bank of Cyprus;
- financing lodging of Cypriot students abroad without proper supporting documents and in the amount exceeding EUR 5,000 per quarter;
- effecting payments beyond EUR 5,000 per person per month from any type bank cards (debit, credit, others);
- effecting all other domestic and international financial transactions without providing supporting documents and obtaining a respective permit from the special committee created at the Central Bank of Cyprus;
- premature termination of time savings deposits in Cypriot banks;
- exporting from the Republic of Cyprus banknotes in euro or in any other currency exceeding EUR 1,000 or the equivalent per person per one trip.

In addition, upon completion of the deposit term its entire amount shall be deposited to a new account with the same bank to be kept for a period of at least one month, except for the amount of 5,000 euros or 10 percent of the total deposit amount (whichever is larger) that can be placed to the current account in the Cypriot commercial bank²⁰.

Introduction of such rigorous measures immediately resulted in significant loss of the euro real value in Cyprus, which at that time was about 91 percent of the euro value in the other eurozone countries, notably, in Germany. With the higher standard of living in the island against Germany (for example, according to the international database Numbeo, a monthly decent standard of living in Nicosia costs 2,960 euros, while in Berlin — 2,700 euros)²¹, extending the application terms of the state control over capital movement resulted in aggravation of socio-economic situation in the Republic of Cyprus.

Assessing potential losses of Ukrainian business from the effects of credit crunch in Cyprus, it should be noted first of all that it is impossible to establish the exact amount of Ukrainian deposits

in Cypriot commercial banks. However, according to the Central Bank of Cyprus as of January 2013, Cypriot commercial banks had on their deposits about EUR 68.4 billion, of which: EUR 42.8 billion belonged to Cyprus's residents, whereas EUR 20.9 billion – to non-residents and EUR 4.7 billion – to eurozone residents²². Under provisions of the Cypriot legislation a «tax resident» in Cyprus is a legal entity whose activities are directed and controlled from the Cyprus's territory (the majority of the company's board of directors must be tax residents in Cyprus and all important decisions of the company must be taken at the Cyprus's territory) and an individual who is legally staying at the territory of the Republic of Cyprus beyond 183 days per every tax year. Therefore the Cypriot side may refer a citizen of Ukraine in each particular case to the category of «Cyprus's resident» or «non-resident». Calculating the exact losses is complicated with the strict adherence to banking secrecy by the Cypriot financial institutions. At the same time, according to some foreign experts, Ukrainian deposits in commercial banks in Cyprus may amount to about 5 billion euros. Estimates of Ukrainian specialists are an order of magnitude higher. For instance, the former employees of the National Bank of Ukraine Ya. Soltys and O. Savchenko are sure that Cypriot commercial banks have from 12 to 25 billion euros of Ukrainian capital in their deposit accounts²³.

To summarize the above-said, we can draw on the following key findings.

1. Aggravation of the credit and financial crisis in Cyprus will have in the nearest future a negative socio-economic overtone, which can lead to social fallout and mass riots in the country. Bankruptcy and termination of the «Cyprus Popular Bank», one of the leading commercial banks in the Republic of Cyprus, an extraordinary difficult situation of another one – «Bank of Cyprus» will inevitably result in mass layoffs of their employees as well as significant problems in the national banking system and the economy of Cyprus in general.

2. Continued tight policy by the Eurogroup, unchanged positions by the Troika and individual EU Member States on implementing the financial aid stabilization package to Cyprus will result in further growth of anti-European and in particular anti-German sentiments in Cyprus. By the results of public poll held in March 2013 by the Cypriot TV channel «Sigma TV», 91 percent of the Cypriot population was against taxation on deposits, while

about 63 percent supported the possibility of Cyprus exit from the euro zone.

3. Using the Eurogroup and the Troika capacities the official Berlin succeeded in destructing the Cypriot credit and financial system and discrediting Cyprus in the international arena as an international financial center, once again confirming its own dominance over the other EU Member States.

4. Taking into account the emerging role of the Federal Republic of Germany in operation of the EU institutions, including in the international arena, Ukraine should intensify the work in the German direction to obtain positive results during preparation to conclude Association Agreement between Ukraine and the EU.

5. The Hellenic Republic, whose measures were merely focused on protecting own interests from the effects of the credit and financial crisis in Cyprus, turned unable to provide effective assistance and support to its major partner in the region – the Republic of Cyprus in its counteracting the contradictory and counterproductive requirements of the Eurogroup.

6. The Russian Federation confirmed its own international image as an influential geopolitical stakeholder whose position should be taken into account while making most of important decisions, including in the framework of the euro area functioning. Despite the EU position, in particular, Germany and the other Eurogroup countries, the official Moscow, using its influence in the Cypriot Parliament, managed to protect Russian business from additional financial losses. However, in any case, certain cooling in Cypriot-Russian relations connected with the RF rejection of the official Nicosia proposals to participate in rehabilitation of the Cyprus credit and financial system and the Cypriot economy in general should be expected as well as subsequent disinvestment of Russian capital from Cyprus.

7. The exact losses of Ukrainian business from the effects of the credit and financial crisis in Cyprus are currently unknown. Meanwhile, according to some experts, they can reach up to EUR 2 billion. The increased disinvestment of Ukrainian funds from the Republic of Cyprus, their transfer to better financially stable countries and jurisdictions should be also expected and, consequently, reduction on a mid-term horizon of the Cyprus's «investment» level into Ukrainian economy.

Володимир ХАНДОГІЙ,

*Надзвичайний і Повноважний Посол України
у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північній Ірландії*

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ЗІ СПОЛУЧЕНИМ КОРОЛІВСТВОМ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ



Налагодження повноцінних двосторонніх відносин між сучасною Україною та Великою Британією стало можливим лише після здобуття нашою державою незалежності. 30 грудня 1991 року офіційний Лондон визнав незалежність України, а вже у січні 1992 року було встановлено дипломатичні відносини між двома країнами.

Все ж варто мати на увазі, що контакти між Києвом та Британією мають тисячолітню історію. Зокрема, у X столітті в англосаксонських джерелах з'являються згадки про Київську Русь. Нестор Літописець також згадує про «землю Англійську» та найважливіші події, що мали місце на далекому Альбіоні у пам'ятці історіографії та літератури Київської Русі «Повісті минулих літ». Проявом «шлюбної дипломатії» тих часів стало одруження близько 1070 р. князя Володимира Мономаха з Гітою, дочкою останнього саксонського короля Гарольда, що згодом стала Великою княгинею Київською.

Пізнє Середньовіччя відзначається активними проявами інтересу англійських дипломатів до України. Існують докази, що Олівер Кромвель у період Національно-визвольної війни особисто намагався налагодити дипломатичний контакт з Україною та козаками, зокрема, шукаючи союзників у боротьбі зі спільним ворогом — потужними католицькими державами Європи.

Непересічний внесок в індустріалізацію Донецького регіону ще у XIX столітті вніс видатний валлійський гірничий інженер

та промисловець Джон Х'юз. На його честь було названо робітниче селище на Донбасі — Юзівка (сучасний Донецьк), що нині є одним з найпотужніших промислових та економічних центрів України.

У кінці ХІХ століття значних британських капіталовкладень зазнала нафтовидобувна індустрія українського Прикарпаття. У цей період до Великої Британії з України експортували, здебільшого, зерно, цукор, домашню худобу та залізну руду.

Невеликий екскурс в історію надає підстави стверджувати, що територіальні та геополітичні суперечності, національні непорозуміння та історичні конфлікти відсутні у відносинах України зі Сполученим Королівством, що надало можливість нашим країнам розвивати багатогранні двосторонні відносини з моменту здобуття Україною незалежності. У цьому контексті слова першого Посла Великої Британії в Україні Саймона Хімменса мають символічне значення: «В історії обох держав немає жодної сторінки, яка б кидала тінь на їхні колишні відносини. Йдеться, отже, про те, щоб не лише зберегти цю традицію, а й розвивати її, наповнювати новими і добрими справами».

Детальний огляд двостороннього українсько-британського співробітництва, на жаль, неможливо вмістити у стислі обсяги однієї статті, оскільки воно має насичений, багатовимірний характер і не зупиняється ні на мить. Тому окреслю найважливіші напрями українсько-британської взаємодії протягом останнього часу.

Беззаперечним пріоритетом у цій сфері стала робота з британськими партнерами щодо просування процесу укладення стратегічно важливої Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом.

Тут важливо згадати особливу роль Великої Британії у Європейському Союзі та відповідну позицію британського коаліційного уряду, який офіційно задекларував свої наміри «застосувати новий підхід до британської участі в ЄС». Це зумовлено тим, що зростаюча централізація Євросоюзу, посилення політичної та регуляторної ролі Брюсселя сприймається як загроза національним інтересам Великої Британії. Як наслідок, у січні 2013 року головним сигналом резонансної «Європейської промови» Прем'єр-міністра Девіда Кемерона стала теза про необхідність проведення референдуму, на якому британці мають сказати «так» чи «ні» подальшому перебуванню Сполученого Королівства у складі ЄС. Ця позиція була підтверджена



Міністр закордонних справ України Л.О. Кожара та Державний Секретар Великої Британії у закордонних справах та справах Співдружності В. Хейг. Лондон, 13 травня 2013 р.
The Foreign Minister of Ukraine L.O. Kozhara and the Secretary of State of the British Foreign and Commonwealth Affairs V. Haig. London, May 13, 2013

у жовтні 2013 року в ході щорічної партійної конференції Консервативної партії у Манчестері.

Чітка лінія британського Уряду на європейському векторі зовнішньої політики простежується і в інших виступах представників партії Торі. Зокрема, 30 вересня 2013 року Державний Секретар у закордонних справах та справах Співдружності Вільям Хейг заявив, що офіційний Лондон не сприймає доктрину дедалі тіснішого союзу в Європі (ever-closer Union in Europe), яка покладена в основу засадничих договорів ЄС, і ніколи не стане частиною нової європейської «наддержави».

Однак, незважаючи на згадану риторику, Велика Британія залишається одним із найбільш послідовних прихильників розширення Євросоюзу, включаючи набуття Україною повноправного членства в ЄС за умови відповідності необхідним критеріям. Протягом останнього часу ця підтримка неодноразово висловлювалася у ході українсько-британських зустрічей на високому рівні.

Зокрема, 13 травня 2013 року Міністр закордонних справ України Леонід Кожара здійснив робочий візит до Лондона з метою обговорення зі своїм колегою тематики підписання у Вільнюсі Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також питань, пов'язаних із головуванням України в ОБСЄ.

Крім цього, 17–18 вересня Україну з робочим візитом відвідав Державний Міністр британського Форін Офісу у справах Європи Д. Лідінгтон. У ході зустрічей у Києві британський дипломат, серед іншого, був детально поінформований про прогрес, досягнутий у реалізації реформ, необхідних для підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Як керівнику української дипломатичної місії у Сполученому Королівстві, мені приємно констатувати, що впродовж останніх кількох років двостороннє торговельно-економічне співробітництво між Україною та Великою Британією було активним і розвивалося за багатьма напрямками. Зокрема, за підсумками 2012 року обсяг двосторонньої торгівлі вперше, попри кризові явища в економіці обох країн, перевищив 3 млрд дол. США. Таким чином, Велика Британія стала четвертим за обсягами торговельним партнером України серед держав Європи.

У поточному році зберігаються позитивні тенденції динаміки товарообігу з Великою Британією. Так, за підсумками першого півріччя 2013 року обсяг двосторонньої торгівлі товарами та послугами збільшився порівняно із відповідним періодом 2012 року на 23% і склав 1,8 млрд дол. США.

Експорт товарів та послуг з України до Великої Британії зріс на 17%, а імпорт товарів та послуг до України збільшився на 26%.

За обсягами інвестицій в економіку України Велика Британія продовжує залишатися у першій десятці найбільших іноземних інвесторів. Зокрема, станом на кінець першого півріччя 2013 року Велика Британія, за обсягами інвестицій, які надійшли зі 138 країн світу до економіки України, посіла 6-те місце.

Загальний обсяг інвестицій з цієї країни склав 2,7 млрд дол. США (4,9% від загального, станом на 01.01.2013 р. — 4,6%). З початку 2013 року обсяг інвестицій з Великої Британії в економіку України зріс на 153 млн дол. США.

Найбільші інвестиції з Великої Британії залучено до таких секторів вітчизняної економіки: операції з нерухомим майном (21%); оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних



Державний міністр у справах Європи Великої Британії Д. Лідінгтон та Міністр закордонних справ України Л.О. Кожара. Київ, 17–18 вересня 2013 р.
The Minister of State for Europe, UK, D. Lidington and Foreign Minister of Ukraine L.O. Kozhara, Kyiv, September 17–18, 2013

засобів і мотоциклів (18%); фінансова та страхова діяльність (16%); промисловість (16%); транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (10%).

Разом з тим, структура британських інвестицій свідчить про недостатній рівень використання наявного потенціалу. Більше половини інвестицій спрямовано у невиробничий сектор (торгівля, нерухомість тощо). Інвестиції до виробничого сектору економіки України становлять лише 16% від загального обсягу британських інвестицій.

Тому ми приділяємо особливу увагу британським компаніям, які мають довгострокові інвестиційні програми у виробничому секторі України. Українська сторона вітає збільшення інвестицій британських компаній, спрямованих на модернізацію виробничих потужностей, енергозберезувальних технологій та здійснення заходів, направлених на покращання екологічної ситуації в нашій державі, а також збільшення фондів соціальних програм компанії.

Переконалий, що 2014 рік продовжить тенденцію зростання інтересу британського бізнесу до інвестиційних проектів в Україні. При цьому вже зараз можна стверджувати, що основними галузями економіки, які найбільше цікавлять британських інвесторів, є енергетична, агропромисловий комплекс, сфера нерухомості, а також торгівля.

Одним із показових прикладів перспективності інвестиційної співпраці стало укладення між Україною та британсько-голландським нафтогазовим концерном «Shell» угоди про розподіл продукції від видобутку нетрадиційного газу на Юзівському родовищі. За нашими очікуваннями, підписання цієї угоди дозволить Україні залучити у перспективі інвестиції в обсязі близько 10 млрд дол. США.

Посольство активно сприяє співпраці України з Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), що є найбільшим фінансовим інвестором в економіку нашої держави, штаб-квартира якого знаходиться у Лондоні. На сьогодні ЄБРР має 293 проекти в Україні. Загальна вартість проектів становить близько 15,5 млрд євро. У 2012 році частка портфелю проектів у приватному секторі склала 66%. У 2012 та 2013 роках було започатковано 27 нових проектів у таких секторах — агробізнесі (10), енергоефективності (4), природоресурсному (2), транспортному (2), виробництва і надання послуг (3), нерухомості (2), енергетики (1), фінансовому (1), муніципальної та екологічної інфраструктури (2). 87% проектів, укладених в Україні у 2012 та 2013 роках, були приватними.

Особливе місце у контексті двосторонніх відносин посідає військове співробітництво. У 2011 році відбулися офіційні візити до Великої Британії заступника міністра оборони України та командувача Повітряних Сил Збройних сил України. У 2012 році відбувся офіційний візит командувача Сухопутних військ ЗС України до Великої Британії. На кінець 2013 року запланований візит до Великої Британії командувача Військово-Морських Сил Збройних Сил України.

Активно розвивається взаємодія у галузі військової освіти та підготовки. Щорічно на курсах командно-штабної та мовної підготовки у вищих військово-освітніх закладах навчаються десятки українських офіцерів.

Велика Британія та Україна беруть участь у спільних двосторонніх та багатосторонніх навчаннях. У 2013 році військово-

вослужбовці взяли участь у навчанні «Рапід Трайдент-2013» на території України.

Перспективними напрямами співробітництва між Збройними Силами України та Міністерством оборони Великої Британії є професійна підготовка українських офіцерів у навчальних закладах Великої Британії, участь у спільних військових навчаннях, а також багатонаціональних операціях з підтримання миру, співробітництво у військовій та військово-технічній сферах, зокрема у Силах реагування НАТО, багатонаціональних бойових тактичних групах ЄС, в операції ЄС з протидії піратству «EU NAVFORATALANTA».

Варто згадати про культурно-гуманітарний вимір співробітництва України та Сполученого Королівства. Сьогодні можемо констатувати, що сприйняття України у Британії впевнено змінюється на краще. Проведення Євро-2012, коли збірні України та Англії грали в одній групі, а також успішна участь спортсменів у Лондонських Олімпійських та Параолімпійських іграх відіграли важливу роль у поширенні інформації про Україну як сучасну європейську державу.

Головною подією 2013 року у цій сфері стала успішна реалізація масштабного проекту-перельоту в Україну літаків британського клубу старовинної авіації «Air Squadron» на чолі з членом королівської родини Принцом Майклом Кентським. Під час візиту було здійснено низку важливих зустрічей та проведено ряд спільних українсько-британських заходів іміджевого спрямування: виставок, історичних екскурсій, спільних польотів та авіашоу. Крім цього, у рамках відзначення 150-ї річниці завершення Кримської війни 6 липня ц.р. британські пілоти взяли участь у відтворенні військово-історичних подій у Севастополі.

Ще одним масштабним проектом є проведення у Лондоні 17–19 жовтня 2013 року культурного фестивалю «Дні України у Великій Британії». Такі заходи стали можливими завдяки допомозі приватного сектору. Вони мають по-новому розкрити Україну як державу з великим потенціалом та багатою історією.

Volodymyr KHANDOHII,

*Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of Ukraine
to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*

UKRAINE'S COOPERATION WITH THE UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND

Establishing full bilateral relations between modern Ukraine and the United Kingdom became possible only after our country has gained independence. December 30, 1991 the official London recognized the independence of Ukraine and in January 1992 the two countries established diplomatic relations.

It is worth bearing in mind that the ties between Kyiv and Britain go back thousand years. The first mentioning of Kievan Rus in the Anglo-Saxon sources is dated the tenth century. Nestor the Chronicler wrote about the «the English land» and the major events in the distant Albion in his «Primary Chronicle», a historiography and literary monument of that time. According to the so-called «marriage diplomacy» in about 1070 the Kievan Prince Vladimir Monomakh married Gytha, the daughter of Harold Godwinsson, the last Anglo-Saxon king of Englan, who later became the Grand Duchess of Kyiv.

In the Late Middle Ages, the intensity of interest that the British diplomats had for Ukraine grew considerably. According to some evidence during the national liberation war Oliver Cromwell personally tried to establish diplomatic contact with Ukraine and the Cossacks in particular, looking for allies in the struggle against a common enemy: the powerful Catholic countries of Europe.

Extraordinary contribution to the industrialization of the Donetsk region in XIX century was made by an outstanding Welsh mining engineer and industrialist John Hughes. One of Donbas worker towns of that era was named in his honor Uzivka (now Donetsk), which is now one of the largest industrial and economic centers of Ukraine.



Президент України Віктор Янукович та Принц Майкл Кентський у ході візиту клубу «Air Squadron». 2 липня 2013 р.
The President of Ukraine Viktor Yanukovich and Prince Michael of Kent during at the club «Air Squadron». July 2, 2013

At the end of the nineteenth century, the British capital heavily invested in the oil industry of Ukrainian Carpathians. During this period the UK received from Ukraine such exports as corn, sugar, livestock and iron ore.

This small excursion into history gives reason to believe that Ukraine's relations with the United Kingdom are devoid of any territorial and geopolitical conflicts, misunderstandings and national historical conflicts. This fact greatly facilitates multifaceted bilateral relations between our countries since the date Ukraine has gained its independence. In this context, the words of the first British Ambassador to Ukraine Simon Hemans have a symbolic meaning: «In the history of our both countries, there is no page that would cast a shadow on their former relationships. We are speaking, therefore, not only about preserving this tradition but about expanding it, filling it with new and good deeds».

Unfortunately, the detailed overview of bilateral Ukrainian-British cooperation – that is of rich and multi-dimensional nature – cannot be fit in a short volume of a single article. Therefore let me outline the most important directions of Ukrainian-British cooperation of recent times.

The absolute priority in this area was the work with the British partners to advance the process of strategically important Association Agreement between Ukraine and the EU.

In this regard, it is important to remember the special role of Great Britain in the European Union and the position of the British coalition government that has officially declared its intention «to reconsider the British participation in the EU». The need for a new approach has emerged because the United Kingdom perceives the EU increasing centralization and enhanced political and regulatory role of Brussels as a threat to its national interests. As a result, in January 2013 the principal message in the renowned «European speech» made by the Prime Minister David Cameron was to call for a referendum where the British would say «yes» or «no» to further stay of the United Kingdom in the EU. This position was confirmed in October 2013 during the annual party conference of the Conservative Party in Manchester.

The clear cut line of the British Government in the European foreign policy can also be traced in other statements of the Tory party representatives. In particular, September 30, 2013 Her Majesty's Principal Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs William Hague said that the official London does not accept the doctrine of ever-closer Union in Europe, which is laid as the basis in fundamental EU treaties will never become a part of the new European «superpower».

However, despite the said rhetoric the United Kingdom remains one of the most consistent supporters of the European Union enlargement, including Ukraine's full membership in the EU subject to compliance with all necessary criteria. Recently, this support was more often than not reiterated during the Ukrainian-British high-level meetings.

Specifically, May 13, 2013 the Ukrainian Foreign Minister Leonid Kozhara paid a visit to London to discuss with his counterpart topics pertaining to signing the Association Agreement with the European Union in Vilnius as well as issues related to the Ukraine's chairmanship of the OSCE.

In addition, on September 17–18, the British Minister of State for Europe at the Foreign & Commonwealth Office paid an official visit to Ukraine. During the meetings in Kyiv British the diplomat, among other things, was thoroughly informed of the progress made in implementing the reforms necessary for the Association Agreement between Ukraine and the EU.

As the head of the Ukrainian diplomatic mission in the United Kingdom I am pleased to note that over the past few years the bilateral trade and economic cooperation between Ukraine and the United Kingdom was kept at high level and developed in many directions. In particular, by the end of 2012 the volume of bilateral trade for the first time – despite the economic crisis in both countries – exceeded \$3 billion. This made the UK the fourth largest trade partner of Ukraine among the countries of Europe.

In the current year the positive trends in trade with Great Britain remain. In the first half of 2013 the volume of bilateral trade in goods and services increased compared to the corresponding period of 2012 by 23% and amounted to \$1.8 billion.

Exports from Ukraine to the UK rose by 17% and imports of goods and services to Ukraine increased by 26%.

By the scope of investments in the Ukrainian economy the United Kingdom continues to be in the top ten of biggest foreign investors. At the end of the first half of 2013 the United Kingdom, in terms of investments, which came to the economy of Ukraine from 138 countries, ranked the 6th.

The total investments from this country amounted to \$2.7 billion (4.9% of the total; or 4.6% as of 01.01.2013). Since early 2013, the investment from the UK into Ukraine's economy grew by \$153 million.

Major investment from the UK were made to the following sectors of the national economy: real estate (21%), wholesale and retail trade, repair of motor vehicles and motorcycles (18%), finances and insurance (16%), industry (16%), transportation, storage facilities, postal and courier services (10%).

However, the structure of British investments shows that the level of available capacity is used insufficiently. More than half of the investments are in the non-manufacturing sector (trade, real estate, etc.). As it is the manufacturing sector of Ukraine accounts for only 16% of the total UK investments.

Therefore, we pay special attention to the British companies that have long-term investment program in the Ukraine's manufacturing sector. Ukraine welcomes the UK companies willing to increase investments in modernization of its production facilities, energy saving technologies and measures aimed at improving the environmental situation in the country as well as social program funds.

I am confident that in 2014 we will see the growth in the British businesses' interest for the investment projects in Ukraine. We can already say that the main economic sectors that are most interesting to the British investors are energy, agriculture, real estate and trade.

One of most illustrative examples showing the bright prospects of investment cooperation was the Production Sharing Agreement concluded between Ukraine and the Anglo-Dutch concern Shell for production of unconventional gas in the Yuzovskiy field. According to our expectations, this agreement will allow Ukraine to attract in future about \$10 billion of foreign investment.

The Ukrainian Embassy actively promotes cooperation between Ukraine and the London-based European Bank for Reconstruction and Development (EBRD), the largest financial investor in our country. To date, the EBRD has 293 projects running in Ukraine with the total budget of about 15.5 billion Euros. In 2012, the portfolio of private sector projects amounted to 66%. In 2012 and 2013 27 new projects were launched in the following sectors: agribusiness (10); energy (4); natural resources (2); transport (2); production and services (3); real estate (2); energy (1); financial services (1) municipal and environmental infrastructure (2). 87% of the projects started in Ukraine in 2012 and 2013 were private.

In the context of bilateral relations the military cooperation takes a special place. In 2011, the Deputy Minister of Defence and Commander of the Air Force of Ukraine paid an official visit to the UK. In 2012, the Commander of the Land Forces of Ukraine also visited the United Kingdom. At the end of 2013 the official visit of the Commander of the Naval Forces of Ukraine to the UK is planned.

The countries actively cooperate in the field of military education and training. On the annual basis, dozens of the Ukrainian officers participate in the command and language training courses at higher military educational institutions.

The UK and Ukraine participate in joint bilateral and multilateral exercises. In 2013, the military took part in exercise «Rapid Trident 2013» in Ukraine.

Promising areas of cooperation between the Armed Forces of Ukraine and the UK Ministry of Defence is the training of Ukrainian officers in the UK schools, participation in joint military exercises as well as multinational peacekeeping operations, military and technical cooperation, particularly in the NATO Response Force, the EU multinational task forces and in the EU NAVFOR Atalanta naval operation against piracy.

It is worth to mention the cultural dimension of humanitarian cooperation between Ukraine and the United Kingdom. Today we can affirm that the perception of Ukraine in Britain surely changes for better. Euro-2012 when Ukraine and England football teams were playing in the same group and successful participation of athletes at the London Olympic and Paralympic Games played a major role in promoting the Ukraine's image as a modern European state.

In 2013, the major event in this area was the successful implementation of the joint Ukrainian-British project «Retro Aircraft Fan Club «Air Squadron» under which a delegation of influential politicians and businessmen of Great Britain, headed by member of the British royal family Prince Michael of Kent visited Ukraine. During the visit, a series of important meetings and a number of joint Ukrainian-British events took place: exhibitions, historical tours, joint flights and an air show. Apart from these events, July 6, the British pilots took part in the Sevastopol historical show to commemorate the 150th anniversary of the Crimean War.

Another ambitious project was the cultural festival «Days of Ukraine in the United Kingdom» held in London on October 17–19, 2013. These activities became possible mostly due to private financing. They help revealing Ukraine a new way, as a country with great potential and rich history.

УДК 94:327

Вячеслав ЦІВАТИЙ,

*перший проректор, доцент кафедри дипломатичної
та консульської служби*

*Дипломатичної академії України
при МЗС України, заслужений працівник освіти України,
кандидат історичних наук*

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ТА ДИПЛОМАТИЧНІ ІНСТИТУТИ КИТАЙСЬКО НАРОДНО РЕСПУБЛІКИ (КНР): ПОГЛЯД З УКРАЇНИ

Дипломатія Китаю має багатовікові історичні традиції та етапи інституційного розвитку, які формувалися протягом кількох тисячоліть розвитку Піднебесної. В історії політичної думки та інституційного розвитку органів зовнішніх зносин Китаю дипломатія завжди розглядалась як частина політичної культури суспільства, як один з найголовніших засобів захисту інтересів держави та процесів державотворення¹.

У сучасному світовому порядку Китайська Народна Республіка (КНР) займає одне з найважливіших місць. Китай посідає перше місце у світі за чисельністю населення, друге місце у світі (після США) за економічною могутністю та третє місце за площею території². Держава є членом ядерного клубу та постійним членом Ради Безпеки ООН. Щороку протягом останніх трьох десятиліть, після запровадження Ден Сяопіном політики реформ та відкритості³, КНР демонструє стабільно високі темпи економічного зростання — у середньому 9% на рік. Навіть у кризовому 2009 році на тлі економічного спаду майже в усіх країнах Китай, незважаючи на значну залежність економіки країни від експорту, а як наслідок, від економічної ситуації в інших державах, спромігся зберегти економічне зростання на рівні 8%⁴.

В сучасних умовах будь-яка держава, яка хоче мати високий рівень економічного розвитку, а тим більше така велика держава, як КНР, не може оминати питання глобалізації в стратегії

свого розвитку. Більшість дослідників називають китайську позицію щодо глобалізації прагматичною, конструктивною та важеною⁵. Намагаючись максимально використати переваги, що надають світові глобалізаційні процеси, в інтересах розвитку КНР, офіційний Пекін прагне забезпечити державу дипломатичними засобами від потенційних загроз національній економіці та соціально-політичній стабільності, що їх несе глобалізація. Причому, на думку китайських аналітиків, розвинуті капіталістичні країни мають найбільше користі від процесу глобалізації, а Китай тут просто вимушений пристосовуватись до об'єктивної реальності. В умовах глобалізації китайське керівництво вбачає основним завданням зовнішньої політики і дипломатії КНР забезпечення державного суверенітету, якнайкращих зовнішніх умов для збереження економічної стабільності⁶.

Серед основних завдань китайської дипломатії можна виділити такі: 1) створення якнайкращих зовнішніх умов для збереження внутрішньополітичної стабільності та сталого економічного розвитку; 2) мирне об'єднання з Тайванем та забезпечення територіальної цілісності держави; 3) забезпечення мирних, стабільних відносин конструктивного партнерства із сусідніми державами; 4) розвиток взаємовигідної співпраці із провідними державами світу.

Для отримання глобальних переваг Пекін прагне діяти м'якими, опосередкованими дипломатичними методами, намагаючись залучити до себе в союзники якомога більше держав, насамперед держав Азії та країн, що розвиваються. Китай намагається запобігти загрозам своїм національним інтересам, поглиблюючи співпрацю з державами, які потенційно можуть їх викликати. Причому КНР практично ніколи не ставить політичне, економічне та безпекове співробітництво в одну площину, лише іноді використовуючи економічні дії в політичних цілях. Так, наявні політичні, історичні та прикордонні суперечності з Японією не заважають двом країнам бути найбільшими торговими партнерами. Політичні протиріччя зі США та окремими країнами ЄС, зокрема у позиціях щодо стану із дотриманням прав людини в Китаї, тайванського та тибетського питань, не заважають стрімкому розвитку торговельно-економічної співпраці між ними.

В умовах глобалізації Китай не пропонує радикального реформування системи світового порядку, виступаючи за демокра-

тизацію міжнародних відносин, що полягає у збереженні багатоманітності світу та різних моделей соціального розвитку, за вирішення будь-яких міжнародних проблем виключно шляхом мирних переговорів та за невтручання одних держав у внутрішні справи інших. Варто зазначити, що останнім часом, особливо від початку XXI століття, Китаю вдалося значною мірою підвищити свій авторитет і вплив своєї дипломатії на міжнародній арені, що, звичайно ж, пов'язано зі зростанням його економічного потенціалу, але важливим є й фактор розумної та прагматичної зовнішньої політики і дипломатії, яка поєднує рішучий захист власних інтересів із застосуванням «м'якого впливу» замість жорстких засобів тиску, до якого нерідко вдаються інші впливові світові держави, особливо у відносинах з меншими потугами⁷.

У Китайській Народній Республіці, згідно з чинним законодавством, дипломатичні функції покладені на Міністерство закордонних справ⁸. До складу його керівництва входять міністр закордонних справ, його заступники та помічники. Варто зазначити, що у 90-х роках XX ст. міністри закордонних справ обіймали також посаду Віце-прем'єра Державної Ради КНР (зокрема, Цянь Цічень) (останнім часом така практика вже не застосовується). Натомість у структурі Державної Ради існує посада Члена Державної Ради (Державного радника, State councillor) з міжнародних питань — вища за міністра, але нижча за віце-прем'єра. Кількість заступників міністра у різні часи варіювалася від 5 до 12, наразі їх 7, а помічників — 4. Посада помічника міністра є нижчою за рангом, але фактично рівною із посадою заступника міністра за обсягом повсякденних повноважень. Крім того, з огляду на пріоритетність відносин з відповідними державами і міжнародними організаціями, за статусом та рангом до заступників міністрів прирівнюються посади керівників окремих закордонних дипломатичних установ: Постійних представників КНР при ООН та ЄС, Послів КНР в США, Японії та РФ. Нинішнім міністром закордонних справ КНР є Ян Цзечи, який у 2007 році змінив на цій посаді Лі Чжаосіна. До вступу на посаду міністра Ян Цзечи працював заступником міністра, координував роботу щодо відносин із США, а ще раніше був Послом КНР в США. Членом Державної Ради КНР, яка опікується міжнародними питаннями, є Дай Бінго, колишній заступник міністра закордонних справ.

Структура центрального апарату МЗС КНР, найважливішою ланкою якої є територіальні та функціональні департаменти, як і інституціональна структура закордонних дипломатичних представництв, змінювалась у зв'язку з функціональною доцільністю та з трансформацією зовнішньополітичних пріоритетів, але в цілому вона є, по-перше, достатньо стійкою, по-друге — не має особливих розбіжностей зі структурою зовнішньополітичних відомств більшості держав.

У структурі МЗС КНР є такі функціонально-адміністративні підрозділи: Канцелярія; Департамент зовнішньополітичного планування; Департамент країн Азії; Департамент країн Північної Африки та Західної Азії; Департамент країн Африки; Департамент країн Європи та Центральної Азії; Департамент країн Європи; Департамент країн Північної Америки та Океанії; Департамент країн Латинської Америки та Карибського басейну; Департамент міжнародних організацій та конференцій; Департамент контролю над озброєннями та роззброєння; Договірно-правовий департамент; Департамент державних кордонів та морських справ; Департамент інформації; Департамент Протоколу; Консульський департамент (Центр консульського захисту); Департамент у справах Сянгану, Аоминю та Тайваню; Служба перекладів; Департамент управління іноземними справами; Департамент з питань зовнішньої безпеки діяльності закордонних неурядових організацій на території КНР; Департамент кадрів; Управління кадрами, що вийшли на пенсію; Адміністративний департамент; Фінансовий департамент; Архівна служба; Контрольно-ревізійне управління; Управління з питань роботи із закордонними дипломатичними представництвами; Управління з побутового обслуговування⁹.

Окремим від інших підрозділів є Партийний комітет МЗС КНР, який, з одного боку, офіційно не виконує конкретних функціональних обов'язків, а з іншого, без його участі та згоди не приймається жодне рішення, що стосується внутрішнього життя зовнішньополітичного відомства. При МЗС також функціонує інституція з особливим статусом — філіал Вищої партійної школи ЦК КПК, де щорічно з відривом від основної роботи навчаються до 100 дипломатичних співробітників рангом не старше першого секретаря. Дипломати високого рангу направляються на навчання до Центральної Вищої партійної школи ЦК КПК. Важливо, що партійність та позитивна характеристика

парткому є необхідною умовою успішного просування дипломата по службі¹⁰.

Крім того, МЗС має підвідомчі науково-дослідницькі установи — НДІ міжнародних проблем, що функціонує у столиці КНР Пекіні та найбільшому місті країни Шанхаї. Ці структури займаються вивченням теоретичних та прикладних проблем сучасних міжнародних відносин, беруть участь у формуванні зовнішньополітичної стратегії держави.

Міністерству закордонних справ КНР підвідомчі Канцелярії закордонних справ на рівні провінцій, автономних районів та міст центрального підпорядкування, Управління спеціального представника МЗС КНР в САР Сянган та САР Аоминь. Їхня повсякденна робота ведеться під керівництвом та за координаційної ролі МЗС.

Від початку 90-х років ХХ століття в КНР було розпочато масштабну інституційно-адміністративну реформу, яка мала на меті підвищення ефективності роботи усіх органів державної влади, їхнього професіоналізму, адаптації принципів роботи державної служби до потреб сучасного суспільства, зокрема й інституційний розвиток дипломатичної служби КНР. Реформа і питання інституційного розвитку дипломатичної служби країни полягали не лише в реорганізації окремих відомств (хоча такі реорганізації і в позаминулому, і в минулому десятилітті проводилися неодноразово), а й в модернізації їхньої внутрішньої структури. При цьому значну увагу приділяли підвищенню рівня професійної підготовки кожного співробітника.

Слід зазначити, що у випадку МЗС реформа позначилась головним чином саме на підвищенні кваліфікації кадрів. Було запроваджено так звану систему професійної посадової відповідальності, згідно з якою були чітко визначені посадові функції та повноваження співробітників, починаючи від референтів (молодших співробітників, які фактично виконують дипломатичну роботу, але ще не отримали ранг аташе) і закінчуючи заступниками міністра. На щорічній основі здійснюється атестація працівників центрального апарату МЗС та закордонних дипломатичних установ щодо їх відповідності займаній посаді. Для цього створено спеціальну комісію, до якої входять представники Парткому МЗС та Департаменту кадрів. Критерії оцінювання співробітника, якого атестують, включають ідеологічно-теоретичну підготовку, аналітичні здібності, працездатність, дисци-

плінованість, організаторські здібності, вміння чітко та коректно у письмовій та усній формі викладати свої думки, вміння працювати за допомогою сучасних технологій та інформаційних комунікацій. За результатами атестації передбачена система заходів заохочення за якісну роботу та санкцій за незадовільну. Серед засобів заохочення — розміщення на дошці пошани, вручення почесних грамот, премій, дострокове підвищення за рангом та (або) посадою.

Необхідно зазначити, що на етапі оформлення на роботу до МЗС КНР кандидати мають подолати низку теоретичних і практичних випробувань, що, з урахуванням величезної кількості охочих працювати в дипломатичному відомстві, дозволяє міністерству відібрати тих працівників, які мають необхідний для успішної роботи дипломата потенціал. Особи, які успішно пройшли конкурс, протягом певного періоду (як правило, один рік) проходять стажування в різних функціональних підрозділах центрального апарату МЗС КНР по три місяці в кожному. Цей період вважається випробувальним терміном. Після чого, з урахуванням виявлених професійних та морально-психологічних якостей молодого спеціаліста, який пройшов випробувальний термін, приймається рішення про направлення його на роботу до того чи іншого підрозділу чи до закордонної дипломатичної установи.

Як свідчить досвід українських та зарубіжних дипломатів-практиків, які мали можливість працювати у тісному контакті з представниками китайської дипломатичної служби, переважна більшість співробітників МЗС КНР мають високу професійну підготовку, вільно володіють однією чи кількома іноземними мовами, добре обізнані як з історією та сьогоденням держави, якою вони займаються, так і з сучасними міжнародними відносинами взагалі, мають високий рівень загальної ерудиції.

Процес відбору кандидатів на керівні посади в МЗС також містить елементи конкурсу, схожого з атестацією. Теоретично кожен співробітник МЗС може подати свою кандидатуру на певну керівну посаду.

Підвищення по службі дипломатичних співробітників МЗС КНР та присвоєння їм дипломатичних рангів залежить від стажу роботи та особистих досягнень працівника. Зазвичай ранг аташе присвоюється через три роки після приходу на дипломатичну службу, третього секретаря — через три роки після при-

своєння рангу аташе, другого секретаря — ще через чотири роки. Для присвоєння вищих дипломатичних рангів часові рамки не встановлюються — це залежить тільки від якості роботи¹¹.

Система ротації кадрів у МЗС КНР подібна до загальноприйнятої в більшості країн: термін перебування у довготерміновому закордонному відрядженні триває, як правило, не довші чотирьох років. По завершенні закордонного відрядження дипломат повертається до роботи в МЗС. Варто зазначити, що в китайському зовнішньополітичному відомстві явище «горизонтальної» ротації співробітників з одного функціонального підрозділу в інший не є поширеним. Зазвичай дипломати весь час працюють на одному напрямку та їздять у закордонні відрядження до однієї і тієї ж країни або до схожих за соціально-цивілізаційними параметрами країн, постійно збагачуючи свій досвід та напрацьовуючи робочі контакти.

Як свідчить компаративний аналіз, функції МЗС КНР у політичній, консульській, протокольній та безпековій сфері є подібними до функціональних обов'язків зовнішньополітичних відомств більшості країн, зокрема й України. Разом з тим до завдань МЗС не входить безпосереднє здійснення міжнародного співробітництва в економічній, науково-технічній та культурно-гуманітарній сферах. Цими питаннями займаються відповідні органи виконавчої влади.

Так, усім комплексом проблем, пов'язаних з торговельно-економічним співробітництвом, займається Міністерство комерції КНР, яке у своєму складі, як і МЗС, має територіальні (Європи, Америки та Океанії, Азії, Західної Азії та Африки, у справах Сянгану, Аоминя та Тайваню) та функціональні (договірні-правовий, антидемпінгової політики, антимонопольної політики, промислових розслідувань, ринкового будівництва тощо). До структури Міністерства комерції (а не МЗС) входять Канцелярії радників з економічних питань посольств КНР за кордоном. Керівників та співробітників таких Канцелярій призначає Міністерство комерції, воно ж фінансує їхню діяльність, ставить завдання, перед ним же Канцелярія звітує¹².

Крім того, Міністерство науки і технологій КНР, Міністерство освіти КНР, Міністерство культури КНР мають потужні департаменти міжнародного співробітництва, які самостійно, хоча і за координаційної ролі МЗС, здійснюють практично всю повсяк-

денну роботу із співробітництва із закордонними державами у відповідних галузях¹³.

Важливою складовою органів дипломатичної служби КНР, як і всіх інших держав, є закордонні дипломатичні установи.

Як учасник Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. Китай визначає три класи глав дипломатичних представництв — Надзвичайного і Повноважного Посла, Надзвичайного і Повноважного Посланника, які призначаються Постійним комітетом Усекитайських зборів народних представників (парламенту), та Повіреного у справах, якого призначає МЗС. Зараз усі дипломатичні представництва КНР за кордоном мають статус посольства. Практикується призначення послів за сумісництвом, хоча вона, як і у більшості великих держав, не є поширеною. За китайським протоколом Вірчі грамоти новопризначеного та відкличні грамоти попереднього послів є єдиним документом, який вручається главі держави перебування новоприбулим послом.

За розгалуженістю та потужністю мережі дипломатичних та консульських представництв за кордоном, чисельністю їх співробітників Китай посідає одне з провідних місць у світі поруч з США, РФ, Великою Британією, Німеччиною, Францією. Китай має диппредставництва практично в усіх країнах, з якими встановив дипломатичні відносини, причому до штату навіть найменшої амбасади, окрім її глави, входять щонайменше кілька дипломатів та декілька адміністративно-технічних працівників та персонал з обслуговування. У важливих для КНР країнах у посольстві можуть працювати до кількох сотень працівників. Крім того, КНР має розгалужену мережу консульських установ. Наприклад, у США, окрім посольства у Вашингтоні, працюють 5 Генеральних консульств КНР, у Франції — 5, у РФ — 4, у Японії — 6¹⁴.

Функції закордонних дипломатичних установ КНР як країни-учасниці Віденської конвенції є такими ж, як у диппредставництв більшості держав. Причому великого значення МЗС КНР надає якісному виконанню закордонними місіями інформаційної функції. Одним з основних завдань китайських дипломатів, які працюють за кордоном, є збір інформації з усіх відкритих джерел — ретельне вивчення урядових публікацій, матеріалів, оприлюднених у ЗМІ, статистичних даних. Але найбільшого значення надається отриманню інформації «з перших рук»:

дипломати, які спромоглися одержати важливу інформацію ще до того, як вона була оприлюднена у пресі, отримують найвищу оцінку за здійснену роботу. З метою оперативного отримання найточнішої інформації китайським дипломатам ставляться завдання налагоджувати та підтримувати регулярні офіційні та неофіційні контакти з співробітниками зовнішньополітичного відомства країни перебування, інших урядових установ, депутатами та співробітниками апаратів парламентів, представниками ділових, мистецьких, культурних, наукових кіл держави, громадських організацій, політичних партій, журналістами провідних ЗМІ країни перебування. Такі контакти використовуються також для інформування представників країни перебування про основні події в КНР, про її офіційну позицію щодо тих чи тих питань міжнародного життя, що сприяє створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені. З цією метою для дипломатів, які мають від'їхати до певної країни, проводяться заняття з країнознавства, включаючи особливості менталітету країни перебування. Крім того, ефективній діяльності китайських дипломатів у царині легального збору інформації та підтримання контактів з представниками країн перебування слугують значні фінансові можливості саме представницьких витрат: на тлі не дуже високого рівня особистих доходів китайських дипломатів порівняно з колегами із більшості розвинутих капіталістичних країн, їхні фінансові можливості у тому, що стосується роботи є значними: не лише глава представництва, а й інший дипломат може (звичайно, за умови отримання відповідного дозволу) за державні кошти проводити на досить високому рівні протокольні заходи за участю представників країни перебування та дипкорпусу.

Структура закордонних дипломатичних представництв КНР не має принципових відмінностей від структури закордонних дипломатичних установ більшості країн. Як правило, у посольстві КНР є політичний, протокольний, консульський відділи, які повністю підзвітні Послу та МЗС. Їхні представники призначаються МЗС і є зазвичай професійними дипломатами. Співробітники Військового аташату призначаються Міністерством оборони та підзвітні йому, військовий аташат має окремий бюджет. Лише формальним підрозділом у складі посольства є канцелярія. Керівники підрозділів з науково-технічного, культурного та освітнього співробітництва також при-

значаються та підзвітні відповідним галузевим міністерствам і є досить автономними у своїй повсякденній роботі. На практиці керівник дипустанови найчастіше залишає за собою насамперед представницьку функцію та здійснення безпосередніх особистих контактів з найвищим керівництвом держави перебування, надаючи можливість керівникам «середньої ланки» займатися повсякденною роботою, та залучається до безпосереднього вирішення конкретних робочих питань лише у випадках, коли авторитет його особи та посади є необхідним.

У цілому ж, практика дипломатичного спілкування та переговорів китайськими дипломатами, хоча й не дуже відмінна від прийнятої у більшості країн, як іноді вважають, усе ж має свої особливості та акценти¹⁵.

Важливе значення для китайської дипломатії мають особисті відносини. Причому наявність зв'язків з китайським дипломатом чи високопосадовцем дає іноземному дипломату можливість для полегшення самого процесу співпраці, але ще не означає обов'язкове позитивне вирішення будь-яких питань. Проте їх відсутність означає, що навіть найпростіші питання буде дуже складно вирішити.

Важливе місце в дипломатичній діяльності КНР займає так звана «народна дипломатія» та організації, які займаються її розвитком¹⁶. Найголовнішою з них є Китайське народне товариство дружби із закордоном (КНТДЗ), створене у 1954 році як всекитайська громадська організація, покликана сприяти зміцненню дружби між народами, стимулювати міжнародне співробітництво¹⁷. КНТДЗ, окрім головного офісу в Пекіні, має місцеві відділення в усіх провінціях, автономних районах та містах центрального підпорядкування. Чинним Головою КНТДЗ є Чень Хаосу.

На практиці, у КНТДЗ часто працюють або ж тісно співпрацюють з ним колишні дипломати високого рангу, які за допомогою своїх контактів сприяють налагодженню співпраці між підприємствами, громадськими організаціями та культурно-мистецькими установами Китаю та зарубіжних країн на рівні, до якого «не доходять» руки в офіційних органів виконавчої влади. Крім того, КНТДЗ, а також інші структури «народної дипломатії», зокрема Фонд імені Сун Цінлін, Асоціація дипломатів КНР, часто слугують зручним майданчиком для контактів із представниками опозиційних сил (офіційні особи КНР зу-

стрічей з лідерами опозиції зарубіжних країн, з якими Китай має дипломатичні відносини, на відміну від керівників багатьох держав, не практикують), наукових кіл, колишніми главами держав та урядів, членами сімей глав іноземних держав.

Таким чином, можна зазначити, що дипломатична служба КНР, головною та координаційною ланкою якої є Міністерство закордонних справ, має розгалужену систему центральних, регіональних та закордонних установ, що безпосередньо займаються розвитком міжнародної співпраці та захистом національних інтересів у відносинах з іноземними державами.

Важливо також, що як МЗС, так і інші органи виконавчої влади, а також наукові інституції лише беруть у відведеному їм обсязі участь у розробці зовнішньополітичного курсу країни, готуючи та направляючи до ЦК КПК та Державної Ради пропозиції відповідно до своєї компетенції.

В умовах глобального простору сучасна китайська дипломатія активно використовує набутий протягом віків століть, перейнявши від давньокитайської дипломатії як низку методів, так і деякі принципи зовнішньої політики. На нинішньому етапі головним зовнішньополітичним завданням для КНР є забезпечення сталого економічного розвитку та внутрішньополітичної стабільності. Найважливішими для офіційного Пекіна є відносини з такими провідними державами, як США, ЄС, Японія, РФ, країни Південної та Південно-Східної Азії. Україна також є важливим і перспективним зовнішньополітичним та економічним партнером КНР.

Основним органом зовнішніх зносин КНР є Міністерство закордонних справ, на яке покладається імплементація, згідно з чинним законодавством, зовнішньополітичного курсу країни, здійснення від імені держави захисту державного суверенітету, національної безпеки та інтересів держави, здійснення міжнародних зносин від імені держави та уряду, відповідно із зовнішньополітичним курсом країни, координація дій відповідних органів державної влади з важливих питань у сфері зовнішньої торгівлі, економічного співробітництва, культурних обмінів, надання економічної та військової підтримки, торгівлі продукцією військового призначення, справ емігрантів, зовнішньої пропаганди, міжнародного співробітництва у галузі науки, техніки, освіти, внесення відповідних пропозицій на розгляд ЦК КПК та Державної Ради; координація роботи інших центральних ор-

ганів виконавчої влади та місцевих адміністрацій у сфері міжнародних зв'язків та інші важливі функції у царині зовнішніх зносин. Крім МЗС, важливу роль у здійсненні дипломатичних відносин відіграють Міністерство комерції КНР, деякі галузеві відомства та низка громадських організацій, які виконують важливі дипломатичні функції.

Китайська Народна Республіка має дипломатичну службу, ефективність якої однозначно доведена значними успіхами держави на міжнародній арені в умовах глобалізаційного простору XXI століття. На особливу увагу заслуговує вивчення досвіду дипломатичної служби Китаю, інституційного, правового та адміністративного аспектів її становлення. Компаративні дослідження забезпечують комплекс інформації для синологів (китаєзнавців) щодо кола проблем з історії, економіки, філософії, культури, літератури, менталітету, зовнішньої політики, дипломатії та інших національних традицій цієї великої держави. Необхідним є пізнання суті незалежного і оригінального шляху розвитку Китаю з рішучим подоланням стереотипів у підходах до вивчення його зовнішньої політики та дипломатії. Доцільним є використання позитивного досвіду Китаю для розвитку і формування позитивного іміджу України.

І Україна, і Китай перебувають на переломному етапі свого поступу та цілеспрямовано реалізують курс на економічні реформи. Обмін візитами між керівниками наших двох держав та укладені угоди заклали правову основу для всебічного розвитку взаємозв'язків. Послідовна лінія китайських лідерів на розширення зв'язків з Україною і відповідні зусилля українського керівництва дають можливість конструктивно розвивати співробітництво між Китаєм і Україною, що потребує лише постійної уваги до практичного розв'язання актуальних питань та реалізації досягнутих двосторонніх домовленостей. Але для цього нині відчувається потреба у висококваліфікованих кадрах, які б володіли не лише китайською мовою, а й досконало знали Китай як регіонального лідера світового рівня та мали б знання і досвід щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, торгівлі, банківської справи, культури, дипломатії тощо.

Характерною особливістю сучасної ситуації в Азійсько-Тихоокеанському регіоні є висока динаміка політичних і економічних процесів, які формують стійку тенденцію щодо перетворення його в найважливіший центр світової політики та економі-

ки. Руйнація глобальної біполярної структури дала поштовх до формування нової структури міжнародних відносин в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (АТР). Для конфігурації міжнародних відносин у регіоні характерною є тенденція до динамічного зростання детермінуючого впливу «китайського центру сили» при збереженні визначальної ролі США в прагненні посилити свій вплив на формування регіональних взаємовідносин.

Сутність зовнішньої політики і дипломатії Китайської Народної Республіки другої половини ХХ – початку ХХІ століття, структура і статус її провідних інституцій, набутий відповідний досвід державотворення Китаю є достатньою та необхідною константою міждержавних відносин КНР–Україна.

Суттєвий вплив на визначення курсу і тактики зовнішньої політики та дипломатії КНР в умовах нових викликів і загроз ХХІ століття здійснює політична цивілізація Китаю, в особливості традиція данницької дипломатії, а також запозичена від державах Заходу політика «балансу сил». Як велика держава, Китай бере активну участь у процесах розподілу відповідальності. При цьому він не допускав і не допускає проведення навколишніми режимами політики, яка мала б ворожий до нього характер. Дії Пекіна та його дипломатів на міжнародній арені базуються на правилах «етикету», а також «делегування вигод» прилеглим державам, що має свій вияв у «дипломатії етикету» і «дипломатії старшого брата» щодо сусідніх країн. Оскільки «дипломатія етикету» не потребує створення союзів, у минулому в політико-дипломатичній лінії Китаю на міжнародній арені були активно присутні елементи ізоляціонізму. Однак із середини 1990-х років під керівництвом Цзян Цземіна було здійснено зміну курсу. У цілому такі особливості китайської зовнішньої політики і дипломатії можна назвати «достеменно китайським дипломатичним курсом».

У ХХІ столітті Китай реалізує зовнішню політику і здійснює свою дипломатію, що базуються на принципах колективізму, у фокусі якої перебуває синтез регіональної єдності в Південній Азії. Разом з цим у найближчому оточенні КНР знаходяться такі зони нестабільності, як Корейський півострів і Тайванська протока, які загрожують дестабілізацією державного статусу Китаю. Щодо цих проблемних точок Пекін активізує процес розподілу впливу і відповідальності із США, а також зусилля в рамках колективістської дипломатії.

Базуючись на своїх економічних успіхах у ХХІ столітті, Пекін прагне піднести китайську модель соціального розвитку на рівень чи навіть вище західної моделі, при цьому індивідуалістичному західному суспільству протиставляється гармонійна колективність китайського суспільства. Методи здійснення політики китаїзації засобами дипломатичного інструментарію варіюються від проєктивного китайського впливу через «м'яку силу» (soft power) до настійливого нав'язування китайських товарів (зокрема й через демпінг), методів ведення бізнесу, стилю життя і презентації китайського суспільства. У другій половині ХХ — на початку ХХІ століття КНР ефективно використовує процеси глобалізації для свого економічного зростання і з цією метою економічна складова зовнішньої політики Пекіна спрямована на політику перебудови світових реалій відповідно до китайських інтересів.

Як відомо, у відносинах між двома державами, навіть за наявності багатьох обопільних інтересів, можуть виникати як протиріччя, так і розбіжності з окремих питань. Однак це не повинно створювати перешкод для успішної взаємодії, і тим паче не може бути й мови про погіршення відносин.

Для того, щоб відносини між державами були справді добросусідськими, необхідно знати історію, політику, дипломатію, культуру, традиції країни перебування.

Із багатьох переваг Китаю одна з найважливіших — мудрість: можливо, саме вона з давніми віковими традиціями допомагає йому існувати і долати перешкоди в сучасних умовах.

Великий Конфуцій, засновник давньокитайської філософії, задовго до кантівського імперативу навчав китайців: «Чого собі не бажаєш, того й іншому не бажай».

¹ Див.: Мясников В.С. Краткий очерк истории дипломатии КНР (60-е — начало 80-х годов). — М., 1988; Бажанов Е.П. Китай: от Срединной империи до сверхдержавы XXI века. — М., 2007.

² Див.: Бажанов Е.П. Эликсир китайских побед. Дипломатия КНР служит целям модернизации экономики. 2010-11-15. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ng.ru/courier/2010-11-15/9_china.html; Современный Китай в системе международных отношений: Монография / под ред. Д.В. Буярова. — 2-е изд. — М., 2013.

³ Див. докл.: Дипломатия Китая. На русс. яз. — Пекин, 2007; Волохова А.А. Основы китайской дипломатии (Эволюция пяти принципов мирного сосуществования в 1949–2006 годах): монография. — М., 2007; Байчоров А.М. Китаизация: последствия роста мощи Китая для мира в XXI веке. — М.: «Международные отношения», 2013. — 192 с.; Бугров Д.В. Традиционный Китай на пути к модернизации / отв. ред. Д.В. Буяров. — М., 2013. — 317 с.

- ⁴ Торкунов А.В. Дипломатия как двигатель модернизации. 4 августа 2010 года. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: www.oprec.ru/1301637.html
- ⁵ Карлусов В.В. Китай: развитие вопреки мировому кризису // Вестник МГИМО-Университета. — 2010. — № 4. — С. 191–200.
- ⁶ Див. докл.: Ціватий В.Г. Дипломатія та дипломатична служба Китайської Народної Республіки в умовах глобалізаційного простору: інституційний аспект // Зовнішні справи. — К., 2012. — № 9. — С. 48–53.
- ⁷ Див.: Китай в мировой политике. — М., 2001; Мозиас П.М. Экономика современного Китая. Макротенденции, реформы, внешние связи. — М., 2013. — 208 с.; Портяков В.Я. Становление Китая как ответственной глобальной державы: монография. — М., 2013. — 239 с.
- ⁸ <http://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/wjb/zyzz/> / 中华人民共和国外交部主要职责
- ⁹ <http://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/wjb/zzjg/> / 组织机构
- ¹⁰ <http://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/wjb/zzjg/jgdw/> / 机关党委
- ¹¹ <http://www.fmprc.gov.cn/chn/pds/wjb/zyzz/> / 中华人民共和国外交部主要职责
- ¹² <http://www.mofcom.gov.cn/mofcom/bujiguan.shtml> / 中华人民共和国商务部组织结构
- ¹³ http://www.gov.cn/gjjg/2005-08/01/content_18608.htm / 中华人民共和国国务院
- ¹⁴ <http://www.gov.cn/> / 中华人民共和国中央人民政府门户网站
- ¹⁵ Див.: Киреев Г.В., Корсун В.А. Дипломатия Китайской Народной Республики // Дипломатия иностранных государств / под ред. Т.В. Зоной. — М., 2004. — С. 182–213; Галенович Ю.М. «Воины Нового Китая» и его дипломатическая служба. — М., 2012.
- ¹⁶ Евдокимов Е.В. «Народная дипломатия» КНР. Массовость как феномен китайской внешнеполитической пропаганды // Вестник МГИМО-Университета. — 2011. — № 3 — С. 285–289; Страны СНГ и Балтии в глобальной политике Китая / под ред. Т.С. Гузенковой. — М., 2013. — 164 с.; Китай в мировой и региональной политике. История и современность. — Вып. XVIII. — М., 2013. — 388 с.
- ¹⁷ <http://www.cpaafc.org.cn/jbqk/index.php> 中国人民对外友好协会简介

Анотація. У статті проаналізовано основні напрями зовнішньої політики КНР та етапи формування її дипломатичної служби в умовах глобалізації. Особливу увагу приділено інституціональному розвитку, здобуткам, проблемам і перспективам сучасної дипломатичної та консульської служби КНР.

Ключові слова: зовнішня політика, дипломатія, інституціоналізація, дипломатична служба, консульська служба, модель дипломатії, Китай, Україна.

Аннотация. В статье проанализированы основные направления внешней политики КНР и этапы формирования её дипломатической службы в условиях глобализации. Особое внимание уделяется институциональному развитию, достижениям, проблемам и перспективам современной дипломатической и консульской службы КНР.

Ключевые слова: внешняя политика, дипломатия, институционализация, дипломатическая служба, консульская служба, модель дипломатии, Китай, Украина.

Summary. The main direction of the foreign policy of China and the stages of the establishment of its diplomatic service are the subjects of the analysis in this article. It is focused on the institutional development, progress, problematic issues and prospects of the modern diplomatic and consular services of China.

Key words: foreign policy, diplomacy, institutionalization, diplomatic service, consular service, model of diplomacy, China, Ukraine.

Viacheslav TSIVATYI,

*First Vice-Rector, Associate Professor of the Department
of Diplomatic and Consular Service
of the Diplomatic Academy
under Ukraine of Ministry of Foreign Affairs of Ukraine,
Honored Worker of Education of Ukraine, PhD in History*

FOREIGN AND DIPLOMATIC INSTITUTES OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA: A VIEW FROM UKRAINE

China's diplomacy has centuries-old historical traditions and stages of institutional development that evolved over several centuries of the China. In the history of the political thought and institutional development of foreign relations China's diplomacy has always been considered as part of the political culture as one of the most important means of protecting the interests and processes of the state¹.

In the new world order China is one of the most important countries. China ranks first in the world in terms of population, the second highest in the world (after the U.S.) in economic power and the third in its area². The state is a member of the nuclear club and a permanent member of the UN Security Council. Over the past three decades, with the introduction of Deng Xiaoping policy reforms and openness³. Annually China demonstrates consistently high economic growth — an average of 9 percent per year. Even in the crisis year of 2009, during the global economic crisis and against the backdrop of the economic downturn in almost all countries, China, despite the dependence of the economy on exports, and as a result, the economic situation in other states managed to maintain economic growth at 8 percent⁴.

In modern terms, any State that wants to have a high level of economic development, and especially such a large country like China cannot avoid the issue of globalization in its development strategy. Most researchers called the Chinese position on globalization pragmatic, constructive and moderate⁵. Trying to make the

most of the benefits of providing global globalization in the interests of China, the official Beijing strives to ensure the security of the state through diplomatic means against potential threats to the economy and social and political stability, which is of globalization. Moreover, according to Chinese analysts, the developed capitalist countries have the most benefit from globalization and China is simply forced to adapt to existing objective reality. With the globalization of the Chinese leadership sees the main task of foreign policy and diplomacy of China's state sovereignty, the best environmental conditions to maintain economic stability⁶.

The main tasks of Chinese diplomacy can be identified such as 1) creating best possible environmental conditions to maintain political stability and sustainable economic development, 2) peaceful reunification with Taiwan and ensuring the territorial integrity of the state, and 3) to ensure peaceful, stable relations of constructive partnership with neighboring countries and 4) the development of mutually beneficial cooperation with leading countries of the world.

For global preferences Beijing strives to operate with soft, indirect diplomatic means, trying to attract as many allies in the states, especially states in Asia and developing countries. China tries to anticipate challenges and threats to its national interests, deepening cooperation with countries that may pose a threat. Moreover, China is almost never puts political, economic and security cooperation in one plane only occasionally using economic activities for political purposes. Thus, the existing political, historical and cross-border conflicts with Japan do not interfere with China and Japan to be the largest trading partners of each other. Political conflict with the U.S. and some EU countries, particularly in positions on the state of human rights in China, Taiwan and Tibet issues, does not prevent the rapid development of trade and economic cooperation between them.

On the period of the globalization of China offers no radical reform of the existing world order, speaking for the democratization of international relations is to maintain diversity of the world and different models of social development, the resolution of any international problems only through peaceful negotiations and in some non-interference in the internal affairs of States others. It is worth noting that in recent years, especially since the beginning of the XXI century, China was able to substantially increase its credibility and influence its diplomacy in the international arena, which, of course, primarily due to the growth of its economic potential, but

an important factor is also reasonable and pragmatic foreign policy and diplomacy, which combines tough protection of their interests with the use of «soft power» instead of hard pressure, which often resorted to other influential world powers, particularly in relation to less powerful states⁷.

At the People's Republic of China, under current law, diplomatic functions entrusted to the Ministry of Foreign Affairs⁸. The management of the Ministry of Foreign Affairs of China consists of the Minister of Foreign Affairs, the Deputy Minister and Assistant Minister. It should be noted that in the 90 years of XX century. Foreign Ministers also occupied the post of Vice-Premier of the State Council of the China (including Qian Qichen), recently, this practice is no longer used. On the Structure of the State Council is a position of a Member of the State Council (State councilor) – higher than the Minister, but lower than the Vice-Prime-Minister – with international issues. Number of deputy ministers at different times ranged from 5 to 12, now – 7,4 assistants of Minister now. Position Assistant Secretary is lower in rank, but in fact equal to the position of Deputy Minister in terms of day to day responsibilities. Moreover, given the priority of relations with relevant countries and international organizations on the status and rank to deputy ministers are equal heads of some diplomatic missions abroad: Permanent Representatives of China to the UN and the EU, Ambassador of China to USA, Japan and Russia. Yang Jiechi is an active Minister of the Ministry of Foreign Affairs of China, which in 2007 succeeded to the post Li Zhaoxing. Before taking over as Minister Yang Jiechi was Deputy Minister of coordinated relations with the U.S., and another former Ambassador of China to USA. Member of the State Council of China Dai Bing is responsible for international issues. He was a Deputy of a Minister of Foreign Affairs.

The structure of Central Office MFA of China, the most important of which are territorial and functional departments, as well as the institutional structure of the foreign diplomatic missions, changed due to functional expediency and the transformation of foreign policy priorities, but in general it is, firstly, it is enough stable, and, secondly, no specific differences with the structure of the majority of foreign ministers.

On the structure of the Ministry of Foreign Affairs of China there are functional subdivisions: the General Office, Policy Planning Department, the Department of Asian Affairs, the Department of West Asian and North African Affairs, the Department African Affairs, the Department for European-Central Asian Affairs, the Department of

European Affairs, the Department of North American and Oceanian Affairs, the Department of Latin American and Caribbean Affairs, the Department of International Organizations and Conferences, the Department of International Economic Affairs, the Department of Arms Control, the Department of Treaty and Law, the Department of Boundary and Ocean Affairs, the Information Department, the Protocol Department, the Department of Consular Affairs (Centre for Consular Assistance and Protection), the Department of Hong Kong, Macao and Taiwan Affairs, the Department of Translation and Interpretation, the Department of Foreign Affairs Management, the Department for External Security Affairs; the Department of Personnel, the Bureau for Retired Personnel, the Administrative Department, the Department of Finance, the Bureau of Archives, Department for Party-related Affairs / Department for Diplomatic Missions Abroad, the Department of Supervision, Department of Services for Foreign Ministry Home and Overseas Offices⁹.

Apart from other units is Party Committee of China Ministry of Foreign Affairs, which, on the one side, officially performs specific duties on the other, without the participation and consent not taken any decision regarding the inner life of an official visit. On the MFA also operates an institution with special status — Branch Higher Party School of the Central Committee of CPC, where annually at a distance from the main study of 100 diplomatic staff to rank the age of First Secretary. High-ranking diplomats sent to study at the Central Party School of the Central Committee of CPC. It is important that the party and the positive response of the Party Committee essentially to promote a successful diplomat in the service¹⁰.

The Ministry of Foreign Affairs has jurisdiction research institutions — the Institute of international problems operating in Beijing, capital of China and the country's largest city Shanghai. These structures are involved in the study of theoretical and applied problems of modern international relations involved in shaping foreign policy strategy.

Under Ministry of Foreign Affairs are the jurisdiction of the Office of Foreign Affairs at the level of provinces, autonomous regions and municipalities, the Office of the Special Representative of the Chinese Foreign Ministry in Hong Kong SAR and Macao SAR. Their daily work is conducted under the leadership and coordinating role of the Ministry of Foreign Affairs.

From the 1990th in China began large-scale institutional and administrative reform, which aimed to improve the efficiency of all public authorities, their professionalism, adapting the principles of public service to the needs of modern society, including — Institutional Development of China's diplomatic service. Institutional Reform and the question of China's diplomatic service was not only in the restructure of some departments (although restructure and the year before, in the past decade has repeatedly held), but also to modernize their internal structure. Thus, considerable attention was paid to increasing the level of training of each employee.

It should be noted that in the case of MFA reform Affected mainly with skills development. It introduced the so-called system of professional officer liability, under which were clearly defined job functions and responsibilities of employees, ranging from consultants (junior staff who actually carry out diplomatic work, but have not yet received the rank of officer) to the Deputy Minister. On is annually the certification of employees of the central office of the Ministry of Foreign Affairs and diplomatic missions for compliance with their position. For this purpose, a special commission includes representatives of the Party Committee of Foreign Affairs and the Department of Personnel. Criteria's for evaluating the employee is certified, include ideological and theoretical training, analytical skills, hard work, discipline, organizational skills, ability to clearly and correctly in written and oral form to express their thoughts, ability to work with today's technology and information communication. The system of the rewards is according to the certification for good work and sanctions for unsatisfactory. Among the incentives provided for placement on the honor roll, awarding diplomas, awards, early increase in rank and (or) position.

It should be noted that at the stage of joining the Ministry of Foreign Affairs of China, the candidates have to go through a series of theoretical and practical tests, that given the huge number of those wishing to work in the diplomatic department, allows the Ministry to select employees who have the potential necessary for success in as a diplomat. Persons who have successfully completed the competition for the period (one year on the rule) are trained in various functional departments of the central office of the Ministry of Foreign Affairs of China for three months each. This period is considered a probationary period. Then, of young professional taking into account the identified professional, moral and psychologi-

cal qualities he passed the probationary period, the decision to send him to work in a particular unit or to a foreign diplomatic mission.

The experience of Ukrainian and foreign diplomats, who had the opportunity to work closely with representatives of the Chinese diplomatic service, the vast majority of the Ministry of Foreign Affairs of China employees are highly trained, fluent of foreign languages is well aware of both the history and the present state what they do, and with contemporary international relations in general, have a high level of general erudition.

The selection of candidates for senior positions of the MFA also includes elements of competition, similar to the certification. Every employee of the MFA may submit a candidate for a senior position in theory.

Increasing the service staff of diplomatic of the Ministry of Foreign Affairs of China and diplomatic ranks assigning it depends on length of service and personal achievements employee. Typically, the rank of the officer assigned to 3 years after joining the Foreign Service, Third Secretary — three years after conferring rank officer, second secretary — even four years later. To assign a higher diplomatic ranks timing is not set — it is solely based on the quality of¹¹.

The system of rotation of personnel in the Ministry of Foreign Affairs of China is similar to the conventional wisdom in most countries: the time spent in the long overseas trip usually lasts no longer than four years. Diplomat returns to work in the Ministry of Foreign Affairs after the trip abroad. Notably, the Chinese Foreign Ministry phenomenon of «horizontal» rotation of employees from one functional unit to another is common. Typically, diplomats always working on the same direction and ride in foreign travel to the same country or of similar social and civilization parameters of constantly enriching their experience and contacts working.

According to the comparative analysis, the Ministry of Foreign Affairs of China in political, consular, protocol and security area are similar to the duties of foreign ministries in most countries, including Ukraine. However, to the objectives of the MFA doesn't include direct international cooperation in the economic, scientific, cultural and humanitarian spheres. These issues deal with the relevant line.

Yes, all the complex issues related to trade and economic cooperation, the Ministry of Commerce is engaged in China, which in its composition as the Ministry of Foreign Affairs, has territorial (Europe, America, Asia, Western Asia and Africa, for Siangan

Macau and Taiwan) and functional (contractual and legal, anti-dumping policy, competition policy, industrial investigations, market building, etc.). The structure of the Ministry of Commerce (not MFA) consists of the Office of Economic Advisor embassies abroad. Executives and employees of offices appointed by the Ministry of Commerce, it is funding their activities, makes the task before him as Office reports¹².

In addition the Ministry of Science and Technology of China, Ministry of Education of China, Ministry of Culture of China have strong international cooperation departments that own, although for coordinating role of the Ministry of Foreign Affairs, carried out almost all the daily work of cooperation with foreign states in relevant fields¹³.

An important part of China's diplomatic service, as well as all other states are foreign diplomatic missions.

As a member of the Vienna Convention on Diplomatic Relations 1961 China defines three classes of heads of diplomatic missions — Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary Envoy appointed by the Standing Committee of the National People's Congress (parliament), and Charge d'Affaires by the Ministry of Foreign Affairs. Now all of China diplomatic missions abroad have the status of embassy. Appointment of ambassadors is practiced in combination, although it, like the majority of powerful states, is not widespread. For Chinese protocol and credentials newly recall of previous messengers is the only document that is given to the head of the host country's ambassador that is arrived.

By branching and power network of diplomatic and consular missions abroad, the number of their employees China is one of the leading places in the world next to the United States, Russia, Britain, Germany, France. China has diplomatic missions in almost all countries which established diplomatic relations with it to even the smallest of offices, except for his head includes at least a few diplomats and representatives of a number of technical and administrative staff. In important countries for China in the Embassy can run to several hundred employees. In addition, China has the largest network of consular offices. For example, in the U.S. except Embassy in Washington, are 5 General Consulate of China, France — 5, in Russia — 4, in Japan — 6¹⁴.

Functions of foreign diplomatic missions of China as a country party of the Vienna Convention are the same as in the majority of diplomatic missions. Moreover, the Ministry of Foreign Affairs of

China is very important the quality performance of foreign missions information function. One of the main tasks of Chinese diplomats working abroad is to collect information on all open sources — a thorough examination of government publications, materials, published in the media statistics. But the greatest importance to obtain information «from first hand»: diplomats managed to find important information before it was published in the press, receiving the highest rating for the job. In order to obtain accurate information early Chinese diplomats are tasks to establish and maintain regular formal and informal contacts with staff of Foreign Minister of the host country, other government agencies, deputies and parliamentary staff, representatives of business, art, culture, academia, state, civil society, political parties, journalists, mainstream media of the host country. These contacts are also used to inform the representatives of the host country on major developments in China, its official position on various international issues, which contributes to a positive image of the country internationally. For diplomats who are to depart to some countries, tuition geography including features of the mentality of the host country for this aim. In addition, the effective operation of Chinese diplomats in the field of legal information gathering and maintaining contacts with representatives of the host countries serve as significant financial resources in relation with hospitality: the background is not very high personal incomes Chinese diplomats in comparison with colleagues from the most developed capitalist countries, their financial opportunities in respect of the work is great: not only the head of, and another diplomat can (of course subject to authorization) for state funds to carry out at a high level protocol events with the participation of the host country and the diplomatic corps.

The structure of foreign diplomatic missions of China has fundamental differences from the structure of foreign diplomatic missions in most countries. Typically, the Embassy of China is the political, protocol, consular offices, which are fully controlled by the Ambassador and the Minister of Foreign Affairs. Their representatives appointed by the Ministry of Foreign Affairs and usually are professional diplomats. Staff of the Military Attaché's Office appointed by the Ministry of Defense and controlled by him, the military Attaché's Office has a separate budget. This is only formally being a part of the Embassy of the functional unit is Chancellery (department office) of Economic Affairs of China abroad. Heads of departments of the scientific, cultural and educational cooperation

also are appointed and accountable to the relevant line ministries and are quite autonomous in their daily work, being formally subordinates and ambassador, and management of his department. In practice, the head of the diplomatic often reserves primarily representative function and operation of direct personal contacts with top management state, enabling managers «mid-level» to conduct daily work and involved in direct address specific operational issues only in cases where the involvement of the authority his person and position is necessary.

In general, the practice of diplomatic communication and negotiation by China diplomats, though not so different from those accepted in most countries, as some believe, still has its own characteristics, their accents¹⁵.

Personal relationships are important for China diplomacy. Moreover, the existence of a personal relationship with Chinese diplomats or officials, foreign diplomats giving an opportunity to facilitate the process of collaboration, does not mean necessarily a positive resolve any issues. But the lack of personal connections means that even the simplest questions will be very difficult to solve.

Important role in China diplomatic work is the so-called people's diplomacy and organizations involved in its development¹⁶. The most important of these is the Chinese people's friendship with foreign company, founded in 1954 as the All-China GO aims to contribute to strengthening friendship between peoples, promote international cooperation¹⁷. The Chinese people's friendship with foreign company than the head office in Beijing has local offices in all provinces, autonomous regions and municipalities of China. The current Chairman is the Chinese people's friendship with foreign company Chen Chaos.

In practice, the Chinese people's friendship with foreign company often work, or work closely with his former high-ranking diplomats who are using their contacts facilitate networking and cooperation among enterprises, social organizations and cultural institutions in China and foreign countries at the level to which «no income» in the hands of the official authorities. In addition, the Chinese people's friendship with foreign company and other structures «public diplomacy», including the name of Soong Ching Ling Foundation, the Association of Chinese diplomats, often serve as a convenient platform for contacts with representatives of the opposition (Officials China have meetings with opposition leaders of foreign countries with which China has diplomatic relationship, unlike

the leaders of many countries do not practice), academics, former heads of state and government, family members of foreign heads of states.

Thus, it can be noted that China's diplomatic service, and coordinating key element of which is the Ministry of Foreign Affairs, has an extensive system of central, regional and international bodies that are directly involved in the development of international cooperation and the protection of national interests in relations with foreign states.

It is also important that both the Ministry of Foreign Affairs and other executive authorities and academic institutions are in a designated amount of his participation in the development of China's foreign policy, preparing and sending to the Central Committee of the Communist Party of China and State Council proposals according to their competence.

Modern Chinese diplomacy in the global space is actively using the acquired experience through the ages, from ancient Chinese diplomacy by adopting a number of methods as well as some of the principles of foreign policy. At present the main foreign policy challenge for China is to ensure sustainable economic development and political stability. China is the most important for relations with key partners such as the U.S., EU, Japan, Russia, South and Southeast Asia. Ukraine is an important and promising foreign policy and economic partner of China.

The main body of China's foreign relations are the Ministry of Foreign Affairs, which is responsible for implementation under the laws of the foreign policy of China, the implementation on behalf of the state protection of national sovereignty, national security and interests of the state of international relations on behalf of state and government, according to foreign policy state coordination between relevant authorities on important issues in the field of foreign trade, economic cooperation, cultural exchanges, providing economic and military support, trade in military goods, cases of immigrants, foreign propaganda, international cooperation in science, technology, education, and making appropriate proposals to the Central Committee of the Communist Party of China and the State Council of China, coordinating the work of other central executive bodies and local administrations in the field of international relations and other important functions in the field of external relations. In the MFA, an important role in diplomatic relations play a Ministry of Commerce of China, some departments and a number

of civil society organizations, each in its own field and for coordinating role of the MFA, perform important diplomatic functions. An important part of China's foreign relations is an extensive system of foreign diplomatic missions.

China has diplomatic service, the effectiveness of which unequivocally demonstrated considerable success on the international stage in globalization space XXI century. Of particular note is the study of the experience of diplomatic service in China, its institutional, legal and administrative aspects of development. Comparative studies provide a range of information sinologists on a range of issues from history, economics, philosophy, culture, literature, mentality, foreign policy, diplomacy and other national traditions of this great state. It is essential to learning the essence of independent and original way of China's resolute overcoming stereotypes in approaches to the study of foreign policy and diplomacy of China. It is advisable to use the positive experience of China's development and the formation of a positive image of Ukraine.

Both Ukraine and China are on the turning point of development and purposefully implement a policy of economic reform. Exchange visits between leaders of our two countries and agreements laid a good legal basis for the comprehensive development of relationships. A consistent line of Chinese leaders to expand ties with Ukraine and the corresponding Ukrainian leadership efforts provide an opportunity to develop constructive cooperation between China and Ukraine, which requires a constant attention to the practical solution of the pressing issues and the implementation of concluded bilateral agreements. And for that now, there is a need for qualified personnel who have had not only Chinese, but also perfectly know China as a regional leader and global level would have knowledge and experience in the development of foreign economic relations, trade, banking, culture, diplomacy and so on.

A characteristic feature of the present situation in the Asian-Pacific region is the high dynamics of political and economic processes that form a strong tendency to transform it into an important center of world politics and economics. The destruction of the global bipolar structure gave rise to the formation of a new structure of international relations in the Asian-Pacific Region (APR). For configuration of international relations in the region is characterized by a tendency to increase the dynamic determining influence of «Chinese power centers», while maintaining the crucial role of the U.S. in an effort to increase its influence on the regional relationships.

The essence of foreign policy and diplomacy of the People's Republic of China of 2 half of XX — beginning of XXI century, the structure and status of its leading institutions gained relevant experience in China is state get adequate and necessary a constant international relations of China–Ukraine.

On the globalization of the Chinese leadership sees the main task of foreign policy and diplomacy of China's state sovereignty, the best environmental conditions to maintain economic stability. For global preferences Beijing strives to operate with soft, indirect diplomatic means, trying to attract as many allies in the states, especially states of Asia and developing countries. China tries to anticipate challenges and threats to its national interests, deepening cooperation with countries that may pose a threat. Moreover, China is almost never puts political, economic and security cooperation in one plane only occasionally using economic activities for political purposes. Thus, the existing political, historical and cross-border conflicts with Japan do not interfere with China and Japan to be the largest trading partners of each other. Political conflict with the U.S. and some EU countries, particularly in positions on the state of human rights in China, Taiwan and Tibet issues, does not prevent the rapid development of trade and economic cooperation between them.

Decisive influence on determining the course and tactics of Chinese foreign policy and diplomacy to meet new challenges and threats of the XXI century has political civilization in China, especially the tradition of the contributions' diplomacy, and borrowed from Western countries balance of power politics. As a large country China actively participate in the processes of shared responsibility. But he did not admit or allow others of his regime policies that would bore hostile towards him character. Actions Beijing and its diplomats in the international arena based on rules «etiquette» and «delegate benefits» adjacent states that have become apparent in the «etiquette of diplomacy» and «Diplomacy big brother» to the neighboring countries. Since «diplomacy etiquette» does not require the creation of unions in the past, political and diplomatic lines of China in the international arena were actively present elements of isolationism. However, from the middle of 1990th under the leadership of Jiang Zemin was carried out change of course, which found its expression in strengthening elements «Diplomacy big brother» to the neighboring countries. In general, the following features of Chinese foreign policy and diplomacy might call «for certain Chinese diplomatic course».

At the XXI century, China implements foreign policy and conducts diplomacy, based on the principles of collectivism, the focus of which is the synthesis of regional unity in South Asia. At the same time, in the immediate vicinity of China is such a zone of instability as the Korean Peninsula and Taiwan shed that threatens destabilization of the status of China. In relation to these problem spots Beijing activates the process of distribution of influence and responsibility of the United States, as well as efforts within collectivist diplomacy.

Based on economic successes in the XXI century, Beijing seeks to personify Chinese model of social development on a par or even higher than the Western model, with the individualistic Western society opposed harmonious collective Chinese society. Methods of China policy of diplomatic tools range from projective Chinese influence through «soft power» to strongly impose Chinese goods (including also through dumping), practices, lifestyles and presentations Chinese society. In the 2 half of XX – beginning of XXI century China leverages globalization for its economic growth, and to this end the economic component of Beijing's foreign policy is aimed at restructuring policy realities of the world in accordance with Chinese interests.

As is known, relations between the two countries, even in the presence of many mutual interests may arise as a contradiction and disagreement on certain issues. However, this does not, in any way, and should not create barriers for successful cooperation between the two countries, and the more there can be no question of deteriorating relations.

To make the relationship between the states were truly neighborly; you have to know the history, the politics, diplomacy, culture, and traditions of the host country.

With the many advantages of China is one of the most influential the wisdom, maybe it is age old traditions with helping him overcome obstacles exist in the present.

The great Confucius, founder of philosophy of ancient China long before the Kantian imperative taught Chinese, «Why does not wish, that and the other does not want».

Наталія ТАТАРЕНКО,

*проректор Дипломатичної академії України
при МЗС України*

МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ ДОСВІД КИТАЮ



Розвиток міжнародної економічної співпраці України із іншими державами світу в епоху глобалізації є неодмінною складовою тих завдань, від вирішення яких залежить не лише її позиціонування та умови інтегрування до сучасного світового економічного простору (на умовах паритетності, чи підпорядкування і залежності), а й рівень соціально-економічного розвитку країни, добробуту українського народу. Основною метою вирішення усіх поставлених завдань є забезпечення гідного рівня життя в країні — основного мірила та голов-

ного доказу правильності обраної моделі економічного розвитку. Міжнародна економічна співпраця має слугувати досягненню цієї мети, і воно виконує цю функцію, якщо здійснюється у контексті реалізації національних економічних інтересів, у контексті виваженої, свідомо розробленої і координованої державою стратегії соціально-економічного розвитку. Таке співробітництво для країни невідворотно набуває рис моделі «економічного прориву», яка вимагає спочатку формування системних засад конкурентоспроможності, а вже потім — перехід до відкритості і, далі, що логічно, економічної експансії.

Слід зазначити, що у сучасному трактуванні поняття «наздоганяючої модернізації» вимагає розуміння уніфікованого гло-

бального світу, як світу наскрізного, відкритого, ринкового, населеного конкуруючими суб'єктами, причому, без суб'єктів-держав. Проте, коли йдеться про рівень успішності розвитку, про рейтинги конкурентоспроможності, оцінюються саме держави — усі рейтинги покликані свідчити про рівень могутності країн; а коли йдеться про ступінь взаємодії суб'єктів господарської діяльності у глобальному масштабі — вищим виміром такої взаємодії є стратегічний рівень співпраці саме держав, а не окремих ланок національних економік, взаємне послаблення чи синергія їхнього успішного розвитку також оцінюється на рівні держав.

Історія вже давно дала відповіді на всі питання щодо секретів успіху суспільного розвитку, зокрема й економічного. Вона свідчить, що скільки не звертайся до формул, цифр, графіків, і догматів — успіх економічного розвитку коріниться не в них. У цьому нас вкотре переконує літопис злетів і падінь держав. Світу варто інколи зазирати у праці не лише сучасних економістів, які сьогодні обґрунтовують «неспростовну вірність» сучасної ринкової концепції глобалізації, а й в історію, та проаналізувати таємниці успіху держав і народів. Варто також перечитати теорії камералістів, які заперечували меркантилістську концепцію вільної торгівлі і були покладені в основу розбудови потужної держави; німецького вченого Ф. Ліста, чиї ідеї сприяли формуванню єдиної Німеччини; американського економіста-державника А. Токвіля та російської С. Вітте, які виступали проти класичного космополітизму та відстоювали право на економічний егоїзм; француза Ф. Перру і багатьох інших, які бачили небезпеку і попереджали проти вад «класичної ринкової модернізації», породжуваної нею нерівності та її негативних економічних наслідків. Завдяки їхньому розумінню світоустрою як сукупності конкуруючих між собою держав, а не індивідуально господарюючих суб'єктів, і сприйняттю цього розуміння, стали реальністю економічні прориви, що носять тепер імена авторів цих моделей О. Фон Бісмарка, М. Ататюрка, Ф. Рузвельта, Л. Ерхарда, Ф. Де Голля, Лі Куань Ю та інших. Моделей, реалізація яких пов'язана з розумною мобілізацією всіх ресурсів суспільства, зокрема і ринкового, і людського потенціалу, тобто мобілізаційних моделей.

Великі теоретики, що описують основи істинних модернізацій держав і відправні точки економічного прориву, звертали

увагу на ту обставину, що заради досягнення бажаного успіху слід дотримуватися певних умов, які є складовими мобілізаційної моделі. Серед них — впливовість держави, яка забезпечується її власністю у стратегічних галузях розвитку; харизматична особистість і (або) політична партія, здатні сформулювати чіткі, зрозумілі суспільству стратегії розвитку суспільства; добре прописані соціальні орієнтири: наявність стратегії економічного прориву та покрокової програми її виконання; ідеологічна система, спрямована на пропаганду запропонованої стратегії; автаркія (у прийнятній для світової спільноти формі — повна, структурна, прихована тощо), яка дозволяє проводити власну політику, у тому числі — структурно-економічну; а також забезпечення синергії індивідуалізму і комунітаризму при провідній ролі останнього. Принципи комунітаризму вимагають перш за все урахування соціальних наслідків модернізації. Власне модернізація економіки має здійснюватись заради досягнення певної соціальної мети.

Слід акцентувати увагу на окремій, особливій складовій, покладеній сьогодні в основу сучасної концепції глобалізації, а саме — вимозі відкритості, як умови рівномірного розподілу ресурсів, капіталів та інтелекту у всьому світовому просторі. Ця теорія в сучасних умовах є базою глобальної ідеології, і формулюється зацікавленими домінуючими, конкурентоспроможними країнами. Подвійне дно такої теорії полягає в тому, що країни — лідери світового розвитку, пропагуючи і отримуючи вигоду з відкритості інших країн, самі застосовують витончені методи автаркії, а іноді, у разі потреби, не соромляться застосовувати інструменти прямого протекціонізму. Автори теорії економічного націоналізму звертали увагу на те, що країна, яка трансформує свою економіку, не може заявляти, а тим більше використовувати прямі методи закритості — їй це не дозволить зробити більш конкурентоспроможний навколишній світ. Проте вона може використовувати приховані механізми закритості, такі як визначальна роль державної власності (як настійливо, прикриваючись гаслами демонополізації, країни-лідери рекомендують транзитивним країнам нівелювати роль державної власності, розуміючи, що процеси експансії на територію країни можуть стримуватися силою держави, і що ця сила забезпечується не зброєю, а її власністю). Друга складова (і похідна) прихованої автаркії — планіфікація (таргетування,

індикативне і директивне планування), які можливі лише за умови головної, об'єднувальної і спрямовуючої ролі державної власності. Державна власність створює умови для валютного контролю та контролю за макроекономічною ситуацією, громадськими фінансами, інвестуванням, рівнем заробітної плати, ціноутворенням, що, у свою чергу, також є прихованими формами автаркії. Субсидування та фінансово-економічна організуюча участь держави у формуванні стійкої національної економічної структури — це теж форма автаркії. Тобто, організованість і керованість економічних процесів, строгий економічний порядок — це і є справжня форма закритості країни, що не дозволяє привносити ззовні дисбаланси в її розвиток, зводити з обраного шляху.

Міжнародне економічне співробітництво і інтеграція не виключається, а навпаки є однією зі складових мобілізаційної моделі. По-перше, воно сприяє залученню необхідного для модернізації економічного ресурсу; по-друге, може сприяти реалізації основних завдань — формуванню засад конкурентоспроможності та стати першим кроком економічної експансії на світові ринки. Стратегічне партнерство як вищий рівень міжнародного співробітництва — це коли з'являється додаткова можливість залучити кожній зі сторін додатковий ресурс для посилення власного розвитку.

Так, поза сумнівом, економічно вигідним є стратегічне співробітництво між Україною і Китаєм, проте, можливо, ще важливішим є запозичення його досвіду трансформації економіки і формування внутрішньоекономічних засад зовнішньоекономічної політики, та реалізація останньої за принципом «м'якої експансії». Йдеться про те, що у стратегічному партнерстві існує ще один аспект міжнародної співпраці, який стосується питань передачі, запозичення і адаптації до національних умов такого досвіду, тобто, «таємниць» уникнення наслідків тих процесів, які в сучасному глобальному світі притаманні «наздоганяючій модернізації».

Незважаючи на те, що основна парадигма відродження Китаю безпосередньо пов'язана із задекларованою сьогодні моделлю глобалізації — модернізацією за ринковими принципами, ніби як історично неминучою всесвітньою тенденцією, яка вказує на єдино можливий напрям світового розвитку і обов'язково спочатку передбачає «ефект запізнювання». Але і модернізація, і «ефект запізнювання» у китайському варіанті мають свою специфіку. По-перше, ефект запізнювання контрольований і

пов'язаний з попередньою підготовкою власного шляху модернізації. Він дозволив Китаю стати на цей шлях, змінивши його на ментальному рівні, правильніше — відродивши ті цивілізаційні риси, які йому притаманні. Зростаючий вплив конфуціанства (особливої філософії, генетично притаманної китайському народу) і конфуціанські цінності нічого спільного не мають з сучасною індивідуалістською доктриною глобалізації, у якій успіхи економіки — перед усе, а соціальні наслідки нічого не важать. Вони — суть комунітаризму, базуються на ньому, передбачають відповідальність кожного індивіда перед суспільством. Вони, також, не мають нічого спільного з «економічним дарвінізмом» (виживає сильніший, а решта не важливо). Вони вимагають старанності, поваги до своєї і чужої праці, до минулого і сучасного, старшого і чиновника, власної країни, народу й особистості. Звідси випливають ієрархічність, свідомість вибору, готовність до підпорядкування (індивідуального суспільному) — власне складові мобілізаційної моделі, яка не вичерпується економічною модернізацією, а орієнтована на модернізацію соціальну.

Шлях розвитку і прагнення Китаю відображені, зокрема, у рішеннях КПК, у дослідженнях китайських вчених, які безальтернативно розглядають майже як синоніми поняття цивілізації і модернізації, саме тому для них модернізація — це завжди соціальна модернізація, історично неминуча, але водночас соціальний вибір.

Цікаво те, що ефекти таких ідеологічних конструкцій давно описані авторами теорії економічного націоналізму. За їхніми концепціями країні не обов'язково бути у стані пошуку зовнішнього ворога, щоб згуртувати націю довкола спільної ідеї — досить цю ідею зробити зрозумілою і об'єднати з комунітарним корінням будь-якого соціуму. Саме це блискуче демонструє сучасний Китай, що чітко виписує стратегію розбудови країни, деталізуючи при цьому кроки з реалізації соціально орієнтованої цивілізаційної стратегії (що відповідає сучасним вимогам) модернізації. Вірність цій стратегії постійно підтверджується практикою. А це найпереконливіший аргумент на користь вірності об'єднувальної ідеології.

Символічною є присутність в цивілізаційному портреті Китаю Великої китайської стіни. Проте можна стверджувати, що «Велика китайська стіна» притаманна моделі економічного

розвитку, обраній і впроваджуваній свідомо, раціонально і під контролем держави. Світ, що перебуває за цією стіною (у цьому випадку — ринковий і стихійний) лише частково торкається того, що відбувається в Китаї — він використовується цією країною, але не господарює в ній. Така стіна сьогодні — це прихована автаркія. Особливі економічні зони, особливі правила руху капіталів та інвестицій, визначення пріоритетних об'єктів інвестування державою, маніпулювання валютним курсом, контрольованість і регульованість макроекономічної ситуації, контроль за рівнем заробітної плати та ціноутворенням в державному секторі як фактор впливу на їхні рівні у інших, недержавних секторах, планіфікація і планування розвитку національної економічної структури, контроль за процесами міграції, створення ТНК як каналів впливу на зовнішні ринки і контроль за їхньою діяльністю — це справжня Велика Китайська стіна — умова розбудови могутньої економіки.

Етапи реалізації китайського варіанта стратегії модернізації, що не має насправді нічого спільного з наздоганяльною стратегією західного зразка, розробленою для країн, які відстають, і визначає цю відсталість у перспективі, чітко прописані в Матеріалах з'їздів КП Китаю. Перший з них — нарощування матеріально-виробничого потенціалу, побудова економіки, стійкої до постіндустріальних глобалізаційних викликів, з самодостатньою структурою, яка забезпечує формування ресурсів для здійснення першого кроку на шляху до економічної експансії — освоєння світових ринків, в першу чергу — ринків збуту традиційної продукції, що дозволяє накопичувати фінансовий ресурс інноваційного розвитку, і, як логічне продовження (і ознака мобілізаційної моделі) для економічного прориву — «експансія автаркії» — витіснення зарубіжних національних виробників з їхніх власних ринків. Сьогодні без китайської продукції світ себе уже не мислить, і ті галузі, які здавалися країнам колись другорядними, поступово перетворюються на стратегічно важливі, відволікаючи державні ресурси від соціальної модернізації.

Другий етап — якісний прорив, побудова постіндустріального, високотехнологічного суспільства. І цей етап вже дуже скоро буде пройдено: експорт китайських товарів широкого вжитку (і низькокваліфікованої робочої сили) уже сьогодні поступово замінюється експортом технологій (і висококваліфікованої робочої сили).

Відповідно буде створено економічні анклавів, так звані «полюси розвитку» на територіях інших держав. За теорією економічного націоналізму «експансія широких полів» це освоєння чужих національних економічних просторів, підпорядкування інтересам, що неодмінно позначиться на структурі цієї економіки.

Слід зауважити, що «експансія автаркії» має свої межі (що яскраво продемонструвала чергова економічна криза), які визначаються платоспроможним попитом населення і потребами країн, чий ринок освоюється Китаєм. Світовий простір для зростання китайської економіки стає, здавалося б, обмеженим. Проте, «експансія широких полів» створює нові можливості, розширює цей простір за рахунок відтоку робочої сили з власної країни, її інтеграції у інші простори, і, крім того, формування «полюсів розвитку» на чужих територіях, що підпорядковується завданням соціально-економічної модернізації власне у країні. У цьому контексті рано чи пізно обов'язково постане питання про цивілізаційний простір, який, за визначенням китайських економістів, також є простором соціальної модернізації, тісно пов'язаною з економічною експансією. Очевидно саме тому на XVIII з'їзді КПК йшлося про новий етап програми модернізації китайської цивілізації — поставлено завдання підвищення соціальних стандартів життя китайського народу, а отже, — відповідної соціально орієнтованої реструктуризації національної економіки. І в цьому контексті актуально врахувати «можливості та виклики», використовувати переваги «наздоганяючого шляху» (до речі, і Ф. Ліст, і С. Віте, і Ф. Перру вважали, що «перевага відсталості» полягає ще й у можливості уникнути серйозних помилок, допущених країнами, які пішли вперед: вивчати і застосувати найкраще з їхнього досвіду — це теж важлива складова моделі економічного прориву).

Серед завдань, які поставила перед собою країна — підвищення якості життя без шкоди, тобто на користь економічному розвитку; вирішення проблеми урбанізації та міграції сільського населення; особлива увага створенню «цивілізації (модернізації) століття знань» — впровадження різноманітних інноваційних форм і процесів у науці, оновлення, поширення знань, при цьому (особливо підкреслюється) не копіюючи суперечливий, багато в чому незадовільний західноєвропейський досвід; оновлення системи охорони здоров'я — збереження її переваг — історично сформо-

ваних, і набутих, адекватних менталітету, та запозичення кращих технологій, уникнення деструктивних підходів до організації охорони здоров'я; продукування і впровадження нових форм соціальної рівності, до яких високочутливе населення будь-якої країни; подолання таких неприйнятних за сучасного рівню науково-технічного розвитку цивілізації явищ, як накопичення багатства на одному полюсі і «абсолютної злиденності» на іншому; позбавлення різного роду обмежень на шляху до знань, інформації, освіти, культури. При цьому на перше місце поставлено «два важливих перетворення в сфері соціального розвитку — підвищення рівня, якості життя і побудова суспільства, заснованого на довірі» — два основні засадні принципи комунітаризму.

Ці завдання включені у стратегію, яка передбачає новий якісний прорив, ні з чим і ні з якою країною незрівняний — соціальна модернізація — усвідомлений вибір, заперечує ринкову парадигму модернізації західного зразка, як чудовий принцип конкурентоспроможної ідеології нового цивілізаційного шляху, як засіб розбудови країни у комунітарному значенні цього поняття.

Водночас, хотілося б акцентувати увагу на тому, що цю стратегію формування особливої цивілізаційної форми конкурентоспроможності країни передбачено реалізовувати в умовах організованого контролю (всупереч світовій модернізаційній ідеї дерегуляції), і якщо цей контроль не буде втрачено — поза сумнівом, вона буде реалізована.

Перераховані складові китайської мобілізаційної моделі, з погляду сучасної концепції глобалізації, носять абсолютно інноваційний характер, хоча власне ідея соціальної модернізації виникає з ненової комунітарної ідеї солідаризму та соціальної справедливості. Сценарії глобалізації могли бути іншими, якби країнами для модернізації був обраний інший шлях, для чого вже тривалий час існують і виробничі, і науково-технологічні можливості. Проте, поки що лише Китай залишається єдиним носієм ідеї соціальної модернізації в сучасному світі.

Анотація. У статті перераховані складові китайської мобілізаційної моделі, з погляду сучасної концепції глобалізації, які носять абсолютно інноваційний характер. Поки що лише Китай залишається єдиним носієм ідеї соціальної модернізації в сучасному світі, який для України є можливим прикладом.

Ключові слова: Китай, глобалізаційні виклики, модернізація, міжнародне економічне співробітництво.

Анотація. В статті перераховані складові китайської мобілізаційної моделі, з точки зору сучасної концепції глобалізації, які мають абсолютно інноваційний характер. Поки що тільки Китай залишається єдиним носієм ідеї соціальної модернізації в сучасному світі, який для України є можливим прикладом.

Ключевые слова: Китай, глобализационные вызовы, модернизация, международное экономическое сотрудничество.

Summary. The article lists the components of Chinese mobilization model in terms of the modern concept of globalization, which are quite innovative in nature. So far, only China is the only carrier of the idea of social modernization in the world that Ukraine is possible for example.

Key words: China, globalization challenges, modernization, international economic cooperation.

Natalia TATARENKO,

*Prorector of the Diplomatic Academy of Ukraine
at the MFA of Ukraine*

CHINA MODERNIZATION EXPERIENCE

The development of Ukraine's international economic cooperation with the other states in the globalization era is an integral part of the tasks solution thereof impacts not only the country positioning and integration into the modern world economy (on parity or subordination and dependence terms), but the level of its socio-economic development, welfare of Ukrainian people. The major goal to reach all the objectives is to secure a decent living standard in the country – the basic criterion and primary proof for correctness of the economic development selected pattern. International economic cooperation is to serve this goal achieving. It performs this function if implemented in the context of the national economic interests and the strategy for socio-economic development being balanced, consciously developed and coordinated by the state. Such cooperation inevitably acquires the features of an «economic breakthrough» pattern requiring first formation of systemic competition principles and then transfer to openness logically followed by the economic expansion.

It should be noted that modern interpretation of the «catch-up modernization» notion requires comprehending the unified global world as a transparent, open, market-based world inhabited by competing entities without member-states. However, when it comes to the level of successful development and competitiveness ranking, here the states are assessed – all ratings are designed to indicate the country's power level. When it comes to the interaction degree between business entities on a global scale, then the highest measurement of this interaction is the strategic level in the state cooperation rather than individual national economies. Mutual mitigation or synergy of their successful development is also assessed at the state level.

The history has long answered all the questions about the secrets of social development success, including economic one. It witnesses that formulas, figures, diagrams and dogmas are helpless here, since success of economic development is not rooted in them. The record of the states' ups-and-downs convinces us yet again. Sometimes the world should look into the works of not only modern economists who justify today «undeniable loyalty» of the modern market globalization concept, but also into the history and analyze the success secrets of nations and peoples. Prominent scientists worth re-reading are listed below. The theories of Cameralists denied a mercantilist free trade concept and took these theories as a basis for the powerful state development. The German scientist Franz Liszt whose ideas assisted to shape a unified Germany; the American economist and statesman Alexander de Tocqueville and the Russian S. Witte who opposed the classical cosmopolitanism and defended the right to economic self-interest; the Frenchman F. Perroux and many others who saw the danger and warned against the «classical market modernization», inequality and economic fallout generated by it. Through their understanding of the world system as an aggregate of competing states rather than individual business entities and perception of this understanding the economic breakthroughs became a reality and are now named by the authors of these patterns: Alexander Von Bismarck, M. Ataturk, F. Roosevelt, L. Erhard, F. De Gaulle, Lee Kuan Yew and the others. Implementation of these patterns is related to rationale mobilization of all the society's resources, including market and human potential, i.e. mobilization patterns.

Great theorists describing the principles of the state true modernizations and the starting points of economic breakthrough drew attention to the fact that in order to achieve the desired success certain terms, the components of mobilization pattern, should be observed. They include the forcefulness of the state embodied in its ownership in strategic fields; a charismatic personality and/or a political party capable to formulate clear and understandable to public strategies of social development; explicitly stated social guidelines: availability of the economic breakthrough strategy and stepping program of its implementation; ideological system aimed at promoting the proposed strategy; autarchy (in the form suitable for the international community – complete, structural, hidden, etc.) allowing to pursue their own policies, including structural and economic ones, as well as ensuring synergy of individualism and communitarianism with the leading role of the latter. Communitarian

principles require first and foremost considering social consequences of modernization. Actually modernization of the economy should be implemented to achieve a certain social objective.

A separate particular component laid today in the foundation of the modern globalization concept should be emphasized, namely, the requirement of transparency as a condition for equal distribution of resources, capital and intellect throughout the world space. In present conditions this theory is the basis of the global ideology and is formulated by the relevant dominant, competitive countries. The double bottom of this theory is that the countries-leaders of the world development, promoting and receiving benefits from the openness of the other countries, apply sophisticated methods of autarky and sometimes, if necessary, do not hesitate to apply direct protectionism tools. Proponents of the economic nationalism theory drew attention to the fact that the country transforming its economy could not claim or use direct methods of privacy (closure) — the more competitive environment would not allow doing it. However, it can use hidden mechanisms of privacy, such as crucial role of state ownership (like the EU leading countries recommend transitive countries persistently, hiding behind monopolization slogans to even the role of state ownership, since they understand that expansion processes to the country may be restrained by the power of the state, and that this power is secured by the property, not by the weapons). The second component (and a derivative one) of the hidden autarky is planification (targeting, indicative and directive planning) possible only under condition of the major, unifying and guiding role of the state ownership. State ownership creates conditions for currency control and monitoring the macroeconomic situation, public finance, investment, wage levels, pricing, which are in turn the hidden forms of autarky. Subsidies and financial and economic organizing participation of the state in shaping a sustainable national economic entity is also a form of autarky. That is, the organized nature and control of economic processes, strict economic order — this is the true form of the country closed nature not allowing to introduce external imbalances into its development, to lead away from the chosen path.

International economic cooperation and integration is not excluded, but is rather part of the mobilization pattern. First, it helps to attract the economic resource required for modernization, and secondly, it may contribute to the main objectives — to form competitive principles and become the first step to economic expansion in the world markets. Strategic partnership as the highest level of inter-

national cooperation means an additional opportunity for each party to engage an additional resource to enhance their own development.

No doubt, strategic partnership between Ukraine and China is economically advantageous, but perhaps even more important is to adopt its best practices of economic transformation and formation of internal economic framework for foreign policy as well as its implementation on a «soft expansion» principle. The point is that strategic partnership has another aspect of international cooperation regarding the issues of transfer, borrowing and adaptation to national conditions of such an experience, i.e. «secrets» to avoid the effects of those processes typical to «catch-up modernization» in the modern globalized world.

Despite the fact that the basic paradigm of China's revival is directly related to globalization pattern declared today — upgrading according to market principles, as if a historically inevitable global trend that points out to the only possible direction of the world development and necessarily stipulates the «delay effect» at the beginning. However, modernization and «delay effect» in the Chinese version have its own specifics. First, the delay effect is controlled and associated with preliminary preparation of the own modernization way. It made China possible to settle down to this course and change it on the mental level or more correctly — to restore the civilized features inherent to it. The growing influence of Confucianism (especially the philosophy genetically inherent to Chinese people) and Confucian values have nothing to do with the modern individualist doctrine of globalization, where the economic success is uppermost while social consequences weigh nothing. They are the essence of communitarianism, are based on it and provide for the responsibility of every person to the society. They have nothing to do with the «economic Darwinism» (the strongest survives, the rest does not matter). They require diligence, respect for the own and the others' labor, for the past and the present, for the older and the official, for the own country, the people and the personality. This implies hierarchy, conscious choice, readiness to abide (individual to public) — actually, the components of mobilization pattern gone beyond economic modernization and focused on social modernization.

The path of development and aspirations of China are reflected in the decisions of the CCP, researches of Chinese scholars who without alternative view as synonymous the notions of civilization and modernization. That is why upgrading always means to them

social modernization, historically inevitable but at the same time a social choice.

Interestingly, the effects of such ideological constructions have long been described by the proponents of economic nationalism. According to their concepts, it is not necessary for the country to be in the state of searching for an external enemy to rally the nation around the common idea. It is enough to make this idea clear and unite it with communitarian roots of any environment. That is what modern China brilliantly demonstrates, clearly elaborating the development strategy of the country, detailing the steps to implement the socially oriented civilization strategy (that meets modern requirements) of modernization. Adherence to this strategy is consistently confirmed by the practice. And this is the most convincing argument in favor of adherence to the unifying ideology.

Availability of the Great Wall is symbolic in China's civilization portrait. However, it is arguable that the Great Wall of China is inherent to the economic development pattern, selected and introduced consciously, rationally and under the state control. The world behind this wall (in this case — market-based and spontaneous one) affects just partially what happens in China — it is used by this country, but does not rule. Such wall today is a hidden autarchy. Special economic zones, special rules for capital and investment movements, establishing priority investment targets by the state, manipulation with currency exchange rate, controllability and adjustability of macroeconomic situation, control of wage level and pricing in public sector as a factor influencing their levels in the other non-governmental sectors, planification and planning of the national economic pattern, control of migration processes, creation of transnational corporations as the channels to impact foreign markets and control over their activities — this is a real Great Wall of China, a condition to develop a powerful economy.

Stages of the Chinese version to implement modernization strategy having really nothing to do with the Western-style catch-up strategy developed for the countries that are lagging behind and define this delay in perspective, are clearly spelled out in the Proceedings of the CPC Congresses. The first stage includes augmenting the material production capacity, building the economy sustainable to post-industrial globalization challenges with a sufficient structure to ensure formation of resources for the first step on the way to economic expansion — development of the world markets, in the first place — the markets to sell traditional products allowing to accu-

multate financial resources for innovative development, and as a logical extension (and a feature of mobilization pattern) for economic breakthrough — «expansion of autarky» — ousting foreign national producers from their own markets. Today the world no longer exists without Chinese products. The industries once seemed minor to the countries are gradually becoming strategically important, diverting public resources from social modernization.

The second stage includes a qualitative breakthrough, building a post-industrial, high-tech society. This stage will be very soon passed: export of Chinese consumer goods (and low-skilled labor force) today is gradually replaced by the export of technologies (and high-skilled labor force). Accordingly, the economic enclaves, the so-called «development poles» will be created at the territories of the other states. According to the theory of economic nationalism, «expansion of broad fields» means development of foreign national economic spaces, subordination of the interests that will certainly affect the pattern of this economy.

It should be noted that the «autarchy expansion» has its limits explicitly demonstrated by the next economic crisis. They are determined by actual demand of the population and by the needs of the countries whose markets are being developed by China. It seems that the world space becomes limited for the growing Chinese economy. However, «expansion of broad fields» creates new opportunities, expanding this space due to the labor outflow from the own country and its integration into the other spaces, and in addition, formation of the «development poles» on foreign territories in line with the objectives of socio-economic modernization in the country itself. In this context, a question of a civilized space will arise sooner or later, which, according to Chinese economists is also a space of social modernization closely related to the economic expansion. Obviously, this is precisely why the XVIII Congress of the CPC announced a new stage of the modernization program for Chinese civilization. The objective was to raise social standards of living of Chinese people and hence, to restructure accordingly the socially oriented national economy. In this context it is important to consider «opportunities and challenges» taking the advantages of the «catch-up path». Incidentally, F. Liszt, S. Witte, and F. Perroux believed that the «advantage of backwardness» lies in the possibility to avoid serious errors made by progressing countries: to learn and apply their best experience is also an important component of the economic breakthrough pattern.

The other objectives set forth by the country include improving the living standards without damage, i.e. in favor of the economic development; solving the issues of urbanization and migration of rural population; paying special attention to the creation of «knowledge century civilization/modernization» — introduction of various innovative forms and processes in science, updating and dissemination of knowledge without copying a controversial, largely poor Western European experience (a special emphasis is laid on it); upgrading health care system — maintaining its advantages historically formed and acquired, adequate to mentality and adopting the best technologies to avoid destructive approaches to the health care; producing and introducing new forms of social equality highly sensitive for the population of any country; overcoming such a phenomena as accumulation of wealth at one pole and «absolute poverty» at the other, unacceptable under the current level of scientific and technical development of civilization; getting rid of all kinds of restrictions on the way to knowledge, information, education and culture. At that, the corner stones are «two important changes in the field of social development — improving the living standards and quality and building up a society based on trust» — two basic fundamental principles of communitarianism.

These objectives are included into the strategy for a new qualitative breakthrough that beats anything and any country. Social modernization is an informed choice rejecting the market paradigm of the Western-style modernization. It is a great principle of a competitive ideologeme of the new civilized way as the means of the country developing in the communitarian sense of this notion.

At the same time I would like to emphasize that implementation of this strategy to create a special civilization form for the country's competitiveness is stipulated under conditions of the organized control (contrary to the global modernization idea of deregulation) and if this control is not lost — no doubt it will be implemented.

The above-listed components of the Chinese mobilization pattern in terms of the modern globalization concept are quite innovative by nature, although the idea of social modernization arises from the old communitarian idea of solidarity and social justice. Globalization scenarios could be different if the countries selected the other way for modernization, for which industrial, scientific and technological capabilities had been existing for long. However, so far only China is the only carrier of the social modernization idea in the modern world.

УДК 327.02:327.364(5)

Сергій ШЕРГІН,

*завідувач кафедри регіональних систем та європейської інтеграції
Дипломатичної академії України при
МЗС України, доктор політичних наук,
професор, заслужений працівник освіти України*

ПОЛІТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНАЛІЗМУ

Трансформація сучасної і формування нової міжнародної системи відбувається під впливом двох автономних, але взаємопов'язаних тенденцій. Перша спрямована на посилення структурної гомогенності міжнародної системи, друга — на зростання її функціональної гетерогенності. При цьому перша тенденція більш пов'язана з глобалізацією міжнародного середовища, тоді як друга — з регіоналізацією міжнародних відносин. Спільним для двох тенденцій є чинник, що активізує процес змішування різномірних складових світового простору. Позаяк зміни планетарного масштабу є результатом дій глобалізації та регіоналізації, останні визначаються як мегатренди світового процесу.

Процеси глобалізації, що охопили своїм багатовимірним впливом основні регіони та інші структурні елементи міжнародної системи, дають підставу розглядати їх як рушійну силу світового розвитку. Найбільш результативним вплив глобалізації виявився на регіональному рівні, зокрема в тих регіонах світу, в яких інтеграційні процеси підготували належні умови для її інституціоналізації та функціонального зростання. Завершенням цього процесу стало створення в 1989 році форуму Азійсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС), який об'єднує 21 економіку регіону. Сьогодні на частку країн-членів АТЕС припадає близько 60% світового ВВП і 50% обсягу світової торгівлі, а на АТР майже 70% економічного зростання світу. Відтак, Азійсько-Тихоокеанський регіон (АТР) на зламі ХХ–ХХІ століть став індикатором глобальних і регіональних трансформацій, суперечливий

характер та неоднозначні результати яких заслуговують на серйозне осмислення з позицій сучасної політичної науки.

В АТР, якщо застосовувати широкий підхід щодо визначення регіону, функціонують 44 субрегіональних угруповання, зокрема 28 між окремими країнами-членами АТЕС, а також ведуться перемовини про формування близько трьох десятків нових об'єднань. Здебільшого це двосторонні зони вільної торгівлі, найвідомішими серед яких є: НАФТА в Північній Америці та АСЕАН у Південно-Східній Азії, Зона вільної торгівлі між Австралією і Новою Зеландією (СЕР) і Форум тихоокеанських островів на півдні Тихого океану. Майбутнє азійсько-тихоокеанської економічної інтеграції та місце регіону в світових інтеграційних процесах багато в чому залежать від досягнення цілей Богорської декларації, яку було прийнято на неформальному саміті АТЕС у 1994 році. Зміст основних цілей декларації полягає в поетапному створенні найбільшої у світі зони вільної торгівлі товарами, послугами та інвестиційного капіталу. При цьому розвинені країни повинні були завершити торгово-економічну лібералізацію до 2010 року, неоіндустріальні країни (НІК) — до 2015-го, а країни, що розвиваються — до 2020 року. Проте досягнення задекларованих цілей через низку причин відбувається з певним відхиленням від наміченого графіка. Тим більше, що серед учасників так званої тихоокеанської спільноти, прототипом якої виступає форум АТЕС, існують суттєві розбіжності щодо інтерпретації Богорських цілей.

У цьому контексті зазначимо, що інтеграція нині охопила в основному два субрегіони — Південно-Східну Азію та південь Тихого океану (зона вільної торгівлі між Австралією і Новою Зеландією). Створені угруповання характеризуються інтеграцією в торговельній сфері, сприяють регіональній і глобальній лібералізації, є важливим інструментом формування загальнорегіональної зони вільної торгівлі. Головний ефект субрегіональної економічної інтеграції пов'язаний із зростанням інвестиційної привабливості країн для закордонних інвестицій за рахунок створення спільного й більш великого ринку з вільним переміщенням одного (АСЕАН) або більше (СЕР) факторів виробництва.

Для кращого розуміння інтеграційних процесів в АТР необхідно зробити стислий огляд наукової літератури, присвяченої проблемам інтеграційного співробітництва країн регіону. В центрі наукового дискурсу стоять питання про переваги та недоліки регіональної економічної інтеграції. Умовно можна виділити два основних напрями, за якими здійснюються пошуки відповідей на ці

питання. Перший має вихідним критерієм успіх багатосторонньої (глобальної) торговельної лібералізації, у співвідношенні з якою і розглядається регіоналізм. Відповідно, завдання, яке ставлять перед собою дослідники, полягає в тому, щоб з'ясувати, сприяють чи заважають регіональні економічні організації процесу багатосторонньої лібералізації зовнішньоекономічних відносин і торгівлі в рамках СОТ.

Другий напрям дослідницьких зусиль відштовхується від значення регіональної інтеграції не для глобальної торговельної системи, а для економік самих країн-учасниць азійсько-тихоокеанської інтеграції. При цьому це видається більш практичним і виправданим, оскільки з великою часткою імовірності можна припустити, що держави, які утворюють регіональні угруповання, переслідують цілі не загального благополуччя, а в першу чергу реалізації національних і колективних (регіональних) інтересів. Сутність головного питання полягає в тому, чи вигідна країнам-членам участь в економічному угрупованні та якими можуть бути переваги й втрати. Альтернативою регіональної інтеграції є, як правило, пряма інтеграція у світову економіку через багатосторонній процес, тобто відмова від дискримінаційної лібералізації. Звідси можливі порівняння між двома різними сценаріями розвитку подій — реальним і гіпотетичним, оцінка відмінності та переваг кожного з них.

У цьому контексті важливим є розуміння механізмів регіональної інтеграції, так само як і достовірна інформація про її зміст та результати. Аналітичний матеріал і конкретні факти мають цінність не тільки для дослідників інтеграційних процесів, а й для розробників зовнішньоекономічної політики кожної окремої держави, що бере в них участь. Політологічний підхід до вивчення регіональної інтеграції з метою з'ясування її сутності дає можливість ефективніше управляти інтеграційними процесами та спрямовувати їх у належне русло. Рациональність такого підходу має неабияке значення і для України, яка послідовно реалізує комплекс своїх інтересів в АТР, передусім у торговельно-економічній сфері.

Політологічне дослідження комплексних проблем тихоокеанської інтеграції потребує відповідної методологічної бази. У цій роботі аналіз процесів формування та реалізації інтеграційної політики в АТР здійснюється на двох рівнях: концептуально-теоретичному та емпіричному. Такий підхід дозволяє виявити довгострокові тенденції розвитку інтеграційної політики та прогно-

зувати її еволюцію. Водночас цей підхід виконує функцію аналітичної матриці дослідження концептуально-теоретичних засад тихоокеанського регіоналізму з метою визначення його сутності та специфіки.

Використання методів аналізу та синтезу дає можливість дослідити політичні явища та економічні процеси в АТР через розподіл їх на окремі елементи з метою вивчення функціональних зв'язків та динаміки розвитку.

Системний та проблемно-історичний методи є основою для проведення комплексного аналізу інтеграційних процесів в АТР як моделей, а також інтеграційної політики його основних суб'єктів.

Важливо, що застосування міждисциплінарного підходу сприяє розширенню контексту та обґрунтованості теоретичних і політологічних висновків. Як писав відомий український вчений-міжнародник Є. Камінський, «...додаткові знання політолога (скажімо, у галузі соціології або економічної науки) допомагають йому досліджувати ситуацію у всіх її нюансах і деталях. Але все це зі сфери допоміжних способів і методів проведення політологічних досліджень. Для політолога важливо поважати і використовувати внесок представників інших галузей суспільствознавства, а не підмінити своїх колег, які там працюють» [1, с. 120–121].

Відзначимо, що зміст політологічного розуміння міжнародних відносин ототожнюється із сукупністю принципів теоретичного дослідження об'єктів регіональної взаємодії, котрі є складними системами, що розвиваються. Відповідно до цього підходу, будь-яке соціальне явище розглядається як цілісність у єдності всіх його функціональних зв'язків і відносин. Отже, інтеграційна діяльність у межах АТР — це система міжнародної співпраці, структурні елементи якої взаємодіють як один з одним, так і з зовнішнім середовищем у конкретних історичних умовах.

У сукупності такий підхід дозволяє зв'язати різноспрямовані тенденції в загальну картину трансформації інтеграційних процесів в АТР упродовж його історичного існування. Характеризуючи сутність цього підходу в контексті світ-системного аналізу, видатний американський соціолог і економіст І. Валлерстайн зазначав: «Соціальна дійсність не обмежена численними національними державами, але являє собою щось більше — те, що ми називаємо світ-системою. У світ-системі безліч інститутів — держави й міждержавні структури, виробничі фірми, домогосподарства, класи, всілякі групи та об'єднання — і саме ці інститути формують осно-

ву, яка дозволяє системі функціонувати, але в той же час систему пронизують конфлікти і суперечності» [2, с. 44–45].

Інакше кажучи, будь-яка сфера суспільного життя, зокрема й міжнародні відносини, повинна розглядатися як частина цілісного, складно організованого та саморегульованого організму, який постійно взаємодіє з навколишнім середовищем через «входи» і «виходи» самої системи. Відтак комплексне дослідження інтеграційної діяльності в АТР передбачає врахування різних аспектів взаємодії сторін, що інтегруються, а також фактори впливу зовнішнього й внутрішнього середовища та глобально-історичний контекст проблеми.

Взаємозалежність політичних і економічних процесів, що впливають на тихоокеанську інтеграцію, потребує використання факторного аналізу. Він дозволяє вивчати умови та рушійні сили, що визначають напрями сучасної міжнародно-політичної трансформації в АТР, зробити узагальнення щодо функціонування основних інститутів регіону, а також дослідити якісні параметри факторів у динаміці їхнього розвитку та взаємозалежності. Це також дає можливість зробити оцінку інтеграційних процесів у регіоні як з позицій історичної ретроспективи, так і з позицій прогностичного аналізу.

Важливу роль у дослідженні комплексних проблем АТР відіграють синергетичний і нормативний методи, які дозволяють моделювати механізми самоорганізації інтеграційної архітектури азійсько-тихоокеанського простору. Так, синергетичний метод допомагає з'ясувати ступінь ієрархічності АТР, визначити еволюцію та стадії самоорганізації азійсько-тихоокеанської регіональної системи. Очевидно, що регіональна міжнародна система в географічних рамках АТР перебуває у взаємодії з системами вищого порядку, визначаючи її генезис, етапи еволюції і перехід в інший стан. У поєднанні з методом моделювання можна визначити її біфуркаційні моменти, які призводять до зміни лінійного перебігу історичних і політичних подій на нелінійний. Що стосується нормативного методу, то його використання є необхідним для вивчення нормативно-договірної бази регіонального співробітництва суб'єктів інтеграції в АТР, а також для аналізу статутних документів країн-членів інтеграційних угруповань — АСЕАН і АТЕС.

Загалом більшість дослідників виходять з визнання принципу багатополярності в міжнародних відносинах, тобто системи «балансу сил», яка характеризується взаємодією декількох центрів світової політики. Такий підхід уможливорює послідовне та сис-

темне вивчення розбудови інтеграційного співробітництва в межах АТЕС крізь призму вирішення вузлових проблем АТР.

З урахуванням політичної різноманітності і відмінностей у рівні економічного розвитку країн АТР наявність «балансу сил» забезпечує відносну політичну стабільність. Однак це не виключає суперництва між окремими суб'єктами регіональної взаємодії. Суперництво виявляється не тільки у військово-політичній активності, а й підкріплюється діями в економічній сфері, наприклад, у межах діяльності АТЕС.

В умовах постбіполярного світу та утвердження в міжнародних відносинах ідеї багатополярності посилюється багатовекторність політичних і економічних процесів. При цьому дія одних векторів слабшає, інших переходить в активну фазу. Так, після розпаду СРСР в АТР значно підвищився політичний та економічний вплив Китаю і, навпаки, роль США і Японії дещо ослабла. У той же час країни АСЕАН, використовуючи суперництво регіональних лідерів, успішно вибудовують свої відносини з провідними державами через створену систему діалогового партнерства. Ця система дозволяє їм проводити гнучкий і збалансований курс, спрямований на недопущення посилення одного з геополітичних векторів впливу.

Закономірності генезису та розвитку всесвітнього інтеграційного процесу в політичному, економічному та соціальному плані досліджували такі американські вчені: теорія стадій У. Ростоу — всесвітня інтеграція розуміється як закономірність розвитку сучасної суспільно-економічної формації; концепція політичного реалізму Г. Моргентау — інтеграція як військово-політичний союз; «модерністська» теорія Д. Боброу — інтеграція як функціональний і просторово-ресурсний процес; комунікативістська теорія К. Дойча — інтеграція є «загальним історичним процесом загального характеру»; теорія систем М. Каплана і Р. Роузкранца — інтеграція розуміється як органічна система, яка включає безліч ступенів і моментів, будучи багатокритеріальною категорією; теорії індустріального і постіндустріального суспільства Дж. Гелбрейта і Д. Белла — загальна інтеграція є наслідком економічного розвитку на основі змін, викликаних досягненнями НТП; футурологічна теорія Г. Кана — інтеграція є прогресивним процесом, що спричинює розвиток економічних систем.

Джерелом інтеграції як ідейного та соціального конструкту стали модерністські уявлення про державне будівництво, що збіглися з процесом виділення «національних держав» у Західній Європі. Виникло соціополітичне трактування інтеграції як проекту ство-

рення «національної держави» для вирішення завдань суспільної модернізації. Передбачалося, що в результаті появи центрального уряду, оформлення внутрішнього ринку, єдиного правового простору та здійснення спільної економічної політики зникнуть локальні культурні перепони, поступившись місцем загальному соціокультурному простору. Прикметно, що в такому ключі розвивали концепцію інтеграції класики європейської соціології ХХ ст. М. Вебер і Е. Дюркгейм. Вони першими звернулися до розробки та уточнення таких принципових для поняття інтеграції аспектів, як соціальна, економічна й політична інтеграція.

Першим теоретиком міждержавної інтеграції класичного (лінійно-стадіального) напрямку був англійський вчений Дж. Вінер. Пізніше його розробки збагатив новими побудовами Ф. Гехрельс. У теоретиків цієї школи була обмежена емпірична база: ЄЕС ще не пройшло всі етапи, а до політичного союзу йому було дуже далеко. Тому як основні методи аналізу ця група авторів застосовувала логіко-інтуїтивний метод та метод аналогії: як історична точка опори для створення моделі політичного союзу (останньої фази інтеграції) вони обрали приклади США та Німеччини. Незважаючи на методологічні обмеження, застосування стадіальної схеми і сьогодні може привести до цікавих узагальнень і несподіваних історичних паралелей. Так, усупереч поширеній думці, євро — не єдиний приклад колективної валюти та інтенсивної фінансової інтеграції. Існує як мінімум два зразкових аналога: зона франко, що включає в себе кілька держав Західної і Центральної Африки, а також система «свопових» угод у Південно-Східній Азії за формулою «АСЕАН+3».

У контексті методології дослідження феномена азійсько-тихоокеанської моделі інтеграції відзначимо, що, насправді, методологічне значення класичних інтеграційних парадигм, при всій їх значущості, стає обмеженим у зв'язку з бурхливим зростанням різноманіття регіонального інтеграційного досвіду за останні 20–25 років. Більш-менш успішно працюючи на матеріалі інтеграційних процесів в Євросоюзі, класичні концепції можуть слугувати в кращому випадку лише «відправними точками» при аналізі сучасних варіантів інтеграції у Східній Азії. Причиною змістової обмеженості цих концепцій є майже повна їх зосередженість на аналізі європейського регіонального матеріалу та інерція мислення природничо-науковими аналогіями.

Через збіг обставин, головною з яких була «єдність», а також унікальність західноєвропейської інтеграційної спільноти, досвід

інтеграції в Західній Європі майже до кінця ХХ ст. зумовлював розуміння міжнародної інтеграції в цілому. У підсумку на історично досить тривалому відрізку світового розвитку конкретний досвід Європейських співтовариств, а пізніше Європейського Союзу, став отожднюватися з феноменом інтеграції взагалі. Успіхи інтеграційних процесів у будь-якому регіоні світу стали «автоматично» оцінюватися крізь призму того, чого і як зумів чи не зумів досягти в ході своєї історичної еволюції Європейський Союз.

Ще однією особливістю політологічного дискурсу з інтеграції є множинність і змістова рухливість термінів, з яких до головних належать поняття «інтеграція», «регіоналізм» і «регіоналізація». В 1970–1980-х рр. у зарубіжній літературі, присвяченій аналізу досвіду міждержавного зближення в Південно-Східній Азії, виявився свого роду «страх слововживання». Поняття «інтеграція» було до того часу монополізоване вченими-європейцями, а для характеристики аналогічних процесів у незахідних ареалах стали шукати інші способи словесного позначення, зокрема — «регіоналізація» та «регіоналізм». Застосовуючи ці терміни, автори-неєвропейці захищали себе від критики з боку європейців, які наполягали на тому, що ніде поза межами Західної Європи інтеграції немає, а тому вживання слова «інтеграція» щодо інших регіонів є недоречним. Регіоналізм і регіоналізація в контексті так званої «війни термінів» втілювали тимчасовий компроміс, досягнутий з переважанням теоретичної спадщини європейців.

На зламі ХХ–ХХІ ст. у спеціальній літературі стався досить потужний «викид» індивідуальних і колективних робіт, у яких провідні зарубіжні фахівці з інтеграції, зокрема європейської [3, с. 357], по суті відмовилися від ідеї про «універсальну пояснювальну цінність» теорій, заснованих на досвіді ЄС [4, с. 116]. Досить численна група зарубіжних вчених приступила до обережного конструювання концепцій, націлених на осмислення унікального європейського досвіду в контексті інтеграційного розвитку інших частин світу [5, с. 470].

Великий масив літератури, що утворився в 1990-х роках на основі цих висновків і гіпотез, спостережень та пояснень, одержав загальну назву «теорій нового регіоналізму» (ТНР). Відштовхуючись від аналізу термінів «регіоналізм», «регіоналізація» та «інтеграція», вони вказали на сутнісну близькість цих понять, підкресливши принципову однорідність описуваних ними процесів, і визначили можливості порівняльного аналізу досвіду міждержавного співробітництва в різних частинах світу. Під та-

ким кутом зору інтеграція в ЄС стала виглядати як окремий прояв регіоналізму. Західноєвропейський досвід, як зазначається в літературі, «втратив характеристики нормативної моделі, ставши орієнтиром для приватних зусиль деяких міждержавних угруповань в галузі інституційного будівництва» [6, с. 240–241].

В аргументації прихильників «теорій нового регіоналізму» можна виділити дві основні групи доказових аргументів. По-перше, регіоналізм, будучи суто ендегенним процесом, у кожній частині світу знаходить свій неповторний вигляд під впливом економічних, соціокультурних, політичних та історичних особливостей конкретного регіону [7, с. 459]. По-друге, світ другої половини минулого століття, в якому зародилася західноєвропейська інтеграція, радикально відрізняється від сучасного світу, в якому схожі ситуації поки не відтворені [5, с. 470].

Із праць згаданого напрямку виділяються оригінальні праці шведського автора Б. Хеттне, присвячені азійським інтеграційним процесам [8, 9]. Зауважимо, що підхід Б. Хеттне істотно знижує нормативну жорсткість критеріїв інтеграції, які зазвичай постулюються в старих європейських теоріях. Так, відомий російський фахівець з європейської інтеграції О.В. Буторіна зазначає, що якщо оцінювати регіональну інтеграцію з критеріальних позицій євроінтеграції, то «...НАФТА безпорадно застрягла на початковому етапі, а АСЕАН тільки наближається до нього» [10, с. 142].

Нарешті, в рамках теорій «нового регіоналізму» чітко вказується на поділ інтеграції де-юре і де-факто. Феномен інтеграції де-юре, під яким розуміється формалізована співпраця, вочевидь, відносять переважно до ЄС. Східна Азія здебільшого розглядається в категоріях інтеграції де-факто [11, с. 41]. Більш детальне ознайомлення з концепцією «нового регіоналізму» проливає світло на суть відмінності понять інтеграції де-факто і де-юре. Інтеграція де-факто, навіть якщо угруповання оформлено юридично, залишається таким, доки не досягнуто консенсусу щодо географічного ареалу угруповання. Так, географічний ареал ЄС склався давно, а фази його розширення були заходами щодо поширення впливу споконвічної «шістки» країн на цей географічний простір. Тому питання про вступ Туреччини до ЄС спровокувало так багато суперечок й активної громадської незгоди. Крім того, зберігається невизначеність стосовно приналежності Туреччини до географічного ареалу ЄС та побоювання старих країн-членів, що прийняття цієї країни може похитнути або зовсім його зруйнувати [12, с. 62–64].

У Східній Азії остаточний вибір того чи іншого географічного простору ще не відбувся. Суперечки навколо тихоокеанського і континентального (східноазійського) вектора інтеграції, втіленого відповідно у форматі АТЕС і АСЕАН+3, учасників яких утримувати в рамках однієї регіональної ідентичності навряд чи можливо в принципі, заважають зайнятися інституціональним структуруванням цього простору [13, с. 7]. Аносований проект Східноазійського співтовариства (САС) вказує на формування географічної бази східноазійського регіоналізму, але здебільшого цей процес відображений в планах і програмах відповідних країн.

Тож констатуємо, що регіоналізація стала важливим реальним аспектом сучасної міжнародної системи, однією із найвпливовіших сил, що характеризує подальший розвиток економіки в цілому. Вона стосується усіх галузей суспільного життя, зокрема й політики, соціальної сфери, культури, екології, безпеки тощо. Регіоналізація в аксіологічному вимірі має як позитивні, так і негативні характеристики. Позитивний вплив пов'язаний із ефектом конкуренції, до якого вона неминуче веде, а також створення світової інфраструктури, а негативний — з потенційними конфліктами, які вона постійно породжує і яких можна було б уникнути шляхом розвитку регіонального співробітництва на основі політичних угод або створення нових інститутів. Розкриття теоретичних засад регіоналізації світової економіки є фундаментальною основою для подальшого розвитку цієї науки, що дозволяє глибше усвідомити процеси створення регіонів і стратегічних альянсів як прикладу ефективної регіональної співпраці [14].

Початок регіональної економічної інтеграції у 1980-х роках зумовив подальші трансформаційні перетворення механізмів та рівнів інтеграції, а також диверсифікацію суб'єктної структури та урізноманітнення форм регіональних інтеграційних угруповань. До основних факторів трансформації регіональної економічної інтеграції слід віднести: сповільнення процесу глобальної лібералізації в рамках СОТ, починаючи з 1980-х років («Уругвайський раунд» 1986–1994 рр. та «Доха-раунд», починаючи з 2001 р.); неоліберальна трансформація зовнішньоекономічних стратегій латиноамериканських, східноазійських та постсоціалістичних країн; загострення конкуренції на експортних ринках між розвинутими країнами, та країнами, що розвиваються.

Що стосується сповільнення процесу глобальної лібералізації в рамках СОТ, то «Уругвайський раунд», на який було відведено чотири роки, було завершено лише через вісім років від його

початку (1986–1994 рр.). Основними проблемами «Уругвайського раунду» були: 1) протиріччя між США та ЄС з приводу лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією; 2) лібералізація сфери послуг та захист прав на інтелектуальну власність; 3) зменшення імпорتنих тарифів на тропічні продукти.

На сучасному етапі ведуться переговори щодо подальшої лібералізації торгівлі в рамках Доха-раунду СОТ. Однак цей раунд, який розпочався у 2001 році, досі не завершений. Зауважимо, що основні протиріччя існують між прогресивними країнами та країнами, що розвиваються, з питань лібералізації торгівлі сільськогосподарською продукцією, зняття нетарифних бар'єрів та зниження тарифів на промислову продукцію, використання менш розвинутими країнами захисного механізму тощо. Таким чином, неспроможність досягти згоди в рамках СОТ та забезпечити багатосторонніми переговорами досягнення країнами їхніх економічних інтересів, активізує формування регіональних інтеграційних стратегій, починаючи з 1990-х років [16].

Зазначене вище доводить, що однією з провідних тенденцій сучасних міжнародних процесів разом з глобалізацією є процес регіоналізації, що розгортається в економічно розвинених регіонах світу. Це обумовлює необхідність визначення рушійних сил та специфіки азійсько-тихоокеанської інтеграції, бурхливий розвиток якої припав на кінець ХХ — початок ХХІ ст. Найбільш типовою з цього приводу є думка академіка НАН України Ю. Пахомова, який вважає, що регіоналізація — це реакція на негативні прояви глобалізації, спроба захиститися від руйнівних наслідків світової фінансової кризи 1997–1998 рр. Формування міжнародно-політичних та економічних (не географічних) регіонів дає їм можливість «закритися» і залишатися самодостатніми у випадку якихось потрясінь у зовнішньому світі. Крім того, стверджує вчений, «регіоналізм розцінюється як засіб збереження політичного контролю над процесами глобалізації в економічній сфері, які послабили ступінь впливу національних інструментів економічної політики», тобто як об'єднання держав у відповідь на не завжди приємні виклики глобалізації [15].

Регіоналізація є своєрідним варіантом і водночас альтернативою глобалізації, суттєво загострюючи суперечності глобального розвитку. З одного боку, зняття бар'єрів у рухові товарів, послуг, капіталів, робочої сили в межах інтеграційних об'єднань виступає каталізатором зростання міжнародного співробітництва у глобальному масштабі. З іншого боку, позитивний ефект від впрова-

дження подібної лібералізації обмежується спільними кордонами регіонального інтеграційного об'єднання та супроводжується запровадженням обмежувальних заходів у відносинах з країнами, які не є членами цього регіонального інтеграційного угруповання. Економічна регіоналізація стала провідною тенденцією світового розвитку і при цьому перестала бути територіально обмеженою за змістом та наслідками. У широкому сенсі регіоналізація — це процес перерозподілу владних компетенцій і передача управлінських функцій від національного на регіональний рівень, поява та розвиток нових інституційних форм, які відповідають новій ролі регіонів у процесі прийняття політичних рішень на національному та наднаціональному рівнях.

З одного боку, сутність регіоналізму визначається стратегією регіональних еліт, яку скеровано на розширення їхніх політичних прав та економічних можливостей. З іншого, це процес самостійного конструювання суспільства, політичної та економічної мобілізації регіонів. У цілому регіоналізм відповідає стратифікації міжнародного середовища та спрямований на здобуття переваг з територіального поділу сучасних суспільств.

Сучасні інтеграційні процеси в АТР зумовлені переміщенням до нього центру світової економіки, а також зростанням у зв'язку з цим політичного впливу регіональних держав, передусім Китаю. Посилюється також нестабільність в АТР, що зумовлено конкуренцією між регіональними центрами сили та виникненням нових нетрадиційних загроз у сфері безпеки.

Тому при аналізі концептуально-теоретичних основ тихоокеанського регіоналізму важливе місце посідає концепція «Великого Китаю». Це пов'язано з тим, що Китай має визначальний вплив на політичні та економічні процеси в регіоні. Позиції Пекіна з регіональної політики є скоріше не зоною впливу, а зоною поваги, оскільки сусідні держави з величезною повагою ставляться до прагнень Китаю. Темпи економічного зростання дозволили ряду аналітиків свого часу припустити, що Китай з часом стане наддержавою, однак такі висновки є передчасними через низку обставин: конфлікт між економічною і політичною системами народжує низку суперечностей; ніхто не впевнений в тому, що Китай і надалі продовжить нарощувати економічний потенціал тими ж темпами, що й зараз; загальна бідність зберігається, незважаючи на економічне зростання.

Геополітичні плани Пекіна зводяться до концепції «Великого Китаю» — розширення своїх політичних і економічних можливос-

тей через різні структури і методами загальної дипломатії. Проте в регіоні діють лише кілька великих регіональних організацій: АТЕС, АСЕАН і Шанхайська організація співпраці (ШОС), що недостатньо для рівноцінного західному східноазійського співробітництва. Принагідно зауважимо, що ідеологічне обґрунтування китайської державності, засноване на комуністичних ідеях, з елементами конфуціанської філософії, що зумовлює жорстку ієрархічність і робить претензії Китаю не тільки зрозумілими для сусідніх країн, у цілому згодних брати участь як другорядні країни в житті цієї імперської системи, а й такими, що не мають нічого спільного з китайською ідентичністю. Саме тому країни, що належать до цього регіону, ніколи не суперечать політиці Пекіна, висловлюючи нейтральні або дружні оцінки.

Слід підкреслити, що формування в 90-х роках «Великого Китаю» — цієї нової геополітичної, етнокультурної та економічної спільноти, спонукало американських політологів і стратегів замислитися над необхідністю внесення суттєвих коректив до політики США щодо КНР, Гонконгу і Тайваню в цілому як до членів єдиного «китайського співтовариства». На нашу думку, це усвідомлення допомогло Вашингтону (в ситуації після зникнення «радянської загрози») виробити концептуальну основу ідеї «ангажування» Китаю, яка в реальності має на меті такі ж цілі, що й відома «теорія стримування».

Посилення глобальної ролі Китаю та Східної Азії загалом у результаті фінансово-економічної кризи 2008–2009 років сприяли посиленню впливу азійського чинника на регіональні й світополітичні процеси. У посткризовий період 2010–2012 років Китай, випередивши азійського промислового велетня — Японію, офіційно став найбільшою регіональною економікою та другою економікою світу. Відповідно поширюються прогнози експертів, що ВВП Китаю впродовж наступних 20 років перевищить ВВП США.

Варто з'ясувати сутність тези про так звану «китайську загрозу». Ініціатором цієї тези, яка згодом перетворилась на концепцію, є Японія, котра впродовж кількох століть проводила експансіоністську політику щодо Китаю. На відміну від Німеччини, Японія не змогла публічно вибачитися перед китайським народом і азійською громадськістю за політику агресії та милітаризму. Тема «вибачення» навряд чи може бути зрозумілою європейцям чи американцям, але вона є важливою для азійських народів, особливо колишніх жертв японської агресії в період Другої світової війни. Після закінчення війни китайський уряд добровільно відмовився

від військової компенсації, вважаючи, що винен не японський народ, а японський мілітаризм. Пекін прагнув розвивати добросусідські відносини з Японією, хоча під час війни ця країна завдала азійським народам величезних збитків. Тим не менш, користуючись політичними мотивами, керівні кола Японії висунули концепцію «китайської загрози». На думку японських політиків і вчених, після закінчення «холодної війни» Китай в результаті бурхливого економічного розвитку став головною зовнішньою загрозою безпеці Японії. З 1991 року японський уряд почав присвячувати КНР окреме місце в «Білій книзі» з питань безпеки. Така концепція знайшла розуміння та підтримку з боку США, які ніколи не відмовлялися від ідеї «стримування Китаю» [16].

У першій декаді XXI ст. китайсько-японські відносини не набули позитивної динаміки і, як і раніше, залишаються проблемними, що суттєво позначається на темпах і масштабах східноазійської інтеграції. Конкуренція між Китаєм та Японією в рамках Східноазійського співтовариства у форматі АСЕАН+6 сприймається іншими членами САС як негативний момент у формуванні тихоокеанської спільноти. Можливо, що після перетворення АСЕАН+6 за рахунок США і Росії на АСЕАН+8 відносини між Китаєм і Японією стануть більш збалансованими. Принаймні проєкт «транс-тихоокеанського партнерства», що його запропонував президент США Б. Обама, може знизити рівень політичної конфронтації в АТР і водночас прискорити інтеграційні взаємодії в регіоні. При цьому не слід відкидати спроб Вашингтона відновити гегемонію, зокрема, шляхом ініціювання та створення глобального «антикитайського альянсу» за участі США, ЄС, Японії та, за певних обставин, Росії, якщо західним структурам вдасться змусити російське керівництво відмовитися від лінії на асиметричне балансування між Заходом і Китаєм.

Проаналізовані вище концепції тихоокеанської інтеграції дозволяють стверджувати, що провідною тенденцією сучасних міжнародних процесів є динамічний характер формування нових та модифікації сучасних регіональних інтеграційних стратегій, до яких долучаються країни з асиметричним рівнем розвитку з метою реалізації національних економічних інтересів на глобальному рівні. По-перше, така модифікація обумовлена сповільненням поступу глобальної лібералізації в рамках СОТ, по-друге, неоліберальною трансформацією зовнішньоекономічних стратегій країн, що розвиваються, по-третє, загостренням конкуренції на експортних ринках товарів між розвинутими та неоіндустріальними краї-

нами. Формування зон вільної та преференційної торгівлі, які не передбачають створення наднаціональних інституцій, дозволяють країнам-учасникам завдяки своїй «гнучкості» входити до інших подібних об'єднань.

Економічна інтеграція, яку традиційно розуміли як процес об'єднання національних економік у межах окремих регіонів, активно трансформується в новий економіко-географічний механізм. За цих умов виникла концепція «нового регіоналізму», що припускає поєднання взаємодій країн на регіональному рівні із взаємодією з третіми країнами та міжнародними організаціями, зокрема інтеграційного плану.

З одного боку, глобалізаційний процес щільно пов'язаний з тенденціями регіоналізації, що спричинило формування і ускладнення глобального простору. Значно посилилася роль міжрегіональних зв'язків, зокрема на основі взаємодії інтеграційних угруповань, що призвело до формування глобального ринку (що має в основі регіональну і макрорегіональну парадигми). Підтвердженням цього є обговорення на міжурядовому рівні під час самітів «групи двадцяти» кількох проектів: створення Трансатлантичної зони вільної торгівлі (ТАФТА між уже існуючими НАФТА і ЄС), трансформація АТЕС, що має міжконтинентальний вимір, формування механізму міжрегіональної взаємодії ЄС і АСЕАН у форматі організації Азія-Європа (АСЕМ).

З іншого боку, нового масштабу набула діяльність міжнародних організацій, які формують основу глобальної системи регулювання та впливають на структуру глобального простору, перерозподіл економічних і політичних сил на світовій арені. Наприклад, ООН, яку було утворено 51 державою, на початку ХХІ ст. налічувала 193 члена, з яких 150 — країни, що розвиваються. Це свідчить про інші масштаби та новий характер їхньої діяльності, а також про новий розподіл сил між різними групами країн [17, с. 9].

У сучасних умовах країни АТР доволі успішно використовують подвійні інтеграційні моделі — загальну лібералізацію міжнародних торгових режимів, а також створюють спільні субрегіональні об'єднання, найбільш відомим з яких є АСЕАН. Разом з тим, формування відкритих економічних моделей зазначених країн не заперечує протекціонізму, який застосовувався ними у «точковому» режимі, що дозволило їхнім молодим галузям виробництва вижити на етапі становлення високих технологій та закріпитися на світових ринках, зокрема в індустріально розвинених державах.

Останнім часом радикальні зміни у співвідношенні економічних сил на світових ринках відбуваються на користь АТР. На відміну від ряду країн, що розташовані в інших регіонах світу, державам АТР вдалося повною мірою використати зручне географічне положення. Розташування цих країн завдяки широким можливостям застосування морського транспорту є набагато вигіднішим, ніж, наприклад, багатьох африканських країн, які знаходяться всередині континенту. Країни АТР відіграють велику і дедалі важливішу роль у процесах зміни конфігурації співвідношення центрів сили та глобальної конкуренції. Значних результатів у своєму інноваційному розвитку країни АТР досягли у різні способи з використанням різноманітних економічних та політичних інструментів. У першу чергу, слід відзначити експортну орієнтацію східноазійських економік, а також відмову від політики імпортозаміщення як базового орієнтиру розвитку та всебічне стимулювання експорту. Це означає, що в суспільному розвитку цих країн були послідовно впроваджені нові промислові технології та вчасно забезпечено захист стратегічних галузей економіки від експансії з боку іноземних ТНК.

Евентуально країни АТР є найперспективнішим простором для поширення комп'ютерних та інтернет-технологій у світі, який здатний перетворитися на найбільш місткий за інші регіональний ринок. Уже на початку ХХІ ст. загальний товарний ринок АТР у півтора рази перевищив за своїм обсягом європейський і мав тенденцію до прискореного розвитку. Це свідчить про великий економічний потенціал регіону, оскільки існує складна система кореляцій та взаємних впливів між якістю та темпами економічного зростання, з одного боку, а також асиметричними інтеграційними процесами в АТР — з іншого. Отже, динамізм розвитку об'єктивно зумовлює потенціал інтеграції, який з особливою інтенсивністю впроваджується в регіоні.

Варто зазначити, що інтеграційні тенденції розглядаються країнами регіону як засіб запобігання новій валютно-фінансовій кризі на кшталт тієї, що сталася в регіоні в 1997–1998 рр., та зміцнення економічної незалежності від країн Заходу. Після подолання кризових явищ у регіоні стали більш активно обговорювати ідеї створення колективних гарантій стабільності національних валютно-фінансових систем та перспективи використання спільної валюти. Експертами було встановлено, що на різних етапах здійснення реформ і під час забезпечення прискореного економічного зростання та розвитку низці країн АТР вдалося створити ефективний інсти-

туційний механізм сприяння міжнародній комерційній діяльності та формуванню відкритих економічних систем [18].

Деякі з них вважають, що існують істотні розбіжності в сутності понять «регіоналізм» і «регіоналізація». Так, за оцінкою американської дослідниці Е. Фрост, у Східній Азії регіоналізм і регіоналізація розвиваються паралельно, хоча в різних географічних ареалах. Регіоналізація розвивається в прибережній, острівній і архіпелажній Азії, а регіоналізм — у материковій. Прибережна Азія — це конгломерат приморських територій, торгових портів і міст, на які в сукупності припадає до 60–70% економічної життєдіяльності азійсько-тихоокеанських держав. Ядро материкової Азії складають країни-члени АСЕАН+3 і АСЕАН+6, оскільки вони поєднані завданням узгодити політичні позиції з метою опрацювання планів майбутньої інтеграційної співпраці в умовах глобалізації [19, с. 4–17, 23].

Важливість процесів глобальної та регіональної інтеграції для розвитку національних економік вимагає поглиблення передусім науково-прикладних досліджень. Найбільш актуальними є напрями, що пов'язані з обґрунтуванням сутності глобального ринку, особливостей його розвитку та впливу на національні господарства Східної Азії.

Зміна парадигми світової політики та системи світогосподарських зв'язків і прискорення економічної глобалізації наприкінці ХХ століття стали об'єктивними факторами розвитку міжнародної співпраці в АТР. Масштабна регіоналізація як полівекторний багатомірний процес, яку прийнято називати «ною», створила сприятливі умови для укладення міждержавних угод у сфері багатосторонньої співпраці. Економічна взаємозалежність стала причиною різкого зростання політичних інституційних структур економічних угруповань Азійсько-Тихоокеанського регіону, кількість яких збільшилась в останній третині ХХ ст. На процес формування інтеракційних комунікацій в АТР вплинули фактори глобалізації та лібералізації світової торгівлі у форматі Генеральної угоди з тарифів і торгівлі та Світової організації торгівлі (ГАТТ/СОТ), які не залишилися поза увагою в практичній діяльності країн регіону.

Новий, або «відкритий регіоналізм» є результатом зміни світового політичного устрою і парадигми світогосподарських зв'язків. Такий тип регіоналізму є альтернативою старому, обмеженому в напрямках співпраці, насамперед, військово-стратегічною взаємодією. Новий регіоналізм втілює багатомірний і полівек-

торний розвиток світової спільноти, зокрема, спільноти в АТР. Багатоаспектність міжнародної співпраці проявляється не тільки у сфері політики і регіональної безпеки, а й в економіці, культурі, науці.

Очевидно, що концепція «відкритого регіоналізму» є результатом політичних ініціатив та дипломатичних зусиль багатьох країн-членів АТР. Створення країнами-ініціаторами АТЕС і визначення змісту концепції «відкритого регіоналізму» як знаряддя зовнішньої політики та основоположного принципу організації дозволяє стверджувати, що її можна розглядати як історичний та політичний феномен, який має довготривалий термін дії, і його вплив на процес трансформації сучасної міжнародної системи буде відчуватися впродовж багатьох десятиріч.

У цьому зв'язку зазначимо, що країни АТР доволі успішно використовують подвійні інтеграційні моделі — загальну лібералізацію міжнародних торгових режимів і створюють спільні субрегіональні об'єднання, найбільш відомим з яких є АСЕАН. Формування відкритих економічних моделей не заперечує протекціонізму, який застосовувався азійськими країнами у «точковому» режимі, що дозволило їхнім молодим галузям виробництва вижити на етапі становлення високих технологій та закріпитися на світових ринках, зокрема в індустріально розвинених державах і регіонах. Головна мета АСЕАН полягає у досягненні рівня розвинених країн Заходу за основними соціально-економічними параметрами, зберігаючи при цьому культурну своєрідність і політичний суверенітет. Щодо перспектив форуму АТЕС як моделі «тихоокеанської спільноти», то це залежатиме від стратегічних відносин між членами тихоокеанського «трикутника»: США–Китай–Японія та політичної життєздатності АСЕАН у контексті розвитку східноазійського регіоналізму. Отже, знову підтверджується класична теза, що регіоналізація, тобто процес соціально-економічної взаємодії суміжних країн, цілком можлива без регіоналізму, тоді як регіоналізм, тобто процес формальної інтеграції та створення керівних органів, без регіоналізації існувати не може.

Міжнародна практика доводить, що регіональна інтеграція є визначальним політичним і економічним явищем доби глобалізації. У політологічному дискурсі вона виступає як нова категорія міжнародних відносин та світової політики. Розуміння цього складного явища вимагає поглиблення теоретичних розвідок, формулювання нових концептів побудови світового господарства з новим економіко-географічним обличчям, з іншими просторовими,

економічними та інституційними характеристиками. На особливу увагу заслуговують провідні тенденції в АТР, який перетворюється на епіцентр інтеграційного розвитку, що формує структуру глобального простору та «тихоокеанську спільноту» як основу світового порядку XXI ст.

Вивчення політологічних аспектів інтеграції в АТР та численних теоретичних і прикладних досліджень на згадану тему дає підставу зробити висновок про відсутність цілісного підходу щодо низки актуальних наукових положень. Без конкретних відповідей залишаються такі важливі питання, як перспективні напрями багатосторонньої співпраці в АТР, функціональні можливості позарегіональних країн у цьому процесі, а також проблеми безпеки та механізми забезпечення регіональної стабільності. Тому подальший розвиток комплексних досліджень інтеграційних процесів сприятиме вирішенню цих питань, що є важливою умовою для просування інтересів України у цьому динамічному та перспективному мегарегіоні світу.

1. Камінський Є. Концептуальні виміри практичної ефективності політологічних досліджень // Політична думка. — 2002. — № 2/3. — С. 108–122.
2. Валлерстайн І. Миросистемний аналіз: Введення / пер. с англ. Н. Тюкиной. — М.: Территория будущего, 2006. — 248 с.
3. Katzenstein P. Regionalism and Asia // *New Political Economy*. — Vol. 5. — № 3. — 2000. — P. 353–368.
4. Fawcett L., Hurrell A. *Regionalism in World Politics*. — Oxford: Oxford University Press, 1995. — 342 p.
5. Milner H. International Theories of Cooperation among Nations: Strengths and Weaknesses // *World Politics*. — № 44 (April). — 1992. — P. 466–496.
6. Acharya A. How Ideas Spread: Whose Norms Matter? Norm localization and Institutional Change in Asian Regionalism // *International Organisation*. — № 58. — 2004. — P. 239–275.
7. Hettne B., Soderbaum F. Theorising the Rise of Regionness // *New Political Economy*. — Vol. 5. — № 3. — 2000. — P. 457–474.
8. Hettne B. Beyond the New Regionalism // *New Political Economy*. — Vol. 10. — № 4. — 2005. — P. 543–571.
9. Hettne B. Globalization and the New Regionalism: the Second Great Transformation // Hettne B., Inotai A. and Sunkel O. (eds.). *Globalism and the New Regionalism*. London: Macmillan, 1999. — P. 3–24.
10. Буторина О. Понятие региональной интеграции: новые подходы // *Космополис*. — 2005. — № 3 (13). — С. 136–145.
11. Milner H., Soderbaum F. Theorizing the Rise of Regionness // *New Regionalisms in the Global Political Economy*. — London, 2002. — 459 p.
12. Beeson M. *Regionalism and Globalization in East Asia: Politics, Security, Economic Development*. — N.Y.: Palgrave, 2007. — 324 p.
13. Данилишин О.Є. Сучасні теоретичні та практичні аспекти світової регіоналізації. — [Електронний ресурс]: Тернопільський державний технічний університет ім. І. Пулюя. — Режим доступу: nuwm.rv.ua/v41ek09.doc.
14. Светлов А.А. Концептуальні засади глобальної трансформації регіональних інтеграційних процесів. — [Електронний ресурс]: Київський національний університет

- ім. В. Гетьмана — С. 212–221. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvdau/2012_18/32.pdf.
15. Попович А. Интеграция: теоретические аспекты. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://fmp-gugn.narod.ru/pop2.html>.
 16. Хайдун Ван. О концепции китайской угрозы. — [Электронный ресурс]: 27 сентября 2012. — Режим доступа: <http://www.geopolitics.ru/2012/09/o-konceptcii-kitajskoj-ugrozy/>
 17. Иноземцев В.Л. «Постамериканский мир»: мечта дилетантов и непростая реальность // Мировая экономика и международные отношения. — 2008. — № 3. — С. 3–15.
 18. Романов Д.С. Країни Азійсько-Тихоокеанського регіону в системі економічних пріоритетів України [Текст]: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / НАН України, Інститут світової економіки і міжнародних відносин. — К., 2002. — 18 с.
 19. Frost E. Asia's New Regionalism. — London: Lynne Rienner Publishers, 2008. — 293 p.

Анотація. У статті розглянуто проблеми інтеграційного співробітництва країн Азійсько-Тихоокеанського регіону та процеси глобалізації, що охопили своїм багатовимірним впливом основні регіони та інші структурні елементи міжнародної системи. Проаналізовано концепції тихоокеанської інтеграції.

Ключові слова: інтеграція, регіоналізм, регіоналізація, простір, лібералізація, концепція, національна економіка.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы интеграционного сотрудничества стран Азиатско-Тихоокеанского региона и процессы глобализации, охватившие своим многомерным влиянием основные регионы и другие структурные элементы международной системы. Проанализированы концепции тихоокеанской интеграции.

Ключевые слова: интеграция, регионализм, регионализация, пространство, либерализация, концепция, национальная экономика.

Summary. The article deals with the integration Cooperation, Asia-Pacific and the processes of globalization that swept its multidimensional influence on major regions and other structural elements of the international system. Analysis of the concept of Pacific integration.

Key words: integration, regionalism, regionalization, space, liberalization, the concept of national economies.

Serhii SHERGIN,

*Doctor of Political Sciences, Professor,
Chairholder of Regional
Systems and European Integration,
Diplomatic Academy of Ukraine under the
Ministry of Foreign Affairs of Ukraine,
Honorary Educator of Ukraine*

POLITOLOGICAL ASPECTS IN ASIA-PACIFIC REGIONALISM STUDY

Transformation of modern and formation of a new international system is influenced by the two independent although interrelated tendencies. The first is aimed at strengthening structural homogeneity of the international system, the second – to increase its functional heterogeneity. At that, the first tendency is more associated with international environment globalization, while the second – with regionalization of international relations. The factor activating mixture of manifold components in the world space is common for both tendencies. Since changes at the global scale are the result of globalization and regionalization, the latter are defined as megatrends of the world process. Globalization expansion to almost all areas of social activity – economic, technological, informational, social and cultural, etc. serves as a catalyst for structural transformations in different countries and regions.

Globalization processes that swept its multidimensional impact on major regions and other building blocks of the international system, give reason to consider them a driving force of the world development. The most effective was globalization impact at the regional level, notably in those regions where integration processes paved the way to its institutionalization and functional growth. Culmination of this process was creation in 1989 of the Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC) forum uniting 21 regional economies. Today the share of APEC member-countries accounts for about 60 percent of the global GDP and 50 percent of the world trade volume; the Asia-Pacific re-

gion accounts for almost 70 percent of the world economic growth. Therefore the Asia-Pacific Region (APR) at the turn of the XX–XXI century became an indicator of global and regional transformations, whose contradictory nature and ambiguous results worth serious re-evaluation from the standpoints of modern political science.

If a broad approach is applied to identify the region, then 44 sub-regional groupings are functioning in the APR, including 28 ones between the APEC individual member-states. Formation of about three dozen new associations is negotiated. In the majority of cases they are bilateral free trade areas, the most famous of which include: NAFTA in North America and ASEAN in Southeast Asia, FTA between Australia and New Zealand (CER) and the Pacific Islands Forum in the South Pacific. The future of Asia-Pacific economic integration and the region's place in global integration largely depend on the objectives of Bogor Declaration adopted in 1994 at the APEC informal summit. Major goals of Declaration are gradual creation of the world's largest free trade area in goods, services and investment capital. In this case developed countries had to complete trade and economic liberalization by 2010, neoindustrial countries (NICs) — by 2015 and developing countries — by 2020. However, achieving the targeted objectives takes place with certain deviation from the intended schedule due to a number of reasons. Moreover, participants to the so-called «Pacific community» with the APEC forum as a prototype have significant controversies in interpreting the Bogor goals.

In this context we note that at present integration has covered mainly two sub-regions — Southeast Asia and South Pacific (FTA between Australia and New Zealand). The formed groupings are characterized by integration in the trade area; they contribute to regional and global liberalization and are an important tool to form the region-wide free trade area. The main outcome of sub-regional economic integration is associated with the increase of investment attractiveness for foreign investments through creation of a common and larger market with free mobility of one (ASEAN) or several (SER) factors.

Considering integrational cooperation of Asia-Pacific countries based largely on the economic component, we state that efficiency of economic groupings is explained not only by economic but also by political factors. Interdependence of these factors complicates establishing the policy or the economy priorities in integration processes,

while the genesis and development of the latter largely depend on the historical and socio-cultural context in which individual countries and regions stay.

For better insight into integration processes in Asia Pacific it is expedient to briefly review scientific literature on the issues of integration cooperation in the region. Benefits and drawbacks of regional economic integration are in the core of scientific discourse. We can conventionally emphasize two basic directions for searching replies to these questions. The initial criterion of the first is success of multilateral (global) trade liberalization, in relation to which regionalism is considered. Accordingly, a task set forth by the researchers is to find out whether regional economic organizations assist or hinder multilateral liberalization of foreign economic relations and trade within the WTO.

The second direction of research efforts is built on the importance of regional integration not for the global trading system but for the economy of the member-countries to Asia-Pacific integration. In this case, it seems more practical and justified because we can assume with high probability that the states forming regional groupings do not pursue the overall well-being goals but first and foremost the national and collective/regional interests. The essence of the main question is — whether participation in the economic grouping is beneficial for member-countries and what advantages and losses may be. As a rule, an alternative to regional integration is direct integration into the world economy through the multilateral process, i.e. rejection of discriminatory liberalization. Hence, comparisons are possible between two different scenarios — real and hypothetical and assessment of differences and advantages of both.

In this context it is important to understand the mechanisms of regional integration as well as reliable information on its content and results. Analytical material and concrete facts are valuable not only for the researchers of integrational processes, but also for the developers of foreign economic policies of each individual participating country. Politological approach to study regional integration aimed at clarifying its nature makes possible to control integrational processes more effectively and channel them into proper direction. Expediency of this approach is of significant value for Ukraine to consistently implement a range of its interests in the Asia-Pacific region especially in trade and economic area.

Politological study of Pacific integration systemic problems requires the appropriate methodological framework. This paper analyzes the processes of integration policy development and implementation in the APR on two levels: conceptual-theoretical and empirical. Such approach makes possible to identify long-term trends in the integration policy development and project its evolution. Simultaneously this approach serves as an analytic matrix to study conceptual – theoretical principles of Pacific regionalism in order to determine its nature and specificity.

Applying analysis and synthesis methods makes possible to investigate political phenomena and economic processes in the Asia-Pacific region through their division into separate elements to study functional relationships and dynamics of development.

Systematic and problematic-historical approaches are the basis for holistic analysis of integration processes in Asia Pacific as the patterns and integration policies of its major entities.

Most notably that application of interdisciplinary approach promotes the context expansion and justification of theoretical and political conclusions. Ye. Kaminskyi, famous Ukrainian scholar and expert in international relations, wrote: «...Additional knowledge of a political analyst (say, in sociology or economics) helps him to investigate the situation in all its nuances and details. However, all these are support means and methods of political science research. To respect and utilize contribution by the representatives of the other social science sectors rather than to substitute his associates working there is important for a political analyst» [1, p. 120–121].

The content of politological understanding of international relations is equated with the body of principles for theoretical study of regional interaction objects, which act as complex developing systems. Under this approach, any social phenomenon is considered as a totality in the entirety of its all functional relations. Thus, integrational activity within the APR is a system of international cooperation whose building blocks interact both with each other and with the environment in specific historical conditions.

In the aggregate this approach allows connecting multidirectional tendencies into the overall picture of integrational processes transformation in the APR during its historical existence. Describing the essence of this approach in the context of the world-system analysis, the eminent American sociologist and economist I. Wallerstein stated: «Social reality is not limited by the numerous national states,

but is something bigger — what we call the world-system. The world-system contains numerous institutions — states and interstate entities, industrial companies, households, classes, various groups and associations — and these institutions form the foundation that enables the system functioning. At the same time conflicts and contradictions pervade the system» [2, p. 44–45].

In other words, any sphere of public life including international relations should be considered as part of a holistic, sophisticated and self-regulating entity constantly interacting with the environment through «inputs» and «outputs» of the system itself. Therefore a comprehensive study of the APR integration activity envisages taking into consideration various integrating aspects between the parties as well as the impact factors of external and internal environment and global-historical context of the issue.

Interdependence of political and economic processes governing Pacific integration requires using the factor analysis. It makes possible to study conditions and driving forces that determine the directions of contemporary international-political transformation in the Asia-Pacific region, make generalizations about key institutions functioning in the region and explore qualitative parameters of the factors in their development and interdependence dynamics. It also enables assessing integration processes in the region from the historical retrospective as well as from the prognostic analysis perspective.

Synergetic and regulatory methods play an important role in examining the APR systemic problems. They allow simulating self-organization mechanisms in the integration architecture of Asia-Pacific space. The synergetic method helps to determine the degree of the APR hierarchy, establish evolution and self-organizational stages of the Asia-Pacific regional system. It is obvious that the regional international system within the APR geographic frames interacts with the higher order systems, determining its genesis, evolution stages and transition into another state. When combined with the simulation method its bifurcation momenta can be determined, which result in the change of linear course of historical and political events into non-linear. As to the regulatory method, its use is necessary to explore the legal and contractual framework of regional cooperation in the Asia-Pacific integration subjects and to analyze statutory documents of the member-countries to ASEAN and APEC integration groupings.

In general, most researchers proceed from recognizing the multipolarity principle in international relations, i.e. the «*Balance of powers*» system, which is characterized by interaction between several centers of the world politics. Such approach enables a consistent and system-based study of integration cooperation development within APEC through the prism of the APR key problems resolving.

Given the political diversity and differences in the level of the APR economic development, the «*Balance of powers*» provides a relative political stability. However, this does not preclude competition between separate parties to regional cooperation. Competition is manifested not only in the military-political activity, but is also supported by the actions in the economic area, for example, within the boundaries of APEC operation.

However, globalization processes and the increased interdependence of national economies have a significant impact on the methods and means of political and economic influence. Emergence of global challenges such as terrorism, transnational crimes, proliferation of mass destruction weapons, risk of epidemics and next generation infectious diseases, financial and other crises make difficult for the countries in the region to pursue a line excluding the interests of its allies or partners. Therefore, the modern world clearly faces the task of seeking the ways to prosperity through establishing common actions that contribute to overcoming the challenges and risks.

In the post-bipolar world and assertion of the multipolarity idea in the international relations the multi-vector nature of political and economic processes increases. At that effect of some vectors decreases, the others transfer into an active phase. For instance, after demise of the USSR political and economic influence of China has considerably increased in the APR and, conversely, the US and Japan role has somewhat weakened. At the same time, the ASEAN countries using competition of regional leaders successfully build their relations with major powers through a system of dialogue partnership. This system enables them to pursue a flexible and balanced course aimed at non-bolstering one of the geopolitical influence vectors.

American scientists listed below studied the regularities of genesis and the development of the global integration process in the political, economic and social context. The theory of stages by W. Rostow — the world integration is understood as a law of development of modern socio-economic formation. The concept of political realism by Hans Morgenthau — integration as a military-political alliance. The «mod-

ernist» theory by D. Bobrow — integration as both a functional and space-resource process. Communication theory by Karl Deutsch — integration is a «common historical process of general nature». Systems theory by M. Kaplan and R. Rosecrance — integration is understood as a multiobjective category, an organic system containing of a variety of levels and momenta. A theory of industrial and post-industrial society by John Galbraith and Daniel Bell — total integration is a consequence of economic development based on the changes caused by the scientific and technological progress achievements. Futurological theory by G. Kahn — integration is a progressive process resulting in the development of economic systems.

Modernist understanding of the state-building, which coincided with the process of the «nation states» separation in the West Europe, became the source of integration as an ideological and social construct. A socio-political interpretation of integration appeared as a project to create a «nation state» for the purposes of social modernization. It was envisaged that as a result of central government, shaping of the internal market, uniform legal space and common economic policy the local cultural chasms will disappear giving the way to overall socio-cultural space. Notably, that Max Weber and Emile Durkheim, classics of the XX century European sociology, similarly developed the integration concept. They were the first to address the development and improvement of fundamental notions in the integration aspects such as social, economic and political integration.

English scientist J. Wiener was the first theorist of interstate integration of the classical (linear-stadial) direction. Later, F. Hehrels enriched his developments with new constructs. Theorists of this school had a limited empirical base: the EEC had not yet gone through all the stages and was too far from the political union. Therefore this group of authors applied a logical-intuitive method and an analog approach as the key analysis method. They took the US and Germany examples as a historical foothold to create a political union pattern (the last integration phase). Despite methodological limitations, applying a stadial scheme may result today in interesting generalizations and unexpected historical parallels. For example, in spite of the wide-spread belief, euro is not the only example of collective currency and intense financial integration. There exist at least two sample analogs: the franc zone including several countries in the Western and Central Africa, as well as a system of «swap» agreements in Southeast Asia per ASEAN+3 formula.

In the methodological context of studying the Asia-Pacific integration pattern phenomenon it should be noted that actually methodological significance of classical integration paradigms, in all their significance, is limited in view of the rapid growth of the regional integration experience diversity within the past 20–25 years. While more or less successfully working on the EU integration process material, the classic concepts may serve at best only as «starting points» in the analysis of modern integration versions in the East Asia. The reason for substantive limitations of these concepts is their almost total focusing on the analysis of the European regional material and inertia of thinking by natural-scientific analogies.

Because of the circumstances confluence, the central of which was «unity», and the unique nature of Western European integrational community, the integration experience in Western Europe by the end of the XX century stipulated comprehension of the international integration at large. As a result, in the historically sufficiently long segment of the world development a concrete experience of the European Communities and later the European Union has become synonymous with the integration phenomenon in general. Success of integration processes in any region was «automatically» assessed in the light of what and how the EU could or could not achieve in the course of its historical evolution.

Another feature of integrational political discourse is multiplicity and semantic mobility of terms, the major notions thereof include *integration*, *regionalism* and *regionalization*. In the 70–80'ies in the foreign literature on the experience gained from the interstate rapprochement in Southeast Asia a kind of a «fear of linguistic usage» appeared. By that time scientists on European studies have monopolized the notion *integration*. To describe similar processes in non-western habitats they began to look for the other ways of verbal expression, in particular — *regionalization* and *regionalism*. Using these terms scientists on non-European studies protected themselves from the criticism by scientists on European studies who insisted that integration existed nowhere outside Western Europe and the use of the word *integration* towards the other regions was irrelevant. *Regionalism* and *regionalization* in the context of the so-called «war of terms» embodied a temporary compromise reached with domination of the theoretical heritage elaborated by the scientists on European studies.

At the turn of the XX–XXI century a specialized literature contained numerous individual and collective papers in which the leading international experts on integration, including the European one [3, p. 357], actually rejected the idea of a «universal explanatory value» of theories based on the EU experience [4, p. 116]. Quite a large group of foreign scholars began to carefully design the concepts aimed at interpreting the unique European experience in the context of the other continents' integration development [5, p. 470].

A large array of literature formed in the 90-ies on the basis of these findings and hypotheses, observations and explanations received a general title *new regionalism approach* (NRA). Based on the analysis of the terms *regionalism*, *regionalization* and *integration*, they stated the essential proximity of these notions, emphasizing fundamental homogeneity of the processes described by them and outlined possible comparative analysis of the interstate cooperation experience in various parts of the world. From this perspective the EU integration began to look as a separate manifestation of regionalism. The Western experience, as the literature states, «has lost the characteristics of the normative pattern and became a benchmark for private efforts of some interstate groupings in the field of institutional construction» [6, p. 240–241].

The supporters of the *new regionalism* base their arguments on two main groups of evidence. First, regionalism as a purely endogenous process finds its unique shape in every part of the world under the influence of economic, socio-cultural, political and historical features of a particular region [7, p. 459]. Secondly, the world of the second half of the last century in which the Western European integration originated is radically different from the modern world where similar situations have not yet been reconstructed [5, p. 470].

Original works on Asian integration processes by the Swedish scientists B. Hettne stand out from the rest in this research area [8, 9]. B. Hettne's approach significantly reduces regulatory rigidity of integration criteria, which are usually postulated in the old European theories. The well-known Russian expert on European integration O.V. Butorina notes that if regional integration is assessed from the criterial perspective of European integration, then «...NAFTA has helplessly stuck at the initial stage and ASEAN is just approaching it» [10, p. 142].

Finally, within the *new regionalism* theories integration is clearly divided de jure and de facto. De jure integration phenomenon,

which refers to formalized cooperation, is obviously attributed mainly to the EU. Eastern Asia is mostly seen in terms of de facto integration [11, p. 41]. A more detailed introduction to the *new regionalism* concept elucidates the essence of the differences between integration de facto and de jure. Integrating de facto, even if a grouping is legally formalized, remains as such until consensus on the grouping geographical area is reached. The EU geographical area had been formed long ago and its expansion phases were the measures to expand influence of the Six countries on this geographic space. Therefore, the question of Turkey's accession the EU provoked so many disputes and active public dissent. In addition, uncertainties remain regarding Turkey's belonging to the EU geographical area and fear of the old EU member-states that Turkey's entry would undermine or even completely destroy it [12, p. 62–64].

East Asia has not yet made a final choice for this or that geographical space. Disputes on the Pacific and Continental (East Asian) integration vector embodied respectively in the APEC and ASEAN+3 format, whose members are hardly possible to keep within one regional identity in principle, hinder institutional structuring of this space [13, p. 7]. The announced project of the East Asian Community (EAC) indicates formation of the geographical basis for East Asian regionalism, but for the most part this process is reflected in plans and programs of the respective countries.

We can say that regionalization has become an important real aspect of the modern international system, one of the most influential forces that characterize the further development of the economy as a whole. It covers all areas of public life, including politics, social area, culture, environment, security, etc. Regionalization in axiological dimension has both positive and negative properties. Positive impact is associated with the competitive effect in which it inevitably results, as well as creating the global infrastructure. Negative impact is associated with potential conflicts, which it constantly creates and which could be avoided through the development of regional cooperation based on political agreements or creation of new institutions. Detection of theoretical principles of the world economy regionalization is a fundamental basis for further development of this science, making possible to more deeply realize the formation processes of regions and strategic alliances as an example of efficient regional cooperation [14].

Regional economic integration originated in the 80-ies stipulated further transformation of the mechanisms and integrational levels as well as diversification of the subjective pattern and variety of forms of regional integration groupings. The main transformation factors of the regional economic integration include: slowdown of the global liberalization process within the WTO since 1980 (Uruguay Round 1986–1994 and Doha Round since 2001); neoliberal transformation of foreign economic strategies in Latin American, East Asian and post-socialist countries; increased competition in export markets between developed and developing countries.

As to the slowdown of the global liberalization process within the WTO, the Uruguay Round, for which four years were allocated, was completed only in eight (1986–1994). Major problems of Uruguay Round included: 1) contradictions between the US and the EU on agricultural products trade liberalization; 2) liberalization of service sector and protection of intellectual property rights; 3) import tariff reduction on tropical products.

At the present stage further trade liberalization is negotiated under the WTO Doha Round. However, this round started in 2001, has not yet been completed. Basic differences exist between advanced and developing countries on agricultural trade liberalization, removal of non-tariff barriers and tariff cut for industrial products, use of protection mechanism by less developed countries, etc. Thus, failure to reach an agreement within the WTO and ensure achievement of the countries' economic interests through multilateral negotiations stimulates formation of the regional integration strategies since the 90-ies [16].

The above-stated proves that together with globalization regionalization is one of the major tendencies in contemporary international processes wheeled in economically developed regions of the world. This necessitates determining the driving forces and specifics of Asia-Pacific integration, whose rapid development fell on the end of the XX – beginning of the XXI century. In this connection most typical is the opinion of Yuri Pakhomov, Academician of the NAS of Ukraine, who believes that regionalization is a response to negative manifestations of globalization, an attempt to protect against destructive consequences of the global financial crisis in 1997–1998. Formation of international political and economic (non-geographic) regions enables them to «close up» and remain self-sufficient in the event of any upheavals in the outside world. In addition, the scien-

tist claims that «regionalism is regarded as a means of maintaining political control over globalization processes in the economic area, which have diminished the impact level of the economic policy national tools», i.e. as an association of States in response to not always pleasant globalization challenges [15].

Regionalization is a unique version and both an alternative to globalization greatly exacerbating contradictions of global development. On the one hand, removal of barriers in movement of goods, services, capital and labor within integrational groupings is a catalyst for the international cooperation growth on a global scale. On the other hand, positive effect of introducing such liberalization is limited by common borders of the regional integrational groupings and is accompanied by introducing the restrictive measures in relations with the countries-nonmembers of this regional integrational grouping. Economic regionalization has become the leading trend of the world development and thus ceased to be territorially limited in content and implications. Regionalization in a broad sense is the process of redistributing power competences and transferring administrative functions from the national to the regional level, the emergence and development of new institutional forms that meet the new role of regions in policy-making at the national and supranational levels.

On the one hand, the essence of regionalism is defined by the strategy of regional elites directed to expand their political rights and economic opportunities. On the other hand, it is the process of independent construction of society, political and economic mobilization of the regions. In general regionalism corresponds to stratification of the international environment and aims at obtaining advantages from the territorial division of modern societies.

Modern integration processes in Asia-Pacific are conditioned by the shift of the global economy center to it as well as by the growth for that matter of the regional powers political influence, especially China. Instability in Asia-Pacific is also growing due to power competition between the regional centers and emergence of new non-traditional challenges in the security area.

Therefore, the concept of Greater China is an integral part to analyze conceptual and theoretical fundamentals of Pacific regionalism. This is due to the fact that China makes a decisive influence on political and economic processes in the region. Beijing positions on regional policy are not the area of influence but rather the ar-

ea of respect, as the neighboring states greatly respect aspirations of China. Economic growth rates enabled some analysts to assume in due course that China would eventually become a superpower. However, such conclusions are premature as a result of a number of circumstances: the conflict between the economic and political systems creates a series of contradictions; nobody is sure that China will further continue augmenting its economic potential at the same pace as now; total poverty persists despite economic growth.

Geopolitical plans of Beijing are confined to the Greater China concept — expansion of its political and economic opportunities through various entities and general diplomacy methods. However, only a few large regional organizations function in the region: APEC, ASEAN and the Shanghai Cooperation Organization (SCO), this being insufficient for the East Asian cooperation to be equal to the western one. To this effect we note that ideological justification of the Chinese great power statehood is based on the communist ideas with the elements of Confucian philosophy. This stipulates a rigid hierarchy and makes China's claims not only understandable by the neighboring countries, which in general, agree to participate as minor countries in the life of this imperial system, but by those that have nothing common with Chinese identity. That is why the countries of the region never contradict the Beijing's policy, expressing either neutral or friendly assessments.

It should be noted that formation of this new geopolitical, ethno-cultural and economic community known as Greater China in the 90-ies prompted American political analysts and strategists to think on the need of significant adjustments in the US policy on China, Hong Kong and Taiwan in the whole as to the members of a uniform «Chinese community». We believe that this awareness helped Washington (in the situation after the «Soviet threat» disappeared) to develop a conceptual basis for the idea of China's bias, which in reality pursues the same objectives as the famous «deterrence theory».

Strengthening the global role of China and East Asia in general as a result of financial crisis in 2008–2009 led to the growing influence of Asian factor on the regional and global political processes. In the post-crisis period of 2010–2012 China outrun Japan, the Asian industrial giant, and officially became the largest regional economy and the second world economy. Accordingly, the experts forecast that China's GDP over the next 20 years will exceed the US one.

It is worth clarifying the essence of the thesis on the so-called «China threat». It was Japan that initiated this thesis, which later transformed into a concept. For several centuries Japan pursued the expansionist policy towards China. Unlike Germany, Japan was unable to publicly apologize to the Chinese people and the Asian community for its aggressive and militarist policy. The topic of «apologizing» can hardly be understood by the Europeans or Americans but it is important for Asian nations, particularly the former victims of the Japanese aggression during World War II. After the war the Chinese government refused voluntarily from military compensation assuming that it was the Japanese militarism to be blamed but not the Japanese people. Beijing sought to develop good neighborly relations with Japan, though the latter caused enormous damage to Asian nations during the war. However, using political motivation the Japanese ruling circles put forward the concept of «China threat». According to Japanese politicians and scholars, after the «cold war» as a result of rapid economic development China became a major foreign threat to the security of Japan. Since 1991 the Japanese government began allocating a separate place to China in the White Paper on security issues. This concept found understanding and support by the United States who never refused an idea of «China deterrence» [16].

In the first decade of the XXI century the Chinese-Japanese relations have not gained positive dynamics and still remain problematic, affecting significantly the pace and scale of the East Asian integration. Competition between China and Japan within the East Asian community in the ASEAN+6 format is negatively perceived by the other EAC members in the Pacific Community formation. It is possible that after ASEAN+6 is converted into ASEAN+8 at the expense of the US and Russia the relations between China and Japan will become more balanced. At least the project of «Trans-Pacific partnership» suggested by the US President Barack Obama may reduce the level of political confrontation in the Asia-Pacific region and simultaneously accelerate integrational interaction in the region. At that, one should not reject the Washington's attempts to restore hegemony, including by initiating and establishing a global «anti-Chinese alliance» with the US, the EU, Japan and Russia, under certain circumstances, if the Western entities succeed in forcing the Russian government to abandon the line for asymmetric balance between the West and China.

The above analyzed concepts of Pacific integration make possible to claim that the leading trend of modern international processes is the dynamic nature to form new and modify current regional integration strategies, in which the countries with the asymmetric development level are involved aimed at implementing the national economic interests at the global level. First, such modification is conditioned by the slowdown of the global liberalization progress within the WTO; secondly, by the neo-liberal transformation of foreign economic strategies of developing countries; and thirdly, by the increased competition in export markets of goods between developed and neoindustrial countries. Formation of free and preferential trade areas that do not involve creation of supranational institutions allow the member-countries (thanks to their flexibility) to accede the other similar associations.

The economic integration traditionally understood as the process of national economies pooling within individual regions is being actively transformed into a new economic-geographical mechanism. Under these conditions a concept of *new regionalism* emerged allowing combination of interactions between the countries at the regional level with the third countries and international organizations, including the integration process.

On the one hand, globalization process is tightly connected with the trends of regionalization, which resulted in the formation and complexity of the global space. The role of inter-regional relations substantially increased, particularly through interaction of integration groupings that resulted in the global market formation (based on the regional and macro-regional paradigms). This is proved by discussing at the intergovernmental level during G20 summits of several projects: creation of Transatlantic Free Trade Area (TAFTA between the already existing NAFTA and the EU); transformation of APEC, which has an intercontinental dimension; formation of inter-regional teamwork mechanism between the EU and ASEAN in the format of Asia-Europe (ASEM) organization.

On the other hand, activities of international organizations acquired a new scale to form the basis for global regulation and impact the global space structure as well as redistribution of economic and political forces on the world arena. For example, the United Nations established by 51 states numbered at the beginning of the XXI century 193 participating countries including 150 developing countries. This makes witness to another scale and a new nature of their ac-

tivities as well as new allocation of forces between different groups of countries [17, p. 9].

Nowadays the Asia-Pacific countries use quite successfully double integration patterns — overall liberalization of the international trade regimes and establish common sub-regional associations, ASEAN being the most well-known. In addition, formation of open economic patterns in the above countries does not deny protectionism applied by them in the «point» mode. It made possible for their young industries to survive at the stage of high-tech formation and gain a foothold in international markets particularly in industrially developed countries.

Recently radical changes in the balance of economic powers in the world market take place in favor of the ATR. Unlike numerous countries located in other regions, the Asia Pacific states managed to fully exploit their favorable geographic location. It is much more profitable thanks to the wide possibilities of maritime transport use if compared with many African land-locked countries. Asia-Pacific countries play a major and increasingly important role in the process of changing the profile in the ratio between centers of power and global competition. The ATR countries reached considerable results in their innovative development in different ways using various economic and political tools. First of all, it should be noted that East Asian economies are export-oriented. They refused import substitution policies as a basic guideline to development and comprehensive export promotion. This means that new production technologies have been consistently introduced in the social development of these countries and timely protection of strategic industries against expansion by foreign multinational corporations has been ensured.

Eventually the Asia-Pacific countries are the most promising space to expand computer and Internet technologies in the world capable to transform into the most receptive regional market. Already at the beginning of the XXI century the ATR common commodity market exceeded half as much the European market by its scope and tended to accelerated development. This gives witness to a great economic potential in the region, since there exists a complex system of correlations and mutual influences between the quality and economic growth rates on the one hand as well as asymmetric integration processes in the Asia-Pacific on the other. Consequently, the development dynamism objectively determines the integration potential being particularly intensively implemented in the region.

It should be noted that integration tendencies are considered by the region's countries as a means to prevent a new monetary and financial crisis similar to that happened in 1997-1998 and to strengthen economic independence from the Western countries. After the crisis bailout in the region, the idea to create collective guarantees for stability of the national monetary and financial systems and the prospects of applying common currency were actively discussed. The experts found out that a number of Asia-Pacific countries at different stages of reform and during accelerated economic growth and development managed to create an effective institutional mechanism to promote international business and create open economic systems [18].

Some of them believe that there are significant differences in the essence of the notions of *regionalism* and *regionalization*. According to the American scholar E. Frost, the East Asian regionalism and regionalization are developing in parallel, although in different geographical areas. Regionalization is developing in coastal, island and archipelago Asia, while regionalism — in the mainland. Coastal Asia is a conglomeration of coastal territories, commercial ports and cities accounting in the aggregate for up to 60–70 percent of the economic life of Asia-Pacific states. The core of mainland Asia are ASEAN+3 and ASEAN+6 member-countries, since they are connected by the goal to reconcile political positions aimed at elaborating the plans for future integrational cooperation in the context of globalization [19, p. 4–17, 23].

The importance of global and regional integration processes for the development of national economies requires first and foremost in-depth scientific and applied studies. The most relevant are the areas related to substantiation of the global market nature, its development specifics and impact on the national economies in the East Asia.

Changing the paradigm of the world politics and the system of the world economic relations and accelerating economic globalization in the late XX century became the objective factors of the international cooperation development in the Asia-Pacific region. Large-scale regionalization as a multi-vector multidimensional process commonly referred to as *new regionalization* created favorable conditions to conclude interstate agreements for multilateral cooperation. Economic interdependence resulted in a sharp growth of political institutional entities of the ATR economic groupings, whose number had increased in the last third of the XX century. Factors of the world trade globalization and liberalization in the format of

the General Agreement on Tariffs and Trade and the World Trade Organization (GATT/WTO) made impact on the process of interactional communications in Asia-Pacific. They did not go unnoticed in practical activities of the region.

New or open regionalism is the result of change in the global political order and the paradigm of the world economic ties. This type of regionalism is an alternative to the old one, limited in the areas of cooperation, especially by military – strategic interaction. New regionalism represents a multidimensional and multi-vector development of the world community, particularly the APR. The multidimensional nature of international cooperation is manifested not only in politics and regional security, but also in the economy, culture and science.

Obviously, the concept of open regionalism is the result of the policy initiatives and diplomatic efforts of many APR member-states. The concept of open regionalism created by the APEC initiating countries and determining the subject matter of this concept as a foreign policy tool and fundamental principle of the organization suggests that it may be regarded as a historical and political phenomenon of long life, while its impact on the transformation process of the modern international system will be felt for many decades.

In this regard, we note that Asia-Pacific countries use quite successfully double integration patterns – an overall liberalization of international trade patterns – and establish common sub-regional associations, ASEAN being the most well-known. Formation of open economic patterns does not deny protectionism applied by the Asian countries in the «point» mode. It made possible for their young industries to survive at the stage of high-tech formation and gain a foothold in the international markets particularly in the industrially developed states and regions. The main goal of ASEAN is to reach the level of the Western developed countries by the key socio-economic parameters, maintaining cultural identity and political sovereignty. As far as the prospects of APEC forum as a pattern of Pacific community are concerned, they will depend on strategic relations between the members of the Pacific «triangle»: the USA–China–Japan and the ASEAN political viability in the context of East Asian regionalism. Consequently, the classic thesis is confirmed that regionalization, i.e. the process of social and economic interaction between neighboring countries, is completely possible without regionalism, while regionalism, i.e. the process of integration and creation of managerial bodies, cannot exist without regionalization.

International experience proves that regional integration is a crucial political and economic phenomenon in the era of globalization. In politological discourse it serves as a new category of international relations and world politics. Understanding this complex phenomenon requires in-depth theoretical studies, formulation of new concepts for building the world economy with a new economic and geographic face and the other spatial, economic and institutional characteristics. Of special attention are the leading trends in the Asia-Pacific region, which transforms into the epicenter of integrational development, creating the structure of the global space and «Pacific Community» as the basis for the world order in the XXI century.

Studying politological aspects of the APR integration and numerous theoretical and applied researches on this subject give grounds to conclude that there is no holistic approach to a number of important scientific statements. Such important issues as perspective directions of multilateral cooperation in the Asia-Pacific region, functional capabilities in this process of the countries beyond this region, as well as security issues and mechanisms to ensure regional stability remain without specific replies. Therefore, further development of the integration processes comprehensive studies will contribute to addressing these issues as an essential prerequisite to promote the interests of Ukraine in this dynamic and promising mega-region in the world.

УДК 327(460):303.442.3

Ігор ЖАЛОБА,

завідувач кафедри дипломатичної та консульської служби
Дипломатичної академії України при МЗС України,
доктор історичних наук;



Любава МАТЛАЙ,

асистент кафедри історії України та етнокомунікації
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат історичних наук

НЕУРЯДОВІ АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ІСПАНІ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ ДЕРЖАВИ

У глобалізованому світі спостерігається збільшення кількості політичних акторів та інституцій, які повинні забезпечити та врегулювати складні відносини майже 200 держав, більш ніж 10 тисяч урядових та неурядових міжнародних організацій, десятків транснаціональних корпорацій. В таких умовах надзвичайно важливими і необхідними стають аналітичні центри, які займаються відслідковуванням та аналізом міжнародної ситуації, оскільки, приймаючи внутрішньо- та зовнішньополітичні рішення, політики та дипломати спираються на аналітичні розробки фахівців у галузі міжнародних відносин та міжнародного права, наукову та правознавчу експертизу. Вагому роль відіграють також рекомендації науковців, методи моніторингу, оцінки, прогнозування, тобто інтелектуальна складова розробки зовнішньополітичних рішень.

Неурядові аналітичні центри (ще їх називають «мозковими центрами», «фабриками думок», «мозковими трестами», «think

tanks», «brains trust») об'єднують зовнішньополітичну еліту та фахових експертів, інформують суспільство, посилюють увагу до тих чи інших проблем, беруть активну участь у формуванні зовнішньополітичного курсу держави. Генезис світових «фабрик думок» дозволяє розкрити їх загальні закономірності та особливості, визначити перспективи розвитку та можливості використання їх досвіду в Україні. Тому дослідження неурядових аналітичних центрів, або, іншими словами, неформальної аналітичної дипломатії, є актуальним у контексті вироблення стратегії вітчизняної зовнішньої політики.

У західній історіографії тематику діяльності «мозкових центрів» досліджували Пол Діксон, Єзекіїл Дрор, Джеймс МакГанн, Ендрю Річ, Діана Стоун та інші. Роль «фабрик думок» у розробці державної політики Іспанії та їх вплив на зовнішньополітичний процес розглядалися у працях іберійських учених Хофрі Ксіфра, Пабло Барбера, Хав'єра Аррегі, Марти Бенейтес Тельо. У вітчизняній історіографії тема функціонування незалежних аналітичних центрів світу була предметом уваги Володимира Грановського, Сергія Дацюка та інших. Утім аналіз неформальної інтелектуальної дипломатії Іспанії практично відсутній. Тому мета цієї статті — спробувати заповнити історіографічні прогалини, виявити національні чинники, які вплинули на специфіку іспанських аналітичних структур та їх становлення, проаналізувати основні цілі та засоби діяльності.

Слід зазначити, що в розвинених державах світу накопичений багатий досвід роботи аналітичних центрів, які підтримують постійний діалог між урядовими кабінетами, парламентами та наукою, або, за визначенням політолога Єзекіїля Дрора, виступають «...як головна єднальна ланка між владою та знанням» [1]. Зазначені центри посідають важливе місце у системі трансформування наукових ідей у практику. Американський професор Ендрю Річ називає такі центри незалежними (тобто такими, що не є частиною груп інтересів) неприбутковими політичними організаціями, які здійснюють експертизу і розробляють ідеї, які впливають на процес підготовки політичного курсу [3].

Аналітичні центри здійснюють дослідження гострих політичних, економічних, соціальних проблем; аналізують світовий досвід вирішення цих проблем; пропонують нові ідеї та альтернативні рішення; розробляють прогнози, проекти законів та інших нормативних актів. Спеціалісти центрів виробляють інте-

лектуальний продукт, який впливає на політичних діячів, бізнесменів, формує громадську думку, створює платформу для конструктивного діалогу всіх суб'єктів, зацікавлених у вирішенні тих чи інших проблем. Має рацію російський дослідник Володимир Філіппов, який основним призначенням «мозкових центрів» називає «...забезпечення ефективної консолідації, цілеспрямованого використання та розвитку організаційних можливостей держави, суспільства та особистості на основі широкого використання новітніх інформаційно-аналітичних методів і технологій як для оперативного і стратегічного управління географічними об'єктами (країна, регіон, область), так і для їх організаційного будівництва та розвитку, включаючи зовнішнє та внутрішнє організаційне середовище» [4, с. 6–7].

«Мозкові центри», на думку Джеймса Мак-Ганна, здатні впоратися з комплексним характером глобальних політичних проблем, оскільки, по-перше, мають чітке уявлення щодо засобів реалізації поставлених цілей, на відміну від державної бюрократії, яка нерідко внутрішньо роздроблена на департаменти та сфери спеціалізації; по-друге, вони більш схильні ставити політичні завдання в новій конфігурації, тоді як бюрократія працює в максимально безпечному режимі стандартних робочих процедур [15, р. 20]. Ці центри краще, ніж урядові установи, вміють поширювати актуальні результати політичних досліджень всередині урядових кабінетів, серед політичної еліти, в засобах масової інформації.

Згідно з даними Інституту досліджень зовнішньої політики Філадельфії (США) нині існує 6603 незалежних аналітичних центрів у 182 країнах світу, зокрема у Північній Америці — 1919 (29,1%), Європі — 1823 (27,8%), Латинській Америці та в Карибському регіоні — 721 (11%), Африці — 554 (8,4%), на Близькому Сході та в Північній Африці — 339 (5,1%), країнах Океанії — 39 (0,6%), Азії — 1194 (18%) [14].

В Іспанії першим недержавним аналітичним центром став Фонд Пабло Іглесіаса, створений у 1926 році з метою поширення соціалістичних ідей. Від моменту свого заснування фонд сприяв політичним та інтелектуальним дискусіям, забезпечуючи форуми для відкритого обговорення потреб суспільства. Основним завданням фонду на початку ХХІ століття залишається збереження історичної пам'яті. Володіючи важливою та цінною колекцією документів (інституційних та приватних),

пов'язаних з історією соціальних рухів і лівих політичних партій, фонд поширює та пропагує цей матеріал за допомогою виставок, публікацій та громадських заходів у співпраці з університетами, фондами та іншими установами. Наукові дослідження пов'язані з викликами та реаліями іспанського суспільства на сучасному етапі: еволюція політичних процесів в ЄС, майбутнє Європи, вихід з економічної кризи, питання культури та прав людини, муніципальне управління, соціальний розвиток. Архів фонду відкритий для будь-якого дослідника через мережу інтернет.

У франкістський період через слабке громадянське суспільство, концентрацію персоналістського у розробці державної політики та фактичну концентрацію політичної влади в руках диктатора Ф. Франко, неурядові дослідницькі центри майже не розвивалися.

Демократизація Іспанії обумовила необхідність інтеграції країни в глобальні економічні та політичні процеси, враховуючи світові тенденції та особливості національного соціально-економічного розвитку. У післяфранкістський період однією з перших було засновано фундацію імені Хосе Ортеги-і-Гассет, яка присвятила свою діяльність прикладним дослідженням у галузі соціальних і гуманітарних наук; проведенню семінарів та конференцій, «круглих столів». Фундація організувала регулярні дискусії серед представників політичної, економічної, наукової та бізнесової еліти світу, виступала з рекомендаціями з міжнародних відносин та світової політики. Крім того, фахівці цієї неурядової установи приділили значну увагу післядипломній освіті, навчанню іноземних студентів, організації курсів для викладачів іспанської мови. З метою сприяння науковому обміну фундація створила широку мережу наукових зв'язків всередині країни та за її межами.

У цей період збільшилася кількість центрів із чіткою ідеологічною орієнтацією, які відкрито декларували свою політичну позицію та використовували результати своїх досліджень для посилення аргументаційної бази та просування відповідної ідеології своїх партій. Вони впливали на поточні політичні дебати, спонукали виборців голосувати за ту чи іншу партію, формували громадську думку.

У 80–90-ті роки ХХ століття з'явилися фундації, центри, інститути, основною метою яких стало неухильне відстоювання

національних інтересів парламентської монархії; її входження у регіональні та світові політичні, економічні, військові структури; формування позитивного іміджу демократичної держави. Зросла роль аналітичної діяльності при формуванні стратегії та тактики управління державою. Високопосадовці потребували не тільки традиційного збору та обробки інформації, а й аналітичних моделей, які б дозволили оцінити різні аспекти політичного, економічного, суспільного життя; передбачити тенденції їх розвитку та проаналізувати наслідки державних рішень.

Серед них варто виділити Фундацію з вивчення міжнародних відносин та розвитку (CIDOB) — незалежну некомерційну установу, яка є впливовим гравцем автономного регіону Каталонії та Іспанії загалом із 1979 року. Штаб-квартира організації розташована в Барселоні. Експерти фундації намагаються виявити нові тенденції розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, спрогнозувати середньо- та довгострокові перспективи зовнішньополітичних курсів Іспанії, ЄС, країн Латинської Америки. Велику увагу Барселонський аналітичний центр приділяє також аналізу розширення демократичного управління державою; розвитку регіоналізму; міжкультурної динаміки в світі та шляхів подолання міжцивілізаційних бар'єрів; проблем міграційної політики, внутрішньополітичної взаємодії щодо питань зовнішньої політики. Для фундації однією із основних стала також тема досліджень «Міста і регіони в міжнародних відносинах». В останні роки дослідницька робота зосереджена на чотирьох країнах: Бразилії, Росії, Туреччині та Китаї. Крім того, фундація є міжнародним онлайн-центром довідкової інформації з міжнародних відносин іспанською мовою. Вона оприлюднює біографії політичних лідерів світу, спеціалізовану документацію з питань зовнішньої політики, іншу міжнародну документацію.

Слід додати, що ще 16 жовтня 1996 року тодішній глава Міністерства закордонних справ Іспанії Абель Матутес виступив у Фундації CIDOB на урочистому засіданні, присвяченому відкриттю нового академічного курсу. Політик високо оцінив діяльність Центру, науковці та практики якого вміло просувають національні інтереси Іспанії та регіональні інтереси автономії Каталонія. Як заявив тодішній міністр, «в суспільстві, де традиції роблять елегантною критику, де не вважається зайвою доброзичливість та легка іронія, важливо мати впливові мозко-

ві центри» [8, р. 192–193]. Далі він продовжив: «Постійність національних інтересів та мінливість обставин — це два параметри, які поєднуються у зовнішньополітичних діях держави, оскільки ми постійно впливаємо на реальність, яка весь час змінюється. Реальні суспільні, політичні, економічні зміни вимагають від дипломатів гнучкості та швидкого реагування на них. Постійність національних інтересів обумовлює неперервність зовнішньополітичних рішень, а мінливість обставин вимагає нових підходів до провадження зовнішньої політики» [8, р. 194].

Найвпливовішими аналітичними центрами Іспанії стали фундації, фонди та дослідницькі центри. Сьогодні їх налічується понад 60 [6, р. 3]. Іспанські науковці Пабло Барбера та Хав'єр Аррегі вказують, що лише шість із них були створені до 90-х років, різке зростання кількості аналітичних центрів відбулося наприкінці ХХ та на початку ХХІ століття [6, р. 11].

Одним з приватних, некомерційних культурних фондів є Інститут міжнародних відносин та зовнішньої політики (INCIPE), який виник як центр вивчення зовнішньої політики у 1979 році. Його очолював знаний іберійський дипломат, колишній міністр закордонних справ Хосе Марія де Арельса (граф Мотріко). Основна мета INCIPE — дослідження та обговорення проблем іспанської зовнішньої політики і міжнародних відносин.

У 1987 році, в період консолідованої демократії, були створені Фундація «Незалежність» та група стратегічних досліджень (GEES). До обговорення соціальних та політичних проблем залучалися всі інститути та групи іспанського суспільства, зокрема, сім'ї, люди похилого віку, молодь. Фундація «Незалежність» об'єднала думки, ідеї та пропозиції сотень чоловіків і жінок, які не претендували на політичні посади, але намагалися поліпшити суспільне життя в країні, зміцнити верховенство права і демократичні інститути. Група стратегічних досліджень (GEES) почала вивчати та аналізувати проблеми міжнародної безпеки та оборони, поширювати інформацію щодо конфліктних ситуацій в міжнародній спільноті. Для полегшення обміну думками з відповідних аспектів міжнародної безпеки група організовувала форуми, на яких експерти мали можливість висловитись і зіставити свої власні думки й висновки з висновками інших. Такі форуми спрямовані на створення клімату відкритості для обговорення інноваційних ідей, які збагачують національні стратегічні дискусії.

У сфері вироблення ідей та політичних пропозицій з 1989 року працює Фонд соціальних досліджень і аналізу (FAES). Його метою є створення, просування та поширення ідей, заснованих на політичній, економічній, інтелектуальній свободі, демократії та західному гуманізмі. Аналітики фонду здатні запропонувати суспільству політичні альтернативи соціалізму. Слід наголосити, що фонд тісно пов'язаний з Народною партією Іспанії. Його очолює відомий іспанський політик, керівник урядових кабінетів у 1996–2004 роках Хосе Марія Аснар. Цей аналітичний центр керується передусім настановами Аснара, які той виголосив наприкінці століття, виступаючи перед провідними науковцями країни. За його словами, Іспанія є «межею та контактною точкою між різними цивілізаціями, саме тому важливо правильно викласти іспанські позиції у світі». Робота фонду спрямована на організацію дискусійних форумів з питань зовнішньої та внутрішньої політики держави, її місця у світовій спільноті, статусу іспанської мови та культури, іспанського впливу на Ібероамерику. Зазначимо, що з 2003 до 2012 року близько 700 дослідників з країн Латинської Америки пройшли стажування в цьому «мозковому центрі».

Європейський інститут Середземномор'я засновано у 1989 році урядом Каталонії, Міністерством закордонних справ і співробітництва та міською радою Барселони. Аналітичний центр здійснює проекти, які сприяють взаєморозумінню, співпраці середземноморських держав, діалогу між культурами та цивілізаціями регіону. Інститут здійснює дослідження економічного потенціалу країн Середземного моря; готує прогнози для державних адміністрацій, підприємств, організацій, які здійснюють свою діяльність у регіоні; присуджує гранти для навчання та дослідницької роботи вчених; фінансує написання докторських дисертацій з історичної, соціальної, економічної проблематики.

Основні напрями діяльності Інституту зосереджені на таких темах: Євро-Середземноморська політика; регіональні програми соціально-економічного розвитку; модернізація економіки країн Півдня; середземноморська культура та просування культурної конвергенції; арабський світ та зміцнення взаєморозуміння між двома берегами Середземного моря, поліпшення їх взаємного сприйняття; процеси демократизації. Проекти в цих галузях програмуються в різних форматах — міжнародних симпозіумах, семінарах, практикумах, дискусіях, бесідах, науково-дослідних

проектах, виставках, культурних проектах, а також у широкому спектрі публікацій і спеціальних досліджень. Сфери для моніторингу та стратегічного обговорення основних політичних питань Середземномор'я та відносин Європи і Середземномор'я включають участь у Євро-Середземноморських та транскордонних регіональних програмах, партнерські відносини з урядами, установами та спеціалізованими інститутами.

Для відображення політичного, соціального, економічного та культурного розвитку Іспанії та Європи в контексті глобалізації у 1997 році було створено Фундацію альтернативи. Вона стала місцем зустрічей для обговорення та розробки ідей і пропозицій, пов'язаних з подальшим розвитком громадянського суспільства, демократизації інститутів держави та громадських міжнародних організацій. Центральне завдання фундації — аналіз і визначення нових ідей через звернення до суспільства загалом та до окремих громадян, сприяння розвитку пропозицій, які становлять інтерес для громадян. Фундація вносить свої пропозиції політичним партіям країни для прийняття важливих рішень. Її обсерваторія зовнішньої політики аналізує та розробляє пропозиції щодо іспанського зовнішньополітичного курсу, здійснює його моніторинг у європейському і світовому контексті. Шляхом міждисциплінарних дискусій вчені та політики намагаються створити узгоджене бачення подальшого розвитку іспанського та європейського зовнішньополітичного курсу. Спеціалісти центру генерують свої ідеї щодо розвитку зовнішньої політики держави в урядовому кабінеті, парламенті, серед представників політичних партій, інших соціальних і економічних суб'єктів; підтримують постійний зв'язок з керівництвом уряду та Міністерства закордонних справ та співробітництва. Показово, що фундація запровадила програму, спрямовану на сприяння розробці пропозицій для подальшого розвитку суспільства та соціальних змін молодими вченими. Дослідницькі проекти науковців відбираються на конкурсній основі. Обсерваторія культури і масових комунікацій аналізує нові явища та тенденції в галузі культури та комунікацій в умовах глобальної економіки; пропонує інновації в галузі культурної політики і громадських зв'язків Іспанії та Європи; сприяє передачі знань і інновацій; заохочує культурне співробітництво, спрямоване на утвердження іспанської культури у світі.

Фундація міжнародних відносин та зовнішньополітичного діалогу (FRIDE) заснована у 1999 році в Мадриді. Вона про-

водить дослідження розвитку та просування демократії в державі; міжнародної співпраці; загроз миру та безпеці; глобального управління та зростаючої ролі регіональних об'єднань; європейської перспективи Іспанії. Крім того, зусилля фахівців спрямовані на розробку політики, яка б спонукала державу відігравати більш ефективну роль у ЄС щодо підтримки демократичних цінностей, безпеки та сталого розвитку. В останні роки фундація посилила увагу до вивчення азійсько-європейської співпраці. До речі, науковим співробітником цього аналітичного центру стала представниця України Наталія Шаповалова, яка працювала аналітиком Міжнародного центру перспективних досліджень у Києві. Вона висвітлювала проблеми України, Росії, Кавказу, Східного партнерства, розширення ЄС.

Королівський інститут міжнародних і стратегічних досліджень Elcano (Real Instituto Elcano) працює з грудня 2001 року під патронатом принца Астурійського як координаційний центр для генерації ідей у галузі міжнародних зв'язків; вивчення інтересів суспільства Іспанії та поширення іспанської мови у світі. Слід сказати, що діяльність Інституту на 75% фінансується за рахунок приватного сектора через щорічні внески, 25% бюджету інституту становлять внески чотирьох державних міністерств — закордонних справ і співробітництва; оборони; економіки і конкурентоспроможності; освіти, культури та спорту. Інститут став європейським аналітичним центром глобальних дій, який забезпечує інноваційне мислення, аналіз актуальних дискусій у міжнародних відносинах. Чітко розроблена організаційна структура інституту дозволяє успішно виконувати поставлені завдання. Вищим органом установи є Опікунська рада, яка намагається забезпечити державні та приватні інтереси, а також інтереси уряду та опозиції. До складу ради входить колишній лідер Іспанської соціалістичної робітничої партії, керівник урядових кабінетів у 1982–1996 роках Феліпе Гонсалес. Опікунську раду представляють діючі міністри — закордонних справ і співробітництва; оборони; економіки і конкурентоспроможності; освіти, культури і спорту. Обов'язковим членом ради є представник провідної опозиційної партії. Слід зазначити, що склад ради може розширюватися за рахунок включення нових членів або в результаті появи нових корпоративних спонсорів. Опікунська рада затверджує дослідницькі програми, бюджет інституту, річ-

ний звіт. Очолює Інститут відомий професор Оксфордського університету, іспанський аналітик Чарльз Пауелл.

Варто додати, що в Іспанії широко використовується світова практика залучення майбутніх та колишніх політиків, посадовців до роботи в аналітичних центрах. Таким чином, досвід управління країною державних чиновників найвищих рангів передається молодим науковцям і останні, своєю чергою, формуються як майбутні кваліфіковані політики.

Тематика досліджень Королівського інституту міжнародних і стратегічних досліджень Elcano різноманітна: зовнішня політика Іспанії, Ібероамерики, країн Європи; трансатлантичний діалог; проблеми Середземномор'я та Близького Сходу; Азійсько-Тихоокеанський регіон; міжнародне співробітництво; безпека та оборона; міжнародний тероризм; демографія та міжнародна міграція; поширення іспанської мови та культури у світі; міжнародний імідж Іспанії. Інститут організовує та проводить «круглі столи», конференції, презентації, семінари, двосторонні форуми. З цією метою налагоджено тісний зв'язок з визнаними міжнародними аналітичними центрами. Elcano бере участь у програмах Атлантичної ради США, сприяє проведенню постійного міждержавного діалогу з модернізації збройних сил держав-членів Північноатлантичного альянсу. Крім того, інститут успішно співпрацює з Європейською інформаційною мережею з міжнародних відносин та регіональних досліджень у створенні спільної європейської бази даних з міжнародних відносин та регіонознавства. Для цього установи обмінюються інформацією, бібліографічними даними, публікаціями з тих чи інших питань. Elcano є корпоративним членом британського Міжнародного інституту стратегічних досліджень, широко практикуючи двостороннє обговорення та аналіз міждержавних відносин, інформування громадськості щодо розгляду та вирішення Гібралтарської проблеми. Активно співпрацюючи зі швейцарським інтернет-проектом з вивчення проблем безпеки, Королівський інститут надає технічну, редакційну та адміністративну підтримку онлайн-спільнотам, забезпечує комплексну програму підготовки з питань безпеки. Варто додати, що іспанський аналітичний центр пропонує детальні біографії світових лідерів. Ознайомившись з публікаціями в інтернеті, відвідувач сайту можуть самостійно аналізувати дії посадових осіб, передбачати їхні подальші кроки в політиці, економіці.

Арабський Дім та Інститут арабських та мусульманських досліджень були засновані 2006 року Міністерством закордон-

них справ та міжнародного співробітництва, автономним урядом Андалусії, міськими радами Мадрида та Кордови зі штаб-квартирами у названих містах. Створення цих установ сприяло зміцненню, консолідації відносин між Іспанією і арабськими країнами через економічні, політичні, наукові, культурні та освітні зв'язки, шляхом заохочення відкритого діалогу та дискусій.

Зауважимо, що іспанська управлінська система діє злагоджено й ефективно, спираючись на багаторічний досвід прийняття зовнішньополітичних рішень, їх аналіз, планування та координацію. Значно розширює можливості урядовців та дипломатів системна методика прийняття рішень. Саме вона дозволяє правильно визначити проблему, політичні цілі, зіставити різноманітні точки зору, виробити оцінку вартості дій, спрогнозувати можливі наслідки. Іспанські неурядові аналітичні центри мають незаперечний вплив на формування зовнішніх зносин країни. Вони забезпечують постійний обмін ідеями, інформацією між академічним світом та політично зацікавленими колами: партіями, державними діячами, громадськістю та формують громадську думку [6, р. 11–12]. Фахівці «фабрик думок» готують аналітичні документи з тих чи інших питань для політичних партій, депутатів Генеральних Кортесів. Особливо посилилася роль незалежних аналітичних центрів на початку 90-х років минулого століття, відколи Іспанія стала впливовою країною євроспільноти, визначилася із своїми зовнішньополітичними пріоритетами на європейському, євроатлантичному, середземноморському, латиноамериканському напрямках.

Отже, можна стверджувати, що незалежні аналітичні центри організовують та проводять різноманітні форуми з важливих питань зовнішньої політики та дипломатії; формують громадську думку щодо зовнішньополітичного курсу парламентської монархії; пропонують зовнішньополітичні стратегії, генерують ідеї їх успішного втілення, активно взаємодіють із владними структурами Іспанії, ЄС, інших країн світу, громадськими організаціями та транснаціональними корпораціями. Іншими словами, «фабрики думок» відіграють важливу роль у формуванні зовнішньої політики, підсилюючи діяльність зовнішньополітичних інституцій держави, слугуючи посередником між суспільством та владою, ініціюючи суспільний попит на позитивні зрушення у всіх сферах життя.

1. Грановский В., Дацюк С. Современные фабрики мысли (мозговые центры, think tanks). Аналитический доклад Агентства гуманитарных технологий. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://xyz.org.ua/ukrainian/iso/discussion/think_tanks.rus.html
2. Джеймс Г. Мак Ганн. Мозговые центры и транснационализация внешней политики. Электронный журнал Государственного департамента США — eJournal USA. — 2002. — Т. 7. — № 3. — [Электронный ресурс] // Центр гуманитарных технологий. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/2006/4571>
3. Рич Э., Уивер Р. Пропагандисты и аналитики: «мозговые центры» и политизация экспертов // Pro et Contra. — Т. 8. — № 2. — С. 74.
4. Филуппов В.А. Аналитические центры — стратегический интеллектуальный ресурс. — М.: ЛЕНАНД, 2007. — 104 с.
5. Aznar J.M. Ensayos INCIPE. — 1995. — № 8. — P. 16–17.
6. Barberá P., Arregui J. Naturaleza e influencia de los think tanks en el proceso político en España // Working Papers. Institut de Ciències Polítiques i Socials. — UAB, 2011. — P. 3–21.
7. Beneitez Tello M. Guia de Think Tanks. — Madrid. Fundacion Ciudadania y Valores, 2013. — 350 p.
8. Conferencia pronunciada por el Excmo. Sr. D. A. Matutes, ministro de Asuntos Exteriores del Gobierno español, el 16 de octubre de 1996 en la Fundació CIDOB, con motivo de la inauguración del curso académico 1996–1997 // Afers Internacionals, 1996. — № 34–35. — P. 191–196.
9. Dickson P. Think Tanks. — New York, Atheneum, 1971. Перевод на русский язык с сокращениями. — М.: «Прогресс», 1976. — [Электронный ресурс] — // Центр гуманитарных технологий. URL: <http://gtmarket.ru/laboratory/expertize/3026>
10. Freres C., Seabra M.J, Moraes M.R Think Tanks in Spain and Portugal: Searching for Relevance // Think Tanks and Civil Societies [edited by James G. McGann and R. Kent Weaver]. — New York: Transaction Publishers. — P. 187–221.
11. Rich A. Think Tanks and the Intersection of Ideology, Advocacy, and Influence // NIRA Review, Winter 2001. — P. 54–59.
12. Rich A., Weaver K. Advocates and Analysts: Think Tanks and the Politicization of Expertise. Interest Group Politics [A.J. Cigler, B.A. Loomis (eds)]. — Wash., D.C:CQ Press, 1998.
13. Johnson E.C. How Think Tanks Improve Public Policy. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.open.kg/upload/publicpolicy/how-think-tanks-imrpove-public-policy.pdf>.
14. McGann J. Global go to think tanks. Report and policy advice. Philadelphia. University of Pennsylvania, 2012.
15. McGann J. How Think Tanks are Coping with the Future // Futurist, Nov/Dec., 2000, Vol. 34, Issue 6. — P. 20.
16. McGann J. Think Tanks and Civil Societies: Catalysts for Ideas and Action / J. McGann, R. Weaver. — Lawrenceville, Va.: Brunswick Pub. Corp., 2000. — 156 p.
17. Stone D. Introduction: Think Tanks, Policy Advice and Governance // Think Tank Traditions // edited by Diane Stone and Andrew Denham. — Manchester: Manchester University Press, 2004. — P. 1–18.
18. Xifra J. Los think tank y advocacy tank como actores de la comunicacion politica // Anàlisi, Quaderns de Comunicació i Cultura, 2005. — № 32. — P. 73–91.

Анотація. У статті розглянуто особливості становлення неформальної аналітичної дипломатії Іспанії в контексті глобалізаційних змін та демократизації. Проаналізовано роль «фабрик

думок» у формуванні зовнішньої політики. Висвітлено основні сфери досліджень іберійських неурядових аналітичних центрів.

Ключові слова: неформальна аналітична дипломатія, політичний діалог, «фабрики думок», зовнішня політика, прогнозування, моніторинг, інноваційні ідеї.

Аннотація. В статье рассмотрены особенности становления неформальной аналитической дипломатии Испании в контексте глобализационных изменений и демократизации. Проанализирована роль «фабрик мысли» при формировании внешней политики. Освещены основные сферы исследований иберийских неправительственных аналитических центров.

Ключевые слова: неформальная аналитическая дипломатия, политический диалог, «фабрики мысли», внешняя политика, прогнозирование, мониторинг, инновационные идеи.

Summary. The article deals with peculiarities of informal analytical diplomacy of Spain in the context of global changes and democratization. The role of «think tanks» in the formation of foreign policy is analyzed. The basic areas of research by Iberian «think tanks» are represented.

Key words: analytical informal diplomacy, political dialogue, «think tanks», foreign policy, forecasting, monitoring, innovative ideas.

Ihor ZHALOBA,

*Head of the Diplomatic and Consular Service
Diplomatic Academy of Ukraine of MFA of Ukraine,
Doctor of Historical Sciences;*

Lubava MATLAJ,

*Assistant Professor of history of Ukraine
and Ethnic communication Department
of the Lviv Polytechnic National University, Ph.D. in History*

NON-GOVERNMENTAL ANALYTICAL CENTERS OF SPAIN AND THEIR ROLE IN THE FORMATION OF THE FOREIGN POLICY OF THE STATE

We are seeing an increase in the number of political actors and institutions in a globalized world. They must ensure and regulate the complex relationship of nearly 200 nations, more than 10,000 governmental and non-governmental international organizations, dozens of multinational corporations. Under such conditions, think tanks become extremely important and necessary in the analysis of the international situation, because politicians and diplomats for making domestic and foreign policy decisions based on the reports of the experts in the field of international relations and international law, jurisprudential and scientific expertise. Also a big role has recommendations of scientists, methods for monitoring, evaluation, prediction, it means intellectual component of the development of foreign policy-making.

Non-governmental analytical centers («idea factories», «think tanks», «brains trust»), bring together foreign policy elite and professional experts, inform society, enhance attention to those or other problems and actively participate in shaping the foreign political course of the state. The genesis of the «factory of ideas» in the world allows to uncover their common patterns and characteristics, identify the development prospects and the opportunity to use the experience in Ukraine. Therefore, the study of non-governmental

think tanks are relevant in the context of development strategies of national foreign policy

In western historiography of the subject of «think tanks» have investigated Paul Dixon, Ezekiel Dror, James McGann, Andrew Rich, Diane Stone and others. The role of the «factory of ideas» in development policy of Spain and their influence on the foreign policy process is dealt with in the works of Iberian scholars Hofri Xifra, Pablo Barbera, Javier Arregi, Martha Beneytes Tello. In Ukrainian historiography subject functioning independent global think tanks has been the subject of attention of Vladimir Granovsky, Sergey Datsyuk and others. However, the analysis of informal intellectual diplomacy Spain is practically absent.

Therefore the objective of this article — fill the historiographical gaps, identify national factors that impacted on the specifics of the Spanish think tanks and their formation, to analyze the main objectives and activities.

It should be noted that in the developed countries of the world have accumulated rich experience of think tanks which support a permanent dialogue between government offices, parliaments and science, or, by definition, a political scientist Ezekiel Dror, think tanks act «as a basic relationship between power and knowledge» [1]. These centers occupy an important place in the system of transformation of scientific ideas in practice. American Professor Andrew Rich calls these centers are independent, non-profit political organizations that perform the examination and produce ideas that influence the process of preparing the political course [3].

Think tanks conduct studies of political, economic and social problems, analyse global experience in solving such problems, offering new ideas and alternative solutions, develop forecasts, draft laws and other normative acts.

Experts of think tanks produce an intellectual product that affects politicians, businessmen, and shaping public opinion, creates a platform for constructive dialogue between all the actors concerned in those or other problems.

Right the Russian researcher Vladimir Filipov, which main purpose of think tanks called «...ensure effective consolidation, purposeful use and development of the organizational capabilities of the state, society and personality on the basis of the wide use of modern information-analytical methods and technologies for both operational and strategic management of geographic ob-

jects (country, region, area), and for their institution-building and development, including external and internal organizational environment» [4, p. 6–7].

Think tanks, according to James Mack Anna, capable of coping with the global political problems, because, firstly, have a clear idea regarding the means of implementing the set goals, as opposed to the state bureaucracy, which often internally fragmented across departments and areas of specialization; Secondly, more inclined to put the political task in the new configuration, while the bureaucracy works in safe mode as standard operating procedures [15, p. 20]. These centers are better than government agencies are able to distribute the actual results of political studies inside government offices, among the political elite and in the media.

According to the report of the University of Pennsylvania «2012 Global Go To Think Tanks Report and Policy Advice», there are 6,603 institutions in 182 countries, including in North America — 1919 (29,1%), Europe — 1823 (27,8%), Latin America and Caribbean — 721 (11%), Africa — 554 (8,4%), Middle East and North Africa — 339 (5,1%), Oceania — 39 (0,6%), Asia — 1194 (18%) [17].

In Spain, the first non-governmental analytical centers was the Fundaciyn Pablo Iglesias, which was established in 1926 in order to spread socialist ideas. From its inception, the Foundation promotes political and intellectual discussions, by providing forums for open discussion of the needs of society. The main objective of the Foundation at the beginning of the XXI century is the preservation of historical memory.

Having an important and valuable collection of documents (institutional and individual), the Foundation distributes and disseminates this material through exhibitions, publications and public events in collaboration with universities, foundations and other institutions.

Scientific research related to the realities and challenges of Spanish society at the present stage: the evolution of political processes in the EU, the future of Europe and the Alliance of civilizations, a way out of the economic crisis, the issue of culture and human rights, municipal administration, social development. Archive Foundation is open to any researcher on the Internet.

Non-governmental research centres is almost not evolved in Franco period due to weak civil society and the actual concentration of political power in the hands of a dictator F. Franko.

The democratization of Spain led to the need for the country's integration into the global economic and political processes. After the Franco dictatorship, one of the first foundations were established foundation named Jose Ortega y Gasset, which has dedicated its activity to applied research in the field of social and humanitarian sciences. The Foundation has organized regular discussion among representatives of political, economic, scientific and business elite of the world, performed with recommendations of international relations and world politics. In addition, experts of this non-governmental organization great attention was paid to postgraduate education, training foreign students, organizing training courses for teachers of Spanish. To promote scientific exchange, the Foundation has established a wide network of scientific relationships within the country and abroad.

During this period, increased the number of centers with a clear ideological orientation who openly declared their political position and used the results of their research to promote the ideology of their parties. They are influenced by current political debates, encouraged voters to vote for a particular party, formed public opinion.

In the 80–90 years of the twentieth century there were foundations, centers and institutes whose main purpose was defending the national interests of parliamentary monarchy and entering into regional and global political, economic and military structures, the formation of a positive image of the democratic state. Increased role of analytic activity in forming strategies and tactics of the management of the State.

Thus, the Barcelona Centre for International Affairs (SIDOB) is an independent, non-profit institution, an influential player autonomous region of Catalonia and Spain from 1979. CIDOB is one of the most influential in its field. Experts of the foundation are trying to identify new trends in international relations and foreign policy, The international political situation, the world human development indicators and the Spanish international cooperation and foreign relations are also monitored. CIDOB has a particular focus on such topics: expansion of democratic governance, development of regionalism, cross-cultural dynamics of the world's civilizations and ways to overcome barriers, problems of migration policy, European foreign policy and neighborhood relations; International relations of cities and regions; and EU enlargement; environment; energy; human security. The main research topics are: «Cities and regions in

international relations». In recent years, research work is focused on four countries: Brazil, Russia, Turkey and China. In addition, the Foundation became an international online center background information on Foreign Relations in Spanish. It publishes biographies of political leaders of the world, specialized documentation on foreign policy, other international documents.

The 2012 edition of *Global Go-to Think-Tanks* – the prestigious list of think-tanks around the world issued by the Department of International Relations at the University of Pennsylvania – CIDOB has been recognized as the most influential think tank in Southern Europe and was ranked 18th in the top 75 think tanks from Western Europe.

It is appropriate to add that on 16 October 1996, the former head of the Foreign Ministry of Spain Abel Matutes took part in the Foundation of SMDOB at the ceremonial meeting dedicated to the opening of the new academic year. The politician praised the activities of the Centre. According to the opinion of the Minister, «in a society where traditions make criticism of elegant, there is goodwill and light irony, it is important to have an influential think tanks» [8, p. 192–193].

Spain's most influential think tanks have foundations and research centers. Today there are more than 60 [6, p. 3]. Spanish researchers Pablo Barbera and Javier Arregi indicate that only six of them were created in the 1990s, a sharp increase in the number of think tanks occurred in the late twentieth and early twenty-first century [6, p. 11].

The International Affairs and Foreign Policy Institute (INCIPE) is a private cultural Foundation, non-profit and recognized by the Spanish Ministry of Culture. The Institute was founded in 1979. Since its foundation, INCIPE has been led by José María de Areilza (Earl of Motrico), Eduardo Serra and José Lladó. INCIPE is the only one institute in Spain specialize in disarmament, non-proliferation of WMD and arms control, with a broad and active program of conferences, debates and research on that issues: «Future of the non-proliferation regimes»; «Responding to the alleged use of Biological Weapons»; «Non-state actors and nuclear proliferation»; «New Lines for Action by the Europe Union in Combating the Proliferation of Weapons of Mass Destruction». INCIPE actively collaborates with the Spanish Foreign Affairs and Defence ministries, the Foundation maintains an independent position from

any political party or interest group, and involves in its activities collaborators and experts stemming from distinct professional and political perspectives.

In 1987, during a consolidated democracy, was created the Foundation «Independence» and the Strategic Studies Group (GEES). To discuss social and political issues was attended by all the institutions and groups of Spanish society, including families, elderly people, young people. Foundation of «independence» brings together the thoughts, ideas and suggestions of hundreds of men and women who do not qualify for a political post, but tried to improve social life in the country, to strengthen the rule of law and democratic institutions. Strategic studies group (GEES) became to study and analyse the problems of international security and defence, disseminate information on conflict situations in the international community. To facilitate the exchange of relevant aspects of international security, the Group has organized forums where experts had an opportunity to speak out and compare their own opinions and conclusions with the findings of others. Such forums are aimed at creating a climate of openness to discuss innovative ideas that enrich the national strategic debate

The foundation for Analysis and Social Studies (FAES) was founded 2002 as a non-governmental organization of liberal ideology. The aims of the foundation to create, promote and spread ideas based on political, economic, intellectual freedom, democracy and western humanism. Some of its founding principles include: liberal and representative democracy, market economy, defense of the idea of Europe as a union of nations bound by similar values, Europe and United States alliance. Analysts of foundation are able to offer the political alternatives socialism. It should be emphasized that the fund is closely linked with the People's Party of Spain. It is headed by well-known Spanish politician, head of the government of Spain in the years 1996–2004 Jose Maria Aznar. This analytical primarily guided by the teachings of Aznar, which he delivered at the end of the century, speaking to the leading scientists of the country. He said that Spain is «below and the contact point between different civilizations, which is why it is important to put the Spanish position in the world». The Foundation aims to organize panel discussions on domestic and foreign policy, its place in the world, the status of the Spanish language and culture of Spanish influence

on Latin America. From 2003 to 2012 about 700 researchers from Latin America have been trained with this think tank.

The European Institute of the Mediterranean (IEMed) was established in 1989, is a consortium comprising the Catalan Government, the Spanish Ministry of Foreign Affairs and Cooperation and City Council of Barcelona. It incorporates civil society through its Board of Trustees and its Advisory Council formed by Mediterranean universities, companies, organisations and personalities of renowned prestige. In accordance with the principles of the Euro- Mediterranean Partnership's Barcelona Process, and today with the objectives of the Union for the Mediterranean the aim of the IEMed is to foster actions and projects which contribute to mutual understanding, exchange and cooperation between the different Mediterranean countries, societies and cultures as well as to promote the progressive construction of a space of peace and stability, shared prosperity and dialogue between cultures and civilisations in the Mediterranean. Adopting a clear role as a think tank specialised in Mediterranean relations based on a multi-disciplinary and networking approach, the IEMed encourages analysis, understanding and cooperation through the organisation of seminars, research projects, debates, conferences and publications, in addition to a broad cultural programme.

This Institute conducts research of the economic potential of the Mediterranean Sea, preparing forecasts for public administrations, businesses and organizations that operate in the region, awards grants for teaching and research scientists, funded writing doctoral dissertations on historical, social and economic issues.

The main activities of the Institute are focused on the following topics: Euro- Mediterranean policy, regional socio-economic development, modernization of the economies of the South, the Mediterranean culture and promote cultural convergence, the Arab world and strengthen mutual understanding between the two shores of the Mediterranean, improve their mutual perceptions, processes democratization.

Fundaciyn Alternativas was established in 1997 as a channel for political, social economic and cultural reflection in Spain and Europe in the context of growing globalization. The Foundation makes proposals to political parties of the country to make important decisions. It has become a meeting place for discussion and development of ideas and suggestions, that related to the further de-

velopment of civil society, democratization of state institutions and civil society. Her Observatory of Spanish foreign policy (Opex) was established in response to the urgent need to refresh and provide impetus to Spain's foreign policy on all fronts: politics, security, economics and culture. Observatory is dedicated to the analysis and formulation of proposals on Spanish foreign policy and its monitoring in the European and global context. Spanish foreign policy is analyzed from a critical point of view. The general goal is to shape in the medium term a coherent and progressive view of foreign policy with a series of studies and activities of use to political leaders via multidisciplinary exchange and debate. The specific goals are the following: to generate alternative ideas on Spanish foreign policy in the government, political parties and among other economic and social actors; to maintain a permanent channel of communication with the activities and courses of action at the nerve centres of foreign policy: the Office of the Prime Minister, the Foreign Ministry and the Congress; to act as an alert to changes and crises in the international sphere liable to affect foreign policy; to create an instrument of debate and citizens' participation in foreign policy. Observatory of Culture and Communication examines new developments in the field of culture and communication in the global economy, offering innovations in cultural policy and public relations of Spain and Europe promotes knowledge transfer and innovation, encourages cultural cooperation designed to promote Spanish culture in the world.

The Foundation for International Relations and Foreign Dialogue (FRIDE) was founded in 1999. This is an independent European think tank headquartered in Madrid and Brussels. FRIDE is one of the three most influential think tanks in Spain in the sphere of international relations and security. The mission of FRIDE is to inform policy and practice in order to ensure that the EU plays a more effective role insupporting multilateralism, democratic values, security and sustainable development. FRIDE seeks to enhance the southern European perspective within EU debates and European perspective within Spain. The foundation conducts research of the development and promotion of democracy in the country, international cooperation, threats to peace and security, global governance and the increasing role of regional associations, the European perspective of Spain. In addition, the efforts of specialists focused on developing policy to play a more effective role in the EU's support

for democratic values, security and sustainable development. In recent years, the Foundation increased its focus to the study of Asia-Europe cooperation. By the way, fellow of the think tank was the representative of Ukraine — Natalia Shapovalova, who worked as an analyst of the International Centre for Policy Studies in Kyiv. She highlighted the problems of Ukraine, Russia and the republics of the Caucasus, Eastern Partnership, EU enlargement.

The Elcano Royal Institute was established, under the honorary presidency of HRH the Prince of Asturias, on 27 December 2001 for the purpose of conducting an exhaustive study of the interests of Spain and of Spanish people in international affairs. From its inception the Elcano considers itself a non-partisan — but not neutral — institution that seeks to promote the values by which it was inspired and which, by means of multidisciplinary analysis of existing and, especially, forward developments, aims to establish a global strategy resulting in political proposals having a practical application. It is necessary to say that slightly less than 25% of the Institute's annual budget of around 4 million euros is provided by the Public administration through the medium of four state ministries — Foreign Affairs and Cooperation, Defence, Economy and Competitiveness, education, culture and sport. The remaining 75% is financed by the private sector in the form of annual contributions from the firms. The Institute's main governing body is its Board of Trustees which, under the honorary presidency of the Prince of Asturias, ensures that both public and private interests and those of the government and opposition are evenly balanced. Board members include the former Prime minister F. Gonzales and ministers of foreign affairs and cooperation, defence, economy and competitiveness, education, culture and sport, and also the chairmen of companies that support the Institute, and, finally, an appointee of the country's main opposition party. The Director of the Elcano Royal Institute is Ch. Powell. The Institute became a European think tank for global action that delivers innovative thinking and rigorous analysis of key debates in international relations.

It should be added that Spain is widely used international practice involving prospective and former politicians, officials to work in think tanks. Thus, the experience of governance government officials of the highest rank sent young researchers and the latter, in turn, are formed as future qualified policy.

Research interests of the Royal Institute of International and Strategic Studies Elcano are diverse: the foreign policy of Spain; the foreign policy of EU; the transatlantic dialogue; problems of Mediterranean and Middle East, Asia Pacific; the international cooperation; security and defense; international terrorism; demography and international migration; Spanish language and culture of the world's; international image of Spain. The Institute organizes and conducts round tables, conferences, presentations, seminars and bilateral forums. For this purpose, established a close relationship with prominent international think tanks. In addition, the Institute has successfully cooperated with the European Information Network on International Relations and Regional Studies in the creation of a common European database on International Relations and Area Studies.

Elcano is a corporate member of the British International Institute for Strategic Studies, widely practicing two-way discussion and analysis of international relations, public information to review and address the problem of Gibraltar. Actively cooperating with Swiss Internet project of Security Studies, Royal Institute provides technical, editorial and administrative support online communities provides a comprehensive training program for security. It should be added that the Spanish think tank offers detailed biographies of world leaders. After reading the publications on the Internet, visitors can independently analyze the actions of officials anticipate their next steps in politics, economics.

Arab House and the Institute of Arab and Islamic Studies was founded in 2006 by the Ministry of Foreign Affairs and International Cooperation, an autonomous government of Andalusia, Madrid and municipalities Cordoba with headquarters in these cities. The creation of these institutions contributed to the strengthening and consolidation of relations between Spain and Arab countries through economic, political, scientific, cultural and educational ties by encouraging open dialogue and debate.

The Spanish administrative system operates smoothly and efficiently, based on many years of foreign policy decision-making, analysis, planning and coordination. Non-governmental think tanks of Spain have an undeniable impact on the Foreign Relations. They provide a constant exchange of ideas and information between the academic world and political stakeholders: political parties, government officials. They shape public opinion [6, p. 11–12]. Experts

think tanks prepare policy papers on various issues for political parties, members of the Cortes Generales.

Especially strengthened the role of independent think tanks in the early 90's of last century, since Spain became influential country of European community and defined with its foreign policy priorities at European, Euro-Atlantic, the Mediterranean, Latin American destinations.

Therefore, it can be argued that independent think tanks organize and conduct forums with the important questions of foreign policy and diplomacy; shaping public opinion on foreign policy; offering foreign policy strategy, generate ideas for their successful implementation, actively cooperate with the Government of Spain, the EU, other countries, NGOs and transnational corporations. «Factory of ideas» play an important role in shaping foreign policy, they serve as intermediaries between society and government.

Людмила ЧЕКАЛЕНКО,
професор Дипломатичної академії України
при МЗС України,
доктор політичних наук

ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ – ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКО ІНТЕГРАЦІ

Основоположні принципи європейської інтеграції, які називаємо європейськими цінностями, чітко зазначені в Хартії фундаментальних прав Європейського Союзу, яку було прийнято 7 грудня 2000 року (м. Ніцца). У Хартії серед фундаментальних прав людини першу позицію посідає людська гідність, точніше повага гідності. Серед інших прав зазначені такі: свобода, демократія, рівність, правова держава, солідарність, а також дотримання прав людини.

Основоположні принципи – цінності, які є єдиним комплексом та правовим статусом особистості. У документі особливо підкреслюється, що ці принципи засновані на духовній, моральній та історичній спадщині народів Європи (п. 2 Хартії). Так, Розділ I «Гідність» (статті 1–5), окрім права на людську гідність, закріплює права та гарантії, які забезпечують гідне існування людської особистості в суспільстві: право на життя, заборона тортур, рабства тощо. Стаття 3 закріплює «Право на особисту недоторканність». У розділі II «Свободи» (статті 6–19) зосереджено увагу на фундаментальних громадянських та політичних свободах, закріплених в європейській конвенції з прав людини – Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що прийнята Радою Європи 4 листопада 1950 року (зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 травня 1994 року та Протоколом № 14 від 13 травня 2004 року). У розділі III «Рівність» (статті 20–26) окреслено норми, спрямовані на забезпечення рівності перед законом, недискримінації, культурного, релігійного та лінгвістичного різноманіття, рівності жінок та чоловіків, прав дітей та лю-

дей похилого віку, а також осіб із фізичними вадами. У розділі «Солідарність» (статті 27–38) окреслено певні трудові права та деякі положення Європейської соціальної хартії Ради Європи, прийнятої 3 травня 1996 року (м. Страсбург), яка вже стала частиною права ЄС.

Положення про соціальні права та принципи містить застереження про те, що вони реалізуються «на умовах, закріплених правом Союзу та національними законодавствами та національною практикою».

Головною ідеєю Хартії є те, що людську особистість Європейський Союз вважає центральною у своїй діяльності, надає їй «громадянство Союзу та створює простір свободи, безпеки та правосуддя».

Однак щодо такого поділу цінностей є і критичні зауваження. Так, американська дослідниця С.Гервас переконана, що «бажаючи примирити цінності з часто суперечливими кінцевими цілями, діалектичному зусиллю „гуманістичного синтезу” європейського проекту бракує, головним чином, ясності й простоти» [1].

Сучасні уявлення про європейські цінності, які теоретично мають бути близькими загальнолюдським, в основі своїй мало змінилися порівняно з попередніми періодами історії існування людства. Різняться умови, за якими цінності мають бути впроваджені в життя, адже трансформованою є система міжнародних відносин, в якій вирують глобалізаційні явища.

Аксіологічні засади, за якими має вибудовуватися державний механізм за класичного сценарію, були сформульовані з прадавніх часів давньогрецькими мислителями і реалізовані у давньогрецьких містах-полісах. Оскільки людські спільноти творять держави та продержавні утворення, які за своїми характеристиками наближаються до «апарату насильства», то такі спільноти намагаються сформувати управлінську систему на основі власних цінностей. Таким чином змінюється і класичний набір аксіологічних цінностей державотворення, а отже, і трактування суверенітету, який вже не є захисним механізмом від зовнішнього втручання.

Деякі із світових лідерів і сьогодні беруть на себе сміливість нав'язувати уявлення про відповідні цінності іншим народам і країнам, а власні уявлення про схеми буття впроваджують на практиці, розбудовуючи світ, за їхнім переконанням на «більш демократичних засадах». Однак, як показала практика міжна-

родного життя, більшість спроб реалізації демократії в інших країнах, а фактично нав'язування західної моделі державності, управління і цінностей, були невдалими, що призвело до появи нових недієздатних держав і підштовхнуло низку інших країн до такого непривабливого статусу. Часто після подібних втручань конфлікти, протистояння і цивільні війни розгорталися з подвійною силою і призводили до більш трагічних наслідків. Так, політолог і економіст, колишній радник МВФ П. Кольєр, проаналізувавши всі подібні конфлікти після 1991 року, дійшов висновку, що близько 50% міжнародних інтервенцій завершилися тим, що протягом наступних десятиліть в проблемному регіоні починається новий етап громадянської війни [2].

Водночас, не зважаючи на значні зміни всієї системи міжнародного існування, основними елементами відносин нині залишаються суверенні держави, які мають здійснювати на своїй території всю повноту законодавчої, судової та виконавчої влади. За визначенням аналітиків, дії міжнародного права традиційно зупинялися на кордонах суверенної держави, у межах якої все підпорядковується її юрисдикції. На основі вищого принципу суверенітету сформовано і принцип невтручання як зобов'язання інших суб'єктів не брати участі у внутрішніх справах держави без згоди останньої. Разом з тим, природа міжнародних відносин виправдовує легітимність застосування сили, спричинює трансформацію суверенітету. На порядку денному наразі стоїть питання про право світової спільноти на втручання у внутрішні справи держави не тільки для підтримання міжнародного миру, а й з гуманітарних міркувань — так зване гуманітарне втручання.

За світовою шкалою дієздатності Україна має доволі непогані показники. Так, за дослідженнями журналу *Foreign Policy Magazine*, із 177 країн у 60 державах спостерігається повне або часткове провалля державної влади. Серед них першими у списку є Сомалі, Зімбабве, Судан (з 4 млн біженців), Чад, Конго (де з 1998 року загинуло 5,4 млн осіб), Ірак і Афганістан. До провальних країн наближаються (з частковою або повною кризою державної влади) Камерун, Ємен, Ефіопія, Еритрея, Гвінея і Гвінея Бісау. Загалом населення таких країн становить 2 млрд осіб. Більшість країн розташовані в Африці, 10 з них мають найгірші економічні показники: на них припадає 10% світового населення і тільки 1% світової торгівлі.

Серед пострадянських країн в «помаранчевій» категорії неспроможності опинилися Росія (83 місце), Білорусь (85), Молдова (73), Туркменістан (81), Азербайджан (68). Дещо краща ситуація у Вірменії (102), Казахстані (107) й в Україні (113). В критичній червоній зоні опинилися Узбекистан (39 місце), Киргизія (41), Таджикистан (46) і Грузія (51). Найвищу позитивну позицію — 177-му — в цьому рейтингу посідає Фінляндія.

Спроби визначення та оцінювання кількісних індикаторів та їхнього поєднання із занепадом держав корисні тим, що вони дають загальне уявлення про глибинні фактори слабкості країн, однак не дають відповіді на питання, чому деякі слабкі держави інколи перетворюються на країни у стані занепаду або неспроможні країни. Не пропонують вони й інструментарію для прогнозування. Беззаперечно, певні умови загалом підсилюють ризик руйнування держави — бідність, недостатній рівень освіти та розвитку інфраструктури, можливо, також наявність міжетнічних та релігійних конфліктів. Однак низка країн з такими умовами не прямують до занепаду. Держави можуть існувати й у стані занепаду, або навіть ставати слабкішими, але це не призводить до занепаду або спалаху насильства. І, нарешті, існують також пускові фактори занепаду держави, зокрема і зовнішнє втручання. Іншими факторами можуть бути негативні економічні явища, природні катаклізми, серйозні політичні кризи або вкрай невдалі рішення політичних лідерів.

У таких умовах реалізація безпекових завдань України, як і більшості держав, що розвиваються, залежить не тільки від внутрішнього стану та здатності пристосуватися до оновленої системи міжнародних відносин, а й від спроможності гарантів міжнародного миру забезпечити стабільність і партнерство всіх держав світу незалежно від їхнього рівня розвитку та військового потенціалу. У зв'язку з цим, для захисту власних цінностей і протистояння загрозам необхідно шукати інші важелі, зокрема і зовнішньополітичні механізми захисту. Одним із надійних у зв'язку з цим може бути поглиблення економічної складової взаємовідносин України з Європейським Союзом, а також взаємне культурне проникнення, що означає спільне плекання і захист європейських цінностей. Чому звертаємося саме до ціннісної та економічної складової міжнародних відносин, а не політичної, наприклад, або військової? Відповідь на таке питан-

ня на поверхні: тому, що так чи інакше всі виклики та загрози впливають на загальну безпеку держави, людини, суспільства, по-друге, на наше глибоке переконання, саме економічні важелі, як підмурок для взаємодії, а також духовне надбання, що збагачує одне одного, як верхівка європейських ціннісних постулатів є майбутніми опорами розвитку світу, в якому існують і Україна, і ЄС, і Європа, тобто всі ми. Тому такими запитуваними сьогодні є ідеї поглибленої економічної взаємодії України з ЄС (перший етап – Угода про асоціацію).

Враховуючи фактор європейського вибору українців, варто поєднувати нинішній білатеральний характер інституціональних контактів з окремими сусідами з розвитком національної стратегії. З цих міркувань важливо об'єднати зусилля політичної еліти, дипломатів, експертів для реалізації вектора Україна–країни-сусіди, зокрема і варіант Україна–ЄС. Водночас актуальним є питання сприйняття відносин складових ЄС–Україна–Росія дасть змогу виробити паралельні багатопланові і комплексні заходи співпраці у просторах безпеки, економічної співпраці, питань юриспруденції і судової системи, а також культурній площині.

Сьогодні можна вважати універсальною, за деякими винятками, доктрину пріоритету прав людини над національним суверенітетом. Завершення глобальної ідеологічної боротьби між двома світовими устроями дозволило по-новому поглянути на домінуючі духовні цінності у світі, співвідношення між правами окремої людини і благополуччям суспільства, національними і глобальними ідеями. Одними з перших на порядку денному розвитку суспільства перебувають завдання морального ренесансу. Неперевершене значення мають результати пошуку національної ідеї, що поєднує специфічні і загальнолюдські цінності. Цей процес відбувається по суті у всіх посткомуністичних суспільствах, зокрема й в Україні. Можна передбачити, що у XXI столітті саме духовний розквіт держави визначатиме її місце і роль у світовому співтоваристві, а не лише матеріальне благополуччя і військова міць.

Слушним у цьому випадку є спостереження чеського соціолога Мирослава Гроха, який виокремлює три етапи національного розвитку: академічний, культурно-освітній і політичний. На першому етапі серед місцевих еліт з'являється науковий та аматорсько-антикварний інтерес до різних виявів етнічної виокремленості: мови, фольклору, народних звичаїв, локальної іс-

торії тощо. На другому етапі цей інтерес захоплює ширші кола місцевої інтелігенції, спонукаючи її до активнішої участі в «національній справі»: поширенні освіти й літератури народною мовою, розвитку преси та книгодрукування, створенні патріотичного канону національної історії тощо. На третьому етапі відбувається структурування національного суспільства саме як суспільства громадянського, з'являються не лише культурно-освітні та інші громадські організації, а й політичні партії, які чітко артикулюють вимоги національної емансипації у вигляді державної незалежності (чи автономії) і мобілізують широкі маси на здійснення своїх політичних програм.

На якому етапі за наведеною аналогією перебуває європейська Україна у формуванні і врешті збереженні своїх європейських цінностей? Цей науковий аспект залишимо для роздумів філософів та істориків. Наведемо кілька міркувань аналітиків щодо європейськості українського народу. Кращі риси: волелюбність, гідність, любов до життя, патріотизм, сила волі, сила духу, готовність захищати рідну землю. Типові риси характеру українців: довіра, щедрість, музикальність, задушевність, ліризм, поетичність, працьовитість, талановитість, глибока волелюбність [3]. Читаємо далі: обрядова культура українців глибоко філософська, досить розвинута у варіативних виявах, відтворює духовний зв'язок між поколіннями та коловорот річного землеробського життя, вбачаючи в землеробській праці сенс людського існування. Календарно-обрядова культура сформована на землеробській основі, а в родинно-обрядовій переважає філософія родинних взаємин, ідеали краси, здоров'я, моралі.

Тема про європейські цінності, зокрема європейські цінності України, є невичерпною, широкою і багатогранною. До її дослідження мають долучитися вітчизняні учені. Розкриваючи її, можна говорити про географічні засади і витоки України, історичне минуле, про політичні та етнічні фактори, культурні надбання, світоглядні уявлення, патріотичне налаштування, миролюбні звичаї, що написані нашим народом на скрижалях його такої непростой історії.

1. С. Гервас. Європейські цінності: між ідеалом, дискурсом і реальністю. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html>
2. Paul Collier. The Bottom Billion, Oxford UP. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.golos-ameriki.ru/content/a-33-2007-07-03-voa4/653322.html>.

3. Негативні якості, нашарування і недоліки українського характеру: неповага до рідної мови, недостатнє відчуття єдності своєї нації, невміння розпізнавати недоброчинних людей, ворогів народу, примиреність, довготерпеливість, почуття національної меншовартості, недостатня готовність захищати свою гідність і честь. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16400116/pedagogika/prirodni_kulturno-istorichni_chinniki_formuvannya_ukrayinskoyi_dushi_harakteru_svitoglyadu

Анотація. У статті розглядається система європейських ціннісних засад державотворення. Аналізуються українські реалії.

Ключові слова: європейські цінності, Хартія фундаментальних прав Європейського Союзу, аксіологічні корені, європейськість України, політика європейських країн.

Аннотация. В статье рассматривается система европейских ценностных основ державосозидания. Анализируются украинские реалии.

Ключевые слова: европейские принципы, Хартия фундаментальных прав Европейского Союза, аксиологические корни, европейскость Украины, политика европейских стран.

Summary. This article is about the influent system of axiological base of the European values. The authors propose to analyze Ukrainian European values and their roots as the original model of existence of Ukraine.

Key words: European values, Charter of Fundamental Rights of the European Union, axiological roots, European identification of Ukraine, policy of European countries.

Lyudmyla CHEKALENKO,

Professor of the Diplomatic Academy of Ukraine

under the MFA of Ukraine,

Doctor in political science

EUROPEAN VALUES – FUNDAMENTAL PRINCIPALS OF THE EUROPEAN INTEGRATION

Fundamental principals of the European integration, also called European values, are well-defined in the Charter of Fundamental Rights of the European Union adopted on December 7, 2000 in Nice. Among them, the first place is devoted to human dignity, which means the respect of human dignity. Among others are freedom, equality, rule of law, solidarity, as well as protection of human rights.

Fundamental principals are the sole unity that defines the legal status of a person. It is stressed in the document that these principals are based on spiritual, moral and historical heritage of the peoples of Europe (par. 2 of the Charter). Thus, Chapter I «Dignity» (Art. 1–5), besides the right to respect of human dignity, defines the rights and guarantees that provide for dignified existence of a person within the society: the right to life, prohibition of torture, prohibition of slavery, etc. Article 3 defines the «Right to the integrity of the person». Chapter II «Freedoms» (Art. 6–19) focuses on the fundamental civil and political freedoms, defined in the European Convention of Human Rights – Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms adopted by the Council of Europe on November 4, 1950 (with the amendments introduced by the Protocol № 11 of May 11, 1994 and Protocol № 14 of May 13, 2004). Chapter III «Equality» (Art. 20–26) contains provisions focused on the equality before the law, non-discrimination, cultural, religious and linguistic diversity, equality between men and women, the rights of the child and of the elderly, as well as integration of persons with disabilities. Chapter IV «Solidarity» (Art. 27–38) contains provisions on certain labor rights and some provisions of

the European Social Charter of the Council of Europe adopted on May 3, 1996 in Strasbourg, which has already become part of the EU law. Provisions on social rights and principals contain reservations that they are implemented on the conditions provided by the Union law, national legislations and practices.

The main idea of the Charter is that «it places the individual at the heart of its activities, by establishing the citizenship of the Union and by creating an area of freedom, security and justice».

However, such division of values also provokes some critical feedback. Thus, an American researcher S. Ghervas is convinced that wishing to reconcile values with often contradictory goals, the dialectical effort of the «humanistic synthesis» lacks clarity and transparency [1].

Modern ideas of the European values that, theoretically, must be close to general human values, have not changed much in comparison with the previous stages of the history of the humanity. However, conditions, in which these values are to be implemented, have changed, as well as the system of international relations has transformed under the influence of the rage of the globalization that is more advanced than the regional reformation.

Axiological foundations, in accordance to which in case of classical scenario the state mechanism is to be built up, were defined in ancient times by Ancient Greek philosophers and implemented in Ancient Greek cities-policies. As far as human communities create state and proto-state formations that approach by their characteristics the «apparatus of violence», they try to introduce their values into the managerial system. In such a way the classical composition of axiological values of state creation is also modified and, thus, the interpretation of the sovereignty that is no more viewed as a protective mechanism from external intervention.

Some of the world leaders even today take the liberty to impose ideas on certain values to other peoples and nations. And they implement their ideas on the patterns of existence into reality, forming the world according to their scenario and making it «more democratic». However, as the practice of international life showed, most attempts to build democracy in other countries that in fact is nothing else but imposing of the Western model of statehood, management and values, have collapsed and lead to appearance of new failed states and pushed numerous other states to such unattractive status. Quite often after such interventions, conflicts, controversies

and civil wars developed with double force and led to more tragic consequences. Thus, political scientist and economist, former adviser of the IMF P. Collier having analyzed all the similar conflicts after 1991 came to conclusion that around 50% of international interventions concluded so that in the following decades a new stage of civil war started in problematic regions [2].

At the same time, in spite of deep changes of the whole system of international existence, sovereign states that exercise full legislative, legal and executive power on their territory remain the main element of relations. In accordance with the definitions of analysts, the action of the international law traditionally stopped on the borders of a sovereign state, within which everything was submitted to its jurisdiction. From the higher principal of sovereignty followed the principle of non-intervention as a responsibility of other subjects not to get involved into internal affairs of a state without its consent. At the same time, the nature of international relations justifies the use of force and causes transformation of the sovereignty. The doctrine of the right of the international community to intervene into internal affairs of a state not only with the aim of international peace building, but also for humanitarian purposes is on the agenda.

According to international standards, Ukraine has quite good indicators. Thus, the Foreign Policy Magazine assesses that among 177 countries where the research was conducted in 60 states there is partial or complete failure of state functions. The leading positions among them hold Somalia, Zimbabwe, Sudan (with 4 million refugees), Chad, Congo (where since 1998 5,4 million people have perished), Iraq and Afghanistan. Cameroun, Yemen, Ethiopia, Guinea and Guinea Bissau are approaching failing states. Total population of such countries reaches 2 billion persons. Most of them are situated in Africa and 10 countries have worst economic indicators: they have 10% of world population and only 1% of world trade.

Among the post-Soviet countries, in the «orange» category of falling states could be found Russia (83rd position), Belarus (85th), Moldova (73rd), Turkmenistan (81st), Azerbaijan (68th). Slightly better situation is in Armenia (102nd), Kazakhstan (107th) and Ukraine (113th). In critical red zone find themselves Uzbekistan (39th), Kyrgyzstan (41st), Tajikistan (46th) and Georgia (51st). The highest — 177th position in the list holds Finland.

Attempts to evaluate quantitative indicators and their connection to the failure of state are useful for general understanding of the deep factors of the state failure, however, they do not give answer to the question why some weak states turn into failing or failed states. Neither do they give instruments for prognosis. Without doubt, certain conditions generally reinforce the risk of state failure, such as poverty, insufficient educational level and infrastructure development, and also possibly presence of ethnical and religious conflicts. However, a range of countries with such conditions do not fall into failure. At the same time, states can exist in the situation of failing and even become weaker, but it does not lead to failure or escalation of violence. Also, there are trigger factors that lead to state failure. External intervention is often such a factor and it is not taken into consideration sufficiently in the researches on this topic. Other factors can consist in strong economic shocks, natural calamities, serious political crises or extremely unsuccessful political decisions.

In such conditions, realization of security tasks of Ukraine and most developing states depends not only on internal conditions and ability to get used to the renovated system of international relation, but also on the capacity of the guarantors of the international peace provide security and partnership of all the states in spite of the level of their development and military potential. In connection to the all the mentioned, for protection of our own values and resistance to threats, it is necessary to look for other means besides those considered foreign policy mechanisms of protection. And the most reliable among them may be deepening of economic component of cooperation of Ukraine with the European Union, as well as mutual cultural penetration that consists in common protection of European values. Why we are referring especially to values and economic component of international relations, and not to political or, for example, military? The answer to this question is on the surface: because all the challenges and threats are included into the notion of general state security, person and society; and, secondly, we are convinced that economic means as a foundation of cooperation, as well as mutually enriching spiritual heritage that is the peak of European values is the future foundation of world development in which Ukraine, the EU and Europe in general, which means All of Us, will coexist altogether. For this reason, so in

demand are nowadays ideas of deepened economic cooperation of Ukraine and the EU (first stage – Agreement on Association).

Taking in consideration the factor of the European choice, Ukraine should combine the existing bilateral character of existing contacts with individual neighboring states with development of national strategy. With this consideration, it is important to unite the efforts of political elite, diplomats, experts for realization of the vector Ukraine–neighboring states, including the option Ukraine–the EU. At the same time adequate relations the EU–Ukraine–Russia will provide for possibilities of multilevel and complex actions of cooperation in the security space, economic, legal and judicial cooperation, as well as that within the cultural space.

Nowadays, the doctrine of priority of human rights to the national sovereignty with rare exception can be viewed as universal. The end of the global ideological controversy between the two world formations permitted to have a new view on the dominating spiritual values in the world, correspondence between the rights of a single person and prosperity of the society, national and global ideas. Moral renaissance is one of the most important issues in the agenda of society development. Incomparable significance is devoted to the results of the search for national idea that combines specific and general human values. This process is on-going in all the post-communist societies, including Ukraine. It is to predict that in XXI century spiritual development of a state will define its place and role within the international community, while material prosperity and military potential will be secondary.

Valuable in this regard are observations of Czech sociologist Myroslav Groh who singles out three stages of national development: academic, cultural-educational and political. On the first stage, among local elites scientific and amatory interest to various kinds of ethnic particularity appear: language, folklore, popular tradition, local history, etc. On the second stage, this interest covers larger circles of local elites inspiring them to more active participation in the «national cause»: spread of education and literature in national language, development of press and publication of books, creation of patriotic cannon of national history, etc. And, finally, on the third stage, structuring of the national society as a civil society takes place. Not only cultural-educational and other civil society organizations, but also political parties that articulate demands of national emancipation in the way of state independence

(or autonomy) appear and mobilize population for implementation of their political agendas.

On which, from the indicated stages, does Ukraine find itself in formation and protection of its European values? This scientific aspect we will leave for consideration of philosophers and historians and will present just some thoughts related to the European identity of the Ukrainian nation. The best qualities of the Ukrainian nation: love of freedom, dignity, love of life, patriotism, strong will, spiritual force, readiness to defend native land. Typical qualities of the Ukrainian nation: search for the truth, trust, generosity, musical, spiritual, lyrical and poetical nature, hard-working, song-loving, talented, deep love of freedom [3]. Then the following: customary cultural of Ukrainians is deeply philosophical, developed in variation appearances, recreates spiritual connection between generations and the turning wheel of agricultural life seeing in the agricultural work the whole sense of human existence. The calendar customary culture is based on the agricultural ground, while in the family customary prevails philosophy of family relationship, ideal of beauty, health, morality — first of all moral foundations of labor.

The topic of European values, and in particular European values of Ukraine, is inexhaustible, wide and multifaceted, and national scientists must join the efforts on its exploration. Revealing it, it is possible to talk about geographical foundations and sources, historical past, political and ethnical factors, cultural heritage, world outlook, patriotic frame of mind, peaceful heroic acts carved by our nation on the annals of its history that was never easy.

Ігор ГРИЦЯК,

*завідувач кафедри європейської інтеграції
Національної академії державного управління
при Президентові України,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений діяч науки і техніки України*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНО ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЄВРОПЕЙСЬКО ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНО ІНТЕГРАЦІ

Сучасна Україна відіграє важливу роль у розвитку політичної та економічної взаємодії на Європейському континенті та в прилеглих зонах, забезпечуючи регіональну стабільність та безпеку. Україна нині стає все більш активним гравцем насамперед у міжнародних економічних відносинах у зв'язку з геополітичним положенням. В результаті відбуваються зміни на ринках товарів та послуг у бік їх більшої відкритості, лібералізується рух капіталу та підприємницька діяльність, підвищується мобільність робочої сили.

На шлях посткомуністичних перетворень Україна, як і інші країни Східної Європи, стала у 1990-х роках. Політико-правові засади європейської та євроатлантичної інтеграції були закладені ще в Декларації про державний суверенітет України, прийнятій 16 липня 1990 року Верховною Радою Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Це був доленосний для України день. За одним із положень декларації було чітко закріплено, що Українська РСР виступає рівноправним учасником міжнародного спілкування; активно сприяє зміцненню загального миру і міжнародної безпеки; бере участь у загальноєвропейському процесі та європейських структурах [1].

Варто пам'ятати, що тодішній український парламент у своїй більшості був ще майже повністю «червоним», оскільки в ньо-

му переважали комуністи. Незважаючи на це, Декларація таки була прийнята, вищенаведені та інші стратегічні політико-правові положення якої стали фундаментальною основою для нової Конституції України, прийнятої у червні 1996 року. Якими були домовленості між депутатами-комуністами та депутатами від національно-патріотичних сил — залишилось історичною таємницею. Однак головним залишається факт, який засвідчує більшу поміркованість, далекоглядність і навіть, можливо, короткомиттеву мудрість тодішніх лівих сил, які дбали про майбутнє своїх дітей, онуків, правнуків, визначаючи цивілізаційно-європейський напрям руху нової української держави. Цих характеристик не можна, на жаль, приписати сучасним «лівими», які ніяк не можуть «вийти» з комуно-соціалістичного минулого.

Другим нормативно-правовим актом, в якому були закріплені євроінтеграційні прагнення України, стала Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України», де зафіксовано, що «перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам».

Конституція вже незалежної України, перейнявши від Декларації про її державний суверенітет своєрідну естафету, закріпила у своїх положеннях, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально-визнаними принципами і нормами міжнародного права (стаття 18). Крім того, у статті 1 йдеться про Україну як незалежну, суверенну, демократичну, соціальну і правову державу.

Зрозуміло, що наведені конституційні положення є швидше стратегічними цілями, яких необхідно досягати тривалий час і значними зусиллями. Проте саме в такий спосіб свої держави розбудовували і зміцнювали європейські народи, народи інших континентів, передаючи із покоління в покоління свої поетапні здобутки й навички державотворення, націотворення та державного управління.

Цінність наведених вище декларативних та конституційних положень полягає в тому, що вони містять засадничі принципи європейського та євроатлантичного вектору руху і розвитку України, орієнтуючи на співпрацю з такими існуючими інтеграційними

об'єднаннями, як Європейський Союз та Північноатлантичний Альянс (НАТО). Адже як можна забезпечувати національні інтереси і безпеку держави шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з іншими членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права, не співпрацюючи тісно з НАТО та з ЄС, не прагнучи членства в них?

Різні соціальні прошарки сучасного українського суспільства загалом досягли консенсусу в тому, що вступ до Євросоюзу є бажаним і може каталізувати необхідні зміни фактично в усіх галузях суспільного життя. Іншими словами, Європейський Союз став надзвичайно привабливим у багатьох відношеннях в уявленнях більшості громадян України. Однак порівняно з більшістю держав Східноєвропейського регіону Україна протягом двох десятиліть нерішуче демонструвала свою вірність європейському вибору, «роздвоюючись» між Європейським Союзом та Росією, пізно порушила питання про членство, що дало підстави Євросоюзу не включати її в порядок денний щодо останніх двох розширень 2004 та 2007 років. Низка чинників, зокрема трансатлантичні відносини, внутрішні реформи, проведення інтенсивних переговорів про вступ до ЄС з великою кількістю держав тощо, спричинили другорядне ставлення ЄС в його зовнішній політиці стосовно України.

Політико-правовою основою відносин між Україною та ЄС у період з 1998 до 2008 року стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) (підписана 14 червня 1994 р., ратифікована 1998 р.), яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. В рамках УПС було визначено 7 пріоритетних напрямів співпраці між Україною та ЄС: енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, наближення законодавства України до законодавства Євросоюзу, охорона навколишнього природного середовища, транспортна галузь, транскордонне співробітництво, співпраця у сфері науки, технологій та космосу. УПС закріпила предмет відносин і, зокрема, встановлення партнерства між Європейським Союзом та його державами-членами, з одного боку, та Україною — з іншого. Метою цих відносин було передбачено забезпечення основи для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-технічного та культурного співробітництва; створення засад для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, науково-

технічного та культурного співробітництва; підтримання України в її зусиллях, спрямованих на зміцнення демократії та повного завершення переходу до ринкової економіки.

Найцікавішим щодо УПС є той факт, що вона діє ще й сьогодні, хоча була розрахована на 10 років. Та оскільки нової угоди з Євросоюзом наразі ще не укладено, дія УПС вже п'ять років поспіль щорічно автоматично продовжується. За умови, якщо наприкінці листопада 2013 року чи згодом буде укладено Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, чинність УПС, очевидно, вичерпається і вона залишиться історичним документом, який вивчатимуть як своєрідний феномен міжнародного права, що виявився не лише багаторазово пролонгованим, але й таким, що виконаний трохи більше ніж на половину.

Стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 11 червня 1998 року, та в Програмі інтеграції України до ЄС, схваленій Указом Президента України 14 вересня 2000 року. Набуття повноправного членства в ЄС проголошено у Стратегії довготерміновою стратегічною метою європейської інтеграції України [2].

В березні 2007 року розпочалася підготовка так званої посиленої Угоди між ЄС та Україною з метою заміни нею УПС, робота над якою тривала до 2010 року. Нова посилена Угода мала базуватися на Плані дій (січень 2005 р.) та інших існуючих угодах і мала містити положення про зону вільної торгівлі, широку співпрацю у таких сферах, як зовнішня та безпекова політика, зона свободи, безпеки і правосуддя, енергетика, екологія, транспорт, обмін людьми тощо, створення органу (рада асоціації), який матиме повноваження ухвалювати юридично обов'язкові рішення. Проте в переговорному процесі з ЄС вдалося лише визначитися з доцільністю та необхідністю укладення класичного міжнародно-правового акту між Україною та Євросоюзом, яким має стати Угода про асоціацію.

Протягом останніх кількох років Євросоюз розглядав Україну як пріоритетну державу у рамках реалізації Європейської політики сусідства (ЄПС), яка була започаткована у 2003 році. Основною метою ЄПС є запобігання виникненню розмежувальних ліній між розширеним ЄС, країнами Східної Європи, Південного Кавказу та Південного Середземномор'я шляхом

залучення цих країн до політичної, економічної, безпекової та культурної співпраці та уніфікації у такий спосіб підходів ЄС до розвитку відносин з країнами цих регіонів. Згідно з певними умовами здійснення ЄПС Україну розглядають теоретично і практично не лише як країну, що знаходиться поза межами Європейського Союзу, на віддаленій периферії (теорія концентричних кіл), а й як таку, що не має перспективи членства. Європейські аналітики підкреслюють, що на практичному рівні ЄС включив Україну в Європейську політику сусідства замість вироблення індивідуальної стратегії розвитку відносин з нею. На теоретичному рівні науковці погоджуються, що за таких умов вплив ЄС, зокрема й на успішну демократичну трансформацію України, буде швидше непослідовним і малоефективним [3, с. 19].

Вивчаючи відносини Україна—ЄС через призму сусідської європеїзації (англ. Neighbourhood Europeanization), німецькі науковці звертають увагу на такі три виміри ЄПС, як розвиток демократії, економічне співробітництво, правосуддя та внутрішні справи, які, своєю чергою, залежать від таких п'яти незалежних змінних: зміст та зрозумілість вимог ЄС; стимули та винагороди; пряма фінансова допомога; форми та ступінь взаємозв'язку; місцеве сприйняття вимог та винагород. Вони роблять висновок, що формулювання інтересів ЄС за схемою «зверху-вниз» у поєднанні зі слабкою кондиціональністю, тобто винагорода та місцеве сприйняття вимог, є вирішальними для ефективності ЄПС в Україні.

Просування демократії «зверху-вниз» було ефективним після Помаранчевої революції, коли ЄС визнав Україну повноцінним гравцем ринку і згодом надав підтримку для підготовки до вступу в СОТ. Після цього просування демократії було менш ефективним через низьку винагороду. Для європеїзації перевагою сфери правосуддя та внутрішніх справ стала готовність України пристосовувати норми ЄС. Вимоги щодо кращого управління прикордонним режимом країн Східної Європи передусім стосуються інтересів ЄС щодо власної безпеки, що усвідомлює Україна. У сфері економічної інтеграції важливою для України є можливість підписання Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі. Іншими словами, найбільше значення для європеїзації України мають економічні стимули ЄПС, що, до речі, підтверджує економіко-інтеграційну сутність Європейського Союзу.

Асиметричність деяких показників, що характеризують певні переваги та часові рамки співпраці в усіх сферах і зокрема в економічній (Україна: швидка і висока; ЄС: повільна та низька) та сфері правосуддя і внутрішніх справ (Україна: безвізовий режим, додаткові винагороди; ЄС: маленькі винагороди багаторазового використання, «ні» подальшим поступкам), виявлена німецькими науковцями при аналізі відносин Україна—ЄС. Головною причиною саме такої «європеїзації» за допомогою реалізації Європейської політики сусідства стала політична нестабільність України в останні кілька років [4, с. 19–20]. Як справедливо при цьому наголошується, рівень європеїзації найбільше залежить від внутрішньої ситуації в країні. Важливою передумовою успішної імплементації ЄПС є передусім воля (прагнення) та мотивація країни до проведення інституційних реформ та впровадження демократичних принципів належного урядування, які з'явилися в Україні. Поряд з цим, від початку реалізації Європейської політики сусідства Україна заявляла, що відсутність перспективи її членства в ЄС є образливою, зважаючи на той поступ, який вона робить у напрямку виконання критеріїв вступу до ЄС.

Євросоюз є найбільшим донором фінансової допомоги Україні. Починаючи з 1991 року, загальний обсяг макрофінансової та гуманітарної допомоги, наданої Україні з боку ЄС в рамках програми ТАСІС (англ. — TACIS), складав понад 1 млрд євро. У 2007 році ЄС реорганізував та об'єднав програму ТАСІС з іншими супутніми програмами технічної допомоги, доступними для України, у новий Європейський інструмент сусідства та партнерства (англ. European Neighbourhood and Partnership Instrument). Механізми «Інструменту європейського сусідства й партнерства» (ЄІСП) передбачають надання Україні допомоги на підтримку демократичного розвитку та належного урядування (англ. Good Governance), проведення регуляторних реформ та розвитку інфраструктури. Фінансування в рамках Інструменту надається всім країнам у рамках ЄПС. Бюджет ЄІСП на 2007–2013 рр. становить приблизно 12 млрд євро, з них для України виділяється 494 млн євро в рамках Національної індикативної програми допомоги ЄІСП [2]. Однак в Україні дотепер не створено дієвого механізму використання коштів зовнішньої допомоги ЄС, що негативно позначається на реалізації фінансованих проектів. Головною проблемою є тривалий процес розробки та впровадження необхідного законодавчого регулювання використання зовнішньої допомоги ЄС, а та-

кож відсутність контролю і непрозорість процесу розподілу та використання коштів, що призводить до затримки їх отримання та освоєння [5].

Окрім ЄІСП, з 2007 року Україна отримала доступ до нових форм технічної допомоги ЄС. Зокрема, додаткова підтримка для здійснення реформ у сфері адаптації законодавства та зміцнення інституційної здатності надається у вигляді експертних консультацій у рамках спеціального механізму Технічної допомоги та інформаційних обмінів (англ. Technical Assistance and Information Exchange — ТАІЕХ), що застосовувався для сприяння передвступних переговорів з країнами-кандидатами. Крім цього, технічна та експертна допомога може надаватися індивідуальними державами-членами в рамках проектів Твінінг (англ. Twinning). Принципово новими інструментами допомоги стали Інвестиційний механізм сусідства (англ. Neighbourhood Investment Facility), бюджет якого становить 700 млн євро на період 2007–2013 рр. та Механізм підтримки державного управління (Governance Facility) з річним бюджетом 50 млн євро. Кошти Інвестиційного механізму надаються на правах позик і супроводжують позики міжнародних фінансових установ країнам-партнерам для підтримки економічних реформ та інфраструктурних проектів. Фонди Механізму підтримки державного управління надаються країнам-партнерам для реалізації заходів з реформування національної системи державного управління [2].

Під тиском України та інших країн — східних сусідів ЄС, а також у відповідь на започаткування «Союзу для Середземномор'я» у 2008 році Європейський Союз проголосив ініціативу поглибити відносини зі своїми східними сусідами на основі нових принципів, узявши за приклад формат відносин з Україною — принципи політичної асоціації та економічної інтеграції. Ініціатива отримала назву Східного партнерства (СП) і була започаткована у травні 2009 року на Саміті «Східне партнерство» в Празі. У цій Ініціативі не йдеться про надання країнам-учасникам статусу кандидатів на вступ до ЄС [5]. По суті «Східне партнерство» є додатковим майданчиком (платформою), де Україна може досить активно відстоювати свої інтереси, використовувати запропоновані механізми для здійснення структурних реформ у країні. Для співпраці у цьому форматі створено чотири майданчики: 1) демократія, належне урядування та стабільність; 2) економічна інтеграція та набли-

ження до політик ЄС; 3) енергетична безпека; 4) міжлюдські контакти. Також у рамках Східного Партнерства може здійснюватись підтримка подальших демократичних перетворень у державі, одним з компонентів якої є можлива участь України в парламентському діалозі у форматі трійки «Європейський Парламент–ОБСЄ–ПАРЕ». Ініціатива «Східне партнерство» може слугувати й майданчиком для об'єднання зусиль країн-партнерів щодо лібералізації візового режиму з державами ЄС.

У рамках реалізації Східного партнерства заплановано збільшити обсяги технічної допомоги ЄС для України, як і для інших східних сусідів ЄС. Окрім скерування частини фондів ЄІСП у розмірі 250 млн євро на період 2010–2013 рр. для потреб східних сусідів, додаткові 350 млн євро заплановано надати цим країнам протягом 2013–2020 рр. [2].

Водночас успішність ініціативи «Східне партнерство» залежатиме як від ефективності запропонованих у його рамках механізмів співробітництва, так і від політичної волі з боку країн-учасниць до розгортання тісного регіонального співробітництва у вищезазначених форматах. Складність координації дій зумовлена тим, що держави-учасниці – Україна, Молдова, Білорусь, Азербайджан, Вірменія та Грузія перебувають на різних етапах інтеграції до ЄС і здебільшого переслідують різні цілі. Україна має всі шанси не лише наздогнати Грузію та Молдову, які за останні роки просунулися в рамках Європейської політики сусідства та ініціативи «Східного партнерства» далі за інших країн-учасниць у визначених напрямках співробітництва, але й запропонувати взаємовигідні ініціативи регіональної співпраці країнам-партнерам. Це було б додатковим виявом нової якості регіональної політики України, здійснюваної нинішнім керівництвом держави.

Теперішній діалог між Україною та ЄС ведеться за такими основними напрямками: 1) Угода про асоціацію між Україною та ЄС (включно з угодою про створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі); 2) лібералізація візового режиму між Україною та ЄС. Окремим важливим напрямом співробітництва є енергетична сфера.

Угода про асоціацію може стати саме тим інструментом співпраці, який дасть змогу реально втілювати реформи, відійти від традиційної та зайвої риторики про «європейськість» України. Варто також мати на увазі, що між Україною та ЄС не існує гострих конфліктних проблем, а ця обставина дозволяє

говорити про спільність інтересів. Реалізація Україною Угоди про асоціацію (включно з угодою про створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі), а також реформування енергетичної галузі нашої держави може бути саме тим процесом, який дозволить говорити про реальну інтеграцію в ЄС. Така перспектива співробітництва між Україною та Євросоюзом видається особливо важливою з огляду на безпекове супроводження розвитку енергетичної галузі, оскільки саме в цій галузі економіки Україна має пройти своєрідний «тест» на успішність реформ, зробивши її функціонування прозорим і наближеним до європейських стандартів.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка має стати після Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами другим основоположним міжнародно-правовим актом, який врегульовує відносини між двома сторонами, буде юридично зобов'язуючим документом, що визначатиме рамки політичної асоціації та економічної інтеграції між ними.

Варто також урахувати, що наявність суттєвих диспропорцій у державних фінансах окремих країн ЄС сьогодні розглядається як одна з головних загроз відновленню економічного зростання ЄС. Якщо Євросоюзу не вдасться врегулювати цю проблему, то в подальшому це може стати основним аргументом для призупинення європейського розширення на тривалий час. З огляду на це, у сфері бюджетної політики Україні важливо поступово наближатися до критеріїв, визначених для країн ЄС, не допускаючи різкого зростання бюджетного дефіциту. Також доцільно при виробленні стратегії соціально-економічних реформ і довгострокових програм діяльності Кабінету Міністрів України врахувати положення нової економічної стратегії Євросоюзу «Європа-2020», оприлюдненої на початку березня 2010 року Європейською Комісією. Нова стратегія «Європа-2020», покликана витягнути 27 держав-членів Європейського Союзу із кризової водоверті, містить цілий комплекс стратегічних цілей, основна з яких полягає в «освітньому, тривалому та інтегративному розвитку» з кращим координуванням національних та європейської економіки. Ще однією з головних цілей є зменшення безробіття та бідності й водночас зростання екологічно чистої та високотехнологічної економіки. Нова стратегія «Європа-2020» фактично заміняє попередню Лісабонську стратегію, яка тривала з 2000 року і виявилася неефективною.

Незважаючи на вищезгадану складність прогнозування нових моделей розвитку відносин «Україна—Європейський Союз», від яких вирішальною мірою залежатиме продовження / неперодовження «європеїзації» / «не європеїзації» України, доречно усе ж таки згадати, що практичне втілення стратегії європейського будівництва здійснюється вже кілька десятиліть поспіль на основі таких найбільш поширених концепцій диференційованої європейської інтеграції, як «багатошвидкісна Європа», «європейське меню» «Європа змінних геометрій», які були визначені у 60-х та в середині 80-х років минулого століття й оприлюднені у 1990-х роках [6].

Проте жодне з теоретичних досліджень досі не переросло в ґрунтовну теорію з довгостроковою перспективою інтеграційної єдності як малих, так і великих держав-членів ЄС. Тим не менше, в процесі реалізації державної політики України у сфері європейської інтеграції відповідними органами державної влади можуть бути використані концепції, підходи та інструменти практичного втілення диференційованої європейської інтеграції [7].

З огляду на наявний досвід євробудівництва, перед Україною, на думку В. Посельського [8], відкриваються три можливі шляхи інтеграції до Євросоюзу, які умовно можна назвати «балкано-турецькою» (процедура тривалого інституційного приєднання), «норвезькою» (пошук багатостороннього формату асоціації з ЄС) чи «швейцарською» (поглиблені двосторонні відносини) моделями. Найвірогідніший сценарій євроінтеграційного поступу України, як вважає дослідник, полягає у досягненні нею поглибленої двосторонньої асоціації з Євросоюзом за прикладом відносин ЄС—Швейцарія. Україна та ЄС взаємозацікавлені в якісному завершенні переговорів щодо підписання Угоди про асоціацію, яка має стати фундаментом таких відносин. Додаткову цінність такий документ матиме для України за умови включення до Угоди положень про перспективу членства та запровадження безвізового режиму після виконання відповідного плану дій.

В проектах Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та Угоди про поглиблену та всеосяжну зону вільної торгівлі, підписання яких заплановано на кінець листопада ц.р. у Вільнюсі, міститься близько 20% положень соціо-гуманітарного, політико-правового та адміністративно-управлінського характеру та близько 80% — економічного. Попри те що в проекти цих документів сторони не заклали по-

ложення про перспективи членства України в ЄС, цей факт не варто сприймати як драматичний, оскільки такі міжнародно-правові акти, зазвичай, не містять подібних положень. Більше того, думки про те, що угоди можуть бути і не підписані в листопаді, якщо Україна не встигне виконати всі умови ЄС, не варто перебільшувати і драматизувати. Таке підписання може відбутися і пізніше — у січні, березні чи червні наступного року або в інший час, оскільки не йдеться про припинення відносин між Україною та Європейським Союзом у принципі, якщо якась з умов ЄС не буде виконана Україною своєчасно.

Можна зробити такі висновки:

— політико-правові засади державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції України є тією опорою, на якій має триматися стратегія і тактика здійснення цієї політики, якою керуються всі посадовці, починаючи від президентів, міністрів, парламентаріїв, суддів, науковців і закінчуючи спеціалістами виконавчих органів влади усіх рівнів у процесі виконання своїх функціональних обов'язків;

— політика України у сфері європейської інтеграції нині та в умовах становлення й розвитку громадянського суспільства потребує постійної уваги та реальної систематичної підтримки з боку держави.

1. Декларація про державний суверенітет України // Закони України: Офіційне видання / ред. кол.: В.Ф. Опришко, Л.Є. Горьовий та ін. — К., 1996. — Т. 1. — 462 с.
2. Засади розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом. Представництво України в Європейському Союзі. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu/ua/publication/content/1983.htm>
3. *Schimmelfennig Frank* (2007): Europeanization beyond Europe // *Living Reviews in European Governance*. — Vol. 4. — 2009. — № 3. — 28 p. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.astrid-online.it/Riforma-de/Studi-e-ri/Archivio-25/Shommelfennig_LivRev-Eur-Gov_3_2009.pdf
4. *Gawrich Andrea, Melnykovska Inna, Schweickert Rainer*. Neighbourhood Europeanization Through ENP: The Case of Ukraine, KFG Working Paper Series, № 3. — August 2009. — 28 p. Kolleg-Forscherguppe (KFG) «The Transformative Power of Europe», Free University Berlin. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.polsoz.fuberlin.de/en/v/transformeurope/publications/working_paper/WP_03_August_Melnykovska_Gawrich_Schweickert.pdf
5. Європейська інтеграція України: поточна ситуація, завдання та пріоритети державної політики: матер. засід. «круглого столу» / за заг. ред. О.В. Снігир; авт. аналіт. доп. Микал О.К., Гаряча Ю.П., Гуцал С.А. — К.: НІСД, 2010. — 64 с.
6. *Грицяк І.А., Хоменко О.* Основні концепції диференційованої європейської інтеграції // *Вісник НАДУ*. — 2009. — № 2. — С. 200–210.
7. *Грицяк І.А., Хоменко О.* Диференційована європейська інтеграція: аналіз концепцій, підходів та інструментів // *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України* / за заг. ред. В.П. Приходька. — К.: НАДУ, 2009. — Вип. 1. — 292 с. (182–194).
8. *Посельський В.* Європейський Союз після ратифікації Лісабонського договору // «Дзеркало тижня». — № 38, жовтень, 2009.

Ihor HRYTSIAK,

*Head of the European Integration Department,
National Academy of Public Administration,
Office of the President of Ukraine,
PhD in Public Administration, Professor,
Honored Worker of Science of Ukraine*

POLITICAL AND LEGAL PRINCIPLES OF STATE POLICY IN THE CONTEXT OF EUROPEAN AND EURO-ATLANTIC INTEGRATION

Modern Ukraine plays an important role in the development of political and economic cooperation on the European continent and in the surrounding areas, ensuring regional stability and security. Bordering in its Western part directly with the Member States of the European Union — Poland, Slovakia, Hungary and Romania, and in the East — with Russia, with the Black and Azov Seas, Ukraine is gradually becoming a more active player, first and foremost, in international economic relations. As a result, there are changes in the markets of goods and services in the direction of greater openness, liberalizing capital flows and business activities, increased labor mobility. Its way of the post-communist transformation Ukraine started to go in the 1990s, as well as other countries in Eastern Europe. Political and legal frameworks of the European and Euro-Atlantic integration were established in the Declaration of State Sovereignty of Ukraine, adopted July 16, 1990 by the Verkhovna Rada of the Ukrainian Soviet Socialist Republic.

At that momentous day Ukraine adopted the Declaration on State Sovereignty of Ukraine, one of the provisions of which clearly stipulates that the Ukrainian SSR acts as an equal participant in international communication; actively promotes peace in the world and international security; is directly involved into the European processes and European institution activities [1].

It should be remembered that then Ukrainian Parliament in its majority was still almost entirely «red», as it was dominated by the

Communists. Despite this, the Declaration was adopted, and the above mentioned and other strategic political and legal positions of the Declaration became the fundamental basis for the Constitution of Ukraine, adopted in June 1996. What was the agreement between the Communist deputies and members of the national-patriotic forces is still a historical mystery. But it remains the main fact that this position of the «left» deputies was really moderate, they proved their foresight and even, possibly, short-term wisdom of people who care about the future of their children, grandchildren, great-grandchildren, defining the European direction of the civilization development of the new Ukrainian state. These characteristics can not, unfortunately, be attributed to the modern «left» who can not «get out» of the communist-socialist past.

The second legal act, which established the European aspirations of Ukraine, was the Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on July 2, 1993 «On the foreign policy of Ukraine», which stipulated that «promising to Ukrainian foreign policy is the goal of Ukraine's membership in the European Community, provided that it does not harm its national interests».

Constitution of Ukraine (1996), adopting from the Declaration on State Sovereignty of Ukraine a kind of relay, consolidated in its positions that Ukraine's foreign policy is aimed at ensuring its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with the international community, according to the generally recognized principles and norms of international law (Article 18). Moreover, its Article 1 declared Ukraine as an independent, sovereign, democratic, social state where the rule of law is executed.

It is clear that the above mentioned constitutional provisions are strategic objectives that need to be achieved for a long time and through tremendous efforts. However, in this way the European nations and the peoples of other continents built and strengthened their countries, transferring from generation to generation their milestone achievements and skills of state-building, nation-building and governance.

The value of the above mentioned provisions from the Declaration and Constitution is that they contain the fundamental principles of European and Euro-Atlantic vector of movement and development, focusing on collaboration with existing integration associations such as the European Union and the North Atlantic

Alliance (NATO). After all, how can the state ensure its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with the international community, according to the generally recognized principles and norms of international law, if it does not work closely with NATO and the EU and without seeking membership in these organizations?

Different social strata of contemporary Ukrainian society in general reached a consensus that EU membership is desirable and can catalyze the necessary changes in almost all areas of public life. In other words, the European Union has become increasingly attractive in many issues in the minds of most citizens of Ukraine. However, in comparison with the majority of Eastern European States, Ukraine for two decades has demonstrated its loyalty to the European choice hesitatingly, «vacillating» between the EU and Russia, it raised the issue of accession too late, that gave grounds for the EU not to include it in the agenda of the two enlargements of 2004 and 2007. A number of factors, including such as transatlantic relations, internal reforms, conducting intensive negotiations with a great number of other post-communist states — have caused secondary treatment of the relations with Ukraine by the EU in its foreign policy.

Political and legal basis of relations between Ukraine and the EU in the period from 1998 to 2008 was the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) (signed on June 14, 1994 and ratified in 1998), which established cooperation on a wide range of political, commercial, economic and humanitarian issues. In PCA there were identified 7 priority areas of cooperation between Ukraine and the EU: energy, trade and investment, justice and home affairs, adaptation of Ukrainian legislation to the EU requirements, environmental protection, transport, trans-border cooperation, cooperation in science, technology and space. PCA strengthened the object of relations, and in particular the partnership between the European Union and its Member States on the one hand, and Ukraine on the other. The purpose of this partnership was to provide a basis for mutually beneficial economic, social, financial, scientific, technological and cultural cooperation, to support Ukraine in its efforts to strengthen democracy and to complete the transition to a market economy.

PCA is most interesting about the fact that it still works today, even though it was designed for 10 years. However, as a new

agreement with the European Union has not yet been signed, the PCA for five consecutive years is automatically prolonged. Provided that at the end of November 2013 or any other near future the Association Agreement between Ukraine and the European Union is signed, the PCA is obviously going to exhaust its effects and it is going to remain a historic document that will be studied as a unique phenomenon of international law not only because of its repeated prolongation, but also as one that is fulfilled slightly more than half.

Ukraine's strategic course towards European integration was confirmed and developed in the Strategy of Ukraine's Integration into the EU, approved by the Decree of the President of Ukraine June 11, 1998 and the Program of Ukraine's Integration into the EU, approved by the Decree of the President of Ukraine September 14, 2000. Full membership in the EU was proclaimed in the Strategy as a long-term strategic goal of European integration of Ukraine [2].

In March 2007 preparation of the so-called Enhanced Agreement between the EU and Ukraine to replace the PCA started, and it continued till 2010. The new Enhanced Agreement should be based on the Action Plan (January, 2005) and other existing agreements and should include provisions on free trade, extensive cooperation in such areas as foreign and security policy, area of freedom, security and justice, energy, environment, transport, people-to-people contacts etc. Also it included the provision to create a body (Board of Association) that would have the authority to make legally binding decisions. However, in the negotiation process, the parts determine the appropriateness and necessity of preparation of classical international legal act between Ukraine and the European Union, which is an association agreement.

Over the past few years, the EU considers Ukraine as a priority state for cooperation in the framework of the European Neighborhood Policy (ENP), which was launched in 2003. The main goal of the ENP is to prevent the emergence of dividing lines between the enlarged EU and its new neighbors — countries in Eastern Europe, Southern Caucasus and Southern Mediterranean — through the involvement of these countries in the political, economic, security and cultural cooperation and unification in this way of the EU approach to relations with the countries of these regions. Under certain conditions of the ENP implementation, Ukraine is considered theoretically and practically not only as a country that is outside the European

Union, on the remote periphery (the theory of concentric circles), but also as one that is not qualified for membership. European analysts point out that on a practical level the EU has included Ukraine in the European Neighborhood Policy in lieu of making individual strategy of relations with it. At the theoretical level, scholars agree that under these conditions the influence of the EU on Ukraine, including a causing of successful democratic transformation, is rather inconsistent and ineffective [3, p. 19].

Studying the Ukraine – EU relations through the prism of the so called Neighborhood Europeanization, German researchers pay attention to the following three dimensions of the ENP: democracy; economic cooperation; justice and home affairs, which, in turn, depend on such five independent variables: the content and clarity of the requirements of EU incentives and rewards, direct financial assistance, forms and degree of interconnection, local perceptions of requirements and rewards. They conclude that the formulation of EU interests «top-down» in combination with a weak conditionality, make the local perceptions and requirements crucial for the effectiveness of the ENP in Ukraine.

Promoting democracy «top-down» was effective after the Orange Revolution, when the EU recognized Ukraine as a full market player and subsequently provided support for pre-accession to the WTO. After that democracy promotion was less effective due to low reward. For the Europeanization process the benefit of justice and home affairs field was explained by Ukraine's readiness to adapt EU legislation. The requirements for better border management regime in Eastern Europe primarily affects the interests of the EU own security, and Ukraine is conscious of it. In the area of economic integration the opportunity to sign an agreement on free trade is important for Ukraine. In other words, the economic ENP incentives are the most important for the Europeanization of Ukraine, and it once again confirms the economic nature of the European integration.

Asymmetry of some indicators that characterize the merits and timing of cooperation in all fields, particularly in the economy (Ukraine: fast and high, EU: slow and low) and the area of justice and home affairs (Ukraine: visa requirements, additional fees, EU: small reward reuse, «no» further concessions) are discovered by German scientists in the analysis of EU – Ukraine relations. A key reason of such kind of «Europeanization» through

the European Neighborhood Policy was the political instability in Ukraine in recent years [4, p. 19–20]. As scholars rightly note, such kind of Europeanization is most dependent on the internal situation in the country. An important prerequisite for the successful implementation of the ENP is primarily the will (desire) and the motivation of the country to institutional reforms and the introduction of democratic principles of good governance, which appeared in Ukraine. At the same time, from the beginning of the European Neighborhood Policy, Ukraine stated that the lack of prospects for EU membership is offensive, given the progress that it makes towards meeting the criteria for EU accession.

The EU is the biggest donor of financial assistance to Ukraine. Since 1991, the total macro-financial and humanitarian assistance provided to Ukraine by the EU within the framework of the TACIS program, amounted to more than 1 billion Euros. In 2007, the EU has reorganized and combined TACIS programs with other EU assistance available to Ukraine into the new European Neighborhood and Partnership Instrument. Mechanisms of the European Neighborhood and Partnership Instrument (ENPI) provide assistance to support Ukraine's democratic development and good governance, regulatory reform and infrastructure development. Financing of the Instrument is available to all countries in the ENP. ENPI budget for the EU financial perspective of 2007–2013 is approximately 12 billion Euros, of which Ukraine is allocated for 494 million under the National Indicative Program for ENPI assistance [2]. However, Ukraine has not yet established an effective mechanism for use of EU external assistance, which, in turn, affects the implementation of funded projects. The main problem is the long process of developing and implementing the necessary legislation, regulating the use of EU external assistance, and the lack of control and transparency of the process of distribution and use of funds, resulting in a delay of receiving and development [5].

Except ENPI, in 2007 Ukraine gained access to new forms of EU assistance. In particular, additional support for reform in the field of legal approximation and the strengthening of institutional capacity is available in the form of expert advice as part of a special mechanism for Technical Assistance and Information Changes (TAIEX), which was used to promote the pre-accession negotiations with EU candidates. In addition, technical and expert assistance may be provided by individual Member States in the frame-

work of the Twinning project. Fundamentally new aid instruments are Neighborhood Investment Facility, budget of 700 million Euros for the period of 2007–2013, and Governance Facility with an annual budget of 50 million Euros. NIF funds are loans accompanying loans from international financial institutions to partner countries to support economic reforms and infrastructure projects. Governance Facility support is provided to partner countries to support measures of the national government reforming [2].

Under pressure from Ukraine and other countries — the EU Eastern neighbors, as well as in response to the launch of the «Union for the Mediterranean», in 2008 the European Union has put forward an initiative to deepen relations with its Eastern neighbors based on new principles, developing their format from the relations with Ukraine — principles of political association and economic integration. The initiative was called the Eastern Partnership (EaP) and was launched in May 2009 at the «Eastern Partnership» Summit in Prague. This initiative is not about providing participating countries to the status of candidate for EU membership. In fact, the «Eastern Partnership» is an additional platform where Ukraine can be sufficiently active defending its interests, can use the mechanisms for structural reforms in the country. For cooperation in this format four areas were established: 1) democracy, good governance and stability, 2) economic integration and convergence with EU policies, 3) energy security, and 4) people-to-people contacts. Within the framework of the Eastern Partnership it is possible to carry further democratic reforms in the country, one component of which is Ukraine's possible participation in the parliamentary dialogue in the form of «troika» — «European Parliament–OSCE–PACE». The initiative «Eastern Partnership» can also serve as a platform for joint efforts of partner countries to liberalize visa regime with EU countries.

Within the framework of the Eastern Partnership it is scheduled to increase the EU assistance to Ukraine, as well as to the other eastern neighbors. In addition to the referral of ENPI funds of 250 million Euros for the period of 2010–2013 for the needs of their eastern neighbors, the additional 350 million Euros are planned for these countries for the period of 2013–2020 [2].

However, the success of the «Eastern Partnership» will depend on the efficiency of proposed in the framework of cooperation mechanisms and on the political will of member states to deploy close regional co-

operation in the above formats. Difficulty in coordinating the «Eastern Partnership» exist due to the fact that the states – participants – Ukraine, Moldova, Belarus, Armenia, Azerbaijan and Georgia – are at different stages of EU integration and pursue different goals in general. Ukraine has the potential not only to catch up with Georgia and Moldova, which in recent years have moved within the European Neighborhood Policy and the Eastern Partnership initiative further than other states in specific areas of cooperation, but also to offer mutually beneficial initiatives for regional cooperation to the partner countries. It would be an additional manifestation of a new quality of regional policy of Ukraine, carried out by a new state leadership.

The current dialogue between Ukraine and the EU goes forward in the following key areas: 1) The Association Agreement between Ukraine and the EU (including agreement on a deep and comprehensive free trade area), 2) the liberalization of the visa regime between Ukraine and the EU. Another important area of cooperation is the energy sector.

Association Agreement could be just the tool for collaboration that will help to implement real reforms and to move away from the traditional and excessive rhetoric of «Europeanness» of Ukraine. It should also be borne in mind that between Ukraine and the EU there is no conflict of acute problems, and this allows us to talk about common interests. Implementation by Ukraine of the Association Agreement (including agreement on a deep and comprehensive free trade) and the reform of the energy sector may be just the process that will talk about real integration in the EU. This perspective of cooperation between Ukraine and the European Union is particularly important given the security support of the energy sector, as it is in this area of the economy Ukraine must pass a kind of «test» on the success of the reforms, making its operation transparent and close to European standards.

The Association Agreement between Ukraine and the EU, which will be, after the Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the European Communities, second fundamental international legal act that regulates the relationship between the two parties will be legally binding document that defines the framework of political association and economic integration between them.

It should also be borne in mind that the presence of significant imbalances in public finances of some EU countries now is regard-

ed as one of the major threats to economic recovery of the EU. If the EU fails to resolve the problem, then in the future this may be the main argument for the suspension of European enlargement for a long time. For this reason, in fiscal policy it is important for Ukraine to approach gradually to the criteria, set for the EU, avoiding sharp rise in the budget deficit. Also it is useful during development of a strategy of social and economic reforms and of long-term programs of the Cabinet of Ministers of Ukraine to consider the provisions of the new EU economic strategy «Europe-2020», promulgated at the beginning of March 2010 by the European Commission. The new strategy «Europe-2020», designed to pull 27 member states of the European Union out of the crisis cycle, contains a set of strategic goals, the main of which is «education, sustainable and integral development» with better coordination of national and European economy. Another of the main objectives is the reduction of unemployment and poverty and at the same time the growth of clean and high-tech economy. The new strategy «Europe-2020» actually replaces the previous Lisbon Strategy, which lasted from 2000 and was not effective.

Despite the complexity of the above mentioned predictions on new models of relations «Ukraine-EU», on which crucially depend on the continuation / non-renewal; «Europeanization» / «non-Europeanization» of Ukraine, it is appropriate nevertheless to mention here that the practical implementation of the strategy of European construction is already several decades in a row, based on the most common concepts of differentiated European integration, such as «Multi-speed Europe», «Europe a la carte» «Europe of variable geometry», identified in the 60's and mid 80's of the XX century and published in 1990's years [6].

However, despite the contribution of these theoretical studies, none of them so far developed into a solid theory with long-term perspective of the integration in one unity both small and large Member States. At the same time, in the process of implementation of the state policy of Ukraine in the field of European integration, relevant authorities can use concepts, approaches and tools of practical implementation of differentiated European integration concepts.

Given past experience of the European integration of Ukraine, according to the ideas of V. Poselsky [8], there are three possible ways of integration into the European Union, which can be called «Balkan-Turkish» (procedure of long-term institutional affiliation),

«Norwegian» (search of multilateral format association with the EU) or «Swiss» (deeper bilateral relationship) models. The most likely scenario of the European integration of Ukraine, according to V. Poselsky, is to achieve its deep bilateral association with the European Union, following the example of the EU–Switzerland relations. Ukraine and the EU both are interested in high-quality completion of negotiations on the Association Agreement, which is to become the foundation of the relationship. The added value of this document will be provided by including to the Agreement provisions on the term of membership and by visa-free regime after the action plan fulfillment.

In the draft Association Agreement between Ukraine and the European Union and the Agreement on free trade, the signing of which is scheduled for late November in Vilnius, there are about 20% of the provisions of socio-humanitarian, political, legal, administrative and managerial character, 80% – of economic character. Despite the fact that in the draft document there were not laid the positions of Ukraine's prospects of EU accession, this fact should not be taken as dramatic, for such international instruments usually do not contain this kind of provisions. Moreover, today fear that the Agreements may not be signed in November, for Ukraine hasn't time to fulfill all the conditions of the EU, should not be exaggerated and dramatized. This signing can take place later – in January, March or June next year, or at any other times, because no one speaks about the suspension of relations between Ukraine and the EU in principle, if Ukraine fails to fulfill some of the conditions in time.

In summary, we can draw the following conclusions:

– political and legal principles of the state policy in the field of European and Euro-Atlantic integration of Ukraine is the main pillar, on which rests the strategy and tactics of the implementation of this policy, that governs the activity of all the officials, from presidents, ministers, parliamentarians, judges, academics, to specialists of the executive branch in the performance of their duties;

– the European integration policy of Ukraine nowadays, taking into consideration the formation and development of civil society, requires constant attention and a real systematic support from the state.

**ВИСТУП ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ
НА УРОЧИСТІЙ АКАДЕМІ
З НАГОДИ 1025-РІЧЧЯ ХРЕЩЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСИ**

*Вельмишановні владика, глави церков
і релігійних організацій!
Дорогі співвітчизники!*

Сердечно вітаю вас усіх з 1025-річчям хрещення Київської Русі, яке ми відзначаємо цього року.

Нинішні урочистості — чудова нагода відійти від буденних клопотів та звернутися до духовних витоків і традицій, які впродовж багатьох століть становили серцевину ідентичності українців.

Осягаючи пройдений народом шлях, ми бачимо велич історії, культури, понад тисячолітній поступ України, прагнення до інтелектуального та духовного збагачення, взаємної оборони від лихолітніх вторгнень, що посягали на нашу свободу та християнські цінності.

Прийняття християнства як державної релігії було доленосним історичним актом, який вивів Київську Русь на новий цивілізаційний рівень, визначив її місце у колі християнських держав, дав могутній поштовх для розвитку нової якості та змісту культури, політичних і громадських інститутів.

В історії багатьох народів був свій просвітитель із апостольською місією. Для всіх православних таким провідником був Великий рівноапостольний князь Володимир. Як мудрий політик, він прагнув утвердити Київську Русь рівноправною державою серед своїх сусідів.

Місія князя Володимира здійснювалася не в духовній пустелі. За переказами, першим благовісником віри Христової на сучасних землях України був апостол Андрій Первозванний.

У перші століття нової ери, перебуваючи на засланні у Криму, у складних умовах проповідували Слово Боже видатні християнські діячі.

Слід також згадати, що у цьому році християнський світ відзначає 1150-ту річницю початку місії рівноапостольних Кирила і Мефодія, які, створивши слов'янську абетку, зробили доступним для слов'янських народів Святе Письмо. За більш ніж століття до Володимира Великого хрещення прийняв київський князь Аскольд. Християнкою була й бабуся святого рівноапостольного князя — свята княгиня Ольга.

Не дивно, що зерна євангельських слів осіли на підготовлений ґрунт, і з Києва по всій Русі стрімко проходило хрещення народу. За короткий час Київська Русь стала справжнім центром православного християнства. Ця місія продовжується і нині.

Християнство збагатилося на Русі здобутками місцевої культури, підживлюючи її власним колоритом. Такий синтез сприяв виробленню неповторного стилю в літературі, образотворчому мистецтві, архітектурі й музиці.

Вже у перше сторіччя після офіційного прийняття християнства як державної релігії Київської Русі було створено такі шедеври світового значення, як Софія Київська, «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона, Свято-Успенський собор Києво-Печерської лаври, «Повість минулих літ».

Київська християнська держава стала повноправним суб'єктом міжнародних відносин, про що, зокрема, свідчать численні родинні зв'язки київських князів із європейськими королівськими та візантійськими імператорськими родинами, які мали передусім політичне значення.

Велику роль у розвитку національних традицій відіграли в XVI–XVII століттях церковні братства та школи. У козацьку добу, особливо під проводом Богдана Хмельницького, а саме у колі церковних інтелектуалів була усвідомлена безпосередня спадковість козацького народу з Київською Руссю. Важко переоцінити вплив православного християнства на суспільну мораль і правову свідомість наших пращурів.

Наша духовна культура завжди демонструвала і продовжує демонструвати сьогодні толерантне ставлення до інших культур і релігій, ініціювала й ініціює вагомий, взаємозбагачуючий, безперервний культурний діалог зі світом.

Спільні риси в культурах багатьох європейських народів дають право говорити про європейську ідентичність, яка за своєю суттю є християнською, та стверджувати, що українці — її носії.

Без української ікони, церковно-храмової архітектури, хорошого співу та чернецтва неповним є уявлення про європейську цивілізацію.

Важливим чинником розвитку громадянського суспільства є стан державно-церковних відносин. В Україні діє близько 37 тисяч релігійних організацій 55 віросповідних напрямів. Безумовно, таке релігійне різнобарв'я обумовлює проведення виваженої державної політики в духовній сфері з метою консолідації всіх релігійних груп, утвердження суспільно-політичної стабільності, забезпечення конституційних прав.

Приємно відзначити високий рівень співпраці між різними релігійними спільнотами. Передусім це стосується діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій. Її досвід діалогу, здатність знаходити спільні позиції щодо складних питань заслуговують на найвищу повагу. З вдячністю ми сприймаємо її міжнародну активність.

Високу шану і вдячність адресуємо також очільникам церков і релігійних об'єднань України.

28 липня Митрополит Володимир відзначатиме тезоіменитство. Хочу від усіх нас привітати його з цією подією.

Запевняю, що й надалі всю проблематику державно-церковних відносин ми будемо розглядати на постійній основі у форматі всебічної взаємодії органів влади з релігійними організаціями.

Ще раз підкреслюю — для держави всі церкви і релігійні організації є рівні. Ми поважаємо вибір наших громадян і гарантуємо кожному конституційне право на свободу віросповідань.

Ми не допустимо використання церков і релігійних організацій деякими політичними силами у своїх вузьких інтересах. Це стосується також і закордонних центрів, що через релігійні організації інколи прагнуть впливати на внутрішньополітичну ситуацію в Україні. Адже йдеться про питання національної безпеки держави.

У той же час, органи влади сприяли і будуть підтримувати розвиток міжцерковних зв'язків, місіонерську діяльність релігійних організацій.

Сьогодні церква і держава в Україні мають більш активно виступати партнерами у справі соціального служіння. Згадаймо

мудрі слова славетного українського митрополита Іларіона: «Служити народові — то служити Богові».

Закликаю усі органи влади, представників бізнесу разом із духовенством активніше допомагати обездоленим і нужденним. Слід посилити увагу до підтримки інституту сім'ї, виховання молоді, опікою охопити сиріт, людей у місцях позбавлення волі. Усім разом дбати про розквіт суспільства, соціальної справедливості і милосердя.

Органам влади слід посилити співпрацю з релігійними організаціями щодо впровадження ефективної політики охорони культурної спадщини, дбаючи про кожну культурну споруду.

Маємо разом формувати в українських громадян, представників бізнесу високу відповідальність за вагому тисячолітню спадщину, яку нам залишили попередні покоління.

Ми повинні бути свідомі того, що є спадкоємцями видатної традиції, яку започаткував один із європейських цивілізаційних форпостів — Київська Русь. Вона продемонструвала усьому тогочасному світові високі зразки духовності, правового мислення, самоорганізації громад і державної політики.

Історія свідчить, що жорстоко страждає той, хто не прагне зберігати єдність віри, народу, держави. Здолавши тяжкі випробування, наш народ лише наприкінці ХХ століття остаточно виборов незалежну державу, яка свято наслідує традиції Київської Русі. Але ще не всі рани минулого загоєно.

Попереду в нас усіх тяжка праця задля відновлення єдності православ'я, стародавньої традиції християнства Київської Русі. Традиції, яка шанувала усі релігії народів світу, але завжди була вірна своїй рідній Київській купелі.

Певнений, що у нас вистачить і мудрості, і сили у цій об'єднавчій богоугодній справі. Майбутнє України, її народу в єдності, а не в розділеннях. Це не пафосні слова, а важливе послання, яке ми зобов'язані передавати від покоління до покоління.

Переконаний, з вірою у майбутнє ми зуміємо досягти омріяних висот.

Благослови нас, Господи, на величні і добрі справи в ім'я України та її народу!

Дякую за увагу!



Президент України Віктор Янукович (у центрі праворуч) та Президент Російської Федерації Володимир Путін (у центрі ліворуч) під час урочистого молебню на Володимирській гірці з нагоди 1025-річчя Хрещення Київської Русі, Київ, 27 липня 2013 року. Фото Павла Багмута
 The President of Ukraine Viktor Yanukovych (rightward in center) and the RF President Volodymyr Putin (leftward in center) during a solemn prayer on the Volodymyr Hill on the occasion of the 1025th anniversary of Christianity of Kievan Rus, Kyiv, July 27, 2013. Photo of Pavlo Bagmut



Президент Російської Федерації Володимир Путін, Президент України Віктор Янукович, Президент Молдови Ніколає Тимофті та Президент Сербії Томіслав Ніколич (зліва направо) під час урочистого молебню з нагоди 1025-річчя Хрещення Київської Русі, Київ, 27 липня 2013 року. Фото Павла Багмута
 The RF President Volodymyr Putin, the President of Ukraine Viktor Yanukovych, the President of Moldova Nicolae Timofti and the President of Serbia Tomislav Nikolic (left to right) during a solemn prayer on the occasion of the 1025th anniversary of Christianity of Kievan Rus, Kyiv, July 27, 2013. Photo of Pavlo Bagmut

**SPEECH OF THE PRESIDENT OF UKRAINE ON THE OCCASION
OF THE SOLEMN CEREMONY OF CELEBRATION
OF 1025TH ANNIVERSARY OF CHRISTIANITY
IN THE KYIVAN RUS**

*Dear archbishops, leaders of the churches
and religious organizations,
Dear compatriots!*

I am happy to heartily congratulate you on the 1025th anniversary of the Christianity in the Kievan Rus, which we celebrate this year.

Today's celebration is a great opportunity to move away from everyday routine and turn our attention to spiritual roots and traditions, which for centuries constituted the core of the Ukrainian identity.

Comprehending the dynamic path of our country development, we see the greatness of history, culture and progress of Ukraine through millennial period, striving for intellectual and spiritual enrichment, mutual defense against invasions claiming our freedom and Christian values.

The adoption of Christianity as the state religion was the momentous historic act that led the Kievan Rus to the next level of civilization, defined its place in the family of the Christian states, gave a powerful impetus to the development of new quality and content of cultural, political and social institutions.

In the history of many nations there was an educator of the apostolic mission. The Great Prince Volodymyr proved to be such religious leader for all Orthodox Christians. As a wise politician, he sought to establish the Kievan Rus as an equal state among its neighbors.

Prince Volodymyr performed his mission not in a spiritual desert. According to a legend, St. Andrew the Apostle was the first evangelist of the Christian faith in the modern territory of Ukraine.

In the first century AD prominent Christian leaders preached the word of God in difficult conditions of exile in Crimea.

It should also be mentioned that this year the Christian world celebrates the 1150th anniversary of the mission of Cyril

and Methodius, who created the Slavic alphabet and made the Scriptures available to the Slavic peoples.

The Great Kyiv Prince Askold had adopted Christianity for more than a century before Volodymir. Princess Olga, the Prince's grandmother, was also Christian. Not surprising that the grains of Gospel were planted on the prepared soil. The people in the Kyivan Rus were rapidly baptized and in a short time the Kievan Rus became a center of Orthodox Christianity. This mission continues today. Christianity was enriched in the Kyivan Rus with achievements of the local culture adding to it own flavor. This synthesis contributed to development of a unique style in literature, art, architecture and music.

As a result, in the first century after the official adoption of Christianity as the state religion of the Kievan Rus there were created such masterpieces of the world magnitude as St Sophia Cathedral of Kyiv, «Sermon on Law and Grace» by Metropolitan Hilarion, the Holy Dormition Cathedral of the Kyiv-Pechersk Lavra, the «Tale of Bygone Year».

The Kyiv Christian state became a full subject of the international relations, in particular, supported by many family ties of the Kievan princes with the royal houses of Europe and the Byzantine imperial family, who were primarily of political significance.

Church fraternities and schools played an important role in the development of national traditions in the 16th–17th centuries.

In the Cossacks period, especially under the leadership of Bogdan Khmelnytsky, the church intellectuals recognized that the Cossack people's hereditary was directly related to the Kievan Rus.

It is difficult to overestimate the influence of Orthodox Christianity on the public morality and legal consciousness of our ancestors.

Our spiritual culture has always demonstrated and continues to demonstrate tolerant attitude towards other cultures and religions. It initiated and continues to initiates meaningful and mutually advantageous cultural dialogue with the world.

Common features in the cultures of many European nations allow talking about our European identity, which is Christian in its nature, and claim that Ukrainians are its bearers.

Understanding of the European civilization is incomplete without Ukrainian icons, Ukrainian church temple architecture, Ukrainian choir singing and Ukrainian monasticism

The state-church relations are an important factor in the development of civil society.

In Ukraine there are about 37,000 religious organizations of 55 religious trends. Such a multiplicity of religions needs a balanced policy in the spiritual realm in order to consolidate all religious groups, promote social and political stability, provide the constitutional rights.

It would cheer up to recognize a high level of cooperation between different religious communities. First of all it concerns the activities of the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations. Its experience of maintaining dialogue, ability to find common ground on difficult issues deserve the highest respect. With gratitude we accept its international activity.

Our high respect and appreciation we address to the leaders of churches and religious associations of Ukraine.

On July 28 Metropolitan Volodymyr will celebrate the Name Day. I would like to congratulate him on this occasion on behalf of all of us.

I assure you that further on we will consider the whole issue of church-state relations on an ongoing basis in the form of comprehensive cooperation between the government and religious organizations.

Once again I emphasize that all the churches and religious organizations are equal for the state. We respect the choice of our citizens and ensure the constitutional right to freedom of religion for everybody.

We will not allow the use of churches and religious organizations by any political forces in their own narrow interests. This also applies to foreign centers, who sometimes seek to influence the political situation in Ukraine through the religious organizations. It is the matter of the national security.

At the same time the authorities have contributed and will continue to support the development of inter-church relations and missionary activities of the religious organizations.

Today, the church and the state in Ukraine should be more active partners in performing social service.

Let us remember the wise words of the famous Ukrainian Metropolitan Hilarion: «Serving people means serving God».

I call all state authorities and businesses to help the vulnerable and needy people together with the clergy.

It is necessary to pay more attention to supporting the family, educating the youth and caring for orphans and people in prisons.

We should altogether contribute to flourishing society, social justice and charity.

State authorities should strengthen cooperation with the religious organizations for implementing effective policy of cultural heritage protection and care for every religious building.

Together we should educate the Ukrainian citizens and businesses in the spirit of great responsibility for significant millennial heritage left for us by earlier generations.

We must be conscious that we are followers of the outstanding tradition initiated by one of the outposts of the European civilization — the Kievan Rus. It showed at that time the highest examples of spirituality, legal thinking, self-governing communities and public policy to the whole world.

History shows that those severely suffer, who are not determined to keep the unity of the faith, the people of the state.

Passing through a terrible ordeal our nation only in the end of the 20th century finally became an independent state, which halloed the traditions of the Kievan Rus. However, not all wounds of the past are healed.

Ahead of us all we have hard work to restore the unity of the Orthodox Church, an ancient tradition of Christianity of the Kievan Rus, the tradition that honored all religions of the world, but was always faithful to its native Kyiv cradle.

I am confident that we have enough wisdom and strength for pleasing to God unification. The future of Ukraine and its people is in unity, not in separation.

These are not pretentious words, but an important message that we must pass on from generation to generation.

I am convinced that with faith in the future we will be able to reach the cherished heights.

Bless us, Lord, for majestic and good deeds in the name of Ukraine and its people!

Thank you!

РЕЛІГІЙНІ ЧИННИКИ В ІНТЕГРАЦІ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА



Європейський культурний простір протягом останніх п'яти століть розвивається під гаслом секуляризації. Саме вона стала однією із провідних сил, які сформували сучасний образ Європи. Секуляризація утвердила у суспільстві світський дух, притаманний сучасній людині. Це виявляється в тому, що значно зменшуються апеляція громадян до Бога, масштаби звернень до релігійної інтерпретації в поясненні різних аспектів дійсності, участь релігійних інституцій у вирі-

шенні життєвих проблем соціуму та особистості. Мова релігії, її поняття здебільшого дистанціюються від повсякденного досвіду. Дедалі менше залишається взаємного простору між життям сучасного світу і церковною проповіддю. За словами П. Бергера, «сучасна ситуація не сприяє правдивості авторитету релігії»¹.

В усіх суспільствах, принаймні до епохи Просвітництва, релігія слугувала фундаментом формування світогляду, який визначав екзистенцію тієї чи іншої культури. Усі найважливіші сфери соціуму та його інститути більшою чи меншою мірою відзначалися релігійною легітимністю. Сьогодні вони виокремилися із обумовленого церквою порядку життя суспільства і його культури як єдиного цілого і набули статусу самостійних підсис-

тем. Разом із тим, власне, релігія стала однією зі сфер життя соціуму. Тепер вона співіснує на рівні з мистецтвом, філософією, наукою, політикою, економікою тощо. Відповідно до диференціації та спеціалізації суспільства індивід набуває статусу вільного, автономного суб'єкта: він не зобов'язаний підпорядковуватися силі релігійної традиції. Перед ним відкривається можливість за власним бажанням обирати ту галузь знань, в якій наявна перспектива для реалізації його здібностей. Людина має право сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати жодної, обмежившись суто світською діяльністю.

Природно, що нині нікому не спаде на думку вбачати в теології ту «царицю духу», котра раніше владарювала над людським розумом та виконувала роль верховного цензора в будь-якій царині пізнання. Однак наведене вище не є свідченням загибелі сакрального в контексті сьогодення (наприклад, теологія «мертвого Бога» Д. Бонхоффера та ін.). Релігія продовжує існувати. Вона не ізольована від інших сфер життєдіяльності суспільства, а інколи й навпаки доволі активно стверджує про власну громадську позицію. Її зв'язки із соціумом продовжують залишатися багатограними і не є ідентичними в різних країнах, навіть якщо вони належать, скажімо, до демократичного табору. Справа полягає в тому, що характер і специфіка цих зв'язків визначаються низкою факторів — історичною традицією, архетипами місцевої культури, чинним режимом, формою правління, станом соціально-економічного розвитку держави тощо.

Оскільки ж конфесійний сегмент є невід'ємною інституалізованою складовою суспільства, то його функціональні можливості детермінуються передусім виробленою щодо нього державною політикою. Тож не випадково говорять про певні різновиди державно-церковних відносин, які своєю чергою дають розуміння суспільно-релігійних процесів загалом. Найбільш поширеними нині типами державно-церковних відносин вважаються такі:

— **Законодавча підтримка певної церкви в державі.** Іншими словами, йдеться про модель державної церкви, яка передбачає передусім державне фінансування діяльності окремих релігійних організацій та покладає на них виконання низки державницьких функцій (реєстрації новонароджених, смерті, шлюбу тощо). Доволі часто Статут та нормативні акти, прийняті вищими органами подібних церковних структур, набувають сили офіційного закону. Статус державної церкви у різних варіантах притаманний

визначеним конфесіям у Греції, Данії, Англії, Швеції, Саудівській Аравії, зафіксований у конституціях більш ніж 40 країн світу.

— **Система конкордату.** Ця модель передбачає укладення відповідних угод між однією чи кількома релігійними інституціями, з одного боку, та державою — з іншого. Підписання конкордату має силу міжнародного права, а його умови не можуть бути змінені урядом країни в односторонньому порядку. Окрім того, конкордатна система надає суттєві привілеї визначеним церквам у різних напрямках їхньої діяльності. Зазначена модель державно-церковних відносин характерна, наприклад, для Італії, Чилі, Аргентини.

— **Відокремлення церкви від держави.** Суть такого типу взаємин полягає в неможливості втручання церковних об'єднань у справи держави при одночасній презумпції зворотної перспективи. Модель притаманна для колишніх соціалістичних країн і зберігається в низці регіонів посткомуністичного простору.

— **Відокремлення церкви і держави.** При такому підході державно-церковні відносини відзначаються максимальним станом взаємоневтручання двох інституцій у сфері повноважень одна одної, гарантією забезпечення широкої свободи релігії, формуванням атмосфери толерантності й віротерпимості, відсутністю спеціального державного органу, який би здійснював контроль над діяльністю конфесійних утворень. Типовим прикладом такої моделі є Сполучені Штати Америки, де релігійна свобода є однією з найвищих демократичних цінностей.

А тепер на прикладі окремих країн розглянемо роль та місце релігії у сучасному суспільстві. Зокрема, звернімося до досвіду Нідерландів, Німеччини та Греції.

Системі державно-церковних відносин у Нідерландах притаманне відділення церкви від держави, однак воно не є абсолютно полярним, коли суб'єкти взаємин не контактують між собою. На практиці — це свобода релігії і віросповідання та нейтральність держави щодо них. Конституція гарантує свободу сповідувати чи не сповідувати релігію. Це право може бути обмежене лише спеціальним парламентським актом з метою захисту здоров'я громадян, збереження суспільного порядку та спокою. Окрім того, як пише Софі ван Бійсбервельд: «Конституція гарантує не тільки свободу релігії, але й свободу діяти відповідно до своїх переконань без ризику бути відповідальним перед законом. Останнє означає, що тільки національний законодавчий орган компетент-

ний окреслювати конкретні рамки вираження релігійної свободи»². Основний Закон також забороняє дискримінацію на релігійній, світоглядній, расовій та іншій основі. До того ж він забезпечує свободу релігійної освіти.

Щодо останньої тези, то публічна освіта передбачає повагу до будь-якої релігії; різні освітні документи забезпечують шану до цінностей і традицій різних релігій. Освіта, яка має світський характер, репрезентується й субсидується на тих же умовах, що й релігійна. Приватні школи фінансуються державою, якщо їхні програми відповідають затвердженим стандартам. Майже 60 відсотків початкових шкіл у країні — це приватні (належать деномінаціям) навчальні заклади. З кінця XIX ст. існують також університети конфесійного спрямування, котрі перебувають на державному забезпеченні.

В інформаційному просторі Нідерландів релігія — досить помітний фактор. Релігійні об'єднання масштабно представлені в ЗМІ. У цій сфері вони працюють самостійно або з телерадіокомпаніями визначеної конфесійної спрямованості. Порядок та обсяги трансляцій, а також фінансування встановлюються законодавством.

Прямої фінансової підтримки церквам з боку держави не існує. Однак в певних формах вона все-таки є. Зокрема, йдеться про деякі різновиди церковного служіння — приміром, в армії, виправних закладах, лікарнях тощо. При цьому духовне служіння розглядається як невід'ємна складова всієї подібної діяльності. Непряма ж фінансова підтримка надається у вигляді звільнення від податків. Варто вказати, що правовий статус церков як юридичних осіб відрізняється від аналогічного статусу інших об'єднань, наприклад, асоціацій чи фондів.

У країні відсутня конституційна структура, яка займається консультуванням церков щодо відповідних аспектів чинного законодавства. Релігійні організації повинні самостійно слідкувати за цим.

В Нідерландах доволі багато соціальних та культурних інститутів у сфері освіти, засобів масової комунікації, охорони здоров'я і т.п., що базуються на релігії. Уряд усіляко стимулює діяльність таких закладів, заохочує їх працювати в руслі реалізації суспільних інтересів.

Демократичним духом вирізняється й німецька модель державно-церковних відносин. Дослідники вказують, що вона ґрунтується на трьох основних принципах — нейтральності, толерантності і

рівності — та займає проміжне місце між моделлю державної церкви й моделлю повного відокремлення церкви від держави.

Нейтральність передбачає таке: держава не втручається у внутрішні справи релігійних організацій, не підтримує й не утискає жодну з них, а також не ідентифікує себе з будь-якою наявною конфесією. Виявом толерантності є повага держави до релігійних уподобань своїх громадян. Рівність фіксує передусім правовий аспект: щодо діючих церков застосовують однакові законодавчі норми. Однак Конституційним судом Німеччини встановлено, що за певних обставин (йдеться про суспільний вплив та кількість послідовників) держава може проводити різницю у своєму ставленні до конфесій.

У фінансовому плані церкви незалежні від держави. Однак отримують державні дотації, особливо для лікарень, військових капеланів тощо.

Відносини між державою та церквами у Німеччині корелюються міністерством у справах культури, департаменти якого є в кожному адміністративно-територіальному окрузі.

Дещо іншими є державно-церковні відносини в Греції, які можна звести до кількох основних принципів: православна релігія проголошена державною; церква розглядається як корпоративний інститут, що діє в системі публічного права; вона користується привілейованим статусом; держава наділяє її повноваженнями, що притаманні державним інстанціям. Держава зберігає за собою право втручатися у справи церкви, навіть у внутрішні. Однак таке втручання спирається не на прямий примус, а реалізується через законодавство і правову традицію.

Свобода совісті розповсюджується на прибічників усіх релігій у Греції. Грецька Конституція з цього приводу проголошує: «Свобода релігійної свідомості не підлягає порушенню. Повнота особистих і громадянських прав індивіда не залежить від його релігійних вірувань. Усі визнані релігії вільні в своїх культових відправленнях та охороняються законом. Не припускаються лише ті форми релігійної практики... котрі порушують суспільний порядок або моральні принципи...»³.

Статут церкви Еллади має статус державного закону. А Священний Синод володіє правом видавати власні нормативні документи, які набувають законної сили з моменту публікації в державній газеті.

У Греції діє і закон щодо неправославних конфесій. Наприклад, зведення церкви, мечеті чи синагоги, поряд з іншими формально-

тями, потребує дозволу місцевого православного ієрарха. І хоча, скажімо, відмова митрополита дати згоду не має характеру адміністративної заборони, відповідні державні органи беруть її до уваги.

Елладська церква залишається впливовою і у сфері освіти та сімейно-шлюбних відносин. Зокрема, в початкових і середніх школах релігійна освіта здійснюється згідно з догматами і традиціями Східної (Православної) церкви. Неправославні учні не зобов'язані відвідувати відповідні уроки.

Церковний шлюб має однакову силу з громадянським (введений 1982 р.). Хоча з Громадянського кодексу вилучені численні перешкоди для вступу у шлюб, Православна церква їх зберігає. Йдеться передусім про третій шлюб, шлюб з неправославним, близькі родинні зв'язки між шлюбною парою тощо.

Варто зазначити, що державне забезпечення Православної церкви в Греції є нормою.

Для усвідомлення ролі релігійних систем в Європі варто з'ясувати місце релігії в суспільствах мусульманської традиції у синхронному аспекті. У кількох словах відзначимо, що історично-релігійний чинник та вибудовані на ньому суспільно-політичні й державно-правові відносини були важливими компонентами, що спрямовували внутрішню й зовнішню політику більшості арабських країн. Цей фактор і нині залишається однією з політико-ідеологічних основ державної структури ісламських держав та має відображення в конституційних положеннях.

Так, наприклад, Саудівська Аравія є державою, де іслам — не тільки державна релігія, а й по суті головний закон держави, котрий визначає характер суспільно-економічного ладу, систему державних органів, порядок їх утворення і діяльності, обов'язки підданих. В «Основах системи влади» (ст. 1), прийнятих у 1992 році, стверджується: «Королівство Саудівська Аравія — суверенна арабська держава. Її релігія — іслам, конституція — книга Всевишнього Аллаха і сунна його Пророка, хай благословить його Аллах»⁴.

Таким чином, можна стверджувати, що сучасний етап суспільно-державного розвитку арабських країн відзначений достатньо широким використанням приписів ісламу та норм шаріату.

Порівнюючи суспільно-релігійні процеси в Європі та на мусульманському Сході, віднаходимо між ними істотні відмінності. Релігійне середовище Заходу виступає частиною громадянського суспільства і є доволі плюралістичним. Ситуація

плюралізму обумовлює зростання різноманітних і до того ж конкуруючих між собою конфесій, а власне релігія все більше перетворюється на «справу індивідуального смаку», справу суб'єктивного вибору особистості. Іншими словами, свобода совісті у західноєвропейському контексті має справді широкі рамки, сприяючи демократизації релігійного життя.

Арабський світ навпаки схиляється переважно до апробації цінностей однієї релігійної системи — ісламської. Ця система отримує статус державної та як нормативно-регламентувальна охоплює усі ніші функціонування соціуму. Вплив неісламських релігій на суспільство навряд чи можна назвати суттєвим.

Доречно проаналізувати, що є характерним для церковного життя українського суспільства на сучасному етапі його розвитку в юридичному розрізі. Чи відповідає воно міжнародному праву і демократичним стандартам Європи.

Потреба усвідомлення необхідності та можливості формування нон-конфліктної стратегії розв'язання політичних, економічних і соціальних проблем висуває завдання реалізації гарантій фундаментальних природних прав людини, що торкаються основ її духовної конституції. Церковно-державні відносини в Україні мають багату історію. Був час, коли церковне право входило у «Свод законів Російської імперії» і регулювало цивільні правовідносини не лише вірних Російської Православної Церкви, а всіх громадян. Сучасність свідчить про ряд проблем у відносинах суб'єктів права у цивільній та церковній юридичній сфері (наприклад, проблеми сім'ї, моралі, міжнародних і міжнаціональних шлюбів, прав дитини, військової й альтернативної служби тощо).

Освітня та просвітницька робота має формувати неконфліктні моделі вирішення релігійних і соціальних протиріч в суспільстві, сприяти конституюванню в Україні громадянського суспільства і консолідації українського народу навколо цінностей демократії та гарантії прав людини і громадянина з вагомою їх складовою — правом на свободу совісті та віровизнання.

Нині Україна долучається до європейської та світової демократії. Чільне місце у цьому контексті займає Міжнародна хартія прав людини та інші міжнародні документи, що запобігають порушенню прав людини.

Міжнародна хартія прав людини (зокрема, ст. 18 Загальної декларації прав людини у галузі права на свободу совісті та релігії) ставить високі вимоги до гарантії прав особи і громадяни-

на. Звичайно, значна частина Законів України відповідає нормам міжнародного права. Відома, наприклад, оцінка колишнього Верховного комісара ОБСЄ пана Ван дер Стула щодо українського законодавства у галузі забезпечення прав національних меншин, яке, на його думку, є зразком для багатьох країн Європи.

Можна навести Закони України «Про громадянство України», «Про мови в Україні», або «Про освіту», диспозиція ст. 20 якого утверджує священнослужителів суб'єктами навчально-виховного процесу нарівні з діячами науки, культури, працівниками державних і громадських організацій. Дія подібних норм законів України є надзвичайно плідною, оскільки повертає священство до лона національної інтелігенції, а інші пласти інтелігенції до вічних цінностей релігії.

Нагадаємо, що в Україні напередодні 1000-ліття хрещення Русі-України діяло 18 різних конфесій, деномінацій, їх напрямів і толків чисельністю 5,5 тисяч общин. Нині їх діє понад 100 із загальною кількістю структур більше 37 тисяч. Причому, окрім традиційних для України християнських східної та західної орієнтацій, широку діяльність розгорнули протестантські віросповідання, Церкви та релігійні общини національних меншин в Україні (до речі, щонайменше п'ять із них для вірників російського походження, чого, звичайно, не мають українські громади в Росії). Особливістю нашого часу є орієнталістське (або з такими елементами) вчення і практика, що потребують специфічного підходу в умовах європейської християнської традиції.

Така динаміка релігійно-церковних процесів в Україні свідчить, що за короткий термін в її цивільно-правовому просторі з'явилося багато нових суб'єктів правовідносин. На жаль, не всі вони володіють належною правовою культурою, а тому їхні взаємини з площини юридичної часто переходять у площину політичну, нерідко порушуючи права українського громадянства. Коли б таке збільшення суб'єктів правовідносин відбулося в усталеному правовому полі, то ситуація, напевно, була б менш критичною.

Українська держава має особливо зважити на те, що у своїх інтересах й етичних орієнтаціях вона, безсумнівно, спиратиметься на християнську аксіологічну систему, бо майже весь спектр українських релігійних вірувань традиційно лежить у лоні християнства.

А про можливості Українських Церков свідчать наведені вище статистичні дані та сучасні соціологічні дослідження.

Більше половини громадян України вважають себе віруючими, а в деяких західних регіонах таких понад 80%.

Матерія у відриві від духу є немічна і зла. Тому у перехідний період поширилась особлива форма порушення прав людини — клерикалізація деяких сфер суспільства, причому в її гірших сурогатних формах. Першочергово це стосується дошкільних закладів, середньої школи та Збройних сил, позаяк відсутня комплексна Концепція державно-церковних відносин Української держави (на зразок Концепції національної безпеки України чи проекту Концепції етнонаціональної політики України, яку розробив свого часу Державний комітет України у справах національностей та релігій спільно з науковими установами).

Україна продовжить традицію європейської світської держави, котра гарантує рівні права всім громадянам та їх об'єднанням, за винятком антиукраїнських і антигуманних, діяльність яких суперечить п. 3 ст. 1 і п. 5 ст. 5 Декларації про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на основі релігії або переконань (Резолюція 36/55 ГА ООН від 25 листопада 1981 р.).

Досвід багатьох держав свідчить про необхідність у перехідний період мати спеціальну політику та інструменти державного управління в означеній сфері. Саме державний орган має працювати найперше у державно-правовому просторі, тобто мати справу з різними (включно з релігійними) організаціями як з юридичними особами. Тоді їхня діяльність буде прогнозованою і піддаватиметься правовій корекції, а не спонтанним свавільним чи емоційним флуктуаціям, з пріоритетом не корпоративних, а загальнонаціональних інтересів.

Аналіз сучасного правового поля України свідчить про низку проблем правовідносин суб'єктів права, які з необхідністю входять до компетенції як конституційного, цивільного, так і церковного права, зокрема проблеми сім'ї, моралі, міжнародних і міжнаціональних шлюбів, прав дитини, жінок, військової та альтернативної служби тощо.

Якщо Церква враховує інтереси нації, то вона, природно, підтримує прагнення розбудувати власну Державу як цивілізований інструмент реалізації її життєвих інтересів. Та вельми часто Церква відображає не інтереси нації, а лишень свої влас-

ні, часто — й інтереси іншої нації (представники або вихідці якої домінують в її духовному істеблішменті).

В Україні ця негативна специфіка підкріплена ще й тим, що протягом більш як тисяча років релігійні центри, яким підпорядковувалися українські церкви, знаходилися поза її межами. Так, весь могутній арсенал православної церкви сповна був використаний для русифікації українців і навіть зміни їх глибинних ментальних структур. Саме тому таким значимим та болісним для українського народу є процес становлення його державності, невід'ємного атрибута суверенності — самостійної церкви.

Цікавим предметом для розгляду науковцями, на нашу думку, є вплив релігійних чинників на реалізацію стратегії інтеграції України до європейського співтовариства та захист прав і свобод людини та громадянина відповідно до міжнародних норм.

Рух Української держави у європейському напрямкові — процес за своєю об'єктивною сутністю багатоаспектний. Він передбачає задіяність найрізноманітніших складових суспільного життя — від політичної до, умовно кажучи, побутово-звичайової. Однак на суб'єктивному рівні, тобто на рівні прийняття рішень, осмислення проблеми європейського поступу України, як проблеми комплексної, відсутнє. Домінує дещо однобічне бачення євроінтеграції. Сьогодні, приміром, прийнято багато говорити про політичну, економічну, військову інкорпорацію України у європейський контекст. І все. Тема фактично вичерпана. Натомість майже не згадується (а якщо і згадується, то тільки побіжно) про місце власне основоположних культурних факторів — релігії, мови, моралі, традицій і т.п. — в реалізації євроінтеграційних інтенцій нашої держави. А ці чинники можуть виявитися якраз провідними для реалізації євроатлантичної інтеграції в суто матеріальних сферах.

Ігнорування духовного виміру євроінтеграції не лише звужує розуміння процесу просування України до ЄС, а й виступає його істотною перешкодою. Адже специфіка релігійно-церковного буття суспільства, виплекана потребами нації у власній конфесійній структурі, суттєво допомагає етнічній спільноті усвідомити свою самоцінність та самодостатність, а відтак є могутнім чинником розбудови національної держави як повноправного і рівноправного суб'єкта міжнародних відносин. «Повсюди та в усі часи, — говорив італійський філософ Джоберті, — громадські порядки поставали на основі жрецьких, міста виникали з храмових, за-

кони походили від оракулів... виховання і культура народу — з його релігії. Релігія стосовно усіх інших інституцій та порядків є те ж саме, що Суцце — стосовно існуючого... тобто динамічне й органічне начало, яке їх продукує, зберігає, відроджує й удосконалює»⁵. Правомірність сказаного підтверджується власне як світовим, так і національним історичними контекстами.

До кінця X ст. Київська Русь (включала територію сучасної України) навіть географічно не належала до європейських держав. На той час Європа була геополітичним простором, синтезованим християнською духовною традицією. Усе, що знаходилося на схід від цього просторового континууму, асоціювалося з язичницьким, варварським світом. Складовою останнього була і Русь-Україна. Щоб піднятися до рівня цивілізованих країн, виявилось замало підтримувати з ними політичні, економічно-торговельні, військові контакти. Необхідною умовою зближення із західними державами слугувало доведення їм Руссю своєї духовної співподібності. Зробити це найліпше було шляхом прийняття нової віри. І такий крок було зроблено. Його здійснив великий князь київський Володимир Святославович.

Християнізація вітчизняної культури започаткувала власне нову історію української духовності. «Візантійська, давньо-болгарська, а через них і антична духовна спадщина, — писав В. Горський, — завдяки введенню християнства приходять на Русь і включаються в той духовний ґрунт, на якому зростає українська культура»⁶. Більше того, візантійська християнська традиція (а саме вона утвердилася на землях українців в княжу добу) обумовила інтенсивний діалог, який проводився за участю представників різних конфесій впродовж усієї історії Руської держави: «Ні в XI ст., ні пізніше не припиняється активна взаємодія в політичній і духовній сфері з католицьким Заходом. Здійснюється активний обмін послами з папою римським. Католицька Європа входить неодмінно до орбіти міжнародних династичних зв'язків киеворуських князів: при Ярославі — Франція, при Всеволоді — Англія, при Мстиславі — Швеція, Норвегія, Данія і т.д.»⁷.

Чому ж нині інтеграційний потенціал конфесійного фактора не використовується належним чином у євроінтеграційному рухові України? Після поглинання в 1683 році Московською патріархією Київської митрополії релігійно-церковна сфера українського суспільства зазнала серйозної модифікації — і не в

кращий бік. Було покладено край світоглядному плюралізму, віротерпимості й толерантності, притаманних національному українському православ'ю; також зазнала ліквідації демократична організація, якої притримувалась Українська православна церква. Остання перетворилася у складі РПЦ на частину державного апарату, ідеологічний обруч самодержавства.

Потім була радянська доба. Впродовж більше 70-ти років офіційна політика імперської держави щодо релігійних організацій базувалась на засадах неприйняття. Релігійні інституції фактично були поставлені поза суспільством.

Наслідки «побудови комунізму» не минули безслідно. Виявляючись насамперед на рівні стереотипів масової свідомості, вони продукували феномен, який можна назвати «ліберальним нігілізмом». Сьогодні ми є свідками дещо парадоксальної ситуації. Незважаючи на те, що період незалежності України названо періодом національно-релігійного ренесансу, здебільшого очевидним є індиферентне, а подекуди й відверто негативне ставлення до царини релігійно-церковного життя з боку громадян. Попри свободу совісті й віросповідання, гарантії рівності людей перед законом незалежно від їх конфесійної належності, бурхливий розвиток мережі релігійних інституцій, активізацію участі останніх у громадських акціях відчувається відсутність розуміння внутрішньої логіки цих процесів. Отримати чітку відповідь на питання типу: яка роль конфесійного чинника у розбудові держави? Яким чином має структуруватись українське суспільство за конфесійною ознакою? Що таке національна церква? Як залагодити міжконфесійні протистояння (на рівні парламентських фракцій, політичних партій та навіть урядовців це неможливо)?

Державна політика щодо релігії і церкви в Україні є не органічно-діалектичною, а формально-ситуативною. Органи влади або демонструють своє «непересічне» ставлення до релігійних організацій шляхом показової участі власних представників у різноманітних духовно-світських форумах, публічних нагород церковних ієрархів за «видатні заслуги перед суспільством», або ж у певні історичні моменти (як-то у переддень парламентських чи президентських виборів) намагаються умилоствити конфесійні об'єднання численними поступками в обмін на їх підтримку. «Політики, — зазначається у колективній монографії НІСД, — намагаються заручитися підтримкою релігійних організацій, оскільки віруючі останніх — це солідний потенційний електорат, а церковні інсти-

туції в обмін на голоси своїх прихожан вимагають від партійних лідерів (за успіху) гарантій із забезпечення власних інтересів і потреб»⁸. Далі поверхової взаємодії двох суб'єктів суспільного життя справа не просувається (цього просування і не може бути, коли впродовж останніх років спроби упорядкувати правові механізми взаємин між релігійними інституціями та державою фактично залишаються нульовими). Владні структури задовольняють власні інтереси за рахунок конфесій і навпаки. Тобто зближення доволі обмежене і плинне.

В результаті запрагматизованості переважної частини національної еліти у її середовищі не існує усвідомлення того факту, що «від духовності нації залежить її подальше процвітання»⁹. Релігійний чинник, як один із важелів духовного самоствердження народу, елементарно відсувається на задній план, а тому його функціональний потенціал не враховується при розробці різних стратегій державного розвитку. Вітчизняні фахівці-релігієзнавці мають рацію, коли стверджують: «Релігійні об'єднання України сьогодні по суті існують значною мірою заради самих себе, задля задоволення своїх духовних потреб, не торкаючись нагальних проблем суспільного життя. А це не допомагає ані зміцненню стабільності в суспільстві, ані проведенню необхідних змін і зрештою шкодить самим релігійним інституціям»¹⁰.

Таким чином, в Україні державно-церковні відносини поки що позбавлені стратегічної глибини на відміну, наприклад, від тієї ж Росії. Де співпраця справді є, про що лаконічно, але доволі змістовно висловився экс-міністр закордонних справ Російської Федерації С.І. Іванов: «...збирання “руського мира” є спільною справою Російської держави та Російської Православної Церкви»¹¹. Причому зближення російської держави і РПЦ не декларативне, а цілком реальне.

В Україні нині відбувається вивчення та переосмислення історичного минулого в адекватних сьогоденню формах на шляху до спільноти європейських народів. Вітчизняній еліті не обійтись без переоцінки цінностей. У нашому конкретному прикладі це означає, що об'єктивне осмислення ролі релігійного фактора в державотворчих процесах без світоглядної трансформації у середовищі чиновників та управлінців неможливе.

Має викристалізуватися визначення специфіки системи суспільно-релігійних відносин, котра утверджується в Україні, та здійснення на цій основі низки заходів з облаштування конфесій-

ного простору українського суспільства з урахуванням культурних особливостей розвитку України та її європейських прагнень.

Викладене вище з необхідністю підводить до висновку, що рисами, притаманними сучасному національному суспільно-релігійному контекстові, є: 1) лібералізм нормативно-правової бази щодо свободи совісті та релігійних організацій; 2) регіоналізація та конфліктогенність конфесійного простору; 3) кризовий стан українського православ'я; 4) визрівання симптомів клерикалізації суспільства.

1. Лібералізм нормативно-правової бази щодо свободи совісті і релігійних організацій. Вітчизняне законодавство у цій сфері за своїм гуманістичним пафосом та наявністю обмежувальних санкцій, мабуть, не має жодного аналогу на Європейському континенті. Декларуючи принцип жорсткого відокремлення церкви від держави, воно проголошує автономність обох інституцій, рівність між собою всіх без винятку конфесій, надає їм широкі можливості для реалізації власних інтересів, не закріплює за жодною з них будь-яких привілеїв. Ось що сказано з цього приводу у Конституції України: «Кожен має право на свободу світогляду і віросповідання. Це право включає свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культу і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність... Церква і релігійні організації відокремлені від держави... Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова»¹².

Ці факти загалом узгоджуються з демократичними цінностями українського суспільства. Однак вони не зовсім гармоніюють з українською культурно-історичною традицією, що формувалась під визначальним впливом принаймні двох потужних релігійних потоків — православного і греко-католицького. Але ні Конституція України, ні Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» не відображають їхніх заслуг і внеску у справу визвольних змагань українського народу, національного державотворення.

Тоді як більшість західно-, східноєвропейських країн є принциповими в оцінці зв'язку свого минулого із сьогоденням (Греція, Великобританія, Грузія, Болгарія, Румунія, Сербія); встановлюють особливі привілеї для історичної церкви, відводять вагомую роль державі в регулюванні проблем, пов'язаних з функціонуванням релігійних громад (Угорщина, Хорватія, Словенія); укладають спеціальні угоди із впливовими релігій-

ними об'єднаннями або визначають перелік виділених суспільством конфесій як пріоритетних (Литва, Чехія, Латвія)¹³.

Україна ж обрала не європейський, а американський варіант облаштування конфесійного простору. Це сталося не стільки через об'єктивний збіг обставин, а внаслідок романтичної ейфорії, яка охопила українське суспільство після розпаду СРСР. США, демонструючи своє прихильне ставлення до нашої держави та підтримуючи реформаторський курс уряду, одночасно перетворилися для України на взірць свободи і демократії не лише у політичному, а й духовному сенсі. Прагнення американізувати українську дійсність призвели до швидкого наповнення релігійного середовища України неокультами американського походження. Характерна для Заходу ієрархізація конфесійної карти була відкинута українською владою. Натомість американський досвід критично не переосмислювався, що виявилось суттєвою методологічною помилкою.

На відміну від Європи (суттєвою складовою якої є Україна) США ніколи не мали домінування однієї чи кількох релігійних традицій. Процес релігіотворення по той бік океану відбувався на зовсім інших засадах, ніж у Старому Світі. На Північноамериканський континент перебиралися в першу чергу представники конфесій, котрі зазнавали переслідувань і гонінь у Європі. Саме вони брали безпосередню участь у творенні американської нації, котра в такий спосіб відразу зароджувалась як нація поліконфесійна. «...Американці в цілому, — підкреслює О. Геніс, — позбавлені конфесійної обмеженості. За цим також стоїть історія. Новий Світ, на відміну від Старого, ніколи не знав ні релігійних війн, ні державної релігії. Америка, країна тисячі вірувань, завжди була плідною нивою для релігійної творчості. Для американця... природно переходити з однієї церкви в іншу. Не сімейна чи етнічна традиція, а вільний пошук визначає його духовне життя. На різних етапах, вважають американці, люди ні може знадобитися різна форма релігії. Життя — це духовний експеримент, головне в якому не догмати, а віра»¹⁴. Тому визнання рівності всіх віросповідних напрямів не лише перед законом, а й перед історією та проголошення права на свободу совісті найвищою людською цінністю є цілком природним.

Однак із подібною специфікою в Україні не рахувалися. Не дивно, що пряма екстраполяція американського досвіду на національні терени не дала бажаного ефекту.

2. Регіоналізація та конфліктогенність конфесійного простору. Породжена вона як «цивілізаційним розломом», який справляв вплив на процес формування української нації, так і політичними реаліями останніх п'яти сторіч. Українські землі тривалий час були роз'єднаними. У різні історичні періоди вони входили до складу тих чи інших державних утворень, що, звичайно, не могло не вплинути на конфесійні уподобання місцевого населення.

На Західній Україні панування впродовж кількох століть Польщі та Австро-Угорщини зміцнило позиції греко-католицизму, який посів місце традиційного віросповідання в регіоні. Експансія Росії позначилася нищенням суто українського православ'я та його заміною російською духовною православною традицією на Лівобережжі. Як наголошує український дослідник В. Климов: «В Україні церковна політика великоросійського самодержавства обтяжувалася багатьма факторами, перш за все, мабуть, курсом центру на ліквідацію національних особливостей церковно-релігійного життя українського народу... Досить чітко проглядалися шляхи реалізації цього курсу: уніфікація українських церковних структур на взірць великоросійських; призначення на ключові ієрархічні посади росіян або ж іноземців... зросійщення кадрів українського духовенства...»⁴⁵. Загарбання українських земель Радянською Росією стало справді трагічною сторінкою в історії багатьох конфесій, що зуміли поширитися на території України. Зокрема, було ліквідовано Українську автокефальну православну церкву, Українську греко-католицьку церкву, насильно виселено кримських татар — послідовників ісламу. Храми та майно всіх парафіяльних громад УГКЦ передали у власність Російській православній церкві — єдиній формально терпимій радянською владою релігійній організації, котра активно допомагала комуністичному тоталітарному режимові розправлятися з іновірцями.

Регіоналізації українського суспільства за конфесійною ознакою за горизонталлю «Захід–Схід» сприяє факт залежності найбільших церков України — УГКЦ та УПЦ МП — від зарубіжних релігійних центрів: відповідно Апостольської столиці та Московської патріархії (хоча завше треба твердо усвідомлювати різницю між Ватиканом, як міжнародним релігійним центром та державою, яка є повноправним суб'єктом міжнародних відносин, та Московською патріархією, що є суто національною

російською релігійною установою, а відтак і захищає виключно інтереси Російської держави).

За таких обставин територія нашої держави перетворюється на арену боротьби за інтереси між третіми сторонами, які, зрозуміло, не переймаються проблемою консолідації українського суспільства, національною безпекою та захистом національних інтересів України.

3. Критичний стан українського православ'я. Дедалі очевиднішою виявляється неспроможність трьох православних юрисдикцій — УПЦ МП, УПЦ КП та УАПЦ — досягти взаємопримирення і єднання. Якщо нещодавно розглядали певні варіанти їхнього об'єднання, то нині ця ідея по суті вичерпана.

Українська православна церква Московського патріархату, посилаючись на складність процесу здобуття автокефалії в канонічний спосіб, фактично примирилася з наданими їй повноваженнями «широкої автономії». Оскільки номінування Київського екзархату (церковного округу) в УПЦ було лише ідеологічним тактичним ходом (як і щодо інших республік в СРСР, який розпадався), то такий її стан нічого не додав у здобутті не те що автокефалії, а й навіть справжньої автономії, що була би визнана іншими церквами. Тим паче, що приклад Білоруської церкви, яку знову тепер повернули до статусу Екзархату, демонструє хибність подібної церковної політики.

Поглиблює протиріччя в українському православ'ї поява нових ліній протистояння, до речі, першочергово через юрисдикційну ситуацію, що не дозволяє Українському православ'ю виступати на міжнародній арені як повноправному суб'єкту міжнародних відносин. Саме тому, коли не так давно Українська православна церква Київського патріархату взяла під свою юрисдикцію частину громад УПЦ в Сполучених Штатах, підпорядкованих Константинопольському патріархові, її звинуватили у деструктивній діяльності. Хоча тоді ж було утворено центр УПЦ КП у США задля координації діяльності тих осередків УПЦ в діаспорі, котрі перейшли під опіку Київського патріархату, не вдалося уникнути суперечок між діаспорною і материковою українськими юрисдикціями православ'я.

Серед громад УАПЦ справа дійшла до справжнього розбрату. Непорозуміння між ієрархами УАПЦ ставлять під сумнів збереження цілісності цієї релігійної інституції. Окрім того, чвари, ймовірно, зведуть нанівець реалізацію «Константинопольського

проекту» в українському православ'ї, котрим передбачалася злука діаспорної УПЦ під омофором Константинополя з УАПЦ та отримання останньою канонічного статусу в такий спосіб, подібно як це відбулося в Естонії.

Як бачимо, тенденції розвитку православного середовища України мають конфліктогенний потенціал та загрожують не лише локальними конфліктами, а й дестабілізацією всього українського суспільства. Розмірковуючи про протистояння на релігійному ґрунті, знаний український релігієзнавець, экс-голова Державного комітету України у справах релігій В. Бондаренко наголошував на тому, що міжправославний конфлікт «визначає багато в релігійному житті України. Він може бути віднесений навіть до розряду проблем загальнонаціонального характеру»¹⁶. Одночасно зрозуміло й те, що утворення Помісної української православної церкви (що необхідна для стабільного розвитку України) виключно суб'єктами протистояння є неможливим.

4. Визрівання симптомів клерикалізації суспільства. В Україні, яка сповідує цінності світського гуманізму, спостерігається дещо парадоксальна картина. Видається, що самочинство релігійних організацій на українських теренах перетворюється в середньостатистичне явище. Протиправні діяння церков стають усе масштабнішими, а адекватна реакція з боку органів державної влади практично відсутня. Безкарність частини духовенства тільки посилює його агресивність. Особливо «войовничий запал» конфесій проявляється під час вирішення майнових питань. Як приклад, опис ситуації з Лаврою українськими журналістами: «Ченці Лаври розпочали кампанію, яку не можна назвати інакше, як „експропріація експропріаторів” (тобто „грабуї награвоване”). „Супермени” в рясах збивають замки, споруджують барикади за замкненими дверима та захоплюють корпус за корпусом (з цього можна зробити „крутий” серіал). А ієрархія УПЦ МП зовсім забула про те, що юридично тут йдеться про власність не Лаври, а про комунальну та державну власність (земля, будівлі, музейні цінності)»¹⁷.

Незважаючи на відверте порушення закону (в цьому випадку УПЦ МП), МВС, Генеральна прокуратура зайняли позицію стороннього спостерігача, воліючи за краще не втручатися в конфлікт. Подібне потурання, звичайно, на руку деяким релігійним об'єднанням. Сприйняття останніми грані між дозволеним і забороненим поступово втрачається.

Не викликає сумніву вплив церков і релігійних організацій на Верховну Раду. Ось уже майже десять років народні депутати України не можуть ухвалити нове законодавство щодо свободи совісті і релігійних організацій. Не можуть тому, що винесені на розгляд законопроекти не вдовольняли амбіцій певних релігійних структур і прихильних до них парламентаріїв.

Таким чином, посилення тиску з боку конфесій на всі сфери суспільного життя — загроза розбудові правової держави та громадянського суспільства в Україні, а відтак і соціально орієнтованої ринкової економіки, тобто безпосередньо демократичному поступові українського суспільства й матеріальному добробуту всіх українських громадян.

У Європі бажають бачити цивілізовану, базовану на пріоритеті права Україну, яка стабільно розвивається, твердо дотримуючись цінностей демократії та свободи для всіх громадян без винятку. Йдеться не лише про політичний та економічний бік справи, але й про духовний і культурний аспекти.

Саме тому нині в основу державної політики України щодо реформування релігійно-церковного аспекту суспільних відносин має бути покладене усвідомлення необхідності реалізації таких заходів:

- проведення градації діючих на українських теренах церков і віросповідних напрямів з урахуванням їх належності до національної духовної традиції;

- розробка нової моделі державно-церковних відносин. Показовим прикладом в цьому відношенні може слугувати балканська або центральноєвропейська модель. Перша передбачає певні преференції для історичної церкви (чи кількох церков), безпосередню участь держави в облаштуванні церковного життя; друга — наявність системи конкордатів (договірної системи), що регулює взаємини між державою та релігійними об'єднаннями, чітко визначаючи їхні права та обов'язки;

- введення мораторію на офіційно ухвалені державними органами документи, що стосуються проблеми повернення релігійним інституціям їхнього майна, до моменту прийняття Закону України «Про реституцію власності в Україні»;

- сприяння Української держави у справі консолідації УПЦ КП та УАПЦ;

- приведення чинного законодавства щодо свободи совісті і релігійних організацій у відповідність із реаліями сьогодення

та його узгодження з аналогічними документами міжнародних правових систем та стандартами Європейського Союзу.

Конституювання Помісної православної церкви — це могутня духовно-ідеологічна опора Українській державі у справі розбудови демократичного суспільства, зміцнення її іміджу на світовій арені.

За наявної ж ситуації подібну місію здійснити не готова жодна з релігійних інституцій України. УПЦ КП й УАПЦ не визнані світом. До того ж у лоні останньої триває протистояння ієрархів. УГКЦ хоча і перетворилася на традиційне вірування значної частини українців західних областей, перебуває у відчутній залежності від Апостольської Столиці та має низку внутрішньоцерковних нерозв'язаних проблем. УПЦ МП, знаходячись у релігійно-канонічному й церковно-адміністративному підпорядкуванні Московської патріархії, стоїть на захисті передусім національних інтересів Росії. Протестантські об'єднання на теренах України, на жаль, не всі діють у дусі українських національних інтересів.

Перед релігійними чинниками відкриється чудова нагода довести свою інтегруючу силу. Йдеться перш за все про формування усталених зв'язків на основі віри між українськими громадянами та їхніми духовними братами і сестрами за кордоном. Однак для цього необхідно покласти край міжконфесійним протистоянням на внутрішньосупільній арені. А їх вистачає.

Релігійні утворення і церкви мають, як то було раніше, виступати сполучною ланкою у духовно-культурному діалозі між народами, сприяти обмінові відповідним досвідом, що надзвичайно важливо для формування спільного духовного простору.

Звичайно, не дуже розумно заперечувати існування подібного культурного спілкування за участю конфесій на поточний конкретно-історичний період. Воно є, але досить обмежене, оскільки здійснюється на приватному рівні, часто лише окремими релігійними організаціями, не патрунується і не підтримується Українською державою. А тому й результати його незначні. Духовна ідентифікація українців із сім'єю європейських народів проходить надзвичайно повільно та суперечливо. Адже дуже довгий час український народ був частинами розкиданий по різних імперіях, а відтак відірваний від європейського контексту як повноправний і рівноправний суб'єкт міжнародних відносин.

Отже, у світлі означеного й у цьому контексті більш поважно постає проблема якнайшвидшої інтеграції України у європейське і світове співтовариство. Релігія відіграє у цьому процесі значну роль, котру так важливо гарантувати законами. Відтак ми бачимо необхідність продовження реформування української правової системи, починаючи з фундаментального блоку політичної системи, що регулюється Конституцією України, виборчих законів і зокрема корпусу законів, що регулюють основні права і свободи громадян України.

Саме тому нині має проводитися активна дослідницька і законотворча діяльність, яка допоможе розв'язати проблеми цивілізованого співжиття громадян України. Причому щонайбільше уваги повинно бути приділено саме етноконфесійній специфіці релігії та налагодженню взаємин із відповідними національними Церквами, оскільки суто національні права меншин та громадян загалом в Україні забезпечені законодавчо практично повністю.

Держава ж, проводячи відповідну правову політику щодо релігійної сфери, у нинішній ситуації, звичайно, має володіти певною дипломатичністю, але при цьому не повинні існувати якісь відступи від закону, а виявлятися чітка визначеність, послідовність і твердість в орієнтації на кращі європейські та світові стандарти та, природно, першочергово гарантуватися реалізація національних інтересів українського народу, що стане вагомим кроком для вступу України до Європейського Союзу.

¹ Бергер П. Религиозный опыт и традиция // Религия и общество: Хрестоматия по социологии религии. — М.: Аспект Пресс, 1996. — С. 356.

² Бийсбервельд Софи ван. Свобода религии в Нидерландах // Модели церковно-государственных отношений стран Западной Европы и США: Сб. научных трудов. — К., 1996. — С. 100.

³ Хараламбос К.П. Государственно-церковные отношения в Греции // Модели церковно-государственных отношений стран Западной Европы и США: Сб. научных трудов. — К., 1996. — С. 30.

⁴ Цит. за: Сапронова М.А. Арабский Восток: власть и конституции. — М.: МГИМО, 2001. — С. 16.

⁵ Цит. за: Франк С.Л. Религиозные основы общественности // «Путь»: орган русской религиозной мысли. Книга 1 (I–VI) / Репринт. изд. — М.: Информ-Прогресс, 1992. — С. 20–21.

⁶ Горський В.С. Релігійна культура Київської Русі в контексті історії української духовності // Церква і національне відродження. — Київ: Інститут національних відносин і політології АН України, 1993. — С. 326.

⁷ Там само. — С. 327.

- ⁸ Стратегії розвитку України: теорія і практика. — К.: НІСД, 2002. — С. 160.
- ⁹ Набридли експерименти // День. — № 188 (1926). — 19 жовтня 2004 року. — С. 4.
- ¹⁰ Стратегії розвитку України: теорія і практика. — К.: НІСД, 2002. — С. 173.
- ¹¹ Сообщения Министерства иностранных дел Российской Федерации // Выступление Министра иностранных дел России И.С. Иванова на VIII Всемирном Русском Соборе, Сергиев Посад, 3 февраля 2004 года (отдельный оттиск). — 4 февраля 2004 г. — С. 6.
- ¹² Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. — К.: Просвіта, 1996. — С. 14.
- ¹³ Див.: Єленський В. Релігійні інституції в законодавчому полі посткомуністичної Європи // Релігійна свобода: гуманізм і демократизм законодавчих ініціатив у сфері свободи совісті (міжнародний і український контекст). — Київ, 2000. — С. 26–27.
- ¹⁴ Поверх барьеров. Бог и политика. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.svoboda.org/programs/OTB/2004/OBT.012404.asp>
- ¹⁵ Климов В. Уніфікація і денаціоналізація православ'я в Україні (XVIII–XIX ст.) // Переяслав (1654) в історії Української Церкви (Науковий збірник). — Київ; Тернопіль, 2003. — С. 134.
- ¹⁶ Бондаренко В. Релігійне життя в сучасній Україні: стан, тенденції та проблеми розвитку // Наукові записки. Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: Зб. наукових праць. — К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2004. — № 14. — С. 38.
- ¹⁷ Гудзик К., Марків М. Битва за Лавру. Чи бути заповіднику в стінах монастиря? // День. — 2004. — № 64. — 9 квітня.

Анотація. Висвітлення дослідницької і законотворчої діяльності, яка допомагає розв'язати проблеми цивілізованого співжиття громадян України. Найбільше уваги приділено етноконфесійній специфіці релігії та полагожденню взаємин із відповідними національними Церквами.

Ключові слова: євроінтеграція, церква, держава, релігійні організації, конфесійний простір.

Аннотация. Освещение исследовательской и законотворческой деятельности, которая помогает решить проблемы цивилизованной общественной жизни граждан Украины. Больше всего внимания уделено этноконфессиональной специфике религии и подчинению взаимоотношений с соответствующими национальными Церквами.

Ключевые слова: евроинтеграция, церковь, государство, религиозные организации, конфессиональное пространство.

Summary. Coverage of research and legislative activity that helps solve the problem of civilized coexistence of citizens of Ukraine. Most attention is paid to specific ethnic-religious religion and to repair relations with relevant national churches.

Key words: European integration, church, government, religious organizations, denominational space.

Serhii ZDIORUK,

*Head of the Humanitarian policy department
of the National institute of strategic studies,*

PhD (philosophy), Assistant professor,

Honoured master of science and engineering of Ukraine

RELIGIOUS FACTORS IN INTEGRATION OF UKRAINE TO THE EUROPEAN COMMUNITY

Over the past five centuries the European cultural space has been developing under the banner of secularization. It was one of the major forces that have shaped the image of modern Europe. Secularization in society reaffirmed the secular spirit inherent to modern human. This manifests in considerable decrease of human appeals to God, religious explanation of various aspects of life and involvement of religious institutions in solving daily problems of society and an individual. Language of religion and its concepts largely distance from everyday experience. Life of the modern world and church sermon share less and less common space. According to P. Berger: «the current situation is not conducive to the authority of religious truth»¹.

In all societies, at least prior to the Enlightenment, religion served as a basis for formation of ideology determining the existence of culture. All important areas of society and its institutions were determined by the religious legitimacy this way or the other. Today they are separated from of the order of life and culture specified for the society as a whole by the religion and have the status of independent subsystems. However, in fact, religion has become one of the spheres of social life. Now it coexists with the art, philosophy, science, politics, economics and so on. According to the differentiation and specialization of society the individual acquires the status of free and autonomous entity: he is not required to submit to the power of the religious tradition. He is free to use the opportunities to choose any branch of knowledge opening prospects for

his capacities. Man has the right to profess any religion or profess none being limited to purely secular activities.

Naturally, now no one attempts to see in theology that «queen of the spirit», which previously possessed the human mind and served as a supreme censor in any field of knowledge. However, the above does not indicate the death of the sacred in today's life (for example, theology of «dead God» by D. Bonhoffer, and others). Religion continues to exist. It is not isolated from other areas of society and often is quite active in stating its social position. Its relations with the society remain comprehensive and are not identical in different countries, even if they are democratic. The fact is that the nature and specificity of these relationships are determined by several factors — by historical tradition, archetypes of the local culture, the current regime, form of government, the socio-economic development and so on.

Since the confessional segment is an integral institutionalized part of the society, its functions are determined by the state policy towards religion. There are certain types of the church-state relations, which in their turn provide an understanding of social and religious processes in general. The most common types of church-state relations in the modern world are the following:

— **Legal support of the church in the state.** In other words, we are talking about the model of the state church, which primarily involves public funding of particular religious organizations assigned to perform certain public functions (registration of newborns, death, marriage etc.). Often the statutes and regulations adopted by the higher authorities of such religious bodies acquire a legal status of an official law. The status of state church in different ways is typical for denominations in Greece, Denmark, England, Sweden, Saudi Arabia and secured in the constitutions of more than 40 countries.

— **The concordat system.** This model envisages the conclusion of appropriate agreements between one or more religious institutions, on the one hand, and the state, on the other. Signing the concordat has the power of international law, and its provisions can not be changed by the government unilaterally. In addition, the concordat system provides significant benefits to certain churches in different areas of their activities. This model of church-state relations is characteristic for Italy, Chile and Argentina.

— **Separation of the church from the state.** The essence of this type of relations is the inability of the church institutions to

interfere in the affairs of state with simultaneous presumption of the reverse perspective. The model is inherent to the former socialist countries and is preserved in several regions of the post-communist domain.

— **Church and state separation.** In this approach, the relations of state and church are based on the complete non-intervention of both institutions into each other's affairs and on guarantee of the general freedom of religion, formation of tolerance, the lack of special government body for oversight over the religious entities. A typical example of this model are the United States, where religious freedom is one of the highest democratic values.

Let us consider the role and place of religion in the modern society on the example of some countries. In particular, we will look at the experience of the Netherlands, Germany and Greece.

The system of the church-state relations in the Netherlands is characterized by separation of the church from the state, but it is not completely polar, when the subjects of relationships do not contact with each other. In practice this is the freedom of religion and confession and neutrality of the state towards them. The Constitution guarantees the freedom to practice or not to practice religion. This right may be restricted only by a special Act of the Parliament in order to protect the public health and keep the peace. In addition, as Sophie van Beesberweld writes: «The Constitution guarantees not only freedom of religion, but also freedom to act according to person's own beliefs without the risk of being responsible before the law. This means that only the national legislature is competent to outline the specific scope of expression of the religious freedom»².

The Fundamental Law also prohibits discrimination on religious, philosophical, racial or other ground. In addition, it provides freedom of religious education.

Regarding the latter statement, the public education presupposes respect for any religion. Various educational documents provide respect for the values and traditions of different religions. Secular education is represented and subsidized under the same conditions as religious education. Private schools are funded by the state, if their curricula meet the approved standards. Almost 60 per cent of primary schools in the country are private (owned by denominations). Since the late 19th century there are also universities of confessional nature supported by the state.

Religion occupies a decent place in the information domain of the Netherlands. Religious associations are widely presented in the media. In this area they work alone or with certain broadcasters of religious orientation. Procedure and scope of broadcasting as well as financing are regulated by law.

There is no direct financial support from the state, though it exists in some ways. It is about some religious ceremonies, for example in the army, in prisons, hospitals and others. In this case the spiritual service is viewed as an inseparable part of such activities. Indirect financial support is provided in the form of tax exemptions. It should be pointed out that the legal status of churches as legal entities is different to that of other organizations, such as associations or foundations.

There is no constitutional authorities for consulting churches on the relevant aspects of the current legislation. Religious organizations are expected to monitor the current law themselves.

In the Netherlands there are quite a lot of social and cultural institutions in the sphere of education, mass media and health care based on religion. The Government in many ways supports the activities of such institutions, encouraging them to work in the mainstream of public interests.

The German model of the church-state relations is of democratic nature. The researchers indicate that it is based on three core principles – neutrality, tolerance and equality – and occupies an intermediate position between the model and the state church and the model of complete church and state separation.

Neutrality implies that a state does not interfere in the internal affairs of religious organizations, neither supports any of them nor associates itself with any denomination available. Tolerance manifests itself by respect of the state to religious preferences of its citizens. Equality implies a legal aspect in the first place – similar legal norms are applicable to all churches. However, the German Constitutional Court specifies that under certain circumstances (the social impact and the number of followers) the State may maintain a different attitude towards various confessions.

Financially the church is independent on the state. However, government provides subsidies, particularly for hospitals, military chaplains and others.

The relations between the state and the church in Germany are regulated by the Ministry of Culture with departments functioning in each administrative-territorial district.

The state-church relations in Greece are somewhat different and may be reduced to a few basic principles: Christianity is proclaimed the state religion; the church is seen as a corporate institution operating in the system of public law; it enjoys a privileged status; the state vests the church with powers inherent in the state authorities. The State reserves the right to intervene in the affairs of the church, even internal affairs. However, this intervention does not rely on direct coercion and is implemented through legislation and legal tradition.

Freedom of religion applies to adherents of all religions in Greece. The Greek Constitution states in this regard: «Freedom of religious conscience shall not be abused. Completeness of personal and civil rights of an individual is independent on his\her religious beliefs. All recognized religions are free in their worships and protected by law. Only those forms of religious practice shall be prohibited, which... violate the public order or moral principles...»³.

The Charter of the Hellas Church has the status of the public law. The Holy Synod is entitled to issue its own regulations becoming effective after their publication in the Gazette.

Greece has the law on the non-Orthodox denominations. For example, in order to construct a church, a mosque or a synagogue one needs along with other formalities a permission of the local Orthodox Bishop. Although, refusal of the Bishop does not have capacity of the administrative prohibitions, the relevant state authorities take it into consideration.

The Hellas Church remains influential in the sphere of education and family relations. In particular, religious education in elementary and secondary schools is based on the tenets and traditions of the Eastern (Orthodox) Church. Non-Orthodox pupils are not required to attend these classes.

Religious marriage has the same legal force as civil (introduced in 1982). Although many barriers for marriage are removed from the Civil Code, the Orthodox Church preserves them. It is primarily about the third marriage, marriage to non-Orthodox, marriage between close relatives and others.

It is noteworthy that it is a norm for the state to fund the Orthodox Church.

In order to determine the role of religious systems in Europe it is worth compare it with the place of religious tradition in the Muslim societies. In brief, the historical-religious factors and social-political relations developed on their basis were important com-

ponents specifying domestic and foreign policy of the most Arab countries. This factor remains one of the political and ideological foundations of the Islamic states structure reflected in their constitutional provisions.

For example, Saudi Arabia is a country, where Islam is not only a state religion, but also the main law of the country, which determines the nature of the socio-economic system, a system of state administration and authorities, the order of their establishment and functioning as well as duties and obligations of the citizens. The Fundamentals of Power (Article 1) adopted in 1992 state: «The Kingdom of Saudi Arabia is a sovereign Arab state. Islam is its religion, the Book of Almighty Allah and the Sunnah of his Prophet, peace be upon him, is its Constitution»⁴.

Thus, one may state that the current stage of the social and state development of Arab countries is marked by extensive use of Islam regulations and Sharia norms.

Comparison of social and religious processes in Europe and in the Muslim East demonstrates significant differences between them. The religious environment of the West is a part of the civil society and is sufficiently pluralistic. Plurality suggests development of various, often competing confessions, while religion more often becomes a «matter of individual taste», a subjective choice of an individual. In other words, freedom of conscience in the Western world has really wide frames contributing to the democratization of the religious life.

The Arab world, on the contrary, tends mainly to practicing values of a single religious system — Islamic. This system receives the state status and as normative regulatory covers all spheres of the functioning society as normative regulatory instrument. Non-Islamic religions in society and their impact is insignificant.

It is appropriate to analyze the specifics of the religious life for the Ukrainian society at the present stage of its development in the legal context in order to see if it corresponds to the international law and the European democratic standards.

The need to realize necessity and opportunities for forming a non-conflict strategy for solving political, economic and social problems put forward a task of implementing guarantees for fundamental human rights affecting spiritual constitution of a human being. The church-state relations in Ukraine have eventful history. There was a time, when the church law was a part of the Code of Law of the Russian Empire and regulate civil legal relations of not only the

believers of the Russian Orthodox Church, but also of all citizens. At present there are a number of problems in the relations of the subjects of the right in the civil and church law spheres (e.g., family issues, morality, international and inter-ethnic marriages, child rights, military and alternative service, etc.).

Educating and awareness raising activities should form the non-conflict models for addressing religious and social differences in society, contribute to the constitution of the civil society in Ukraine and consolidation of the Ukrainian people around the democratic values and guarantees for rights of a human and a citizen with the right for freedom of conscience and religion as their essential components.

Today Ukraine joins the European and world democracy. The International Charter of Human Rights and other international instruments preventing violation of human rights occupy a prominent place in this context.

The International Charter of Human Rights (in particular. Art. 18 of the Universal Declaration of Human Rights in the Sphere of Right for Freedom of Conscience and Religion) puts strict requirements for guarantees of individual and civil rights of a citizen. Certainly, most of the laws of Ukraine complies with the international law. Well-known, for example, is the opinion of the former OSCE High Commissioner Mr. van der Stoel on the Ukrainian legislation regulating the rights of minorities, which, according to him, is a model for many countries in Europe.

One can cite the Laws of Ukraine *On Citizenship of Ukraine, On Languages in Ukraine, or On Education*, whose Art. 20 equals the clergy with educators in the educational process along with figures of science, culture, public employees and public organizations. The action of such rules of law in Ukraine is extremely fruitful, because the priesthood is recognized as the national intelligence and other layers of intelligence adhere to the eternal values of religion.

It is to be recalled that before the 1000-year anniversary of Christianity in Ukraine there were 18 different confessions, denominations of various directions and types counting 5500 communities. Now there are more than 100 religious flows with a total number of entities 35,000. Moreover, in addition to the Eastern and Western Christian orientations traditional for Ukraine, there are Protestant churches, religious communities of national minorities in Ukraine (by the way, at least five of them are for believers of Russian origin, while the Ukrainian communities in Russia do not have this). Orientalist (or with oriental elements) teachings and

practices that require a specific approach in the European Christian tradition, have become also popular in the recent time.

Such developments in the religious and clerical life in Ukraine shows that in a short period of time there appeared many new legal objects in its civil and legal environment. Unfortunately, not all of them have proper legal culture, so their relations often switch from religious sphere to political, violating the rights of the Ukrainian citizenship. If new legal subjects were created in the sustained legal environment, probably the situation would be less critical.

The Ukrainian state should particularly take into account the fact that its interests and ethical orientations are certainly based on the Christian axiological system, because almost the entire spectrum of the Ukrainian religious beliefs traditionally rests in the Christianity domain.

The above statistics and contemporary sociological research testify to the capacity of Ukrainian churches. More than half of citizens in Ukraine consider themselves believers, and in some western regions they are more than 80%.

Matter apart from the spirit is sick and evil. Therefore, a special form of human rights violation, namely clericalism in its most surrogate forms propagated in the transition period in some spheres of the society activities. Primarily this is true for pre-school, secondary school and the armed forces, because there is no comprehensive concept of the church-state relations in the Ukrainian state (like the National Security Concept of Ukraine or the Ethnic Policy Concept of Ukraine developed in due time by the State Committee of Ukraine on Nationalities and Religions with involvement of academic institutions).

Ukraine will continue the tradition of European secular state, which guarantees equal rights to all citizens and their associations, with the exception of anti-Ukrainian and anti-human activities, that contradict to item 3 of Article 1 and item 5 of Article 5 of the Declaration on the Elimination of All Forms of Intolerance and Discrimination Based on Religion or Belief (Resolution 36/55 of the UN on November 25, 1981).

Experience in many countries indicates the need to have special policies and instruments of governance in this field for a transition period. It is in the first place the state agency that should work in the state-legal environment, i.e. to operate with different (including religious) organizations as legal entities. Then their activities will be predictable and subject to legal adjustments in contrast to

arbitrary or spontaneous emotional fluctuations, with no corporate priorities and national interests.

Analysis of the current legal framework of Ukraine shows a number of problems of legal entities in the sphere of constitutional, civil and canon law, in particular problems of minorities, family, morality, international and inter-ethnic marriages, children's rights, women, military and alternative service and others.

If the Church considers the interests of the nation, it naturally supports the desire to build the state as a civilized instrument of its vital interests. However, often the Church does not reflect the interests of the nation, but considers merely its own interests and often the interests of another nation (or representatives of natives, which dominate in its spiritual establishment).

In Ukraine this negative tendency is supported by the fact that for over thousand years the religious centers, to which the Ukrainian churches were subordinate, were located abroad. So, all powers of the Orthodox church was used for russification of Ukrainians and even changing their intrinsic mental structures. That is why the process of establishing its own statehood and an independent church as an inseparable attribute of its sovereignty proves so important and so painful for the Ukrainian people.

Influence of religious factors on implementation of the strategy of Ukraine's integration into the European community and protection of the rights and freedoms of human and citizen according to the international standards is, in our opinion, an interesting subject for consideration by scientists.

Movement of the Ukrainian state in the European direction is a multidimensional process in its nature. It requires involvement of various components of social life — from political to, relatively speaking, domestic and customary. However, on a subjective level, i.e. on the decision-making level there is no understanding of the European progress of Ukraine as a complex problem. Some one-sided vision of the European integration dominates. Today, for example, political, economic and military incorporation of Ukraine into the European context is being extensively discussed, but that's it. The subject is virtually exhausted. However, little (if any) is mentioned about the effect of fundamental cultural factors, such as religion, language, morals, traditions, etc. in implementation of the European intentions of our country. However, these factors can be predominant in implementation of the Euro-Atlantic integration in purely material sphere.

Ignoring the spiritual dimension of the European integration does not only reduce the understanding of Ukraine's progress towards the EU, but also acts as a significant obstacle on the way. Specifics of the religious life of society raised by the needs of the nation in its own denominational structure significantly helps the ethnic community to realize its self-esteem and self-sufficiency, thus being a powerful factor in development of the nation state as a full and equal partner in the international relations. The Italian philosopher Vincenzo Gioberti wrote: «Everywhere and at all times the social order was built on sacerdots, a city emerged from the temple, the laws were derived from the oracles... education and culture of the people developed from its religion. Religion in relation to all other institutions and orders is the same as creation in relation to existence... that is a dynamic and organic principle, which produces, preserves, restores and improves them»⁵. The truthfulness of the above is confirmed in the global and national historical context.

By the end of the 10th century the Kievan Rus (including the territory of modern Ukraine) even geographically did not belong to the European countries. At that time, Europe was a geopolitical space synthesized by the Christian spiritual tradition. Everything located to the east of this area was associated with pagan and barbaric world with Rus-Ukraine being a part of it. To rise to the level of civilized nations, it was not enough to maintain political, economic, commercial, and military contacts with them. A necessary condition for Rus to converge with the Western countries was the need to prove its spiritual similarity. The best was to adopt the new faith and such step was made. The Grand Prince of Kyiv Volodymyr Svyatoslavovych made it.

Christianization of the national culture actually initiated a new history of the Ukrainian spirituality. «Thanks to the introduction of Christianity Byzantine, old Bulgarian and through them the ancient spiritual heritage came to Rus, wrote V. Gorsky, and became a part of the spiritual ground facilitating the growths of the Ukrainian culture»⁶. Moreover, the Byzantine Christian tradition (it was established in the Ukrainian land in the times of the principedom) led to an intensive dialogue held with representatives of various faiths throughout the history of the Rus state. «Neither in the 11th century, nor later stopped its active engagement in the political and spiritual realm with the Catholic West. Active exchange of ambassadors with the Pope was implemented. Kyevan Rus Princes had international dynastic relations with the Catholic Europe — Prince Yaroslav

with France, Prince Vsevolod with England, Prince Mstislav with Sweden, Norway, Denmark, etc»⁷.

Why is the integration potential of the confessional factor not used properly in the European integration movement in Ukraine? After the Moscow Patriarchate Metropolitan take-over in 1683 the Kiev metropole the religious sphere of the Ukrainian society underwent major modifications not for the better. Ideological pluralism and tolerance inherent in the national Ukrainian Orthodox Church were abused. The democratic organization of the Ukrainian Orthodox Church was also changed. The latter as a part of the Russian Orthodox Church transformed into the ideological instrument of the autocracy.

Then there was the Soviet era and for over 70 years the official policy of the imperial was aimed at rejection of the religious organizations. Religious institutions were actually forced out of the society.

The consequences of «building communism» left its marks. It manifests primarily in mass consciousness stereotypes producing a phenomenon that can be called «liberal nihilism». Today we are witnessing a somewhat paradoxical situation. Despite the fact that the period of independence of Ukraine was called the period of Ukrainian national-religious renaissance, we observe indifferent and sometimes negative attitude of the people to the sphere of religious life. Despite the freedom of conscience and religion, guarantees of equality before the law regardless of confessional belonging, rapid development of a network of religious institutions, active participation of the latter in public events there is a lack of understanding of the internal logic of these processes. It is essential to receive clear answers to the following questions: What is the role of confessional factor in the development of the state? How should the Ukrainian society be structured according to confession? What is the national church? How to address the confessional confrontation? It is impossible to resolve these issues at the level of parliamentary factions, political parties and even in the government.

The state policy towards religion and church in Ukraine is not organically dialectic, but formally situational. Authorities either demonstrate their conspicuous attitude to religious organizations by participation in a variety of spiritual and secular forums, public decorations of the Church leaders for «outstanding achievement for the sake of the community» or on certain occasions (such as on the eve of parliamentary or presidential elections) they are trying to appease the religious associations of numerous concessions in exchange

for their support. It is indicated in the collective monograph of the National Institute of Strategic Studies that «Politicians are trying to win support of religious organizations and believers because they compose a considerable share of the potential electorate, while the religious institutions in exchange for the votes of their members require from the party leaders (if elections are successful) to guarantee their own interests and needs»⁸. These relations do not develop beyond this superficial interaction of the two subjects of social life. Further developments are hardly possible, because in the recent year there were not attempt made to improve the legal mechanisms for regulation of this sphere. Power entities meet their own interests at the account of confessions and the other way round. The rapprochement is rather limited and swift.

As most of the national elite is pragmatic, there is no understanding that «further prosperity depends on the spirituality of the nation»⁹. The religious factor as one of the tools of spiritual validation of the people is relegated to the background, while its functional capacity is not considered in the development of different statehood strategies. Domestic specialists in religious studies are correct in stating that «Religious associations exist in Ukraine today largely for themselves to meet their own spiritual needs without touching the urgent problems of social life. This does not facilitate either stability in the society, or the necessary changes, thus damaging the religious institutions themselves»¹⁰.

Thus, the state-church relations in Ukraine still lack strategic depth in contrast, for example, to Russia, where cooperation is indeed in place, which was briefly but quite informatively stated by the former Foreign Minister of Russia S. Ivanov: «...gathering of the Russian World is a joint effort of the Russian state and the Russian Orthodox Church»¹¹. Moreover, the rapprochement of the Russian state and the Russian Orthodox Church is not declarative, but real.

The historical past is being analyzed and reconsidered in Ukraine on its way to the community of the European nations. The Ukrainian elite can not do without reappraisal of values. For us this means that it is impossible to comprehend the role of the religious factor in the state building process without ideological transformation among decision-makers and officials.

It is necessary to jell the specificity of the socio-religious relations establishing in Ukraine, and on this basis to take a number of measures on improving the confessional domain of the Ukrainian

society regarding its cultural development specifics in Ukraine in view of its European aspirations.

The above suggests the conclusion that the following features are inherent in the current national socio-religious context: 1) liberalism of the legal framework on freedom of conscience and religious organizations; 2) regionalization and conflict potential of confessional space; 3) crisis of the Ukrainian Orthodox, and 4) development of the society clericalization symptoms.

1. Liberalism of the legal framework on freedom of conscience and religious organization. Domestic legislation in this area knows no equals in Europe as to its humanistic pathos and restrictive sanctions. Declaring the principle of strict church and state separation, it proclaims the autonomy of both institutions, equality between all religions without exception providing them with opportunities to realize their own interests and granting no privileges to any. The Constitution of Ukraine states: «Everyone has the right to freedom of belief and religion. This right shall include freedom to practice any religion or profess no religion, to perform alone or collectively religious rites and rituals, conduct religious activities... The Church and religious organizations in Ukraine are separated from the State... No religion shall be recognized by the State as mandatory»¹².

These facts are generally consistent with the democratic values of the Ukrainian society. However, they do not fully harmonize with the Ukrainian cultural and historical tradition formed under the decisive influence of at least two powerful religious flows – Orthodox and Greek Catholic. However, neither Constitution of Ukraine, nor the Law of Ukraine *On Freedom of Conscience and Religious Organizations* reflect their achievements and contributions to the liberation struggle of the Ukrainian people, to the national statehood building.

Most Western and Eastern European countries are fundamental in assessing relation of their past and the present (Greece, Great Britain, Georgia, Bulgaria, Romania, Serbia), set special privileges for the historical churches, assign to the state an important role in regulation of the of religious communities functioning (Hungary, Croatia, Slovenia), conclude special agreements with influential religious associations or determine the list of selected public confessions as a priority (Lithuania, Czech Republic, Latvia)¹³.

Ukraine, though, chose not European but American model of dealing with confessions This happened not so much because of objective turn of events, but because of romantic euphoria that swept

the Ukrainian society after the collapse of the USSR. The USA by demonstrating its favorable attitude toward our country and supporting the government's reforms transformed for Ukraine into a model of freedom and democracy not only in political but also in spiritual sense. The desire to Americanize the Ukrainian reality led to a rapid invasion of the Ukrainian religious environment with new cults of the American origin. Confession hierarchy typical for the West was rejected by the Ukrainian authorities. The American experience was not critically reviewed, which was a significant methodological error.

Unlike Europe (Ukraine as its essential component) USA never had the dominance of one or more religious traditions. Development of confessions overseas proceeded on totally different basis than in the Old World. Representatives of confessions persecuted in Europe moved to the North American continent and participated in creation of the American nation, which developed as a multi-religious nation. «...Americans in general, emphasizes A. Genis, do not know religious limitations, which is conditioned by their history. The New World, unlike the Old one, never knew religious wars, never had state religion. The USA, a country of thousands of beliefs, has always been fruitful in religious creativity. For Americans it is naturally to move from one church to another. Not family or ethnic traditions, but free search determines their spiritual life. At different stages, according to the Americans, a person may need different forms of religion. Life is a spiritual experiment, above which there is no dogma, only faith»¹⁴. Therefore, the recognition of the equality of all religious confessions, not only before the law but also before the history and proclamation of the right to freedom of conscience as the highest human value is quite natural.

However, Ukraine did not consider this specificity. Not surprisingly, the direct extrapolation of the American experience on the national conditions did not produce the desired effect.

2. Regionalization and Conflictogenity of Confessions Domain. These have resulted from «civilizational split» with its effect on formation of the Ukrainian nation, and from political realities of the last five centuries. The Ukrainian lands were for a long time separated. In different historical periods they were part of some statehood formations, which could not but affected the religious preferences of the local population.

Rule of Poland and Austria-Hungary in the Western Ukraine over several centuries strengthened position of the Greek Catholic

Church, which became traditional religion in the region. Expansion of Russia was marked by destruction of the Ukrainian Orthodox and its replacement by the Russian Orthodox spiritual tradition of the Left Bank area. According to V. Klimov: «The policy of the Great Russian autocracy toward religion in Ukraine was accompanied by many factors, first of all, by the course of the center on elimination of the national characteristics of church and religious life of the Ukrainian people... Ways of its implementation were evident: unification of Ukrainian church structures according to the model functioning in the Russian Empire; appointments of Russians or foreigners to key clerical positions... Russification of Ukrainian clergy staff...»¹⁵. Seizure of the Ukrainian territory by the Soviet Russia was indeed a tragic page in the history of many faiths propagated in the territory of Ukraine. In particular, the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church and the Ukrainian Greek Catholic Church were liquidated, Crimean Tatars, the followers of Islam, were forcibly deported. Temples and monuments of all Ukrainian Autocephalous Orthodox parishes were transferred to the Russian Orthodox Church, the only formal religious organization to which the Soviets were tolerant and which actively helped the communist totalitarian regime to persecute gentiles.

Regionalization of the Ukrainian society by confessions in the East-West direction supports the fact of dependence of UGCC and UOC–MP, the largest churches of Ukraine, on foreign religious centers – the Holy See and the Moscow Patriarchate (although it is important to see the difference between the Vatican as an international religious center and the state, which is a full subject of international relations, and the Moscow Patriarchate, which is exclusively Russian national religious institution and, therefore, protects only the interests of the Russian State).

In such circumstances, our state becomes an arena of struggle for the interests of the third parties, which, of course, are not concerned with the problems of consolidation of the Ukrainian society, national security and defense of the national interests of Ukraine.

3. Crisis of the Ukrainian Orthodox. Failure of three Orthodox jurisdictions (UOC MP, UOC–KP and UAOC) to come to terms and to achieve unity is more and more evident. If recently certain variants of their unification were considered, then now this idea is not even discussed.

The Ukrainian Orthodox Church of the Moscow Patriarchate by referring to the complexity of obtaining autocephaly in the ca-

nonical way, actually accepted the «broad autonomy» powers granted to it. Since nomination of the Kyiv Exarchate (eparchy) in the UOC was only ideological and tactical step (as in the other republics of the collapsing Soviet Union), then this meant nothing not only in obtaining autocephaly, but also in winning the real autonomy recognized by other churches. Moreover, the example of the Belorussian Church, which is again in the Exarchate status, demonstrates the fallacy of such clerical policy.

Emergence of new lines of confrontation aggravates contradictions in the Ukrainian Orthodox, primarily because of jurisdictional situation that does not allow the Ukrainian Orthodox Church to act in the international arena as a full subject of international relations. Therefore, when not so long ago the Ukrainian Orthodox Church of the Kyiv Patriarchate took under its jurisdiction a part of the UOC community in the United States subordinate to the Patriarch of Constantinople, it was accused of destructive activities. Though at the same time a UOC–KP center was established in the United States to coordinate the activities of UOC sites in the diaspora transferred under the jurisdiction of the Kyiv Patriarchate, it proved all the same impossible to avoid disputes between the diaspora and mainland Ukrainian Orthodox jurisdictions.

Among the UAOC communities this situation caused actual split. A misunderstanding between the UAOC hierarchies questioned the integrity of religious institutions. Additionally, strife will likely to negate implementation of the Ecumenical Project in the Ukrainian Orthodoxy providing unification of diaspora UOC under the aegis of Constantinople Orthodox Church with the UAOC and obtaining by the latter of the canonical status in the manner as it happened in Estonia.

As we can see, development trends in the Ukrainian Orthodox environment not only have conflict potential, but also threaten with local conflicts and, which is more important, may destabilize the entire Ukrainian society. Considering religious opposition a famous Ukrainian expert on religious studies, former Chairman of the State Committee of Ukraine on Religious Affairs V. Bondarenko emphasizes that the Orthodox conflict «determines much in the religious life in Ukraine. It can even be classified as the national problem»¹⁶. At the same time it is clearly impossible to form the Local Ukrainian Orthodox Church (which is necessary for sustainable development of Ukraine) exclusively by the subjects of conflict.

4. Development of the Society Clericalization Symptoms. One observes rather paradoxical situation in Ukraine, which is adherent to the values of secular humanism. It looks like that arbitrary activities of the Religious Organizations in Ukrainian have become an average phenomenon. Illegal actions of churches acquire greater scale, while the public authorities give virtually no response. Impunity of the clergy only enhances its aggressiveness. Confessions become especially militant, when it comes to resolving property issues. As an example, a description of the situation in the Lavra by the Ukrainian journalists: «The monks of the monastery began a campaign that can not be described other than „expropriation of expropriators” (rob the robbers). „Supermen” in cassocks knock the locks and erect barricades behind the locked doors seizing object by object (a good plot for action series). The UOC–MP hierarchy completely forgot that it is not about Laura assets, but about the communal and state property (land, buildings, museum values)»¹⁷.

Despite of the blatant law violation (in this case by the UOC–MP), the Ministry of Interior and the General Prosecutor’s Office took the position of an observer, rather preferring not to intervene in the conflict. Such indulgence plays into the hands of some religious groups. They gradually loose perception between the permitted and the forbidden.

There is no doubt about the influence of churches and religious organizations on the Verkhovna Rada. For nearly ten years the People’s Deputies of Ukraine cannot adopt new legislation on freedom of conscience and religious organizations. It is because the submitted draft laws do not fulfill the ambitions of certain religious institutions and MPs supporting them.

Therefore, increasing pressure of the confessions on all spheres of public life threatens establishing the rule of law and civil society in Ukraine, and thus, socially oriented market economy, retarding direct democratic progress of the Ukrainian society and material welfare of all Ukrainian citizens.

Europe wants to see the civilized Ukraine, based on the primacy of law, sustainable development, values of democracy and freedom for all citizens without exception. It is not only about political and economic aspects, but also about spiritual and cultural ones.

That is why the current state policy of Ukraine on reformation of the religious aspect of the social relations should be based on awareness of the need to implement the following measures:

– ranking of churches and religious flows functioning in the Ukrainian territory according to their belonging to the national spiritual traditions;

– development of a new model of the church-state relations. Balkan and Central European model may serve as an example in this regard. The former provides certain preferences to the historical church (or several churches) and direct government involvement in arranging the church life, the latter specifies a concordat (contracting system) that regulates the relationship between the state and religious associations, clearly defining their rights and obligations;

– moratorium on official approval by the government of the documents related to return of the property to the religious institutions before adoption of the Law of Ukraine *On Restitution of Property in Ukraine*;

– facilitation of the Ukrainian state in the UOC–KP and UAOC consolidation;

– bringing the current legislation on freedom of conscience and religious organizations in line with the realities of today and its coordination with similar international legal instruments and standards of the European Union.

Constituting the Local Orthodox Church is a powerful spiritual and ideological pillar of the Ukrainian state in building a democratic society, strengthening its image in the world.

In the current situation none of the religious institutions of Ukraine is capable to perform this mission. The UOC–KP and UAOC are not recognized by the world. Moreover, there is confrontation of hierarchies in the latter. Although the Greek Catholic Church has become traditional for considerable part of Ukrainians in addition to the western Ukrainian regions, it is greatly dependent on the Apostolic See and has a number of unsolved internal problems. The UOC–MP with its religious-canonice and administrative subordination to the Moscow Patriarchate, is primarily protecting the national interests of Russia. Protestant associations in Ukraine, unfortunately, do not all act in the spirit of the Ukrainian national interests.

Religious factors receive a great opportunity to prove their integrative power. It is primarily about forming sustained relations on the basis of faith between Ukrainian citizens and their spiritual brothers and sisters abroad. However, it is necessary to put an end to inter-religious oppositions within the country, which are many.

Religious centers and churches should, as it was before, act as an interlink in the spiritual and cultural dialogue between the nations, promote exchange of relevant experience, which is extremely important for formation of a common spiritual space.

It is not very wise to deny the existence of this cultural dialogue with involvement of confessions in the current historical period. It is very limited because it is private, often only with certain religious organizations and does not have support from the Ukrainian state. Thus, the results are minor. Spiritual identification of Ukrainians with the family of European nations is extremely slow and contradictory. After a very long time the Ukrainian people were scattered in different parts of the empire, and thus cut off from the European context as a full and equal partner in the international relations.

With the above in view and under the described situation the issue of fast integration of Ukraine into the European and world community becomes more urgent. Religion plays a significant role in this process, which is so important to regulate by the legislation. Thus we see the need for continued reform of the Ukrainian legal system starting from the fundamental political system governed by the Constitution of Ukraine, electoral laws and in particular the body of laws governing the fundamental rights and freedoms of the citizens of Ukraine.

That is why today it is so important to conduct active research and legislative activities that will help to solve problems of civilized coexistence of the citizens of Ukraine. The foremost attention in this case should be paid to ethnic religious specifics and arrangements of relations with the relevant national church, because the national rights of minorities and generally all citizens in Ukraine are completely regulated by law.

The state by pursuing appropriate legal policy in the religious sphere should be diplomatic in the current situation, but at the same time there should be no exemptions from the law, but manifestation of a clear confidence, consistency and determination in focusing on the best European and international standards and naturally and primarily in guaranteeing the implementation of the national interests of the Ukrainian people, which will be an important step for Ukraine's accession to the European Union.

Володимир ГОЛОВЧЕНКО,

доктор політичних наук,
професор Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ДИПЛОМАТИЧНИЙ ХИСТ ВАСИЛЯ ДРОЗДЕНКА



Уродженець Чернігівщини Василь Іванович Дрозденко був Надзвичайним і Повноважним Послом СРСР у Соціалістичній Республіці Румунія з 9 березня 1971 р. до 30 листопада 1982 р., тобто майже три терміни дипломатичного відрядження. Це був надзвичайно складний і драматичний період у розвитку південно-західної сусідки України. Не здійснюючи практично ніякої внутрішньої лібералізації, румунське керівництво поступово віддалялося від СРСР на міжнародній арені.

Особливо цей процес прискорився після приходу до влади у Бухаресті в березні 1965 р. Ніколає Чаушеску, що наполегливо створював власний «культ особи». Граючи на національних почуттях населення Румунії, новий лідер закликав створити квітучу державу, незалежну в зовнішній політиці від Радянського Союзу. Великодержавницько-шовіністична тенденція була офіційно закріплена як «нова історична концепція» в ретроспективному огляді історії країни в програмі Румунської компартії. В його основу покладено ідею «континуїтету» румунської історії в Карпатсько-Дунайському басейні. Мета цієї «теорії» полягала у доведенні «історичного» права Румунії на території Бессарабії та північної частини Буковини.

Румунія відмовилася від участі в окупації військами Організації Варшавського Договору Чехословаччини в 1968 р., більше того — надіслала до Москви ноту протесту щодо цієї акції. Заходу сподобався проголошений Н. Чаушеску стереотип незалежності, він здобув репутацію видатного політичного діяча. Ризикуючи викликати сильне невдоволення Москви, румунський лідер прийняв у травні 1968 р. генерала де Голля, а у серпні наступного року — президента США Річарда Ніксона. Румунського ж диктатора з помпою приймали в Лондоні й Парижі, з ним охоче спілкувалися американські президенти Р. Ніксон, Джеральд Форд і Джиммі Картер.

Помічник Л. Брежнєва із зовнішньополітичних питань А. Александров-Агентов згадував про поведінку Н. Чаушеску на засіданнях Політичного консультативного комітету ОВД: «Усі учасники ПКК одностайно домовляються про певне рішення, але прийняти його не можуть, оскільки заперечує Чаушеску, котрий при цьому вимагає обговорити питання один на один з Брежнєвим. Під несхвальними поглядами союзників Брежнєв усе ж таки погоджувався на таку процедуру. Слідувала одночи двогодинна бесіда двох, у підсумку котрої Чаушеску, після терплячих умовлянь Брежнєва, звичайно „поступався”: для нього це був спосіб набити собі ціну». Формально входячи до ОВД, Румунія не брала участі у спільних військових навчаннях і не дозволяла їхнього проведення на своїй території.

Тому варто гідно вшанувати дипломатичний хист Василя Івановича Дрозденка, що в скрутних і часом екстремальних політичних умовах зумів протягом тривалого періоду твердо проводити зовнішньополітичну лінію Радянського Союзу. Є його заслуга і в тому, що Румунія unikла окупації радянськими військами, як це сталося з Угорщиною в 1956 р. чи вже згаданою Чехословаччиною в 1968 р.

Volodymyr GOLOVCHENKO,

PhD in Political Studies,

*Professor of the Institute of International Relations
of the Taras Shevchenko National University of Kyiv*

DIPLOMATIC TALENT OF VASYL' DROZDENKO

Born in Chernihiv region, Vasyl' Drozdenko was Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the USSR in the Socialist Republic of Romania on March 9, 1971 to November 30, 1982, almost three terms diplomatic trip. It was extremely difficult and dramatic period in the development of the south-western neighbor Ukraine. Not making virtually no internal liberalization, the Romanian leadership progressively remote from the Soviet Union in the international arena.

This process accelerated after coming to power in Bucharest in March 1965 Nicolae Ceausescu that consistently created a «cult of personality». Playing on the national feelings of the population of Romania, the new leader called it a prosperous country, an independent foreign policy of the Soviet Union.

Supreme power – chauvinistic tendency was entrenched as a «new conception of history», which was placed in a retrospective review of the history of the program of the Romanian Communist Party. It was based on the idea of «continuity» of Romanian history in the Carpathian-Danube basin. The purpose of this «theory» was to bring the «historical» right on the Romanian territory of Bessarabia and the Northern Bukovina.

Romania refused to participate in the occupation of Warsaw Pact troops in Czechoslovakia in 1968, in fact – has sent a note of protest to Moscow on the action. Western states liked N. Ceausescu proclaimed independence stereotype, he gained a reputation as an outstanding politician. Risking cause severe displeasure of Moscow, the Romanian leader took in May 1968 General de Gaulle, and in August of the following year – U.S. President Richard Nixon.

Romanian dictator himself with pomp taken in London and Paris with him willingly communicated American presidents R. Nixon, Gerald Ford and Jimmy Carter.

Assistant Brezhnev on foreign policy issues A. Aleksandrov-Ahentov mentioned behavior of N. Ceausescu at the meetings of the Political Consultative Committee of the Warsaw Pact: «All members of PAC unanimously agree on any decision, but can not take it because Ceausescu object, which he in this case required to discuss the issue face to face with Brezhnev.

Under the disapproving looks Brezhnev allies nonetheless agreed to such a procedure. Followed by one or two-hour conversation the two, as a result of which Ceausescu, after patient persuasion Brezhnev course “inferior”: for him it was obviously a way to fill his worth». Formally entering the Warsaw Pact, Romania did not participate in joint military exercises and not allow them to conduct their territory.

So we worthily commemorate diplomatic talent Vasyl' Drozdenko that in difficult and sometimes extreme political conditions for an extended period was able to firmly pursue foreign policy of the Soviet Union. Is it a merit in the fact that Romania has escaped occupation by Soviet troops, as happened with Hungary in 1956 or Czechoslovakia already mentioned in 1968.

Анатолій ДЕНИСЕНКО,

*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
заслужений журналіст України;*

Василь ТУРКЕВИЧ,

*заслужений діяч мистецтв України,
член Національної спілки письменників України*

ЛЮДИНА УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИКУМУ, НАУКОВОГО МИСЛЕННЯ. ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА ВОЛОДИМИРА ЯЛОВОГО

Діла добрих обновляться...

Тарас Шевченко

Писати про публічну людину завжди нелегко. Адже коли вона в усіх на видноті, то здебільшого шукають, як поведлося у нас уже генетично, щось негативне, якщо не в особистому, діловому житті чи поведінці, то хоча б у манерах.

Повірте, Володимир Борисович Яловий, нині один із заступників керівника Апарату Верховної Ради України, не піддається таким оцінкам. Професійність, виваженість у судженнях, толерантність і приязність у спілкуванні. І це не данина сучасним тенденціям у творенні іміджу керівної постаті. Такими рисами він володів ще з тих часів, коли йому довірили очолювати чисельну комсомольську організацію Київського верстатобудівного заводу, колектив цеху, партійну організацію підприємства, а згодом обрали головою виконкому Радянського району столиці. Здається, з того часу значних змін не сталося ні в поведінці, ні у способі життя чи стилі керування Володимира Ялового. З часом його призначили на ще вищу посаду — заступником голови виконкому міської Ради, та він залишився таким же доступним і врівноваженим, хіба що мудрості додалося. Міські турботи та й обсяги вирішення проблем нерайонного масштабу збагатили його досвід керівника.

Однак, спостерігаючи за ним як посадовцем, кияни не помічали нещирості чи фальшивого позування, притаманного багатьом теперішнім нашим політикам та урядовцям. На засіданнях місь-

кої ради або на громадських слуханнях його виступи відрізнялися лаконізмом, думки чітко окреслювали суть справи і проблеми. Логіка суджень підкріплювалася реаліями життя. Значною мірою стислості вимагали численні ситуації: адже йому доводилося щодня вирішувати безліч питань розгалуженого міського господарства, заглиблюючись у тонкощі то столичного бюджету, то діяльності постійних комісій міської Ради. Не помилимося, якщо засвідчимо, що заступник міського голови — секретар міської Ради (так наприкінці 90-х — на початку 2000-х років називалася його посада) мав володіти філігранним мистецтвом політика у реалізації стратегічних і тактичних завдань розбудови Києва. Зрозуміло, що мова йшла не тільки про спорудження житла чи промислових будівель, а й про розширення інфраструктури міста, піднесення його культурного, економічного рівня, суспільного, політичного і міжнародного авторитету. За сотнями інколи здавалося б буденних, рутинних справ Володимир Борисович мав здібність вбачати сутнісне, перспективне. Чи не за цей талант двічі поспіль депутатський корпус (політично досить неординарний) практично одностайно обирав його на цю високу та відповідальну столичну посаду.

«Сучасне — завжди на дорозі з минулого в майбутнє», — сказав якимось Володимир Яловий на засіданні редакційної ради щорічного науково-популярного альманаху «Історичний календар», видання якого, завдяки саме йому, тоді активно підтримувалося на рівні міської влади. Відчуття та розуміння історії Києва, його місця у формуванні духовності та культури нації висвітлює ще одну грань багатосторонньої діяльності Володимира Ялового. Якимось, уже в роки незалежності України, завітавши з генеральним директором Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павлом Олександровичем Кривоносом на традиційне зібрання київських учених-істориків, дипломатів, журналістів Міжнародного історичного клубу «Планета», Володимир Борисович зацікавився цією науковою громадською організацією. Спілкування з відомими ученими — тодішнім віце-президентом НАН України Іваном Федоровичем Курасом, колишнім директором Інституту міжнародних відносин, а тепер ректором Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академіком НАН України Леонідом Васильовичем Губерським, дипломатами та журналістами наштовхнуло на думку започаткувати нове, поки що єдине у світі, видання — науковий щорічник «Україна дипломатична». У вступній статті до першого випуску

Володимир Яловий писав: «Наше видання, власне, розповідає про минуле і сучасне української дипломатії, її місце у світовому вимірі. Читачі мають змогу доторкнутися до історії зародження міжнародних відносин за часів Київської Русі, поринути у події минулих століть».

Зі сторінок щорічного альманаху, тринадцять випусків якого уже побачили світ, постали малознані широкому загалу факти та події дипломатичного життя доби Богдана Хмельницького і спадкоємців його справи, Української Народної Республіки, діяльність українських послів, спогади сучасників того надзвичайно цікавого періоду, а також розповіді про перші кроки новітньої дипломатії уже незалежної та суверенної України.

Початок видання такого наукового щорічника було покладено. І слід віддати належне: за щоденними клопотами надзвичайно насиченого терміновими справами життя міської ради Володимир Яловий знаходив час і брався за перо, готуючи публікацію мало не до кожного випуску. З'явилося, наприклад, ґрунтовне дослідження «Поріднені міста Києва: досвід і перспективи регіональної дипломатії». Оперуючи конкретними фактами та власним досвідом, автор познайомив читачів з переплетенням інтересів Києва та його міст-побратимів, кількість яких сягнула за півсотню. Протягом кількох десятиліть Київ має дружні та взаємовигідні зв'язки з містами зарубіжжя. «Якщо раніше головна увага, — зазначав у статті Володимир Яловий, — у відносинах із містами-побратимами приділялася проведенню днів культури, організації виставок, поїздкам мистецьких колективів, то після проголошення незалежності України починається активна співпраця в різних сферах: економіка, міське господарство, управління, транспорт, охорона навколишнього природного середовища, залучення інвестицій». Успішній реалізації концепції розвитку міжнародних зв'язків Києва певним чином допоміг Володимир Борисовичу досвід, набутий ним на посаді начальника управління Міністерства закордонних справ України. Хоча основа була закладена, як кажуть в народі, природою. Здібність передбачати, мислити на перспективу — риси, притаманні Володимирі Яловому, не без безпосередньої участі якого пожвавилися контакти Києва з впливовими міжнародними організаціями — Асоціацією європейських міст, Міжнародним союзом місцевих влад, Організацією об'єднаних міст, Всесвітньою лігою історичних міст, Всесвітнім союзом міст за мир, Міжнародною асоціацією міст-посланців миру тощо. Завдяки

підтримці Асоціації європейських міст, Європейська Комісія затвердила спільний проект міст-побратимів Києва та Мюнхена під назвою «Підтримка стратегічного міського планування».

Знаковою подією стало проведення у жовтні 1998 року в Києві міжнародної конференції за проектом програми «ТАСІС — споріднені міста», в якій взяли участь 150 представників із 38 країн світу. До важливих подій розбудови міжнародних зв'язків Києва слід віднести щорічну зустріч керівників Європейського банку реконструкції та розвитку, яка відбулася в столиці України у травні того ж року.

Фундаментальна стаття «Поріднені міста Києва: досвід і перспективи регіональної дипломатії» вийшла цікавою й актуальною. Відчувалося, що автор живе порушеними проблемами, його хвилюють не тільки питання міжнародних зв'язків Києва, але й розбудова іміджу української столиці. Він зазначив: «З метою прискорення реформ та соціально-економічного розвитку міста було проведено низку заходів, спрямованих на налагодження тісних міжнародних зв'язків, залучення іноземних інвестицій в економіку міста, формування сучасної інфраструктури міського господарства та забезпечення високого рівня розвитку галузей промислового виробництва сфери послуг у м. Києві. Значна увага приділялася створенню позитивного іміджу Києва, що мав активізувати приплив іноземних інвестицій та сприяти інтеграції економіки України до світового економічного простору. Потужна робота проводилася щодо виходу нашої столиці на міжнародні фінансові ринки з метою збільшення можливостей міста із залучення кредитних коштів».

Володимир Борисович не вичерпував порушеної теми: «Співпраця між містами та регіонами різних країн є перспективною і корисною для міст молодих, незалежних держав.

Поширення та впровадження досвіду, набутого під час такої взаємодії, сприяє поліпшенню економічної ситуації в наших містах, отже, і підвищенню добробуту та умов життя їхніх мешканців. Тема побратимства міст як чинника регіональної дипломатії настільки багатогранна, що варта активнішого обговорення і тіснішої співпраці».

Цікава публікація Володимира Ялового з'явилася і у третьому випуску щорічника «Україна дипломатична». Він присвятив її темі, яка відобразила роль Києва як столиці у встановленні та розвитку дипломатичних відносин молодій українській державі, де

не тільки описав практичні справи у цій сфері, а й наголосив: «... якщо угод з містами-побратимами на час проголошення Україною незалежності було всього 10, то зараз їх уже 53». Характеризував у практичній площині нові тенденції співпраці Києва з містами-побратимами як однієї із складових регіональної політики нашої держави. «Спочатку Київ підписував угоди про співробітництво з великими зарубіжними містами, але не зі столицями. З столицями підписувала угоди Москва. Тому за радянських часів спорідненими містами були: Ухань, Краків, Кіото, Тампере, Тулуза, Оденсе, Флоренція, Единбург, Чикаго. Але з набуттям незалежності столична влада, депутати Київради зрозуміли, що в регіональній дипломатії треба виходити на новий рівень. І тут з'явилася дилема: з ким продовжувати підписання угод, з якими містами. Знайшли компроміс: продовжити виконання вже чинних угод, але надалі орієнтуватися на підписання угод тільки зі столицями іноземних держав... Розширилася географія міжнародних зв'язків, дедалі більше надходила інформація до зарубіжних країн про Київ, а разом з цим і про Україну загалом... Інколи важко виділити, що первинне: дипломатія міста Києва — дипломатія столиці чи дії професіоналів з Міністерства закордонних справ. Та для нас це не принципово. Спільна справа. А головна мета — це гідне місце України серед світового співтовариства».

Творення такого міського управління, яке б задовольняло потреби широких верств населення, процес складний і довготривалий. Використання історичних набутків у цій справі — незаперечна умова. Отже, звернення до хорошого попереднього досвіду тільки на користь справі. Згадаймо, що місцеве самоврядування на території українських земель має досить давні корені та традиції і його витoki сягають часів територіальної сусідської общини ще стародавніх слов'ян. Важливе значення для подальшого розвитку місцевого самоврядування в місті мало надання Києву великим литовським князем Олександром Казимировичем магдебурзького права. Це відповідало духу незалежності киян, їхньому прагненню самостійно вирішувати найскладніші, іноді неординарні проблеми тогочасного міського життя. Питання відродження самоврядування Києва постало відразу після проголошення незалежності України. Серед різноманітних заходів було й активне залучення наукових сил до вивчення засад прадавнього магдебурзького права. Зібрані вченими матеріали знайшли своє відображення у спеціальному випуску історичного журналу «Пам'ять століть» (№ 2, 1999 р.), видання якого

було здійснено під керівництвом Володимира Ялового. Проблеми місцевого самоврядування обговорювалися на міжнародних конференціях, у засобах масової інформації. Очікуваним підсумковим акордом стало прийняття Закону «Про місцеве самоврядування в Україні», який став правовим підґрунтям проведення муніципальної реформи. Безумовно, життя вимагає постійно тримати руку на пульсі і необхідно знаходити оптимальні варіанти. «Особливість здійснення самоврядування та виконавчої влади в столиці, — відзначає В. Яловий, — полягає у функціонуванні місцевих рад, які мають свої виконавчі органи відповідно до Конституції України. При цьому Конституцією України (стаття 118) встановлено, що виконавчу владу в м. Києві здійснюють місцеві державні адміністрації. Саме тому міська та районні ради в місті Києві, згідно з положеннями пункту 2 розділу 7 “Прикінцеві положення” Закону “Про столицю України — місто-герой Київ”, формують власні виконавчі органи на базі відповідних державних адміністрацій, які паралельно (одночасно) виконують функції місцевих органів державної виконавчої влади. Тим самим управління соціально-економічним розвитком міста здійснюється на єдиній організаційній основі, комплексно, скоординовано. Така форма організації влади в Києві виключає можливості виникнення в місті двох паралельно діючих головних посадових осіб та двох виконавчих органів (виконкому та міськдержадміністрації), функції яких перехрещуються і дублюються, якщо вони діють на одному рівні управління без належної координації. Таке дублювання обов’язково зумовить виникнення проблем у розподілі між ними прав, обов’язків і відповідальності, а врешті-решт, конфліктної ситуації, прорахунків та прямих збитків через втрату чіткого керування містом.

Створення правової основи місцевого самоврядування, безумовно, є позитивним фактором. Проте цей процес не повинен стояти на місці. Йдеться про необхідність розроблення нових законодавчих і нормативних актів, які б уточнювали окремі положення базових законів, регламентували діяльність тих чи інших органів самоврядування. Хотів би зазначити, що в Києві багато чого вже зроблено. Прийняті відповідні рішення щодо формування муніципальної міліції, розроблено положення про органи самоорганізації населення, підготовлено й чимало інших документів. Проте існує ціла низка проблем, які необхідно вирішити на рівні Верховної Ради України».

Час підтвердив правоту цих суджень.

Володимир Борисович Яловий не тільки управлінець високого штабу, але й досвідчений теоретик будівництва та розвитку інфраструктури в усіх її виявах — від комунікаційного зв'язку до збереження історичних пам'яток, духовної аури прадавнього міста. Напевно, несправедливо буде оминати його участь у створенні довгострокових програм співпраці міста з Національною академією наук України, постійну турботу про освітанство і підтримку періодичних видань наукової та літературної тематики (до речі, обділених увагою олігархічної піраміди), у відродженні пам'яток історії та культури українського народу...

Разом з діячами української культури Володимир Яловий відкривав на березі Женевського озера у Лозанні пам'ятник видатному киянину, званому у світі танцівнику та керівнику балетної трупі Паризького театру Гранд-опера Сержу Лифарю.

Якщо стисло визначити суть його життя за останні майже три десятиліття, то це — щоденні зустрічі та спілкування з людьми. Власне з людських зустрічей, бо він ішов до людей, а люди йшли до нього, і складається його біографія. Людська повага, їхня віра і його віра в людей, де б він не працював: чи то на Київському верстатобудівному заводському об'єднанні, чи то на радянській, чи на дипломатичній роботі — скрізь люди вибудовували йому те, що зветься одним вагомим словом — авторитет. Його не придбаєш за гроші, не отримаєш як призначення великого керівника. Це особливий привілей є свідченням людського визнання.

Нині Володимир Борисович обіймає не менш копітку посаду заступника керівника Апарату Верховної Ради України. Нещодавно він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління. Його досвід здійснення місцевого самоврядування в столичній агломерації з цікавістю сприймають слухачі Національної академії державного управління при Президентові України.

У тремтливій тривозі дня дихає нова епоха. На її крутих переломах ті, що тримають артерію життя. Серед них наш колега і соратник Володимир Яловий. Його науково-публіцистичний доробок, вагомий внесок у розкриття тих проблем, з якими зіткнулася Україна на перехресті двох століть, двох тисячоліть, двох дуже не схожих соціальних епох, які визначили долю цієї безперечно цікавої та обдарованої особистості. Вносять вони чимало й в таку наукову сферу, як киевознавство, яке стає складовою краєзнавства як академічної історичної науки.

Анотація. У статті висвітлено основні етапи життя, політичної, громадської, наукової та науково-організаційної діяльності відомого українського громадського і політичного діяча, дипломата.

Ключові слова: місцеве самоврядування, секретар міської ради, Київ, Володимир Яловий.

Аннотация. В статье отражены основные этапы жизни, политической, общественной, научной и научно-организационной деятельности известного украинского общественного и политического деятеля, дипломата.

Ключевые слова: местное самоуправление, секретарь городского совета, Киев, Владимир Яловый.

Summary. The article deals with the key stages of life, as well on political, social, scientific and organizational activities of the famous Ukrainian public and political figure, diplomat.

Key words: local government, Secretary of the City Council, Kyiv, Volodymyr Yalovyι.

Anatolii DENYSENKO,

*PhD (history), senior research worker,
honored journalist of Ukraine;*

Vasyl' TURKEVYCH,

*honored art worker of Ukraine, member
of the National Union of the Writers of Ukraine*

A PERSON OF UKRAINIAN POLITICAL ELITE STROKES TO THE FIGURE OF VOLODYMYR YALOVYI

Good deeds will be replenished...

Taras Shevchenko

It is always difficult to write about a public man. After all, when a person is in the public eye, most often, for genetic reasons, we look for something negative, if not in private life, business or behavior, then at least in the manners. Believe me, Volodymyr B. Yalovyi, now one of the deputy heads of the Verkhovna Rada Administration of Ukraine, cannot be assessed this way. Professionalism, balanced judgments, tolerance and friendliness characterize him in communication. It is not a tribute to modern trends in image-making of the leading figure. He possessed these traits since the days when he was entrusted to lead the huge komsomol organization at the Kyiv machine-tool plant, the workshop staff, the party organization of the factory, and later he was elected chairman of the executive committee of Radyansky district (rayon) in Kyiv. It seems since that time no significant changes occurred either in Volodymyr Yalovyi's behavior, or in the lifestyle, or managerial style. Eventually he was appointed to a higher position — deputy head of the capital city, though he remained as popular and smooth-tempered as before, except, perhaps, wiser. City concerns and scopes of problems to be resolved beyond the district scale enriched his managerial experience.

However, watching him as an official the Kyivites did not notice any affectation or false posturing inherent to many modern politicians and governmental officials. His speeches at the City Council

meetings or public hearings were always concise; the opinions clearly expressed the subject matter and problems. Logical judgments were supported by the realities of life. Multiple situations required concision to a wide extent: every day he had to resolve numerous problems of the multidivisional urban economy, getting involved into the intricacies of the city budget, operation of the City Council permanent commissions. We are not mistaken to witness that Deputy City Mayor – City Council Secretary (it was his position in the late 90's – early 2000's) had to be great at the intricate art of a politician to implement strategic and tactical issues of the city development. Clearly, it was not just housing or industrial construction, but also expansion of the city infrastructure, raising its cultural, economic level, social, political, and international prestige. Volodymyr Borysovych had a gift to see the essence, the prospect behind hundreds of prosy, routine cases. This talent made possible for the deputy corpse (politically rather unusual) to elect him twice at a run, practically unanimously, to this high and responsible position in the capital city.

«Contemporaneity is always on the way from the past to the future» – Volodymyr Yalovy put once at the Editorial Board meeting of the annual non-fiction anthology «Historical Calendar», publication thereof was actively supported at the city government level thanks to the City Council Secretary. Feeling and understanding the history of Kyiv, its place in shaping the nation's spirituality and culture highlights another facet of Volodymyr Yalovy's multilateral activity. Once, together with Pavlo O. Kryvonos, Director General of the General Directorate for Servicing Foreign Representations, he attended the traditional meeting of Kyiv scholars-historians, diplomats and journalists at the «Planet» International historical club. This scientific NGO interested Volodymyr Borysovych. Communication with famous scientists – Ivan F. Kuras, the then vice-president of the NAS of Ukraine, Leonid V. Hubersky, Academician of the NAS of Ukraine, former director of the Institute of International Relations, and now Rector of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, diplomats and journalists suggested the idea to launch a new publication, so far the only one in the world – an annual scientific anthology «Diplomatic Ukraine». Volodymyr Yalovy wrote in the introduction to the first issue: «Actually, our publication tells about the past and the present of Ukrainian diplomacy and its place in the global context. The read-

ers can touch the history of the emergence of international relations since the time of the Kievan Rus, dive into the past century events».

Pages of the annual anthology, thirteen books thereof have already been published, show the public the recondite facts and events of the diplomatic life in Bohdan Khmelnytsky's era and the heirs of his deeds, the Ukrainian People's Republic, the activities of Ukrainian ambassadors, memoirs of contemporaries with the events of that extremely interesting period, as well as the stories about the first steps of the modern diplomacy in independent and sovereign Ukraine.

Publication of the scientific almanac «Diplomatic Ukraine» has commenced. We have to give credit to Volodymyr Yalovyi: behind the daily cares of extremely urgent business life of the city council, he made time and took up his pen preparing a publication in almost every issue. He wrote a thorough study «Kyiv Twin Cities: Experience and Prospects of Regional Diplomacy». Using definite facts and personal experience, the author introduced the readers to the intertwining of Kyiv interests and its sister cities which number reached by fifty. For several decades Kyiv has friendly and mutually beneficial relations with the cities abroad. «Formerly the relations with sister cities were focused on expanding cultural interaction, holding the Days of Culture, exhibitions, visits of performance ensembles, — stated Volodymyr Yalovyi in the article. — After Ukraine's independence was declared an active cooperation in various fields began: economics, urban economy, administration, transportation, environmental protection, investments». The experience gained by Volodymyr Yalovyi as the department head of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine assisted him in successful implementation of the concept to develop Kyiv international relations. Although the foundation was laid, as people put it, by the nature. The talent to anticipate, think for the future are the features inherent to Volodymyr Yalovyi who was directly involved in revitalizing Kyiv contacts with influential international organizations — the Association of European cities, the International Union of Local Authorities, the UCLG, the World League of Historical Cities, the World Union of Cities for Peace, the International Association of Cities — Peace Envoys, etc. With the support of the Association of European cities, the European Commission adopted a joint project of Kyiv and Munich twin cities entitled «Support of Strategic Urban Planning».

The international conference under the «Twin Cities» project, TACIS program, held in Kyiv in October 1998 was a milestone

event. 150 representatives from 38 countries attended the conference. The annual meeting of the EBRD management held in May 1998 in the capital of Ukraine is also among the important events to develop Kyiv international relations.

The fundamental article «Kyiv Twin Cities: Experience and Prospects of Regional Diplomacy» turned out to be interesting and topical. It was felt that the author was living with the covered problems; he was concerned not only by the issues of Kyiv international relations, but also by advancing the image of the Ukrainian capital. He wrote: «Aimed at accelerating the reforms and socio-economic development of the city, a series of measures was taken to establish close international relations, attract foreign investments in the city economy, form modern urban infrastructure and ensure a high level of industrial production sectors and services in Kiev. Considerable attention was paid to creating Kyiv positive image to intensify foreign investment flow and facilitate integration of the Ukraine economy into the global economy. Extensive efforts were made to bring our capital city to the international financial markets in order to increase the city capabilities to raise loans».

Volodymyr Borysovych did not exhaust the subject matter covered: «Cooperation between the cities and regions in various countries is promising and useful for the cities of the young independent states.

Dissemination and implementation of the experience gained during such interaction assists improving the economic situation in our cities and hence, raising welfare and living conditions of their inhabitants. The subject matter of twin cities as a factor of the regional diplomacy is so versatile that is worth more active discussion and closer cooperation».

The third annual issue of «Diplomatic Ukraine» contains an interesting publication by Volodymyr Yalovyi. He dedicated the article to the topic that reflected the role of Kyiv as the capital in establishing and developing diplomatic relations of the young Ukrainian state. He did not only describe practical activities in this area but also emphasized: «...by the time of declaring the Ukraine's independence there were only 10 agreements with twin cities, now they already number 53». He described in practical terms the new trends of Kyiv cooperation with the twin cities as one of the regional policy components. «Formerly Kyiv signed cooperation agreements with large foreign cities, not with the capitals. Moscow signed the agreements with the capital cities. Therefore in Soviet times the twin cit-

ies included: Wuhan, Krakow, Kyoto, Tampere, Toulouse, Odense, Florence, Edinburgh and Chicago. Since independence the capital city authorities, members of the city council realized that the regional diplomacy should come out to a new level. Then a dilemma emerged: with whom to sign the agreements, with which cities. We found a compromise: to continue implementation of the existing agreements, but to focus in future on signing the agreements only with the capital cities of foreign states... The geography of international relations has expanded, foreign countries received more information about Kyiv and about Ukraine in a whole... Sometimes it is difficult to distinguish what comes first: the diplomacy of Kyiv city – the diplomacy of the capital city or actions of professionals from the Ministry of Foreign Affairs. For us it does not matter. We do common cause. The main goal is Ukraine's decent place among the international community».

To create a city government that would satisfy the needs of the general public is a complex and lengthy process. Using historical achievements in this case is an undeniable condition. Therefore appeal to a good previous experience is only to the benefit of the case. Remember that local self-government in the Ukrainian land has fairly ancient roots and traditions and its origins date back to the time of the territorial neighbor community of the ancient Slavs. Granting the Magdeburg Law to Kyiv by the Grand Duke of Lithuania Alexander Kazimirovich was important for further development of the city local self-government. It was consistent with the spirit of Kievites' independence, their desire to independently resolve the most difficult, sometimes intricate problems of that time urban life. Revival of self-government in Kyiv was on schedule right after Ukraine's independence. Various measures included active involvement of the scientific forces to study the principles of the ancient Magdeburg Law. Materials collected by the scientists were reflected in a special issue of the historical journal «Memory of Centuries» (№ 2, 1999) published under Volodymyr Yalovyi's guidance. Issues of local self-government were discussed at the international conferences and in the media. The expected final chord was the adoption of the Law «On Local Self-Government in Ukraine» which became the legal ground for municipal reform. Certainly, life requires permanently keeping abreast of the events and finding the best options. «Specifics of exercising self-government and executive power in the capital city, – V. Yalovyi stated, – lies in the

functioning of local Radas that have their own executive bodies in line with the Constitution of Ukraine. At that, the Constitution of Ukraine (Article 118) establishes that the executive power in Kyiv is effected by the local state administrations. That is why the city and rayon Radas in Kyiv, pursuant to the provisions of paragraph 2, Section 7 “Final Provisions” of the Law “On the Capital City of Ukraine – Hero City Kyiv” form their own executive bodies at the respective state administrations which in parallel (simultaneously) fulfill the functions of local bodies of the state executive power. Thus, the socio-economic development of the city is administered on a single organizational base, comprehensively, coordinated. This form of administration in Kyiv precludes the possibility of two chief executive officers and two executive bodies (the executive committee and the city state administration) acting in parallel, the functions thereof overlap and duplicate in case they act at the same managerial level without proper coordination. Such duplication will necessarily result in problems to distribute the rights, duties and responsibilities between them and ultimately in a conflict, mistakes and direct damages due to the loss of clear control over the city.

Creating a legal framework for local self-government is certainly a positive factor. However, this process should forge ahead. I mean the need to develop new laws and regulations that would refine some provisions of basic laws, regulate the activities of various self-government bodies. I would like to state that much has been done in Kyiv. The appropriate decisions to form the municipal militia have been approved, the regulation on self-realization agencies of the population has been drafted and many other documents have been prepared. However, there exist a number of problems to be resolved at the level of the Verkhovna Rada of Ukraine».

Time has confirmed the correctness of these judgments.

Volodymyr B. Yalovyι is not only a highly proficient manager but also a sophisticated theoretician to build and develop the infrastructure in all its manifestations – from communication linkages to preservation of historical monuments, spiritual aura of the ancient city. Probably, it will be unfair not to mention Volodymyr B. Yalovyι’s participation in establishing long-term cooperation programs between the city and the National Academy of Sciences of Ukraine, his constant concern of education and support to scientific and fiction periodicals (incidentally, deprived of the attention

by the oligarchic pyramid), participation in the renewal of historical monuments and Ukrainian culture...

Together with Ukrainian cultural workers Volodymyr B. Yalovyi opened the monument to Serge Lifar, a prominent Kievite, a world-renowned dancer and head of the dance company at the Paris Grand Opera House, on the shores of Lake of Geneva in Lausanne.

To briefly define the essence of his life over the last three decades, it includes daily meetings and communicating with people. Actually, meetings with people, because he went to people, people went to him, constitute his biography. Human respect, their trust and his faith in people, no matter where he worked: at the Kyiv machine-tool works, at the Soviet or diplomatic work — everywhere people created him something that is called by a weighty word — credibility. It will neither be acquired for money, nor received as designation to a big post. This special privilege is a gift of human recognition.

At present Volodymyr B. Yalovyi holds no less laborious position as the deputy head of the Verkhovna Rada of Ukraine Administration. He recently defended his thesis for the Ph.D. degree in public administration. His experience to administer local self-government in the metropolitan city is accepted with interest by the students at the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

The new era is breathing in a reverent anxiety of the day. Persons holding the artery of life are on its shoulders. Volodymyr Yalovyi, our colleague and team-fellow, is among them. His scientific and journalistic achievements is a weighty contribution to resolve the problems faced by Ukraine at the crossroad of two centuries, two millennia, two very dissimilar social epochs that decided the fate of Volodymyr Yalovyi. These achievements contribute much to the scientific field called Kyiv studies, part of the regional studies as an academic historical science.

Анатолій ДЕНИСЕНКО,

кандидат історичних наук, заслужений журналіст України;

Валерій СОЛДАТЕНКО,

доктор історичних наук, член-кореспондент НАН України,

директор Українського інституту національної пам'яті

ЙТИ ВПЕРЕД БЕЗ ВАГАНЬ!

(До п'ятдесятиріччя політика, державного діяча, історика та публіциста Дмитра Табачника)

Постать Дмитра Володимировича Табачника є помітною на політичному та науковому українському просторі. Розглядаючи внесок ювіляра в сучасне політичне і наукове життя, особливо стосовно участі у творенні нашого наукового щорічника «Україна дипломатична», подумки звертаємось до потужних особистостей — його вчителів, наставників. Визначальний вплив на вибір професійного шляху як історика вищого гатунку мали, безсумнівно, професори Київського університету ім. Шевченка, серед яких зіркою першої величини для Д.В. Табачника був незабутній Геннадій В'ячеславович Стрельський, який увів молодого студента у премудрості історії світової дипломатії. В Інституті історії Академії наук наставником і беззаперечним авторитетом для юного аспіранта став професор Рем Георгійович Симоненко, людина неординарна, безкомпромісна, глибоко порядна й високопрофесійна.

На початку 1990-х років потужний тандем істориків і політиків — Д.В. Табачник і І.Ф. Курас — започаткував низку піонерських досліджень з історії дипломатії. Пригадуємо, коли формувався перший випуск щорічника «Україна дипломатична», віце-президент Національної академії наук України, доктор історичних наук І.Ф. Курас, представляючи нове видання іноземному дипломатичному корпусу, науковій громаді, журналістам, наголосив: «Зараз Україна відома не просто як державна номінація, а як політична ангажована країна. І тому значення дипломатії у зовнішньополітичному житті постійно зростає.

Значною мірою на її розвиток впливає і стан наукового забезпечення. Чільне місце у висвітленні історичної спадщини української дипломатії, її теоретичних засад як науки і мистецтва ведення зовнішньої політики відводиться періодичним виданням. Зазначимо, що діапазон матеріалів першого випуску досить широкий і багатограний: теоретичні статі і наукові розвідки, портрети-есе українських дипломатів, спогади, біографістика. І в тому, що спогадами діляться люди різних світоглядних позицій та політичних орієнтацій, полягає їхня притягальність, адже вони несуть подих непростих, неспокійних періодів української історії. Настав час предметно і періодично відтворювати історію дипломатичного життя України, публікувати змістовні і глибокі розвідки про діяльність творців зовнішньої державної політики, знайомити читацький загал з епістолярією відомих дипломатів, ґрунтовними науково-теоретичними дослідженнями важливої галузі міжнародних відносин».

Певно, доля розпорядилася так, що естафету Івана Кураса в царині історії дипломатії, як веління душі й серця, підхопив молодий історик і вже впливовий політик Дмитро Табачник, широко відомий своїм політичним есе про одного з очільників Радянської України Петра Юхимовича Шелеста. І хоча були також іншого характеру історичні дослідження (досить успішні, що навіть отримали визнання і присудження Державної премії у галузі науки і техніки), та й виконання відповідальних обов'язків глави Адміністрації Президента України, інших високих державних посад вимагало високого напруження й фізичних сил, знаходив час у щільно спресованому графіку громадського й політичного життя для реалізації наукових задумів. За невеликий часовий відрізок у його науково-публіцистичному доробку з'являються друком понад 200 наукових праць, зокрема: «За стандартними звинуваченнями» (1990), «Олексій Кириченко: штрихи до політичного портрета» (1991), «Масові репресії в Україні» (1992), «Репресоване відродження» (1993), «Україна на порозі XXI століття: Політичний аспект» (1995), «Україна: альтернативи поступу. Критика історичного досвіду» (1996), «Україна на шляху у світ: Керівники зовнішньополітичних відомств України в 1917–1996» (1996), «Україна. Третій шанс: Кінодокументи та бесіди з дійовими особами новітньої історії» (2002), «Історія української дипломатії в особах» (2004).



Конференція міністрів, відповідальних за вищу освіту, Будапешт 2012 р.
Conference of Ministers responsible for education, Budapest 2012

На останній хочеться зупинитися окремо. Власне, у цій значній за обсягом і глибинній за змістом книзі дослідник виходить на філософський обшир узагальнення дипломатії як політичного явища. Трактуючи історію становлення і розвитку дипломатії з позицій історичної персоналістики, автор нерідко використовує художні методи відтворення життя і діяльності яскравих історичних постатей, переконує читача, що історія української дипломатії доволі бурхлива, а її творці — неординарні особистості. Нині актуально сприймаються зауваги першого міністра закордонних справ України Олександра Шульгина щодо ролі особистості в історії (що, до речі, стосується й історії дипломатії): «Економічні, соціальні, міжнародні процеси приводять до загальних змін історичного життя народів, до утворення людських відносин, до переходу від феодалізму до абсолютної монархії, від середніх до нових та новітніх часів. В цих процесах несвідомо бере участь кожна особистість, що виявляє хоч якусь активність та рухливість, хто, задовольняючи свої власні потреби, воює, купує, продає, майструє, вигадує, плаває в далекі країни, нарешті, думає, пише і т.д. Але поруч із цією волею, яка несвідомо творить історію, є ще свідомо воля в історії і в певні мо-

менти вона може виявитися рішуче й яскраво. Отже, ні минуле життя, ні сучасне ми не сміємо розглядати тільки як результат якихось економічних, або духовних, або політичних, загалом стихійних факторів. Такий погляд завів би нас до фаталізму... Історія вчить нас тому, що не можна покладатись на логічний хід подій, на «*fatum* історії», а треба кожному на своєму місці і в міру своїх сил боротися і впливати на здійснення відповідних історичних завдань. Поруч з такими історичними факторами, як економічний, духовний, політичний, поряд з ними і навіть над ними ми ставимо людську волю».

Це новий і неординарний науковий підхід у висвітленні історії розвитку дипломатії України. І хоча Дмитро Табачник досить скромно називає своє дослідження навчальним посібником, але, на наше переконання, воно вийшло за фактажем і узагальненнями на рівень фундаментальної праці. Бо ж, справді, не можна розглядати діяльність того чи іншого дипломата без дослідження, чому саме він став очільником дипломатичного відомства і чому його власна доля склалася саме так, а не інакше, які чинники спричинили ті чи інші стратегічні рішення, чи були вони обґрунтовані на цілком суб'єктивних мотивах, які нерідко зумовлювалися ментально-психологічними особливостями. Розуміння цієї обставини дає змогу по-новому подивитися на історію вітчизняної дипломатії і зрозуміти багато не розкритих раніше головних моментів її розвитку.

Особистість народжується і творить у лоні національної культури, але жодні колективні утворення людського духу не існують окремо від живих людських постатей: вони живуть у них і реалізуються через них. В емпіричному світі, а відповідно і в політиці, є тільки один суб'єкт — людина. Отже, суспільно-політичний вимір національної творчості цілком зводиться до взаємодії індивідуальних творчостей. Безсумнівно, дослідження такого гатунку є важливим компонентом політичного аналізу. Життя ставить споконвічні питання про зв'язок між особистісними якостями та справами політичних лідерів. І що характерно, запропонований підхід до аналізу феномена дипломатичного діяча є корисним і для майбутньої практичної діяльності людей, які пов'язали долю з цією професією.

Біографія Дмитра Табачника доволі багатогранна. Він пройшов шлях від молодшого наукового співробітника академічного Інституту історії України до глави президентської адміністра-

ції, яку посів ледь досягнувши тридцяти років. Був керівником прес-служби Кабміну, начальником Головного управління інформації, преси та зв'язків з громадськістю Кабінету Міністрів України, п'ять разів обирався народним депутатом України. Уже в 2000-х роках — двічі віце-прем'єр-міністр України (у 2002–2005 рр. і 2006–2007 рр.) та міністр освіти і науки України (з 2010 р.). Як науковець у своїх дослідженнях, розглядаючи міжнародну діяльність України через призму постаті дипломата як неординарної особистості у політичному процесі, Дмитро Табачник з наукових позицій висуває нове бачення у контексті вивчення процесів самореалізації в українському суспільстві ролі особистого менеджмента. Громадянське суспільство динамічно розвивається у тому випадку, коли особа бере на себе повну відповідальність за своє майбутнє, планує своє життя і прагне домогтися успіху, покладаючись насамперед на власні сили.

У сучасних реаліях геополітичної ситуації важливо не тільки володіти мудрістю, а й уміло користуватися нею. Незалежній Україні потрібна Європа. Прагнення України до повномасштабної участі в європейському економічному житті логічно впливає також із геополітичного розташування та історії нашої держави. Свідченням цього є активні дії на дипломатичних та освітянських теренах.

Державний діяч, політик, учений Дмитро Табачник — особистість з високою духовністю та глибинним історичним мисленням — чимало робить і на освітянській ниві як очільник цієї надзвичайно важливої суспільної галузі, а також для подальшого висвітлення процесу становлення й розвитку української дипломатії, що є важливою складовою державного управління.

Impravide progrediamur — говорить латинське прислів'я: «Будемо йти вперед без вагань».

Цього бажаємо в житті, творчості та державній діяльності Дмитру Володимировичу Табачнику, який відзначає полудень свого віку!

Anatolii DENYSENKO,

Candidate of Historical Sciences,

Honored Journalist of Ukraine;

Valerii SOLDATENKO,

Doctor of Historical Sciences,

Corresponding Member of the NAS of Ukraine,

Director of the Ukrainian Institute of National Memory

ADVANCING WITHOUT HESITATIONS!

**(50th Anniversary of Dmytro Tabachnyk, Politician, Statesman,
Historian and Publicist)**

The figure of Dmytro Tabachnyk is quite prominent in the Ukrainian political and scientific environment. Considering the contribution of the hero of the day into the modern political and scientific life, particularly into participation of our scientific yearbook «Diplomatic Ukraine» formation, we address in thoughts the great personalities – his teachers and mentors. Professors from Taras Shevchenko University in Kyiv including his first magnitude star unforgettable Gennady V. Strelskyi who introduced the young student D. Tabachnyk into the intricacies of the world diplomacy history made undoubtedly a decisive impact on his profession selection as the highest quality historian. Professor Rem G. Symonenko, an extraordinary, uncompromising, deeply honest and highly professional person became the tutor and the undisputed authority for the young graduate student at the Institute of History of the Academy of Sciences.

In the early 1990s the powerful tandem of historians and politicians – D.V. Tabachnyk and I.F. Kuras launched a series of pilot studies on the history of diplomacy. We remember when the first issue of the «Diplomatic Ukraine» yearbook was published the vice-president of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Historical Sciences I.F. Kuras presenting the new edition to the foreign diplomatic corps, scientific community and the press emphasized: «Today Ukraine is known not just as a public nomination

but as a politically engaged country. And therefore the importance of diplomacy in the international life is constantly growing. The status of scientific support contributes to a large extent to its development. Periodicals play an important role in highlighting the Ukrainian diplomacy historical heritage, its theoretical fundamentals as a science and arts of foreign policy. Note that the range of materials in the first issue is very broad and multifaceted: theoretical articles and scientific explorations, portraits-essays of Ukrainian diplomats, memories and biographical studies. They are attractive because people of various ideological positions and political orientations share their memories, because they convey the breathing of the challenging, restless periods in Ukrainian history. It's time to objectively and regularly reconstruct the diplomatic life history of Ukraine, publish profound and deep researches about the activities of foreign state policy creators, get the readers familiarized with the epistolary works of the known diplomats, thorough researches and theoretical studies in the important field of international relations».

Perhaps the fate decreed that Ivan Kuras's baton in the history of diplomacy as the command of the soul and heart was picked up by a young historian but already quite influential politician Dmytro Tabachnyk, widely known for his political essays about Petro Yu. Shelest, one of the Soviet Ukraine leaders. Although there were also the other historical researches, very successful and recognized and awarded the State Prize in Science and Technology, fulfillment of duties as the head of Presidential Administration of Ukraine, other high government positions required great efforts and physical strength, he found the time in his tight schedule of busy social and political life to implement scientific ideas. Within a short time span his scientific and journalistic heritage increased by over 200 scientific printed papers including: «According to standard accusations» (1990), «Oleksii Kyrychenko: finishing touches to political portrait» (1991), «Mass repressions in Ukraine» (1992), «Repressed revival» (1993), «Ukraine on the verge of the XXI century: Political aspect» (1995), «Ukraine: alternative development. Criticism of historical experience» (1996), «Ukraine on the way to the world: Heads of foreign ministries of Ukraine in 1917–1996» (1996), «Ukraine. The third chance: Film documents and interviews with actors of Contemporary History» (2002), «The history of Ukrainian diplomacy in persons» (2004).

The last work is worth noting separately. Actually, in this large in scope and deep in contents book the researcher goes to wide philosophical bosom of diplomacy generalization as a political phenomenon. Treating the history of diplomacy development from the standpoint of historical personalistics, the author often uses artistic methods to reproduce the life and work of prominent historical figures, convinces the reader that the history of Ukrainian diplomacy is fairly stormy and its creators are extraordinary personalities. Today the remarks of Olexandr Shulgyn, the first Minister of Foreign Affairs of Ukraine, about the role of personality in history (which, incidentally, applies to the diplomacy history) are topical: «Economic, social and international processes result in general changes in the historical life of peoples, formation of human relations, transition from feudalism to absolute monarchy, from the medium to the new and the newest times. Each personality showing at least some activity and mobility, who satisfying his own needs fights, buys, sells, crafts, invents, sails to distant lands, finally thinks, writes, etc. participates unconsciously in these processes. However, alongside with this will that unconsciously makes the history, there exists a conscious will in the history and at some point it may be exhibited strongly and clearly. Thus, neither the past life nor the present one should be considered only as a result of some economic, or religious, or political, in general, spontaneous factors. Such an opinion would have led us to fatalism... The history teaches us that it is impossible to rely on the logical course of events, the „fatum of history”. Everybody in his place and to the best of his ability should struggle and impact the implementation of relevant historical objectives. The human will is put next to such historical factors as economic, spiritual, political ones and even above them».

It is a new and offbeat scientific approach to cover the history of diplomacy development in Ukraine. Although Dmytro Tabachnyk quite modestly calls his study a textbook, in our opinion, it is beyond the level of basic research by its evidences and generalizations. For indeed it is impossible to consider the activity of any diplomat without examining why he became a head of diplomatic department and why his own fate was formed this way and not the other, what factors resulted in these or those strategic decisions, whether they were justified by completely arbitrary motivations which are often conditioned by the mental and psychological specific features. Understanding this fact makes possible to take a



fresh look at the national diplomacy history and understand many midpoints in its development not disclosed earlier.

A personality is born and creates in the heart of the national culture. However, no collective formations of human spirit exist separately from the living human individuals: they live in them and are implemented through them. In the empirical world as well as in politics there is only one entity — a human being. Thus, the socio-political dimension of the national creativity is entirely confined to the interaction of individual creativities. Undoubtedly, this kind of research is an important component of political analysis. The life puts forward age-old questions about the relations between personal traits and deeds of political leaders. It is typical that the proposed approach to analyze the phenomenon of a diplomatic figure is useful for practical work in the future activities of that category of people who have linked their fates with this profession.

Dmytro Tabachnyk's biography is quite versatile. He worked his way up from a junior researcher at the Academic Institute of History of Ukraine to the head of Presidential Administration, which he took reaching just thirty years of age. He led the press service at the Cabinet of Ministers, was the head of the Central Department of information, press and public relations at the Cabinet of Ministers of Ukraine and five times was elected MP of Ukraine. Already in the 2000s he was twice Deputy Prime Minister — Minister of Ukraine (in 2002–2005 and 2006–2007)

and Minister of Education and Science of Ukraine (since 2010 till present time). As a scientist in his research works he considers the international activity of Ukraine through the prism of the diplomat's figure as an extraordinary personality in the political process. Dmytro Tabachnyk scientifically puts forward a new vision of a person's self-management role in the context of studying the processes of self-realization in Ukrainian society. Civil society develops dynamically when a person takes full responsibility for his future, plans his life and strives to succeed self-confidently.

In the current realities of geopolitical situation it is not only important to possess wisdom but also to use it skillfully. Independent Ukraine needs Europe. Ukraine's aspiration for the full-fledged participation in the European economic life logically results from the geopolitical location and the history of our state. This is demonstrated by proactive efforts in the diplomatic and educational fields.

A statesman, a politician and a scientist Dmytro Tabachnyk is a person of high spirituality and deep historical thinking of the scientist who does a lot in the educational field as the head of this extremely important public sector and for the further highlighting of the process to form and develop Ukrainian diplomacy, an important component of the state administration.

A Latin proverb says: *Impavide progrediamur* — «We'll go forward without hesitation».

We wish the same in life, creative work and state activity to Dmytro Tabachnyk who celebrates his 50th anniversary — his noon age.

УДК 327.7

Галина НАУМЕНКО,

*посол миру, радник МЗС України,
фахівець з протоколу;*

Михайло ІЛЬІН,

*голова правління Міжнародної громадської організації
«Федерація всесвітнього миру», Україна*

ПОСЛИ МИРУ ТА СВІТ БЕЗ КОРДОНІВ

Федерація всесвітнього миру — альянс людей та організацій, створений з метою збереження миру і гармонії, співпраці та загального добробуту. У своїй діяльності Федерація керується принципом, що людство — одна велика родина.

Головні цілі, проголошені Федерацією всесвітнього миру:

— сприяння встановленню партнерських відносин між урядами, громадськими організаціями, представниками різних конфесій з метою розвитку суспільства відповідно з універсальними цінностями людства;

— оновлення ООН;

— міжнародна та міжрелігійна співпраця;

— встановлення принципів миру через освіту, спорт, культуру, ЗМІ;

— запобігання конфліктам;

— виховання характеру, формування особистості впродовж усього життя.

Федерація всесвітнього миру була створена як результат шестидесятирічних наполегливих зусиль та досягнень її засновників — доктора Мун Сон Мьона та його дружини Хан Хакчі — з місією уособлювати найвищий еталон правління, оскільки саме у цьому полягає найдавніша мрія людства на шляху досягнення сталого миру.

З метою вирішення нагальних проблем суспільства, керуючись своїм баченням та взявши за основу принцип «життя заради інших», Федерація надихає на конструктивну співпрацю зацікавлених світських та релігійних діячів, людей з політичних кіл та громадських організацій. За свою активну та плідну діяльність

Федерація всесвітнього миру отримала спеціальний консультативний статус при Економічній та Соціальній Раді ООН.

Позиції членів Федерації всесвітнього миру сміливі та навіть радикальні. Однак саме такими вони, на нашу думку, і мають бути у наш час, щоб перетворити світ конфліктів, страждань та злиднів на світ сталого процвітання та добробуту.

Інавгурація Федерації всесвітнього миру відбулася 12 вересня 2005 року у Нью-Йорку під час Міжнародного саміту лідерів «Час викликів та змін у глобальному управлінні та громадянському суспільстві: від Ради Миру до миру в країнах».

Під час візиту в Україну в рамках миротворчого турне по 120 країнах з інавгураційною промовою про функції Федерації всесвітнього миру пана Мун Сон Мьона вітали перший президент України Леонід Кравчук (на фото), а також численні громадські діячі, багато з яких згодом взяли на себе місію послів миру, які підтримують ідеї та позиції засновника Федерації.

У Сполучених Штатах та інших країнах доктор Мун отримав визнання видатних людей з різних сфер — релігійної, наукової, політичної як людина, яка особливо відзначилася у багатьох сферах діяльності. Він заснував чимало організацій та ініціював багато проектів заради досягнення миру в усьому світі.



Президент України Леонід Кравчук привітав доктора Муна, 2005 рік
Dr. Moon wellcomed by President of Ukraine Leonid Kravchuk, 2005

Культура миру. Мир — це надія та сподівання всіх людей. Мир — це не просто відсутність війни, а й гармонійна співпраця та добробут. Мир — це термін, який застосовується й до стосунків у сім'ї, й до відносин між членами громади та різними громадами, незалежно від їхньої расової, релігійної, національної та культурної належності. Коли є мир — є процвітання та добробут. Мир є основою усіх моральних систем та суспільних ідеалів.

На 53-й сесії Генеральна Асамблея ООН, згідно з пропозицією лауреатів Нобелівської премії миру, проголосила 2001–2010 роки «Міжнародним десятиліттям культури миру і ненасильства над дітьми світу» [1]. Федерація активно підтримує поширення культури миру через свою діяльність та численні програми.

Культура миру не є тотожною політиці миру. Термін «культура миру» означає внутрішні фактори, які ведуть до миру. Культура передбачає спосіб мислення, самоусвідомлення і спосіб життя людей. Організаційним принципом культури миру є життя для блага інших.

Фундаментальні перешкоди для миру — внутрішні, духовні. Цими перешкодами є упередженість, ненависть, егоїзм і байдужість, які часто тривають століттями. Зовні найбільш помітними є війна, експлуатація, економічна нерівність та ін. Однак усе це є наслідками нашого ставлення і думок один про одного.

Виховання характеру. Традиційно виховання характеру було визнане однією з місій школи. Поширення високоморальної поведінки має стати головною метою освіти.

Але з багатьох причин виховання характеру «вийшло з моди» у XX столітті. Це було обумовлено кількома факторами. Один з них — застосування наукових принципів до оцінки моральної сфери. Науковий погляд полягав у тому, що лише те, що може бути науково доведеним через емпіричні дані, спостереження і експеримент, є дійсним. Таким чином, людський розум, серце, душа, власне поняття моралі почали перебувати поза сферою освіти, оскільки вони виходять за межі сфери спостереження і виміру явищ. Зовнішній розвиток людства повинен супроводжуватися духовним розвитком, свого роду моральним відродженням, яке стає підґрунтям для розвитку людства.

Г. Сковорода свого часу говорив: «Що може бути шкідливіше за людину, котра володіє знаннями найскладніших наук, але не має доброго серця?». Нині освіті надають великого значення,

вона щоденно прогресує, а філософія освіти неухильно занепадає протягом тривалого часу. Той факт, що виховання сьогодні втратило свої орієнтири, вказує саме на відсутність філософії освіти [2].

У ХХІ столітті в середовищі, яке називають «суспільством знань», важливо вирішити питання філософії та стратегії освіти, яка, на думку наших провідних фахівців, має характеризуватися антропоцентризмом [3].

Футбол заради миру. Федерація всесвітнього миру підтримує розвиток спорту як засобу досягнення миру, гармонії, порозуміння та розвитку здорового способу життя. Метою турніру «Граї у футбол заради миру!» є популяризація миру в усьому світі через внесок у розвиток молодих футболістів у країнах, що розвиваються. Одним із завдань цієї ініціативи є спрямування величезного потенціалу та енергії молодих людей на розвиток у собі творчих здібностей та досягнення конструктивних результатів. Якраз футбол, на нашу думку, відкриває найбільші можливості для цього.

Турнір «Граї у футбол заради миру!» проводиться для популяризації культури миру серед футбольних ліг та асоціацій, підвищення масовості дитячого та юнацького футболу в світі, популяризації та розвитку футболу як засобу досягнення миру. В Україні відбулося чотири турніри. Також українські команди брали участь у подібних турнірах в Естонії (2008, 2009) та Південній Кореї (2005, 2007 роки).

Мирна ініціатива на Близькому Сході. Федерація започаткувала не одну миротворчу ініціативу. Мирна ініціатива на Близькому Сході збрала послів миру в Ізраїлі, Палестині та Йорданії з метою досягнення порозуміння та примирення між народами, які сповідують мусульманство, християнство та юдаїзм.

«У чому полягає мета релігії? Віруючі багатьох конфесій проповідують і поширюють свою віру, бо хочуть, щоб під Божим володарюванням опинилося якомога більше людей і на землі панував би мир без війн і протиріч. Ось чому завершальною метою релігій має бути мир в усьому світі. Бог створив нашу землю для любові та миру. Якщо прямуватимемо до розколу, наполягаючи на тому, що наша релігія — це єдиний шлях до спасіння, виступимо проти промислу Бога. Бог хоче, щоб кожна людина на землі працювала заради досягнення миру, злагоди та спільного існування» [4].

За роки свого існування Федерація провела на Близькому Сході понад 20 форумів миру та 15 молодіжних міжкультурних проєктів.

Балтійський діалог. На теренах СНД ініційовано проєкт «Балтійський діалог», який має сприяти діалогу між населенням країн Балтії та Росії для впровадження спільних європейських цінностей методами народної дипломатії, міжрелігійної співпраці та служіння з метою досягнення кращого взаєморозуміння, сприяння європейській інтеграції народів Росії та Балтії.

Створення Ради Миру в ООН. Федерація всесвітнього миру є світовою миротворчою організацією. Одним із шляхів досягнення миру вона вбачає міжкультурну та міжрелігійну гармонію. Тому і пропонує заснування в ООН Ради Миру — законодавчої організації, аналогічної верхній палаті парламенту, яка має складатися з лідерів світових релігій і стати законодавчим органом на рівні Ради Безпеки ООН, щоб відстоювати інтереси не певної країни, як це роблять представники ООН, а працювати заради миру та добробуту всього людства на міжнародному, міжконфесійному та всесвітньому рівні [5].

Міст-тунель миру через Берингову протоку. Від моменту заснування Федерації доктор Мун пропонував побудувати міст або тунель через Берингову протоку, яка географічно відокремлює Північноамериканський континент від території Росії. Будучи активним прихильником цього мегапроєкту, він на багатьох міжнародних форумах закликав провідні держави підтримати створення транспортної магістралі «моста миру» між Чукоткою та Аляскою. Економічний ефект цієї споруди буде перевершений його міжкультурною та геополітичною цінністю як сполучної ланки між народами всіх континентів. Через реалізацію цього проєкту світ буде зв'язаний в одне ціле. Це дозволить, зруйнувавши створені людьми стіни між расами, культурами, релігіями та країнами, побудувати світ миру, віковичну мрію людства. Сполучені Штати та Росія, Європейський Союз, країни Південно-Азійського регіону, Бразилія та інші країни, а також світові релігії мають поєднати свої зусилля для того, щоб цей проєкт став успішним, важливим кроком у встановленні миру в усьому світі, де не буде місця війнам та ворожнечі між людьми.

17–19 серпня 2011 року в Якутську (Росія) відбулася міжнародна конференція «Комплексний розвиток інфраструктури Північного Сходу Росії». На запрошення Президента

Республіки Саха (Якутія) Федерація всесвітнього миру взяла участь у її роботі. Під час конференції, серед інших тем, обговорювалося питання створення тунелю під Беринговою протокою між Російською Федерацією та США.

У роботі конференції взяли участь представники Ради Федерації РФ, Державної думи Федеральних Зборів РФ, Міністерства економічного розвитку Росії, Міністерства транспорту Росії, Міністерства освіти і науки Росії, Торгово-промислової палати РФ, представники США, Німеччини, Великої Британії, Індії, Ізраїлю, Китаю, Південної Кореї, Польщі, Чехії, Фінляндії, Японії, Швеції, міжнародних організацій, провідні вчені Росії та інших країн, керівники російських і міжнародних компаній у сфері промисловості, енергетики та транспорту, представники бізнесу.

Такий інфраструктурний проект дав би колосальний поштовх світовій, а відтак і українській економіці. У перспективі він дозволить Україні реалізувати свій транзитний потенціал як природного транспортного вузла між Сходом і Заходом, між Чорноморським і Балтійським регіонами. Більше того, Україна реалізує сільськогосподарський потенціал, свої земельні ресурси, маючи необмежені можливості для транспортування продукції та відіграючи важливу роль у вирішенні продовольчих проблем людства.

Завдяки світовій транспортній системі швидкість перевезення пасажирів і вантажів постійно зростатиме, а вартість знижуватиметься, відповідно людські контакти виявляться ближчими і зрозумілішими.

За останні роки Федерацією всесвітнього миру було проведено низку заходів щодо пошуку шляхів реалізації проекту в Беринговій протоці.

Єдина велика світова родина. Відродження інституту шлюбу та створення благополучних сімей можна вважати шляхом до примирення не тільки окремих осіб, а й націй та розв'язання низки історичних проблем. Федерація приділяє значну увагу реалізації проектів сімейного виховання. Саме родина є основою та моделлю гармонійного світу, в якому формується характер і свідомість його громадян. «Що, крім міжрасових та міжнародних шлюбів, може спонукати чорних і білих, євреїв і мусульман, жителів Сходу і Заходу, людей всіх рас жити як одна людська сім'я? Ідеальна сім'я — це модель для спільного життя

в мирі та єдності, а також затишна оселя, в якій живемо, виховуємо дітей, радіємо один одному. Така сім'я стає осередком любові та поваги між батьками й дітьми, осередком взаємної довіри та любові між чоловіком і дружиною та осередком взаємної підтримки між братами і сестрами» [6].

Посли миру. Очевидно, що для таких революційних та масштабних проектів необхідне відповідне інституційне забезпечення. Федерація всесвітнього миру закликає впливових діячів, лідерів у галузі політики, релігії, науки, освіти, культури, засобів масової інформації працювати разом як послы миру для поширення ідей і цілей серед широких верств суспільства, світових та національних еліт, від яких залежить політика держав та Організації Об'єднаних Націй.

Уже тисячі лідерів у всьому світі взяли на себе місію послів миру, серед яких Яромир Кохлічек (депутат Європарламенту), Хосе де Вінісія (голова парламенту Філіппін, 2001–2008 рр.), Нейл Буш, Маргарет Тетчер (прем'єр-міністр Великої Британії, 1979–1990 рр.), Едвард Хіт (прем'єр-міністр Великої Британії, 1970–1974 рр.), Мохаммад Карім Халілі (віце-президент Афганістану з 2004 року), Ернест Шонекан (президент Нігерії, 1993 р.), Ясухіро Накасоне (прем'єр-міністр Японії, 1982–1987 рр.), Станіслав Шушкевич (голова Верховної Ради Республіки Білорусь, 1991–1994 рр.), Абдурахман Вахід (президент Індонезії, 1999–2001 рр.), Раїла Одінга (прем'єр-міністр Кенії, 2008–2013 рр.), Хамід Карзаї (Президент Афганістану з 2004 року), Рагім Хусейнов (прем'єр-міністр Азербайджану, 1992–1993 рр.), Анрі Конан Бедье (президент Кот-д'Івуару, 1993–1999 рр.), конгресмен США Уолтер Фаунтрой, комісар Національної комісії з прав людини Таїланду Сутхін Нофакет, спеціальний представник ООН в Дарфурі Ібрахім Гамбарі, президент Афро-Американського Ісламського Інституту, Верховний імам шейх Ассан Кіссе, професор Інституту Гувера Дайнеш Ді Соуза та інші. Серед українців почесну нагороду «Посол миру» отримали Леонід Кравчук, Сергій Комісаренко, Василь Кремень, Юрій Богуцький, Валентина Дашкевич, Станіслав Ніколаєнко, Галина Науменко, Іван Тимошенко, Віктор Туманов, Михайло Захараш, Людмила Шугалей, Олександр Ржавський, Володимир Новохацький та багато інших.

Світовий саміт «Мир, безпека та розвиток людства». У 2013 році Федерація всесвітнього миру провела Світовий саміт

миру, в ході якого зібралося 800 делегатів з 91 країни. Саміт відбувся 22–25 лютого в Сеулі (Південна Корея).

«Мир і безпека – благословення від Бога, і життєво необхідно використовувати усі вчення, які приходять від Бога, і вживати мудрих і рішучих заходів для встановлення вічного миру і безпеки», – проголосив Мохаммад Карим Халілі, віце-президент Афганістану. Він відкрив засідання саміту, який проводився як для чинних голів держав і урядів Європи, Африки та Азії, так і для перших леді та Президентів Національних Асамблей.

Президент Федерації всесвітнього миру доктор Томас Волш пояснив, що саміт присвячено баченню, життєвій діяльності і спадщині покійного засновника Федерації доктора Мун Сон Мьона, який помер 3 вересня 2012 року. Доктор Мун часто говорив про 22 лютого як про провиденційний поворотний момент в історії, що започатковує нову епоху миру, світ, де люди живуть як одна сім'я. Це духовне бачення знайшло відгук серед доповідачів, які описали надзвичайні події, що відбуваються у світі.

Перша леді Малі пані Мінтоу Дукур Траоре із сумом згадувала вторгнення до північної частини її країни бойовиків і нар-



Президент Федерації доктор Волш (з дипломом) отримує нагороду від Української Ради Миру, 2011 рік
President of the Federation doctor Walsh (in the middle) rewarded by Ukrainian Peace Council, 2011

каторговців. Вона висловила вдячність Франції і сусіднім державам та друзям Малі за їхню небайдужість та допомогу.

Інші промовці говорили про складність переходу від колоніалізму до незалежності. «Численні виклики, що постали перед нашими молодими країнами в цей час, ускладнюють відхід від шкідливого впливу минулого», — сказав прем'єр-міністр Зімбабве Морган Р. Цвангіраї. Він повідомив, що його країна за допомогою міжнародних організацій, таких як Африканський Союз, виходить з періоду нестабільності, і підготувала нову Конституцію, яка визначає нову систему цінностей, включно з розвитком системи розподілу влади, контролю і противаг, верховенства права.

Президент Гвінеї-Бісау Мануель Серіфо Нхамаджо описав повільний процес розвитку в своїй західноафриканській країні після п'яти століть португальської колонізації, проте висловив надію на майбутнє свого народу.

Прем'єр-міністр Косово Хашим Тачі доповів, що повернувся з Брюсселю, де мав зустріч з прем'єр-міністром Сербії Івіцею Дачічем: «Він був моїм колишнім ворогом, але зараз, під проводом Європейського Союзу та за підтримки США, ми зустрілися п'ять разів, щоб пересвідчитися, що орієнтуємося у реальному стані речей». Описав поступовий процес визнання наймолодшої держави Європи, додавши, що «це важкий процес, особливо через те, що перед нами досі формально не вбачилися за жахливі злочини минулого». Свій виступ завершив словами: «заради майбутнього наших дітей я зустрінуся з будь-ким і будь-де, щоб упевнитися, що наші народи можуть зосередитися на розвиткові та зростанні — сімей, економіки та інших важливих для народу цінностей».

Південнокорейський генерал у відставці Лім Донг Вон говорив про затяжну безвихідну ситуацію на Корейському півострові і про поточні проблеми з північнокорейськими ядерними випробуваннями. Він був міністром Об'єднання в період правління президента Південної Кореї Кім Де Чжуна. «Налагодження відносин важливе, — заявив він. — Це може стабілізувати мирний процес. Ми маємо докладати зусилля, щоб послабити напруженість». Висловив надію, що новообраний президент Південної Кореї Пак Гин Хе відновить переговори з північним сусідом.

Ці сподівання підтримав колишній японський посол з питань ведення переговорів між Японією та Північною Кореєю Тетсуя Ендо. Денніс Хастерт, колишній спікер Палати пред-

ставників США і ветеран Корейської війни, який віддав шану країні-організатору саміту, наголосив: «Сьогодні світ звертається до вільного народу Кореї з питань виробництва ядерної енергії, щодо високотехнологічного устаткування та новітніх технологій у галузі машинобудування». Він також подякував газеті «Вашингтон Таймс» за заохочення «справедливого і збалансованого економічного та політичного діалогу».

У всьому світі Посли миру роблять внесок у втілення надії всіх часів — миру в спільному світі, де духовні та матеріальні вияви людства перебуватимуть у гармонії.

1. Резолюція ГА ООН А/53/25 від 10 листопада 1998 року.
2. *Sung-Bae Jin*. New Essentials of Unification Thought. Kogensha, Tokyo, Japan, 2006. — P. 123.
3. *Кремень В.Г.* Філософія національної ідеї: Людина. Освіта. Соціум. — К.: Грамота, 2010. — С. 520–521.
4. *Мун Сон Мён*. Гражданин планеты, любящий мир. — К.: Фенікс, 2012. — С. 305–306.
5. *Мун Сон Мён*. Послання миру. — Сонхва Паблішинг Компані, Сеул, Корея, 2007. — С. 105.
6. Там само.

Анотація. Федерація всесвітнього миру є світовою миротворчою організацією і одним із шляхів досягнення миру бачить міжкультурну та міжрелігійну гармонію. У статті йдеться про миротворчі ініціативи Федерації.

Ключові слова: «Федерація всесвітнього миру», миротворчі ініціативи, посол миру.

Аннотация. Федерация всемирного мира является миротворческой организацией и одним из путей достижения мира видит межкультурную и межрелигиозную гармонию. В статье идет речь о миротворческих инициативах Федерации.

Ключевые слова: «Федерация всемирного мира», миротворческие инициативы, посол мира.

Summary. The Universal Peace Federation is a global peacekeeping organization which finds the one of the ways of peace in the intercultural and interreligious harmony. The article refers to the peace initiatives of the Federation.

Key words: «UPF» peace initiative, the ambassador of peace.

Galyna NAUMENKO,

*Ambassador for Peace, Counselor of the MFA of Ukraine,
Protocol Expert;*

Mykhailo ILLIN,

*Head of the Board of International NGO
Universal Peace Federation, Ukraine*

AMBASSADORS FOR PEACE AND WORLD WITHOUT BORDERS

The Universal Peace Federation is an alliance of people and organizations created to maintain peace and harmony, cooperation and welfare. The Federation is guided in its activities by the principle that all mankind is one human family.

The main goals set forth by the Universal Peace Federation are as follows:

- establishing partnership relations between governments, civil society organizations, representatives of different religions for social development in accordance with the universal values of humanity;
- renewal of the United Nations;
- interfaith peace-building;
- establishing culture of peace through education, sports, arts and media;
- prevention of conflicts;
- character building and life-long education of personality.

The Universal Peace Federation was established as a result of sixty years of persistent work and achievements of its founders Rev. Sun Myung Moon and his wife. Mission of the Federation is in promotion of the highest governance standards, the human dream on the way of achieving sustainable peace.

In order to solve the pressing problems of society, guided by its vision and basing on the principle «life for others», the Federation inspires stakeholders, secular and religious leaders, representatives of political circles and NGOs for constructive cooperation. The UPF was provided with a special consultative status at the

Economic and Social Council of the United Nations for its active and fruitful work.

The positions of the Universal Peace Federation members are brave and even radical. However, in our opinion, they should be like this at present in order to transform the world of conflicts, sufferings and misery into the world of sustainable prosperity and well-being.

Inauguration of the Universal Peace Federation was held on September 12, 2005 in New York City during the International Summit «Time of Challenges and Changes in Global Governance and Civil Society: from the Peace Council for Peace in the Countries».

During his visit to Ukraine in the framework of peacekeeping tour around 120 countries with his inaugural speech about UPF function Rev. Sun Myung Moon was welcomed by the first President of Ukraine Leonid Kravchuk and numerous public figures, many of which later assumed the mission of ambassadors for peace supporting ideas and positions of the Federation founder.

In the United States and other countries Rev. Sun Myung Moon received recognition from outstanding people in different spheres — religious, scientific, political, as a person particularly distinguished in many areas. He founded many organizations and initiated many projects to achieve the world peace.

Culture of peace. Peace is a hope and aspirations of all people. Peace is not simply the absence of war, but also harmonious cooperation and prosperity. Peace is the term applied also to the relations in the family, between community members and between various communities regardless of their racial, religious, national and cultural identity. With peace there is prosperity and well-being. Peace is the essence of all the world's religions, it is the basis of all moral and social ideals.

At the 53rd session of the UN General Assembly in accordance with the proposal by the Nobel Peace Prize laureate the 2001–2010 decade was declared the «International Decade for a Culture of Peace and Non-Violence on Children of the World» [1]. Federation strongly supports promotion of a culture of peace through its numerous activities and programs.

Culture of peace is not identical to the policy of peace. The term «culture of peace» refers to internal factors that lead to peace. Culture provides a way of thinking, consciousness and a way of life. Organizational principle of a culture of peace is life for the benefit of others.

The fundamental obstacle to peace are internal, spiritual. These obstacles are prejudice, hatred, selfishness and indifference that often last for centuries. Externally, the most evident are war, exploitation, economic inequality and others. However, these are the consequence of our attitude and thoughts about each other.

Character building. Traditionally, character building has been recognized as one of the missions of school. Promotion of high moral behavior should be the main goal of education.

However, character building for many reasons went «out of fashion» in the 20th century. This was due to several factors. One is application of scientific principles to assessment of the moral sphere. Scientific opinion was that only something that can be scientifically proven through empirical evidence, observation and experiment was real. Thus human mind, heart and soul, the very notion of morality were expelled from the sphere of education, as they are outside the scope of observation and measurement. External human development must be accompanied by spiritual development, a kind of moral regeneration, which is the basis for human development.

G. Skovoroda once said: «What could be worse than a person, who has profound knowledge in the most difficult scientific sphere, but lacks a tender heart?». Nowadays significance of education grows, it is progressing every day, but education philosophy has been steadily declining for a long time. Education today has lost its landmarks because of the lack of educational philosophy [2].

In the 21st century, in environment called «knowledge society» it is important to decide on the strategy and philosophy of education, which, according to our leading specialists, should be characterized by anthropocentrism [3].

Football for Peace. The UPF supports the development of sport as a means of achieving peace, harmony, understanding and development of healthy lifestyles. The purpose of the tournament «Play Football for Peace!» is to promote world peace through development of young players from the developing countries. One of the goals of this initiative is to channel huge potential and energy of young people into development of creativity and achievement of meaningful results. We think that football opens tremendous opportunities for this.

Tournament «Play Football for Peace!» is held to promote a culture of peace among football leagues and associations, growth of children's and youth football in the world, promotion and development of

football as a means of achieving peace. Four tournaments were held in Ukraine. The Ukrainian teams also participated in similar tournaments in Estonia (2008, 2009) and South Korea (2005, 2007).

Peace initiatives in the Middle East. The Federation launched many peacekeeping initiatives in the Middle East. The peace initiative in the Middle East gathered ambassadors for peace in Israel, Palestine and Jordan in order to achieve mutual understanding and reconciliation between the peoples professing Islam, Christianity and Judaism.

«What is the purpose of religion? Believers of many faiths teach and promote their faith because they want as many people as possible to be with God and the world to exist without wars and conflicts. That is why the final goal of religion must be peace in the world. God created our earth for love and peace. The road to split by insisting that our religion is the only way to salvation is against God providence. God wants everyone on earth to work for peace, harmony and co-existence» [4].

During seven years the Federation held than 20 forums and 15 inter-cultural youth projects in the Middle East.

Baltic dialogue. The project «Baltic Dialogue» was initiated in the CIS region with the aim of promoting a dialogue between the peoples of the Baltic States and Russia for implementation of common European values by methods of public diplomacy, inter-religious cooperation and service to achieve a better understanding, to promote European integration of peoples of Russia and the Baltic States.

Creation of Peace Council at the UN. The UPF is a global peacekeeping organization. It considers inter-cultural and inter-religious harmony one of the ways to achieve peace. The Federation proposes to create at the UN the Peace Council, a legislative organization similar to the upper house of Parliament, which should consist of the leaders of the world religions and become a legislative body similar to the UN Security Council in order to defend the interests not of one particular country, as the UN representatives do, but to work for peace and welfare of humanity at the international, interfaith and global levels [5].

The bridge-tunnel of Peace across the Bering Strait. From the moment of the Federation foundation Rev. Sun Myung Moon proposed to build a bridge or tunnel across the Bering Strait, which geographically separates the North American continent from Russia. As an active supporter of this mega-project, he in many international

forums called the leading powers to support creation of this transport artery, this «peace bridge» between Chukotka and Alaska. The economic effect of this project will be surpassed by its inter-cultural and geopolitical value as a bridge between the peoples of all continents. Through this project the world will be united into one whole. Destroying man-made walls between races, cultures, religions and nations, this tunnel will contribute into a world of peace, eternal dream of humanity. The United States and Russia, the European Union, the countries of South Asian region, Brazil and other countries as well as the world's religions will combine their efforts to make this project a success, an important step in establishing peace in the world without wars and enmity among people.

On 17–19 August, 2011 Yakutsk (Russia) hosted an international conference «Integrated Development of Infrastructure of the Russia Northeast». At the invitation of the President of the Republic of Sakha (Yakutia) the Universal Peace Federation took part in its work. During the conference, creation of a tunnel under the Bering Strait between Russia and the United States was discussed among other topics.

The conference was attended by representatives of the RF Federation Council, the State Duma of the RF Federal Assembly, the Ministry of Economic Development, the Ministry of Transport, the Ministry of Education and Science of the Russian Federation, the Chamber of Commerce of the Russian Federation, representatives of the United States, Germany, Great Britain, India, Israel, China, South Korea, Poland, Czech Republic, Finland, Japan, Sweden, international organizations, leading scientists of Russia and other countries, heads of Russian and international companies in the sphere of industry, energy and transport.

Such infrastructure project would push the world, and therefore the Ukrainian economy. In the future it will allow Ukraine to realize its transit potential as a natural transportation hub between East and West, between the Black Sea and the Baltic regions. Moreover, Ukraine will implement its agricultural potential, its land resources, having unlimited opportunities for transporting goods and playing an important role in solving the food problems of humanity.

With this global transport system passengers and freight transportation will constantly grow and its cost will decrease, accordingly. Human contacts will be closer and clearer.

In recent years the Universal Peace Federation conducted a series of activities in finding resources to the Bering Strait project.

One large human family. Revival of the institution of marriage and creation of wealthy families can be considered a way to reconcile not only individuals, but also nations and to address a number of historical problems. The Federation pays considerable attention to family education projects. Family is the foundation and a model of harmonious world, where character and consciousness of its citizens are formed. «What, besides interracial and international marriages, might encourage blacks and whites, Jews and Muslims, the East and the West, people of all races to live as one human family? Ideal family is a model of living together in peace and unity, and also a comfortable place, where we live, raise children and are happy with each other. This family is the center of love and respect between parents and children, the focus of trust and love between husband and wife and the focus of mutual support between brothers and sisters» [6].

Ambassadors for Peace. Obviously, such revolutionary and ambitious projects require proper institutional support. The UPF encourages influential public figures, leaders in politics, religion, science, education, culture and media to work together as ambassadors for peace propagating ideas and goals among the general public, international and national elites influencing the policy of the states and the United Nations.

Already thousands of leaders around the world assumed the mission of peace envoys, including Jaromir Kohlichek (MEP), José de Vinisia (Chairman of the Parliament of Philippines, 2001–2008), Neil Bush, Margaret Thatcher (Prime Minister of Great Britain, 1979–1990), Edward Heath (Prime Minister of Great Britain, 1970–1974), Mohammad Karim Khalili (Vice-President of Afghanistan from 2004), Ernest Shonekan (President of Nigeria, 1993) Yasuhiro Nakasone (Japanese Prime Minister, 1982–1987), S. Shushkevych (Chairman of the Supreme Council of the Republic of Belarus, 1991–1994), Abdurahman Wahid (President of Indonesia, 1999–2001), Raila Odinga (Prime Minister of Kenya, 2008–2013), Hamid Karzai (President of Afghanistan since 2004), Rahim Huseynov (Prime Minister of Azerbaijan, 1992–1993), Henri Konan Bédié (President of Côte d'Ivoire, 1993–1999), Walter Fauntroy (the U.S. Congressman), Suthin Nofaket (Commissioner of the National Human Rights Commission of Thailand), Ibrahim Gambari (the UN

Special Representative in Darfur), Supreme Imam Sheikh Assan Kisse (President of the African American Islamic Institute), Dainesh Di Suozi (Professor at the Hoover Institute) and others. Among Ukrainians the honorary rank «Ambassador for Peace» was received by first president of Ukraine Leonid Kravchuk, Serhii Komisarenko, Vasyl Kremen, Yurii Bogutskyi, Valentyna Dashkevych, Stanislav Nikolayenko, Galyna Naumenko, Ivan Tymoshenko, Viktor Tumanov, Myhailo Zakharash, Ludmyla Shugaley, Oleksandr Rzhavsky, Volodymyr Novohatsky and many others.

The World Summit «Peace, Security and Development of Humanity». In 2013, the Universal Peace Federation held the World Peace Summit, which gathered 800 delegates from 91 countries. Summit was held on February 22–25 in Seoul (Korea).

«Peace and security are a blessing from God and it is vitally important to use all teachings that come from God and to take wise and decisive actions to establish eternal peace and security», declared Mohammad Karim Khalili, Vice President of Afghanistan. He opened a summit meeting, which was held for the current heads of states and governments of Europe, Africa and Asia, and for the first ladies and presidents of the National Assembly.

The UPF President Dr. Thomas Walsh explained that the summit is dedicated to vision, life and legacy of the late founder of



Мун Хан Хак Ча з главами держав та урядів на саміті «Мир, безпека та розвиток людства», 2013 рік
Moon Han Hak Ja with the heads of states and governments at the summit «Peace, Security and Development», 2013



the Federation Rev. Sun Myung Moon, who died on September 3, 2012. Dr. Moon often talked about February 22 as a turning point in history that launches a new era of peace, a world, in which all people live together as one big family. This spiritual vision was supported by the speakers, who described the extraordinary changes taking place around the world.

First Lady of Mali, Ms. Mintou Dukur Traore sadly recalled the invasion of the northern part of the country by militants and drug traffickers. She expressed gratitude to France, neighboring countries and friends for their concern and support.

Other speakers talked about the difficulty of transition from colonialism to independence. «Numerous challenges facing our young countries at the time make it difficult to move away from the harmful influences of the past», said the Prime Minister of Zimbabwe Morgan R. Tsvangirai. He said that his country with the help of international organizations, such as the African Union, overcomes a period of instability and formulates a new Constitution establishing a new system of values, development of the system of division of powers, control and counterbalances, the rule of law.

The President of Guinea-Bissau Manuel Serif Nhamadzho described a slow process of development in this West African countries after five centuries of Portuguese colonization and expressed hope for the future of their nation.

The Prime Minister of Kosovo Hashim Thaci reported that he returned from Brussels, where he met with Prime Minister of Serbia

Dakich, «He used to be my enemy, but now, under the leadership of the European Union and support from the United States, we met already five times to make sure that we both share vision of the real state of things». He described a gradual process of recognition of the youngest state in Europe, adding that «this is a difficult process, especially because we have not yet formally apologized for the terrible crimes of the past». He concluded his speech by the following: «for the future of our children I would meet with anyone, anywhere, to ensure that our people can focus on growth and development of families, economy and other values important for people».

The retired South Korean general Lim Dong Won talked about a persistent deadlock on the Korean Peninsula and the current problems of the North Korean nuclear tests. He was the Union Minister under the former South Korean President Kim Dae-Jung. It is important to establish relations, he said: «It can stabilize the peace process. We must make an effort to ease the tension». He expressed hope that the newly elected President of South Korea Park Hae-Gin will resume talks with its northern neighbor.

These expectations were shared by Tetsuya Endo, the former Japanese ambassador for negotiations between Japan and North Korea. Dennis Hastert, the former speaker of the U.S. House of Representatives and Korean War veteran paid tribute to the host country of the summit and said: «Today the world is addressing to free people of Korea for production of nuclear power, for high-tech equipment and the latest engineering technology». He also thanked the newspaper Washington Times for promoting «fair and balanced economic and political dialogue».

Worldwide the Ambassadors for Peace contribute to implementation of the hope of all times — for peace in the common world, where spiritual and material manifestations of humanity are in harmony.

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ — ВЧОРА, СЬОГОДНІ І ЗАВТРА»

18 жовтня 2013 року в Києві відбулася щорічна міжнародна конференція Федерації всесвітнього миру під назвою «Українська національна ідея — вчора, сьогодні і завтра».

У конференц-залі готелю «Козацький» зібралося понад 200 учасників, серед яких послы миру, представники громадських та неурядових організацій, діячі освіти, культури, мистецтва та іноземні гості з Японії та Південної Кореї.

Конференція почалася з музичного привітання чудової співачки Руслани Лоцман, яка порадувала всіх присутніх українською народною піснею. Після чого гості подивилися короткий відеоролик про діяльність Федерації всесвітнього миру в Україні, починаючи з дня її заснування у 2005 році.

Серію виступів з теми конференції відкрив заступник голови Української ради миру Новохацький Володимир Дмитрович, який пояснив важливість національної ідеї як головного рушія на шляху до побудови міцної та процвітаючої країни. Після нього виступив доктор історичних наук Ткаченко Василь Миколайович, який розповів про історичні шляхи формування національної ідеї. Наступним промовцем був почесний гість конференції, президент Академії педагогічних наук України Кремень Василь Григорович. У своїй промові він розкрив значення української національної ідеї для майбутніх поколінь і наголосив на тому, що варто закладати основи миру та добробуту у нашій країні вже зараз.

Слід відзначити ще одного особливого промовця — це гостя із Південної Кореї пані Кім Кьонг Нам, яка у свої 82 роки пролетіла тисячі кілометрів, щоб взяти участь у конференції. Вона є матір'ю 8 дітей та бабуся 22 онуків. Коли вона вийшла на сцену, щоб розпочати свою промову, — весь зал аплодував їй стоячи.



Учасники конференції
The conference participants

Завершив серію виступів голова правління Федерації всесвітнього миру Ільїн Михайло Вікторович з промовою «Україна — країна миру».

На конференції також відбулося урочисте нагородження почесним званням «Посол миру». Новими послами миру стали: Ткаченко Василь Миколайович, Кривонос Павло Олександрович, Смешко Сергій Миколайович, Мартиненко Галина Альбертівна, Ржавська Лариса Леонтіївна, Мельник Людмила Петрівна, Дзюбанський Тарас Богданович, Батвіна Ірина Миколаївна. Кремень Василь Григорович також отримав від Федерації всесвітнього миру особливу нагороду «Видатний педагог».

На конференції панувала особлива атмосфера. Господиня вечора Тамара Миколаївна Стратієнко зазначила, що за всю свою практику проведення конференцій як ведуча вона ще ніколи не бачила такої атмосфери у залі, як цього разу. Після завершення конференції гості ще деякий час залишалися у залі, натхненно обмінювались своїми враженнями від конференції, знайомилися між собою для того, щоб надалі разом сприяти втіленню і поширенню національної ідеї в українському суспільстві.



Василь Кремень, президент Академії педагогічних наук України
Vasyl' Kremen', president of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine



**INTERNATIONAL CONFERENCE
«UKRAINIAN NATIONAL IDEA –
YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW»**

Annual International Conference of the Universal Peace Federation «Ukrainian National Idea – Yesterday, Today and Tomorrow» was held on October 18, 2013.

The Conference was hosted by the Hotel «Kozatsky» located in the center of Kyiv. Its conference-hall accommodated more than 200 participants including peace envoys, representatives of state authorities and NGOs, culture, education and art figures as well as foreign guests from Japan and South Korea.

The conference was opened by a musical greeting from a wonderful Ukrainian singer Ruslana Lotsman, who delighted the audience with the Ukrainian folk song. Then the guests watched a short video about the activities of the Universal Peace Federation in Ukraine since the day of its foundtion in 2005.

The Deputy Head of the Ukrainian Peace Council Volodymyr Novohatsky opened a series of speeches on the theme of the Conference. He explained the importance of the national idea as the main driver on the way to building a strong and prosperous country. Next speech was made by the Doctor of Historical Sciences of the NAPS of Ukraine Vasyl Tkachenko, who spoke about the historical ways of creating the national idea. Then the floor was given to a special guest of the Conference, the President of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine Vasyl Kremen. In his speech, he revealed the value of the Ukrainian national idea for future generations and emphasized that it is necessary already now to lay the foundation for peace and prosperity in our country.

Another special speaker is worth mentioning separately. It is a guest from South Korea Ms. Kim Kyong Nam, who at her age of 82 years traveled thousands of miles to take part in the Conference. She is the mother of 8 children and grandmother of 22 grandchildren. When she came on the stage to begin her speech the audience gave a standing ovation.



Генеральний директор ГДІП Павло Кривонос отримав звання «Посол миру»
Pavlo Kryvonos, the Director-general of the GDIP, received the «Ambassador for peace» title

Presentations were completed by the Chairman of the Universal Peace Federation Mykhailo Ilin with his speech «Ukraine is a country of peace».

The award ceremony on assigning a honorary title «Ambassador for peace» was held at the conference. «Ambassador for peace» title was given to Vasyl Tkachenko M., Kryvonos Pavlo O., Smeshko Serhii M., Martynenko Galyna A., Rzhavska Larysa L., Melnik Lyudmyla P., Dzyubansky Taras B., Batvina Iryna M. Mr. Kremen Vasyl also received a special title «Outstanding Educator».

The conference was dominated by a special atmosphere. Its hostess Tamara Stratiyenko remarked that she never saw such a special atmosphere in the conference-hall in her experience of conference facilitator. After the conference was over the guests stayed at the conference-hall inspired by the gathering and exchanged their impressions in order to further facilitate implementation and dissemination of the national idea in the Ukrainian society.

Борис ОЛІЙНИК,

*поет, член НАН України, голова Комітету з
Національної премії імені Тараса Шевченка,
Герой України, політичний діяч*

ВІЧНА ЗОРЯ



Під яким би кутом зору не осмислювати феномен Шевченка — хочемо того чи ні — нам не обійти вічних проблем соціального і національного.

Я міг би до безмежжя наводити розмаїті докази, чим різниться просто населення від народу, а народ — від натовпу. І донині теоретики не дійшли згоди в односторонньому формулюванні.

Та й чи вдатна найдосконаліша схема ввіймати те, що пульсує під лівим крилом журавля і веде його через тисячоверста до рідного гнізда? Чому навіть після десятиліть жорстокого притлумлення національного почуття — той чи той селянин, робітник, інтелігент іменує себе саме українцем, а не, скажімо, турком чи греком?

Певно ж, окрім позірних, є й ті невидимі глибинні основи, на котрих сходяться селянин з робітником, кочегаром, з ученим в усвідомленні своєї національної самосвідомості. Серед цих передоснов вивисуються закони предків і віра («бо, — за Костомаровим, — немає свободи без віри»). Себто, ті святині, що, переходячи у неподільний спадок від покоління до покоління, не дають їм забувати, чиїх батьків і чиї вони діти.

Для нашої людності як самодостатньої космічної величини однією з таких святинь-оберегів стало козацтво. Як би і хто не оцінював цей феномен, але в основі своїй воно найточніше віддзеркалює характеристичні риси саме українського народу, його віро- і світоглядні та морально-етичні принципи. Каже Микола

Костомаров: «І не любила Україна ні царя, ні пана, а скомпонувала собі козацтво, тобто справжнє братство, куди кожний пристаючи, був братом інших, ...і були козаки між собою всі рівні ...і постановило Козацтво Віру Святу обороняти і визволяти ближніх своїх з неволі ...і багато лицарів таке робили, що не записано і в книгах світу цього, а записано на небі, бо за них були перед Богом молитви тих, яких вони визволяли з неволі!»¹.

Виведемо за дужки певну спрощеність: «Книга Битія...» адресувалася не лише еліті, а й неписьменному посполитству.

Пробачимо автору й деяку ідеалізацію. Одначе в суті своїй Костомаров найточніше передає саме народне розуміння козацтва. І чи так уже автор ідеалізує нашу вольницю? Адже навіть прогматичний і не вельми прихильний до України марксист оцінює Запорозьку Січ як першу християнську демократичну республіку.

Другою, рівноапостольною козацтву величиною є Шевченко. Чи треба розводитися, що важить для України, для нас з вами Тарас? Вельми велемовно нагорнули довкола нього цілі скирти словесної соломи, себто «великих слів велику силу». А застережено ж: не споминай ім'я Господа всує. А тому просто нагадаємо собі істину: Шевченко — це сама Україна. І коли ми чогось та варті, то цим повною мірою завдячуємо Тарасові Григоровичу. Без нього не мислимо себе як народ, як нація.

Одначе не треба й прибіднюватися та вдаватися до мазохізму. Народ, котрий породив такого справдешнього генія, гідний того, щоб у повен зріст стояти з відкритим чолом як рівний з рівними серед найповажніших світових націй. Нині це — вже реальність.

А ще сьогодні хочу сказати про Тараса Григоровича як особистість, як натуру.

У нього було право вибору: не полишаючи рідних низів і собі щось добути на верхах. Для цього, зважаючи на його могутній талант, і не багато й треба було: підретушувати гострі кути, в чомусь, — для ока й непомітному, — підіграти можновладцям. І чи варто в цьому сенсі углибати в минуле, коли сьогодні подає нам такі взірці конформізму, відступництва та зрадництва різних партій і партійок, що нашим прапредкам і не снилося.

Шевченко ж не поступився і своїми поглядами, і своїм характером, і нічого не надібавши для себе особисто окрім переслідувань, — здобув Україну й увесь світ.

Жодного разу його не видавали вповні, оскільки він не був зручним ні для царя, ні для Сталіна, ні для Хрущова, Брежнєва чи Горбачова. І, мушу вам сказати, він уже стає незручним і для декотрих нинішніх чоловіх, які під його знаменом дісталися Олімпу влади, особливо ж для тих, хто «отечество так любить, так за ним бідкує, так із нього, сердешного, кров, як воду точить».

Він не надається прирученню. Отож після завершення свого земного кола, і в піднебесі Богорівних залишається самим собою, себто Тарасом Григоровичем Шевченком. І в цьому — теж його неперехідність як вічної антитези нинішнім колаборантам, кривовірам і перекиньчикам.

То скажіть, чи не заслуговує на вселюдську повагу народ, котрий подарував світові такого велета? Вважай, чи не єдиного у світі, який мав моральне право, не затинаячись, сказати:

Ми не лукавили з тобою.

Ми просто йшли.

У нас нема

Зерна неправди за собою.

А що важить Шевченко для всеслов'янства — годі й говорити. Ще в Кирило-Мефодіївському братстві, закликаючи до духовної спілки слов'ян, він ніби провидів день суцільний, коли хазяї «нового світопорядку» підступно підкидають паліччя у багаття розбрату, на котрому спопелів, не згорівши, великий Іван Гус, в полум'ї якого обвуглилися сотні косовців і сербів. Гей, слов'яни, пильнуймося! Об цім ми зобов'язані нагадати саме сьогодні, в дні, коли вінценосному синові України, через віки і простір 200-ліття, через уражені ослабленим ураном землі подають мироносну десницю легендарні брати із Солуні — рівноапостольні Кирило і Мефодій.

Три зорі світової величини постали в піднебесі всеслов'янства. І найпогідніше нам сяє зоря Великого Шевченка. Сяє, не згаючи. І сіятиме вічно, бо Україна — вічна. І вічний народ як зоря. І зоря — як народ.

¹ Микола Костомаров. Книга Битія Українського народу. — В-во «Наша батьківщина». — Нью-Йорк, 1967. — С. 16–17.

Borys OLIINYK,

*Poet, Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Chairman of the Committee on Taras Shevchenko National Award,
Hero of Ukraine, Politician*

ETERNAL STAR

From whatever angle we comprehend Shevchenko's phenomenon — whether we want it or not — we'll not overlook the eternal social and national issues.

I could endlessly give diverse evidence about the difference between mere population and people, people and crowd. To this day the theorists did not reach an agreement on the unambiguous wording.

Is it possible for the most perfect scheme to catch what is pulsing under the left wing of the crane leading it through thousand miles to a native nest? Why even after decades of brutal suppression of the nationalism calls himself this or that farmer, worker, intellectual a Ukrainian rather than a Turk or a Greek?

Probably, except for the apparent there exist the invisible underlying fundamentals on which a peasant agrees with a worker, a stoker and a scientist in comprehending his national identity. The laws of ancestors and the faith dominate in these fundamentals («because there is no freedom without faith», — according to Kostomarov). That is, these shrines moving from generation to generation into indivisible heritage do not let them forget whose parents whose children they are.

The Cossacks have become one of these shrines-amulets for our humanity as a self-sufficient space magnitude. No matter how and who assessed this phenomenon, but at its root the characteristic features of Ukrainian people, his faith and worldview, moral and ethical principles are reflected most accurately. Mykola Kostomarov said: «Ukraine did not like either the king or the landlord, and compiled the Cossacks for itself, that is the true brotherhood, where everybody joining was the brother of the other ...and the Cossacks

were all equal to each other ...and the Cossacks mandated the Holy Faith to defend and liberate their allied from bondage ...and many knights did so that was not recorded in the books of the world but was written in heavens because for them were the prayers to God by those whom they liberated from bondage»¹.

Let's factor out a certain simplification: «the Book of Genesis...» addressed not only the elite, but also the illiterate people.

We'll forgive the author some idealization. However, in its essence Kostomarov conveys most accurately the people's understanding of the Cossacks. Does the author really idealize our runaway serfs? Indeed, even a pragmatic and not very adherent to Ukraine Marxist estimates Zaporizhian Sich as the first Christian democratic republic.

Shevchenko is the second magnitude equiapostolic to Cossacks. Do we need telling long words about what Taras Shevchenko means for Ukraine, for us? He was wrapped eloquently with stacks of verbal straw, that is, «great power of great words». A warning says: do not take the name of God in vain. And therefore we just remind the truth to ourselves: Shevchenko is Ukraine itself. When we are worthy something then we are fully grateful to Taras Hryhorovych Shevchenko. Without him we do not think ourselves as the people, as the nation.

There is no need to make a poor mouth and apply for masochism. People who gave birth to a real genius are worthy to stand full-length with open forehead peer to peer among the world's most respected nations. Today it is already a reality.

Today I want to tell something about Taras Shevchenko as a personality, as a nature.

He had the right to choose: without leaving the lowlife get something for himself in the higher-ups. To this end, given his great talent, not much was needed: to airbrush sharp corners, to play along with the authorities in something invisible to the eye. Is it worth going deep into the past in this sense when the present gives us such examples of conformity, apostasy and betrayal by various parties and small gangs that our great grandparents never dreamed of?

Shevchenko did not sacrifice his views and his nature. He gained nothing for himself but persecution, though he won Ukraine and the whole world.

He was never fully published because he was not convenient either for the tsar, or Stalin or Khrushchev, Brezhnev or Gorbachev. And I must say he becomes just uncomfortable for our present authorities who've got the top of power under his banner, especially for those who «so loves the fatherland, so cries for it, so sheds blood like water out of it unfortunate».

He is impossible to be tamed. After ending his earthly circle he remains himself in the sky of strong believers, that is, Taras Hryhorovych Shevchenko. In this lies his continued importance as the eternal antithesis to current collaborators, distorted believers and switchers.

Well, tell me, are the people who gave the world such a giant worthy of the universal respect? Probably, the only one in the world who had the moral right to say not haltingly:

We did not dissemble with you.

We just went.

We have no

Grain of lie behind.

There is nothing to talk about what Shevchenko weighs for the whole Slavic nation. Back in the Cyril and Methodius Brotherhood calling for spiritual union of the Slavs, he as if foresaw the present day when the hosts of the «new world order» put cunningly woods into the fire of contention on which the great John Hus cindered not burned to the ground, in the flame thereof hundreds of Kosovo people and Serbs charred. Hey, the Slavs, be vigilant! We must remind this today, in the days when the wreath-bearing son of Ukraine celebrates his bicentenary through the ages and the space, through the lands affected by the weakened uranium the legendary brothers from Thessaloniki equiapostolic Cyryl and Methodius lend their peace-bringing right hand.

Three stars of the world magnitude have emerged in the sky of the Omnislavdom. And the star of Great Shevchenko shines most brightly to us. It shines without going off. It will shine forever because Ukraine is eternal. And the people are eternal like the star. And the star is like the people.

Анатолій ТОЛСТОУХОВ,

*доктор філософських наук,
академік Національної академії педагогічних наук України,
почесний президент Фонду сприяння розвитку мистецтв*

МОЛИТВА

Боже, поможи розкрити сили,
Що в своє творіння ти заклав,
Щоб у справах виростали крила,
Щоб я долі іншої не знав.
Не шукав я іншої дороги,
Ніж служити людям і Тобі,
Щоб здолав усі життя пороги
І ставав сильніше в боротьбі.
Щоб у всьому: в пам'яті та мріях,
Як життям Кобзар нам заповів,
Поставала вільна Україна
І її Господь благословив.
Нас мільйони, ми твоє творіння,
Але Україна в нас одна —
Принесемо їй весну спасіння,
З нами хай залишиться весна!
З-під землі, і з Неба нас благають,
І з майбутнього та із старих часів
Пращури та правнуки вмовляють
Невмирущим хором голосів:
— Боже, поможи розкрити сили,
Що в свої творіння Ти заклав,
Щоб життя ми здобули щасливе
І від того світ добрішим став!

НАЦІОНАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА



Ключі до політичного світогляду

Тарас Шевченко входить у нашу свідомість і життя насамперед як поет. Хоча ми знаємо і цінуємо його ще й як прекрасного художника, автора прозових творів. Проте саме поезія стала візитівкою того образу Шевченка, за яким його знає і за що глибоко шанує не лише українська, а й світова спільнота. Поетичний світ Кобзаря надзвичайно різноманітний. Особливе ж місце в ньому належить так званій політичній ліриці поета, в якій він висловив свою громадянську позицію, оприлюднив своє національне «я», сформулював свій образ України в її минулому, теперішньому та майбутньому.

Політична складова творчості Шевченка є невід'ємною частиною його світогляду. Це аксіома шевченкознавства, яка не потребує зайвих доказів. Зрештою, він відбував покарання за «крамольні» з точки зору цензури вірші. Зрозуміло, що йдеться про вірші політичного характеру, в яких звучить критика на адресу влади, лунають мотиви боротьби за соціальну та національну волю, возвеличується минуле України.

Про політичні погляди Шевченка написано немало. Це була одна з улюблених тем радянського шевченкознавства, оскільки наочно й переконливо ілюструвала образ «поета-революціонера», робила його соціально близьким світовідчуттю радянських людей. Сама ж влада досить активно експлуатувала образ Шевченка-бунтівника з ідеологічних міркувань, всіляко підкреслюючи соціальні мотиви його творчості. Відтак в уяві пересічних громадян — радянських людей на роки сформувало-

ся уявлення про поета як революціонера-демократа, який ледь не мріяв про соціалізм або ж був його провісником. Звичайно, що це дещо спрощена схема політичного горизонту Шевченка як мислителя. Своїм масштабом він не уміщається в прокрустове ложе будь-якого «ізму», а не лише соціалізму. Разом з тим, будучи постаттю біблійного масштабу, він безперечно увібрав ті форми політичного мислення, які пізніше кристалізувалися у різного роду ідейно-політичні течії — від консерватизму та лібералізму до анархізму та націоналізму. Тому в Шевченкові за бажання можна знайти усього і різного. Але чи означає це, що його політичний світ не мав стрижня, був аморфним чи йому бракувало виразної цілеспрямованості?

Безперечно, це не так. Політичний світогляд Шевченка не був еkleктичною амальгамою без чітких орієнтирів. Навпаки, він мав рельєфно окреслений характер, у ньому була своя домінанта або провідна ідея, крізь призму якої він сприймав і оцінював те, що належало «і мертвим, і живим, і ненародженим...». Що ж це була за провідна ідея, яка становила ядро Шевченкового світогляду? Якщо коротко, то це була національна ідея. Про її складові елементи та спосіб вираження йтиметься далі. А зараз варто зазначити, що необхідність звернутися до політико-поетичної спадщини Кобзаря нас змушує та обставина, що питання, багато з яких буквально мучили Шевченка, не втратили своєї актуальності і сьогодні. Шкода, але це так, і тому гостре та мудре слово «пророка правди» для нас служить нагадуванням-закликом, яку роботу ще належить зробити, щоб Шевченкові заповіти втілити у життя.

Мовлячи про засади політичного світогляду Кобзаря, необхідно зазначити, що він не був, звичайно ж, політологом у традиційному розумінні цього слова, так само як і його історичні візії багато у чому мали характер символічного сприйняття реалій як минулого, так і сучасності. Це своєрідне сприйняття дійсності, яке спричинилося до появи цілої низки публікацій на тему Шевченка-міфотворця [1]. Звичайно, що йдеться про міф як світосприйняття, яке характеризується цілісністю раціонального, емоційного та вольового компонентів свідомості, а не творення казок на історичні чи сучасні сюжети. Міф для Шевченка не був метою, а лише засобом поетичного мислення, завдяки якому він передавав особливості народного світосприйняття. Не слід забувати, що народна побутова свідомість у ті часи ще була дово-

лі синкретичною, близькою за своєю природою до свідомості так званих традиційних суспільств і для Шевченка вона була також органічною. Він говорив мовою та образами свого героя — народу, серед якого виріс, який глибоко знав і відчував. Саме завдяки такому прийому — використанню пластики міфу для формулювання думки з'являється можливість буквально кількома рядками передати те, що у звичайному режимі історичного нарративу потребує цілих статей, а то й монографічних досліджень. Ця особливість міфопоетичного образу — спресовувати інформацію, надаючи їй як ідейно-змістової насиченості, так і емоційно-експресивного забарвлення — володіє енергією мобілізації, так необхідної для формування переконань, ціннісних нормативів, зрештою, ідеалів. Ця властивість поетичного слова нерідко наділяє його творців якостями, які вирізняють їх з-поміж простих людей, а саме: властивостями пророка, месії, а не просто політичного лідера, як то водиться за умов політичної боротьби. Разом з тим в поетично-образній формі світосприйняття часто-густо закодовані або приховані ті речі, які потребують експлікації у вигляді коментаря чи цілого аналітичного дослідження.

Т. Шевченко належить до кола тих поетів-мислителів, у яких за текстом приховано контекст, видима частина «айсберга» передбачає наявність його невидимої. А тому логічно, що його поетичне слово стає приводом для роздумів над різного роду питаннями, які носять не стільки фактологічний чи персональний, скільки, сказати б, глобальний або ж світоглядний характер. Природа тих проблем, які є родовими або спільними проблемами для цілої громади. Саме до таких належить одна із провідних тем Шевченкового поетичного епосу — це пошук відповіді на питання: «що ми? Чиї сини? Яких батьків? Ким? За що закуті?». Це проблема не стільки теоретичного дискурсу, хоча зрозуміло, що вирішальне слово тут має сказати історична наука, археологія тощо, скільки світоглядна, бо ж залежно від того, як поставиш питання, таку й відповідь будеш шукати. Т. Шевченко сформулював його у надзвичайно гострому ключі, кажучи сучасною мовою, — ключі пошуку національної ідеї як її розумів сам поет-мислитель.

Варто зазначити, що концепт національної ідеї формулюється не академічними розробками, а постулюється насамперед художньо-естетичними формами світосприйняття. Поезія, взагалі естетика вербальних форм комунікації є надзвичайно потужним,

якщо не єдиним засобом впливу на масову свідомість. Ця традиція бере початок ще від біблійних пророків, тому не випадково Шевченко так часто звертається до Біблії, а надто до «Книги пророків» як джерела натхнення для діалогу з українським загалом. Як і біблійні пророки, Шевченко жив і творив у добу кризи. Це була, висловлюючись сучасною мовою, системна криза імперії, самодержавства, але найбільше його турбувала криза ідентичності власного народу та пошук засобів її відродження. Саме у горнилі кризової атмосфери суспільства з-під його пера у світ входить нова для української свідомості ідея — національна ідея як спосіб виходу з кризи соціальної, національної, світоглядної.

«ЩО — МИ?»

Часом глузуючи, а часом й іронізуючи з представників табору так званих квасних патріотів — сучасників поета, яких було немало серед поміщиків, бюрократичного прошарку та освіченої частини українського суспільства, щодо сприйняття національної історії лише «як поема Вольного народа!», — Шевченко ставить нериторичне запитання: «що ми?». Воно, як видно, поставлене у світоглядному ключі і вимагає недвозначної відповіді. А щоб таку відповідь мати, слід ґрунтовно, а не поверхово чи за чужою підказкою розібратися у власній історії, вивчити її так як треба, не прикрашаючи, не оминаючи темних плям. Це Шевченків імператив у ставленні до власного минулого свого народу, свого краю. Щоб зняти полуду з його очей, яка заважає подивитися «правді в очі», Т. Шевченко пропонує подивитися на свою історію не лише під кутом героїки і слави, якими захоплювалася освічена публіка, а зазирнути глибше, щоб відповісти на запитання: чому так сталося з цим вільним і героїчним народом, що він втратив свободу і незалежність? Повернутися до правдивих джерел історії означає для нього — скрупульозно вивчити і дослідити «козацькі могили» і можливо там знайти відповіді на незручні питання, які поставили самі обставини невідрадного життя: «Прочитайте знову Тую славу. Та читайте Од слова до слова, Не минайте ані титли, Ніже тії коми, Все розберіть... та й спитайте...» [2].

І, не чекаючи, поки власна історія буде вивчена як слід, «без купюр», поет пропонує свій погляд на минуле свого народу і краю, господарі якого свого часу спричинилися до його нинішнього жалюгідного стану. В емоційному пориві гніву він кидає інвективу так званим провідникам на-

ції, які в очах шанувальників старовини «як поеми», мали статус, рівний «славному Бруту», себто римським сенаторам:

Раби, подножки, грязь Москви,

Варшавське сміття — ваші пани

Ясновельможнії гетьмани.

Чого ж ви чванитеся, ви!

Сини сердешної України!

Що добре ходите в ярмі,

Ще краще як батьки ходили.

Не чванітьесь, з вас деруть ремінь,

А з їх було, що й лій топили [3].

Відтак, світоглядною основою Шевченкової відповіді на проблему «що?» або «хто — ми?» є неприхована, не сфальшована і не з чужих слів написана історія свого народу. Як відомо, вищенаведеним рядкам передуює класичне, — «Якби ви вчилися так, як треба Той мудрість би була своя...» — своєрідна пропедевтика того, що покладатися лише на чужий розум, зокрема у питаннях національної історії, недалекоглядно і навіть небезпечно. Якщо мати на увазі те, якою була Україна в часи, коли Шевченко писав свої невмирущі слова, то стає зрозумілим, що лише гірка правда може стати путівником до істини. Такою істиною для поета було відновлення порушених прав і свобод («вольностей») народу, який завдяки діям «нерозумних гетьманів» їх втратив. Тому Шевченко у своїх сподіваннях на відродження втрачених вольностей, на звільнення від кайданів — як соціальних, так і національних — не покладається більше на «провідників нації», або так звану еліту. Не випадково така знакова постать української історії, як Богдан Хмельницький, не викликав у нього захоплення, а скоріше навпаки, сарказм і осуд: «За що ми любимо Богдана? За те, що москалі його забули У дурні німчики обули Великомуудрого гетьмана» [4]. Або ось такі рядки з його вірша «Якби то ти Богдане п'яний»:

Амінь тобі, великий муже!

Великий, славний! Та не дуже...

Якби на світ ти не родивсь

Або в колисці ще упивсь...

То не купав би я в калюжі

Тебе преславного. Амінь [5].

Досить помірковано він оцінював і постать Івана Мазепи, принаймні не героїзував і не прославляв її. Мабуть тому, що пораз-

ка під Полтавою, яку зазнав гетьман, дала привід Петру I істотно звузити автономні права Гетьманщини, окресливши її межі так званими «Решетилівськими статтями» і фактично покласти початок ліквідації «вольностей козацьких». Натомість його захоплення викликали ватажки народних повстань — С. Наливайко, П. Павлюк, І. Підкова, І. Гонта, М. Залізняк, простий козак Галайда — герой поеми «Гайдамаки» та багато інших, які не належали до еліти, а були виразниками народного протесту. Звичайно, у зіставленні, а точніше — протиставленні «еліта–народ» легко прочитується поняттєвий ряд, який активно розроблявся політичною наукою пізніших часів. В українській історико-політичній традиції цю проблему на початку ХХ століття піднімали В. Липинський та Д. Донцов. Попри те що обидва були палкими шанувальниками Кобзаря, проте у своїх політологічних поглядах на проблему «еліта–народ» відстоювали концепцію елітизму. Тобто в їхніх політологічних концепціях не народ, а «провідна верства», вона ж — еліта мала вирішальний вплив на історію. Але то буде потім, коли політична теорія набуде відповідного статусу і розвитку. Т. Шевченко ж був іншої думки і національне та соціальне визволення уявляв собі як справу самого народу, як прояв народної стихії. Очевидно, для цього були підстави історичного характеру, оскільки еліта, принаймні у випадку української історії, вела себе нерідко по-зрадницьки, непатріотично, йшла на компроміси, керуючись не стільки національними, скільки власними, сказати б, класово-корпоративними інтересами. Принаймні історичний матеріал давав Шевченкові чимало підстав вважати саме так, як він вважав.

Очевидним є й те, що недовіра поета до провідників нації, ідеалізація ним народної стихії у боротьбі з несправедливістю соціального, національного чи релігійного характеру дала початок традиції визначати його політичне кредо як «революційно-демократичне». Таке визначення може вважатися частково справедливим, хоча воно й не вичерпує усієї палітри політичного світогляду Кобзаря. Адже революційний демократ — це представник ідеологічного та політичного напрямку, який орієнтований на зміну влади революційним шляхом в інтересах більшості народу. Так, мотиви і заклики революційного характеру в Шевченка звучать досить часто, насамперед у світлі антикріпосницької спрямованості, як, наприклад, у «Заповіті»: «Кайдани порвіте I вражою злою кров'ю Волю окропіте». Проте треба знати історичний та соціальний контекст подібних закликів, а во-

ни у той час, можна сказати, носилися у повітрі — це була доба революційних потрясінь та «весни народів» на Європейському континенті і Шевченко прагнув у такий спосіб «збудити хиренну волю», що її «приспав цар Микола» — символ кріпосництва та національного поневолення.

Якщо з революційністю Шевченка усе більш-менш зрозуміло, то щодо його демократизму він усе-таки мав специфічний характер, якщо дивитися на це явище з позицій сучасної політичної теорії. Нагадаємо, що сучасна теорія демократії передбачає такий устрій державної влади, за якого «єдиним джерелом влади є воля народу» [6]. Безумовно, щодо цього атрибуту демократії, то Шевченко був виразником саме демократичних, тобто народних сподівань, але ж демократія цим не вичерпується. Вона передбачає певну форму державної організації, де влада належить більшості, але й меншість має права, захищені законом і конституцією. Взагалі політична демократія з погляду науки — це форма правління як тип чи різновид державної організації влади. Але у Шевченка ми не знаходимо мотивів, які б свідчили про його прихильність до будь-якої державної організації, зокрема й національної. Так, у нього є чудова згадка про «Вашингтона з святим і праведним законом», яка може свідчити про те, що йому не були чужі ідеї верховенства права й конституціоналізму. Проте розгорнутих згадок про цей аспект політичної програми поета немає. Скоріше за все має рацію Г. Грабович, коли застосовує, розроблене в культурній антропології, поняття «ідеальної спільності» для аналізу історичних, соціальних та національних аспектів політичного світогляду Т. Шевченка [7]. Сутність цього поняття, уведеного в науковий обіг культурологом В. Тернером для означення «визначальної ролі специфічних перехідних обрядів для аналізу культури й суспільства» [8] (додамо від себе — архаїчних суспільств), полягає у тому, що такому соціуму «бракує суспільної структури» [9]. Скажемо відверто, що ця теза не є новою у світовій культурології чи філософії. Задовго до В. Тернера її озвучив німецький філософ Тьєніс, якому належить класифікація соціумів як «спільнот» (Gemeinschaft) і «суспільств» (Gesellschaft). А ще раніше про це писав французький просвітитель Ж.-Ж. Руссо. Але суть проблеми у цьому випадку не у пріоритетах, а в логічних підставах такої диференціації. Як виявилось, ці підстави існують, вони зумовлені нерівномірним характером розвитку цивілізації як такої. Справді, техногенна, урбаністична складова цивілізаційного розвитку при-

зводить до соціальної сегментації або, за В. Тернером, «соціальної структуризації», яку він називає реальною і з ним погоджується Г. Грабович. Залишковими елементами її є оті не «структуровані» спільноти, про які говорили Руссо, Тьєніс, Тернер, а загалом, — романтики як літературно-філософська течія в мистецтві та культурі. Для Шевченка такою «ідеальною спільністю» (і тут можна погодитися з Г. Грабовичем) була «козацька громада», козацтво як суспільний стан, де панували характерні для ідеальних спільнот рівність, побратимство і свобода. Тому Шевченко, вдаючись до ідеалізації козацького соціуму, можна сказати, перебував з одного боку на гребені романтичного мейнстріму, і в цьому він солідаризувався з багатьма інтелектуалами свого часу, а з другого — як поет-міфотворець, тобто митець, для якого життя формувалося за «Законом Божим», а не соціологічними схемами, безперечно перебував і в полоні утопічних уявлень про суспільство, уявляючи його як своєрідну сім'ю чи родину. Він не усвідомлював, що козаччина — це історично перехідний стан розвитку суспільства і повернення до нього в історичній перспективі неможливе. Проте як людство в античній демократії шукає зразків для оптимальної організації політичного життя, так само Т. Шевченко ідеалом суспільно-політичного устрою, який має прецедент в історії українського народу, вважав козацький республікансько-демократичний устрій. Чи була це класична утопія — питання дискусійне. Оскільки афінська демократія не може вважатися утопією для середньовічних монархій, остільки й козацький устрій не може розглядатися безальтернативним варіантом для українського шляху розвитку. Так, очевидно, міркував поет у своїх політичних візіях.

Перечитуючи твори поета в добу, коли філософія, соціологія, політологія досягли значного розвитку і набули відповідного академічного статусу, по-іншому сприймаєш інтуїтивні прозріння генія. Це стосується різноманітних аспектів його творчості. Серед іншого не можна не помітити, що для Шевченка, наприклад, соціальний мотив волі — розкріпачення — збігався з національним і навпаки. Тому, коли ми говоримо і пишемо про збіг національного і соціального компонентів у його світогляді, то коректніше було б говорити не просто про революційний демократизм як світоглядну настанову поета, а швидше, на наш погляд, — *національно-демократичний республіканізм*, оскільки він не мислив і не уявляв соціальну справедливість без на-

ціонального розкріпачення українського народу. Для нього цей ряд був синонімічним.

Національно-демократична республіка для Шевченка — це не стільки держава в сучасному розумінні цього слова, скільки форма національного самоврядування на демократичних засадах, прототипом яких для нього могли виступати «козацькі ради», оскільки інших аналогів демократичного самоврядування на той час просто не було. Геополітичний світ, в якому жив Шевченко, — це світ монархічних імперій та різного роду деспотій, які не могли слугувати йому за взірець. Американську модель республіканського правління він міг знати лише уявно, але й вона навряд чи могла задовольнити його, оскільки рабство ще не було скасоване, а його Шевченко не сприймав у будь-яких формах прояву — від державного до сімейно-побутового.

Слід сказати, що поняття «республіка» у цьому випадку має принципове значення, оскільки воно означає не що інше, як «суспільну справу» і бере свої початки ще в часи стародавніх Афін. Шевченко добре орієнтувався в історії античних Греції та Риму, про що свідчить його поезія, насичена образами та алюзіями тих часів. Тому суспільно-політичним ідеалом для нього виступав радше такий лад або устрій життя, за якого влада належить народові безпосередньо, а обрана народом вона має характер прямої, а не представницької демократії. Приблизно таку модель влади уявляли собі представники, на жаль, скомпрометованого політичного напрямку, — анархізму. Це поняття і явище дискредитоване в очах громадськості різного роду теоретиками «революційної доцільності» та «державності», а самі анархісти здебільшого змальовувалися як вороги громадського порядку. Безумовно, це відлякувало не лише прибічників теорії державності, а й пересічних громадян, тому справа анархістів була приреченою з моменту її появи. Насправді ж, не захищаючи анархізм як ідеологію і політичне явище, варто зазначити, що головна його теза полягає не в безладі чи безвладді, як то інколи вважають, перекладаючи з грецької значення цього терміна, а заперечення державних форм як таких, які, і тут дискусійний момент, на думку провідників анархічних ідей від Бакуніна і Прудона до Лаврова і Махна, є ворожими людині з початку їх зародження. Безумовно, це перебільшення, але заперечувати той факт, що самодержавна чи будь-яка інша форма влади, насамперед недемократичної чи квазіреспубліканської, відчужена від

народу з моменту їх появи, є також очевидним. І це добре бачив і розумів Шевченко і тому він не залишив нам матеріалу, який би свідчив про його вибір або прихильність до тієї чи тієї форми представницької демократії, не кажучи вже про монархічні чи інші, недемократичні форми правління, які він справедливо і гнівно критикував. Таким чином, «бездержавність», з одного боку, та республікансько-демократична самоврядність — з другого є однією з фундаментальних рис політичного світогляду Шевченка. Про це, на жаль, майже не згадується, коли характеризується образ Кобзаря, адже він утвердився в нашій пам'яті насамперед як патріот української землі, фундатор національної ідеї, яка концентрується в ідеалах свободи і незалежності, тобто державної самостійності. Усе це справді так, але те що Шевченко не був «державником» у хрестоматійному значенні цього поняття аніскільки не применшує його заслуг перед Вітчизною. Він просто бачив для України і українців іншу альтернативу політичного буття, у чому, безсумнівно, як син свого часу, напевно, помилявся. Але хіба він один з великих мислителів минулого, хто не оцінив належним чином місце держави як політичної організації в існуванні не лише цивілізації, а й окремих народів як націй? Крім анархістів не бачили майбутнього в інституті державності класики марксизму. Це ленінізм, а особливо сталінізм підняли його роль на новий щабель, у той час як класична марксистська доктрина висунула тезу про «відмирання держави». Про анархістів уже йшлося, які щодо цього були ще радикальнішими.

Якщо вже перейти до сучасних реалій, то не можна не відзначити того факту, що у найдемократичніших країнах світу роль держави знижується, а натомість зростає роль територіальних громад, місцевого самоврядування та інших форм громадської ініціативи і самоорганізації. Так що не такими вже й утопічними можна вважати ідеї тих, хто не вбачав у державі як такій кінцеву зупинку розвитку цивілізації. Очевидно, Т. Шевченко не був етатистом і поділяв швидше погляди тих, хто бачив інші варіанти буття, зокрема і насамперед для України та українського народу. З позицій сучасності ми можемо зробити припущення, що Тарас Григорович, напевно, помилявся, оскільки Україна, заради якої він готовий був «зректися Бога», не мала шансів відбутися як народ — нація без держави. Як «бездержавна нація» вона скоріше за все могла стати, за

висловом російського культуролога М. Данилевського, «етнографічним матеріалом» для розбудови держав імперського типу.

Попри те що Шевченко не був прибічником державницького напрямку розвитку української нації, він по суті став фундаментом на рівні концептуального поняття — образу «народу-нації», яке стало одним із головних понять його світоглядно-політичної системи. Уособленням цієї категорії для нього виступає Україна. Особливо важливо наголосити на тому, що Шевченко вживає саме цю назву як власне ім'я країни, а не географічної території, що як частина входить до складу ширшого територіально-державного утворення. А саме такою намагалися представити Україну деякі публіцисти та історики, зокрема й відомий серед них російський історик С. Соловйов. Він активно підтримував поширену в ті часи теорію «україн», яку популяризували деякі публіцисти минулого. На думку академіка І. Дзюби, «можна було б сприймати цю специфічну термінологію поза якимось полемічно-політичним присмаком, поза якимось зв'язком із власним іменем “Україна”, та, на жаль, у цьому таки була цілком певна політична тенденція: підходячи до історії України з великодержавницьких позицій, С. Соловйов розглядав її саме як позбавлену власного значення природну окраїну Російської імперії і саме через це глобалізував і “тиражував” назву “україна”, зробивши її синонімом історичної і географічної периферійності взагалі» [10]. У Т. Шевченка є декілька варіантів написання слова «Україна», залежно від контексту, а саме: власне, «Україна», «Вкраїна» та «Украйна». Проте він майже не послуговувався такими офіційними назвами, поширеними в імперії стосовно України, як-от «Малоросія» або «Юго-Западный край». Так постає проблема національного самовизначення для Шевченка — насамперед як духовно-світоглядна, яка досягається через світ, який оточує Україну.

СВІТ ДОВКОЛА НАС: «МИ—ВОНИ»

Один із наріжних каменів світоглядно-політичної системи Т. Шевченка знаходимо у його «геополітичній картині світу». Вона, зрозуміло, має мало спільного із звичним уявленням про геополітику як «науку про вплив географічних чинників на зовнішню і внутрішню політику держав і націй» [11], проте ігнорувати цей аспект його творчості означає звужувати світогляд поета, що буде помилкою. Геополітичні візії Шевченка важливі тому, що завдяки їм він повертає Україну в систему світових ко-

ординат, бачить у ній не лише об'єкта, а й суб'єкта світової політики. Зрозуміло, що в часи, коли творив Шевченко, говорити про суб'єктність України як геополітичного гравця можна лише з певною часткою умовності. Проте й не говорити про це, хоча б на рівні метафоричних форм чи образів, Шевченко не міг собі дозволити. Геополітичний образ України у нього з'являється у двох іпостасях: перший — Україна як колонізована територія, звідси виникає образно-понятійний ряд у вигляді протиставлення — «імперії» і «колонії» або, кажучи мовою офіційних документів, — «окраїн»; другий — Україна як епіцентр слов'янського відродження на засадах республікансько-демократичного федералізму. Саме в цій іпостасі він резервує за Україною роль активного геополітичного гравця, повертаючи їй історичну і геополітичну суб'єктність. Ще раз зазначимо, що Шевченкова «геополітика» — це швидше метафора, аніж наукова категорія. Але саме завдяки таким рефлексіям конкретніше і глибше усвідомлюється як місце самої України на геополітичній карті світу, так і інших народів на просторах Російської імперії, насамперед народів Кавказу, Польщі, цілого слов'янського ареалу. Ці мотиви досить гостро відлунювали на сторінках Шевченкової поезії і мали виразно політичний та аксіологічний характер у його світосприйнятті.

Проблема «ми—вони» для нього починається зі ставлення до проблеми слов'янських народів загалом. Як відомо, у 20-х — 40-х роках XIX століття слов'янська тема стала однією з провідних у європейській зовнішній політиці. Попри велику чисельність слов'янських народів, майже усі вони, за невеликим винятком, перебували у складі чи то Оттоманської, чи то Австро-Угорської, чи то Російської імперій. Багатьом із них загрожувала асиміляція, втрата культурної ідентичності, занепад мови, втрата релігійних традицій. Як реакція на такі загрозливі тенденції серед інтелектуалів слов'янського походження — Коллара, Шафарика, Ганки та інших зароджується процес духовного відродження. Вирішальну роль у ньому відігравали представники гуманітарного напрямку культури — мовознавці, літератори, історики. Хвиля слов'янського ренесансу докотилася і до України, зокрема Шевченка та його однопісців — Куліша, Костомарова, Білозерського та інших, які наприкінці 40-х років XIX століття утворюють Кирило-Мефодіївське товариство. Політичною метою цього об'єднання було створення слов'янської демократичної республіки на федеративних засадах, що, природно, підривало самі основи існування монархій та само-

державних режимів як на Заході, так і на Сході. Трагічна доля Товариства відома. Розправа над його членами драматичним чином відбулася і на Шевченкові, який хоча й не був формально учасником, але, без сумніву, поділяв політичну програму Товариства. У головних аспектах, а саме у баченні майбутнього слов'янських народів, антикріпосницький та антисамодержавний дух його програмних документів збігався з поглядами Кобзаря.

Проблематика «Шевченко і „слов'янофільство”» досить добре опрацьована у низці публікацій та фундаментальних досліджень [12]. У зв'язку з цим варто лише зазначити, що світогляд українського поета щодо слов'янського питання істотно відрізнявся від поглядів та підходів російських слов'янофілів — Хом'якова, Кирієвського, братів К. та С. Аксакових та інших представників цього напрямку суспільної думки. Дослідники вказують, що патріотизм російських слов'янофілів носив антизахідну спрямованість, ідеалізував допетровську Русь, не зазіхав на соціальні основи самодержавства, обстоював політику протекціонізму щодо слов'янських народів з боку російського царизму. Для Шевченка така позиція була неприйнятною і він мріяв про рівність і щиро братерські відносини між слов'янськими, зокрема й російським, народами. Доказом цієї позиції може слугувати теза з «Передмови» до поеми «Гайдамаки», де поет торкається не простих польсько-українських взаємин і бідкається з того, що вони з колись братерських перейшли у неприязні та ворожі. Заслухавшись сліпого кобзаря, який співав думу про те, як «боролися ляхи з козаками», сам Шевченко зауважує: «Слава Богу, що минуло, — а надто як згадаєш, що ми одної матері діти, що всі ми слов'яне. Серце болить, а розказувать треба: нехай бачать сини і внуки, що батьки їх помилялись, нехай братаються знову з своїми ворогами. Нехай житом-пшеницею, як золотом, покрита, не розмежованою останеться навіть од моря і до моря — слов'янська земля» [13].

Це, можна сказати, романтичне уявлення тоді ще молодого Шевченка про майбутнє облаштування слов'янської долі, яка потім, пізніше запліднить проект слов'янської федерації кирило-мефодіївців. І цей же мотив єднання звучить у вірші «Полякам», написаному дещо пізніше, порівняно з «Гайдамаками», у 1847 р. незадовго до арешту:

*Ще як були ми козаками,
А унії ще не було,
Отам-то весело жилосьь!*

*Братались з вольними ляхами,
Пишались вольними степами,
Отак-то, ляше, друже, брате!..
Подай же руку козакові
І серце чистеє подай!
І знову іменем Христовим
Ми оновим наш тихий рай [14].*

Тема слов'янської солідарності у Шевченка звучить і в особистісному плані, свідченням чого може слугувати присвята поєми «Єретик» видатному подвижнику слов'янського відродження чеському мовознавцеві Шафаріку. Серед іншого, там знаходимо такі рядки: «...німота запалила Велику хату. І сім'ю, Сім'ю слав'ян роз'єднала І тихо, тихо упустила Усобищ лютую змію... Слава тобі, любомудре, Чеху-слав'янине! Що не дав ти потонути В німецькій пучині» [15].

Але хоч якою б важливою була слов'янська тема у творчості Шевченка, він насамперед думав і дбав про долю України. Через поняття «ми — слов'яни» Шевченко артикулює уявлення про Україну та її народ як окремий народ-націю, який, як і більшість слов'ян, перебував у неволі. Національна ідея як геополітична проблема усвідомлюється і передається ним як українська ідея, задля чого він обирає позицію радикального критика політики імперіалізму не лише на прикладі України, а й інших, зокрема кавказьких, народів. Цьому аспекту (з глибоким геополітичним підтекстом) присвячено вірш «Кавказ», де в образно-символічній формі передається гнітюча атмосфера поневолення, та й, що важливо, — оптимізм і віра у краще майбутнє поневолених народів:

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.
І неситий не виоре
На дні моря поле... [16].*

Т. Шевченко у притаманній йому різкій формі гніву та сарказму одночасно засуджує політику своєрідного «культуртрегерства», нав'язування культурних стереотипів одних, насамперед панівних, народів — народам, що потрапили у залежність і змушені догоджати своїм господарям:

*...Ми християне, храми, школи,
Усе добро, сам Бог у нас!
Нам тільки сакля очі коле:*

*Чого вона стоїть у вас,
Не нами дана; чом ми вам
Чурек же ваш та вам не кинем,
Як тій собаці! Чого ви нам
Платить за сонце не повинні!..
Якби ви з нами подружили
Багато де чому навчились!
У нас же й світа, як на те —
Одна Сибір неісходима... [17].*

Закономірно, що епіцентром своєрідних геополітичних візій Шевченка стало його ставлення до Росії як держави-імперії. Тут необхідно одразу наголосити, що ставлення поета до влади і режиму не кореспондується зі ставленням до російського народу, яке, без сумніву, було позитивним і не мало нічого спільного з образом, витвореним його ворогами, — русофоба. Звинувачення його у нелюбові до росіян не витримує жодної критики. Але про це трохи далі. Що стосується Шевченкового ставлення до режиму самодержавства, то воно справді було негативним, неприховано критичним, коли б не сказати ворожим. І в цьому, якщо пригадати політичну історію Росії, Шевченко не був самотнім, навпаки, він продовжував, а де в чому й суттєво поглиблював лінію декабристів, Чаадаєва, Герцена та інших демократично спрямованих представників Росії, серед яких у нього було багато друзів, а не лише однодумців.

Як було зазначено вище, поет мав власні політичні переконання і він плекав ідеал вільної людини у вільній країні. Ідеальною спільнотою, де, на його думку, такий стан мав місце, щоправда в минулому, була «козацька республіка». Ця спільнота і устрій взагалі, який, судячи з усього, став соціальним ідеалом для поета, було зруйновано і руйнівником його, на думку Шевченка, був російський царизм. Образ войовничої імперії постає в багатьох творах поезії Кобзаря. У цій статті немає можливості в подробицях розбирати різноманітні сюжети щодо цього, але на один важливий момент усе-таки слід звернути увагу, оскільки він, можна сказати, належить до «блукаючих» сюжетів російсько-українських взаємин. Це ставлення до історичних діячів та персон, які залишили глибокий слід в історії обох народів. Показовою у цьому відношенні є поема (комедія) «Сон», в якій Шевченко дав сувору оцінку і виніс своєрідний політичний та морально-етичний вирок як системі самодержавного правління, так і його найяскравішим представникам — царям.

Уже з перших рядків поеми поет засуджує імперську загарбницьку політику: «У всякого своя доля І свій світ широкий, Той мурує, той руйнує, Той неситим оком За край світа зазирає, Чи нема країни, Щоб загарбать...» [18]. Перед тим як виставити рахунок царській політиці щодо України, Шевченко у знижувальному тоні змальовує палацову атмосферу доби Миколи I. Поет подає образ царя й цариці, порівнюючи останню з «опеньком засушеним» та «чаплею між птахами», тоді як сам цар не говорить, а «цвенькає». Іронізуючи над вельможами, поет опиняється перед пам'ятником царю Петру I і запитує: «Хто ж це такий? От собі й читаю, Що на скелі наковано: *Первому — вторая...* Це той *перший*, що розпинав Нашу Україну, А *вторая* доконала Вдову сиротину...» [19]. Шевченко пригадав Петрові, як той руйнував Гетьманщину, і виносить йому політичний присуд: «О царю поганій, Царю, царю проклятий, лукавий Аспиде неситий! Що ти зробив з козаками? Болота засипав...» [20].

Сьогодні в Росії Петро I посідає одне з провідних місць у популярних рейтингах на кшталт «людина століття» чи «тисячоліття». Його заслуги і внесок в модернізацію Росії важко переоцінити. Та чи варто забувати, якою ціною далися «петровські реформи» і що з того одержала Україна? Принаймні для Шевченка дилеми тут не було, то чому ж вона виникає у головах деяких сучасних українських можновладців, які своєю діяльністю інколи підтримують сумнівного гатунку проекти з нібито «відродження історичної пам'яті», встановлюючи пам'ятники таким одіозним діячам минулого, як, наприклад, Катерина II? Тій самій, що «доконала вдову сиротину», тобто Україну? Нагадаємо, що з постаттю цариці пов'язані дві трагічні події в історії України: руйнування Запорізької Січі та запровадження кріпацтва. То, хочеться запитати у цих людей словами Кобзаря: чиїх батьків, чиї ми діти? Що ми славимо і з якою метою? І його ж словами доводиться відповідати: «Оце твої діти, Твої квіти молодії, Чорнилом політі, Московською блекотою В німецьких теплицях Заглушені!.. Плач, Україно! Бездітна вдовице!» [21].

Як бачимо, своєрідна Шевченкова «геополітика» — це художніми засобами майстерно передана атмосфера несправедливості, яка мала місце як щодо всього слов'янства, так і України, інших народів. Такий ракурс дозволив поетові ще рельєфніше усвідомити місце України у світі, її минуле і сьогодення, сформулювати, бодай у проекті нереалізованої програми Кирило-Мефодіївського товариства, її майбутнє.

Що ж стосується ставлення Шевченка до росіян як народу, з приводу чого останнім часом з'являються недоброзичливі публікації, то тут він керувався не етнічними мотивами, а природними людськими інстинктами. Про це свідчать вірші-присвяти Кобзаря багатьом діячам російської культури, які становлять її честь і славу. Далеко не компліментарну до «московської» тематики поему «Катерина» він присвячує видатному поетові і благородній людині В. Жуковському. У поетичній спадщині поета знаходимо вірш, присвячений М. Гоголю, з геніальними рядками: «Ти смієшся, а я плачу, Великий мій друже». Поему «Тризна», написану російською мовою, з її словами: «Душе с прекрасным назначением...», Шевченко присвячує княгині В. Репніній, з якою тепло і ніжно дружив. Цей перелік можна продовжувати і множити, але насамкінець запитавмо, ким був Шевченко для прогресивної російської духовної еліти?

Без перебільшення, він користувався неабиякою повагою і шаною не лише видатних росіян, а й, наприклад, студентської молоді. Свідченням цього може стати така сумна подія, як похорон Шевченка у Петербурзі. Попрощатися з українським поетом прийшов ледь не увесь цвіт столичної інтелігенції. Один перелік цих імен перехоплює дух — Достоевський, брати Жемчужникови (Козьма Прутков), брати Курочкини, Лесков, Некрасов, Панаєв, Пипін, Салтиков-Щедрін, брати Серно-Соловйовичі та багато інших. Сім'я поета К. Толстого, перебуваючи за кордоном, надіслала телеграму співчуття і відслужила церковний молебень у пам'ять про Тараса. Саму труну з тілом покійного петербурзькі студенти на руках несли аж до цвинтаря, а в пам'ять про дев'яносторіччя від дня народження Кобзаря уже нове покоління пітерських студентів, побувавши у Каневі на могилі Т. Шевченка у 1904 р., залишили такі слова у книзі відвідувачів меморіалу: «С далекого севера мы пришли на твою могилу, незабвенный поэт. На берегу родной твоей реки, у твоего креста мы читали твои думы, близкие и родные нашему сердцу. Привет тебе, великий певец Украины, борец за родину и правду. Благослови и нас на это дело» [22]. А видатний російський письменник І. Бунін, — перший російський письменник, удостоєний Нобелівської премії за літературу, відвідавши могилу Т. Шевченка у Каневі зазначив, що бував на могилах багатьох великих людей, але жодна з них не справила на нього таке зворушливе враження, як Тарасова могила [23].

У цьому ставленні до великого Кобзаря відомих і невідомих росіян вражає те, як високо вони ставили Шевченка, з якою те-

плотою берегли пам'ять про нього, особливо, якщо пригадати, що російську самодержавну владу, царизм він люто нелюбив, а свою любов до України ніколи не приховував. Це один із тих заповітів, які він залишив нам, його землякам, нащадкам. Про це слід знати і пам'ятати усім, для кого священною є пам'ять про Великого сина України.

1. Див.: *Гравович Г.* Шевченко як міфотворець. Семантика символів у творчості поета / перекл. з англ. Соломії Павличко. — К.: Рад. письменник, 1991. — 212 с.; *Мейзерська Т.* Шевченко між міфом та історією // XXX наукова Шевченківська конференція. 27–30 квітня 1993 р. / Тези і матеріали. — Донецьк, 1993. — С. 15–17; *Забужко О.* Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. — К., 2001; та ін.
2. Кобзар / передмова П. Мовчана. — К.: Вид. центр «Просвіта», 2011. — С. 136.
3. Там само. — С. 302.
4. Там само. — С. 320.
5. Там само. — С. 604.
6. Демократія // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — С. 194.
7. *Гравович Г.* Шевченко як міфотворець... — С. 87.
8. Там само.
9. Там само. — С. 88.
10. *Дзюба І.* Тарас Шевченко. Життя і творчість. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — С. 377.
11. Див.: *Геополітика* // Політична енциклопедія. — С. 136.
12. Див.: *Прийма Ф.* Шевченко и русские славянофилы // Русская лит. — 1958. — № 3. — С. 151–156; *Шагинян М.* Тарас Шевченко и славянский вопрос // Дружба народов. — 1961. — № 5. — С. 215–228. Грунтовний аналіз цієї проблематики подає І. Дзюба в цитованій вище монографії на стор. 351–383.
13. Кобзар. — С. 136.
14. Там само. — С. 376–377.
15. Там само. — С. 234–235.
16. Там само. — С. 293–294.
17. Там само. — С. 295.
18. Там само. — С. 214.
19. Там само. — С. 224.
20. Там само. — С. 225.
21. Там само. — С. 227.
22. Цит. за: *Дзюба І.* Тарас Шевченко. — С. 686.
23. Там само.

Анотація. Висвітлюється політична складова творчості Шевченка, яка є невід'ємною частиною його світогляду. Автор аналізує першоджерела формування політичного світогляду митця.

Ключові слова: творчість Шевченка, світогляд Шевченка, Кобзар.

Аннотация. Освещается политическая составляющая творчества Шевченка, которое является неотъемлемой частью его мировоззрения. Автор анализирует первоисточники формирования политического мировоззрения художника.

Ключевые слова: творчество Шевченка, мировоззрение Шевченка, Кобзарь.

Summary. The political component of the Shevchenko's poems as an integral part of his ideology is highlighted in the article. The author analyzes the source of formation of political ideology artist.

Key words: Shevchenko's poems, Shevchenko outlook, Kobzar.

Leonid SHKLYAR,

Doctor of Political Sciences

NATIONAL PRINCIPLES OF TARAS H. SHEVCHENKO'S POLITICAL OUTLOOK

Keys to political outlook

Taras Shevchenko enters into our mind and life primarily as a poet, although we know and appreciate him as the perfect painter, the author of prose. However, it is the poetry that has become the hallmark of Shevchenko's image known and deeply honored not only by the Ukrainian but also by the international community. His poetic world is most diverse. A special place in it belongs to the so-called political lyrics, in which he has expressed his civic stance, manifested his national ego and formulated his image of Ukraine in its past, present and future.

A political component in Shevchenko's creative work is an integral part of his worldview. It is an axiom of Shevchenko's studies requiring no additional arguments. After all, he was serving a sentence for «seditious» poems in terms of censorship. It is clear that this means his political verses in which the criticism of the power sounds, the motives of the struggle for social and national freedom run, the Ukraine's past is praised.

Much has been written about Shevchenko's political views. It was one of the favorite topics in the Soviet times' Shevchenko studies, since it clearly and convincingly illustrated the image of the «poet-revolutionary», made it socially close to the mentality of Soviet people. The authorities themselves very actively exploited Shevchenko's image as a rebel for ideological reasons, emphasizing in every way the social motives of his works. Thus, the poet's image as a revolutionary democrat dreaming of socialism or being its forerunner was formed in the minds of ordinary Soviet people. Naturally, it is somewhat a simplified scheme of Shevchenko's political horizon as a thinker. By its scale it does not fit the Procrustean bed of any «ism», but not just socialism. However, being a figure of

a biblical scale, he definitely absorbed the forms of political thinking which were later crystallized into various ideological and political movements — from conservatism and liberalism to anarchism and nationalism. Therefore, if desired, everything and different may be found in Shevchenko. Does it mean that his political world had no core, was amorphous or he lacked a distinctive purposefulness?

Obviously, this is not the case. Shevchenko's political outlook was not an eclectic amalgam without clear guidelines. Instead, he had a clearly defined nature, his own dominant or a guiding idea in the light of which he perceived and evaluated what had belonged to «the dead, and the living, and the unborn...». What was this guiding idea, the core of Shevchenko's outlook? In short, it was the national idea. We'll discuss later its components and mode of expression. Now it should be noted that the need to address the political and poetic heritage of the poet is explained by the fact that the questions, many of which were actually torturing Shevchenko, are still relevant today. Unfortunately, it is so and therefore a sharp and wise word by the «prophet of truth» is for us a reminder, a call what should be done to bring Shevchenko's testaments to life.

Speaking about the principles of Shevchenko's political philosophy, it should be noted that he was not, of course, a political scientist in the traditional sense of the word. Similarly, in many ways his historical visions had the nature of symbolic perception of the realities from the past and the present. This unique perception of the reality resulted in a number of publications about Shevchenko as a mythmaker [1]. Actually, we mean a myth as a world perception characterized by the integrity of rational, emotional and volitional components of consciousness rather than creation of historical or contemporary fairy tales. A myth for Shevchenko was not the goal but the means of poetic thinking, through which he conveyed the specifics of the nation's worldview. It should be also remembered that the nation's grassroots consciousness in those days was quite syncretic, similar in nature to the consciousness of the so-called traditional societies and it was also congruent for Shevchenko. He spoke the language and images of his hero — the people among whom he grew up and whom he thoroughly knew and deeply felt. It is through this image — use of the myth's plastic to formulate a thought — that the possibility appears to convey just with a few lines what needs full articles or even monographs in the conventional mode of historical narration. This specifics of a mythopoetic image — to com-

press information giving it both ideological-semantic saturation and emotional-expressive coloration — possesses the mobilizing energy so necessary to form the beliefs, value guidelines and eventually ideals. This property of a poetic word often grants its creators the qualities distinguishing them from common people, namely: the properties of a prophet, a messiah and not only a political leader, as is usual in political struggle. At the same time a poetic-imaginative form of the world perception often encodes or hides those things that require explication in the form of the comment or complete analytical study.

Taras Shevchenko belongs to the circle of the poets-thinkers, who hide the context behind the text and a visible part of an «iceberg» implies the existence of an invisible one. That is why it is logical that his poetic word becomes an occasion for contemplation about various issues being not so much of an evidential or personal but rather of a global or ideological nature. The nature of those problems is generic or common for the whole community. It is just the key topic of Shevchenko's poetic epos — searching the reply to the question: «What are we? Whose children? Who are our parents? Who are we? What for are we shackled?». This problem is not so much of a theoretical discourse, although it is clear that the historical science, archeology, etc. are to say the crucial word here. It is rather of an ideological nature, because you will seek an answer depending on how you ask a question. T. Shevchenko formulated it in an extremely sharp context, in the parlance of our time — the context of searching for the national idea as it was understood by the poet-thinker himself.

It should be noted that the concept of the national idea is not formulated with academic elaborations but is primarily postulated with artistic and aesthetic forms of the world perception. Poetry, aesthetics of the verbal communication forms in general is an extremely powerful if not the only way to impact the mass consciousness. This tradition dates back to biblical prophets. That is why it is not by chance that Shevchenko so often addresses the Bible, and especially the «Book of Prophets» as a source of inspiration for the dialogue with Ukrainian society. Similar to the biblical prophets, Shevchenko lived and wrote in the time of crisis. Speaking modern language it was a systemic crisis of the empire, the tsarist autocracy, but most of all he was worried by the crisis of identity of his own nation and search for its revival. It was in the hardship of the crisis atmosphere when he wrote about a new idea of Ukrainian

consciousness – the national idea as a way to get out of the social, national and worldview crisis.

WHAT ARE WE?

Sometimes mocking, sometimes smiling ironically at the representatives of the so-called jingoistic patriots – the poet's contemporaries, who were numerous among the landlords, bureaucratic stratum and educated part of the Ukrainian society on the perception of the national history only as a «poem of the free people» Shevchenko asks a non-rhetoric question «What are we?». Obviously, this question is asked in a philosophic manner and requires an unambiguous reply. To have such a reply, it is necessary to thoroughly but not superficially or upon somebody's prompt get into the core of the own history, learn it in the right spirit without embellishing and avoiding dark spots. It is Shevchenko's imperative in relation to his own people's past and to his land. To remove the mist from his eyes that hinders looking into the eyes of truth, Shevchenko proposes to examine his history not only at an angle of heroism and glory admired by the educated public, but to glance deeper to reply the question: why it so happened to this free and heroic people that they've lost their freedom and independence. Coming back to the true sources of history means to him to carefully examine and explore the «Cossacks' graves» and probably find there the replies to inconvenient questions asked by the circumstances of the joyless life: «Read again that glory. But read from the word to the word, Do not omit the titles or the coma, Analyze everything... and ask...» [2].

Not waiting for its own history to be well and properly studied «without cuts», the poet offers his perspective on the past of his people and the land whose owners contributed to its present miserable state. In an emotional outburst of anger he throws an invective to the so-called leaders of the nation, who in the eyes of admirers of antiquity «as a poem» had the status equal to the «glorious Brutus», i.e. the Roman senators:

*Slaves, footboards, Moscow dirt,
Warsaw garbage – are your masters
Most illustrious hetmans.
Why do you swagger, you!
Sons of unfortunate Ukraine!
Who walk well in the yoke,
Even better than the parents did.*

*Do not swagger, they make a belt from you
And from them they melted fat [3].*

Thus, the ideological basis for Shevchenko's reply to the issue of «What?» or «Who are we?» is a non-hidden, non-forged or hearsay written the history of his people. As is known, the classic expression: «If you studied the way it should be, you'd had your own wisdom...» — precedes the above-cited verse. It is a kind of propaedeutics claiming that to rely on someone else's mind, especially in the national history issues, is narrow-minded and even dangerous. If we keep in mind what Ukraine was at the times when Shevchenko wrote his immortal verses, it becomes clear that only bitter truth can be the guide to verity. Such verity means for the poet restoration of violated rights and freedoms («liberties») of the people who lost them through the actions of «unwise hetmans». Therefore in his hopes for the revival of the lost liberties, release from the shackles, both social and national, Shevchenko no longer relies on the «leaders of the nation» or the so-called elite. It is not by chance that Bohdan Khmelnytsky, a symbolic figure in Ukrainian history, did not stir up enthusiasm with him but rather the opposite, sarcasm and disfavor: «What do we like Bohdan for? For the moscals have forgotten him, made a fool of the German, great and wise Hetman» [4]. One more lines from his poem «If thou Bohdan drunk»:

*Amen to you, great man!
Great, glorious! But not really...
If you had not come to the world
Or got drunk in the cradle...
Then I would not bathe thou in the puddle
Thou glorious. Amen [5].*

He also assessed Ivan Mazepa's figure with restraint, at least he did not make a hero of him or praise him. Probably, because the hetman's defeat at Poltava made Peter I to significantly narrow the autonomous rights of the Hetmanate, outlining its boundaries with the so-called «Reshetylivsky articles» and actually opening the way to elimination of the «Cossack liberties». On the contrary, he admired the leaders of popular uprisings: S. Nalyvayko, P. Pavlyuk, I. Pidkova, I. Honta, M. Zaliznyak, a common Cossack Halayda — a hero of the poem «The Haidamaks» and many others who did not belong to the elite, but were the mouthpiece of the national protest. Naturally, in comparison or rather opposition of «elite-people» it is easy to read a conceptual row actively developed by the politi-

cal science in later times. In the Ukrainian historical and political tradition at the beginning of the XX-th century this issue was raised by V. Lypynskiy and D. Dontsov. Despite the fact that both were ardent admirers of the poet, they advocated the elitism concept in their politological views on the «elite-people» issue. That is, the «leading strata» – the elite – but not the people had a decisive impact on the history according to their politological concepts. However, this will take place later when political theory acquires the appropriate status and development. Taras Shevchenko had different opinion and imagined the national and social liberation as the cause of the people itself, as manifestation of the national element. Obviously, he had the reasons of historical nature, since the elite, at least in the case of Ukrainian history, often behaved in a treacherous and unpatriotic way, agreed to compromises guided not so much by the national but rather by their own, so to say, class-corporate interests. At least the historical material gave Shevchenko many reasons to think just exactly how he thought.

It is also obvious that the poet's distrust of the national leaders, his idealization of the folk element in the struggle against social, national or religious injustices gave rise to the tradition to define his political credo as a «revolutionary-democratic» one. Such definition may be considered partially true, although it does not exhaust the entire palette of the Kobzar's political philosophy. A revolutionary democrat is a representative of the ideological and political trend oriented on the change of power by the revolutionary way in the interests of the majority of people. Well, the motives and calls of revolutionary nature sound quite often in Shevchenko's works, especially in light of the anti-serfdom orientation, as for example in the «Testament»: «Break the chains And besprinkle the freedom with the enemy's wicked blood». However, one should know the historical and social context of such appeals. In those days they were flying in the wind so to say. It was the era of revolutionary upheavals and the «spring of nations» in the European continent. This way Shevchenko sought «to awaken the decayed freedom that got asleep by tsar Mykola» – a symbol of serfdom and national oppression.

If the revolutionism was more or less clear with Shevchenko, then his democracy had nevertheless a specific nature from the standpoint of modern political theory. We remind that modern democratic theory provides such a state system where «the only source of power is the will of the people» [6]. Naturally, as far

as this attribute of democracy is concerned, Shevchenko was the mouthpiece of democratic, i.e. people's expectations; however, the democracy is not confined by this. It involves a certain form of the state arrangement where the power is vested in the majority, though the minority has the rights protected by the law and the Constitution. In general, political democracy in terms of science is a form of ruling as a type or a variety of the state power arrangement. However, we find no reasons in Shevchenko's poetry to indicate his commitment to any public arrangement, including the national one. Well, he has a remarkable record of «Washington with the holy and righteous law», which may indicate that the ideas of rule of law and constitutionalism were not alien to him. However, no detailed records about this aspect of the poet's political program are available. H. Hrabovych is rather right applying the notion developed in the cultural anthropology and known as an «ideal community» to analyze the historical, social and national aspects of Shevchenko's political ideology [7]. The essence of this notion introduced into scientific circulation by culturologist W. Turner to show the «defining role of specific transitional ceremonies for the analysis of culture and society» [8] (we add from ourselves — archaic societies) is that such socium «lacks social structure» [9]. Frankly speaking, this thesis is not new in the world of culturology or philosophy. Tyenis, a German philosopher, sounded it long before W. Turner and classified the sociums as «communities» (Gemeinschaft) and «societies» (Gesellschaft). Earlier J.-J. Rousseau, a French Enlightenment, wrote about it. However, in this case the essence of the problem is not in the priorities, but in the logical reasons for such differentiation. As it turned out, these reasons existed; they were caused by uneven development of civilization as such. Indeed, an anthropogenic, urbanistic component of civilization development results in social segmentation or «social structuring» according to W. Turner who calls it real and H. Hrabovych agrees with him. Its residual elements constitute those «non-structured» communities mentioned by Rousseau, Tyenis, Turner and romanticists in general as a literary-philosophical sect in art and culture. For Shevchenko such «ideal community» (and here we may agree with H. Hrabovych) was the «Cossack community», the Cossacks as a social status ruled by equality, fraternity and liberty typical for the ideal community.

Therefore idealizing the Cossack society Shevchenko was on the one hand on the crest of a romantic mainstream; and here he as-

sociated himself with many intellectuals of his time. On the other hand, as a poet-mythmaker, i.e. an artist for whom the life was formatted according to the Law of God rather than sociological schemes, he was undoubtedly a prisoner of utopian ideas about society, imagining it as a kind of a family or a household. He did not realize that the Cossacks were the historically transitional state of society and it was impossible to return to it in the historical perspective. However, similar to mankind seeking samples for the optimal organization of political life in the antique democracy, Shevchenko believed the Cossack republican-democratic system to be an ideal of socio-political system having a precedent in the history of Ukrainian people. Whether it was a classic utopia remains a disputable issue. As long as the Athenian democracy cannot be considered a utopia for the medieval monarchies, so the Cossack system cannot be considered a single option for the Ukrainian development path. Probably, such were the poet's deliberations in his political visions.

Re-reading the works of the poet in the time when philosophy, sociology and political science reached significant progress and acquired the respective academic status, you perceive differently the intuitive insights of the genius. This applies to various aspects of his creative work. Among other things, it cannot go unnoticed that the social motive of liberty — abolition of serfage — coincided for Shevchenko with the national and vice versa. Therefore when we speak and write about convergence of the national and social components in his outlook it would be more correct to speak not just about revolutionary democratism as the ideological order of the poet, but rather, in our opinion, as the national-democratic republicanism, since he did not think or imagine social justice without national emancipation of Ukrainian people. For him this row was synonymic.

A national democratic republic for Shevchenko is not so much a state in the modern sense of this word but a form of national self-government based on democratic principles. Its prototype may be the «Cossack Rada» because other analogues of democratic self-government simply did not exist at that time. Geopolitical world in which Shevchenko lived was the world of monarchical empires and various despotic governments which could not serve him as an example. He could know the American pattern of republican government only imaginarily, though it could hardly satisfy him since

slavery had not yet been abolished and Shevchenko did not perceive it in any manifestation form – from the state to the family and household one.

It should be mentioned that the notion «republic» in this case is crucial because it means nothing else but «common affair» and originates from the times of ancient Athens. Shevchenko was well familiar with the history of ancient Greece and Rome. This is evidenced by his poetry full of images and allusions of those times. Therefore a socio-political ideal for him was rather a system or a way of life where the power belongs directly to the people. Elected by the people it has the nature of a direct but not a representative democracy. A similar pattern of power was imagined by the representatives of the political trend anarchism, unfortunately, compromised. This notion and phenomenon is discredited in the eyes of the public by various theorists of «revolutionary expediency» and «statehood» and the anarchists themselves are mostly portrayed as the public order enemies. Of course, this scared away not only the supporters of the Great power statehood theory but also ordinary citizens. Therefore the case of anarchists was doomed since the moment of its appearance. In fact, not defending anarchism as an ideology and political phenomenon, it is worth noting that its main thesis is not a disorder or a power vacuum as is sometimes considered in translating this term from Greek. It is a denial of governmental forms as such, which (and here we can discuss) according to the leaders of the anarchist ideas from Bakunin and Proudhon to Lavrov and Makhno, are hostile to a person since their inception. Naturally, it is an exaggeration, but denying the fact that an autocratic or any other form of power, particularly non-democratic or quasi-republican, is separated from the people since its appearance is also evident. Shevchenko saw and understood it quite well and therefore he did not leave us the material testifying his choice or commitment to this or the other form of representative democracy, to say nothing about monarchic or other non-democratic forms of ruling criticized fairly and angrily by him. Thus, non-statehood on the one hand and the republican-democratic self-government on the other hand is one of the fundamental features of Shevchenko's political philosophy. Unfortunately, this is scarcely mentioned to characterize the Kobzar's image. Indeed, he is remembered in our memory first of all as a patriot of Ukrainian land, founder of the national idea accumulated in the ideals of freedom and independence, i.e.

state sovereignty. All this is true, but the fact that Shevchenko was not an «advocate of a strong state» (statehood supporter) in the paradigmatic sense of this notion does not diminish at all his merits before the homeland. He just saw another alternative of political existence for Ukraine and Ukrainians, in which he as a son of his time was undoubtedly wrong. But was he the only one among the great thinkers of the past who did not properly assess the place of the state as a political entity in the existence of civilization and some people as a nation? Besides the anarchists, the classics of Marxism did not also see the future in the institute of statehood. It was Leninism and particularly Stalinism that raised its role to a new level, while the classical Marxist doctrine put forward an idea of the «state dying». As was already mentioned, the anarchists were in this respect much more radical.

To proceed to modern realities it should be noted that the role of the state is decreasing in the most democratic countries, while the role of territorial communities, local self-governments and the other forms of public initiative and self-organization increases. So, the ideas of those who saw in the state as such a terminal point of civilization development are not as utopian as may seem. Obviously, T. Shevchenko was not a figurant and shared rather the views of those who saw the other variants of existence, in particular and especially for Ukraine and Ukrainian people. From the standpoint of the contemporaneity, we may assume that Taras Hryhorovych was obviously mistaken, since Ukraine for the sake of which he was ready to «deny the God» had no chances to establish itself as a nation — a nation without the state. As a «stateless nation» it could rather become, as the Russian culturologist M. Danylevskiy put, an «ethnographic material» to develop the states of imperial type.

Despite the fact that Shevchenko did not support a Great power statehood of the Ukrainian nation development, he actually became the founder of the «people-nation» image at the level of a conceptual notion, which became one of the key notions in his ideological and political system. Ukraine for him is personification of this category. It is particularly important to emphasize that Shevchenko uses the name of Ukraine as a proper name of the country rather than a geographical territory, part in the composition of the broader territorial-state formation. However, publicists and historians including a prominent historian S. Solovyov tried to present Ukraine exactly so. Solovyov actively supported the theory of

«ukrain» (peripheries) prevailing in those days and popularized by some publicists of the past. According to the academician Ivan Dziuba, «this specific terminology could be perceived beyond any polemical and political flavor, out of any relation with the proper name «Ukraine». Unfortunately, it was quite a certain political trend: approaching the history of Ukraine from the great-power positions S. Solovyov considered it just as the natural periphery of the Russian Empire deprived of its own meaning. That is why he globalized and «replicated» the name «ukraina» (periphery) making it synonymous with the historical and geographical periphery in general» [10]. Taras Shevchenko has several versions to spell the word «Ukraine» depending on the context, namely: «Ukraine», «Vkraina» and «Ukrayna». However, he did not almost apply such official names widespread in the empire regarding Ukraine as «Little Russia» (Malorossia) or «Southern-West Krai». Here comes the problem of the national self-determination for Shevchenko, primarily as a spiritual worldview perceived through the world surrounding Ukraine.

THE WORLD AROUND US: «WE-THEY»

One of the cornerstones of Shevchenko's ideological and political system lies in his «geopolitical picture of the world». Naturally, it has little to do with the usual notion of geopolitics as «the science on the impact of geographic factors on the foreign and domestic policies of states and nations» [11]. However, to ignore this aspect of his creative work means to narrow the poet's outlook and this will be a mistake. Shevchenko's geopolitical visions are important because through them he returns Ukraine into the system of the world coordinates, seeing in it not only the object but also the subject of the world politics. It is obvious that at Shevchenko's times one could speak about Ukraine's subjectness as a geopolitical player with a certain degree of conventionality only. However, Shevchenko could not but afford talking about it at least at the level of metaphorical forms or images. He shows the Ukraine's geopolitical image in two incarnations: the first — Ukraine as a colonized territory, hence the figurative and conceptual row of oppositions appears — «empires» vs. «colonies» or «peripheries» in the official document language. The second implies Ukraine as an epicenter of the Slavic revival based on the principles of republican-democratic federalism. It is in this incarnation that he reserves the Ukraine's role as an active geopolitical player, returning it the his-

torical and geopolitical subjectness. We reiterate that Shevchenko's «geopolitics» is a metaphor rather than a scientific category. But it is through such reflections the place of Ukraine itself is realized more specifically and deeper on the geopolitical map of the world as well as of the other nations including the Caucasian, Polish and the whole Slavic areal in the wide spread of the Russian empire. These tunes echoed quite sharp in the pages of Shevchenko's poetry and had a distinct political and axiological nature in his world perception.

The problem of «we–they» begins for him with the attitude to the issue of Slavic nations in general. As you know, in the 20's – 40's of the XIX-th century the Slavic theme became one of the leading in the European foreign policy. Despite the large number of Slavic nations, almost all of them with few exceptions were part of either the Ottoman, or the Austro-Hungarian, or the Russian empires. Many of them were facing the threat of assimilation, loss of cultural identity, language decline and loss of religious traditions. As a response to these dangerous drifts the process of spiritual resurgence arose with the intellectuals of Slavic origin – Collard, Safarik, Hanka and the others. Representatives of humanitarian branch of culture – linguists, writers and historians played here a crucial role. The wave of Slavic renaissance reached Ukraine, including Shevchenko and his associates – Kulish, Kostomarov, Bilozersky and others who in the late 40-ies of the XIX-th century formed a Cyril and Methodius Society. Political goal of this group was to create a Slavic democratic republic on the federal principles. Naturally, this shattered the very foundations for the existence of monarchies and autocratic regimes in the West and the East. The tragic fate of the Society is well known. Its punishment reflected dramatically on Shevchenko, who was not its formal member but undoubtedly shared its political program. The main aspects, including the vision of the Slavic nations' future, anti-serfdom and anti-autocratic spirit of its policy documents coincided with the Kobzar's convictions.

The issue of «Shevchenko and Slavophilism» is fairly well worked out in a number of publications and basic researches [12]. In this regard it is worth mentioning that the Ukrainian poet's outlook on the Slavic issue differed significantly from the views and approaches of the Russian Slavophiles – Khom'yakov, Kyriyevsky, Carl and S. Aksakovs brothers and the other representatives of this trend in public opinion. The researchers indicate that the Russian

Slavophiles' patriotism had an anti-Western nature, idealized the pre-Peter Rus, did not encroach on the social foundations of autocracy and advocated the protectionist policy by the Russian tsarist regime towards the Slavic nations. Shevchenko did not accept such position. He dreamed of equality and sincere fraternal relations between the Slavic nations, including the Russian one. The thesis from the «Preface» to the «Haidamaks» poem is an evidence of his position. Here the poet deals with complicated Polish-Ukrainian relations and complains that once being fraternal they have converted into hostile and hateful. Listening with delight to a blind kobzar singing a song (duma) how the «Poles fought with the Cossacks», Shevchenko himself observes: «Thanks God, this has passed — especially when remember that we are children of one mother, we are all the Slavs. The heart aches but must tell: let the sons and grandsons see that their parents were wrong, let fraternize again with their enemies. Let the Slavic land remain covered with rye and wheat like with gold, stay non-delimited even from the sea to the sea» [13].

It is, so to tell, a romantic imagination of still young Shevchenko about the future arrangement of the Slavic fate. Later this idea will inseminate the project of Slavic federation prepared by the Cyril-Methodius Society. The same unity motif sounds in the poem «To Poles» written somewhat later than the «Haidamaks» in 1847, shortly before Shevchenko's arrest:

*When we were the Cossacks,
And the Union had not yet existed,
Yonder, then life was fun!
We fraternized with free Poles,
We were proud of free steppes,
So it was, Pole, friend, brother!..
Lend your hand to Cossack
And your clean heart grant!
And again, with the Christ's name
We'll renew our quiet haven [14].*

The theme of Slavic solidarity sounds in Shevchenko's private plane, the witness thereof may be the dedication of the poem «The Heretic» to the famous enthusiast of the Slavic revival, the Czech linguist Safarik. Among the others we find there the following lines: «...dumbness lit the Great house. And the family, the Slavic family separated And quietly, quietly dropped a fierce snake...

Gloria to you, Wisdom, Czech-Slav! That did not let drowned in the German gulf» [15].

However, no matter how important the Slavic theme was in Shevchenko's works, he primarily thought and cared about the fate of Ukraine. Through the notion of «we — Slavs» Shevchenko articulates the imagination about Ukraine and its people as a separate nation-people, which like most of the Slavs was in bonds. The national idea as a geopolitical issue is recognized and transferred by him as a Ukrainian idea. To this end, he chooses the stance of the radical critics of imperialism not only by the Ukraine's example but by the others, including the Caucasian people. The poem «The Caucasus» is devoted to this aspect (with a profound geopolitical overtone). Here the oppressive atmosphere of bonds is transferred in the imaginative-symbolic form together (and this is important) with the optimism and belief in the better future for the enslaved nations:

*Our soul does not die,
The will does not die.
And the hungry will not plow
The field at the sea bottom... [16].*

In a sharp form of anger and sarcasm inherent to him Shevchenko condemns a peculiar «Kulturtraeger» policy, imposing cultural stereotypes of certain, primarily ruling nations to the dependent nations who are forced to please their masters:

*...We Christians, churches, schools,
All the wealth, God Himself with us!
Only saklya (hut) stabs the eyes:
Why is it standing at you,
It was not given by us, why not we throw
Your pita to you,
Like to a dog! Why must not you
Pay us for the sun!..
If you make friends with us
You'll learn a lot!
We have the world for that —
One Siberia untrodden... [17].*

It is not surprisingly that Shevchenko's treatment Russia as an empire-state became the epicenter of the unique geopolitical visions. Here it should be immediately emphasized that the poet's stance on the government and the regime does not correspond with his treatment of

Russian people. No doubt, it was positive and had nothing to do with the Russophobic image created by his enemies. Accusing Shevchenko in repugnance for the Russians is groundless. However, this will be discussed later. As to Shevchenko's treatment of the autocratic regime, it was really negative, openly critical, if not hostile. And here, if to remember the political history of Russia, Shevchenko was not alone. On the contrary, he continued and in some way also significantly deepened the line by the Decembrists, Chaadaev, Hertsen and the other representatives of democratically-minded Russia among whom he had many friends, not only opinion allies.

As was noted above, the poet had his own political beliefs. He cherished the ideal of a free man in a free country. The ideal community, where, in his opinion, this environment existed, although in the past, was the «Cossack republic». This community and the system in general, which, apparently, became a social ideal for the poet, were destroyed and according to Shevchenko, its destroyer was the Russian tsarism. The image of militant empire appears in many poetic works by Shevchenko. In this article it is impossible to analyze in details various subjects on this issue. Nevertheless, one important aspect is worth mentioning because it belongs to the «wandering» subjects of the Russian-Ukrainian relations. It is the treatment of historical figures and people who left a deep mark in the history of both nations. In this respect the poem (comedy) «The Dream» is indicative. Here Shevchenko made a tough assessment and delivered a particular political, moral and ethical verdict to the autocratic system as well as to its brightest representatives – the tsars.

Already from the first lines of the poem the poet condemns the aggressive imperial policy: «Everybody has the own destiny and the own wide world, this builds, that ruins, that glances with a hungry eye beyond the world's edge, whether there is a country to capture...» [18]. Prior to billing the tzarist policy on Ukraine, Shevchenko depicts in a downgraded tone the atmosphere in the Nicholas I palace. The poet shows the tsar and the tsarina comparing the latter with a «dried honey fungus» and a «frog-pecker among the birds», while the tsar himself does not speak but «twitters». Speaking ironically about noblemen, the poet finds himself before the monument to Tsar Peter I and asks: «Who is this? I read to myself what is carved on the rock: To the First – From the Second... This is the first who separated Our Ukraine, And the second tortured the Widow orphan...» [19]. Shevchenko reminded

to Peter I how he destroyed the Hetmanate and gave him political judgment: «O tsar, bad tsar, cursed tsar, hungry Viper! What have you done to the Cossacks? Filled up the swamps...» [20].

Today Peter I holds one of the leading place in Russia in popular rankings like a «person of the century» or a «person of the millennium». It is really hard to overestimate his achievements and contribution to Russia modernization. However, is there any use to forget the price of «Peter's reforms» and their outcomes for Ukraine? It was not a dilemma at least for Shevchenko. Why does it arise in the minds of some modern Ukrainian leaders who sometimes support with their activities the ambiguous projects on allegedly «restoration of historical memory» fixing up monuments to odious figures of the past such as Catherine II? The very same who «tortured the widow orphan», i.e. Ukraine? We remind you that the tsarina's figure is connected with two tragic events in the history of Ukraine: destruction of Zaporizhian Sich and introduction of serfdom. Then a question arises to these people with the poet's words: whose parents, whose children are we? What do we praise and for what purpose? The reply lies in the following Shevchenko's lines: «These are thy children, thy young flowers, watered with ink, drowned with Moscow henbane in German greenhouses!.. Cry, Ukraine! Childless widow!» [21].

As we see, the unique «geopolitics» by Shevchenko is the atmosphere of injustice masterfully transferred by the artistic devices. This injustice can be applied to the whole Slavdom as well as to Ukraine and other nations. Such perspective allowed the poet to prominently realize the Ukraine's place in the world, its past and present, formulate its future, at least in the draft unimplemented program of the Cyril and Methodius Society.

As to Shevchenko's attitude towards the Russians as the nation, for the purpose thereof malevolent publications have recently appeared, here he was guided not by the ethnic reasons but by the natural human instincts. The witness to it is his poems devoted to numerous cultural professionals of Russia, its glory and honor. The poem «Catherine» far from being complementary to the «muscovite» topic is devoted to V. Zhukovsky, an outstanding poet and a noble man. Shevchenko's poetic heritage contains a verse dedicated to M. Gogol with the following brilliant lines: «You laugh, and I cry, my great friend». The poem «Tryzna» (funeral feast) was written in Russian with the words: «To the soul with beautiful desti-

ny...» devoted to the princess V. Repnina with whom Shevchenko had warm and tender friendly relations. This list may be continued and multiplied, but finally we'll ask who Shevchenko was for the progressive Russian spiritual elite?

Without exaggeration he was highly esteemed and honored not only among prominent Russians, but the student youth as well. The evidence to it may be such a sad occasion as Shevchenko's funeral in St. Petersburg. Almost all intellectual and artistic top of metropolitan intellectuals came to the farewell ceremony. The list of these names is breathtaking – Dostoevsky, Zhemchuzhnikovs brothers (Kozma Prutkov), Kurochkins brothers, Leskov, Nekrasov, Panyev, Pypin, Saltykov-Shchedrin, Serno-Solovyovyches brothers and many others. The family of the poet K. Tolstoy while abroad sent a telegram of condolences and served the church prayer in memory of Taras. St. Petersburg's students carried the coffin in hands up to the cemetery. To commemorate the Kobzar's ninetieth birthday, the new generation of St. Petersburg's students went to Kaniv to Shevchenko's grave in 1904. They left the following entry in the visitors' book of the memorial: «Unforgettable poet! We've come to your grave from the far north. On the banks of your native river, near your cross we read your thoughts, close and native to our heart. Salute to you, great singer of Ukraine, fighter for motherland and truth. Bless us to this deed» [22]. The famous Russian writer Ivan Bunin, the first Russian writer awarded the Nobel Prize for literature, also visited Taras Shevchenko's grave in Kaniv. He said that he visited the graves of many famous people but none of them made such a touching impression as Taras's one [23].

This attitude to the great Kobzar by the known and unknown Russians is amazing. They highly appreciated Shevchenko, kept warm memory of him, especially if to recall that Shevchenko ferociously hated the Russian autocratic power, the tzarism and never hid his love for Ukraine. This is one of those testaments that he left us, his fellow-countrymen and descendants. Everybody for whom the memory of the great son of Ukraine is sacred should know and remember it.

УДК 821.161.2:730(477)

Борис ВОЙЦЕХІВСЬКИЙ,

*член правління Українського фонду культури,
лауреат премії Михайла Сікорського;*

Володимир ДЕНИСЕНКО,

*доктор історичних наук, доцент Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»*

ГРОМАДЯНИН СВІТУ ЗА ПОКЛИКАННЯМ (ДИПЛОМАТИЧНА ВІЗІЯ СКУЛЬПТУРНО ШЕВЧЕНКІАНИ)

Один із численних шанувальників і дослідників творчості Тараса Шевченка Микола Семенюк зафіксував понад 12 000 пам'ятників, пам'ятних знаків та меморіальних дощок нашому славному землякові, встановлених у різних кутках земної кулі, а з них поза межами України у 32 країнах світу — 125.

У читача виникне запитання: чому найбільшою кількістю пам'ятників на планеті відзначена діяльність саме цієї людини?

Частково це пояснив свого часу письменник, громадський діяч Борис Грінченко, який ще у 1892 році писав: «Ми певні, що в українській літературі з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного рівного йому своїм значенням у справі нашого національного відродження; будуть великі письменники, але не буде вже пророків».

Власне сучасників, людей минулих поколінь вражає постать Шевченка як пророка, який закликав сповідувати національну ідею як джерело формування людської свідомості та дієву силу творення прогресу. Шевченківські принципи братерства і свободи як оптимальні щодо організації суспільного життя стали знаковими для людей у різних часових вимірах і широтах земної кулі. Тому не дивно, що генія Шевченка досить легко сприймають різні верстви населення нашої планети. Відповідно його ім'я пошановується на різних континентах світу.

Якщо розглядати витоки скульптурної шевченкіани, то варто назвати погруддя роботи скульптора Федора Балавенського,

який почав працювати над образом Великого Кобзаря ще за життя Т. Шевченка (з натури), а завершив його вже після 1862 року як дипломну роботу українського студента Петербурзької Академії мистецтв. Варто зазначити, що першим долучився до створення скульптурної спадщини Тарасові Шевченку майбутній автор відомого пам'ятника гетьману Богдану Хмельницькому у Києві Михайло Микешин. Він ще 1860 року запроєктував розмістити у Новгороді поблизу пам'ятників визначним діячам Київської Русі постаті Т. Шевченка і М. Гоголя, однак російський цар знехтував цією пропозицією. Знаковою подією стало відкриття першого пам'ятника Великому Кобзареві у світі. Це погруддя Т. Шевченка встановлено 1881 року на півострові Мангишлак у Казахстані, де поет відбував покарання. Власне з цього місця розпочалося світове визнання пророка, народженого в Україні. Тарас Григорович залишив у Мангишлаку глибоке і яскраве враження про себе. Ще в 1884 році комендант тодішньої Новопетровської фортеці Іраклій Олексійович Усков у пам'ять про 20-річчя з дня смерті поета встановив біля будинку, де проживав із родиною (а зараз це музей-меморіал), пам'ятник Тарасу Шевченку — перший на казахській землі і у світі загалом. Це було погруддя на круглому п'єдесталі. Постамент виготовив друг Шевченка, казах Каражусуп.

Москва. Один з перших пам'ятників Т. Шевченкові в Росії після жовтневого перевороту було урочисто відкрито в Москві 3 листопада 1918 року на Трубній площі, на початку Різдвяного бульвару. Таку постать, як Шевченко, неможливо непомітно стерти з української історії, відповідно зусилля було спрямовано на «перетворення» Кобзаря в поета-інтернаціоналіста й революціонера. Встановлення пам'ятника в Москві було одним із заходів цієї програми.

На багатолюдному мітингу, з червоними прапорами та хором московських залізничників, виступали тодішні партійні функціонери Л. Каменєв та О. Коллонтай. Автор пам'ятника, російський скульптор Сергій Волнухін, критично оцінював свій твір і розглядав цю роботу як ескіз. Можливо тому, що надто «кріпацький» вигляд мав Шевченко?

Пам'ятник, зроблений з нетривкого матеріалу (гіпс), швидко почав руйнуватися. У 1920 році, щоб відлити його з надійнішого матеріалу, пам'ятник перевезли в майстерню скульптора, та невдовзі С. Волнухін помер.



Росія, місто Москва
Russia, Moscow city

Другий пам'ятник Т. Шевченку в Москві було встановлено в 1964 році до 150-річчя від дня народження поета. Попередньо оголосили конкурс проєктів, і кращою з 33-х поданих на розгляд журі було визнано роботу під назвою «Колос» молодих скульпторів Михайла Грицюка, Юлія Сінкевича, Анатолія Фуженка та архітектора Андрія Сніцарева.

Автори проєкту планували створити пам'ятник у вигляді гранітної монолітної скелі з бронзовою постаттю поета. Пам'ятник відтворював образ Шевченка після повернення із заслання: поет, одягнений у кирею, йде назустріч бурі, яка розвіває його одяг. Непокрита голова трохи нахилена вперед, очі задумливо дивляться додолу, зосереджений вираз обличчя, руки стиснуті за спиною.

Хоча захід був офіційним і перед авторами поставлено завдання відкрити пам'ятник Шевченкові в Москві бодай на день-два раніше, ніж у Вашингтоні, де вже давно проводили підготовку цього заходу, їм довелося подолати чимало бюрократичних перепон.

Складнощі здебільшого виникали через відмову митців брати у «співавтори» московських скульпторів, яких їм пропонували. Відстоювати довелося також авторський задум щодо місця для пам'ятника. У Москві його хотіли встановити на Трубній площі, і не в повен зріст, а лише бюст. Автори ж обрали місце біля готелю «Україна», де Шевченка було б добре видно з Москви-ріки.

10 червня 1964 року у сквері напроти готелю «Україна», на набережній ім. Т.Г. Шевченка, відбувся урочистий мітинг, присвячений відкриттю пам'ятника поету.

У пресі не було попередніх повідомлень про день відкриття пам'ятника, не запросили на цей захід і закордонних кореспондентів. Представників українського народу було всього вісім делегатів. Церемонія відкриття, що почалася о п'ятій годині вечора в робочий день, справляла враження поспіху.

Відкривав пам'ятник і виголошував промову тодішній Генеральний секретар ЦК КПРС Микита Хрущов. Було виконано гімн СРСР і Радянської України та «Заповіт» Шевченка. Промова М. Хрущова була скерована в дусі часу на «зміцнення дружби народів-братів» та на викриття «українських націоналістів». Усе разом мало характер адміністративного заходу, а не масового руху.

Та все ж пам'ятник було відкрито. Загальна висота монумента 14 метрів. Постамент, що складається із 22 деталей, встановлений на насипу, висота якого 1,6 метра, а об'єм — 4000 м³ ґрунту. Гранітні блоки для постаменту виготовляли на Жежелівському кар'єрі Вінницької області. Після повної обробки постамент мав вигляд гранітної монолітної скелі в її природному вигляді.

З боку набережної до скверу ведуть гранітні сходи завширшки 15 метрів з трьома маршами по 5 сходинок і двома майданчиками, облицьованими гранітними плитами. Усе це створює чудовий архітектурний і художній ансамбль. Усі написи на пам'ятнику зроблено російською мовою. Наразі цей пам'ятник реставрують, очікувана дата відкриття — 2014 рік.

Перший пам'ятник Т. Шевченку на **Американському континенті** з'явився в 1933 році завдяки всесвітньо відомому українському скульптору Олександрові Архипенку. Він був першим серед представників української діаспори, хто почав професійно вирішувати образ Шевченка у скульптурі. Шевченківська тема посідала у творчості Олександра Порфіровича особливе місце, відмінне від основного річища його мистецьких пошуків.



Сполучені Штати Америки, місто Вашингтон
United States of America, Washington

До його скульптурної шевченкіани увійшло чотири погруддя Шевченка, кожне з яких по-своєму неповторне.

Перша робота над погруддям Шевченка О. Архипенка викликала свого часу багато дискусій. Скульптор зобразив Шевченка з бородою, таким, на думку автора, він повертався із заслання; у лівій руці поет тримає рукописи. Нахилившись до глядача, він показує йому пальцем, куди прямувати — уперед!

Другий пам'ятник, закінчений 1993 року, майстер назвав «Думи мої». Це скульптурний портрет Шевченка в пальті. Підперши голову рукою, поет перебуває весь у полоні своїх дум. Це лірична, надзвичайно вдала психологічна композиція.

Українська громада міста Клівленда (штат Огайо) вжила заходи для того, щоб встановити погруддя в так званому Українському городі — частині парку, де різні національні групи встановлюють пам'ятники своїм найвидатнішим культурним діячам.

Однією із робіт Олександра Архипенка є погруддя на невеликому постаменті з підписом «Шевченко». Цей пам'ятник було встановлено на початку 60-х років у місті Гантері. Це був третій пам'ятник Т. Шевченку в Сполучених Штатах Америки.

Історія встановлення пам'ятника Т. Шевченку в столиці США заслуговує окремої розповіді. З нагоди його відкриття провідна американська преса, що не зовсім прихильно ставилась до українців, запевняла, що пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні є другою американською статуєю Свободи. Українська діаспора доклала чимало зусиль та зуміла надати цій події державної ваги.

Ідея встановлення цього пам'ятника виникла й обговорювалась на шпальтах газети «Свобода» ще в 1956 році, а з вересня цього ж року Культурна комісія Українського народного союзу (УНС) почала вивчати можливості спорудження пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні та порозуміння в цій справі з іншими організаціями.

8 жовтня 1958 року від Українського народного союзу надіслано листа до сенатора Джекобса Джевїтаса з проханням про офіційну допомогу. У своїй відповіді сенатор пообіцяв поставити питання про пам'ятник перед Управлінням штату Колумбія, до якого входить м. Вашингтон, та в Сенатській комісії цього штату, що й було зроблено, а 19 лютого 1959 року Джевїтас виступав з цього питання у Сенаті США.

Наступного дня сьомий Конгрес американських українців у Вашингтоні постановив морально й матеріально підтримати законопроекти, спрямовані на відкриття у Вашингтоні пам'ятника Тарасові Шевченку. 16 травня 1959 року Рада директорів Українського конгресового комітету (УКК) сформувала організаційний комітет у справі пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, із представниками від УКК, Української вільної академії наук у США, Наукового товариства ім. Шевченка та «Самопомочі».

31 березня 1960 року підкомісія Конгресу США розглянула питання про пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні, а 2 квітня ця справа була темою телевізійної передачі. 31 серпня 1960 року резолюцію про пам'ятник одногослосно ухвалив Сенат США, 2 вересня її підписав Президент США Дуайт Ейзенхауер, і резолюція набула сили закону.

16 вересня 1960 року відбулись установчі збори Комітету пам'ятника Шевченкові. До його складу увійшли представники всіх американсько-українських центральних організацій.

Головою комітету було обрано Романа Смаль-Стоцького, його заступниками стали Олександр Архімович та Лев Добрянський.

Новостворений комітет у спеціальній постанові проголосив 1961-й рік Шевченківським і закликав усі українські громади розпочати збір коштів на спорудження пам'ятника.

Для підготовки проектів пам'ятника Комітет створив Мистецьку комісію, яку очолював Святослав Гординський, а пізніше Григорій Костюк. Планували обмежитись конкурсом на пам'ятник серед українських митців діаспори.

В умовах конкурсу було таке: «Бажанням широких кіл громадськості є те, щоб поет був зображений у своїй молоді роки, до заслання 1847 року. Однак митці мають вільний вибір. Найважливіше завдання скульпторів — знайти відповідну ідею пам'ятника, яка б по-мистецькому зобразила національне і вселюдське значення Шевченка».

На конкурс надійшло 17 проектів. Журі під головуванням архітектора Аполлінарія Осадца призначило першу нагороду проекту, автором якого був Леонід Молодожанин (Лео Мол); другу нагороду одержав проект роботи Андрія Дарагана, автора пам'ятника Т. Шевченку у Вінніпезі (Канада); третю премію не отримав ніхто.

Проект Л. Молодожанина зображав Шевченка молодим, згідно з побажаннями в умовах конкурсу. Поет стоїть на постаменті в динамічній позі, немов звертаючись до глядачів із палкими словами. Позад нього проект передбачав величезну кам'яну плиту, встановлену вертикально, а на ній — рельєф, що зображає Прометея, згаданого Шевченком у поемі «Кавказ».

17 квітня 1963 року урядова Мистецька комісія затвердила проект Л. Молодожанина разом із поданим архітектором Радославом Жуком проектом оформлення місця, де мав стояти пам'ятник. Це місце було посвячене під пам'ятник в урочистій церемонії 21 вересня 1963 року, що викликало різку реакцію з боку газети «Вашингтон Пост», яка надрукувала кілька статей проти спорудження пам'ятника, згадавши також аргументи про «холодну війну», які ще раніше висунула радянська преса. Але виступи цієї газети не знайшли підтримки серед американської преси.

На початку червня 1964 року було закінчено роботи над монтуванням пам'ятника. До спорудження монумента безпосередньо причетні президенти США 50–60-х років, які підтримали давнє прагнення українців спорудити пам'ятник Кобзареві в аме-

риканській столиці. Гаррі С. Трумен ще тоді, коли тривала дискусія про доцільність спорудження монумента, поклав на себе обов'язки почесного голови Комітету пам'ятника Шевченкові... Дуайт Д. Ейзенхауер підписав схвалений Конгресом Закон про спорудження пам'ятника, а згодом відкрив його і виступив на урочистостях із цієї нагоди з емоційною промовою. Сприяв реалізації зведення пам'ятника Джон Ф. Кеннеді. Ліндон Б. Джонсон висловив своє ставлення до Кобзаря у спеціальному посланні, написаному з нагоди вмурування до підніжжя монумента Пропам'ятної грамоти — звернення до нащадків, у якому було закарбовано історію створення пам'ятника та списки людей, що підтримали ідею його спорудження щедрими жертвами.

У 1984 році у Нью-Йорку вийшла книга Антона Драгана «Шевченко у Вашингтоні», присвячена спорудженню пам'ятника та його відкриттю. Звідси й узяті слова президентів США про Кобзаря.

Джон Ф. Кеннеді: «Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за значний внесок у культуру не тільки України, яку він дуже любив і так промовисто описував, а й культуру світу. Його творчість є великою частиною нашої історичної спадщини».

Ліндон Б. Джонсон: «Любов до українського поета цілком зрозуміла і гордість за його досягнення цілком виправдана. Прикметно, що тут, у столиці великої й вільної республіки, поставлено статую Шевченка, щоб вона усім живим і тим, хто приїде після нас, нагадувала і про його велич».

Шевченко цілком заслуговує на почесі. Він був більше, як українцем — він був державним мужем, громадянином світу. Він був більше, як поетом — він був хоробрим борцем за волю. Його поезія — із народу й для народу. Вона давала надію тим, що впадали у розпач, і спонукала до дії тих, хто без неї погодився б на рабство.

Коло Шевченкових слухачів було таке широке, а вплив був такий великий, що його слова знаходили читача й любов далеко поза кордонами рідної країни. Видання його поезій були такими цінними, що кожна родина намагалась знайти дві книги — Біблію і «Кобзар» Шевченка».

Відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні відбулося в суботу 27 червня 1964 року. Це було українське свято, на яке приїхали гості з Канади, Південної Америки, Європи і навіть

Австралії. Було багато молоді й дітей в уніформах своїх організацій, зі своїми прапорами, оркестрами. Сотні українських синьо-жовтих і американських зоряних прапорів.

О 10-й ранку стотисячний похід українців у столиці США на вшанування Кобзаря почався біля пам'ятника Вашингтонові й закінчився біля пам'ятника Шевченкові. Колони йшли повз Білий Дім по Пенсільванія Авеню, а потім по 23-й вулиці до пам'ятника.

На свято прибули почесні гості: митрополит Української Православної Церкви Іван, митрополит Католицької Української Церкви Амврозій, кілька єпископів, президент УНР в екзилі доктор С. Вітвицький, конгресмени, українські артисти та інші.

Перед відкриттям пам'ятника Д. Ейзенхауер сказав: «Дня 13-го, вересня 1960 року, коли підписом я перетворив на закон ухвалу, яка уповноважувала будову цього пам'ятника, сподівався, що ви влаштуєте урочистість відкриття, яка б відповідала величі Тараса Шевченка. Цей день настав, і ви прийшли тисячами з усіх частин Сполучених Штатів Америки; ви прийшли з Канади, з Латинської Америки і Європи та навіть далекої Австралії, щоб ушанувати пам'ять поета, який так промовисто висловив невмирущу рішучість людини боротися за волю та її незгасаючу віру в кінцеву перемогу. Цей поступ прихильників волі, щоб висловити повагу до українського героя, перевершує мої сподівання.

Але його значення не перевершує моєї надії.

Шевченко зазнав урядових узурпацій за думки, які, він вважав, кожен повинен виносити сам за себе самого.

Коли він говорив про українську незалежність від російського колоніального правління, він ставив під загрозу свою власну волю. Коли ж він приєднався до братства, метою якого було встановлення республіканської форми влади в країнах Східної Європи, його було ув'язнено і заборонено писати й малювати, тобто висловлювати свої думки про волю.

Відкриваючи цей пам'ятник великому українському поетові XIX століття, ми заохочуємо сьгоднішніх поетів в Україні, у Східній Європі, в усьому світі включати в їхні вірші прагнення людства до волі, до самовислову, до національної незалежності та до волі для всіх людей. Якби Шевченко жив сьгодні, він був би у перших лавах цього великого змагання. Ми сьгодні презентуємо світові цю статую Тараса Шевченка, Кобзаря України та борця за волю, щоб увічнити віру людини в кінцеву перемогу волі».

Адміністрація штату Колумбія проголосила 27 червня — день відкриття пам'ятника — «Українським днем» і закликала все населення столиці США святкувати цей день разом з українцями.

Сам пам'ятник, дещо змінений від початкового проекту, складається з двох частин. Головна частина — бронзова постава поета на невисокому чотиригранному постаменті із сірого граніту. Йому 31 рік, у цьому віці він створив поему «Кавказ» (1845). Одягнений за петербурзькою модою початку ХІХ століття. Висота Шевченкової постати — 4,2 м. На постаменті викарбувано Шевченкову строфу: «Коли діждемось Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемось таки колись!».

Спереду на постаменті простий напис: Тарас Шевченко — 1814–1861 — поет України. На зворотному боці — текст англійською мовою: «Присвячений визволенню, волі й незалежності всіх поневоєних націй, цей пам'ятник Тарасові Шевченкові, українському поетові 19-го століття, борцеві за незалежність України та за волю всього людства, який під чужою російською імперіалістичною тиранією та колоніальним пануванням закликав до „нового й праведного закону Вашингтона“, був відкритий 27 червня 1964 року. Цією історичною подією вшановано 150-річчя народження Шевченка. Пам'ятник був дозволений 86-м Конгресом Сполучених Штатів Америки 31 серпня 1960 року, а закон ч. 86–49 про дозвіл спорудити пам'ятник підписав 34-й президент Сполучених Штатів Америки Дуайт Д. Ейзенхауер 13 вересня 1960 року. Пам'ятник спорудили американці українського роду та їхні друзі».

Друга частина — велика плита зі світло-сірого граніту. Спереду на ній вирізьблено прикутого до скелі Прометея, а на зворотному боці — англійський переклад рядків із Шевченкового «Кавказу»:

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля,
І неситий не виоре
На дні моря поля.
Не скує душі живої
Ні слова живого,
Не понесе слави Бога,
Великого Бога.*

Відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні і величезна кількість присутніх на урочистостях з цієї нагоди справили велике враження на американську пресу.

У 1970 році Товариство дружби й культурних зв'язків із закордоном направило до США делегацію, яка мала взяти участь у відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку в Орров-парку — мальовничій місцевості поблизу Нью-Йорка, де знаходиться культурний центр української громади Америки.

Погруддя Т. Шевченка, виконане з бронзи, встановлене на високому гранітному постаменті. Автори пам'ятника — народний художник України, скульптор Василь Бородай та архітектор Анатолій Ігнащенко.

Не можна не згадати й інші країни, де вшановували пам'ять Великого Кобзаря. Подаємо дипломатичні візії скульптурної шевченкіани.

Греція. Пам'ятник Тарасові Шевченку в столиці Греції **Афінах** відкрито 2006 р. Урочисту акцію відкриття, що пройшла в рамках днів України в Греції, було приурочено до 192-ї річниці від дня народження Великого Кобзаря. Організаторами заходу стали представництво Всесвітньої організації розвитку країн (WDO) в Україні та посольство України в Греції.

Грузія. Перша згадка про Шевченка в Грузії з'явилася ще 1864 року в газеті «Литературный листок», що виходила в Тифлісі російською мовою. Першим твором Шевченка, опублікованим грузинською мовою, була поема «Наймичка» (журнал «Іверія», 1881 р., № 5).

А до того, у 1860 році на квартирі М. Костомарова в Петербурзі Т. Шевченко познайомився з А. Церетелі — грузинським поетом і громадським діячем, який пізніше у статті «Зустріч із Т. Шевченком» (1911 р.) писав: «Я вперше зрозумів із його слів, як треба любити батьківщину і свій народ.

У мальовничому парку грузинського міста **Поті** стоїть пам'ятний знак Тарасові Шевченку, який було відкрито на честь 11-ї річниці Незалежності України 24 серпня 2002 р. Місце встановлення монумента вибрано не випадково: біля пам'ятника видатному грузинському поетові Акакію Церетелі, про якого йшлося. Робота скульптора Б. Папаскуа.

У м. **Сачхере** встановлено бюст славетного українського поета. Його привезла в дар грузинським друзям делегація з міста Канева Черкаської області. Автор пам'ятника — скульптор В. Дуденко.

2 березня 2007 року в центрі грузинської столиці **Тбілісі** відбулося урочисте відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку.



Республіка Грузія, місто Тбілісі
The Republic of Georgia, Tbilisicity

Відлито монумент у Києві на виробничому комбінаті «Художник» Національної спілки художників України. У фундамент пам'ятника закладено капсулу з землею із села Моринці Черкаської області, де народився поет.

Естонія. У столиці Естонії **Таллінні**, недалеко від порту, біля Центру української культури й української церкви створено своєрідний Шевченківський куточок. До 190-річчя від дня народження Кобзаря Конгресом українців Естонії тут було посаджено дуб, а 9 березня 2004 року, в день народження Тараса Шевченка, відбулося урочисте відкриття меморіального каменя на честь поета. Цей пам'ятний знак та дуб, біля якого його встановлено, стануть символами видатного сина українського народу на землі Естонії.

Італія. Історія римського пам'ятника Великому Кобзареві невіддільна від будівництва в Монтепеччато, північно-західній частині міста, на вулиці Боччеа, нового духовно-наукового комплексу для української громади Рима. На мальовничому зе-

леному масиві тут побудовані Український католицький університет ім. св. Климента Папи з Українською малою семінарією й Колегією святої Софії (1964–1966 рр.) та кафедральний собор святої Софії (1967–1969 рр.).

Далі — приміщення університету. Перед ним — погруддя Івана Котляревського (ліворуч) і Маркіяна Шашкевича (праворуч).

Біломармурова статуя Шевченка на площі перед Українським католицьким університетом гармоніює з ансамблем комплексу.

Уже з першого погляду вона вражає і матеріалом, і композицією, і незвичайністю трактування образу. Досі ще не було пам'ятника Шевченкові на повен зріст із білого мармуру. На тлі голубого неба і яскравої південної зелені мармур вражає надзвичайно. Автор пам'ятника і скульптор Уго Мацеї одягнув Тараса Григоровича у римську тогу, зобразив його трибуном-оратором, який, піднісши руку, звертається до присутніх із полум'яним словом. Таке «переодягнення» — образна констатація того, що Шевченко — це не лише український скарб, а й усього людства.

Часові межі репрезентації Шевченка свідомо розмиті, стерті: він є одночасно в Римі сучасному і в Римі стародавньому.

Навкруги монумента — півколом — велика суцільна мармурова лава. На ній вибито сюжети з життя поета — дитинство, наука, широкі світи...

Замість розкішної клумби біля підніжжя пам'ятника — ніби шматочки степу з різнотрав'ям та польовими квітами. Як десь у полі на Шевченковій Черкащині чи на Полтавщині. На постаменті напис: «Учітеся, брати мої».

Аргентина. Пам'ятник українському письменнику та художнику Тарасові Шевченку в Буенос-Айресі відкрито у 1971 році. Пам'ятник подаровано українською громадою в Аргентині за два роки до 75-ї річниці прибуття перших емігрантів з України на знак подяки за наданий притулок.

На постаменті пам'ятника з червоного граніту викарбовано історію його відкриття. Цей пам'ятник Кобзареві зображено на поштовій марці України «100-річчя першого поселення українців в Аргентині», яка була випущена 16 серпня 1997 року. Автор марки — художник Іван Васильович Турецький.

Азербайджан. Пам'ятник Тарасові Шевченку в Баку було відкрито 30 червня 2008 року. У церемонії відкриття брав участь Президент Азербайджану Ільхам Алієв, який назвав



Аргентина, місто Буенос-Айрес
Argentina, Buenos Aires city

символічним те, що пам'ятник Т. Шевченку — борцеві за свободу — стоїть на вулиці Свободи. Він підкреслив, що український і азербайджанський народи з повагою ставляться один до одного і відкриття цього пам'ятника є цьому підтвердженням.

Угорщина. У шевченківські дні українці угорської діаспори згадують непросту історію встановлення пам'ятника Кобзареві в центрі **Будапешта**. Відкрито пам'ятник 11 липня 2007. Встановили монумент у сквері греко-католицької церкви на правому березі Дунаю напроти МЗС Угорщини, тобто на перехрестті популярних туристичних маршрутів.

Автор пам'ятника — Іван Микитюк, член Національної спілки художників України, професор Львівської академії мистецтв, заслужений діяч мистецтв України.

Данія. У вересні 2010 року в столиці Данського Королівства **Копенгаген** відбулось урочисте відкриття бюста національного поета України, що став першим і допоки єдиним пам'ятником Шевченкові у Скандинавії. Погруддя — у парку Естре Анлегу в копенгагенському середмісті. Встановлення пам'ятника Шевченкові ініціювали українська амбасада в Копенгагені та

дансько-українське товариство, основне фінансування проекту взяв на себе колишній посол України в Данії Павло Рябикін. Автор монумента — український скульптор Сергій Богуславський, що мешкає в Копенгагені.

Канада. Пам'ятник Тарасові Шевченку в м. **Оттава** було відкрито 26 червня 2011 року. Це остання великомасштабна робота скульптора Лео Мола (справжнє ім'я — Леонід Григорович Молодожанин).

Пам'ятник знаходиться на кордоні Бейслайн-роуд (Baseline Road) і Херон-роуд (Heron Road) — двох великих жвавих доріг Оттави, поблизу від каналу Рідо, який символічно нагадує Дніпро. Ділянка біля пам'ятника досить простора і дозволяє проводити великі зібрання людей, і навряд чи буде забудовуватися надалі, оскільки з одного боку межує з міським парком, а з іншого — з греко-католицьким собором Св. Іоанна Хрестителя.

Македонія. Бронзового Кобзаря встановили 20 травня 2009 року в центральному парку міста **Скоп'є**, який розташований напроти національного парламенту республіки.

Автор — відомий македонський скульптор, академік Том Серафимівський, представник академічної школи відомого хорватського скульптора Івана Мештровича.

Парагвай. Погруддя Тарасові Шевченку було відкрито під час проведення Тижня українського мистецтва та культури в **Енкарнасіоні** 15 листопада 1976 року. Президент Альфредо Стресснер відкривав погруддя на площі Плаза де Армас у присутності гостей не лише з Парагваю, а також з українських товариств Аргентини, Бразилії, Сполучених Штатів та Канади. Важливу роль у проведенні Тижня та відкритті погруддя відіграла організація «Просвіта».



Польща, місто Варшава
Poland, Warsaw city

Українською на п'єдесталі написано: «Найбільший поет та національний пророк України».

Польща. Пам'ятник Тарасові Шевченку у **Варшаві** відкрито за участю міністрів закордонних справ України та Польщі Анатолія Зленка та Влодзімежа Цімошевича 13 березня 2002 року у сквері його ж імені на перетині вулиць Спацерова, Говорка і Хотиньської. Інвестор — Об'єднання українців у Польщі на чолі з Мирославом Кертичаком. Автор скульптури — український скульптор Анатолій Куш, автор п'єдесталу — польський архітектор Балтазар Брукальський.

Чорногорія. 9 грудня 2009 року прем'єр-міністр України Микола Азаров відкрив пам'ятник українському поету Тарасу Шевченку в **Подгориці**. Церемонія відкриття пам'ятника відбулася в одному з центральних парків міста.

«Відкриття пам'ятника Тарасу Шевченку у Подгориці є проявом поваги до великого поета не тільки з боку українського народу, а й народу Чорногорії», — сказав український прем'єр Микола Азаров, виступаючи на церемонії.

Навіть загальний огляд засвідчує, що скульптурна шевченкіана є гідним пошануванням пам'яті великого сина українського народу.

Література

1. Семенюк М. Скульптурна шевченкіана. — К., 2007.
2. Кучерук О. Вічний Надзвичайний і Повноважний Посол України // Україна дипломатична. — Вип. 4. — К., 2004. — С. 572–579.
3. Пам'ятники Тарасу Шевченку у світі. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://gazeta.ua/ru/articles/life/_lvoviyane-nachislili-1100-pamyatnikov-tarasu-shevchenko-v-mire/340277>Gazeta.ua

Анотація. Подається загальний огляд скульптурної шевченкіани: від відкриття першого пам'ятника Великому Кобзареві (1881 р.) на півострові Мангишлак у Казахстані, встановлення першого пам'ятника на Американському континенті (1933 р.) українського скульптора Олександра Архипенка до великомасштабної роботи скульптора Лео Мола в м. Оттава (2011 р.).

Встановлення пам'ятників Т. Шевченку в Аргентині, Азербайджані, Греції, Грузії, Данії, Естонії, Італії, Польщі, Росії, Угорщині є гідним пошануванням пам'яті великого сина українського народу.

Ключові слова: пам'ятники Т. Шевченка, скульптурна шевченкіана.

Анотація. Подається общий обзор скульптурной шевченкианы: от открытия первого памятника Великому Кобзарю (1881 г.) на полуострове Мангышлак в Казахстане, установление первого памятника на Американском континенте (1933 г.) украинского скульптора Александра Архипенко к крупномасштабной работе скульптора Лео Мола в г. Оттава (2011 г.). Установление памятников Т. Шевченку в Аргентине, Азербайджане, Греции, Грузии, Дании, Эстонии, Италии, Польше, России, Венгрии является достойным почтением памяти великого сына украинского народа.

Ключевые слова: памятники Т. Шевченка, скульптурная шевченкиана.

Summary. Filed the overview of the monuments to Shevchenko: from the opening of the first monument to the Great Kobzar (1881) on the peninsula Mangyshlak in Kazakhstan, establishing the first monument in the Americas (1933) Ukrainian sculptor Alexander Archipenko to large-scale sculptor Leo Mol in the city Ottawa (2011).

Installing the Taras Shevchenko monument in Argentina, Azerbaijan, Greece, Georgia, of Denmark, Estonia, Italy, Poland, Russia, Hungary is a worthy respecting the memory of the great son of the Ukrainian people.

Key words: Shevchenko monuments, sculptures Shevchenkiana.

Borys VOITSEKHIVSKYI,

Member of the Ukrainian Fund of Culture,

Laureate of the Michael Sikorski Prize;

Volodymyr DENYSENKO,

Doctor of Historical Science, Assistant Professor,

the Open University of Human Development «Ukraine»

WORLD CITIZEN BY BIRTH DIPLOMATIC VISION OF SHEVCHENKO IN SCULPTURE

Mykola Semenyuk, one of the many fans and researchers of Taras Shevchenko creative legacy recorded more than 12,000 monuments, memorials and memorial plaques devoted to our glorious countryman put up in various locations of the globe including 125 erected outside Ukraine in 32 countries.

A reader may ask why it is this man that has the greatest number of monuments in the world?

The writer and social activist Borys Grynchenko partly explained this by writing back in 1892: «We are confident there will be many figures in the Ukrainian literature equal in talent with Shevchenko, but there will be none equal in his singificance for our national revival. There will be great writers, but there will not be prophets».

Actually contemporaries, people of the past generations were impressed by Shevchenko as a prophet, who called to manifest the national idea as a source of human consciousness and creative force of progress. Shevchenko's principles of brotherhood and freedom as the best for organization of social life have become extremely important for people in different time dimensions and latitudes of the globe. It is therefore not surprising that Shevchenko genius is readily acknowledged by various populations of our planet. His name is respected in different continents of the globe.

Regarding the origins of Shevchenko in sculpture it is worth mentioning a bust by sculptor Fedor Balavensky, who began working on the image of the great poet during Shevchenko's lifetime from

nature and completed it in 1862 as a diploma work of a Ukrainian graduate student of the Petersburg Academy of Arts. It should be noted that Mykhailo Mykeshin, future author of the monument to Bogdan Khmelnytsky in Kyiv, was the first to contribute to creation of the sculptural heritage of Taras Shevchenko. As early as in 1860 he proposed to put up the monuments of Shevchenko and Gogol near the monuments to outstanding figures of Kievan Rus in Novgorod, but the Russian Tsar ignored this proposal. Unveiling of the first monument to the Great Kobzar in the world was a landmark even. This was the bust of Taras Shevchenko put up in 1881 on the Mangyshlak Peninsula in Kazakhstan, where the poet was serving his sentence. Actually this was the beginning of the worldwide recognition of the prophet born in Ukraine. Taras Shevchenko produced deep and vivid impression in Mangyshlak. In 1884, the then commander of the Novopetrovsk fortress Irakly Uskov erected near the house he lived with the family the monument to Shevchenko to commemorate 20 years since his death. (now it is a museum and memorial). It was the first monument to Taras Shevchenko in the world. It was the bust on a round pedestal. The pedestal was made by Kazakh Karazhusup, Shevchenko's friend.

Moscow. One of the first monuments to Taras Shevchenko in Russia after the October revolution was solemnly unveiled in Moscow on November 3, 1918 in the Trubnaya Square at the head of the Christmas Boulevard. It was impossible to erase such figure as Shevchenko from the Ukrainian history, so the efforts were directed to «transformation» of Kobzar into a poet-internationalist and revolutionary man. Erection of the monument in Moscow was one of the activities of this program.

The then party functionaries L. Kamenev and A. Kollontai participated in the crowded rally with red flags and choir of the Moscow Railway. Author of monument, the Russian sculptor Sergey Volnukhin was critical about his work and considered it as a sketch. Maybe because of bondservant look of Shevchenko?

The monument did not stand for long, because it was made of fragile material (gypsum) and began to crumble. In 1920 it was decided to cast it from wear-resistant material and the monument was moved to the studio of sculptor, but he soon died.

The second monument to Taras Shevchenko in Moscow was erected in 1964 for the 150th anniversary of his birth. Sculpture competition was announced and among 33 presented designs the

jury recognized the work called «Colossus» by young sculptors Mykhailo Grytsyuk, Julia Sinkevych, Anatoly Fuzhenko and architect Andrei Snitsarev as the best.

The authors of the monument planned to create a memorial in the form of a monolithic granite rock with a bronze figure of the poet. The monument depicted the image of the poet after his return from exile: the poet dressed in kyreya is struggling through the storm that waves his clothes. Uncovered head slightly bent forward, his eyes pensively looking down, focused expression on his face, his hands clenched behind his back.

Although the event was official and the authors were assigned to open the Shevchenko monument in Moscow at least a day or two before it was opened in Washington, where the preparations for this event lasted for long, they had to overcome many bureaucratic obstacles.

Difficulties arose mainly because of the refusal of artists to include into the team the proposed Moscow «co-authors». They also had to stand for their idea on the location of the monument. Moscow wanted to erect it on the Trubnaya Square and not full length, but only a bust. The authors chose a place near the hotel «Ukraine», where Shevchenko monument could be clearly seen from the Moskva River.

A solemn meeting devoted to the unveiling of the monument to Shevchenko was held on June 10, 1964 in the park opposite to the hotel «Ukraine» on the riverwalk, which bears the poet's name.

There were no preliminary reports on the day of the unveiling ceremony. There were only eight delegates representatives of the Ukrainian people. The unveiling of the monument, which began at five o'clock in the working day produced the impression of haste.

The then Secretary of the CPSU Central Committee Mykyta Khrushchev opened the monument and delivered a speech. The anthem of the USSR and Soviet Ukraine as well as «Zapovit» by Shevchenko were performed. Khrushchev's speech was delivered in the spirit of time on strengthening friendship among fraternal peoples and exposure of the «Ukrainian nationalists». Altogether these actions were of the administrative nature and did not resemble a mass movement.

Yet the monument was unveiled. The total height of the monument is 14 meters. Pedestal consisting of 22 parts was erected on the mound 1.6 meters high made of 4000 m³ of soil. Granite blocks

for the pedestal were made on Zhezhelivsky quarry in the Vinnytsia oblast. After complete dressing the pedestal looked like a monolithic granite rock in its natural form.

Granite stairs 15 meters wide with three marches in 5 steps and two platforms lined with granite slabs lead to the riverwalk. All this creates a magnificent architectural and artistic ensemble. All inscriptions on the monument are made in Russian. Currently, this monument is under restoration and the expected opening date will be in 2014.

The first monument to Taras Shevchenko in the American continent was made in 1933 by the world-famous Ukrainian sculptor Oleksander Archypenko. He was the first among the Ukrainian diaspora representatives, who began professionally implementing the image of Taras Shevchenko in sculpture. Shevchenko occupied in his creative work a special place different from his other artistic search. He created four busts of Shevchenko, each being unique in its own way.

The first Shevchenko's bust sculptured by Archypenko caused a lot of discussions at the time. The sculptor portrayed Shevchenko with a beard because according to the sculpture, Shevchenko looked like this, when he returned from exile. The poet holds the manuscript in his left hand. Leaning to the audience, he shows with his finger where to go — forward!

His second monument completed in 1993 the master called «My Thoughts». Shevchenko is sculptured in the coat with his hand propping his head. The poet is wrapped up in his thoughts. This is a lyrical and very psychological composition.

The Ukrainian community in Cleveland (Ohio) took steps to erect the bust of Shevchenko in the so-called Ukrainian City — the park area, where different national groups erect monuments to their prominent cultural figures.

One of the works by Oleksander Archypenko is a bust on a small pedestal with inscription «Shevchenko». This monument was erected in the early 60's in Hunter. This was the third monument to Taras Shevchenko in the United States.

History of erecting the monument to Taras Shevchenko in Washington deserves a separate story. On the occasion of its unveiling the leading American newspapers that were not entirely sympathetic toward Ukrainians, reported that the Shevchenko monument in Washington was the second American Statue of Liberty. The

Ukrainian diaspora worked hard and managed to make this event nationally significant.

The idea of erecting this monument was initiated and discussed in the newspaper «Freedom» in 1956. In September the same year the Cultural Commission of the Ukrainian National Association (UNA) began to search the possibility of erecting the Shevchenko monument in Washington and to seek assistance in this matter with other organizations.

On October 8, 1958 the Ukrainian National Association sent a letter to Senator Jacobs Jevitas asking for official support. In his response, Senator promised to raise the issue about erecting the monument before the Office of Colombia state, which includes Washington, and before the Senate Committee of this state, which was done and on February 19, 1959 Jevitas spoke on this issue in the U.S. Senate.

On the next day, the 7th Ukrainian American Congress in Washington decided to support morally and materially the draft regulations aimed at erecting the monument to Taras Shevchenko in Washington. On May 16, 1959 the Board of Directors of the Ukrainian Congress Committee (UCC) formed the Organizing Committee for erection of the Shevchenko monument in Washington. The Committee included representatives from the UCC, the Ukrainian Free Academy of Sciences in the U.S., the Shevchenko Scientific Society and support groups.

On March 31, 1960 the Congress Subcommittee considered the issue on Shevchenko monument in Washington, and on April 2 the issue was discussed on the TV. On August 31, 1960 the U.S. Senate unanimously passed the resolution on the monument, on September 2 it was signed by the U.S. President Dwight D. Eisenhower and the resolution became the law.

The foundation meeting of the Committee for the Shevchenko monument was held on September 1960. It consisted of representatives of all US-Ukrainian central organizations. Roman Smal-Stotsky was elected as the Chairman of the Committee. His deputies were Oleksander Arhimovych and Lev Dobryansky.

The newly created Committee in its special resolution declared 1961 the Year of Shevchenko and called all Ukrainian communities to begin raising money to build the monument.

The Committee created the art commission headed first by Sviyatoslav Hordynsky and later by Gregory Kostiuik. It was planned to announce the tender among the Ukrainian diaspora artists.

One of the tender requirements read: «General public wishes that the poet to be depicted in his younger years, before his exile in 1847. However, artists have a free hand. The main idea is to find an appropriate expression of Shevchenko's national and world significance».

The tender committee received 17 designs. The jury chaired by the architect Apolinary Osadets awarded the first place to the design by Leonid Molodozhnyn (Leo Mol); the second award was received by Andrei Daragan, the author of the monument to Taras Shevchenko in Winnipeg (Canada), third prize was not awarded.

Design by L. Molodozhnyn depicted a young Shevchenko in line with the tender requirements. The poet is standing on a pedestal in a dynamic pose, as if addressing a crowd with passionate words. Behind him, there is a huge vertically set stone slab with a relief depicting Prometheus as Shevchenko mentioned him in his poem «Caucasus».

On April 17, 1963 the Government Art Commission approved L. Molodozhnyn's design along with the design for decoration of the place chosen for the monument. This place was solemnized for the monument erection on September 21, 1963, which provoked a strong reaction from the newspaper «Washington Post» that published several articles against the monument remembering the «cold war», the argument previously mentioned in the Soviet press. However, the American press did not support this newspaper.

Assembling of the monument was completed in early June 1964. The U.S. Presidents of 50–60's were directly involved in erecting the monument because they supported the long-cherished desire of the Ukrainians to erect a monument to Kobzar in the U.S. capital. Harry S. Truman at a time of a lengthy discussion about the feasibility of erecting the monument assumed the duties of honorary chairman of the Shevchenko Monument Committee... Dwight D. Eisenhower signed the Act on construction of the monument approved by the Congress. In due time he opened the monument and made an emotional speech at the celebration of this event. John F. Kennedy also assisted in the construction of the monument. Lyndon B. Johnson expressed his attitude to the poet in a special letter written on the occasion of building into the foot of the monument the commemorative certificate, the appeal to posterity describing

the history of the monument construction and lists of people, who supported the idea with their generous donations.

In 1984 a book by Anton Dragan «Shevchenko in Washington» on the monument and its opening was published in New York. The words of the USA President about Kobzar are taken from this book.

John F. Kennedy: «I am happy that I can add my voice to those, who worship the great Ukrainian poet Taras Shevchenko. We honor him for his significant contribution to the culture not only in Ukraine, which he loved, and so eloquently described, but also to the culture of the world. His creative work is a big part of our historical heritage».

Lyndon B. Johnson: «Love to the Ukrainian poet is understandable and pride for his achievements is fully justified. It is remarkable that here in the capital of a great and free republic we have a statue of Shevchenko to remind all living and those who will come after us about of his greatness.

Shevchenko deserves the honors. It was more than Ukrainian — he was a public man, a citizen of the world. He was more than a poet — he was a brave fighter for freedom. His poetry is from people and for people. It gave hope to those, who fell into despair and encourage those in slavery for actions.

A circle of Shevchenko's readers was so broad, and the impact was so great that his words found fans and love far beyond the borders of his native country. The poetical publications were so valuable that every family tried to find two books — the Bible and «Kobzar» by Shevchenko.

Opening of the Shevchenko monument in Washington was held on Saturday on June 27, 1964. This was a Ukrainian festival attracting guests from Canada, South America, Europe and even Australia. There were many young people and children in the uniforms of their organizations with their flags and orchestras. Hundreds of Ukrainian blue and yellow and American star flags were there.

At 10 o'clock in the morning hundred thousand Ukrainians began their march in the capital of the United States to honor the poet. The march started at the Washington Monument and ended at the Shevchenko monument. Columns walked past the White House along Pennsylvania Avenue and then along the 23rd Street to the monument.

Special guests participated in the event: Ivan, Ukrainian Orthodox Church Metropolitan, Ambrosy, Metropolitan of the Ukrainian Catholic Church, some bishops, the President of UNR in exile Dr. S. Vitvytskyy, congressmen, Ukrainian artists and others.

Before unveiling of the monument D. Eisenhower said: «On the 13th of September 1960, when I signed into law a ruling authorising erection of the monument, I hoped that you would arrange the opening ceremony that would meet the greatness of Taras Shevchenko. This day has come and thousands of Ukrainians from all over the United States came here. You have come from Canada, from Latin America and Europe and even from distant Australia to commemorate the poet who so eloquently expressed his undying determination to fight for the freedom of man and its undamped faith in the ultimate victory. This progression of freedom supporters to express respect for the Ukrainian hero surpasses my expectations.

Shevchenko was prosecuted by the government for opinions which he believed everyone should make for themselves alone.

When he spoke of Ukrainian independence from the Russian colonial rule, he put at risk his own freedom. When he joined the fraternity, whose goal was to establish a republican form of government in the Eastern Europe, he was imprisoned and forbidden to write and paint, that is, to express his views on freedom.

By unveiling of the monument to the great Ukrainian poet of the 19th century we encourage poets of today in Ukraine, Eastern Europe and all over the world to include in their poems striving for liberty, for freedom of expression, for national independence and for freedom for all people. If Shevchenko were alive today, he would have been in the forefront of this great liberty movement. Today we present to the world the statue of Taras Shevchenko, the Ukrainian poet and fighter for freedom for perpetuating human faith in the ultimate victory of liberty».

The Colombia State Administration declared June 27, the day of the monument unveiling the Ukrainian Day and called on all U.S. people to celebrate this day with the Ukrainians.

The monument with some modifications from the original design consists of two parts. The main part is a bronze figure of the poet at a low rectangular pedestal of gray granite. He is 31 years old, the age he created the poem «Caucases» (1845). He is dressed after the St. Petersburg fashion of early 19th century. Height of Shevchenko figure is 4.2 m. The pedestal has Shevchenko's verse

engraved: «When shall we have Washington with a new and righteous law? Once we will at last!».

On the front on the pedestal there is a simple inscription: Taras Shevchenko — 1814–1861 — the poet of Ukraine. On the reverse side there is a text in English: «Dedicated to the liberation, freedom and independence of all captive nations this monument of Taras Shevchenko, 19th century Ukrainian poet and fighter for independence of Ukraine and the freedom of all mankind, who under foreign russian imperialist tyranny and colonial rule appealed for „the new and righteous law of Washington”, was unveiled on June 27, 1964. This historic event commemorated the 150th anniversary of Shevchenko’s birth.

The memorial was authorized by the 86th Congress of the United States of America on August 31, 1960, and signed into public law 86-749 by Dwight D. Eisenhower, the 34th President of the United States of America, on September 13, 1960. The statue was erected by Americans of Ukrainian ancestry and friends».

The second part of the monument is a big slab of light gray granite. On the front Prometheus chained to a rock is carved and on the back side there is English translation of lines from Shevchenko’s «The Caucasus»:

*...Our soul shall never perish,
Freedom knows no dying
And the greedy cannot harvest
Fields where seas are lying,
Cannot bind the living spirit
Nor the living word
Cannot smirch the sacred glory
Of th’almight lord.*

Unveiling of the Shevchenko monument in Washington and a large number of those present at the celebration of this event impressed the American press.

In 1970, the Society of Friendship and Cultural Relations with Foreign Countries sent a delegation to the United States, which was to take part in the unveiling of the monument to Taras Shevchenko in the Arrow Park, a picturesque area near New York City, where the cultural center of the Ukrainian American community is located.

Bust of Taras Shevchenko, made of bronze, is set on a high granite pedestal. The monument was designed by People’s Artist

of Ukraine sculptor Vasyl Borodai and the architect Anatoly Ignashchenko.

One cannot but mention other countries where the memory of the great poet is honored. Below are diplomatic vision of Shevchenko in sculpture.

Greece. Monument to Taras Shevchenko in the Greek capital **Athens** was unveiled in 2006. Solemn ceremony of the monument unveiling, which took place during the days of Ukraine in Greece was dedicated to the 192nd anniversary of the great poet birth. The organizers of the event were representative of the World Development Organization in Ukraine and the Embassy of Ukraine in Greece.

Georgia. The first mention of Shevchenko in Georgia appeared in 1864 in the newspaper «Literature Newsletter» published in Tiflis in Russian. The poem «The Hireling» was the first Shevchenko's work published in Georgian (Iberia Journal, 1881, № 5).

Before that, in 1860 Shevchenko met A. Tsereteli, the Georgian poet and public figure, at the M. Kostomarov's place in St. Petersburg. Later Tsereteli wrote in his article «Meeting with Taras Shevchenko» (1911): «For the first time I realized what is to love your homeland and your people from him».

In the beautiful Georgian city of **Poti** in the picturesque park there is a memorial to Taras Shevchenko unveiled on occasion of the 11th anniversary of Independence of Ukraine on August 24, 2002. A place of erecting the monument was chosen purposefully. It is erected near the monument to the mentioned famous Georgian poet Akaki Tsereteli. B. Papaskua sculptured the monument.

A bust of the famous Ukrainian poet is placed in **Sachher**. It was brought by the delegation from the city of Kanev, Cherkassy region as a gift to Georgian friends. The monument is sculptured by V. Dudenko.

On March 2, 2007 in the center of the Georgian capital Tbilisi the monument to Taras Shevchenko was unveiled. The monument was cast in Kyiv at the production plant «Artist» of the National Union of Artists of Ukraine. At the foundation of the monument lies the capsule with soil from the village Moryntsi of Cherkasy region, where the poet was born.

Estonia. A unique corner of Shevchenko is created in the Estonian capital Tallinn, close to the port, near the Center of Ukrainian Culture and Ukrainian church. The Congress of Ukrainians

in Estonia planted there an oak on occasion of 190th anniversary of Taras Shevchenko' birth. On March 9, 2004, on birthday of Taras Shevchenko, the inauguration of a memorial stone in honor of the poet took place. This memorial and the oak, will become symbols of the prominent son of the Ukrainian people in the land of Estonia.

Italy. History of Roman monument to the Great Poet is inseparable from construction of a new spiritual and scientific complex for the Ukrainian community in Rome in Montesapaccato, the north-western part of the city, in Boccea street.

The Ukrainian Catholic St. Clement University, the Ukrainian small seminary, St. Sophia Collegium (1964–1966) and the Cathedral of St. Sophia (1967–1969) are built in picturesque green location.

Near the University building there is a bust of Ivan Kotlyarevsky (left) and a bust of Markoyan Shashkevych (right).

White marble statue of Shevchenko in the square in front of the Ukrainian Catholic University is in harmony with the ensemble of the complex.

Even at first glance it strikes with the material and composition and with unusual interpretation of the poet image. It was the first monument to Shevchenko full height of white marble. The marble looks magnificent against the background of blue sky and bright green vegetation. Author of the monument sculptor Ugo Maciej dressed Taras in a Roman toga portraying him as a tribune, who is addressing the audience with a fiery speech, his hand wav-



Білорусь, місто Мінськ
Belarus, Minsk city

ing. This garment is a creative message that Shevchenko is not only Ukrainian treasure, but belongs to the whole of humanity.

Timeframes of Shevchenko's presentation are deliberately blurred, erased: he is both in ancient and modern Rome.

Around the monument there is semicircle of a large solid marble bench. with carved scenes from the poet's life – childhood, study, wide world...

Instead of a luxurious flower bed at the foot of the monument there is a piece of steppe grasses and wildflowers similar to those in poet's native land in Cherkasy and Poltava region. There is an inscription on the pedestal: «Learn, my brothers».

Argentina. Monument to the Ukrainian writer and painter Taras Shevchenko was unveiled in Buenos Aires in 1971. The monument was donated by the Ukrainian community in Argentina two years before the 75th anniversary of the arrival of the first immigrants from Ukraine as a sign of gratitude for the shelter.

History of its unveiling is engraved on the monument pedestal of red granite. Monument to Taras Shevchenko is depicted on a post-

age stamp of Ukraine «100th anniversary of the first Ukrainian settlement in Argentina», which was released on August 16, 1997. Artist Ivan Turetsky is the author of the stamp.

Azerbaijan. Monument to Taras Shevchenko in Baku was unveiled on June 30, 2008. The unveiling ceremony was attended by the resident of Azerbaijan Ilham Aliyev, who called it symbolic to place the monument to Taras Shevchenko, the fighter for liberty, in Liberty Street. He stressed that the Ukrainian and Azerbaijani people respect each other and unveiling of this monument is a proof of it.

Hungary. Ukrainians of the Hungarian diaspora in the Shevchenko Days recollect the



history of erecting the monument to the great poet in the center of **Budapest**. The monument was unveiled on July 11, 2007. It was erected in the park near the Greek Catholic Church on the right bank of the Danube opposite to the Ministry of Foreign Affairs of Hungary, on the crossroads of popular tourist destinations.

Ivan Mykytyuk, a member of the National Union of Artists of Ukraine, Professor of the Lviv Academy of Arts, Honored Artist of Ukraine is the author of the monument.

Denmark. A ceremony of unveiling the bust of the Ukraine's national poet was held in the capital of the Kingdom of Denmark **Copenhagen** in September 2010. It is the first and the only Shevchenko monument in Scandinavia. The bust is located in the Østre Anlæg park in the downtown of Copenhagen. Erection of the Shevchenko monument was initiated by the Ukrainian Embassy in Copenhagen and the Danish-Ukrainian Association. The former Ambassador of Ukraine to Denmark Pavlo Ryabykin was main funder of the project. The author of the monument is the Ukrainian sculptor Sergey Bohuslavsky, who lives in Copenhagen.

Canada. Monument to Taras Shevchenko in Ottawa was unveiled on June 26, 2011. This is the last large-scale work of sculptor Leo Mol (real name — Leonid G. Molodozhany).

The monument is located on the border of the Baseline Road and Heron Road, two very busy roads in Ottawa, close to the Rideau Canal, which symbolically resembles the Dnieper. Area near the monument is quite spacious and allow holding large gatherings of people. It is unlikely to be developed in the future, because one



Республіка Казахстан, місто Актау
The Republic of Kazakhstan, Aktau city



Угорщина, місто Будапешт
Hungary, Budapest city

side borders on the city park and the other — on the Greek Saint-Jean Baptiste's Cathedral.

Macedonia. The bronze poet was erected on May 20, 2009 in the central park of the city of **Skopje**, which is located opposite the National Parliament of the Republic.

The author of the monument is the known Macedonian sculptor, member of the Arts Academy Tom Seraphimsky, a representative of the academic school of the famous Croatian sculptor Ivan Meshtrovic.

Paraguay. Bust of Taras Shevchenko was unveiled during the Week of Ukrainian Art and Culture in **Encarnación** on November 15, 1976. The President Alfredo Stressner unveiled the bust at the Plaza de Armas in the presence of guests not only from Paraguay, but also from Ukrainian communities in Argentina, Brazil, the United States and Canada. The organization «Prosvita» played an important role in conducting the Week and unveiling the bust.

It is inscribed on pedestal in Ukrainian: «The greatest national poet and prophet of Ukraine».

Poland. Taras Shevchenko monument in Warsaw was unveiled by the Minister for Foreign Affairs of Ukraine and Poland Anatoly Zlenko and Włodzimierz Cimoszewicz on March 13, 2002 in the park that bears Shevchenko's name. It is located at the intersection of Spatserow, Hovorka and Hotynska streets. The monument erection was funded by the Association of Ukrainians in Poland headed by Myroslav Kertychak. The Ukrainian sculptor Anatoly Kushch is the author of the monument, the Polish architect Baltazar Brukalsky is the author of the pedestal.

Montenegro. On December 9, 2009 the Prime Minister of Ukraine Mykola Azarov unveiled a monument to the great Ukrainian poet Taras Shevchenko in **Podgorica**. The unveiling ceremony took place in one of the central parks of the city.

«Unveiling of the monument to Taras Shevchenko in Podgorica is a manifestation of respect to the great poet not only by the Ukrainian people, but also by the people of Montenegro», said the Ukrainian Prime Minister Mykola Azarov speaking at the ceremony.

Even this brief overview shows that Shevchenko in sculpture is a real manifestation of respect and memory about the great son of the Ukrainian people.

Ростислав СОССА,

директор ДНВП «Картографія»

ШЛЯХАМИ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ



Унікальність особистості Тараса Шевченка полягає в тому, що в ньому поєдналися два могутніх таланти: поета і художника. Саме як художник він звернув на себе увагу тогочасних діячів культури (ще будучи кріпаком). Його талант відчинив перед ним двері до навчання і дав можливість увійти в коло відомих та впливових людей, які домоглися його викупу з кріпацтва і допомогли юнакові одержати освіту. Значення Шевченка як живописця,

рисувальника, гравера вже могло б забезпечити йому почесне місце в історії мистецтва. Та все ж Тарас Шевченко увійшов в історію нашої і світової літератури як поет, який прославив Україну та волелюбний дух рідного народу, він здобув собі безсмертя. Слава Тараса Шевченка пережила добу, в яку він жив. Його геніальні твори і сьогодні високо поціновані людством, його ім'я відоме в усьому світі.

Тарас Григорович Шевченко прожив рівно 47 років: 24 роки кріпацької неволі, 10 років солдатчини і 13 років праці з постійною загрозою арешту — такі головні етапи його трагічної біографії.

Чотири рази шляхи-дороги приводили Тараса Шевченка на Батьківщину. В 1843 році, під час навчання у Петербурзі він отримав дозвіл навідати родину. У цей приїзд намалював хату, в якій виростав, на могильному камені батька висік напис, намалював портрет діда — Івана Андрійовича Шевченка. 18 вересня 1843 року у Тарасового брата Йосипа народився син Трохим, якому він став хрещеним батьком.

Вдруге доля привела Тараса на Батьківщину у 1845 році. Випускник Санкт-Петербурзької Імператорської Академії мистецтв мріяв жити в Україні, викладати образотворче мистецтво в Київському університеті Святого Володимира, бути ближче до родини, до рідного народу. Та в 1847 році, коли було вирішене питання про призначення Тараса Шевченка викладачем університету, йому довелося на довгі роки залишити Батьківщину. Арешт, десятирічне заслання, заборона писати і малювати.

Втретє і востаннє Тарас Шевченко побував у рідній Керелівці влітку 1859 року. Навідав братів Микиту і Йосипа, сестру Ярину. Мріяв купити дві десятини землі неподалік міста Канева, побудувати хату на горі над Дніпром, доживати віку на прабатьківській українській землі. Та не судилося Тарасові Шевченку пізнати родинного щастя, бо його місією було – стати батьком цілому народові, стати захисником дітей-українців, зберегти історичну пам'ять рідної землі, навчати синів і дочок одвічної мудрості українства.

І востаннє прибувши в Україну 22 травня 1862 року, залишився в ній Тарас Шевченко вже назавжди на Чернечій горі у Каневі.

Однією з форм вшанування та увічнення пам'яті Тараса Шевченка є шевченківські найменування. Наприкінці XIX – на початку XX століття в умовах царської заборони та жандармських утисків у Російській імперії передова громадськість вшанувала пам'ять українського поета. 1873 року у Львові, що був тоді у складі Австро-Угорщини, завдяки зусиллям творчої інтелігенції Галичини та Наддніпрянщини виникло літературне товариство ім. Т. Шевченка, яке 1892 року було перетворене у багатопрофільне Наукове товариство імені Шевченка. 1898 року в Петербурзі створено Товариство імені Т.Г. Шевченка для допомоги нужденним уродженцям Південної Росії, що навчалися у вищих навчальних закладах С.-Петербурга. У 1904–1909 роках також існувало Товариство імені Т.Г. Шевченка в Канаді. Ще наприкінці XIX століття одну з вулиць Києва на вимогу членів гуртка української інтелігенції було названо Тарасівською. У 1911 році при історико-філологічному факультеті Харківського університету за найкращу студентську наукову працю було встановлено премію імені Тараса Шевченка.

У радянській Україні ім'я поета було присвоєно багатьом підприємствам, навчальним і культурно-освітнім закладам, селам і містам, паркам, вулицям, пароплавам тощо.

Загалом в Україні налічується 352 населених пункти, що носять ім'я Шевченка. Наявні 25 модифікацій географічних назв населених пунктів на честь Тараса Шевченка, з такою кількісною повторюваністю: Тарасівка — 75, Шевченкове — 60, Шевченка — 33, Шевченко — 31, Шевченки, Шевченківка і Шевченківське — по 6, Тарасове, Шевченкове-Перше, Тарасо-Григорівка, Мала Тарасівка, Тараса Шевченка — по два рази. Назви Тарасів, Тарасівці, Тарасівщина, Корсунь-Шевченківський, Новошевенкове, Нова Тарасівка, Шевченків Гай, Шевченко Перше, Шевченкове-Друге, Шевченкове-Кут, Шевченківський, Тарасо-Шевченківка, Тарасово-Шевченкове, Вільна Тарасівка і Кобзар зафіксовані по разу.

1923 року село Гирявку перейменовано на Шевченкове. У 1926 році створено Науково-дослідний інститут Тараса Шевченка в Харкові. 1929 року з нагоди 115-річчя від дня народження поета с. Керелівку перейменовано на Шевченкове. У 1936 році створено Інститут української літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР (нині — Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України).

З нагоди 125-річчя від дня народження поета його ім'я присвоєно багатьом установам, виробничим колективам, культурно-освітнім закладам. У березні 1939 року Указом Президії Верховної Ради СРСР про увічнення пам'яті Т.Г. Шевченка ім'я поета було присвоєно Київському театру опери та балету і Київському університету. Того ж року альпіністи Дніпропетровщини піднялися на вершину Суганського хребта (Центральний Кавказ) заввишки 4200 м над рівнем моря і назвали її піком Шевченка.

У роки Великої Вітчизняної війни на окупованій німецькими нацистами території діяли партизанські загони імені Шевченка, зокрема у Корсунь-Шевченківському з'єднанні. У Саратові з 1941 року працювала українська радіостанція імені Т.Г. Шевченка. Після завершення великої наступальної операції військ 1-го та 2-го Українських фронтів (24 січня — 17 лютого 1944 р.) місто Корсунь 1944 року отримало назву Корсунь-Шевченківський.

У Києві іменем поета названо: один з районів міста, парк, сквер, площа, бульвар, вулиці (5 вулиць Т.Г. Шевченка та вул. Тарасівська), провулок, фабрику художніх виробів, кінотеатр, дитячу бібліотеку та бібліотеку для дорослих, кілька середніх шкіл (№ 80, № 82, № 109, № 112), республіканську художню середню школу, станцію метро, універмаг, трамвайний парк, теплохід, що курсує по Дніпру (приписаний до Київського річкового порту), Товариство української мови. У Києві є: Національний музей Тараса Шевченка (бульв. Тараса Шевченка, 12); Літературно-меморіальний будинок-музей Т.Г. Шевченка (пров. Шевченка, 8а); Меморіальний будинок Т.Г. Шевченка (вул. Вишгородська, 5).

На планеті Меркурій є кратер «Шевченко» (діаметр кратера — 130 км). Ім'я «Кобзар» надано малій планеті, яку відкрив кримський астроном Микола Черних (назву затверджено у 1982 р.). Планета рухається між орбітами Марса і Юпітера. Діаметр — близько 10 км.

Ім'ям Шевченка названо багато фабрик і заводів (цегельний, кінний, паровозоремонтний, текстильного машинобудування), шахти, клуби, поштові відділення, лікарні, залізничні станції (у Черкаській, Кіровоградській і Чернігівській областях), електростанції, депо, друкарні, дитячі садки, ГЕС, стадіони, готелі, трамвайні парки, кінотеатри, універмаги, книгарні тощо.

Ім'я Шевченка в Україні носять музеї: народний краєзнавчий музей у м. Звенигородка Черкаської обл.; Тиманівський народний музей мистецтв (Вінницька обл.); історико-художній музей с. Огульці (Харківська обл.); історико-краєзнавчий музей м. Яготина (Київська обл.), а також кімнати-музеї при школах, інтернатах, вищих навчальних закладах.

У 14 областях України налічується 18 скверів імені Шевченка; у 21 області України — 77 парків; у 4-х областях — 8 бульварів імені Шевченка; у 6-ти областях — 12 площ; у 17 областях — 34 провулки; у 24-х областях України та в АР Крим — 835 вулиць Тараса Шевченка. У 20-ти областях України є 61 школа імені Т.Г. Шевченка; у 13-ти областях України — 22 бібліотеки імені Шевченка, 33 будинки культури, 56 клубів носять ім'я поета. Театри імені Т.Г. Шевченка є у Луцьку, Дніпропетровську, Кривому Розі, Києві, Ізмаїлі, Тернополі, Чернігові, Черкасах. Вищі навчальні заклади імені Тараса Шевченка в Україні: Київський національний універ-

ситет; Луганський національний інститут; Чернігівський національний педагогічний інститут; Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут (Тернопільська обл.); Корсунь-Шевченківське педагогічне училище (Черкаська обл.). Ім'я Шевченка присвоєно і суднам, що курсують по Аральському морю, річках Аму-Дар'ї, Неві, Волзі, Дніпру, а також по Чорному морю (останній пароплав виготовлено до 150-річчя від дня народження Т. Шевченка і спущено на воду в 1964 р.).

Постановою ЦК КП України і Ради Міністрів УРСР від 20 травня 1961 р. встановлено щорічні премії імені Т.Г. Шевченка (з 1969 р. — Державні премії Української РСР імені Т.Г. Шевченка, а з 2000 р. — Національні премії імені Тараса Шевченка) в галузі літератури, мистецтва і архітектури.

Ім'я Шевченка присвоєно Казахській державній художній галереї та Орському педінституту. В Казахстані є ще кілька шевченківських об'єктів: парк культури та відпочинку в м. Атирау; вул. Шевченка в м. Гур'єві; восьмирічна школа та рибкомбінат в с. Аташ; парк культури та відпочинку і вулиця в м. Форт Шевченко; верба Т. Шевченка; картинна галерея і вулиця в м. Алмати; середня школа № 82 імені Т. Шевченка у селищі Каратерень (м. Аральськ); місто Форт Шевченко (спочатку це було Новопетровське укріплення, потім Олександрівський форт і з 1939 р. — Форт Шевченко); сад імені Т. Шевченка (з 1972 р.) в м. Актау; російська середня школа імені Т. Шевченка в с. Карабутак (Актюбінська обл.); острів (колишній острів Косарал, де зимували учасники Аральської експедиції, з часом розділився на два острови — північний та південний. Останній — це і є острів Тараса Шевченка).

У Канаді в м. Палермо (нині — м. Оаквілле) є парк імені Шевченка, у якому розміщені пам'ятник Шевченкові і музей. У м. Торонто з 1951 року діє танцювально-хоровий ансамбль імені Тараса Шевченка Товариства об'єднаних українських канадців. Бульвар Шевченка є у м. Ла-Саль (поблизу Монреалю) — з 1961 року. Під Нью-Йорком є село Глен Спей, в якому живе багато українців-емігрантів, а в ньому є вулиця Шевченка (Shevchenko Street). У Франції в Парижі є сквер імені Шевченка. У Польщі є вулиці Шевченка в містах Перемишль та Варшава, а в м. Білий Бор — загальноосвітня школа його імені. У Німеччині у м. Лейпцигу є школа імені Т.Г. Шевченка.

ПОДОРОЖ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА УКРАЇНОЮ 1843–1844 роки



Загалом у світі налічується 1384 пам'ятники Тарасу Шевченку (разом із меморіальними дошками) у 35 країнах, зокрема 1256 в Україні. Перший пам'ятник Т. Шевченку відкрито у 1881 році до 20-річчя від дня смерті поета у нинішньому м. Форт Шевченко (Казахстан) під керівництвом І.О. Ускова — коменданта Новопетровського укріплення, коли там на засланні перебував Т. Шевченко. В Україні перший пам'ятник Т. Шевченку (його погруддя) встановлено у Харкові в садибі Алчевських у 1881 році. Найкращим пам'ятником Тарасу Шевченкові вважається харківський, автори пам'ятника — скульптор Матвій Манізер та архітектор Йосип Лангбард.

Життя та діяльність Тараса Шевченка не могли залишитись поза увагою картографів. Ще в радянські часи видава-



лись туристичні карти, що відображали шевченківські місця в Україні. Спочатку туристичні схеми розробляли, укладали та готували до видання у Москві в Науково-редакційній картоукладальній частині Головного управління геодезії та картографії СРСР та друкували на картографічній фабриці у Ризі. Уперше туристична схема «По шевченковским местам на Украине» побачила світ у 1967 році, після чого вона з невеликими змінами та доповненнями була перевидана ще чотири рази [1]. На карті відображався туристичний маршрут вздовж

Дніпра від Києва до місць, де народився та провів дитячі роки Тарас Шевченко — села Моринці й Шевченкове (Керелівка) на Черкащині. Наступні видання цієї карти готувалися уже в Києві в Науково-редакційному картоукладальному підприємстві ВКО «Картографія» (нині — ДНВП «Картографія») та друкувалися на картографічній фабриці у Вінниці [2]. Карти мали більше територіальне охоплення, вони знайомили читачів з населеними пунктами п'яти областей України (Київська, Полтавська, Сумська, Чернігівська, Черкаська), в яких Т.Г. Шевченко залишив помітний слід як поет чи художник. Видання були доповнені двома схемами: «Канівський державний музей-заповідник Т.Г. Шевченка»; «Київ. Меморіальні шевченківські місця». Символічно, що редактором першого українського видання туристичної карти шевченківських місць в Україні був уродженець Канівського району Черкаської області В.М. Биковець.

За роки незалежності України побачила світ туристична карта «Україна. Шляхами Великого Кобзаря», на якій відображені туристичні об'єкти, пов'язані з іменем Тараса Шевченка [3]. Серед них населені пункти, пов'язані з дитячими роками, з життям і діяльністю, відвідані до заслання 1847–1857 років місця імовірного перебування; національні заповідники; музеї. Окремо подано схеми Літературно-меморіального музею Т.Г. Шевченка в с. Шевченкове та Шевченківського національного заповідника в Каневі, а також карту «Шевченківський Київ». Видання містить розлогий текст і багато ілюстрацій.

Наступним етапом у розвитку картографування шевченківської тематики стало створення атласу «Шляхами Великого Кобзаря». Такий атлас розробило та підготувало до видання за замовленням Державного комітету телебачення і радіомовлення України за програмою «Українська книга» (2013 р.) Державне науково-виробниче підприємство «Картографія». Атлас є своєрідним підсумком розвитку шевченкознавства в Україні та за її межами. Він містить багатосторонні відомості про життя, творчість і діяльність Тараса Шевченка. Це перший картографічний твір такого роду, який присвячений Тарасові Шевченку.

Атлас «Шляхами Великого Кобзаря» складається з шести розділів: I. Дитинство та юнацькі роки. 1814–1931; II. Перші роки в Петербурзі. 1831–1842; III. Подорожі Україною. 1843–

1844, 1845–1847; IV. Заслання. 1847–1857; V. Повернення із заслання. 1857–1861; VI. Вшанування пам'яті Шевченка.

На картах атласу зображені населені пункти, в яких бував поет, і місцевості, якими він подорожував. Широко показано ідейні та творчі зв'язки митця з діячами культури і їхній вплив на творчість поета й художника. Висвітлено історію перекладання творів поета різними мовами. На сторінках атласу подано відомості про осіб з оточення Т.Г. Шевченка, про історичні і літературні персонажі, які згадуються в творах письменника. Значну увагу приділено відображенню життя і творчості Тараса Шевченка в мистецтві. Вміщено тексти, присвячені митцям (художникам, режисерам, акторам, композиторам), чия творчість пов'язана з Т.Г. Шевченком. Цілий розділ атласу присвячено збереженню спадщини поета, пам'яті про нього (музеї Тараса Шевченка, пам'ятники Тарасу Шевченку, мистецькі колективи, вулиці, названі на його честь).

Якими б куточками славної України Ви не подорожували, всі шляхи неодмінно приведуть на батьківщину Великого Українця — Тараса Шевченка. Села дитинства Кобзаря: Моринці, Шевченкове, Будище, Вільшана — у самому серці України, на Черкащині, де виростав поет, де зачаровувався милозвучною українською піснею, споглядав розкішну природу, слухав розповіді діда Івана про давні часи козацької вольності, де відбулося його становлення як громадянина, патріота рідного краю.

Атлас «Шляхами Великого Кобзаря» якраз і дозволяє читачеві подорожувати шевченківськими шляхами тогочасної України, досліджувати кургани, вивчати географію інших земель та побут і традиції інших народів.

Атлас було створено спільною працею фахівців-шевченкознавців та картографів. Багато матеріалів Атласу публікується вперше завдяки дослідницькій роботі, що була проведена науковими консультантами та редакторами Атласу (Аральська експедиція Тараса Шевченка, Москва-шевченківська, шевченківські місця у Петербурзі та інші). Неоціненну інформацію до атласу надали Національний музей Тараса Шевченка, Шевченківський національний заповідник (Канів), Національний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка», львівська кімната-музей Т.Г. Шевченка, музей «Тарас Григорьевич Шевченко в Орской крепости» (Росія), Меморіальний музей-гауптвахта Тараса

Шевченка в Оренбурзі (Росія) та музей Тараса Шевченка в Торонто (Канада).

Атлас «Шляхами Великого Кобзаря» — це перший історико-біографічний атлас, створений та виданий в Україні.

1. По шевченковским местам на Украине. Туристская схема / Сост. и подгот. к печати НРКЧ ГУГК в 1967 г.; ред. А.Г. Колесникова. — М.: ГУГК, 1967 (ф-ка № 5). — 1 л.: текст: многокрас.; 45×28 см, слож. 23×14 см; То же. — Испр. в 1970 г. — 1970; По шевченковским местам. Туристские маршруты 223-69-01 (№ 173), 223-69-02 (№ 173) / сост. и подгот. к печати НРКЧ ГУГК в 1973 г.; ред. Б.С. Кротков. — М.: ГУГК, 1973 (ф-ка № 5). — 1 л.: текст: многокрас.; 50×23 см, слож. 25×12 см; По шевченковским местам. Туристские маршруты 223-69-01 (№ 173), 223-69-02 (№ 173) / сост. и подгот. к печати НРКЧ ГУГК в 1976 г.; ред. Б.С. Кротков. — М.: ГУГК, 1976 (ф-ка № 5). — 1 л.: текст: многокрас.; 27×47 см, слож. 27×12 см; То же / ред.: Б.С. Кротков, Г.А. Скачкова. — Испр. в 1978 г. — 1978.
2. По шевченковским местам. Туристский маршрут 223-69-01 (№ 173) / сост. и подгот. к печати НРКП ПКО «Картография» ГУГК в 1981 г.; ред. В.М. Быковец. — М.: ГУГК, 1982 (ф-ка № 10). — 1 л.: текст, ил.: многокрас.; 24,5×69 см, слож. 24,5×11,5 см; По шевченковским местам. Туристская карта / сост. и подгот. к печати НРКП ПКО «Картография» ГУГК в 1989 г.; ред.: Л.И. Пивак, И.В. Бусол. — 1:1 200 000, 12 км в 1 см. — М.: ГУГК, 1989 (ф-ка № 10). — 1 л.: текст, ил.: многокрас.; 54×48 см, слож. 27×12 см.
3. Україна. Шляхами Великого Кобзаря. Туристична карта / уклад. і підгот. до друку ДНВП «Картографія» в 2012 р.; ред. Н.О. Крижова; автори текстів О.В. Білокінь, О.А. Бондаренко, В.В. Дзима, О.В. Цурканюк. — К.: ДНВП «Картографія», 2012 (Аванпост-Прим). — 1 арк.: текст, іл.: багатоколір.; 59×84 см, склад. 23×12 см, в обкл. 23,5×12,5 см.

Rostyslav SOSSA,

Director of the SSPE «Cartography»

FOLLOWING THE WAYS OF GREAT KOBZAR

A unique nature of Taras Shevchenko's personality is that it combines two powerful talents: a poet and a painter. As a painter (still a serf) he drew attention of the then cultural figures. His talent opened the door to study and made possible to enter a circle of famous and influential people who secured to buy him out of serfdom and helped the boy to get education. Shevchenko's importance as a painter, a draftsman and an engraver could provide him an honorable place in the history of art. Nevertheless, Taras Shevchenko entered the history of our and the world literature as a poet who glorified Ukraine and a freedom-loving spirit of the native people, thus ensuring his perpetuation. Taras Shevchenko's glory has survived the era in which he lived. His brilliant works are highly appreciated by mankind today, his name is known all over the world.

Taras Hryhorovych Shevchenko lived exactly 47 years: 24 years of feudal bondage, 10 years of military service and 13 years of work with the constant threat of arrest — these were the main stages of his tragic biography.

Four times the ways and roads led Shevchenko to the motherland. In 1843 while studying in St. Petersburg he was allowed to visit the family. During this trip he painted his native hut where he grew up, carved inscription on his father's gravestone and painted a portrait of his grandfather Ivan A. Shevchenko. On September 18, 1843 Taras became a godfather to his brother Joseph's son Trokhym.

The fate led Taras to his native country for the second time in 1845. A graduate of St. Petersburg Imperial Academy of Arts dreamed to live in Ukraine, teach art at St. Vladimir University in Kyiv and be closer to the family and native people. However, in 1847 when Taras Shevchenko was appointed a university lecturer

he had to leave his homeland for many years due to the arrest, ten years of exile, ban to write and paint.

Taras Shevchenko visited his native Kerelivka for the third and the last time in summer 1859. He visited his brothers Mykyta and Joseph, sister Yaryna. He wished to buy two dessiatinas of land near Kaniv town, build a house on the hill overlooking the Dnieper and live out his remaining days in the ancestors' Ukrainian land. Yet, Taras Shevchenko was never to know family happiness, because his mission was to become a father of the whole nation, a defender of Ukrainian children, to preserve the historical memory of the native land, to teach the eternal wisdom of Ukrainian heritage to the sons and the daughters.

Last time Taras Shevchenko arrived in Ukraine on May 22, 1862 and remained there forever on Chernecha Hill in Kaniv.

One of the forms to honor and eternalize Taras Shevchenko's memory is giving Shevchenko's names. In the late XIX — early XX centuries under the imperial ban and applications by gendarmerie in the Russian Empire the progressive community paid tribute to the Ukrainian poet. In 1873 in Lviv, which was then part of the Austrian-Hungarian Empire, a literary society named after Shevchenko was formed through the efforts of intellectuals in Galicia and Naddnipryanshchyna. In 1892 it was transformed into a multi-faceted scientific society named after Shevchenko. In 1898 T.H. Shevchenko's Society was established in St. Petersburg to help the poor from the Southern Russia who studied in universities of St. Petersburg. In 1904–1909 Taras Shevchenko's Society also existed in Canada. At the end of the XIX century one of the Kyiv streets was named Tarasivska at the request of the members of the Ukrainian intelligentsia circle. In 1911 Taras Shevchenko's award was established at the historical-philological faculty of Kharkiv University for the best student research paper.

In Soviet Ukraine the poet's name was given to numerous enterprises, educational, cultural and educational institutions, villages and towns, parks, streets, ships, etc.

As a whole Ukraine numbers 352 settlements bearing Shevchenko's name. 25 versions of geographical names of settlements named after Taras Shevchenko are available with the quantitative repeatability: Tarasivka — 75; Shevchenkove — 60; Shevchenka — 33; Shevchenko — 31; Shevchenki, Shevchenkivka and Shevchenkivske — 6 each; Tarasove, Shevchenkove-pershe,

Taraso-Hryhorivka, Small Tarasivka, Tarasa Shevchenka — 2 each. The names Tarasiv, Tarasivtsi, Tarasivshchyna, Korsun-Shevchenkivsky, Novoshevchenkove, Nova Tarasivka, Shevchenkiv Hai, Shevchenko Pershe, Shevchenkove-Second, Shevchenkove-Kut, Shevchenkivsky, Taraso-Shevchenkivka, Tarasovo-Shevchenkove, Vilna Tarasivka and Kobzar and recorded one time.

In 1923 the village of Hyryavka was renamed as Shevchenkove. In 1926 Taras Shevchenko scientific-research institute was created in Kharkiv. In 1929 on the occasion of the 115-th anniversary of the poet's birth the village of Kerelivka was renamed as Shevchenkove. In 1936 the Institute of Ukrainian Literature named after T.H. Shevchenko at the UkrSSR Academy of Sciences was established (at present — Taras Shevchenko Institute of Literature at the National Academy of Sciences of Ukraine).

On the occasion of the 125th anniversary of the poet's birth many institutions, production collectives, cultural and educational institutions were named after Taras Shevchenko. In March 1939 the Decree of the Presidium of the USSR Supreme Soviet on commemoration of T. Shevchenko's name awarded the poet's name to Kyiv Opera House and Kyiv University. The same year mountaineers from Dnipropetrovsk region climbed the top of Sugansky spine (the Central Caucasus) of 4,200 m height above the sea level and called it Shevchenko's peak.

During Great Patriotic War partisan parties named after Shevchenko were active in the occupied territories, particularly, in Korsun-Shevchenkivsky unit. In Saratov a Ukrainian radio station named after Taras Shevchenko was working since 1941. After a great offensive by the 1st and the 2nd Ukrainian Fronts (January 24 — February 17, 1944) Korsun town was renamed into Korsun-Shevchenkivsky in 1944.

Kyiv has multiple places named after Taras Shevchenko: one of the city districts, a park, a garden, a square, a boulevard, streets (5 T.H. Shevchenko streets and one Tarasivska street), a lane, an art products factory, a cinema, a library for children and for adults, several secondary schools (№ 80, № 82, № 109, № 112), a republican art high school, a Metro station, a department store, a tram depot, a motor ship that runs along the Dnieper (attached to the Kyiv River Port), the Society of Ukrainian language. Kyiv has: Taras Shevchenko's National Museum (12, Taras Shevchenko blvd.); T.H. Shevchenko's Literary Memorial House-Museum (8-

a, Shevchenko lane); T.H. Shevchenko's Memorial House (5, Vyshhorodska St.).

Mercury planet has Shevchenko's crater (130 km in diameter). The name «Kobzar» is given to a small planet opened by the Crimean astronomer Mykola Chernykh (the name was approved in 1982). The planet moves between the orbits of Mars and Jupiter. Its diameter is about 10 km.

A lot of factories and plants (a brickyard, a stud farm, a locomotive repair plant, a textile machine-building plant), mines, clubs, post offices, hospitals, railway stations (in Cherkasy, Kirovohrad and Chernihiv regions), power plants, depots, printing houses, children gardens, hydroelectric stations, stadiums, hotels, tram depots, cinemas, department stores, bookstores and so on are named after Shevchenko.

The following museums have Shevchenko's name in Ukraine: a folk museum of regional studies in Zvenigorodka town, Cherkasy region; Tymanivsky folk art museum (Vinnytsya region); a historical and art museum in Ohultsy village (Kharkiv region); a historical museum of regional studies in Yahotyn town (Kyiv region) as well as rooms-museums in schools, orphanages, higher educational institutions.

14 regions of Ukraine have 18 squares named after Shevchenko; 21 regions of Ukraine — 77 parks; 4 regions — 8 Shevchenko's boulevards; 6 regions — 12 squares; 17 regions — 34 lanes; 24 regions of Ukraine and the Autonomous Republic of Crimea have 835 Taras Shevchenko streets. 20 regions of Ukraine have 61 Taras Shevchenko schools; 13 regions of Ukraine — 22 Shevchenko libraries, 33 cultural centers and 56 clubs have the poet's name. Theatres named after T. H. Shevchenko work in Lutsk, Dnipropetrovsk, Kryvyi Rig, Kyiv, Ismail, Ternopil, Chernihiv and Cherkasy. The following higher educational institutions named after Taras Shevchenko exist in Ukraine: Kyiv National University, Lugansk National Institute, Chernihiv National Pedagogical Institute, Kremenz Regional Humanitarian-Pedagogical Institute (Ternopil region), Korsun-Shevchenkivsky Pedagogical School (Cherkasy region). Shevchenko's name is given to vessels plying in the Aral Sea, Amu-Darya river, Neva, Volga, the Dnieper and the Black Sea (the last ship was built to the 150th anniversary of Taras Shevchenko's birth and launched in 1964).

Resolution of the Central Committee of the Communist Party of Ukraine and the UkrSSR Council of Ministers of May 20, 1961 established annual awards named after T.H. Shevchenko (since 1969 — T.H. Shevchenko State Awards of UkrSSR, and since 2000 — Taras Shevchenko National Awards) in the field of literature, art and architecture.

Shevchenko's name is awarded to Kazakh State Art Gallery and Orsk Pedagogical Institute. Kazakhstan has several Shevchenko's facilities: a recreation park in Atyrau city; Shevchenko street in Guryev city; an eight-year school and a fish processing plant in Atash village; a recreation park and a street in Fort Shevchenko; Taras Shevchenko's willow; an art gallery and a street in Almaty city; a secondary school № 82 named after Taras Shevchenko in Karateren settlement (Aralsk city); Fort Shevchenko city (first it was Novopetrovsk fortification, then Fort Alexander's and since 1939 — Fort Shevchenko); a garden named after Taras Shevchenko (since 1972) in the city of Aktau; a Russian secondary school named after Taras Shevchenko in Karabutak village (Aktyubinsk region); an island (former Kosaral island where the members of Aral expedition wintered. Eventually it split into two islands — the Northern and the Southern. The latter is called Taras Shevchenko Island).

Shevchenko's park is located in the city of Palermo, Canada (at present Oakville). The visitors may find Shevchenko's monument and museum in this park. Toronto city is proud of Taras Shevchenko dance and choir group formed by the Society of United Ukrainian Canadians since 1951. La Salle city (near Montreal) has Shevchenko Boulevard since 1961. Glen Spay village near New York City inhabited by Ukrainian immigrants has Shevchenko Street. Shevchenko's park is located in Paris, France. Poland has Shevchenko streets in Przemysl and Warsaw cities. Shevchenko's general education school is in Bely Bor city. T.H. Shevchenko's school is in Leipzig, Germany.

In total there are 1,384 Monuments to Taras Shevchenko (together with commemorative plates) in 35 world countries, including 1,256 in Ukraine. The first monument to Taras Shevchenko was open in 1881 to commemorate the 20th anniversary of the poet's death in the present Fort Shevchenko city (Kazakhstan) under the auspices of I.O. Uskov, Commandant of Novopetrovsk fortification where T. Shevchenko was in exile. In Ukraine the first monument to Taras Shevchenko (the bust) was fixed up in Kharkiv in

the Alchevskies mansion house in 1881. Taras Shevchenko's monument in Kharkiv is regarded the best one. Its authors are Matviy Manizer, the sculptor, and Joseph Langbard, the architect.

Taras Shevchenko's life and activity could not remain unnoticed by cartographers. Back in the Soviet times travel maps were published to show Shevchenko's places in Ukraine. At first tourist schemes were drafted and prepared for publication in Moscow in the scientific and editorial map-making department of the USSR Central Office of Geodesy and Cartography and then printed in the cartographic factory in Riga. The first tourist scheme entitled «Following Shevchenko's Places in Ukraine» was printed in 1967 and reprinted four times with slight changes and additions [1]. The map displayed a tourist route along the Dnieper from Kyiv to the places where Taras Shevchenko was born and spent his childhood — Moryntsi and Shevchenkove (Kerelivka) villages in Cherkasy region. The next editions of this map were prepared in Kyiv, in the scientific and editorial map-making enterprise SAI «Cartography» (at present — SSPE «Cartography») and printed in the cartographic factory in Vinnytsya [2]. The maps had a wider territorial coverage; they introduced the readers to the settlements in five regions of Ukraine (Kyiv, Poltava, Sumy, Chernihiv and Cherkasy) where Taras Shevchenko left a noticeable mark as a poet or a painter. The editions were supplemented by two schemes: «T.H. Shevchenko's State Memorial Estate in Kaniv» and «Kyiv. Shevchenko Memorial Places». Symbolically, the editor of the first Ukrainian edition of the tourist map with Shevchenko's places in Ukraine was V.M. Bykovets born in Kaniv rayon, Cherkasy region.

In the course of Ukraine's independence a tourist map entitled «Ukraine. Following the Ways of Great Kobzar» was published. It contains tourist facilities associated with Taras Shevchenko's name [3]. These include settlements of his childhood, life and work, probable places of visit and stay before an exile in 1847–1857, national memorial parks and museums. The map is supplemented with separate schemes of T.H. Shevchenko's Literary-Memorial Museum in Shevchenkove village and Shevchenko National Memorial Park in Kaniv and a map «Shevchenko's Kyiv». The publication contains a lengthy text and many illustrations.

Creation of the atlas «Following the Ways of Great Kobzar» has become the next stage in Shevchenko's theme mapping development. The State Scientific and Production Enterprise «Cartography» de-

veloped and prepared for publication this atlas by order of the State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine under the program «Ukrainian Book» (2013). The atlas is a specific summary in the development of Shevchenko's studies in Ukraine and abroad. It contains multifold information about Taras Shevchenko's life, creative work and activities. It is the first cartographic product of this kind dedicated to Taras Shevchenko.

The atlas «Following the Way of Great Kobzar» consists of six sections: I. Childhood and youth years. 1814–1831; II. First years in St. Petersburg. 1831–1842; III. Travelling Ukraine. 1843–1844, 1845–1847; IV. Exile. 1847–1857; V. Return from exile. 1857–1861; VI. Commemorating Shevchenko.

The atlas maps show the settlements visited by the poet and the localities travelled. Ideological and artistic ties between the artist and cultural workers are widely depicted; their impact on creative work of the poet and painter is shown. The atlas highlights the history of translating the poet's works into different languages. The atlas pages contain information about the persons from T.H. Shevchenko's background, the historical and literary characters mentioned in the writer's works. Special attention is paid to reflect Taras Shevchenko's life and creative work in art. Texts are published devoted to the artists (painters, directors, actors, composers) whose work was connected with T.H. Shevchenko. One section is devoted to preservation of the poet's heritage, his memory (Taras Shevchenko's museums, monuments, performance ensembles, streets named after him).

Whatever corners of glorious Ukraine you travelled, all the ways will certainly lead to the motherland of Greater Ukrainian — Taras Shevchenko. Villages of the Kobzar's childhood: Moryntsi, Shevchenkove, Budyshche, Vilshana are located in the very heart of Ukraine, in Cherkasy region where the poet grew up, was charmed by the mellifluous Ukrainian song, contemplated splendid nature, listened to stories of his grandfather Ivan about ancient times of Cossack liberties, where he emerged as a citizen and a patriot of his native land.

Atlas «Following the Ways of Great Kobzar» just allows the reader to travel Shevchenko's ways of the then Ukraine, explore the mounds; study the geography of other lands and everyday life and traditions of other nations.

The atlas was created by the joint efforts of the experts in Shevchenko's studies and the cartographers. Many atlas materials are published for the first time thanks to the research work carried out by scientific consultants and atlas editors (Taras Shevchenko's Aral expedition, Shevchenko's Moscow, Shevchenko's places in St. Petersburg and others). Taras Shevchenko National Museum, Shevchenko's National Park (Kaniv), National Park «Shevchenko's Homeland», T.H. Shevchenko Room-Museum in Lviv, «Taras Hryhorovych Shevchenko in Orsk Fortress» Museum (Russia), Taras Shevchenko Memorial Museum-Guardroom in Orenburg (Russia) and Taras Shevchenko Museum in Toronto (Canada) contributed valuable information to the atlas.

Atlas «Following the Ways of Great Kobzar» is the first historical and biographical atlas, created and published in Ukraine.

Віктор ПАСАК,

*заступник генерального директора
Національного газетно-журнального
видавництва, посол миру*

ДО ЮВІЛЕЮ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ



У країна і вся прогресивна міжнародна спільнота готуються до славного ювілею. Указом Президента України «Про додаткові заходи з підготовки та відзначення 200-річчя Тараса Шевченка» в Україні 2014 рік оголошено Роком Тараса Шевченка.

Згідно з цим Указом нині в Україні проводиться багато заходів, зокрема й тих, де науковці та пересічні громадяни висловлюють свою любов, повагу до Батька-Кобзаря, розшукують невідомі сторінки з його життя, з життя його друзів і побратимів.

Особлива відповідальність за підготовку до ювілею славного сина українського народу главою держави покладена на Міністерство культури України. Про це наголошував у своєму виступі на розширеному засіданні колегії в Каневі міністр культури Леонід Новохатько.

Це завдання глибоко усвідомлює і колектив Національного газетно-журнального видавництва, яке входить до сфери управління міністерства. Всі його видання, а це — газети «Культура і життя», «Кримська світлиця», журнали «Українська культура», «Український театр», «Музика», «Театрально-концертний Київ», «Пам'ятки України: історія та культура» сьогодні зорієнтовані на всебічне висвітлення теми непересічного ювілею. До речі, на необхідності посилення інформування громадян про підготовку до святкування 200-річчя Тараса Шевченка наголошував на засіданні Громадської гуманітарної ради під голову-

ванням Президента України Віктора Януковича міністр культури Леонід Новохатько, інформуючи членів ради і главу держави про вже зроблене в цьому напрямку. Зокрема, протягом року підготовлено до друку 8–12-й томи повного дванадцятитомного зібрання творів Кобзаря. Також у рамках підготовки до свята здійснюється оцифрування фільмів про Шевченка, зокрема й найстарішого фільму 1926 року, а театри готують нові постановки з шевченківської тематики. Звичайно, на все це потрібні додаткові фінансові ресурси.

Наше видавництво, виходячи з наявних можливостей, практично на шпальтах усіх своїх видань регулярно і різнопланово веде шевченківську тему. Показовим у цьому плані є щомісячник «Українська культура» (головний редактор Оксана Гайдук). Нещодавно вийшов з друку його спеціальний випуск, повністю присвячений 200-річчю Тараса Шевченка. Читачеві пропонуються цікаві, неординарні думки в оцінці постаті поета-пророка. «Адже ця постать відіграє особливу роль саме в переломні моменти буття нації, — пише Роксана Харчук. — У ХХ столітті він став символом як української революції 1917–1921 рр., так і періоду проголошення та становлення незалежної України. Однак, незважаючи на символічний масштаб постаті Тараса Шевченка, й досі наскрізною залишається дилема, коли, з одного боку, ми трактуємо поета як виразника прагнень нації (у період соціалізму — трудящих мас), з іншого — знаємо, що зрозуміти його може тільки освічена людина. Цей парадокс свідчить про те, що у багатьох випадках маємо усе-таки справу зі спрощеним варіантом поезії Т. Шевченка, сконструйованим ідеологіями. Саме ідеології дали ужитковий, одновимірний, статичний образ поета, позбавлений глибини, з яким не погоджується чимало українців».

В часи соціалізму, коли твори Кобзаря, хоч і з купюрами, але видавались величезними накладками, відбулась сутнісна підміна — поета з Божої ласки, борця за свободу окремої людини й цілих народів, одного з найдошкульніших сатириків, що не боявся показати світові нехристиянське ество «помазаників Божих», як російські монархи, перетворили на примітивного, плакатного борця з кріпацтвом і царатом, атеїста, що закликав до кривавої помсти.

Авторка дослідження, як і її колеги у наступних публікаціях журналу, наводить промовисті приклади несподіваного бачення поета і його творчості вже на початку української незалежності, коли з'явилась потреба не тільки у новому, а й у неспотвореному

образі Т. Шевченка. І цей образ запропонували, зокрема, американський професор Григорій Грабович («Поет як міфотворець: семантика символів у творчості Тараса Шевченка»), українська письменниця Оксана Забужко («Шевченків міф України: спроба філософського аналізу»), Тетяна Мейзерська («Проблеми індивідуальних міфологій: міфотворчість Т. Шевченка»), Петро Іванишин («Вульгарний „міфологізм”. Від інтерпретації до фальсифікації Тараса Шевченка»). Кожен з них виписував образ Кобзаря по-своєму, чимало їхніх думок суперечливі, неоднозначні, викликають безліч запитань і заперечень. Названі праці руйнують стандартний образ Шевченка-борця, запрограмований як лівою, так і правою ідеологіями. Але всі вони свідчать про його актуальність.

У планах журналу «Українська культура» та інших видань Національного газетно-журнального видавництва і далі відстежувати, оприлюднювати на своїх шпальтах розмаїття думок, поглядів про Великого Кобзаря, якого ми чуємо через століття та до ювілею якого готуємось.

Viktor PASAK,

*Deputy Director General of the
National Newspaper-Journal Publisher's,
Peace Envoy*

TO BICENTENARY OF THE GREAT KOBZAR

Ukkraine together with all progressive international community is preparing for the glorious bicentenary. The Decree of the President of Ukraine «On Additional Measures to prepare and celebrate the 200-th Anniversary of Taras Shevchenko» declared the year 2014 as Taras Shevchenko's Year.

According to the Decree, today Ukraine hosts numerous events including those where scientists and ordinary citizens express their love and respect for the Father-Kobzar, search for the unknown pages of his life and the lives of his friends and colleagues.

Head of the state entrusted the Ministry of Culture of Ukraine with a special responsibility to prepare for the bicentenary of the glorious son of Ukrainian people. This was emphasized by Leonid Novokhat'ko, Minister of Culture, in his speech at the enlarged meeting of the Collegium of the Ministry in Kaniv town.

The staff of the National newspaper-journal publishers managed by the Ministry totally understands this task. Its periodicals including newspapers «Culture and Life», «Crimean Bright Room», journals «Ukrainian Culture», «Ukrainian Theatre», «Music», «Theatrical and Concert Kyiv», «Ukraine's Cultural Monuments: History and Culture» are oriented at present to cover comprehensively the remarkable bicentenary. By the way, the need to strengthen public awareness about preparation for Taras Shevchenko's bicentenary celebration was emphasized by Leonid Novokhat'ko, Minister of Culture, at the meeting of Public Humanitarian Council chaired by the President of Ukraine Viktor Yanukovich. The Minister informed the Council members and head of the state about what had been done in this direction. In particular, during this year the 8-th–12-th volumes of the Kobzar's collected works in twelve volumes

was prepared for printing. Within preparation for the celebration films about Shevchenko are digitized, including the oldest one of 1926. Theaters are preparing new presentations on Shevchenko's topics. Of course, all this requires additional financial resources.

Based on the available capacities our publishing house regularly and diversely keeps Shevchenko's topic almost in all the pages of its periodicals. In this respect the monthly journal «Ukrainian Culture» (Editor-in-chief Oxana Haiduk) is indicative. Recently a special issue was published entirely dedicated to Taras Shevchenko's bicentenary. The reader is offered interesting unusual thoughts to assess the poet-prophet. «Because this figure plays a special role in the crucial moments of the nation's existence, — Roxana Kharchuk writes. — In the XX-th century he became a symbol of both the Ukrainian Revolution of 1917–1921 and the period of proclaiming and establishing independent Ukraine. However, despite the symbolic scale of Taras Shevchenko's figure, a dilemma still remains open when, on the one hand, we treat the poet as a spokesman of the nation's aspirations (in the period of socialism — of the working masses), on the other hand, we know that only an educated person can understand him. This paradox suggests that in many cases we are still dealing with a simplified version of Taras Shevchenko's poetry built by the ideologies. It was the ideologies that produced an applied, one-dimensional, static image of the poet devoid of depth, with which lots of Ukrainians disagree».

At the times of socialism, when the Kobzar's works were published in huge printing runs, albeit with cuts, substitution of the substance was evident. The poet by the grace of God, the fighter for freedom of an individual and entire nations, one of the striking satiric poet not afraid to show the non-Christian nature of the «Lord's Anointed», the Russian monarchs, to the world, was transformed into a primitive, poster fighter against serfdom and tzarism, an atheist, who called for a bloody revenge.

The author of the study, as well as her colleagues in the next publications of the journal gives eloquent examples of unexpected vision of the poet and his creative work at the beginning of Ukrainian independence, when there was a need not only in a new but also in a non-miscolored image of Taras Shevchenko. This image is offered by the American professor Hryhorii Hrabovych («The Poet as a Mythmaker: Semantics of Symbols in Taras Shevchenko's Works»), the Ukrainian writer Oksana Zabuzhko («Shevchenko's

Myth of Ukraine: Attempt of Philosophical Analysis»), Tetyana Meyzers'ka («Problems of Individual Mythologies: T. Shevchenko's Myth Creation»), Petro Ivanyshyn («Vulgar „Mythologism”. From Taras Shevchenko's Interpretation to Falsification»). They each described the Kobzar's image in their own manner; many of their opinions are contradictory, ambiguous, causing lots of questions and objections. The above works destroy a standard image of Shevchenko-the fighter programmed by the left and the right ideologies. But they all indicate his relevance.

The «Ukrainian Culture» journal as well as the other periodicals of the National newspaper-journal publishers plan to further track and publish in their pages a variety of thoughts and views about the Great Kobzar whom we hear through the centuries and to whose bicentenary we are preparing.

Дмитро ТАБАЧНИК,

міністр освіти та науки України

**ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ, ЄВРОПЕЙСЬКОГО
СОЮЗУ ТА КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА В ГАЛУЗІ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, РОЗРОБОК ТА ІННОВАЦІЙ
(виступ на конференції в рамках головування Литви в Раді
Європейського Союзу. 30.09. — 1.10.2013, Вільнюс)**



Шановний пане Міністр, пане голово, шановні учасники конференції!

Передусім хотів би висловити глибоку вдячність організаторам за можливість виступити на конференції, присвяченій такій актуальній темі.

XXI століття — час глибоких всеосяжних глобальних трансформацій. Їхній найважливіший підсумок — формування єдиної системи світогосподарських і геополітичних зв'язків і залежностей.

Вже сьогодні у світі формується так зване постіндустріальне суспільство — інформаційне суспільство чи суспільство, засноване на знаннях, фундамент якого — гігантський обсяг накопичених і створюваних знань у всіх галузях соціальної діяльності, природознавства, математики та технологій.

Не викликає сумніву той факт, що в сучасному світі саме наука є основою технологічної могутності, сталою економічного зростання, духовного й матеріального добробуту. Йдеться про весь спектр наук — соціальних, гуманітарних, математичних, природничих та технічних, оскільки міцний науковий фундамент необхідний як для розвитку виробничих технологій, виробництва і розповсюдження інформації, державного і корпоративного рівня управління, так і для виховання та освіти нових поколінь, розв'язання соціальних, культурних завдань. Наука —

також єдиний надійний інструмент усунення екологічних загроз, підвищення рівня охорони здоров'я та вирішення питань безпеки.

Таким чином, питання щодо ролі науки в соціальній організації та життєдіяльності тієї чи іншої країни є по суті питанням про її місце в системі світового порядку, щодо рівня добробуту, здоров'я, культури та освіти, можливості реалізації прав людини і демократичному устрої суспільства. Всі ці проблеми можуть знайти раціональне рішення лише на базі сучасної науки.

Україна сьогодні розглядає активізацію науково-технічного співробітництва з Європейським Союзом як шлях розвитку економіки знань, закладеної в Європейській стратегії розвитку 2020.

Ця стратегічна мета відповідає інноваційному вектору розвитку економіки нашої держави, отриманню доступу до сучасних технологій і підвищенню якості життя українського суспільства.

Європейське інноваційне співробітництво — це новий шлях до об'єднання державних і приватних учасників національного та регіонального рівнів для вирішення великих проблем, перед якими стоїмо: зміна клімату, енергетична та харчова безпека, здоров'я і старіння населення. Ці виклики представляють також можливості для нового бізнесу, а міждержавне науково-технічне співробітництво і кооперація дозволить дати Європейському Союзу першочергові переваги на цьому ринку.

Основним шляхом реалізації науково-технічного співробітництва з Європейським Союзом для України, як і для інших держав «Східного партнерства», залишається участь у Рамкових Програмах ЄС з досліджень, технологічного розвитку та інновацій, програмах, які сьогодні формують єдиний загальноєвропейський науковий світ.

Сьогодні Україна входить до десятки найактивніших країн-партнерів Сьомої рамкової програми ЄС, поступаючись лише США, Канаді та країнам БРІКС (BRICS). Серед країн «Східного партнерства» ми займаємо позицію лідера.

Науково-дослідні інституції України взяли участь у 126 проєктах Сьомої рамкової програми з фінансуванням Європейської комісії близько 26,5 млн євро.

Найбільш активно в рамках проєктів Сьомої рамкової програми, Україна співпрацює з Великобританією, Італією, Німеччиною, Туреччиною, Францією.

Участь України у проєктах ЄС дозволяє українським вченим проводити фундаментальні дослідження в найбільших науково-

СП5-Євратом. Проекти і участь
SP5-Euratom. Projects and participations

	Fission
Projects	10
Participations	13

Розподіл участі між країнами
Distribution of participations among countries

Participant Country Name	Participations
Belarus	1
Ukraine	12

дослідних центрах, виконувати широкий спектр новаторських і прикладних робіт, дає можливість залучати високотехнологічні галузі промисловості України до реалізації проектів, отримувати додаткові замовлення на створення високотехнологічної продукції, що також сприяє розвитку промисловості України.

Однак вважаємо, що потенціал українських вчених і наукових інституцій може бути ефективніше використаний для реалізації цілей науково-технологічного розвитку ЄС.

Серед основних пріоритетів співпраці з ЄС Урядом України визначено нову програму «Горизонт-2020», а також напрямок «Космос», враховуючи значний потенціал нашої держави у цій сфері.

Україна зацікавлена в якісному розширенні співробітництва з Європейським Союзом у науково-дослідній і технологічній сферах, з цією метою українська сторона пропонує ЄК розглянути питання про проведення переговорів з метою визначення умов асоційованої участі у програмі «Горизонт-2020».

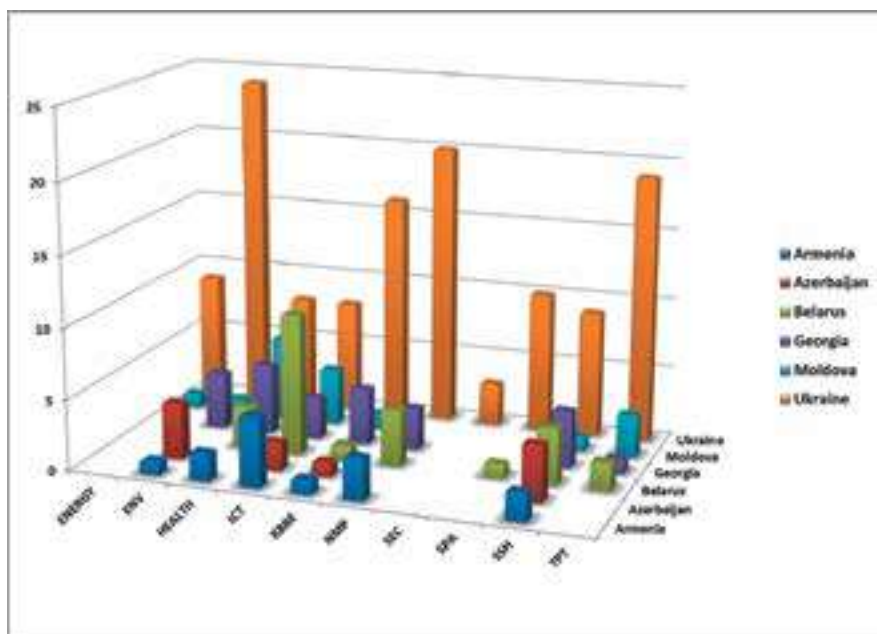
Підписання Меморандуму про асоційовану участь у програмі ЄС «Горизонт-2020» дозволить розширити можливості участі українських науково-дослідних організацій та університетів у сфері європейських наукових досліджень і сприятиме всебічному розвитку партнерських взаємовідносин між Україною та ЄС.

Міністерство освіти і науки України пропонує провести восени 2014 року в Києві Міжнародну конференцію «Співпраця між ЄС та державами „Східного партнерства” в галузі досліджень, розробок та інновацій». Вважаємо, що проведення цієї конференції в контексті розгортання програми «Горизонт-2020» буде актуальним і необхідною умовою розвитку співробітництва між країнами «Східного партнерства» та ЄС у галузі наукових досліджень.

Хотілося б висловити подяку Уряду Литовської Республіки, чіє головування в ЄС сприяє розвитку та посиленню співпраці ЄС з країнами «Східного партнерства», підтвердження тому — ця Конференція і саміт «Східне партнерство — ЄС» у листопаді 2013 року. Сподіваюся, підписання Угоди про Асоціацію Україна–ЄС у Вільнюсі стане новим вирішальним етапом на шляху досягнення стратегічної мети нашої держави — отриманню повноправного членства в ЄС.

Розподіл участі між країнами і тематичні галузі
 Distribution of participations among countries and thematic areas

Participant Country Name	ENERGY	ENV	HEALTH	ICT	KBSE	ANIP	SEC	SPA	SSH	TPT	Grand Total
Armenia		1	2	5	1	3			2		14
Azerbaijan		4		2	1				4		11
Belarus			3	10	1	4		1	4	2	25
Georgia		4	5	3	4	3			4	1	24
Moldova	1	1	6	4	1				1	3	17
	9	24	8	8	16	20	3	18	9	19	126
Grand Total	10	34	24	32	24	30	3	11	24	25	217



Dmytro TABACHNYK,

Minister of Education and Science of Ukraine

PROSPECTS OF COOPERATION OF UKRAINE, THE EUROPEAN UNION AND EASTERN PARTNERSHIP COUNTRIES IN THE SPHERE OF RESEARCH, DEVELOPMENT AND INNOVATIONS
(speech at the Conference under the Lithuania Chairmanship in the EU Council 30.09. — 1.10.2013, Vilnius)

Dear Mr. President, Mr. Chairman and Dear Participants of the Conference!

First of all I would like to express my profound gratitude to the organizers for the opportunity to speak at the conference devoted to such relevant subject.

The 21st century is the time of profound and comprehensive global transformations. Creation of a single system of global economic and geopolitical relations and dependencies is their most important result.

Today the world is being transformed into the so-called post-industrial society, the information society or the society based on knowledge, underlain by a huge amount of accumulated and created data in all spheres of social work, science, mathematics and technology.

It is needless to say that in today's world it is science that forms the basis of technological power, sustainable economic growth, spiritual and material well-being. This is the whole range of sciences — social sciences, humanities, mathematics, natural sciences and engineering, because solid scientific framework is necessary for development of production technologies, manufacturing and dissemination of information, public and corporate administration, training and education of new generations, addressing social and cultural problems. Science is as the only reliable tool for eliminating environmental hazards, improving public health and security issues.

Thus, the role of science in social organization and life of any country is essential in determining its place in the world order, welfare, health, culture and education of its citizens, implementation of their human rights and development of democratic values of the society. All these problems can be appropriately addressed only on the basis of modern science.

Ukraine is now considering intensification of scientific and technical cooperation with the European Union as a way of developing a knowledge economy specified in the European development strategy 2020.

This strategic objective corresponds to the innovation vector of the economic development of our country, access to modern technology and improvement of the quality of life of the Ukrainian society.

European innovation partnership is a new way to consolidation of public and private entities of the national and regional levels to address the major problems that we face: climate change, energy and food security, population aging and public health. These challenges are also opportunities for new businesses and intergovernmental scientific and technical cooperation, which will give the European Union immediate benefits in this market.

Participation in the Framework for Research, Technological Development and Innovation Programs forming a single European scientific world is the main way of implementing scientific and technological cooperation with the European Union for Ukraine and other countries of the Eastern Partnership.

Today Ukraine is among the ten most active partner countries of the 7th EU Framework Program with only the U.S., Canada and BRICS states having priority. We occupy a leading position among the Eastern Partnership.

Research institutions of Ukraine participated in 126 projects of the 7th Framework Program funded by the European Commission at the amount of 26.5 million Euro.

Most actively Ukraine cooperates with the UK, Italy, Germany, Turkey and France on implementation of projects under the 7th EU Framework Program.

Participation in the EU projects allows Ukrainian scientists to conduct fundamental research in major research centers, carry a wide range of R&D projects, use an opportunity of attracting high-tech industries of Ukraine for implementing projects, receive addi-

tional orders for creation of high-tech products, which also contributes to the development of the Ukrainian industry.

However, we consider that the potential of Ukrainian scientists and scientific institutions can be employed more effectively for the purposes of the EU scientific and technological development.

A new program «Horizon 2020» and space projects are determined among the main priorities of EU cooperation with the Government of Ukraine in view of the significant potential of our country in this area.

Ukraine is interested in a qualitative expansion of cooperation with the EU in research and technology areas and for this purpose Ukraine proposes the EC to negotiate the conditions of Ukraine associated participation in the program «Horizon 2020».

Signing of the Memorandum on Ukraine associated participation in the program «Horizon 2020» will expand involvement of the Ukrainian research organizations and universities in the European research activities and promote comprehensive development of partnership relations between Ukraine and the EU.

The Ministry of Education and Science of Ukraine proposes to conduct in autumn 2014 the International Conference «Cooperation between the EU and the «Eastern Partnership» states in the research, development and innovation». We believe that this conference conducted in the period of the «Horizon 2020» program unfolding is a relevant and necessary condition for development of cooperation between the countries of the «Eastern Partnership» and the EU in the field of scientific research.

I would like to thank the Government of the Republic of Lithuania, whose chairmanship at the EU contributes to development and strengthening of cooperation with the EU «Eastern Partnership», to which this Confirmation and the Eastern Partnership – EU Summit in November 2013 are the best evidence. Hopefully signing of the EU–Ukraine Association Agreement in Vilnius will become a new decisive step towards the strategic goal of our country – gaining full membership in the EU.

УДК 374.7(477):061.2(4)

Віктор АНДРУЩЕНКО,

*президент Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи,
ректор Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова, доктор філософських наук, член-кореспондент НАН України,
академік НАПН України, професор*

ОСВІТЯНИ НА ШЛЯХУ ДО ПІДПИСАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

23–25 травня 2013 року в м. Франкфурті-на-Майні (Німеччина) відбувся Другий форум ректорів педагогічних університетів Європи.

Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи була створена восени 2011 року в м. Києві. До її складу входять 25 університетів з 11 країн Європи. Ця міжнародна громадська організація має такі завдання: розвиток міжнародних зв'язків між установами вищої педагогічної освіти Європи, підготовка пропозицій з удосконалення нормативно-правової бази у педагогічній сфері, організація науково-практичних заходів на міжнародному рівні.

Під час роботи Другого форуму ректорів педагогічних університетів Європи був прийнятий стратегічний документ — так звана «Педагогічна Конституція Європи», яка визначає духовну платформу формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття.

Цей документ був розроблений на виконання рішень Форуму міністрів освіти європейських країн (м. Київ, 23 вересня 2011 р.). Документ підготовлено авторським колективом у складі Віктора Андрущенко, Гюнцингера Морітца (професор, Німеччина), Альгідраса Гайжутіса (професор, ректор, Литва).

Актуальність підготовки та прийняття такого документа була обумовлена потребами зміцнення та розвитку єдиного європейського дому, розширення культурних комунікацій, поглиблення взаємодії, співпраці народів європейського простору

як умови забезпечення гідного місця Європи в глобальній світовій конкуренції народів і культур.

Об'єднавчий процес народів і культур, що розгортається на теренах Європи, потребує формування сучасного суб'єкта європейської життєдіяльності — людини, здатної до співжиття в суспільстві без насильства, у мирі, злагоді, за принципами гуманізму, милосердя, справедливості та свободи. Реалізація цієї історичної місії неможлива без учителя — провідного суб'єкта змін. Навчаючи дітей, формуючи їхній світогляд і культуру, вчитель виховує у молодого покоління здатність жити та працювати в умовах полікультурної взаємодії народів європейського простору.

Останнє змінює історичну місію освіти і вчителя, головним завданням яких є виховання потреби і вміння жити разом у єдиному європейському домі на засадах демократії та дотримання прав людини, миролюбства та екологічної безпеки, толерантності та солідарності.

Виконання цього завдання потребує об'єднання університетів педагогічного профілю, розробки єдиної стратегії підготовки майбутніх педагогічних кадрів, підпорядкованої інтеграції зусиль з формування нового вчителя на єдиній платформі європейських цінностей з урахуванням особливостей національних культур і характерів. Конкретним втіленням цього має стати згадана Педагогічна Конституція Європи — документ, який встановлює принципи узгодженої трансуніверситетської політики, регламентує педагогічну діяльність та визначає загальний механізм підготовки педагогічних кадрів.

Текст Педагогічної Конституції Європи підписали 25 ректорів — учасників Форуму.



Виступає Василь Кремень
Vasyl' Kremen' is making a speech



Учасників Форуму вітає віце-мер Франкфурта-на-Майні Фолькнер Штайн
Vice Mayor of Frankfurt on the Main Folkner Stein greets the participants of the Forum

Участь у Форумі взяли відомі та впливові в освітньому просторі Європи особистості, зокрема:

– д-р Доріс Пак – член Європарламенту, голова Комітету з питань культури та освіти;

– д-р Вольф Клінц – член Європарламенту, голова Комітету з питань фінансово-економічної та соціальної кризи;

– д-р Крістоф Конрад – член Європарламенту, президент Фонду «Єдність Європи»;

– Павло Клімкін – Надзвичайний і Повноважний Посол України у Федеративній Республіці Німеччина;

– Альберт Черніюк – Генеральний Консул України у Франкфурті-на-Майні;

– Василь Кремень – президент Національної академії педагогічних наук України;

– Анатолій Толстоухов – спеціальний уповноважений прем'єр-міністра України;

– Дітріх Штюдemann – колишній Посол ФРН в Україні.

Пленарне засідання Форуму відбувалося в актовій залі Університету Й. Гете. На початку засідання було оголошено привітання учасникам Форуму від прем'єр-міністра України



Ректор НПУ ім. М.П. Драгоманова В.П. Андрущенко вручає «Золоту медаль» університету колишньому послу Німеччини в Україні Дітріху Штюдеманну
Viktor Andruschenko, Rector of the Dragomanov National Pedagogical University presents the Golden Medal of the University to Dietrich Stüdemann, the former Ambassador of Germany in Ukraine

Миколи Азарова (оголошував А. Толстоухов) та міністра освіти і науки Дмитра Табачника (оголошував В. Кремень).

Основну доповідь на тему «Про формування духовної платформи підготовки нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття – Педагогічна Конституція Європи», яку виголосив Віктор Андрущенко, було сприйнято з розумінням і великою підтримкою.

Далі з програмною доповіддю виступила член Європарламенту Доріс Пак. Вона високо оцінила та підтримала ідею формування аксіологічної платформи для формування нового європейського вчителя й висловила пропозиції щодо імплементації Педагогічної Конституції в європейський педагогічний простір.

Підтримку такої ідеї та проекту в цілому висловили також депутати ЄП Вольф Клінц та Крістофер Конрад, ректор Петро Кухарчик (Білорусь), ректор Рубен Мірзаханян (Вірменія), ректор Геннадій Бардовський (Росія), директор Інституту педагогіки Університету Й. Гете Удо Раун (Німеччина), президент

НАПН України Василь Кремень, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна Віль Бакіров, ректор Тернопільського педагогічного університету Володимир Кравець, колишній Посол Німеччини в Україні Дітріх Штюдemann та інші учасники Форуму.

Напередодні пленарного засідання делегатів та учасників Форуму привітав віце-мер Франкфурта-на-Майні Фолькнер Штайн. Він висловив переконання, що прийняття та реалізація Педагогічної Конституції Європи сприятиме формуванню майбутніх поколінь у дусі миролюбства, демократії, толерантності та інших національних і загальнолюдських цінностей, об'єднанню народів європейського простору.

Віце-меру Франкфурта-на-Майні було передане привітання від глави Державної адміністрації м. Києва Олександра Попова, вручено медаль університету ім. М.П. Драгоманова та пам'ятний подарунок (гравюра «Софія Київська»).

У другій половині дня (23.05.13) відбувся прийом від організаторів Форуму в клубі Union International Club, участь у якому взяли ректори — учасники Форуму, дипломати, ректори та професори низки університетів Німеччини, працівники управлінських структур Університету Й. Гете, представники преси та бізнесових структур Федеративної Республіки Німеччини. На прийомі були присутні віце-мер м. Франкфурт-на-Майні Фолькнер Штайн, Генеральний Консул України у Франкфурті-на-Майні Альберт Черніюк.

Підписання «Педагогічної Конституції Європи» відбулося в Університеті Й. Гете в урочистій атмосфері у присутності Надзвичайного і Повноважного Посла України у Федеративній Республіці Німеччина Павла Клімкіна.

Учасники Форуму засвідчили повагу до України — ініціатора означеного проекту як до країни глибокої педагогічної традиції, що має високе гуманітарне значення для народів Європи.

Анотація. У статті йдеться про Другий форум ректорів педагогічних університетів Європи, на якому був прийнятий стратегічний документ під назвою «Педагогічна Конституція Європи», яка визначає духовну платформу формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття.

Ключові слова: угода, Педагогічна Конституція, Україна, ЄС, асоціація, документ, Форум.

Аннотация. Статья посвящена работе Второго форума ректоров педагогических университетов Европы, где был принят стратегический документ под названием «Педагогическая Конституция Европы», которая определяет духовную платформу формирования нового учителя для объединенной Европы XXI века.

Ключевые слова: соглашение, Педагогическая Конституция, Украина, ЕС, ассоциация, документ, Форум.

Summary. The article deals with the Second Forum of Rectors of pedagogical universities in Europe, at which a strategic document was adopted. «Pedagogical Constitution of Europe» defines spiritual platform for educating a new teacher for the united Europe of the XXI century.

Key words: Pedagogical Constitution, Constitution, Ukraine, the EU, association, document, Forum.

Viktor ANDRUSCHENKO,

*President of the Association of Rectors of the European Pedagogical Universities,
Rector of the Dragomanov National Pedagogical University,
Doctor of Philosophy, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Member of the National Academy of Pedagogical Sciences, Professor*

EDUCATORS ON THE WAY OF SIGNING THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN UKRAINE AND THE EU

The Second Forum of rectors of the European pedagogical universities was held on May 23–25, 2013 in Frankfurt on the Main (Germany).

The Association of Rectors of the Pedagogical Universities in Europe was founded in autumn 2011 in Kyiv. It consists of 25 universities from 11 European countries. V.P. Andruschenko, Rector of the Drahomanov National Pedagogical University, is the President of the Association. Objectives of this international NGO are the following: development of international relations between the pedagogical universities in Europe, preparation of proposals to improve the regulatory framework in the field of teaching, organization of scientific activities at the international level.

A strategic document entitled «Pedagogical Constitution of Europe» specifying the spiritual platform for education of a new teacher in the united Europe of the 21st century was adopted at the Forum.

This document is designed to implement the decisions of the Forum of Ministers of Education of the European countries (Kyiv, September 23, 2011). The document was prepared by Viktor Andruschenko, Hunzinger Moritz (Professor, Germany), Algirdas Hayzbutis (Professor, Rector, Lithuania).

Topicality of preparation and adoption of this document is specified by the needs to strengthen and develop the common European home, expand cross-cultural communication, increase interaction and cooperation of peoples in Europe as a condition of providing a decent place in Europe in the global competition of the nations and cultures.

Process of consolidation of peoples and cultures taking place in the territory of Europe requires education of modern European per-

sonality, an individual capable of living together with others in a society without violence, in peace and harmony, on the principles of humanism, compassion, justice and freedom. Implementation of this historic mission is impossible without a teacher, the motive force of changes. By educating children, by forming their outlook and culture, the teacher cultivates in the younger generation the ability to live and work in a multicultural environment of the European domain.

The latter changes the historical mission of education and teachers, whose main task is to cultivate the need and skills for living together in the common European home on the principles of democracy and observance of the human rights, environmental safety and peace, tolerance and solidarity.

This task requires unification of the pedagogical universities, development of a unified strategy for training future teachers to meet the requirements for educating a new teacher on a single platform of the European values, considering different national cultures and characters. The Pedagogical Constitution of Europe, a strategic document establishing the unified trans-university policy principles, specifying educational activities and defining general framework for the teacher training should become a practical implementation of this idea.

The text of the Constitution was signed by 25 European Rectors, participants of the Forum from 11 European countries.

Well-known personalities influential in the educational field of Europe took part in the Forum including:

- Dr. Doris Pack, MEP, Chairman of the Committee on Culture and Education of the European Parliament;
- Dr. Wolf Klints, MEP, Chairman of the Committee on the Financial, Economic and Social Crisis;
- Dr. Christoph Conrad, MEP, President of the Unified Europe Fund;
- Pavlo Klimkin, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Federal Republic of Germany;
- Albert Cherniyuk, Consul General of Ukraine in Frankfurt on the Main;
- Vasyly Kremen, President of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine;
- Anatoly Tolstoukhov, Special Commissioner of the Prime Minister of Ukraine;
- Dietrich Stödemann, the former German Ambassador to Ukraine.



Вручення посвідчення Почесного члена Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи
голови Комітету з питань культури та освіти Європейського Парламенту Доріс Пак
Presentation of the Certificate of the Honorary Member of the Association of Rectors of the European
Pedagogical Universities to Doris Pack, Chairman of the Committee on Culture and Education
of the European Parliament

The plenary meeting of the Forum took place in the hall of the Goethe University. Greetings to the participants of the Forum from the Prime Minister of Ukraine Mykola Azarov (announced by Tolstouhov) and the Minister of Education of Ukraine Dmytro Tabachnik (announced by Kremen) were provided at the beginning of the meeting.

The main report «On Formation of the Spiritual Platform for Training a New Teacher for the United Europe of the 21st century: the Pedagogical Constitution of Europe» made by Viktor Andruschenko, Ukraine, was welcomed with understanding and great support.

Then the Chairman of the European Parliament Committee Doris Pack made a keynote speech. She appreciated and supported formation of the axiological platform for formation of a new European



Під текстом Педагогічної Конституції Європи ставить підпис один із її авторів — ректор НПУ імені М.П. Драгоманова, президент Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи В.П. Андрущенко

Viktor Andruschenko, Rector of the Dragomanov National Pedagogical University, President of the Association of Rectors of the European Pedagogical Universities, is signing the text of the Pedagogical Constitution of Europe

teacher and proposed ways for implementation of the European Pedagogical Constitution in the European teaching domain.

The idea and the project were generally supported by MEPs Klinz Wolf and Christopher Conrad, rector Petro Kucharczyk (Belarus), the rector Ruben Mirzakhian (Armenia), the rector Gennady Bardovsky (Russia), the director of the Pedagogical Institute at the Goethe University Arne Udo Rauin (Germany), President of NAPS of Ukraine Vasyl Kremen, rector of Karazin National University of Kharkiv Vil Bakirov (Ukraine), rector of the Ternopil Pedagogical University Volodymyr Kravets (Ukraine), the former German Ambassador to Ukraine Dietrich Stüdemann and other participants.

Before the beginning of the plenary session the Forum delegates and participants were welcomed by Folkner Stein, Vice-Mayor of

the city of Frankfurt of the Main. He believes that the adoption and implementation of the Pedagogical Constitution will promote education of the future generations in a spirit of peacefulness, democracy, tolerance and other national and universal values uniting the peoples of the European space.

The Vice Mayor of Frankfurt on the Main was presented with greetings from the Head of the Kyiv City Administration Aleksander Popov, the medal of the Dragomanov National Pedagogical University and the gift (engraving «Kyiv Sophia»).

In the afternoon (May 23, 2013), organizers of the Forum conducted a welcoming party at the Union International Club. The party was attended by rectors, the Forum members, diplomats, professors and rectors of a number of Germany universities, administration staff of the Goethe University, representatives of business and mass media of the Federative Republic of Germany. The reception was attended by the Vice Mayor of Frankfurt on the Main Folkner Stein and Consul General of Ukraine in Frankfurt-am-Main Albert Cherniyuk.

The text of the European Pedagogical Constitution was signed at the premises of the Goethe University in a friendly atmosphere in the presence of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Federal Republic of Germany Pavlo Klimkin.

The Forum participants showed respect for Ukraine, the initiator of the project as the country with profound educational tradition, which has considerable humanitarian significance for the peoples of Europe.

Микола БОЙЧУК,

доктор філософських наук

ВХОДЖЕННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ТА НАУКОВИЙ ПРОСТІР ЯК ОДИН З ЕТАПІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ



Перехід на новий рівень у відносинах з Європейським Союзом, документальне оформлення якого завершиться підписанням Угоди про Асоціацію та Угоди про зону вільної торгівлі та подальшою їх ратифікацією країнами-членами ЄС, стане логічним результатом ґрунтовної підготовчої роботи здійсненої українським суспільством та органами державної влади, зокрема у гуманітарній сфері.

У зазначеному контексті одним з найважливіших напрямів подальшої інтеграції України до ЄС є гармонізація українського законодавства відповідно до європейських норм і стандартів у науковій та освітній сферах.

Проте шлях України до ЄС має бути «рухом на зустрічних курсах». Крокам України, спрямованим на європейську самоідентифікацію, має відповідати чітке дотримання керівництвом ЄС принципу європейської політики сусідства: «більше підтримки для більших реформ», а оцінка результатів реформ має бути справедливою та об'єктивною. У зв'язку з цим наріжним каменем двосторонніх відносин на осі Київ–Брюссель має стати визнання Євросоюзом європейської ідентичності України та надання нашій державі чіткої перспективи членства в ЄС у майбутньому.

Саме формування такої європейської ідентичності українського суспільства є головною метою реформування її гуманітарного сектору, наукової та передусім освітньої сфери. Формування європейської свідомості молодих громадян, їх на-

вчання відповідно до освітніх норм країн ЄС має стати фундаментом для повноцінного та швидкого включення України до європейського цивілізаційного простору.

Необхідно зазначити, що Україна зацікавлена у залученні інвестицій з ЄС для розвитку системи української освіти, а також розбудови зв'язків із науково-дослідними та освітніми установами країн ЄС. З другого боку, українські ініціативи в гуманітарній сфері сприятимуть інтенсифікації розвитку зв'язків між установами вищої освіти країн-членів ЄС.

На особливу увагу заслуговує підготовлена фахівцями України «Педагогічна Конституція Європи», положенням якої притаманний інтеграційний характер і які можуть бути ефективно адаптовані до традицій та національних особливостей будь-якої країни ЄС.

Важливим моментом є те, що Україна стала ініціатором та провідним фундатором новітніх інноваційних методик і передових освітніх технологій, ефект від впровадження яких значно перевищить обсяг інвестицій Європейського Союзу для імплементації положень «Педагогічної Конституції Європи».

Положення останньої передбачають створення своєрідного консорціуму європейських університетів педагогічного профілю, визначення й формування єдиної шкали цінностей, які могли б бути покладені в основу навчально-виховного процесу в усіх країнах ЄС. Суттєвим внеском України в європейські об'єднавчі процеси може стати відродження гуманістичних сутностей, введення їх у соціальний простір за зразком українських гуманітарно-освітніх традицій і педагогічної школи А.С. Макаренка та В.О. Сухомлинського.

Крім того, «Педагогічна Конституція Європи» актуалізує питання уніфікації та стандартизації форм організації освіти, взаємного визнання дипломів країн ЄС та СНД, що є надзвичайно важливим і для України.

Абсолютно впевнені в тому, що підтримка європейськими країнами української ініціативи дозволить значно активізувати взаємовигідну співпрацю та координацію зусиль науковців і експертів у гуманітарній сфері, суттєво розширити взаємодію в рамках міжнародного освітнього обміну викладацькими, аспірантськими та студентськими кадрами, сприятиме входженню України не лише в освітній, а й цивілізаційний європейський простір, поступово формуючи нового українського громадянина — демократич-

ного та відповідального, соціально активного та гуманістичного, впевненого в собі і в своїй країні, проте толерантного до інших. Такого громадянина, який разом з іншими європейцями зробить свій вагомий внесок у розбудову нашого спільного європейського дому.

Анотація. У статті йдеться про формування європейської ідентичності українського суспільства, що є головною метою реформування гуманітарного сектору України, її наукової та, передусім, освітньої сфери.

Ключові слова: освіта, наука, євроінтеграція, «Педагогічна Конституція Європи».

Аннотация. В статье речь идет о формировании европейской идентичности украинского общества, которое является главной целью реформирования гуманитарного сектора Украины, ее научной и, прежде всего, образовательной сферы.

Ключевые слова: образование, наука, евроинтеграция, «Педагогическая Конституция Европы».

Summary. The article deals with the formation of a European identity of the Ukrainian society, which is the main goal of reforming Ukrainian's humanitarian sector, research and, above all, education.

Key words: education, science, European integration, «Pedagogical Constitution of Europe».

Mykola BOICHUK,

Doctor of Philosophy

**ACCESSION TO THE EUROPEAN EDUCATIONAL
AND SCIENTIFIC DOMAIN AS ONE OF THE STAGES
IN THE EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE**

Transition to the next level of relations with the EU to be officially completed by execution of the Association and the Free Trade Zone Agreements and their subsequent ratification by the Member States is a logical result of extensive preparatory work of the Ukrainian society and public authorities, particularly in the humanitarian sphere.

With this in mind, harmonization of the Ukrainian legislation with the European standards in the scientific and educational spheres is one of the most important areas of further integration of Ukraine into the EU.

However, Ukraine's way to the EU should be on «counter-motion» basis. Responding to the movement of Ukraine to its European self-identification the EU leadership should strictly observe the principles of the European Neighborhood Policy: «more support for more reforms» and provide fair and objective evaluation of the reform results. In this regard, the cornerstone of bilateral Kyiv–Brussels relations should be recognition of the Ukraine's European identity by the EU and provision of a clear perspective of EU membership for Ukraine in the future.

Formation of such European identity of the Ukrainian society is the goal for reformation of its humanitarian, research and, above all, educational sector. Formation of the European consciousness in the young citizens, their education according to the educational standards of the EU will become the foundation for a complete and rapid incorporation of Ukraine into the European cultural space.

It should be noted that Ukraine is interested in attracting investments from the EU for the development of Ukrainian education and establishing ties with the EU research and educational institu-

tions. On the other hand, Ukrainian Initiative in the humanitarian sector will intensify international cooperation of higher education institutions in the EU.

«Educational Constitution of Europe» prepared by the Ukrainian experts deserves special attention. Its message is of integration nature and it can be effectively adapted to the traditions and national characteristics of any EU country.

It is especially important that Ukraine has initiated and become a leading founder of the latest innovative techniques and advanced educational technologies because the consequences of their putting into practice will significantly exceed the EU investments for implementation of the provisions of the «Educational Constitution of Europe».

Provisions of the «Pedagogical Constitution of Europe» provide creating a unique consortium of the European pedagogical universities, determination and creation of a single scale of values that could be the basis of the educational process in all EU countries. An important contribution of Ukraine to the European unification processes may be the revival of humanistic essentials and their introduction into the social space similar to the Ukrainian humanitarian and educational traditions and pedagogical schools of A. Makarenko and V. Sukhomlynskyi.

Moreover, the «Educational Constitution of Europe» puts forward the issue of unification and standardization of education organizational forms, mutual recognition of the EU and the CIS, which is extremely important for Ukraine.

We are absolutely convinced that support of the Ukrainian initiative by the European countries will allow greatly intensify mutually beneficial cooperation and coordination of efforts of scientists and experts in the humanitarian sphere, activate and expand cooperation in the international educational exchange of teachers, students and post-graduates, accession of Ukraine not only to the education, but also to the European civilizational domain, gradually forming a new Ukrainian citizen — democratic and responsible, socially active and humanistic, confident in his country and in himself and tolerant toward others. This citizen will along with other Europeans make a significant contribution to the development of our European home.

УДК 930.1(477)

Валерій СОЛДАТЕНКО,

*доктор історичних наук, професор,
директор Українського інституту
національної пам'яті;*

Ярослав АНТОНЮК,

*кандидат історичних наук, науковий співробітник
відділу дослідження історичних трагедій народів України
Українського інституту національної пам'яті*

ДО З'ЯСУВАННЯ ПРИЧИН ВОЛИНСЬКО ТРАГЕДІ 1943–1944 РР.: СУЧАСНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС

Українсько-польські взаємини у ХХ ст. насичені трагічними подіями, які обтяжені низкою давніх та нових стереотипів. До цього часу вони залишаються не лише предметом емоційних наукових дискусій, а й елементом наростання ідеологічного та політичного протистояння, призводять до перманентного загострення напруги у відносинах. Нині найбільш складною та нерозв'язною проблемою об'єктивного відтворення й оцінки спільного українсько-польського минулого є Волинська трагедія 1943–1944 рр.

За радянських часів, через бажання уникнення міжнаціонального напруження у відносинах з сусідньою дружньою соціалістичною державою – Польською Народною Республікою, цю тематику не порушували, вона загалом була заборонена. Лише з геополітичними змінами 80–90-х років минулого століття, зростанням уваги до політики національної пам'яті, її реалістичного наповнення, криваві події міжнаціональної трагедії опинилася на вістрі наукового обговорення.

На думку Ярослава Грицака, це взагалі стало першою важною предметною дискусією в Україні на тему минулого. Спроможність критичного перегляду історичної спадщини за-

свідчила відновлення довіри до української історіографії на академічному рівні¹.

Наукова дискусія між українськими та польськими істориками виявила істотну різницю у підходах до вивчення Волинської трагедії. Зарубіжні колеги зосереджують увагу на найвигідніших для доказу своїх позицій подіях літа 1943 р. на території Волині. Навіть порівняно більш об'єктивні серед польських істориків у своїх працях підкреслювали, що українцям у Другій Речі Посполитій жилося краще, ніж у Радянському Союзі. Проте вони цього не усвідомлювали, тому й сталася трагедія².

Натомість українські фахівці, навпаки, намагаються розширити хронологічні рамки протистояння, принаймні до 1942–1944 рр. Вони вважають, що етнонаціональна трагедія на Волині та Західному Поліссі має давню детермінацію³.

У Польщі дослідження подій Волинської трагедії розпочалося значно раніше та інтенсивніше. Тому виступи українських істориків донині мають переважно оборонний характер⁴. Незважаючи на певне відставання від польської історіографії, за останні двадцять років вітчизняними дослідниками були здійснені змістовні наукові напрацювання з проблематики українсько-польського конфлікту періоду Другої світової війни⁵.

Нині в Україні ще не сформовані окремі історичні школи з вивчення складної, суперечливої сторінки спільного досвіду. Проте, як вважає Ігор Ільюшин, існує умовний поділ на київський, галицький, волинський наукові напрями. Представники кожного з них вирізняються власними підходами⁶.

В українській історіографії коріння конфлікту обґрунтовано вбачають ще у ранньому середньовіччі⁷, зокрема у загарбницьких планах Болеслава Хороброго⁸. Науковці предметно доводять, що Волинь ніколи не була лояльною до польських поневолювачів. Місцева православна шляхта, опираючись на союз з Литвою, чинила запеклий опір експансії католицизму на схід⁹, відіграла головну роль у збереженні в Україні православ'я¹⁰. Населення Волині та Полісся з кінця XVI століття брало активну участь у козацько-селянських виступах— Хмельниччині та Коліївщині¹¹. Історики також констатують, що польські повстання у XIX столітті підірвали вплив польської шляхти на Волині та дали поштовх для розвитку українського визвольного руху¹². Згідно з дослідженнями Богдана Гудя деполонізація України відбувалася впродовж кількох століть — з середини XVII ст.

Рухаючись зі сходу на захід, після селянських аграрних погромів 1917–1918 рр. поміщицьких маєтків на Правобережжі (загибель «Аркадії»), вона перемістилася в Західну Україну¹³.

Важливим елементом визрівання передумов міжнародного конфлікту стала програна українцями війна між ЗУНР та Польщею у 1918–1919 рр. За однією з версій, це власне стало продовженням цієї війни, або Другою польсько-українською війною 1942–1947 рр.¹⁴

Нехтування польським урядом ухвали Конференції Ради Амбасадорів у Парижі про надання Східній Галичині автономії (Волинь взагалі не згадували), підірвало віру українців у можливість легального впливу на ситуацію через міжнародні інституції¹⁵. На думку Ігоря Ільюшина, Волинська трагедія була своєрідною помстою за історичну кривду¹⁶.

Визнаючи важливість названих історичних чинників, головні передумови і причини протистояння українська історіографія вбачає у політиці Другої Речі Посполитої та позиції польського еміграційного уряду.

У міжвоєнний період, з ініціативи воеводи Генріка Юзефського, проводилася особлива «волинська політика». Вона полягала у поступовій асиміляції поляками місцевого населення. Заохочувалося лояльне ставлення українців до влади та стримувався розвиток національної свідомості¹⁷. За сприяння воеводи, 29 червня 1931 р. у Луцьку було утворено проурядову партію Волинське Українське Об'єднання (ВУО)¹⁸.

Щоб не допустити поширення українського націоналізму та комунізму зі Східної Галичини на Волинь, польською владою у 1932 р. було утворено так званий «сокальський кордон»¹⁹. Незважаючи на декларування рівності громадян, польська адміністрація прагнула контролювати сільські органи місцевого самоврядування, де переважали українці²⁰. Окрім того «волинська політика» отримала опір від місцевих поляків. Вони здебільшого відкидали будь-яку ідею співпраці з українцями²¹.

Дотримуючись політики етатизму, дії польської держави суперечили інтересам національних меншин і протегували жаданням титульної нації²². Так, за сприяння влади, у міжвоєнний період кількість поляків на Волині збільшилася більш ніж утричі²³. Через преференції держави, вони знаходилися у значно кращому матеріальному становищі, ніж українці²⁴.

Особливі пільги надавали військовим колоністам — «осадникам». За зразком описаних Генріком Сінкевичем «кресових станиць» з державного фонду, на перенаселених теренах з етнічноукраїнською людністю, виділялися землі та кредити для демобілізованих офіцерів та солдатів. Згідно з дослідженнями Ігоря Дерев'яного, протягом 1919–1939 рр. на Волині було «розparcelьовано» 80 тисяч гектарів орної землі, 3/4 якої розподілили між польськими колоністами, переважно осадниками²⁵.

Вони повинні були створювати тут фермерські господарства, поширювати польську культуру та за необхідності боротися з внутрішніми та зовнішніми ворогами держави²⁶. На базі осадників були утворені парамілітарні формування — Стрілецький Союз, Союз Резервістів, Союз Офіцерів Резерву та Союз Харцерів. Одним із пріоритетних напрямів їхньої роботи, прописаної у статутах, був фізичний та ідеологічний гарт місцевої польської молоді²⁷. Через кільканадцять років, як і передбачалося вихованням, вона намагалася зброєю приборкати поривання українців.

Василь Смолей зазначав, що впровадженням земельної реформи планувалося збільшити відсоток поляків та прискорити асиміляцію місцевого населення²⁸. Державна аграрна політика спричинила загострення земельної проблеми українського селянства та посилила міжнаціональну напругу²⁹. Аграрне перенаселення в умовах низького рівня урбанізації та швидкого приросту населення поглиблювалося економічною слабкістю всієї Польщі³⁰. Позбавлені змоги заробити собі на життя в нечисленних містах, де провідні місця займали євреї та поляки, близько 40 тисяч волинян змушені були емігрувати до Канади, США та Аргентини³¹. Польська еміграційна політика була покликана сприяти зміцненню становища поляків у регіоні. Протягом 30-х років ХХ століття Міністерством праці і суспільної опіки та Міністерством закордонних справ було санкціоновано низку законопроектів стимуляції заокеанської еміграції українців. Натомість чинилися перешкоди виїзду з країни поляків³².

Світова економічна криза призвела до масового зубожіння українського селянства. Унаслідок цього, впродовж 1931–1935 рр. на Волині, а особливо на Поліссі, де були значні впливи КПЗУ, прокотилася хвиля збройних виступів проти поміщиків та осадників³³. Понад 80% цих нападів здійснювали українські селяни, котрі потерпали від малоземелля³⁴. У відповідь на це польський

уряд силами поліції та армії провів «пацифікацію» (силове умиротворення. — *Авт.*) українців³⁵.

Зневіра українців у можливості легального захисту, відстоювання своїх прав, призвела до посилення популярності націоналістичної ідеології. Станом на 1935 рік польська розвідка оцінювала чисельний склад нелегальної мережі Організації українських націоналістів на Волині в 790 осіб³⁶. У своїй боротьбі оунівці застосовували індивідуальний терор проти окремих представників адміністрації та лояльних до влади українців. Метою «бойових акцій» було не фізичне винищення осадників, а привернення до себе уваги світової громадськості³⁷. Рішучість дій та підтримка Німеччини поступово перетворили її на найбільш впливову нелегальну політичну силу Західної України.

Значних утисків від польської влади зазнавала й українська інтелігенція. Зокрема, у 1930-х роках на Волині лише 1% людей займалися інтелектуальною працею. Притому поляків серед них було вчетверо більше, ніж українців³⁸. Поряд з цим чимало об'єктів української культурної спадщини зараховувалось до надбань польської нації³⁹. На державному рівні титульну націю намагалися репрезентувати як більш цивілізовану та розвинуту.

Потужним інструментом асиміляційних впливів польської культури у державницькому дусі на українців була служба в армії⁴⁰. Окрім того, спираючись на польські парамілітарні організації, волинянам нав'язувалася чужа історична пам'ять⁴¹.

Поряд з національними та економічними утисками посилювалося окатоличення православних. Зміна українцями віри заохочувалася перспективами у працевлаштуванні⁴². Згідно з дослідженнями Володимира Боршевича, така політика щодо православної церкви мала й зворотний ефект. Священики задумувалися над власною тотожністю та швидко українізувалися⁴³. На думку Оксани Альошиної, провідну роль у цьому відіграло відокремлення Православної церкви в Польщі від Московського патріархату⁴⁴. Олександр Постельжук вважав, що не менш важливим у дерусифікації церкви на Волині була підтримка цього процесу українськими конформістськими політичними силами⁴⁵. Поступово, без підтримки польської влади, розпочалося відновлення впливу Греко-католицької церкви у Луцькій дієцезії, яке припинилося лише у вересні 1939 року⁴⁶. Таким чином, у міжвоєнний період відбувалися значні трансформації у традиційному релігійному житті волинян. Юрій Киричук дійшов

висновку, що переслідування польською владою православних у міжвоєнний період та зростання у них національної свідомості спричинило 1943 року на Волині «відгомін середньовічних релігійних воєн»⁴⁷.

Ситуація в регіоні ще більш загострилася з призначенням у лютому 1939 року нового воєводи Олександра Гавке-Новака, який дотримувався значно жорсткішої політики щодо українців⁴⁸, для означення яких вимагалось вживати терміни «руський», «православний», «тутешній»⁴⁹. Відбувалося повернення до ендецьких концепцій мононаціональної держави, розгорнулася політика «зміцнення польськості»⁵⁰. Найбільш яскраво це проявилось у репресивній діяльності Корпусу охорони прикордоння (КОП)⁵¹. Співпрацюючи з воєводським управлінням та місцевими адміністративними органами, він радикальними методами утверджував політику колонізації краю⁵².

З часом польський уряд почав трактувати український визвольний рух як підривну роботу німців⁵³. Головним засобом боротьби з ним стали арешти активістів та розбудова «двуйкою» мережі інформаторів⁵⁴. Усвідомлюючи наслідки своєї політики, немало поляків небезпідставно побоювалося, що українці підтримають будь-якого агресора. Тому протягом 1937–1939 рр. були проведені масові арешти діячів нелегальних політичних сил (особливо серед оунівців)⁵⁵. Утім репресії польської влади проти активістів національно-визвольного руху лише посилили його⁵⁶.

З початком Другої світової війни, незважаючи на розпалювання у регіоні національної ворожнечі⁵⁷, активну антипольську агітацію⁵⁸, українці проявили лояльність до польської влади. Українське Національно-Демократичне Об'єднання та Волинське Українське Об'єднання агітували співвітчизників підтримати у війні поляків⁵⁹. Українські солдати у польській армії не перейшли на сторону ворога⁶⁰, а цивільне населення не підняло антипольського повстання⁶¹. Навіть Крайова ексекютива ОУН, вимагаючи від німців гарантій щодо виконання взятих на себе зобов'язань, зайняла вичікувальну позицію⁶². Ситуацією прагматично скористалася лише незначна частина українців. З метою захоплення зброї вони роззброювали польських солдат, які відступають, та нападали на поліційні дільниці⁶³.

У той же час поляки, від самого початку окупації, протестували проти втрати свого привілейованого становища на Волині. Зокрема, лондонський еміграційний уряд зайняв ворожу пози-

цію щодо поширення української державності на цих землях⁶⁴. Очевидним було нерозуміння ним наявної ситуації⁶⁵. Поляки не вважали українців рівноправною стороною. Від останніх вимагали бути лояльними до польської влади за умови її фактичної відсутності. Проблема «Східних кресів» для еміграційного уряду була територіальною, а не національною⁶⁶. Фаворизація місцевих українців радянською та німецькою владою сприймалася поляками як «акт зради»⁶⁷.

Михайло Швагуляк зазначав: «Антиукраїнські упередження, традиційна мегаломанія в політичних міркуваннях польського керівництва взяли гору над калькуляціями, які диктували національні інтереси»⁶⁸. Цю позицію повністю підтримувала польська меншина Волині, яка перебувала під тягарем низки традиційних та нових стереотипів. Значний вплив на його формування мала історична література Генріка Сінкевича⁶⁹. Негативний образ українця перешкоджав пошукові порозуміння⁷⁰. Українське суспільство, також значною мірою завдяки історичній белетристиці, вибудувало негативний стереотип поляка як пихатого та віроломного самодура⁷¹.

Міжнаціональне напруження посилював той факт, що поляки мали міжнародне визнання та власний уряд у вигнанні⁷². Як зазначив Роман Кутовий, якщо поляки мали «слабкий голос» у міжнародній політиці, то українців узагалі не чули⁷³. Еміграційний уряд не приховував своїх планів повернення, за допомоги західних держав, втрачених у вересні 1939 р. «Східних кресів»⁷⁴.

Це повністю суперечило програмним засадам ОУН (бандерівців)⁷⁵. У Другій світовій війні вона убачала шанс на здобуття власної державності⁷⁶. Її радикальність, певною мірою, обумовила запеклість протистояння⁷⁷. У заявах лондонського еміграційного уряду керівництво ОУН(б) вбачало імперіалістичну загрозу для української нації. Водночас воно визнавало право поляків на власну державу⁷⁸.

Гадається, далеко не вичерпними, недостатніми є спроби відшукати причини українсько-польського конфлікту обмежуючись лише аналізом взаємовідносин між обома народами⁷⁹. З початком гітлерівської окупації вплив інших факторів став особливо помітним.

Від початку нацисти робили все для того, щоб унеможливити будь-який союз між українцями та поляками. Заграючи то з однією, то з іншою стороною, вони розпалювали взаємну нена-

висть⁸⁰. Ідеологія расизму, якої вони дотримувалися, передбачала винищення значного масиву слов'янських народів. Відтак їм був дуже вигідний цей міжнаціональний конфлікт⁸¹.

Леонід Зашкільняк вважає, що частина відповідальності за Волинську трагедію лежить на радянському керівництві, яке тривалий час не заявляло чіткої позиції щодо майбутнього цих земель⁸². Проте перекладання вини на зовнішні чинники все ж не заперечує очевидного: головна провина лежить на українському та польському політичних проводах⁸³.

На відміну від інших західноукраїнських земель, Волинь та Полісся увійшли до складу рейхскомісаріату «Україна», який вирізнявся особливо нестерпною формою окупації. Поступово ситуація розвивалася не на користь оунівців. В окупаційній адміністрації посилювався вплив поляків, за доносом яких німці арештовували найактивніших українців. У лісах відбувалася концентрація молоді, яка переховувалася від вивезення на примусові роботи. Водночас активізувалися радянські партизани, які могли її залучити до своїх лав. У зв'язку з цим, за наказом Проводу ОУН(б) на ПЗУЗ, протягом березня 1943 року українська поліція Волині та Західного Полісся зі зброєю перейшла у підпілля. На її основі було утворено перші курені та сотні УПА⁸⁴.

На думку Ярослава Грицака, ситуація ненависті між поляками та українцями на Волині могла тривати довго і не вилитись у форму взаємного винищення, для цього потрібні були вагомі причини⁸⁵. Однією з них стало поповнення німцями каральних поліційних частин поляками⁸⁶. Саме вони надалі здійснювали каральні операції окупаційної адміністрації⁸⁷. Для польської меншини, яка у сільській місцевості не перевищувала 7%, започаткування масового терору проти українців було рівнозначно самогубству⁸⁸. Опіраючись на спогади Миколи Лебеда, які відображають офіційне трактування міжнаціонального конфлікту Проводом ОУН(б), Марія Пелешок підтверджує зазначене міркування⁸⁹.

Крім того, документи ОУН(б) та УПА свідчать, що до збройної деполонізації Волині їх підштовхнули терористичні дії польського підпілля щодо українців Холмщини⁹⁰, де вбивства тривали протягом усього 1942 року під виглядом боротьби з колаборантами⁹¹.

Певний вплив мала також співпраця польського підпілля з радянськими партизанами. Останні створювали у польських поселеннях свої бази та розбудовували розвідувальну мережу⁹². У цей час Радянський Союз поляки сприймали як тимчасового со-

юзника з антигітлерівської коаліції. І навіть передбачалося, що після війни він може повернути «Східні креси»⁹³.

Розірвання у квітні 1943 року дипломатичних відносин між СРСР і лондонським еміграційним урядом пришвидшило розбудову поляками власних збройних формувань⁹⁴. У майбутньому вони також розраховували провести деукраїнізацію Волині та Галичини. Планувалося масове виселення українців до Радянського Союзу, значне посилення колонізації тих, що залишилися б, та заохочення переселення на західноукраїнські землі поляків⁹⁵. Як зазначає Роман Стрліка: «У тих складних умовах польська самооборона не могла не бути антиукраїнською силою»⁹⁶.

У цей же час істотно посилити свої позиції УПА. За кілька місяців їй вдалося взяти під контроль значні території та розпочати створення власної адміністрації — Запілля (остаточно було сформоване у серпні 1943 р., коли поляків прогнали у міста)⁹⁷. Швидкий розвиток українського та польського підпілля, виникнення конкуренції між ними за бази забезпечення неминуче повинно було призвести до збройного зіткнення⁹⁸.

Як зазначав Роман Кутувий, навесні 1943 року головний Провід ОУН(б) ініціював переговори з Армією Крайовою у Львові. Оунівці зайняли досить компромісну позицію: запропонували налагодити координацію дій обох військових підпіл, спільно поборювати міжнаціональне напруження, вирішення спірних територіальних питань перенести на майбутнє, готові були на входження після війни до українсько-польської федерації. Утім польський еміграційний уряд не був готовий до поступок українцям. Це створило зовнішньополітичні умови для ескалації конфлікту⁹⁹.

До політичних суперечностей додалися соціальні. Керівництво УПА безкоштовно роздавало населенню «Запілля» звільнені від поляків, тобто споконвічно українські землі. Тому селяни активно долучалися до міжнаціональної боротьби¹⁰⁰.

Ставлення до противника часто обумовлювалось не лише ситуативністю, але й емоціями¹⁰¹. Оксана Каліщук зазначала, що протягом 1941–1942 рр. відбулися значні деформації суспільної моралі жителів Волині. Спостерігався процес морального виснаження та навіть спустошення як в окремих громадян, так і цілих сімей. Вплив на це мала низка чинників (випалення тисяч в'язнів радянських тюрем, військовополонених червоноармійців, вивезення на примусові роботи та ін.)¹⁰². Особливо значний вплив на знеці-

нення людського життя мало масове винищення німцями євреїв¹⁰³. Отже, причини конфлікту були багатогранні та обидві сторони певною мірою були причетні до його розпалювання.

Донині одним з найбільш дискусійних питань в українській історіографії залишається доведення факту наявності наказу вищого керівництва ОУН(б) про збройну деполонізацію.

Кость Бондаренко вважає, що це, ймовірно, відбулося на початку 1943 року. З цим твердженням погоджується Мирослав Попович. Він зазначає, що значне переважання кількості польських жертв конфлікту, особливо на Волині, підтверджує здогад, згідно з яким ініціатива належала «українській стороні». На думку вченого, відповідальність за кровопролиття лежить на керівництві ОУН(б). З цим твердженням погоджується Ігор Ільюшин¹⁰⁴.

Андрій Заярнюк зауважив, що, аналізуючи причини конфлікту, необхідно враховувати співвідношення між макрофакторами та діями конкретних осіб¹⁰⁵. На думку Ярослава Ісаєвича, специфікою Волині була самостійність рішень місцевого керівництва УПА. Нерідко воно ставило Провід ОУН(б) перед уже доконаним фактом. Відповідальним за наказ про збройну деполонізацію Волині та Західного Полісся він вважає провідника ОУН(б) на ПЗУЗ Дмитра Клячківського («Клима Савура»)¹⁰⁶. З цим твердженням погоджується Ярослав Грицак, зазначаючи, що в умовах війни все могло обмежитись усним розпорядженням. Він вважає, що організований, масовий і систематичний характер антипольських акцій дозволяє припустити їх спланованість «згори». Вчений припускає, що частина керівництва ОУН і УПА на Волині у такий спосіб хотіла закріпити свої позиції та усунути від влади Миколу Лебеда. Можливо, спочатку керівництво УПА розглядало терор як засіб психологічного тиску, але ситуація швидко вийшла з-під контролю¹⁰⁷.

Володимир В'ятрович заперечує можливість існування наказу вищого керівництва ОУН(б) про деполонізацію Волині. Як доказ своєї позиції, він наводить рішення Третьої конференції ОУН(б) (лютий 1943 р.) та Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН(б) (серпень 1943 р.). У них відсутні заклики до винищення поляків. На його думку, перші напади на польські поселення, які відбулися у березні 1943 р. на Костопільщині та Сарненщині, були здійснені анархічними загонами під номінальним підпорядкуванням Тарасу Бульбі-Боровцю. Його позицію підтримує Ігор Марчук. Він вважає, що не існує конкрет-

них доказів про наказ «Клима Савура» знищувати поляків. На думку Ярослава Дашкевича, боротьба з поляками на Волині була закономірною складовою частиною визвольної боротьби проти трьох ворогів, об'єднаних антиукраїнською ідеологією¹⁰⁸.

Отже, аналізуючи стан сучасної української історіографії, її сумарну комплексну позицію щодо причин Волинської трагедії 1943–1944 рр., можна стверджувати, що вона переконливо доводить глибинність та масштабність цього процесу. Серед науковців домінує думка, що головною передумовою міжнаціонального конфлікту була міжвоєнна антиукраїнська політика Другої Речі Посполитої. Національне, соціальне, релігійне та економічне пригноблення українців владою згодом вилилося у «сліпий народний гнів» щодо поляків. Певною мірою розгортанню конфлікту сприяла позиція західних держав, які традиційно підтримували польські плани на сході.

Важливим чинником збройного протистояння на Волині та Західному Поліссі українські історики вважають винятково важку форму німецького окупаційного режиму в регіоні, який сприяв ескалації напруги між українцями та поляками. Серед інших, не менш значних причин конфлікту називають: негнучку лінію лондонського еміграційного уряду та прагнення ним за будь-яку ціну зберегти «Східні креси», польський колабораціонізм, терор щодо українців Холмщини, співпрацю польського підпілля з радянськими партизанами та розбудову ним власних партизанських формувань, конкуренцію між партизанськими загонами за ресурси забезпечення, панування поміж населенням стереотипів, які перешкождали порозумінню.

Українські історики визнають, що утворення Української повстанської армії загострило проблему контролю над значними територіями Волині та Полісся, на які претендували обидві сторони. Трагедією стало те, що нечисленна польська меншина, явно переоцінивши власні сили, вирішила не співпрацювати з українськими повстанцями, а чинити їм збройний спротив.

Найбільш суперечливим питанням серед науковців залишається проблема наявності/відсутності наказу Проводу ОУН(б) про збройне усунення з території Волині та Західного Полісся поляків. Частина істориків припускає імовірність його існування. Інші вважають, що це могла бути особиста ініціатива «Клима Савура», яка не узгоджувалася з вищим керівництвом. Значна кількість дослідників переконані, що конфлікт був стихійним повстанням українського селянства, не контрольований жодною політичною силою.

- ¹ *Марущенко О.* Волинська трагедія 1943 р. в сучасній українській історіографії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1954>
- ² *Гудь Б.* Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект. — Харків, 2011. — С. 372.
- ³ *Патриляк І.* І поляки, й українці мають усвідомити причини Волинської трагедії. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.cdv.org.ua/content/i-поляки-й-українці-мають-усвідомити-причини-волинської-трагедії---патриляк>
- ⁴ *Сливка Ю.* Українсько-польське протистояння періоду Другої світової війни. — Львів, 2003. — С. 43.
- ⁵ *Лисенко О.* Українсько-польські стосунки періоду Другої світової війни у вітчизняній історіографії. Бібліографічний покажчик. — К.; Івано-Франківськ, 2003; *Марущенко О.* Зазнач. праця; Трофимович Л. Вітчизняна історіографія про українське питання в зовнішній політиці Польщі та Радянського Союзу в 1938–1939 рр. // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. — Острог, 2012. — Вип. 19. — С. 338–348.
- ⁶ *Ільюшин І.* Між Києвом, Москвою і Варшавою. Збірник статей. — К., 2011. — С. 30.
- ⁷ *Діак І.* Волинсько-Холмська трагедія. — К., 2010. — С. 3; *Ільюшин І.* ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). — К., 2000. — С. 133.
- ⁸ *Ольховський І.* Кривава Волинь. Українсько-польське протистояння на теренах Любомльського та Шацького р-нів у 1939–1945 роках. Книга перша. — К., 2008. — С. 13.
- ⁹ *Троневиц П.* Волинь в сутінках української історії XIV–XVI ст. — Луцьк, 2003.
- ¹⁰ *Бондарчук Я.* Боротьба К.-В. Острозького з Берестейською унією 1596 р. // Наукові записки. Серія «Філософія». Випуск 4. Матеріали конференції «Віра та розум в історії слов'янської філософії» (до 430-річчя з дня народження М. Смотрицького). — Острог, 2009. — С. 34–46.
- ¹¹ *Гуртовий Г.* Волинь — край козацький: Історико-краєзнавчі нариси. — Луцьк, 2000.
- ¹² *Павлюк В.* Проблема польсько-українських відносин у першій половині XIX ст. // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету імені Лесі Українки. — 2007. — Вип. 12. — С. 50.
- ¹³ *Гудь Б.* Зазнач. праця. — С. 317–318.
- ¹⁴ *В'ятрович В.* Друга польсько-українська війна. 1942–1947. — К., 2011. — С. 102–103.
- ¹⁵ *Стасюк О.* Позиція ОУН стосовно українсько-польських взаємин // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 185.
- ¹⁶ *Ільюшин І.* ОУН-УПА і українське питання в роки Другої світової війни (в світлі польських документів). — К., 2000. — С. 134.
- ¹⁷ *Кучерела М.* Національна політика Другої Речі Посполитої щодо українців (1919–1939) // Україна-Польща: важкі питання. Матеріали II міжнародного семінару істориків «Українсько-польських відносин в 1918–1947 роках». Варшава, 22–24 травня 1997. — С. 28.
- ¹⁸ *Кучерела М.* Волинське Українське об'єднання (1931–1939 рр.): Монографія. — Луцьк, 2001.
- ¹⁹ *Калищук О.* До проблеми соціального кордону (за матеріалами міжвоєнної преси) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — 2012. — Вип. 12. — С. 356.
- ²⁰ *Мартинюк Я.* Повітові сеймики й органи територіального самоврядування на Волині в міжвоєнний період // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2010. — Вип. 1. — С. 81.
- ²¹ *Крамар Ю.* Роль польських громадсько-політичних організацій Волині у реалізації політики воєводи Г. Юзевського // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2012. — Вип. 10. — С. 52.

- ²² Бунечко С. Етатизм у Польщі: особливості реалізації в багатонаціональній державі // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — Вип. 14. — С. 148.
- ²³ Гудь Б. Зазнач. праця. — С. 339.
- ²⁴ Ісасевич Я. Холмсько-волинська трагедія, її передумови, перебіг, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 6.
- ²⁵ Дерев'яний І. До проблеми окупаційного характеру польського режиму на західноукраїнських землях у 1918–1939 рр. // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 126.
- ²⁶ Гудь Б. Зазнач. праця. — С. 330.
- ²⁷ Синяк С. Фізична підготовка юнаків в польських парамілітарних організаціях Волині напередодні Другої світової війни // Воєнна історія України. Волинь та Полісся: 36. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук. військово-історичної конф., м. Рівне, 25–26 квітня 2013 р. — С. 350.
- ²⁸ Смолей В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво у Західній Україні: історико-правовий контекст 1919–1939 рр. — Тернопіль, 2003. — С. 100.
- ²⁹ Виздрик В. Аграрна політика Польщі на західноукраїнських землях у міжвоєнний період // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2012. — Вип. 10. — С. 24.
- ³⁰ Шваб А. Соціально-економічні процеси на Волині у міжвоєнний період // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — Вип. 14. — С. 101.
- ³¹ Шваб А. Геополітичні та соціально-економічні чинники еміграції з Волині у 20-х рр. ХХ ст. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2009. — Вип. 13. — С. 183.
- ³² Качараба С. Еміграційна політика Польщі та її реалізація у волинському воєводстві (1921–1939 рр.) // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 137.
- ³³ Смолей В. Польське цивільне і військово ... — С. 316.
- ³⁴ Гудь Б. Зазнач. праця. — С. 340.
- ³⁵ Макачук С. Українсько-польський конфлікт у роки Другої світової війни: причини, перебіг, наслідки, пропозиції // Україна—Польща: важкі питання. Матеріали ІХ і Х міжнародних наукових семінарів «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Варшава, 6–10 листопада 2001 р. — Т. 9. — С. 333.
- ³⁶ Гудь Б. Зазнач. праця. — С. 33.
- ³⁷ Посівнич М. Акти індивідуального терору в діяльності ОУН в 1929–39 рр. // Український національно-визвольний рух ХХ ст.: ідейно-політичний, організаційний та військовий аспекти. — Житомир, 2011. — С. 39.
- ³⁸ Філіпович М. Етнозберігаюча діяльність волинської інтелігенції // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. — 2007. — Вип. 13. — С. 85.
- ³⁹ Гаврилюк О. Позиція польської влади і громадськості середини 1920-х років щодо українства та його культурної спадщини (за матеріалами часопису «Люблінсько-кресовий огляд» // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — Вип. 14. — С. 123.
- ⁴⁰ Дмитрук Я. Вояки української національності у збройних силах Другої Речі Посполитої // Воєнна історія України. Волинь та Полісся: 36. наук. праць за матеріалами Всеукр. наук. військово-історичної конф., м. Рівне, 25–26 квітня 2013 р. — С. 332.

- ⁴¹ *Синяк С.* Участь польських парамілітарних організацій Волині в святкуваннях ювілейних дат польської держави // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. — 2010. — Вип. 20. — С. 221.
- ⁴² *Борщевич В.* Українське церковне відродження на Волині (20–40-ві рр. XX ст.). — Луцьк, 2000. — С. 236–239.
- ⁴³ *Борщевич В.* Національна самоідентифікація православного духовенства Волині у 20–30-х рр. XX ст. // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2009. — Вип. 13. — С. 185.
- ⁴⁴ *Альошина О.* Політика польських народових демократів щодо Православної церкви у 20–30-х рр. XX ст. // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — Вип. 15. — С. 106.
- ⁴⁵ *Постельжук О.* Мовне питання в діяльності українських конформістських політичних сил Західної України // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історія. — 2007. — Вип. 8. — С. 254.
- ⁴⁶ *Ковалів І.* Ликвідація неонуїї в Луцькій дієцезії // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історія. — 2007. — Вип. 8. — С. 282.
- ⁴⁷ *Киричук Ю.* Український національний рух 40–50-х років XX століття: ідеологія та практика. — Львів, 2003. — С. 129.
- ⁴⁸ *Цецик Я.* Польсько-українські взаємовідносини на Волині напередодні Другої світової війни: причини конфронтації // Сторінки історії: зб. наук. праць Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». — К., 2010. — Вип. 31. — С. 125.
- ⁴⁹ *Давидюк Р.* Проурядовий політичний табір Волині у 1938–1939 роках: відносини з владою // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2009. — Вип. 13. — С. 194.
- ⁵⁰ *Кучерела М.* До генези конфлікту: українсько-польські відносини на Волині напередодні Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 70.
- ⁵¹ *Юрчук Л.* Протиукраїнська діяльність розвідки Корпусу охорони прикордоння на Волині // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані». — Дніпропетровськ, 2009. — № 5. — С. 12–13.
- ⁵² *Юрчук Л.* Роль Корпусу охорони прикордоння в утвердженні польської державності на Волині (1924–1939 рр.) // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей Волинського національного університету імені Лесі Українки. — 2008. — Вип. 15. — С. 118.
- ⁵³ *Зашкільняк Л.* Українське питання в політиці польського еміграційного уряду і підпілля в 1939–1945 роках // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 201.
- ⁵⁴ *Разиграсв О.* Польська державна поліція на Волині у 1919–1920 роках. — Луцьк, 2012. — С. 349–350.
- ⁵⁵ *Дарованець О.* Репресивна політика польської влади щодо УВО та ОУН на Волині (1920–1939 рр.) // Реабілітовані історією. Рівненська область, 2006. — С. 334.
- ⁵⁶ *Шишкін І.* Політика польських урядів щодо українців напередодні Другої світової війни // Наукові записки. Історичні науки. — Острог, 2008. — Вип. 10. — С. 444.
- ⁵⁷ *Трофимович В.* Роль Німеччини і СРСР в українсько-польському конфлікті // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали V міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. — Варшава, 2001. — Т. 5. — С. 365.
- ⁵⁸ *Трофимович В.* Радянський Союз і українсько-польська війна // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 60.

- ⁵⁹ *Постельжук О.* Українські конформістські сили в умовах зростання авторитаризму в Польщі (1935–1939 рр.) // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. — 2007. — Вип. 13. — С. 105.
- ⁶⁰ *Бухало Г.* Участь українців у Польських збройних силах у роки Другої світової війни 1939–1945 рр. // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали IX і X міжнародних наукових семінарів «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Варшава, 6–10 листопада 2001 р. — Т. 9. — С. 141–146.
- ⁶¹ *Кучерела М.* Історія Волині: 1939–1941 рр.: Навчальний посібник. — Луцьк, 2008. — С. 31.
- ⁶² *Посівнич М.* Военно-політична діяльність ОУН в 1929–1939 роках. — Львів, 2010. — С. 272.
- ⁶³ *Руккас А.* Збройний опір польських військ проти Червоної армії у вересні 1939 р. на Волині. — К., 1997. — С. 4.
- ⁶⁴ *Сергіїчук В.* Трагедія Волині. Причини та перебіг українсько-польського конфлікту в роки Другої світової війни. Видання друге, доповнене. — К., 2009. — С. 100.
- ⁶⁵ *Ісаєвич Я.* Холмсько-волинська трагедія, її передумови, перебіг, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 6.
- ⁶⁶ *Ільюшин І.* Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945). — К., 2009. — С. 380.
- ⁶⁷ *Патриляк І.* Співпраця польського населення Волині з німецькою окупаційною адміністрацією як чинник в українсько-польському конфлікті // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 70.
- ⁶⁸ *Швагуляк М.* Хроніка подій в Західній Україні у 1939–1945 рр. // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали V міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. — Варшава, 2001. — Т. 5. — С. 241.
- ⁶⁹ *Гудь Б.* Знач. праця. — С. 330.
- ⁷⁰ *Гулай В.* Роль стереотипів у поглибленні етнічних кордонів (на прикладі українсько-польського протистояння на Волині в роки Другої світової війни) // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. — Вип. 9. — Ужгород, 2008. — С. 134–136.
- ⁷¹ *Яковенко Н.* Образ поляка в українській історичній белетристиці // Польсько-українські студії. Україна–Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Матеріали міжнародної наукової конференції. Кам'янець-Подільський, 29–31 травня 1992 р. — К., 1993. — С. 132.
- ⁷² *Русначенко А.* Українці та поляки в ХХ столітті: з-під імперії до національних держав // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 30.
- ⁷³ *Кутовий Р.* Політика ОУН (Б) щодо польського населення Волині в роки радянсько-німецької війни // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки — 2010. — № 22. — С. 103.
- ⁷⁴ *Грицак Я.* Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX століття. — К., 1996. — С. 186.
- ⁷⁵ *Ільюшин І.* Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння в Західній Україні (1939–1945). — К., 2009. — С. 380.
- ⁷⁶ *Швагуляк М.* Хроніка подій в Західній Україні у 1939–1945 рр. // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали V міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. — Варшава, 2001. — Т. 5. — С. 28.
- ⁷⁷ *Кутовий Р.* Політика ОУН (Б) щодо польського населення Волині в роки радянсько-німецької війни // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки — 2010. — № 22. — С. 109.
- ⁷⁸ *Трофимович В.* Польське питання в українській політичній думці в роки Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 160.
- ⁷⁹ *Ільюшин І.* Волинська трагедія 1943–1944 рр. — К., 2003. — С. 253.
- ⁸⁰ *Сливка Ю.* Українсько-польське протистояння періоду Другої світової війни. — Львів, 2003. — С. 28.

- ⁸¹ *Макарчук С.* Цивільне населення Волині і Галичини у розрахунках і діях різних військово-політичних структур років Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 259.
- ⁸² *Зашкільняк Л.* Українське питання в політиці польського еміграційного уряду і підпілля в 1939–1945 роках // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 201.
- ⁸³ *Грицак Я.* Нарис історії України... — С. 184–185.
- ⁸⁴ *Ленартович О.* Український національно-визвольний рух на Волині в роки Другої світової війни: монографія. — Луцьк, 2011. — С. 216.
- ⁸⁵ *Грицак Я.* Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. — К., 2004. — С. 103.
- ⁸⁶ *Макарчук В.* Позиція польського еміграційного уряду в українському питанні як фактор ескалації напруженості у польсько-українських відносинах періоду Другої світової війни // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 45.
- ⁸⁷ *Ільюшин І.* Українська повстанська армія і Армія Крайова... — С. 381.
- ⁸⁸ *Грицак Я.* Нарис історії України... — С. 184–185.
- ⁸⁹ *Пелешок М.* Спогади М. Лебеда як джерело до вивчення українського національного руху в період Другої світової війни // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історія. — 2007. — Вип. 8. — С. 120.
- ⁹⁰ *Ільюшин І.* Українська повстанська армія і Армія Крайова... — С. 380.
- ⁹¹ *В'ятрович В.* Друга польсько-українська війна. 1942–1947. — К., 2011. — С. 71.
- ⁹² *Трофимович В.* Роль Німеччини і СРСР в українсько-польському конфлікті // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали V міжнародного семінару істориків «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Луцьк, 27–29 квітня 1999 р. — Варшава, 2001. — Т. 5. — С. 194; Коновалевич Т. Українсько-польський конфлікт на Волині в радянських документах 1943–1944 років // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 84–85.
- ⁹³ *Макарчук В.* Ставлення польського еміграційного уряду до проблем східного кордону Польщі у 1939–1945 рр. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 230.
- ⁹⁴ *Сливка Ю.* Українсько-польське протистояння... — С. 31.
- ⁹⁵ *Трофимович В.* Позиція польського підпілля в українському питанні у роки Другої світової війни // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2005. — Вип. 13. — С. 233.
- ⁹⁶ *Стрілка Р.* Генезис польської самооборони на Волині та її роль у захисті польського народу // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали III міжнародного наукового семінару «Українсько-польські стосунки в роки Другої світової війни». Луцьк, 20–22 травня 1998 р. — Т. 3. — С. 87.
- ⁹⁷ *Стародубець Г.* Українське повстанське запілля (друга пол. 1943 — поч. 1946 років). — Тернопіль, 2006. — С. 62.
- ⁹⁸ *Вовк О.* Організаційне оформлення ОУН в контексті політичної ситуації // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 224.
- ⁹⁹ *Кутовий Р.* Позиція польського підпілля на переговорах з ОУН(Б) весною 1943 р. крізь призму причин «Волинської трагедії» // Волинська трагедія: через історію до порозуміння. — Луцьк, 2013. — С. 58.
- ¹⁰⁰ *Ільюшин І.* Протистояння УПА і АК (Армії Крайової) в роки Другої світової війни на тлі діяльності польського підпілля в Західній Україні. — К., 2001. — С. 381.
- ¹⁰¹ *Бондаренко К.* Діяльність українських загонів самооборони на Волині, Буковині та у Галичині в роки Другої світової війни // Україна–Польща: важкі питання. Матеріали III міжнародного наукового семінару «Українсько-польські стосунки в роки Другої світової війни». Луцьк, 20–22 травня 1998 р. — Т. 3. — С. 29.
- ¹⁰² *Каліщук О.* Українсько-польське протистояння на Волині та в Галичині у роки Другої світової війни: науковий і суспільний дискурси. — Львів, 2013. — С. 139.
- ¹⁰³ *Макарчук С.* Цивільне населення Волині і Галичини у розрахунках і діях різних військово-політичних структур років Другої світової війни // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: поль-

- сько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 259.
- ¹⁰⁴ Бондаренко К. Зазнач. праця. — С. 29; Депортації українців та поляків: кінець 1939 — початок 1950-х років (до 50-річчя операції «Вісла») / упор. Ю. Сливка. — Львів, 1998. — С. 111; Попович М. Сторінки спільної драматичної історії // Волинь. Дві пам'яті. — К.; Варшава, 2009. — С. 9, 14.
- ¹⁰⁵ Заярюк А. Виконавці етнічної чистки поляків на Волині як інтелектуальна проблема // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. — Львів, 2003. — Вип. 10. — С. 263.
- ¹⁰⁶ Ісаєвич Я. Холмсько-волинська трагедія, її передумови, перебіг, наслідки // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади. — Львів, 2003. — С. 35.
- ¹⁰⁷ Грицак Я. Нарис історії України: Формування модерної української нації XIX–XX століття. — К., 1996. — С. 184–185; Грицак Я. Страсті за націоналізмом. Історичні есеї. — К., 2004. — С. 103.
- ¹⁰⁸ В'ятрович В. Друга польсько-українська війна. 1942–1947. — К., 2011. — С. 107–108; Ісаєвич Я. Зазнач. праця. — С. 33; Марчук І. Командир УПА-Північ Дмитро Клячківський — «Клим Савур». — Рівне, 2009. — С. 71–72.

Анотація. У статті аналізується стан сучасної української історіографії, її сумарна комплексна позиція щодо причин Волинської трагедії 1943–1944 рр., можна стверджувати, що глибинність та масштабність цього явища є найбільш складною та нерозв'язною проблемою об'єктивного відтворення й оцінки спільного українсько-польського минулого.

Ключові слова: українсько-польські взаємини, Волинська трагедія 1943–1944 рр., українська історіографія.

Аннотація. В статье анализируется состояние современной украинской историографии, ее суммарная комплексная позиция относительно причин Волынской трагедии 1943–1944 гг., можно утверждать, что глубина и масштабность этого явления является наиболее сложной и трудно разрешимой проблемой объективного воссоздания и оценки общего украинско-польского прошлого.

Ключевые слова: украинско-польские взаимоотношения, Волынская трагедия 1943–1944 гг., украинская историография.

Summary. The article analyzes the state of modern Ukrainian historiography, its total comprehensive position on the causes of the Volyn tragedy of 1943–1944, it can be argued that the depth and magnitude of this phenomenon is the most difficult and intractable problem reproduction and objective evaluation of the joint Ukrainian-Polish past .

Key words: Ukrainian-Polish relations, 1943–1944, Volyn tragedy, Ukrainian historiography.

Valeriy SOLDATENKO,

Doctor of History, Professor,

Director of the Ukrainian Institute of Historical Memory;

Yaroslav ANTONYUK,

PhD (History), research worker of the Department for Research of Historical Tragedies of the Ukrainian Institute of Historical Memory

ON CLARIFYING THE REASONS OF THE VOLHYNIAN TRAGEDY IN 1943–1944: MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHIC DISCOURSE

The Ukrainian-Polish relations in the 20th century are full of tragic events burdened with a number of old and new stereotypes. Until now they are not only emotional subject of scientific debates, but also an element of growing ideological and political confrontation, which leads to continuous tension in the relations. Currently the Volhynia tragedy of 1943–1944 is the most difficult and unresolved problem for objective reconstruction and evaluation of the joint Ukrainian-Polish past.

In the Soviet times, this topic was not raised and was generally prohibited in order to avoid inter-ethnic tensions with the neighboring friendly socialist state — the Polish People's Republic. Only the geopolitical changes of the 80–90s of the last century and growing interest to the policy of national memory and its realistic content placed the blood-shed events of this international tragedy on the cutting edge of scientific debate.

According to Yaroslav Grytsak, this, in fact, became the first valid substantive discussion in Ukraine on the past events. The ability to critically review the historical heritage contributed to restoration of confidence in Ukrainian historiography on the academic level¹.

Scientific discussion between Polish and Ukrainian historians revealed a significant difference in approaches to investigation of the Volhynia tragedy. Foreign colleagues focus on the events in summer 1943 in Volhynia as the most advantageous to prove their position. Even relatively objective researchers among Polish histori-

ans emphasized in their works that Ukrainians lived better in the Second Rzeczpospolita than in the Soviet Union. However, they were not aware of this letting the tragedy happen².

The Ukrainian historians, on the contrary, try to expand the chronological frames of confrontation to the period of 1942–1943. They consider that the ethnic-national tragedy in Volhynia and in the Western Polissie has long roots³.

In Poland, research of the Volhynia tragedy events began much earlier and were more intensive, so the Ukrainian historians in their research still occupy a defensive position⁴. Despite some backlog of the Ukrainian historiography from Polish in the last twenty years, the local researchers have made substantial scientific progress in investigating the Ukrainian-Polish conflict of the Second World War⁵.

Today, Ukraine does not have separate historical schools in research of this complicated and controversial problem of the joint experience. However, according to Ihor Ilyushin, there is a conventional division into Kyiv, Galician and Volhynia research areas. Representatives of each have their own approaches⁶.

In the Ukrainian historiography the roots of the conflict are dated back to the early Middle Ages⁷, particularly in the aggressive plans of Boleslaw, the Brave⁸. Scientists objectively prove that Volhynia was never loyal to the Polish invaders. The local Orthodox nobility, based on the alliance with Lithuania, mounted resistance to the expansion of Catholicism in the east⁹ playing the main part in preservation of the Orthodox in Ukraine¹⁰. Population of Volhynia and Polesse actively participated in the Cossack and peasant uprisings of the late 16th century in Khmelnytsk area and in Koliivshina¹¹. Historians also state that the Polish uprisings in the 19th century undermined the influence of the Polish nobility in Volhynia and gave impetus to the development of the Ukrainian liberation movement¹². According to Bohdan Hud's research, since the mid 17th century depolonization of Ukraine lasted over several centuries. Moving from east to west, following the peasant agrarian riots of landlord's estates on the Right Bank in 1917–1918 (death of «Arcadia») it paved its way to the Western Ukraine¹³.

War between the Western Ukrainian People's Republic and Poland in 1918–1919 lost by the Ukrainians became an important element in development of prerequisites for the conflict between the two nations. According to one of the versions, this was, in fact, continuation of this war or the Second Polish-Ukrainian War of 1942–1947¹⁴.

Neglect by the Polish government of the decision of the Conference of Ambassadors in Paris on the autonomy of Eastern Galicia (Volhynia was never mentioned) undermined faith of the Ukrainians to have a legal influence on the situation through international institutions¹⁵. According to Igor Ilyushin, the Volhynia tragedy was a kind of revenge for historical injustice¹⁶.

Recognizing the importance of these historical factors, the Ukrainian historiography sees the main prerequisites and causes of the conflict in the politics of the Second Rzeczpospolita and the position of the Polish government in exile.

In the interwar period, the Governor Henryk Jyzewski initiated a special Volhynian policy, which consisted in gradual assimilation of the local Polish population. Loyal attitude of Ukrainians to the power was encouraged while development of the national consciousness was restrained¹⁷. The Governor assisted in creation of the pro-government party «the Volhynian Ukrainian Association» on June 29, 1931 in Lutsk¹⁸.

In order to prevent propagation of Ukrainian nationalism and communism from the Eastern Galicia to Volhynia, the Polish authorities created in 1932 the so-called «Sokal border»¹⁹. Despite the declaration of equality of citizens, the Polish authorities tried to control the rural local governments, where Ukrainians dominated²⁰. Moreover, the Volhynian policy was opposed by the local Poles, because they did not support any idea of cooperation with Ukrainians²¹.

Following the policy of statism, activities of the Polish state were in contradiction to the interests of national minorities favoring the desires of the title nation²². So, with the assistance of government, the number of Poles in Volhynia in the interwar period more than tripled²³. Due to the state preferences they were in a much better financial situation than Ukrainians²⁴.

Special benefits were provided to military colonists — «osadniks». As Henrik Sienkiewicz wrote in his novels about «remote villages», the state land stock allocated land in the Ukrainian territory overcrowded with the ethnic Ukrainians to provide it along with credits to the demobilized Polish officers and soldiers. According to research by Igor Derevyany, 80,000 hectares of arable land was divided into parcels during 1919–1939, 3/4 of which was distributed among Polish colonists, mostly osadniks²⁵.

They were to create farms, promote Polish culture and, if necessary, to struggle with internal and external enemies of the state²⁶.

Semimilitary formations, such as the Shooting Union, the Union of Reservists, Reserve Officers Union and the Union of Hartsers were created with involvement of Polish colonists. One of the priority areas of their responsibilities set forth in the statutes was a physical and ideological training of the local Polish youth²⁷. After several years, as it was expected after training, it tried to curb the Ukrainian aspirations with weapons.

Vasyl Reznik noted that the land reform was planned to increase the percentage of Poles and to accelerate assimilation of the local population²⁸. State agrarian policy resulted in aggravation of the land problem of the Ukrainian peasantry and exacerbated ethnic tension²⁹. Agrarian overpopulation with low levels of urbanization and rapid population growth deepened the economic weakness of Poland³⁰. Deprived of the opportunity to earn a living in few cities, where leading positions were occupied by Jews and Poles, about 40,000 Volhynia natives were forced to emigrate to Canada, USA and Argentine³¹. Polish immigration policy was designed to strengthen the position of Poles in the region. During the 30-s of the 20th century the Ministry of Labor and Social Care and the Ministry of Foreign Affairs authorized a number of legal acts facilitating emigration of Ukrainians overseas. Poles, on the other hand, were in every way prevented from leaving the country³².

The global economic crisis led to massive impoverishment of the Ukrainian peasants. As a result, during the 1931–1935 in Volhynia and especially in Polesye where CPWU became influential, a wave of armed actions were taken against the landlords and the colonists³³. Over 80% of these attacks were carried by the Ukrainian peasants, who suffered from the land hunger³⁴. Responding to this the Polish government «pacified» (with weapons) the Ukrainians³⁵.

Disillusion of Ukrainians in possible legal protection and defending their rights resulted in growing popularity of the nationalist ideology. As of 1935 the Polish intelligence estimated the size of the illegal network of Ukrainian nationalists in Volhynia in 790 people³⁶. In its struggle the OUN members employed terror against individual members of the administration and Ukrainians loyal to the authorities. The purpose of «combat actions» were not physical extermination of the colonists, but attracting attention of the world community³⁷. Determination of actions and support of Germany gradually turned OUN into the most influential illegal political force in the Western Ukraine.

Ukrainian intelligentsia suffered significant oppression by the Polish government. In particular, in 1930 in Volhynia, only 1% of people were engaged in intellectual work and the Poles among them were four times more than the Ukrainians³⁸. At the same time, many Ukrainian cultural heritage objects were promoted as the achievements of the Polish nation³⁹. At the state level, the title nation was represented as more civilized and developed.

Service in the army was a powerful instrument of assimilation impacts of the Polish culture on the Ukrainians⁴⁰. In addition, the Polish semimilitary organizations imposed alien historical memory to the Volhynians⁴¹.

Along with the national and economic oppression, Ukrainian Orthodox experienced powerful influence of the catholic faith. Switching Orthodox faith to catholic was encouraged with prospects for employment⁴². According to the research of Volodymyr Borschevych, such policy towards the Orthodox church has a reverse effect. Priests reflected on their own identity and were quickly Ukrainized⁴³. According to Oksana Aleshina, separation of the Orthodox Church in Poland from the Moscow Patriarchy played a leading role in this⁴⁴. Oleksander Postelzhuk believes that support provided to the process of de-Russification of the church in Volhynia by the conformist Ukrainian political forces was equally important⁴⁵. Gradually, without the support of the Polish government the Greek Catholic churches began restoring their influence in the Lutsk diocese, which ended only in 1939⁴⁶. Thus, significant transformations took place in the traditional religious life in Volhynia in the interwar period. Yuri Kirichuk concluded that persecution of Orthodox Ukrainians in the interwar period by the Polish government and the growth of their national consciousness caused «echo of the medieval religious wars» in 1943 in Volhynia⁴⁷.

The situation in Volhynia aggregated even more with the appointment in February 1939 the new governor Oleksander Havke-Nowak, who pursued much tougher policy towards Ukrainians⁴⁸ officially labeled with such names as «Rus», «Orthodox», «local»⁴⁹. There was a return to the endetsky concepts of mononational state with unfolding policy of «strengthening Polishness»⁵⁰. This was most clearly manifested in the repressive activities of the Corps of Border Protection (CBP)⁵¹. In cooperation with the Provincial Office and the local administrative authorities, he affirmed the policy of the territory polonization by the radical methods⁵².

Over time the Polish government began to treat the Ukrainian liberation movement as a subversive work of the Germans⁵³. Arrests of the activists and development of the network of informants became the main means of struggle⁵⁴. Aware of the consequences of their policy many Poles rightly feared that Ukrainians would support any aggressor. Therefore, during the 1937–1939 period there were mass arrests of political activists of underground political forces (especially among the OUN members)⁵⁵. Yet the Polish government repressions against activists of the national liberation movement only strengthened it⁵⁶.

From the beginning of the Second World War the Ukrainians showed their loyalty to the Polish authorities irrespective of incitement of ethnic hatred in the region⁵⁷ and active anti-Polish policy⁵⁸. The Ukrainian National Democratic Association and the Volhynia Ukrainian Association called for the countrymen to support the Poles in the war⁵⁹. The Ukrainian soldiers in the Polish army did not desert to the enemy⁶⁰, while civilians did not raise anti-Polish revolt⁶¹. Even the OUN Territorial Executive Board demanding guarantees of obligations fulfillment from the Germans kept low profile⁶². Only some insignificant number of Ukrainians used the situation into their advantage. In order to get hold of weapon they disarmed Polish soldiers and attacked policy districts⁶³.

At the same time, Poles protested against the loss of their privileged position in Volhynia from the very beginning of the occupation. In particular, the London emigration government in exile was hostile to the establishment of Ukrainian statehood on these lands⁶⁴. They evidently did not understand the current situation⁶⁵. The Poles did not consider Ukrainians as equal partners. Ukrainians were demanded to be loyal to the Polish government on conditions of its actual absence. The problem of Kresy Wschodnie (Eastern Borderlands) was territorial, but not national to the emigration government⁶⁶. Favorization of the local Ukrainians by the Soviet and German authorities were interpreted by the Poles as the act of treason⁶⁷.

Michael Shvagulyak wrote: «Anti-Ukrainian prejudices and traditional megalomania in political discourse of the Polish leaders prevailed over considerations dictated by the national interests»⁶⁸. This position was fully supported by the Polish minority in Volhynia, which was under the burden of traditional and new stereotypes. The historical literature by Henryk Sienkiewicz had a significant influence on its formation⁶⁹. The negative image of the

Ukrainian prevented from seeking mutual understanding⁷⁰. The Ukrainian society due to historical fiction also created a negative stereotype of Pole as an impudent and treacherous tyrant⁷¹.

Inter-ethnic tension was intensified by the fact that Poles had international recognition and a government in exile⁷². As Roman Kutovyi indicated, the Poles had a weak voice in the politics, while Ukrainians did not have it at all⁷³. The emigration government made no secret of its plans to return with the help of the Western states «Kresy Wschodnie» lost in 1939⁷⁴.

This totally contradicted to the program principles of OUN (Bandera)⁷⁵. OUN viewed the Second World War as a chance for regaining the statehood⁷⁶. Its radical nature conditioned to certain extent severe confrontation⁷⁷. The OUN leaders saw imperial threat to the Ukrainian people in the statements of the London emigration government. At the same time they recognized the right of the Poles for their own state⁷⁸.

Attempts to find the reasons of the Ukrainian-Polish conflict seem to be not finalized and are limited only to analysis of relations between the two nations⁷⁹. Influence of other factors became especially noticeable from the beginning of the Hitler occupation.

Since the beginning the Nazis were doing everything possible to prevent any alliance between Ukrainians and Poles. Flirting with one and then with the other party, they incited mutual hatred⁸⁰. The ideology of racism, which they followed, aimed at extermination of the most of the Slavic peoples. Therefore, this ethnic conflict was very beneficial for them⁸¹.

Leonid Zashkilnyak believes that the Soviet leadership is also responsible for the Volhynia tragedy, because for a long time it did not have a clear position on the future of these lands⁸². However, shifting the blame on external factors still can not deny the obvious: the Ukrainian and Polish political leadership was to be blamed in the first place⁸³.

In contrast to other Western Ukrainian territories, Volhynia and Polessie became the part of the Reich Commissariat «Ukraine», distinguished by a particularly intolerable form of occupation. Gradually, the situation developed not for the OUN benefit. Influence of the Poles in the occupation administration increased and the Germans began to arrest the most active Ukrainians on denunciations. Young people concentrated in the woods in order to escape from removal for forced labor. At the same time Soviet par-

tisans started their activities, so they could attract this youth into their ranks. In this regard, the OUN leadership issued the order for the Ukrainian police in Volhynia and Western Polessie to go underground during the March 1943. This was the beginning of creation of the first the Ukrainian Rebel Army (URA) detachments⁸⁴.

According to Yaroslav Gritsak, the situation of hatred between Poles and Ukrainians in Volhynia could last long and would not develop into mutual extermination unless a strong reason⁸⁵. Enrollment of Poles to the German punitive police detachments was one of them⁸⁶. These detachments were called to perform punitive operations of the occupation administration⁸⁷. Launching of mass terror against the Ukrainians was for the Polish minority, which in rural areas did not exceed 7%, tantamount to suicide⁸⁸. Maria Peleshok using the memoirs of Mykola Lebed, which represented the official interpretation of inter-ethnic conflict by the OUN leaders, confirms the mentioned considerations⁸⁹.

In addition, the OUN and URA documents stated that they were pushed for armed depolonization of Volhynia because of terrorist activities of the Polish underground against Ukrainians in Holmschyna area⁹⁰, where the killings under the guise of fighting with collaborators continued throughout 1942⁹¹.

Cooperation of the Polish underground with the Soviet partisans also had some influence. The partisans created their bases and developed the surveillance network in the Polish villages⁹². At that time the Poles perceived the Soviet Union as a temporary ally in the anti-Hitler coalition and even assumed that after the war it would help to return «Kresy Wschodnie»⁹³.

Dissolution of the diplomatic relations between the USSR and the London government in exile in April 1943 accelerated the development of Polish own armed forces⁹⁴. In future they anticipated to perform deukrainization of Volhynia and Halychyna. Mass dislodging of Ukrainians to the Soviet Union was planned along with forced polonization of those left and encouragement of Poles to occupy the western Ukrainian territories⁹⁵. As Roman Strilka wrote, «The Polish self defense could not be other than anti-Ukrainian force in those complicated conditions»⁹⁶.

At the same time URA significantly strengthened its positions. Within a few months URA managed to take control over the large areas and started creating its own administration — underground (finally formed in August 1943, when the Poles were expelled from

the city)⁹⁷. The rapid development of Ukrainian and Polish underground, the growing competition between them for resources would have inevitably led to the armed clashes⁹⁸.

According to Roman Kutovyi, in the spring of 1943 the main OUN administration initiated the talks with the Armia Krajowa in Lviv. The OUN members took quite a compromise stance offering to coordinate actions of both military undergrounds for joint removal of the inter-ethnic tensions and resolving territorial disputes in the future. They were ready to joint the Ukrainian-Polish federation after the war. However, the Polish government in exile was not prepared to make concessions to the Ukrainians. This created conditions for conflict escalation⁹⁹.

Social problems only added to the political differences. The URA leadership provided Ukrainians free of charge with the native Ukrainian lands released from the Poles. Therefore, farmers were actively involved to inter-ethnic struggle¹⁰⁰.

Attitude to the enemy was often influenced by situations and by emotions¹⁰¹. Oksana Kalischuk indicated that during 1941–1942 the public moral of the Volhynian citizens underwent considerable transformations. There was a process of moral exhaustion and even depletion in certain citizens and in the whole families. A number of factors had an impact on this situation (extermination of thousands of prisoners in the Soviet prisons and of the Red Army war prisoners, removal to the forced labor, etc.)¹⁰². A mass extermination of Jews by the Germans had especially significant impact on the devaluation of human life¹⁰³. Thus, the causes of conflict are complex and both sides were involved in its heating up.

Until now none of the most controversial problems in the Ukrainian history is the prove of existence of official order of the OUN leadership for the armed depolonization.

Kost Bondarenko believes that it was likely to happen in early 1943. This statement is shared by Myroslav Popovych. He indicated that a significant predominance of Polish victims of the conflict, especially in Volhynia, confirms conjecture that the initiative belonged to the «Ukrainian side». The researcher considers that the responsibility for the bloodshed rests with the OUN leadership. This idea is shared by Ihor Ilyushin¹⁰⁴.

Andriy Zayarniuk noted that in analyzing the causes of conflict, it is necessary to consider the relations between macrofactors and actions of particular individuals¹⁰⁵. According to Yaroslav

Isaievych, it was typical in Volhynia when the local URA leadership made independent decisions. Often, it presented the OUN leaders with a *fait accompli*. He considers that the OUN leader in the south western Ukrainian territories Dmytro Klyachkivskyy (Klim Savur) was responsible for issuance of an order for armed depolonization of Volhynia and western Polissya¹⁰⁶. Yaroslav Grytsak shares this opinion noting that in the wartime this could be the oral order. He believed that organized, massive and systematic anti-Polish actions suggests that they were planned «from above». The researcher suggests that the leadership of the OUN and URA in Volhynia wanted thereby to consolidate their position and to remove Mykola Lebed from power. Perhaps in the beginning the URA leadership viewed terror as a means of psychological pressure, but the situation quickly got out of control¹⁰⁷.

Volodymyr Vyatrovych does not agree that senior OUN leadership issued an order on Volhynia depolonization. As a proof of his position, he cites the resolutions of the Third Conference of the OUN (February 1943) and the Third Extraordinary Large Assembly of OUN (August 1943). They contain no calls for extermination of the Poles. In his view, the first attacks on Polish settlements that occurred in March 1943 in Kostopilshchyna and Sarnenshchyna area were taken by the anarchist groups under the nominal leadership of Taras Bulba-Borovets. This opinion was supported by Igor Marchuk. He believes that there is no concrete evidence of Klim Savur written order to kill the Poles. According to Yaroslav Dashkevych, fighting with the Poles in Volhynia was a natural part of the liberation struggle against three enemies united by the anti-Ukrainian ideology¹⁰⁸.

Thus, analyzing the state of the modern Ukrainian historiography and its general comprehensive position on the causes of the Volhynia tragedy of 1943–1944, one may state that it proves the depth and magnitude of this process. The dominant opinion among scholars is that the interwar anti-Ukrainian policy of the Second Rzeczpospolita was the main prerequisite for this inter-ethnic conflict. National, social, religious and economic oppression of the Ukrainians by the authorities subsequently developed into a «blind people's anger» against the Poles. The position of the Western powers that traditionally supported the Polish plans in the east also contributed to the conflict.

The Ukrainian historians believe that severe German occupation regime in the region, which contributed to the escalation of tensions between the Ukrainian and Polish, was an important factor in the armed conflict in Volhynia and Polissya. Among other equally significant causes of the conflict the following are mentioned: tough policy of the London government in exile and its desire to preserve the «Kresy Wschodnie» at all costs, the Polish collaboration, terror against the Ukrainians in the Holmschyna territory, co-operation of the Soviet partisans with the Polish underground and formation of Polish partisan forces, competition between partisan detachments for the resources, stereotypes dominating among the population that impeded mutual understanding.

The Ukrainian historians recognize that creation of the Ukrainian Rebellian Army exacerbated the problem of control over large territory of Volhynia and Polessie, which was claimed by both sides. The tragedy is that Polish minority clearly overestimated its own strength and decided not to cooperate with the Ukrainian insurgents, but to exercise the armed resistance against them.

The problem of presence / absence of the OUN order on armed elimination of the Poles from the territory of Volhynia and Western Polessye remains the most controversial issue among historians. Some historians consider that the order probably existed. Others believe that it could be a personal initiative by Klim Savur, which was not negotiated with the senior leadership. A significant number of researchers believe that the conflict was a spontaneous uprising of the Ukrainian peasants, not controlled by any political force.

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПУБЛІЧНО ДИПЛОМАТІ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Вислів Натана Ротшильда «Хто володіє інформацією, той володіє світом» за понад два століття не лише не втратив своєї актуальності, а й з розвитком новітніх технологій набув принципово нового змісту. Сьогодні важливо вміти не тільки отримувати достовірну інформацію, а й ефективно її розповсюджувати.

Індивідуальна, групова та масова свідомість дедалі узалежнюються від діяльності ЗМІ та масової комунікації засобами інтернету. У сучасну дипломатичну лексику увійшли такі словосполучення, як «інформаційна війна», «інформаційне протистояння», «інформаційна кампанія», «м'яка сила» тощо.

Сучасний світ під впливом різних глобальних змін рухається у напрямку багатополлярної світобудови з новими потужними гравцями, фінансово-економічними та геополітичними центрами, тому тематика публічної дипломатії як одного з найважливіших інструментів досягнення стратегічних зовнішньополітичних цілей є надзвичайно актуальною.

Метою публічної дипломатії є захист та просування національних інтересів держави шляхом інформування зовнішньої аудиторії про внутрішню та зовнішню політику, налагодження довготермінових взаємовідносин, які створюють сприятливі умови для державної політики, зокрема впливу на суспільну думку й на тих, хто її формує. У ХХІ столітті публічна дипломатія стала вагомим чинником міжнародного життя переважної більшості розвинутих держав.

Успішність реалізації пріоритетів зовнішньої політики все більше залежить від іміджу держави за кордоном. Адже в су-

часному глобалізованому світі питання формування позитивного образу країни є одним з найважливіших факторів успішного здійснення зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності. З іншого боку, імідж — це зведений показник авторитету держави в очах закордонної громадськості, успішності держави як на зовнішній, так і на внутрішній арені.

Яким є сьогодні узагальнений імідж України у світі? Хоч як це не прикро констатувати, ми ще не досягли того, щоб він був достатньо виразним і привабливим. Слід, однак, зазначити: багато з тих негативів, з якими асоціюють Україну, — це стереотипи і міфи, які часто тягнуться за Україною ще з радянських часів або ж результат зовнішнього інформаційного впливу, який не можна недооцінювати.

Важливе значення для ефективної реалізації цілей публічної дипломатії має комплекс заходів, спрямованих на формування месиджів, орієнтованих на інформування цільових аудиторій та окремих груп людей за кордоном.

Створення та розвиток інструментів комунікації, відповідних інформаційних програм, прями контакти між громадськими інститутами, ЗМІ, реалізація іміджевих проєктів, пропаганда своєї культури, цінностей за допомогою телебачення, радіо, туризму, театру, спорту тощо — ці принципи взяті на озброєння багатьма країнами сучасного світу. Заходи публічної дипломатії багато років успішно використовуються країнами Заходу з метою формування та просування вигідного образу своєї держави, ідеології, культури, пропаганди демократичних та цивілізаційних цінностей.

Більшість передових держав світу починають цю роботу зі створення концепції бренд-іміджу, який однаковою мірою був би привабливим для закордону і прийнятним та об'єднувальним для своїх громадян.

Одним з найбільш успішних прикладів брендингу є Швеція. З назвою цієї країни в усьому світі виникають стійкі асоціації: високі стандарти життя, соціальна система, добробут, нейтралітет, екологія, наука, такі всесвітньо відомі бренди, як «Вольво», «Еріксон», «СААБ», «Електролюкс», «АББА», Астрід Ліндгрєнн, Аугуст Стріндберг, Ингмар Бергман, Альфред Нобель.

Нинішній образ Швеції, звичайно ж, не створився само собою. Впродовж багатьох років шведи старанно вибудовували його, позбавляючись не вигідних стереотипів і зміцнюючи ті стійкі асоціації, які виставляють країну в привабливому світлі. А

в 2005 році т.зв. Комітет популяризації Швеції, до якого увійшли представники МЗС, який координує всю цю діяльність, Шведського інституту, агенції VisitSweden, агенції Invest in Sweden, шведської Торговельної Ради тощо, затвердив спеціальну бренд-платформу, яка стала основою для подальшої роботи з підвищення іміджу країни у світі.

Якщо дуже стисло, то в центрі цієї концепції стоїть поняття «прогресивності», тобто бажання постійно все поліпшувати (властивість, яка, на думку шведів, відрізняє їх від інших і має приваблювати іноземців). В основі «прогресивності» лежать чотири наріжних камені — основоположні цінності: інновативність (здатність бачити речі під новим кутом зору, бачити нові можливості і нові рішення), відкритість (позитивне ставлення до вільного висловлення думки, до відмінностей між людьми, культурами, стилями життя), піклування (забезпечення відповідного захисту і безпеки для кожного) і автентичність (природність, недоторканність, надійність, щирість, зв'язок зі своїм корінням і, водночас, відкритість до майбутнього).

Найголовніше, що цю платформу приймали не просто так. Вона справді працює, причому дуже ефективно. Якщо ви забули, чим для вас має запам'ятися Швеція, вам про це делікатно, але водночас дуже наполегливо нагадають у вигляді написів на сувенірній і промо-продукції, в якісних путівниках і фотоальбомах, під час екскурсій, в ресторанах, в аеропортах, врешті-решт, навіть прості громадяни, спілкуючись з вами, охоче розкажуть вам кілька легенд, згадають кількох всесвітньо відомих шведів, навіть розкажуть анекдот про себе самих, але все це тільки зміцнить ваші позитивні уявлення про Швецію.

За роки незалежності в Україні було кілька спроб розробки концепції брендингу. В 2010 році на замовлення МЗС України було підготовлено стратегію позиціонування української держави за кордоном «Бренд „Україна»». Зокрема, було розроблено спеціальний логотип країни, кольорову гаму, елементи орнаментики, унікальний шрифт. На основі спеціального дослідження було сформульовано основні цінності нації як брэнда, головними з яких є відкритість, духовність, традиції, народовладдя тощо. Поряд зі створенням візуальних образів сформульовані вербальні та текстові елементи рекламної продукції, правила використання брэндових елементів, основних повідомлень, визначено цільові аудиторії, методи та інструменти майбутньої

кампанії з просування бренда країни. Стратегію було узагальнено у вигляді брошури — Brandbook українською мовою.

На жаль, з різних причин ця стратегія тоді не стала загальнодержавною. Хоча за умови доопрацювання вона могла б лягти в основу такої державної стратегії.

Звичайно ж, брендинг країни із залученням відомих міжнародних PR-агенцій — справа не з дешевих. Провідні світові держави щороку витрачають кілька мільярдів доларів на підтримку свого іміджу за кордоном (Саудівська Аравія, наприклад, 6 мільярдів доларів США).

Однак рано чи пізно це питання нам таки доведеться вирішувати, оскільки чітко сформулювати для самих себе і для світу, якими нам хотілося б, щоб нас сприймали за кордоном, безумовно, потрібно. Образ України, який ми створимо, має бути привабливим, реалістичним, сучасним і, якщо хочете, навіть нав'язливим. Після того, як це буде зроблено, всі — і держава, і зацікавлені недержавні та бізнес-структури — повинні тягнути за один кінець каната: в руслі цієї стратегії має відбуватися вся іміджева робота — виробництво фільмів, поліграфічної та сувенірної продукції, а також розвиток туристичної індустрії.

Окрім брендингу, важливим питанням для України залишається забезпечення паритетності у власному інформаційному просторі та збільшення присутності у світовому інформаційному полі. Потреба залучення громадськості на свій бік в умовах миттєвого поширення інформації, так само як і дезінформації, сьогодні стає особливо важливою.

Забезпечення позитивного сприйняття України широкими колами громадськості зарубіжних країн та відповідного позиціонування у світових інформаційних потоках є одним із засобів підвищення успішності країни у конкурентній боротьбі на міжнародних ринках збуту та інвестицій.

Для реалізації цієї мети Україна має спрямувати свої зусилля на забезпечення розуміння іноземною аудиторією нашої політики. Ця функція здебільшого покладена на Міністерство закордонних справ України та наші дипломатичні установи за кордоном.

Інформаційна робота здійснюється посольствами та іншими дипломатичними установами України шляхом доведення до політикуму, громадськості та представників мас-медіа інформації про зовнішньополітичні пріоритети України, позицію нашої держави з важливих міжнародних питань, пропагування укра-

їнської культури, висвітлення економічного й туристичного потенціалу нашої держави.

Посилюється співпраця з аналітичними центрами, які спеціалізуються у сфері зовнішньої політики. У контексті економізації зовнішньополітичної діяльності нашими закордонними дипломатичними установами активно розповсюджується інформація щодо інвестиційних можливостей України. Зокрема, широко використовується практика організації презентаційних заходів за участю регіонів України, презентацій туристичних можливостей нашої та українського бізнесу.

Діяльність МЗС також спрямована на розширення присутності «української тематики» у міжнародному інформаційному просторі. Посилення інформаційної присутності України у світових ЗМІ, а також організація важливих іміджевих проєктів стали суттєвим доповненням до зусиль, спрямованих на активізацію інвестиційного співробітництва з іноземними партнерами, збільшення туристичних потоків в Україну, належного інформаційного супроводу реформ.

Водночас зусиль лише МЗС для реалізації цих завдань недостатньо. Пріоритетного значення на нинішньому етапі набуває забезпечення чіткості та системності в реалізації державної політики в галузі підтримки і розвитку українського інформаційного простору, вдосконалення національної інформаційної інфраструктури, організації та забезпечення міжнародного інформаційного обміну й інтеграції інформаційного простору України у світовий інформаційний мас-медійний.

Зокрема, існує необхідність більш тісної горизонтальної координації дій відповідних центральних та регіональних органів виконавчої влади щодо забезпечення національних інтересів нашої держави з протидії реальним та потенційним викликам і загрозам в інформаційній сфері. Адже відсутність інформації про державу у світовому інформаційному просторі завдає такої ж шкоди національним інтересам, як і присутність негативної інформації.

Ми маємо домогтися того, щоб Україну в світі почали сприймати через позитив. А найкращим індикатором цього стане збільшення кількості туристів і обсягів іноземних інвестицій в українську економіку.

Анотація. У статті йдеться про мету публічної дипломатії, яка є захистом та просуванням національних інтересів держави шляхом інформування зовнішньої аудиторії про внутрішню та зовнішню політику, налагодженням довготермінових взаємовідносин.

Ключові слова: публічна дипломатія, національні інтереси, державна політика, інформація, сучасний світ, МЗС України.

Аннотация. В статье идет речь о целях публичной дипломатии, которая является защитой и продвижением национальных интересов государства путем информирования внешней аудитории о внутренней и внешней политике, налаживанием долгосрочных взаимоотношений.

Ключевые слова: публичная дипломатия, национальные интересы, государственная политика, информация, современный мир, МИД Украины.

Summary. The article deals with the purpose of public diplomacy to protect and advance national interests by informing foreign audiences about domestic and foreign policy, adjusting long-term relationships.

Key words: public diplomacy, national interest, public policy, information, modern world, the Ministry of Foreign affairs of Ukraine.

Yevhen PEREBYINIS,

Director of the Information Policy Department,
MFA of Ukraine

ROLE AND PLACE OF PUBLIC DIPLOMACY IN PROVIDING THE STATE NATIONAL INTERESTS

Nathan Rothschild's expression «Who owns the information, he owns the world» has not only preserved its relevance for over two centuries, but also acquired a radically new meaning with the development of new technologies. Today it is important not only to be able to receive reliable information, but also to disseminate it effectively.

Individual, group and mass consciousness becomes more and more dependent on the activities of mass media and Internet. Modern diplomatic vocabulary has been enriched with such phrases as «information warfare», «information confrontation», «information campaign», «soft power», etc.

The modern world driven by various global changes is moving towards multi-polar universe with new powerful players, financial, economic and geopolitical centers, therefore public diplomacy as a major strategic tool to achieve foreign policy goals becomes very topical.

The purpose of the public diplomacy is to protect and promote the state national interests by informing foreign audiences about domestic and foreign policy, establishing long-term relations that create favorable environment for the state policy, in particular impact on the public opinion and on those forming it. The public diplomacy in the 20th century became an important factor in the international life in the most of the developed countries.

The success of the foreign policy priorities more and more depends on the country's image abroad. After all, creating a positive image of the country is one of the most important factors for successful foreign policy and foreign economic activity in today's globalized world. On the other hand, image of the country is the ag-

gregates of the state authority in the eyes of foreign public, successful activities of the state at home and abroad.

What is the general image of Ukraine in today's world? It is sad to state that we have not yet achieved a level of being sufficiently expressive and attractive. It should be noted, however, that many of the negative factors associated with Ukraine are the stereotypes and myths rooted in the Soviet era or resulted from the external information impact that can not be underestimated.

A set of measures designed to formulate messages aimed at informing the target audiences and groups abroad is important for the effective implementation of the public diplomacy goals.

Creation and development of communication tools, relevant information programs, direct contacts between the public institutions, the media, implementation of image projects, promotion of the cultural values through television, radio, tourism, theater, sports, etc. — these are the principles adopted by many countries in the modern world. The public diplomacy measures have been used successfully for many years in the West in order to create and promote favorable image of the state, its ideology, culture, democratic and civilized values.

The majority of the advanced countries in the world begin this work by creating the brand image concept, which would be equally attractive to foreign countries as well as acceptable and unifying for their own citizens.

Sweden is one of the most successful examples of branding. The name of the country causes all over the world such persistent associations as high living standards, social system, welfare, neutrality, ecology, science, the world famous brands such as Volvo, Ericsson, SAAB, Electrolux, ABBA, Astrid Lindhrenn, August Strindberg, Ingmar Bergman, Alfred Nobel.

Certainly, the current image of Sweden was not created all at once. For many years the Swedes carefully developed it, getting rid of unfavorable stereotypes and reinforcing those persistent associations that put the country in an attractive light. In 2005, the so-called Committee on Popularization of Sweden composed of the representatives of the Ministry of Foreign Affairs of Sweden as the coordinator of all these activities, the Swedish Institute, the VisitSweden Agency, the Invest in Sweden Agency, the Swedish Trade Council, etc., approved a special brand platform of the country, which became the basis for further work to improve the image of Sweden in the world.

In short, the core of this concept is the notion of advancement, i.e. the desire to constantly improve everything (feature, which, according to the Swedes, distinguishes them from others and attracts the foreigners). Advancement is based on four cornerstones, the fundamental values – innovation (the ability to see things from a new perspective, see new opportunities and new solutions), openness (positive attitude to free expression, the differences between people, cultures and lifestyles), care (ensuring adequate protection and security for everyone) and authenticity (naturalness, integrity, reliability, honesty, connection to the historical roots and at the same time, the openness to the future).

Most importantly, this platform was adopted because it really works and is very effective. If you have forgotten what you have to remember about Sweden, you will be delicately, but yet aggressively reminded on that in the form of inscriptions on the souvenirs and promotional products, in the glossy guidebooks and photo albums, during excursions, in the restaurants and airports, after all, even ordinary citizens, communicating with you, are always willing to tell you a few legends and remember several world-famous Swedes, even to tell a joke about themselves, but all for only strengthening your positive view of Sweden.

Since independence, Ukraine had several attempts to develop the concept of its own branding. In 2010, a strategy for positioning the Ukrainian state abroad «Brand of Ukraine» commissioned by the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine was prepared. In particular, a special logo of the country, color range, elements of ornamentation and unique fonts were developed. A special study was conducted to formulate the basic values of the nation as a brand, among which the most important include openness, spirituality, traditions, sovereignty and so on. Along with creation of the visual images the verbal and textual elements of the brand were created including the rules of using the brand items, key messages, the target audiences identified, the methods and tools for future campaigns on branding the country. The strategy was summarized in a brochure «Brandbook» in the Ukrainian language.

Unfortunately, for various reasons, this strategy did not become nationwide then. Although it may form the basis of the national strategy on condition of its modification.

Branding the country with involving of the known international PR-agencies is surely not cheap. The world's leading states spend

several billion dollars to support their image abroad (the Saudi Arabia, for example, invests 6 billion USD).

But sooner or later we will have to decide this issue for ourselves and for the world on how we would like to be perceived abroad. The image of Ukraine that we will create should be attractive, realistic, modern and, if you like, even obtrusive. Once this is done, the state, the interested NGOs and businesses should be on the same track with this strategy in implementing the whole image work – film production, printing and souvenirs production, as well as the tourism industry development.

In addition to branding it is important for Ukraine to ensure parity in its information space and to increase its presence in the global information space. Under conditions of an instant dissemination of information as well as misinformation it is extremely important to enlist sympathies of the public.

Providing a positive perception of Ukraine by the general public abroad and its appropriate positioning in the global information flows is one of the ways for increasing success of the state in the competing environment of the international sales and investments markets.

In order to achieve this goal, Ukraine should focus its efforts on facilitating the foreign audience to understand our foreign policy. This function is primarily entrusted to the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine and foreign diplomatic missions.

The embassies and other diplomatic institutions of Ukraine do their information work by communicating foreign policy priorities of Ukraine, the position of our country in the most important international issues to the politicians, the public and the mass media and by promoting the culture of Ukraine, its economic and tourism potential.

Cooperation with analytical centers specializing in foreign policy is growing. The foreign diplomatic missions of Ukraine are actively disseminating information about investment opportunities in the country in view of growing economic component in the foreign policy. In particular, the widely conducted activities include presentations of the regions of Ukraine, of the tourism and business opportunities in Ukraine.

The MFA also seeks to expand the presence of the Ukrainian themes in the international information space. Increasing presence of Ukraine in the international media, as well as organization of the important image projects are significant complements to the efforts aimed at enhancing investment cooperation with foreign part-

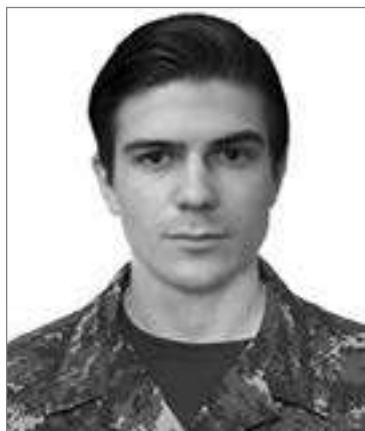
ners, increasing the tourist flows to Ukraine and proper information support of the reforms.

However, the MFA efforts in implementation of these tasks are not enough. Priorities at this stage include provision of clarity and consistency in implementation of the public policy support to development of the Ukrainian information space, improvement of the national information infrastructure, organization and ensuring of the international information exchange and integration of information space of Ukraine into the global media scene.

In particular, there is a need for greater horizontal coordination between relevant national and regional authorities to ensure the national interests of our country to resist the real and potential challenges and threats in the information sphere. Lack of information about the state in the global information environment has as much damage to the national interests as the presence of negative information.

We should ensure the positive image of Ukraine in the eyes of the world and the increasing number of tourists and investments will be its best manifestation.

ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІТАРНИХ ПРОЕКТІВ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ



Реалії сучасного постбіполярного світу вимагають від держав, які прагнуть посісти гідне місце в авангарді світового геополітичного простору, активної зовнішньої політики, послідовного просування своїх національних інтересів у близькому та далекому зарубіжжі. Особливо це є актуальним для країн, які відносно недавно відновили свій суверенітет, як, наприклад, Україна. Попри те що з точки зору міжнародного права наша міжнародна правосуб'єктність сягає 1945 року (коли Українська РСР, хоч і пе-

ребуваючи у складі Союзу, стала однією з держав-засновниць ООН), з 1991-го нам довелося фактично з нуля починати формування свого самостійного, незалежного від колишньої «метрополії», дипломатичного капіталу.

Домінантним у міжнародних відносинах традиційно є підхід, відповідно до якого пріоритетним є налагодження торговельно-економічних зв'язків між державами. Разом з тим потенціал гуманітарної співпраці, гуманітарних проектів як фактора інтенсифікації міждержавних відносин, навпаки, недооцінюється, залишається переважно нерозкритим і невикористаним. Це вочевидь вказує на надміру спрощене та невиправдано вузь-

ке розуміння пріоритетів зовнішньої політики. Адже в умовах підвищення конкуренції на світовому ринку капіталів саме наявність гуманітарних, культурних зв'язків між державами є додатковим чинником привабливості для іноземних партнерів, створюючи підґрунтя для зближення держав. Особливо це актуально для відносин стратегічного партнерства, які передбачають інтенсивну співпрацю держав із широкого спектра питань.

Не сприяють увазі до гуманітарних питань і деякі поширені як у суспільстві, так і подекуди у вітчизняному академічному та дипломатичному середовищі стереотипи щодо гуманітарної сфери. Так, чомусь вважається, що гуманітарна сфера є чимось другорядним, похідним відповідно виробничої сфери, де формується валовий національний продукт та додана вартість. Водночас теоретичні розробки провідних експертів та зарубіжна дипломатична практика доводять протилежне.

Наприклад, В. Кремень справедливо зазначає, що гуманітарна сфера діяльності відноситься до основних елементів міжнародної та національної безпеки [4, с. 85]. Цю думку підтверджує і позиція фахівців Світового банку, які акцентують на винятковій важливості впливу гуманітарних чинників (зокрема, соціального капіталу) на суспільно-політичні процеси, економічне процвітання держав, їх стабільність та розвиток суспільства [9, с. 17]. Вказане цілком підтверджується і статистичними даними: у найбільш економічно розвинених державах (наприклад, Німеччині, Швейцарії, Японії) частка соціального капіталу в структурі національного багатства становить 75% і більше, тоді як у державах зі слабким розвитком (наприклад, Анголі, Колумбії, Румунії) його частка є незначною. Згадані країни з високим рівнем соціального капіталу мають також відповідно високий індекс людського розвитку [5, с. 552].

Все це переконливо доводить, що в реаліях сучасного світу оцінювати національне багатство держави лише за економічними, виробничими критеріями — некоректно, принаймні методологічно.

Ще однією проблемою є те, що більшість вітчизняних дипломатів сприймають гуманітарну сферу виключно крізь призму міжнародного гуманітарного права (відомого ще як «право війни та миру», «право Гааги та право Женеви» — від назви його базових джерел: Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 рр., Женевських конвенцій 1864, 1906, 1925 та 1949 рр. та Додаткових протоко-

лів до них 1977 р.) — підгалузі міжнародного публічного права, яка стосується збройних конфліктів, засобів і методів ведення збройної боротьби, прав індивідів (як комбатантів, так і осіб, які не беруть участі у бойових діях) під час війни, а також встановлює міжнародно-правову відповідальність за певні порушення. Інші ж ототожнюють гуманітарні питання виключно із наданням гуманітарної допомоги.

І перший, і другий підходи є вкрай вузьким та тенденційним, що межує з очевидною профанацією. Адже з точки зору сучасної наукової парадигми гуманітарна сфера охоплює: інформаційну, освітньо-виховну, науково-технологічну, культурну, релігійну сфери, сферу соціального забезпечення, забезпечення прав і свобод людини та громадянина [2, с. 39–40].

Це підтверджується й дипломатичною практикою зарубіжних держав. Досвід економічно розвинених країн (Великої Британії, Канади, США, Японії, держав ЄС) вказує, що з точки зору впливу на загальну конкурентоспроможність держави та її національних суб'єктів господарювання у світі найбільш перспективними для реалізації є саме гуманітарні проекти (зокрема, у сфері освіти, науки та культури). Йдеться про створення спільних культурних центрів, фондів культури, державну підтримку приватних ініціатив, спрямованих на розширення двостороннього гуманітарного діалогу, проведення різноманітних фестивалів культури, освітніх виставок, наукових заходів тощо. Завдяки цим зусиллям держави не тільки популяризують серед зарубіжної спільноти свої наукові, освітні, культурні досягнення, а й створюють умови для імміграції до них з-за кордону перспективної молоді (для навчання) та кваліфікованих кадрів (для працевлаштування).

Сучасна політична практика зарубіжних держав також засвідчила ефективність такого інструменту формування громадської думки за кордоном, як діяльність різноманітних державних та недержавних організацій гуманітарного профілю (зокрема і культурних товариств, спілок, фондів, експертних та аналітичних центрів, правозахисних організацій, інших національних організацій некомерційного сектора та їхніх філій). До найбільш успішних гуманітарних проектів, які діють в Україні, можна віднести Агентство США з міжнародного розвитку (United States Agency for International Development), Британську Раду (British Council), Гете-Інститут (Goethe-Institut), Французький

Інститут (Institut Français), Польський Інститут (Polski Instytut Sztuki Filmowej), Федеральне агентство РФ у справах СНД, співвітчизників, які проживають за кордоном, та міжнародного гуманітарного співробітництва (Россотрудничество). Через такі організації відповідні держави мають змогу підтримувати проекти, спрямовані на налагодження гуманітарних контактів, здійснювати інформаційно-просвітницьку роботу з громадськістю, підвищуючи свій соціальний капітал і забезпечуючи собі сприятливий імідж в очах зарубіжної громадськості. Авторитет деяких міжнародних правозахисних (Amnesty International, Human Rights Watch, Transparency International, Freedom House та ін.) і експертних (Legatum Institute, Economist Intelligence Unit, Fraser Institute та ін.) організацій є таким, що їхні дослідження, рейтинги, коментарі тощо мають змогу реально впливати на урядову політику тих держав, щодо яких вони спрямовані.

Чому б Україні не запозичити такий позитивний досвід? Адже діяльність подібних організацій є ефективним (і, що найважливіше, легальним) інструментом зовнішньої політики, «м'якого» політичного впливу на владу інших держав (насамперед стратегічних партнерів і найближчих сусідів), дієвим засобом публічного лобювання інтересів держави, формування відповідних суспільних стереотипів про неї в світі, популяризації здобутків її національної культури, освіти, науки й техніки. Крім того, в такий спосіб можна значно посилити ефективність роботи національних дипломатичних місій. Будь-якому українському дипломатові, вочевидь, було б значно легше вести переговори із представниками держави перебування чи її суб'єктів господарювання, якщо в такій державі сформовані позитивний імідж України, її реноме як серйозного та надійного партнера.

Нинішня недостатня державна увага до цього напряму роботи є головною причиною зниження міжнародного авторитету України. Хоча призначення в уряді України віце-прем'єр-міністра, який відповідатиме за гуманітарний блок питань [6], дає підстави сподіватися, що ситуація може змінитися на краще і гуманітарний вектор української зовнішньої політики буде значно зміцнений.

Варто сказати, що 2013 рік став сприятливим для інтенсифікації гуманітарної співпраці України, особливо з країнами ЄС та Чорноморського регіону (з огляду на головування України в ОБСЄ та ОЧЕС). Реалізація гуманітарних проектів цілком

вкладається у задекларовані нашою державою пріоритети її голування в цих організаціях.

Наступний 2014 рік також має всі підстави, щоб стати успішним для гуманітарних ініціатив. Адже в цьому році Україна відзначатиме 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Президент України навіть звернувся до ООН та ЮНЕСКО з ініціативою оголосити 2014 рік Міжнародним Роком Тараса Шевченка, а Міністерством закордонних справ України було передбачено низку заходів, пов'язаних із цією подією.

Серед іноземних громадян, які цікавляться Україною, її історією та сучасністю, існує величезний попит на вивчення української мови. Поки що ані МЗС України, ані інші державні органи не в змозі задовольнити його.

Як свідчить зарубіжний досвід, ефективним способом вирішення вказаної проблеми є створення та розміщення у відкритому доступі мережі інтернет спеціальних веб-сторінок із комплексними безкоштовними мовними курсами. На цих сторінках розміщуються не тільки тексти (електронні посібники, підручники, лекції, словники тощо), а й різноманітні тематичні аудіо-візуальні матеріали, викладені у простому та зрозумілому стилі, з елементами національного гумору та відповідним художнім оформленням. Отже, будь-яка особа з будь-якого куточка світу, де є доступ до всесвітньої мережі, має змогу повноцінно вивчати мову. Задля забезпечення якнайширшого охоплення цільової аудиторії ці сторінки інтегруються у веб-портали популярних агентств новин. Наприклад, у ФРН курс німецької мови інтегровано у веб-портал телерадіокомпанії «Deutsche Welle» [1], у Великій Британії — у веб-портал телерадіокомпанії «BBC» [7]. Таким чином досягається подвійний ефект: по-перше, зацікавлені особи повноцінно вивчають мову країни, і, по-друге, дізнаються актуальні новини про країну, мову якої вони вивчають, що сприяє зростанню міжнародного інтересу до неї.

На жаль, аналогічних проєктів від українських суб'єктів медіаринку та органів влади (зокрема, профільних, на які безпосередньо покладено функцію з популяризації української мови та культури) досі немає. Хоча важливість різноманітних технологій відкритої та онлайн-освіти в сучасному світі не викликає сумніву. Це питання навіть обговорювалося на 6-му круглому столі з питань благодійності «RevolutiOnline.edu — онлайн-осві-

та змінює світ» 24 січня 2013 року в рамках Всесвітнього економічного форуму в Давосі.

Україні необхідно докласти усіх зусиль, щоб такі проекти якнайшвидше з'явилися. Адже вони є вкрай корисними у контексті сприяння публічній дипломатії, популяризації національної мови, культури, гуманітарного надбання нації загалом. Розвиток мережевих технологій (зокрема, т.зв. «хмарних технологій») надає для цього широкі можливості, не використати які буде принаймні проявом недалекоглядності. Розробка таких проектів не потребує значних капіталовкладень, адже відповідні спеціалісти в Україні є в достатній кількості, а ресурси мережі інтернет зараз як ніколи дешеві та доступні.

Пілотний варіант такої сторінки (наприклад, для англійської мовної цільової аудиторії) цілком можна було б розмістити на веб-порталі Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ». В подальшому на основі цих матеріалів Міністерство закордонних справ України спільно з провідними академічними інститутами могли б розробляти варіанти курсів української мови для розміщення на веб-сайтах посольств та дипломатичних представництв України з перекладом мовами відповідних держав перебування.

Ще одним перспективним комунікативним каналом України зі світом може стати реформований державний телеканал «Культура». Його належне функціонування, наповнення відповідним якісним контентом є важливим ще й з огляду на необхідність підтримання зв'язків України з українською діаспорою, представники якої також відчувають гостру потребу в українському культурному продукті.

Взагалі активізація інформаційної політики Української держави за кордоном — нагальна вимога часу. Тільки за умови інтенсифікації інформаційно-просвітницької роботи із зарубіжною громадськістю Україна — найбільша держава в Європі — не буде сприйматися у пересічних іноземних громадян як частина Росії чи асоціюватися з Чорнобилем. Крім того, наявність незаангажованої інформації про нашу державу дозволить забезпечити більш широку підтримку курсу національних реформ і європейських прагнень України з боку світової громадськості, зміцнити довіру до України у закордонних партнерів.

При цьому необхідно забезпечити подальше генерування нових ідей та ініціатив зовнішньої політики. Важливу роль у

цьому процесі має відіграти співпраця з громадськими організаціями. Ефективність залучення недержавних інституцій як для сприяння ширшому висвітленню політики, яку провадить Україна, так і для вироблення конкретних зовнішньополітичних ініціатив відзначає у своїй статті міністр закордонних справ України Л. Кожара [3]. В цьому контексті слід також наголосити на необхідності активізації роботи Громадської ради при МЗС України.

Для того щоб означені позиції не залишилися на рівні декларацій, вони мають бути відображені у державних програмних документах. Задля забезпечення комплексності гуманітарної складової зовнішньої політики України доцільною є розробка плану дій із розширення гуманітарної присутності України у світі, в якому буде узагальнено перспективні гуманітарні проекти та ініціативи, котрі реалізовуватимуться Україною у найближчий період (2013–2018 рр.) на міжнародному рівні. До роботи над таким документом необхідно долучити не тільки представників зовнішньополітичного відомства, а й науковців і профільних фахівців із інших авторитетних академічних установ.

Серед наявних державних програмних документів із гуманітарних питань необхідно відзначити Концепцію державної цільової національно-культурної програми популяризації вітчизняної видавничої продукції та читання на 2014–2018 роки, яка була розроблена Державним комітетом телебачення і радіомовлення України та затверджена Кабінетом Міністрів України 10 квітня 2013 року [8]. Її безумовним позитивом є заплановане створення інтернет-ресурсу на базі оцифрованих фондів державної наукової установи «Книжкова палата України ім. Івана Федорова», що дозволить громадянам — користувачам мережі інтернет із будь-якого куточка світу ознайомитися із надбанням української літератури. Проте ефективність цієї Державної програми у зовнішньополітичному аспекті буде значно більшою, якщо в її рамках передбачити більший обсяг грантів для видавництва на переклад та видання іноземними мовами українських сучасних і класичних авторів. Саме такої книжкової продукції зараз бракує в Україні для гідного представлення держави на багатьох міжнародних заходах.

Попри все зазначене, не варто забувати і про традиційні пріоритети України на міжнародній арені. Так, з огляду на активну миротворчу діяльність України та в контексті громадянського

конфлікту в Сирії (який, на думку міністра закордонних справ Великої Британії В. Хейга, висловлену під час саміту «великої вісімки» у Лондоні, перетворюється у «найбільшу гуманітарну катастрофу ХХІ століття» [10]), цілком виправданою є також активізація гуманітарної зовнішньополітичної діяльності України у регіоні Близького Сходу. Крім власне благодійної допомоги сирійським громадянам, які нині перебувають у таборах для біженців, Україна як держава зі значним освітньо-науковим ресурсом могла б допомогти Сирії наданням і підготовкою кадрів у сфері освіти та науки. Таким чином наша держава зміцнила б не тільки рейтинг української системи освіти, а й свій міжнародний авторитет, своє реноме як країни-миротворця. До цього процесу можна було б залучити також українські неурядові благодійні організації (наприклад, Товариство Червоного Хреста України).

Отже, підвищення міжнародної конкурентоспроможності України і її національних суб'єктів господарювання конче вимагає більшої уваги до гуманітарної політики, якій належить пріоритетна роль у формуванні людського, інтелектуального капіталу держави, її національного багатства, а також підвищенні її зовнішньополітичного авторитету. Зважаючи на важливість гуманітарної складової у внутрішній політиці держав та у міжнародних відносинах, Україні варто активніше ініціювати та просувати міжнародні проекти гуманітарного спрямування, забезпечивши як їх належне фінансування, так і гідне матеріальне забезпечення роботи українських дипломатичних місій.

Адекватне використання потенціалу гуманітарної співпраці, відповідних проектів у зовнішній політиці України дозволить не тільки підтримати міжнародний авторитет і привабливий імідж нашої держави серед наших традиційних зовнішньополітичних партнерів, а й «відкрити» Україну для тих держав, діалог із якими досі не вирізнявся інтенсивністю, забезпечивши сприятливе середовище для подальшої міжнародної співпраці в інших сферах — торговельній, інвестиційній, промисловій, військово-технічній тощо. Зрештою, завдяки цьому змінилось би на краще і ставлення до України й українців із боку пересічних іноземних громадян.

Можливо, реалізація гуманітарних проектів і не дає негайної «віддачі» з економічної, фінансової точки зору, проте, як доводить зарубіжний досвід, у довгостроковій стратегічній пер-

спективі вона генерує значний позитивний ефект. Звісно, зазначене не означає, що Україна повинна негайно та кардинально переформатувати свої традиційні пріоритети у сфері закордонних справ. Проте доповнення їх потужною гуманітарною складовою дозволило б значно підсилити ефект від реалізації національної зовнішньої політики.

Такі підходи сприятимуть імплементації євроінтеграційних прагнень України, зайняттю нею належного їй високого місця в авангарді європейського та світового геополітичного простору, реальному забезпеченню її економічного та політичного суверенітету, гарантуванню її національної безпеки.

1. Вивчати німецьку: Deutsch lernen: Deutsche Welle. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dw-world.de/dw/0,,9955,00.html>
2. Зубченко С.О. Концептуальні засади політики гуманітарної безпеки Української держави в умовах демократичних перетворень: Дис. ... канд. політ. наук: 21.01.01 / С.О. Зубченко. — К., 2011. — 202 с.
3. Кожара Л. Чорне море: погляд з Михайлівської. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/kozhara/51651f6205011/>
4. Політологія / за заг. ред. Кременя В.Г., Горлача М.І. — Харків: Єдинорог, 2001. — 639 с.
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О.Г. Осауленка. — К.: Август Трейд, 2011. — 560 с.
6. Указ Президента України «Питання забезпечення виконання покладених на Кабінет Міністрів України завдань і повноважень у сферах культури, освіти, науки, молоді, спорту та охорони здоров'я» від 28.12.2012 р. № 765/2012 // Офіційний вісник Президента України. — 2012. — № 36. — С. 3. — Ст. 869.
7. Уроки англійської — BBC Ukrainian. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/learning_english/
8. Уряд схвалив Концепцію держпрограми популяризації вітчизняних книг і читання. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=246250616&cat_id=244276429
9. Where is the wealth of nations? Measuring Capital for the 21st Century / Kirk Hamilton; The World Bank. — Washington: World Bank Publications, 2006. — 188 p.
10. William Hague: Syria on track to be catastrophe of the 21st century. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9987774/William-Hague-Syria-on-track-to-be-catastrophe-of-the-21st-century.html>

Анотація. У статті досліджено можливості використання гуманітарних проектів у зовнішній політиці України для підвищення її міжнародного авторитету та створення сприятливого іміджу держави серед світової спільноти. Розглянуто перспективний зарубіжний досвід втілення окремих ініціатив у гуманітарній сфері. Запропоновано актуальні варіанти реалізації де-

яких гуманітарних проєктів задля відстоювання та просування національних інтересів України у світі.

Ключові слова: гуманітарні проєкти, гуманітарна політика, дипломатія, зовнішня політика, міжнародне співробітництво.

Анотація. В статті досліджені можливості використання гуманітарних проєктів во зовнішній політиці України для підвищення її міжнародного авторитету і створення благоприємного іміджу держави в очах мирового суспільства. Розглянуто перспективний зарубіжний досвід втілення окремих ініціатив в гуманітарній сфері. Представлені актуальні варіанти реалізації деяких гуманітарних проєктів для захисту і просування національних інтересів України в світі.

Ключевые слова: гуманітарні проєкти, гуманітарна політика, дипломатія, зовнішня політика, міжнародне співробітництво.

Summary. The possibilities of using humanitarian projects in Ukraine's foreign policy to enhance its international prestige and create a favorable image of the state in the eyes of the world community are investigated. Promising international experience of implementation of some initiatives in the humanitarian sphere are identified. Actual versions of realization of certain humanitarian projects to defend and promote the national interests of Ukraine in the world are proposed.

Key words: humanitarian projects, humanitarian policy, diplomacy, foreign affairs, international cooperation.

POTENTIAL OF HUMANITARIAN PROJECTS FOR UKRAINIAN DIPLOMACY

The realities of modern post-bipolar world require from the states seeking to occupy their rightful place at the forefront of the global geopolitical space, to pursue an active foreign policy, to consistently promote their national interests to the near and remote foreign countries. This is especially important for countries that relatively recently regained their sovereignty, such as Ukraine. Despite the fact that in terms of international law, our legal identity dates back to 1945 (when the Ukrainian SSR, while being a part of the Soviet Union, was one of the founding members of the United Nations), from 1991 we have had to start formation of our own diplomatic capital virtually from scratch independent of the former «mother country».

Approach of viewing establishment of trade-economic relations between the states as dominant and priority is traditional for international relations. At the same time the potential of humanitarian cooperation and humanitarian projects as a factor in the intensification of international relations is, however, underestimated and remains largely undiscovered and unused. This obviously indicates a too simplistic and narrow understanding of foreign policy priorities. Indeed, in conditions of growing competition in the global capital market these are humanitarian and cultural relations between states that act as an additional factor of attractiveness for foreign partners, creating a basis for convergence of the states. This is especially true for strategic partnership that provides intensive cooperation on a wide range of issues.

Stereotypes about the humanitarian sphere common in the society and sometimes in the national academic and diplomatic circles do not foster closer attention to this sphere. Somehow the humanitarian sphere is considered as something secondary, derived by the

production sector, where a gross domestic product and the added value are generated. However, the theoretical developments of leading experts and foreign diplomatic practice prove otherwise.

For example, V. Kremen rightly notes that the humanitarian activities belong to the basic elements of international and national security [4, p. 85]. This view is confirmed by the position of the World Bank, which emphasizes the exceptional importance of the humanitarian impact (e.g. social capital) on the socio-political processes of economic prosperity, stability and development of the society [9, p. 17]. This is fully confirmed by statistics: a share of the social capital in the structure of national wealth is 75% or more in the most economically developed countries (e.g. Germany, Switzerland, Japan), while in the low-developed countries (e.g. Angola, Colombia, Romania) its share is insignificant. The countries with high levels of social capital have also high human development index [5, p. 552].

All this proves that it is not methodologically correct to assess the national wealth of the state by only economic and production factors in conditions of the modern world.

Another problem is that most domestic diplomats perceive the humanitarian sector solely through the prism of international humanitarian law (also known as the «law of war and peace», «Hague Law and Geneva Law» derived from the name of its basic sources: the Hague conventions of 1899 and 1907 and the Geneva Conventions of 1864, 1906, 1925 and 1949 and the Additional Protocols thereto of 1977), which is a section of the public international law relating to armed conflict, means and methods of warfare, the rights of individuals (both combatants and persons, who do not participate in hostilities) during the war, and establishes the international liability for certain violations. Others associate humanitarian issues exclusively with the provision of humanitarian assistance.

Both approaches are extremely narrow and biased verging on obvious profanity. Indeed, in terms of modern scientific paradigm, the humanitarian sphere embraces informational, educational, scientific and technological, cultural, religious spheres, the sphere of social security, rights and freedoms of human and citizens [2, p. 39–40].

This is confirmed by the diplomatic practice of foreign countries. Experience of economically developed countries (Great Britain, Canada, the USA, Japan, the EU countries) indicates that the humanitarian projects (particularly in education, science and culture) are the most promising for implementation in the

world in terms of their impact on the general competitiveness of the state and its national economic entities. This is about creation of joint cultural centers, cultural foundations, government support for private initiatives aimed at expanding bilateral humanitarian dialogue, conducting various cultural festivals, educational exhibitions, scientific events and others. By these efforts the states not only promote their scientific, educational, cultural achievements among the foreign community, but also create conditions for immigration from abroad for the perspective young people (for training) and skillful specialists (for employment).

Current practice of foreign countries also shows effectiveness of such instrument for formation of public opinion as the activities of various government and non-government humanitarian organizations (including cultural societies, associations, foundations, expert centers and think tanks, human rights organizations and other national not-for-profit organizations and their branches). Among the most successful humanitarian projects operating in Ukraine there are the United States Agency for International Development, the British Council, the Goethe Institute, Institut Francais, Polski Instytut Sztuki Filmowej, the Russian Federal Agency for CIS Affairs, compatriots residing abroad and international humanitarian cooperation (Rossotrudnychestvo). Through these organizations the states are able to support projects aimed at establishing humanitarian contacts, conducting public awareness activities, enhancing their social capital and securing a favorable image of the country in the eyes of foreign public. The credibility of some organizations of international human rights (the Amnesty International, the Human Rights Watch, the Transparency International, the Freedom House and others) and expertise (the Legatum Institute, the Economist Intelligence Unit, the Fraser Institute and others) is such that their research, ratings and comments are able to influence the government's policy of those states for which they work.

Why does not Ukraine accept this positive experience? After all, the activities of such organizations are an effective (and most importantly legal) instrument of foreign policy, «soft» political influence on the authorities of other countries (especially strategic and immediate neighbors), an effective means of public lobbying of the state interests, formation of appropriate social stereotypes about the state in the world, promoting the achievements of its national culture, education, science and technology. In addition, this method can significantly enhance the efficiency of the national dip-

lomatic missions. For any Ukrainian diplomat it would be obviously much easier to negotiate with representatives of the state or its entities, if a positive image of Ukraine, its reputation as a serious and reliable partner is formed in this state.

The current lack of government attention to this area of work is the main reason for decline of the international authority of Ukraine. Although appointment of the Deputy Prime Minister responsible for humanitarian sphere in the Government of Ukraine [6], gives reason to hope that the situation can change for the better and humanitarian vector of the Ukrainian foreign policy will be significantly strengthened.

It is noteworthy that the year 2013 is favorable for intensification of humanitarian cooperation of Ukraine, especially with the EU and the Black Sea region (given the chairmanship of Ukraine in the OSCE and BSEC). Implementation of humanitarian projects fully fits in priorities of its presidency in these organizations declared by our state.

The forthcoming 2014 also has every reason to be successful for humanitarian initiatives. This year Ukraine will celebrate the 200th anniversary of Taras Shevchenko. The President of Ukraine even appealed to the UN and UNESCO with the initiative to declare 2014 the International Year of Taras Shevchenko and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine provides a number of activities related to this event.

There is a huge demand for learning the Ukrainian language among foreign citizens interested in Ukraine, its history and the present. Neither the MFA of Ukraine, nor other government agencies are able to meet it so far.

According to international experience, an effective way of solving this problem is the creation and location for the open access of special Internet web pages with comprehensive free language courses. These pages contain not only texts (electronic manuals, textbooks, lectures, dictionaries etc), but also a variety of thematic audiovisual material organized in a simple and understandable style with the elements of national humor and appropriate illustrations. Therefore, any person from any part of the world with an access to Internet will have an ample opportunity to learn the language. To ensure the widest possible coverage of the target audience these pages are well integrated into the web portals of the popular news agencies. For example, in Germany the German language course is integrated in Deutsche Welle web portal [1] in the UK – in the BBC web portal [7]. Thus, we achieve a double effect: first, in-

terested people learn the language of the country, and, second, by learning the latest news about the country, whose language they are learning, their interest to the country grows.

Unfortunately, the Ukrainian media market actors and authorities (including specialized entities directly responsible for promotion of the Ukrainian language and culture) do not offer similar projects yet. Although the importance of various technologies and online education in today's world raises no doubt. This issue was even discussed at the 6th Charity Round Table «RevolutiOnline.edu – the Online Education Changes the World» on January 24, 2013 at the World Economic Forum in Davos.

Ukraine should make every effort to implement such projects as soon as possible. After all, they are extremely useful in the context of promoting public diplomacy, national language, culture and humanitarian heritage of the nation as a whole. The development of network technologies (including so-called «cloud technologies») provides for amazing opportunities, so failure to use them would be at least considered as short-sightedness. The development of such projects will not require significant investments since there are many appropriate specialists in Ukraine and the Internet resources are cheap and available as never before.

A pilot version of this page (for example, for the English audience) could easily be posted on the website of the Ukrainian National News Agency «Ukrinform». Further, the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine on the basis of these materials and in cooperation with leading academic institutions could develop versions of the Ukrainian language courses to be posted on the websites of embassies and diplomatic missions of Ukraine with the translation into the language of the country of stay.

The reformed public TV channel «Culture» could become another promising communication channel of Ukraine with the world. Its proper functioning and relevant quality content is important also because of the need to maintain ties between Ukraine and the Ukrainian diaspora, whose members are also in need of Ukrainian cultural product.

In general, promotion of the Ukrainian state information policy abroad is an urgent demand of the time. Only with intensive outreach work with foreign communities Ukraine, the largest country in Europe, will not be seen by ordinary foreign citizens as part of Russia or associated with Chernobyl. In addition, the presence of unbiased information about our state will provide more support to the national reforms and

Ukraine's European aspirations by the international community, and strengthen the credibility of Ukraine among foreign partners.

In this situation it is necessary to ensure the ongoing generation of new ideas and initiatives of the foreign policy. Collaboration with NGOs should play an important role in this process. The Minister of Foreign Affairs of Ukraine L. Kozhara indicates in his article the effectiveness of attracting NGOs for promoting foreign policy pursued by Ukraine and for developing specific foreign policy initiatives [3]. In this context it is also important to emphasize the need to intensify the work of the Public Council under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

In order to implement the mentioned ideas, they should be reflected in the government policy documents. In order to integrate the humanitarian component into the Ukrainian foreign policy it is appropriate to develop an action plan on expanding humanitarian presence of Ukraine in the world. This action plan should specify the most promising humanitarian projects and initiatives to be implemented by Ukraine in the near future (2013–2018) in the world. Development of this action plan will require involvement of not only representatives of the Foreign Ministry, but also academicians and experts from reputable academic institutions.

Among the available public policy documents for humanitarian affairs it is worth mentioning the Concept of the National Cultural Program promoting national publications and readings for 2014–2018, developed by the State Committee for Television and Radio Broadcasting of Ukraine and approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on April 10, 2013 [8]. Its unconditional positive feature is the anticipated creation of the Internet resource based on the digitized stocks of the public research institution «Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine». This will allow Internet users from all over the world to familiarize with the Ukrainian literature best works. However, this program would be even more effective in terms of foreign policy, if it offers numerous grants for the publishers for translation and publication of the Ukrainian contemporary and classic authors in foreign languages. Such printed matter is really missing in Ukraine for a decent representation of the state in many international events.

With the above in mind, let us not to forget about the traditional priorities of Ukraine in the international arena. Thus, in view of the traditional peacekeeping activities of Ukraine in the context of the civil conflict in Syria (which, according to the Foreign Minister of Great Britain B. Hague expressed at the summit of «Big Eight» in

London, is becoming the «greatest humanitarian catastrophe of the 21st century» [10]), it is only justified to facilitate the humanitarian foreign policy of Ukraine in the Middle East. In addition to the charity aid to the Syrian citizens, who are currently in refugee camps, Ukraine as a country with significant educational and scientific resources could help Syria by providing and training specialists in the sphere of education and science. By this Ukraine would strengthen not only the Ukrainian education system rating, but also its international reputation as a peacemaking country. The Ukrainian non-governmental charitable organizations (for example, Red Cross Society of Ukraine) could be also involved to this process.

Thus, increasing the international competitiveness of Ukraine and its national entities necessarily requires greater attention to humanitarian policy, playing the primary role in forming the human and intellectual capital of the state, its national wealth and in strengthening of its foreign authority. In view of the importance of humanitarian component in the internal politics of states and in the international relations, Ukraine should actively initiate and promote international humanitarian projects, ensuring both proper funding and decent material support of the Ukrainian diplomatic missions.

Appropriate use of the humanitarian cooperation capacity and implementation of relevant projects in the Ukrainian foreign policy will not only support the international prestige and attractive image of our country among our traditional foreign economy partners, but also help «discover» Ukraine to those states with which the dialogues is not so intense, by providing favorable environment for further international cooperation in trade, investment, industrial and military-engineering spheres. Finally, this would hopefully change for the better the attitude of ordinary foreign citizens to Ukraine and Ukrainians.

Probably implementation of humanitarian projects does not produce immediate results from the economic and financial point of view, however, as international experience shows, it generates significant positive effect in the long-term strategic perspective. Certainly this does not mean that Ukraine should immediately and radically reformat its traditional foreign policy priorities. However, a powerful humanitarian component added to them would significantly enhance the effect of the national foreign policy implementation.

Such approaches will facilitate implementation of the European aspirations of Ukraine, its striving to occupy a decent place at the forefront of the European and global geopolitical space, securing its economic and political sovereignty and guaranteeing its national security.

РОЛЬ ВЕНЕЦІАНСЬКО КОМІСИ У ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ ЕЛЕКТОРАЛЬНІЙ ТА РЕФЕРЕНДНІЙ ЛЕГІТИМАЦІ ВЛАДИ В АЗЕРБАЙДЖАНІ (1995–2010 РР.)

Після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних республік (СРСР) міжнародна спільнота уважно спостерігала за трансформаційними процесами в новостворених державах Кавказу, як особливо важливому в геополітичному плані регіоні, надавала допомогу та брала активну участь у їх реформуванні відповідно до різних моделей зовнішньополітичного розвитку в певні періоди — чи то втілення ідеї «європейського дому», чи «просування демократії», чи концепції «євразійства». Для набуття державами власного статусу «політичного актора» потрібна легітимація новостворених суб'єктів. Основою їх політичної системи мали стати сформовані на нових засадах і шляхом вільних виборів органи державної влади. Суттєву роль при цьому відіграють вибори не тільки президентів, парламентів, партій, які будуть приймати відповідні рішення, але й органів місцевого самоврядування як легітимаційних механізмів «знизу». Для Азербайджану проведення виборів відповідно до демократичних стандартів було одним із критеріїв його міжнародного визнання й членства в Організації об'єднаних націй (ООН), вступу до Ради Європи (РЄ), Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ); отримання допомоги у реорганізації політичних систем у демократичному напрямі; отримання технічної допомоги з боку Європейського Союзу (ЄС); подальшого утвердження як суб'єкта міжнародних відносин. А тому маємо

на меті з'ясувати роль Венеціанської комісії у електоральній та референдній легітимації влади в Азербайджані¹.

Загальновідомо, що політичний критерій вступу до ЄС передбачає забезпечення свободи парламентських, президентських та місцевих виборів відповідно до світових та європейських стандартів як критерій якості функціонування політичних інститутів і демократичної спрямованості політичного процесу. Відповідно до процедури приєднання для нормально-го функціонування парламенту РЄ приділяла особливу увагу Азербайджану у формі програм співпраці. У взаємодії з нею були зацікавлені не тільки країни Кавказу, а й міжнародна спільнота, бо за посередництвом цієї організації було б можливим урегулювання конфлікту в Нагірному Карабасі — між Вірменією та Азербайджаном. Процедура моніторингу ПАРЄ, що й було умовою вступу, почалася відразу ж з моменту приєднання Республіки Азербайджан до РЄ 2001 року.

Безпосередньо виборів у посттоталітарних країнах стосуються такі напрями політичного моніторингу, як свобода висловлювань і демократії, функціонування та захист демократичних інститутів, місцева демократія, що відповідає програмі РЄ «Діяльність для розвитку і зміцнення демократичної стабільності (ADACS)». Для прискорення реформ і наближення до європейських стандартів Азербайджану була прийнята цільова післявступна програма співпраці.

Для досягнення державами «acquis критерію» у сфері виборів особливе значення має діяльність Венеціанської комісії (ВК), консультативного органу РЄ з міжнародного, конституційного, виборчого права (параконституційного) та прав людини, яка здійснює експертизу законів та законопроектів щодо їхньої відповідності європейським стандартам та особливо практиці, готує законопроекти, бере участь у семінарах міжнародних організацій з виборчих питань і організації власних, співпраці з ЦВК держав. Її висновки мають вирішальне значення для РЄ під час прийняття рішень щодо тієї чи іншої країни. Консультації з цією організацією відбуваються на підставі угод з національними органами влади про співпрацю. Щодо Азербайджану засновано його різні форми. Зокрема, ВК були проведені 2006 року конференція на тему «Законодавство та виборча практика в Азербайджані» в Баку (5 квітня), там же ор-

ганізовано спільно з РЄ та IFES круглий стіл щодо складу виборчих комісій 9 листопада 2007 року, низка виборчих тренінгів в Азербайджані (Баку, 8–10 вересня 2003 року; 8–10 липня 2004 року). Загалом діяльність ВК щодо виборів та референдумів у Республіці Азербайджан представлена у Таблиці 1.

ВК дотримується принципу невтручання в політичні процеси, вона лише дає юридичні поради, які мають необов'язковий характер, і керується у своїй діяльності такими правилами: 1) не нав'язує законодавчу одноманітність; 2) бере до уваги національну ситуацію (CDL (2002) 7 rev.). Діяльність комісії спрямована на національний рівень, хоча щодо Азербайджану як держави, яка прагнула «долучитися до сім'ї європейських народів» було здійснено експертизу законодавства місцевого рівня (див.: CDL-AD(2009)049).

При аналізі нормативних актів на «демократичність» враховують критерії, закріплені в основних міжнародно-правових документах², у яких йдеться про те, що громадяни мають право брати участь у громадських справах й управлінні державними справами. В рамках моніторингу стану дотримання прав людини напередодні вступу Азербайджану до Ради Європи ВК здійснила аналіз проекту конституційного закону щодо регулювання запровадження прав і свобод людини в країні (2001 р.) (CDL-INF(2001)027). У європейських країнах основним документом є Конвенція про захист прав людини, акти ОБСЄ, РЄ та ЄС, документи ВК³. Як слушно зауважено в Кодексі з належної практики у виборчих справах: «У виборчій галузі, як і в інших, міжнародний захист прав людини гарантує мінімальні стандарти, а національне право має можливість рухатися далі та гарантувати більш широкі політичні права» (CDL (2002) 023 rev.).

Наявні європейські документи є політичними, не обов'язковими юридично, оскільки не підлягають формальній процедурі ратифікації. Основні засади електоральної легітимації влади базовані на виділеному в Копенгагенському Документі переліку виборчих прав громадян і зобов'язань держави (сьогодні їх розуміння дещо поглиблене): проводити вільні вибори через установлені проміжки часу; дозволити народу обирати цілком хоча б одну палату законодавчого органу; гарантувати загальність і рівність виборчого права; забезпечити право громадян обіймати політичні посади; забезпечити право засновувати політичні партії

та можливість цим партіям змагатися на основі рівності перед законом і перед чинною владою; забезпечити можливість проведення передвиборних кампаній в атмосфері свободи та рівності, без використання адміністративного впливу, насильства, погроз або страху відплати щодо партій або виборців; забезпечити безперешкодний доступ до ЗМІ на підставі відсутності дискримінації; забезпечити дотримання таємниці голосування, чесний підрахунок голосів і чесне та своєчасне інформування громадськості про результати виборчого процесу; забезпечити своєчасний вступ на посаду кандидатів, що набрали достатню кількість голосів, і їхню можливість залишатися на посаді, поки не мине визначений термін перебування при владі [5, с. 302–303].

ВК не аналізує доцільність використання тієї чи іншої виборчої системи в країні, вона сприяє демократизації політичної системи загалом шляхом легалізації та попередження шахрайства під час виборів зокрема. Загалом же з метою запобігання маніпуляціям над виборчим законодавством і забезпечення легітимності виборчого процесу ВК передбачає такі способи: 1) конституціоналізація принципів виборів; 2) уникнення зміни виборчої системи безпосередньо перед виборами, а, як виняток, лише в разі її невідповідності основним принципам виборів; 3) фіксація в Конституції положення, що при змінах виборчого закону на найближчих виборах застосовують стару систему, а нова набирає чинності після цього; 4) обмеження повноважень законодавців і конституціоналізація меж багатомандатних округів (CDL (99) 51 р. 8); 5) безсторонність виборчих комісій; 6) наявність ефективної системи оскарження (CDL (2002) 7 rev.).

До процедурних гарантій принципів виборів відносять саме останні два положення.

У Азербайджані здійснено конституціоналізацію пріоритету міжнародно-правових норм (ст. 10, 12, 148, 151) і принципів виборчого права (ст. 56, 83, 101) [6].

Для визначення ступеня легітимності виборів ВК з'ясовує відповідність аналізованих нормативних актів стабільності законів, безсторонності та можливості оскарження порушень під час виборів як основи формування довіри до виборчого процесу, що набуває особливого легітимізаційного значення. В

Азербайджані стабільності виборчого законодавства сприяло прийняття Виборчого кодексу (1999, 2003 рр.) [7, 8].

У Таблиці 2 представлена наявність легітимаційних критеріїв та індикаторів у виборчих кодексах станом на 2010 рік. Проте вкажемо, що одні й ті ж рекомендації, скажімо, щодо складу комісій на всіх рівнях, «щоб уникнути ризику невиправданого і надмірного впливу однієї політичної сили» (CDL-AD (2008) 011) для Азербайджану повторювалися неодноразово (2003, 2005 рр.), що свідчить про небажання влади їх втілювати. А забезпечення комісій співробітниками відповідного рівня, досвіду та професійної кваліфікації пов'язане вже з організаційними труднощами. В Азербайджані, на жаль, дільничні виборчі комісії формуються нерідко безпосередньо під час виборчого процесу. Також відсутня чітка процедура оскарження порушень. Ст. 170.3 Виборчого кодексу вимагає перерахунку голосів у випадку отримання мандата по одномандатному виборчому округу в результаті неправильного підрахунку виборчих бюлетенів, але неправильний підрахунок виборчих бюлетенів не є підставою визнання виборів недійсними згідно ст. 170.2. Тобто закладена правова колізія, яка унеможливує анулювання результатів голосування. Визнати вибори в окрузі недійсними можна лише тоді, коли скасування результатів голосування відбулося на більше $2/5$ кількості виборчих дільниць, а кількість зареєстрованих виборців на дільницях становить більше $1/4$ зареєстрованих виборців в окрузі, що досить складно.

Проблема оскарження пов'язана із подвійною юрисдикцією органів розгляду скарг, оскільки це можуть бути як суди, так і виборчі комісії вищого рівня. Можливість вибору апеляційного органу ставить у нерівні умови скаржників, може призвести до плутанини, проте такий вибір ще передбачений в Азербайджані.

Можемо стверджувати про максимальне прагнення Венеціанської комісії запобігти виборчій інженерії в пострадянських державах, тобто використанню виборчих законів, правил і процедур з метою завоювання та збереження влади у державі, регіоні, місті. Між іншим, складність і надмірне регулювання процедури виборів у кодексах чи законах Азербайджану можна вважати проявом інженерії. Протистояти їм можуть тільки виборці з високим рівнем електоральної культури.

Для реалізації волевиявлення на перше місце в аналізі процедурних аспектів виходить критерій транспарентності. Деякі з рекомендацій Венеціанської комісії щодо їх забезпечення запроваджувалися одразу ж, деякі повільно, деякі й досі не прийняті. Так, положення про прозорі скриньки для голосування, норми про безкоштовне надання спостерігачам завірених копій протоколів результатів голосування то з'являлися, то зникали з ВК Азербайджану, але все ж були запроваджені. Наближаються норми до запропонованої кількості зареєстрованих виборців на дільниці до 1500 виборців, спрощення реєстрації кандидатів і передбачення її скасування лише після серйозного, повторного та/або навмисного порушення кодексів із дотриманням принципу пропорційності (санкції за порушення норм і обмежень свободи вираження поглядів мають бути співмірними).

Велику увагу ВК приділяла законодавству Азербайджану щодо політичних партій, діяльність яких нерозривно пов'язана з виборчим процесом: «Вільні вибори та свобода об'єднання в політичні партії тісно взаємопов'язані в будь-якій демократії, оскільки політичні партії існують з метою отримання політичної влади шляхом вільних і чесних виборів» [5, с. 264].

Правова інституціоналізація діяльності партій у виборчому процесі проходить за напрямками:

— закріплення положень про політичні партії в нормативно-правових актах (Конституції, спеціальних загальних законах про політичні партії);

— внесення змін до виборчого законодавства, у якому регламентована участь партій у виборах як основних суб'єктів виборчого процесу.

Національні нормативні акти перевіряли на відповідність документам щодо політичних партій, прийнятим ВК⁴.

Нормативне регулювання виборів та діяльності політичних партій Кавказького регіону мають свою специфіку, пов'язану з позицією національних еліт і внутрішньополітичними процесами. Відповідні закони про партії були прийняті в різні періоди становлення державності: Азербайджан — 1992 рік, у Грузії — 1997 рік, у Вірменії — тільки 2002 рік. Здійснюваний європейськими структурами моніторинг змін та доповнень, врахування рекомендацій сприяв їх удосконаленню у напрямку демократизації. Так, в Азербайджані зміни до закону вносилися у 1996, 2001,

2002, 2003 роках, аналіз яких здійснювався у 2004 році у різних формах (коментарі, проєкт висновків, висновки).

Законопроекти про політичні партії Азербайджану міжнародні інституції розглядали досить ретельно. Зазначимо певну подібність цих правових актів та їх наближеність до Керівних принципів. Так, основною метою діяльності партій визначено участь у політичному житті держави. Закріплено й основні принципи організації партій та їх діяльності, свободу у визначенні внутрішньої структури, мети, форм, методів і видів діяльності. При цьому заборонено існування партій, мета або діяльність яких спрямовані на насильницьку зміну конституційного ладу Вірменії та Азербайджану. Таке положення закріплене в законодавстві майже всіх пострадянських держав. На перший погляд це звична вимога, яка не викликає заперечень, але експертами був розкритий певний небезпечний підтекст: «...вимоги щодо сторін не вчиняти дій, які суперечать конституційному ладу, можуть бути використані для відмови у визнанні або для придушення партії, що прагнула досягти засадничих конституційних змін мирними засобами» (CDL-AD (2007) 018). Проте, на думку авторів, ця вимога є виправданою в країнах, які тривалий час були позбавлені незалежності та перебували в складі СРСР. Враховуючи, що демократія в них є доволі нестійкою, залишаються актуальними питання захисту суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності.

Негативну оцінку ВК отримала спроба впровадження в Азербайджані інституту імперативного мандата. На думку європейських експертів, які 2009 року провели спеціальне порівняльне дослідження про імперативний мандат (CDL-AD (2009) 027), впровадження партійного імперативного мандата надає політичним партіям право анулювати результати виборів і це порушує довіру до виборів, їх легітимність.

Узагальнюючи дані про якість партійно-виборчого законодавства Азербайджану, вкажемо що в проаналізованих законопроектах підкреслена виняткова роль партій у реалізації волевиявлення народу, а не функціонування демократії. Заборонено діяльність міжнародних політичних партій як учасників формування органів влади, хоча дозволено міжпартійне спілкування та співпраця. Загалом кваліфікована думка міжнародних інституцій сприяла удосконаленню виборчо-пар-

тійного законодавства та міжнародному визнанню політичних органів, обраних на легальних демократичних засадах, тобто їх зовнішньополітичній легітимації.

Протягом 90-х років ХХ ст. законодавству про мирні зібрання політичні еліти не надавали особливого значення. Проголошені на конституційному рівні права тривалий час залишалися декларативними та рідко використовувалися за прямим призначенням аж до активного застосування під час кольорових революцій. Останні здійснили надзвичайно вагомий вплив не тільки на розвиток політичної системи Азербайджану, а й їх остаточний вибір щодо зовнішньополітичної орієнтації, міжнародний імідж. Оскільки основною формою протесту проти сфальсифікованих підсумків і результатів виборів та референдумів були легально організовані мирні зібрання, в Азербайджані влада вирішила переглянути умови їх проведення в майбутньому, активізувати нормотворчу діяльність, спрямовану на попередження «делегітимаційних ризиків» (О. Скіперських), зокрема й шляхом прийняття законів про мітинги, демонстрації, зібрання чи внесення до них змін, якими обмежували можливість конвенційної електоральної участі у разі протесту чи незгоди з результатами голосування.

За експертизою норм щодо мітингів, демонстрацій і зібрань до Венеціанської комісії в Азербайджані зверталися напередодні виборів президента чи парламенту (2006 р.). Експерти керувалися наявністю в законах презумпції на користь зборів і відзначали позитивну динаміку щодо усіх законів, але вказували на певні недоліки, які могли призвести до використання положень законів не на користь електорату. Так, азербайджанський закон, який раніше вважали одним із найбільш жорстких, містив коротке визначення поняття «зібрання» без диференціації та конкретизації таких можливих підкатегорій, як збори, мітинги, демонстрації, вуличні маніфестації, пікети, що в подальшому могло призвести до довільних рішень влади. Комісія, зокрема, пропонувала пряму заборону проведення мирних зібрань, політичних маніфестацій — та й то під час подій державної ваги — замінити на опосередковану, і тільки під час власне події, а не упродовж усього періоду її підготовки. Комісія негативно оцінила норми про конкретизацію місць проведення зібрань у центрі Баку (CDL-AD (2007) 042), фактичну їх заборону по-

близу урядових будівель, адже тоді втрачається увесь сенс протесту. Нормами закону було заборонено проведення мирних зібрань з політичною метою за 24 години до дня виборів Президента, народних депутатів, референдуму.

В Азербайджані використовували інститут референдуму для легітимації влади, зокрема щодо питання про прийняття конституції та внесення змін до неї, які суттєво розширюють/обмежують обсяг повноважень органів влади та прав людини. Референдуми мали на меті визнання новоутворених держав міжнародною спільнотою, чітко виражений міжнародно-правовий легітимаційний контекст. Також завданням республіканських конституційних референдумів було продемонструвати РЄ вищий ступінь легітимності схвалення населенням правових основ політичної системи та громадянського суспільства Азербайджану перед їх вступом до цієї організації, хоча опитування не проводилося на конфліктних територіях. Політичні еліти прагнули показати наявність умов для функціонування демократії та зміцнити свої позиції серед міжнародної спільноти, хоча політичне тло усередині держав було доволі несприятливе: неконституційні зміни уряду, часті спроби перевороту з передбачуваною участю зовнішніх сил тощо.

Закріплення організації та обмеження державної влади в конституції Азербайджану через референдум у середині 90-х відповідало прагненням демократичних перетворень як населення, так і очікуванню міжнародної спільноти відповідно щодо вимог вступу до РЄ. Необхідність внесення змін до Конституції була спричинена вимогами РЄ виконувати зобов'язання, взяті при вступі до цієї організації, та узгодити національне законодавство з демократичними європейськими і міжнародно-правовими стандартами. Але проведення референдних кампаній було визнане міжнародними спостерігачами таким, що не відповідало демократичним стандартам, а отже, референдуми здебільшого виступали знаряддям самолегітимації влади, засобом зовнішньополітичної легітимації та ресурсом легітимаційної політики держави на міжнародному рівні.

29 поправок до Конституції Республіки Азербайджан, винесені на референдум 2009 року, мали як демократичний, так і антидемократичний характер. Експерти ВК до основних демократичних віднесли: покладання на Конституційний суд АР пра-

ва призначення виборів за запитом державного органу; надання права на спростування опублікованої інформації; обов'язковість для виконання заснованих на доказах рішень суду; про публікацію рішень Конституційного та Верховного судів. До антидемократичних належать: продовження повноважень Міллі Меджлісу на період військових дій; продовження повноважень Президента на час військових дій (ст. 101-V); вилучення з Конституції обмеження терміну перебування на посаді двома термінами; підзвітність муніципалітетів Міллі Меджлісу та державний контроль за діяльністю муніципалітетів, умови їх розпуску (CDL-AD(2009)010). Зміст останньої групи викликав занепокоєння не тільки легалізацією посилення авторитаризму в країні, а й консервацією невирішеності Нагірно-Карабахського конфлікту. Нагадаємо, що РЄ не здійснює спостереження за референдумами, вважаючи їх внутрішньою справою держав.

Негативні висновки спостережень делегацій супроводжували практично всі вибори і в Азербайджані, оскільки вони не відповідали міжнародним стандартам, були наявні серйозні порушення, а тому РЄ вимушена була здійснювати постійний моніторинг виборчих процесів. Імовірний перегляд членства в РЄ загрожував Азербайджану 2003 року, а особливо 2005-го. Жорстких санкцій застосовано не було з огляду на те, що президент Ільхам Алієв прийняв рішуче проєвропейську національну політику незалежності та заявив, що виступає за мирне врегулювання ситуації в Нагірному Карабасі, що було головною причиною пропозиції стати членом РЄ. Щодо виборів ця проблема дотична до процедури голосування, бо Закон про вибори не передбачає можливість голосування за кордоном, а значна кількість виборців Азербайджану є внутрішньо переміщеними особами (ВПО) з Нагірного Карабаху або прилеглих територій, не підконтрольних уряду Азербайджану.

Проте санкції усе ж було застосовано пізніше. На основі висновків Європейського суду ПАРЄ приймає резолюції, у яких оцінює національну політику щодо удосконалення законодавства, а РЄ робить висновки про стан прав людини та застосовує засоби примусу до їх дотримання. Так, на підставі матеріалів справи Фатуллаєва проти Азербайджану ПАРЄ засудила арешти, залякування, переслідування та погрози фізичної розправи над журналістами [918].

Отже, за період 1996–2010 років Венеціанська комісія відіграла важливу роль у зовнішньополітичній електоральній легітиматії влади Азербайджану Радою Європи, а її висновки щодо відповідності виборчого законодавства міжнародним стандартам стали одним з визначальних факторів обрання країною європейського шляху розвитку. Обсяг співпраці між Азербайджаном і Венеціанською комісією безпосередньо залежав від європейської зовнішньополітичної орієнтації держав. Прийняття виборчих та пов'язаних із ними законів і внесення змін до уже чинних, було викликано необхідністю урегулювати та попередити делегітиматійні процеси в країні, можливість «кольорової революції». Після врегулювання політичної ситуації більшість рекомендацій Комісії щодо законів були враховані, проте в Азербайджані це законодавство ще не відповідає міжнародним стандартам, хоча й спостерігається певний прогрес, враховуючи повну відсутність демократичних традицій на початку 90-х років ХХ ст.

¹ Попередньо автором розглянуто роль ПАРЄ, ОБСЄ, КМРВ, Європейського суду у електоральній та референдній легітиматії влади [Див.: 1–4].

² Статут ООН 1945 р., Загальна декларація прав людини 1948 р. (ст. 21), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. (ст. 25), Конвенція про права інвалідів ГА ООН 2006 р.

³ Кодекс належної практики у виборчих справах 2002 р. (Кодекс); інтерпретативна декларація про стабільність виборчого законодавства 2005 р., Декларація про участь жінок у виборах, Висновки щодо висвітлення засобами масової інформації передвиборчої агітації, Заява про тлумачення Кодексу щодо участі у виборах людей з обмеженими можливостями 2010 р., Керівні принципи для конституційних референдумів на національному рівні 2001 р., Кодекс належної практики щодо референдумів 2007 р. (Кодекс щодо референдумів), Звіт про імперативний мандат і подібні практики 2009 р.

⁴ Документи щодо політичних партій, прийняті Венеціанською комісією: Керівні принципи щодо заборони та розпуску політичних партій і подібних заходів, Рекомендації та Доповіді щодо фінансування політичних партій, Керівні принципи і Пояснювальна доповідь щодо законодавства про політичні партії [див.: 5, с. 38].

Література

1. *Юрійчук Є.* Роль ПАРЄ в зовнішньополітичній електоральній легітимації влади на пострадянському просторі [Текст] / Євгенія Юрійчук // Україна дипломатична. Науковий щорічник. Вип. 12. — К.: Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, 2011. — С. 692–712.
2. *Юрійчук Є.П.* Рішення Європейського суду з прав людини як критерій зовнішньополітичної електоральної легітимації влади на пострадянському просторі [Текст] / Юрійчук Є.П. // Вісник Центральної виборчої комісії. — 2011. — № 2(21). — С. 70–84.
3. *Юрійчук Є.* Референдна легітимація влади в державах Кавказу: зовнішньополітичні аспекти [Текст] / Євгенія Юрійчук // Науковий вісник Чернівецького університету: 36. наук. праць. Вип. 607–609. — Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини. — Чернівці: ЧНУ, 2012. — С. 294–300.
4. *Юрійчук Є.* Спостереження місцевих виборів на пострадянському просторі Конгресом регіональних та місцевих органів влади Європи [Текст] / Євгенія Юрійчук // Пам'ять століть. — 2012. — № 1–2. — С. 168–178.
5. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської комісії, ОБСЄ/БДПЛ, ПАРЄ [Текст] / За ред. Ю. Ключковського. — К.: ФАДА, ЛТД, 2008. — 339 с.
6. Конституція Азербайджанской Республики. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.azerbaijan.az/portal/General/Constitution/doc/constitution_r.pdf
7. Election Code of the Republic of Azerbaijan (This Code is approved by the Law of Azerbaijan Republic of May 27, 2003, No 461-II). — [Electronic resource]. — Available at: http://vn.taxes.gov.az/2009/uploads/qanun/2011/mecelleler/secki_mecellesi_eng.pdf
8. Избирательный кодекс Республики Армения. Принят 5.02.1999. — Режим доступа: <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=2020&lang=rus>
9. Documents by country. Azerbaijan. — [Electronic resource]. — Available at: <http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?country=41&year=all>

Анотація. У статті висвітлюється забезпечення свободи парламентських, президентських та місцевих виборів відповідно до світових та європейських стандартів як критерій якості функціонування політичних інститутів і демократичної спрямованості політичного процесу в Азербайджані.

Ключові слова: Азербайджан, Венеціанська комісія, ООН, ЄС, Кавказький регіон, вибори, виборче право, законодавство.

Аннотация. В статье освещается обеспечение свободы парламентских, президентских и местных выборов в соответствии с мировыми и европейскими стандартами как критерий качества функционирования политических институтов и демократической направленности политического процесса в Азербайджане.

Ключевые слова: Азербайджан, Венецианская комиссия, ООН, ЕС, Кавказский регион, выборы, избирательное право, законодательство.

Summary. The article covered ensuring freedom of parliamentary, presidential and local elections in accordance with international and European standards as a criterion of quality of functioning political institutions and democratic orientation of the political process in Azerbaijan.

Key words: Azerbaijan, the Venice Commission, the UN, the EU, Caucasus region, elections, suffrage legislation.

Таблиця 1

Діяльність Венеціанської комісії щодо виборів та референдумів у Республіці Азербайджан [9]

Дата прийняття та розгляд у комісії				
Конституції та внесення змін до конституції	Виборчого кодексу	Закону про вибори та референдуми, оцінка проведених	Закону про політичні партії	Закону про мітинги та демонстрації
24 серпня 2002 Не розглядалася	2002 — (5) попередня оцінка, коментарі, 2003 — (5) попередня оцінка, основні рекомендації, попередній остаточний висновок, 2005 — (6) проект висновків, проект змін до кодексу, проект остаточних висновків, проміжна думка, остаточні висновки, 2007 — (1) круглий стіл, 2008 — (4) проект попередніх висновків, проект проміжних висновків, попередні висновки	2000 2000 — (4) коментарі, інформація (2) 2004 — (2) попередні рекомендації	1992 (зі змінами 1996, 2001, 2002, 2003) 2004 — (4) коментарі, проект висновків, висновки	1998 (зі змінами 2006) 2006 — (3) попередні висновки, висновки

Table 1

The Venice Commission's activities associated with elections and referendums in the Republic of Azerbaijan [9]

Date the VC adopted and considered the documents				
Constitution and amendments to the Constitution	Concerning the Electoral Code	Concerning the Law on Elections and Referendums, assessment of past elections and referendums	Concerning the Law on Political Parties	Concerning the Law on Rallies and Demonstrations
August 24, 2002 Was not considered	2002 — (5) previous assessment, comments, 2003 — (5) previous assessment; basic recommendations, preliminary final findings, 2005 — (6) draft findings; draft amendments to the Code; draft final conclusions, intermediate opinion; final conclusions 2007 — (1) Round Table 2008 — (4) draft preliminary findings, draft interim findings and preliminary findings	2000 2000 — (4) comments and information (2) 2004 — (2) preliminary recommendations	1992 (as amended 1996, 2001, 2002, 2003) 2004 — (4) comments, draft findings, findings	1998 (as amended in 2006) 2006 — (3) preliminary findings and findings

Легітимізаційні критерії та індикатори виборчого процесу у Виборчому кодексі Республіки Азербайджан (станом на 2010 р.) [7]

№	Індикатор транспарентності виборчого процесу	
1	Наявність у членів комісії кваліфікації та досвіду проведення виборів	- +
2	Неможливість дискреційного відкликання членів комісії органами, які їх призначають	-
3	Формування комісій фахівцями з виборів	-
4	Функціонування ЦВК на постійних засадах	+
5	Незалежність від виконавчої влади	-
6	Політична неупередженість ЦВК та інших виборчих комісій	-
7	Прозорість діяльності (присутність ЗМІ, спостерігачів).	- +
	Індикатор оскарження порушень виборчого процесу	
1	Законодавчо передбачена можливість оскарження суб'єктами виборчого процесу	+
2	Наявність і чітке розмежування повноважень органів, які розглядають скарги	-
3	Урегулювання процедури оскарження, її доступність, простота, інформаційна відкритість	-
	Індикатор безсторонності виборчого процесу	
1	Відкритість і доступність інформації про кандидатів і партії	- +
2	Відкритість і правильність списків виборців	-
3	Наявність прозорих скриньок для голосування	-
4	Наявність, відкритість і обсяг дострокового голосування	+
5	Періодичні оголошення даних про явку виборців у день виборів	-
6	Чіткі процедури доставки та отримання комісіями ЦВК і окружними комісіями виборчих протоколів	-
7	Публікація докладних результатів по виборчих дільницях, округах і на центральному рівнях	-
8	Стислі терміни публікації остаточних результатів	- +
9	Офіційна публікація фінансових звітів про надходження та використання ресурсів виборчих фондів суб'єктів виборчого процесу ЦВК у друкованих ЗМІ	+ -

Legitimation criteria and election process indicators in the Electoral Code of the Republic of Azerbaijan (as of 2010) [7]

No	Electoral process transparency indicator	
1	Committee members possess necessary qualification and experience in holding elections	- +
2	It is possible to discretionary withdraw commission members by the bodies that appoint them	-
3	Election commissions include election experts	-
4	CEC operates on a permanent basis	+
5	Election commissions are independent from the executive branch	-
6	CEC and other election commissions can be described as politically impartial	-
7	All activities are transparent (presence of media and observers)	- +
	Appeals against violations of electoral process	
1	The legislation provides for the possibility to appeal the election process by its members	+
2	Appealing bodies have the clear cut distributed powers	-
3	There is an easy to access, simple and open-access appealing procedure	-
	Impartiality of electoral process	
1	Information about candidates and parties is open and accessible	- +
2	Voter lists are transparent and accurate	-
3	Ballot boxes are transparent	-
4	Availability, transparency and extent of early voting	+
5	Data about voter turnout on election day are periodically published	-
6	CEC commissions and district election commissions have clear procedures for delivering and receiving voting protocols	-
7	Detailed results across the polling precincts, districts and at the central level are published	-
8	The final results are published shortly after elections	- +
9	The financial statements about sources and expenditure of funds provided by election process members are officially published in the in the print media	+ -

Eugenia YURIYCHUK,

*Doctor of Political Sciences, Associate Professor
at the Political Science and Public Administration,
Department of History, Political Science and International Relations,
Yuri Fedkovich National University of Chernivtsi*

THE ROLE OF THE VENICE COMMISSION IN FOREIGN ELECTORAL AND REFERENDUM LEGITIMATION OF POWER IN AZERBAIJAN (1995–2010)

After the collapse of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR), the international community closely observed the transformation processes in the newly created states of the Caucasus, as a region particularly important in geopolitical sense, assisted and actively participated in their reforms applying different foreign policy models in different periods of time: the «European home» or «promoting democracy» or the concept of «Eurasianism». The newly created states needed legitimation to acquire the status of a «political actor». Their political system was formed on a new basis through free elections to the public authorities. Here, an important role is played not only by presidential, parliamentary elections or selection of political parties, who will take appropriate decisions, but also by election of local governments as a mechanism of legitimation «from bottom up». For Azerbaijan conducting elections in accordance with democratic standards was one of the criteria it had to meet to acquire its international recognition and membership in the United Nations (UN), the Council of Europe (CE), the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), to receive aid in the democratic reorganization of its political system, technical assistance from the European Union (EU) to further strengthen its position in the international relations. Therefore, the objective of this article is to clarify the role of the Venice Commission in the electoral and referendum legitimation of power in Azerbaijan¹.

It is well known that one of the most important political criteria to EU accession is freedom of parliamentary, presidential and local elections in accordance with the international and European standards, which measure the quality of political institutions and political orientation of the democratic process. Under the accession procedure the CE attached great importance to normal functioning of the Parliament in Azerbaijan and implemented cooperation programs to this end. Importantly, not only countries of the Caucasus were interested in this cooperation, but also the international community as this organization was viewed as a possible mediator of the conflict between Armenia and Azerbaijan in Nagorno-Karabakh region. PACE monitoring procedure, stipulated as one of entry conditions, was started immediately after Azerbaijan's accession to the Council of Europe in 2001.

In the post-totalitarian countries elections are subject to political monitoring of such areas as freedom of expression and democracy, functioning and protection of democratic institutions, local democracy, – mostly under the CE Programme: «Activities for the Development and Consolidation of Democratic Stability (ADACS)». To speed up reforms and harmonize Azerbaijani national standards with the European ones the target post-entry cooperation program was adopted.

In the decision about whether or not a state has met the «acquis criterion» in the area of elections the Venice Commission (VC) opinion is of particular weight. The VC is an advisory body to the Council of Europe in international, constitutional, electoral law (para-Constitutional) and Human Rights, which provides expert evaluation of laws and regulations for their compliance with European standards and practice, prepares bills, participates in international organizations' seminars on electoral issues and sets up its own workshops in cooperation with the national CEC – central election committees. CE relies on its findings when making decisions about line of actions to take with regard to a particular country. Consultations with this organization are held on the basis of cooperation agreements concluded with the national authorities. As for Azerbaijan, the Venice Commission practices in this country various forms of such cooperation. In particular, the VC conducted in 2006 the Conference on «Election Law and Practice in Azerbaijan» in Baku (April 5). Moreover, it organized in Baku on November 9, 2007 jointly with the Council of Europe and IFES

the roundtable on election commissions, a number of election trainings in Azerbaijan (Baku, September 8–10, 2003, July 8–10, 2004). The summary of the VC activities concerning elections and referendums in the Republic of Azerbaijan is presented in Table 1.

The VC is committed to the principle of non-interference in political process and provides only optional legal advice; in its everyday activities the Commission is guided by the following rules: 1) do not impose legal uniformity, 2) take into account the current national situation (CDL (2002) 7 rev.). The VC's activities focus the national level although with regard to Azerbaijan as a country that expressed the desire to «join the family of European nations» the legal expert evaluation at the local level was implemented (see: CDL-AD (2009) 049).

In its analysis of regulations for being in line with «democracy» the criteria are taken into account that are set forth in the basic international legal documents², which state that citizens have the right to participate in public affairs and public governance. As part of human rights monitoring before the accession of Azerbaijan to the Council of Europe the VC has analyzed the draft constitutional law on regulations applicable to implementation of the human rights and freedoms in the country (2001) (CDL-INF (2001) 027). In the European countries, the main document is the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the OSCE, CE and EU regulations, as well as VC documents³. According to the Code of Good Practice in Electoral Matters: «In the polling industry as well as in others, the international protection of human rights guarantees minimum standards and the national law is able to move forward and ensure broader political rights» (CDL (2002) 023 rev.).

The European documents are political by their nature; they are not legally binding and are not subject to formal ratification procedure. Basic principles of authorities' electoral legitimation are based on certain electoral rights and obligations the candidate states should conform with, that are listed in the Copenhagen Document (today their understanding is somewhat deeper), which include: hold free elections at set intervals, allow people to choose entirely at least one legislative chamber, ensure universality of voting and equal suffrage, enforce rights of citizens to hold political positions, ensure the right to establish political parties and provide to these parties the opportunity of competing between each other on principles of equal-

ity before the law and before the current government, provide the possibility of holding election campaign in atmosphere of freedom and equality, without administrative coercion, violence, threats or fear of retribution to parties or voters, ensure unimpeded and non-discriminated access to the media and the secrecy of voting, ensure honest and fair counting of votes and timely inform the public about results of the election process, ensure timely inauguration of candidates, who have garnered sufficient number of votes and the possibility for them to remain in office until the statutory period is expired [5, c. 302–303].

The VC does not analyze the reasons behind using a particular electoral system in a country; its role is rather to contribute to the democratization of the national political system as a whole through legalization and prevention of fraud during elections. Generally, the VC applies the following methods in order to prevent manipulations of the electoral law and ensure legitimacy of the electoral process: 1) bring the election principles in line with the Constitution, 2) avoid modifications of the electoral system immediately prior to the elections, or — as an exception — allow for such modifications only if such system does not conform with basic election principles, 3) secure in the Constitution the revisions, according to which any changes in the electoral law during the upcoming elections should be based on the old system and the new ones should come into effect after such elections, 4) limit the powers conferred on legislators and constitutionalize the limits of multi-member districts (CDL (99) 51 p. 8), 5) ensure impartiality of election commissions, and 6) make available an effective system of appeal (CDL (2002) 7 rev.).

These are the last two provisions that are deemed to constitute the procedural safeguards of election principles.

In Azerbaijan, the priority of international law (Article 10, 12, 148, 151) and the principles of electoral law (Art. 56, 83, 101) [6] are officially proclaimed in the Constitution.

To determine the degree of elections' legitimacy the VC ascertains compliance of regulations it has analyzed with the principles of stability of laws, impartiality and the possibility of challenging violations during elections as the basis of building trust to the electoral process, which is of particular legitimate importance. In Azerbaijan, the stability of electoral law is contributed through adoption of the Electoral Code (1999, 2003) [7, 8].

Table 2 shows the availability of legitimate criteria and indicators in the Electoral Code as of 2010. However, it should be highlighted that the same recommendation regarding, say, composition of the commissions at all levels, «to avoid the risk of unnecessary and excessive influence of one political force» (CDL-AD (2008) 011) was reiterated for Azerbaijan several times (2003, 2005), which can be construed as its reluctance to heed to this advice. The recommendation of including in the election commission the members of appropriate level, experience and professional qualification relate rather to organizational difficulties. In Azerbaijan, unfortunately, the members of precinct election commissions are recruited directly during the election process. There is no clear procedure for appealing violations. According to Article 170.3 of the Election Code the votes cast in a single-mandate constituency should be recounted if the ballots are improperly counted, however in accordance with the Article 170.2 miscount of ballots does not constitute the valid grounds for invalidating the elections. This gives rise to a legal conflict that prevents the election results from being officially rescinded. The district elections can be declared invalid only if the votes were cancelled in more than 2/5 of all precincts and the number of registered voters at precincts exceeds 1/4 of all registered voters in the district, which is too far-fetched.

The challenging issue is related to the dual jurisdiction of the appeal authorities that can be represented either by courts or by higher level election commissions. Although the possibility of choosing between different appellate bodies put complainants in unequal situation, thus leading to excessive confusion, it is provided for by the Azerbaijani legislation.

It can be asserted that the Venice Commission is highly committed to the idea of foiling any electoral engineering in the post-Soviet states, i.e. any attempts to use electoral laws, rules and procedures to access to and maintain power in the state, region or city. Incidentally, the complexity and excessive control in Azerbaijan election procedures and laws can be considered a manifestation of such engineering. It can be confronted only by voters with high level of electoral culture.

In order to facilitate expression of will the primal attention in the analysis of the procedural aspects is paid to the criterion of transparency. Some of the recommendations provided by the Venice Commission in this regard were introduced immediately, some of

them took longer than expected and some are still left unheeded. For example, the provision about providing voting precincts with transparent ballot boxes, the rules on issuing certified copies of voting protocols free to all observers have first appeared, then disappeared in Azerbaijani EC rules, but eventually were introduced. Moving in this direction Azerbaijan brought its norms in line with the proposed number of registered voters at any given precinct equal to 1500, simplified registration of candidates and their withdrawal only after serious, repeated and/or deliberate violation of the codes by adhering to the principle of proportionality (i.e., sanctions for violations and restrictions of freedom of speech should be proportionate).

One of the VC' priorities is the Azerbaijani legislation on political parties, whose activities are closely related to the electoral process: «Free elections and freedom of association in political parties are closely linked in any democracy since political parties are created to obtain political power through free and fair elections» [5, c. 264].

The legal institutionalization of political parties in the electoral process takes place in the following areas:

- consolidation of provisions on political parties in the national laws and regulations (Constitution, special general laws on political parties);

- introducing amendments to the electoral laws, which regulate participation of the parties in the elections as the main participants in the election process.

The national regulations were verified for their compliance with the documents on political parties adopted by the VC⁴.

Normative regulation of elections and political parties in the Caucasus region has its own specifics related to the perspective of national leadership and the political processes in these countries. Respective laws on the parties were taken in different periods of independence: in 1992 in Azerbaijan, in 1997 in Georgia, only in 2002 in Armenia. Introduction of amendments and adherence to recommendations monitored by the European institutions has contributed to their improvement towards democratization. For example, in Azerbaijan, the amendments in the respective election laws were made in 1996, 2001, 2002, 2003, and analyzed in 2004 in various formats: comments, draft findings, conclusions.

International institutions have considered very carefully the Azerbaijani draft laws on political parties. It should be noted that this legislation is similar and rather close to the Guidelines. For example, the main objective of the parties was identified as participation in the political life of the state. The laws also set forth the basic principles of political parties and their activities, the freedom to determine their internal structure, purpose, forms, methods and priorities. They prohibit the parties created with the purpose of or acting toward overthrowing the existing constitutional system of Armenia and Azerbaijan. This provision is contained in the legislation of almost all post-Soviet states. At first glance this is the usual requirement that is hardly objectionable but some experts came to discover dangerous overtones: «...the requirements for the parties not to commit acts contrary to the constitutional order can be used as a pretext for refusing in registration or suppressing the parties that seek to achieve the fundamental constitutional changes by peaceful means» (CDL-AD (2007) 018). However, according to the authors, this requirement is justified in the countries that have long been deprived of independence and were forcefully included in the USSR. Given the fact that the democracy in these countries remains rather fragile, the issues of protecting their sovereignty, constitutional order and territorial integrity are still relevant.

The VC gave its negative assessment to an attempt of introducing in Azerbaijan the institute of imperative mandates. According to European experts, who in 2009 conducted a special comparative study on the imperative mandate (CDL-AD (2009) 027), implementation of the imperative mandate would provide to political parties the right to annul the election results, thus undermining credibility and legitimacy of the elections.

Summarizing the data on the quality of the party- and election-related legislation in Azerbaijan, it can be concluded that the analyzed legislation highlights the exceptional role of the parties in expression of the people's will, rather than their role of enforcing democracy. On one hand, it prohibits the activities of international political parties as possible participants in formation of the government agencies and on the other, it allows for the inter-party dialogue and cooperation. In general, the qualified opinion of international institutions contributed to the improvement of the party- and election-related legislation and international recognition of political

bodies elected on the legitimate democratic principles, i.e. their foreign legitimation.

In the 1990's the political elites tended to underestimate or even neglect laws on peaceful assembly. Equal rights proclaimed in the Constitution for a long time remained purely declarative and were rarely used until the advent of the so-called color revolutions, when they returned from oblivion. The said revolutions produced an extremely significant impact not only on the overall development of Azerbaijan's political system, but also on its final choice of foreign policy orientation and its international image. Since the main form of protest against rigged election and referendum results were the legally organized peaceful assemblies, the Azerbaijani authorities decided to review the terms under which such assemblies could be convened in the future by strengthening legislative work on prevention of the «delegitimation risks» (O. Skiperskyh), including through adoption of or amending the laws on rallies, demonstrations and meetings, which limited the citizens' right to convene during elections to protest against or express their disagreement with the voting results.

Azerbaijan applied to the Venice Commission to examine its rules on rallies, demonstrations and meetings before the 2006 presidential and parliamentary elections. In their findings, the experts were guided first of all by the presence in the laws of presumption in favor of holding assemblies and noted the positive dynamics they have identified in all laws they have reviewed but – simultaneously – pointed out to some weaknesses that could potentially lead to turning these laws against the electorate. For example, the Azerbaijani legislation that was considered as one of the most rigid of its time contained only a brief definition of the «assembly» without specification of such possible subcategories as meetings, rallies, demonstrations, pickets, which subsequently could lead to the government's arbitrary decisions. The Commission has proposed to replace the explicit prohibition of peaceful assemblies and political demonstrations – only during events of national importance – by indirect prohibition only during the actual event, instead of the period, during which it is prepared. The Commission denounced the rules that required to specify the assembly places in the center of Baku (CDL-AD (2007) 042), banning such assemblies near the government buildings because – in Commission's opinion – such restrictions emasculated the sense of protest as such. The law

prohibited peaceful gatherings for political purposes 24 hours before the election of the President, MPs or referendum.

Azerbaijan used referendums to legitimize the powers that be, particularly the issue of adopting the Constitution and its amendments, which significantly expanded / limited the scope of the government and human rights. The purpose of referendums was to push international community into recognizing the newly emerged states and had a distinct international legitimation context. Another purpose of the constitutional referendums in the former USSR republics was to demonstrate to the CE a supreme legitimacy of the legal framework underpinning the political system and civil society of Azerbaijan approved by its population before its accession to this organization, although the survey was not conducted on the disputed territories. The political elites wanted to show that their country had all necessary conditions to ensure proper functioning of democracy and sought to consolidate their position in the international community, albeit on unfavorable political background: unconstitutional changes of government, often coup attempts with alleged interference from the outside and so on.

Consolidation of the existing state power and limitation of its boundaries in Azerbaijan's Constitution achieved through the referendum held in the mid 90's met the desire for democratic transformation nourished by the population and expectations of the international community in the eve of Azerbaijan's ascension to the Council of Europe. The need for amending the Constitution was caused by CE's requirements to fulfill the commitments the country had assumed when entering this organization and align the national legislation with democratic European and international legal standards. However, the referendum campaigns were rejected by international observers as inconsistent with democratic standards and as being used mostly by Azerbaijan's authorities as a tool of self-legitimation, a means of acquiring the international legitimation and the resource of legitimation policy at international level.

Twenty nine amendments to the Constitution of the Republic of Azerbaijan put for voting at the 2009 referendum were both democratic and anti-democratic by their nature. According to the VC experts the democratic amendments included: empowering the Constitutional Court of the Autonomous Republic to call for elections at the request of a public authority, the right to refute the published information; obligation of enforcing the evidence-based court

judgments, publication of decisions taken by the Constitutional and Supreme Courts. The antidemocratic included: extension of Milli Majlis' powers for the period of hostilities, extension of the President's powers for the period of hostilities (Article 101-V); exclusion from the Constitution of the two-term limit for elected public officials, accountability of municipalities to the Milli Majlis and state control over municipalities and conditions, under which they can be dissolved (CDL-AD (2009) 010). The latter was regarded as a means of deepening authoritarianism in the country, and also as a method of preserving the smoldering Nagorno-Karabakh conflict. It should be borne in mind that CE does not monitor the referendums considering them an internal affair of the states.

The observers produced negative opinions on virtually all elections in Azerbaijan, as such that did not meet international standards and abounded in serious violations; this forced CE to continuously monitor the electoral process. In 2003, and especially 2005 the issue of continuing Azerbaijan's membership in the Council of Europe hang by a thread. The only reason severe sanctions were not imposed was that the President Ilham Aliyev was conducting a strongly pro-European policy of national independence and professed his readiness to achieve the settlement of Nagorno-Karabakh conflict in a peaceful manner, the main condition Azerbaijan had to meet to be accepted as the Council of Europe's member. As to elections, the problem was the voting procedure that under the national legislation on elections did not provide the voting rights to Azeri nationals residing abroad, whereas a large number of voters in Azerbaijan were the internally displaced persons (IDPs) from Nagorno-Karabakh and surrounding areas not controlled by the Azerbaijan government.

However, the sanctions were applied later. Based on the European Court's findings, PACE adopted resolutions with its own assessment of national policies to improve legislation and CE drew conclusions about the state of human rights and enforced coercive methods to respect them. On the basis of the Fatullayev versus Azerbaijan case, PACE condemned the arrests, intimidation, harassment and threats of physical violence against the journalists [918].

In 1996–2010, the Venice Commission played an important role in the foreign electoral legitimation of Azerbaijani powers by the Council of Europe and its findings about compliance of the electoral legisla-

tion with international standards become one of the defining factors the country elected to move toward European model of development. The volume of cooperation between Azerbaijan and the Venice Commission directly depended on Azerbaijan's pro-European foreign policy. The country had to adopt electoral and related laws and amend the existing ones due to the need for regulating and preventing de-legitimation processes in the country and to abort any possibilities of «color revolutions». After the internal situation was settled most of the Commission's recommendations regarding these laws were accounted for. For the time being, the Azerbaijani legislation still falls short of international standards although a certain progress was observed, given the complete lack of democratic traditions in the early 90's of the last century.

РЕГІОНАЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ КИЄВА У МІЖНАРОДНОМУ РУСІ ПОРІДНЕНИХ МІСТ (1950–1980)

Однією з характерних рис сучасного світового розвитку на всіх його етапах було і є вплив суспільних сил на міжнародні відносини. І, безперечно, як різновид регіональної дипломатії у справі зміцнення миру, дружби і співробітництва між народами слугує історія широкого руху громадськості поріднених міст. Зародився цей рух ще за часів боротьби з гітлерівським фашизмом. Весною 1943 року мешканці Сталінграда і англійського міста Ковентрі вирішили здійснити обмін посланцями солідарності й підтримки. Таким чином легендарний Сталінград став ініціатором у налагодженні дружніх контактів із зарубіжним містом і назвав його побратимом. А після завершення Другої світової війни серед широкого кола громадськості багатьох країн світу визріло прагнення об'єднати зусилля усіх людей доброї волі для збереження миру, розвитку добросусідства і співпраці між народами. Наприкінці 50-х років ХХ століття, коли вже десятки міст різних країн налагодили дружні контакти, виникла необхідність у створенні єдиного центру для координації зв'язків між ними. Таким власне і стала Всесвітня Федерація поріднених міст (ВФПМ), створена 1957 року у французькому місті Екс-ле-Бен.

ВФПМ — міжнародна неурядова організація, що сприяє встановленню й розвиткові дружби та співробітництва між містами різних країн і їх населенням незалежно від раси, мови, релігійної приналежності й політичних переконань. Заснована 28 квітня 1957 року на I Всесвітньому конгресі поріднених міст в місті Екс-ле-Бен (Франція) за участю представників 12 країн світу. Головні статутні документи ВФПМ — «Хартія поріднених міст» та «Політична програма поріднених міст».

ВФПМ проводить міжнародні конгреси і конференції поріднених міст із різних проблем, зокрема щодо встановлення та розвитку дружніх контактів, ділового співробітництва між містами, обміну досвідом у галузі культури, освіти, інформації, спорту і туризму, економіки і торгівлі.

Щороку в останню неділю квітня з ініціативи ВФПМ проводиться Всесвітній день поріднених міст. Федерація має консультативний статус при Економічній і Соціальній Раді Організації Об'єднаних Націй та ЮНЕСКО. Найвищий орган ВФПМ — Генеральна асамблея, яка обирає Виконавчу раду і Генерального секретаря. ВФПМ має індивідуальне та колективне членство. Місце перебування керівних органів федерації — м. Париж. Активну участь у діяльності ВФПМ беруть численні міста України, які мають побратимів у понад 100 країнах світу.

ВФПМ об'єднує майже 4000 міст у більш ніж 170 державах світу. Видає французькою мовою журнал «Поріднені міста» та «Інформаційний бюлетень»¹.

Знаковими подіями в діяльності ВФПМ стали всесвітні конгреси поріднених міст. На IV Конгресі ВФПМ, який відбувся в 1962 році у місті Ковентрі, було прийнято рішення щорічно проводити в останню неділю квітня Всесвітній день поріднених міст. Вже на VI Всесвітньому конгресі поріднених міст (Париж, 1967 р.) було вироблено Політичну програму, яка ставила важливим завданням підтримку всіх прогресивних сил у боротьбі за мир і демократію. У 70-х роках надзвичайно зросла активність цієї організації. У 1975 році, коли світова спільнота відзначала 30-річчя Перемоги над гітлерівським фашизмом, Всесвітня Федерація поріднених міст звернулася із закликом взяти участь у маніфестаціях, мітингах, присвячених історичній даті.

На цей час столиця України — місто-герой Київ — вже став повноправним активним учасником руху поріднених міст. Його побратимом стали Лейпциг у НДР, Краків у Польщі, Братислава у Словаччині, Флоренція в Італії, Тампере у Фінляндії, Кіото в Японії, Тулуза, Роменвіль і Шалетт-Сюр-Люен у Франції. Дружні контакти з цими містами посідали важливе місце у громадському житті столиці. Іменами поріднених міст названі київські вулиці, кінотеатри, готелі й ресторани.

Початок дружніх зв'язків Києва з містами зарубіжжя покладено ще в 50–60-х роках. Звернення 15 грудня 1951 року голови виконкому Софійської міської народної ради депутатів трудя-

щих можна вважати зародженням дружніх відносин між українським і болгарським народами на рівні міст².

Наступним актом, що засвідчив наміри розвивати братні взаємини, була знакова подія: президія міської ради міста Тпява присудила 31 грудня 1980 р. місту Києву пам'ятну медаль 700-річчю у знак братньої дружби між польським та українським народами³.

Постійно розширювалося коло контактів тих міст, які прагнули тісної співпраці з Києвом. Свідченням цього є рішення № 1798 виконавчого комітету Київської міської ради депутатів трудящих від 19 вересня 1961 р. «Про доповнення рішення виконкому міської Ради депутатів трудящих № 1354 від 18 липня 1961 року «Про затвердження видатків, зв'язаних з перебуванням в м. Києві делегації міста Брно»⁴, рішення виконкому Київської міської Ради депутатів трудящих від 19 грудня 1961 р. «Про затвердження видатків, зв'язаних з показом в м. Києві виставки художників і скульпторів м. Тампере (Фінляндія)»⁵, рішення № 2916 від 17 жовтня 1961 р. виконавчого комітету Київської міської Ради депутатів трудящих «Про затвердження видатків, зв'язаних з від'їздом делегації виконкому Міськради до м. Лейпцига (НДР), виділення асигнувань виконкому Міськради та ліміту на поліпшення побутового обслуговування працівників»⁶.

Яскраву сторінку у братніх відносинах вписали взаємини із німецьким містом Лейпцигом. У 1962 році посланці міста-побратима відвідали Київський завод верстатів-автоматів імені М. Горького. А незабаром з Лейпцизького заводу токарних верстатів «Дреємашиневек» надійшла пропозиція про взаємні відносини двох однотипних підприємств⁷.

Постійно розвивалися зв'язки між трудовими колективами, народжувалися нові форми співробітництва. З 1967 року розпочався щорічний обмін поїздами дружби між Києвом і Лейпцигом. Варто зазначити, що лише у 1970 році учасники потягу дружби з Київщини, які побували у Лейпцизькому окрузі, впродовж десяти днів відвідали 113 підприємств, установ і організацій, в яких взяли участь майже 70 тисяч осіб. У свою чергу, делегація потягу дружби Лейпцизького округу відвідала Київську область у 1975 році і познайомила з життям 120 підприємств і закладів⁸. Урочисто проходили Дні Києва у Лейпцигу в травні 1981 року. Державний заслужений академічний народний хор імені Г. Верьовки, вокально-інструментальний ансамбль «Кобза»,

ансамбль бального танцю Жовтневого палацу, артисти Київської філармонії знайомили трудящих Лейпцига з українським мистецтвом⁹. Успішно розвивалися творчі зв'язки між колективами Київського театру опери і балету імені Т.Г. Шевченка, Київською консерваторією імені П.І. Чайковського та Лейпцизькою оперною музичною школою ім. Ф. Мендельсона¹⁰.

У жовтні 1972 року під час перебування потягу дружби з Лейпцига було досягнуто угоди про змагання з чотирма підприємствами і двома радгоспами Київської області і Лейпцизького округу, а також затверджено його умови¹¹. А на початку 1975 року до цього руху долучилися ще п'ять підприємств. Партнерами стали Київський завод «Червоний екскаватор» та Лейпцизький завод важкого машинобудування, швейна фабрика імені Смирнова-Ласточкина та фабрика виробництва одягу «Вестіс», дослідне підприємство «Промзв'язок» і Лейпцизький комбінат техніки зв'язку та інші споріднені підприємства¹².

Досить цікавою формою взаємодії між підприємствами різних міст-побратимів стали угоди трудового змагання споріднених колективів. У вересні 1974 року в Києві проходили дні Кракова і Землі Краківської. Під час святкування учасники потягу дружби відвідали 23 київських підприємства. Власне тоді була досягнута домовленість про організацію змагання між колективами восьми київських та краківських трудових колективів. Партнерами стали київський завод «Укркабель» і краківський завод «Полькабель», Київська тютюнова фабрика і Краківська фабрика тютюнової промисловості «Чижина», взуттєва фабрика імені 10-річчя комсомолу України і шкіряно-взуттєвий комбінат міста Хелмек Краківського воєводства, кондитерська фабрика імені К. Маркса і кондитерське об'єднання «Вавель» та інші. Вже у 1977 році індивідуальні угоди на змагання уклали закрійниця Київської взуттєвої фабрики імені 10-річчя комсомолу України З. Корчемна і майстер закрійного цеху спорідненого польського підприємства «Хелмек» В. Мука¹³.

Дружба сприяла зародженню нового напрямку у дипломатичних відносинах. Свідченням ефективності регіональної дипломатії є, наприклад, такий факт. Робітники київського мостозагону 2 тресту «Мостобуд-1» разом зі словацькими колегами братиславського народного підприємства «Допрастав» зводили у братській країні мости¹⁴.

Київ, Лейпциг, Краків, Братислава, маючи чималий науковий та освітній потенціал, сприяли розширенню співробітництва у цій галузі з метою досягнення певних успіхів у науково-дослідній та педагогічній роботі. Так, тісна і багатостороння співпраця здійснювалася між Київським університетом імені Т.Г. Шевченка і Братиславським університетом імені Я.А. Каменського, Лейпцизьким університетом імені К. Маркса і Ягеллонським університетом у Кракові. Практикувався взаємний обмін викладачами і студентами, проводилися спільні наукові конференції і сесії, наукові дослідження тощо. Вчені-економісти Київського та Лейпцизького університетів розробили тему дослідження «Економічні проблеми інтенсифікації соціалістичного виробництва в умовах науково-технічного прогресу», правники — «Підвищення ролі соціалістичного права у країнах соціалістичної співдружби», підготовлені і вийшли друком спільні збірники «Нові результати природничо-наукових досліджень», «Питання формування людини соціалістичного суспільства (кінець 60-х років)», «Братська співпраця соціалістичних держав»¹⁵.

Окремий блок у розвитку регіональної дипломатії у радянські часи посідало наукове співробітництво, де провідну роль відігравала столиця України. Розвиток наукових зв'язків з братніми державами соціалістичної співдружності — країнами народної демократії у створенні нових галузей промисловості; налагодження і розширення науково-дослідних робіт та інтенсивної підготовки кваліфікованих національних кадрів інженерів та вчених — ось власне коло завдань, які доводилося тоді вирішувати. На той період (а це 1945–1975 роки) припадає значна кількість відряджень кращих представників виробництва, спеціалістів у галузі вищої та середньої спеціальної освіти, учених Києва до країн народної демократії для надання їм організаційної та методичної допомоги у вирішенні актуальних наукових та виробничих проблем. Так, впродовж 1945–1976 років у навчальних закладах України для 11 соціалістичних країн було підготовлено понад 9 тисяч спеціалістів, а лише в 1975–1976 навчальному році навчалось майже 6 тисяч осіб з братніх країн¹⁶. Першу угоду про науково-технічну і культурну співпрацю підписано в 1960 році між Київським та Дебреценським (Угорщина) університетами. З часом Київський університет уклав такі угоди ще з 8 вищими навчальними закладами братніх країн. П'ять договорів про співпрацю з ВНЗ зарубіжних со-

ціалістичних країн на рахунку Київського політехнічного інституту, три уклав Київський інженерно-будівельний інститут, по два — Київський інститут народного господарства та Київський Технологічний інститут харчової промисловості та ін.¹⁷

В цих угодах передбачалося: розвиток таких форм зв'язків між ВНЗ, як обмін викладачами для читання лекцій і удосконалення досвіду навчально-виховної роботи, довготривалої педагогічної праці, спільне дослідження наукових проблем, проведення наукових розробок, обмін груп студентів під час виробничої практики і таке інше.

Свідченням ефективності науково-технічної співпраці між ВНЗ є такий факт: на Київському заводі «Арсенал» запроваджені нові зразки різального інструменту підвищеної міцності, які розроблені вченими Київського політехнічного інституту та Вищого машиноелектротехнічного інституту в Габрово (Болгарія)¹⁸.

Широкі міжнародні наукові зв'язки здійснювала Академія наук Української РСР, більшість науково-дослідних інститутів якої знаходилися у Києві. Сюди слід віднести спільні розробки окремих наукових проблем у рамках дво- і багатосторонньої взаємодії, закордонні відрядження учених, участь у міжнародних наукових форумах, проведення досліджень в акваторіях Світового океану, відвідини зарубіжними вченими закладів АН УРСР з метою проведення наукової роботи. Так, у 1975 році ученими АН УРСР було здійснено 647 закордонних відряджень, серед них 347 у соціалістичні країни¹⁹.

Важливою і однією з найбільш ефективних форм наукових зв'язків АН УРСР із зарубіжними науковими центрами було здійснення спільних науково-дослідних робіт щодо реалізації народногосподарських завдань. У 1980 році, наприклад, понад 40 інститутів і закладів АН УРСР проводили дослідження разом із зарубіжними партнерами з 238 тем²⁰. До речі, спільні розробки інститутів АН УРСР здійснювалися у рамках Ради Економічної Взаємодопомоги. А деякі з них виконували функції координаційних центрів щодо організації комплексних розробок найбільш важливих наукових проблем і впровадження їх результатів у виробництво, що засвідчувало широке міжнародне визнання їхніх наукових досягнень. Серед них — великий науково-дослідний і науково-виробничий центр АН УРСР — Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона. Функції координаційного центру з проблем «Порошкова металургія» виконував інший науковий центр

АН УРСР — Інститут проблем матеріалознавства, що здійснював координацію з 17 тем багатосторонньої співпраці країн РЕВ. Багатовекторність властива Інституту надтвердих матеріалів АН УРСР щодо проблеми пошуку нових вискоєфективних методів застосування цих матеріалів у різних галузях промисловості, Інституту кібернетики АН УРСР, що розробляв методику науково-технічного прогнозування у країнах-членах РЕВ, Інституту геофізики ім. С.І. Суботіна, який здійснював координацію з геофізичними установами соціалістичних країн Європи²¹.

Близько ста тем з проблем матеріалознавства, кібернетики, фізики, хімії та хімічної технології розроблялося інститутами АН УРСР спільно з колегами братніх країн. Так, у 1975 році успішно завершено виконання плану п'ятирічного співробітництва Інституту металофізики АН УРСР з академічними інститутами НДР, Чехії, Угорщини в галузі фізики твердого тіла. Спільними зусиллями зі Словацькою академією наук розроблено установку і методику дослідження закономірностей сталого руйнування металів при програмному навантаженні. Плідним було також співробітництво Інституту кібернетики АН УРСР з низкою закладів Болгарії та НДР, зокрема зі створення єдиного електронного зв'язку «Нева», а також учених Інституту проблем металознавства з колегами споріднених інститутів²².

У процесі співробітництва учених Києва і братніх країн за останні роки було підготовлено низку фундаментальних спільних праць: з болгарськими колегами монографія «Електрооптика колоїдів», з німецькими вченими — «Оброблення напівпровідникових матеріалів»; підготовлена колективом учених європейських соціалістичних країн побачила світ монографія «Структура земної кори Центральної і Східної Європи за даними геофізичних досліджень». Українськими і чехословацькими мовознавцями укладено чесько-український словник, історики двох братніх народів розпочали працю над темою: «Чесько-українські історичні зв'язки», учені Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М.Т. Рильського АН УРСР проводили спільні дослідження з етнографами Болгарії, Польщі, Чехословаччини²³.

Важливим внеском у поглиблення наукового співробітництва між ученими Києва і братніх країн було проведення спільних конференцій, організацій закордонних виставок, публікації статей, обмін науковою літературою. У 1975 році Інститут ядерних досліджень АН УРСР провів у Києві конференцію з ней-

тронної фізики за участю вчених Болгарії, Угорщини, НДР, Китайської Народної Республіки, Монголії, Польщі, Румунії, Чехословаччини, а Інститут напівпровідників АН УРСР — конференцію зі спектроскопії комбінаційного розсіяння світла і практичного його застосування, у якій взяли участь вчені Болгарії, Угорщини, НДР, Чехословаччини²⁴.

Досить плідно співпрацював з видавцями Академій наук країн соціалістичної співдружності колектив видавництва «Наукова думка». Тільки у 1980 році у Києві на виставках літератури цього видавництва були представлені наукові праці вчених Болгарії та Польщі²⁵.

Висновки. У другій половині 50-х — початку 60-х років минулого століття завершилося організаційне оформлення міжнародного руху поріднених міст Києва. Власне в цей період було покладено початок постійним зв'язкам з містами-побратимами Лейпцигом у НДР, Краковом у Польщі, Братиславою у Словаччині. Встановлення довготривалих зв'язків істотно розширило співробітництво у різних галузях суспільного життя, зміцнило безпосередні контакти між колективами споріднених підприємств, організацій та установ культури, творчих спілок і наукових колективів.

Тогочасні відносини міст-побратимів Києва і Тампере — переконливий приклад успішної співпраці регіонів тоді сусідніх держав, які належали до різних соціально-економічних систем. У 1977 році кияни приймали делегацію Тампере. Фінські гості познайомилися з досвідом роботи Київського міськвиконкому щодо ведення міського господарства. Під час перебування фінської делегації у столиці УРСР було підписано договір про постійну співпрацю, що стало значним кроком у розвитку дружніх контактів двох міст²⁶. У серпні 1981 року у Тампере на запрошенням окружкому Комуністичної партії Фінляндії перебувала делегація Київського міськкому Компартії України. Чисельні зустрічі підтвердили єдність поглядів на важливі проблеми тогочасного світового розвитку, зокрема про оголошення Північної Європи без'ядерною зоною²⁷.

Дружні зв'язки з фінами на мистецькому ґрунті були започатковані ще на початку 60-х років, коли Київський міськвиконком своїм рішенням від 19 грудня 1961 року підтримав ініціативу проведення у столиці України виставки художників і скульпторів м. Тампере²⁸.

В 60-ті роки побратимом Києва стала Флоренція (Італія). Живий відгук викликав в італійському місті тиждень України (1968 р.). Виставки, виступи вчених і митців знайомили широкі верстви зарубіжної громадськості з життям та досягненнями трудящих УРСР. Італійська преса, радіо і телебачення широко висвітлювали це свято справжньої дружби. За неповними підрахунками, лише на концертах українських артистів побувало понад 15 тисяч італійських глядачів²⁹.

З кожним роком поглиблювалися зв'язки з порідненим містом — японським Кіото. Знаменною віхою стали Дні Києва в Кіото у вересні 1978 року. У складі делегації на святі дружби серед радянських представників був відомий український письменник Михайло Стельмах³⁰. Після відвідин київських лікарів у Кіото, до речі, було перейнято низку цікавих новачій щодо організації обслуговування хворих і проведення лабораторних експрес-аналізів. У практиці роботи спеціалізованої клінічної лікарні № 14 міста Києва було застосовано фототерапію при лікуванні новонароджених. Хвилюючим святом стали Дні Кіото в столиці України у вересні 1981 року, приурочені десятиріччя поріднення двох міст. На зустріч прибула офіційна делегація японських друзів, серед яких були керівники міста, спортсмени, майстри мистецтва. На вулиці Кіото відбулася церемонія урочистого відкриття пам'ятної дошки на честь міста-побратима, закладено сквер.

¹ Енциклопедія історії України. Т. 1. — К.: Наукова думка, 2003. — С. 649.

² Державний архів м. Києва (далі — ДАК). — Ф. Р-1. — Оп. 10. — Спр. 1. — Арк. 176.

³ Там само.

⁴ Там само. — Ф. Р-1. — Оп. 8. — Спр. 36.

⁵ Там само. — Ф. Р-1. — Оп. 8. — Спр. 159.

⁶ Там само. — Ф. Р-1. — Оп. 8. — Спр. 39.

⁷ Там само. — Ф. Р-1. — Оп. 8. — Спр. 686. — Арк. 4.

⁸ Київська правда. — 1975. — 9 жовт.

⁹ Прапор комунізму. — 1981. — 20, 21, 22 трав.

¹⁰ Кулуніч І.М., Виднянський С.В. Киев и города-побратимы. — К.: О-во «Знание» Украинской ССР, 1981. — С. 16–17.

¹¹ Порожденные социалистическим интернационализмом. Дружественные связи и сотрудничество породненных областей и городов УССР и братских стран социализма. — К., 1980. — С. 48–50.

¹² Вечірній Київ. — 1978. — 10 лип.

¹³ Правда Украины. — 1977. — 19 марта.

¹⁴ Історія міст і сіл Української РСР. — К., 1968. — С. 491.

¹⁵ Порожденные социалистическим интернационализмом. Дружественные связи и сотрудничество породненных областей и городов УССР и братских стран социализма. — К., 1980. — С. 178–179.

- ¹⁶ Там же. — С. 168, 170.
¹⁷ Там же. — С. 171–173.
¹⁸ Там же. — С. 178–179.
¹⁹ Архів Президії АН УРСР. Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1975 році. — Арк. 181.
²⁰ Там само. — Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1980 році. — Арк. 215.
²¹ Там само. — Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1980 році. — Арк. 183.
²² Там само. — Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1980 році. — Арк. 182.
²³ Виднянський С.В. Научные и культурные связи киевлян с коллективами стран социалистического содружества. — К., 1982. — С. 12–13.
²⁴ Архів Президії АН УРСР. Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1975 році. — Арк. 212–213.
²⁵ Там само. — Звіт про діяльність Академії наук Української РСР в 1980 році. — Арк. 205.
²⁶ Історія міст і сіл Української РСР. — К., 1979. — С. 493.
²⁷ Прапор комунізму. — 1981. — 28 серп.
²⁸ ДАК. — Ф. Р-1. — Оп. 8. — Спр. 34. — Арк. 159.
²⁹ Радянська Україна. — 1968. — 19 берез.
³⁰ Прапор комунізму. — 1978. — 5 верес.

Анотація. Висвітлення початку організаційного оформлення міжнародного руху поріднених міст Києва, що розширило співробітництво у різних галузях суспільного життя, зміцнило безпосередні контакти між колективами споріднених підприємств, організацій та установ культури, творчих спілок і наукових колективів.

Ключові слова: регіональна дипломатія, поріднені міста, співробітництво, Київ.

Аннотация. Освещение начала организационного оформления международного движения породненных городов Киева, что расширило сотрудничество в разных отраслях общественной жизни, укрепило непосредственные контакты между коллективами родственных предприятий, организаций и учреждений культуры, творческих союзов и научных коллективов.

Ключевые слова: региональная дипломатия, породненные города, сотрудничество, Киев.

Summary. Elucidation of early organizational design of the international movement of twinning cities of Kyiv, which has expanded cooperation in various areas of public life, strengthen direct contacts between groups of related businesses, organizations and cultural institutions, creative unions and research teams.

Key words: regional diplomacy, twin cities, cooperation, Kyiv.

Oleksii KYIKOV,

Deputy Director «Dipservice» Directorate,

SE «Directorate-General for rendering services to diplomatic missions»

REGIONAL DIPLOMACY IN THE INTERNATIONAL MOVEMENT OF TWIN CITIES (1950–1980)

Impact of social forces has always been one of the features of modern world development at all its stages. History of a wide scale public movement of twin cities is, undoubtedly, one of the regional diplomacy instruments for strengthening peace, friendship and cooperation between the peoples. This movement was initiated in the times of struggle with Hitler fascism. In the spring of 1943 the citizens of Stalingrad and the English city of Coventry decided to exchange envoys of solidarity and support. So, the legendary Stalingrad initiated establishment of friendly contacts with a foreign city and called it its sister. After the Second World War the general public around the world cherished the idea to unite the efforts of all people of good will to preserve peace, promote good neighborliness and cooperation between peoples. At the end of 50's of the 20th century, when dozens of cities from different countries established the friendly contacts there arose the need for a single center to coordinate the relations between them. Therefore, the World Federation of Twin Cities (WFTC) created in 1957 in the French city Aix-les-Bains with representatives of 12 countries became such center.

The WFTC is an international non-governmental organization that promotes establishment and development of friendship and cooperation between cities of different countries and their peoples, regardless of race, language, religion and political beliefs. It was established on April 28, 1957 at the First World Congress of twinning cities in Aix-les-Bains (France) with the participation of 12 countries. The main constituent documents of the WFTC include the Charter of Twin Cities and the Political Program of Twin Cities.

The WFTC organizes international congresses and conferences of twin cities on various subjects, including the establishment and development of friendly contacts and business cooperation between cities, sharing experience in the field of culture, education, media, sport and tourism, economy and trade.

The World Day of Twin Cities is held every year on the last Sunday in April at the WFTC initiative. The Federation has consultative status with the Economic and Social Council of the United Nations and UNESCO. The WFTC supreme body is the General Assembly, which elects the Executive Board and the General Secretary. The WFTC has individual and collective membership. The WFTC Headquarters is located in Paris. Many Ukrainian cities, which have twin cities in more than 100 countries worldwide actively participate in its work.

The WFTC unites about 4,000 cities in more than 170 countries around the world. It issues the journal «Twin Cities» and Information Bulletin in French¹.

The World Congresses of twin cities have become landmark events in the WFTC activities. Decision on holding the world day of twin cities every year on the last Sunday in April was made at the 4th WFTC Congress in 1962 in Coventry. A WFTC political program was adopted already at the 6th World Congresses of twin cities (Paris, 1967). The program set an important task of supporting all progressive forces in the struggle for peace and democracy. In the 70's this organization became especially active. In 1975, when the international community celebrated the 30th anniversary of victory over Nazi fascism, the World Federation of Twin Cities called for taking part in demonstrations and rallies dedicated to the historical date.

By that time the capital of Ukraine, the Hero City of Kyiv became a full-fledged member of the movement of twin cities. Its twin cities are as follows: Leipzig in GDR, Krakow in Poland, Bratislava in Slovakia, Florence in Italy, Tampere in Finland, Kyoto in Japan, Toulouse, Romainville and Chblette-sur-Loing in France. Friendly contacts with these towns occupied an important place in the social life of the capital. Kyiv streets, cinemas, hotels and restaurants are called after these twin cities.

Kyiv initiated its friendly relation with foreign cities in the 50–60'ss of the 20th century. On 15 December 1951 the Chairman of the Executive Committee of the Sofia Council of People's Deputies ad-

dressed to Kyiv marking thereby establishment of friendly relations between Ukrainian and Bulgarian peoples at the level of the cities².

The next event that showed the intention to develop fraternal relations, was the award of the commemorative medal to the City of Kyiv by the City Council of town Tpyava that took place on December 31, 1980 on the occasion of 700 years anniversary of fraternal friendship between the Polish and Ukrainian peoples³.

Contacts with the cities that sought for closer cooperation with Kyiv were expanding. Resolution № 1798 of the Executive Committee of Kyiv City Council of People's Deputies on September 19, 1961 «On Amending the Resolution of the Executive Committee of the City Council of People's Deputies № 1354 of July 18, 1961 «On Approval of Expenditures Associated with the Stay of the Delegation from Brno in Kyiv»⁴, the Resolution of the Executive Committee of the Kyiv City Council of People's Deputies of December 19, 1961 «On Approval of Expenditures Associated with the Exhibition of Painters and Sculptors from Tampere (Finland) in Kyiv»⁵ and the Resolution № 2916 of October 17, 1961 of the Executive Committee of the Kyiv City Council of People's Deputies «On Approval of Expenditures Associated with the Departure of the Delegation of the Executive Committee of the City Council of Leipzig (GDR) and Allocation of Funds for the Executive Committee of City Council for Improvement of the Employees Every Day Services»⁶.

Relations with the GDR city Leipzig greatly contributed in development of friendly relations. In 1962 the twin city delegation visited the Gorky plant of automatic machines in Kyiv. Soon the Leipzig plant of lathes «Dreermachinerwerke» proposed to establish friendly relations between two similar enterprises⁷.

Constantly evolving relations between labor collectives created new forms of cooperation. In 1967 annual friendship visits between Kyiv and Leipzig were initiated. Suffice it to say that in 1970 participants of the Friendship Train of Kyiv region, who went to Leipzig district, within ten days visited 113 enterprises, institutions and organizations meeting with about 70,000 people. In turn, the Friendship Train delegation from Leipzig district visited Kyiv region in 1975 and became acquainted with activities of 120 enterprises and institutions⁸. In May 1981 Kyiv days in Leipzig were held in festive atmosphere. G. Veryovka State Academic Folk Choir, the vocal-instrumental ensemble «Kobza», the dancing group of the

October Palace, the Kyiv Philharmonic artists presented Ukrainian art in Leipzig⁹. Creative cooperation between the Taras Shevchenko Opera House of Kyiv, Tchaikovsky Conservatory of Kyiv and the Mendelsohn Opera Music School of Leipzig successfully developed¹⁰.

In October 1972 while the Friendship Train from Leipzig was in Kyiv an agreement was reached on the competition of four companies and two state farms from Kyiv region and Leipzig district and its conditions were approved¹¹. In early 1975 another five enterprises joined this competition. Competition partners included the Kyiv Plant «Red Excavator» and Leipzig plant of heavy machinery, the Smirnov-Lastockin clothing factory and Leipzig clothing factory «Vestis», the Research Enterprise «Promzviazok» and Leipzig plant of communications technology and other related businesses enterprises¹².

Labor competition agreements concluded between related enterprises became an interesting form of cooperation between enterprises of twin-cities. In September 1974 the days of Krakow and Krakow Region were held in Kyiv. During these days the friendship train participants visited twenty three enterprises in Kyiv. Then it was agreed to organize competitions between collectives of eight Kyiv and Krakow enterprises. Partners were as follows: the Kyiv factory «Ukrkabel» and Krakow factory «Polkabel», the Kyiv tobacco factory and Krakow tobacco factory «Chyzhyna», the 10th anniversary of Komsomol of Ukraine shoe factory and leather and the shoe factory in town Helmek of Krakow region, the Karl Marx confectionery and the confectionery association «Wawel» and others. In 1977, a stock cutter of the Kyiv shoe factory Z. Korchemna and a cutting section master of the Polish enterprise «Helmek» V. Muka concluded an individual competition agreement¹³.

Friendship contributed to the emergence of a new direction in the diplomatic relations. The following fact is the evidence of the regional diplomacy effectiveness. The workers of the Kyiv bridge team from the Building Trust «Mostobud-1» together with the colleagues from the Slovak National Company «Doprastav» in Bratislava erected bridges in the fraternal country¹⁴.

Kyiv, Leipzig, Krakow and Bratislava with their great scientific and educational potential contributed to expansion of cooperation in this field in order to achieve success in research and teaching work. For example, close and multilateral cooperation was established between Taras Shevchenko State University of Kyiv and Kamensky University of Bratislava, Karl Marx University in Leipzig and the

Jagiellonian University in Krakow. Activities included mutual exchange of teachers and students, joint conferences and sessions, research projects and others. Economic researchers from Kyiv and Leipzig universities conducted a joint research «Economic problems of socialist production intensification under conditions of scientific and technological progress». Lawyers conducted a research «Growing role of law in the socialist countries». The following joint publications were prepared and issued: «New results of natural science research», «Formation of the citizen of socialist society (late 60's)», «Fraternal cooperation of socialist countries»¹⁵.

Scientific cooperation, where the capital of Ukraine played the leading role, had a special place in the development of regional diplomacy in the Soviet times. The scope of problems addressed at that time included development of scientific relations with fraternal countries of the socialist community for creation of new industries, establishment and expansion of research, intensive training of qualified national staff of engineers and scientists. In fact, at that time (1945–1975) a significant number of the best production and scientific specialists in the sphere of secondary and higher education as well as research workers from Kyiv often visited the socialist countries to provide organizational and methodological assistance in addressing urgent scientific and industrial problems. For example, during 1945–1976 higher educational institutions of Ukraine trained more than 9000 professionals for 11 socialist countries. In 1975–1976 only the number of foreign students from fraternal countries counted 6000¹⁶. The first agreement on scientific-technical and cultural cooperation was signed in 1960 between Kyiv and Debrecen (Hungary) universities. Over time the Kyiv University concluded similar agreements with eight universities from fraternal countries. The Kyiv Polytechnic Institute was involved in implementation of five cooperation agreements with universities in other socialist countries. The Kyiv Institute of Civil Engineering accounted for three, the Kyiv Institute of National Economy and the Technological Institute of Food Industry accounted for two agreements each, and others¹⁷.

These agreements provided development of such forms of inter-academic links as exchange of teachers for lecturing and improving the experience of educational work, long-term teaching work, joint studies of scientific problems, scientific research, exchange of students during practical training, etc.

The following fact testified to the effectiveness of inter-university scientific and technological cooperation: the Kyiv works «Arsenal» introduced new models of high strength cutting tool developed by scientists from the Kyiv Polytechnic Institute and Machine Electrotechnical Institute in Gabrovo (Bulgaria)¹⁸.

The Academy of Sciences of the Ukrainian SSR with most of its research institutes in Kyiv maintained broad international scientific relations. They included joint developments in various scientific areas within bilateral and multilateral cooperation, foreign trips of scientists, participation in the international scientific conferences, the world ocean research, visits of foreign scientists to the Ukr.SSR research institutes to conduct research. For example, in 1975 scientists of the Ukr.SSR Academy of Sciences made 647 trips abroad including 347 to the socialist countries¹⁹.

Joint research on implementation of economic tasks was an important and one of the most effective forms of scientific relations of the Ukr.SSR with foreign research centers. In 1980 more than 40 research institutes and organizations of the Ukr.SSR Academy of Sciences conducted joint studies on 238 topics in cooperation with foreign partners²⁰. Joint R&D projects of the scientific and research institutes of the Ukr.SSR Academy of Sciences were implemented under the auspices of the Council for Mutual Economic Assistance (CMEA). Some of the research institutes served as focal points for organization of complex developments of the most important scientific problems and implementation of their results into production, which proved the wide international recognition of their academic achievements. Among them the E.O. Paton Electric Welding Institute, the major research and scientific-production center of the Ukr.SSR Academy of Sciences. Functions of the coordination center on powder metallurgy were performed by another research center of the Ukr.SSR Academy of Sciences — the Institute of Material Science Problems, which coordinated 17 research projects of CMEA countries. The Institute of Superhard Materials of the Ukr.SSR Academy of Sciences conducted multi-vector research in finding new high effective applications for superhard materials in various spheres. The Institute of Cybernetics of the Academy of Sciences of the Ukr.SSR developed a method for forecasting of science and technology development in the CMEA countries, the S.I. Subbotin Institute of Geophysics coordinated activities with geophysical institutions of the socialist countries of Europe²¹.

About one hundred researches on material science, cybernetics, physics, chemistry and chemical technology were conducted by the institutes of the Ukr.SSR Academy of Sciences with colleagues from fraternal countries. For example, in 1975, the five-year cooperation plan of the Institute of Metal Physics of the Ukr.SSR Academy of Sciences with the academic institutions in GDR, the Czech Republic and Hungary in the field of solid physics was successfully completed. Together with the Slovak Academy of Sciences the installation and methodology were developed for investigation of stable rapture of metals under programmed load. Also fruitful cooperation was maintained by the Institute of Cybernetics of the Academy of Sciences of the Ukr. SSR with a number of institutions of Bulgaria and GDR, in particular on creation of a single electronic communication facility «Neva», and by the scientists of the Institute of Metal Science with colleagues from the related institutions²².

During cooperation of the scientists from Kyiv and fraternal countries in the recent years a number of fundamental joint publications were prepared, namely the monograph «Electrooptics of Colloids» with Bulgarian colleagues, the monograph «Treatment of Semiconductor Materials» with GDR scientists. The monograph «Structure of the Earth's Crust of the Central and Eastern Europe according to Geophysical Research» was prepared by a team of scientists of the European socialist countries. Ukrainian and Czechoslovak linguists prepared the Czech-Ukrainian Dictionary, historians of the two brotherly peoples began to work on the topic «Czech-Ukrainian Historical Ties», scientists of the M.T. Rylsky Institute of Art, Folklore and Ethnography of the Ukr. SSR Academy of Sciences conducted a joint research with ethnographers from Bulgaria, Poland, Czechoslovakia²³.

Joint conferences, organizations and foreign exhibitions, publications, articles and reports, exchange of scientific literature made important contribution to deepening of scientific cooperation of the scientists of Kyiv and fraternal countries. For example, in 1975, the Institute of Nuclear Research of the Ukr.SSR Academy of Sciences held in Kyiv a conference on neutron physics with participation of scientists with Bulgaria, Hungary, GDR, the People's Republic of China, Mongolia, Poland, Romania and the Czech Republic, while the Institute of Semiconductors of the Ukr.SSR Academy of Sciences conducted the Conference on spectroscopy of combined light disper-

sion and its practical application, which was attended by the scientists from Bulgaria, Hungary, GDR and Czechoslovakia²⁴.

The team of the «Naukova Dumka» Publishers' of the Ukr.SSR Academy of Sciences fruitfully cooperated with the academic publishers' of the socialist countries. Only in 1980 research works of the scientists from Bulgaria and Poland were presented at the exhibition of the literature issued at the «Naukova Dumka» Publishers²⁵.

Conclusions. In the second half of the 50's — early 60's of the 20th last century institutionalization of the international movement of Kyiv twin cities was completed. Actually this was the beginning of permanent relations of Kyiv with its twin cities — Leipzig in GDR, Krakow in Poland, Bratislava in Slovakia. Establishment of long-term relationships significantly contributed to expansion of cooperation in various spheres of social life, strengthening of direct contacts between specialists of the related enterprises, organizations and cultural institutions, creative unions and research teams.

The relations between the Kyiv and Tampere twin cities at that time served as an example of successful cooperation between cities of the neighboring states belonging to different socio-economic systems. In 1977 Kyiv hosted the delegation from Tampere. Finnish guests became acquainted with the work of the Kyiv City Council in the sphere of municipal management. The Finnish delegation during its stay in the capital of the Ukr.SSR signed an agreement on permanent cooperation with the Kyiv City Council, which was a significant step in the development of friendly contacts between the two cities²⁶. In August 1981 Tampere hosted the delegation of the Communist Party of Ukraine, who came to Finland at the invitation of the Communist Party of Finland. Numerous meetings confirmed the unity of views on important issues of the modern world, including the announcement the Northern Europe a nuclear-free zone²⁷.

In the early 60's the Kyiv City Council in its decision of 19 December 1961 supported the initiative to exhibit the works of painters and sculptors from Tampere in the capital of Ukraine, thus initiating creative relations in the sphere of arts with Finnish friends²⁸.

In 60's Florence (Italy) became Kyiv twin city. The week of Ukraine announced in the city in 1968 was very welcomed by its citizens. Exhibitions, scientific presentations and artistic performances allowed the general public abroad to get acquainted with the life and achievements of the working people in the Ukr.SSR. Italian newspapers, radio and television broadly covered this cele-

bration of true friendship. About 15,000 Italian guests went to the concerts of the Ukrainian artists²⁹.

Ties with the youngest twinning partner, the Japanese city of Kyoto, deepened every year. Days of Kyiv in Kyoto in September 1978 became a significant landmark of these relations. The delegation at the festival of friendship in addition to Soviet state officials included the well-known Ukrainian writer Mykhailo Stelmakh³⁰. After a visit of Kyiv health workers to Kyoto they adopted a number of novelties on organization of health care services and conducting rapid laboratory tests. The specialized clinical hospital № 14 in Kyiv initiated photo-therapy in the treatment of infants. Days of Kyoto in Ukraine in September 1981 became an exciting event in the capital to celebrate the 10-year anniversary of the two twin cities cooperation. Official delegation of Japanese friends included city mayors, sportsmen and creative workers. In Kyoto a plaque was opened and the garden was laid in the honor of the twin City of Kyiv.



Костянтин БАЛАБАНОВ,

*ректор Маріупольського державного університету,
Почесний консул Республіки Кіпр в Маріуполі,
член-кореспондент НАПН України,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
та зовнішньої політики МДУ;*

Микола ТРОФИМЕНКО,

*проректор з науково-педагогічної роботи
(міжнародні зв'язки)
Маріупольського державного університету,
кандидат політичних наук, доцент*



УДК 327.82(045)

**«ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ»
ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ**

Із розвитком процесів глобалізації, технологізації дипломатія перестала бути заняттям обмеженого кола людей, вона трансформувалася та здобула багато різних напрямів — культурна, спортивна, енергетична, торговельна, економічна, публічна, громадська дипломатія тощо. В інформаційну, цифрову еру кожна людина стає дипломатом. У сучасних умовах дипломатія активно використовує високі технології, з розвитком електронних засобів у неї виникають все нові можливості — наприклад, в Ірані через багато років після закриття відновило роботу віртуальне представництво США. Сьогодні небувалого донині розвитку досягли ЗМІ, які іноді активніше інформують громадськість про ту чи іншу подію, аніж офіційні дипломатичні джерела. Із розвитком ТНК бізнес активніше залучає спеціа-

лістів з дипломатичних установ задля посилення своїх позицій серед конкурентів, впливу на політику окремих держав тощо.

Завзяті ліберали ініціювали дискусію щодо необхідності залучення дипломатів у час, коли бізнесмен з бізнесменом і так домовляться, уникаючи неминучої бюрократичної тяганини у зовнішньополітичних відомствах¹. Світ бізнесу невпинно переманює найбільш талановитих випускників, обіцяючи високу заробітну плату, яку не можна порівняти із державною. Втративши монопольне положення на здійснення зовнішньополітичних функцій, сучасні відомства змушені проявляти небувалу гнучкість у пошуку нових, менш затратних форм та методів роботи.

Дипломатія радикально трансформується у нас на очах. У відповідь на нові виклики змінюються її структури, методи, організаційні форми тощо. Класична модель дипломатії, що передбачає взаємодію винятково держав, стає лише одним з аспектів сучасної дипломатичної діяльності.

Сьогодні всі майбутні спеціалісти потребують знань з основ ведення переговорів, протоколу, особливостей співпраці із представниками різних національностей, навичок збору та аналізу інформації тощо.

Найголовнішим викликом для дипломатії сучасності стали високі технології. Дипломати люблять розповідати, як кілька століть тому від американського посла в Іспанії майже два роки до Вашингтона не надходило жодних відомостей. Почекаємо ще рік, запропонував Томас Джефферсон, але, якщо посол так і не нагадає про себе, напишемо йому листа. Кілька десятиліть потому поява телеграфу спричинила справжню революцію. Вперше отримавши телеграму, англійський прем'єр лорд Генрі Пальмерстон сказав: «Все, це кінець дипломатії!»².

У 1969 році американськими військовими було створено мережу ARPANET, покликану забезпечити можливість стратегічного командування і передачі інформації у разі радянського ядерного удару. Сьогодні, майже через сорок п'ять років, прямий нащадок цієї мережі — інтернет — перетворився на один із стовпів технологічного розвитку та могутнє знаряддя глобалізації, що перетворює, змінює світ і соціум³.

Вже зараз інтернет трансформується в магістральний канал людської комунікації, провідну вісь взаємодії, на яку нанизуються різні формати і змісти — дозвільне спілкування, торгів-

ля, ігрова активність, конфлікти тощо. І жодні кризові явища, крім системних криз розвитку на кшталт ядерної війни або глибокої глобальної депопуляції, ймовірно, не розгорнуть цю тенденцію в осяжному майбутньому⁴.

Абсолютна доступність інтернету, поряд з його впливом на суспільно-політичні процеси, соціальні зв'язки, комунікацію й економіку, також спричинить за собою остаточну інкорпорацію доступу до інтернету в міжнародну систему прав людини. Початок тенденції вже спостерігається: з 2003 до 2009 року у Фінляндії були прийняті закон і підзаконні акти Міністерства транспорту і комунікацій, які де-факто прирівняли інтернет до загальнодоступних послуг зв'язку, таких як пошта і телефонний зв'язок. Крім того, за кожною сім'єю було закріплено право на гарантований доступ до мережі (з 2015 року на швидкості не менше 100 Мбіт/с). Доступ громадян до інтернету також зафіксовано як їхнє невід'ємне право в законодавствах Коста-Ріки, Естонії, Франції, Греції, Іспанії та Швейцарії. З червня 2011 року ООН прийняла резолюцію, ґрунтуючись на авторитетній доповіді Спецпредставника ООН Франка Ла Рю, в якій стверджується, що «держави зобов'язані сприяти здійсненню права на вільне висловлення думок і використанню необхідних для його забезпечення засобів», включно з інтернетом, і що «доступ до інтернету буде поступово ставати одним з головних аспектів права на освіту». У звіті ОБСЄ за 2011 рік також стверджується, що «кожна людина має право брати участь у житті інформаційного суспільства, тому держави зобов'язані гарантувати доступ громадян до інтернету».

Сприятиме вищезазначеним процесам більш широке розповсюдження інтернету по всьому світу. Згідно з прогнозами, до 2017 року доступ до мережі матиме половина населення Землі (3,5 млрд осіб). До 2020 року, як вважають автори згаданого звіту ОБСЄ, ця цифра зросте до 5 млрд. Ще через десятиліття рівень проникнення інтернету в розвинених країнах наблизиться до 100%. Це означає, що використання глобальної мережі стане нормою для всіх соціальних і вікових груп, включно з дітьми, пенсіонерами та малозабезпеченими⁵.

Отже, вплив інтернету на дипломатію зростатиме й надалі.

Дуже серйозним суперником для дипломатії стають і засоби масової інформації. Свого часу прем'єр-міністр Канади П'єр

Трюдо запропонував замінити все «дороге» міністерство закордонних справ на передплату на «Нью-Йорк Таймс». Прем'єру здалося, що кореспонденти газети краще поінформовані про події, аніж автори дипломатичних депеш⁶. ЗМІ в електронному варіанті стали ще серйознішим суперником посольств, адже вони напряму інформують з гарячих точок у режимі реального часу. Нові соціальні мережі здатні не лише повідомляти про події, а й впливати на них. В результаті високопоставлені дипломати, політики змушені реєструватися в соціальних мережах і там відстоювати свої позиції.

В роки «холодної війни» лише держави могли дозволити собі масову міжнародну комунікацію: видання газет, розвиток мережі радіомовлення, фінансування неурядових організацій. Розвиток та здешевлення комунікаційних технологій, а також збільшення кількості та спільного впливу недержавних акторів світової політики повністю змінили цю сферу. Талановитий блогер сьогодні може успішно конкурувати зі всесвітньо відомою газетою, а супутниковий телеканал із провідними новинними корпораціями⁷.

Всі наведені факти та події сприяли відродженню, трансформації поняття «публічна дипломатія».

Окремо слід звернути увагу на правильне використання варіантів перекладу англomовного терміну «public diplomacy». Українською мовою «public» можна перекласти як громадський, суспільний, державний, громадянський, публічний тощо. Найчастіше щодо дипломатії використовують два визначення — публічна та громадська, або суспільна.

Однак найбільш правильним є розуміння «public diplomacy» як «публічної дипломатії». Існує безліч визначень цього поняття, всі вони зводяться до системи діалогу, взаємодії із зарубіжними суспільствами в політичних цілях. Разом із цим значенням існує також інше — дипломатія на рівні громадських організацій, в цьому випадку доречно використовувати термін «громадська або суспільна дипломатія».

Влучно охарактеризувала різницю між традиційною та публічною дипломатією в інтерв'ю «Радіо Свобода» радник з питань публічної дипломатії заступника Державного секретаря США у справах Європи і Євразії пані Коллін Граффі: «Назва моєї посади дуже довга, але те, що я роблю, набагато прості-

ше. Я знаходжу шляхи для нашого уряду, щоб спілкуватися з людьми в інших країнах. Про дипломатів традиційно думають як про тих, хто спілкується з іншими дипломатами часто за зачиненими дверима, позаочі громадськості. Вони ухвалюють рішення, які торкаються народів, але роблять це на рівні еліт. Публічна дипломатія — це те, як ми, уряд, намагаємося донести свою думку до людей в інших країнах. Ми називаємо це мистецтвом комунікації цінностей країни, її культури і політики. Це також пояснення, хто ми є і чому ухвалюємо певні рішення»⁸.

Завоювання довіри нелегко дається професійним дипломатам, обмеженим інструкціями свого відомства. У вигіднішому становищі перебувають неурядові представники публічної дипломатії. Вони спроможні охопити весь спектр політичного життя своєї країни, транслюючи не тільки офіційні, а й опозиційні настрої⁹.

Публічна політика — це новий жанр здійснення політики у період глобальної інформатизації. Публічна дипломатія, тісно пов'язана з цим напрямом політики, представляє собою цілий «космос», де діють політики, діячі культури, науки, освіти, ЗМІ, неурядових організацій, користувачі соціальних мереж. Та, що особливо важливо, сьогодні публічність є невід'ємною ознакою і професійної дипломатії¹⁰.

У більш широкій історичній ретроспективі можна навіть наважитися сказати, що практика взаємодії міністерств закордонних справ та посольств із громадянським суспільством та окремими особами за кордоном демонструє той факт, що дипломатичне представництво країн вийшло на новий рівень¹¹.

Багато практиків у різних дипломатичних службах країн світу не можуть і досі збагнути важливість зв'язків з іноземною громадськістю, але виразною ознакою стає той факт, що у певній кількості країн цей напрям все частіше привертає увагу вищого керівництва міністерств закордонних справ й політичних лідерів.

Публічна дипломатія може бути традиційною (інформаційна пропаганда через радіо, телебачення, кіно; навчання окремих соціально-професійних груп населення з метою формування лояльної еліти, поширення політичної культури за допомогою виставкової діяльності, кіно тощо) та цифровою (розміщення радіо- та телепередач у мережі інтернет, розповсюдження літератури у цифровому форматі, моніторинг дискусій у блог-просторі зарубіжних країн; створення сторінок державних установ, по-

сольств, інших організацій, а також персоніфікованих сторінок членів уряду, послів у соціальних мережах; розсилка інформації через мобільні телефони тощо).

Цифрова дипломатія, названа експертами Силіконової долини «дипломатією Веб 2.0», з'явилася не так давно. Спрощене визначення цього явища — використання веб- та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для реалізації дипломатичних завдань — дає про нього цілком вичерпне уявлення.

Цифрова дипломатія має здебільшого прикладний характер і особливо корисна в роботі із зарубіжною аудиторією, в питаннях трансляції офіційної позиції та формування іміджу держави. Важливо розуміти, що дипломатію в її звичному розумінні вона навряд чи коли-небудь замінить. Закриті переговори залишаться закритими. Втім цифровій дипломатії до снаги пояснити, чому прийнято те чи інше рішення, яких результатів воно досягне, як вплине на зовнішньополітичний процес, тобто відкрити доступ широкій громадськості до результатів діяльності традиційної дипломатії.

Зараз відкритість — це вимушена необхідність для держави, яка працює в інформаційному просторі на рівні з іншими джерелами інформації. Якщо не наповнювати цей простір об'єктивною інформацією, його наповнять інші. Цифрова дипломатія якраз і покликана оперативно надавати адекватну інформацію, спростовувати некоректні відомості, підтверджувати відомості з офіційних джерел.

Однією з головних проблем та ризиків існування й розвитку цифрової та публічної дипломатії загалом є хакерство. Один з найяскравіших прикладів такої думки — випадок хакерської атаки на особистий сайт Юлія Едельштейна, міністра Ізраїлю, який курує питання публічної дипломатії та діаспори. Коментуючи цю подію, міністр заявив, що ніщо не стане йому на перешкоді у здійсненні публічної дипломатії від імені Держави Ізраїль. Він і надалі має намір захищати інтереси держави в усіх напрямках, зокрема в мережі інтернет¹².

Повертаючись до слів ізраїльського міністра, можна стверджувати, що нині інтернет-простір за рівнем напруженості можна порівняти з лінією фронту, важливим стратегічним рубежем, контроль над яким обіцяє серйозні переваги тому, хто буде ним володіти. Щоб отримати цю перевагу, недостатньо номінальної

присутності в інтернеті у вигляді кількох мікроблогів у Твіттері або кількох сторінок у Фейсбуці. Потрібні стратегія та інструментарій для її реалізації. Необов'язково заново винаходити велосипед. Міжнародний досвід свідчить, що вже накопичено значний арсенал методів і прийомів цифрової дипломатії, які можуть бути використані для вирішення зовнішньополітичних завдань.

Потреба залучення громадськості на свою сторону в умовах миттєвого розповсюдження інформації, як і дезінформації, стала особливо вагомою. Публічна дипломатія поповнилася спілкуванням у соціальних мережах. Народився новий термін — «твіпломасі»¹³. Твіттер, Фейсбук та інші соціальні мережі нині використовуються зовнішньополітичними відомствами. Міністерство закордонних справ України — не виняток¹⁴. Президенти, прем'єри, міністри, глави зовнішньополітичних відомств, послы виходять в соціальні мережі й стають «твіпломатами»¹⁵.

У сукупності з іншими інструментами і методами електронної дипломатії Твіттер-дипломатія може бути досить ефективним інструментом.

Форін-офіс створив спеціальну «Інтернет-гавань» (hub), що надає технічне сприяння своїм «твіпломатам» у режимі 24 години на добу 7 днів на тиждень та розробляє цифрові стратегії зовнішньої політики. Назва порталу — «Цифрова дипломатія» — говорить сама за себе і містить дуже просто викладені місію, цілі та завдання електронної дипломатії Британського зовнішньополітичного відомства. Цінне ядро ресурсу — посібник з використання інструментів цифрової дипломатії. У ньому стисло і доступно викладено інструкції з використання Твіттера, Фейсбука та інших соціальних мереж. Крім того, на сайті наведено корисні поради з роботи із веб-сайтом, розміщення та підбору інформаційних, відео- та аудіоматеріалів у мережі. На сайті дипломати можуть записатися на онлайн-тренінги, проконсультуватися з фахівцями, поставити запитання експертам. Розробниками ресурсу передбачено також окремий розділ «Case-studies» з конкретними прикладами успішно реалізованих проектів цифрової дипломатії¹⁶.

Варто також згадати онлайн-ресурс відділу Держдепартаменту США з питань електронної дипломатії та відділу з питань інновацій CO.Nx¹⁷. Платформа пропонує зарубіжній ауди-

торії у форматі веб-конференцій та вебінарів послухати виступи провідних американських учених, підприємців, дослідників і дипломатів.

Вичерпну інформацію щодо цифрової дипломатії можна отримати, скориставшись веб-додатком, створеним Агентством Франс Прес (AFP)¹⁸. На сайті сконцентровано велику кількість статистичних матеріалів та даних щодо країн, персоналій та найактуальніших тем у форматі інфографіки. Також на сайті здійснюється моніторинг у реальному часі впливу в мережі державних представників, які займаються публічною дипломатією. Дані враховують кількість фоловерів офіційних осіб та експертів.

Незважаючи на дуже динамічний розвиток та здобутий вплив, цифрова дипломатія, як частина публічної, не замінить дипломатію класичну, але при майстерному використанні цей інструмент може значно посилити роботу держави в сфері міжнародних відносин і зовнішньої політики.

В умовах сучасного інформаційного плюралізму можна зробити так, щоб твою точку зору почули, але неможливо досягти її безальтернативного домінування. США зіткнулися з цією проблемою після трагедії 11 вересня 2001 року. Першою реакцією на теракт, окрім військової операції в Афганістані, стала активізація публічної дипломатії, спрямованої на створення в арабському світі позитивного іміджу США. Екс-заступник держсекретаря США Річард Холбрук у жовтні 2001 року поставив риторичне запитання: «Як людина з печери може перемогти в комунікації суспільство, що є лідером у цій сфері?»¹⁹. Однак створення телеканалів та радіостанцій, масове поширення повідомлень про добре ставлення до мусульман й інші заходи не змогли змінити ставлення до США. Очевидним стало те, що позитивна інформація про США в будь-якому обсязі не зможе компенсувати ефект від американських висловлювань та дій щодо мусульманського світу, інформація про які йде з інших каналів²⁰.

Тобто публічна дипломатія має не лише забезпечувати спілкування різними шляхами уряду однієї країни із суспільством іншої, а й враховувати увесь потік висловлювань офіційних осіб — президентів, міністрів, послів тощо, інформації, новин, які транслюються за кордон через державні канали, адже публічна дипломатія буде ефективною та дієвою за умови, якщо враховано весь спектр чинників.

Офіційні комунікації, направлені на закордонну аудиторію — це не новий феномен у міжнародних відносинах. Формування іміджу, пропаганда та діяльність, яку б ми сьогодні назвали публічною дипломатією, такі ж старі, як і сама дипломатія.

У протистоянні сучасним викликам держави дуже активно використовують публічну дипломатію, що є синтезом цінностей, пропаганди та технологій маркетингу. За допомогою публічної дипломатії уряди сподіваються впливати на громадську думку інших країн, формувати сприятливий імідж, завойовувати симпатії та змінювати настрій міжнародної спільноти²¹.

На переконання колишнього помічника міністра оборони США, відомого політолога, професора Гарвардського університету Джозефа С. Ная, скептики, котрі сприймають термін «публічна дипломатія» як черговий евфемізм, використовуваний із метою пропаганди, не розуміють її суті. Звичайна пропаганда не настільки ефективна, як публічна дипломатія. У свою чергу, публічна дипломатія також не є всього лише черговою рекламною кампанією. Публічна дипломатія передбачає, крім іншого, налагодження довготривалих взаємин, що створюють сприятливі умови для державної політики²².

Внесок безпосередньої урядової інформації у довготривалі культурні відносини залежить від трьох однаково важливих вимірів або етапів публічної дипломатії. Перший і найбільш обов'язковий вимір — це щоденне спілкування, до якого належить роз'яснення суті рішень у внутрішній і зовнішній політиці. Цей вимір також включає підготовку до боротьби з кризами. У разі виникнення вакууму інформації після тієї чи іншої події його покvapляються заповнити інші.

Другий вимір — це стратегічне спілкування, що розвиває серію простих тем, багато в чому схоже на політичну або рекламну кампанію. Тоді як перший вимір виявляється у годинах і днях, то другий займає тижні, місяці та навіть роки.

Третій вимір публічної дипломатії є розвитком міцних взаємин із головними особами упродовж довгих років і навіть десятиріч за допомогою стипендій, програм обміну, навчання, семінарів, конференцій і доступу до каналів засобів інформації. Ці програми розвивають те, що американський журналіст Едвард Марроу колись назвав вирішальним «останнім кроком», тобто

особисте спілкування з підвищеною довірою, яке формується у процесі дружніх взаємин²³.

У наш інформаційний час влада більше ніж будь-коли означатиме наявність «м'якого» виміру привабливості та «жорсткого» виміру примусу й заохочення. Ефективне поєднання цих вимірів називається «розумною владою». Наприклад, сьогоднішня боротьба з міжнародним тероризмом — це боротьба за думки та серця, а надмірне спирання лише на «жорстку владу» не є шляхом до успіху.

Публічна дипломатія є важливим засобом в арсеналі «розумної влади», однак «розумна» публічна дипломатія передбачає розуміння необхідності довіри, самокритики та діяльності громадянського суспільства для створення «м'якої влади». Вироджуючись у пропаганду, публічна дипломатія не тільки перестає переконувати, а й може знищити «м'яку владу». Натомість вона має залишатися двостороннім процесом, адже «м'яка влада» залежить насамперед від того, наскільки ми розуміємо інших людей²⁴.

Загальновизнаним є факт, що термін «публічна дипломатія» був вжитий у його теперішньому значенні у 1965 році Едмундом Гулліоном, деканом Школи права і дипломатії ім. Флетчера Університету Тафта і видатним відставним співробітником дипломатичної служби США, коли він створив Центр публічної дипломатії ім. Едварда Р. Марроу²⁵.

Концепція Гулліона визначає, що публічна дипломатія розглядає вплив суспільних відносин на формування та реалізацію зовнішньої політики. Вона включає в себе міжнародні відносини за рамками традиційної дипломатії, формування урядами громадської думки в інших країнах; взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з іншою; повідомлення щодо закордонних справ та їхній вплив на політику; спілкування та зв'язок між тими, чия робота — комунікації (дипломатів та іноземних кореспондентів); та процес міжкультурного спілкування.

Гулліон був першим, хто використав фразу «публічна дипломатія» в її сучасному значенні, але це поняття Гулліон не стільки вигадав у 1965 році, як вжив у новому значенні. За іронією долі, це нове використання старої назви було необхідним, оскільки навіть старіший термін — пропаганда, до якого волів сам Гулліон, зібрав у собі дуже багато негативних ознак, особливо в англійській мові²⁶.

Найперше використання поняття «публічна дипломатія» не належить американцям, вона була використана на головній шпальті британської газети «Таймз» у січні 1856 року як синонім цивілізованості в частині критики позерства президента США Франкліна Пірса. «Державні діячі Америки повинні згадати, — зауважувала редакція «Таймз», — що, якщо вони повинні справляти, як вони думають, певне враження на нас, вони також повинні бути прикладом для свого народу, і є лише кілька прикладів, коли вони можуть це зробити, зокрема провадженням публічної дипломатії»²⁷.

Перше використання терміну «публічна дипломатія», процитоване «Нью-Йорк Таймз», відбулося у січні 1871 року в репортажі щодо дебатів у Конгресі США. Член Палати представників Семюел С. Кокс (демократ з Нью-Йорка, а також колишній журналіст) виступив з глибоким обуренням проти таємної інтриги щодо анексії Республіки Домініка, зазначивши, що він вірить у «відкрити, публічну дипломатію». Це було використання, яке передбачило основне розуміння цього поняття тридцять п'ять років потому протягом Світової війни.

Під час Світової війни термін «публічна дипломатія» був широко вживаним для опису кластера нових дипломатичних методів. Ці методи варіювалися від послідовних німецьких заяв навколо політики підводної війни, через публічні проголошення умов збереження миру, до ідеалістичної точки зору Вудро Вільсона — викладеної у преамбулі його промови «Чотирнадцять пунктів» від 8 січня 1918 року — щодо цілої міжнародної системи, що спирається на «відкриті заповіді миру». У першому пункті зокрема зазначалося: «Відкриті мирні договори, відкрито обговорювані, не дозволять з'явитися різним трактуванням цих угод. Дипломатія завжди буде діяти відкрито та на очах громадськості». Принцип відкритості був вимогою часу — громадська думка, що все більше впливала на політичне життя, неприязно ставилася до секретності, якою традиційно були оповиті дипломатичні переговори та контакти.

Багато журналістів та письменників того часу віддавали перевагу терміну «відкрита дипломатія», але в «публічній дипломатії» були свої прихильники, які ще більше популяризували це поняття, наводивши у репортажах французький варіант його вживання — «diplomatie publique»²⁸.

«Нью-Йорк Таймз» використовувала цей термін 9 травня 1916 року у висвітленні так званого Сассекського зобов'язання²⁹ — заяви, опублікованої 4 травня урядом Німеччини, яка обмежувала підводну війну. Роблячи огляд реакції США на «зобов'язання», «Нью-Йорк Таймз» цитує редакційну статтю зі щоденної газети «Бостон Геральд», у якій, зокрема, зазначалося: «Одне з лих публічної дипломатії — це необхідність тривалого листування, в якому відповідальні глави кожної нації мають врятувати свої обличчя перед власним народом, при цьому повідомивши свої цілі іншій стороні».

Ця думка має своє відлуння й сьогодні, коли всі внутрішні висловлювання лідерів країн можна почути по всьому світу. Третє використання терміну «публічна дипломатія» в «Нью-Йорк Таймз» та перше використання в «Вашингтон Пост» відбулось 28 грудня 1917 року знову в цитуванні редакційних статей з інших країн, цього разу з «Берлінер Тагеблатт» щодо російсько-німецьких мирних переговорів у Брест-Литовську. У статті зловісно наголошувалось, що «ніщо не може так підірвати значення зброї, як нова публічна дипломатія»³⁰.

11 лютого 1918 року президент США Вільсон сам використав цей термін у своїй промові в Конгресі «Чотири принципи», в якій він передав відповідь канцлера Німеччини Георга фон Гертлінга на чотирнадцять пунктів, зазначивши: «Він приймає ... принцип публічної дипломатії».

Фразу Вільсона було виокремлено із заяви Гертлінга у Рейхстазі 24 січня 1918 року, в якій він схвалив те, що він називав «влаштованою публічністю дипломатичних угод». Репортажі щодо промови Вільсона спричинили перше використання терміну «публічна дипломатія» у «Крістіан Саенс Монітор» та єдине використання цього поняття у «Лос Анджелес Таймз» між 1899 та 1965 роками³¹.

У липні 1918 року Сенат США розглядав питання щодо «публічної дипломатії» у зв'язку зі сміливою пропозицією сенатора Вільяма Бора (штат Айдахо) щодо дебатів з питань договорів, які відтоді мали бути публічними. Ця пропозиція не пройшла: проти проголосували п'ятдесят senatorів, за — двадцять три.

Термін «публічна дипломатія» трансформувався в ідеалістичному сенсі «відкритих заповідей» Вільсона у міжвоєнні ро-

ки в риторичі інтернаціоналістів, таких як Джеймс Шотвел і Кларенс Стрейт, і на шпальтах «Крістіан Саєнс Монітор»³².

У 1928 році репортер «Крістіан Саєнс Монітор» Роско Драммонд проголосив «епоху публічної дипломатії» в есе «Преса та публічна дипломатія», в якому наголосив на моральному обов'язкові засобів масової інформації повідомляти про міжнародні справи точно і неупереджено, так, щоб зменшити рівень напруженості у світі.

Ідеалізм «публічної дипломатії» ставав все більш віддаленим від реалій з погіршенням ситуації на міжнародній арені. Кореспондент «Лондон Таймз» описав прихід британських військ в Саар³³ у грудні 1934 року з оркестрами на марші та добрим ставленням до місцевих жителів як «яскравий прояв публічної дипломатії» та демонстрація непокори нацистським знаменам.

У 1936 році у повідомленні «Ассошіейтед Прес» з Парижа зазначалося, що ліві аплодували зобов'язанню нового французького прем'єра Альберта Саро застосовувати «публічну дипломатію» у міжнародних справах. Термін «публічна дипломатія» дуже рідко використовувався протягом Другої світової війни. У повоєнні роки відбулись і переоцінка терміну «публічна дипломатія» Вільсона, і його відродження. Французький прем'єр Анрі Спаак з ентузіазмом говорив про «століття публічної дипломатії» під час першої сесії Генеральної Асамблеї ООН у жовтні 1946 року.

У Великій Британії газета «Таймз» засудила «публічну дипломатію» як одну з «пійманих фраз і гасел, замаскованих під виглядом принципів зовнішньої політики» і схвалила заклик дипломата і політика Гарольда Ніколсона до повернення до «приватної дипломатії».

До 1950 року використання терміну «публічна дипломатія» помітно змістилося в бік сфери міжнародної інформації та пропаганди. Це стосувалося не стільки того, що цей термін використовується по-іншому, а швидше, що дипломатія практикувалася і сприймалася по-іншому, і головні дипломатичні події були спрямовані на публічне виконання. У 1953 році Уолтер Ліппман зазначив у своїй колонці: «Деякі дипломати можуть стверджувати, що практика публічної дипломатії, пропаганди і психологічної війни стали такою чумою...», що головні радянсько-американські переговори повинні проводитися у закритому режимі³⁴.

У більш позитивному напрямі у своїй промові влітку 1958 року Генеральний секретар ООН Даг Хаммаршельд заявив: «Значення публічної дипломатії в ООН буде залежати значним чином від того, наскільки відповідальні представники країн вважають можливим піднятися над вузькими тактичними підходами до політики міжнародного життя, і говорити так, як люди із власними прагненнями і сподіваннями, що є універсальними для всього людства»³⁵.

Оглядачі дипломатичних подій, зокрема Луї Галле, британський дипломат-ветеран лорд Стренг або Джеймс Рстон з «Нью-Йорк Таймз», використовували «публічну дипломатію», щоб надати елементів видовищності дипломатії М. Хрущова, Дж. Кеннеді та інших. Оскільки практика публічної дипломатії перетнулася із пропагандою, Гулліону необхідно було лише провести термін «публічна дипломатія» на відносно коротку відстань, щоб наділити його повністю новим значенням як альтернативи пропаганді. Протягом багатьох років цей термін обмежено вживався, також використовувався у своєму старому значенні «відкритої дипломатії». Термін не фігурував у науковій літературі до 1972 року.

Причиною того, що у 1965 році з'явився термін «публічна дипломатія» було те, що існувала реальна потреба в такій концепції у Вашингтоні. Протягом десятків років Інформаційному агентству США була необхідна альтернатива терміну «інформація» та «пропаганда».

Термін «публічна дипломатія» Гулліона охоплював усі аспекти діяльності Інформагентства США, а також низку культурних та обмінних функцій, які контролював Державний департамент США. Поняття надало відповідного рівноправ'я кар'єрним службовцям Інформагентства США, закріпленого поза межами Державного департаменту, органу, що виконує зовнішньополітичні функції США. Якщо публічна дипломатія існувала як різновид дипломатії, то, звичайно, Сполученим Штатам необхідне було спеціальне агентство для проведення цієї роботи, і Інформагентство США³⁶ було найкраще побудоване для того, щоб контролювати всю роботу в цій галузі.

У 1978 році Інформагентство США було реорганізоване відповідно до логіки нової термінології і, нарешті, отримало всю повноту влади над усім діапазоном американської активності в

інформаційному просторі. Про взаємозв'язок концепції публічної дипломатії та Інформагентства США можна судити з того, що після закриття Інформагентства у 1999 році Центр Марроу Університету Тафта став і залишається донині Центром Марроу з міжнародної інформації та комунікації.

Під час перебування Рональда Рейгана на посаді президента США спостерігалось як збільшення витрат на публічну дипломатію, так і більш широке використання цього терміна під час слухань у Конгресі, у стипендіальних програмах, журналістиці і серед практиків. Білий дім за часів Рейгана зробив марний виклик домінуючому визначенню, коли він створив свій власний «Офіс публічної дипломатії» для спостереження за внутрішньою підтримкою бунтівників Контрас в Нікарагуа.

Упродовж 1990-х років термін «публічна дипломатія» набув загального використання зовнішньополітичними колами за кордоном. У Великій Британії, наприклад, уряд Т. Блера створив Раду зі стратегії публічної дипломатії. У перші роки після атак на США 11 вересня 2001 року термін «публічна дипломатія», нарешті, увійшов до американської суспільної свідомості. Коментуючи наслідки цунамі в Азії, навіть президент США Джордж Буш використав цей термін, сказавши кореспонденту телеканалу АВС: «Спроби нашої публічної дипломатії не є ... надто суворими і не є дуже добрими в порівнянні з публічною дипломатією тих, хто хотів би поширювати ненависть і ... ганьбити США», продовжував він, припускаючи, що, можливо, допомога Америки постраждалим від цунамі зможе змінити цю ситуацію³⁷.

Призначення новим заступником держсекретаря з публічної дипломатії та громадських справ Карен Г'юз, що набуло широкого розголосу, дало фінальний імпульс становленню терміна «публічна дипломатія» в межах Сполучених Штатів, хоча в інших країнах світу термін все ще може викликати нерозуміння.

Публічна дипломатія в сучасному світі направлена на формування позитивної репутації держави. Репутація формується не тільки риторикою, а й діями. Якщо робити політичні кроки, які негативно позначаються на іміджі країни в світі, то красива риторика навряд чи допоможе виправити ситуацію. Відповідно, мета публічної дипломатії — це не тільки трансляція позитивної інформації про націю, але й участь у виробленні зовнішньо-

політичних рішень з урахуванням впливу на репутацію країни, який вони спричинять³⁸.

Отже, публічна дипломатія — це невід’ємна частина політики «м’якої сили». Завдання публічної дипломатії — привертати на свій бік громадськість іншої країни.

¹ Зонова Т. Дипломатія майбутнього. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.

² Там же.

³ Демидов О. От права на доступ к сетевому разуму. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=1618#top.

⁴ Там же.

⁵ Там же.

⁶ Зонова Т. Дипломатія майбутнього. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=334#top.

⁷ Долинский А. Что такое общественная дипломатия и зачем она нужна России? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=791#top.

⁸ Драч М. Як діє американська публічна дипломатія в Росії і Грузії? — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1114389.html>.

⁹ Зонова Т. Публичная дипломатия и ее акторы. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=681#top.

¹⁰ Там же.

¹¹ The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Peter van Ham, Alan K. Henrikson and others]; edited by Jan Melissen. — New York: Palgrave Macmillan, 2005. — P. 19.

¹² Пермьякова Л. Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://russiancouncil.ru/inner/index.php?id_4=862#top.

¹³ Зонова Т. Публичная дипломатия...

¹⁴ Сторінка МЗС України у мережі Фейсбук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.facebook.com/UkraineMFA>.

¹⁵ Зонова Т. Публичная дипломатия...

¹⁶ Пермьякова Л. Цифровая дипломатия...

¹⁷ <https://conx.state.gov/about/>

¹⁸ <http://ediplomacy.afp.com/#/>

¹⁹ Долинский А. Что такое общественная дипломатия...

²⁰ Там же.

²¹ Зонова Т. Дипломатія майбутнього...

²² Най Дж. С. Нова публічна дипломатія // День. — 2010. — № 28.

²³ Там же.

²⁴ Там же.

²⁵ Cull N.J. Public Diplomacy: Lessons from the Past. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — P. 17.

²⁶ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 19.

²⁷ Cull N.J. «Public Diplomacy» Before Gullion: The Evolution of a Phrase. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf>.

²⁸ Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — P. 20.

12. *Пермякова Л.* Цифровая дипломатия: направления работы, риски и инструменты. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://russiancouncil.ru/inner/index.php?id_4=862#top.
13. *Cull N. J.* «Public Diplomacy» Before Gullion: The Evolution of a Phrase. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://uscpublicdiplomacy.org/pdfs/gullion.pdf>.
14. *Cull N. J.* Public Diplomacy: Lessons from the Past. — Los Angeles: Figueroa Press, 2009. — 61 p.
15. Routledge Handbook of Public Diplomacy / [Nancy Snow, Philip M. Taylor, Nicholas J. Cull, Michael Vlahos and others]; edited by Philip M. Taylor. — New York: Routledge, 2009. — 382 p.
16. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations / [Brian Hocking, Peter van Ham, Alan K. Henrikson and others]; edited by Jan Melissen. — New York: Palgrave Macmillan, 2005. — 221 p.
17. *Wilson E.J.* Silicon Valley's Foreign Policy. — Los Angeles: Figueroa Press, 2012. — 28 p.

Анотація. У статті проаналізовано фактори, що призвели до відродження терміну «публічна дипломатія». Розглядається еволюція значень, в яких цей термін використовувався від початку ХХ століття до сьогодні. Проаналізовано вплив сучасних інформаційних технологій (інтернет, соціальні мережі тощо), ЗМІ на розвиток дипломатії в цілому. Розглянуто особливості розвитку цифрової дипломатії як частини публічної дипломатії. Звертається увага на те, що публічна дипломатія є яскравим прикладом застосування «м'якої сили» у міжнародних відносинах та на її використання в контексті «розумної сили». Наведено варіанти перекладу англomовного терміну «public diplomacy» українською мовою та запропоновано найбільш коректні варіанти їх використання та вживання.

Ключові слова: публічна дипломатія, громадська дипломатія, інтернет, твіплomасі, твіплomати, соціальні мережі, м'яка сила, розумна сила.

Аннотация. В статье проанализированы факторы, которые привели к возрождению термина «публичная дипломатия». Рассматривается эволюция значений, в которых термин «публичная дипломатия» использовался с начала ХХ века до сегодня. Проанализировано влияние современных информационных технологий (интернет, социальные сети), СМИ на развитие дипломатии в целом. Рассмотрены особенности развития цифровой дипломатии как части публичной дипломатии. Обращается внимание на то, что публичная дипломатия является ярким при-

мером применения «мягкой силы» в международных отношениях и на её применение в контексте «умной силы». Приведены варианты перевода англоязычного термина «public diplomacy» на украинский язык и предложены наиболее корректные варианты их применения и употребления.

Ключевые слова: публичная дипломатия, общественная дипломатия, интернет, твипломаси, твипломаты, социальные сети, мягкая сила, умная сила.

Summary. The article provides analysis of the factors that have led to revival of the term of public diplomacy. It examines the evolution of the meanings of public diplomacy since the early 20th century up to present time. The authors analyze the influence of the modern information technologies (the Internet, social networks) and the media on the development of diplomacy in general. The features of digital diplomacy development being a part of public diplomacy are presented as well. The research emphasizes the fact that public diplomacy is a vivid example of applying soft power in international relations, being also applied in the context of smart power. The researchers provide Ukrainian translation equivalents of the English term of public diplomacy and offer the most correct choices for their application and use.

Key words: public diplomacy, social diplomacy, Internet, twiplomacy, twiplomats, social networks, soft power, smart power.

UDC 327.82(045)

Kostyantyn BALABANOV,

*Rector of Mariupol State University,
Honorary Consul of the Republic of Cyprus to Mariupol,
corresponding member of the National Academy of
Pedagogical Sciences of Ukraine,
Sc. D. (Political Science), Professor,
Head of the International Relations and
Foreign Policy Department of MSU;*

Mykola TROFYMENKO,

*Vice-Rector for Scientific and Pedagogical Affairs
(International Cooperation) of Mariupol State University,
PhD (Political Science), Associate Professor*

PUBLIC DIPLOMACY AS A RESPONSE TO MODERN CHALLENGES

Due to intensified globalization and technologization, diplomacy is no longer an occupation for limited group of people. It has transformed developing a number of vectors such as culture, sports, energy, commerce, economy, publicity, society, etc. Each person becomes a diplomat in information and digital era. Modern diplomacy actively applies high technologies and acquires new possibilities due to electronic revolution. For instance, a Virtual Embassy of the United States was re-opened in Iran after having been closed for many years. Today, the mass media, that sometimes inform the public of certain events better than official diplomatic sources, experience unprecedented development. The growth of TNCs causes businesses to entice professionals from diplomatic agencies in order to strengthen their positions among the competitors and to influence the policies of certain states, etc.

Ardent liberals initiated discussion on whether the need in diplomats is justified, since businessmen can reach agreements on their own avoiding the otherwise inevitable bureaucratic red tape in the foreign policy agencies¹. The world of business tirelessly entices the most talented university graduates promising them high wages in-

comparable with state salaries. Having lost their monopolistic status in implementing policies modern foreign policy, agencies are forced to demonstrate extreme flexibility in finding new less expensive working forms and methods.

Diplomacy is being radically transformed right before our eyes. Its structure, methods and forms are being changed in response to the new challenges. Classical diplomatic model implying exclusively state-to-state interaction becomes one of the numerous aspects of the modern diplomatic activity.

Today all future professionals need basic knowledge in negotiations, protocol, and cooperation with representatives of different nationalities and require skills of collecting and analyzing information.

The most important challenge for modern diplomacy is high technology. Diplomats like to recall the story of an American ambassador to Spain who lived several centuries ago. Thomas Jefferson wrote: «We have not heard from our Ambassador to Spain for two years. If we do not hear from him this year, let us write him a letter». Several decades later the invention of the telegraph caused a real revolution. Upon receiving his first telegram the British Prime Minister Lord Henry Palmerston said: «By God, this is the end of diplomacy!»².

In 1969, the U.S. military developed the ARPANET network designed to ensure strategic command and data transmission in the event of Soviet nuclear attack. Today, more than forty years later, a direct descendant of that network – the Internet – has become a pillar of technological development and a powerful tool of globalization that transforms and changes the world and the society³.

The Internet is currently becoming the arterial channel of human communication, the key interaction axis which unites various formats and content, such as leisure communication, trade, gaming, conflicts, etc. And no crisis, apart from systematic development crises such as nuclear war or global depopulation, is likely to reverse this trend in the foreseeable future⁴.

Absolute accessibility of the Internet along with its impact on the social and political processes, social relationships, communication, and economy also entails the definitive incorporation of the Internet access into the international system of human rights. This trend has already been supported. In 2003–2009 the Finnish Ministry of Transport and Communications passed laws and regulations which de facto equated Internet to public communications services such as post and telephone. Moreover, each family was grant-

ed a guaranteed right to access the network (at a speed of at least 100 Mbit/s in 2015). Public Internet access has also been recorded as an inalienable right in the legislation of Costa Rica, Estonia, France, Greece, Spain and Switzerland. On June 3, 2011 the UN adopted a resolution based on the authoritative report by the UN Special Rapporteur Frank La Rue. The resolution implies that the states shall promote the right to freedom of thought and expression and the use of means necessary for its implementation, including the Internet. It also states that Internet access will gradually become one of the key aspects of the right to education. The OSCE report of 2011 also states that everyone has the right to participate in the life of information society; therefore, the states must guarantee Internet access to the citizens.

The aforementioned processes will be accompanied by rapid spread of the Internet around the world. According to forecasts, half of the world's population (3.5 billion people) will have Internet access by 2017. According to the authors of the mentioned OSCE report, this figure will increase up to 5 billion people by 2020. In another decade the level of Internet availability in developed countries will almost reach 100%. This means that the use of the global network will become a norm for all social and age groups including children, elderly people and low-income segment of population⁵.

Thus, the impact of the Internet on diplomacy will increase continuously.

The mass media also grow to become diplomacy's serious competitor. The former Canadian Prime Minister Pierre Trudeau once proposed to replace the whole expensive ministry of foreign affairs with a *New York Times* subscription. He felt that newspaper reporters were better informed of the events than the authors of diplomatic cables⁶. Electronic media have become even a more serious contender of embassies, since they provide information from hot spots directly in real time. New social networks are not only able to report on events but also to influence them. As a result, senior diplomats and politicians are forced to sign up for social networks and defend their positions there.

During the Cold War states were the only formation that could afford international mass communication such as newspaper publishing, radio network development, financial support of NGOs. Development and depreciation of communications technologies, as well as increase in the number and combined impact of non-state ac-

tors of the world politics have completely changed this situation. A talented blogger today can compete with world famous newspaper; a satellite TV channel can challenge the leading news corporations⁷.

All of the mentioned facts and events contributed to the revival and transformation of the term of «public diplomacy».

One should pay particular attention while using Ukrainian equivalents of the English term «public diplomacy». «Public» can be translated into Ukrainian language as «громадська» (meaning «public»), «суспільна» (meaning «social»), «державна» (meaning «state»), «громадянська» (meaning «civic»), «публічна» (meaning «public»), etc. The most common of those are «публічна» and «громадська».

However, the most correct understanding of «public diplomacy» in Ukrainian would be the meaning of «public» («публічна»). There are many definitions of this term but all of them meet at the point of a system of dialogue and cooperation with foreign societies for political purposes. At the same time there is also another meaning: «diplomacy at the level of NGOs». In this case the Ukrainian equivalent of «social diplomacy» («громадська, або суспільна, дипломатія») is more appropriate.

The difference between traditional and public diplomacy was very accurately described by the United States Deputy Assistant Secretary of State for Public Diplomacy for Europe and Eurasia Colleen Graffy in her interview with Radio Liberty. She noted: «The title of my position is complicated but my functions are much simpler. I find ways for our government to communicate with people in other countries. Diplomats are traditionally thought to be communicating with other diplomats behind closed doors and outside the public access. They make decisions that affect nations, but they perform it at the elite level. Public diplomacy is how we as a government are trying to convey our views to people in other countries. We call it art of communicating the country's values, its culture and politics. It also explains who we are and why we adopt certain decisions»⁸.

Credibility is not earned easily by professional diplomats who are limited by regulations of their departments. Non-government actors of public diplomacy are in a better position. They are able to cover the entire spectrum of political life of their country, broadcasting both official and opposing views⁹.

Public policy is a new genre of policy implementation in the global information era. Public diplomacy is closely linked to this political

vector and represents a whole «universe» full of politicians, activists in the fields of culture, science, and education, mass media, NGOs, social networks users. And the most significant feature is that publicity today is an integral feature of professional diplomacy¹⁰.

Using a broader historical retrospective we may even dare say that the practice of cooperation of Foreign Affairs Ministries and Embassies with civil society and individuals abroad demonstrates the fact that the diplomatic representation of the countries has reached a new level¹¹.

Many practitioner-diplomats in various diplomatic services of the world may not have yet realized the importance of relations with foreign public. However, it is distinctly seen that in a number of countries this trend is increasingly attracting attention of foreign ministries' senior officials and political leaders.

Public diplomacy can be both of traditional (information propaganda via radio, television, cinema; training of specific socio-professional groups in order to create a loyal elite; dissemination of political culture through exhibitions, movies, etc.) and of digital character (broadcasting radio and television programs on the Internet, distributing literature in digital format, monitoring foreign blog discussions; creating webpages of government agencies, embassies and other organizations, as well as creating accounts of government members and ambassadors in social networks; sending information via cellphones, etc.).

Digital diplomacy, also called «Diplomacy Web 2.0» by the Silicon Valley experts, emerged relatively recently. A simplified definition of this phenomenon provides a comprehensive understanding: it is the use of web information and communication technologies (ICT) for implementing diplomatic tasks.

Digital diplomacy is mainly applied in its nature; it is particularly useful in dealing with foreign audiences while conveying official position and forming image of a state. It is important to understand that digital diplomacy is unlikely to ever replace diplomacy in its usual understanding. Closed-door negotiations will remain to be closed-door. However, digital diplomacy is able to explain why a certain decision was made, what it will result in, how it will influence the foreign policy — i.e. it is able to grant public access to the results of traditional diplomacy.

Nowadays a state that exists in the information space along with other sources of information is forced to be open. If you do

not fill this space in with unbiased information others will fill it in. Digital diplomacy is designed to efficiently provide adequate information, to refute incorrect information, and to confirm information from official sources.

One of the main problems and risks for existence and development of digital diplomacy in particular and public diplomacy in general is computer hacking. One of the most vivid examples of the latter opinion is a hacker attack on personal website of the Israeli Minister Yuli-Yoel Edelstein who controls the issues of public diplomacy and diaspora. Commenting on the occasion, the Minister said that nothing could prevent him from carrying out public diplomacy on behalf of the State of Israel. He intends to continue defending state interests on all fronts, including the Internet¹².

Returning to the words of the Israeli Minister, one could argue that in terms of intensity the Internet environment could be compared to the front line or to an important strategic frontier, while control over this frontier promises significant benefits to its holder. This advantage cannot be gained through nominal presence on the Internet in the form of several Twitter microblogs or a couple of Facebook accounts. One needs a strategy and tools for its implementation. However there is no need to reinvent the wheel. International experience shows that an impressive arsenal of techniques and methods of digital diplomacy that can be used to solve foreign policy objectives has already been accumulated.

The conditions of instant dissemination of both information and misinformation make the need in public attraction and support to be of particular importance. Public diplomacy has been enriched by communication in social networks. A new term of *twiplomacy* has been developed¹³. Twitter, Facebook and other social networks are used by foreign policy agencies. The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is not an exception¹⁴. Presidents, Prime Ministers, heads of foreign missions, ambassadors join social networks and become «twiplomats»¹⁵.

Together with other tools and methods of electronic diplomacy Twitter diplomacy can be a very effective tool.

Foreign office has created a special «Internet harbor» (hub) which provides 24/7 technical assistance to its twiplomats and develops digital strategies of foreign policy. Portal's title, «*Digital Diplomacy*», speaks for itself; it also contains a simple set out of mission, goals and objectives of e-Diplomacy of the British Foreign

Office. A manual guide on digital diplomacy tools is a valuable core of this resource. It provides brief and accessible instructions on how to use Twitter, Facebook and other social networks. Besides, the portal contains tips for working with the web site and for uploading and selecting information, video and audio online. Diplomats can get signed up for online trainings, receive experts' consultations or bring up questions to the experts. The developers of the resource have also created a separate «Case-studies» section which provides specific examples of successful projects in digital diplomacy¹⁶.

The electronic resource of the US Department of State on electronic diplomacy and the Department for Innovation CO.Nx is also worth mentioning¹⁷. The platform offers foreign audiences to listen to speeches of the leading American scientists, entrepreneurs, researchers and diplomats through Web conferencing and webinars.

Extensive information on digital diplomacy can be obtained by using a web application created by Agence France-Presse (AFP)¹⁸. The site has contains a large amount of statistics and data on various countries, personalities, and the most pressing issues in the form of infographics. The website also provides real-time monitoring of the online impact of those state actors who are involved in public diplomacy. The data includes the number officials' and experts' followers.

In spite of a very dynamic development and obtained influence, digital diplomacy, being a part of public diplomacy, will not replace classical diplomacy. However, skillful application of this tool can greatly enhance the work of the state in the field of international relations and foreign policy.

In today's information pluralism one can make his opinion heard, but he cannot achieve its uncontested dominance. The USA faced this problem soon after the tragedy of September 11, 2001. The first reaction to the attack, apart from military operations in Afghanistan, was activation of public diplomacy aimed at creating a positive image of the USA in the Arab world. Former US Assistant Secretary of State Richard Holbrooke raised the following rhetorical question in October 2001: «How can a man in a cave out-communicate the world's leading communications society?»¹⁹. However, creation of TV channels and radio stations, massive dissemination of messages on good relations with Muslims and other measures could not change the attitude towards the United States. It became clear that all the positive information about the USA would not

compensate the effect of American messages and actions in relation to the Muslim world coming from other channels²⁰.

This means that it is not enough for public diplomacy to ensure by various means communication of one country's government with the society of another. It should also consider the entire flow of statements made by various officials (presidents, ministers, and ambassadors) and of information and news going abroad through government channels. Public diplomacy will be efficient only in case if full range of factors is taken into account.

Official communication aiming at foreign audience is not a new phenomenon in international relations. Formation of image, promotion and activities that we now call public diplomacy are as old as diplomacy itself.

Confronting modern challenges, states are actively involved in implementing public diplomacy which is a synthesis of values, promotion and marketing technologies. With the help of public diplomacy governments hope to influence public opinion in foreign countries, create a favorable image, gain affection, and change the mood of international community²¹.

According to former US Assistant Secretary of Defense for International Security, the famous political scientist and professor at Harvard University Joseph S. Nye, skeptics who perceive the term of «public diplomacy» as another euphemism used for propaganda purposes do not understand its nature. The usual propaganda is not as effective as public diplomacy. In its turn, public diplomacy is not just another advertising campaign. Public diplomacy involves, among other things, establishing long-term relationships that create favorable environment for state policy²².

The contribution of direct government information in long-term cultural relations depends on three dimensions, or stages of public diplomacy. All three dimensions are important. The first and the most required dimension is daily communication which includes explaining the decisions in domestic and foreign policy. This dimension also includes training to overcome crises. Should vacuum of information on any event appear, it would be quickly filled in by others.

The second dimension is strategic communication that develops a series of simple topics much like a political or an advertising campaign. While the first dimension is expressed in hours and days, the second one takes weeks, months and even years.

The third dimension of public diplomacy is the development of strong relationships with key personalities throughout the years and even decades by means of scholarships, exchange programs, trainings, workshops, conferences and access to media channels. These programs develop something that the American journalist Edward Murrow once called a crucial «last step», i.e. personal contact with high trust and confidence developed through close relationships²³.

In present information era power will more than ever imply the existence of a «soft» dimension of attractiveness and a «hard» dimension of enforcement and encouragement. Effective combination of these dimensions is called «smart power». For instance, current struggle against international terrorism is a struggle for hearts and thoughts, while excessive reliance on «hard power» will not be successful.

Public diplomacy is an important tool in the arsenal of «smart power» but «smart» public diplomacy involves understanding of the need for trust, self-criticism and activity of civil society for creating «soft power». Degenerating into propaganda, public diplomacy becomes unconvincing and can destroy «soft power». Instead, it has to remain to be a two-way process, because «soft power» depends primarily on how we understand other people²⁴.

It is universally acknowledged that the term «public diplomacy» was coined in 1965 by Edmund Gullion, dean of the Fletcher School of Law and Diplomacy at Tufts University and a distinguished retired US Foreign Service officer, when he established an Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy²⁵.

Gullion's concept determines that public diplomacy deals with the influence of public attitudes on the formation and execution of foreign policies. It includes international relations beyond traditional diplomacy; the governments' cultivation of public opinion in other countries; the interaction of private groups and interests in one country with another; the reporting of foreign affairs and its impact on policy; communication between those whose job is communication, as diplomats and foreign correspondents; and the process of intercultural communication.

Gullion was the first to use the phrase «public diplomacy» in its modern meaning, but this concept was not so much Gullion's invention in 1965 as a fresh use in a new meaning. Ironically, this new use of an old term was necessary because the even older term — propaganda — which Gullion preferred — had accumulated many negative connotations especially in English²⁶.

The earliest use of the phrase «public diplomacy» does not belong to Americans. It was used in a leader piece from the *London Times* in January 1856. It was used merely as a synonym for civility in a piece criticizing the posturing of President Franklin Pierce. «The statesmen of America must recollect», the *Times* opined, «that, if they have to make, as they conceive, a certain impression upon us, they have also to set an example for their own people, and there are few examples so catching as those of public diplomacy»²⁷.

The first use of the term «public diplomacy» quoted by the *New York Times* was in January 1871, in reporting a Congressional debate. Representative Samuel S. Cox (a Democrat from New York, and a former journalist) spoke in high dudgeon against secret intrigue to annex the Republic of Dominica, noting he believed in «open, public diplomacy». It was a use which anticipated the major understanding of this phrase thirty-five years later during World War II.

During World War II the phrase «public diplomacy» was widely used to describe a cluster of new diplomatic practices. These practices ranged from successive German statements around submarine warfare policy, through public declarations of terms for peace, to Woodrow Wilson's idealistic vision — as expressed in the opening point of his «fourteen points» speech of January 8, 1918 — of an entire international system founded on «open covenants of peace». The first point, in particular, stated: «Open peace treaties that are openly discussed will not allow different interpretations of those treaties to appear; diplomacy will always act openly and in the public eye». The principle of openness was a contemporary requirement because public opinion that acquired more influence on political life had a hostile attitude towards secrecy which traditionally shrouded diplomatic negotiations and contacts.

Many journalists and writers at the time preferred the phrase «open diplomacy» but «public diplomacy» had its adherents who increased its popularity by using its French equivalent — «diplomatie publique» in their articles²⁸.

The *New York Times* used the phrase on May 9, 1916 in its coverage of the so-called «Sussex Pledge»²⁹, a declaration issued on May 4 by the German government to restrict its submarine warfare. Reviewing US reactions to the pledge the *New York Times* quoted an editorial from the daily *Boston Herald*, which declared: «One of the evils of public diplomacy is the necessity of continued letter-writing, in which the responsible head of each nation must

save his face with his own people as well as communicate his purposes to the other side».

This opinion has its echo today all the domestic utterances of state leaders can be heard round the world. The third use of the phrase «public diplomacy» in the *New York Times* and first use in the *Washington Post* came on December 28, 1917 again quoting a foreign editorial from the *Berliner Tageblatt* commenting on the Russian-German peace negotiations at Brest-Litovsk. The paper noted portentously: «Nothing can so shake the wall of arms as the new public diplomacy»³⁰.

On February 11, 1918 President Wilson himself used the phrase in his so-called «Four Principles» speech to Congress, in which he relayed the response of the German Chancellor, Georg von Hertling, to the «fourteen points», noting: «He accepts... the principle of public diplomacy».

Wilson's phrase was adapted from Hertling's original statement to the Reichstag on January 24, 1918 in which he endorsed what he called «publicity of diplomatic agreements». Reports of Wilson's speech caused the first use of the term «public diplomacy» in the *Christian Science Monitor*, and the only use of the phrase in the *Los Angeles Times* between 1899 and 1965³¹.

In July 1918 the US Senate considered the issue of «public diplomacy» in connection to a bold proposal by Senator William E. Borah (Idaho) that its debates over treaties henceforth be public. The proposal was defeated by fifty votes to twenty-three.

The phrase «public diplomacy» was transformed into its idealistic sense of Wilson's «open covenants» throughout the interwar years in the rhetoric of the internationalists like James Shotwell and Clarence Streit, and in similarly inclined editorials in the pages of the *Christian Science Monitor*³².

In 1928 a *Christian Science Monitor* reporter, Roscoe Drummond proclaimed an «era of public diplomacy» in an essay «The press and public diplomacy», which stressed the moral duty of the news media to report international affairs accurately and dispassionately so as to reduce tensions in the world.

Idealism of «public diplomacy» became increasingly remote from the realities of the deteriorating international scene. A correspondent of the *London Times* described the arrival of British troops in the Saarland³³ in December 1934 with marching bands and abundant

good humor towards the locals as «a striking demonstration of public diplomacy» in the face of defiant displays of Nazi banners.

In 1936 an *Associated Press* dispatch from Paris noted that Leftists were applauding the pledge of the new (and short-lived) French Prime Minister Albert Sarraut to use «public diplomacy» in foreign affairs. The term «public diplomacy» was seldom used during the Second World War. The post-war years saw both a reassessment and a reemergence of the Wilson's term «public diplomacy». In 1946 the French Prime Minister Henri Spaak spoke enthusiastically of «this age of public diplomacy» during the inaugural session of the UN General Assembly in October.

In Britain the *London Times* denounced «public diplomacy» as one of the «catch-phrases and slogans masquerading as principles of foreign policy» and endorsed a call from diplomat and politician Harold Nicolson for a return to «private diplomacy».

By the 1950s the usage of the term «public diplomacy» noticeably shifted towards the realm of international information and propaganda. It was not so much that the term was being used differently but rather that diplomacy was being practiced and understood differently and key diplomatic events were now recognized as explicit works of public performance. In 1953 Walter Lippmann observed in his column that some diplomats now «might argue that practice of public diplomacy and of propaganda and of psychological warfare had become such a plague» that key Soviet-American talks should be held in private³⁴.

In a more positive vein, in a speech in the summer of 1958, the UN Secretary General Dag Hammarskjöld declared: «The value of public diplomacy in the United Nations will depend on a decisive extent on how far the responsible spokesmen find it possible to rise above a narrow tactical approach to the politics of international life, and to speak as men for aspirations and hopes which are those of all mankind»³⁵.

Observers of the diplomatic scene including Louis Halle, veteran British diplomat Lord Strang, or James Reston of the *New York Times* now used «public diplomacy» to evoke the element of showmanship in the diplomacy of Khrushchev, Kennedy and others. As the practice of public diplomacy had come to overlap with propaganda, Gullion needed only to carry the term «public diplomacy» a relatively short distance to relocate it entirely in its new meaning as an alternative for propaganda. For many years the term had lim-

ited usage, its old «open diplomacy» use also remained in circulation. The term did not figure in an academic book title until 1972.

The reason that the term «public diplomacy» took off in 1965 was that there was a real need for such a concept in Washington DC. For dozen years the United States Information Agency needed alternative to the terms «information» and «propaganda».

Gullion's term «public diplomacy» covered every aspect of USIA activity and a number of the cultural and exchange functions controlled by the Department of State. The phrase gave a respectable identity to the career officers of the USIA, working alongside the State Department as a legitimate organ of American foreign relations. If public diplomacy existed as a variety of diplomacy then the United States surely needed a dedicated agency to conduct this work, and USIA³⁶ was best structured to control all work in the field.

In 1978 USIA was reorganized according to the logic of the new terminology and at last acquired dominion over the entire range of American activity in the information field. The interdependence of the concept of public diplomacy and USIA is suggested by the fact that following the demise of the USIA in 1999 the Murrow Center at Tufts University became — and still remains — the Murrow Center for International Information and Communications.

The Reagan years saw both an increased expenditure on public diplomacy and a widening use of the term in congressional hearings, scholarship, journalism, and among practitioners. The Reagan White House provided an unhelpful challenge to the dominant definition when it created its own «Office of Public Diplomacy» to oversee the domestic selling of support to the Contra rebels in Nicaragua.

During the course of the 1990's the term «public diplomacy» finally entered common use in foreign policy circles overseas. In Britain, for example, the Blair government established a Public Diplomacy Strategy Board. In the years following the attacks of September 11, 2001 the term «public diplomacy» finally entered American public consciousness. In the wake of the Asian tsunami even President George W. Bush used this phrase, telling an ABC interviewer «Our public diplomacy efforts aren't ... aren't very robust and aren't very good compared to the public diplomacy efforts of those who would like to spread hatred and... vilify the United States», he went on to suggest that America's tsunami aid might make a difference to this³⁷.

The appointment of the new Under Secretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs, Karen Hughes, gave the final impetus to the term's currency within the United States, though elsewhere in the world the term could still produce blank looks.

Public diplomacy in the modern world is aimed at building up a positive image of a state. Reputation is formed by both rhetoric and action. If a diplomat takes political steps that would damage the country's image in the world, beautiful rhetoric is unlikely to improve the situation. Therefore, the purpose of public diplomacy is not only to provide positive information about the nation, but also to participate in the formation of foreign policy decisions with regard to the impact on the reputation of the country that they may cause³⁸.

Thus, public diplomacy is an integral part of the «soft power» policy. The objective of public diplomats is to attract the public of another country to their side.

УДК 327(477):338.2(292.4)

Григорій ПЕРЕПЕЛИЦЯ,

доктор політичних наук, професор,

директор Інституту зовнішньої політики

Дипломатичної академії України при МЗС України

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІ ТА ВІДМІННОСТІ У ПРОЦЕСАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ

Провідною тенденцією життя країн Центральної Європи та СРСР наприкінці ХХ ст. була руйнація комуністичної системи, вибудованої на монополії комуністичних партій на владу, комуністичну ідеологію, авторитарні режими та планово-адміністративну економіку.

Після розпаду колишнього комуністичного блоку постали завдання демонтажу політичної комуністичної системи: відмова від комуністичної ідеології, перехід від тоталітаризму до демократії, побудова ринкової економіки.

Упродовж двадцяти років усі країни колишнього комуністичного табору такі перетворення здійснили. Проте шляхи перетворень, глибина та результати виявилися принципово відмінними, що зумовлено різними історичними, політичними, соціальними, економічними та духовними чинниками, різною силою впливу на трансформаційні процеси як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Головний вододіл у цих відмінностях проходить між країнами Центральної Європи — колишніми сателітами СРСР та країнами, які утворилися в результаті його розпаду. Країни Центральної Європи завжди були частиною політичної та геополітичної Європи. Ніхто не піддавав сумніву їхню належність до європейської цивілізації, європейської культурної спільноти та європейської історії. Належність цих країн до комуністичного табору тлумачилась як наслідок радянської окупації в результаті втілення рішень Ялтинсько-Потсдамських угод. Руйнація цієї системи після закінчення «холодної війни» закономірно поставила на поря-

док денний європейської політики виведення радянських військ із Центральної Європи та повернення країн цього регіону в європейську спільноту шляхом прийняття до НАТО та ЄС.

Україна була в Європі тільки географічно. Отже, не могла розглядатися як частина європейської політичної спільноти і тим більше як частина європейської цивілізації, оскільки перебувала у складі СРСР. Тож критерії, за якими Захід визначав долі країн Центральної Європи, не могли бути застосовані до України. Вона не вважалася окупованою радянськими військами й не могла розраховувати на включення до європейської та євроатлантичної спільноти. Наслідки розпаду Ялтинсько-Потсдамської системи стосувалися хіба що країн Балтії, які вважалися окупованими радянськими військами в результаті підписання пакту Ріббентропа–Молотова у 1939 р. Власне, три прибалтійські країни, колишні республіки СРСР, і були включені до ЄС і НАТО.

Україна, більша частина якої перебувала у складі Російської імперії, як і інші національні окраїни Росії, не мала можливості сформуватися як повноцінна європейська нація. Країни ж Центральної Європи, хоч і були приєднані до комуністичного табору, проте зберегли свою державність, та їхній суверенітет був обмежений Радянським Союзом. Комуністичні еліти в цих країнах мали чітку національну ідентичність, а їхні керівні комуністичні партії за своєю ідеологічною спрямованістю мали націонал-комуністичний характер, хоча при цьому і сповідували принципи інтернаціоналізму.

Комуністична партія Радянського Союзу теж сповідувала принцип інтернаціоналізму у своїй внутрішній та зовнішній політиці, проте насправді її зусилля спрямовувалися проти будь-яких національних проявів у її національних осередках. Саме тому Комуністична партія України проводила антинаціональну політику, намагаючись перетворити Україну на основі радянсько-російської ідентичності на таку соціальну спільноту, як «советський народ».

Отже, складність та відмінність трансформаційних процесів в Україні після розпаду радянської імперії та комуністичної системи полягала в тому, що перед нею в один період постало одразу чотири історичні завдання: створення власної незалежної держави, формування української нації, проведення ринкових економічних реформ та встановлення демократичного політичного режиму. Для країн Центральної Європи, за винятком Словаччини, перші два історичні завдання були вирішені протягом ХХ ст., їм залишилося тільки змінити політичний режим та реформувати національну економіку за

потужної підтримки європейської спільноти. Україна ж таких умов не мала. Не мала вона і значного досвіду державного будівництва та формування власної національної еліти.

Подібним до української ситуації можна вважати тільки досвід демократичних перетворень у Словаччині. Відомий словацький соціолог Соня Сомолані зазначає, що у країнах, де одночасно з демократизацією відбувається формування держави, процес демократичної консолідації буде складнішим. Саме в цьому полягає емпірично виявлена наявність менш сприятливих умов: етнокультурна неоднорідність, субкультурні конфлікти, відсутність консенсусної еліти, недостатній досвід у галузі будівництва власної державності¹. Саме на підставі цих чинників обґрунтовувався песимістичний прогноз демократичного розвитку Словаччини. На відміну від Угорщини й Польщі, які мали досить тривалу історію своєї державності, Словаччина налічувала дуже короткий термін існування словацької держави воєнного періоду 1939–1945 рр. Не мала вона й демократичних традицій. Як зазначає С. Сомолані, «в історії Словаччини протягом ХХ ст. співвідношення недемократичних, авторитарних і тоталітарних режимів до демократичних режимів становило 3:1, що з точки зору теорії є менш сприятливою передумовою для нової демократії»². Україна, як і Словаччина, за винятком короткого періоду існування Української Народної Республіки 1917–1920 рр., протягом ХХ ст. не мала ні досвіду державотворення, ні побудови демократичного режиму.

Причини поразки державотворчого й націєтворчого процесів часів Української Народної Республіки здебільшого притаманні й сучасній Україні. Основною серед них була неготовність українського народу до цих процесів. Самостійницька концепція національного державотворення не змогла стати визначальною через внутрішню суперечливість та низьку національну свідомість українців. Замість неї постала соціалістична ідея, яку сповідували всі соціалістичні партії та яка призвела до утвердження автономістсько-федералістських (у складі Росії) поглядів на національно-державне будівництво³.

Причому з отриманням державного суверенітету в Україні, як і в Словаччині, проблеми, пов'язані з державним будівництвом та націєтворенням, не зникли, а навпаки, лише загострилися. На думку С. Сомолані: «Після виникнення самостійної держави в 1993 р., суперечності, які стосувалися національної ідентичнос-

ті, національного питання і прав етнічних меншин, сприяли подальшій поляризації, причому до цих суперечностей додалися ще й суперечки про економічну трансформацію»⁴. Це призвело до того, що головне джерело політичної поляризації словацького суспільства в 1990-х роках перейшло у площину культурного конфлікту, а не в соціально-економічну площину, як у Чехії⁵.

Для України ця тенденція була однією з причин поразки УНР і залишається джерелом поляризації суспільства сьогодні. Як зазначають історики, «несформованість української нації, а звідси і відсутність національної єдності, звужувало її соціальну базу»⁶. Надзвичайно великої шкоди загальноукраїнській справі завдавали відсутність національної єдності та згоди, постійні суперечки й ворожнеча (автономістсько-федералістського та самостійницького напрямів) між різними політичними партіями⁷. Таким чином, як у часи утворення першої Української держави початку ХХ ст., так і нині Україні бракує наявності консенсусної еліти.

Повернення до часів Української національно-демократичної революції 1917–1920 рр. дає змогу виявити ще одну відмінність сучасних трансформацій в Україні та країнах Центральної Європи, а саме цінності, покладені в основу цих революційних процесів періоду 1990–2000-х років. Рушійною силою трансформаційних перетворень в Україні та країнах Центральної Європи були різні мотивації. У країнах Центральної Європи в основу цих процесів було покладено європейські демократичні цінності. Як зазначає відомий російський політолог Андрій Рябов, «у країнах Центрально-Східної Європи революція цінностей відбулася раніше того, як політичні антикомуністичні революції 1989 р. знищили комуністичний лад»⁸. Іншими словами, консенсус щодо подальшого демократичного розвитку у країнах Центральної та Східної Європи склався задовго до політичних революцій 1989 р. Що стосується пострадянського простору, то очевидно, що, всупереч поширеній думці, жодної революції цінностей наприкінці 80-х рр. тут не відбулося.

Революція в Україні, як і перетворення на пострадянському просторі у 90-ті роки, а відтак і отримання державного суверенітету базувалися не на цінностях, а на патерналістських настроях суспільства й номенклатурних інтересах. У 1991 р. населення України на референдумі про державний суверенітет голосувало, виходячи суто з матеріальних, патерналістських мотивів,

розраховуючи на поліпшення матеріальних умов та підвищення добробуту в умовах незалежності.

Демократія, гасла якої експлуатуються до цього часу в Україні всіма без винятку політичними партіями, включно з комуністичною, сприймається більшістю суспільства лише як інструмент підвищення добробуту пересічних громадян. Так само європейський вибір України підтримується громадянами країни в очікуванні матеріальної допомоги від ЄС та поліпшення свого матеріального становища.

Домінування в українському суспільстві соціального популізму й патерналістських настроїв значно ускладнює формування в державі демократичного режиму і є досить сприятливою умовою для відтворення авторитаризму. Саме такий патерналістський підхід породжує прагнення частини мешканців східних і південно-східних регіонів України повернути країну в лоно Росії як метрополії з надією отримати дешевий газ та поліпшення життя. Такий підхід значною мірою зумовив негативне ставлення українського суспільства до членства України в НАТО, оскільки воно не гарантує отримання конкретних матеріальних благ.

Інструментальний характер демократичних перетворень в Україні був необхідний насамперед, власне, комуністичній номенклатурі, яка в умовах неефективності комуністичної системи прагнула отримати у приватну власність економічні та природні ресурси країни і власність на політичну владу. Державний суверенітет, як і поняття нації, для української партійної номенклатури цінністю не були. Утілення ідеї державного суверенітету України місцева номенклатура розглядала як інструмент привласнення влади й економічних ресурсів, розміщених на її території, незалежно від союзного керівництва в Москві.

Таким чином, якщо трансформаційні процеси у країнах Центрально-Східної Європи можна вважати революціями демократичних цінностей, то в Україні у 1991 р. відбулася номенклатурна революція. Колишня комуністична номенклатура, яка закріпила свою владу в Україні в результаті такої революції, від самого початку не ставила перед собою завдання розбудови Української держави, консолідованої нації чи формування консолідованої демократії. Головним завданням для неї було й залишається привласнення економічних ресурсів та інститутів державної влади у країні.

Євроатлантична інтеграція була одним з важливих аспектів перетворень у Центральній Європі, оскільки, як підкреслював Г. Месежніков, «вона відіграла роль мотиваційного чинника для поглиблення демократичних реформ і зменшувала авторитарні тенденції для повернення авторитаризму в посткомуністичний перехідний період».

Таким чином, євроатлантична інтеграція розглядалася країнами Центральної Європи як шлях повернення в Європу, який давав можливість: 1) звільнитись від радянської окупації; 2) назавжди вийти з-під влади Росії; 3) відтворити західну модель суспільства, яка існувала в цих країнах до комуністичного режиму, розглядаючи її як найкоротший і найшвидший шлях до демократії та процвітання.

Для провладної еліти України «повернення в Європу» не було на порядку денному, і можливості та завдання, які при цьому мали бути вирішеними, не видавалися їй актуальними. Влада й суспільство в Україні не розглядали радянські війська як окупаційні. Україна їх просто націоналізувала. Більше того, вона навіть закріпила російську військову присутність на своїй території на 20 років і пролонгувала перебування Чорноморського флоту РФ на території України ще на 25 років до 2042 р., чим посилила вплив Росії та залежність від неї.

Що стосується копіювання західної моделі суспільства, то така модель для чинної влади в Україні виявилася загалом неприйнятною з багатьох економічних та політичних мотивів. Євроатлантична інтеграція не тільки не стала важливим аспектом перетворень в Україні, а навпаки, фактично розколола суспільство на її прихильників та супротивників. Партія регіонів, комуністи та проросійські сили розпочали в країні масову антинатівську кампанію, намагаючись у такий спосіб мобілізувати свій електорат у східних та південно-східних регіонах у боротьбі за політичну владу на місцевих, парламентських та президентських виборах.

Трансформаційні процеси в Україні можна порівняти, радше, не з Центральною Європою, а з країнами «третього світу», яким властивий постколоніальний перехід. Справді, Україна досить тривалий історичний період була вмонтована в імперсько-колоніальну модель Російської імперії та Радянського Союзу. Сьогодні така модель продовжує домінувати у відносинах України з Росією.

Неоколоніальна система вкладає колосальні сили й засоби в геополітичну та геоеконімічну інфраструктуру, але при цьому діє як тимчасовий власник підприємства, тобто прагне витягти з нього максимальний прибуток тепер і не замислюється про майбутнє. У результаті більша частина радянської технологічної та соціальної інфраструктури не тільки не вдосконалена, а й доведена до останнього ступеня зношеності⁹.

За таких умов формується суперзалежність України від Росії. Захопивши Україну економічно, скупивши її стратегічні підприємства, дислокувавши російський флот у Криму, контролюючи значну кількість російськомовних засобів масової інформації та православну церкву, Росія закладає підвалини для перетворення України на свій неоколоніальний додаток. Унаслідок цього ми будемо позбавлені можливості самостійно ухвалювати рішення у сфері як внутрішньої, так і зовнішньої політики¹⁰.

Таким чином, за 20 років Україна не змогла подолати основні проблеми і вирішити головні завдання постколоніального перехідного періоду. Брак у керівників держави політичної волі до проведення радикальних економічних реформ призвів до того, що в країні виникло сприятливе середовище для відтворення колоніальної залежності у формі неоколоніалізму¹¹.

Керівник російського «Левада-Центру» Лев Гудков дуже чітко визначає риси поведінки «совка» — людини з радянським світоглядом. «Пристаювавши, адаптувавши, навчившись жити з репресивними державою і владою, ця людина лукава, вся її життєва стратегія націлена на виживання, дуже часто ціною обмеження власних запитів. Це людина, побудована із системи обмежень, і пристосовується до цих обмежень. Ця людина боїться всього нового, невідомого. Вона наділена багатьма фобіями, не вірить пропаганді, але й не має якихось уявлень про майбутнє. Вона орієнтується на владу як на якусь патерналістську силу, яка повинна забезпечити їй дуже скромне існування і гарантії на майбутнє, але при цьому вона ставить до цієї влади з великою недовірою, бо не вірить у виконання її обіцянок. Ось ці риси сьогодні відтворюються»¹².

Отже, соціум, який складається з таких пострадянських людей, не може бути опорою для впровадження економічних реформ і демократії в країні, рівною мірою як і європейської інтеграції, оскільки він не поділяє європейських демократичних цінностей.

Як правило, такий соціум представлений на периферії або в індустріальних регіонах, які перебувають у стані стагнації. До таких регіонів Лев Гудков відносить індустріальну Росію, село, що не розвивається, та Східну Україну¹³.

Існування неоколоніальної моделі розвитку України та її відносин з Росією обумовлено не тільки російськими інтересами, а й внутрішніми українськими політичними й соціокультурними чинниками. Найсуттєвішим із них є породжений системою колоніальних відносин панівний політичний клас. «Замість продуктивної національної буржуазії у нас функціонує сурогат компрадорської, космополітичної. Основою цього протобуржуазного ембріону є два сегменти: комуністично-комсомольська номенклатура і кримінальні угруповання, що утворюють нині симбіоз. А замість високоорганізованої системи високоліквідного національного приватного капіталу в Україні переважає кланово-номенклатурний, державно-монополістичний, уражений мета-стазами корупції і хабарництва»¹⁴.

Наявність такого керівного класу характерна для всіх посткомуністичних країн. У польській соціології така правляча група отримала назву «трансфер-класу».

Основною економічною рисою політичних режимів, які встановлюються трансфер-класами, є спосіб привласнення влади і власності. Його головною сутністю є перерозподіл ресурсів і захоплення контролю над джерелами ренти. Джерелами такої ренти в одному випадку виступають адміністративний ресурс і державні послуги, у другому — земля і природні ресурси, у третьому — і те, й інше. У державах з експортноорієнтованою економікою (Росія, Казахстан), як зазначає А. Рябов, вирішальне значення має доступ до природної ренти. У країнах з біднішими сировинними ресурсами головним «призом є встановлення контролю над джерелами бюджетної та адміністративної ренти»¹⁵. «Постійна боротьба за розподіл ресурсів призведе до хронічної слабкості й мінливості політичних і соціальних інститутів. Конкуренційні групи не зацікавлені у встановленні правил і процедур — вони вважають за краще грати з правилами, ніж грати за правилами. У результаті інститут власності, покликаний відігравати провідну роль у забезпеченні правових основ ринкової економіки, набуває умовного характеру — як при феодализмі»¹⁶.

«Приватизація адміністративного ресурсу чиновництвом за відсутності механізмів підзвітності і громадського контролю

формує корупційне середовище. Державні послуги повсюдно стають об'єктом купівлі-продажу, а державна служба — інструментом стягування ренти й поборів з населення та бізнесу, а також створення сприятливого середовища для опікуваних чиновниками підприємницьких структур»¹⁷.

Основним джерелом надприбутків і домінування в політиці та бізнесі цих трансфер-класів є ексклюзивний доступ до отримання адміністративної, бюджетної та природної ренти, який стає можливим за умови власності на політичну владу. Саме тому ці класи називають олігархією. Їхня спільна мета — зберегти ексклюзивний доступ до влади й ресурсів, а також законсервувати перехідний стан суспільства на якомога довший час. Тож для збереження свого монопольного становища трансфер-класи намагаються встановлювати авторитарні режими у країнах, де вони панують. Демократичні ж режими створюють умови політичної та економічної конкуренції, в яких подібні трансфер-класи виявляються неконкурентоспроможними.

Держава й державний суверенітет для трансфер-класів не є цінністю.

Не зацікавлені трансфер-класи і в інститутах громадянського суспільства, які можуть скласти політичну конкуренцію владній олігархії. Слабкість громадських та державних інститутів унеможливорює реалізацію довготермінових національних стратегій. Слабкі інститути змушують різні елітні групи орієнтуватися на реалізацію короткотермінових, головним чином корпоративних і групових цілей. Отже, такі системи абсолютно не сприяють здійсненню політики реформ і національного розвитку. «Як правило, всі рішення приймаються на самій верхівці, але відповідальність за погані рішення президенти і прем'єри спускають униз, на інших суб'єктів політики»¹⁸.

Однією з істотних рис авторитарних режимів у країнах пострадянського капіталізму, до яких, безумовно, належить і Україна, є персоніфікація влади та клієнтелізація владних відносин. Цього потребує сама рентна економіка та ексклюзивний характер доступу до ренти на владу, сконцентровану в руках дуже вузького кола політичних акторів.

Так, у Казахстані й Узбекистані тон задають доньки місцевих президентів, а список соратників В. Путіна по службі у КДБ, які або самі перебувають на провідних позиціях у стра-

тегічно важливих концернах, або призначили туди своїх дітей, дуже значний¹⁹.

Здебільшого формування олігархічного ладу й авторитарного режиму в Україні стало можливим за умови відсутності націєтворчого процесу, який привів би до створення соборної української нації — носія національних інтересів, джерела національної еліти — й утворення на цій основі сталої української державності.

Український дослідник радянської колоніальної спадщини Андрій Холявка констатує: «Політичну, економічну і культурну владу в незалежній Україні захопила колишня місцева колоніальна адміністрація»²⁰.

«Вони чудово усвідомлюють, що їхнє утримання при владі, благополуччя і фізичне виживання можливе лише при умові подальшого збереження породженої російським колоніалізмом культурно-психологічної ситуації. Саме в цьому є розгадка штучного гальмування процесів українізації»²¹. «Речники неокolonіалізму переконують українців, що природна реакція народу на зовнішній тиск чи агресію — є ні чим іншим як негідним “зоологічним націоналізмом”, що опір русифікації — це екстремізм і розпалювання міжнаціональної ворожнечі, що вияв елементарної національної свідомості — це вже фашизм»²².

Таким чином, українофобська гуманітарна політика є важливою складовою формування авторитарного режиму в Україні. Цілі цієї політики спрямовані на реалізацію спільних з Росією завдань, до яких належать:

- закріплення й посилення русифікації України;
- витіснення української мови з усіх сфер суспільного життя, включно з використанням у державних органах і державній атрибутиці, та заміна її на російську мову;
- повна русифікація інформаційного й культурного простору та освітньої сфери;
- надання російській мові державного статусу;
- формування «малоросійської» ідентичності українського суспільства;
- недопущення відродження історичної пам'яті; культивування радянської та російської спадщини, де Україна трактується як невід'ємна складова російської держави;
- насадження в суспільній свідомості населення України російської державної ідеології та російських політичних стерео-

типів мислення, у результаті чого воно стає захисником національних інтересів Росії, а не інтересів власної держави;

• закріплення в суспільній свідомості уявлень про діячів України, які боролися за її незалежність, як про військових або кримінальних злочинців чи фашистів.

У реалізації цих завдань владна олігархічна еліта України застосовує російську інформаційну експансію як потужний зовнішній ресурс для маргіналізації та «креолізації» українців, переформатування їх у «малоросійський» соціум на базі російсько-радянської ідентичності для побудови на терені України «Малоросії» — «другої Росії». Для цього політичного класу проект держави під назвою «Україна» є таким само ворожим, як і для Росії, тому в гуманітарній сфері замість кучмівського слогана «Україна — не Росія» використовується ідеологічне кліше «Україна — друга Росія». Цим слоганом підкреслюється спільність гуманітарного простору України та Росії, заснованого на спільних ідеологічних і культурних цінностях, серед яких — російськомовність, належність до російської православної та радянсько-російської культурної традиції, російська ментальність і водночас зневажливе, зазвичай вороже, ставлення до українських національно-культурних цінностей.

У двотисячних роках починається новий етап трансформаційних перетворень в Україні. Особливостями цього періоду можна вважати нові тенденції, які з'явилися в економічній, політичній та гуманітарній сферах суспільного життя України.

В економічній сфері доміантними стали три тенденції. По-перше, після економічного колапсу та дезінтеграції торговельно-економічних та промислових зв'язків почався процес економічного зростання. Стрімке падіння ВВП у 1990-ті роки змінилося на його зростання з 5% до 7% щорічно в першій половині 2000-х років. Поступово почало відновлюватися промислове виробництво, формуватися національна економіка, яка адаптувалася до потреб як внутрішнього, так і зовнішнього ринків.

По-друге, у результаті економічного зростання й запровадження елементів ринку почали формуватися середній клас, малий і середній бізнес. По-третє, найголовніше, на початок 2000-х років загалом завершився перерозподіл державної власності й економічних ресурсів країни між трьома регіональними кланово-олігархічними угрупованнями: київським, дніпропетровським і до-

нецьким, після чого між ними загострюється боротьба за перерозподіл цих ресурсів та влади.

По-четверте, у соціально-економічній сфері відбувалося розшарування, коли понад 80% національного надбання опинилося в руках 100 сімей, тоді як майже половина суспільства перебувала за межею бідності. Таке матеріальне розшарування суспільства висунуло запит на соціальну справедливість і сформувало соціально-економічне протиріччя як економічну передумову Помаранчевої революції. Реакцією ж олігархії на загострення соціально-економічних відносин стало закриття соціальних ліфтів і каналів вертикальної мобілізації суспільних верств населення. У такий спосіб розвиток соціально-економічного конфлікту сформував революційну ситуацію в країні.

Логічним завершенням розвитку «олігархічної демократії» було встановлення авторитарного режиму в країні. Оскільки після завершення розподілу державної власності й державної влади між основними кланово-олігархічними угрупованнями в Україні між останніми розгорнулася боротьба за монополію на владу і власність, це неминуче потребувало б встановлення авторитарних форм правління країною.

У процесі Помаранчевої революції вісь соціальної диференціації перейшла із соціально-економічної в етнокультурну й авторитарно-ліберальну площини. Національно-культурна площина була обрана сторонами революційного протистояння для політичної мобілізації населення східних і західних регіонів України. Соціальною базою донецького олігархічного угруповання стали східні та південно-східні регіони України, де панувала радянсько-колоніальна ментальність і де, відповідно, Партією регіонів експлуатувалися антинаціональні, антиєвропейські, антиукраїнські та антинаціональні гасла. Населення західної та центральної частин України підтримало ідеї національного відродження та європейський демократичний вибір, тому воно виявилось прихильником Помаранчевої революції.

Помаранчева революція змінила також позиції сил у середовищі олігархії. З відставкою Л. Кучми з президентської посади дніпропетровський клан утратив свій вплив на процес приватизації та державну владу. Українська олігархія після революції почала гуртуватися переважно навколо донецького кланово-олігархічного угруповання. Лідери ж Помаранчевої революції після приходу у владні структури теж почали інкорпоруватись у

рентну економіку, намагаючись отримати свою частку ренти на владу і власність. Це прагнення врешті-решт і призвело до остаточної їх поразки та втрати влади, а суспільство — до втрати демократичних завоювань.

У підсумку чинна влада в Україні вирішила нівелювати соціальну напруженість і статусний конфлікт у суспільстві шляхом трансформації його в міжрегіональний, внутрішній конфлікт, посилюючи тим самим протистояння між Сходом і Заходом України, між україномовними та російськомовними українцями. Таким чином, побудова авторитарного режиму в Україні супроводжується переміщенням головного конфліктного протистояння із соціально-економічної в лінгвістично-культурну сферу.

Соціальною базою авторитаризму в Україні виявилися соціально незахищені верстви населення: пенсіонери, мешканці сіл та депресивних регіонів, маргінальні соціальні прошарки. Типовими для цих соціальних прошарків є економічний патерналізм та провінційно-авторитарне мислення. Відмінність соціальної бази авторитаризму в Україні полягає в її регіональних особливостях. Ядром підтримки авторитарного режиму в Україні є мешканці її східних і південно-східних регіонів, у суспільній свідомості яких глибоко вкорінені радянські стереотипи поведінки та колоніальний світогляд, пов'язаний з орієнтацією на Росію як на колишню метрополію та спільну державу.

Досвід виходу з авторитаризму країн Центральної Європи говорить про необхідність заміни таких компонентів політичної системи, як соціальна база, політична культура, політична еліта, опозиція, виборча система, політичні інститути влади, конституція, політична ідеологія, зовнішня підтримка.

Формування соціальної бази демократії є головним завданням демократичних перетворень, котрі неможливі без масової підтримки з боку суспільства. Такою соціальною базою є молоде покоління та інтелектуально освічені верстви населення, які не формувались у часи комуністичного режиму. Центральне місце у формуванні соціальної бази демократії обіймають інститути громадянського суспільства, незалежні ЗМІ, асоціації малого та середнього бізнесу. Для становлення демократії потрібна критична маса внутрішніх акторів.

Особливість соціальної бази демократії в Україні полягає в тому, що вона має суттєві регіональні відмінності. На Сході і Південному Сході України, де домінують споживацькі настрої,

радянська політична культура з елементами культури кримінальної та колоніальні стереотипи поведінки, рівень політичної активності населення є дуже низьким. Такий стан суспільної свідомості є надзвичайно сприятливим для зміцнення авторитаризму в країні. Західний регіон, навпаки, має сталі історичні традиції впровадження елементів демократії та орієнтується більше на національні й демократичні цінності, ніж на споживацькі потреби, відтак і рівень політичної культури та політичної активності населення цього регіону в політичних процесах є значно вищим, ніж східних та південно-східних регіонів України. Не випадково, що цей регіон складає електоральне ядро демократичних сил.

Досвід країн Вишеградської групи доводить, що навіть за умови пасивності та споживацьких настроїв населення демократичні перетворення можливі за наявності консолідованої політичної еліти та об'єднання опозиції в потужну дисципліновану організацію. Без консолідованої еліти неможлива консолідована демократія. Саме завдяки подібним елітарним утворенням було проведено демократичні перетворення в таких країнах, як Чехія, Угорщина та Польща. Наявність в опозиційних силах чіткої стратегії демонтажу авторитарного режиму, відновлення демократії та проведення економічних і політичних реформ забезпечили демократичним силам у цих країнах безумовну перемогу.

Так, демократичні перетворення в Польщі були здійснені завдяки поєднанню інтелектуальної та масової опозиції, об'єднаних сильною організацією, якою був рух «Солідарність». Польський досвід також указує на те, що найчастіше консенсус між старою владною елітою та опозицією стосується питання національної ідентичності. Це — об'єднання зусиль різних за своїм ідеологічним спрямуванням партій заради нації. У польській еліті консенсус щодо національної ідентичності був досягнутий завдяки об'єднувчій ролі католицької церкви. Україна, на жаль, не може скористатися цим прикладом, оскільки в ній не сформована консолідована українська нація, тому питання національної ідентичності не є предметом консенсусу. Навпаки, воно стало предметом гострого національно-культурного конфлікту, який має тенденцію до ескалації. На відміну від Польщі, угорська демократична опозиція була роздроблена політично й ідеологічно. Вона не мала власного інтелектуального проекту побудови демократичної Угорщини. Проте вона досягла консенсусу з

реформаторським крилом Угорської соціалістичної партії в національному питанні, зокрема щодо угорської меншини за кордоном. На підставі цього консенсусу реформатори з Угорської соціалістичної партії взяли на себе основний тягар демократичних перетворень в Угорщині.

В Україні відсутня не тільки консенсусна еліта, а й національна еліта взагалі. Утім це не означає, що в Україні неможливо досягти консенсусу. Вперше цей консенсус був досягнутий у 1991 році між націонал-комуністами й націонал-демократами з приводу державного суверенітету України, що й визначило мирний характер «номенклатурної революції». Консенсус між регіональними елітами був досягнутий і в часи Помаранчевої революції, яка теж відбулася мирно. Проте цей консенсус стосувався тільки права ренти на владу і власність у країні. Отже, в Україні владна еліта, як і контр-еліта, яка перебуває в опозиції, зорієнтовані не на національні інтереси, а на свою частку участі в рентній економіці та приватизації влади. Саме тому опозиційні партії формуються та об'єднуються не на підставі ідеології, а на основі бізнес-інтересів і політичних амбіцій їхніх лідерів.

Партії в Україні є надзвичайно персоналізованими. Вони створюються під конкретних персон для обслуговування їхніх приватних інтересів та інтересів їхнього близького оточення. Це є однією з причин того, чому українська опозиція не здатна консолідуватися й консолідувати навколо себе широкі верстви населення.

Виборча система є тільки механізмом представлення інтересів суспільства та політичних сил, котрі ці інтереси намагаються просувати у владі. Тож електоральна демократія ще не забезпечує консолідованої демократії. Таким чином, немає прямої кореляції між демократією та мажоритарною чи пропорційною системою.

Якщо партії не дотримуються демократичних принципів під час виборів і під час діяльності в парламенті, вони сприяють формуванню авторитаризму. Якість парламенту визначається насамперед його представництвом: суспільством, політичними партіями, елітами. Головне, щоб виборча система була максимально прозорою й унеможливила фальсифікації та забезпечувала максимальну явку виборців і волевиявлення народу.

Незмінність Конституції виступає певною гарантією демократії. Досвід Словаччини та України доводить, що авторитарні лідери, прийшовши до влади в результаті парламентських чи президентських виборів, намагалися передусім змінити

Конституцію. Недоліки ж Конституції дають можливість маніпулювати законами з метою встановлення авторитарного режиму, але наявні конституційні рамки значно ускладнюють цей процес, зокрема ухвалення фундаментальних змін винятково конституційною більшістю в парламенті.

Кроки, які сприяють поверненню до демократії, або порядок денний головних завдань для України.

Досвід низки східноєвропейських країн доводить, що перемога над авторитаризмом можлива тільки за умови реалізації продуманої та далекосяжної стратегії дій консолідованих опозиційних сил. До таких дій належать: 1) об'єднання опозиції на ідеологічній основі та мобілізація нею соціальної бази демократії; 2) максимальне унеможливлення фальсифікації та втрати голосів виборців; 3) активна діяльність неурядових організацій і громадянського суспільства під час виборчого процесу; 4) підтримка незалежних засобів масової інформації; 5) дискредитація авторитарного режиму в суспільній свідомості; 6) відновлення Конституції, деформованої авторитарним режимом, та реорганізація діяльності Конституційного Суду; 7) ліквідація деформацій у законодавстві та відновлення демократичних механізмів функціонування політичної системи; 8) викриття представників найвищих органів державної влади та судової системи, правоохоронних органів і силових структур, задіяних у здійсненні репресій проти політичних опонентів та громадянського суспільства; 9) проведення радикальних реформ у провідних секторах суспільства: системі охорони здоров'я, освіті, оподаткуванні та системі соціального забезпечення, гуманітарній сфері.

Швидкий і мирний характер переходу країн Центральної Європи від комуністичних авторитарних режимів до демократії зумовлювався насамперед тим, що ці перетворення були безпосередньо пов'язані з європейською та євроатлантичною інтеграцією.

Членство в НАТО не лише забезпечило цим країнам незворотний характер демократичних реформ, а й унеможливило повернення авторитаризму в посткомуністичний перехідний період.

Альянс через свої механізми стримував монополізацію трансфер-класами влади і власності в посткомуністичних країнах. Членство в НАТО та ЄС наклало жорсткі обмеження на поведінку трансфер-класів у всіх пострадянських країнах Центрально-Східної Європи. Після підписання відповідних документів у статусі країн-кандидатів на членство практично всі

уряди центрально- і східноєвропейських країн, незалежно від їхньої партійної та політичної належності, фактично були змушені проводити одну й ту саму політику²³.

Важливу роль у зміцненні демократії відіграють сталі й тісні зв'язки пострадянських країн із країнами ЄС і НАТО, через які може здійснюватися такий демократичний зовнішній вплив. ЄС і НАТО впливають на Україну, проте цей вплив нівелюється потужнішим впливом Росії. У різні історичні періоди цей вплив мав різну спрямованість. Власне, наприкінці 1980-х — на початку 1990-х років демократичні процеси в Україні розпочалися завдяки потужним імпульсам ідеї демократії з Росії. Проте у 2000-х цей вплив змінив спрямованість з демократичного на авторитарний.

Порівняльний аналіз трансформаційних процесів у країнах Центральної та Східної Європи й України переконливо свідчить про наявність глибоких розбіжностей між цими процесами поряд з певною їх схожістю. Порядок денний соціальних змін в Україні є набагато складнішим, ніж у країнах Центральної та Східної Європи, де процес установаження демократії зумовлювався насамперед зовнішнім чинником. Процес приєднання до ЄС і НАТО дав можливість цим країнам компенсувати відсутність консолідованої еліти та масової підтримки широкими верствами населення. Сама ж ідея членства в ЄС і НАТО стала предметом консолідації цих еліт.

Україна втратила можливість такої зовнішньої підтримки демократичних процесів, принаймні на певний історичний період. Очевидно, ЄС і НАТО у процесі свого розширення враховували якісно іншу соціальну базу країн пострадянського простору. Завданням цих організацій була не інтеграція пострадянських країн у європейський цивілізаційний простір чи євроатлантичний безпековий простір, а недопущення відтворення нового радянського чи російського союзу, який мав би антизахідну спрямованість, тобто повернення в Союз.

Україна мала шанс долучитися до НАТО, однак еліта України залишається ще занадто сильно радянською та колонізованою.

Модель, якої потребує Україна, має враховувати її історичну, ментальну й геополітичну специфіку. Таким чином, перед Україною постають такі першочергові історичні завдання: дерадянська, деколонізація, дерусифікація, демократизація, деолігархізація, європеїзація та формування потужної інтелектуальної опозиції, досягнення консенсусу еліт щодо моделі майбутнього України та розробка чіткої стратегії суспільних змін.

Дерадянiзацiя була необхідним, важливим елементом у всiх без винятку трансформацiйних процесах у краiнах Центральної та Схiдної Європи. У краiнах Вишеградської групи вона розглядалась як звiльнення від радянської окупацiї та вiдсторонення комуністичних колаборацiоністських партiй від влади. У краiнах Балтiї дерадянiзацiя також сприймалась як демонтаж окупацiйного режиму й повернення до державного та суспiльного устрою, який iснував до 1939 року.

В Україні процес дерадянiзацiї має незавершений характер, бiльше того, почалась iнтенсивна реставрацiя елементiв радянського режиму та радянської суспiльної свiдомості. Під впливом повернення до радянiзацiї суспiльство дедалі бiльше спрямовує свої погляди в минуле, а не в майбутнє краiни. Тож без завершення процесу дерадянiзацiї неможливо думати про втілення стратегiї розвитку України. Дерадянiзацiя держави повинна мати комплексний характер та охоплювати такі сфери: систему державного управлiння, законодавство, освіту, культуру, iнформацiйну й гуманітарну сфери.

До цього часу сфера державного управлiння в Україні залишається здебiльшого радянською. Тож дерадянiзацiя державних iнститутiв передбачає демонтаж рудиментiв радянської системи державного й адмiнiстративного устрою та заміну її сучасною системою державного менеджменту. Вона передбачає також такі завдання, як адмiнiстративна реформа, заміна старих радянських кадрiв молодими й освiченими фахiвцями, перехiд на сучасну систему пiдготовки управлiнських кадрiв.

У законодавчій базі України продовжують дiяти старі радянські закони, які зберiгають та вiдтворюють радянську систему суспiльних вiдносин. Таким чином, дерадянiзацiя законодавчої бази передбачає комплексну ревiзiю тих законiв, які були прийнятi ще в часи Радянського Союзу у сфері кримінального, цивiльного, адмiнiстративного, господарчого права.

У гуманітарній сфері дерадянiзацiя передбачає: вiдмову від символiв радянської комуністичної iдеологiї та перегляд iсторії Радянської України в контексті українських нацiональних iнтересiв і традицiй, подолання радянських мiфiв і стереотипiв, споживацьких та патерналістських настроiв у суспiльній свiдомості. Особливої уваги потребує дерадянiзацiя сфери освiти й культури, де ще зберiгаються та культивуються елементи радянської культурної традицiї.

Деколонізація здебільшого стосується процесів формування української нації та національної економіки.

В економічній сфері вона покликана вирішити такі завдання:

- зменшення енергетичної залежності від Росії;
- збалансування торговельно-економічних відносин і зменшення економічної залежності від Росії;
- інтеграцію української економіки в систему міжнародної промислової кооперації.

У політичній сфері:

- відмову від російської військової присутності на території України та конверсію місць базування Чорноморського флоту РФ;
- формування національної еліти України на українських національних та європейських цінностях і традиціях;
- вихід з-під впливу Росії, що передбачає обмеження цього політичного й економічного впливу на українських чиновників, політиків, владну еліту, державні структури, кадрову політику, суспільну думку та внутрішню ситуацію в Україні.

У гуманітарній сфері деколонізація означає насамперед де-русифікацію інформаційної сфери: радіо, телебачення, друкованих засобів масової інформації, інтернету, освіти й культури. Мовна політика для забезпечення прав українців як титульної нації та прав національних меншин має орієнтуватися на пропорційне співвідношення етнічного складу населення в Україні.

Деолігархізація має відбуватися об'єктивно в силу соціальної та економічної контрпродуктивності цього паразитуючого політичного класу. Проте, залежно від політичного режиму, цей процес відбувається по-різному. В авторитарних країнах він здійснюється шляхом переділу, легальної чи нелегальної конфіскації олігархічного капіталу на користь сім'ї президента країни або владної групи, наближеної до нього. В інших випадках цей процес відбувається шляхом відсторонення олігархів від влади або, за визначенням Президента Росії В. Путіна, «рівновіддаленість від влади», включно з їх ув'язненням. Демократичні механізми позбавлення трансфер-класів права ренти на владу і власність полягають у відокремленні бізнесу від політики. Ці механізми добре відпрацьовані у країнах західних демократій. Для України важливо запозичити й упровадити ці механізми в українську практику.

Європеїзація передбачає широкий комплекс заходів із формування в українському суспільстві європейських демократичних цінностей, політичної культури та європейської культур-

ної традиції, що загалом передбачає встановлення й розвиток в Україні громадянського суспільства.

Досвід країн Вишеградської групи та кроки, які вони зробили на шляху демократизації, мають бути здійснені й в Україні. Очевидно, що сама Україна має пройти друге коло трансформацій від авторитаризму до демократії, якщо вона хоче залишитися незалежною суверенною державою і зберегти повноцінну українську націю.

¹ *Сомолани С.* Словацкий путь к демократии: от отклонения («девиации») к стандартной «новой демократии» // Опыт демократических преобразований Словакии / под ред. Мартина Вутора, Григория Месежникова, Мирослава Коллара. — Братислава: Институт общественных проблем, 2007. — С. 19.

² *Сомолани С.* Зазнач. праця. — С. 18.

³ Причини поразки та уроки української революції 1917–1920 рр. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-5000-5.html>.

⁴ *Сомолани С.* Зазнач. праця. — С. 19.

⁵ Там само.

⁶ Причини поразки та уроки української революції 1917–1920 рр.

⁷ Там само.

⁸ *Рябов А.* Промежуточные итоги и некоторые особенности постсоветских трансформаций. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://polit.ru/article/2010/08/12/riabov/>.

⁹ *Петров Н.* Обилие слабого государства // Pro et Contra. — 2011. — Сентябрь–октябрь. — С. 61.

¹⁰ Неоколоніальна залежність України від Росії: ознаки та небезпека. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://referatu.net.ua/referats/207/16671>.

¹¹ Там само.

¹² *Лев Гудков:* Резервация «совка» — это индустриальная Россия и Восточная Украина. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://glavcom.ua/articles/7509.html>.

¹³ Там само.

¹⁴ Неоколоніальна залежність України від Росії: ознаки та небезпека.

¹⁵ *Рябов А.* Зазнач. праця.

¹⁶ Там само.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Діти політиків стали серйозними конкурентами олігархів — ЗМІ. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/news/2012/07/31/330739/view_print/.

²⁰ *Холявка А.* Долати спадщину неоколоніалізму. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ntz.org.ua/?p=1574>.

²¹ Там само.

²² Там само.

²³ *Рябов А.* Зазнач. праця.

Анотація. У статті висвітлено складності та відмінності трансформаційних процесів в Україні після розпаду Радянської імперії та комуністичної системи. Описано досвід країн Вишеградської групи та кроки, які вони зробили на шляху демократизації, мають бути здійснені й в Україні.

Ключові слова: Україна, Вишеградська група, демократія, громадянське суспільство, державний суверенітет, євроатлантична інтеграція.

Аннотация. В статье отражены сложности и отличия трансформационных процессов в Украине после распада Советской империи и коммунистической системы. Описан опыт стран Вишеградской группы и шаги, которые они сделали на пути демократизации, должны быть осуществлены и в Украине.

Ключевые слова: Украина, Вишеградская группа, демократия, гражданское общество, государственный суверенитет, евроатлантическая интеграция.

Summary. The article deals with complexity and differences of transformation processes in Ukraine after the collapse of of the Soviet empire and communism. The experience of the Visegrad Group and the steps they have taken towards democratization should be made in Ukraine.

Key words: Ukraine, the Visegrad group, democracy, civil society and State Sovereignty, Euro-Atlantic integration.

Grygorii PEREPELYTSIA,

doctor of Political Sciences, professor,

director of the Institute of foreign policy

of the Diplomatic Academy of Ukraine under the MFA of Ukraine

GENERAL TENDENCIES AND DIFFERENCES IN TRANSFORMATION OF UKRAINE AND THE VISEGRÁD GROUP STATES

Life in the Central European countries and the USSR in the late 20th century was predominantly marked by destruction of the communist system built on the monopoly of the communist parties for power, communist ideology, authoritarian regimes and planned command economy.

After the collapse of the former communist bloc the states faced a task of demolition of the communist political system, rejection of the communist ideology, transition from totalitarianism to democracy, building a market economy.

All countries of the former communist bloc performed this transformation during twenty years. However, ways of transformation, its depth and results proved fundamentally different due to different historical, political, social, economic and spiritual factors, unequal influence of external and internal factors on transformation processes.

The main watershed of these differences is between the Central European countries, former satellites of the USSR, and the countries formed as a result of its collapse. The Central European countries have always been part of the political and geopolitical Europe. No one ever doubted their belonging to the European civilization, the European Community and the European cultural history. Belonging of these countries to the communist camp was interpreted as a result of the Soviet occupation based on implementation the Yalta-Potsdam agreements. Destruction of the system after the «cold war» naturally put on the agenda of the European policy an issue on withdrawal of the Soviet troops from the Central Europe

and the return of the region into the European community through accession to NATO and the EU.

Ukraine was in Europe only geographically. Therefore it could not be considered as part of the European political community and, especially, as part of the European civilization since it was in composition of the USSR. Therefore, the criteria used by the Western Europe for defining the fate of the Central European countries could not be applied to Ukraine. It was not considered as occupied by the Soviet troops and could not rely on accession to the European and Euro-Atlantic community. The consequences of the collapse of the Yalta-Potsdam system were relevant only for the Baltic states, which were considered as occupied by the Soviet troops after signing of the Molotov-Ribbentrop Pact in 1939. Actually, the three Baltic countries, former Soviet republics, were incorporated into the EU and NATO.

Ukraine with its most part occupied by the Russian Empire as well as other national republics was deprived of the opportunity to form as a full-fledged European nation. Countries of the Central Europe, though connected to the communist camp, still retained their statehood, while their sovereignty was limited by the Soviet Union. Communist elites in these countries had a clear national identity, and their leading communist parties were of national communist nature in their ideological orientation, although they proclaimed the principles of internationalism.

The Communist Party of the Soviet Union also practiced the principles of internationalism in its domestic and foreign policy, but in reality its efforts were directed against any national activities in its national centers. That is why the Communist Party of Ukraine pursued the anti-national policy by trying to turn Ukraine into a social community called «Soviet people» based on the Soviet-Russian identity.

Transformation processes in Ukraine after the collapse of the Soviet empire and the Communist system were complicated and marked by the necessity to address four fundamental tasks simultaneously: to create its own independent state, to form the Ukrainian nation, to conduct market-oriented economic reforms and to establish the democratic political order. The Central European countries with the exception of Slovakia solved the first two tasks during the 20th century. They only needed to change the political regime and reform the national economy with the strong support of

the European Community. Ukraine did not have such conditions. Neither did it have experience of state building and formation of its own national elite.

It is only experience of democratic transformations in Slovakia that are similar to the Ukrainian situation. The known Slovak sociologist Sonia Somolani notes that democratic consolidation proceeds more complicated in the countries, where democratization occurs simultaneously with the statehood building. This situation is specified by the empirically found less favorable conditions: ethnic-cultural heterogeneity, subcultural conflicts, lack of elite consensus, lack of experience in the statehood building¹. These were the factors that underlaid pessimistic forecast of the democratic development in Slovakia. Unlike Hungary and Poland, which had a very long history of statehood, Slovakia had a very short period of existence as an independent Slovak state in the war time of 1939–1945. Neither did it have the democratic traditions. According to S. Somolani: «In the history of Slovakia during the 20th century the ratio of non-democratic, authoritarian and totalitarian regimes to democratic regimes was 3:1, so theoretically these are less favorable conditions for new democracies»². Ukraine similar to Slovakia in the 20th century did not have experience of the state building or development of the democratic regime except for a brief period of the Ukrainian People's Republic in 1917–1920.

The reasons for defeat of the state building and nation creation processes during the Ukrainian People's Republic are in many ways typical for modern Ukraine. Unpreparedness of the Ukrainian people for these processes was the main among them. Concept of the independent national statehood could not be decisive because of the internal contradictions and low Ukrainian national consciousness. Instead, Ukraine faced the socialist idea, which was adopted by all socialist parties and led to establishment of autonomic-federalist (as part of Russian) views on the national and state building³. Moreover, with sovereignty in Ukraine as in Slovakia, the problems associated with the nation and building have not only remained, but only worsened. According to S. Somolani: «After the emergence of an independent state in 1993, contradictions related to the national identity, national issues and the rights of ethnic minorities contributed to the further polarization with additional differences and the debate about economic transformation»⁴. This led to the situation, when the main source of political polarization in the

Slovak society in the 1990's moved into the sphere of cultural conflict rather than in the socio-economic dimension, as in Czechia⁵.

For Ukraine this tendency was one of the causes of the UPR failure and still remains a source of polarization in today's society. According to the historians: «Immatured Ukrainian nation and, hence, the lack of national consolidation narrowed its social base»⁶. Ukraine was deeply damaged by the lack of national consolidation and harmony, constant disputes and hostility (autonomic-federalist and various independent directions) between different political parties⁷. Therefore, Ukraine did not have the elite consensus at the time of formation of the first Ukrainian state in the early 20th century, neither has it this consensus now.

Analysis of the Ukrainian national-democratic revolution of 1917–1920 allows revealing another difference of contemporary transformations in Ukraine and the Central Europe, namely the values underlying these processes on the revolutionary period of 1990–2000's. The driving force of transformations in Ukraine and the Central Europe was based on different motivations. In the Central Europe these were the European democratic values. According to the known Russian political analyst Andriy Ryabov: «Revolution of values in the Central and Eastern European countries had happened before anti-political revolution of 1989 that destroyed the communist system»⁸. In other words, the consensus on further democratic development in the Central and Eastern Europe had developed long before the political revolutions of 1989. As to the former Soviet Union, it is clear that, contrary to popular belief, there was no revolution of values in the late 80's.

Revolution in Ukraine, as well as transformation of the former Soviet Union in the 90's, and thus gaining the state sovereignty were based not on the values, but on the paternalistic spirit of the society and interests of the nomenclature. In 1991 the population of Ukraine voted for sovereignty in a referendum out of purely material and paternalistic motives, hoping that independence would improve the material conditions and welfare.

Democracy, whose slogans are still employed in Ukraine by all political parties without exception, including the communist, is perceived by most of the society solely as a tool for improving the welfare of ordinary citizens. Similarly, the European choice of Ukraine is supported by the population in expectations of financial assistance from the EU and improvement of material situation.

Dominance of social populism and paternalism in the Ukrainian society complicates formation of the democratic regime in the country and is very favorable for restoration of authoritarianism. Such a paternalistic approach generates the desire of the residents of eastern and south-eastern regions of Ukraine to return the country under the Russian patronship as a metropolis with a hope to get cheap gas and improve their living standards. This approach largely causes negative attitude of the Ukrainian society towards Ukraine's membership in NATO, because it does not guarantee specific material benefits.

Instrumental nature of democratic transformations in Ukraine was needed in the first place by the communist nomenclature, which under conditions of ineffective communist system tried to get into private ownership economic and natural resources of the country as well as the political power. State sovereignty and nation as the concepts were of no value for the Ukrainian party nomenclature. Gaining the state sovereignty for Ukraine was considered by the local nomenclature as a tool of appropriation of power and economic resources located in its territory disregarding the Union leadership in Moscow.

Thus, if the transformation processes in the Central and Eastern European can be considered as revolution of democratic values, then in Ukraine in 1991 it was the nomenclature revolution. The former communist nomenclature, which consolidated its power in Ukraine as a result of this revolution from the beginning, did not set a goal to build the Ukrainian state, the united nation or consolidated democracy. Its main task was and remains the appropriation of economic resources and governmental institutions in the country.

The Euro-Atlantic integration was an important aspect of transformation in the Central Europe because, as G. Mesezhnik emphasizes: «It played the role of motivational factors for deepening democratic reforms and reduced the authoritarian tendencies to return to authoritarianism in the post-communist transition period».

Thus, the Euro-Atlantic integration was considered by the Central European countries as a way of returning to Europe, which allowed:

- 1) releasing from the Soviet occupation;
- 2) withdrawing from the Russian power once and for good;
- 3) restoring a Western model of society that had existed in these countries before the communist regime, considering it as the shortest and fastest way to democracy and prosperity.

«Returning to Europe» for the ruling elite of Ukraine was not on the agenda, while opportunities and challenges on its way were

not considered relevant. The power and society in Ukraine did not consider the Soviet military forces as occupational. Ukraine simply nationalized them. Moreover, it has even strengthened the Russian military presence in its territory for 20 years and prolonged the Black Sea Fleet in Ukraine for another 25 years until 2042, thus strengthening Russia's influence and dependence on it.

As for copying the Western model of society, such a model was generally unacceptable for the current authorities of Ukraine for many economic and political reasons. The Euro-Atlantic integration not only failed to become an important aspect of transformation in Ukraine, but actually split the society into its supporters and opponents. Party of Regions, the Communist and pro-Russian forces in the country initiated a massive anti-NATO campaign, trying in this way to mobilize their electorate in the eastern and south-eastern regions in the struggle for political power in the local, parliamentary and presidential elections.

Transformation processes in Ukraine can be compared not with the Central Europe but with the countries of the «third world», for which post-colonial transition is inherent. Indeed, Ukraine for a long period of history was as inseparable part of the imperial-colonial model of the Russian Empire and the Soviet Union. Today, this model continues to dominate in Ukraine's relations with Russia.

Neocolonial system puts enormous strengths and means in geopolitical and geo-economic infrastructure, but it acts as a temporary owner of the company, that seeks to extract the maximum profit out of it now and does not think about its future. As a result, most of the Soviet technological and social infrastructure was not improved, but brought to the last depreciation degree⁹.

Superdependence of Ukraine on Russia is formed under these conditions. Capturing Ukraine economically by buying its strategic businesses, dislocating its fleet in Crimea, controlling a large number of Russian media and the Orthodox Church, Russia lays the foundation for transformation of Ukraine into its neo-colonial appendage. As a result, we will be deprived of the opportunity to make our own decisions in both domestic and foreign policy domain¹⁰.

Thus, for 20 years, Ukraine has failed to overcome the main problems and solve the main tasks of the post-colonial transition. Lack of political will of the state leaders for the radical economic reform created favorable environment for reproduction of the colonial rule in the form neocolonialism¹¹.

Head of Russian Levada-Center Lev Gudkov very vividly characterizes specifics of «Homo Sovieticus», a person with the Soviet outlook. «Adapted and learned to live with the repressive state and power, this person is cunning, his whole life strategy is aimed at survival, often by limiting his own demands. This human is built on a system of restrictions to which he adapts himself. This man is afraid of everything new, the unknown. He is burdened with many phobias, does not believe in propaganda and neither has he any ideas about the future. He relays on the government as on paternalistic power, which should provide him with modest existence and guarantees for the future, but at the same time he treats this power with great suspicion, because does not believe in its promises. These features are being reproduced today»¹².

Thus, this social environment, which consists of the former Soviet people, can not be supportive for economic reforms and democracy in the country as well as for the European integration in equal measure, because it does not share the European democratic values.

Typically, such social environment is represented in the province or in the industrial areas, which are in a state of stagnation. According to Lev Gudkov the industrial Russia, rural areas that do not develop and the Eastern Ukraine fall under this category¹³.

Neocolonial development model of Ukraine and its relations with Russia are conditioned not only by Russian interests, but also by the internal Ukrainian political and socio-cultural factors. Ruling political class developed by the system of colonial relations is the most significant of them. «Instead of productive national bourgeoisie there is a surrogate comprador and cosmopolitan ruling class. This pro-bourgeoisie embryo is based on two segments: the communist and Komsomol nomenclature and criminal groups making up symbiosis. Instead of highly organized and liquid national private capital we have in Ukraine predominantly clan, nomenclature, and state monopoly capital infected by metastases of corruption and bribery»¹⁴.

The presence of such ruling class is common to all post-communist countries. In Polish sociology such ruling class is called «transfer class».

The main economic feature of political regimes established by transfer classes is a method of appropriation of power and property. Its essence is in redistribution of resources and capture of control for the rent sources. The sources of such rents in one case are the administrative resources and public services, in the second — land and natural

resources and in the third — both. In countries with export-oriented economies (Russia, Kazakhstan), according to A. Ryabov, access to natural rent is critical. In countries with scarce resource main «control for the sources of fiscal and administrative rent is essential»¹⁵. «Unending struggle for resource allocation leads to chronic weakness and volatility of political and social institutions. Competitive groups are not interested in establishing rules and procedures — they prefer to play with the rules, not according to the rules. As a result the property institution intended to play a leading role in the legal framework of a market economy, becomes arbitrary as under feudalism»¹⁶.

«Privatization of administrative resources by bureaucracy without accountability mechanisms and forms of public control creates corrupt environment. Government services are generally subject to sales and public services are a tool for collection of rents and fees from the public and businesses and for creating favorable environment for businesses supported by the officials»¹⁷.

The main source of surplus profits and dominance of these transfer classes in politics and business is in gaining exclusive access to administrative, fiscal and natural rent that becomes possible in conditions of ownership for political power. That is why these classes are called oligarchy. Their common goal is to preserve exclusive access to power and resources, and conserve the transition state of the society for as long as possible. In order to maintain its monopoly position the transfer classes are trying to establish authoritarian regimes in countries, where they dominate. Democratic regimes also create conditions for political and economic competition, in which such transfer classes are non-competitive.

Statehood and state sovereignty are not values for the transfer classes.

The transfer classes are not interested in institutions of civil society, which can create political competition for the ruling oligarchy. The weakness of the civil society and government institutions makes it impossible to implement long-term national strategies. Weak institutions enable various elite groups to focus on implementation of short-term, mainly corporate and group goals. Consequently, such systems do not facilitate implementation of the reforms and national development. «As a rule, all decisions are made on the top, but the responsibility for poor decisions are shifted by presidents and prime ministers to lower policy levels»¹⁸.

Personification of power and clientism of power relations are most essential features of authoritarian regimes in the post-Soviet capitalism, to which Ukraine certainly belongs. This is the demand of the rent economy and exclusive access to governance concentrated in the hands of a very narrow circle of political actors.

For example, in Kazakhstan and Uzbekistan daughters of local presidents strike the keynote of policy, while a list of Putin supporters and colleagues from KGB, who either occupy the leading positions in the strategically important areas or appoint there their children, is very long¹⁹.

Largely, formation of the oligarchic system and authoritarian regime in Ukraine has become possible due to the absence of the national process that would lead to creation of the united Ukrainian nation, the carrier of national interests and the source of the national power elite, which encourage formation of sustainable Ukrainian statehood.

Ukrainian researcher of the Soviet colonial legacy Andrei Kholyavka states: «The political, economic and cultural power in the independent Ukraine was captured by the former local colonial administration»²⁰.

«They are well aware that continuation of their power, well-being and physical survival is only possible with further maintenance of cultural and psychological situation created by the Russian colonialism. This is the explanation of artificial inhibition of Ukrainianization processes»²¹. «Spokesman of neocolonialism persuade Ukrainians that the natural reaction of people to external pressure or aggression is nothing but «zoological nationalism», resistance to Russification is extremism and incitement of ethnic hatred, while manifestation of basic national consciousness is fascism»²².

Thus, Ukrainophobia as the social policy is an important component for forming the authoritarian regime in Ukraine. The policy aims at implementation of tasks common with Russia, which include:

- establishing and strengthening Russification of Ukraine;
- displacement of the Ukrainian language from all spheres of public life, including state bodies and state attributes, and its replacement with the Russian language;
- full Russification of information and cultural domain as well as educational sphere;
- assigning the Russian language with official status;

- formation of «Small Russian» identity of the Ukrainian society;
- prevention of the historical memory revival; cultivation of the Soviet and Russian heritage, where Ukraine is treated as an integral part of the Russian state;
- implantation of Russian state ideology and Russian political stereotypes in the public awareness of the Ukrainian population so that it becomes defender of the national interests of Russian than the interests of Ukraine;
- implanting into the public consciousness the idea that the leaders of Ukraine, who fought for its independence, are war criminals or fascists.

The ruling oligarchic elite in Ukraine uses the Russian information expansion as a powerful external resource for marginalizing and creolization of Ukrainians for transforming them into «Little Russian» society based on the Russian-Soviet identity in order to build Little Russia in the territory of Ukraine. The project called «Ukrainian state» is as hostile for the ruling political class as for Russia. Therefore, instead of Kuchma's slogan «Ukraine is not Russia» in the humanitarian sphere they use ideological clichés «Ukraine is the second Russia». This slogan emphasizes common humanitarian space of Ukraine and Russia based on the shared ideological and cultural values, including the Russian language, belonging to the Russian Orthodox and Soviet-Russian cultural tradition, the Russian mentality and at the same time on dismissive, generally hostile attitude to the Ukrainian national and cultural values.

In the new millennium a new phase of transformations in Ukraine began. This period is characterized by new trends that have emerged in the economic, political and humanitarian spheres of public life in Ukraine.

There are three dominant tendencies in the economic sphere. First, the process of economic growth began after the economic collapse and disintegration of trade, economic and industrial relations. The sharp drop in GDP in the 1990's changed for its growth from 5% to 7% annually in the first half of the 2000's. Gradually industrial production began to recover and the national economy adapted to the needs of both domestic and foreign markets — to develop.

Second, economic growth and introduction of the market elements gave rise to the middle class, small and medium business. Third, most importantly, at the beginning of the 2000's the state property and economic resources of the country were finally dis-

tributed between the three regional clan-oligarchic groups: Kyiv, Dnipropetrovsk and Donetsk and then they began keenly struggling for redistribution of the resources and power.

Fourth, gap between the rich and the poor appeared in the socio-economic sphere, when more than 80% of the national wealth was concentrated in the hands of 100 families, while nearly half of the society remained below the poverty line. This material stratification of the society put forward a request for social justice and conditioned the social and economic discrepancy forming economic background for the «Orange Revolution». The oligarchy responded to the worsening socio-economic relations by closure of social elevators and vertical channels for mobilization of social groups. In this way development of social and economic conflict formed a revolutionary situation.

The oligarchic «democracy» was logically ended by establishment of the authoritarian regime in the country. Final division of state property and state power between the major class-oligarchic groups in Ukraine ignited among them a keen struggle for the monopoly of power and property, which inevitably demanded establishment of the authoritarian forms of state administration in the country.

During the Orange Revolution axis of social differentiation developed from the socio-economic and ethnic-cultural into authoritarian liberal plane. Parties of the revolutionary opposition chose the national-cultural plane for political mobilization of the eastern and western regions of Ukraine. The Donetsk oligarchic groups were based on the eastern and south-eastern regions of Ukraine, where the Soviet colonial mentality dominated and where, consequently, the Party of Regions exploited anti-NATO, anti-European, anti-Ukrainian and anti-national slogans. The population of the western and central parts of Ukraine supported the national revival idea and the European democratic choice and supported the Orange Revolution.

The Orange Revolution also changed aligning of forces among the oligarchy. With the President Kuchma's resignation the Dnipropetrovsk clan lost its influence on the process of privatization and state power. After the revolution the Ukrainian oligarchs began to gather mainly around the Donetsk clan-oligarchic groups. Leaders of the Orange Revolution after coming to power also began incorporating into the rental economy, trying to get their share of the rents of power and property. This striving eventually led to their final failure and loss of power, and society — the loss of democratic achievements.

As a result, the current government of Ukraine decided to neutralize the social tension and conflict in the society by transforming it into inter-regional and internal conflict, thereby increasing confrontation between the Eastern and Western regions of Ukraine, between the Ukrainian-speaking and Russian-speaking Ukrainians. Thus, development of the authoritarian regime in Ukraine is accompanied by shifting the main conflict of confrontation from the socio-economic into the linguistic and cultural sphere.

The most vulnerable populations, namely, pensioners, residents of rural and disadvantaged regions, marginal social strata became the social base of authoritarianism in Ukraine. Economic paternalism and provincial-authoritarian thinking is typical for these populations. The social base of authoritarianism in Ukraine is distinguished by its regional peculiarities. Residents of the eastern and south-eastern regions, where the public opinion is based on the patterns of the Soviet colonial behavior and outlook, associated with a focus on Russia as the former metropolis and a common state, are the core supporters of the authoritarian regime in Ukraine.

Experience of the Central European states of releasing from the authoritarian regime demonstrates the need to replace the following components of the political system: social base, political culture, political elite, opposition, electoral system, political institutions of government, constitution, political ideology and external support.

Formation of the democracy social basis is the main task of democratic transformations impossible without massive support from the society. Such social base is formed of the younger generation and intellectual elite not developed under the influence of the communist regime. Civil society, independent media, associations of small and medium businesses occupy central place in formation of the social basis of democracy. Democracy requires a critical mass of domestic actors.

The peculiarity of the social base of democracy in Ukraine is in its significant regional differences. A level of political culture of the population in the eastern and south-eastern regions of Ukraine with domination of consumerism, the Soviet political culture with elements of criminal culture and colonial stereotypes of behavior, is very low. This state of social consciousness is extremely favorable for strengthening authoritarianism in the country. The western region, on the contrary, has a sustainable historical traditions of introducing elements of democracy and focused rather on the national and democratic values

than on the consumer needs. Therefore, the political culture and political activity in this region is considerably higher than in the eastern and south-eastern regions of Ukraine. It's no coincidence that this region is the electoral core of the democratic forces.

Experience of the Visegrad Group shows that even with passivity and consumer sentiment of the population democratic transformations are possible in the presence of a consolidated political elite and unification of the opposition in the strong and disciplined organization. Consolidated democracy is impossible without consolidated elite. Due to such elite formations it became possible to carry out democratic reforms in such countries such as the Czech Republic, Hungary and Poland. A clear-cut strategy of opposition forces on dismantling of the authoritarian regime, restoration of democracy and the economic and political reforms insured the unconditional victory for the democratic forces in these countries.

For example, the democratic changes in Poland were carried out through a combination of intellectual and media opposition, united by a strong organization, which was the Solidarity movement. Polish experience also indicates that often consensus between the old ruling elite and the opposition is related to the national identity issue. These are the united efforts of parties varying in their ideologies for the sake of the nation. Consensus on the national identity in the Polish elite was achieved due to a unifying role of the Catholic Church. Ukraine, unfortunately, can not use this example, because the consolidated Ukrainian nation is not yet formed, so the national identity is not a matter of consensus. Instead, it became a matter of acute national and cultural conflict that tends to escalate. Unlike Poland, the Hungarian democratic opposition was politically and ideologically fragmented. It did not have its own intellectual project for building the democratic Hungary. However, it has reached a consensus on the national issue, including the Hungarian minorities abroad with the reform wing of the Hungarian Socialist Party. Based on this consensus the reformers of the Hungarian Socialist Party assumed a dominating role in the democratic transformation in Hungary.

Ukraine has neither consensus elite, nor the national elite in general. However, this does not mean that it is impossible to reach consensus in Ukraine. For the first time this consensus was reached in 1991 between the national communists and national democrats on the state sovereignty of Ukraine resulting in peaceful «nomenclature revolution». The consensus among the regional elites was

achieved during Orange Revolution, which also took place peacefully. However, this consensus related only to the rights on rent for power and property in the country. Thus, the ruling elite in Ukraine, as well as opposition counter-elite were oriented not on the national interests, but on their share in the rent economy and privatization of power. That is why the opposition parties are formed and united not on the ideological basis, but on the basis of business interests and political ambitions of their leaders.

Political parties in Ukraine are extremely personalized. They are created for certain persons to serve their private interests and interests of their inner circle. This is one reason, why the Ukrainian opposition is not able to consolidate and unite the general population.

The electoral system is only a mechanism to represent the interests of society and political forces that are trying to promote the interests of those in power. Therefore, electoral democracy does not ensure a consolidated democracy. So there is no direct correlation between democracy and majoritarian or proportional election systems.

If the parties do not adhere to democratic principles during the election and during activities in the parliament, they contribute to formation of authoritarianism. Quality of the parliament is determined primarily by its representation from society, political parties and elites. The critical point is that the electoral system should be the most transparent, prevent fraud and ensure maximum voting turnout and majority rule of the people.

Permanent Constitution serves a guarantee of democracy. Experience of Slovakia and Ukraine shows that authoritarian leaders that came to power as a result of parliamentary or presidential elections, first tried to change the Constitution. Imperfections in the Constitution allow manipulating laws to establish the authoritarian regime, but the existing constitutional framework significantly complicates the process, particularly in making fundamental changes only by the constitutional majority in the parliament.

The steps to facilitate democracy revival or the agenda of the major challenges for Ukraine are as follows.

Experience of the Eastern European countries shows that the victory over authoritarianism is possible only by implementation of a well-thought-out and long-standing action strategy of the consolidated opposition. These actions include:

- 1) consolidation of the opposition on the ideological basis and mobilization of the democracy social basis;

- 2) maximal prevention of fraud and loss of votes;
- 3) active involvement of NGOs and civil society in the election process;
- 4) support of independent mass media;
- 5) discrediting of the authoritarian rule in the public consciousness;
- 6) restoration of the Constitution deformed by the authoritarian regime and reorganization of the Constitutional Court activities;
- 7) elimination of distortions in legislation and restoration of the democratic mechanisms in the political system;
- 8) exposure of the representatives of supreme power, the judiciary, the law enforcement and security bodies involved in repressions against political opponents and civil society;
- 9) implementation of radical reforms in the key public sectors: health care, education, taxation and social welfare, humanitarian sphere.

Fast and peaceful transition from communist authoritarian regimes to democracy in the Central Europe is primarily explained by the fact that these changes were directly related to the European and Euro-Atlantic integration.

The NATO membership not only provided to these countries irreversible democratic reforms, but also made it impossible to restore authoritarianism in the post-communist transition.

Alliance through its mechanisms restrained monopolization of power and property by transfer classes in the post-communist countries. NATO and EU membership imposed severe restrictions on activities of the transfer classes in all post-communist countries of the Central and Eastern Europe. After signing the relevant documents as the pre-accession countries almost all governments of the Central and Eastern European countries were to pursue the same policy regardless of their political or party belonging²³.

Sustainable and strong ties of the post-Soviet countries with NATO and EU countries, through which it is possible to exert an external democratic influence, plays an important role in strengthening democracy. The EU and NATO influence Ukraine, but this influence is offset by a stronger impact of Russia. This impact had various focuses in different historical periods. In fact, in the late 1980's — early 1990's, democratic processes in Ukraine were initiated by powerful impact of democratic ideas in Russia. However, in the 2000's the focus direction shifted from democracy to authoritarian.

Comparative analysis of transformation processes in the Central and Eastern Europe and Ukraine demonstrates profound differences between these processes along with some similarity. The agenda of social changes in Ukraine is much more complex than in the countries of the Central and Eastern Europe, where establishment of democracy was primarily influenced by external factors. The EU and NATO accession made it possible for these countries to compensate for the lack of the consolidated elite and support of the general public. The idea of EU and NATO membership became a consolidating factor for these elites.

Ukraine has lost the possibility of such external support of its democratic processes, at least for a certain period of history. Obviously, the EU and NATO in the process of their expansion took into consideration qualitatively different social base of the former Soviet Union. These organizations did not aim at integration of the post-Soviet countries into the European Union space or the Euro-Atlantic security domain. They target was to avoid creation of the new Soviet or Russian Union, which would have anti-Western orientation, i.e. restoration of the Union.

Ukraine had a chance to access NATO, but Ukrainian elite is still too much sovietized and colonized.

The model needed for Ukraine should consider its historical, geopolitical and mentality specifics. Thus, Ukraine faces the following immediate historical tasks: elimination of Soviet practices, decolonization, de-Russification, democratization, de-tycoonization, Europeanization and formation of a strong intellectual opposition and elite consensus on the model of the future of Ukraine and development of a clear strategy for social changes.

Elimination of Soviet practices was necessary and important element in all transformation processes in the Central and Eastern Europe. Visegrad countries considered it as liberation from the Soviet occupation and the removal of Communist collaborationist parties from power. Elimination of Soviet practices in the Baltic States was also seen as dismantling of the occupation regime and return to the state and social system that had existed before 1939.

Elimination of the Soviet practices in Ukraine was incomplete. Moreover, an intensive restoration of the Soviet regime elements and Soviet social consciousness began. Under the influence of returning to the Soviet practices the society focuses its attention rather on the past than on the future of the country. So without complete

elimination of the Soviet practices it is impossible to think about implementing a development strategy for Ukraine. Elimination of the Soviet practices should be comprehensive and cover the following areas: the public administration, law, education, culture, information and humanitarian spheres.

Until now the public administration in Ukraine remains largely Soviet. So elimination of Soviet practices from the state institutions provides dismantling vestiges of the Soviet administration system and its replacement with a modern system of public administration. It also includes such tasks as administrative reform, replacing the old Soviet staff with young educated professionals, transition to a modern system of administration staff training.

The legislative framework of Ukraine is still composed of the old Soviet laws that preserve and reproduce the Soviet system of social relations. So elimination of the Soviet practices from legislation provides for a comprehensive revision of the criminal, civil, administrative, economic laws adopted in the Soviet Union.

Elimination of the Soviet practices in humanitarian sphere includes rejection of the Soviet communist ideology symbols and revision of the history of Soviet Ukraine in the context of the Ukrainian national interests and traditions, overcoming Soviet myths and stereotypes, consumerism and paternalism in public consciousness. Particular attention should be given to elimination of the Soviet practices in education and culture, where the elements of the Soviet culture are still preserved and cultivated.

Decolonization mainly relates to the processes of formation of the Ukrainian nation and the national economy.

The following tasks should be fulfilled in the economic sphere:

- reduction of energy dependence on Russia;
- balancing of the trade and economic relations and reduction of the economic dependence on Russia;
- integration of the Ukrainian economy into the system of international industrial cooperation.

The tasks in the political sphere are as follows:

- refusal from the Russian military presence in the territory of Ukraine and conversion of the sites of the RF Black Sea Navy location;
- formation of the Ukrainian national elite on the Ukrainian national and European values and traditions;

- getting beyond Russia control, which implies restriction of its political and economic influence on the Ukrainian state service workers, policy makers, political leaders, state bodies, HR policy, public opinion and domestic situation in Ukraine.

Decolonization in the humanitarian sphere means primarily de-Russification of the communication and information sphere, namely radio, television, printed media, Internet, education and culture. Language policy for observing the rights of Ukrainians as the titular nation and the national minorities should focus on proportional composition of ethnic population in Ukraine.

Decolonization should proceed objectively on the basis of social and economic counter-productivity of this idle political class. However, this process differs depending on the political regime. In the authoritarian countries, it is redistribution, legal or illegal confiscation of the oligarchic capital for the benefit of the family of the president and its inner circle. In other cases, this process is done by removing the oligarchs from power, or, as defined by the Russian President Vladimir Putin, «equidistant from the government», including their imprisonment. Democratic mechanisms of deprivation of the transfer classes from the right for rent of power and property involve separation of business from politics. These mechanisms are well developed in the Western democracies. It is important for Ukraine to adopt and implement these mechanisms in practice.

Europeanization provides a wide range of activities on formation of the European democratic values, political culture and European cultural traditions in the Ukrainian society, which generally provides for establishment and development of the civil society in Ukraine.

Experience of the Visegrad countries and the steps they have taken towards democracy should be adopted in Ukraine. Obviously, Ukraine should initiate the second round of transformation from authoritarianism to democracy, if it wants to remain independent sovereign state and to preserve the Ukrainian nation.

Віктор ВОРОНІН,

*Надзвичайний і Повноважний Посланник України 2-го класу,
кандидат історичних наук,
перший заступник голови Державної архівної служби України*

ДЕРЖАВНІ НАГОРОДИ УКРАЇНИ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ ВИМІР



Нагородна система з її розмаїттям є одним з необхідних атрибутів державності, про що переконливо свідчить історія людської цивілізації. Про це слушно зауважив відомий російський дослідник історії нагородних систем Південно-Східної Азії О.М. Розанов: «Ефективно функціонуюча нагородна система є невід'ємним компонентом сучасної держави, що успішно розвивається»¹.

Нагородна система у надзвичайно примітивному вигляді почала своє існування вже в найдавніших світових цивілізаціях. Нагородження у різних формах охоплювало весь спектр людської діяльності — військові, цивільні заслуги, навіть перші спортивні досягнення.

Відомий філософ О.Л. Дьомін, що вивчав вплив нагородних систем на політичну культуру суспільства, зазначив з цього приводу: «До атрибутів держави, за якими її оцінюють і складають враження, відносяться парламент, збройні сили, герб, прапор, гімн, а також нагородна система»².

Значення нагород для суспільства відображено навіть у найдавніших легендах. Наприклад, згідно з легендою давніх греків вважалося, що Геракл за перемогу в Олімпійських іграх отримав вінок з диких олив.

Достатньо розгорнуту нагородну систему було створено в часи стародавнього Риму, що відповідно пояснюється у першу чергу його державністю з усіма її атрибутами (одним з яких є дер-

жавні нагороди), які у подальшому стали невід'ємною частиною людської цивілізації.

Якщо раніше нагороди у всіх давніх державах були переважно, за незначними винятками (зокрема, і вищезгадані олімпійські нагороди), у вигляді матеріальних цінностей (в абсолютно різних формах), то в Римі вперше за людську історію розвитку нагороди мали таку форму, яка дійшла й до нашого часу. Саме тоді головною стала не матеріальна, а в першу чергу моральна форма заохочення, що означало прояв головного принципу всіх нагородних систем різних історичних періодів і регіонів світу.

У стародавньому Римі вже у часи Республіки поряд зі звичними формами матеріального заохочення для війська (грошові виплати, трофеї, цінні подарунки та нагородна зброя) було введено особливу форму нагородження за військові заслуги — так звану *donna militaria*. Вона стала першою в історії цивілізації державною нагородою у сучасному її розумінні — коли пріоритет віддається саме моральній формі заохочення.

При цьому важливо наголосити, що саме з Давнього Риму бере початок самодостатня розвинута нагородна система. *Donna militaria* поділялась на такі види: *coronae* (нагородні вінки), *vexilla* (нагородні прапорці), *hasta pura* (нагородні списи), *torques* та *armillae* (нагородні намиста), *phalerae* (нагородні медалі)³.

Про чітку продуманість та розвиненість ієрархічної побудови нагородної системи Давнього Риму свідчить і встановлений на основі археологічних досліджень факт, що *phalerae* (фактичний аналог медалей у сучасних нагородних системах) були різними за ступенями — золоті, срібні, бронзові, з різними зображеннями на них.

Можна констатувати, що саме з часів стародавнього Риму бере початок поділ на види і ступені нагород, які спрощено (за винятком окремих специфічних видів нагород, зокрема і в радянській нагородній традиції). Їх можна поділити на ордени, медалі, нагородну зброю (як холодну, так і вогнепальну). Особливо слід виділити таку нагороду, як *vexilla*. Вперше знову-таки саме у Давньому Римі було введено не індивідуальне, а колективне нагородження, що було значним і принципово важливим кроком у розвитку нагородної системи⁴.

Були й інші принципово важливі новації, без яких не сформувалася б сучасна нагородна традиція, у першу чергу європейська. Важливо зазначити, що римськими нагородами відзнача-

ли як центуріонів, так і простих легіонерів. Крім того, вперше в історії нагороджені почали носити відзнаки.

Римська система стала основою для подальшого розвитку нагородних систем Європи, які особливо активно розвивалися у часи Відродження. Однак і в часи Середньовіччя, коли досягнення античності майже не бралися до уваги в більшості сфер життя, нагородні протосистеми існували, зокрема й у Київській Русі.

Особливо слід наголосити, що в усі епохи — від стародавнього Риму до сучасності нагородні системи різних країн були надзвичайно важливою складовою державності, інструментом її творення і державного управління в широкому розумінні цього визначення. Як було цілком слушно зазначено в одному з перших досліджень з історії вітчизняної нагородної системи «Нагороди України. Історія, факти, документи», що вийшло друком ще 1996 року, «...в сучасному українському суспільстві усталився погляд на нагороди як на важливий і доконечний атрибут держави, одну з найважливіших ознак її незалежності і суверенітету. Майже всі держави світу нині мають власні розвинені системи нагород, а їх відсутність сприймається як виняток з загального правила. Світова спільнота розцінює нагороди як своєрідні “візитні картки” історії і сучасності кожної окремої держави. Тому не буде перебільшенням визначити нагороди як вагомні ознаки цивілізованості країни, її бажання будувати й розвивати власну державність. Разом з тим ордени, медалі, нагрудні знаки — це важливий вимір перейденого державою історичного та державотворчого шляху. По них, як по своєрідних віхах пам'яті, можна прочитати біографію не тільки окремої особи, а й країни в цілому. За зовнішнім виглядом нагородних знаків, за стислою мовою їхньої символіки можна побачити і радість перемоги, і біль поразки, і надію на кращу долю»⁵.

Справді, не існує жодної розвинутої держави світу, яка не мала б власної розвинутої нагородної системи, хоча часом вони різняться формами. Наприклад, у Швейцарії не існує будь-яких державних нагород — офіційно вважається, що це «порушує рівноправ'я громадян». Однак помилково було б вважати, що у цій, одній з найбільш розвинутих держав світу, немає власної нагородної системи. Її роль успішно виконує розгалужена система відомчих нагород, які заміняють звичні для всього іншого світу державні.

Навіть у молодих державах створення нагородної системи відбувається надзвичайно швидко — цілком правомірно вона вважається невід'ємним елементом державності. Показово, що це стосується не тільки визнаних міжнародною спільнотою держав, а й самопроголошених, які особливо активно прагнуть таким чином отримати легітимність у міжнародній спільноті.

При цьому слід зазначити, що майже від початку введення в людській цивілізації нагород вони активно використовувалися для досягнення не тільки внутрішньополітичних цілей, але й для вирішення завдань міжнародного характеру. З цією метою у різних формах нагороджували іноземців, передусім керівників іноземних держав. З часом подібні нагородження стали невід'ємною та важливою частиною дипломатичного протоколу та зовнішньополітичної діяльності загалом.

Це стосується й нагородної системи України, яку слід розглядати як діалектично єдину, таку що створена завдяки синтезу вітчизняних нагородних систем різних історичних періодів.

Сучасна нагородна система України є надзвичайно цікавим для дослідження синтезом нагородних традицій різних історичних періодів, це не тільки багатий матеріал для суто фалеристичних досліджень. Глибоке та різнобічне вивчення всіх аспектів нагородної системи дозволяє певним чином зрозуміти шляхи розвитку держави і суспільства, їх взаємодію і взаємовплив, більш системно осягнути складні процеси, що відбувалися протягом історичного поступу. Не меншою мірою це стосується й історії зовнішньої політики та дипломатії України, яку не можна повністю зрозуміти без урахування «нагородного аспекту».

Після отримання Україною незалежності, вже при Українській Державі гетьмана П.П. Скоропадського, бере початок розвиток її нагородної системи. Зазначимо, що з часом вона стала досить цілісною і вже можна було визначити складові нагородних традицій з різних історичних епох — Російської імперії, гетьманату П.П. Скоропадського, Директорії УНР, радянського періоду, загальноєвропейські традиції нагородної творчості. Однак це не зробило її еkleктичною. Різні історичні пласти нагородної традиції органічно об'єдналися і створили нову нагородну систему, збагачену досвідом різних історичних епох, яка відповідає вимогам часу (що, звичайно, не виключає потреби її подальшого розвитку), зокрема здатність виконувати завдання зовнішньополітичного та дипломатичного характеру.

При цьому, трохи перефразуючи думку відомого дослідника фалеристики І.В. Можейка, слід сказати, що історія нагородної системи України така ж драматична, як і власне історія України.

Показово, що вже з самого початку створення нагородної системи України у ній було закладено можливості її використання у міжнародній діяльності держави.

Як зазначалося вище, початок створення нагородної системи незалежної України припадає на період існування гетьманської Української Держави 1918 року.

Точний опис проекту нагородної системи Української Держави був вже у тридцятих роках у рукописі колишнього сотника гетьманської армії Б. Монкевича під назвою «Організація регулярної армії Української Держави 1918 року», який зараз знаходиться в Центральному державному історичному архіві України (м. Львів).

Б. Монкевич описує вироблений комісією Головного штабу під керівництвом полковника Г.І. Гончаренка (на який було покладено завдання виробити нагороди для Збройних сил) остаточний варіант нагородної системи гетьманської Української Держави, яка складалась з двох типів державних нагород — хрестів і власне орденів:

- «Залізний хрест — за визвольну боротьбу;
- Орден Князя Ярослава Мудрого — за заслуги на громадському полі;
- Орден св. Ольги — за заслуги жінок на громадському полі;
- Хрест св. Князя Володимира Великого за державну цивільну службу;
- Орден св. Архистратига Михайла за військову хоробрість (як рос. Юрій-Побідоносець);
- Хрест і Зоря Слави і Відродження України»⁶.

Отже, відповідно до цього проекту — компетенція комісії у справі нагородної творчості була значно ширшою, ніж покладене на неї завдання вироблення нагород для Збройних сил. Достатньо проаналізувати за що пропонували нагороджувати орденами князя Ярослава Мудрого, святої Ольги, святого князя Володимира Великого та Хрестом і Зорею Слави і Відродження України: з шести запропонованих комісією державних нагород три було суто цивільними, а однією могли нагороджувати

як військових, так і цивільних. Можна констатувати — мова йшла про створення державної нагородної системи гетьманської Української Держави загалом, а не лише окремих орденів для війська.

Г.І. Гончаренко у своїх спогадах так описував запропонований гетьманською нагородною комісією зовнішній вигляд державних відзнак (жодних інших свідчень щодо їх зовнішнього вигляду в архівних джерелах не виявлено): «...крест Архистратига Михаїла, аналогічний по своєму значенню ордену Георгія Победоносця, почти ничем от последнего не отличался, ни формой, ни цветом, ни видом орденской ленточки. То же самое можно сказать и в отношении ордена Владимира Святого»⁷.

Після аналізу запропонованої до заснування гетьманською комісією нагородної системи стає зрозуміло, що вона (як і Збройні сили Української Держави) була створена, за словами Б. Монкевича, на «загальноприйнятих в європейських державах основах». Одночасно створений проект нагородної системи принципово не відрізняється й від попередньої у Російській імперії (звернемо увагу на пряме посилання на російський орден Святого великомученика Георгія-Победоносця), яка також у свою чергу була побудована на принципах європейської нагородної традиції.

Останнє обумовлюється тим, що саме стара імперська нагородна система була відома розробникам, тоді була потреба у створенні системи нагород Української Держави якнайшвидше. До того ж ефективна реалізація зовнішньої політики Української Держави потребувала наявності державних нагород для вирішення протокольних питань забезпечення зовнішньополітичного курсу, передусім нагородження лідерів іноземних держав, членів іноземних державних делегацій, представників іноземного дипломатичного корпусу в Києві, інших впливових іноземних громадян. Також украї важливо було мати бойові нагороди для нагородження іноземних військових з огляду на те, що гетьман П.П. Скоропадський розраховував на пряму військову підтримку експедиційних контингентів держав Антанти.

З цього виходить, що гетьманська нагородна комісія так і не встигла виробити відповідні статuti до кожної нагороди, тому очевидно, кожна із запропонованих до заснування державних нагород мала прямий аналог у нагородній системі Російської імперії.

Так, орден князя Ярослава Мудрого був задуманий як аналог російських орденів Святого Станіслава і Святої Анни. Орден Святої Ольги схожий на встановлену в 1911 році відзнаку Святої Рівноапостольної Княгині Ольги (єдине нагородження орденем було в 1916 році). Орден Святого Володимира повністю зберіг свою стару назву і функції. Залізний хрест не називався орденем і був цілковитим аналогом старої Георгіївської медалі для масового нагородження рядового і унтер-офіцерського складу Збройних сил. Що стосується ордену св. Архистратига Михаїла, то в проекті, як зазначено вище, було вказано, що він є аналогом російського ордену Святого великомученика Георгія-Победоносця.

Хрест і Зоря Слави і Відродження України створювали як аналог до вищого ордену Російської імперії — ордену Святого апостола Андрія Первозванного.

Кожна із вищеперелічених нагород колишньої Російської імперії згідно зі своїм Статутом могла бути використана для нагородження й іноземних громадян. Таким чином гетьманські аналоги їх були цілком придатні для використання у дипломатичних цілях. При цьому слід особливо виділити встановлення ордену «Хрест і Зоря Слави і Відродження України», що як і орден Святого апостола Андрія Первозванного повинен був використовуватися для нагородження лідерів та вищих керівників іноземних держав для сприяння більшій ефективності реалізації зовнішньополітичного курсу Української Держави.

Нагороди гетьманського проекту нижчого статусу могли бути ефективно використані для нагородження іноземних дипломатів, представників ЗМІ, військових тощо, що також мало значення для ефективної реалізації зовнішньополітичного курсу.

Оскільки в грудні 1918 року до влади прийшла Директорія УНР, гетьманський нагородний проект так і не був реалізований.

Звичайно, найкоротшим і найраціональнішим шляхом було б просто реалізувати без змін (чи з незначними корекціями) вже розроблену при гетьманаті нагородну систему, однак на це Директорія УНР не хотіла піти із суто ідеологічних мотивів.

Однак про те, яке значення надавалося питанню створення національної нагородної системи керівниками Директорії, свідчить той факт, що вже 10 січня 1919 року Рада Народних Міністрів

УНР прийняла рішення про заснування перших нагород новоствореної республіки — відзнак Республіки і Слави України.

Майже одразу після постанови Ради Народних Міністрів — 24 січня 1919 року Директорія прийняла спеціальний закон, що регулював головні питання зі створення нагородної системи (саме він став першим законом в історії нагородної системи України). Першим пунктом регулювалися питання щодо носіння знаків нагород. Другим пунктом встановлювали особливу відзнаку за участь в антигетьманському повстанні, що повинно було згуртувати навколо Директорії найбільш відданих її прихильників.

Третім пунктом засновували першу державну нагороду УНР двох ступенів, якою можна було нагороджувати як цивільних, так і військових. Як було сказано, «Встановити особливу відзнаку Республіка двох ступенів для тих громадян України, котрі особливо відзначилися своєю працею по відродженню України як в останній боротьбі проти гетьмана та його уряду і за весь час відродження Української Народної Республіки»⁸.

Четвертим пунктом засновували суто військову нагороду за відзнаку в бою: «Встановити відзнаку Слава України двох ступенів для тих старшин і козаків, котрі виявили своє лицарство в бою»⁹.

Таким чином можна констатувати, що на початковому етапі створення нагородної системи Директорії УНР державні нагороди призначалися для нагородження виключно українських громадян, а нагородження іноземців не передбачалося. Тобто встановлені новою владою нагороди не могли бути використані для реалізації зовнішньополітичних цілей — перш за все нагородження вищих керівників іноземних держав, що було особливо важливо в кризовий період існування УНР.

Подальша нагородна творчість Директорії УНР й надалі спрямовувалася на створення перш за все бойових нагород, які не можна було використовувати у дипломатичній діяльності.

19 жовтня 1920 року було видано наказ за підписом Головного отамана С.В. Петлюри та в. о. військового міністра генштабу генерал-поручника О.С. Галкина про встановлення в армії ордену «Визволення» і відзнаки «Залізний хрест»: «Трьохрічна безупинна боротьба кращих синів нашого народу з ворогами самостійності нашої держави заслуговує вищої похвали й невідкладно вимагає особливого відзначення тих із них, які своєю хоробрістю в боях або енергією та неустанною працею принесли

визнану користь для держави. Для здійснення цього завдання в Українській республіканській армії встановлюються ордени 1. Визволення й 2. Відзнака Залізного хреста, статут яких до цього додаються»¹⁰.

Слід відзначити, що вперше у нагородній практиці Директорії УНР було вирішено питання про нагородження державними відзнаками іноземних громадян, що було значним кроком уперед у розвитку вітчизняної нагородної системи. Згідно з положенням підписаного наказу, «Приймаючи на увагу можливість нагородження зазначеними вище орденами не тільки військових, а й цивільних, а також підданих інших держав, — військовому міністру одночасно з цим подбати про проведення статутів через Раду Народних Міністрів»¹¹.

Однак з огляду на початок еміграційного існування жодного нагородження орденом «Визволення» іноземних громадян, а тим більше іноземних державних лідерів, Директорією УНР проведено не було.

Одночасно з проектами ордена «Визволення» двох ступенів та відзнаки «Залізний хрест» на розгляд Головному отаману С.В. Петлюрі і Ради Народних Міністрів було представлено й проект іншої державної відзнаки — ордена Республіки Української Народної Республіки (орден Республіки), що повинен був стати вищою державною відзнакою УНР.

Аналізуючи проект Статуту цієї нереалізованої державної нагороди, можна одразу зробити висновок, що він жодним чином не є удосконаленим Статутом раніше запропонованої до заснування бойової відзнаки Республіки. Якщо останню було зорієнтовано виключно на нагородження за видатні бойові заслуги і її головною метою було підняття морального стану армії, то новий нагородний проект мав на меті нагородження вищої державної еліти й містив у собі значні елементи корпоративності.

Вищий у державній нагородній системі статус ордена Республіки повинен був підкреслити й такий пункт Статуту: «Орден Республіки ніколи не знімається і повинен носитися вище всіх орденів відповідних ступенів»¹².

Важливе значення має ще й такий пункт орденського Статуту: «Орденом Республіки можуть бути нагороджені всі громадяни УНР, військові чи цивільні, службові або ні, без різниці національності і полу, а також і чужинці, коли вони виявили ті чи інші корисні вчинки щодо визволення, захисту і розвою

України»¹³. Таким чином, орден Республіки міг бути ефективно використаний у дипломатичній діяльності для нагородження впливових іноземних громадян, включно з вищим державним керівництвом іноземних держав.

З одного боку, ми бачимо традиційний для Директорії УНР демонстративний демократизм нагородної творчості, що спостерігається у всіх без винятку її нагородних проектах, коли нагороду могли отримати всі громадяни держави без урахування соціального статусу. Але те, що передбачалося нагородження іноземних громадян (причому не обов'язково за бойові заслуги), ще раз засвідчувало, що це вища державна відзнака, яка встановлюється з огляду на подальшу перспективу мирного розвитку УНР.

Також слід звернути увагу на такий пункт проекту Статуту: «Які своєю дипломатичною, культурно-просвітньою, літературно-науковою працею, а також різними винаходами спричинили значну користь державності і утворенню Української Республіки...»¹⁴.

Тобто вперше у нагородній творчості України було виділено заслуги у дипломатичній сфері, що повинно було сприяти зокрема й розбудові дипломатичної служби України через нагородження її найбільш фахових працівників.

Нагородна система Радянської України, що цілком функціонувала у парадигмі загальносоюзної, не передбачалася для використання у міжнародній діяльності, незважаючи на членство УРСР в ООН та існування республіканського Міністерства закордонних справ.

Використання нагородної системи УРСР у дипломатичній діяльності не передбачалося навіть у нагородних пропозиціях Першого секретаря ЦК КПУ П.Ю. Шелеста в 1967 році. Партійний керівник УРСР пропонував встановити орден Державного Прапора Української РСР — вищий ступінь нагороди, якою можна було б нагороджувати як окремих громадян, так і колективи трудящих, що особливо відзначилися, та орден Трудова Слава і медаль «За трудові заслуги» — для нагородження передовиків виробництва, працівників науки і культури за високі показники в роботі¹⁵. Однак запропоновані до встановлення нові державні нагороди УРСР були призначені виключно для внутрішнього використання.

З набуттям Україною державної незалежності почалося й створення її нагородної системи, яка повинна була виконувати як внутрішньо- так й зовнішньополітичні функції.

18 серпня 1992 року було підписано Указ Президента України Л.М. Кравчука «Про заснування Почесної відзнаки Президента України», у якому першим пунктом було зазначено: «Заснувати Почесну відзнаку Президента України. Почесною відзнакою Президента України нагороджувати громадян за особисті заслуги у розбудові суверенної, демократичної держави, розвитку економіки, науки і культури України, за активну миротворчу, благодійну, милосердну, громадську діяльність»¹⁶.

Також у Положенні передбачали можливість нагородження громадян іноземних держав за заслуги перед Україною, що створювало можливість використання першої нагороди незалежної України у дипломатичній діяльності. Однак широкого характеру нагородження не було, що обумовлювалося невизначеністю статусу нагороди, що була нижчою, ніж орден у європейській нагородній традиції — завдяки цьому нагородження іноземних державних лідерів ставало неможливим.

Однак до прийняття в 2000 році Закону України «Про державні нагороди» (без якого було неможливо встановлювати повноцінні нагороди, зокрема й ордени) було знайдено рішення, як де-факто підвищити статус нових встановлюваних нагород. 1995 року були засновані ще дві відзнаки Президента України — «Орден Богдана Хмельницького» і «Орден Ярослава Мудрого», які вже у назві мали дефініцію «орден».

Перед заснуванням «Ордена князя Ярослава Мудрого» на ім'я Президента України надходили чисельні звернення представників органів державної влади різних гілок, громадськості щодо заснування вищої нагороди України. При цьому майже ніхто не заглиблювався в тонкощі нагородного законодавства, яке дозволяло заснувати не вищу державну нагороду, а лише відзнаку Президента України. В кінцевому рахунку президентською нагородною Комісією було прийнято рішення рекомендувати до заснування відзнаку Президента України, що могла б після прийняття Закону України про державні нагороди відразу бути трансформована у вищу державну нагороду.

В тексті Указу Президента було сказано таке: «Враховуючи численні звернення органів центральної державної виконавчої та судової влади, Національної академії наук України, Академії

правових наук України, громадських організацій та відповідно до пункту 9-2 статті 114-5 Конституції України (888-09), постановляю:

1. Заснувати для нагородження громадян за видатні особисті заслуги перед українською державою в галузі державного будівництва, зміцненні міжнародного авторитету України, розвитку економіки, науки, освіти, культури, мистецтва, охорони здоров'я, за благодійну, гуманістичну та громадську діяльність відзнаку Президента України «Орден князя Ярослава Мудрого» (далі — орден князя Ярослава Мудрого) I, II, III, IV і V ступеня»¹⁷.

Особливу увагу слід звернути на Статут заснованої нагороди, який на той час став вершиною вітчизняної нагородної творчості. Він не тільки враховував абсолютно всі деталі, що обумовлювалися законами фалеристики, а й став значним кроком, який наблизив створювану вітчизняну нагородну систему до європейських нагородних традицій та стандартів.

Надзвичайно детально, з повною відповідністю до зразків європейських вищих державних нагород у Статуті визначався порядок нагородження кожним ступенем нагороди та їх призначення. Процитуємо відповідну частину Статуту: «Нагородження орденом князя Ярослава Мудрого провадиться послідовно, починаючи з V ступеня. Нагородження орденом князя Ярослава Мудрого наступного ступеня можливе не раніш як через 3 роки після нагородження орденом попереднього ступеня... Іноземні громадяни і особи без громадянства нагороджуються:

— орденом князя Ярослава Мудрого I ступеня — глави суверенних держав;

— орденом князя Ярослава Мудрого II ступеня — глави урядів і парламентів суверенних держав, видатні державні і громадські діячі;

— орденом князя Ярослава Мудрого III ступеня — міністри закордонних справ, керівники інших зовнішньоекономічних відомств, посли іноземних держав в Україні;

— орденом князя Ярослава Мудрого IV і V ступеня — відомі вчені, митці, письменники, релігійні діячі, бізнесмени, правозахисники, спортсмени та інші особи»¹⁸.

Засновану вищу нагороду України відразу почали активно використовувати у дипломатичній діяльності для досягнення цілей зовнішньої політики України. Нагородження нею низки

впливових лідерів іноземних держав одразу засвідчило авторитетність вищої нагороди Української держави.

Тільки за час коли «Орден князя Ярослава Мудрого» ще не був державною нагородою, а формально відзнакою Президента України, першим ступенем якого було нагороджено таких іноземних державних лідерів: Фернанду Енріке Кардозу — Президент Федеральної Республіки Бразилія (25 жовтня 1995 р.), Ким Їн Сам — Президент Республіки Корея (6 грудня 1996 р.), Карлос Сауль Менем — Президент Аргентинської Республіки (27 жовтня 1995 р.), Едуардо Руїс Тагле Фрей — Президент Республіки Чилі (30 жовтня 1995 р.), Цзян Цземінь — Голова Китайської Народної Республіки (2 грудня 1995 р.), Марті Ахтісаарі — Президент Фінляндської Республіки (10 січня 1996 р.), Сухарто — Президент Індонезії (1 квітня 1996 р.), Алієв Гейдар Алірза огли — Президент Азербайджанської Республіки (20 березня 1997 р.), Оскар Луїджи Скальфаро — Президент Італійської Республіки (20 квітня 1997 р.), Ернесто Седільо Понсе де Леон — Президент Мексиканських Сполучених Штатів (25 червня 1997 р.), Олександр Квасневський — Президент Республіки Польща (10 вересня 1997 р.), Назарбаєв Нурсултан Абішевич — Президент Республіки Казахстан (13 жовтня 1997 р.), Карімов Іслам Абдуганійович — Президент Республіки Узбекистан (17 лютого 1998 р.), Жорже Фернандо Бранко де Сампайо — Президент Республіки Португалія (10 квітня 1998 р.), Нельсон Роліглагла Мандела — Президент Південно-Африканської Республіки (3 липня 1998 р.), Жак Ширак — Президент Французької Республіки (2 вересня 1998 р.), Томас Клестіль — Федеральний президент Республіки Австрія (13 жовтня 1998 р.), Валдас Адамкус — Президент Литовської Республіки (5 листопада 1998 р.), Алма Адамкене — дружина Президента Литовської Республіки (5 листопада 1998 р.), Карл XVI Густав — Його Величність Король Швеції (19 березня 1999 р.), Сільвія — Її Величність Королева Швеції (22 березня 1999 р.), Фідель Кастро Рус — Голова Державної ради Республіки Куба (10 квітня 1999 р.), Ясер Арафат — Голова Палестинської Національної Автономії (2 вересня 1999 р.), Едуард Амвросійович Шеварднадзе — Президент Грузії (1 жовтня 1999 р.), Борис Миколайович Єльцин — Президент Російської Федерації (22 січня 2000 р.), Сапармурат Атаєвич Ніязов — Президент Республіки Туркменістан (18 лютого 2000 р.).

Слід констатувати, що все необхідне для затвердження ордену князя Ярослава Мудрого, як надзвичайно престижної вищої державної нагороди було її розробниками виконано у повному обсязі та відповідно до європейської нагородної традиції.

Після прийняття у 2000 році Закону України «Про державні нагороди» ця вища державна нагорода набула вже повноцінного статусу ордену, який став невід'ємним елементом дипломатичного інструментарію. Практично під час кожного закордонного державного візиту Президента України чи візиту іноземних державних лідерів в Україну проходить взаємне нагородження вищими державними нагородами.

Також важливо, що після прийняття Закону України «Про державні нагороди» у статуті деяких державних нагород була закладена можливість нагородження ними іноземних держав, що відкрило можливість їх активного використання у дипломатичній діяльності.

Загалом можна зробити висновок, що державні нагороди України стали важливою складовою дипломатичної діяльності — вони сприяють вирішенню важливих завдань зовнішньої політики та зміцненню міжнародного авторитету держави.

¹ Розанов О.Н. Наградные системы в политике и идеологии стран Северо-Восточной Азии [дисс. доктора ист. наук]. — М., 2010. — С. 19.

² Демин А.Л. Наградная система государства как компонент политической культуры [дисс. канд. филос. наук]. — М., 2003. — С. 12.

³ Бурков В. Фалера и фалеристика // Вест. Ленингр. ун-та. — 1981. — № 2. — С. 27–30.

⁴ Там же. — С. 29.

⁵ Нагороди України. Історія, факти, документи. У 3 т. / керівник авт. кол. Д.В. Табачник. — К., 1996. — Т. 1. — С. 9.

⁶ ЦДІАЛ України. — Ф. 316. — Оп. 316. — Спр. 1. — Арк. 11–12.

⁷ Галич Юрій. Красный хорювод. — Владивосток: Типография Иосифа Коротя, 1921. — С. 204

⁸ Вісник державних законів для всіх земель Української Народної Республіки. — 1919. — Вип. 5. — Ч. 75.

⁹ Там само.

¹⁰ ЦДАВО України. — Ф. 3172. — Оп. 1. — Спр. 30. — Арк. 69.

¹¹ Там само.

¹² Там само. — Ф. 1429. — Оп. 2. — Спр. 56. — Арк. 2.

¹³ Там само.

¹⁴ Там само. — Арк. 3.

¹⁵ Там само. — Ф. 1. — Оп. 18. — Спр. 258. — Арк. 170.

¹⁶ Конституція України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/418/92>.

¹⁷ ЦДАВО України. — Ф. 5233. — Оп. 2. — Спр. 205. — Арк. 1.

¹⁸ Там само. — Арк. 3.

Victor VORONIN,

2 grade Envoy Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine,

Ph.D. in History,

First Deputy Chairman of the State Archival Service of Ukraine

UKRAINE STATE AWARDS: DIPLOMATIC DIMENSION

Diversified award system is one of the essential attributes of statehood as is clearly evidenced by the history of human civilization. The famous Russian scholar in the award system history of Southeast Asia O.M. Rozanov fairly noted: «Efficiently functioning system of awards is an integral component of the modern successfully developed state»¹.

The award system in a very primitive form began to exist as early as the world's ancient civilizations. Awards in various forms covered the entire spectrum of human activity — military and civil merits, even the first athletic achievements.

The famous philosopher O.L. Diomin who studied the impact of award systems on the political culture of the society mentioned on this occasion: «State attributes by which the state is assessed and impressed include the parliament, the armed forces, the emblem, the flag, the anthem and also the award system»².

The value of honors to the society is reflected even in ancient legends. For example, according to the ancient Greeks' legend, it was believed that Hercules received a wild olive wreath for the win in the Olympic Games.

Ancient Rome created sufficiently detailed award system accordingly explained primarily by its statehood with all its attributes (including state rewards), which later became an integral part of human civilization.

Formerly the awards in all ancient states were mostly in the form of diverse material values, with few exceptions, in particular, the above-mentioned Olympic medals. For the first time in the human development history the awards in Rome had the form that reached our time. At that time the main form of incentives was

not material but primarily moral bonus manifested as the major principle for all award systems in various historical periods and world regions.

As early as the days of the Republic in ancient Rome, alongside with the usual forms of incentives for the troops (monetary payments, trophies, valuable gifts and honorary weapon) a specific type of rewarding for military services was introduced – the so-called *dona militaria*. In the history of civilization it became the first state award in its modern sense, when the priority is given exactly to moral incentives.

At that it is important to emphasize that a self-sufficient award system originates from ancient Rome. *Dona militaria* was divided into the following types: *coronae* (honorary garlands), *vexilla* (decoration pennants), *hasta pura* (award spears), *torques* and *armillae* (honorary necklaces), *phalerae* (honorary medals)³.

Based on the archeological research fact that *phalerae* (actual analog of medals in the modern award system) were of various degrees – gold, silver and bronze with various images on them, the award system in ancient Rome bears record to clear reasoning and sophistication of its hierarchical structure.

It may be acknowledged that breakdown into award types and classes (now simplified) originate from the ancient Rome times (except for some specific types of awards, including decorations in the Soviet award tradition). They may be divided into orders, medals and honorary weapon (both cold steel arms and firearms). Such awards as *vexilla* should be mentioned separately. For the first time in ancient Rome a collective rather than an individual award was introduced, this being a significant and fundamental step to the award system development⁴.

There were other fundamentally important innovations to form the modern award tradition, primarily the European one. It is important to note that centurions and simple legionnaires were awarded Roman decorations. In addition, for the first time in history the award recipients began to wear insignias/merit badges.

The Roman system became the base for further development of the European award system, which was particularly actively developed at the Renaissance times. However, in medieval times when the achievements of antiquity were hardly taken into account in most areas of life, the award proto-systems existed even in Kievan Rus.

It is necessary to emphasize that in all ages – from ancient Rome to the present times the award systems in different countries were an extremely important part of the statehood, a tool of its creation and state management in the broad sense of this definition. As was correctly stated in one of the first studies on the history of the national award system entitled «Awards of Ukraine. History, facts and documents» published back in 1996, «...in the modern Ukrainian society the view is embedded on the awards as an important and final attribute of the state, one of the most important features of its independence and sovereignty. Almost all the world countries have now their own developed award systems and their non-availability is perceived as an exception to the general rule. The international community considers the award as a kind of «business cards» in history and contemporaneity of each separate state. Therefore it is no exaggeration to define the awards as good signs of a civilized country, its desire to build and develop the own statehood. However, orders, medals and badges are an important dimension of the historical and state-building way covered by the country. They are the unique memory milestones to read the individual's biography as well as the whole country's one. Behind the decoration exterior and brief language of its symbolism one can see the joy of victory, the pain of defeat, and the hope for better fate»⁵.

Indeed, there is no developed country that would not have its own sophisticated award system, although sometimes they differ in manner. For example, Switzerland has no state awards; it is officially considered that this «violates the equality of citizens». However, it would be a mistake to believe that this country, one of the most developed in the world, has no own award system. Its role is successfully implemented in the deployed system of departmental awards, which replace the state honors acceptable for the rest of the world.

Even the emerging countries created the award system extremely fast, because it was considered quite rightfully an integral component of the statehood. Significantly, it refers not only to the states recognized by the international community but also to self-proclaimed ones especially actively striving to get legitimacy in the international community.

It should be noted that almost from the beginning of introducing the honors into human civilization the awards are widely used not only to achieve internal political goals, but also to face the

international challenges. To this end, foreigners, first and foremost foreign state leaders were awarded in various forms. Over time, these awards became an integral and important part of diplomatic protocol and foreign policy at large.

This applies to the award system of Ukraine, which should be considered as a dialectical unified one created on synthesis of the national award systems from various historical periods.

The modern award system in Ukraine is an extremely interesting research synthesis of award traditions from various historical periods. It is not only a valuable material for purely faleristic research. Deep and versatile study of all aspects of the award system makes possible to understand in a certain manner the ways of the state and society development, their interaction and mutual influence, more systematically understand the complex processes occurred during its historical progress. This is true for the history of Ukraine's foreign policy and diplomacy, which cannot be fully understood without taking the «award aspect» into account.

After Ukraine's independence during Hetman P.P. Skoropadskiy's Ukrainian State the award system commenced its development. We note that over time it became holistic and it was possible to identify the components of the award traditions from different epochs – Russian Empire, P.P. Skoropadskiy's Hetmanate, the UPR Directorate, the Soviet period and common European traditions in award creation. However, this does not make it eclectic. Different historical layers of award tradition united organically and created a new award system enriched with experience from different epochs, the system that meets the requirements of the time (that of course does not exclude the need for its further development) including the ability to perform foreign policy and diplomatic tasks.

Thus, rephrasing the thought of the reputed faleristic researcher I.V. Mozheiko, it has to be said that the history of Ukraine's award system is as dramatic as the history of Ukraine itself.

It is significant that from the very beginning of the award system creation in Ukraine it made available to use it in the international activities of the state.

As was above stated, the beginning of the award system creation in independent Ukraine falls on the period of the Ukrainian Hetman State in 1918.

The draft award system of the Ukrainian state was accurately described just in the 30-ies in the manuscript of the former hetman

army's centurion B. Monkevych entitled «Arrangement of Ukrainian state regular army in 1918». At present this manuscript is kept in the Central State Historical Archives of Ukraine in Lviv city.

B. Monkevych describes the final version of the Hetman Ukrainian state award system prepared by the main headquarters commission chaired by colonel G.I. Goncharenko (who was imposed the task to develop awards for the Armed Forces). The system contained two types of state awards – the crosses and the orders themselves:

- «Iron Cross for liberation struggle;
- Prince Yaroslav the Wise Order – for merits in social field;
- St. Olga Order – for women merits in the public field;
- St. Prince Volodymyr the Great Cross, for state civil service;
- St. Archistratigus Michael Order for military valor (similar to Russian St. George the Victory-bearer);
- Cross and Dawn of Glory and Revival of Ukraine»⁶.

According to this draft the competence of the award commission was much wider than the assigned task to develop awards for the armed forces. It is enough to analyze for what merits Prince Yaroslav the Wise Order, St. Olga Order, St. Prince Volodymyr the Great Order and the Cross and the Dawn of Glory and Revival of Ukraine were proposed to be awarded. Three out of six state awards proposed by the commission were purely civil. One decoration could be awarded to both military and civilian persons. It may be acknowledged that it was a question of creating the state award system in the Ukrainian Hetman State in general rather than just individual orders for the troops.

In his memoirs G.I. Goncharenko described the exteriority of the state decorations proposed by the hetman award commission (no other evidence as to their external appearance is identified in archival sources): «...Archistratigus Michael Cross similar in its designation to St. George the Victory-bearer Order almost did not differ from the latter by the form, the color or the ribbon. The same applies to St. Vladimir Order»⁷.

After analysis of the award system proposed by the hetman commission it becomes clear that it (and the armed forces of the Ukrainian State) was created, according to B. Monkevych, «upon the principles generally accepted in the European states». At the same time the created draft award system did not differ fundamentally from the previous one in the Russian Empire (note the direct reference to the Russian Order of St. George the Victory-

bearer), which in its turn was also built on the principles of the European award tradition.

The latter results from the fact that the old imperial award system was familiar to draftsmen, while there was a need to create the Ukrainian State award system as soon as possible. In addition, effective implementation of the Ukrainian State foreign policy required availability of state awards to resolve protocol issues in foreign policy, first and foremost, to award foreign leaders, members of foreign state delegations, representatives of foreign diplomatic corps in Kyiv and other influential foreign citizens. Military decorations were of utmost importance to honor foreign military men because Hetman P.P. Skoropadskyi relied on direct military support by expeditionary forces of the Entente states.

Hence, it follows that the hetman award commission did not manage to prepare the relevant rules of each award and obviously each of the proposed state award had a direct analogue in the Russian Empire award system.

For instance, Prince Yaroslav the Wise Order was conceived as an analogue of the Russian St. Stanislaus and St. Anne Order. St. Olga Order is similar to St. Princess Olga honor established in 1911 (the only award took place in 1916). St. Vladimir Order completely preserved its old name and functions. Iron Cross was not called an Order but was an absolute analogue of the old St. George Medal designated for mass award of soldiers and non-commissioned officers in the armed forces. As to St. Archistratigus Michael Order, it was above stated that this Order was an analogue of the Russian St. George Victory-bearer Order.

Cross and Dawn of Glory and Revival of Ukraine were created as an analogue of the highest honor in the Russian Empire — St. Andrew the First Called Order.

According to their Rules, each of the above-listed awards in the former Russian Empire could be used to reward foreign nationals. Thus, their hetman analogues were quite suitable for use in diplomatic purposes. At that, establishing the «Cross and Dawn of Glory and Revival of Ukraine» Order worth special attention. Similar to St. Andrew the First Called Order it was designated to award the leaders and senior executives of foreign countries to promote greater implementation efficiency of the Ukrainian State foreign policy.

Lower status awards of the hetman draft could be effectively used to honor foreign diplomats, media, servicemen etc. This was also important for effective implementation of foreign policy.

Because in December 1918 the UPR Directorate came to power, the hetman award draft was never realized.

Naturally, the shortest and the most rational way would be to simply implement without changes or with minor corrections the award system developed at the Hetmanate. However, the UPR Directorate did not wish to do it for purely ideological reasons.

The fact that just on January 10, 1919 the UPR Council of Ministers decided on establishing the first awards of the newly formed republic – decorations of the Republic and Glory of Ukraine – witnessed that the Directorate leaders paid great attention to creation of the national award system.

Almost immediately after the resolution of the Council of People's Ministers on January 24, 1919 the Directorate adopted a special law regulating major issues on the award system creation. It was the first law in the history of the award system of Ukraine. The first paragraph governed the issue of wearing the awards. The second paragraph established a special badge for participation in anti-hetman uprising. This was to rally the most loyal supporters round the Directorate.

The third paragraph founded the first UPR state award of two classes, which could reward both civilian persons and servicemen. As had been said: «Establish a special award of the Republic of two classes for those citizens of Ukraine particularly distinguished themselves by their work in the revival of Ukraine during the last fight against the hetman and his government and during all the time of the Ukrainian People's Republic revival»⁸.

The fourth paragraph founded a purely military award for distinguished conduct under fire: «Establish the badge of honor Glory of Ukraine of two classes for those sergeants and Cossacks who showed their knighthood in battles»⁹.

Thus, we can say that at the initial stage of the award system creation in the UPR Directorate the state awards were aimed at rewarding Ukrainian citizens only, while rewarding foreigners was not stipulated. That is, the rewards meted out by the new government could not be used to meet the foreign policy goals, first and foremost rewarding top leaders of foreign states, which was especially important in the UPR crisis period.

Further reward activity of the UPR Directorate was aimed at creating military decorations impossible to be used in diplomatic activities.

On October 19, 1920 a decree signed by S.V. Petlyura, Chief Ataman, and Lieutenant General O.S. Galkin, acting Secretary of War of the General Staff, was issued on establishing «Liberation» Army Order and «Iron Cross» Badge: «Three years of continuous struggle of the best sons of our people against the enemies of independence of our country deserves the highest praise and urgently requires to specially distinguish those who by their courage in battles or energy and tireless work benefited the state. To this end, two orders are established in the Ukrainian Republican Army: 1. Liberation Order and 2. Iron Cross Badge, their Rules are enclosed»¹⁰.

It should be noted that for the first time in the UPR Directorate reward practice the issue of conferring foreign nationals with state decorations was resolved. It was a significant step forward in the development of the national award system. Follow the provisions of the signed decree: «Taking into account the possibility of awarding the above orders not only military men but also civilian persons and subjects of the other states the Secretary of War should simultaneously take care to approve the Rules at the Council of People's Ministers»¹¹.

However, due to emigration commencement, the UPR Directorate did not award any of the foreign nationals with «Liberation» Order, to say nothing of foreign state leaders.

Together with the drafts of «Liberation» Order of two classes and «Iron Cross» Badge the draft of another state honor was submitted for consideration to the Chief Ataman S.V. Petlyura and the Council of People's Ministers. It was the «Order of Republic» of Ukrainian People's Republic (Order of Republic), which was supposed to become the UPR highest state honor.

Analyzing the draft Rule of this unrealized state award, a conclusion may be immediately drawn that it is not in any way the improved Rule of the Republic's military insignia offered earlier. If the latter was aimed exclusively to award for outstanding war services and its main objective was to boost the army morale, then the new award draft was aimed at rewarding the highest state elite and contained substantial corporate elements.

The following Rule paragraph had to underline the highest status of Order of Republic in the state award system: «Order of

Republic is never removed and must be worn above all the orders of appropriate classes»¹².

Another paragraph of the Rule of Order is also important: «All UPR citizens, military men or civilians, officials or not, without distinction in nationality and sex, as well as foreigners when they performed certain useful deeds to liberate, protect and develop Ukraine may be awarded Order of Republic»¹³. Thus, Order of Republic could be efficiently used in diplomatic activity to honor influential foreigners, including the highest state leaders of foreign countries.

On the one hand we see demonstration of democracy in the reward creative work traditional for the UPR Directorate and observed in all the award drafts when all citizens of the state could receive the award regardless their social status. However, the fact that it was envisaged to award foreign nationals (not necessarily for distinguished services) testified once more that it was the highest state award established in view of the further prospect for the UPR peaceful development.

Attention should be also paid to the following paragraph of the draft Rule: «Who by their diplomatic, cultural and educational, literary and scientific work, as well as by various inventions yielded significant benefits to the statehood and formation of the Ukrainian Republic...»¹⁴.

That is, for the first time in the Ukraine's award creativity the merits in the diplomatic area were highlighted to promote development of the Ukraine diplomatic service through rewarding its most professional staff.

The Soviet Ukraine award system functioning within the framework of the all-union one did not stipulate for its use in the international activities, regardless of the UkrSSR membership in the UN and availability of the republican Ministry of Foreign Affairs.

Applying the UkrSSR award system to the diplomatic activity was not stipulated even in the award proposals made by the First Secretary of the CPU Central Committee P.Yu. Shelest in 1967. The UkrSSR party leader proposed to establish the Order of the Ukrainian SSR State Flag — the highest degree award to honor both individuals and collective groups of particularly distinguished workers and the Order of Labor Glory and the Medal «For Labor Merits» to honor the foremost workers, cultural and scientific professionals for high performance in labor¹⁵. However, the

proposed new state awards of the UkrSSR were intended for the internal use only.

Since Ukraine gained independence, creation of its award system was commenced to fulfill both internal and foreign policy functions.

On August 18, 1992 President of Ukraine L.M. Kravchuk signed the Decree «On Establishing Badge of Honor of the President of Ukraine». Its first paragraph read: «Establish the Badge of Honor of the President of Ukraine. The Badge of Honor of the President of Ukraine will be awarded to citizens for personal merits in building up the sovereign democratic state, developing the economy, science and culture of Ukraine, for active peacemaking, charitable, merciful and public activities»¹⁶.

The Regulation also provided for the possibility to award foreign nationals for services to Ukraine. This made possible to use the first award of independent Ukraine in diplomatic activities. However, the award did not acquire a broad nature because of the uncertainty in the award status lower than the Order in the European award tradition. Therefore rewarding foreign state leaders became impossible.

However, before adoption in 2000 of the Law of Ukraine «On State Awards» (which opened the door to establishing perfect awards including the Orders) the solution was found to raise de facto the status of newly established awards. In 1995 two awards of the President of Ukraine were established: «Bohdan Khmelnytsky Order» and «Yaroslav the Wise Order», which had already a definition «Order» in their titles.

Before establishing «Prince Yaroslav the Wise Order» the President of Ukraine received numerous requests from the representatives of the state branches of government and the public to establish the highest award of Ukraine. Almost no one was engrossed in the intricacies of the award legislation that enabled to establish not the highest state award but rather the honorary badge of the President of Ukraine. Ultimately the Presidential Award Commission decided to recommend establishing the honor of the President of Ukraine, which after the adoption of the Law of Ukraine on State awards could be immediately transformed into the highest state award.

The text of the Presidential Decree read as follows: «Taking into account numerous requests from the central government executive

bodies and the judicial branch, the National Academy of Sciences of Ukraine, the Academy of Legal Sciences of Ukraine and NGOs and in line with paragraph 9.2 of Article 114.5 of the Constitution of Ukraine (888-09), I decree:

1. Establish the honor of the President of Ukraine — «Prince Yaroslav the Wise Order» (hereinafter referred to as Prince Yaroslav the Wise Order) of the First, Second, Third, Fourth and Fifth Class to award the citizens for outstanding personal merits to the Ukrainian state in the field of state-building, strengthening the international authority of Ukraine, development of economy, science, education, culture and arts, public health, charitable, humanitarian and public activities»¹⁷.

Particular attention should be paid to the Rule of the established award, which at that time was the pinnacle of the national award creativity. It took into account absolutely all the details stipulated by the faleristic laws and became a significant step in bringing the national award system towards the European award traditions and standards.

The Rule established in details the award procedure by each class of the Order and its designation in full conformity with the samples of the European highest state awards. We'll quote the relevant part of the Rule: «Prince Yaroslav the Wise Order is awarded successively starting with the Fifth Class. Awarding the next class of Prince Yaroslav the Wise Order is possible not earlier than 3 years after the previous class order is awarded ... Foreign citizens and stateless persons are awarded:

— First Class Prince Yaroslav the Wise Order — heads of sovereign states;

— Second Class Prince Yaroslav the Wise Order — heads of governments and parliaments of sovereign states, prominent state and public figures;

— Third Class Prince Yaroslav the Wise Order — foreign ministers, heads of other foreign agencies, ambassadors of foreign states to Ukraine;

— Forth and Fifth Class Prince Yaroslav the Wise Order — known scientists, artists, writers, clergymen, businessmen, human right activists, athletes and other persons»¹⁸.

The established highest award of Ukraine was immediately actively used in diplomatic activities to achieve the objectives of Ukraine's foreign policy. Awarding a number of influential foreign

leaders witnessed at once the authority of the highest award in the Ukrainian state.

Within the time when the honor «Prince Yaroslav the Wise Order» had not yet been a state award rather than a formal honor by the President of Ukraine, its First Class was awarded to the following foreign state leaders: Fernando Henrique Cardoso, President of the Federal Republic of Brazil (October 25, 1995); Kim Yong Sum, President of the Republic of Korea (December 6, 1996); Carlos Saul Menem, President of the Republic of Argentina (October 27, 1995); Eduardo Frei Ruiz-Tagle, President of the Republic of Chile (October 30, 1995); Jiang Zemin, President of the People's Republic of China (December 2, 1995); Martti Ahtisaari, President of the Republic of Finland (January 10, 1996); President of Indonesia Suharto (April 1, 1996); Aliyev Heydar oglu Alirza, President of the Republic of Azerbaijan (March 20, 1997); Oscar Luigi Scalfaro, President of the Italian Republic (April 20, 1997); Sedilo Ernesto Ponce de Leon, President of the United Mexican States (June 25, 1997); Alexander Kwasniewski, President of the Republic of Poland (September 10, 1997); Nazarbayev Nursultan Abishevych, President of the Republic of Kazakhstan (October 13, 1997); Karimov Islam Abduhaniovych, President of the Republic of Uzbekistan (February 17, 1998); Jorge Fernando Branco de Sampaio, President of the Republic of Portugal (April 10, 1998); Nelson Rolihlahla Mandela, President of the Republic of South Africa (July 3, 1998); Jacques Chirac, President of the French Republic (September 2, 1998); Thomas Klestil, Federal President of the Republic of Austria (October 13, 1998); Valdas Adamkus, President of the Republic of Lithuania (November 5, 1998); Alma Adamkene, the wife of the President of the Republic of Lithuania (November 5, 1998); Carl XVI Gustaf, His Majesty the King of Sweden (March 19, 1999); Sylvia, Her Majesty the Queen of Sweden (March 22, 1999); Fidel Castro Ruz, Chairman of the State Council of the Republic of Cuba (April 10, 1999); Yasser Arafat, President of the Palestinian National Autonomy (September 2, 1999); Eduard Amvrosiovych Shevardnadze, President of Georgia (October 1, 1999); Boris Nikolayevich Yeltsin, President of the Russian Federation (January 22, 2000); Saparmurat Atayevych Niyazov, President of the Republic of Turkmenistan (February 18, 2000).

It should be noted that the developers of Prince Yaroslav the Wise Order made all reasonable efforts in line with the European award tradition to approve this Order as the highest and very prestigious state award.

Following the adoption in 2000 of the Law of Ukraine «On State Awards» this highest state decoration has acquired the status of the full order, which has become an integral part of the diplomatic toolkit. Actually, during each foreign state visit of the President of Ukraine or the visits of foreign state leaders to Ukraine mutual reward with the highest state decorations takes place.

It is also important that after the adoption of the Law of Ukraine «On State Awards» the Rules of some state awards contain the availability to award foreign countries. This made possible to frequently use the state awards in diplomatic activities.

In general it may be concluded that the state awards of Ukraine have become an important component of diplomatic activity. They contribute to solving important issues of foreign policy and strengthening the international authority of the state.

Микола ЖЕЛЕЗНЯК,

*в.о. директора Інституту енциклопедичних
досліджень НАН України,
кандидат філологічних наук*

«ДИПЛОМАТІЯ СУЧАСНО УКРАЇНИ» – ПЕРША СПРОБА ЕНЦИКЛОПЕДИЧНОГО ДОВІДНИКА



Історія творення Енциклопедії Сучасної України (ЕСУ), тринадцятьма томами якої вже користується український читач, бере свій початок від середини 90-х років ХХ століття. Саме тоді українські науковці діаспори стали повноправними учасниками наукового процесу в Україні.

Національна академія наук України як найвища наукова інституція нашої держави активно залучала українських учених зарубіжжя до свого складу з тим, щоб через їхнє посередництво налагодити тісні-

ші контакти із зарубіжними університетами та дослідницькими центрами. Саме в цей час низку провідних закордонних учених українського походження було обрано іноземними членами НАН України. Серед них чільне місце посідає професор Аркадій Жуковський, який довгий час співпрацював із професором Володимиром Кубійовичем над створенням Енциклопедії Українознавства (ЕУ) — унікального видання, аналогів якому, очевидно, немає у світі. Особливість цієї десятитомної Енциклопедії (після завершення проекту ЕУ через кілька років як доповнення вийшов 11-й том) насамперед в умовах та обставинах її створення. Ідея цього видання народилася в перші повоєнні роки серед українських науковців, що в силу різних обставин опинилися в одному з таборів Ді-Пі неподалік Мюнхена.

Іван Раковський, Зенон Кузеля, Володимир Кубійович у 1947 році виступили ініціаторами відновлення Наукового товариства ім. Шевченка та створення під його егідою української енциклопедії, що дала б об'єктивну інформацію про Україну й український народ, висвітлила з наукових позицій питання, замовчувані або фальсифіковані в СРСР. Історія створення цієї енциклопедії — тема окремої публікації, варто лише зазначити, що ЕУ стало найбільшим науковим і культурним досягненням українців зарубіжжя, жоден науковець, культурний, громадський, політичний чи релігійний діяч діаспори не обійшов увагою цей проект. Творці ЕУ, більшість з яких уже відійшла в засвіти й знайшла спочинок на цвинтарі містечка Сарсель під Парижем, здійснили науковий і культурологічний подвиг — створили Енциклопедію народу, який втратив свою державність.

Як відомо, на той час українська нація мала лише одне закінчене енциклопедичне видання — «Українська загальна енциклопедія» (УЗЕ) у трьох томах. Вона була створена у Львові в 1930–1935 рр. На жаль, усі спроби започаткувати видання української енциклопедії спочатку в Харкові, а потім у Києві зазнали фіаско. Радянське партійне керівництво всіляко перешкоджало втіленню енциклопедичного проекту українців. Лише в середині 50-х років зусилля української інтелігенції мали успіх — було розпочато видання Української Радянської Енциклопедії (УРЕ). Неабияку роль у цьому зіграла Енциклопедія Українознавства, видання якої вже розпочалося за кордоном. Компартійні ідеологи були змушені дати «добро» на створення УРЕ, намагаючись перетворити її в могутнє знаряддя боротьби з українськими націоналістами та імперіалістами загалом.

Та на середину 90-х років ХХ століття, коли розпочався проєкт ЕСУ, все це вже було історією. Українські науковці (як «материкові», так і діаспорні), розуміючи всю відповідальність історичного моменту, взялися до справи з'ясування «білих плям» в історії нашого народу та країни, повернення забутих чи замовчуваних, викреслених з історичного процесу імен, до відтворення об'єктивного науково зваженого достовірного історичного процесу, здобутків української літератури, мистецтва, науки, культури в усіх її проявах. Поставала нова європейська держава, точніше відновилася незалежність держави з тисячолітньою історією. Було багато термінових, нагальних справ і потреб, здавалося б, що не на часі створення енциклопедії, що необхідно розв'язувати

важливіші проблеми, однак професор А. Жуковський у 1995 році прибув до України саме з ідеєю створення Енциклопедії. Його не лише зрозумів Президент НАН України академік Борис Патон, а всіляко підтримав і погодився на співпрацю над цим проектом. Справа ЕСУ посувалася поволі, було багато проблем, чимало залишилося їх і донині, але був ентузіазм творців нової енциклопедії незалежної України.

Редакційна колегія була одностайна у визначенні «обличчя» ЕСУ. Це мало бути об'єктивне, неупереджене, аполітичне видання, що подаватиме образ нашої країни ХХ–ХХІ століть у всіх вимірах. Чи не найбільше проблем виникало з підготовкою статей про інституції, що постали в незалежній Україні, та їхніх провідних працівників. Серед таких — дипломатична служба. Звичайно, українська дипломатія має свою історію, і про це є значна кількість праць, однак формат енциклопедичного видання, що характеризується певними особливостями представлення інформації, вимагав розширення джерельної бази, пошуку нових матеріалів, їх узагальнення.

Енциклопедичний довідник «Дипломатія сучасної України», що був у 1997 році підготовлений редакцією ЕСУ разом із співробітниками історико-архівного управління Міністерства закордонних справ (МЗС) України — це своєрідне опробування матеріалів для публікації в Енциклопедії. Статті, вміщені у довіднику, ввійшли (звичайно, з певними змінами та доповненнями) до низки томів ЕСУ. Чому було обрано розділ «Дипломатія» для створення такого «пробного» енциклопедичного видання? Насамперед тому, що цей напрям, за винятком окремих персоналій, фактично не представлений в ЕУ, яка була певним взірцем для ЕСУ. Окрім того, таке видання, на думку укладачів довідника, певною мірою повинно було б заповнити інформаційну прогалину про сучасний стан дипломатичної служби в країні, бо тоді ще не існувало цілісного видання про основні напрямки зовнішньої політики України та її дипломатів, тоді ще не було щорічника «Україна дипломатична».

Основу довідника «Дипломатія сучасної України» склали статті-персоналії про перших послів України, які працювали в країнах, що визнали незалежність нашої держави.

Окрім того, у довіднику було вміщено кілька статей про українських дипломатів, що працювали за часів СРСР. На жаль, поза увагою залишилися чільні представники української

дипломатії періоду УНР, Української держави Гетьмана Павла Скоропадського та Директорії на чолі з Симоном Петлюрою. Звичайно, ці постаті посіли належне їм місце на сторінках томів Енциклопедії Сучасної України. Довідник репрезентував фактично перший ешелон дипломатів Незалежної України. Активно співпрацював з редакцією довідника Юрій Кочубей, який тоді був послом України у Франції, мав тісні контакти з Науковим товариством ім. Шевченка у Європі й приятелював з його головою — професором Аркадієм Жуковським.

Третину об'єму довідника складають загальні статті, серед яких інформація про перший спеціальний вищий навчальний заклад, що готує дипломатичні кадри, — Дипломатичну академію при МЗС. Фундаментальна стаття «Зовнішня політика України», яку підготував Григорій Удовенко, давала панораму міжнародного життя нашої країни. Її розширювала й конкретизувала стаття Павла Султанського про міжнародні ініціативи України.

Низка статей була присвячена відносинам України з міжнародними організаціями, зокрема «Україна і Європейський Союз», «Україна і НАТО», «Україна і ООН», «Україна і Рада Європи», «Україна і СНД», «Україна і ЮНЕСКО». Усі їх, за винятком першої, підготували співробітники МЗС України, які на той час очолювали відповідні підрозділи Міністерства. Нині вони знані українські дипломати, які багато зробили й роблять для утвердження української держави у світі. Автор першої статті — відомий науковець з Бельгії, доктор політичних і дипломатичних наук Роман Якемчук. Професор Якемчук був серед перших науковців діаспори, які приїхали в Україну й допомагали розбудовувати міжнародні зв'язки молодій державі. Його фундаментальна стаття — це сконденсована історія відносин України з ЄС, вона містить аналіз найважливіших документів і подій українсько-європейської співпраці. Роман Якемчук був прибічником якнайшвидшого входження України у Європейську співдружність і багато зробив для цього. Ця частина довідника була своєрідним посібником з основ зовнішньої політики України середини 90-х років ХХ століття.

Завершують довідник додатки. Один з них подає перелік держав, які визнали Україну як самостійну суверенну країну та встановили з нею дипломатичні відносини. Перелік містить дату визнання та дату встановлення дипломатичних відносин. Інший додаток подає перелік міжнародних міжурядових органі-

зацій і їх органів, членом яких була Україна станом на 7 липня 1996 року. При цьому було подано коротку інформацію про характер членства, а також дату участі України в тій чи іншій організації.

Співпраця Головної редакції Енциклопедії Сучасної України й МЗС України не обмежилася виданням названого довідника, вона має продовження в підготовці низки статей до Енциклопедії провідними науковцями Дипломатичної академії, працівниками МЗС, зокрема дипломатами, які допомагають належним чином висвітлювати на сторінках ЕСУ історію й сьогодення країн, в яких вони перебувають.

У далекому вже нині 2001 році на презентації 1-го тому ЕСУ був присутній міністр закордонних справ України Анатолій Зленко — проект мав міжнародний характер. Уперше після тривалого несприйняття (а то й ідеологічної боротьби) науковці України й діаспори почали разом працювати над спільним проектом, що став своєрідним паспортом держави, її візитівкою. Створення Енциклопедії Сучасної України стало пріоритетом для наукової та культурної еліти України та діаспори. Ідея професора Аркадія Жуковського отримала конкретне втілення.

Mykola ZHELEZNYAK,

Acting Director of the Institute of the Encyclopedic Research,

PhD in Philology

«DIPLOMACY OF MODERN UKRAINE» – FIRST ATTEMPT OF ENCYCLOPEDIA DIRECTORY

History of creation of the Modern Ukrainian Encyclopedia (MUE), whose thirteen volumes are being enjoyed by the Ukrainian readers, began in the middle of the 90's of the 20th century. It was time, when the Ukrainian diaspora scholars became full-fledged participants of the scientific process in Ukraine.

The National Academy of Sciences of Ukraine as the highest scientific institution of our country has engaged Ukrainian scientists from abroad to its members so that to establish closer contacts with foreign universities and research centers through their intermediary. It was at this time, when a number of leading international scientists of the Ukrainian origin were elected as foreign members of the NAS of Ukraine. Among them a prominent place was occupied by Professor Arkadii Zhukovskiy, who long worked with Professor Volodymyr Kubiyovych on creation of the Encyclopedia of Ukrainian Studies (EUS) – a unique publication knowing no equals in the world. The specificity of this ten-volume Encyclopedia (the 11th complementary volume was published a few years after completion of the EUS project) primarily in the conditions and circumstances of its creation. The idea for this publication appeared in the early postwar years among Ukrainian scientists, who for various reasons found themselves in one of the camps near Munich. Ivan Rakows'kyi, Zenon Kuzelya and Volodymyr Kubiyovych initiated in 1947 restoration of the Shevchenko Scientific Society and publication under its auspices the Ukrainian encyclopedia that would provide objective information about Ukraine and Ukrainian people, analyze from scientific standpoint the problems concealed or falsified in the USSR. The history of this encyclopedia is a topic for a separate publication. It is only worth mentioning that the EUS was

the largest scientific and cultural achievement of Ukrainians abroad and there was no academic, cultural, social, political or religious figure in Diaspora, who failed to notice this project. The EUS creators, most of them reposing in the cemetery of the town of Sarcelles near Paris, performed scientific and cultural heroic deed – they created Encyclopedia of the nation that lost its statehood.

It is known that the Ukrainian nation at that time had only one complete Encyclopedic publication – «General Ukrainian Encyclopedia» (GUE) in three volumes. It was created in Lviv in 1930–1935. Unfortunately, all attempts to initiate publication of the Ukrainian Encyclopedia first in Kharkiv and later in Kyiv failed. The Soviet party leaders put every effort to impede the Ukrainian encyclopedic project. Only in the mid 50's, the efforts of the Ukrainian intelligentsia were crowned with success and publication of the Ukrainian Soviet Encyclopedia (USE) was initiated. The Encyclopedia of Ukrainian Studies, whose publication started abroad, played here a significant role. Communist ideologists had to permit the USE publication trying to turn it into a powerful weapon in the struggle against Ukrainian nationalists and imperialists in general.

In the middle of the 90's of the 20th century, when the MUE project started, all this was already in history. Ukrainian scientists (both «continental» and the Diaspora), understanding the historical momentum, decided to bridge the gap of oblivion in the history of our people and country, to return forgotten or concealed names and events, to reconstruct objective scientifically grounded fair historical process, achievements of the Ukrainian literature, art, science and culture in all their manifestations. New European state was born or, better say, a state with a thousand years of history regained its independence. There were many burning problems and needs and it seemed to be not the right time to create the Encyclopedia, because more urgent problems were pending to be addressed, but Professor Zhukovskiy arrived in Ukraine in 1995 specifically with the idea of the Encyclopedia. The President of the NAS of Ukraine Borys Paton not only understood him, but also fully supported and agreed to cooperate on this project. The MUE project developed slowly, there were many problems and many problems still remain, but enthusiasm of creators of the new Encyclopedia – Encyclopedia of independent Ukraine was overwhelming.

The editorial board was unanimous in deciding the MUE format. It should be objective, impartial, apolitical publication that will provide the image of our country of the 20th–21st centuries in all dimensions. Most of the problems emerged with the preparation of articles on the institutions that appeared in the independent Ukraine and their key personnel, the diplomatic service being among them. The Ukrainian diplomacy has its own history and there exist a considerable number of materials, but specifics of encyclopedic publication characterized by certain features of the information presentation required expanding data sources, searching for new materials and their synthesis.

The Encyclopedic Directory «Diplomacy of Modern Ukraine», which was prepared in 1997 by the MUE editorial board in cooperation with the Historical and Archival Department of the Ministry of Foreign Affairs (MFA) of Ukraine was a kind of testing for publication in the Encyclopedia. The articles contained in the Directory were included with certain amendments to some MUE volumes. Why was «Diplomacy» chosen for testing encyclopedic edition? First of all because this area, except for some personalities, was not presented in the EUS, which served as a model for the MUE. Moreover, this edition, according to its compilers, was called to bridge the information gap on the current state of diplomatic service in the country, because at that time there was no complete publication devoted solely to the main directions of the foreign policy of Ukraine and its diplomats. The Yearbook «Ukrayina Dyplomatychna» did not exist yet.

Articles on the first ambassadors of Ukraine, who worked in the countries that recognized the independence of our country, formed the core of the «Diplomacy of Modern Ukraine» Directory.

In addition, the Directory contained several articles on Ukrainian diplomats, who worked for the Soviet Union. Unfortunately, senior representatives of the Ukrainian diplomacy in the UNR period, the Ukrainian State of Hetman Pavlo Skoropads'kyi and the Directorate headed by Symon Petlyura were not presented. Certainly these figures took their decent place on the pages of MUE. The Directory actually represented the first echelon of the diplomats of independent Ukraine. Yurii Kochubei, who at that time was the Ambassador of Ukraine to France, actively collaborated with the editorial board of the Directory, had close contacts



На презентації 1-го тому ЕСУ в Українському домі. Київ, 2001 р. Зліва направо: Володимир Баранецький, голова Фундації приятелів Енциклопедії Українознавства (США), Аркадій Жуковський, голова НТШ в Європі, Ярослав Яцків, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України, Анатолій Зленко, міністр закордонних справ України
During presentation of the «Modern Ukrainian Encyclopedia». Kyiv, 2001. Left to right: Volodymyr Baranetskyi, Head of the Foundation of Ukrainian Studies Encyclopedia Supporters (USA), Arkadii Zhukovskiy, Head of the Shevchenko Scientific Society in Europe, Director of the Main Astronomical Observatory of the NASU, Anatolii Zlenko, Foreign Minister of Ukraine

with the Shevchenko Scientific Society in Europe and befriended with its Chairman, Professor Arkadii Zhukovskiy.

General articles including information on the first special higher educational institution for diplomats, the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFO of Ukraine occupy one third of the Directory.

The fundamental article «Foreign Policy of Ukraine», prepared by Gennadii Udoenko, gave a panorama of international life of our country. It was expanded and specified by an article of Pavlo Sultans'kyi on the international initiatives in Ukraine.

A number of articles was devoted to Ukraine's relations with international organizations including the «Ukraine and the European Union», «NATO and Ukraine», «Ukraine and the United Nations», «Ukraine and the Council of Europe», «Ukraine and the CIS», «Ukraine and UNESCO». All of them, except the first one, were

prepared by the employees of the MFA of Ukraine, who at that time headed the relevant MFA departments. All of them are the known Ukrainian diplomats who have done and are doing a lot for establishment of the Ukrainian state in the world. Author of the first article is a famous scholar from Belgium, Doctor of political and diplomatic sciences Roman Yakemchuk. Professor Yakemchuk was among the first diaspora scientists, who came to Ukraine and help build international relations of the young state. His fundamental article is a condensed history of relations between Ukraine and the EU providing analysis of the most important documents and events of the Ukrainian-European cooperation. Professor Roman Yakemchuk advocated accession of Ukraine into the European Community and has done a lot for this. This part of the Directory was a kind of guide to the foundations of the foreign policy of Ukraine mid 90's of the 20th century.

The Directory is completed with Annexes. One of them provides the list of states that recognized Ukraine as an independent sovereign state and established diplomatic relations with the country. The list includes the date of recognition and the date of the establishment of diplomatic relations. Another Annex provides the list of international intergovernmental organizations and their bodies, of which Ukraine was a member as of July 7, 1996. There is a brief description of the nature of membership and the date of Ukraine's accession in a particular organization.

Cooperation of the MUE editorial board and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine is not limited to publication of this Directory. It has continued by preparation of a series of articles for the Encyclopedia by the leading scientists of the Diplomatic Academy of the MFA, including diplomats that help to properly cover on the MUE pages history and the present of countries they stay.

Back in 2001, the Minister of Foreign Affairs of Ukraine Anatolii Zlenko took part in presentation of the 1st MUE volume as the project was international. For the first time after a long rejection (or even ideological struggle) the scientists of Ukraine and the diaspora began to work together on a joint project, which became a kind of identity card of the state, its distinguishing feature. Creating the Modern Ukrainian Encyclopedia has become a priority for the scientific and cultural elite of Ukraine and the Diaspora. The idea of Professor Zhukovsky came true.

Олександр ДЕЦИК,

генеральний директор

Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ»

ІНФОРМАЦІЙНІ АГЕНТСТВА СВІТУ

Його величність Телеграф покликав до життя цілком нову комунікаційну інституцію і журналістську спеціалізацію, якою ось уже майже сто вісімдесят років є інформаційні агентства.

У тридцять років позаминулого століття, зі створенням американським винахідником (і художником) Семюелем Морзе електромагнітного телеграфного апарата, почали з'являтися агентства, які на договірних засадах збирали, обробляли та передавали через канали телеграфного зв'язку різноманітну інформацію для газет і журналів.

Першопрохідцями у цій сфері стали: Гавас у Франції (1835 р.), Ассошіейтед прес у США (1848 р.) і Рейтер у Великобританії (1851). У Російській імперії інформаційні агентства з'явилися дещо пізніше: РТА у 1866-му і урядове Санкт-Петербурзьке телеграфне агентство у 1904-му.

Національні інформаційні агентства, як різновид ЗМІ, неоднозначні за своїми характеристиками та масштабами діяльності. Серед найбільш відомих світових агентств є як *державні* (ІТАР-ТАРС — центральне державне інформаційне агентство Росії, одна з провідних світових інформаційних служб), так і комерційні (United Press International (UPI) — у XX ст. найбільше інформаційне агентство США) та публічні (Reuters — британське агентство, одне з найбільших у світі міжнародних агентств новин та фінансової інформації, існує з середини XIX століття. У 2008 році куплене корпорацією Thomson, яка після цього стала називатися Thomson Reuters).

Окрім того, у статусі державних інформаційних агентств ніни функціонують: *Сінхуа* (державна урядова агенція «Новий Китай» є органом китайської державної інформації і пропаганди, керівник агенції входить до уряду КНР і має посаду міні-

стра); *Korean Central News Agency* — *KCNA* (державне інформаційне агентство Північної Кореї, яке щоденно передає новини для всіх північнокорейських ЗМІ); *інформаційне агентство Вірменії* — *ARMENPRESS* (закрите акціонерне товариство, власником акцій якого є держава); *АзерТАдж* — *AZERTAC* (провідне інформаційне агентство Азербайджану, єдине джерело офіційної державної інформації для місцевих і зарубіжних ЗМІ); *«Молдпрес»* — *MOLDPRES* (державне інформаційне агентство Молдови, засноване урядом країни, за статусом — не-бюджетна організація, працює на засадах самофінансування); *інформаційне агентство Хорватії* — *HINA* (засноване урядом країни, є самостійною державною установою («SUI GENERIS») та незалежним засобом масової інформації).

Поява першого українського агентства, прямого попередника Укрінформу, стала наслідком революційних подій на теренах імперії початку ХХ століття, зокрема утворення Української народної республіки. До цього на території нинішньої України були тільки два регіональні відділення Петербурзького телеграфного агентства, започаткованого у 1904 році (у Києві та Харкові).

Державні інформаційні служби виникли одразу після приходу до влади гетьмана П. Скоропадського, який розпорядився створити при Міністерстві внутрішніх справ Українське телеграфне агентство (УТА), а при Міністерстві закордонних справ — Бюро преси.

Інформаційні структури створювали й органи радянської влади. Так, 8 березня 1918 року постановою Всеукраїнського Центрального виконавчого комітету створюється Українське телеграфне агентство (УкТА) як центральний інформаційний орган радянської України. Функціонувати воно почало 16 березня 1918 року. Однак через неспокійну політичну ситуацію УкТА влітку 1918 року фактично припинило свою практичну діяльність.

Після формування другого радянського уряду республіки у грудні 1918 року як урядовий орган інформації створюється Бюро української преси та інформації (БУП). Ця структура не тільки використовувала методи масово-політичної та агітаційної діяльності РОСТА, а й значною мірою фінансоване і кадрово забезпечене Москвою.

БУП було не стільки організацією для збору інформації для преси, як потужною інституцією для підготовки закритих інформаційних оглядів та аналітичних записок про внутрішнє



Генеральний директор Українського національного інформаційного агентства УКРІНФОРМ Олександр Децик та Надзвичайний і Повноважний посол Туркменістану в Україні Нурберди Аманмурадов оглядають експозицію фотовиставки «Туркменістан», Київ, 10 жовтня 2012 року. Фото Володимира Фаліна

Director General of the Ukrainian National Information Agency UKRINFORM Oleksandr Detsyk and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Turkmenistan to Ukraine Nurburdy Amanmuradov are attending the photo exhibition «Turkmenistan», Kyiv, October 10, 2012.
Photo by Volodymyr Falin

державне становище та політику зарубіжних країн, особливо тих, які межували з радянською Україною.

На початку 1920 року в результаті злиття БУП з Російським телеграфним агентством РОСТА виникає УкрРОСТА як центральний інформаційний орган УСРР і стає його відділенням в Україні. 27 квітня 1921 року УкрРОСТА перетворюється на Радіо-телеграфне агентство України (РАТАУ), статут якого було затверджено 14 січня 1922 року.

У якому форматі виходили радіовісники агентства у двадцятих роках? Виявляється, використовували два формати — «український» та «ІноРАТАУ». Останній на початку двадцятих років готувався за участю працівників Наркомату внутрішніх справ УСРР та українських дипломатичних представництв в Австрії, Німеччині, Польщі, Чехословаччині, деяких інших

країнах. Однак згодом, після створення СРСР, самостійна зовнішньополітична діяльність УСРР була згорнута.

РАТАУ у двадцять років двадцятого століття було госпрозрахунковою установою. При ньому навіть діяла окрема структура — Комерційне телеграфне агентство (КТА). Воно мало в Україні та за кордоном близько 300 передплатників ділової інформації. Доходи від цієї діяльності дозволяли утримувати корпункти у Берліні, Варшаві та Москві. Частково агентство також фінансувалося з державного бюджету у формі субсидій.

У липні 1925 року ЦВК СРСР затвердив положення про телеграфне агентство Союзу Радянських Соціалістичних Республік — ТАРС. Створення цього всесоюзного інформаційного агентства з широкими повноваженнями поставило крапку на подальшому самостійному розвитку РАТАУ, котре фактично перетворювалося на місцевий підрозділ ТАРС.

У 1931 році агентство поповнилося ще одним відділенням, яке почало працювати у місті Балта — столиці Молдавської Автономної Соціалістичної Радянської Республіки, що входила до складу України. Пізніше, у 1940 році, відділення стало основою для створення інформаційного агентства Радянської Молдавії. З назвою АТЕМ воно проіснувало до 1990 року, а потім було реорганізоване в агентство МОЛДПРЕС — державне агентство незалежної Молдови.

Влітку 1937-го РАТАУ було переведено з Харкова до Києва, який за три роки до цього став столицею України. Після входження Західної України до складу СРСР і возз'єднання її з УРСР у Львові створюється відділення РАТАУ, а у Волинській, Дрогобицькій, Рівненській, Станіславській і Тернопільській областях — кореспондентські пункти.

У 1940-му агентство значно розширило сферу своєї діяльності. Корпункти агентства почали працювати у Чернівецькій і Анкерманській (Ізмаїльській) областях, які були передані до складу України після зайняття Червоною армією Бессарабії і Північної Буковини.

З 1942 року агентство разом з іншими структурами УРСР перебувало в евакуації.

У серпні 1943 року, після визволення міста Харкова, у ньому відновлювали діяльність владні структури УРСР і зокрема РАТАУ.

Починаючи з п'ятдесятих і до кінця вісімдесятих років агентство надає свої матеріали практично всім засобам масової інформа-



Генеральний директор Українського національного інформаційного агентства УКРІНФОРМ Олександр Децик та Надзвичайний і Повноважний посол Туркменістану в Україні Нурберди Аманмурадов спілкуються під час відкриття фотовиставки «Туркменістан», Київ, 10 жовтня 2012 року. Фото Володимира Фаліна

Director General of the Ukrainian National Information Agency UKRINFORM Oleksandr Detsyk and Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Turkmenistan to Ukraine Nurberdy Amanmuradov during opening of the photo exhibition «Turkmenistan», Kyiv, October 10, 2012.
Photo by Volodymyr Falin

ції України. У травні 1990 року Рада Міністрів України прийняла постанову про зміну назви РАТАУ на Українське інформаційне агентство при Раді Міністрів УРСР (скорочено — «Укрінформ»). У липні 1996 року на базі ліквідованого Укрінформу було створене Державне інформаційне агентство (ДІНАУ).

14 листопада 2000 року Указом Президента «Про надання Державному інформаційному агентству України (ДІНАУ) статусу національного» йому повернули назву «Укрінформ».

З 1995 року Укрінформ є членом Європейського альянсу інформаційних агентств (European Alliance of News Agencies, EANA) зі штаб-квартирою в Берні (Швейцарія). Ця професійна журналістська організація об'єднує близько 30 найбільш впливових інформагентств з 30 європейських країн, поєднує творчий потенціал та досвід цих медіа для вирішення спільних питань

у галузі розвитку новітніх інформаційних технологій, захисту свободи слова та прав інтелектуальної власності, адаптації традиційної інформаційної журналістики до сучасних технологічних та ринкових умов. Крім того, Укрінформ — постійний учасник засідань Всесвітнього конгресу інформаційних агентств, які, починаючи з 2004 року, збираються раз на три роки у провідних столицях світу для обговорення стану та перспектив розвитку інформаційної медіасфери.

Укрінформ входить також до ряду важливих регіональних медіаорганізацій та є ініціатором створення деяких з них.

Так, у травні 2006 року у Києві відбулася установча конференція Асоціації національних інформаційних агентств країн Причорномор'я (ПАНІА). До складу Асоціації від моменту заснування входять національні інформаційні агентства АЗЕРТАДЖ (Азербайджан), АНА (Греція), ANADOLU AJANSI (Туреччина), АТА (Албанія), АРМЕНПРЕС (Вірменія), БТА (Болгарія), ІТАР-ТАРС (Росія), МОЛДПРЕС (Молдова), АДЖЕРПРЕС (Румунія), ТАНЮГ (Сербія) та УКРІНФОРМ (Україна). Під час другої Конференції ПАНІА, яка пройшла у Софії у вересні 2008 року, до Асоціації приєдналися інформаційні агентства МІА (колишня Югославська Республіка Македонія), ХІНА (Хорватія) та GHN (Грузія).

Укрінформ є також постійним учасником роботи Інформаційної ради СНД. Хоча Українське національне інформагентство входить до цієї структури на правах спостерігача, така участь є важливою з огляду на можливість підтримувати і розвивати дружні та партнерські взаємини із колегами з країн Співдружності, особливо з огляду на схожість проблем, які доводиться вирішувати інформаційним медіа в усіх державах колишнього СРСР. Укрінформ робить свій внесок у діяльність цієї організації та підтримує окремі спільні проекти в рамках агенційної журналістики.

З більшістю агентств-партнерів Укрінформ підтримує системні та взаємовигідні контакти, які нерідко виходять за межі ділового спілкування і мають щирий дружній характер. Зокрема, Укрінформ пишається тим, що саме такі теплі товариські відносини встановлені з ІТАР-ТАРС (Росія), Сінхуа (Китай), ПАП (Польща), БТА (Болгарія), БЕЛТА (Білорусь), Казінформ (Казахстан), Молдпрес (Молдова).

Oleksandr DETSYK,

Director General of the
Ukrainian National Information Agency «Unkrinform»

INFORMATION AGENCIES

Its Majesty Telegraph called to life an entirely new communication institution and journalism specialization, which for nearly 180 years have been represented by the news agencies.

In the 30's of the 19th century an American inventor (and artist) Samuel Morse invented electromagnetic telegraph and agencies began to emerge, which on contractual basis collected, processed and transmitted through telegraph channels various information for newspapers and magazines.

Pioneers in this sphere were Havas in France (1835), Associated Press in the USA (1848) and Reuters in the UK (1851). News agencies appeared in the Russian Empire later: RTA in 1866 and the government St. Petersburg Telegraph Agency in 1904.

National Information Agency as a variety of media complex differ in their characteristics and scope of activity. Among the most famous are *government* agencies (ITAR-TASS – the central state information agency of Russia, one of the leading global information media services), *commercial* (United Press International (UPI) – the largest news agency of the USA in the 20th century) and *public* (Reuters – the British agency, one of the world's largest international news and financial information agencies, which has been functioning since the middle of the 19th century. In 2008 it was purchased by the Thomson Corporation and now has the name Thomson Reuters.

In addition, currently operating government information agencies include *Xinhua* (state agency «New China», Chinese governmental body of information and propaganda, head of this government agency is a member of the China government and has a status of the minister); *Korean Central News Agency* – KCNA (state news agency of the North Korea, which daily transmits news for all North Korean

media); *Armenian news Agency* – *ARMENPRESS* (limited joint-stock company owned by the state); *AzerTAj* – *AZERTAC* (a leading news agency of Azerbaijan, the only source of official information for local and international media), *MOLDPRES* (Moldova's state news agency established by the government as a self-financing organization), *Croatian news Agency* – *HINA* founded by the government as self-financing government agency (SUI GENERIS) and the independent media.

Establishment of the first Ukrainian Agency, a direct Ukrinform predecessor, was a result of the revolutionary events in the territory of the empire in the 20th century, in particular, formation of the Ukrainian People's Republic. Before there had been only two regional offices of the Petersburg Telegraph Agency in Ukraine, launched in 1904 (in Kyiv and Kharkiv).

Public information services emerged immediately after Hetman Skoropadsky took power. He ordered to create the Ukrainian News Agency (UTA) at the Ministry of Internal Affairs and Press Office at the Ministry of Foreign Affairs.

Soviet authorities also created information structures. The All-Ukrainian Central Executive Committee by its Resolution on March 8, 1918 established the Ukrainian News Agency (UkTA) as the central information agency of the Soviet Ukraine. The agency began functioning on March 16, 1918. However, UkTA practically ceased its activities because of the turbulent political situation in summer of 1918.

The second government of the Republic created in December 1918 the Bureau of Ukrainian Press and Information (BUP). This structure not only used the methods of mass political propaganda and promotion instruments of the Russian Telegraph Agency (ROSTA), but also was largely financed and staffed by Moscow.

BUP not only collected information for the press, but also worked as a powerful entity for developing classified information reviews and analytical reports on the internal situation in the state and policy of foreign countries, specially those bordering on the Soviet Ukraine.

In the early 20's as a result of BUP and ROSTA merge there appeared UkrROSTA as a central information agency of the Ukr. SSR and functioned as ROSTA office in Ukraine. On April 27, 1921 the UkrROSTA was reorganized into the Radio-Telegraph

Agency of Ukraine (RATAU), whose status was approved on January 14, 1922.

What was the format of radionews in the 20's? It turns out that there were two formats employed – «Ukrainian» and «InoRATAU». The latter in the early 20's was prepared with the participation of employes of the People's Commissariat of Internal Affairs of the USSR and the Ukrainian diplomatic missions in Austria, Germany, Poland, Czechoslovakia and some other countries. However, later after creation of the USSR an independent foreign policy activities of the Ukr.SSR was wound up.

RATAU in the 20's of the 20th century was a self-financing institution. It has even a separate structure – Commercial Telegraphic Agency (KTA). It had about 300 subscribers of business information in Ukraine and abroad. Revenues from these activities allowed holding news bureaus in Berlin, Warsaw and Moscow. Partly the agency also funded from the state budget in the form of subsidies.

In July, 1925 the CEC of the USSR approved Regulations on the Telegraph Agency of the Union of Soviet Socialist Republics – TASS. Creation of the All-Union news agency with broad powers put an end to further independent development of RATAU, which actually turned into a local unit of TASS.

In 1931, the agency added to its structure another unit, which started its activities in Balta, the capital of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic, which was then a part of the Ukraine. Later, in 1940, the unit was reorganized into the news agency of the Soviet Moldavia. With a name ATEM it had lasted until 1990 and then was reorganized the agency MOLDPRES, the state news agency of independent Moldova.

In summer of 1937 RATAU was moved from Kharkiv to Kyiv, which three years before had become the capital of Ukraine. After the Western Ukraine accessed the USSR and reunited with the Soviet Ukraine RATAU created its press centers in Lviv, Volyn, Drohobych, Rivne, Stanislavsky and Ternopil oblasts.

In 1940 the agency largely expanded the scope of its activities. The agency press centers began to work in the Chernivtsi and Ankerman (Izmail) regions that were transferred to the Ukraine after the Red Army occupation of Bessarabia and Northern Bukovina.

Since 1942 the agency along with other USSR authorities was evacuated.

After the liberation of Kharkiv in August 1943 the UkrSSR state authorities including RATAU restored their activities.

Since the 50's till the end of 80's the agency provided its materials to almost all the media in Ukraine. In May 1990 the Council of Ministers of Ukraine adopted a resolution to change the name RATAU to «Ukrainian News Agency at the Council of Ministers of the USSR» (abbreviated as «Ukrinform»). In July 1996 Ukrinform was liquidated and the State News Agency (DINAU) was created instead.

On November 14, 2000 the Presidential Decree «On Providing to the News Agency of Ukraine (DINAU) the National Status» returned to the agency its previous name «Ukrinform».

Since 1995 Ukrinform is a member of the **European Alliance of News Agencies (EANA)** with headquarters in Bern (Switzerland). This professional journalistic organization brings together about 30 most influential news agencies from 30 European countries and combines creativity and experience of the media to address common issues in the development of new information technologies, protection of freedom of speech and intellectual property rights, adaptation of traditional journalism to modern information technology and market conditions. In addition, Ukrinform regularly participates in the meetings of the **World Congress of News Agencies**, which since 2004 is held every three years in major capitals of the world to discuss the state and prospects of development of information media sphere.

In addition, Ukrinform is a member of a number of important regional media organizations and initiator of some of them.

In May 2006, Kyiv hosted the foundation conference of the Association of National News Agencies of the Black Sea area (PANIA). The Association from the moment of its foundation includes the following news agencies as the founding members: AZERTAJ (Azerbaijan), ANA (Greece), ANADOLU AJANSI (Turkey), ATA (Albania), ARMENPRESS (Armenia), BTA (Bulgaria), ITAR-TASS (Russia), MOLDPRES (Moldova), ADZHERPRES (Romania), TANJUG (Serbia) and UKRIFORM (Ukraine). During the Second PANIA Conference held in Sofia in September 2008 the news agencies of MIA (the former Yugoslav Republic of Macedonia), HINA (Croatia) and GHN (Georgia) accessed the Association.

Ukrinform is also a permanent member **of the Information Council of the CIS**. Although the Ukrainian national news agency is part of this structure as an observer, such participation is important since it gives the opportunity to maintain and develop friendly and cooperative relations with colleagues from the Commonwealth, particularly in view of the similar opinions about the problems faced by information media in all the states of the former USSR. Ukrinform contributes to the activities of the organization and supports some projects of the agency journalism.

Ukrinform maintains system and mutually beneficial contacts that often go beyond business communication and have a genuine friendly nature with the most of the partner agencies. In particular, Ukrinform is proud of having such warm and friendly relations with the ITAR-TASS (Russia), Xinhua (China), PAP (Poland), BTA (Bulgaria), BELTA (Belarus), Kazinform (Kazakhstan), MOLDPRES (Moldova).

Інна ХОМЕНСЬКА,

відповідальний секретар
наукового щорічника «Україна дипломатична»,
член Національної спілки журналістів України

ПРЕЗЕНТАЦІЯ КНИГИ «ЛІДЕР ДВОХ ЕПОХ»



Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв спільно з редакцією наукового щорічника «Україна дипломатична» у 2005 році започаткувала випуск серії книг «Бібліотеки» зазначеного видання. Перша книга була присвячена діяльності надзвичайних дипломатичних місій УНР в Угорщині. Так отримав життя новий проект. Згодом вийшли такі видання цієї серії: «Постпред України Іван Грищенко», «Людина планети» про українського дипломата, голову 52-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН

Геннадія Удовенка, «Пізнаємо Україну» до 20-річчя ГДІПу, «Духовна дипломатія»; видано також англійською мовою книгу про Геннадія Удовенка.

У травні 2013 року побачив світ сьомий випуск «Бібліотеки» — книга «Лідер двох епох. Азербайджансько-українські відносини через призму життя і діяльності Гейдара Алієва», яку було презентовано дипломатичному корпусу, акредитованому в Україні, науковій спільноті та ЗМІ у стінах Дипломатичної академії України при МЗС України.

Азербайджансько-українські відносини через призму життя і діяльності Гейдара Алієва стали предметом ґрунтовного дослідження у виступах Надзвичайного і Повноважного Посла Азербайджанської Республіки в Україні Ейнулли Ядулли оглу Мадатлі «Гейдар Алієв — загальнонаціональний лідер азербайджанського народу» та Надзвичайного і Повноважного Посла

України у Республіці Азербайджан Олександра Міщенко «Сучасний стан та перспективи розвитку відносин між Україною та Азербайджанською Республікою», якими започатковується згадане видання.

Автори літературного есе — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, заслужений журналіст України Анатолій Денисенко, заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки письменників України Василь Туркевич та кандидат історичних наук, доцент Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ України Любов Шпаковські створили хвилюючу розповідь про людину, яка була лідером нації у двох дуже різних, у багатьох аспектах несхожих епохах.

Гейдар Алієв належить до історичних постатей. І не тільки радянського Азербайджану, а й суверенної Азербайджанської держави, яка з'явилася на політичній карті світу 1991 року і яку він очолював десять років (31.10.1993 — 31.10.2003). Завдяки його політичній мудрості, непохитній державницькій позиції, розумінню глобальних процесів кінця двадцятого століття азербайджанське суспільство отримало новий, позитивний поштовх у своєму розвитку, світовому інтеграційному процесі. Азербайджан все більше асоціюється як впливова країна не тільки Закавказького регіону, а й євразійського простору.

З плином років, вивчаючи різнобічність унікального діяча світового рівня на міждержавних, дипломатичних, економічних, культурних рівнях, викликає захоплення передусім його реформаторська управлінська діяльність, варіантне мислення у гнучкому маневруванні і швидкій адаптації до реалій у такому мінливому світі.

Отож на часі стало історичне віддзеркалення основних моментів азербайджансько-українських відносин в через площину життя і діяльності Гейдара Алієва.

Книга, яка знайомить з життям Гейдара Алієва (10.05.1923 — 12.12.2003) — людини, яка чимало зробила для розбудови основ демократичної держави, модернізації суспільства, для гарантованого, стабільного майбутнього, що є власне колективним здобутком, буде корисною як дипломатичному корпусу, так і широкому читацькому загалу, не байдужому до унікальної історії появи п'ятнадцяти нових суверенних держав на терені колишнього Радянського Союзу.



Секретар РНБОУ Андрій Ключев подарував книгу «Лідер двох епох» Президенту Азербайджану Ільхаму Алієву
NSDC Secretary Andriy Kliuev presented the book «Leader of the two epochs» to President of Azerbaijan Ilham Aliyev

У презентованому виданні значне місце відведено також азербайджансько-українським відносинам, взаємовпливу двох яскравих національних культур, пошуку спільних інтересів у політиці та економіці.

Читачі мають змогу ознайомитися з низкою матеріалів під рубрикою «Азербайджан-Україна: історія, дипломатія, культура». Цікаві сторінки дипломатичних відносин між нашими народами порушили у своїх публікаціях дослідники: Туранли Ферхад Гардашкан Оглу, Ярослав Дашкевич, Алі-Іса Умуд-огли Даміров, Сергій Карамаш, Володимир Сергійчук. Азербайджанська діаспора в Україні та українська діаспора в Азербайджані як фактор зміцнення відносин – тема публікації Олега Крапівіна. Геополітичне середовище і зовнішню політику Азербайджанської Республіки досліджує український історик Микола Дорошко. Відомий дипломат і сходознавець Юрій Кочубей виступає з темою «Українсько-азербайджанська співпраця: сучасний стан і перспективи».

Розділ «Зближення двох культур» репрезентується статтями видатного українського співака Дмитра Гнатюка «Моя любов — Азербайджан!» та відомого мистецтвознавця Василя Туркевича «Балет «Легенда про кохання» Аріфа Мелікова як константа моральних цінностей Сходу».

Завершується книга пізнавальним блоком цікавих висловлювань видатних державних та політичних діячів минулого та сучасного під назвою «Світ про Гейдара Алієва».

Книга відзначається високим рівнем поліграфічного виконання. У її оформленні широко використано фотоілюстрації з фондів Укрінформу, Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв, Посольства Азербайджанської Республіки в Україні.

На презентації книги «Лідер двох епох» були присутні значна кількість науковців, близько тридцяти представників іноземних дипломатичних місій. Зі словами вітання звернулися до присутніх генеральний директор Генеральної дирекції з обслуговування іноземних представництв Павло Кривонос та Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану в Україні Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі. Важливість видання відзначили у своїх виступах Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Туреччина в Україні Мехмет Самсар, вчений-сходознавець, Надзвичайний і Повноважний Посол України Юрій Кочубей, перший заступник голови Всеукраїнської громадської організації «Конгрес азербайджанців України» Олег Крапівін, директор Департаменту інформаційної політики МЗС України Євген Перебийніс, голова громадської організації «Об'єднана діаспора азербайджанців України» Хікмет Джавадов та інші. Про роботу над виданням та перспективи нових видань розповів Анатолій Денисенко, головний редактор видань серії «Наукового щорічника «Україна дипломатична».

Презентація видання «Лідер двох епох» стала ще однією важливою подією вшанування 90-річчя від дня народження загальнонаціонального лідера азербайджанського народу Гейдара Алієва.

Inna KHOMENS'KA,

Executive Secretary of

Scientific Yearbook «Ukrayina Dyplomatychna»,

Member of the National Union of Journalists of Ukraine

PRESENTATION OF THE BOOK «LEADER OF TWO EPOCHS»

The General Directorate for Servicing Foreign Missions together with the editorial board of the scientific yearbook «Ukrayina Dyplomatychna» initiated in 2005 the book series «Library» as a supplement to the Yearbook. The first publication was devoted to the work of the UPR diplomatic missions in Hungary. Thereby a new project was launched. Then the next publications of this series were issued: «Ivan Gryschenko – Permanent Representative of Ukraine», «Man of the World» about the Ukrainian diplomat, President of the 52nd session of the UN General Assembly Gennadiy Udovenko, «Discovering Ukraine» to the 20th GDIP anniversary and «Spiritual Diplomacy». The book about Udovenko was published in English translation.

The seventh publication of the Library series, the book «Leader of Two Epochs – Azerbaijani-Ukrainian relations through the prism of life and activity of Heydar Aliyev» was issued on May 30, 2013. The book was presented to the foreign diplomatic corps accredited in Ukraine, the scientific community and the media in the premises of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFA of Ukraine.

Deep analysis of the Azerbaijani-Ukrainian relations through the prism of life and activity of Heydar Aliyev was made by the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Azerbaijan to Ukraine Einulla Yadulla oglu Madatli in his article «Heydar Aliyev is the National Leader of the Azerbaijani People» and by the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine to the Republic of Azerbaijan Oleksandr Mishchenko in «Current state and prospects of relations between Ukraine and Azerbaijan» in the preface to the publication.

Authors of this literary essays Anatoliy Denysenko, PhD (history), senior researcher and Honoured Journalist of Ukraine, Vasyl Turkevych, the Honored Artist of Ukraine, Member of the National Union of Writers of Ukraine and Lubov Shpakivsky, PhD (history), Assistant Professor of the Diplomatic Academy of Ukraine at the MFO of Ukraine created an exciting story about the man, who led the nation in two very different epochs.

Heydar Aliyev is the historical figure significant not only for the Soviet Azerbaijan but also for Azerbaijani sovereign state, which appeared on the political map of the world in 1991 and which he led for ten years (31.10.1993 – 31.10.2003). Through his political wisdom, unwavering state position, understanding of global processes of the late 20th century the Azerbaijani society received new positive impetus in its development and global integration process. Azerbaijan is increasingly associated as an influential country not only in the Transcaucasian region, but also in the Eurasian space.

Over the years analyzing miscellaneous nature of this public figure of the world caliber in the international, diplomatic, economic and cultural spheres one cannot help admiring his state reformation and administration activities, multi-variant thinking in a flexible maneuvering and fast adaptation to the realities of this changing world.

It is time to reflect historical highlights of the Azerbaijani-Ukrainian relations through the prism of life and activities of Heydar Aliyev.

This book featuring the life of Heydar Aliyev (05.10.1923 – 12.12.2003), a person, who did a lot to build the foundations of a democratic state, modernize the society and make closer guaranteed sustainable future, which is actually a collective achievement, will be interesting for the diplomatic corps and a wide circle of readers interested in the unique history of the emergence of fifteen new sovereign states from the former Soviet Union.

The presented publication provides considerable information about the Azerbaijani-Ukrainian relations, interrelations of two unique national cultures and finding common interests in the politics and economics.

Readers have the opportunity to learn much under the heading «Azerbaijan-Ukraine: history, diplomacy and culture». Interesting stories of diplomatic relations between the two nations are told by the researchers Turanli Ferhad Gardashkan Ogly, Yaroslav Dashkevych, Ali Isa Umud-Ogly Damirov, Sergei Karamash and



У президії: Надзвичайний і Повноважний Посол Азербайджану в Україні Ейнулла Ядулла оглу Мадатлі, генеральний директор ДП «ГДІП» Павло Кривонос, ректор Дипломатичної академії України при МЗС України Микола Кулінич, Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Білорусь в Україні Валентин Величко, 2013 рік

Presidium: Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Azerbaijan to Ukraine Einulla oglu Matadli, Director General of the State Enterprise GDIP Pavlo Kryvonos, Rector of the Diplomatic Academy of Ukraine under the MFA of Ukraine Mykola Kulinich, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Belarus to Ukraine Valentyn Velychko, 2013

Volodymyr Serhiychuk. Azerbaijani diaspora in Ukraine and the Ukrainian diaspora in Azerbaijan as a factor of strengthening relations is considered by Oleg Krapivin in his article. The Ukrainian historian Mykola Doroshko analyzes the geopolitical environment and foreign policy of Azerbaijan. The famous diplomat and orientalist Yuri Kochubei speaks on the Ukrainian-Azerbaijani cooperation, its current situation and prospects.

The section «Rapprochement of Two Cultures» is presented by the articles of the famous Ukrainian singer Dmytro Gnatiuk «Azerbaijan is my Love!» and the renowned art historian Vasyl Turkevych «Ballet Legend of Love by Arif Melikov as a Constant of Moral Values of the East».

The book is completed by a collection of characteristics given to Heydar Aliyev by outstanding public and political figures of the past and present entitled «World about Heydar Aliyev».

The book is distinguished by a high quality graphic art. It contains a lot of photo illustrations from the archives of the Ukrinform, the Directorate-General for rendering services to diplomatic missions and the Embassy of Azerbaijan in Ukraine.

The presentation of the book «Leader of Two Epochs» in addition to a large number of scientists was attended by about thirty representatives of foreign diplomatic missions. It was opened by greetings from the Director-General of the Directorate-General for rendering services to diplomatic missions Pavlo Kryvonos and the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Azerbaijan to Ukraine Einulla Yadulla oglu Madatli. The importance of the publication was mentioned in their speeches of the Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Turkey to Ukraine Mehmet Samsar, scientist-orientalist and the Ambassador Extraordinary Plenipotentiary of Ukraine Yuriy Kochubei, the first deputy chairman of the All-Ukrainian NGO «Congress of Azerbaijanis of Ukraine» Oleg Krapivin, Director of the Information Policy Department of the MFA of Ukraine Yevhen Perebyinis, Head of the NGO «United Azerbaijani Diaspora in Ukraine» Hikmet Javadov and others. Chief Editor of the publication series of the Scientific Yearbook «Diplomatic Ukraine» Anatoly Denysenko talked about work on this issues and on future plans of the editorial board.

Presentation of the publication «Leader of Two Epochs» became another important events in commemorating the 90th anniversary of the national leader of the Azerbaijani people Heydar Aliyev.

УДК 378(477)

Петро ТАЛАНЧУК,

президент Відкритого міжнародного університету
розвитку людини «Україна»,

доктор технічних наук, професор;

Ніна ГОЛОВЧЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент ВМУРоЛ «Україна»

ПРАГНЕННЯ ДО АВАНГАРДУ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ (До 15-річчя заснування Університету «Україна»)



Бути авангардистом (від фр. *avant-garde* — передовий загін) почесно — саме оригінально-епатажний погляд на проблему може обдарувати такого новатора вічною славою. Бути авангардистом складно — адже проти модернізації традиційних, класичних способів діяльності піднімається зазвичай уся рутинна. Бути авангардистом у царині української освіти — особливо складна місія.

Проте Університет «Україна» є саме передовим українським сучасним освітянським проектом, причому за кількома критеріями: Університет «Україна» є одним з піонерів процесу створення мережі недержавних вишів в Україні; попри відсутність бюджетного фінансування, університет проголосив гуманізм і толерантність головним принципом своєї діяльності; вищий навчальний заклад створив перше в Україні університетське містечко за принципом універсального дизайну: в умовах безбар'єрного простору тут мають змогу навчатися студенти з особливими потребами — інваліди різних нозологій.

Розпочалася історія Університету «Україна» з ідеї створення в Україні вишу для інвалідів. У 1998 році цей процес ініціювали колишні радянські воїни-«афганці» (воїни-інтернаціоналісти, котрі протягом 1979–1989 років у складі 40-ї армії обмеженого контингенту радянських військ воювали в Демократичній Республіці Афганістан) з Регіонального фонду соціального захисту інвалідів м. Кіровограда. Вони запропонували створити вищий навчальний заклад для людей із особливими потребами. Неповносправні особи могли б у такому виші отримати знання і солідну фахову підготовку, мати змогу самостійно заробляти на життя, а не очікувати чиїхось подачок. Ця ідея видалася актуальною, інноваційною, а головне — гуманною, тому її було підтримано. Адже в незалежній Україні намагалися розбудувати демократичну державу, а якраз ставлення суспільства до людей з інвалідністю і визначає рівень справжньої демократії.

Протягом першого навчального року (1999–2000) в університеті навчалося 1384 студенти, зокрема і 114 осіб із інвалідністю. А вже протягом 2006–2007 навчального року контингент студентів університету становив 36 877 осіб, зокрема інвалідів — 1033, сиріт — 113, студентів із малозабезпечених родин — 1162.

З 1999 року Університет «Україна», з метою наближення ВНЗ до місця проживання інвалідів, створює низку територіально відокремлених структурних підрозділів (ТВСП), інститутів та коледжів, нині їх 31 (Білоцерківський інститут економіки та управління, Вінницький соціально-економічний інститут, Житомирський економіко-гуманітарний інститут, Карпатський інститут підприємництва, Кіровоградський інститут розвитку людини, Новокаховський гуманітарний інститут, Тернопільський коледж та ін.). 19 квітня 2005 року Університет «Україна» отримав III–IV рівень акредитації, а 2007 року виш акредитовано за IV рівнем, який підтверджено і 2013 року. У базовій структурі Університету нині діє шість інститутів (Інститут економіки і менеджменту, Інженерно-технологічний інститут, Інститут соціальних технологій, Інститут філології та масових комунікацій, Інститут права та суспільних відносин, Інститут комп'ютерних технологій), факультет біомедичних технологій і Коледж «Освіта».

Перші роки діяльності дали практичний досвід і усвідомлення необхідності нового підходу до навчання молоді з інвалідністю. Спершу, спираючись на традицію радянської школи,

що створювала для навчання таких людей закриті спеціалізовані інтернати, ми намагалися навчати насамперед інвалідів. Але трансформація посттоталітарної свідомості українського суспільства в умовах незалежності переформатувала ці завдання на основі принципів толерантності, інтеграції, інклюзії. І ми усвідомили, що не варто створювати чергове «гетто» для інвалідів на рівні ВНЗ, варто відкрити шлюзи для рівного доступу до освіти і здоровій молоді, і неповносправній на одній території водночас, але створити для цього відповідні умови.

Тому було насамперед досліджено, розроблено і впроваджено систему супроводу студентів з інвалідністю. Супровід навчання студентів з інвалідністю — це система заходів, що мають забезпечити рівний доступ до навчання, тобто знищити або принаймні мінімізувати проблеми студентів з інвалідністю у навчанні. Університет пропонує таким студентам низку послуг, якими вони можуть користуватися самостійно або з допомогою тьюторів, щоб бути успішними у навчанні. Немає єдиного та завершеного переліку заходів та послуг, який задовольняв би потреби всіх студентів залежно від виду інвалідності, тому надані рекомендації потрібно сприймати та застосовувати індивідуально і творчо. Супровід навчання студентів із особливими потребами здійснюється за такими напрямками: технічний, педагогічний, психологічний, медико-реабілітаційний, фізкультурно-спортивний, соціальний, професійна адаптація та реабілітація. Супровід розпочинається з моменту звернення людини з особливими потребами до університету й охоплює етапи підготовки до вступу, вступу та навчання у ВНЗ, передбачає підтримку зв'язків із випускниками. Усі перелічені складові системи супроводу вступають у дію поступово і можуть діяти одночасно, доповнюючи одна одну.

А трохи згодом, протягом 2008–2011 років, в університеті уведено в експлуатацію першу чергу — три багатоповерхові навчальні корпуси — першого в Україні безбар'єрного студентського містечка на вул. Львівській, 23 у місті Києві. Тобто ми створили умови для навчання неповносправної молоді в університеті разом із здоровими студентами.

Шлях об'єднання під одним дахом повносправних/неповносправних студентів непростий і не проторений в Україні. Тому вчилися всі і всьому: викладачі — інноваційним методикам, студенти — терпимості та толерантності, адміністрація — новим підходам до вирішення традиційних проблем. Для викла-

дачів інтегрованих груп було запроваджено низку семінарів-тренінгів із залученням фахівців із Росії, США, Голландії, Німеччини, Великобританії, Швеції. З метою наукового осмислення та вирішення проблем навчання осіб з інвалідністю, виховання принципів толерантності в усіх учасників навчально-виховного процесу, в університеті було організовано Міжнародну наукову конференцію «Актуальні проблеми навчання та виховання людей в інтегрованому освітньому середовищі в світлі реалізації Конвенції ООН про права інвалідів», яку проведено у 12 етапів, Всеукраїнську наукову конференцію студентів і молодих учених «Молодь: освіта, наука, духовність», яка збиралася 10 разів. За результатами їх діяльності видаються збірники тез та статей, наукова періодика, навчальні підручники, посібники, монографії. Зокрема, першою такою ластівкою став навчально-методичний посібник Таланчука П.М., Кальченко К.О., Нікуліної Г.Ф. «Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі» (2004).

Проте найбільш переконливим доказом необхідності розбудови в Україні вишів інклюзивного типу є конкретні життєві долі наших студентів. Ось, наприклад, історія «Попелюшки» Університету «Україна» Світлани Патри.

Народилася дівчинка з тяжким діагнозом «вроджена ламкість кісток» і приречена була на життя у візку назавжди. У народі таких хворих називають «кришталеві люди». Лікарі районного пологового будинку радили матері залишити дитину в лікарні, бо вона довго не проживе. Вбита фактом народження дівчинки з інвалідністю в родині, де ніколи не було подібних явищ, і цинізмом рекомендацій лікарів, мати Світлани, оговтавшись, забрала дитину в затишну домашню атмосферу. Якщо вже дитині судилося померти — то нехай це станеться серед рідних людей, а не в чужих стінах...

І мама, і тато, і бабуся, і старша сестричка оточили новонароджене дитя увагою та піклуванням, робили необхідні процедури — ванночки, масажі, добирали комплекс вітамінів та ліків. Старша сестричка ніколи не вважала Світлану немічною і ставилася до неї, як до рівної. Вона перша поклала початок інтеграції Світлани в суспільство. І сталося диво: дівчинка вчепилася за життя і стала активно розвиватися. Та якщо з хворобою батьки навчилися «домовлятися», то з фахівцями, дотичними до їхньої проблеми, — лікарями насамперед — розмовляти було складно.

Зокрема, медпрацівники до основного діагнозу Світлани додали супутній — «олігофренія», тобто інтелектуальна недорозвиненість, і це перекрило дівчині шлях до навчання. Тому програму початкової школи Світлана долала самотужки вдома разом із мамою. Директор місцевої школи, познайомившись із кмітливою меткою дівчинкою, без дозволу лікарів допомогла організувати позашкільне індивідуальне навчання у середніх класах. А коли Світлана в 16 років мала отримати «дорослу» групу інвалідності довічно, мама дала бій районній МСЕК (Медико-соціальної експертній комісії): дівчина навчається на «відмінно», видала збірку віршів, — як можна такій дитині обмежувати майбутнє терміном «олігофренія»?! «Фахівці» з комісії отетеріли від амбіцій доярки з села Волошинівка Баришівського району, зчинився скандал. Проте мама, 16 років воюючи за дитину, навчилася не лише плакати над її ліжечком, а й боротися за неї. Тому вердикт МСЕК був саме таким, як наполягала мама. І тоді Світлана, якій було вже 16 років, змогла офіційно довчитися у середній школі, щоправда, тільки до 9 класу включно. Особам з інвалідністю традиційно рекомендували обмежуватися неповною середньою освітою, оскільки вища освіта їм «не світила».

І саме в цей момент родина почула про новостворений Університет «Україна». Екстерном Світлана здолала останній бар'єр на шляху до вищої освіти — за рік опанувала програму 10–11 класів, одержала атестат про середню освіту та право на вступ до вишу. Ось як про цей етап свого життя пише сама Світлана Патра: *«Пройшовши певні опитування і тести, я поповнила студентську родину Університету «Україна». Для мене цей крок був рівнозначний якомусь перевтіленню, перетворенню, новому народженню. Було цікаво, що ж буде далі. Було навіть трішки страшно. Усе це було настільки неймовірно, що я до останнього моменту боялася повірити, що це правда, що я тепер — студентка. Доки не взяла до рук залікову книжку та студентський квиток. А вже коли «заліковка» почала заповнюватися оцінками — здебільшого «відмінно» — я зрозуміла, що і це мені до снаги.*

Варто сказати, що в групі я одна була з особливими потребами. Тож нашу групу можна було назвати інтегрованою. Для мене досвід навчання разом зі звичайними однолітками був дуже корисним, я отримала неоціненні навички спілкування, які, я впевнена, стануть мені у пригоді, адже я після навчання не збираюся, як то кажуть, «сидіти в чотирьох стінах». Для моїх одногрупників

наше спільне навчання теж пішло тільки на користь. Вони побачили, що людина з інвалідністю хоче, а головне — може ставити цілі і досягати їх. Вони вчилися толерантності. Для них уже не буде несподіванкою, якщо комусь доведеться по роботі спілкуватися із людиною з особливими потребами.

Я вчилася з величезним задоволенням, так, ніби робила якусь особливе відкриття. І так — із кожною прочитаною книгою. Я відкривала для себе цей світ та Україну в ньому, я відкривала різні сторони людського життя. Багато університетських дисциплін стали для мене улюбленими. Усе це — велика заслуга викладачів університету, зокрема — мого наукового керівника, Василя Васильовича Губарця. Що б він не викладав нам — чи то певні аспекти редагування, чи то історію видавничої справи української діаспори, — усі ці предмети не залишали мене байдужою. Усі ці предмети крок за кроком вели мене до обрання теми дипломної роботи. І коли я вирішила брати участь у конкурсі наукових робіт, Василь Васильович рекомендував мені розглянути складну проблему — інформаційні потреби людей із інвалідністю та рівень їх задоволення. Я вдячна Василю Васильовичу за те, що він направив мене на цей шлях. Адже це принесло мені перемогу в конкурсі та допомогло у виборі теми дипломної роботи. Я, отримавши певні знання з редагування та журналістики, можу оцінити потреби людей з обмеженими фізичними можливостями в інформації, ЗМІ та книгах, оцінити якість того, що пропонують, і зрозуміти, як можна вирішити проблеми, які трапляються під час спілкування людей з особливими потребами та ЗМІ. Принаймні спробувати.

Завдяки навчанню в Університеті «Україна», я, нарешті, знайшла свій шлях у професії та творчості. Я утвердилася як журналіст та письменник. Хоча мені ще багато чому потрібно навчитися, проте шлях свій я бачу ясно. І це добре. Адже «жоден вітер не буде попутним, якщо не знаєш, куди плисти». А я знаю, куди пливати. І все це — завдяки Університету «Україна» та його викладачам».

Ця історія, як краплина води, відбиває усі наші проблеми: і неготовність суспільства до справжньої демократії, і живучість радянських традицій щодо «не пущать» інвалідів до нормального життя, і відсутність розвиненої інфраструктури в державі, що формувала б умови для гармонійного життя неповносправним особам.

Але водночас ця історія увиразнює здобутки нашого вишу: ми створюємо атмосферу толерантності в навчальному середовищі, ми забезпечуємо індивідуальний підхід до навчання осіб з інвалідністю і ми підтримуємо тих людей, які зберігають основну цінність українського народу — родинну відповідальність. Адже насамперед завдяки повсякденним багаторічним зусиллям родини — мами Тетяни Костянтинівни, батька Миколи Ілліча, бабусі Раїси Силівни та сестри Оксани — Світлана має диплом (із відзнакою) спеціаліста з видавничої справи та редагування, має віддалене робоче місце як редактор офіційних веб-сайтів університету, успішно працює як журналіст, займається письменницькою діяльністю.

І таких прикладів у нас багато. Певними досягненнями в житті можуть похвалитися багато юнаків і дівчат з інвалідністю, які здобули вищу освіту саме у нашому університеті, наприклад: випускник університету 2008 року, магістр журналістики Геннадій Горовий — нині вже є членом Національної спілки письменників України, членом Національної спілки журналістів України, поетом, прозаїком, лауреатом літературної премії ім. Олеся Гончара (2012), керівником літературної студії Університету «Україна» «Горлиця»; випускник університету 2009 року, бакалавр журналістики Юрій Тітов — член Національної спілки письменників України, поет-пісняр; бакалавр видавничої справи та редагування Вікторія Скрипник — журналіст порталу Osvita.ua, поет/прозаїк, учасниця літературної студії «Горлиця»; випускник університету 2008 року Руслан Іщенко — викладач кафедри менеджменту Університету «Україна», соліст Центру художньої творчості університету; випускниця університету 2008 року Світлана Проніна — учитель вечірньої школи, автор віршів для дітей.

Міжнародне співробітництво є одним із пріоритетних напрямів державної політики України у сфері освіти, а відтак і невід'ємною складовою діяльності Університету «Україна».

Концептуально метою закладу є пошук і реалізація шляхів подальшого розвитку міжнародної співпраці з вищими навчальними закладами, державними і недержавними організаціями зарубіжних країн, а також підвищення іміджу Університету «Україна» на міжнародній арені.

Досягнення цієї мети можливе через налагодження діалогу культур, інтеграції до європейського та світового загальноосвітнього простору, глобалізації й інтернаціоналізації у відносинах.

Університет системно підходить до питання інтеграції до європейського та світового освітянського товариства, і краща ознака цього — поступовий розвиток співробітництва з відомими зарубіжними університетами різного профілю, організаціями, асоціаціями, агенціями, фондами й установами.

Університет має ділові відносини зі 123 університетами та установами із 21 країни світу: Австрії, Великої Британії, США, Німеччини, Польщі, Словаччини, Франції, Чехії, Республіки Корея, Китаю, Білорусі, Росії, країн Латинської Америки, країнами північної Африки та ін. За договірними умовами здійснюється спільна академічна, наукова, науково-методична, науково-дослідна діяльність. Так, протягом 2013 року в міжнародних заходах узяло участь 147 викладачів та 18 студентів. Слід відзначити активну роботу Інженерно-технологічного інституту (м. Київ) — 53 учасники; окремих ТВСП: Миколаївський міжрегіональний інститут розвитку людини — 16 учасників, Горлівський регіональний інститут — 12 учасників, Рівненський інститут — 61 учасник. 2013 року Університет «Україна» представлено на 126 міжнародних конференціях та семінарах.

Зокрема, одним із аспектів цієї діяльності є створення спільних академічних планів з університетами-партнерами та запровадження практики отримання подвійних дипломів (університети Литви, Чехії, Польщі, Росії).

Так, продовжується робота з Шауляйським Університетом (Литва) з пролонгацією спільного проекту «Спільні студії можливостей соціальної освіти 2-го ступеня» до створення та здійснення спільної програми зі співробітництва з українським університетом (ГАСПА) до 2016 року. За проектом отримано два міжнародних гранти, проведено п'ять міжнародних семінарів, три міжнародні конференції, створено два міжнародних видання. Структурним фондом Європейського Союзу прийнято рішення про фінансування другого етапу проекту. Спільно з Шауляйським Університетом Університет «Україна» видає англomовний журнал «Соціальне благополуччя: міждисциплінарний підхід». У ньому публікуються результати досліджень щодо освітньої та соціальної інклюзії, психології, які отримано науковцями Італії, США, Литви та України. На паритетних засадах журнал друкується двічі на рік: у червні — в Шауляйському Університеті, а в грудні — в Університеті «Україна». 28 квітня 2012 року радника президента Університету «Україна» з пи-

тань інклюзії, головного редактора українсько-литовського наукового журналу «Соціальне благополуччя: міждисциплінарний підхід» Катерину Кольченко нагороджено вищою відзнакою Шауляйського університету — золотою медаллю «За розвиток міжнародного співробітництва та спільні досягнення у науковій роботі». За програмою обміну між Університетом «Україна» та Шауляйським Університетом у Литві успішно навчаються наші студенти. Так, студентові Олексію Волкову (Інститут комп'ютерних технологій, м. Київ) запропоновано продовжити навчання ще на один осінній семестр. Ось як про це відгукується сам Олексій: *«Навчання повністю сплачує ЄС, усі ж інші витрати лягають на плечі самого студента: проїзд, проживання, харчування, дозвілля. Хоча з вільним часом для тих, хто приїхав за програмою ERASMUS, тут знають що робити. Для нас було організовано дуже багато пізнавальних, розважальних заходів. Ми відвідали багато усіляких тренінгів, нам улаштовували різноманітні екскурсії, ми грали в пейнтбол, битви розуму, з нами проводили усілякі турніри, влаштовували мега-вечірки і ще багато, багато усього.*

Студентів, які приїхали з інших країн, тут достатньо. Найнезвичайніше, мабуть, те, що всі ми з різних куточків планети і могли ділитися таким колосальним досвідом, чути історії, які в жодній книжці не прочитаєш.

Це справді неперевершено!

Основна мова Siauliai University (SU) — англійська, проте є й російськомовні дисципліни. У мене всі предмети викладалися англійською, адже це найкраща практика, ліпшої ще ніхто не вигадав. У повсякденному житті теж намагаюся говорити лише англійською. Усі викладачі тут молоді, деякі непогано говорять російською, деякі лише добре розуміють, але російською не говорять. Звичайно, можна було вивчати дисципліни мовою, яку добре знаєш, але ж тоді у чому сенс зарубіжної практики?

Одне слово — Болонська система, тобто, протягом семестру набираєш бали, пишеш контрольні, складаєш іспити, виконуєш індивідуальні завдання. Тут зовсім інший рівень, як не крути. Із викладачами спілкуватися дуже легко, вони стають твоїми друзями у прямому сенсі цього слова. Завжди можеш зателефонувати, написати електронного листа, зв'язатися по скайпу. Розклад занять для студентів гнучкий. Дисципліни оби-



Лекція професора Римської школи бізнесу Джона Вайза про підприємництво у Європі, 2013 рік
Lecture of Professor Roman School of Business John Weiss about entrepreneurship in Europe, 2013

раєш самотійно, добре, якщо вони співпадають із «домашніми». Час відвідування також обираєш зручний для себе».

Міжнародна взаємодія з вищими навчальними закладами та організаціями інших країн **в галузі інклюзивної** освіти поглиблюється постійно. Виконується проект «Інклюзивна освіта для дітей з інвалідністю в Україні» з Центром підтримки людей з інвалідністю (Канада). Триває підготовча робота щодо укладання договору про співпрацю з Університетом Північної Кароліни, США. Американська сторона зацікавлена в ознайомленні з досвідом соціально-психологічного захисту населення України та діяльності Університету. З метою обміну досвідом навчання осіб з особливими потребами за програмою «Посольство США в Україні», проректор з науки та міжнародних зв'язків Вінницького інституту професор Ф.М. Сохацький перебував у складі української делегації в США.

Східний напрям зовнішньої політики України є також надзвичайно актуальним і перспективним як у політичному, так і в економічному вимірах. Важливість поглиблення співробітни-

цтва України з державами Близького Сходу, Центральної Азії та Далекого Сходу визначається низкою об'єктивних чинників: географічною близькістю і зручністю транспортних комунікацій, економічною та політичною вагою країн регіону, можливістю отримання Україною енергоносіїв з метою диверсифікації джерел енергопостачання, взаємодоповнювальним характером економічних комплексів України і держав регіону. Університет «Україна» постійно коригує науково-навчальну діяльність відповідно до новітніх тенденцій розвитку світу та держави.

Завдяки такій діяльності 2011 року Національне інформаційне агентство Південної Кореї NIA ініціювало створення на базі Університету «Україна» унікального Центру інформаційного доступу, що є своєрідним багатофункціональним осередком, до складу якого входять інтернет-хол, тренувальна лабораторія з інформаційних технологій, кімната для семінарів та адміністративний офіс, оснащені найсучаснішою комп'ютерною технікою. Основним завданням центру є підвищення комп'ютерної грамотності населення. Саме з цією метою кожного року до України делегують корейських волонтерів-комп'ютерників, які здійснюють безкоштовне навчання наших співвітчизників.

У липні 2013 року в літній школі при Університеті «Україна» на базі ЦІД навчали створювати web-додатки «з нуля». Протягом першого тижня навчання учні школи опановували програму Photoshop, яка допомагає створювати та редагувати зображення, необхідні для візуалізації сайта, а також Flash-технології для створення функціональної анімації. Другий та третій тижні було присвячено вивченню мов програмування HTML і Java. Протягом фінального тижня навчання учні могли ознайомитися з технологіями створення Web-додатків для платформи Android, яку широко використовують у сучасних смартфонах.

Для здійснення навчання в Університет «Україна» прибула група волонтерів «IT-Agirang» з Південної Кореї на чолі з професором Чунг Чіонзького Університету паном Вон Бо Шімом. Навчання здійснювалося англійською мовою, що не завадило учням школи — а серед них були люди віком від 15 до 40 років — опанувати програму і продемонструвати гарні результати під час виконання підсумкових завдань.

А з 2012/13 навчального року в університеті розпочала свою діяльність кафедра сходознавства, що готує і випускає студентів за напрямом підготовки: 6.020303 Філологія. Мова і література

(арабська, китайська, турецька, японська). Новий підрозділ університету очолив Туранли Ферхад Гардашкан Оглу, кандидат історичних наук, доцент.

На науково-практичній конференції «Масово-комунікаційні процеси в сучасному світі», яка проходила в рамках відзначення Міжнародного дня толерантності ЮНЕСКО, відбулася презентація новоствореної кафедри сходознавства Інституту філології та масових комунікацій Університету «Україна». Почесним гостем заходу був Кочубей Юрій Миколайович, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО Дипломатичної академії України при МЗС України, провідний науковий співробітник Інституту сходознавства імені А. Кримського НАН України. На конференції обговорювали питання, які визначено пріоритетними в навчальній та науковій діяльності кафедри, зокрема: комплексна наукова тема «Проблеми методології дослідження мов, літератури, історії, філософії та культур народів Сходу»; «Проблеми методології дослідження тюрксько-арабографічних текстів»; «Суспільно-політична доктрина країн Чорноморсько-



Надзвичайний і Повноважний Посол Арабської Республіки Єгипет в Україні
Й.П. Усама Тауфік Юсеф Бадр в Університеті «Україна» (2013)
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Arab Republic of Egypt in Ukraine
H.E. Osama Taufik Youssef Badr at the University «Ukraine» (2013)

Каспійського регіону: забезпечення міжкультурного діалогу, економічна та військова стратегія (проблема забезпечення енергетичної безпеки України: посилення південно-східного вектора міжнародних відносин)».

У рамках розширення співпраці з країнами Сходу навесні 2013 року до Університету «Україна» з офіційним візитом завітав Надзвичайний і Повноважний Посол Арабської Республіки Єгипет в Україні Й.П. Усама Тауфік Юсеф Бадр. Як з'ясувалося під час зустрічі посла з представниками університету, сфера взаємних зацікавлень України та Єгипту торкається не лише освітньої галузі, а й науки, культури, інженерних технологій і навіть бізнесу. Результатом переговорів стала попередня домовленість про співпрацю, яку представники української і єгипетської сторін планують реалізувати вже найближчим часом.

Наші студенти гідно представляють університет і на міжнародних спортивних змаганнях. Так, студент Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна» Р.В. Якубовський у Чемпіонаті Європи 2012 року з плавання (м. Дортмунд, Німеччина) посів 2-ге та 4-те місця (4x100 м к/п), (200 м бат); в Чемпіонаті світу з плавання (м. Коїмбр, Португалія) 3-тє місце (4x100 м к/п), 8-ме місце (200 м бат), 8-ме місце (50 м в/с); на Міжнародному турнірі з плавання серед глухих спортсменів (м. Євпаторія, Україна) 2-ге місце (200 м бат).

У Фінляндії 2012 року проходив фінал Кубка світу із зимових видів серед спортсменів з ураженнями опорно-рухового апарату. У складі збірної України виступили помічник ректора Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна», заслужений майстер спорту України Юрій Костюк та студентка спеціальності «Правознавство» Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна», заслужений майстер спорту України Юлія Батенкова. Спортсмени на цих престижних змаганнях завоювали чотири золоті медалі. Юлія першою фінішувала у лижній спринтерській гонці та на дистанції 20 кілометрів, а також в естафетній гонці вони разом виборили золоту нагороду.

У Чемпіонаті світу з баскетболу серед спортсменів-інвалідів із вадами слуху «Інваспорт», що проходив 14–25 вересня 2011 р. у м. Палермо, Італія, брав участь студент спеціальності «Фізична реабілітація» Інституту соціальних технологій Університету «Україна» (м. Київ) В. Ігнатенко.

Усі заходи міжнародної спрямованості, що відбуваються в університеті, націлені на реалізацію сучасної політики і стратегії держави, спрямованої на подальшу розбудову національної системи вищої освіти, адаптацію її до соціально орієнтованої економіки, інтеграцію у європейське і світове співтовариство.

Напрацювання засад корпоративної культури Університету «Україна» обумовлено інноваційними підходами до вирішення багатьох проблем і є одним із важливих аспектів діяльності вищої освіти нині.

Вищий навчальний заклад, зокрема й Університет «Україна», функціонує насамперед як важлива суспільна інституція, і тому його діяльність значною мірою регламентується Конституцією України, законами про освітню і наукову діяльність, підзаконними актами, що ухвалюються урядом і міністерствами тощо. Це так зване правове поле, на якому працюють освітяни — орачі й сіячі.

Проте кожен освітній проект напрацьовує свою специфіку, що пояснюється нині терміном «корпоративна культура». Саме в другій половині ХХ століття почали з'являтися перші відносно чіткі визначення поняття «корпоративна культура», яке тлумачиться як унікальна сукупність норм, цінностей та переконань, що визначають спосіб об'єднання груп і окремих особистостей в організацію для досягнення поставлених цілей.

Проблематику формування і розвитку корпоративної культури саме в системі вищої освіти в сучасній науковій літературі досліджено недостатньо. Проте феномен корпоративної культури науково-педагогічних працівників і майбутніх фахівців набуває особливого значення у вищій школі України у зв'язку з теперішнім переосмисленням принципів побудови освітньо-виховного процесу, організації науково-дослідної роботи, переоцінкою історичного минулого українського народу, поверненням культурно-історичних традицій соціуму, запровадженням нових моделей підготовки випускників вищих навчальних закладів тощо.

Огляд літератури щодо вивчення і дослідження проблем корпоративної культури у ВНЗ пострадянського періоду дає змогу зробити висновки про те, що найфундаментальніший підхід здійснено у Комплексній програмі розвитку Національного дослідницького Томського політехнічного університету (ТПУ, Росія)¹. Тут системно досліджується й описується корпоративна культура університету, а потім, на основі результатів цієї роботи, визна-

чаються й реалізуються проекти комплексної та цільової програм, метою яких є виведення ТПУ на світовий рівень.

Саме такий підхід застосовується і в Університеті «Україна» з урахуванням, звичайно, нашої специфіки, державної приналежності, профільності закладу тощо.

Важливим компонентом корпоративної культури є **бачення** як найбільш загальна категорія будь-якої моделі організації людської співпраці, зокрема й навчального закладу. Щодо Університету «Україна», то передусім — це унікальний університет світового рівня, який працює на основі принципів інклюзивної освіти та зорієнтований на кадрове забезпечення і розроблення нових технологій для ресурсоефективної економіки та сучасної гуманітарної сфери. Університет є і залишається відкритим для молоді неоднакового рівня підготовки, диференційованих соціальних можливостей та різного стану здоров'я. Він свідомо взяв на себе зобов'язання навчати людей із особливими потребами. У цьому його унікальність.

Організаційно він буде розгалуженою системою, яка пошириться на всю Україну (базова структура у м. Києві і територіально відокремлені структурні підрозділи (ТВСП) у всіх регіонах), виглядатиме, як гроно винограду (англ. *Cluster* — *кластер* — скупчення), та в сукупності вирішуватиме широкий спектр завдань. Зокрема, в університеті буде створено освітнє середовище світового рівня, яке здатне генерувати професійну еліту для найважливіших галузей економіки та гуманітарної сфери шляхом магістерської підготовки в партнерстві з провідними університетами світу та виробничими структурами. Здійснити це бачення можна за кількох умов, однією з яких, причому найважливішою, є фінанси. Тому університет-мрія відбудеться, якщо ми створимо належне фінансування, яке в наших умовах можливе за рахунок інтеграції сотень і сотень джерел надходження.

Довгострокове бачення перспектив розвитку організації та рівня її домагань служить базою для формулювання **місії організації**. Місію Університету «Україна» можна визначити як якісну доступну вищу освіту для людей, які прагнуть повної особистісної самореалізації на користь суспільства.

Важливим моментом є формування **кредо підприємства**, що покликане висвітлити «вищі» прагнення організації. Кредо Університету «Україна» — приносити людям добро, робити їх щасливими.

Підвищенню «корпоративного духу», активності організації в її діяльності та в прагненні до змін сприяє «зухвала» мета.

Є зухвала мета і в Університету «Україна» — отримати кредит у кілька сотень мільйонів євро на 25–30 років під 1,0–1,5% річних. Така мрія — не утопія, а реалії навчальних закладів країн Європейського Союзу. Для прикладу, наш партнер — Університет прикладних наук Верхньої Австрії — має кредит у сумі 100 млн євро на 30 років під 1,5% річних (порівняйте наші умови — кредит дається до 3-х років, річний відсоток — від 22 до 30%).

Отримавши європейський кредит, ми значно пришвидшимо втілення «бачення» в реальне життя. Насамперед у двічі-втричі буде збільшено аудиторно-лабораторний фонд із новітнім обладнанням, побудовано сучасне житло для викладачів і гуртожитки готельного типу для студентів, студентів з інвалідністю, студентів-іноземців. Паралельно зі створенням матеріально-технічної бази стане можливим розширення спектра спеціальностей до 80–90 найменувань, серед яких будуть фундаментально-природничі, інженерно-технологічні, економічні, юридичні і гуманітарні напрями підготовки. Вартість житла для викладачів буде дуже низькою. Це дозволить оголосити конкурс на провідні посади й дібрати із науковців усєї України 250–270 провідних учених у відповідних галузях, які разом і зроблять прорив Університету «Україна» на світову освітню орбіту. Це необхідно зробити тому, що особливою, найважливішою складовою подальшого бурхливого розвитку Університету «Україна» є якість науково-педагогічних кадрів. Залучивши до навчання студентів, відомих учених і педагогів як з України, так і з інших країн, ми створимо передумови підготовки першокласних фахівців та посіємо добірні наукові зерна, які дадуть багатий урожай.

Цей же кредит дозволить створити низку виробництв університету, які почнуть продукувати якісні товари і послуги, розроблені вченими університету. Маючи високий науковий потенціал, першокласну професійну підготовку фахівців, найвищу якість товарів і послуг, Університет «Україна» засяє на освітньому небосхилі, як зірка першої величини. Його випускники посядуть командні висоти у державному управлінні, економіці, суспільному житті. Серед них будуть депутати, міністри, прем'єри, президенти, лауреати престижних премій, зокрема і Нобелівської.

Процес розбудови корпоративної культури в Університеті «Україна» має свою специфіку.



Візит представників Римської школи бізнесу до Університету «Україна» (2013)
Visit of the Roman School of Business to the University «Ukraine» (2013)

По-перше, Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» — вищий навчальний заклад недержавної форми власності. Це означає, що він не має нині ні державного замовлення на підготовку фахівців, ні фінансування з державного бюджету на будівництво та експлуатацію матеріально-технічної бази. Тому його корпоративна культура повинна формуватися з урахуванням двох практично протилежних факторів. З одного боку, це монетарна культура досягнення результатів на ринку освітніх послуг — культура конкурентної боротьби, а з іншого — це традиційно немонетарна академічна культура, заснована на створенні, збереженні і зростанні педагогічних цінностей. Тому, розробляючи свою корпоративну культуру, Університет «Україна» повинен об'єднати дві траєкторії її формування: зовнішньоекономічний успіх, рейтинги, презентабельність, показники успішності своєї діяльності з основних напрямів роботи тощо, тобто комплекс монетарних заходів, які забезпечують конкурентоспроможність, та внутрішній — підтримка і розвиток професійної діяльності, що має за основу немонетарні гуманістичні цінності педагогіки.

По-друге, Університет «Україна» є освітнім комплексом, що має комбінований лінійно-функціональний тип організаційної структури, яка ускладнюється тим, що формується з багатьох

громад — до науково-педагогічного, навчально-допоміжного й адміністративно-господарського персоналу додаються слухачі різних курсів, семінарів, тренінгів, підготовчих відділень, абітурієнти, студенти тощо. Саме ця громадськість щороку оновлюється, що ускладнює процес упровадження і ретрансляції елементів корпоративної культури. Постійно змінюється ситуація на освітньому ринку та політична обстановка в країні, що вимагає вчасного реагування, керування інноваціями і змінами не тільки у навчальному процесі, а й у корпоративній культурі.

По-третє, стратегічною метою Університету «Україна» є створення та розбудова потужного навчально-науково-дослідницько-виробничого комплексу — кластеру, до складу якого входять уже існуючі ТВСП, науково-дослідні інститути, лабораторії, експериментальні виробництва, впроваджувальні структури, коледжі, і до якого постійно приєднуються все нові й нові елементи зі своїми уявленнями про корпоративну культуру.

Ця обставина вимагає уважного ставлення до збереження раціональних надбань корпоративної культури або її елементів новими організаціями, що приєднуються до Університету «Україна», з одного боку. А з іншого боку, треба бути уважним, щоб ці надбання не розчинили базові цінності ядра університету і не змінили напрям його розвитку.

Тобто корпоративна культура є багатогранною, що складається із *субкультур та контркультур*. В Університеті «Україна» всі ці прояви існують разом, переплітаючись. *Панівна корпоративна культура* охоплює провідні цінності, яких дотримується більшість членів організації, а серед субкультур можна виділити принаймні три різні типи: підсилюючу, ортогональну та контркультуру. *Підсилююча субкультура* належить керівній частині організації та підсилює основні цінності домінантної культури. *Ортогональна субкультура* належить тим членам організації, які, підтримуючи основні цінності домінантної культури, мають при цьому і свою особливу культуру, яка є неконфліктною (наприклад, цінності певних регіональних філій Університету «Україна» тощо). *Контркультура* має цінності, що суперечать деяким або всім цінностям домінантної культури. Контркультури не завжди є функціонально негативними. Вони виконують і деякі позитивні функції, зокрема сприяють розвитку інновацій. Прикладів таких проявів у нашому закладі більше ніж достат-

ньо. Так, розгалужена система студентського самоврядування в університеті виконує часом саме функцію контркультури.

Здатність підприємства створювати власні організаційні цінності, що об'єднують зусилля всіх його структур, є одним із найглибших джерел успіху.

По-четверте, для Університету «Україна» специфічною є та обставина, що при наданні освітніх послуг усім громадянам без винятку, акцентуюча увага приділяється громадянам із особливими потребами, до яких ми відносимо інвалідів, дітей-сиріт, особливо обдарованих дітей і громадян із соціально незахищених родин.

Слід зазначити таке: на початку своєї діяльності (наприкінці ХХ століття) Університет «Україна» наголошував на необхідності надання освітніх послуг інвалідам значною мірою із милосердя і морально-етичних міркувань. Нині найближчим часом в університеті буде виключено з ужитку термін «люди з особливими потребами» через інтенсивну інвалідизацію суспільства: за деякими прогнозами, в Україні до середини ХХІ століття відсоток інвалідів серед населення може сягнути цифри 30%. За таких умов суспільство загалом вже матиме «особливі потреби», і професійна підготовка інвалідів стане об'єктивною необхідністю, що матиме на меті органічне включення їх у виробничий процес та покриття дефіциту робочої сили.

Щоб виконати поставлене завдання — вивести Університет «Україна» в число найкращих вітчизняних ВНЗ, а потім і на світову освітянську орбіту, необхідно виконати титанічну роботу. Тому розроблено «Комплексну програму розвитку Університету «Україна» (КПР УУ) (2013–2025 рр.)».

Комплексна програма розвитку Університету «Україна» — фундаментальний документ, затверджений зборами засновників і вченою радою університету, що визначає стратегію й основні напрями вдосконалення освітньої, науково-дослідницької, виробничо-господарської, фінансово-економічної та управлінської діяльності на тринадцять років, а також визначає пріоритети при вирішенні проблемних ситуацій у діяльності університету з визначенням термінів і відповідальних за їх виконання.

І вже попередні підсумки щодо результатів вступної кампанії 2013 року дають змогу робити певні висновки та поетапно коригувати проблемні аспекти діяльності університету.

Як засвідчує досвід, конкурентна боротьба серед вишів України щодо формування контингенту студентів визначається насамперед

авторитетом університету в потенційних першокурсників, кількістю бюджетних місць для навчання, поінформованістю випускників середніх шкіл про спектр спеціальностей, матеріально-технічну базу вишу, відгуки про цей ВНЗ випускників різних поколінь. Наприкінці липня в усіх ЗМІ оприлюднено інформацію Міністерства освіти і науки (МОН) України про лідерів вступної кампанії-2013 в Україні: ними традиційно стали брендові національні університети зі столітніми традиціями — КНУ імені Тараса Шевченка, НТУУ «КПІ» в Києві та Львівський національний університет імені Івана Франка².

Жоден ВНЗ недержавної форми власності не склав донині конкуренції традиційним лідерам української освіти. І справа тут не лише у відсутності бюджетної форми навчання, наявності потужних наукових шкіл та ефективних навчально-виховних методик. Посттоталітарне українське суспільство ще не готове масово продукувати та сприймати насправді демократичні альтернативні проекти на всіх рівнях, зокрема і в царині вищої освіти. Донині в Україні ще не сформовано культуру сприймання вишу недержавної форми власності: у пострадянському суспільстві домінує упереджене ставлення до ВНЗ такого типу; а у чиновників від освіти — бажання все заборонити.

Так, наприклад, співзасновник університету Київська міська державна адміністрація (КМДА) повністю ухилилася від фінансової підтримки наших студентів — людей з особливими потребами. Станом на 01.07.2013 р. заборгованість Головного управління соціального захисту населення виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) перед Університетом «Україна» за навчання студентів в рамках програми «Турбота. Назустріч киянам» становила 6,8 млн грн.

Так само, згідно з рішенням Конкурсної комісії КМДА по відборі проектів для фінансово-кредитної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності в м. Києві, між ПАТ «КБ «Хрещатик», Головним управлінням з питань регуляторної політики та підприємництва виконавчого органу Київради (Київської міської державної адміністрації) та Університетом «Україна» було підписано кредитні договори про надання університету фінансово-кредитної підтримки для будівництва власних навчальних приміщень. Заборгованість Головного управління зі сплати відсотків за користування кредитними коштами становить 17,5 млн грн.



Таким чином, сумарний борг КМДА перед університетом станом на 1 липня 2013 року становив 24,3 млн грн.

Проте за непростих економічних умов та відсутності державного замовлення, наявності чисельних боргів низки юридичних осіб за сплату навчання студентів пільгових категорій (інвалідів, сиріт, напівсиріт, малозабезпеченої молоді), необхідності виплачувати кредитні зобов'язання, попри нелояльне ставлення певної частини суспільства до нетрадиційних форм навчання, Університет «Україна» розвивається.

Так, у ЗМІ оприлюднено дані МОН щодо найпопулярніших спеціальностей серед вступників 2013 року. Найбільше заяв цього року подано на такі спеціальності — філологія, правознавство, фінанси і кредит, менеджмент, економіка підприємств, облік і аудит, комп'ютерні науки, туризм, комп'ютерна інженерія, маркетинг³.

Усі ці спеціальності представлено у спектрі освітніх послуг Університету «Україна», тобто ми оперативного, вчасно і гнучко реагуємо на запити сучасного суспільства. Більше того, управління маркетингу університету моніторить ринок освітніх послуг, досліджує його перспективи, і тому у нас уже проліцензовано напрями/спеціальності, що через рік-два стануть топовими, затребуваними на ринку праці: екологія та охорона навколишнього середовища; мікробіологія та вірусологія; хімічні техно-

логії тугоплавких неметалевих і силікатних матеріалів; фізична реабілітація та інші. Запроваджуються нові форми навчання: дистанційна; одночасна підготовка фахівців із двох спеціальностей: одна — на денній формі навчання, друга — заочно.

У 2013 році за пропозиціями працевластувачів в Україні збільшено державне замовлення на точні науки — зокрема, нанотехнології. І тут ми на часі: в Університеті «Україна» одним із напрямів досліджень наукової школи доктора хімічних наук, професора, завідувача кафедри хімії та новітніх хімічних технологій В.В. Малишева є «Хімія та синтез наноматеріалів і наноструктур, наноелектрохімія». У розвитку цього напрямку активну участь беруть співробітники кафедри та науковці відділу високотемпературного електрохімічного синтезу Інституту загальної та неорганічної хімії НАН України.

За підсумками вступної кампанії 2013 року, як показали дослідження маркетологів Університету «Україна», виконання ліцензійного обсягу щодо набору вступників до ВНЗ у 2013/14 навчальному році в цілому по Україні складає 24%; загалом по всіх ВНЗ Києва (135) — 18%; по всіх державних ВНЗ Києва (із держзамовленням) — 28%; по недержавних ВНЗ м. Києва (без держзамовлення) — 11%, — а в Університеті «Україна» (без держзамовлення, з урахуванням виконання ліцензійного обсягу в базовій структурі університету в м. Києві та ТВСП) — 32%. Тобто цілеспрямована систематична робота колективу університету щодо розвитку та підвищення якості усіх видів діяльності дає позитивні результати.

Нові університети повинні бути актуальними, на часі, мають напрацьовувати авторитет, гнучко реагувати на всі інновації, постійно бути в інформаційному полі, вести конструктивний інтерактивний діалог із потенційними споживачами освітніх послуг.

Отже, за п'ятнадцять років діяльності Університет «Україна» здолав шлях від ВНЗ авангардного типу до ВНЗ класичного зразка, але при цьому зберіг закладену при його заснуванні своєрідність. Університет «Україна» нині — це класичний виш інноваційного типу, що розбудовує в освітньому просторі посттоталітарної держави модель толерантного, демократичного суспільства. Університет «Україна» — університет з амбітними цілями, що прагне стати в одну лінію з провідними вітчизняними та світовими освітніми брендами.

¹ Комплексная программа развития Национального исследовательского Томского политехнического университета на 2010 год [Текст] / Национальный исследовательский Томский политехнический университет. — Томск: ТПУ, 2010. — 30 с.

² Захарова А. Самыми популярными направлениями у абитуриентов стали филология, право и финансы // Сегодня.ua. — 12 Августа 2013, 07:41. — [Электрон. ресурс]. — Режим доступа: <http://www.segodnya.ua/ukraine/Samymi-populyarnymi-napravleniyami-u-abiturientov-stali-filologiya-pravo-i-finansy-453383.html>

³ Голос України. Інформаційний портал. — 11.07.2013. 13:56. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: <http://golosukraine.com/publication/kultura/osvita/14053-tabachnik-hoche-karati-abituriyentiv-za-spisuvanny/#.Uik8yDVyZ8E>

Анотація. Висвітлено діяльність Університету «Україна», який здолав шлях від ВНЗ авангардного типу до ВНЗ класичного зразка, але при цьому зберіг закладену при його заснуванні своєрідність, це класичний виш інноваційного типу, що розбудовує в освітньому просторі модель толерантності та демократичності.

Ключові слова: виш, українська освіта, Університету «Україна».

Аннотация. Отражена деятельность Университета «Украина», который преодолел путь от ВУЗА авангардного типа к ВУЗУ классического образца, но при этом сохранил заложенное при его основании своеобразие, это классический вуз инновационного типа, который формирует в образовательном пространстве модель толерантности и демократичности.

Ключевые слова: вуз, украинское образование, Университет «Украина».

Summary. Article deals with the University «Ukraine», which overcame the path from high school to college avant-garde type of classic sample but it retained its foundation laid in originality, it's a classic university innovative type that develops in the educational space model of tolerance and democracy.

Key words: Ukrainian Education, University «Ukraine».

Petro TALANTCHUCK,

the president of the University «Ukraine»,

doctor of technical sciences, professor;

Nina GHOLOVCHENKO,

candidate of pedagogical sciences, associate professor

**STRIVING TO THE FOREFRONT
OF THE UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM
(To the 15th anniversary of the foundation
of the University «Ukraine»)**

To be an avangardist (derived from French. *avant-garde*– spearhead) is an honorable thing. It may present such innovator with the special, nontraditional approaches to the problem solving, with eternal glory. To be the avangardist is difficult — because all who have remained behind are usually opposed to the modernization of the traditional classical ways of activity. To be an avangardist in the sphere of Ukrainian education is an especially complicated mission.

However, the University «Ukraine» is precisely the best Ukrainian modern project of getting higher education, with several criteria. The University «Ukraine» is one of the pioneers in the process of creating a network of private universities in Ukraine. Despite of the lack of budget funding, the University declared humanism and tolerance as the main principles of its activity.

The higher educational institution for the first in Ukraine created University campus according to the principle of universal design: where in the conditions of no-barrier space the students with special needs and invalids of different nosologies have the opportunity to study.

History of the University of «Ukraine» started with the idea of creating in Ukraine The University for invalids. In 1998 this process was initiated by the former Soviet soldiers-«Afghans» (warriors-internationalists, who during the 1979–1989 in the 40th

army of the limited contingent of Soviet troops fought in the Democratic Republic of Afghanistan) from the Regional Fund of social protection of invalids in the city of Kirovohrad.

They proposed to establish a higher educational institution for people with special needs. For people who cannot take care of themselves could in such universities gain the knowledge and solid professional training, to get them to make a living and not expect someone's miserable pittances.

This idea was relevant, innovative, and what is the most important humane and it was supported.

After all, the independent Ukraine attempted to build a democratic state, and we know that the level of genuine democracy is determined exactly from the attitude towards people with disabilities.

At the first academic year (1999–2000) 1384 students, including 114 individuals with disabilities studied at the University. And in 2006–2007 academic year the contingent of the University students has already totaled 36 877 persons, including 1033 – the disabled, 113 orphans, 1162 students from poor families.

Since 1999, the University «Ukraine», with the aim of approaching the University to the places where the invalids are living creates a number of geographically separated structural divisions (TSSS), institutes and colleges which amount is now 31: «Institute of economics and management» of Bila Tserkva, «Vinnytsa socio-economic institute», «Zhytomyr institute of economics and humanities», «Carpathian institute of enterprise», «Kirovograd institute of human development», «Novokahatskij institute for the humanities», «Ternopyl college» and others.



On April 19, 2005 the University «Ukraine» received the III–IV level of accreditation and in 2007 it had been accredited for the IV level which was confirmed in 2013.

There are seven institutes in the basic structure of the University «Ukraine»: «Institute of economics and management», «Engineering and technological institute», «Institute of social technologies», «Institute of philology and mass communications», the «Institute of law and public relations», «Institute of computer technology», the «Faculty of biomedical technologies» and College «Education».

The first years of the University activity has given us practical experience and awareness of the need for a new approach to the training of young people with disabilities.

First, drawing on the tradition of the Soviet school which created closed hospices for training people with disabilities, we tried to teach precisely invalids.

But the transformation of post totalitarian consciousness of the Ukrainian society in the conditions of independence has reformed these tasks on the basis of the principles of tolerance, integration and inclusion.

And we realized that we should not create another «ghetto» for disabled people at the level of the University, but we should open the floodgates for equal access to education of people who cannot take care of themselves together with the healthy youth in the same area and at the same time, by means of creating the appropriate conditions for this. Due to the fact a system of support and maintenance for the students with disabilities was first explored, developed and implemented.

Support for students with disabilities — is a system of measures that should ensure equal access to education, that is, to destroy or at least minimize the problems of students with disabilities in education.

The University offers a range of services to students so that they can use it on their own or with the help of tutors, to be successful in learning.

We can't find any complete list of activities and services that could meet the needs of all students, depending on the type of disability that is why the provided recommendations must be perceived and applied individually and creatively.

Support for learning of students with special needs is carried out in the following areas: technical, pedagogical, psychological,



Представники Росії, Казахстану, Данії, України на Міжнародному форумі з проблем освіти дорослих, Університет «Україна»
Representatives from Russia, Kazakhstan, Denmark, Ukraine at the International Forum on Adult Education, University «Ukraine»

medical, rehabilitation, physical culture and sport, social, professional adaptation and rehabilitation.

Support begins from the moment of recourse of a person with special needs to the University and covers all phases from pre-accession, accession and training in the University and provides support for ties with University graduates. All listed components of support system come into action gradually and can act simultaneously, complementing one another.

And a little later, during 2008–2011, three multistoried buildings of the first barrier-free education student village were put into operation in the University on the L'vivska Street, 23 in Kyiv.

That is, we have created the conditions for the training of disabled youth at the University along with practically healthy students.

The way of uniting practically healthy and disabled students at one University is a challenging and offbeat in Ukraine. Because of it we got into a state of studying all and everything: tutors were studying innovative techniques, students how to be patient and tolerant, the authorities — new approaches to solve traditional problems.

It was offered a number of training workshops involving experts from Russia, the United States, Holland, Germany, United Kingdom and Sweden for the teachers of the integrated groups. On the purpose to scientific understanding and problem-solving training of the persons with disabilities and upbringing of the principles of tolerance in all participants of the educational process in the University the International scientific conference «Actual problems of teaching and education of people in integrated educational environment in the light of the implementation of the UN Convention on the rights of persons with disabilities» has been held 12 times there. The all-ukrainian scientific conference of students and young scientists «Youth: education, science, spirituality», has been held for 10 times. As a result of such conferences there are collections of abstracts and articles published in scientific periodicals, tutorials, manuals and monographs.

In particular, the emergence the appearance of educational-methodical manual by Talanchuk P.M., Kol'chenko K.O., Nikulina G.F. «The support of the education of students having special needs in integrated educational environment» (2004) became the first such step.

However, the most compelling evidence of the need to build in Ukraine the inclusive type university is the concrete life of our students. There is, for example, the story of «Cinderella» of the University «Ukraine» Svetlana Patra.

A girl was born with a serious diagnosis of the «innate fragility of bones» and she was doomed to a life in a wheelchair forever. As they say, such patients are called the «crystal people». The physicians of regional hospital advised her mother to leave the child in the hospital, because she would not live for a long time.

Destroyed by the fact of birth of the girl with disabilities in the family where it has never been similar phenomena, and by cynicism of the doctors' recommendations, recovered Svetlana's mother took the baby into cozy home atmosphere. If the child is destined to die, then let it happen at home among the native people, but not among the hospital walls.

Either mom or dad so as grandmother and older sister showered the newborn child with attention and care doing the necessary procedures — taking baths, making massages, giving the fixed number of vitamins and the complex of medications. Older sister has never considered Svetlana to be disabled but equal to her. She was the first to initiate the Svetlana's integration into society. And the

miracle happened: the girl liked to live and she began develop actively. And if her parents have learned how to «negotiate» with the disease, it was difficult for them to talk with specialists and first of all with doctors about their problem. In particular, the paramedics to the main Svetlana's diagnosis added collateral — «mental retardation», i.e. intellectual immaturity and just this became the barrier for the girl on her way to cooperative learning.

Because of this the elementary school program Svetlana overcame together with mom at home. The director of the local school, having got acquainted with smart and witty girl, without doctors' permission helped organize the individual tuition of the secondary education at her home.

And when Svetlana at her 16 had to get «adult» group of disability for life, mama protested against it in the district MSEK (Medical and social expert commission): the girl answered at school on excellent grades only and had already published a collection of her poems. How can the future of such a child be limited with the term «mental retardation»?!

«Experts» from the commission were struck by the milkmaid's insistence from the village Voloshnivka of Baryshivka district on another diagnosis. The scandal arose. But mom having been fighting for her child for 16 years has learned not only how to cry over her bed, but how to fight for her child. So the MSEK verdict was exactly the same as her mom insisted. And then Svetlana, who has already been 16 years old managed officially to finish secondary school, however only 9 classes inclusively.

Persons with disabilities have traditionally been recommended to limit their education up to the incomplete secondary education because they were not allowed to get higher education.

And it was at the time when the family heard about the newly-created University «Ukraine». Svetlana overcame the last barrier on her path to higher education — for the year without regular attendance of the school lessons she herself gained proficiency in the program of 10–11 forms. She received the certificate of secondary education and the right to admission to the University.

Here's how Svetlana Patra writing about this period of her life:

«Having passed certain surveys and tests, I became a student of the family of the University «Ukraine». For me, this step was equivalent to the re-embodiment, transformation and a new birth.

I wondered what would happen next. There was even a little scary. All of it was so unbelievable that I to the last moment was afraid to believe that it is true that I am a student now.

Only when I took the student's record book into my hands and found there mostly excellent grades I realized that study at the University was also my task.

It is worth to say that in the group where I was studying I was the only one person with special needs. Therefore, our group can be called integrated.

For me the experience of training together with my peers was very helpful. I gained invaluable skills, which I'm sure will be useful to me, because after my training I'm not going, as they say, «sitting in four walls».

For my group-mates our common training also was the only benefit. They saw that a person with a disability wants and can set goals and achieve them.

They were learning how to be tolerant. It won't be a surprise for them if someone has to communicate with a person with special needs at their job.

I studied with great pleasure as if I was discovering something special. And I had the same feeling with every book I had read. I have opened this world and Ukraine in it for myself. I opened the different sides of human life.

Many University disciplines became the favorite for me. All this is a great merit of the University teachers including my supervisor, Mr. Gubarets Vasil Vasylovych.

Whatever he taught us — whether certain aspects of editing or history of publishing of the Ukrainian diaspora, — all these subjects did not leave me indifferent.

All of these disciplines step by step led me to the title of my theme in the diploma thesis. And when I decided to participate in the contest of scientific works, Vasil Vasylovych encouraged me to consider a complicated problem «Informative needs of people with disabilities and the level of their provision». I am grateful to Vasil Vasylovych for that he has sent me to this path.

It brought me the victory in the contest and helped in my choosing the theme of diploma thesis. Having got some knowledge of editing and journalism I can appreciate the needs of people with disabilities in the information, mass media and books. And assess the quality of what is offered and moreover I understand how we

can solve the problems that occur during communication of people with special needs and the mass media.

At least I can try.

Thanks to the tuition at the University «Ukraine» I finally found my way into the profession and creativity. I was established as a journalist and a writer. Though I still need to learn a lot more but I see my way clearly. And it's good. Because «there is no wind that will be favorable if you do not know what direction to float». But I know where to go. And all this is due to the University «Ukraine» and its tutors».

This story, like a drop of water, reflects all of our problems: the unwillingness of the society to genuine democracy, and survivability of some Soviet traditions such as «don't let» people with disabilities to live a normal life, and the lack of developed infrastructure in the state, which would create favorable conditions for harmonious life for people with special needs.

But at the same time this story underlines the achievements of our University: we create the atmosphere of tolerance in the educational environment, we provide an individual approach to the training of persons with disabilities, and we support those people who retain the primary values of the Ukrainian people such as the family responsibility.

Thanks to the long-term daily efforts of all members of the family: of mother Tatyana Konstyantynivna, of father Nikolai Ilyich, of granny Raisa Sylivna and of sister Oksana — Svetlana has a diploma (with honors) as a specialist with degree in publishing and editing, and works at home as the editor of the official websites of the University, and continue working successfully as a journalist, poet and writer.

And we have many such examples. A lot of boys and girls with disabilities who received higher education in our University, can boast about specific achievements in their life, for example: University graduate in 2008, m.a. in journalism Gennadii Gorovyi — now he is a member of the National union of writers of Ukraine, a member of the National union of journalists of Ukraine, poet, prose writer, winner of the literary prize named after Oles' Honchar (2012) and the leader of the literary studio «Dove» at the University «Ukraine».

Another University graduate (2009), bachelor of journalism Yurii Titov is a member of the National union of writers of

Ukraine, a poet and singer; bachelor of publishing and editing Victoria Skrypnyk is a journalist of portal «Osvita.ua», a poet/novelist and a member of literary studio «Dove»; the University graduate (2008) Ruslan Ishchenko is a tutor in Management department at the University «Ukraine» and a soloist of the artistic creativity of the University; a University graduate (2008) Svetlana Pronina is a teacher of the evening school and the author of poems for children.

International cooperation is one of the priority directions of state policy of Ukraine in the sphere of education and an integral part of the University «Ukraine».

Conceptual goal of the University is in finding and implementing ways of further development of international cooperation with Institutions of higher education, governmental and non-governmental organizations of foreign countries, as well as improving the image of the University «Ukraine» on the international arena.

Achieving this is possible through a dialogue of cultures, integration into the European and world educational space, globalization and internationalization in the relationship. The University as a system is suitable to the issue of integration into the European and world educational community, and the best indication of this is the gradual development of cooperation with famous foreign Universities in various fields, organizations, associations, agencies, international funds and institutions.

The University has business relationships with 123 universities and higher education institutions from 21 countries: Austria, Great Britain, United States, Germany, Poland, Slovakia, France, the Czech Republic, the Republic of Korea, China, Belarus, Russia, Latin America, the countries of North Africa and others. Joint activities of academic, scientific, scientific-methodological and scientific research are carried out on the contract terms.

So 147 tutors and 18 students took part in different international events in 2013 year. It should be noted about the active work of «Engineering-technological Institute» (Kyiv) – 53 participants; separate TSSS: from «Mykolayv interregional institute of human development» – 16 participants, from «Horlivka regional institute» – 12 participants and from «Rivne institute» – 61 members. In 2013 the University «Ukraine» is represented on 126 international conferences and seminars.

In particular, one of the aspects of such activity is the creation of common academic plans with the Universities partners and introduction of practice of getting diplomas of international standard (the Universities in Lithuania, the Czech Republic, Poland and Russia).

So, the University continues its mutual work with Shaulyaj University (Lithuania) prolonging the project «Joint Studios» concerning the capabilities of getting social education of II degree up to the creation and implementation of a joint program of cooperation with the Ukrainian University (GASPA) till 2016. The project received 2 international grants, organized 5 international seminars, 3 international conferences and published 2 international edition.

Structural fund of the European Union adopted a decision on the financing of the second phase of the project. The University «Ukraine» together with Shaulyaj University is taking part in publishing of English-language journal «Interdisciplinary approach to the social well-being». It publishes the results of research on education, social inclusion and of psychology obtained by the scientists in Italy, United States, Lithuania and Ukraine. On a parity basis the magazine is issued twice a year: in June at Shaulyaj University and in December at the University «Ukraine». The adviser of the President of the University «Ukraine» on the issues of inclusive education the chief editor of the Ukrainian-Lithuanian scientific journal «Interdisciplinary approach to the social well-being» Catherine Kol'chenko was awarded with the highest honors of Shaulyaj University gold medal for the development of international cooperation and joint achievements in the scientific work (April 28, 2012).

Under the exchange program between the University «Ukraine» and Shaulyaj University in Lithuania our students are taught successfully. Thus the student Alex Volkov («Institute of computer technologies», Kyiv) was offered to continue his study for one more semester in the fall in Shaulyaj University. That's how Alex speaks about it: *«Education is fully paid by the ES, all the other expenses fall on the shoulders of the student. Among them are: travel, accommodation, meals and entertainment. Although those who came under Erasmus Programme here know what to do with free time. There were very many cognitive and entertaining events organized for us. We visited many different periods and were offered a variety of excursions, we were playing paintball and also in the «brain attacks» or «wars of minds». We participated in all sorts of tour-*

naments, took part in mega evening gatherings and in many other events.

There are enough students who came here from other countries. The most incredible, apparently, was the fact that all of us were from different corners of the planet and could share such a tremendous experience and hear the stories which you would never find in the books.

It is really superb!

The main language of Siauliai University (SU) is English however there are some disciplines are in Russian. I had all the subjects having been taught in English and it was the best practice. No one has come up with a better. In everyday life I tried to speak only English. All the tutors here are young. Some of them speak Russian not bad, some of them can understand Russian only, but cannot speak Russian. Of course, it was possible to study the disciplines as well in Russian, but then what's the sense in having foreign language practice abroad?».

In other words it is the Bologna system, i.e. you gain points during the semester, write control works, compose the examinations and do individual tasks. Here is a totally different level of teaching. It was very easy to communicate with tutors. They become your friends in the truest sense of the word. You can always call to them, write them an email, be in touch with them on Skype. The schedule of classes for students is flexible. You choose the disciplines by yourself and it is very good if they are coincided with your «domestic subjects». You also choose convenient time to be present at them».

International cooperation with institutions and organizations in other countries in the field of the inclusive education is extending constantly. The project «Inclusive education for children for people with disabilities in Ukraine» with the «Centre of support of people with disabilities» (Canada) is in action. The preparatory work concerning the contract about the cooperation with «The University of North Carolina» (United States) is conducted. The American side was interested in familiarizing themselves with the experience of socio-psychological protection of the population in Ukraine and the University activity.

With the aim of experience exchange training of individuals with special needs under the program «Embassy of United States in Ukraine», vice-rector of research and international relations from

«Vinnitsa institute» professor Sokhatskyi F.M. was a member of the Ukrainian delegation in the United States.

Easterly direction of Ukraine's foreign policy is also extremely relevant and promising both in the political and economic dimensions. The importance of deepening Ukraine's cooperation with the countries of the Middle East, Central Asia and the Far East is determined by a number of objective factors: geographical proximity and convenience of transport communications, economic and political weight of the countries in the region, the possibility of Ukraine to obtain energy sources with the aim of diversifying energy supply sources, because it has the total character of economic complexes with the countries of the region.

The University «Ukraine» constantly corrects the scientific and training activities in accordance with the latest trends in the world and in its country.

Due to such activities in 2011 «The national news agency of South Korea», NIA initiated the creation on the base of the University «Ukraine» a unique «Centre of information access». «Center for information access» (CIA) is a multifunctional centre, which includes an internet hall, training information technological laboratory and a room for seminars and administrative office equipped with the latest computer technology.

The main task of the Centre is to improve the computer literacy of the population. It is with this goal the Korean volunteers by profession programmers who are undertaking free training of our compatriots are delegated to Ukraine every year.

In July of 2013 in summer school at the University «Ukraine» on the basis of (CIA) the students of the school were taught to create web applications from scratch. During the first week of training school students have mastered the program Photoshop which helps create and edit the images which are necessary to render the site as well as Flash technology to create functional animation.

The second and third week were devoted to the study of programming languages HTML and Java. During the final week of training the students had the opportunity to be acquainted with technologies to create web-applications for the Android platform which is widely used in modern smartphones.

A group of volunteers from «IT-Arirang» of South Korea led by Prof. Mr. Vaughan Bor Shimom from Cheung Chionsgsk University, arrived at the University «Ukraine» for providing computer train-



Зліва направо: Президент Університету «Україна» Петро Таланчук
і Посол Арабської Республіки Єгипет в Україні Й.П. Усама Тауфік Юсеф Бадр
From left to right: President of the University «Ukraine» Petro Talanchuk and Ambassador
of the Arab Republic of Egypt in Ukraine H.E. Osama Taufik Youssef Badr

ing. The training was provided in English, which did not stop the pupils of the school among whom were people aged from 15 to 40 years because they wanted to master the program and demonstrate good results during the summary tasks.

And since 2012–2013 academic years the «Department of oriental studies» started its activity and it is providing training of the students of the direction of training: 6.020303 «Philology, language and literature» (Arabic, Chinese, English and Japanese). And a new subsection of the University was headed by Mr. Ferhad Turanli Gardashkan Oglu, the candidate of historical sciences, the associate professor of the University.

At the scientific-practical Conference «Mass-communication processes in the modern world», held in the framework of the commemoration of the UNESCO International Day of Tolerance, the presentation of the newly generated «Department of oriental studies» in the «Institute of philology and mass communications» of the University «Ukraine» took place. The honorary guest of the event was Mr. Kochubei Yuriy Mykolayovych, Associate Professor, head of chair of UNESCO of the «Diplomatic Academy of Ukraine» at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine; senior research fellow

of the «Institute of oriental studies named after A. Crims'kiy» of the NAS of Ukraine.

The issues that are defined as priority in educational and scientific activity of the Department were discussed at the conference including: complex scientific theme «Problems of research methodology of languages, literature, history, philosophy and cultures of the peoples of the East»; «Problems of research methodology of Turkish and Arabic graphic text»; «Socio-political doctrine in the Black Sea-Caspian region: ensuring intercultural dialogue, economic and military strategy (the problem of ensuring the energy security of Ukraine: strengthening the South-Eastern vector of international relations)».

In the framework of enhanced cooperation with the countries of the East, in the spring of 2013 to the University «Ukraine» on an official visit, the Extraordinary and Plenipotentiary Ambassador of Arab Republic of Egypt in Ukraine and Mr. H.E. Osama Tawfiq Yusef Badr came to the university. As it turned out during the meeting of the Ambassador with the representatives of the University, the scope of the mutual interests of Ukraine and Egypt touched upon not only education, but also science, culture, engineering technologies, and even business. The result of the negotiations was a preliminary agreement on cooperation, which the representatives of the Ukrainian and Egyptian parties are planning to implement soon.

Our students represent the University at international sporting competitions with dignity.

Namely: a student of «Socio-economic institute» of the University «Ukraine» in Vinnytsa Jakubovskiy R.V. took the 2nd and 4th places (4h100m k/p), (200 m baht) in the European Championship in swimming in 2012 (Dortmund, Germany); at the World Championship in swimming (Koimbr, Portugal) took the 3rd place (4h100m k/p), took the 8th place (200 m baht), took the 8th place (50 m/s); at the International Tournament in Swimming among deaf athletes (Evpatoria, Ukraine) took the 2nd place (200 m baht).

In Finland the 2012 World Cup Final was held with winter sports among athletes with lesions of the musculoskeletal system.

The Assistant Rector of «Lutsk institute of human development» at the University «Ukraine», honored master of sports of Ukraine Mr. Yuriy Kostyuk and the student of the speciality «Jurisprudence» in at the same institute the honored master of

sports of Ukraine Miss Batenkova Julia were the members of the national Ukrainian team. The sportsmen in these prestigious competitions won four gold medals. Julia finished first in ski sprint race at a distance of 20 kilometers, and also they together won the Gold Award in the relay race.

The student Ignatenko V. under the specialty «Physical Rehabilitation» from the «Institute of social technologies» of the University «Ukraine» (Kyiv) participated in the World championships of basketball among the sportsmen-invalids with impaired hearing from «Invasport», held in Palermo, Italy (14–25 September 2011).

All activities of the international orientation of the University, focused on the implementation of the policy and strategy of the state, aimed at the further development of the national higher education system, adapting it to the socially oriented economy, integration into the European and world community.

Working principles of corporate culture the University «Ukraine» due to innovative approaches to solving of many problems and is one of the most important aspects of the University.

Any higher educational institution, including the University «Ukraine», operates primarily as an important social institution, and because of its activity is largely regulated by the Constitution of Ukraine, laws of educational and scientific activities, sub-legal acts that are adopted by the government and the ministries, etc. This is so-called legal framework of educators where they are working as ploughmen and sowers.

However, each educational project has its specification, which is explained with the help of the current term «corporate culture». In the second half of the 20th century this term began to appear as the first relatively clear definition of the culture of organization and the concept of «corporate culture», which are interpreted as a unique set of norms, values and beliefs determining the way of combining group and individuals into organization to achieve the set goals.

Problematics of formation and development of corporate culture in the system of higher education are investigated insufficiently by the modern scientific literature. However, the phenomenon of corporate culture of the scientific and pedagogical workers and future professionals gains special value in higher school of Ukraine in the connection of rethinking of the principles of educational process, scientific research work, revaluation of the historical past of the Ukrainians, the return of cultural and historical traditions of the

society, the introduction of new models of training the graduates of higher educational establishments, etc.

Literature review on the study and research of the problems of corporate literature in the universities of the former period gives the opportunity to conclude that the most fundamental approach is implemented in a complex program of the development of «National research tomsk polytechnic university» (TPU, Russia)¹. In this occasion the system the corporate culture of the University is constantly under research and description, and then, on the basis of the results obtained from this work the projects and targeted programs of the complex are determined and implemented with the aim to output «TPU» on the world level.

Such an approach is used at the University «Ukraine», taking into account, of course, our specialties, state affiliation and multi specializations in getting education in the higher education establishments, etc.

An important component of the corporate culture is the idea that the most common category of any model of organization of human cooperation, including education. With reference to the University «Ukraine» at first we should say that it is one of the world-class unique Universities which works on the basis of the principles of inclusive education and isn't only staff-oriented but also development of new technologies-oriented for resources of effective economics and for humanitarian sphere. The University is open for the youth with different levels of training, with differentiated social capabilities and having different health status. The University took the obligations to educate people with disabilities and it would remain constant to these obligations. Its uniqueness is in this.

Its branches will have a broad system of clusters that will be spread on the whole Ukraine in the form of geographically separated units (TSSS) in all regions (with basic structure in Kyiv) and it will remind a bunch of grapes (Engl. — cluster) which will solve a wide range of tasks together.

In particular, the University will create the educational environment of the world standard that is capable to generate the professional elite for the most important sectors of the economy and humanitarian sphere providing the education of well-grounded masters of arts (M.A.) and sciences (M.S.) in the partnership with leading Universities of the world and manufacturing structures.

An important part of corporate culture is a vision of the most common categories of any model of human cooperation, including education.

The mission of the University «Ukraine» can be defined as provision of services in getting efficient and affordable higher education for people who are seeking for a complete personal self-realization for the benefit of the society.

Such important objective of the University to form the credo of the company is purposed to illuminate its «higher» aspiration. The credo of the University «Ukraine» is to do people good and make them happy.

The increase of «corporate spirit», the activity of the organization in its operation and in the quest to changes the «cheeky» goal promotes only.

The University «Ukraine» has also a cheeky goal and it is in getting credit in a few hundred million euros on 25–30 years under 1.0–1.5% per annum. Such a dream is not a utopia, but is a reality of educational institutions of the countries members of the European Union. For example, our partner — University of applied sciences of Upper Austria — has a credit in the amount of 100 million euros on 30 years under the 1.5% (compare with the following conditions in our country where a credit is got on 3 years under 22% — 30% per annum).

After receiving the European Bank credit we'll greatly accelerate the transformation of our «vision» and the University purposes will be embodied into real life very quickly.

First of all the space of lecture-halls and laboratories with the latest equipment will be increased in 2–3 times, a modern housing for tutors and hostels of Hotel type will be built for students from different parts of Ukraine, for students with disabilities and students foreigners.

In parallel with the creation of material and technical base, it will be possible to expand the spectrum of more than 80–90 specializations which will be fundamentally of natural sciences, engineering-technological, economic and legal, and also in humanitarian areas of training.

The cost of housing for teachers will be very low. It will allow announcing a competition for the leading posts to obtain the necessary quantity of 250–270 prominent scientists throughout Ukraine in relevant fields of knowledge that will help make a breakthrough

of the University «Ukraine» into the world educational systems. It is necessary to make because of the most important objectives of the further rapid development of the University «Ukraine» which are aimed on maintaining the quality of scientific and pedagogical staff. With the help of the invitation of the students, of world known scientists and tutors from Ukraine and other countries, and we'll create specifications for training of top-notch professionals and plant selected scientific grain which will give the lush and rich harvest.

This loan will allow creating a number of high-quality products developed by the University scientists. Having high scientific potential of top-notch professional training of specialists and the highest quality of goods and services the University «Ukraine» will shine on the sky as the star of the first magnitude. Its graduates will take the commanding height in public administration, in economics and in the social life. Among them are MPs, Ministers, Presidents, winners of the prestigious awards, including the Nobel.

The process of building a corporate culture at the University «Ukraine» has its own specifics.

Firstly, the «Open international university of human development «Ukraine» (the University «Ukraine») is a higher educational institution of private ownership. It means that the university doesn't get now nor the state order on the specialists training, or the funding from the state budget for the construction and operation of its material-technical base. And because of it the University corporate culture must be formed from two almost opposing factors. On the one hand, it is monetary culture of achieving results on the market of educational services – the culture of competition and on the other hand it is traditionally non-monetary academic culture based on the creation, preservation and the growth of the pedagogical traditions at the University.

Therefore the construction of its corporate culture the University «Ukraine» should combine the two paths of its formation: the external of economic success, ratings, presentable appearance, indicators of the success of its activities in the main directions of work, etc., i.e. the complex of monetary measures that ensure the competitiveness, and also the internal of the support and development of professional activity of the University that is based on non-monetary values of humanistic pedagogy.

Secondly, the University «Ukraine» is an educational complex that has the combined linear functional type of organization-

al structure, which is complicated by the fact that is formed from many communities — to the scientific-pedagogical, educational-auxiliary and administrative-household staff, and in addition the students also with all their different courses, seminars, workshops, training departments, University entrants, etc.

It is precisely the public who is updated annually and it complicates the process of implementation and representation of the elements of corporate culture. The situation on the educational market is constantly changing and political situation in the country requires timely response to events, management of innovations and changes not only in educational process, but also in the corporate culture.

Thirdly, the strategic objective of the University «Ukraine» is the creation and development of strong educational, scientific research and production complex department which includes the already existing TSSS, research institutes, laboratories, experimental production, the development structure, the College and different new structures which are constantly joining the University with their individual approaches to corporate culture.

This circumstance requires careful attitude to the preservation of the rational achievements of corporate culture or its elements of the new organizations that join the University «Ukraine» on one hand. On the other hand we must be very attentive to these acquisitions and especially to those which are capable to dissolve the basic valuable and traditional foundations of the University or change its direction. Thus, the corporate culture is multifaceted, consisting of subcultures and countercultures. These manifestations are all together at the University «Ukraine», and they are intertwined. The dominant corporate culture embraces the key values, which the most members of the organization adhere and we at least can distinguish among the subcultures three different types: force-amplification, orthographic and counterculture. The force-amplification subculture belongs to the management of the organization and reinforces the basic values of the dominant culture.

Orthographic subculture belongs to those members of organization who supporting the core values of a dominant culture, have their own individual culture which is not in conflict (for example, the corporate values of certain regional branches of the University «Ukraine», etc). Counterculture has values that are contrary to some or all of the values of the dominant culture. Countercultures are functionally not always negative. They perform some positive

features too, including their particular contributions to the development of innovations. The examples of such manifestations in our institution are more than enough. So, an extensive system of Student government in the University performs precisely function of the counterculture sometimes.

The ability of enterprises to create their own organizational values that unite the efforts of all its operating structures is one of the deepest sources of success.

Fourthly, for the University «Ukraine» the specific fact is that in providing educational services to all citizens without exception, special attention is paid to the citizens with special needs to which we attribute the disabled, orphans, especially gifted children and citizens from socially vulnerable families.

The following should be noted: at the beginning of its activity (at the end of the 20th century), the University «Ukraine» emphasized the need to provide educational services to the disabled to a considerable extent with mercy and the moral and ethical considerations. Very soon the term «people with special needs» will be excluded from the use at the University because of the intensive process of invalidation of the society that means the recognition of the citizens as legally incapable. According to some forecasts the percentage of persons with disabilities among the population in Ukraine may reach figures of 30% until the mid 21st century. Under such circumstances the society in general will have «special needs» and the vocational training of disabled people will become an objective necessity that will be aimed at the organic inclusion of them into the production process and the coverage of the deficiency of the workforce in such way.

To perform the set tasks to include the University «Ukraine» in a number of the best national universities, and then in a number of the world educational institutions we will have to perform a titanic work. «Comprehensive program of development of the University «Ukraine» (CPD YY) (2013–2025)» was developed in this occasion. **Comprehensive program of the development of the University «Ukraine»** is considered to be a fundamental document, approved at the meeting of the founders and by the Academic Council of the University which determines the strategy and main directions of improving the educational, research, industrial, economic, financial-economic and management activity on thirteen years and also determines the priorities in solving problematic situations in the

activity of the University with terms fixation and assigning those who are in charge of their fulfillment.

And preliminary results together with the results of the entrance campaign 2013 enable us to do certain conclusions and gradually revise the problematic aspects of the University activity.

As the experience shows the competition between the higher institutions of Ukraine is primarily regarded in the formation of a contingent of students by the University, in the prestige of the University «Ukraine» among potential freshmen, with the number of budget places for learning, according to the rate of knowledge of graduates from high schools about the range of specializations and the material-technical base of the University and their reviews about it. At the end of July the information of the Ministry of education and science (MES) about the leaders of the entrance campaign of 2013 was published in all Ukrainian media: the leaders traditionally became the brand national universities with old century traditions such as National Kyiv University named after Shevchenko T.G., NTUU «KPI», Kyiv and L'viv National University named after Franko, etc².

No one of the higher education institutions of non-state type of ownership could become a rival to the traditional leaders of the Ukrainian education system yet. And the matter isn't only in the absence of the budget form of education, the availability of powerful scientific schools and effective educational methodologies. Post-totalitarian Ukrainian society is not yet ready to produce massively and perceive actually a democratic alternative projects at all levels including the field of higher education. Nowadays a culture of adoption of higher education institution of non-state type of ownership in Ukraine has not been formed yet. In post-Soviet society a biased attitude towards the HEI of this type is dominated; and the officials from education are eager to deny everything new. So, for example, the co-founder of the University «Ukraine» «Kyiv City State Administration» (KCSA) completely stopped its financial support of our students the people with special needs. As of 01.07.2013 year of the arrears of the «Department of social protection of population» of the «Executive body of the Kyiv City Council» (Kyiv City State Administration) before the University «Ukraine» for the training the students in the framework of the program «Care. We meet all needs of the citizens of Kyiv» amounted to UAH 6.8 million.

Similarly, in accordance with the decision of the Committee of the KCSA which is in charge with the selection of projects for financial and credit support to entrepreneurs in Kiev between

JSC «CB» Khreschatyk», «Chief of the Regulatory Policy and Entrepreneurship, the Executive Body of the Kyiv City Council» (Kyiv City State Administration) and the University «Ukraine» there was signed several agreements – Treaties on Provision of the University with Financial and Credit Support. Thus arrears of the payment of interest for using credit funds amounts to UAH 17.5 million. Thus, the total debt of the KSCA before University as of July 01, 2013 totaled UAH 24.3 million.

However, the difficult economic conditions, the lack of state orders and the availability of numerous debts of a number of legal entities in the payment for training students' concessionary categories (disabled, orphans, affiliated, poor youth), the necessity to disburse credit obligations, despite of not loyal attitude of certain parts of society to non-traditional forms of education, the University «Ukraine» doesn't stop in its development.

So, the media published the data of the Ministry of education and science about the most popular specialties among entrants in 2013. Among them are: Philology, Law, Finance and credit, Management, Economics, Accounting and auditing, Computer science, Tourism, Computer engineering, and Marketing³. All of these specializations are presented in the range of educational services of the University «Ukraine», i.e., we expeditiously and flexibly respond to the requests of modern society.

Moreover, the management of marketing of the University «Ukraine» monitors the market of the following directions/specialties which have already been licensed: ecology and environmental protection; microbiology and virology; chemical technology of refractory non-metallic and silicate materials; physical rehabilitation and others, which in a year or two will be in the top of demand on the labor market. New forms of learning are introduced. They are distant or simultaneous forms of training: one is of full-time, the second is extra mural.

In 2013, at the instance of employers the State order for exact sciences – in particular on nano-technology is increased in Ukraine. And we don't fall behind: in the University «Ukraine» one of the directions of the research of scientific school by doctor of chemical sciences, professor, head of the Department of chemistry and innovative chemical technologies Mr. Malyshev V.V. we can call «chemistry and synthesis of nano-materials and nanostructures, nano-elektrochemie». In the development of this direction the em-

ployees and scientists of high-temperature electrochemical synthesis of the «Institute of general and inorganic chemistry» of NAS of Ukraine are actively engaged in.

According to the results of the entrance campaign of 2013 revealed by a study of marketers of the University «Ukraine», the fulfilling of the license volume regarding the recruitment of applicants to HEI in 2013/14 academic year in general in Ukraine is around 24%; in general, in all the HEI in Kyiv (135) – 18%; in general, in all state educational establishments of Kyiv (without state order) – 28%; in general, in all non-State educational establishments of Kyiv (without state order) – 11%, but in the University «Ukraine» (without the state order, subject of the filling a of the licensed amount in the basic structure of the University in Kyiv and TSSS) – 32%.

Thus purposeful systematic work of the University on the development and improvement of the quality of all types of activities gives positive results.

New Universities should be relevant, current, must work out their credibility, flexibly react to all the innovations, constantly be in the information field and conduct a constructive interactive dialogue with potential consumers of educational services.

So, for fifteen years of the activity of the University «Ukraine» having made the way from the HEE of avant-garde type to classical type of sample of HEE, it has retained its uniqueness and originality.

The University «Ukraine» now is a classical Higher Education Establishment of innovative type that builds in the educational space of post-totalitarian State the model of a tolerant and democratic society. The University «Ukraine is the University with ambitious goals that seeks to become in one line with leading Ukrainian and international educational brands.

Igor ТУРЯНСЬКИЙ,

Надзвичайний і Повноважний Посол України

Ihor TURIANSKYI,

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine

Шановні читачі!

Перед нами вже XIV випуск наукового щорічника «Україна дипломатична». Чотирнадцятий рік поспіль редакційна колегія дарує читачам унікальне спеціалізоване видання, подібного якому в Україні немає. У ньому вміщено низку цікавих матеріалів. З ґрунтовними статтями виступають акредитовані в Україні Посли іноземних держав, керівники українських закордонних дипломатичних установ, відомі в нашій країні вчені і громадські діячі, які досліджують та аналізують питання історії, сучасного розвитку української дипломатії, її майбутнє, а також нинішнього стану і перспектив двосторонніх відносин нашої держави з тією чи іншою країною.

З інформативної точки зору це надзвичайно цікаве і вагоме видання, яке буде корисним для тих, хто цікавиться історією і сучасністю зовнішньополітичної діяльності України, її практичними кроками на міжнародній арені.

Dear readers!

You have in your hands the new issue of the scientific yearbook entitled «Diplomatic Ukraine». This is the 14 years in succession that Editorial Board presents to your attention a unique publication that has nothing similar in Ukraine.

It contains a set of interesting materials. They include, in particular, well grounded articles prepared by a group of foreign ambassadors accredited in Ukraine, as well as by chiefs of the Ukrainian diplomatic mission abroad, and by well-known scientists and public figures in our country.



Засідання редакційної колегії наукового щорічника «Україна дипломатична»,
20 листопада 2013 р.
Meeting of the Editorial board of the scientific yearbook «Ukraina Dyplomatychna»,
November 20, 2013

The authors study and analyse the history, the contemporary development of the Ukrainian diplomacy and its future, as well as the present day state and the perspectives of bilateral relations of our state with respective countries.

From the informational point of view, this is a very interesting and authoritative publication that will be useful for all those who show interest in the history and the present day the foreign policy of Ukraine and its practical steps on the international arena.

Лариса ТАРАСЕНКО,

мистецтвознавець

«ЛІСОВА ПІСНЯ» І «НАТАЛКА ПОЛТАВКА» В ЕСТОНІ

Вперше за роки незалежності нашої держави відбудеться показ української національної оперно-балетної класики на двох міжнародних мистецьких форумах Балтійського регіону. Про це було повідомлено на прес-конференції, присвяченій підписанню угоди про участь Національної опери України імені Тараса Шевченка у 2014 році в Йіхвіському балетному фестивалі (травень) та Міжнародному фестивалі «Оперні дні на Сааремаа» (липень). Згідно цього важливого документу, масштабний виступ київської трупи стане першою акцією у низці запланованих мистецьких заходів Програми культурної співпраці на п'ять років, затвердженої Україною та Естонією 2012 року.

Підписання угоди генеральним директором Національної опери України Петром Чуприною і директором концертної агенції Eesti Konsert Юрієм Лейтемом відбулося безпосередньо на прес-конференції у присутності Надзвичайного і Повноважного Посла Естонії в Україні Сулева Канніке. «Сааремаа» — це, безумовно, бренд, — підкреслив пан Посол. — Нам надзвичайно приємно, що його високу планку підтримує такий відомий колектив, як трупа Національної опери України, ще й з такою багатотою та цікавою програмою!».

«Для нас дуже важливо показати саме національне мистецтво, адже така нагода випадає нечасто, — наголосив П. Чуприна. — У нашому творчому візиті до Естонії ми бачимо навіть політичний аспект. Це міцна складова дружніх взаємовідносин між двома країнами».

Йіхвіський балетний фестиваль є одним з найпрестижніших у Європі. На сцені Йіхвіського Концертного дому виступали всесвітньо відомі балетні колективи, провідні виконавці з театрів Естонії та Латвії, представляючи класичну хореографію та знайомлячи із сучасними балетними композиціями. Балетна трупа Національної опери України покаже в Йіхві крім «Лісової



Ліворуч В'ячеслав Леєдо, Почесний консул України в Естонії, Анре Мікк, художній керівник фестивалю «Оперні дні на Сааремаа», Сулев Канніке, Надзвичайний і Повноважний Посло Естонії в Україні, Юрій Лейтен, директор державного концертного агентства Естонії «Eesti Kontsert».

Фото Анатолія Семенчика, 2013 р.

Left Vyacheslav Leyedo, Honorary Consul of Ukraine in Estonia, Anre Mikk, artistic director of the festival «Opera days in Saaremaa», Sulev Kannike, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Estonia to Ukraine, Yurii Leiten, Director of the Estonian concert agency «Eesti Kontsert».

Photo by Anatolii Semenchuk, 2013

пісні» М. Скорульського романтичний балет «Раймонда» О. Глазунова, а також виступить у гала-концерті за участю зірок українського та естонського балету, у якому серед безлічі класичних фрагментів і номерів сучасної хореографії глядачі побачать взірєць модерну — «Кармен-сюїту» Ж. Бізе — Р. Щедрина.

Почесний консул України в Естонії, спонсор фестивалю на Сааремаа В'ячеслав Леєдо нагадав, що «Оперні дні» розпочали свою славу історію 15 років тому і вже сьомий рік міцно утримують високий рейтинг на світовому рівні — їх відвідують гості з Японії, Канади, Австралії, і порожніх місць у залі не буває.

Директор Eesti Kontsert Юрій Лейтен розповів, що фестиваль проходить поблизу історичного замку XIII ст., поруч якого

будують оперний театр. «Насправді це шатер на 2 тисячі місць і повномірна сцена. Ми дуже раді, що наступного року нашим великим гостем буде ваш театр. Я переконаний, що це буде велика міжнародна культурна подія».

Концертна агенція Eesti Konsert, котра є організатором щорічного оперного фестивалю — Сааремарських оперних днів, які є продовжувачами традицій свого попередника — фестивалю «Оперні дні в Курессааре», з кожним роком розширює географію учасників, а серед них були Національна опера «Естонія», театр «Ванемуйне», Оперний театр Анкари (Туреччина), Музичний театр імені К. Станіславського та В. Немировича-Данченка, Московський оперний театр «Гелікон» (Росія), Black American Opera, Латвійська Національна опера, оперні театри Грузії та ін. Щодо Національної опери України, то 22 липня 2014 р. на відкритті фестивалю сольні партії сопрано та мецо-сопрано у Реквіємі В.-А. Моцарта у супроводі естонського камерного оркестру та хору виконуватимуть наші солістки. А з 23 по 26 липня труппа театру представлятиме нашу країну ще двома, крім лисенкової «Наталки Полтавки», виставами: «Дон Карлос» Дж. Верді та «Норма» В. Белліні. Відбудеться також гала-концерт за участю українських артистів та співаків з Фінляндії, Швеції, Естонії. За пультом стоятимуть український та естонський диригенти.

Larysa TARASENKO,

Art expert

«FOREST SONG» AND «NATALKA POLTAVKA» IN ESTONIA

For the first time in the years of independence the Ukrainian national classical opera and ballet performed in two international art forums of the Baltic region. This was announced at a press conference dedicated to the signing of an Agreement on participation of the Taras Shevchenko National Opera of Ukraine in 2014 in the Jõhvi Ballet Festival (May) and in the International Festival «Opera Days in Saaremaa» (July). According to this important document, a large-scale performance of the Kyiv troupe will become the first event in a series of artistic events planned in the five-year program of cultural cooperation approved by Ukraine and Estonia in 2012.

The Agreement was signed by the General Director of the National Opera of Ukraine Petro Chupryna and the Director of the Concert Agency «Eesti Konsert» Yurii Leiten directly at the press conference in the presence of the Ambassador of Estonia to Ukraine Suleva Kannike. «Saaremaa is a real brand, — said the Ambassador. — We are very pleased that the famous troupe of the National Opera of Ukraine will strengthen its high standards with the varied and interesting program!».

«It's very important for us to show the national art, because this chance is not frequentl, — said Mr. Chupryna. — We see even the political aspect in our creative visit to Estonia. This is a consolidating component of the friendly relations between the two countries».

The Jõhvi Ballet Festival is one of the most prestigious in Europe. The world-famous ballet troupes and the leading ballet collectives of Estonia and Latvia performed classical ballet and modern dance there. The ballet troupe of the National Opera of Ukraine will perform in Jxhvi in addition to the ballet «Forest Song» by M. Skorulskyi a romantic ballet «Raymonda» by A. Glazunov and participate in a gala concert with the stars of



Ліворуч Людмила Гільова, продюсер фестивалю балету в м. Йихві, Вячеслав Леєдо, Почесний консул України в Естонії, Анре Мікк, художній керівник фестивалю «Оперні дні на Сааремаа», Сулев Канніке, Надзвичайний і Повноважний Посло Естонії в Україні, Юрій Лейтен, директор державного концертного агентства Естонії «Eesti Kontsert», Петро Чуприна, генеральний директор Національної опери України. Фото Анатолія Семенчика, 2013 р.
 Left Lyudmyla Hiliova, producer of the Ballet Festival in Yyhvi, Vyacheslav Leyedo, Honorary Consul of Ukraine in Estonia, Anre Mikk, artistic director of the festival «Opera days in Saaremaa», Sulev Kannike, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Estonia to Ukraine, Yuri Leiten, Director of the Estonian concert agency «Eesti Kontsert», Petro Chupryna, director-general of the National Opera Ukraine. Photo by Anatolii Semenchyk, 2013

Ukrainian and Estonian ballet, where among many fragments of classical and contemporary dance items the audience will see an example of Art Nouveau – «Carmen Suite» by G. Bizet – Rodion Shchedrin.

The Honorary Consul of Ukraine in Estonia, a sponsor of the Saaremaa Festival Vyacheslav Leyedo recalled that the «opera days» began its glorious history 15 years ago and now for seven years hold high world standards. The festival is attended by the guests from Japan, Canada, Australia and concerts halls are always filled to capacity.

Director of the «Eesti Kontsert» Yuriy Leiten said that the festival is held in the vicinity of the 13th century historic castle,

near which the Opera House is being built. «In fact, this is a pavilion for 2,000 seats and a panoramic stage. We are very happy to host your theater next year. I am convinced that this will be a major international cultural event».

The Concert Agency «Eesti Konsert» as the organizer of the annual Opera Festival in Saaremaa, which continues the traditions of its predecessor, the festival «Opera Days in Kuressaare», every year expands geography of the participants. The participants include the National Opera «Estonia», the Vanemuine Theater, the Ankara Opera House (Turkey), K. Stanislavsky and V. Nemyrovych-Danchenko Musical Theatre, the Moscow Opera Theatre «Helikon» (Russia), the Black American Opera, the Latvian National Opera, the Opera House of Georgia and others. As for the National Opera of Ukraine, at the opening of the festival on July 22, 2014 soprano and mezzo-soprano solo in Mozart Requiem accompanied with the Estonian Chamber Orchestra and Choir will be performed by our soloists. Moreover, from 23 to 26 July our country will be represented in addition to Lysenko «Natalka Poltavka» by two more performances — Verdi's «Don Carlos» and Belini's «Norma». The gala concert will gather the Ukrainian artists and singers from Finland, Sweden, and Estonia. The conductor's stand will be occupied by the Ukrainian and Estonian conductors.

Сергій БРАГА,

*головний редактор газети «Урядовий кур'єр»,
заслужений журналіст України*

НА ПУЛЬСІ ПОДІЙ У ЄВРОПЕЙСЬКІЙ СТОЛИЦІ

Тематика євроінтеграції ось уже кілька років поспіль є однією із пріоритетних для журналістів «Урядового кур'єра», оскільки курс на євроінтеграцію, а зокрема підписання Україною Угоди про асоціацію з Євросоюзом, було проголошено зовнішньополітичним пріоритетом держави на рівні вищого керівництва. Варто зауважити, що хід переговорів між Києвом і Брюсселем щодо Асоціації, які розпочалися ще у 2007 році й увійшли в активну фазу в 2009 році, не завжди був урівноваженим і злагодженим через низку об'єктивних політичних, геополітичних та економічних обставин.

Висвітлення євроінтеграційної тематики в «Урядовому кур'єрі» (УК) можна умовно поділити на два аспекти. Перший — матеріали про події, котрі відбуваються безпосередньо в Україні: інтерв'ю та коментарі європейських дипломатів, акредитованих в нашій країні, українських урядовців, які відповідають за євроінтеграцію, круглі столи за участю експертів неурядових організацій, присвячених проблемам спрощення візового режиму між Україною та ЄС, недолікам та перевагам запровадження поглибленої та розширеної зони вільної торгівлі з Євросоюзом, удосконаленню українського законодавства та інші. Крім того, сюди можна віднести детальні інформаційні звіти журналістів «УК» про офіційні візити українських посадовців до європейських країн та Брюсселя і, відповідно, високих європейських політиків до Києва, під час яких проблеми євроінтеграційного діалогу Україна—ЄС посідали головне місце. Підписання Угоди про асоціацію нерідко було темою матеріалів в «УК». Адже регіональний вимір співпраці Україна—ЄС — місцеве самоврядування, прикордонне співробітництво, проблеми трудових мігрантів, нелегальної міграції, культурні зв'язки — є актуальним для багатьох областей нашої країни.

Другий аспект євроінтеграційної тематики стосується її висвітлення безпосередньо з ЄС власним кореспондентом «УК»

у Страсбурзі, акредитованим з 2011 року при Раді Європи та Європейському Парламенті. Ось вже понад два роки читачі газети мають змогу отримувати ексклюзивну інформацію про найрізноманітніші проблеми євроінтеграції з перших вуст — депутатів Європарламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, представників Європейського суду з прав людини, Венеціанської комісії.

Головування України в Комітеті міністрів РЄ — виконавчому органі Ради Європи, який стежить за виконанням країнами вироків Європейського суду з прав людини та рекомендацій ухвалених резолюцій ПАРЕ, стало надзвичайно важливою подією у зовнішньополітичному житті країни. Власкор «УК» у Страсбурзі регулярно знайомив читачів із заходами, які відбувалися у рамках головування України в Комітеті міністрів у Страсбурзі. У цей період на сторінках газети з'явилися інтерв'ю Генерального секретаря РЄ Турбйорна Ягланда, Постійного Представника України в РЄ Миколи Точицького, коментарі заступника Генерального секретаря ПАРЕ Войцеха Савицького, голови Комітету з питань запобігання тортурам та нелюдського поводження Латифа Гусейнова та інших.

У зв'язку з тим, що удосконалення українського законодавства та приведення його у відповідність до європейських стандартів є однією з вимог ЄС для підписання Угоди про асоціацію, особливої актуальності набула тематика співпраці України з Радою Європи. Висвітлення діяльності української парламентської делегації під час сесій ПАРЕ на сторінках «УК» доповнюється відтепер ексклюзивними коментарями та оцінками європейських депутатів. Так, в газеті було опубліковано інтерв'ю доповідачки Моніторингового комітету ПАРЕ Майліс Репс та члена британської делегації в ПАРЕ Майка Хенкока.

Читачі «УК» можуть тепер більше дізнатися і про діяльність Європарламенту, сесії якого відбуваються у Страсбурзі. В «УК» було опубліковано інтерв'ю з євродепутатами, котрі активно відстоюють інтереси України у Європарламенті: Павелом Ковалем, Ричардом Легутьком, Єжи Бузеком, Йоганесом ван Баленом, Кристіаном Вігенінім, Чарльзом Тенноком, Леною Коларською-Бобінськи, Адріаном Северином та іншими. Те, що інтерв'ю з цими європейськими політиками було опубліковано на сторінках «Урядового кур'єра» — друкованого органу виконавчої влади, безумовно, мало свій вплив на євроінтеграційну політику нашої країни. Адже ті «месиджі», які євродепутати намагалися донести до української читацької аудиторії, були почуті у високих коридорах влади.

Serhii BRAGA,

Chief Editor of the Newspaper «Uryadovyi Kurier»,

Honored Journalist of Ukraine

KEEPING ABREAST OF EVENTS IN THE EUROPEAN CAPITAL

European integration for several years remains a priority subject for journalists of the «Uryadovyi Kurier» newspaper as the course on the European integration, in particular, signing of the Association Agreement with the EU has been declared a foreign policy priority by the leaders of the state. It should be noted that the negotiations between Kyiv and Brussels on the Association, which had started in 2007 and entered into the active phase in 2009, was not always balanced and smooth due to a number of objective political, geopolitical and economic reasons.

Featuring the European integration issues in the «Uryadovyi Kurier» can be divided into two aspects. The first aspect includes materials relating to the events taking place in Ukraine: interviews and comments of the European diplomats accredited in our country, the Ukrainian government officials in charge of the European integration, round tables with experts from non-governmental organizations on the problems of simplification of visa regime between Ukraine EU as well as advantages and disadvantages of introducing an expanded free trade zone with the EU, improvement of the Ukrainian legislation and others. In addition, this information may include detailed reports of the «UK» staff correspondents on official visits of the Ukrainian officials to Europe and Brussels and top European politicians to Kyiv for maintaining the Eurointegration dialogue between Ukraine and the EU. Signing of the Association Agreement is often discussed in the materials of the «UK» regional correspondents. The regional dimension of the EU–Ukraine cooperation, which includes local governance issues, cross-border cooperation, problems of migrant workers, illegal immigration and cultural ties is relevant to many regions of Ukraine.

The second aspect is related to Eurointegration coverage directly from the EU by the «UK» staff correspondent in Strasbourg accredited in 2011 at the Council of Europe and the European

Parliament. For more than two years, the readers have been enjoying the opportunity to receive exclusive information on a wide range of problems of the European integration firsthand — from European MPs, representatives of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the European Court of Human Rights and the Venice Commission.

Chairmanship of Ukraine at the Committee of Ministers of the Council of Europe, the CE executive body, which oversees implementation of judgments of the European Court of Human Rights and the resolutions and recommendations adopted by the PACE by the countries, was extremely important event in the international life of Ukraine. The «UK» staff correspondent in Strasbourg regularly reports about the activities taking place within the framework of Ukraine's chairmanship at the Committee of Ministers in Strasbourg. During this period, the newspaper interviewed the Secretary General of the Council of Europe Thorbjorn Jagland, Permanent Representative of Ukraine to the Council of Europe Mykola Tochytskyi, comments of the Deputy Secretary General of PACE Wojciech Savitskyi, Chairman of the Committee for the Prevention of Torture and Inhuman Treatment Latif Huseynov and others.

In view of the fact that improvement of the Ukrainian legislation and its harmonization with the European standards is a requirement of the EU Association Agreement, subjects related to Ukraine's cooperation with the Council of Europe become particularly relevant. Coverage of the Ukrainian parliamentary delegation activities at the PACE session by the «UK» is now complemented by exclusive comments and assessments of the European MPs. The newspaper published an interview with a reporter of the PACE Monitoring Committee Ms Mailis Reps and a member of the British delegation to PACE Mike Hancock.

The «UK» readers may learn more about the activities of the European Parliament, whose sessions are held in Strasbourg. The «UK» published interviews with the European Parliament members, who actively advocate the interests of Ukraine in the European Parliament, namely Pawel Kowal, Richard Lehtko, Jerzy Buzek, Johannes van Balen, Christian Vigenin, Charles Tannock, Lena Kolarska-Bobinska, Adrian Severin and others. The fact that the interviews with these European politicians were published in the pages of «Uradovyi Kurier», organ of the executive power, certainly had its impact on the European integration policy of Ukraine. The messages that the European MPs tried to convey to the Ukrainian readers were heard in the high corridors of power.

НСЖУ ПРИЄДНАЛАСЬ ДО СІМ' ЄВРОПЕЙСЬКО ЖУРНАЛІСТИКИ

21 листопада 2013 року увійде в історію української журналістики так само, як і 6 червня 1992 року, день, коли НСЖУ було прийнято до Міжнародної федерації журналістів. До речі, саме цю дату медійна спільнота святкує як День журналіста.

Отже, президент Європейської федерації журналістів Арне Кенінг урочисто оголосив, що НСЖУ віднині є членом Європейської федерації журналістів. Ця подія відбулась під час конференції ЄФЖ у Києві в приміщенні Спілки. Ми приймали колег з європейських країн, обговорювали важливі проблеми безпеки журналістської праці, дотримання професійних стандартів, загальної ситуації на європейському медійному ринку. Під час проведення конференції Київ був головним ньюс-мейкером мас-медійних новин Європи. На мій погляд, дуже важливо, що це все відбулось буквально напередодні Вільнюського саміту. Ми пройшли нелегкий і відповідальний шлях до цієї події. НСЖУ як найчисельніша громадська організація в сфері медіа (нас, до речі, понад 20 000) об'єднала навколо себе інші громадські організації. Журналістська солідарність зараз не просто слова, ми разом в боротьбі проти так званого закону про наклеп, проти необґрунтованого підвищення тарифів на доставку преси, проти тіньової приватизації редакційного майна та приміщень. Наша активність, дотримання принципів журналістської етики відкрили двері до європейської журналістської родини.

На європейському шляху цього річ ми провели великий прес-тур київських журналістів країнами Бенілюксу, 42 спілчанина ознайомилися з досвідом роботи колег, провели численні зустрічі, оглянули визначні пам'ятки Європи.

В березні делегація НСЖУ, вже традиційно, відвідала Страсбург і Брюссель. Ми мали зустрічі з Президентом Європарламенту Мартіном Шульцем, еврокомісарами Штефаном Фюле і Гюнтером Етінгером,

ознайомились з роботою Венеціанської комісії, Європейського суду з прав людини, підрозділами Ради Європи та Єврокомісії.

Активно розвивається співпраця з Брюссельським прес-клубом. За організаційної підтримки НСЖУ у Брюссельському прес-клубі відбулись численні презентації регіонів України, різних підприємств, зокрема презентувались інвестиційні можливості Луганщини, туристичний потенціал Автономної Республіки Крим. В цьому році проведено масштабну реконструкцію прес-зали Співки. Тепер це один з найкращих залів у столиці України з прокладеною оптоволоконною мережею, яка дає можливість здійснювати прямі телевізійні та онлайнві інтернет-трансляції у будь-які куточки нашої держави і світу. Співчанський прес-клуб цьогогоріч був прийнятий до Європейської асоціації прес-клубів, що значно розширило контакти і можливості провідного медійного простору країни.

Після створення українсько-європейського медіацентру ми разом з громадською організацією «Єврорада» готуємось до відкриття інформаційного центру у Брюсселі, який значно покращить умови праці для українських власних кореспондентів, буде слугувати активним медійним майданчиком для громадських організацій нашої держави в Брюсселі.

У червні цього року в столиці Ірландії Дубліні відбувся черговий конгрес Міжнародної федерації журналістів і вперше українська делегація отримала статус делегатів з правами голосу, до цього ми були тільки спостерігачами. Більше того, делегатська квота у 6 голосів була більшою, ніж у делегацій Росії та Польщі. В такий спосіб МФЖ відзначила наш вплив і активність.

Цього року в обох національних творчих конкурсах, що проводить Співка, це «Срібне перо» в Криму і Конкурс шкільних газет у Миколаєві, взяло участь понад 10 делегацій різних країн світу.

Продовжено практику проведення прес-турів для головних редакторів. Делегації Співки відвідали Росію, Білорусь, Грузію, Молдову, Словаччину, Туркменію, де відбулись численні зустрічі з колегами по цеху, політичним керівництвом країн, активом творчих спілок.

Найбільш тісні та ефективні взаємини встановились між НСЖУ і Асоціацією польських журналістів. Вже вдруте проведено науково-практичні медійні конференції. В цьому році конференція пройшла в рамках творчого пленера в Казімеж-Дольни, вдруте проведено спільний професійний конкурс, відбуваються численні міжредакційні обміни. Учасники пленеру вшанували пам'ять загиблих журналістів за часи незалежності. Наступного року акція пам'яті отримає



Олег Наливайко виступає на українсько-польському пленері в місті Казімеж-Дольний
Oleh Nalyvaiko is making speech at the Ukrainian-Polish Plenary Session in Kazimierz-Dolny

українсько-польський статус. Учасники пленеру утворили спільну платформу. Це пов'язано з певним тиском у ЄФЖ так званої Старої Європи з одного боку і східного сусіда з другого. Ця платформа поки що є двосторонньою, а з часом, думаємо, що до неї приєднаються інші творчі та професійні організації сусідніх держав.

Щороку Спілка обмінюється журналістськими делегаціями з Асоціацією китайських журналістів. В цьому році українські медійники відвідали газету «Жимінь Жибао», Пекінське радіо, телекомпанію Сі-Сі-ТВ, корпорацію «Нанкінський видавничий комплекс». Налагоджено інформаційний обмін між редакціями, активно запрацювали фотослужби Укрінформу та УНІАНу з одного боку і Сінхуа з другого.

Відразу після президентських виборів в Ірані делегація головних редакторів ЗМІ відвідала Україну. Спілка організувала низку зустрічей в провідних виданнях, державних органах влади. Особливий інтерес колег викликала робота Комісії з етики та Міжвідомчої робочої групи з питань свободи слова при Президентові України.

Важливою складовою міжнародної діяльності є співпраця з Посольствами, що працюють в Україні. Вже традиційно проводиться спільний медіафорум з Посольством Іспанії, працює школа сільської журналістики при підтримці Посольства США. Проведено серію тренінгів і круглих столів за підтримки представництва ЄС в Україні. Посол ЄС пан Ян Томбінський особисто провів зональний тренінг в Миколаєві для журналістів з Півдня України. Кілька тренінгів у приміщенні Спілки проведено за підтримки посольства Литви за участю Посла Пятраса Вайтекунаса, зокрема «Євроінтеграція України та засоби масової інформації». Дуже важливо, що більшість заходів орієнтовані на регіональних газетярів і представників електронних ЗМІ.

Щорічно делегація НСЖУ бере участь у дискусіях в рамках світового гуманітарного форуму «Діалог цивілізацій» на грецькому острові Родос. Під час цього річного, вже 11-го форуму за нашою пропозицією делегати з понад 60-ти країн, обговорювали тезу про необхідність медіа повернутись до своєї головної місії — не лише інформувати й розважати споживача, а й виконувати просвітницьку функцію.

Спеціальний круглий стіл «На шляху до цифрового суспільства» був присвячений проблемам медіа, створенню глобалізованого інформаційного суспільства, що спирається на розвиток цифрових технологій.

На наш погляд, криза неоліберальної економічної моделі в світі, криза споживацької ідеології, що є основою цієї моделі, можуть серйозно позначитись на подальшій стратегії розвитку медіа. Адже надлишкова ринковість медіа, особливо телебачення, захоплення інфотейментом, таблоїдизацією — це відповідь медійної галузі на світові економічні заклики сучасної моделі: «Збагачуйтесь! Купуйте!».

Нам потрібно відповідально вчити нашого читача і глядача. Глибинні зміни, що очікують економіку та світогляд народів планети, їх зростаюча громадська активність поверне до нас вдумливого споживача продукту, який ми виробляємо. Час «шо-поголіків», яким потрібна тільки газета оголошень або рекламний додаток, минає. Тому менеджери та редактори мають бути готовими до роботи в нових умовах.

У зв'язку з прийняттям Закону «Про роздержавлення друкованих державних і комунальних засобів масової інформації» ми розраховуємо на підтримку ЄФЖ, ОБСЄ в організації тренінгів,



Олег Наливайко з губернатором Гродненської області Семеном Шапіро під час прес-туру українських журналістів в Білорусь. Серпень 2013 р.

Oleh Nalyvaiko with the Governor of Grodno oblast Semen Shapiro during the press tour of the Ukrainian journalists in Belarus. August 2013

навчань, вивчення досвіду друкованих видань східноєвропейських країн. На шляху до підписання асоціації між Україною і ЄС на решті виконано зобов'язання нашої держави перед Радою Європи у 2005 році. Адже аналогів подібної форми власності, коли влада є засновником друкованих видань, у Європі вже давно немає.

Традиційно в кінці року у Спільці проходить науково-практична конференція, на якій узагальнюються основні тенденції української журналістики з широким представництвом європейських колег, працівників дипломатичних місій у Києві.

Наступного року Національній спільці журналістів виповниться 55 років. До цієї дати у квітні 2014 року заплановано провести конференцію за великою кількістю іноземних делегацій журналістських спілок-партнерів.

Підсумовуючи зазначимо, НСЖУ в цьому році впевнено зайняла впливове місце як у Європейській, так і в Міжнародній федерації журналістів, налагодила численні контакти, розширила спільне інформаційне поле.

Анотація. Про визначну подію у діяльності Національної спілки журналістів України – членство в Європейській федерації журналістів. В цьому році НСЖУ впевнено зайняла впливове місце як у Європейській, так і в Міжнародній федерації журналістів, налагодила численні контакти, розширила спільне інформаційне поле.

Ключові слова: журналістика, НСЖУ, Європейська федерація журналістів.

Аннотация. О примечательном событии в деятельности Национального союза журналистов Украины – членство в Европейской федерации журналистов. В этом году НСЖУ уверенно заняла влиятельное место как в Европейской, так и в Международной федерации журналистов, наладила многочисленные контакты, расширила общее информационное поле.

Ключевые слова: журналистика, НСЖУ, Европейская федерация журналистов.

Summary. Article about differetn events in the activities of the National Union of Journalists of Ukraine that bacome a member of the European Federation of Journalists. NUJU confidently won influential in both the European and the International Federation of Journalists, has established numerous contacts, enhanced information sharing field in this year.

Keywords: journalism, NSZHU, European Federation of Journalists.

Oleh NALYVAIKO,

Head of the National Union of Journalists of Ukraine

NUJU JOINED THE EUROPEAN JOURNALISM FAMILY

November 21, 2013 will go down in the history of the Ukrainian journalism along with June 6, 1992, the day when the NUJU was admitted to the International Federation of Journalists. By the way, the media community celebrates the Day of Journalist on this very date.

The President of the European Federation of Journalists (EFJ) Mr. Arne Kening declared that since that moment the NUJU is an EFJ member. This event took place during the NUJU conference in Kyiv at the NUJU premises. We received our colleagues from the European countries, discussed the important issues of journalistic security at work, adherence to professional standards, the general situation in the European media market. During the conference, Kyiv was the main news-maker of mass-media news in Europe. In my opinion, it is important that this took place just before the Vilnius summit. We passed a difficult and responsible way to this event. The NUJU as the most numerous non-governmental organization in the field of media (by the way, the NUJU unites more than 20 000 members) consolidated other social organizations. Journalist solidarity is not simply words. Together we fight against the so-called law of libel, against unreasonable tariff increase for the press delivery, against shadow privatization of the editorial property and premises. Our activity and adherence to the principles of journalistic ethics have opened the door to the European journalism family.

On the way to Europe this year we have made a big press tour of Kyiv journalists in Benelux countries. 42 NUJU members have learned the experience of colleagues, conducted numerous meeting and visited sights in Europe.

In March, the NUJU delegation traditionally visited Strasbourg and Brussels. We had a meeting with the President of the European Parliament Martin Schulz, the European Commissioners Stefan



Робочий момент українсько-польського пленеру
Glimpse of the Ukrainian-Polish Plenary Session

Fule and Gunther Etinger, were acquainted with the work of the Venice Commission, the European Court of Human Rights, the Council of Europe and the European Commission bodies.

Cooperation with the Brussels Press Club is actively developing. Numerous presentations of the regions of Ukraine, different companies, including investment opportunities were made in the Brussels Press Club with the NUJU organizational support. In particular, the investment opportunities of Lugansk region and the tourism potential of the Autonomous Republic of Crimea were presented. This year the NUJU press hall was considerably reconstructed. Now it is one of the best halls in the capital of Ukraine with the fiber optic network allowing live Internet TV broadcasting for any part of our country and the world. The NUJU Press Club accessed this year the European Association of Press Clubs, which greatly expands the contacts and opportunities of the leading media space.

After creation of the Ukrainian-European media center we together with the NGO «Eurorada» are preparing for the opening of the Information Centre in Brussels, which will significantly im-

prove the working conditions for Ukrainian staff correspondents. This information center will serve as active media-site for public organizations of our country in Brussels.

In June this year the capital of Ireland Dublin hosted the Congress of the International Federation of Journalists, where the Ukrainian delegation for the first time was granted the status of voting delegates. Before we were only observers. Moreover, the delegate quota of 6 votes was higher than in the delegations of Russia and Poland. In this way the IFJ showed our influence and activity.

This year, more than 10 delegations around the world participated in the two national creative competitions conducted by the Union — a «Silver Pen» in Crimea and the competition of school newspapers in Mykolayiv.

The practice of press tours for editors continues. The Union delegations visited Russia, Belarus, Georgia, Moldova, Slovakia, Turkmenistan, where there were numerous meetings with peers, political leaders and creative unions.

The most strong and effective relations are established between the NUJU and the Association of Polish Journalists. For the second time scientific-practical media conferences were conducted. This year the conference was held in Kazimierz Dolny in the format of the creative plein-air. The joint professional contest was held second time and there are numerous exchanges of journalists. Participants of the plein-air commemorated the journalists killed since independence. Next year this event will receive the Ukrainian-Polish status. Participants of the plein-air created a common platform. This is due to certain pressure of the so-called Old Europe in the FEJ, on the one hand, and the eastern neighbor, on the other. This platform is still bilateral, but hopefully, it will grow at the account of other creative and professional organizations of the neighboring states in some time.

Each year the Union exchanged journalist delegations with the Association of Chinese journalists. This year the Ukrainian media workers visited the newspaper «Zheimin Zhibao», Beijing radio and TV broadcaster CCTV, the corporation «Nanjing Publishing Complex». Information exchange between the editors has been established. Photo services of the Ukrinform and UNIAN, on the one hand, and Xinhua on the other, began their active work.

Immediately after the presidential elections in Iran, the delegation of media chief editors visited Ukraine. The Union organized a series of meetings in leading editorial boards and government



Голова Незалежної медіа-профспілки України Юрій Луканов, голова Асоціації польських журналістів Кшиштоф Скворонські, голова НСЖУ Олег Наливайко після підписання Меморандуму про співпрацю в місті Казімеж-Дольний. Вересень 2013 р.

Chairman of the independent media Trade Union of Ukraine Yurii Lukanov, Chairman of the Association of Polish Journalists Krzysztof Skowronski, Chairman of the National Union of Journalists of Ukraine Oleh Nalyvaiko after signing the Memorandum on Cooperation in Kazimierz Dolny. September, 2013

bodies. Work in the Commission on Ethics and the Task Force on freedom of speech at the President of Ukraine was particularly interesting for the colleagues.

Cooperation with the Embassies working in Ukraine is an important component of international activities. It has become a tradition to hold joint media forums with the Embassy of Spain. A school of rural journalism is working with the support of the U.S. Embassy. A series of training workshops and round tables were conducted with the support of the EU Delegation to Ukraine. The EU Ambassador Mr. Yan Tombinsky personally conducted a zonal training in Mykolaiv for journalists from the South of Ukraine. Several workshops were held at the Union premises with the support of the Embassy of Lithuania with involvement of the Ambassador Petras Vaitiekunas, particularly «The European integration of Ukraine and the media». It is important that most of the activities focus on regional journalists and representatives of the electronic media.

Every year the NUJU delegation participates in discussions at the World Humanitarian Forum «Dialogue of Civilizations» on the Greek

island of Rhodes. During 11th forum held this year at the proposal of our delegation the delegates from over 60 countries discussed the need of media to get back to its primary mission – not only to inform and entertain public, but also to perform educational functions.

Special round table «On the Way Towards a Digital Society» was devoted to the media problems and to creation a globalized information society, based on the development of digital technologies.

In my view, the crisis of neo-liberal economic model in the world, a crisis of consumer ideology underlying this model can seriously affect the future strategy of the media development. Excessive market orientation of the news media, especially television, focus on information entertainment and tabloidization is a response of the media industry to the global calls of the current economic model: «Get rich! Buy!».

We need to take a responsibly to teach our readers and spectators. The profound changes facing the economy and the outlook of the peoples, their increasing social activity will again turn us to the thoughtful consumer of our product. Time of «shopaholics» needing only newspaper ads or promotional newspaper inserts, is passing by. Therefore, managers and editors must be prepared to work in the new environment.

In connection with adoption of the Law «On privatization of state and municipal print media» we rely on the support of EFJ and OSCE in organization of trainings and sharing experience of printed matter in the Eastern European countries. On the way to the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU we finally fulfilled our commitment before the Council of Europe assumed in 2005. Europe does not have such phenomenon as printed publications founded by the state.

Traditionally at the end of the year the Union holds a scientific conference debriefing the main trends of the Ukrainian journalism with a broad representation of European colleagues, members of diplomatic missions in Kyiv.

The following year the National Union of Journalists will celebrate 55 years of its foundation. Until that date in April 2014 it is scheduled to hold a conference with many foreign delegations of journalist partner unions.

Summarizing the above it is noteworthy that the NUJU this year has occupied influential position in both the European and the International Federation of Journalists, has established numerous contacts and enlarged the common information area.

INSTITUT
FRANÇAIS
UKRAINE

Київ, 27 серпня 2013 року

Генеральному Директору
ДП «Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв»
пану Кривоносу П.О.
факс / 486 22 69

Шановний пане Директоре!

Французький Культурний Центр при Посольстві Франції в Україні висловлює Вам свою повагу і висловлює подяку за професіоналізм, який показали робітники та керівний склад ОДС Дирекції «Рембудексплуатація» під час виконання ремонтних робіт в приміщеннях Французького Культурного центру за адресою вул. Гончара, 84.

Користуючись нагодою, Французький культурний центр при Посольстві Франції в Україні повністю свою повагу ДП «Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв» з надією на подальше плідне співробітництво.

З повагою та надією на подальшу співпрацю.

Вінований Директор Французького Культурного Центру
при Посольстві Франції в Україні



Kyiv, August 27, 2013
Director General of the SE «Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions»
Mr. Kryvonos P.O.
Fax: 486 22 69

Dear Mr. Kryvonos,

The French Cultural Center at the Embassy of France in Ukraine is redering its honors and expressing grattitude for the professionalism of the empyoeyes and management staff of the Directorate «Rembudekspluatatsiya» during repair works in the premises of the French Cultural Center at the address. Gonchara St., 84.

Taking advantage of this opportunity the French Cultural Center at the Embassy of France in Ukraine is presenting its regards to the the SE «Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions» and is looking forward for future fruitful cooperation.

Kind regards

Franco Blandot, Executive Director of the French Cultural Center at the Embassy of France in Ukraine



Організація з безпеки та співробітництва в Європі
Координатор проєктів ОБСЄ в Україні

Координатор проєктів ОБСЄ в Україні
вул. Стрілецька 16
Київ, 01030
Україна

Тел: +380 (44) 492 0382
Факс: +380 (44) 492 0383
www.osce.org/ukraine

№ 209 від 19 серпня 2013 р.

Генеральному директору
Державного підприємства «Генеральна дирекція
з обслуговування іноземних представництв»,
п. Кривоносу П.О.

Шановний Павле Олександровичу!

Користуючись нагодою, хочу засвідчити Вам свою високу повагу, висловити щире зацікавлення у плідній та тривалій співпраці із Генеральною дирекцією з обслуговування іноземних представництв та подякувати Вашій професійній команді, а також Вам особисто, за завершення запланованих робіт з переміщення офісів співробітників Координатора проєктів ОБСЄ в Україні в межах корпусу «А» будівлі № 16 по вулиці Стрілецькій з п'ятого поверху на другий та третій.

Зокрема, хотіла б висловити подяку від усього нашого офісу за готовність співробітників Генеральної Дирекції повсякчасно надавати допомогу в усіх питаннях, пов'язаних з утриманням орендованих приміщень.

Мені надвичайно приємно відзначити, що нам вдалося втілити в життя більшість домовленостей, про які йшлося на початку року, зокрема, підписати новий договір оренди, завершити роботи по оновленню орендованих нами приміщень, тощо.

Прийміть, Павле Олександровичу, запевнення у моїй високій до Вас повазі та побажання успіхів у роботі очолюваної Вами установи.

Координатор проєктів ОБСЄ в Україні
Посол


Madina Dzharbusynova


*Director General of the SE «Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions»
Mr. Kryvonos P.O.*

Dear Mr. Kryvonos,

Let me take this opportunity to witness my high respect and express a sincere interest in the fruitful and continuous cooperation with the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions and to thank your professional team and you personally for completion of planned works on moving staff of the OSCE Project Coordinator in Ukraine Office from the fifth floor to the second and third floor in the annex «A» of the building No 16 in Striletska street.

In particular, on behalf of our employees let me thank you for readiness of the Directorate-General professionals to provide assistance in all issues related to maintenance of the rented premises.

I am very pleased to acknowledge that we managed to implement most of the arrangements we assumed at the beginning of the year, in particular, to sign a new rent agreement, to complete works on refurbishment of the rented premises and others.

I avail myself of this opportunity to renew to you the assurances of high consideration and wish you success in the work of the organization headed by you.

OSCE Project Coordinator in Ukraine
Ambassador **Madina Djarbusinova**

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН
УКРАИНАДАГЫ ЭЛЧИЛИГИ
01901, Киев м., Павловская көчөсү,
26/41, секция 5/А, офис 108
телефон/факс: 500-59-36



embassy.kg.kiev@silvercom.net
www.kyrgyzembassy.com.ua

ПОСОЛЬСТВО КИРГИЗЬКОЇ
РЕСПУБЛІКИ В УКРАЇНІ
01901, м. Київ, вул. Павлівська,
26/41, секція 5/А, офіс 108
телефон/факс: 500-59-36

Исх.: № 018-1/43
от 18.04.2013 г.

Генеральному директору
Генеральної дирекції з
обслуговування іноземних
представництв
Кривоносу П.О.

Шановний Пале Олександровичу!

Посольство Киргизької Республіки в Україні засвідчує Вам щиро
повагу та користуючись нагодою висловлює подяку за співробітництво
колективу авіа та залізничних кас Вашої організації.

Наше Посольство на протязі багатьох років є постійним клієнтом авіа
та залізничних кас. Хотілось би відмітити професіоналізм та високий рівень
обслуговування клієнтів працівниками каси: Чепурної К.В., Халілової Л.П.,
Злобіної Г.В., Кришевської С.Г.

Завдяки працівникам авіа та залізничних кас ГДП організація ділових
та особистих поїздок керівного складу Посольства завжди проходить на
високому рівні.

З повагою,

Улукбек Чиналієв

*Director General of the SE «Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions»
Mr. Kryvonos P.O.*

Dear Mr. Kryvonos,

The Embassy of the Kyrgyz Republic in Ukraine is paying compliments to you and is taking this opportunity to express sincere gratitude for cooperation of the staff of air and railway ticket office of your organization.

Our Embassy for many years is a permanent client of the air and railway ticket office. We would like to acknowledge professionalism and excellent customer service of the office staff, namely K.V. Chepurnaya, LSh. Khalilova, G.V. Zlobina, S.G. Kryshevskaya.

Thanks to the employees of the air and railway ticket office of the Directorate-General for Rendering Services to Diplomatic Missions private and business trips are always organized on the top level.

Kind regards
Ulukbek Chilaniyev



LATVIJAS REPUBLIKAS VĒSTNIECĒ
ПОСОЛ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
AMBASSADOR OF THE REPUBLIC OF LATVIA

Київ, 25 вересня 2013 року

Шановний Павло Олександрович!

Дозвольте скористатися цією нагодою і висловити мою найщирішу подяку за Ваш вклад в озеленення та впорядкування прилеглої території будинку Посольства Латвії по вул. І. Мазепа 6Б.

Особливо подяка пану Саиченко А.І., заступнику Дирекції «Труханів острів» та Батченко Л.В. за їх добріше відношення до своєї роботи та добре виконані поставлені завдання.

З повагою,

*Д-р Арвіда Даудзе
Надзвичайний та повноважений посол
Латвійської Республіки в Україні*

*Генеральному директору Генеральної дирекції з обслуговування іноземних
представництв
Пану Кривоносу П.О.*

Kyiv, September 25, 2013
Director General of the SE «Directorate-General
for Rendering Services to Diplomatic Missions»
Mr. Kryvonos P.O.

Dear Mr. Kryvonos,

Let me take this opportunity to express my profound gratitude for your contribution in landscaping and beautification of the territory adjacent to the building of the Embassy of Latvia in Mazepa St., 6B.

My special thanks are to Mr. Savchenko, Deputy Director of the Directorate «Trukhaniv Ostriv» and Mr. Batechnko L.V. For their professional attitude to the work and excellent implementation of the set tasks.

Kind regards,

Dr. Argita Daudze
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary
of the Latvia Republic to Ukraine

ЗМІСТ

Леонід Кожара. Українське головування в ОБСЄ: працюючи в інтересах всього регіону від Ванкувера до Владивостока	14
---	----

ТРИБУНА ДИПЛОМАТА

Валентин Величко. Здобутки та перспективи розвитку співпраці між Республікою Білорусь та Україною	28
Прес-центр Посольства Республіки Болгарія в Україні. Міст, який об'єднує народи, культури і освіти Республіки Болгарія та України	46
Шорш Халід Саїд. Три роки в обіймах України	60
Усама Тауфік Юсеф Бадр. Українсько-єгипетський дипломатичний простір	73
Алішер Абдуалієв. Прагнемо будувати ґрунтовні відносини!	81

ІНТЕРВ'Ю ІЗ ЗАРУБІЖНИМИ ДИПЛОМАТАМИ

Надзвичайний і Повноважний Посол Федеративної Республіки Бразилія в Україні Антоніо Фернандо Круз де Мело	100
Надзвичайний і Повноважний Посол Індії в Україні Раджів Кумар Чандер	113
Надзвичайний і Повноважний Посол Італії в Україні Фабріціо Романо	129
Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Македонія в Україні Ацо Спасеноскі	139
Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Чехія в Україні Іван Почух	150
Надзвичайний і Повноважний Посол Держави Ізраїль в Україні Реуєн Дін Ель	166
Надзвичайний і Повноважний Посол Ісламської Республіки Іран в Україні Акбар Гасемі Алі-Абаді	181

ІЗ ЖИТТЯ ДИПЛОМАТІВ ТА ХНІХ РОДИН

Улукбек Чиналієв. Гори, як обличчя вічності	195
Д-р Мохаммед Касем Аль-Асаад. Держава Палестина	212
Д-р Мохамед Саїд Акіль. Україна — моя доля	220
Ар'я Макконен. Вміння поєднувати роботу з відпочинком	232
Анна Літвін. Кінологія	248

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ГЕНЕРАЛЬНА ДИРЕКЦІЯ З ОБСЛУГОВУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ПРЕДСТАВНИЦТВ»

Павло Кривонос. Нові обрії та перспективи ГДП	260
---	-----

ДИПЛОМАТИЧНИЙ КОРПУС УКРАЇНИ

Надзвичайні і Повноважні Посли України в іноземних державах	280
Надзвичайні і Повноважні Посли іноземних держав в Україні	321
Посли іноземних держав за сумісництвом	357
Представники України при міжнародних організаціях	364
Представники міжнародних організацій в Україні	368

ДИПЛОМАТІЯ: ВІХИ ІСТОРИ

Володимир Головченко. Герман Гуммерус і Україна: революція 1917–1920 рр. очима фінляндського дипломата	375
Георгій Крючков. Видатний керманіч європейської держави Володимир Щербицький і питання зовнішньополітичної діяльності	405
Ірина Матяш. «Головна справа життя» (з листування українських дипломатів Євгена Деслава і Михайла Єремїїва)	419

СУЧАСНА УКРАЇНЬСКА ДИПЛОМАТІЯ

Микола Кулінич. Освітня підготовка дипломатів: сучасний контекст	464
--	-----

Борис Гуменюк. Нова антикризова політика Євросоюзу: реструктуризація кредитно-банківської системи Республіки Кіпр	476
Володимир Хандогій. Співпраця України зі Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії	508
Вячеслав Ціватий. Зовнішньополітичні та дипломатичні інститути Китайської Народної Республіки (КНР): погляд з України	521
Наталія Татаренко. Модернізаційний досвід Китаю	549
Сергій Шергін. Політологічні аспекти дослідження азійсько-тихоокеанського регіоналізму	565
Ігор Жалоба, Любава Матлай. Неурядові аналітичні центри Іспанії та їх роль у формуванні зовнішньополітичного курсу держави	604
Людмила Чекаленко. Європейські цінності — основоположні принципи європейської інтеграції	628
Ігор Грицяк. Політико-правові засади державної політики у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції	641

ДУХОВНА ДИПЛОМАТІЯ

Виступ Президента України на Урочистій академії з нагоди 1025-річчя хрещення Київської Русі	662
Сергій Здіорук. Релігійні чинники в інтеграції України до європейського співтовариства	671

ПОСТАТІ

Володимир Головченко. Дипломатичний хист Василя Дрозденка	712
Анатолій Денисенко, Василь Туркевич. Людина українського політикуму, наукового мислення. Штрихи до портрета Володимира Ялового	716
Анатолій Денисенко, Валерій Солдатенко. Йти вперед без вагань! (До п'ятдесятиріччя політика, державного діяча, історика та публіциста Дмитра Табачника)	731

НАРОДНА ДИПЛОМАТІЯ

Галина Науменко, Михайло Ільїн. Посли миру та світ без кордонів	741
Міжнародна конференція «Українська національна ідея — вчора, сьогодні і завтра»	760

ДО 200-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Борис Олійник. Вічна зоря	765
Анатолій Толстоухов. Молитва	771
Леонід Шкляр. Національні засади політичного світогляду Тараса Шевченка	772
Борис Войцехівський, Володимир Денисенко. Громадянин світу за покликанням. Дипломатична візія скульптурної Шевченкіани	807
Ростислав Сосса. Шляхами Великого Кобзаря	839
Віктор Пасак. До ювілею Великого Кобзаря	857

ДОСЛІДЖЕННЯ. РОЗВІДКИ

Дмитро Табачник. Перспективи співпраці України, Європейського Союзу та країн Східного партнерства в галузі наукових досліджень, розробок та інновацій	863
Віктор Андрущенко. Освітяни на шляху до підписання угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом	871
Микола Бойчук. Вхідження в європейський освітній та науковий простір як один з етапів євроінтеграції України	882
Валерій Солдатенко, Ярослав Антонюк. До з'ясування причин Волинської трагедії 1943–1944 рр.: сучасний український історіографічний дискурс	887
Євген Перебийніс. Роль та місце публічної дипломатії у забезпеченні національних інтересів держави	915
Сергій Зубченко. Потенціал гуманітарних проєктів для української дипломатії	926
Євгенія Юрійчук. Роль Венеціанської комісії у зовнішньополітичній електоральній та референдній легітиматії влади в Азербайджані (1995–2010 рр.)	943
Олексій Кийков. Регіональна дипломатія Києва у міжнародному русі поріднених міст (1950–1980)	970

Костянтин Балабанов, Микола Трофименко. «Публічна дипломатія» як відповідь на виклики сучасності	989
Григорій Перепелиця. Загальні тенденції та відмінності у процесах трансформації України та країн Вишеградської групи.....	1022
Віктор Воронін. Державні нагороди України: дипломатичний вимір	1061
Микола Железняк. «Дипломатія Сучасної України» — перша спроба енциклопедичного довідника... ..	1088

ПОДІ

Олександр Децик. Інформаційні агентства світу	1098
Інна Хоменська. Презентація книги «Лідер двох епох».....	1109
Петро Таланчук, Ніна Головченко. Прагнення до авангарду української освіти (До 15-річчя заснування Університету «Україна»).....	1117
Ігор Турянський. Засідання редакційної колегії наукового щорічника «Україна дипломатична»	1163
Лариса Тарасенко. «Лісова пісня» і «Наталка Полтавка» в Естонії	1165

ДИПЛОМАТІЯ ОЧИМА ЖУРНАЛІСТІВ

Сергій Брага. На пульсі подій у європейській столиці	1171
Олег Наливайко. НСЖУ приєдналась до сім'ї європейської журналістики	1175
Дипломатичне досьє	1186

TABLE OF CONTENTS

DIPLOMATIC LIFE IN PICTURES

Leonid Kozhara. Ukrainian OSCE Chairmanship: working for the benefit of the entire region from Vancouver to Vladivostok	22
--	----

DIPLOMAT'S TRIBUNE

Valentyn Velychko. Results and Prospects in Development of Collaboration between the Republic of Belarus and Ukraine	37
Press-center of the Embassy of the Republic of Bulgaria in Ukraine. Cooperation in the field of culture and education between the Republic of Bulgaria and Ukraine	53
Shorsh Khalid Said. Tree Years in Ukraine's Embrace	68
Osama Tawfik Yousef Badr. Ukrainian-Egypt diplomatic domain	77
Alisher Abdualiev. We are striving to develop substantial relations!	90

INTERVIEW WITH FOREIGN DIPLOMATS

Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Federative Republic of Brazil to Ukraine Antonio Fernando Cruz de Mello	107
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of India to Ukraine Rajiv Kumar Chander	121
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Italy to Ukraine Fabrizio Romano.....	134
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Republic of Macedonia to Ukraine Atso Spasenoski	145
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Czech Republic to Ukraine Ivan Počuch	158
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the State of Israel to Ukraine Reuven Din El	174
Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of the Islamic Republic of Iran to Ukraine Akbar Ghasemi Ali Abadi	188

FROM THE LIFE OF DIPLOMATS AND THEIR FAMILIES

Ulukbek Chinaliev. Mountains as a face of eternity	204
Mohammed Kasem Al-Asaad. The state of Palestine	216
Mohamed Said Akil. Ukraine is my destiny	226
Arja Makkonen. Ability to combine work and leisure	242
Anna Litwin. Cynology	254

STATE ENTERPRISE «DIRECTORATE-GENERAL FOR RENDERING SERVICES TO DIPLOMATIC MISSIONS»

Pavlo Kryvonos. New horizons and perspectives for GDIP	267
---	-----

DIPLOMATIC CORPS OF UKRAINE

Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine in foreign countries	280
Ambassadors Extraordinary and Plenipotentiary of foreign countries in Ukraine	321
Ambassador of Foreign States with Concurrent Accreditation	360
Representatives of Ukraine to international organizations	364
Representatives of International organizations in Ukraine	368

DIPLOMACY: MILESTONES IN HISTORY

Volodymyr Golovchenko. Herman Gummerus and Ukraine: revolution of 1917–1920 as viewed by Finnish Diplomat	391
Georgii Kryuchkov. Volodymyr Shcherbytskyi, an outstanding leader of the European state and the foreign policy activities	414
Iryna Matyash. Main lifework (correspondence of the Ukrainian diplomats Yevhen Deslav and Mykhailo Yeremiiv)	445

MODERN UKRAINIAN DIPLOMACY

Mykola Kulynych. Education of diplomats: modern context	471
Borys Humenyuk. New bailout policy by Eurogroup: restructuring of credit and banking system of the republic of Cyprus	494
Volodymyr Khandohii. Ukraine's cooperation with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	515
Viacheslav Tsviatyi. Foreign and diplomatic institutes of the People's Republic of China: a view from Ukraine	536
Natalia Tatarenko. China modernization experience	558
Serhii Shergin. Politological aspects in Asia-Pacific regionalism study	585
Ihor Zhaloba, Lubava Matlaj. Non-governmental analytical centers of Spain and their role in the formation of the foreign policy of the state	617
Lyudmyla Chekalenko. European values — fundamental principles of the European integration	635
Igor Grytsiak. Political and legal principles of state policy in the context of European and Euro-Atlantic Integration	652

SPIRITUAL DIPLOMACY

Speech of the President of Ukraine on the occasion of the solemn ceremony of celebration of 1025th anniversary of Christianity in the Kyivan Rus	667
Serhii Zdiouruk. Religious factors in integration of Ukraine to the European community	693

FIGURES

Volodymyr Golovchenko. Diplomatic talent of Vasyl Drozdenko	714
Anatolii Denysenko, Vasyl' Turkevych. A person of Ukrainian political elite strokes to the figure of Volodymyr Yalovyι	724
Anatolii Denysenko, Valerii Soldatenko. Advancing without hesitations! (50 th Anniversary of Dmytro Tabachnyk, politician, statesman, historian and publicist)	736

PEOPLE'S DIPLOMACY

Galyna Naumenko, Mykhailo Illin. Ambassadors for Peace and world without borders	751
International Conference «Ukrainian National Idea — Yesterday, Today and Tomorrow»	763

200 YEAR ANNIVERSARY OF TARAS SHEVCHENKO'S BIRTH

Borys Oliinyk. Eternal star	768
Leonid Shklyar. National principles of Taras H. Shevchenko's political outlook	790
Borys Voitsekhivskyyi, Volodymyr Denysenko. World citizen by birth. Diplomatic vision of Shevchenko in sculpture	824
Rostyslav Sossa. Following the ways of Great Kobzar	849
Viktor Pasak. To bicentenary of the Great Kobzar	860

RESEARCHES. ESSAYS

Dmytro Tabachnyk. Prospects of cooperation of Ukraine, the European Union and Eastern Partnership Countries in the sphere of research, development and innovations	868
Viktor Andruschenko. Educators on the way of signing the Association Agreement between Ukraine and the EU	877
Mykola Boichuk. Accession to the European educational and scientific domain as one of the stages in the European Integration of Ukraine	885
Valeriy Soldatenko, Yaroslav Antonyuk. On clarifying the reasons of the Volhynian tragedy in 1943–1944: modern ukrainian historiographic discourse	904
Yevhen Perebyinis. Role and place of public diplomacy in providing the state national interests	921
Serhiy Zubchenko. Potential of humanitarian projects for Ukrainian diplomacy	936
Eugenia Yuriychuk. The role of the Venice Commission in foreign electoral and referendum legitimation of power in Azerbaijan (1995–2010)	959
Oleksii Kyikov. Regional diplomacy in the international movement of Twin Cities (1950–1980)	980
Kostyantyn Balabanov, Mykola Trofymenko. Public diplomacy as a response to modern challenges ..	1008

Grygorii Perepelytsia. General tendencies and differences in transformation of Ukraine and the Visegrad Group States	1043
Victor Voronin. Ukraine state awards: Diplomatic dimension	1075
Mykola Zheleznyak. «Diplomacy of Modern Ukraine» — first attempt of encyclopedic directory	1193

EVENTS

Oleksandr Detsyk. Information Agencies	1104
Inna Homens'ka. Presentation of the book «Leader of two epochs»	1113
Petro Talantchuck, Nina Gholovchenko. Striving to the forefront of the Ukrainian education system (To the 15 th anniversary of the foundation of the University «Ukraine»)	1140
Ihor Turianskyi. Meeting of the Editorial board of the scientific yearbook «Ukraina Dyplomatychna».....	1163
Larysa Tarasenko. «Forest Song» and «Natalka Poltavka» in Estonia	1168

DIPLOMACY IN THE EYES OF JOURNALISTS

Serhii Braga. Keeping abreast of events in the European Capital	1173
Oleh Nalyvaiko. NUJU joined the European journalism family	1181
Diplomatic dossier	1193

УКРАЇНА ДИПЛОМАТИЧНА — 2013

НАУКОВИЙ ЩОРІЧНИК
Випуск чотирнадцятий

Упорядники:

Леонід Губерський, Павло Кривонос,
Анатолій Денисенко,
Василь Туркевич, Микола Кулінич

UKRAINA DYPLOMATYCHNA — 2013

SCIENTIFIC YEARBOOK
The fourteenth issue

Compiling editors:

Leonid Huberskyi, Pavlo Kryvonos,
Anatolii Denysenko,
Vasyl Turkevych, Mykola Kulynych

Засновники:

Міністерство закордонних справ України, Дипломатична академія при Міністерстві закордонних справ України, Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв, Історичний клуб «Планета»

Founders:

The Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, The Diplomatic Academy at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, The Directorate-General for Rendering Services to Foreign Missions, The Historical Club *Planeta*

Видавець:

Генеральна дирекція з обслуговування іноземних представництв

Publisher:

The Directorate-General for Rendering Services to Foreign Missions

Видання рекомендоване до друку Вченою радою Дипломатичної академії при Міністерстві закордонних справ України як навчальний посібник. Протокол № 2 від 8 листопада 2013 р.
Вищою Атестаційною Комісією України щорічник визнано фаховим виданням з політичних, історичних наук

Набір і підготовка до друку здійснені інформаційно-видавничим центром «Планета»

Макет і верстка *Дмитро Грязов*
Коректор: *Віра Карпенко, Ольга Місюра*
Переклад англійською мовою
Алла Горська

The issue is recommended by the Academic Council of the Diplomatic Academy of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine as a training manual. Protocol № 2 of November 8, 2013

The State Commission for Academic Degrees and Titles of Ukraine approved the Yearbook as a professional publication on political and historical sciences

Composing and prepress by
IRC Planeta

Layout and makeup by *Dmytro Griazov*
Proof-reader: *Vira Karpenko, Olga Misura*
Translated into English by *Alla Gorska*

Адреса редакції: м. Київ, вул. Стрілецька, 16; тел. 482-38-06, e-mail:
ukraina.diplomatychna@gmail.com, inna-andriychuk@rambler.ru
Address of the Editorial Board: Kyiv, Striletska st., 16; Tel. 482-38-06

Видруковано в ДВ "Преса України"
03047, м. Київ, пр. Перемоги, 50.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 310 від 11.10.2001 р.
Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 71. Підписано до друку 22.12.2013
Тираж 1000 примірників. Зам. 0213770